BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
XLVIII
F
10

Digitized by Google

XLVIII
7
/10

Digitized by Google

PURPURA DOCTA,

SEU

VITÆ, LEGATIONES, RES GESTÆ, OBITUS,

ALIAQUE SCITU, AC MEMORATU DIGNA, &c.

S. R. E.

CARDINALIUM,

Qui Ingenio, Doctrina, Eruditione, Scriptis, Libris editis, & Elucubrationibus quibuscunque ab Anno Redemptionis humanæ DXL. uſque ad ætatem noſtram, præ cæteris Orbi Chriſtiano inclaruêre.

DESUMPTA

EX ALPHONSO CIACONIO, ANDREA VICTORELLO, AUGUSTINO OLDOINO,

Aliisque præſtantibus, cùm Sacræ, tum Prophanæ Hiſtoriæ Scriptoribus, Genealogiis, Chronicis, Manuſcriptis, Epitaphiis, & Monumentis variis, &c.

IN SEX LIBROS,

Cum uberrimis Notis Marginalibus, ac triplici Indice, Authorum, Perſonarum, & Rerum:

Digeſta, & in lucem edita per

GEORGIUM JOSEPHUM EGGS, SS. THEOL. DOCTOREM

Cæſareo-Archiducalis Collegiatæ Eccleſiæ ad S. Martinum Rheinfeldæ Cuſtodem & Seniorem.

LIBER III. & IV.

Qui continent CCVII. eorum vitas.

Cum Approbatione & permiſſu Superiorum.

MONACHII,

Sumptibus JOAN. JACOBI REMY Bibliopolæ.

ANNO M. DCC. XIV.

NAPOLI

Google

REVERENDISSIMO
ET
EMINENTISSIMO
PRINCIPI
AC
DOMINO DOMINO
JOSEPHO

S. R. E. Tit S Mariæ Transpontinæ Presbytero Cardinali Sacripanti SS. D.N. CLEMENTIS XI. Prodatario,
Et Sacræ Congregationis de Propaganda fide Præfecto &c. &c.

Domino, Domino meo Clementiſſimo.

Licèt non pauca ſint, EMINENTISSIME PRINCEPS, ab hujus PURPURÆ DOCTÆ nuncupatione, quæ me hominem exterum, nullóque meriti ſpecimine notum deterreant, tamen id ut agerem, non levia quædam pervicerunt. Deterret EMINENTIÆ TUÆ ſplendor, tùm publicus cùm privatus, quo totus fulgens accedentium perſtringis aciem, ac velut in faſtigio poſitus meritorum & dignitatum, quaſi unus è ſuperis appellantium interes

Digitized by Google

votis; conſecratùſque propemodum,quod amat vulgus,ſpernis. Sanè Purpuræ lucem illuminare virtutibus, inter Eminentia capita meritis & Doctrina eminere, jam ab annis pluribus Tuum eſt: nec eſt ulla propè tuæ ſortis dignitas, quin delata ſit vel oblata, quin Te vel conſecuta ſit vel aſſequuta. His ſi accedat Tua illa privata purpura, qua perſpicaciſſimum excultiſſimum excultiſſimumque ſplendet ingenium, quis non pertimeſcat tantæ luci maculas, ut ſic dicam, coràm opponere? enim verò ut ad nitidiſſimum ſpeculum nævus deprehenditur vel tenuiſſimus; & ad ſolis radios genuinam prolem explorat aquila, ſic ingenium Tuum Doctrinis omnibus altè imbutum, &, quod in doctis rarius, defœcatum ac limatiſſimum, ſic Tuæ mentis nitidiſſima acies, ac judicii delibatus cremor, non modò adulterinos ingeniorum fœtus diſtinguunt, ſed aſperſas à natura labeculas illicò retegunt. Ideò mei conſcius totum utique me in caliginem abdidiſſem, niſi lucem tantam effuſa Tua in omnes humanitas mitigaſſet. Quam quidem decantatiſſimam humanitatem, quoniam ſingulis ex innata clementia communem facis, ultróque diſpenſas, mihi certè, qui eam vel è longinquo ſupplex compello, denegare haud poteris.

Accedit & ipſum Libri, quem offero, argumentum ex meris, ut vides, Purpura & Doctrina præſtantibus Viris conflatum; in quo ſi cætera omnia fortaſſè diſplicebunt, materia certè quam verſat, faſtidio eſſe non poterit, cùm hæc ipſa Tuam æquè ac Tui ſimilium virtutem, eruditionem, ac dignitatem Orbi referat, atque deprædicet. Tibi verò ut Opus audacter inſcriberem, compulit me non mea parvitas, ſed auctoritas Viri longè ſapientiſſimi clariſſimique, Tibi per omnia domeſticè noti, probatique, EMINENTISSIMI SCILICET CARDINALIS JOAN. BAPTISTÆ PTOLEMÆI, nuper ex uno meritorum ſuffragio è Soc. JESU ad Purpuram aſſumpti, cujus prudentiſſimum conſilium, ſi quod aliud, meritò mihi imperii loco eſſe debuerat. Neque id indecorè quidem aut temerè, ut arbitror: decebat enim cum Sacratiſſimo Purpuratorum Principum nomine non cujuſque appellationem miſceri, ad Viri & generis & Doctrinæ nobilitate præſtantis, quam Tu perſonam in hac Romana luce egregiè ſuſtines & exornas, ſive inſpiciamus amplitudinem Familiæ Tuæ, quam à multis retrò annis claruiſſe Viris non tam toga ac ſago illuſtribus, quàm literis, meritis, ac virtutibus conſpicuis, fama publica & acta teſtantur: ſive attendamus Legalem diſciplinam & praxim, qua Tu in Curia Romana ſcrinióque Apoſtolico ſic enites, ut, nullo intercurrente adulationis mendacio, animatum quoddam Juris Miraculum dici jure poſſis. Quibus accedit, quòd licèt Juris-

pru-

prudentiæ in primis ſtrenuam navaveris operam, non propterea aliarum diſciplinarum ſcientiâ carere volueris, noſtrâ hac præcipuè HISTORICO-ECCLESIATICA, quæ Tuam mihi benevolentiam, qua ego meritò glorior, ſummoperè conciliavit. Quare grati ſit animi, PRINCEPS EMINENTISSIME, quòd unus è pluribus, cum ijsdem ſentiens, divinas animi Tui dotes ſcripto conteſter, non audaciæ, quòd incultum Opus (ſi ex me ſpectetur) Tibi erudiriſſimo Eccleſiæ Principi obtulerim. Neque enim ut ingenium probes auſim expetere, ſatis ſi animum; cùm iſte noſtri ſit arbitratus, illud Divini, unde conditum eſt; ſitque arduum minùs, Hunanitatem Tuam, quæ omnibus obvia eſt, quàm ingenium numeris omnibus cumulatiſſimum demeruiſſe. Porrò quòd ſi noſtras haſce quandoque paginas dignaberis inſpicere, patienter feras, ſi legenti oculos incurrant Tua: Eſt enim hæc conditio Virorum præſtantium, legere non poſſe laudanda, quin legant ſua. Vale, PRINCEPS EMINENTISSIME, diù & feliciter in Eccleſiæ commodum, decus, & augmentum, meque famulum Tibi ex aſſe tranſcriptum cum deſtinato volumine clementer habeto commendatum.

EMINENTIÆ TUÆ

Conſecratiſſimus & devotiſſimus

GEORGIUS JOSEPHUS EGGS.

APPROBATIO
ORDINARII.

UT hi quatuor ultimi Libri conſummati, digniſſimi, & omnibus eruditis pretioſi Operis ſeu Tractatus PURPURA DOCTA intitulati ab Excellentiſſimo Authore Prænobili, Adm. Reverendo ac Clariſſimo Viro Domino GEORGIO JOSEPHO EGGS SS. Theologiæ Doctore, & inſignis Cæſareóque-Auſtriacæ Collegiatæ Eccleſiæ ad S.Martinum Rhenofeldæ Noſtræ Baſileenſis Diœceſis Cuſtode & Canonico Seniore emerito, indefeſſo ſtudio, non minùs eleganter quàm eruditè elaborati, poſtquàm à doctis aliquot Theologis ſeu Profeſſoribus diligenter reviſi & approbati, nihilque quod vel bonis moribus, vel dogmatibus Orthodoxæ fidei contrarium videri poſſet, continere reperti fuerint, typo & in lucem publicam mandari ac prodire valeant, Authoritate Noſtra Ordinaria requiſitam facultatem ac Licentiam benevolè concedendam ac impertiendam duximus, prout concedimus & impertimur per præſentes propria manu noſtra in fidem ac robur ſubſcriptas, & conſueti Sigilli Noſtræ Curiæ Epiſcopalis appreſſione munitas. Datum Arleshemii die 15. Junij Anno 1712. ex ſolita Noſtra Reſidentia.

JOANNES CHRISTOPHORUS
Epiſcopus Domitiopolitanus Diœceſis Baſileenſis Suffraganeus & Vicarius Generalis, Ejuſdemque Cathedralis Eccleſiæ Cuſtos & Canonicus Capitularis &c.

(L.S.)

CA-

CATALOGUS AUTHORUM, PARTIM EXCUSORUM, PARTIM MANUSCRIPTOUM,

Qui in hoc III. & IV. Libro (præter eos, quos Libro I. & II. recenſuimus) ſuo quisque loco ad calcem deſcriptarum vitarum citantur, & hic Ordine Alphabetico ponuntur.

A.

Ægidius à Roya.
Æneas Sylvius.
Aldus Manutius.
Alexander Guarinus.
Aloyſius Lellus.
Alvarus Gomezius.
Ambroſius Landrucius.
Andreas Duchesnius.
Andreas Gelſominus.
Andreas Thevetus.
Angelus Politianus.
Antonius Campanus.
Antonius Caracciolus.
Antonius Falco.
Antonius Florabellus.
Antonius Fonſeca.
Antonius Nigrinus.
Antonius Vaſconellus.
Auguſtinus Thuanus.

B.

Bonaventura Caballus.

C.

Cæſar Capacius.
Cæſar Raſponus.
Carolus à Baſilica.
Carolus Carthariua.
Carolus Looſius.
Carolus Novarienſis.
Carolus Torniellus.
Claudius Seyſell.

D.

Dominicus Gambertus.
Duardus Nonius.

E.

Eugenius Robles.

F.

Fabius Juſtinus.
Famianus Strada.
Felix Mileſius.
Franciſcus Cardulus.
Franciſcus Guicciardinus.
Franciſcus Philelphus.
Franciſcus Piſanus.
Franciſcus Sacchinus.
Franciſcus Scotus.
Franciſcus Zazera.

G.

Gaſpar Veronenſis.
Georgius Dubravius.
Gerardus de Roo.
Gillius Gonſalez.
Guido Bentivolus.
Guido Panzirolus.

H.

Hieronymus Boſius.
Hieronymus Curtus.
Hieronymus Coneſtagius.
Hieronymus Ghilinus.
Hieronymus Niger.
Hieronymus Polinus.
Hieronymus Rubeus.
Hieronymus Maraſiotus.
Hilarion à Coſta.
Horatius Turſellinus.

I.

Jacobus Baudier.
Jacobus Boſius.
Jacobus à S. Carolo.
Jacobus Faber.
Jacobus Manlius.
Jacobus Naldi.
Jacobus Papienſis.
Jacobus Pontanus.
Jacobus Sadoletus.
Jacobus Volaterranus.
Joannes Antonius Gaburius.
Joannes Antonius Petramellarius.
Joannes Baptiſta Adriani.
Joannes Baptiſta Flavius.
Joannes Baptiſta Laurus.
Joannes Baptiſta Poggius.
Joannes Baptiſta Zenus.
Joannes Candidus.
Joannes Caſa.
Joannes Chenu.
Joannes Gratianus.
Joannes Imperialis.
Joannes Juvenis.
Joannes Leſle.
Joannes Rho.
Joſephus Pamphilus.
Julius Caſtellanus.
Julius Peruſcus.
Julianus Gorſelinus.

L.

Lambertus Vanderburgius.
Laonicus Chalcondiles.
Laurentius Beyerlick.
Lilius Ghiraldus.
Ludovicus Beccatellus.
Ludovicus Donius d'Attichi.
Ludovicus Jacobillus.
Ludovicus Lælius.
Ludovicus Tricantius.

M.

Marcus Antonius Guarinus.
Marcus Antonius Majoragius.
Marius Molſa.
Martinus Cromerus.

Mi-

Michaël Juſtinianus.
Mutius Panſa.

N.

Nicolaus Barbadicus.
Nicolaus Cruſenius.
Nicolaus Modruſienſis.
Nicolaus Orlandinus.
Nicolaus Sanderus.

O.

Octavianus Veſtrius.

P.

Papyrius Maſſonus.
Paulus Morigia.
Petrus Alinius.
Petrus Aretinus.
Petrus Bembus.
Petrus Boismarin.
Petrus Crinitus.
Petrus Dorlandus.
Petrus Maphæus.
Petrus Martyr Anglerius.
Petrus Pincianus.
Petrus Ribadeneira.
Petrus Saxius.
Petrus Salazar.
Petrus Suavius.
Petrus Surer.
Petrus Vergerius.
Petrus Victorius.

R.

Rogerius Trichonus.

S.

Scævola Sanmarthanus.
Sebaſtianus Rivaldus.
Sfortia Pallavicinus.
Silveſter Petraſancta.
Stanislaus Hoſius.
Stanislaus Reſcius.
Stephanus Damalevier.
Stephanus Infeſſura.
Stephanus Joannienſis.

T.

Tarquinius Gallutius.
Thomas Bozius.
Thomas Gratianus.

V.

Vincentius Laureus.
Vincentius Tiphernas.
Virgilius Ceparius.

IN.

INDEX NOMINUM S. R. E. CARDINALIUM,

Quorum Vitæ, Res geſtæ, & Scripta in hoc III. Libro continentur.

Numerus.		*Ann. Chriſti.*
I.	ALamannus Adimarus, Italus floruit,	1410.
II.	Petrus de Alliaco, Gallus.	1410.
III.	Branda Caſtellioneus, Italus,	1410.
IV.	Thomas Langleius, Anglus.	1410.
V.	Franciſcus Zabarella, Italus.	1410.
VI.	Guillelmus Philaſterius, Gallus,	1410.
VII.	Simon de Cremaudo, Gallus.	1410.
VIII.	Jacobus Inſulanus, Italus.	1410.
IX.	Dominicus Capranica, Romanus.	1417.
X.	Ludovicus Alemandus, Sebuſianus.	1417.
XI.	Henricus Chichelius, Anglus.	1417.
XII.	Joannes Pragenſis, Germanus,	1417.
XIII.	Ardicinus de la Porta, Italus,	1417.
XIV.	Nicolaus Albergatus, Italus.	1417.
XV.	Julius Cæſarinus, Romanus.	1417.
XVI.	Leonardus Datus ſeu Statius, Italus,	1417.
XVII.	Joannes Caſanova, Hiſpanus,	1417.
XVIII.	Iſidorus Theſſalonicenſis, Græcus.	1431.
XIX.	Beſſarion Trapezuntinus, Græcus.	1431.
XX.	Petrus Schoumbergus, Germanus.	1431.
XXI.	Joannes de Turrecremata, Hiſpanus.	1431.
XXII.	Ludovicus Scarampus, Italus.	1431.
XXIII.	Joannes Caravagial, Hiſpanus.	1431.
XXIV.	Nicolaus Tudeſcus, Siculus.	1447.
XXV.	Antonius Cerdanus, Hiſpanus.	1447.
XXVI.	Nicolaus Cuſanus, Germanus.	1447.
XXVII.	Jacobus Luſitanus.	1455.
XXVIII.	Joannes de Mella, Hiſpanus.	1455.
XXIX.	Alexander Oliva, Italus.	1458.
XXX.	Joannes Jofridus, Gallus.	1458.
XXXI.	Jacobus Papienſis, Italus.	1458.
XXXII.	Joannes ab Aych, Germanus.	1458.
XXXIII.	Thomas Bourcherius, Anglus.	1464.
XXXIV.	Oliverius Caraffa, Neapolitanus,	1464.
XXXV.	Marcus Barbus, Venetus.	1464.
XXXVI.	Amicus Agnifilus, Italus,	1464.
XXXVII.	Baptiſta Zeno, Venetus,	1464.
XXXVIII.	Joannes Michaëlius, Venetus.	1464.
XXXIX.	Theodorus Lælius, Italus.	1464.
XL.	Petrus Riarius, Savonenſis.	1471.
XLI.	Stephanus Nardinus, Italus.	1471.
XLII.	Auxias de Podio, Hiſpanus.	1471.
XLIII.	Petrus de Mendoza, Hiſpanus.	1471.

Numerus.		*Ann. Chriſti.*
XLIV.	Joannes Arcimboldus Italus.	1471.
XLV.	Georgius Coſta, Luſitanus.	1471.
XLVI.	Petrus Ferrici, Hiſpanus.	1471.
XLVII.	Joannes Baptiſta Millinus, Romanus.	1471.
XLVIII.	Paulus Fulgoſius, Genuenſis.	1471.
XLVIX.	Georgius Haaslerus, Germanus.	1471.
L.	Gabriel Rangonius, Italus.	1471.
LI.	Raphael de Riarijs, Savonenſis.	1471.
LII.	Elias Bourdeillius, Gallus.	1471.
LIII.	Joannes Moles, Hiſpanus.	1471.
LIV.	Aſeanius Maria Sfortia.	1471.
LV.	Ardicinus de la Porta Junior, Italus.	1484.
LVI.	Antoniottus Pallavicinus, Genuenſis.	1484.
LVI.	Mapheus Gerardus, Venetus.	1484.
LVII.	Petrus Aubuſſonius, Gallus.	1484.
LVIII.	Hermolaus Barbarus, Venetus.	1484.
LIX.	Joannes Moortonus, Anglus.	1492.
LX.	Joannes Antonius de S Georgio, Italus.	1492.
LXI.	Joannes Langrolaſius, Gallus.	1492.
LXII.	Bernardinus Carvajal, Hiſpanus.	1492.
LXIII.	Raymundus Perault, Gallus.	1492.
LXIV.	Hippolytus Eſtenſis, Italus.	1492.
LXV.	Dominieus Grimanus. Venetus.	1492.
LXVI.	Bernardinus Lonati, Italus.	1492.
LXVII.	Fridericus Caſimirus, polonus.	1492.
LXVIII.	Guillelmus Briſonera, Gallus.	1492.
LXIX.	Georgius Amboſianus, Gallus.	1492.
LXX.	Petrus Iſvallius, Siculus.	1492.
LXXI.	Joannes Vera, Hiſpanus.	1492.
LXXII.	Ludovicus Podacatharus, Cyprius.	1492.
LXXIII.	Antonius Trivultius, Italus.	1492.
LXXIV.	Joannes Baptiſta Ferrarius, Italus.	1492.
LXXV.	Joannes Srephanus Ferrerius, Iralus.	1492.
LXXVI.	Franciſcus Remolinus, Hiſpanus.	1492.
LXXVII.	Franciſcus Soderinus, Italus.	1492.
LXXVIII.	Hadrianus Caſtellenſis, Italus.	1492.

IN.

INDEX NOMINUM
S. R. E. CARDINALIUM,
Quorum Vitæ, Res geſtæ, & Scripta in hoc IV. Libro continentur.

Numerus.		*Ann. Chriſti.*
I.	MArcus Vigerius, Italus floruit.	1503.
II.	Franciſcus Ximenius, Hiſpanus.	1503.
III.	Chriſtophorus Urſwicus, Anglus.	1503.
IV.	Matthæus Schiner, Germanus.	1503.
V.	Franciſcus Argentinus, Germanus.	1503.
VI.	Matthæus Langius, Germanus.	1503.
VII.	Laurentius Puccius, Italus.	1513.
VIII.	Bernardus Divitius, Italus.	1513.
IX.	Innocentius Cybus, Genuenſis.	1513.
X.	Joan. Dominicus de Cupis, Romanus.	1513.
XI.	Joan. Baptiſta Pallavicinus, Genuenſis.	1513.
XII.	Scaramutia Trivultius, Italus.	1513.
XIII.	Dominicus Jacobatius, Romanus.	1513.
XIV.	Laurentius Campegius, Italus.	1513.
XV.	Ferdinandus Ponzettus, Italus.	1513.
XVI.	Thomas de Vio, Italus.	1513.
XVII.	Chriſtophorus Numalius, Italus.	1513.
XVIII.	Ægidius Viterbienſis, Italus.	1513.
XIX.	Paulus Æmilius Cæſius, Romanus.	1513.
XX.	Joannes Salviatus, Italus.	1513.
XXI.	Auguſtinus Trivultius, Italus.	1513.
XXII.	Albertus Marchio, Brandeburgenſis.	1513.
XXIII.	Eraldus à Marka, Germanus.	1513.
XXIV.	Pompeius Columna, Romanus.	1513.
XXV.	Wilhelmus Enckenvoirtius, Germanus.	1521.
XXVI.	Benedictus Accoltus, Italus.	1523.
XXVII.	Hercules Gonzaga, Mantuanus.	1523.
XXVIII.	Marinus Grimanus, Venetus.	1523.
XXIX.	Antonius Sanſeverinus, Neapolitanus.	1523.
XXX.	Antonius à Prato, Gallus.	1523.
XXXI.	Franciſcus Quignonius, Hiſpanus.	1523.
XXXII.	Hippolytus Medices, Italus.	1523.
XXXIII.	Mercurius Arboreus, Pedemontanus.	1523.
XXXIV.	Franciſcus Turnonius, Gallus.	1523.
XXXIV.	Gabriel de Gramont, Gallus.	1523.
XXXV.	Bernardus Cleſius, Germanus.	1523.
XXXVI.	Joannes Tavera, Hiſpanus.	1523.
XXXVII.	Alphonſus Manricus de Lara, Hiſpanus.	1523.
XXXVIII.	Antonius Puccius, Italus.	1523.
XXXIX.	Oderus Colinius, Gallus.	1523.
XL.	Alexander Farneſius, Romanus.	1534.
XLI.	Nicolaus à Schomberg, Germanus.	1534.
XLII.	Joannes Bellaius, Gallus.	1534.
XLIII.	Jacobus Simoneta, Italus.	1534.
XLIV.	Joannes Fiſcherus, Anglus.	1534.
XLV.	Gaſpar Contarenus, Venetus.	1534.

XLVI.

Numerus.		*Ann. Chriſti.*
XLVI.	Jacobus Sadoletus, Italus.	1534.
XLVII.	Rodulphus Pius, Italus.	1534.
XLVIII.	Hieronymus Alexander, Foroiulienſis.	1534.
XLIX.	Reginaldus Polus, Anglus.	1534.
L.	Joannes Alvarez, Hiſpanus.	1534.
LI.	Robertus Lenoncourtius, Gallus.	1534.
LII.	David Betonius, Scotus.	1534.
LIII.	Petrus Bembus, Venetus.	1534.
LIV.	Petrus Paulus Pariſius.	1534.
LV.	Federicus Fulgoſius, Genuenſis.	1534.
LVI.	Bartholomæus Guidiccionus, Italus.	1534.
LVII.	Dionyſius Laurerius, Italus.	1534.
LVIII.	Michaël Silvius, Luſitanus.	1534.
LIX.	Joannes Moronus, Italus.	1534.
LX.	Gregorius Corteſius, Italus.	1534.
LXI.	Thomas Badia, Italus.	1534.
LXII.	Otho Truchſeſius, Germanus.	1534.
LXIII.	Franciſcus Sfondratus, Italus.	1534.
LXIV.	Nicolaus Ardinghellus, Italus.	1534.
LXV.	Henricus Luſitaniæ Rex.	1534.
LXVI.	Carolus Guiſius à Lotharingia.	1534.
LXVII.	Bernardinus Maffæius, Romanus.	1534.
LXVIII.	Jacobus Puteus, Gallonarbonenſis.	1550.
LXIX.	Alexander Campegius, Italus.	1550.
LXX.	Robertus de Nobilibus, Italus.	1550.
LXXI.	Joannes Siliceus, Hiſpanus.	1555.
LXXII.	Joannes Gropperus, Germanus.	1555.
LXXIII.	Clemens Dolera, Italus.	1555.
LXXIV.	Vitellotius Vitellius, Italus.	1555.
LXXV.	S. Carolus Borromæus, Italus.	1560.
LXXVI.	Hieronymus Seripandus, Neapolitanus.	1560.
LXXVII.	Ludovicus Simoneta, Italus.	1560.
LXXVIII.	Antonius Perenottus Granvellanus, Burgundus.	1560.
LXXIX.	Staniſlaus Hoſius, Polonus.	1560.
LXXX.	Marcus Antonius Amulius, Venetus.	1560.
LXXXI.	Aloyſius Eſtenſis, Italus.	1560.
LXXXII.	Ludovicus Madrutius, Germanus.	1560.

PUR-

PURPURÆ DOCTÆ
LIBER III.

Continens Septuaginta & octo Vitas,

S. R. E.

CARDINALIUM,

Qui Ingenio, Doctrina, Eruditione, Scriptis, Libris editis, &c. ab Anno M.CCCC.X. uſque ad Annum M. D. III. floruêre.

Digitized by Google

LIBER III.

DE DOCTIS

S. R. E. CARDINALIBUS

Continens Septuaginta & octo Eorum vitas.

ANNO 1410.

SEDENTE JOANNE XXII. DICTO XXIII. PONTIF. MAXIMO.

De

ALAMANNO ADIMARIO S.R.E. CARDINALE.

ALAMANNUS Adimarius nobilis Florentinus, ex illuſtri & antiqua Adimariorum proſapia natus, Philippi Adimarii & Olympiæ Fortiguerræ filius, liberales artes in natali ſolo edoctus, ſpeciali fortunæ afflatu unâ eâdemque die & Doctoratûs lauream, & Cathedralis Eccleſiæ canonicatum in patria aſſecutus eſt. Exinde Plebanus major S.Stephani Modilianæ renunciatus, Romam,quò crebris literis evocabatur, perrexit. Ibi cùm eſſet vir pius, prudens, & doctus, præprimis ſummo Pontifici, tum etiam aliis ex ſacro, ſenatu pergratus, Protonotarius primùm Apoſtolicus; deinde Epiſcopus Florentinus anno ſalutis 1400. electus eſt, cui Eccleſiæ nonniſi annum præfuit. Nam anno 1401. die 22. Decemb. translatus eſt ad Archiepiſcopatum Tarentinum; ac paulò pòſt ad Piſanum. Joannes XXIII. viri meritis perſuaſus, illum ſolemni pompa legavit ad Galliarum Regem: in qua legatione Monachis Cœleſtinis mirè favens indulſit, ut in Regno Franciæ Eccleſias omnes, quas tunc temporis Religioſi illi viri poſſidebant, ſexto Idus Octobris conſecrarent, quemadmodùm Andreas Sauſſay in ſuo Martyrologio Gallicano his verbis atteſtatur: *Dedicatio omnium Eccleſiarum Ordinis Cæleſtinorum per univerſum Franciæ Regnum hodie celebrata ex indulto Alamanni Cardinalis Presbyteri tituli S. Euſebij, Piſani nuncupati, Apoſtolicæ ſedis de latere in Francia Legati.* Hujúſcè legationis cùm Pontifex uberrimos fructus retuliſſet, ſacrâ purpurâ illum abſentem decoravit, & Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Euſebii adſcriptum in Hiſpaniam direxit, ut Regnum illud cum Ro-

Epiſcopus primò Florentinus; mox Archiepiſcopus Tarentinus, deinde Piſanus, demum Cardinalis creatur.

Legatus in Gallia Monachis Cæleſtinis univerſalem Eccleſiarum dedicationem indulget.

mana Eccleſia diſſidens fœdere conjungeret, & contra Sarracenos infenſiſſimos fidei hoſtes, Hiſpaniarum populos excitaret.

In Conciliis Piſano & Conſtantienſi contra Schiſmaticos pugnat, & Martino V. ſuffragatur.

Legatus in Arragonia Petrum de Luna excommunicat.

Interfuit Alamannus Archipræſul Piſano, & Cardinalis Conſtantienſi Conciliis, in quibus contra Schiſmaticos, ſeu Eccleſiam Dei ſcindentes intrepidè ſeſe oppoſuit; ac præcipuus author extitit, ut Otho Cardinalis Columna (qui Martinus poſteà V. dictus eſt) Pontifex Maximus in Concilio Conſtantienſi ſalutaretur. A quo in Arragoniam ſedis Apoſtolicæ Legatus deſtinatur, ut Petrum de Luna ad dimittendam uſurpatam ſupremæ ſedis poteſtatem pœnis ac cenſuris Eccleſiaſticis cogeret. Verùm obſurdeſcente ad ſalutaria Petro, poſt explicata in eum fulmina, è legatione Hiſpanica Romam rediit: nec multò pòſt Tibure propè ipſam urbem ex peſte; vel potiùs ex veneno (ut quidam ſuſpicati ſunt) à Petro propinato, vitâ functus eſt die 27. Septembris anno 1422. Corpus Romam devectum in Eccleſia S. Mariæ Novæ cum ſequenti inſcriptione, ùt habet Oldoinus, conditum eſt.

Obitus ejus, & Epitaphium.

Corpus Alamanni Cardinalis Piſani, Florentia ex Adimariorum antiqua, nobiliqúe Familia orti, utriusq́. Juris Doctoris, & omni literarum genere eruditi qui primùm Protonotarius; deinde Tarentinus; pòſt Piſanus Archipræſul ad Cardinalatûs apicem provectus eſt, dum pro Romana Eccleſia legatione fungeretur: Doctorum virorum amator & cultor, vir ipſe doctiſſimus, zelator Juſtitiæ, & communis Reipublicæ boni pro Eccleſiæ unione apud Piſanum, Conſtantienſeque Concilia, usque ad optatam concluſionem, neminem veritus, laboravit intrepidè. Obyt ex peſte anno ætatis ſuæ Sexageſimo, Chriſti verò ſupra milleſimum quadringenteſimum vigeſimo ſecundo. Die 27. Septembris.

Eum plures ſcriptores laudibus ornant.

Mutuus Piſanorum in eum, & ejus in Piſanos amor.

Præclara geſſit Alamannus pro ſede Apoſtolica facinora: quare illum ex hoc nomine egregiè celebrant Garimbertus, Raphaël volaterranus, Platina, Joannes Juvenis, Jacobus Gaddius & alii infra citandi: idq́ue jure merito, cùm ſummæ prudentiæ, virtutis, doctrinæ, & probitatis laude inter cæteros ſuæ ætatis clariſſimos Antiſtites excelluerit; ac tantam gratiam & benevolentiam apud Piſanos collegerit, ut nonniſi gratiſſimo Parentis nomine illum compellarent: nec ille minori eos amore, & beneficiis eſt proſecutus: immò Cardinalis Piſani nomen ſibi aſcivit, ut quàm altè in eos impreſſus pectori ſuo, ac fixus amor hæreret, ſignificaret. Hinc gentilitio ſuo ſcuto Piſanorum inſignia, crucem nimirùm candidam in area rubra adjecit.

De eo agunt Joannes Juvenis de varia fortuna Tarentinorum. Panſinius in Hiſt. Pontif. Antonius Aubery in vita. Cæſar Raſponus de Baſilica Lateran. Scipio Ammiratus in Hiſtoria Florent. Ughellius in addit. ad Ciac. & alii.

ANNO 1410.

SEDENTE JOANNE XXII. DICTO XXIII. PONTIF. MAXIMO.

De

PETRO D'AILLY SEU DE ALLIACO, S. R. E. CARDINALE.

PETRUS D'Ailly, ſeu de Alliaco, nobilis Gallus, Compendii ad II.
Oeſiam fluvium in Picardia, patre Colardo viro ſtrenuo, nobili, ac docto, ſed minùs opulento natus, in Paræcia S. Jacobi Sacramento Baptiſmi renatus eſt. *In vitreis feneſtris ejusdem Eccleſiæ*, inquit Oldoinus, *Petri parentum imagines doctô penicillo expreſſæ noſtrâ hac ætate adhuc integræ conſpiciuntur.* Is à puero literis omnibus deditus, mireque eruditus, nunquam à ſtudio ſejungi potuit. Cancellarius Pariſienſis Academiæ, & ejusdem Doctor Joannem Gerſonem virum omni ſcientiâ præditum, auditorem habuit. Ex Regiæ Domûs Navarræ Magiſtro, ac magno Franciæ Eleemoſynario, & Lutetianæ Capellæ Theſaurario, primùm Antiſtes Anicienſis ſeu Podienſis; deinde Vaurenſis, tandem Cameracenſis inauguratus, poſt electionem Benedicti XIII. Pſeudopontificis, ad eum ſalutandum; &, ut malè adeptam dignitatem deponeret, perſuadendum à Carolo VI. Galliarum Rege Legatus miſſus nihil profecit. Exinde ad Piſanam Synodum cum Joanne Gerſone Doctore celeberrimo, ſuo olim Diſcipulo in comitatu Ludovici Cardinalis Ducis Barrenſis miſſus, diriſſimum Schiſma modis omnibus extirpare conatus eſt. Anno ſalutis 1411. Joannes XXIII. qui illum domeſticè noverat, in Piſano Concilio purpurâ donatum Presbyterum Cardinalem titulo S. Chryſogoni nominavit. Interfuit Concilio Conſtantienſi, ejusdemque tertiæ Seſſioni, Patrum juſſu, præſedit; in quo poſt magna admirandæ ſuæ ſcientiæ edita ſpecimina, electioni Martini V. albô calculô præſtò fuit. Collegii Navarræi Pariſienſis ampliſſimam Aulam, & Bibliothecam Regiam erexit; atque ædes Baccalaureis Theologis inhabitandas conceſſit, pro quarum foribus Imaginem Deiparæ Virginis, quaſi unicam veræ Sapientiæ Patronam, ſtare voluit. Doctrinâ clariſſimus, dictus eſt *Aquila Franciæ;* atque aberrantium à veritate, puta Hæreticorum, *Malleus indefeſſus.* Scripſit Vir doctiſſimus quamplurima erudita, & pia Opera, quæ dolet Morerius in unum hactenus volumen non eſſe collecta, nimirum:

Petri primordia, ac amor in literas.

Variis dignitatibus ornatur.

In Concilio Piſano pro extinguendo Schiſmate laborans, purpurâ ornatur.

In Concilio Conſtantienſi Martino V. favet & alia egregia operatur.

Ob eminentem ſcientiam Aquila Franciæ dictus.

In 4. Libros ſententiarum Libros IV.
Quæſtiones in Hexameron.
De Laude Scripturæ; & Eccleſiæ ſtabilitate.
In Principium Evangelii S. Marci.
Speculum Conſiderationis in tres Libros diſtinctum.
Compendium contemplationis.
De Spirituali Scala.

Ejus variæ ſcriptæ narrantur.

In Pſalterium.
Meditationes in Pſalmum 42. & 70.
De Legibus, & Sectis.
De Concilio Generali.
De Interdicto.
De Permutatione Beneficiorum.
In VII. Pſalmos Pœnitentiales.
In Cantica Canticorum.
De Oratione Dominica, & ſuper eâdem anagogicè libros II.
Super *Ave Maria.*
Super *Magnificat.*
In Canticum Zachariæ, & Simeonis.
De electione Papæ.
De Exercitio Spirituali.
De duodecim Honoribus Sancti Joſephi.
De Anima, & accidentibus ejus.
Tractatum in Libros Meteorum.
Concordiam Theologiæ cum Aſtronomia, & Hiſtoria.
De Sacramentis Eccleſiæ.
De Poteſtate Eccleſiaſtica.
De Emendatione Eccleſiæ.
Sermones varios, & Epiſtolas.
De XII. Parallelis, ad quæ Ptolomæi Parellela revocat.
Quæſtiones in Sphæram Joannis de Sacroboſco.
In Momos & Detractores.

Bellarmini de eo obſervatio.

Scripſit quoque Vitam S. Petri Cæleſtini, inquit doctiſſimus Bellarminus in Libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, *graviter, & piè; & renunciationem ab ipſo factam laudat, & defendit contra detractores. Neque verùm eſt, quod aliqui dicunt, hanc vitam non eſſe ſcriptam à Petro de Alliaco Archiepiſcopo & Cardinale, ſed à quodam alio Petro de Alliaco Cymnaſij Navarræi Archididaſcalo: hoc, inquam, verum non eſſe, perſpicuè conſtat ex Præfatione ad ipſam vitam, ubi ſe Author Epiſcopum nominat.* Hæc Bellarminus.

Ejus quædam ſcripta à nonnullis, ac præcipuè Pico Mirandulano reprehenduntur.

Animadverſione dignum eſt, reprehendi Petrum de Alliaco Cardinalem, quòd ſenſiſſe videatur, Chriſti Salvatoris Nativitatem prænoſci potuiſſe ex genethliacis obſervationibus, cujus rei confirmandæ gratiâ in medium profert ſtellam, quæ Magis ipſis apparuit, de qua re vide Sixtum Senenſem lib. V. Bibliothecæ ſanctæ, Annotatione 15. & 18. & lib. VI. Annotatione 10.

Reſutavit pariter Picus Mirandulanus Petri Alliaci Opuſculum *de Concordia Theologiæ cum Aſtronomia & Hiſtoria*. in quo planè tot errata, quot verba indicat eſſe, affirmans Alliacum ignorantem Aſtronomiæ fuiſſe, quam nonniſi ſenex delibaverit: Et in illis Libellis ferè quæcunque ſcripſit, ex aliis ad verbum accepiſſe, potiùs lecta, quàm medullitùs intellecta. Verba Pici retuli, non mea. Non enim auderem ego, utpotè ignorantiæ meæ in Aſtronomia conſcius, tale de tanto viro judicium ferre.

Terram tandem Petrus cælum petiturus deſeruit die 9. Auguſti, anno Salutis 1426. Avenione, ut habetur in Necrologio Pariſienſi, ſepultus in Eccleſia Cameracenſi cum hoc Epitaphio. *Ejus obitus, & Epitaphium.*

Hic jacet *Reverendus Pater*,
Dominus Petrus *de Alliaco. Theologiæ doctor*,
Cardinalis *quondam, & Epiſcopus Cameracenſis.*
Orate pro eo.

Mors rapuit Petrum, petram ſubiit putre corpus,
Sed petram Chriſtum ſpiritus ipſe petit.
Quiſquis ades, precibus fer opem, ſempérque memento,
Quòd prater mores omnia morte cadunt.
Nam quid amor Regum, quid opes, quid gloria durent,
Aſpicis; hæc aderant tunc mihi, nunc abeunt.

Aliud quoque monimentum in grati animi ſignificationem poſuit Petro Collegium Navarræum, utpote Benefactori munificentiſſimo, cum effigie depicta in navi Capellæ Navarreæ ſupra minoris januæ fores; quod ex Ciaconio, *vel Oldoino curioſus lector petet.*

Ejus mentionem agunt Petrus Frizonius in Gallia purpurata. Auberius in vita. Spondanus in Annal. Eccleſiaſt. Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana. Joannes Chénu in Chronico Epiſcoporum Galliæ. Antonius Poſſevinus in Apparatu ſacro. Bellarminus de Scriptor. Eccleſiaſticis. Jacobus Gaddius de Scriptor. Non Eccleſiaſticis. Contelorius in Elencho Cardinal. Hippolytus Marraccius in Purp. Mariana. Morerius in Dictionario hiſtorico. Et alii.

ANNO 1410.

SEDENTE JOANNE XXII. DICTO XXIII. PONTIF. MAXIMO

De

BRANDA CASTELLIONEO
S. R. E. CARDINALE.

BRanda Caſtellioneus Maphæi nobilis Mediolanenſis civis filius, Juris Conſultus ævo ſuo celeberrimus, à Joanne Galeatio Mediolanenſium Duce in Papienſi Academia inter publicos Profeſſores adſcitus, ſub Bonifacio IX. Romanæ Rotæ auditor, varios & immenſos pro Romana Eccleſia toleravit labores. Nam ſemel atque iterum in Germaniam ab eodem Pontifice pro unione Eccleſiæ procurandâ miſſus, legationem ſibi commiſſam, ſuperatis multis difficultatibus, ac proprii capitis periculis, egregiè, & cum rerum emolumento adimplevit. Placentinus Epiſcopus deinde ab eodem Bonifacio conſtitutus, populum ſibi concreditum virtute & exemplo, ſublatis quaquaversùm morum corruptelis, moderatus eſt. Bonifacii ea propter, ac Principi Mediolanenſi, omnibúſque bonis apprimè gratus. Sed quum Gregorium XII. recèns ad Pontificatûs apicem aſſumptum, juramento, quo in ſua ſe electione de procurandâ publica concordia, & abolendo ſchiſmate obſtrinxerat, non ſtare comperiſſet; eidem ob violatam fidem refragari, ab eóque diſcedere cœpit. Quamobrem ab ipſo Placentini Epiſcopatûs honore ſpoliatus, ſuâque ſede ejectus, anno ſalutis 1408. Succeſſorem æmulum admittere III.

Legatione pro Eccleſia fungens multos labores tolerat.

A Gregorio XII. deficit, & dignitate Epiſcopali ſpoliatur.

co-

coactus eſt Bartholomæum Cacciam Mediolanenſem, Monachum Dominicanum, inculpatæ alioquin vitæ hominem.

Reſtituitur, ac Cardinalis creatur.

A Joanne XXIII. nonnullis interjectis annis iterum reſtitutus, ac in numerum Cardinalium titulo S. Clementis relatus, in gratiam Placentinorum adamatorum Cardinalis deinceps Placentinus nuncupari voluit. Interfuit conciliis Piſano, & Conſtantienſi, in quibus non modò ſcriptis, & viva voce pro unione in Eccleſiam reducendâ pugnavit, ſed & evehendo in thronum pontificium Martino V. plurimùm laboravit, à quo poſteà in Boëmiam contra ejus ævi hæreticos, *Huſſitas* ab eorum Anteſignano dictos, Apoſtolicæ ſedis à latere legatus miſſus, Sigiſmundo Imperatori mirificè charus, gratúsque extitit. In Hungariam quoque ejuſdem Pontificis juſſu ablegatus, Hungaros in fide nutantes, eliminatâ hæreſi, confirmavit; atque in officio continuit. Ab Eugenio verò IV. alterâ legatione ornatus, ut inter ipſum Pontificem, & Philippum Mariam Vicecomitem Inſubrum Ducem (ſollicitante id Nicolao Eſtenſi Ferrarienſium Marchione) pacem firmaret, rem brevì ſuâ induſtriâ eò deduxit, ut utriusque contendentium exſpectationi & deſiderio non abſque plauſu ſatisfecerit.

In conciliis Piſano & Conſtantienſi ſtrenuè laborat pro Eccleſia.

Hungaros in fide nutantes confirmat.

Pontificem & Mediolanenſem Ducem pacificat.

In hac legatione, cùm eſſet ipſe Abbas Monaſterii S. Ambroſii Mediolanenſis, quorundam inſtinctu ejecit illinc Monachos Ciſtercienſes, qui ab initio ipſorum Ordinis fundationis ibi collocati fuerant; ac loco eorum Carthuſianos introduxit: In animo enim habebat Ambroſianum ritum delere, ejúsque loco Romanum invehere. Ea novitate Mediolanenſes plurimùm exaſperati ad Ducem queruli confugerunt, qui & ipſe non leviter offenſus, Carthuſianos è veſtigio ex templo Ambroſiano ſub ignis pœna ſecedere juſſit. Cardinales aliâ viâ tentatâ, à Præpoſito S. Theclæ exſuavivit, recepitque Codicem ritûs Ambroſiani ejus cuſtodiæ creditum, quem ipſemet divus Ambroſius compilaſſe & ſcripſiſſe dicebatur; atque in feſto Natalis Domini rem divinam in ſummo altari ritu Romano peragi curavit. Cives hôc viſô ad Cardinalis ædes cum facibus advolant, minas incendii ac necis ingeminantes, nî Codex properè redderetur. Eo tumultu Cardinalis perterritus illum è feneſtra cum indignatione projecit, ac poſtridie collectis vaſis Mediolanô egrediens, nunquam eò ampliùs reverſus eſt.

Ritum Ambroſianum in Romanum mutare tentat, ſed incaſſum.

Hinc turbæ.

Noluit, etſi ſæpius rogatus, intereſſe concilio Baſileenſi, quia à partibus Eugenii firmiter conſiſtens, illud contra Eccleſiam, non pro ea coactum aſſerebat. Multa pia, ac præclara cùm ingenii, tum munificentiæ opera Poſteris reliquit: Inter quæ duo inſignia Collegia, unum Ticini, alterum Caſtellione in ſtudioſorum Juvenum commodum, & utilitatem ab ipſo fundìtùs erecta, & annuis redditibus, libris, ac congruâ ſuppellectili dotata numerantur. Caſtellione nobile templum à majoribus olim ſuis extructum, tractu verò temporis labefactatum reſtauravit, exornavítque. Annuos item redditus pro præceptore perpetuo, qui impuberes Caſtellionenſes litteris ac pietate imbueret, aſſignavit.

Ejus pietatis & munificentiæ opera.

Ejus obitus.

Plenus dierum, meritiſque cumulatus Nonagenariô major naturæ debitum exſolvit Caſtellione die 5. Februarii anno à partu Virginis 1443. Cineres ejus ibidem in Eccleſia à Majoribus ſuis, ut

ut diximus, erectâ, in marmorea urna reconditi ſunt, in cujus fronte hi verſus æneis litteris exarati leguntur.

D. P. M.

Ejus Epitaphium.

Quiſquis ades, ſubſiſte gradum, paulúmque ſepulchro
Flecte aciem, & Saxo conſcriptum perlege carmen.
Optima pars quondam, claro qui ſanguine felix
Enitui, & mirâ vixi pietate verendus;
Marmoreo hoc condor tumulo, nec flebile lethum
Eſt mihi, perpetuo manet inclyta fama decore,
Factáque præclaris nunquam morientia rebus.
Mille ego per caſus, per mille pericula victor
Fortunam evici: Quin me virtutis amore
Flagrantem, & ſpartas ſperantem pectore leges
Erexit ſumma ad faſtigia. Floruit Hunnus
Præſule me: Me Pontificem Placentia vidit,
Me quoque purpureô cinxit Pia Roma galerô:
Struxi acies; ditavi aras; Delubra locavi
Immenſô redimita aurô; majora parabam,
Ni me inter curſum, atque hæc molimina nixum
Omnipotens genitor terreni è carcere ſæcli
Traxiſſet, celsáque Poli regione locáſſet.

Claudius Robertus in ſua Gallia Chriſtiana Brandam Cardinalem (quem ipſe *Brandum de Caſtilliano* nominat) inter Epiſcopos Lexovienſes (Lexovii Galliæ Celticæ populi) recenſet; & Romæ obiiſſe die 7. Septembris anno 1431. & ad Minervam ſepultum fuiſſe ſcribit. Quæ omnia cùm diverſa omnino ſint ab iis, quæ ſuprà ex probatis Scriptoribus, ac monumentis Vaticanis retulimus, attendenda non eſſe judico. *Error Claudii Roberti.*

Scripſit Branda plurima ad juriſprudentiam ſpectantia; inter alia *de Legibus. De Teſtamentis. De Conciliis. De Poteſtate ſpirituali & ſæculari &c.* Quæ lucem publicam non aſpexerunt. Aſſervantur autem inter M. SS. Bibliothecæ Collegii Caſtellionenſis. *Ejus ſcripta.*

Ejus memoriam faciunt Panvinius de Rom. Pontif. Antonius Aubery in vita. Martinus Cromerus in Hiſt. Polon. Bernardus Corius in Hiſt. Mediolan. Henricus Spondanus in Annal. Eccleſiaſt. Antonius Nigriuus in hiſtoria Caſtellion. Ferdinandus Ughellius in Ital. Sacrâ. Et alii.

ANNO 1410.

SEDENTE JOANNE XXII. DICTO XXIII. PONTIF. MAXIMO

De

THOMA LANGLEIO
S. R. E. CARDINALE.

THomas Langleius, quem alii Armellinum vocant, natione Anglus, Epiſcopus Dunelmenſis anno 1406. electus, cùm eſſet ingenio acutus, Juris Pontificii peritiſſimus, magnæque vir prudentiæ, eruditionis variæ, ac vitæ integerrimæ, IV.

De Horis Canonicis.
Hiſtoriam ſui temporis.
De Felicitate Libros tres.
Conſiliorum tomum unum.
In Decretum.
Varias Legum Repetitiones.
In Vetus & Novum Teſtamentum.
Opuſcula de Artibus Liberalibus.
Opuſcula Varia.
De Naturâ Rerum diverſarum.
Acta in Conciliis Piſanô, Conſtantienſi.
Volumen Orationum, & Epiſtolarum variarum.

Scripſit etiam occaſione longiſſimi Schiſmatis eruditum *De Schiſmate* Librum, qui tamen cum præfationibus ſuis, quòd ab Hæreticis corruptus, & Argentinæ inemendatus prodierit, donec corrigatur, ab Eccleſia prohibitus eſt, ut notat Eminentiſſimus Bellarminus in libro de Script. Eccleſiaſt. *Obſervatio Bellarmini in ejus librū de ſchiſmate.*

De eo agunt Petrus Paulus Vergerius in Vita Zabarellæ. Bernardinus Scardeonius de Viris inſignibus Patavinis. Jacobus Philipp. Tomaſinus in Elogiis Virorum Illuſt. Antonius Aubery in Vita. Antonius Riccobonus de Gymnaſio Patavino. Angelus Portinus de Felicitate Patavina. Antonius Sanderus in Elogiis Cardin. Georgius Dubravius in Biblioth. Claſſica. Spondanus in Annal. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Morerius in Diction. Hiſtor. & aliis

ANNO 1410.

SEDENTE JOANNE XXII. DICTO XXIII. PONTIF. MAXIMO.

De
GUILLELMO PHILASTERIO S. R. E. CARDINALE.

GUILLELMUS Philaſterius, natione Gallus, in Cenomanico agro ſagacium hominum feraci natus, ſummo à natura ingenio dotatus, Juris Pontificii & Cæſarei Doctor inſignis fuit. Hic Rhemorum Decanus electus, in uſum Canonicorum Metropolitanæ Eccleſiæ Rhemenſis celeberrimam inſtruxit Bibliothecam, cui maximam Codicum antiquorum ingenti pretio comparatorum copiam elargitus eſt: adhuc in ea viſitur rara & ingens totius mundi charta (mappam vocant) miro artificio elaborata; & (quòd pretium facit) in equi marini pelle cum Philaſterii inſignibus & elogio deſcripta. Eximius literatorum cultor, & literarum promotor extrui mandavit Scholas Theologiæ Rhemenſes, quibus viros divinis literis præſtantes ad erudiendam in Theologiæ myſteriis Juventutem conſtitutâ mercede & victu præfecit. VI. *Reipublicæ literariæ egregiè conſuluit.*

In Conventu Pariſienſi ſexaginta quatuor Archiepiſcoporum, centum Epiſcoporum, & Abbatum quamplurimorum ad Schiſma in Eccleſia Romana extirpandum congregatorum, pro Benedictô XIII. Pſeudopontifice non abſque infamiæ nota ſtetit; & in Regis, *Benedicto Antipapæ adhærens graviter reprehenditur;*

& Oratoriæ facultati ſolidiorem operam dedit, hauſítque eas pleniùs, quòd in earum ſtudium, ſuaptè ingenio & pronus eſſet, & effræni quodam impetu raperetur. Quamobrem de natura rerum, de ejus varietate & proprietate accuratiſſimè diſputare; déque omnibus, de quibus ipſe vellet, luculentiſſimè proponere, diſſerere, & concludere noverat. Omnium Oratorum, Poëtarum, Hiſtoricorúmque libros, qui apud nos in uſu & cognitione habentur, ita diligenter legerat, ut etiam familiares haberet. Nec erat uſpiam aliquid in iis notatu dignum, quod ipſe non vel in tabulas referret, vel memoriæ, qua maximè pollebat, mandaret. Nullius enim rei tam ſtudioſus ac diligens fuit, quàm temporis non amittendi: Itáque ſomno, cùm in eo totum, ut ita dixerim, tempus elabatur, & ſit ſtatus ille morti ſimillimus, non niſi quantum naturæ ſatis eſſet ad incolumitatem corporis, indulgebat. Reliquorum verò, quæ ineſſe hominibus ſolent, ùt honoris, ac laudis, minimè inimicus fuit, quæ non magis præmia ſunt, quàm calcar, & ſtimulus laborantibus ad virtutem. Itáque ab omni alia animi perturbatione, ac maximè concupiſcentiis carnis prorsùs erat alienus. Cæteróſque, ut ita eſſent, ſedulò commonuit. *Nam ille quidem cùm Jura traderet*, (ut Ciaconius ait) *non tam in litteris ſuos auditores; quàm in bonis moribus, & quotidianâ vitâ, ut cum honeſtate eam tranſigerent, informabat.*

In omnibus artibus excellit: eáſque docet.

Honeſtatis, ac temporis ſtudioſus, alios ad eadem hortatur.

Eo verò tempore Carrarienſium familiâ extinctâ, concives omnes miro conſenſu illi deferendi patriæ civitatis claves unáque faciendæ deditionis ejus ſereniſſimæ Reipublicæ Venetæ provinciam commiſere. Mox in Cathedrali Patavina Eccleſia Archipresbyteratûs honore inſignitus, penuriæ pauperum atque incommodis mira ſubveniebat liberalitate. Defunctò verò tum Epiſcopo Patavino, dum Canonici cunctis votis illum unum conſpiciunt, voluntati Reipublicæ Venetæ morem gerens, oblatam dignitatem refugit. Qua animi integritate Reſpublica commota opulentiſſimam Abbatiam S. Mariæ de Pratalea, Monachorum incuriâ ab eorum Cœnobio aliò devolutam, illi conſignandam curavit, quam tamen elapſo modici temporis intervallo iiſdem Monachis pientiſſimus pater ſumma liberalitate donavit: Cujus rei cauſa apud illos in tam inſignis beneficii memoriam, & ejus ſacræ veſtes ſacerdotales in hanc uſque diem ſervantur; & extant monumenta, in quibus tum in eorundem Eccleſia, tum in Turri ſacra, tum in Templo S. Urbani propè plateam vinariam Patavinæ civitatis ejus ſtemmata conſpiciuntur.

Pauperibus ſtudet.

A Veneta Republica Abbatia donatur.

Hunc ergo tantum virum Joannes XXIII. Rom. Pontifex, ut doctorum virorum patrocinio ſe muniret, ad ſe adſcitum primò Epiſcopum Florentinum à populo Florentino priùs petitum; deinde Cardinalem Diaconum titulo SS. Coſmæ & Damiani renunciat. Franciſcus his auctus dignitatibus, mirè liberalis in omnes fuit; ſed in miſerabiles, bellis emunctos, egeſtate preſſos, ac præcipuè periclitantes puellas longè profuſior apparebat. Nam ejuſmodi egentes homines præ cæteris omni tempore ſumma cum pietate fovere, amplecti, eorúmque neceſſitatibus larga ſtipe

Epiſcopus Florentinus ac mox Cardinalis creatur.

Pauperibus cujuſcunque conditionis mirè favet.

Digitized by Google

ANNO 1410.

SEDENTE JOANNE XXII. DICTO XXIII. PONTIF. MAXIMO.

De

SIMONE DE CREMAUDO S. R. E. CARDINALE.

SIMON à patrio ſolo dictus de Cremaudo eximius Decretorum Doctor, natus eſt Cremaudi in nobili Vico juxta Rupemcavardi, Lemovicenſis Diœceſis. Is origine Gallus, cùm plurimùm doctrinâ, & eloquentiæ laude præſtaret, majoremque cæteris rerum agendarum peritiam & uſum haberet, à Carolo VI. Gallorum Rege, obtentô priùs Magiſtri Supplicum Libellorum officiô, Orator conſtitutus eſt ad Imperatorem Wenceslaum; & Benedictum XIII. alióſque Principes Chriſtianos. Quo in munere ſtrenui juxtà ac impigri partes Legati adimplens, Regiſque cum primis, ac Principum exſpectationi ſatisfaciens, facilem ſibi ad ampliſſimos honorum gradus viam aperuit. Siquidem Joannis Biterrenſis Pictonum Comitis Cancellarius effectus, cùm animum ad ſtatum Eccleſiaſticum adjiceret, Agenenſis primò; mox Biterrenſis; deinde Carcaſſonenſis; ac demùm Avenionenſis, & Pictavienſis Eccleſiæ Præſul electus eſt. VII.

Variis dignitatibus ob doctrinæ præſtantiâ ornatur.

In Eccleſia Pictavienſi Divo Petro Apoſtolorum Principi ſacrâ inſtituit Magiſtrum & ſex Chori pueros ad rem divinam ſplendidiùs peragendam; nec non Anniverſarium ſolemni ritu cujuslibet menſis poſtremâ die celebrandum; in cujus rei finem dono dedit Terram *de Nonſilley*, prout colligitur ex ejus Epitaphio, ab Oldoino in vita relato.

In Eccleſia Pictavienſi rei divinæ conſulit.

Ex Pictavienſi ad Rhemenſem Cathedram translatus, paulò pòſt Alexandrino Patriarchatu donatus, miſſus eſt à facultate Theologica Pariſienſi Perpinianum, ubi tum Carolus VI. agebat, ut finis aliquis daretur ſchiſmati pervicaciâ Petri de Luna continuato.

Cùm autem Wenceslaus Imperator menſe Martio anni 1398. cum Carolo Francorum Rege Rhemis conveniſſet ad ſchiſma in Eccleſia extinguendum, in convivio Regio primus ſedit Simon de Cremaudo Patriarcha Alexandrinus, ſecundus Wenceslaus Imperator, tertius Carolus, quartus Navarræ Rex, nec plures: ad alias autem menſas ſedebant cæteri Germaniæ Prælati ac Proceres, miniſtrantibus Francis. Interfuit etiam Synodo Pariſienſi eodem anno 1398. ad idem Schiſma extirpandum celebratæ: in qua publicatus Tractatus ejus *de Schiſmate*, quo diſputabat, num Reges & Regna obedientiarum Benedicti XIII. & Bonifacii IX. ipſis nolentibus renunciare Papatui, poſſent obedientiam eis canonicè ſubtrahere, ſeu (ùt ipſe loquitur) penitus denegare? Poſtquam partem negativam multis rationibus, & allegationibus ſuſtinuit, affirmativam deinde prolixè probavit, confutatis rationibus, argumentis, ac textibus in contrarium adductis. Simúlque ad oculum de-

Summo in honore à coronatis capitibus habetur.

Ejus Tractatus de Schiſmate abolendo commendatur.

mon-

monſtravit, ſolâ viâ ceſſionis utriusque, aut abdicationis poſſe remedium ſchiſmati afferri, cæteráſque vias omnes longè difficiliores & minùs aptas eſſe. Hiſce rationibus moti Rex, & Eccleſia Gallicana illum cum aliis Epiſcopis, & Viris doctrinâ præſtantibus ad Benedictum XIII. Maſſiliæ tum commorantem miſere, ut omni ſuaſione tentaret ab eo ſcriptum ceſſionis, quod ſæpè promiſerat, obtinere. Re infectâ cum ſociis ad Regem rediit. Nam Benedictus ad ſalutaria monita prorſus obſurdeſcens, contemptis rationibus, nullum aliud reſponſum protulit, niſi per ipſum non ſtaturum, quin unio fieret.

Fruſtra Benedictum Antipapam reducere tentat.

Cardinalis creatur.

Poſt Concilium Piſanum, cui præſens aderat, obtentâ ob ſummam eruditionem à Joanne XXIII. purpurâ Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Laurentii in Lucina adſcriptus eſt. Interfuit pariter Generali Synodo Conſtantienſi, in qua ad dicendum electus, nervoſam, elegantem, omníque doctrina refertam orationem ad Patres habuit die Dominico. 27. Aprilis anni 1414. Themate ex ijs ſcripturæ verbis deſumpto *Libera Deus Iſraël ex omnibus tribulationibus ſuis.* Qua occaſione viriliter agens, in impiam Huſſitarum hæreſim, recèns tum ex orco emergentem graviter invectus eſt, conteſtans per Deum & ſacra omnia adunatos Eccleſiæ Patres, ne tantum malum, quod in principio ſui ortûs facilè elidi poſſet, incrementa ſumere; aut latiùs in Eccleſiæ perniciem, animarúmque irreparabile exitium ſerpere permitterent. Idque eò magis, quòd Wenceslaus homo ignavus, otio, ventri, vinoque deditus, conſectandis potiùs voluptatibus, quàm rebus Eccleſiæ provehendis aut inſaniâ hac comprimendâ teneretur.

In Concilio Conſtant. Patres ad opprimendam Huſſitarum ſectam gravi oratione hortatur.

Unde Huſſitarum hæreſis emerſerit? quomodo incrementa ſumpſerit?

Et quoniam monſtri hujus, (hæreſim Huſſitarum intellige) quod totum poſteà Boëmiæ regnum, magnámque Germaniæ, Poloniæ, Hungariæque partem conturbaverat, mentionem fecimus, haud alienum ab inſtituto noſtro ducimus ejus originem, progreſſum, atque furorem hoc loco ex Aenea Sylvio, rerum ſpectatore & conſcriptore, quantum ſatis eſt, in gratiam lectoris referre, & proſequi. Sic habet. Rexerunt eo tempore, quo Wenceslaus Boëmiæ regnum, Scholam Pragenſem Theutones, Viri omni eruditione, doctrina, & pietate percelebres. Id indignè ferentes Boëmi, homines, ut Æneas loquitur, natura feroces atque indomiti, omnem movere lapidem cœperunt, hos ut è ſtatione dejicerent. Ex iis igitur unus flagitio & genere nobilis, ex domo, quam Putridi piſcis vocant, apud Oxonium Angliæ civitatem literis ſtudens, cùm Joannis Wicleffi damnatos anteà libros offendiſſet, quibus *De Realibus univerſalibus* Titulus inſcribitur, magnoperè illis oblectatus, aliquot ſecum exemplaria Pragam attulit. Inter quæ de civili jure atque Eccleſiaſtico, de Eccleſia, de diverſis quæſtionibus, contra Clerum pleraque volumina, veluti pretioſum theſaurum patriæ ſuæ intulit. Imbutus jam ipſe Wicleffitarum veneno, & ad nocendum paratus, tum, quod erat familiæ ſuæ cognomen, Putridum piſcem, id eſt fœtidum virus, in cives ſuos evomuit. Commodavit autem ſcripta, quæ attulerat, his potiſſimè, qui Theutonicorum odio tenebantur. Inter quos Joannes quidam eminuit,

Nobilis quidam Boëmus è familia Putridi Piſcis, Wicleffi libros Pragam affert.

ob-

Joannes Huſſ Wicleffi doctrinam amplectitur, & docet.

obſcuro loco natus, ex villa *Hus*, quod *anſerem* ſignificat, cognomentum mutuatus. Hic cùm eſſet ingenio peracri & verſipelli, linguáque disertâ, multúmque dialecticis oblectaretur, & peregrinis opinionibus, avidè admodum Wicleffitarum doctrinam arripuit, eáque Theutonicos vexare Magiſtros intemperanter cæpit, ſperans eo modo confuſos, ſcholas, quas tum moderabantur relicturos. Quod cùm ex voto ſuccederet, à Wenceslao impetratum, ut Pragenſe Gymnaſium ritu Pariſienſis gubernaretur. Ea res magiſtratum ſcholæ Theutonibus abſtulit. Quamobrem commoti magiſtri ac Diſcipuli Theutonici generis, jurejurando adacti, uno die ſuprà duo millia Praga exeuntes, rectà Lypſiam, quæ Miſniæ urbs eſt, perrexerunt, trium dierum itinere Pragâ diſtantem; ibíque conſidentes univerſale ſtudium annuente Magiſtratu erexerunt. Hoc modo Boëmis nova molientibus ſcholæ ſuæ gubernatio liberè patuit: quorum princeps eſt habitus Joannes Hus, lingua potens, & mundioris vitæ opinione in ſpeciem clarus. Qui ubi ſatis fidei comparatum ſibi exiſtimavit, venenum, quod jam pridem occultè conceperat, palàm evomuit.

Germani doctores cum Diſcipulis Praga exeũt ac Lypſiam pergunt.

Fundaverat eo tempore opulentus quidam civis in urbe Pragenſi ſub nomine ſanctorum Matthiæ & Matthæi haud ignobile Templum, quod *Bethleem* appellavit, redditibus additis, ex quibus duo Prædicatores alerentur, qui feſtis profeſtíſque diebus verbum Dei Boëmico ſermone plebibus inſinuarent. Horum alter Joannes Huſ aſſumptus, cùm ſe libenter audiri animadverteret, multa de libris Joannis Wicleffi in medium attulit, aſſerens in eis omnem veritatem, quæ quidem ad ſalutem pertineret, contineri; adjiciénsque crebrò inter prædicandum, ſe poſtquam ex hac vita migraret, in ea loca proficiſci cupere, ad quæ Wicleffi anima perveniſſet, quem virum fuiſſe bonum, ſanctum, cœlóque dignum non dubitaret. Sequebantur Joannem Clerici ferè omnes, ære alieno gravati, incontinentia, ſceleribus ac ſeditionibus inſignes, qui rerum novitate evaſuros ſe pœnas arbitrabantur. His & nonnulli doctrinâ celebres juncti erant, qui cùm in Eccleſia Dei conſequi dignitates non potuiſſent, iniquo animo ferebant ſacerdotia majora ac pinguiora his committi, qui quamvis nobilitate præirent, ſcientiâ tamen viderentur inferiores. Excæcavit eos invidia, ut qui viderant, & qui intellexerant, non intelligerent. Proruperunt in blaſphemias: & cùm aliquibus ignaris fortaſſe ac vitioſis maledicere poſſent, in omnes paſſim latrare ſacerdotes nullo diſcrimine facto cœpêre; exin ab Eccleſia Catholica recedentes, impiam Waldenſium ſectam atque inſaniam amplexi ſunt.

Joãnes Huſ Wicleffum, ejúsque doctrinã commendat.

Eidem junguntur vitioſi clerici.

Waldenſium hæreſis fit hæreſis Huſſitarum.

Hujus peſtiferæ ac jam pridem damnatæ factionis dogmata hæc ſunt: Romanum Præſulem reliquis Epiſcopis parem eſſe: nullum inter Sacerdotes diſcrimen. Preſbyterum non dignitatem, ſed vitæ meritum efficere potiorem. Animas è corporibus excedentes, aut in æternas è veſtigio pœnas mergi, aut perpetua conſequi gaudia: purgatorium, ignem nullum inveniri. Vanum eſſe orare pro mortuis, & avaritiæ ſacerdotalis inventum. Dei & Sanctorum imagines delendas. Aquarum, palmarúmque benedictiones

irridendas. Mendicantium Religiones auctore dœmone introductas. Sacerdotes pauperes eſſe debere, ſolâ contentos eleemoſynâ. Liberam cuique prædicationem verbi Dei patere. Nullum capitale peccatum, quantumvis majoris mali vitandi gratiâ tolerandum. Qui mortalis culpæ reus ſit, eum neque ſæculari neque Eccleſiaſtica dignitate potiri, neque parendum ei. Confirmationem, quam chriſmate Pontifices inducunt, & extremam unctionem inter Eccleſiæ Sacramenta minimè contineri. Auricularem confeſſionem nugacem eſſe, ſufficere ſua quemque Deo in cubiculo ſuo confiteri peccata. Baptiſma fluvialis undæ, nulla interjecta ſacri olei mixtura, recipiendum. Cœmiteriorum inanem uſum, quæſtûs causâ repertum, quacunque tegantur tellure humana corpora, nihil intereſſe. Templum Dei latepatentis ipſum mundum eſſe; coärctare majeſtatem ejus, qui Eccleſias, monaſteria, Oratoriáque conſtruunt, tanquam magis propitius in eis divina bonitas inveniatur. Sacerdotales veſtes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patenas, vaſáque hujusmodi, nil habere momenti. Sacerdotem quocunque loco quocunque tempore Sacrum Chriſti corpus conficere poſſe, petentibúsque miniſtrare, ſufficere ſi verba Sacramentalia tantùm dicat. Suffragia Sanctorum in cœlis cum Chriſto regnantium fruſtra impetrari, quæ juvare non poſſint. In Canonicis horis cantandis, dicendísque tempus incaſſum teri. Nulla die ab opere ceſſandum, niſi quæ Dominica nunc appellatur; Celebritates Sanctorum rurſus rejiciendas. Jejuniis quoque ab Eccleſia inſtitutis nihil ineſſe meriti. Hæc & ſimilia profani Novatores auctore Huſſo palàm docuêre.

Subinco Archiep. Pragenſis Joanni Hus ſeſe opponit; ejus libros publicè cremari; ipſum verò prædicatione abſtinere jubet.

Eapropter Joannes Hus Pragâ excedit, ut liberiùs inſaniam ſuã exercere poſſit.

Moderabatur eo tempore Pragenſem Eccleſiam pontificio nomine Subinco, cognomine Lepus, claris apud Boëmos ortus natalibus, vir conſilio & animo illuſtris. Qui orienti calamitati obviam ire cupiens, priuſquam ampliùs debaccharetur, libros Joannis Wicleffi ad ſe ferri; omnéſque, doctorum virorum conſilio adhibito, publicè concremari juſſit. Suprà ducenta volumina fuiſſe traduntur, pulcherrimè conſcripta, bullis aureis, tegumentíſque pretioſis ornata. Joanni Huſſo prædicatio interdicta, & adjectæ minæ, ſi quando priores in populo errores vulgare præſumeret. Ipſe igitur infamiâ notatus, Pragáque excedens, apud villam *Hus*, unde ipſi origo atque cognomen fuit, permittente loci domino, qui ejus inſaniæ favebat, vocare plebem ac docere non deſtitit, multa in Romanum Præſulem, multa in reliquos Eccleſiæ Pontifices & Sacerdotes maledicta congerens. Utque fluctuantes populi jam jam corrupti animos magis ac magis ſibi conciliaret, decimas haud aliter quàm eleemoſynas Sacerdotibus debitas adſtruit, liberum aſſerens prædia poſſidentibus, ſi velint eas dare, ſi nolint, nullo jure cogi poſſe.

Petrus Dreſſenſis Apoſtata Jacobellum Miſnenſem ſeducit; eiq;

Nondum error de Sacramento Altaris irrepſerat. Sed attulit novam peſtem Petrus Dreſſenſis, homo vanus, fluxæ fidei, & verſipellis in Miſnia natus, qui cum aliis Theutonibus Theuto ipſe paulò antè Boëmiam reliquerat. Cognitus iter ſuos, quòd Waldenſi lepra infectus eſſet, patriâ pulſus, velut hæreticorum aſylum Pragam

re-

repetiit, puerorúmque docendorum curam accepit. Apud Eccleſiam S. Michaëlis per id temporis populum prædicando inſtruebat Jacobellus Miſnenſis litterarum doctrina & morum præſtantia juxtà clarus. Hunc Petrus velut amicum veterem dolo aggreſſus; Mirari ſe, ait, doctum & ſanctum virum, qui divinâ eloquentiâ plebibus legem exponeret, errorem illum non animadvertiſſe communionis Euchariſtiæ, qui jam pridem veram Chriſti Eccleſiam peſſundâſſet: In qua ſub una tantùm ſpecie Dominicum corpus populo miniſtratur, cùm apud Joannem Evangeliſtam & Apoſtolum Chriſto dilectiſſimum ſub duplici ſpecie panis & vini ſumi jubeatur, dicente apud eum Salvatore cap. 6. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

communionem ſub utraque perſuadet.

Commotis his Jacobellus, cùm perquiſitis vetuſtis ſanctorum Doctorum codicibus, Dionyſii præſertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inveniſſet, prohibitus apud ſacellum Archangeli Michaëlis prædicare, in templo majore S. Martini cathedram ſortitus, publicè populum commonere cœpit, ne deinceps communionem calicis, ſine qua ſalvari nemo adultorum poſſet, quoquo pacto negligerent. Huic omnes hæretici conſenſêre, haud modicâ geſtientes lætitiâ, quòd articulum inveniſſent in Evangelica lege fundatum, per quem Romanæ ſedis vel ignorantia, vel nequitia argui poſſet. Odioſo quamvis hæc animo Rex intelligeret; deſidiâ tamen corruptus, & inertiâ torpens, impunè debacchari ſinebat hæreticos. Subinco Archi-Epiſcopus ubi nullum adversùs tantum emergens malum in Wenceslao præſidium invenit, ad Sigismundum Hungariæ Regem confugit, obſecrans atque obteſtans, ut damnabilem incurii fratris negligentiam emendet; neque labefactari Orthodoxæ fidei Sacramenta permittat. Dat fidem Sigismundus, ſpondétque brevi ſe petiturum Boëmiam, quò rebus Eccleſiæ perturbatis præſens conſulat. Sed dum dies die ducitur, Subinco, inopinato correptus morbo, apud Poſtinium in Hungaria moritur, cui mox Albicus natione Boëmus, arte medicus, corrupto electus ſuffragio ſufficitur, unicum, ut Æneas loquitur, extremæ avaritiæ barathrum: Qui claves cellæ vinariæ nulli alteri quàm ſibi ipſi credidit, & animalia viventia dono accepta mox vendidit. Et quia ſumptuoſos eſſe coquos didicerat, iis abactis luridam anum ſibi ſimilem popinæ præfecit. Idoneus profectò Pontifex, qui ſurgenti fomentum hæreſi daret.

Jacobellus Communionem calicis populo neceſſariam ad ſalutem docet.

Subinco adversùs hæreticos opem Sigismundi Regis implorat: Quòd Wenceslaus in negotio deſidioſus eſſet.

Subinco moritur, ei ſuccedit Albicus homo nullius frugis, avaritiæ mirè deditus.

Infeſtabat ea tempeſtate Romanam Eccleſiam Ladislaus Rex Neapolitanus, adversùs quem Joannes Papa tertius & viceſimus bellum decernens, plenariam peccatorum remiſſionem per Legatum Simonem Cremaudum indulſit his, qui ad tuendam Eccleſiam arma inducerent. Recitabatur in Eccleſia Pragenſi primaria decretum Pontificis. Quod, cùm quidam ſordidæ artis homines audiſſent, Joannem Papam Antichriſtum eſſe magna voce clamaverunt, qui crucem contra Chriſtianos decerneret. Eos è veſtigio Senatus in carcerem ad pendendas temeritatis pœnas rapi juſſit. Populus id indignè ferens, ſuſceptis protinùs armis dimitti omnes petiit: Sed placatus oratione Senatûs, tanquam vita captivorum in

Quidam Pragenſes ob crucem & indulgentias promulgatas, Papam laceſſunt. Ca-

…pituli ſupplicio puniuntur. Horum corpora inſtar Martyrum ſummo honore coluntur.

in tuto eſſet, ſuam quiſque domum rediêre: Inter hæc de captivis quæſtioni admotis, quum reſipiſcere nollent, clam ſupplicium ſumptum. At cùm ſanguis percuſſorum extra prætorii januam defluens indicium necis feciſſet, iterum accurrens populus, poſtquam Senatum perfidiæ arguiſſet, interemptorum corpora rapuit, & aureo circumvoluta panno per omnes urbis Eccleſias detulit, clamantibus ejuſdem ſectæ ſacerdotibus: *Iſti ſunt ſancti, qui pro teſtamento DEI ſua corpora tradiderunt.* Exin cadavera in ſacrario in Bethleem, quaſi Martyrum reliquiæ aromatibus condita, magno honore repoſita ſunt. Verùm paulò pòſt à Chriſtianis inde eruta, tanquam oſſa execrata, igni tradita; cineréſque extra Eccleſiæ promptuaria rejecta ſunt.

Exhumantur à fidelibus, & exuruntur.

Patres in Concilio Conſtantienſi de tollenda hæreſi conſultant.

Dum hæc aguntur (annus erat poſt Chriſtum natum 1415.) Generale Concilium apud Conſtantiam Suevorum urbem celebratur: in quo de rebus Boëmicis ſermo habitus Patrum mentes ingenti curà confecit, volventium animo quònam modo infecta hæreſi Provincia ſanari poſſet. Poſt multas conſultationes placuit tandem, Sigiſmundo Imperatore ſuadente, Joannem & Hieronymum ad ſanctam Synodum vocari, qui tum cæteris ejuſdem Regni doctiores, tum populi ductores, ac hæreſum principes habebantur. Venerunt ambo elati ſupercilio, non tam verecundè aliena diſcere, quàm ſua imprudenter ingerere parati: Docendi quippe, ùt Æneas Sylvius ait, quàm diſcendi cupidiores, & populares amantes aures & auras. Auditi ſunt ambo in conſeſſu Patrum: Joannes ætate major & auctoritate pervicacior, doctrinâ ac facundiâ ſuperior Hieronymus. Lecti ex omni natione Patres, divini atque humani juris Doctores, qui ſæpè ſæpiùs cum iis congreſſi, dogmata eorum à lege divina, & fide Catholica aliena eſſe monſtrârunt, neque bonis conducere moribus: Rogantes eapropter eos, ne plus ſapere quàm Eccleſia vellent, ſed ſaperent ad ſobrietatem: Peregrinas opiniones, quæ fidelium ſaluti officerent, deſererent: Ingenia ſua, quæ quidem eſſent nobiliſſima, Wicleffitarum inſania ne fœdarent: Eloquentiam, qua præditi eſſent, in corroborandis Eccleſiæ inſtitutis, non evertendis; in docendis populis, non dedocendis, exercerent; poſſe eos & in conſpectu Dei, & in Eccleſia militante ſublimem conſequi locum, ſi rejectis novitatibus, Patrum veſtigia ſequerentur; inventionéſque ſuas, quæ nec firmæ nec ſanæ eſſent, univerſali Concilio ſubmitterent. Hæc quidem Patrum ad eos erat oratio. Stetêre nihilominus in propoſito pertinaces amborum animi, neque victi rationibus vinci voluêre: Se veraces, ſe ſancti Evangelii æmulatores, ſe Chriſti fideles Diſcipulos eſſe altùm vociferantes. Romanam Eccleſiam, cæteráſque per orbem diſperſas, longè à traditionibus Apoſtolorum abiiſſe, quæ opes atque delitias ſectarentur; dominatum in populis, & primos in conviviis accubitus exquirerent; canes, equos, ſcorta alerent; Eccleſiarum bona, quæ Chriſti pauperibus deberentur, per laſciviam, luxum & ambitionem conſumerent. Aut neſcire prorſus divina mandata, aut ſcientes contemnere. His talibus adhærere aut obſequi nefas, imò piaculum eſſe.

Vocantur eò Joannes Huſſ, & Hieronymus Prabenſis hæreticorum Coryphæi.

Gravis & ſalutaris ad eos Patrum oratio ſopoatis auribus excipitur.

Pertinatia, impudentia, & calumniæ utriuſque Apoſtatæ.

Pri-

Primores ſacroſanctæ Synodi, ubi pertinaciam, calumnias, & immutabiles perditorum hominum animos animadverterunt, eos, tanquam putrida Eccleſiæ membra, quæ ſanari non poterant, ne reliquum corpus inficerent, reſecandos decretoriâ, ſententiâ cenſuerunt. Lata eſt igitur die octava Julii anno à partu Virginis 1415. In conſeſſu Patrum adversùs contumaces ſententia hujus tenoris; *Vivos nimirùm cremandos eſſe, qui doctrinam Eccleſiæ reſpuerent.* Prior itaque Joannes manifeſtæ hæreſis reus & convictus, poſtquam per Archiepiſcopos Biſuntinum & Mediolanenſem ſolemni ritu degradatus eſſet, igni combuſtus eſt. Hieronymus nonnullis poſt obitum Joannis diebus in vinculis detentus, cùm nec ipſe, licèt ſæpius rogatus, reſipiſcere vellet, pari ſupplicio affectus. Cineres exuſtorum, ne raperentur à Boëmis, in lacum projecti. Diſcipuli verò eorum ex eo ſolo, in quo ignis fuit, terram abſtulerunt, eámque veluti ſacroſanctam ſecum in patriam aſportârunt.

Ambo Patrum ſententiâ condemnantur, & exuruntur.

Joannes intereà atque Hieronymus ob exantlatum ignis ſupplicium, apud Boëmos martyrum honores meruêre, nec minores quàm Petrus & Paulus apud Romanos, habiti. Nunciatis enim in Boëmiam, quæ Conſtantiæ circa eos geſta fuerunt, ſequaces eorum in unum convenientes, memoriam in primis defunctorum conſecrant, celebrandámque quotannis omnes decernunt. Exin per amicos nonnullas ſibi Eccleſias à Rege Wenceſlao tradi expoſtulant, in quibus ſuæ prædicare plebi, Sacramentáque miniſtrare liberè poſſint. Neque hoc modo contenti, apud Sclavoniam nobile monaſterium Fratrum Prædicatorum, extra oppidi mœnia ſitum, invadunt, éque fundamentis dejiciunt. Eà porrò primâ Eccleſiarum ruinâ in Huſſitarum novitate factâ decurritur in Eccleſias, paſſim, atque monaſteria: nobiliſſima ſuperis dicata templa ferro atque igne indiſcriminatim vaſtantur; altaria, reliquiæ, veſtes, ornamenta diripiuntur; nec erat aliquod fidelium decus, quod execrabilis Huſſitarum rabies non deleverit. Vaſtatis hoc modo quampluri mis monaſteriis, templis, oratoriis impii homines coëuntes, Caſtellum, cui *Bechingue* nomen eſt, poſteà Thabor appellatum, petierunt. Triginta circiter millia virorum atque mulierum convenêre, ibíque trecentas menſas in patentibus campis erexêre, ex quibus populo Sacramentum calicis per manus Sacerdotum miniſtrârunt.

Apud ſequaces pro Martyribus habentur.

Huſſitarum furor in Eccleſias & monaſteria.

Sacramentum calicis publicè miniſtrant.

Terruit ea congregatio Wenceſlaum regem, verentem ne tumultu facto in ſe arma converterent, regnúmque ſibi adimerent. Et ſanè res præſenti periculo haud caruiſſet, niſi Wenceſlaus, cognomento Coranda, ſingulari facundia presbyter, & in plebibus auditus ei ſaluti fuiſſet. Qui dum populum de re publica admoneret, inter cætera hæc locutus eſt: *Quamquam, viri fratres, ebrioſum atque inertem ſortiti Regem fuimus, ſi tamen cæteros expendere principes pergimus, nemo eſt, quem Regi noſtro anteferamus, quem rectè omnium Regum ſpecimen dixerim, quietum, benignum, noſtríque amantem. Nam quis eo regnante nos laceſſere audet? licet nobis ex voto vivere noſtro. Si non eſt eadem ipſi, quæ nobis de religione ſententia, ritum tamen ipſe noſtrum neque perturbat, neque alios perturbare ſinit. Quibus de rebus par eſſe*

Wenceſlao Regi, ne in ſeditione deponatur, Coranda ſeu Huſſitia Presbyter ſaluti eſt.

arbitror, ut preces pro eo ad Deum fundamus, útque ſinguli vitam ei diuturnam rogemus, cujus deſidia, noſtra ſalus, noſtra quies eſt. Quod cùm ab exploratoribus Rex cognoviſſet, quieto animo fuit, factus ex tepido frigidus, Corandum inter amicos habuit.

Joannes ex Monacho Præmonſtratenſi factus Apoſtata, multarũ cauſa turbarum exiſtit.

Per idem fermè tempus ſurrexit & alius Pſeudo-Sacerdos apud Pragam, Joannes quidam ex ordine Præmonſtratenſium impius Monachus, & ad omne ſcelus audax. Qui cùm ſacrilega verba apud S. Stephanum in Piſcina faceret, neque rectè ſapere videretur, inde amotus, auſu temerario monaſterium Carmelitarum invaſit. Hæc ſuaſêre hæretici, ut ſuam potentiam oſtentarent. Singulis fermè diebus ſacram Euchariſtiam per ſuas Eccleſias circumvectabant: quas cum paucas eſſe dicerent, ductore Nicolao viro nobili, ejus loci domino, unde Joannem Huſs originem trahere diximus, in regiam tumultuariè prorumpentes, Wenceslaum oravêre, ſibi ut ampliores Eccleſias elargiretur, qui jam populi majorem partem obtinerent. Audivit Rex benignè Nicolaum pro multitudine loquentem, útque in poſterum diem rediret, juſſit. Deinde dimiſſo populo, ad Nicolaum, qui remanſerat, converſus: *Tu*, inquit, *qua me regno ejiceres orditus es telam, at ego laqueum inde efficiam, quo te poſteà ſtrangulem.* Nicolaus his minis exacerbatus, mox ut è Regis conſpectu abiit, populares magis ac magis incendit. Rex in arcem Viſſegradenſem urbi vicinam, parvóque tantùm fluvio diſjunctam, ſeſe recepit; ubi cùm non ſatis tutus degeret, in Caſtellum novum, quod ipſe conſtruxerat, quinto diſtans lapide, cum paucis fidiſſimorum confugit, ac miſſis protinùs ad fratrem Sigismundum oratoribus, ejus auxilium adverſùs factioſos implorarit. Conſulibus autem novæ civitatis Pragenſis, ne ulteriùs ab hæreticis dominicum corpus in pompa deferri ſinerent, imperavit.

Wenceslaus Rex ab hæreticis circumventus diffugia quærit.

Huſſitæ furentes prædas, ac dira ſpectacula edunt.

At hæretici pridie Calendas Julii anni 1419. apud Eccleſiam Carmelitarum convenientes, ad ædem S. Stephani Euchariſtiam per plurimas plateas atque Eccleſias armati circumtulêre, ibíque domum Sacerdotis ſuis ineptiis non conſentientis diripuêre; & ſublato clamore ingenti, furentes prætorium petiêre. Conſules undecim metu perculſi, fugâ ſalvati ſunt; ſeptem qui remanſerant, & cum his Judex urbis, atque alii nonnulli cives, raptim intercepti, ex altiſſimis feneſtris in forum præcipitati, lanceis ac verubus irati populi excepti, dirum ſpectaculum dilaniati præbuêre, ſtante in foro Joanne Monacho Apoſtata, & ſacrum Chriſti corpus ſanguinario populo oſtentante. Camerarius regni, qui cum trecentis equitibus ad ſedandum tumultum juſſu Regis occurrerat, ubi furentem, amentémque plebem animadvertit, de ſua vita ſolicitus, præcipiti fugâ ſibi conſuluit. Ea cùm Regi nunciarentur, cunctíque circumſtantes attoniti crudele facinus deteſtarentur; *at ego*, inquit Pincerna, *futura hæc præſciêram.* Quem Rex indignatus per crines correptum, ſolóque proſtratum arrepto pugione conatus eſt interficere; ſed impeditus à circumſtantibus ægrè vel ſupplici vitam indulſit. Nec mora paralyſi correptus ægrotare cæpit, atque infra octo & decem dies, ſignatis nominibus

Wenceslaus Rex Pincernam occidere conatur. ac paulo pòſt moritur.

bus hæreticorum, quos neci deſtinaverat, fratrem aſſiduè vocitans, & amicorum auxilia anxius expectans, antè vitâ exceſſit, quàm vocati Principes adeſſent, cùm regnâſſet annos quinque & quinquaginta. Hic eſt ille Wenceslaus, qui nullis neque corporis, neque animi dotibus inſignis, dictus ea propter *Ignavus*, florentiſſimum quondam Boëmiæ regnum, ſuâ oſcitantiâ & libidine, multiplici hæreſum ac calamitatum genere afflixit, defœdavitque. Quique inter cætera crudelia facta Joannem Nepomucenum, Canonicum Pragenſem, virum ea ætate doctrina, virtutibus, vitæque ſanctimoniâ ac prophetiæ dono illuſtrem, ob defenſum virili animo confeſſionis ſigillum (quod Rex impius ſacrilegè ſibi, ſed fruſtra prodi poſtulabat) poſt dira ſupplicia è ponte Pragenſi in ſubjectum amnem præcipitem dedit die 16. Maji anno reparatæ ſalutis 1383. Cujus innocentiam, mortémque pretioſam, quâ cœli gaudia glorioſus Martyr comparavit, crebris Deus miraculis, in hanc uſque diem magno fidelium commodo & emolumento continuatis, orbi teſtatam fecit.

Divum Joannem Nepomucenſem ob non proditum confeſſionis ſigillum è ponte præcipitem dedit.

Recens obierat Wenceslaus, cùm Joannes Ziſca nobilis genere, ex loco, cui Troſnovia nomen, cenſu tenui, in curia Regis à puero enutritus, & in bellicis exercitatus, uno carens oculo, quem ſtrenuè pugnans jam pridem amiſerat, infectus Huſſitarum veneno, & rapinarum avidus, collectâ perditorum hominum multitudine, in Eccleſias ac monaſteria, quæ reſtabant, impetum fecit, Simulachra Sanctorum, & imagines magni Dei perfregit. Monaſterium Carthuſienſium Pragæ vicinum invaſit, diripuit, Monachósque ad unum omnes, tanquam populo inutiles, plagis affectos loco depulit. Venêre per idem tempus ex montibus Pragam quadringenti circiter viri cum mulieribus leprâ Huſſitarum infecti, qui in foro ſedentes turpémque vitam agentes, cibum ex magiſtratibus petiêre. Conſulatus metu plebis, quam advenarum miſerebatur, cibaria eis publicè miniſtravit. Ziſca hos ſibi adjunxit, arcem Viſſegradenſem, negligenter tum cuſtoditam, invadere cupiens, ad locum, quem *Cruces* appellant, profectus eſt. Ibi ſuprà quadraginta millia virorum ex hæreticis convenêre, qui ſuam multitudinem conſpicati, animum ad omne facinus audacem ſumpſêre. Multa ibi adverſùs Sigiſmundum Cæſarem, quem regium hæredem ſuis conatibus infenſum nôrant, excogitata atque decreta. Exin Ziſca, Duce Coranda, de quo ſuprà meminimus, Pelzinam urbem, ubi plures eſſe ſuæ factionis amicos non ignorabat, valido præſidio muniit: qui apud Cruces remanſerant, arcem Viſſegradenſem invaſêre.

Joannes Ziſca quis & ejus ſacrilegia & crudelia facta ſingillatim enarrantur.

Flagitioſos homines Huſſi ſequaces ſibi jungit, quorum auxilio arces & oppida impugnat.

Sophia defuncti Regis vidua, interim anxia, quo ſe pacto tueretur, crebris nunciis ac literis Sigiſmundum vocare; vicinorum auxilia petere; atque in omnes partes mentem dirigere. Sigiſmundum malo uſum conſilio, in Turcas, qui ipſum jam pridem caſtris exuerant, arma priùs movendi, quàm Boëmiam petendi libido inceſſit. Qui ſi exercitum Pragam duxiſſet, antequàm vires hæreticorum coäluiſſent, nunquam ea incendia, quæ poſteà vidimus, Germaniam exuſſiſſent. At

Sophia Regina Sigiſmundum ad auxilium ferendum fruſtrà invocat.

dum

Cenchonis operâ regnum gubernat, ſeq; hæreticis virili animo opponit.

dum ille Turcas laceſſere parat, & Boëmiam amiſit, & Hungariam non defendit. Eapropter cùm ſerum eſſet ejus auxilium, Regina, duce Cenchone Wartenbergenſi, regnum gubernans, ex theſauro regio copias comparavit, arcem Pragenſem, & minorem civitatem, quæ arci adjacet, præſidio firmavit, ponti Moltaviæ, ne tranſitus illàc eſſet hæreticis, ligneas turres ac januas adjecit. At illi paſſim per regnum conventus agitare, ſollicitare populos, hos minis terrere, illos blanditiis allicere, implere novam civitatem ſuis hominibus, dies noctéſque conſultare, quibus modis ſummam ſibi rerum acquirerent.

Petrus Starembergius cum hæreticis pugnat.

Cum quibus Petrus Starembergius apud Juſulam S. Benedicti confligens, æquo marte prælium diremit. Inter hæc auctâ Pragæ hæreticorum alluvie pro ponte pugnatum, multiſque utrinque cadentibus pons denique in poteſtatem Huſſitarū redactus eſt: hinc declivioris partis Pragæ minoris fideles in altiorem ſeſe partem receperunt, atque inde converſi acribus animis inſtauravêre certamen.

Acris pugna fideles inter & hæreticos.

Pugnatum eſt diu noctúque continuis quinque diebus, ſæviſſimis ac crudeliſſimis auſibus: multi utrinque cæſi, magnificæ domus exuſtæ, Prætorium infimo loco ſitum, incenſum atque deletum.

Legati Regis Sigiſmundi inducias certis conditionib. faciunt, ac omnia quietiora reddunt.

Cùm hic eſſet rerum ſtatus, Legati Sigiſmundi ſupervenêre: qui regni gubernationem accipientes, cum civitate Pragenſi ea lege inducias fecêre, ut arce Viſſegradenſi redditâ, liceret civibus ad Sigiſmundum oratores mittere, déque re ſua cum eo tranſigere: Ziſca Pelzinam, Pieſtam, & alia, quæ occupaverat, loca reſtitueret. Conditionibus acceptis atque completis, externi hæretici urbem reliquêre: Conſulatus ex priſco more gubernationem iniit: quietior reddita civitas: Non tamen Catholici, qui exceſſerant, redire auſi: expectabant tamen adventū Sigiſmundi, cujus præſentiâ ſeſe tutos futuros arbitrabantur.

At tardante, & non comparente Rege rurſus tumultuātur.

Sed interruperunt ſpem literæ ab eo miſſæ, in quibus ſcriptum erat ipſum brevi venturum, regnúmque eo modo gubernaturum, quo pater ipſius Carolus provinciam gubernâſſet. Quibus ex verbis intellexerunt hæretici ſectam ſuam excluſum iri, quæ regnante Carolo nondum ortum habuiſſet, proinde magìs ac magìs indignari, fremere, furere. Sigiſmundus autem ad feſtum Nativitatis Dominicæ Brunam, Moraviæ oppidum, petiit; ibíque Pragenſibus, veniam petentibus eâ lege pepercit, ut catenas atque repagula totâ urbe deponerent, ſuos magiſtratus ex præſcripto acciperent. Paruit attonita civitas, cùm Primores regni elevatis in cœlum manibus adventum novi Regis gratulabundi expoſcerent, ejúſque Rectores ſine controverſia reliquæ urbes admitterent. Nec dubium videbatur, quin totâ Boëmiâ labes

Sigismundus Vratislaviā petit: ubi ſeditioſos ſupplicio afficit.

Huſſitarum exceſſiſſet, ſi relictâ Brunâ Sigiſmundus rectâ ſe Pragam contuliſſet. Sed divertit ille, uti fortaſſe fati ſui erat, Vratiſlaviámque Sileſiæ caput, acceſſit. Quo in loco populus urbanus non diu anteà Conſulatum à Wenceslao fratre ſuo conſtitutum per ſeditionem obtruncaverat: cujus ſceleris auctores, in vincula conjectos, paulò pòſt in publico ad terrorem aliorum ſecuri percuſſit. Quod ubi Pragæ nunciatum eſt, diffiſi de venia cives, exemplum

Vra-

Vratiſlavienſium veriti manifeſtò deſciverunt, & allecto præmijs Cenchone, qui arci Pragenſi præerat, in totum regnum literas dedêre, ne quiſpiam Sigismundo Tyranno aditum præberet, qui Patriæ hoſtis eſſet, nec alia quàm perdendi regni cura teneretur; qui antiquam Pruthenorum civitatem Theutonicorum ordini jure pignoris obligâſſet, Brandeburgenſes autem à corona Boëmica alienâſſet, quique Joannem ac Hieronymum in Conſtantienſi Concilio cremari non ſolùm permiſiſſet, verùm etiam contra fidem datam procuraſſet, dogmatáque quæ ipſi ſequerentur, totis conatibus impugnaret.

Ziſca, dum hæc aguntur, relictâ ex fœdere Pelzinâ, bis à fidelibus laceſſitus, bis verſutijs uſus ex penè victo victor evaſit. Erant *Ziſcæ vafrum consilium.* aſpera loca in quibus pugnare oportuit: hoſtes in equis, milites Ziſcæ *Eius adver-* omnes pedites, nec certamen committi niſi pedeſtre potuit. Ut er- *ſus fideles* go deſiliêre ab equis adverſarii, mulieres, quæ de more Ziſcæ exer- *progreſſus.* citum ſequebantur, proijcere pepla in terram juſſit, quibus impliciti per calcaria equites, priùs à Ziſca ſupervenienle extincti ſunt, quàm pedes expedire valerent. Ipſe deinde Muſcam petiit, oppidum ad Luſmicium amnem in ripa ſitum, ex quo Copius & Ulricus fratres, veræ fidei cultores, ejuſque loci domini, non parvam populi partem ejecerant cum hæreticis ſentientem. Id Ziſca in Quadrageſima nocte hoſtiliter aggreſſus, armis expugnavit, diripuit, incendit. Sed & Licium quoque Caſtellum, ab eo loco mille paſſuum diſtans, quo ſe Ulricus diffugiens receperat, admotis machinis vi cepit; Ulricum ſtrenuè ſe cum familia defendentem obtruncavit. Cúmque civitatem, quam incoleret, muro cinctam non haberet, lo- *Civitatis* cum naturâ munitum ad eundem amnem elegit, vix octo ſtadijs ab *Thabor origo.* Auſcha ſeparatum. Hunc mœnibus cinxit, & ut quiſque tentoria *Thaboritæ* fixerat, ita ædificare ſibi domos imperavit, civitati *Thabor* indidit no- *qui? & un-* men. Nam & ſequaces ejus *fratres Thaboritæ* appellabantur, tan- *de?* quam cum tribus Apoſtolis Salvatoris Chriſti transfigurationem in monte vidiſſent, indéque ſuas opiniones mutuati eſſent, quas fidei veritates nuncupabant. Civitas quamvis altis defenſa rupibus, muro tamen & antemurali cincta eſt. Luſmicius amnis majorem urbis partem alluit, quod reliquum, torrens non modicus ambit. Qui cum rectè in Luſmicium tenderet, Saxeo colle impeditus, qua longa eſt civitas flectere ad dexteram iter coactus, in fine urbis majori fluvio miſcetur: Spatium quo per terram acceditur (nam penè Inſulam duo amnes efficiunt) vix pedes triginta protenditur. Hic foſſa profunda manu facta, & triplex murus eâ craſſitudine, quæ vix ullis effringi machinis queat. Turres in mœnibus crebræ, & propugnacula, quæ ipſi Thaboritæ expugnandarum urbium magiſtri excogitaverunt, locis opportunis conſtructa. Hîc refugium omnium hæreticorum, arcemque Ziſca primus erexit, qui eum ſequuti ſunt, pro ſuo quiſque ingenio munimenta urbis auxerunt. In amne Luſmicio auri grana reperiuntur, ciceris æquantia magnitudinem, quæ nullo egent purgamento. Nondum equites apud Thaboritas *Ziſca equi-* militaverant, cùm eſſent omnes fermè infimæ plebis homines, & qui *tes, quibus* non tam novam fidem ſecuti, quàm judicia & carceres fugiſſe vide- *hactenus ca-* bantur. Nicolaus magiſter monetæ, quem Sigiſmundus ad res cu- *ruit, ſibi com-* *parat. Nico-*

 ran-

laum Sigiſmundi Præfectum fundit, fugat, equis ſpoliat.

randas in Boëmaim miſerat, primus omnium equorum copiam Thaboritis per infortunium fecit, qui cum mille equitibus in vico, cui *Vogize* nomen eſt, novis Ziſcæ motibus occurſurus conſederat. In hunc nocte ipſâ Paraſceves Ziſca ex improviſo prorumpens, omnes illi equos ademit, arma ſurripuit, vicum incendit, milites delevit: Nicolao interim fugâ in arcem dilapſo. Exinde Thaboritas equos aſcendere, ſaltare, currere, flectere in gyrum docuit: neque poſthac abſque alis equitum aut copias duxit, aut prælia geſſit.

Sigismundus Boemiam ingreſſus, infeliciter adverſus Ziſcam pugnat.

Sigismundus intereà convocatis Sileſiæ ducibus ingreſſus Boëmiam, Græcium, exinde Cuthnam infeſto exercitu petit. Cenchonem, ut arcem Pragenſem ſibi redderet, magnis ſponſionibus allicit: equitum quatuor millia, qui urbem laceſſant, ibidem collocat. Cencho binâ proditione inſignis domum revertitur. Pragenſes Ziſcam accerſunt, qui cum Thaboritis nihil moratus, urbem accepit in poteſtatem. Duo tantùm ex Baronibus Niclo Cruſina Lituburgenſis, & Niclo Valdeſcenenſis, ac pauci nobiles, Pragenſium ſigna ſequebantur, reliqua multitudo ex plebe collecta. His primum ſtudium fuit arcem oppugnare. Locus ipſe naturâ munitus, non aliter quàm fame vinci poſſe videbatur: clauſi eapropter aditus, ne quid commeatûs importaretur. Sigismundus fumô iter opperuit, obſeſſiſque neceſſaria præbuit; nec diu poſteà civitatem ipſam, accerſitis ex imperio auxiliis, obſidere decrevit. Fuêre in caſtris ejus Saxoniæ Duces, Marchionéſque Brandenburgenſes, & gener ejus Albertus Auſtriæ Princeps. Oppugnata eſt civitas menſe cum dimidio. Ipſe verò Sigismundus in æde Metropolitica, quæ in arce ſita eſt, regni coronam accepit. Conradus natione Weſtphalus Archiepiſcopus (qui poſteà ductà uxore in hæreſim prolapſus eſt) ſacris ſolemnibus ritè

Sigismundus in Regem Boëmiæ coronatur.

peractis, diadema ei impoſuit. Albicus enim jam pridem dignitati ceſſerat, qui cùm familiam edentem bibentémque ferre non poſſet, minori contentus officio, abdicatis famulis, avaritiæ ſerviebat. Oppugnabatur ſummis viribus hæretica civitas, nec tamen expugnabatur. Imminet urbi Pragenſi ſublimis mons, *Vicleconis* dictus, hunc, ne hoſtes occuparent, Ziſca præſidio munierat: cum quibus Marchio

Pragenſes fruſtrà impugnantur. Miſnenſes graviter impingunt.

Miſnenſis congreſſus, magnam militum ſuorum partem amiſit. Miſnenſes enim, cùm jam montis cacumen occupaſſent ab hoſtibus in anguſtias cöacti, penéque oppreſſi, ubi retinere impetum ampliùs non valuêre, partim cæſi, partim ex monte deturbati, perque abrupta dilapſi perjerunt. Sigismundus rebus propè deſperatis, ſoluta obſidione Cuthnam ſe recepit. Per idem tempus vulgaverant hæretici ipſa die Pentecoſtes ignem de cælo caſurum, qui urbes Boëmicas omnes exureret. Ob quam rem magna ex parte civitatum mœnia relicta: die prædicta cùm imbres tota fermè Boëmia vehementes fuiſſent, religio in riſum converſa, multum hæreticis opinionis detraxit. Vicit tamen obſtinatio eorum, quos rapinarum magis, quàm

Fallax hæreticorum Prophetia in riſum convertitur.

Ziſca, elongato Sigismundo, ſacrilegè furit in Eccleſias & fideles.

fidei Zelus pellexerat. Ziſca apud Pragenſes liberè degens, ex conſilio ſuorum Pſeudo-ſacerdotum, omnes Baſilicas delere adorſus eſt, quæ ſanctorum nominibus dedicatæ fuerunt. Neque enim fas eſſe dicebant, alteri quàm ſoli Deo templa ſacrari. Hinc plurima Monaſteria & nobiles Eccleſiæ uno impetu in civitate disjectæ. Id Pragenſibus ægrè fuit, quibus ſervandum ædificiorum decus videbatur. Orta diſſenſione, jurgióque ſenſim obrepente, Ziſca ſpolijs onuſtus opimis cum ſuis abiit, & deinde ad Thaboritas reverſus multa deinceps fidelium loca expugnavit. Inter

quæ

quæ Pragitani Præpoſiti Viſſegradenſis oppidum diripuit; in quo viros ac mulieres cum pueris & infantibus, cunctóſque loci Sacerdotes in Eccleſia concluſos, immiſſo undequaque igne, vivos combuſſit.

Adamitarũ hæreſis Picardo authore.

Inter hæc & alia apud Boëmos nefanda & inaudita priùs emerſit hæreſis. Picardus quidam ex Gallia Belgica, transmiſſo Rheno per Germaniam in Boëmiam penetravit: qui præſtigiis & incantationibus fidem ſibi concilians & famam, brevi tempore ingentem mulierum, virorúmque multitudinem ad ſe traxit, quos projectis veſtibus nudos incedere jubens *Adamitas* vocavit. Hic occupatâ quadam inſulâ, amne Luſmicio cinctâ, filium ſe Dei dixit, & Adam vocari. Connubia eis promiſcua fuêre, nefas tamen injuſſu Adami mulierem cognoſcere: ſed ut quiſque libidine incenſus in aliquam exarſit, eam manu præhendit, & accedens Principem, *In hanc*, aiebat, *Spiritus meus concaluit.* Cui Princeps benedicendo reſpondit: *Ite, creſcite, & multiplicamini, & replete terram.* Dicebat autem cæteros homines ſervos eſſe, ſe verò, & qui ex eis naſcerentur, liberos. Ex iis quadraginta viri Inſula exeuntes, vicináſque villas intrantes, evaginatis gladiis ultrà ducentos agreſtres, quos diaboli filios aſſerebant, interfecêre. Ziſca iis auditis, quamvis ſceleratus, ſcelus tamen exhorruit. Habet enim hoc natura hominum, ut aliena magis, quàm ſua quiſque vitia perhorreſcat. Neque ſumma mala diu inulta manent, ultoréinque mali ſæpè malum cernere licet. Direxit igitur in eos exercitum Ziſca, expugnatáque Inſulâ, Adamitas omnes cum uxoribus & natis gladio delevit, duobus tantùm ex primoribus reſervatis, ex quibus gentis ſuperſtitionem cognoſceret. *Audivi ego*, inquit hoc loco Æneas Sylvius, *ex Ulrico Roſenſi præſtanti Regulo, cùm agerem in Boëmia fuiſſe apud ſe viros & mulieres ejus ſectæ captivos: & mulieres quidem palàm dixiſſe, non eſſe liberos aut ingenuos, qui veſtibus, & præſertim femoralibus uterentur: eáſque in carcere apud ſe peperiſſe. Quas cùm anno elapſo ſimul cum viris igni tradidiſſet, ridentes cantantéſque flammarum incendia pertuliſſe.* Hi nimirùm veterum Adamitarum errores auctore, ut diximus, Picardo incruſtabant, regnante Sigiſmundo.

Adamitæ ruſticos graves.

Hos Ziſca aggreditur, & exterminat.

Orbitæ hæretici crudeles in Sacerdotes.

Fuit & alia ſuperiori contemporanea hæreticorum factio in Boëmia, *fratrum* ſcilicet *Orebitarum*, ſic dictorum à monte, quem incolebant, & *Oreb* appellabant: quemadmodum Thaboritæ nomen ſuum à monte, quem *Thabor* dixêre, mutuati ſunt. Hi crudeles atque peſtiferi territorium Græcenſe, viciniáſque gentes ductore Ziſcâ magnis affecerunt cladibus, ſævitiâ atque impietate Thaboritis, nulla ex parte inferiores. Qui quoties Sacerdotes, Deóque dicatos viros intercepêre, nulla miſericordia moti aut igne cremaverunt, aut nudos rigente hyeme ſuper glaciem colligatos, fame ac frigore enecaverunt. Quos verò minoris dignitatis & momenti exiſtimârunt, diſſectis virilibus, virgiſque cæſos è finibus ſuis ejecerunt. Cæterùm nulla fuit abominatio, nullum flagitium, nulla crudelitas, quam non commiſerunt. In hos, ùti & Adamitas Martinus V. Pontifex Maximus per Simonem Cremaudum Cardina-

In hos Martinus V. crucem decernit.

dinalem Legatum crucis ſignum decrevit atque explicuit neque tamen eos in plures annos extirpare potuit.

Pragenſes arcem Viſſegradenſem expugnant. Sigiſmundũ magna ſtrage afficiunt.

A Pragenſibus inter hæc ſummis viribus arx Viſſegradenſis oppugnatur: in qua cùm cætera abeſſent, equinæ carnes aliquandiu obſeſſis fidelibus pro cibo fuêre. Ad extremum, niſi ad certum diem Sigismundus auxilium ferret, deditio promiſſa verùm ea lex adjuncta, ut veniente Sigiſmundo Viſſegradenſes prorſus ab armis quieſcerent. Affuit intra dictum diem Imperator, ignarúſque conditionis locum ingreſſus arctum ſub arce, in quo facilè ab obſeſſis defendi poterat, cùm illi datam fidem obſervaſſent, repentè laceſſitus à Pragenſibus, ingentique percuſſus ſtrage, rebus infectis retrò abiit. Ceciderunt ex Moravis decem & quatuor proceres, ex Hungaris, cæteriſque gentibus quamplurimi. Arx denique, elongato Cæſare, Pragenſibus dedita.

Boослaus Cygneus ad Ziſcam deficit, telo trajectus perit.

Ziſca dum hæc fiunt, Boöſlaum regulum, cui Cyneo cognomen fuit (qui multis anteà cladibus hæreticos affecerat) in oppido ſuo munitiſſimo vi cepit, atque donata vitâ in hæreſim ſuam pellexit, qui deinde ad Rhetium paucis poſt annis, dum hæreticorum copias duceret, telo trajectus perfidiæ pœnas dedit. Erant in territorio Pelzinenſi complura Cœnobia, opibus & ſtructuris inſignia, ex quibus Ziſca, fugatis incolis, quinque nobiliora combuſſit. In monaſterio verò Claronenſi, quod munitius fuit, præter commeatum, tormenta, etiam præſidium poſuit. Huic Sigiſmundus exercitum admovit, ziſca autem in eum copias ducente, turpi fuga receſſit, nec diu poſteà Boëmiam quoque reliquit: Ziſca ad oppugnandam Pelzinam pergit. Sed cùm civitatem egregiè defenſam expugnare deſperaret, inde mox Comitaviam, non parvi nominis oppidum petiit. Quo vi capto populares omnes cum Sacerdotibus in ædibus ligneis recluſos, fruſtráque veniam exorantes, admoto igne exuſſit.

Ziſca exactô è Boemia Sigismundô, crudelia paſſim ſpectacula edit.

Ante oppidũ Rabi ſagittá vulneratur, penitúsque excæcatur.

Cùm verò ante oppidum, cui Rabi nomen eſt, convocatis fratribus Thaboritis & Orebitis caſtra teneret, obſeſſóſque ſumma vi oppugnaret, oculum, quo uno cœli lumen videbat, ſagittâ confoſſus amiſit. Inde Pragam ad medicos vectus, quamvis ex vulnere curatus vitam retinuit, lucem tamen haud quaquam recuperavit. Nec propterea caſtrenſem laborem, aut rei militaris curam dimiſit. Cæco populo cæcus placuit ductor. Res apud poſteros plus admirationis habitura, quàm fidei.

Pragenſes varia Sigismundi oppida in poteſtatem redigunt.

Pragenſes autem Peronam, ubi magnum Sigiſmundi inerat præſidium, armis ceperunt, & paucis in vita reſervatis, puberes utriuſque ſexûs, ne infantibus quidem parcentes, crudeliter interemerunt. Expugnârunt & Brodam Theutonicam, interfecto præſidio; mox Cuthnam, pluréſque alias civitates dedentibus oppidanis in poteſtatem acceperunt.

Cùm verò ad oppidum, cui Pons nomen eſt, & à Miſnenſibus poſſideretur, copias ducerent, occurrentibus ex adverſo Saxonibus, non audentes progredi, nec congredi, re infecta ad ſua remeârunt. Poſt hæc Sigiſmundus Electoribus diem ſtatuit, ut in celebritate

Divi

Divi Bartholomæi ad Occidentalem plagam Boëmiam cum copiis ingrederentur, ipſe eandem ad Orientale latus Hungarorum exercitu aggeſſurus. Venêre Moguntinus Archiepiſcopus & Colonienſis, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ Duces, Marchio Brandenburgenſis, & plurimi ex Germania Pontifices, cæteri ſuos miſêre. Caſtrametati ad oppidum Soazium, munitiſſimum locum expugnare non potuêre. Vaſtatus eſt undique per circuitum ager; continuata obſidio ad feſtum uſque S. Galli, tùmque ſoluta, quòd Sigiſmundus fruſtra expectatus ad promiſſum diem non adeſſet. Ille autem collecto ex Hungaris, Auſtralibus, ac Moravis exercitu circa ſolemnia Dominicæ Nativitatis Boëmiam intravit, expugnatiſque nonnullis per tranſitum oppidis, Cuthnenſes per deditionem accepit. Verùm paulò poſt irruente in ſe ex inſidiis Ziſcâ quamvis cæco, pavidus trepidúſque, multis ex ſuis interfectis nobilibus, & amiſſis impedimentis, effugit. Priùs tamen Cuthnam (quam Thaborenſes propter argenti fodinas crumenam Antichriſti vocabant) diripuit, atque incendit. Ziſca itinere unius diei Imperatorem ſecutus, magnâ fugientium prædâ ditatus, oppidum Brodam Theutonicorum, vi captum exuſſit, quod poſteà quatuordecim fermè annis ſine habitatore permanſit. Piſo Florentinus, qui equitum in eam expeditionem quindecim millia ex Hungaria duxerat, per glaciem iter habuit, quæ multitudinis pondere diſſoluta, multos mortales in profundum rapuit. Hac victoria elatus Ziſca magis ac magis in Eccleſias deſeviit. Nec jam ampliùs ullam pati, aut ſtatuam Sanctorum, aut picturam poterat, nec tolerandum eſſe putabat, qui priſco more Sacerdotalibus indutus veſtibus rem divinam conficeret. Conſules verò Pragenſes inſolentiam Joannis Apoſtatæ Præmonſtratenſis, cujus inſtinctu Ziſca ſacra omnia peſſumdabat, iniquo ferentes animo, eum in Prætorium vocavêre, & novem ſimul ſcelerum principes, tanquam de republica cum his aliquid acturi; intromiſſos verò, nihilque ſiniſtri ſuſpicantes ſtatim gladio percuſſerunt, & quaſi nihil actum eſſet, pacatam civitatem arbitrati, ædes quiſque ſuas petiêrunt. Sed miniſtri parùm cauti, dùm atrium aquâ proluunt, cruorem interemptorum per aquæ ductum in forum tranſmiſêre. Eo viſo non latuit ſuſpicacem populum res geſta. Tumultus è veſtigio factus, expugnato armis prætorio, undecim primarii cives, qui rei auctores putabantur, occiſi: Collegium Caroli direptum, & nobilis Bibliotheca disjecta. Mulieres Huſſitarum, quæ Joannem Monachum veluti divinum habebant, caput ejus intercipientes, pluribus diebus ululantes per urbis Eccleſias circumtulerunt, Beatum vociferantes, ſanctum & DEO plenum virum, qui pro veritate & Patrum traditionibus innocenter occubuiſſet. Contra verò ſacrilegos, nefarios, atque hominibus odibiles, qui ſacro & optimo ſacerdoti manus injeciſſent: Poſtremò inter ſacras reliquias aromatibus conditum Joannis caput tenuêre.

Sigiſmundus novo cum exercitu Boemiam ingreditur. Cuthnam capit & incendit. Cæterùm, prævalente ubique Ziſcâ, infeliciter pugnat.

Piſo Florentinus per glaciem exercitum ducens, multos amittit.

Pragenſes Joannem Apoſtatam cum ſeditioſis quibusdam gladio percutiunt. Hinc turbæ & cædes.

Mulieres Huſſitarum Joannem Apoſtatam deplorant.

His actis nonnulli Boëmorum Reguli, & Conſulatûs Pragenſis Legatos ad Vitoldum Lithuaniæ Ducem miſêre, eúmque ſibi Regem adſciverunt, adverſante Ziſcâ, ejúſque factione, qui libe-

Pragenſes Vitoldum Lithuaniæ

Decem ſibi in Regem depoſcunt.

ris hominibus Regem habendum eſſe negabant. Vitoldus fortunâ ultro oblatâ allectus, Sigiſmundum Coributum cum nonnullis millibus equitum in Boëmiam miſit. Qui apud Pragenſes magnis exceptus honoribus, civitatem brevì ad meliorem formam redegit: Nobilibus, & qui quietè vivere vellent, blandus atque amicus; facinoroſis è contrario & inquietis auſterus, & vindex acerrimus.

Caſtellum Lapis Caroli dictum oppugnatur.

In hujus adventu munitiſſimum Caſtellum in monte ſitum oppugnare placuit, quod *Lapidem Caroli* vocant. Hic Sigiſmundus quatuor centurias militum præſidio liquerat. Caſtra tribus locis poſita ſunt: Obſidio ſex ducta menſibus, neque diu, neque noctu omiſſa oppugnatio: quinque baliſtæ majores ingentia ſaxa per omnes horas intra mœnia jactaverunt, vaſa circiter duo millia cadaveribus & humano excremento plena in omnes emiſſa tantum miſeris obſeſſis fœtorem attulêre, ut omnibus infectis dentes aut deciderent, aut nutarent.

Fœtor dentibus inimicus.

Fons erat extra mœnia in medio præruptæ rupis, unde aquam oppidani neceſſariam hauriebant, & turris deſuper vetuſta, quâ tuerentur aquantes. Hanc Pragenſes diruere machinis conabantur.

Riſu & miſeratione dignum ſpectaculum.

Fama eſt in poteſtatem obſeſſorum primarium quendam Pragenſium civem caſu factum, eúmque in turris culmine deligatum, dato per irriſionem in manu flabello, quo lapides baliſtâ emiſſos quaſi muſcas abigeret, parſuros quippe concivi ſuo Pragenſes arbitrabantur obſeſſi. Illos nullâ miſericordiâ flexos ſaxa ingentia quamplurima projeciſſe; hominem verò, cùm diem integram intactus perſeveráſſet, hoſtium magis miſericordiâ, quàm civium ſuorum miſericordiâ ſervatum.

Fridericus Brandenburgenſis Pragenſes obſidionem ſolvere compellit.

Intereà Fridericum Brandeburgenſem Principem, magnis copiis Boëmiam ingerſſum, longè, latéque prædam agentem, Pragenſes ab obſidione diſcedere compuliſſe; Vitoldum verò, rogatu Uladiſlai Poloniæ Regis, qui cum Sigiſmundo Cæſare in finibus Hungariæ convenerat, patruelem ſuum Coributum ex Boëmia revocâſſe. Putavit eâ re Sigiſmundus hæreticos externis auxiliis deſtitutos, mox imperata facturos. Sed longè deceptus: nam illi magis ac magis inſoleſcentes, ſubactis intrà regni fines Catholicæ fidei cultoribus, exercitum extra Boëmiam duxêre: vicinas longè gentes depopulati.

Ziſca mirabili ſtratagemate Auſtriacorum armenta capit.

Quin & Ziſca cum exercitu in Auſtriam profectus, cùm agreſtes alimenta quæque navibus in Inſulam Danubii transportâſſent, vitulos ſuéſque per negligentiam in villis dimiſſos, ad ripam fluminis tamdiu diverberari juſſit, donec pecus Inſulam depaſcens, mugitum, grunnitúmque audiens, deſiderio ſimilis animantis fluvium tranſnatavit, quibus captis & abactis magnâ iterum prædâ potitus eſt. Hoc modo Ziſca vario ſtratagemate uſus, totam propè Boëmiam ſubegit, Templa diruit, Monaſteria incendit, aras evertit, fideles exuſſit, Sacerdotes interemit, Sigiſmundo Regnum extorſit.

Sigiſmundus Ziſcam ſibi conciliare tentans Regni gubernationem ei promittit.

Quapropter ubi Sigiſmundus animadvertit Ziſcæ omnia ex ſententia cedere, illúmque unum eſſe, ex quo res Boëmiæ penderet, clam ſibi eum conciliare tentavit; gubernationem totius regni, militiæ quoque ducatum, & ingens auri pondus quotannis promittens, ſi ſe Regem nominaret, & in verba ſua civitates jurare

rare

rare cogeret. *Magnam profectò Regiæ Majeſtatis ignominiam, & imperialis gloriæ dedecus, atque infamiam Reipublicæ Chriſtianæ ſempiternam* (exclamat hoc loco Æneas Sylvius) *Sigiſmundum pluribus annis provectum, ex Imperatoribus natum, & ipſum Imperatorem, cujus nomen Italia, Gallia, Germania, & omnis Europa venerata eſt, quem barbaræ nationes timuerunt, ſupplicem vidit noſtra ætas homini haud ex parentibus admodùm nobilibus nato, ſeni, cæco, hæretico, ſacrilego, & in omne ſcelus audaci, pecuniam & ſummos honores offerre, ut ſuarum eſſe partium dignaretur.* Sed avertit divina pietas eam peſtem, & tantum impietatis monſtrum è medio Chriſtianorum eripuit; orcóque, unde ortum habuit, æternis cruciandum pœnis demerſit. Nam Ziſca propoſitis conditionibus annuens, dum conventa completurus, Sigiſmundum magno ſtipatus famulatu petit, inter eundum apud Caſtellum, Priſcoviam divinitùs peſte tactus interiit. *Monſtrum deteſtabile*, ùt Æneas loquitur, *crudele, horrendum, importunum, quod poſtquam manus humana conficere non valuit, digitus DEI extinxit.* Ferunt illum, cùm ægrotaret interrogatum, quónam loco mortuus ſepeliri vellet? juſſiſſe cadaveri ſuo pellem adimi, carnes volucribus ac feris objectari, ex pelle tympanum fieri, eóque duce bella geri, arrepturos fugam hoſtes, quamprimùm ejus tympani ſonitum audiêrint. Thaborenſes: Orebitæ, aliíque Boëmorum Ziſcæ ſequaces, reliquas Sanctorum picturas veluti abominationes inſectabantur, Ziſcæ tantummodò, & angeli cujuſpiam calicem manu tenentis effigiem in honore habuerunt: Calices verò innmeros tota Boëmia per domos, villas, & urbes pingi curarunt: Hinc non illepidè quidam ex noſtris Poëta in eos ſic luſit.

Ziſca peſte caſus perit.

Quâ moriturus juſſerit.

Ziſcæ ſequaces ſolâ ejus effigiem & calices in honore habent.

Tot pingis calices, Bohemica terra, per urbes,
Ut credas Bacchi numina ſola coli.

Sed hæc de ſanguinolenta, planéque abominabili Huſſitarum inſania, quæ tot tragædias, ac hæreſum monſtra in Orbe Chriſtiano ſuſcitavit, hoc loco dicta ſufficiant: Reliqua in actis Cardinalis Juliani præſtantiſſimi viri n. 15. relaturi ſumus. Nunc ad imponendam vitæ Simonis Cremaudi coronidem accingamur.

Hîc in Concilio Conſtantienſi ſuffragium tulit pro Martino Quinto. Soluta Synodô, urbe diſcedens Pictavium repetiit, ubi enarrandi divini verbi provinciam nactus, exemplo non minùs quàm doctrina & pietate, concreditum ſibi populum annis pluribus inſtruxit. Otium veluti nocentiſſimam animi peſtem uſque adeò vitavit, ut ſomno excitatus, protinùs è lecto proſiliret ad ſacram lectionem, aut rerum divinarum contemplationem. Tanta verò magnanimitate ſui ipſius conſcius humanam gloriam contempſit, ut quum doctiſſimus eſſet, plurimáque commentatus, nihil ſuarum lucubrationum edi vivus ſit paſſus. Bibliothecam habuit omnis generis librorum refertiſſimam, quam ad Succeſſores tranſire teſtamento voluit: Ibi neque Poëtis, neque Hiſtoricis ſua loculamenta deerant; major tamen eorum numerus erat, qui rem Theologicam ſuis ſcriptis illuſtrarunt. Pauperes atque orphanos maxima ſemper liberalitate juxtà ac charitate fovit: Hinc projecti-

Simon Cremaudus Cardinalis Pictaviam repetit. Ejus virtutes.

Ejus inſignis liberalitas & munificentia in omnes.

jectitiis infantulis certa in dies ſingulos alimenta miniſtrari juſſit. Videres (ſcribit Auctor vitæ illius) innumeram illi, quacunque tranſiret, circumfuſam pauperum multitudinem, quæ ſupplici voce Patroni opem imploraret. Neminem unquam paſſus eſt ſine munere abire, quidquid enim ex Sacerdotii cenſu ultra vitæ neceſſaria ſupererat, liberali manu in uſus pauperum erogabat. Hoſpitalitatem quoque in peregrè advectos ſimili ſtudio exercuit. Eruditos ac integritate vitæ conſpicuos mirè dilexit, iisque quoad potuit, benefecit. Summæ verò eruditioni cum integerrimæ vitæ ſanctimoniâ copulatæ mortem junxit æquè laudabilem Pictavii Anno à Chriſto nato 1429. bonorum omnium defletus lacrymis ſepulturam meruit in Eccleſia Cathedrali, cum inſigni epitaphio, & effigie ex alabaſtro confecta.

Piè moritur.

Quæ ſcripſerit.

Scripſit eruditos commentarios in Decreta.
Tractatum de Schiſmate.
Sermones de Tempore, & Feſtis ſolemnioribus.
Poëmata ſacra, Hymnos, & Epiſtolas.

De eo agunt Frizonius in Purp. Gall. Claudius Robertus in Gall. Chriſtiana. Spondanus in Annal. Eccleſ. Joannes Chenu in Chronico Epiſc. Galliæ. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardinal. Panvinius de Rom. Pontef. Ughellius in additionib. ad Ciacon. Morerius in Diction. Hiſt. & alii.

ANNO 1410.

SEDENTE JOANNE XXII. DICTO XXIII. PONTIF. MAXIMO

De

JACOBO INSULANO
S. R. E. CARDINALE.

VIII. JACOBUS Inſulanus nobili proſapiâ Bononiæ ortus, Juris utriuſque Doctor fuit inſignis, unúſque ex ſedecim urbis Bononienſis Reformatoribus. Is mortuâ Bartholomæâ Ludovicâ legitimâ uxore, ex qua unicum filium ſuſceperat, Eccleſiaſticam vivendi rationem amplexus, in ea tantum profecit, ut Cardinalis Diaconus S. Euſtachii primò; mox S. Mariæ Novæ exigentibus meritis à Joanne XXIII. fit dictus. Poſtmodùm ab eodem Pontifice in D. Petri Patrimonio Legatus à latere contra Tyrannos, qui totum ferè Patrimonium Eccleſiæ temerè uſurpârant, conſtitutus, brevi tempore ſua in peragendis negotiis induſtria, totam Provinciam illam in Romanæ Eccleſiæ poteſtatem redegit, Tyrannis, ne quid porrò tentarent, utcunque repreſſis.

Mortua uxore, Cardinalis ob præclara merita renunciatur.

Patrimoniũ S. Petri à tyrannide liberat.

In alma urbe ejuſdem Pontificis cùm in Spiritualibus, tum in Temporalibus Vicarius conſtitutus, cùm plurima ad retinendum in officio populum moliretur, à Braccio Montonio juſſu Ladislai Regis Neapolitani in Mole Hadriana detentus, ab invicto Sfortia Attendolo liberatus eſt. Philippo Mariæ Mediolanenſium Duci ob ingenuos mores, doctrinæque præſtantiam maximè charus extitit, à quo Genuæ Gubernator electus, Januenſem Provinciam quinquen-

Urbis Vicarius conſtituitur & malè habetur.

quenniô prudentiſſimé rexit. A Martino V. Joannis depoſiti ſucceſſore, non ab Eugenio IV. (ut quidam perperàm ſcripſère) in Galliam ad Regni tumultus ſedandos Legatus miſſus, munere ſuo integerrimè & cum rerum emolumento, functus eſt. Martino verò V. ſub annum 1431. Decimo Kalend. Martii appoplexià oppreſſo & extincto, peractà legatione ad urbem properans, Mediolani, ubi nonnullis diebus infirmus ſubſtiterat, eodem anno quo Martinus, è vivis abiit. Sepultus ibidem in Majori S. Ambroſii Baſilica. Laudatur paſſim à multis virtutibus, pietate, doctrina, zelo fidei, & munificentia in pauperes. Plura ſcripſiſſe dicitur, quæ an alicubi manu ſcripta, aut typis cuſa extent, ignoro.

Galliam tumultuantẽ pacat.

Moritur Mediolani.

Ejus mentionem faciunt Carolus Sigonius de Epiſ. Bonienſ. Aubery in vita. Ubertus Folietta in Elogiis. Pomponius Vizanus in Hiſt. Bononienſi. Ughellius in addit. ad Ciac. & alii.

ANNO 1417.

SEDENTE MARTINO III. DICTO V. PONTIF. MAXIMO.

De

DOMINICO CAPRANICA S. R. E. CARDINALE.

IX.

DOMINICUS Capranica nobilis Romanus, in lucem editus eſt Romæ circa ſalutis annum 1400. patre Nicolao Capranico, viro litteris, armis, & probitate conſpicuo. Domi ſuæ ſub parentum curà piè, caſtéque educatus, primam infantiam tranſegit ab omni puerili vitio immunem. Adultior factus politiori literaturæ ſub optimis Magiſtris operam dedit, tantúmque cùm in Grammaticæ, tum Rhetoricæ ſtudiis profecit, ut nemo coæqualium illo aut doctior, aut eloquentior haberetur. His ergo diſciplinis probè inſtructus ad Jus Civile & Pontificium adjecit animum. Eapropter Patavium profectus, Julianum Cæſarinum, virum uti doctrina, ſic & vitæ ſanctitate percelebrem biennio audivit. Ductus deinde Joannis Imolenſis fama (quæ totà tum Italià multùm commendabatur) Bononiam conceſſit, ubi illum integrô trienniô, tanto ſtudio audivit, obſervavitque, ut nunquam ferè ab ejus latere diſcederet. Ferunt Joannem magiſtrum aliquando ad amicos converſum palàm dixiſſe: maximo hunc ſibi adoleſcentem honori aliquando futurum. Erat enim illi à pueritia in ingenium perſpicax, lingua acuta, prompta, & eloquens, judicium ſublime, & incorruptum; præpterea ſtudiorum tanta cupiditas, ut vel integras ſæpè noctes cùm legendo, cùm ſcribendo tranſigeret inſomnes: ſi verò nonnunquam, vigiliis debilitatus, ſomno opprimeretur, nonniſi ſedens capite ad parietem reflexo, per horam dormire conſuevit.

Ejus egregia primordia.

Julio Caſarino & Joanne Imolenſi magiſtris utitur.

Ejus præclaræ animi dotes.

Hac igitur ratione cùm in Jurisprudentia tantos ſenſim progreſ-

Doctorali laurea do-

natur, & Clericus Cameræ Apoſtolicæ conſtituitur.

greſſus feciſſet, ut nulli ejus ſectæ ſecundus haberetur, Inſignia, iis qui ad extremum ſtudiorum illorum pervenerint, concedi tanquam emeritis ſolita, accepit annos natus non amplius viginti duos. Ac ſtatim acceptis literis ad Martinum V. Romanum Pontificem, qui tum Mantuæ è Conciliô Conſtantienſi redux ſubſtiterat; profectus, ab eodem inter primos Cameræ Apoſtolicæ Clericos adlectus eſt. Erat autem ea tempeſtate hæc dignitas in Romana Curia permagnæ auctoritatis & gratiæ. Nam Clerici Cameræ Apoſtolicæ, veluti Quæſtores urbani, rerum omnium

Celeberrimis viris collega adjungitur.

Eccleſiæ ac Pontificum Libros, in quibus rationes publicarum pecuniarum continebant, luſtrationes Exercituum, urbis, & provinciarum omnium curam ſuſcipiebant: quæ omnia in præſens temporum culpâ amiſerunt. Inde in Secretariorum numerum adſcitus, clariſſimis totius Urbis Juriſconſultis collega additus eſt. Ii fuerunt Leonardus Aretinus, Cincius Romanus, Antonius Luſcus Vincentinus, & Poggius Florentinus, qui non minus dignitatis & exiſtimationis ei officio attulêre, quàm ipſi ab eo loco ornamenti ſuſceperint. Cùm igitur Dominicus Secretarius eſſet, cum Leonardo Datho, viro ea ætate & literis, & vitæ ſanctitate conſpicuo, Ordinis Prædicatorum Generali, ad diſſolvendum generale Concilium à Pontifice Senas mittitur: in qua tum urbe convenerant ex nonnullorum Italiæ Principum, & Prælatorum voluntate, viri percelebres, qui ægrè ferebant, à Pontifice ſperni ea, quæ quondam communi omnium ſententia accuratè, optiméque decreta eſſent in Concilio Conſtantienſi: cujus auctoritate Martinus ipſe ad ſummum Pontificatum evectus orbi præſideret.

Legatos Senenſes pacat.

Eò igitur allapſus cum Leonardo Dominicus ſua prudentia effecit, ut omiſſa ejus rei mentione, Principum Legati Pontificis judicio & ſententiæ acquieſcerent.

Romam deinde Dominicus rediens, Protonotarius factus, à Pontifice in Flaminiam Legatus eô fine deſtinatur, ut Forumlivii, & Imolam urbes à Philippo Duce Mediolanenſi noviſſimè reſtitutas adminiſtraret, ac in fide contineret; quòd ejus maxima diligentia factum eſt. Nam cùm de pace inter Ducem, & Venetos, ac Florentinos belli ſocios conveniſſet, ac Bononia

Rebellionem in Italiæ urbibus exortã ſedat. Authores tumultûs cenſuris & ſuppliciis afficit.

Baptiſtæ Canneturi operâ à Pontifice defeciſſet, expulſis adverſæ factionis Principibus, qui partes Pontificis ſequebantur, Flaminia etiam omnis ad defectionem ſpectaret; Dominicus extemplò contractis in unum præſentibus copiis (ii erant ſexcenti equites, ac totidem pedites, qui Eccleſiæ ſtipendiis militabant) eas urbes in fide atque officio continuit; reſque innovare molientes cenſuris, armis, & ſuppliciis prohibuit, nonnullis perfidiæ authoribus ad terrorem aliorum in furcam actis.

Bononienſibus bellum indicit; eoſdem expugnat & in ordinem redigit.

Accerſitis inſuper novis auxiliis à Carolo Malateſta, qui Ariminum Vicarius pro Eccleſia tenebat, contra Baptiſtam Cannetulum & Bononienſes Caſtellum S. Petri, aliáque conterinina Oppida defendit. Sequenti deinde æſtate majoribus copiis à Pontifice acceptis, Duce Jacobo Caudola Bononienſibus bellum in-

inferre juſſus eſt. Adjunctâ igitur ſibi exulum manu, quorum Princeps erat Antonius Bentivolus à Cannetulo Bononiâ pulſus, agrum Bononienſem hoſtiliter ingreſſi, omnia ejus oppida, quæ aut vi ablata fuerant; aut ſponte in hoſtium poteſtatem devenerant, receperunt. Ductô deinde propiùs urbem exercitu, cuncta igne ac ferro populati ſunt eâ potiſſimùm ratione, ut aut hoſtes ad pugnam allicerent, aut vaſtatione agrorum ad deditionem compellerent. Verùm cùm nec direptio Villarum, nec agrorum depopulatio, ulláve alia belli calamitas eos terreret, urbem obſidione cinctam pactione in fidem receperunt: protracta eſt tamen Ductorum culpâ ad undecimum menſem obſidio illa. Urbe tandem potitus, ac pacatis feliciter Romandiolæ rebus, ob navatam benè operam Firmi Epiſcopus declaratus eſt, cui paulò pòſt urbis Peruſinæ procuratio, ac omnis ejus Regionis, quam Ducatum Spoletanum vocant, adminiſtratio demandata eſt. Quam Provinciam bienniô ea vitæ integritate, continentia, & æquitate adminiſtravit, quantâ ad aſſequendam omnium provincialium benevolentiam fide ſuâ incolumi fieri poterat, ac reverentiâ. Nullius namque gratiæ, aut precibus, cùm à juſtitia non moveretur, deferens, æquabilem ſe omnibus ſemper præbuit. Id verò, quod difficillimum videri poterat, egregiè præſtitit, quòd varias, quibus ea provincia abundabat, factiones adeò ſedarit, atque eorum Principes tantâ benevolentia, ſua humanitate, manſuetudine, prudentia invicem devinxerit, ut inter eos nullæ inimicitiarum, aut irarum cauſæ remanſiſſe viderentur, ſibique, ac rebus ſuis optimè conſultum à Dominico crederent, & gloriarentur. Is namque cùm ſpecimen Juſtitiæ, temperantiæ, continentiæ Eccleſiæ Præſulum ferè primus dediſſet, oſtendit, perſæpè adminiſtratores Provinciarum aut avaritia ſua, aut luxuria, aut ambitione cauſas fuiſſe multarum perturbationum: cùm quandoque præficiantur iis externarum gentium viri, qui aut precibus amicorum emendicati; aut aliquo modo Potentioribus obnoxii, ut plurimùm egentes, atque omnium rerum inopes ſint, nullâ verò virtute, ſed fortunæ beneficiô id muneris aſſecuti, arrogantes, ſuperbi, contumelioſi reperiantur; eáque agant, & aggrediantur, quæ quivis prædo mercenarius, non dignitatis, quam nullam cognoverunt; non virtutis, à qua longè abhorruerunt; non provincialium, quorum cura non rapina illis demandatur, ſed ſuæ cupiditatis memores, ſe non Provinciarum Adminiſtratores, ſed mercatores potiùs credentes, potiſſimùm attendunt, quónam maximè modo ſuam avaritiam, atque egeſtatem expleant, in qua continuè vixerunt: quæ eò etiam immoderatiùs agunt, quò magis ſucceſſorem timent. Nihil horum Dominicus, qui commiſſam ſibi Provinciam tantâ animi rectitudine, juſtitia, & integritate adminiſtravit, ut nec mitiùs, aut æquiùs ab optimo Patrefamilias domus regi, & res adminiſtrari poſſet; eáque in omnes fuit tum lenitate tum charitate, ut à pluribus pater, à multis frater, à nonnullis Filius diceretur. Nullum ejus factum atrox, nullum injuſtum, nullum avarum, nullum libidinoſum, nullum quoque vel inſolens verbum quiſquam audivit,

Bononia deditur.

Firmi Epiſcopus declaratur, & multa præclarè operatur.

Commendatur à multis virtutibus, ſed præcipuè juſtitiâ & æquitate in omnes.

vel expertus eſt; uſque adeò adverſus omnem cupidinem, atque avaritiam vir juſtitiæ & æquitatis amans, immotus perſtitit, invictúſque vixit.

Cardinalis à Martino V. renunciatur: Sed non publicatur.

Eapropter Martinus V. ut tanti viri virtutem condignâ aliquâ laureâ ornaret, die 23. Julii anno 1423. Cardinalium Collegio illum adſcripſit, non tamen publicavit, ſed illum, ut ferunt, in pectore reſervavit. Decrevit tamen, ut ſi ipſum mori contingeret, antequam Dominicum, & alios tres publicâſſet, Cardinales ſuperſtites intrà diem ab ejus obitu publicare deberent, ac eos recipere in Cardinales ſub privatione vocis activæ & paſſivæ: Prout in quadam ſchedula, cui omnes Cardinales ſubſcripſêre, inventum eſt.

Fruſtra ad electionem novi Pontificis admitti petit.

Notandum hìc Scriptores inter ſe non eſſe concordes in narratione hujus hiſtoriæ: Volunt enim aliqui Dominicum renunciatum Diaconum Cardinalem S. Mariæ in via lata anno 1423. Publicatum deinde ab ipſo Martino die 8. Novembris anno 1430. Alii non à Martino, ſed ab Eugenio Martini Succeſſore illum inter Cardinales Presbyteros titulo S. Crucis in Hieruſalem cooptatum aſſerunt. Certum tamen eſt, Martinô defunctô, Dominicum dimiſſa Provincia Romam veniſſe; & ad ædem B. Laurentii viâ Numentanâ ſubſediſſe; exindéque quendam ex amicis in urbem ad Collegas miſiſſe, qui & publicè, & privatim à ſingulis poſtularet, ut venire ſibi ad ſuffragia ineunda pro creando novo Pontifice liceret: ſimul etiam oſtenderet illum ſua humanitate petere ab iis, quod ſcirent ſibi liberum eſſe. Sed cùm variis inter ſe habitis ſententiis, res in longum protraheretur; miſſis iterùm ad omnes amicis communibus, qui aut id ab eis impetrarent, aut injuſſum ſe venturum exponerent. Quamvis æqua poſtulare videbatur, nonnullorum tamen Cardinalium perſuaſionibus ab incœpto deſtitit, affirmantium ſi hanc ſuam licèt juſtam voluntatem paululùm differret, futurum ut faciliùs, quod peteret, aſſequeretur. Rediit igitur Peruſium, ibique permanſit uſque ad electionem novi Pontificis. Is erat Gabriel Condolmerius, Venetus, Presbyter Cardinalis titulo S. Clementis, vulgo Senenſis dictus,

Eugenii IV. electio.

qui communi Patrum Suffragio Pontifex ſalutatus, Eugenius hujus nominis Quartus appellari voluit. Ad hunc Dominicus è veſtigio familiarem miſit, qui primò ei pro tanta poteſtate adepta gratularetur; deinde peteret, ut ſe cum Cardinalium inſignibus urbem ingredi pateretur. Cùm verò verba ſibi dari non obſcurè animadvertiſſet, dimiſſâ provincia, Monteſalcum Ducatûs

Eugenius Dominico malè affectus.

Spoletani Oppidum ſe contulit, ex quo cùm miſſos à Pontifice milites venire intellexiſſet, paulò pòſt abiit, ſimulatóque itinere, clam quatuor aſſumptis comitibus ad Soractis montem (is eſt in Faliſcis) proficiſcitur, & in Sacello quodam, nemine rerum conſcio, quadraginta continuos dies latuit; omnia experiri ſtatuens, quô immeritam Pontificis iracundiam, qui plus æquô inimicorum calumniis aures præberet, deliniret: Qui ea ſpecie, quod diceret Martini Nepotes, quibus cum bellum Eugenius incœperat, ejus operâ contra Eccleſiam arma moviſſe, omnia ejus bona pu-

blica-

blicaverat. Sed cùm ejus leniendi animi nulla ſpes ſupereſſe videretur, & apud Judicem non benè ſibi affectum, malis præterea uſum conſultoribus, cauſam agi ſuam animadverteret, Baſileam, quò aliquot ante annos Concilium translatum fuerat, proficiſci conſtituit. Verùm cùm priùs Ducem Mediolani adire placeret, impetrata à Senenſibus fide publica Sarteanum venit: ibi vocatus per viatorem in Judicium ab iis Cardinalibus, quibus mandatum fuerat à Pontifice, ut eam cauſam cognoſcerent, venire renuit, & codicillis ſua manu conſcriptis, quibus ad Concilium Baſileenſe provocabat, ad eum miſſis, Plumbinum maritimum Hetruriæ Oppidum ſe contulit, expectatâ deinceps Triremi, quam ad eum Philippus Dux Mediolanenſis miſerat, Genuam conceſſit. Ibi benignè exceptus à Magiſtratibus, qui pro Philippo urbem illam adminiſtrabant, equis inſuper, aliiſque ad victum neceſſariis adjutus, ad Philippum terreſtri itinere Mediolanum profectus eſt. Ab eo pariter humaniſſimè juxtà ac liberaliſſimè ſuſceptus hoſpitio, plures cum eo dies domeſticè transegit. Impetratâ deinde abeundi veniâ, ac ſuperatis Alpibus, per Helvetiorum agrum Baſileam contendit. Eò ubi appulit, illicò apud Concilii Præſidentes (ii erant viri aliquot de Concilii ſententia electi, prudentia & eruditione præſtantes) ſuper injuria à Pontifice illata conqueſtus, cauſam ſuam propoſuit, quam trienniô integrô ea modeſtia agitavit, ut cùm plerumque tanta inopiâ fuerit, interceptis Pontificis juſſu tum paternis facultatibus, tum proventibus beneficiorum, ut neceſſariis etiam ad victum indigeret, nemo tamen dictum quicquam aſperiùs ab eo, nihil contumelioſum in illum, aut inimicos audièrit, quos plurimos habebat apud Pontificem potentes, qui ſuæ dignitati adverſarentur, ejúſque animum ſuaptè natura mitem, & ad meliora promptum aſſiduis delationibus, & criminationibus accenderent; tum etiam alios minorum ordinum, quorum natura eſt, ut ex adverſis aliorum rebus ac miſeriis ſuam potentiam cupiant creſcere; & vel adulando, vel detrahendo, Principum benevolentiam inire, ac dignitates ambire velint.

Adversùs Eugenium ad Concilium Baſileanſe provocat: Ac Baſileam proficiſcitur.

Cauſam ſuam in Concil. proponit, & modeſtiſsimè proſequitur.

Auditis ac diſcuſſis Dominici juſtis querelis, in Concilio denique ùti Cardinalis Martini legitimus receptus & admiſſus eſt. Nec multò pòſt Eugenius ipſe, timore, ùt creditur, ejus alti & præclari ingenii, ùt Cardinalem recepit, & unà cum pileo Cardinalitio titulum S. Crucis in Hieruſalem eidem conceſſit. Hoc igitur modo ſuperatis hoſtibus Dominicus, omnibúſque, quæ quondam amiſerat, recuperatis, aliquot annis vitam duxit quietam, ſtudiis maximè, virtutibus, ac rei familiari intentus: Nam cùm parùm acceptus reverà Pontifici eſſet, & ob eam rem aliquid ab eo petere vereretur, quod facilè negaturus judicabatur, omnia negotia, omnem curam cum privatarum rerum ſuarum, tum etiam amicorum prætermiſit. Quòd, ſi fortè aliqui ad eum venirent, qui ſuo patrocinio apud Pontificem egerent, vel iis ſe ſurripuit, aut ſuam operâ denegavit apertè, nec ullis precibus diu ab illa ſententia dimoveri potuit. Unde moroſi, ac difficilis nomen apud omnes ſubiit, quã

A Patribus Concilii recipitur in Cardinal. & Eugenio probatur.

Difficilis & moroſus audit.

etiam opinionem auxit, quòd naturâ erat ſeverus, nec ullius rei ſimulator, aut diſſimulator, ideóque inſtantibus plerumque aſper. Ad injuſtas verò preces ſicut inexorabilis, ità ubi quid ab eo pervicaciùs peteretur, ad iram pronus, ſed quæ ſtatim recederet; à luxuria omni alienus & ambitione; idem continentiſſimus, & alienæ luxuriæ caſtigator acerrimus; idem minimè cupidus, ſibi tamen parcus.

Ob præclaras virtutes Eugenio gratus redditur; & Piceno præficitur.

Verùm ubi illius integritas, fides, continentia ab omnibus paſſim decantaretur, ac ſumma in eo tum prudentia, tum modeſtia eluceret, Pontifex ſecunda horum famâ permotus, priſtinam illam duritiem in maximam benevolentiam convertit. Primò namque lenire odium; mox illum diligere, & charum habere; demùm illi plurimùm deferre, credere; omniáque ex illius arbitrio & voluntate agere; illiúſque judicium præ reliquis potiſſimùm ſequi cæpit. Itaque Provinciam Piceni illi adminiſtrandam deſtinavit, deinde etiam exercitui, quem contra Franciſcum Sfortiam paraverat, præfecit. Ad exercitum igitur profectus Dominicus, arbitratus ſe ſatis eſſe facturum, ſi & hoſtes populationibus arceret, & ſocios in fide contineret, cunctando ac ſedando, ad morem Fabii, bellum conficere decrevit. Ergo protractô aliquamdiu bellô cùm ſua diligentia eò hoſtes eſſent redacti, ut vel decedere Provinciâ illa commeatuum inopiâ; vel ſe dedere cogerentur, ab exercitûs Ductoribus, qui ſe vel injuſſos pugnaturos vulgò minabantur, mutare conſilium eſt compulſus. Unde cùm potiùs improbare conſilium eorum, quàm non ſequi illud poſſet, & ipſe in pugnam cum aliis proceſſit, nec quicquam in acie prætermiſit, quod ad optimum Ducem pertinere videretur: ſed illius optimam mentem haud par fortuna ſecuta eſt. Fuſæ namque, ac fugatæ Pontificis copiæ; capta ac direpta impedimenta omnia; Ipſe inſuper, quod ſtrenuè pugnâſſet, latus ac manum ſaucius, mutata veſte, ne agnoſceretur, è pugna Auximum ſe recepit. Plures in eo prælio occiſi, multi capti, quorum magnum numerum ſua ipſe pecunia redemit; plures etiam à Franciſco liberi ejus gratia abſque pretio abire juſſi.

Infeliciter aliorum culpâ adverſus Franciſcum Sfortiam pugnat; fugatur & vulneratur.

Legatus Peruſinus & regionis illius adminiſtrator conſtituitur: ubi quæ ea occaſione egerit, ſuccinctè enarrantur.

Poſt hanc pugnam Dominicus Cardinalis miſſus iterum Peruſium ad illius urbis & Provinciæ regimen: ubi præter antiquam illam in adminiſtrandis urbibus moderationem adhibitam, ac diligentiam, plurimos magicis ſuperſtitionibus deditos, & in his mulierem famoſiſſimam, ſcelerem convictos igni damnavit. Id præterea in hujuſmodi legatione continuè obſervavit, ut bis in hebdomada Juriſconſultos omnes, & eorum diſcipulos in Palatium convocârit; ac propoſitis, quæ tum è re erant, quæſtionibus, eos diſputantes attentiſſimè audiverit, nonnunquam verò etiam ipſe in arenam deſcendens, modò hanc, modò illam partem tueretur. Intereà cùm Aſculum & Roccacontrada à Franciſco ſua operâ deſciviſſent, ac multæ aliæ illius Provinciæ urbes idem exemplum ſecuturæ viderentur, ſi, ad quem deficerent, in iis locis cum imperio foret, juſſus tranſire in Picenum cum exercitu, Firmum, & complura ejus Regionis Oppida, impunitate propoſita, partim deditione civium, partim vi in Pontificis poteſtatem redegit. Sed

audita

audita haud multò poſt Eugenii adverſa valetudine, petita & impetrata abeundi venia, Romam conceſſit.

Eugenio circa ſalutis annum 1447. VII. Kalend. Martii rebus humanis ſurreptò, Nicolaus ordine Quintus ſummus Pontifex creatus illum extemplò Tibur ad Alphonſum Arragoniorum Regem deſtinat, qui ægrotante adhuc Eugenio, ſub prætextu Eccleſiæ opem afferendi, eam urbem ingreſſus Nicolao reſtituere recuſabat. Hic ergo cùm ad Regem veniſſet ſua auctoritate effecit, ut eam urbem quamprimùm Pontifici, tanquam legitimo domino, concederet. Poſt hæc reverſus in Picenum ad reliquias belli proſequendas; omni vi oppugnare hoſtium loca aggreſſus, omnia prò Eccleſia infra paucos dies recepit: mox hoſtes certamen inire detrectantes, deſperatis rebus, abire Provinciâ illâ compulit. Recepta igitur profligatis hoſtibus ea Provincia, ſingulas illius urbes ſedulò circuivit, earúmque populos pro cujusque meritis ſublevavit; res eorum ſtabilivit; Urbium diſſenſiones compoſuit; provincialium cauſas cùm publicas, tum privatas ſumma charitate atque benevolentia audivit. Juri autem reddendo plurimum temporis impertiit, quòd multis annis vexatâ Provinciâ ſubditi ſine legibus Potentiorum arbitrio vixerant. Singulos etiam infimi generis homines ſummâ clementiâ, ac patientiâ audiens, plurima eorum gravamina æquitate & miſericordia magìs, quàm legibus compoſuit. Quæ autem ipſe per ſe efficere non poterat, ſuis de induſtria ad id conſtitutis audienda, cognoſcenda, perficiendáque diſtribuebat; nam tanta erat ſe ſequentium turba, ut trecentos homines eóque ampliùs in ſingulos dies audiêrit, & eorum neceſſitatibus conſuluerit. Miſerorum maximè patrocinium & curam ſuſcepit, quibus, cùm ſolvendo non eſſet, nec unde litium actiones proſequerentur, haberent, mediatorem ſe ponebat, ut æquitate res judicarentur. Quo factum, ut à multis vexationibus provinciales privatim ſublevarentur. Publicè verò multis urbibus, atque oppidis immunitates conceſſit; vectigalia pleraque oneroſa & nova amovit, leges multas ad reprimendam Prætorum & Miniſtrorum avaritiam tulit. Ipſe verò, ùt erat continentiſſimus, ne victum quidem ab illis exegit; dona ac munera omnia quocunque titulo oblata reſpuit, præter ea, quæ Legatis urbes ingreſſis à Civibus ſpontè & honoris gratia offerri ſolent; in ſe, aut eos, qui ſecum erant, ſumptus ullos fieri haud paſſus eſt.

Ad Alphonſum Regem deſtinatur, ab eóque Tibur recipit.

Picenum hoſtibus purgatum in fidem recipit, atque in ordinem redigit.

Miſerorum & egenũ hominum curam & patrocinium ſuſcepit.

Ità Provincia peragrata Romam reverſus, à Nicolao hominis ac meritorum ejus æſtimatore maximo, ac remuneratore ſummus Eccleſiæ Pœnitentiarius effectus eſt. Ea autem loci hujus dignitas eſt, ac poteſtas, ut ſecundùm Pontificem primariæ ſit exiſtimationis, maximæque poteſtatis, quam quo nervoſiùs faciliúsque tueretur, id maximè obſervavit, ut miniſtri ejus nonniſi probatæ & exemplaris vitæ eſſent, ſed ii potiſſimùm, qui Scriptores appellantur. Tantam verò in ſingulis adhibuit diligentiam, ut nihil unquam in eis egerit, cujus non prohabilem ſaltem rationem afferre poſſet. Non modo autem ſummi Pœnitentiarii, jubente Nicolao, ſed & Archipresbyteri Baſilicæ Lateranenſis munere, ac pro-

Summus Eccleſiæ Pœnitentiarius conſtituitur. Quæ ſit ea dignitas?

protectoria dignitate Ordinis Seraphici poſt obitum Juliani Cardinalis Cæſarini functus eſt plurimis annis, eâ quidem animi integritate & ſolertia, ut ante eum nemo facilè hac in parte laudabilior, incorruptiórque extitiſſe inveniatur.

Legatione ad Alphonſū Regem pro recuperatione Conſtantinopolis fungitur.

Sub idem tempus Bizantium (aliàs Conſtantinopolis) in Turcarum poteſtatem venerat tum Græcorum perfidia atque avaritia; tum etiam Chriſtianorum Principum oſcitantia & negligentia. Quod cùm Nicolaus ægrè ferret, ac ſuis temporibus adeo præclaram urbem impiorum viribus acceſſiſſe, de ſua auctoritate judicatum iri crederet, ad eam recuperandam animum adjecit. Sed cùm vires magnitudini rei non ſufficerent; eáque tempeſtate plurimùm mari ac terra Alphonſi Regis Arragonii opes poſſent, Dominicum Cardinalem ad illum miſit, quem arma capere pro tantæ urbis recuperatione hortaretur. Sed Rex Italico bello intentus expeditionem illam ad meliora tempora rejecit. Romam igitur re infecta regreſſus Cardinalis, illicò Genuam Pontificis juſſu ſe contulit ad novos civium motus, & factiones ſedandas. Ibi allapſus nil priùs egit, quàm peractis de more ſacris, atque implorata Dei, Divorúmque, ope ſupplicem in Templis totam urbem videret. Exiſtimabat enim Vir religioſiſſimus agi rectè nihil unquam poſſe, ubi Dei maximi ratio in primis non haberetur; è contra, verò ejus ratione habitario omnia ſecunda, proſperáque evenire.

Genuam ad civiles motus comprimendos mittitur.

Genuenſium ſtatum cùm civilem, tum Eccleſiaſticū ſummâ prudentiâ componit.

Intellectâ deinde cauſa diſcordiarum Civitatis, Principes, quos ad extremum ferè diſcrimen cum patriæ pernicie perveniſſe apparebat, ſumma diligentia ac prudentia placavit; atque ereptis è manibus iratorum civium armis Rempublicam in ſummo otio, ac tranquillitate collocavit, maximâ omnium ùti gratulatione; ſic & emolumento. Diſſenſionibus civium ſedatis, ad componenda ſacra loca, moréſque Sacerdotum reformandos converſus, brevi omnia ad priſtinum religionis ſplendorem reſtituit: quæ quò faciliùs conſervarentur, Decreto etiam ſanxit, ut vetuſto ritu quotannis Synodus in Genuenſium Diœceſi & regionibus celebraretur.

Alphonſo Rege ad pacem perſuaſo facilè Italiam pacat.

Inde cùm Pontifex quietis Italiæ ſtudioſiſſimus, tentatis omnium animis, pacis & belli arbitrium eſſe penes Regem intelligeret, rurſùs Dominicum ſumma inſtructum auctoritate ad Alphonſum legavit; perſuaſus aut de pace omninò deſperandum, aut eo interprete cum Rege conventurum: nec feſellit Pontificem opinio. Nam brevi Regem, & alios armis occupatos ad pacem ſua prudentia perduxit. Qua ex re maximum ſibi omnium tum amorem, tum gratiam conciliavit; apud Pontifiem verò fidei plurimùm & auctoritatis comparavit.

Toti denique Reipub. Chriſtianæ conſulere ſatagit.

Ea functus legatione, Romæ deinceps vixit tum officio ſuo adminiſtrando intentus, tum etiam ijs, quæ ad Eccleſiæ utilitatem, ac dignitatem pertinere arbitrabatur. Ingentes enim labores, & maximas curas ita pro aliis continuè ſuſcepit, ita Sacerdotum dignitatem, & commoda pro viribus defendit, & auxit; ut non ſuo emolumento, ſed communi omnium utilitati natus videretur. Nihil verò magis toto eo tempore egit cum Nicolao primùm; deinde cum Callixto ſucceſſore, quàm inſtare, & orare,

at

ut Byzantio recuperando incumberent, & ad id Chriſtianorum Principes incitarent.

Impiis eorum conatibus, quoad potuit, ſemper obſtitit, qui contra Religionis exiſtimationem, ſive Apoſtolicæ ſedis majeſtatem, & auctoritatem aliquid molirentur. Inſontium ac perpetuò vexatorum patrocinium eo fervore ſuſcepit, ut cùm ſub Callixto Pontifice Franciſcus Epiſcopus Ferrarienſis, vir certè innocentiſſimus, ac doctiſſimus à Borſio Marchione Ferrarienſi per vim Epiſcopatu dejectus eſſet; ac privari illum à Pontifice irarum plenus inſtanter peteret, ejúſque rei multos ex Collegio corruptos fautores haberet, ſolus Dominicus intellecta cauſa, illi contra multorum potentiam reſtitit; ac ſua auctoritate præſtitit, ut Franciſcus, quoad vixit, ſuam dignitatem, ringente licet invidiâ, retineret. Hoc autem officium non amicis, ſed exteris etiam, & incognitis ſæpè ſæpiùs exhibuit, ubi ad id imploratus fuiſſet: conteſtans ſemper: *non hominum ſe, ſed juſtitiæ rationem habere.* Omnium verò, qui Pontificiæ ditionis eſſent, præ cæteris perpetuam propugnationem ſuſcepit, ac pro eorum ſalute & commodo tuendo eam diligentiam adhibuit, ut ab omni vi, atque injuriâ eos defenderit. Quo laudabili ſtudio tantam ſibi apud omnes gratiam peperit, ut omnes undique omnium gentium, ac nationum, quibus aliquid Romæ negotii erat, ad ejus patrocinium catervatim confugerent.

Inſontibus paternè patrocinatur, omniumq; iniram ſuſcipit.

Apud Principes quoque Chriſtianos ſumma in opinione ſanctitatis fuit, & veneratione. Philippus certè, atque Franciſcus Mediolanenſium Duces, illum non alio atque parentis nomine tum inter loquendum, tum in Epiſtolis venerati ſunt. Alphonſus Rex Neapolitanus ejus auctoritate & oratione ductus, Romani Pontificis decretis etſi arduis paruit; Oratoribus verò ſuis, ac negotiorum Procuratoribus, quos Romæ diverſis temporibus habuit, etiam in mandatis dedit, ut nihil inſcio aut inconſulto Cardinale Dominico tentarent. Cæterùm cùm Nicolaus primò, deinde eo mortuo Calliſtus à Franciſco Sfortia auxilia contra Jacobum Piccininum peterent, non priùs ad illos Sfortia miſit, quàm à Dominico id facere eſt perſuaſus. Eugenio IV. poſt reconciliationem, mox Nicolao V. ita charus continuè extitit, ut illi veluti parenti omnia detulerint; nec ullis ejus poſtulatis unquam refragati fuerint. Ferunt tamen initio Pontificatûs Nicolaum alieno ab illo animo fuiſſe, quòd cùm ſuffragiis Cardinalium electus ad ſummum Sacerdotium eſſet, Dominicus tanquam ad rem vix credibilem motus, videre diligentiùs ſuffragia petierit. Sed haud multò poſt Nicolaum, cognitâ hominis virtute, tam arctô ſibi eum amicitiæ fœdere conjunxiſſe; ut nihil deinceps egerit, quin ejus conſilium priùs exploratum haberet; jocô etiam ei ſæpiùs dixiſſe: *Tu iterum ſuffragia videri voluiſti.*

A Principibus Chriſtianis ſummo in honore & veneratione habetur.

Cardinalibus autem omnibus tanta in veneratione fuit, ut mortuis Calliſto III. & Eugenio IV. ex Collegij ſententia Pontifex deſignaretur. Nam præterquàm quòd in eo ſumma rerum agen-

Cardinalium ſententiâ ſummo di-

 darum

gem Sacerdotio judicatur.

darum prudentia, uſus, conſtantia, integritas, præcipuáque in rebus omnibus fides eſſet, fuit etiam emendatæ adeò vitæ, ut honeſtate, probitate, continentia, & gravitate omnibus exemplo eſſe poſſet. Nihil in eo ſubdolum, fictúmve unquam apparuit; eſſe, quàm videri bonus maluit ſemper, omni vitæ & ſupellectilis cultu neglectô. Poſt adeptam enim purpuræ dignitatem nunquam culcitrà ex pluma cubuit, ſed ſtraminea; idque adeò ſedulò ſanctéque in omni vita obſervavit, ut vix biduo antequam decederet, à medicis & amicis, ut ſententiam mutaret, perſuaderi illi potuerit; quod ne cauſa captandæ popularis auræ facere videretur, ejus rei conſcium, præter cubicularium, neminem habuit: lectos verò inſtratos quamvis ſplendidè, modicè tamen paratos tenuit. Interiori amiculo laneo à pueritia uſus eſt ſemper, quin etiam eo veſtitus, & calceatus dormivit continuè: camiſiæ autem, qua cervicibus circumdata apparet, lineam partem adjunxit. Veſtitu uſus eſt nitido atque modeſto, ab omni tamen pompa, faſtúque abhorrente, quorum erat inimiciſſimus; hinc frequenter dicere ſolitus erat: ***non in ijs dignitatus ſua ornamenta conſiſtere, ſed in religione, fide, juſtitiâ, caeteriſque virtutibus.*** Cibo dumtaxat unico in menſa uſus eſt ſemper, quam frugalitatem etiam in convivijs obſervavit, uno aut ad ſummum duobus ferculis convivas excipiens: famis tamen impatiens erat, ita ut ſi quando negotiis æquô longiùs detineretur, etiam coram Pontifice & Cardinalibus comederet. Comedebat verò parum quid ſacchari, ficus exſiccatas, aut uvas paſſas, vel quidpiam ſimile ex ſaccharo conditum, quo cibo unicè delectabatur, ita ut ſæpiùs nihil aliud cum modico pane cœnaverit, idque ferre ſecum impranſus ad Pontificem iturus ſemper conſuevit. Nunquam non cùm cœnavit, aut pranſus eſt, adhibuit Lectorem, maximè ſacrorum operum, eâ quidem attentione, ut corrigere Lectorem, ſi quid erraſſet, ſoleret. Domeſticum, qui contra ſuam voluntatem extra domum ſemel dormierat, famulatu excluſit, nec ullis ampliùs precibus, ut eum reciperet, adduci potuit.

Ejus circa ſuppellectilis & corporis cultum moderatio.

Ejus memorabile dictũ.

Ejus vivendi ratio per cunctas actiones breviter commemoratur.

Vivendi verò rationem ita inſtituit. Semper duas aut tres horas ante lucem ſurrexit, niſi eum caſus aliquis, aut infirmitas tenuiſſet: nam ſomni ita parcus fuit, ut ad ſummum quatuor horis dormire ſit ſolitus, ac ſtatim horis canonicis, prout Sacerdotibus in more eſt, dicendis operam dabat: deinde aut ſacra ipſe celebrabat, aut ijs intererat. Peractis ſacris legere conſuevit, dónec tempus eſſet adventantes negotiorum cauſa audire, quod deinceps ad horam prandij prorogabat. Ubi pranſus erat, doctos viros, quos domi ſemper alucrat, ad ſe convenire volebat, & propoſitis quæſtionibus de jure, de Philoſophia, ac Theologia maximè diſputantes audivit. Ubi ſatis ſermonis habitum erat, ſe in cubiculum cum ſuis recipiens, domeſtica primùm negotia ab ijs audiebat, tum aliorum, ſi qui forent, qui aut ſuâ gratiâ, aut operâ indigerent, quibus pro rerum aut meritorum exigentiâ liberaliſſimè patrocinabatur. Id verò accuratè obſervavit, ut priuſquam manè cubiculo egrederetur, brevem rerum omnium ſeriem conſcriberet, quæ ea die facturus erat, eóque deinde ordine cuncta, ut erant notata, perficeret. Noctu verò, antequam

cuba-

cubaret, & quæ noviſſimè ſuperveniſſent, pari diligentia notabat, & notata quæque relegebat. Si quid autem eſſet aut temporis anguſtia, aut alterius cauſæ culpa intermiſſum, in poſterum diem rejiciebat, & quoad licuit, abſolvebat. Ubi publica expediêrat, in cubiculum ſe recipiens, ſubſcriptioni Supplicationum officii primò dabat operam; deinde Epiſtolas tum amicorum, tum aliorum, qui ad eum ſcripſerant, perlegebat, iiſque, ubi neceſſitas urgebat, reſponſô obviabat. His expeditis legebat aliquid, præ cæteris Auguſtinum de civitate DEI, Hieronymi tractatus, & Caſſiani opera; extra ſacras elucubrationes unum maximè Senecam familiarem habuit.

Fuit ingenio profundo, tenacique adeò memoriâ, ut nihil eorum, quæ vel viderat, vel legerat, aut audiêrat, facilè obliviſceretur. Nihil cuiquam denegavit unquam, quod ipſe cum honeſtate præſtare poſſet; nec eſt repertus aliquis, qui ipſius ſe gratiâ, dummodò licita peteret, fruſtratum lamentaretur. Nihil autem facturum ſe recepit, quod non effecerit, qua in re tantam adhibuit diligentiam, ut per ſe ſtare crederet, quò minùs, qui peterent, abſolverentur. Gloriatus ſæpè, *neminem fruſtrà patrocinium imploraſſe ſuum.* Beneficium verò nec vendidit, nec vendi paſſus eſt, ideo ne in ſuſpicionem aliquam incideret, nunquam à privato etiam amico munus accepit, quin par identidem, aut majus datô redderet. Aliquando rus obambulans annulum digito extractum dono dedit mittenti quippiam. A civitatibus, ac Provinciis nonniſi edulia accepit. Fæminam nullam ingredi domum ſuam ſuſtinuit, ſive illæ alienæ, ſive conjunctæ ſanguine aut affinitate eſſent; quod ſi fortè aliquam ſuâ operâ indigere, aut conjunctarum ullam ad ſe venire contigiſſet, in veſtibulum domûs deſcendens, aut ad propinquam ædem, illam ſub arbitrorum oculis audiebat, auditam protinùs expediebat, ac dimittebat. Mendacium ne joco quidem unquam dixit, nec pati potuit; aſſerens: *Nihil magìs ab homine alienum eſſe debere, quàm loqui contra mentem.* In loquendo verò uſque adeò liber erat, ut nec Pontifici parceret: Eo dicente aliquando publicè *de Fratrum noſtrorum conſilio, & voluntate id fecimus*, ſurrexit Dominicus, detectóque capite. *Parcito*, inquit, *Beatiſſime Pater, de hac re, quam adſtruis, nihil unquam audivi.* (Cuidã ſtipem petenti, quòd manus Catalaunorum elapſus eſſet, quaſi ob eam rem mendicare, & alios ad miſericordiam commovere cogeretur, ad adſtantes converſus, *quid ergo*, inquit, *debetur nobis, qui in eorum manibus ſumus?* De Calliſto Pontifice gente Catalauno, locutus. In creatione Pontificis quidam ex Collegis ad eum accedens petiit, cum addito: etſi ſciret Pontificatum ad ſe ſe nequaquam perventurum, cupere tamen & orare illum, ut ſibi ſuum ſuffragium daret, quò talis viri teſtimonio probari videretur; reſpondit *id ſe non facturum, nec commiſſurum, ut illius facti conſcientiâ aliquando urgeretur.* Erat enim vir ille tardo admodùm ingenio, & vita non multùm probata. Idem ad injuſtas preces, minúſque æquas poſtulationes uſque adeò inexorabilis fuit, ut nec minis, nec blandimentis de ſententia dejiceretur, aut ullius gratia flecteretur. Calliſto III. ad Pontifi-

Nemo fruſtra ejus patrocinium imploravit.

Oſor mendacii, mentem liberrimè explicabat.

Facetum ejus dictum.

Ad injuſtas preces & petitiones inexorabilis.

catum aſſumpto, & volenti Borgiam ex ſorore Nepotem Ducatûs Spoletani pro Eccleſia Vicarium facere, cùm Cardinales partim timore, partim Pontifici gratificantes illi aſſentiri viderentur, ſolus Dominicus apertè reſtitit, & id fieri intrepidè prohibuit.

Ambitioſorum irriſor, & adulatorum oſor.

Ambitioſos homines maximè irriſit, eóſque ad ſe venientes interrogabat, num quid à ſe vellent? cúmque illi ſeſe viſitatum ipſum veniſſe dicerent, porrectô brachiô ſæpiùs rogabat, ut venâ tentata viderent, an febri, alióve morbo laboraret? atque id quidem per ſarcaſmum: Deinde ſeriò increpitos admonebat, ut potiùs domi ſecundùm eorum ordines aliquid agentes quietè viverent, virtutíque operam darent, quàm tota urbe inutili vagatione diſcurrerent. Futurum enim neceſſariò aliquando, ut boni, doctíque in pretio haberentur, & quamvis inviti ad munia Eccleſiæ vocarentur: Se verò nequaquam adirent, niſi ubi operâ ſua indigerent. Adulatorum, aſſentatorúmque genus, quaſi quandam principum peſtem abhorruit, quos etiam amovere à ſe; publicéque non ſine ſtomacho, & indignatione redarguere & increpare ſolitus fuit.

Hinc malè audit: Stoicóque quàm Eccleſiaſtico ſimilior habetur.

His igitur moribus aſſecutus eſt, ut durus, difficilis, ac auſterus, nonnullis videretur, & ad vitæ inſtitutionem rudis prorſus, & ineptus: accedebat adhæc invenuſta quædam formæ qualitas, nam aſpectu erat aſpero, vultúque tali, qui præ nimia ſeveritate nihil amabilitatis præſeferret. Statura inſuper fuit mediocri, dextero pede aliquantulùm claudicans, ſed non ut multùm dehoneſtaretur: Id verò vitium quò faciliùs emendaret, emendatúmque occuleret, crepidis ut plurimùm uſus eſt, inæqualibus. Erat prætereà incorruptus; alieni & rerum omnium abſtinentiſſimus; humanitatis verò, ac moderationis tantæ, ut quid quiſque de ſe ſentiret, ab amicis liberè ſibi dici optaverit, & audiêrit attentiùs; ità ut, ſi quid minùs benè feciſſe redargueretur, libenter emendaret, ídque ſedulò, ut facerent, humaniſſimè hortaretur. Sed nihil omninò ægriùs tulit, atque detractorum voces, & abſentes carpentium: *Humanum eſſe,*

Detractores odit: Sibi ac alijs veritatem dici amat.

dictitans, *aut alterius peccatum occulere, aut errantem clam & amicè redarguere.* Ipſe certè ubi aliquid amicis vitio dari audivit ſeu verè, ſeu falsò; nihil diſſimulans iis ad ſe vocatis benignè oſtendebat, quæ illis vitio vertebantur: atque ut eadem in ſe libertate uterentur, obnixè conteſtabatur. Amicis non niſi contientiſſimis, & optimis viris eſt uſus, quos & conſiliis ſuis continuè adhibuit: Nam nec ad amicitiam quemquam facilè admiſit, & quos admiſit,

Amicus ſincerus, conſtans, & utilis fuit.

conſtanter retinuit, eíſque plurimùm etiam detulit. Quibus autem potuit, magno ſemper honori, dignitati, & emolumento fuit; pro cujúſque etiam meritis ità eorum opes auxit, ut miſerias paupertatis effugerent: in eorum neceſſitatibus non ſecùs abſentes, ac præſentes illi curæ eſſe cognitum ſemper fuit; id amici officium exiſtimans, ſi, cùm poſſet, ultrò beneficium præſtaret. Unde ſæpiùs factum, ut multi priùs in ſe collatum beneficium experirentur, quàm de illo cogitaverint; quæ verò feciſſet, occulta eſſe cupiebat, nec ab eo quidem, qui accepiſſet, ſibi commemorari æquô animô eſt paſſus. Satis amplam gratiam habitam, & relatam arbitratus, ſi amico vel profuiſſet, vel certè non defuiſſet.

Cùm

Cœnobio Septimiano Ordinis Ciſtercienſis mirè favet.

Cùm Eugenii IV. temporibus, cujuſdam Juliani Abbatis ſocordia ſeptimiani nobiliſſimi Cænobii ex ordine Ciſtertienſi fortunas funditus everti contigiſſet, Pontifex rerum edoctus, Abbatem uti hominem incurium eóque honore indignum deturbavit de ſede, ac ſeptimianum Cœnobium Dominico Cardinali reſtituendum commendavit. Ille licèt invitus demandatam ſibi curam ſuſceperit, opus tamen pro viribus refecit: quin effuſis propemodum theſauris cùm pleraque recuperaſſet, quæ luxus perdiderat, florens iterum Cœnobium Septimianis Monachis raro exemplo attribuit. Inde puriores mores, diſciplina reſtrictior, & progreſſus ad perfectionem uberiores extitêre; ità ut inde deinceps emiſſis Monachorum colonijs, Ciſtertienſis Italica Congregatio dimanârit. Monachi proinde beneficiorum haud immemores, præ foribus veteris Caſtelli, quod Septimianæ ditionis erat, in marmorea tabula, egregii facti memoriam extare voluerunt perennem. Quin & annuas eáſque perpetuas inferias pro eodem in Septimiano, ac cæteris Hetruſcis Monaſteriis celebrandas cenſuerunt, ne vel obliviofis ullo unquam tempore tantus Pater, tantúſque Benefactor excidere memoria poſſet.

Columnenſium familiam ſummo amore proſequutur.

Martini Pontificis propinquos omnes ſumma benevolentia, quoad vixit, eſt proſecutus. Proſperum ejus Nepotem Cardinalem magna charitate ſemper coluit; & Columnenſes univerſim ab omni vi, atque injuria non ſine frequenti ſui capitis periculo defendit. Amicos præterea eorum, clientes, & qui ejus partis erant, indeſinenter tanta cura, ac ſtudio eſt proſecutus, ut pro uniuſcujuſque commodis ac dignitate, propugnatione perpetuâ ſuſceptâ, nihil unquàm prætermiſerit, quod aut ſaluti, aut honori, aut utilitati illorum conducere exiſtimaret; vel ad augendam familiæ Columnenſium gratiam, auctoritatem, & amplitudinem ſpectaret.

Omnibus indiſcriminatim benefacit.

Inimicitias (quòd rarum in Italo ſæpiùs irritato videri poſſit) nullas geſſit; neminem unquam læſit. Nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit. Verùm illud in eo ſpeciali dignum prædicatione fuit, & optimi viri indicium, quòd multitudini honeſtorum hominum, quos inopiâ premi, neo mendicare prævalente pudore auſos ſcivit, pro facultatibus ſubvenerit, quamvis ex illi eſſent perquàm tenues. Percontabatur amicos diverſorum ordinum, qui domum ſuam frequentabant, de urbis, civium, peregrinorum, ac maximè pupillorum conditione; deinde ſingulorum neceſſitate exploratâ, aut ijs ſalaria ad vitæ ſuſtentationem ſuppeditabat; aut alia via & ope, invocatis etiam in auxilium opulentioribus amicis, ſubveniebat. Multis victum & veſtitum præbuit; quamplurimorum etiam filias, earum pudicitiæ conſulens, honeſtis matrimonijs ſuo ære collocavit: *nihil æquè pium ſibi videri*, inquiens, *quàm injuria, ac turpitudini propter inopiam ac natura imbecillitatem expoſitas ad vita honeſtatem traducere.* Quod etiam in Adoleſcentibus obſervavit, in quibus aut ingenii, aut virtutis indoles apparebat, ne res eorum anguſtæ efficerent, quò minùs bona ſibi à naturâ conceſſa poſſent exercere: ſed id aut per ſe, nemine conſcio, fecit; aut quàm occultiſſimè per ſuos curari voluit,

Periclitantium Virginum pudori paternè conſulit.

Mirè liberalis, beneficus, & profuſus in omnes.

luit, quos fidos ſibi delegerat, ne captandæ popularis auræ cauſâ (à qua maximè abhorrebat) facere judicaretur. Nemo autem ab eo fruſtrà quicquam petijt: quare aliquando ſibi calceos detraxit, ut egeno nudis pedibus hyeme incedenti largiretur. Quandoque etiam, cùm offenſum fortunâ quemquam vidit minùs benè veſtitum, ſuum amiculum ei dedit. Et cùm pecunia ad erogandum non ſufficeret, ſæpiùs vaſa argentea, quæ habebat, conflari, ac petentibus diſtribui juſſit; cumque ob eam rem ab amicis argueretur, conſuevit reſpondere: *juxta Pauli doctrinam, hominis proprium ſibi videri, quamplurimis benefacere.* Quòd adeò profusè in omni ſua vita fecit, ut plerumque neceſſarijs ad victum deficientibus, pecuniam ſumere mutuò ab amicis cogeretur. Modicis proventibus contentus fuit, quippe qui non plùs tribus aureorum millibus annuatim ex ſuis facultatibus recepit.

S. Antoninū præcipuo amore proſequitur.

S. Antoninum Archiepiſcopum Florentinum amicitiæ vinculo ſibi conjunctum, præcipuo amore ſemper eſt proſecutus, & refert Mainardus Geminianenſis in vita S. Antonini apud Surium his verbis: *Sanctum virum Pontifices maxima benevolentiâ, & S. R. E. Cardinales complectebantur; Dominicus præcipuè Firmanus, vir virtute præſtans, & charitate magnus, qui percelebre ſanctitatis, doctrinæ, & integritatis nomen poſteris reliquit.*

Quos autem domi retinuit, non contumelioſos, non rapaces, non avaros eſſe voluit: Illos verò, in quibus aliquod integritatis, aut virtutis ſimulachrum ineſſe cognovit, quoad potuit, ad dignitates, ad honores extulit: *Chriſtianam Rempublicam longè ſe meliùs habituram*, aſſerens, *ſi, qui virtutum amatores ſint, ad ejus adminiſtrationem deligerentur.* Ex ejus ergò Domo, quæ & caſtitatis, & doctrinæ, & ſanctitatis domicilium fuit, plures clariſſimi, juxtà ac virtuoſiſſimi viri veluti ex quodam virtutis Seminario prodiêre. In quibus Æneas Sylvius, vir omnium ore decantatus, primus floruit, qui & eo etiamnùm ſuperſtite ad purpuram; mox defunctô Callistô ad ſummum Pontificatûs apicem ſublimatus, Pius II. cognominatus eſt. Jacobus item Ammanatus Lucenſis, qui doctrina, & probatiſſimis moribus præſtans, non modò à Pio Pontifice in ſuam familiam Piccolomineam adoptatus; ſed & Præſul Papienſis, & S. R. E. Cardinalis renunciatus eſt. Amicus pariter Aquilanus, integritate vitæ, & Jurisprudentiæ laude conſpicuus qui à Paulo II. ob raras animi dotes eandem purpuræ dignitatem obtinuit. Franciſcus Archidiaconus Toletanus, vir tum probitate vitæ, tum Sacrarum Literarum cognitione omnium illius ætatis facilè princeps. Antonius Latioſus Forolivienſis, Vir eruditiſſimus, ac caſtiſſimus. Leonardus Peruſinus, Theologus & Philoſophus clariſſimus: aliíque permulti, tam doctrina, quàm moribus venerabiles.

Ex ejus ordinatiſſima familia præſtantes viri prodiêre.

Viros Eccleſiaſticos ſummè venerabatur.

Sacerdotum dignitati plurimùm ſemper detulit, Epiſcopos, ac cæteros, qui aliquo honore aliis antecellebant, non niſi aut ſedentes, aut operto capite audiebat. Viros bonos, ac doctos ad commenſuratos meritis honores evexit, eáque, qua potuit, liberalitate & benevolentiâ excepit. Aditus ad eum propè nimius, etiam abjectiſſimo cuique de plebe patuit; aderat ipſe horis ſtatu-

tis

tis loco publico, apertô ædium oſtiô, ut omnibus illum adeundi libera facultas eſſet, quos ità audiebat, ut gravitatem cum dignitate retineret.

Studiis & diſciplinis quibuscunq; mirè deditus.

Studia, quibus mirè deditus erat, in maximis etiam occupationibus nunquam omiſit, plurimam operam, licèt provectæ jam ætatis eſſet, Theologiæ, ac Philoſophiæ morali impertitus; tantúmque in omni cujuſcunque facultatis literatura profecit, ut inter doctiſſimos facilè primus haberetur. Nullum unquam diem prætermiſit, quin aliquid aut excerperet, aut legeret; legit autem tanta, támque multa, ut ſemper curâ & negotiô vacaſſe videretur. Cujus rei hoc unum eſt argumenum, quod, cùm plus mille & quingenta librorum volumina habuerit ad Jus tum Pontificium tum Civile ſpectantia, nihil in iis fuerit, quod ipſe non viderit diligentiſſimè, atque etiam ſubductis ſparſim lineis notaverit. Idque in omnibus Auguſtini, Ambroſii, Hieronymi, Caſſiani, Baſilii, aliorúmque Patrum elucubrationibus præſtitit. Hiſtorias tantas novit, quantas nemo alius: Poëtas vidit omnes. Oratores, ac Philoſophos tantâ aviditate legit, ut iis ſatiari non poſſe ſit viſus; Dictus proinde per jocum *Librorum helluo, & maſtix.*

Ejus varia ſcripta.

Scripſit ipſe quamplurima, quorum maxima pars aut interiit, aut in Bibliothecis inter M. S. deliteſcit: quæ verò typis cuſa extare dicuntur, hæc ſunt:

Introductorium de Pontificatu regendo.
De Arte piè in Chriſto moriendi.
Tractatus de contemptu mundi.
Oratio ad Alphonſum Neapolis Regem.
Sermones cùm Sacri, tum prophani.
Epiſtolæ plures ad diverſos: præcipuè Philelphum, Æneam Sylvium, Leonardum Mitileni Archiepis. Et Joannem Capiſtranum.
Aliáque plura varii generis opera, ad noſtram religionem ſpectantia, non minùs eleganter, quàm erudiiè ſcripta.

Acta B. Roſæ Virginis approbat.

Calliſti III. Pontificis juſſu Roſæ Virginis Viterbienſis acta, unà cum Beſſarione, & Proſpero Columna Cardinalibus, ad illam in Sanctorum numerum adſcribendam, accuratè conſideravit, & approbavit.

Ejus munificentia, & pietatis opera in Deum, Superos, & homines.

Plurimas Romæ domos, pauperum uſui deſtinatas, vel à fundamento conſtruxit; vel vetuſtate collapſas reſtituit. Pari pietate ferebatur etiam in Superos, quibus tum Romæ, tum in Hetruria, & Piceno nonnullas inſignes Eccleſias erexit, ornavit, atque dotavit. Inter has eminet illa, quam in Soractis monte, ubi quondam latuerat, B. Silveſtro ſacram conſtituit, atque illa, quam Divo Laurentio Martyri viâ Numentana reſtauravit, & exornavit. Atque hoc præcipuâ in eo laude dignum fuit, quòd, cùm redditus habuerit, & pro dignitate tenues; & reſpectu illorum, qui pari cum eo poteſtate erant, penè nullos; iis tamen contentus vixerit, ac omnes Eccleſias, quibus vi dignitatis & officii præfuit, vel inſtauraverit, vel muneribus, prædiis, legatis locupletaverit;

rit; earúmque fructus & facultates adauxerit. Ædificavit ſibi quoque domum in regione columnæ pro dignitate ſua commodam ſatis, ac magnificam, ità tamen, ut ſuperfluos in ea ſumptus, atque ornamenta, (quæ luxûs ac vanitatis indicia appellârat) penitùs vitaverit.

Domum ſuam convertit in Gymnaſium.

Quam deinde moriens Gymnaſium eſſe voluit, ad quod plurimi adoleſcentes diſcendi ſtudio diverterent, quibus non modò neceſſaria ad victum & veſtitum conſtituit; ſed & duo millia optimorum librorum volumina ad excolendum ingenium adjecit. Hanc tamen domum non multò poſt obitum Dominici, Angelus Capranica frater ejus, ad Cardinalis dignitatem à Pio II. evocatus, uſui deſtinavit, inhabitavítque. Ne verò laudabilis exinde voluntas Fratris irrita redderetur, contiguum illi Gymnaſium magnificè conſtruxit, quod hodie in urbe extat, & *Collegium Capranicenſe* nominatur.

Ægrotare incipit, non tamen, quæ ſui ſunt, intermittit.

Optimô igitur inſtitutô, cùm viveret apud Deum Dominicus, nec minori apud homines gratià, amore, dignitate, & authoritate floreret; incidit in morbum, ab initio quidem haud periculoſum, attamen moleſtum: Profluvio námque ventris laborare, & ſe domi continere cœpit; verùm ità, ut negotiis ex conſuetudine fungeretur nec ſolito magis accumberet. Decurſis hoc modo viginti diebus, cùm Calliſtus vita functus eſſet, & neceſſitas creandi novi Pontificis inſtaret, ideóque Cardinales ad comitia conventuri eſſent, ne diſſimilis ſui videretur; útque, quod in omni vitæ inſtitutione feciſſet, Reipublicæ Chriſtianæ conſuleret, adeſſe huic rei ſuo ſuffragio voluit. Quare fretus conſilio Medicorum alvum pharmacô ad eam rem paratô ſtitit: Ex qua re in febrem incidit, & quidem vehementiſſimam, cúmque ea, nihil proficientibus mediis, continuò augeretur, neceſſaria Eccleſiæ Sacramenta, ut ad eam diem ſanctiſſimè ejus acta vita exigebat, ſumma religione præ primis ſuſcepit.

Morti proximus amicos gementes præclara oratione ſolatur.

Deinde ingraveſcente morbo, ubi adeſſe vitæ finem ſenſit, amicis ad ſe vocatis, magnificè ad eos de contemnenda morte locutus eſt; ad quæ verba, cùm amici ingeminiſcerent, rogavit ne ſuam mortem lacrymis proſequerentur: *Se enim*, inquiens, *ad eam ætatem vixiſſe, ad quam pauci ex multis perveniant, omnes ferè deſiderent; juvenem prætereà ſe adeptum, quæ mortales ſumma putant; inſtituiſſe quoque ad eam diem ità vitam ſuam, ut ſperandum ab eis ſit, ſe miſericordià, & elementià Dei optimi maximi adjuvantibus, eò ubi vera ſit felicitas, ex hoc veteri carcere migraturum: quare orare illos, ut lamentis parcerent, ne non dolere ejus diſceſſum, ſed invidere huic ſummo ſuo bono viderentur; perſuadere ſe illis, ut potiùs hanc ſuam diverſionem lætitià proſequantur, cujus ipſe vel maximum hoc gaudium caperet, quòd in eorum conſpectu vitam finiat. Dolere enim homines eorum mortes debere, qui in Dei veri, & cæleſtis beatitudinis ignoratione occidant; vel qui ità vixerint, ut poſthabità virtutum atque animæ curâ, ſoli corpori inſervientes, tunc demùm cogitare de morte incipiant, cùm calamitosè, miſeréque exacto vitæ curriculo ſe victuros deſperârint; quíque in ſumma dignitate conſtituti, ſolùm quod præſens oculis fuerit, reſpiciant; nec ultorem ſcelerum Deum expaveſcant, aut bonorum remuneratorem credant. Valerent igitur, & poſtquam obiiſſet, Deo pro anima ſua ſalute ſupplicarent, & ad eum preces tum pias, tum frequen-*

tes

tes effunderent. His magnâ animi conſtantiâ dictis, apprehenſa omnium adſtantium manu dexterâ, lachrymantes ſiccis ipſe oculis in pace dimiſit: nec multò pôſt confixis in Chriſti è cruce pendentis imaginem oculis, placido vultu exceſſit è vitâ, quinta die poſtquam febris eum tenuiſſet, decimo nono videlicet Kalendas Septembris anno noſtræ ſalutis ſupra milleſimum, quadringenteſimum quinquageſimo octavo, ætatis verò quinquageſimo nono. Vir certè morum ſanctitate clarus, & qui meritò dignus crederetur eâ dignitate, quam tantô labore defenſam annos propè triginta ſumma cum laude ſuſtinuit. Elatus eſt maxima omnis generis hominum frequentiâ, comitante tota civitate, & laudatus publicè ſumma cum adſtantium attentione. Funus inſuper celebratum ingenti omnium mœſtitiâ, & in ejus ſumptum pecuniâ ab amicis collatâ. Illatus deinde in marmoreo ſepulchro parieti affixo, quòd ipſe ſibi in Templo Minervæ in ſacello S. Catharinæ Virginis Senenſis vivens conſtruxerat, cum ſequenti elogio à fratre Angelo Cardinale appoſito.

Vitam ſanctâ morte concludit.

Magno omnium mœrore ſepelitur ad Minervam.

SEDENTE PAULO II. PONTIF. MAXIMO.

DOMINO CAPRANICENSI TT. S. CRUCIS IN HIERUSALEM PRESBYTERO CARDINALI, ANTISTITI FIRMANO, ET MAJORI PÆNITENTIARIO, XII. LEGATIONIBUS CLARO. PACIS ITALIÆ IN ANNOS XXV. CONSTITUTORI. DOCTRINA, RELIGIONE, ET SANCTIS SEMPER OPERIBUS ADMIRABILI.
ANGELUS EJUSDEM TIT. CARDINALIS
UNANIMI FRATRI, AC SIBI COMMUNE MONUMENTUM HOC FECIT.
VIXIT ANNOS LVIII. MENSES VI.

S. Antoninus Dominicum Cardinalem ſummo ſibi amicitiæ fœdere conjunctum, hoc poſteris elogio commendavit: *Reverendiſſimus Cardinalis Firmanus D. Dominicus de Capranica ejuſdem decima quarta die ex infirmitate fluxûs appoſitus eſt ad Patres ſuos, cum multa devotione ex hoc mundo tranſitum faciens in aſpero cilicio, quòd ad carnes ferebat aſſiduè; multùm triſtitiæ, & doloris mors ejus intulit multis, qui noverant eum, propter eminentes virtutes ejus.*

Præclarum ejus elogium ex S. Antonino.

Unum hic addam coronidis loco ex Arnaldo Wione libro 2. Ligni vitæ, cap. 20. & Andrea Victorello in Additionibus ad Ciaconium, ſanctum Malachiam Archiepiſcopum Armachanum Prophetiæ donô illuſtrem, Cardinales Dominicum Capranicam, & Nicolaum Albergatum obſcurô indicâſſe oraculô, cùm de Pio II. ſub hoc duorum verborum involucro de *Capra* & *Albergo* locutus eſt. Nam Æneas Sylvius, qui Pius in Pontificatu dictus eſt, Cardinalibus Albergato & Capranicæ fuit à ſecretis.

Ejus mentionem faciunt Antonius Aubery in vita. Joannes Baptiſta Poggius in vita. Antonius Sanderus in Elog. Cardin. Pomponius Vizanus in Hiſt. Bononienſi. Ludovicus Jacobillus in Hiſt. Fulginat. Joſephus Gratianus de laudibus militaribus Cardinalis Capranicenſis. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Floravantes Martinellus de Diaconia S. Mariæ in via lata. Cæſar Raſponus de Baſilica Lateranenſi: Lucas Waddingus in Annal. Min. Scipio Ammiratus in Hiſt. Florent. Ughellius in Italiâ ſacrâ. Nomenclator Cardinalium. Onuphrius Panvinius de Rom. Pontif. Franciſcus Philelphus in Epiſtolis. Ludovicus Morerius in Dictionario magno Hiſtorico, & alii quamplurimi.

ANNO 1417.

SEDENTE MARTINO III. DICTO V. PONTIF. MAXIMO

De

LUDOVICO ALEMANDO
S. R. E. CARDINALE.

Natione Sebuſianus, non Burgundus fuit.

Variis dignitatibus, ac deniquè purpurâ ornatur.

X. LUDOVICUS Alemandus, ſeu ut aliis placet, Alemannus natione Sebuſianus, illuſtri ſanguine ortus, natale ſolum habuit Bugeſiæ. Eſt autem Bugeſia, Terra Provinciæ Galliæ ad agrum Sebuſianum ſpectans. Andreas Sauſſay in martyrologio Gallicano, Sanderus & alii illum origine Burgundum faciunt, quos in hoc erroris redarguit Morerius, aſſerens ex Guichenonio Hiſtorico Sebuſiano illum natione Sebuſianum, minimèque Burgundum fuiſſe. Ludovicus igitur, cùm eſſet alti faciliſque ingenij, totum ſe literis à puero dedit; obtentáque in utroque jure Doctoris laureâ, Eccleſiæ primùm Lugdunenſis Canonicus, & Comes; exinde Antiſtes Magalonenſis; demùm Archiepiſcopus Arelatenſis nominatus eſt. Ciaconius ſcribit Ludovicum hunc ex Canonico Regulari Epiſcopum Maclovienſem primò, mox Archiepiſcopum Arelatenſem, & Vicecamerarium; ac Prolegatum Bononiæ ante adeptam purpuram renunciatum fuiſſe: id quod Morerius identidem, ac cum eo Recentiores aliqui improbant. Quidquid ſit, certum eſt Cardinalatûs dignitatem cum titulo S. Cæciliæ ei delatam fuiſſe à Martino V. circa ſalutis annum 1426. Et in Italiam vocatum, ejusdem Martini juſſu, munus legationis obiiſſe Bononiæ; inde jubente ipſo Martino Baſileam ad Synodum, quam idem Pontifex ultimo ſui regiminis anno indixerat, profectum eſſe.

Baſileam ad Synodum à Martino V. mittitur.

Eugenius IV. Concilium diſſolvere, aliòque transferre nititur. Obſtat cum Patribus Ludovicus. Hinc diſſenſiones, & turbæ.

Inter hæc defuncto Martino, Eugenius hujus nominis IV. Succeſſor, Concilij Patres, ſpe ductus, Græcos Romanæ Eccleſiæ conciliandi, ab Helvetijs in Italiam revocavit. Qua re tantoperè irritati ſunt Patrum animi, ut Amedeum ex Duce Sabaudiæ ſolitudinis colonum, rejectô Eugeniô, in Pontificem elegerint, Ludovico noſtro (ſi Ciaconio habenda ſit fides) auctore præcipuo. Eugenius enim Concilium Baſileenſe, Legatô ſedis Apoſtolicæ inde evocatô, ob ejusmodi cauſam diſſolvere, atque Ferrariam transferre totis viribus anniſus eſt. Dicebat enim Græcos cum Eccleſia Romana in fidei articulis, in quibus illi aberrabant, conventuros ad eundem locum ſibi deligendum, quæ omnia eò tendebant, ut Concilium Baſileenſe diſſolveretur. Quo cognito Prælati Concilij Baſileenſis, quorum Signifer & Dux erat Ludovicus Alemandus Cardinalis; nulla ratione adduci potuerunt, ut Eugenio Concilij translationem præcipienti obtemperarent. Quamobrem non ſolùm Baſileâ non diſceſſerunt, ſed ipſum Eugenium cum Cardinalibus ſuis per literas ad Concilium Baſileenſe citarunt: unde graves inter Eugenium, & Ludovicum inimicitiæ exortæ. Inter hæc

purpu-

purpurâ, & aliis dignitatibus Eccleſiaſticis ab Eugenio ſpoliatur, quo tamen mortuo iiſdem à Nicolao Succeſſore ex integro reſtituitur. Pugnârat enim Ludovicus vir Eccleſiaſticæ diſciplinæ tenaciſſimus pro Synodo contra Eugenium; quia ferre non poterat, ut ab illis legibus diſcederet Romanus Pontifex, in quibus condendis Conſtantienſis Synodus tam ſanctè deſudârat. Indixerat Martinus ex Concilii Conſtantienſis Decreto tandem aliquando Concilium Baſileenſe; durum propterea Patribus & Ludovico videbatur tam citò re infectâ illud, quod legitimum credebat, dimittere: pugnavit inquam, contra Eugenium, quia pro Eccleſia pugnare arbitrabatur; *zelo non ſecundùm ſcientiam, ſed nimia credendi calumniatoribus facilitate:* ut Oldoinus ait.

Quare Ludovicus Eugenio reſtiterit?

Ex Baſilea Legatus in Sabaudiam miſſus Ludovicus Cardinalis, Felicem in Epiſcopum ordinavit, & Apoſtolico diademate coronavit: deinde ſub eodem Felice V. Antipapa miſſus eſt ad conventum Moguntinum (alijs Francofordienſem) cum duobus alijs Cardinalibus obedientiæ ejuſdem Felicis. Principes tamen cùm Eccleſiaſtici, tùm ſæculares eis ſignificarunt, Ludovicum quidem ſe honoraturos ut legitimum Cardinalem; & eum atque alios æquô animô audituros, dummodò ille crucem & legationis inſignia; alij verò habitum Cardinalitium domi dimitterent; quoniam illos utpotè à Felice Antipapa creatos pro Cardinalibus non habebant; idémque ſe facturos dicebant, ſi quis Cardinalium ab Eugenio poſt ſuam ſuſpenſionem creatorum veniret. Cùm autem ingens per multos dies ſuper his contentio exorta atque agitata eſſet, Baſileenſibus nullo pacto cedere volentibus, Principibus conventum aliò transferendum minitantibus: tandem Magiſtratus & cives Moguntini ſeſe interponentes, Baſileenſibus per deputatos ſignificarunt, quòd niſi Principum voluntati acquieſcerent, & infra dies octo ab ipſorum urbe diſcederent, ſe fidem publicam eis datam revocaturos, eóſque pro hoſtibus habituros. Quibus auditis Baſileenſes, ne cauſam ſuam indefenſam dimitterent, cedere potiùs, quàm ampliùs obloqui ſtatuerunt.

Felicem V. Antipapam in Epiſcopū ordinat, & pontificio diademate coronat.

Magna hinc contentio Principes inter & Patres Baſileenſes.

Nono igitur Kalend. Aprilis anno ſalutis 1441. Ludovicus Cardinalis cruce, ut juſſus fuerat, domi dimiſſa, ad locum congregationis procedens, multa primùm ipſe, ſed longè plura poſt ipſum Collega ejus dixit de ſuprema Conciliorum poteſtate: de recto judicio Patrum adverſùs Eugenium: de legitima & neceſſaria ſubrogatione Felicis. Quæ tamen omnia utpotè à fautoribus Antipapæ in odium & criminationem Eugenii dicta, poſtliminiò à Principibus improbata ſunt & rejecta.

Erit fortaſſè hoc loco lectori curioſo non ingratum, ſi quæ de origine, aſſumptione, geſtis, & abdicatione Felicis Antipapæ ſcriptores ſparſim tradunt, in unum colligantur; ipſique uno quaſi intuitu conſpicienda ob oculos ponantur. Nam cùm Amedei memoriam ſæpè ſæpiùs, ob rerum, quas tractamus ſeriem & connexionem, facere compellamur, operoſum illi deinceps non erit vel obiter ingeſta intelligere, ubi ſemel hiſtoriam compendio traditam plenè calluerit. Sic igitur habet.

Enarratur hoc loco Hiſtoria Amedei, dicti Felicis V. Antipapæ.

Amedeus Dux Sabaudiæ primus, Amedei Sabaudiæ comitis, & Bonæ Joannæ à Biturigum Duce natæ filius, in Sabaudia illuſtriſſimos ſortitus eſt natales pridie nonas Septembris anno à partu Virginis 1384. Hic à teneris unguiculis inſtructus optimis moribus & diſciplinis, totà deinceps vitâ juſtitiæ, æquitatis, continentiæ & pietatis cultor fuit eximius. Ea floruit animi magnitudine, ut apud Sigismundum Imperatorem forenſi certamine Gebennenſem evicerit Comitatum; ac mox deinde familiam ſuam honoribus amplificans, Ducales primus ſuſceperit infulas. Quo etiam tempore uxorem duxit ex Domo Burgundica, unicam Philippi Audacis filiam, natalium ut origine, ſic formà & prudentià admirabilem: ex qua ſuſcepit Ludovicum primogenitum, Pedemontanum Principem à ſe creatum, cui conjugem ex Cypro regiam copulavit. Omnibus ferè Regibus affinitate junctus, Philippum ſecundogenitum comitem Gebennenſem delaravit: nec non filias Mariam Duci Mediolanenſi; & Margaritham Regi Siciliæ nuptui dedit.

Amedeus clarus natalibus: Principibus Chriſtianis charus.

Cum uxore, ſumma vitæ integritate, pace domi foriſque partâ, orbis penè totius Chriſtiani arbiter ſanctè vixit: Imperatori Sigiſmundo chariſſimus, Gallis, Venetis, Tuſcis, Inſubribus, imò & ipſi Eugenio ſummo Pontifici illa tempeſtate amiciſſimus. Conjuge porro vitâ functa, ſolitariam vitam amplexus, Ducale faſtigium reliquit; omnem ſæculi pompam procul ejecit; ac ſubditorum regimine commiſſô Ludovico primogenito, ad Eremum Ripaliæ ad lacum Lemanum ſitam ſeceſſit, ei ſocios individuos ſeſe præbuêre ſenes grandævi ſex, ætate pares ultra ſexageſſimum annum provecti, conjugibus orbati, nobilitate & gloria militari illuſtres. Deſertum, nemoroſúmque locuin ſeptem illi, extructo ibi nobiliſſimo palatio, incolentes, novum militare inſtitutum, Amedeo authore, Divi Mauritij Sabaudiæ Patroni nomine clariſſimum profeſſi fuêre. Cuncti penula, pallio, cingulo, & baculo retorto, quibus Eremitas uti videmus, aſſumpto, barbam prolixam nutriebant, & crines intonſos geſtabant: loco Ripalia nomen fuit, mille paſſibus fere ab oppido Tononio diſtanti.

Contemptis mundi illecebris vitam ſolitariam t.

Nicolaus Albergatus Cardinalis S. Crucis (cujus vitam infrà n. 14. deſcripturi ſumus) Legatus Apoſtolicus cùm iret ſecundò in Gallias de pace acturus, huc navibus appulit: Amedeus per ſilvam muro cinctam obviam venit ad portam, quæ erat in littore. Spectaculo digna res: Princeps ſæculi potentiſſimus, Gallis atque Italis metuendus, quem aureis veſtibus ornatum purpurati admodū multi circumſiſtere conſueviſſent, & ſecures præire, atque armatorum ſequi cohortes & turba potentum; nunc ſex tantum Eremitis præcedentibus, & paucis ſubſequentibus Sacerdotibus in veſte vili & abjecta Legatum Apoſtolicum excepit. Crucem auream Eremitæ in pectore geſtarunt: id tantum nobilitatis ſignum retinuêre, cætera contemptum ſæculi præſeferebant. Venêre in amplexum Cardinalis & Amedeus, ac multa ſe invicem charitate ſunt deoſculati: nec ſatis Cardinalis aut admirari, aut collaudare Principem poterat; quamvis ſuſpecta mutatio calumniatoribus erat, dicentibus Amedeum ea ſpecie ſperare Pontificatum,

Nicolaus Albergatus Cardinalis Amedeum in tranſitu inviſit.

catum,

catum, atque idcirco Eremitam factum. Manſit in hoc habitu, & in hac Eremo Amedeus annos circiter octo; & quamvis curam regiminis ad filium relegaſſet, graviora tamen ad ſe deferri negotia volebat, nec Ducatus titulo ſe privavit, nec rem pecuniariam alteri, quàm ſibi credidit.

Eugenius privatur Pontificatu: Patres Baſileenſes electionem inſtaurant.

Inter hæc privato Romano Pontificatu Eugenio IV. Patres Concilii Baſileenſis, quibus Ludovicus Alemandus Eugenio infenſiſſimus præſidebat, de nova Romani Pontificis electione pertractare cœperunt, atque poſt multas & graves diſceptationes inter tot variarum gentium & nationum viros habitas, tandem in hanc ſententiam itum eſt, ut Triumviri à Patribus nominarentur, qui ex corpore Concilii novem & viginti alios Electores, videlicet Italos, Germanos, Hiſpanos, & Gallos, omnes viros religioſos, doctos, & in ſacris Ordinibus conſtitutos legerent, quorum ſuffragiis, cum ipſo Ludovico Cardinale Arelatenſi, novus Romanus Pontifex eligeretur. Itaque anno 1439. Tertio Kalend. Novembris cantata Miſſâ Spiritus ſancti per Ludovicum Cardinalem, omnibúſque Electores ſacra Euchariſtia refectis, ipſi Electores cum Cardinale Conclave in Epiſcopali palatio Baſileenſi paratum pro nova Pontificis electione ingreſſi ſunt; ubi poſt ſex dies, Nonis ſcilicet Novembris manè hora tertia facto ſcrutinio, ſex & viginti Patrum ſuffragiis Amedeus ſummus Pontifex renunciatur; ac paulò poſt per Legatos, quorum Ludovicus Cardinalis princeps erat, Baſileam ad Concilium & coronam accerſitur. Huic electioni poſt multam reluctationem tandem exoratus conſenſit, adjecta tamen hac expreſſa conditione, ut priùs annatæ, quas illi eligendo Pontifici abſtulerant, reſtituerentur. *Quo facto* (ut ait Æneas Sylvius in Comment. lib. 7.) *mox in Conclavi receptus eſt, & abraſâ barbâ, tonſóque vertice, coronâ brevi capillorum dimiſſâ, pontificalibus indumentis adornatus proceſſit in publicum: Tum ſedens pro tribunali pallio pontificali & mytra præditus, ex duobus filiis Ludovicum ſeniorem Sabaudiæ Ducem; Philippum verò natu minorem Gebennarum Comitem creavit: Deinde Tononium ſe conferens, plures ibi dies Curiam tenuit.*

Amedeus Baſileæ Pſeudo Pontifex creatur.

Proficiſcitur Baſileã ac coronatur.

Adveniente demùm æſtate, per Lauſanam & Solodorum apparatu principe digno Baſileam petiit. Ibi præſentibus filiis ante màjus Templum à Ludovico Cardinale, Patribus, multiſque aliis viris nobilibus, ac immenſa populi multitudine adſtantibus, Epiſcopi charactere, & pontificiâ thiarâ, triginta aureorum millibus æſtimatâ, inſignitus eſt. Scriniariis & Advocatis *Felici V. à Deo electo, & coronato vitam & vitæ proſperitatem* acclamantibus. Felix multis menſibus Baſileenſi Conciliabulo præfuit: Epiſcopos plures inſtituit; ac Cardinales, quatuor creationibus habitis, viginti ſex renunciavit. Romanorum Regem Fridericum illuc tranſeuntem clàm allocutus eſt; noluit enim religioſiſſimus Princeps legitimo addictus Paſtori, Felicem palàm quaſi Pontificem venerari. His cognitis, Eugenii, Cardinalium, aulicorúmque Romanorum animi pavore correpti. At Julianus Cardinalis S. Angeli vir Sapientiſſimus gravi & prudenti oratione pavoris aculeum ademit. Hanc orationem lectori exhibemus in vita Juliani Cardinalis n. 15.

Principibus electionem ſuam intimat, eorúmque auxilia implorat: at in caſſum.

Hoc modo electus & coronatus Felix, ut ſeſe adverſùs Eugenium cenſuras & arma in ipſum explicantem tueretur, datis quaquaverſùm ad Chriſtianos Principes electionis ſuæ literis, eorum auxilia impenſiùs implorabat. Extant harum nonnulla exemplaria ad Federicum Romanorum, Alphonſum Arragoniorum, & Carolum Francorum Reges data. At hi omnes, licèt initio Felici adhæſiſſe viderentur, tractu tamen temporis quum Eugenij cauſam firmiorem intelligerent, ejurato Antipapa, partibus Eugenij acceſſerunt; ac Felici cùm per oratores tùm per literas, ut malè uſurpato pontificatu pro pace Eccleſiæ cederet, ſæpè ſæpiùs ſuaſerunt. Denique cùm Patres Felicis fautores, exactis novem circiter menſibus, edicto Imperatoris Baſileâ ejicerentur; ipſéque ſe omnibus, ac præcipuè Principibus contemptui eſſe cerneret; nec ſpes ulla nanciſcendæ obedientiæ affulgeret, relicta Baſileâ totus inglorius, æréque emunctus redijt in Sabaudiam: ubi mortuo jam pridem Eugenio, ac Nicolao V. per ſuffragia Romæ ſuffecto, interventu Principum Chriſtianorum pacem Eccleſiæ dare ſeriò decrevit. Itaque Anno à Chriſto nato 1449. die 7. Aprilis ſuperna gratia illuſtratus & ad cor rediens renunciavit Apoſtolatui, & Nicolao legitimo Pontifici reconciliatus, quem literis & viva voce *verum eſſe Pontificem profeſſus eſt*; Cardinalis dignitatem, & legationem quoad viveret, ab eo accepit, dictus deinceps Cardinalis Sabinenſis. Quæcunque inſuper ab eo, dum Pontificem ageret, legitimè acta eſſent, decreto firmavit Nicolaus; eíque honores omnes, quos Lauſanenſis Synodus ipſi decrevit, dato diplomate confirmavit. Sed ne quis temerè hæc ficta ſuſpicetur, publicis firmanda ſunt tabulis. Sic igitur habet Decretum Lauſanenſe.

Amedeus reſipiſcens cedere Pontificatu decernit.

SACROSANCTA LAUSANENSIS SYNODUS

In Spiritu Sancto legitimè congregata Reverendiſſimo & chariſſimo filio Amedeo, pridem Felici Papæ V. ſalutem, & omnipotentis DEI benedictionem.

Synodus Lauſanenſis Amedeum laudat, eius merita prædicat, ac præmiatur.

Tam maximè de venerabili Eccleſia meritus es, ut præſentes habeant uberrimam tuarum laudum memoriam, futuris quoque tui nominis felix, ſempiternáque recordatio relinquatur. Tu ad Eccleſiæ ſubſidium evocatus, quanta unquam fuit perſecutione vexata, veniſti: Tu illi profuſa liberalitate, ſumma induſtriâ, exacta diligentia, dedita operâ opitulatus es: Tu tandem tranquillam populo Chriſtiano concordiam reddidiſti pariter & pacem. Leguntur quàm multi, qui belli pacíſque tempore inſervierunt Eccleſiæ commemorandis per omne ſæculum obſequiis, ſed perſonæ cauſæ, rerum, temporiſque diſparitas ſemper eminentiam meritorum coarguunt. Novit orbis univerſus ſanguinis tui regiam claritatem; vidit & audivit quàm continuas ſolicitudines, indefinénſque certamen pro authoritate ſacrorum generalium Conciliorum, & veritate Catholica ſuſtinendis Nobiſcum iniviſti, opulentâ quiete abjectâ retrorſum. Nunc autem dum per Tuæ humilitatis excelſum medium pax in omnes Chriſtianos diffunditur, quo te nomine niſi zelatorem concordiæ, pacíſque auctorem appellem? quas ob res congratulationibus, promeritiſque honoribus perſonam tuam proſequi cupiens hæc ſa-

cro-

roſancta in Spiritu ſancto congregata Synodus univerſalem Eccleſiam repræſentant, & inter cætera conſiderant, qui te ipſum parvum facere voluiſti, ut pacata quietáque exaltetur Eccleſia, Te Sabinenſem Epiſcopum, S. R. E. Cardinalem, Sedis Apoſtolicæ in terris & juriſdictionibus dilectorum Eccleſiæ filiorum, nobilium virorum Ducis Sabaudiæ, & Principis Pedemontium, ac Montisferrati, & Sallutiarum Marchionum, in Comitatu & territorio Aſtenſi, nec non in provincia Lugdunenſi citra Sagonam, atque Auguſtenſi, Lauſanenſi, Baſilienſi, Argentinenſi, Conſtantienſi, Curienſi, Sedunenſi Civitatibus, & Diœceſibus Legatum, Vicariúmque perpetuum facit, creat, & nominat: Tibique in ſancta DEI Eccleſia primum poſt Romanum Pontificem locum pro tempore conſtituit, conſignat, & decernit: Qui quidem Tibi ad ſuam præſentiam accedenti aſſurget, duntaxat oſculum oris exhibendo: Atque ut altiſſimi in terris honoris, quem ſola dilectione univerſalis pacis contempſiſti, prærogativa manifeſta permaneat, Tibi ut habitum, & inſignia papalia (demptis delatione Corporis Chriſti, Annulo Piſcatoris, cruce in pedibus, ac umbraculo) deferre, ac inſigniis & poteſtate Legati uti, quoties Te extra terminos tuæ legationis egredi contigerit, valeas; nec non ut in Curia Romana, vel generali Concilio perſonaliter comparere minimè tenearis, concedit & indulget per præſentes. Dat. Lauſanæ &c. Kal. Maij anno à Nativitate Domini 1449.

Creatur Cardinalis Epiſcopus Sabinenſis, & Legatus perpetuus.

Ante abdicationem verò Pontificatûs Felix ſpeciales literas ad univerſos Chriſti fideles Lauſanâ dedit, quæ quia lectu digniſſimæ ſunt, integras hoc loco referam: ſunt autem hujus tenoris.

FELIX EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

Quas ob cauſas evocati & commoti curam Apoſtolici regiminis ſuſcepimus, toti ſæpè numerò manifeſtavimus Orbi. Quamquàm enim imparitatem noſtrarum virium ad ſuſtinendam hujuſmodi oneris gravitatem ſentiremus, nihilominus ubi univerſalis Eccleſia Baſileæ in ſpiritu ſancto legitimè congregatæ, pias exhortationes ſcilicet, & ſanctas juſſiones accepimus, quibus ad ſuccurrendum authoritati Eccleſiæ ſupreſſæ nimiùm inſtanter commovebamur, concaluit introrſus cor noſtrum pietate, quæ ad omnia valet; & charitate, quæ omnia ſuſtinet, animum formidoloſum congeminantibus: Atque confidentes in illo, qui poteſt, & de cujus agebatur negotio, tranquillam ſolitudinem reliquimus, laborioſum & immenſum aggredientes opus. Námque nihil immortali DEO placentius offerre poſſe exiſtimavimus, quàm conatus Noſtros in obſequium Eccleſiæ grandibus & inſuetis oppugnationibus conturbatæ: Quid nempe condignum reddi poteſt ab homine illi Noſtræ inclytæ matri, cujus in gremio fidelis quiſque ſalutem conſequitur, propter quam Unigenitus DEI Filius, & Dominus noſter JESUS Chriſtus de ſinu Patris ad terras deſcendere, & proprium ſanguinem fundere dignatus eſt. Cúmque ipſam videremus tantis perplexam anxietatibus, ut nullus mortalium ab exhibitione poſſibilis auxilii deberet excuſari, profecto neceſſitate, devotione ſuadente; ſpe denique in finem optimum ducendarum rerum freti, perſonam facultatéſque noſtras ex integro devovimus ei. Aderat námque tempus, quo ab omni-

Literæ Felicis, in quibus ejus abdicatio continetur, lectu digniſſimæ.

Eccleſia conturbata in auxilium ſe veniſſe fatetur.

bus

bus vehemens reſtingui debebat incendium. Proinde ſatagentes graviſſimis & abhorrendis obviare, & oſtendere cunctis fidelibus rectitudinem noſtra DEO inſpirante voluntatis, quòd non caducorum futiliúmque bonorum, ſed communis ſalutis cauſâ Sedem Apoſtolicam teneremus; non præeſſe, prodeſſe cupientes, in ſancta Synodo Baſileenſi perſonaliter comparere voluimus, ſubiréque communes pro ſalute publicâ labores. Cúmque in temporis proceſſu luculenter exploratum foret diſſenſiones, & differentiæ materiam in Eccleſia ſancta DEI magis ac magis obdurari, dubitantes ne à quovis hominum de ſcandalo notari poſſemus, oblationes multas & pergrandes Regibus & Principibus orbis deſtinare curavimus, ex quibus quidem animadvertere potuerunt, Nos noſtra propria non quærere, ſed, quæ JESU Chriſti, publicámque pacem formis, modíſque priſcis à Patribus, dum Schiſmata vigerent, pro unitate & pace traditis ac practicatis diverti, liberari, apertóque animo ſemper acquievimus omnibus & ſingulis, quæ ad ſerenitatem, reintegrationémque Eccleſiæ judicata fuerunt quomodolibet opportuna, atque longè ferventiore ſtudio invigilavimus per Noſtrarum ceſſionis & renunciationis medium diſcretos diſtantéſque animos Chriſti fidelium counire, quàm in Sede Petri manentes Schiſma diutiùs immorari. Non ignoramus enim Schiſmatis incommoda mortifera: Scimus econtrà Chriſtianam religionem à pacis auctore fundatam, ſine pacis vinculo damnoſæ confuſioni ſubjacere. Cúmque pax omnium rerum tranquillitas ſit, & eâ nihil gratiùs ſoleat audiri, nihil poſtremò melius inveniri, debito filialis adſtringebamur pietatis ipſi Noſtræ matri luctuoſæ venuſtatem, jucunditatem; integritatem, unionem, & pacem extrema poſſibilitate procurare: quantúmque pro hujuſmodi excelſi & deſideratiſſimi boni conſecutione perſeveranter & indefeſſè laboraverimus apud ipſos Reges, & Principes, cæteróſque fideles ex Noſtris accuratiſſimis multiplicium quoque literarum tenoribus totus percognovit Orbis.

Schiſma extinguere ſatagit.

Nunc igitur, ut ſemper conſtituti ſub ineffabili, incomprehenſibilíque providentiâ DEI omnia dirigentis & diſponentis in melius, poſt acerrimos, continuóſque labores, quos ſolius veritatis manifeſtandæ gratiâ voluimus amplecti: Pòſt maximè chariſſimorum filiorum, Germanorum, Francorum, Angliæ & Siciliæ Reges, nec non Delphini Viennenſis primogeniti Francorum Regis illuſtrium ſupplices, frequentéſque inſtantias, quorum ſaluberrimis ſuaſionibus intentas ſemper accommodavimus aures, Noſtros omnes cogitatus per Orbem diſperſos in arcem unicæ conſiderationis reducimus. Deſiderantes namque toto corde in hoc dierum noſtrorum reſiduo beatam pacem in Eccleſia DEI diſſeminari, quæ veluti à noſtris egreſſa manibus in corda omnium fidelium dilabatur, ſinceritatem noſtræ intentionis per avum teſtatura, exemplo Domini Noſtri JESU Chriſti, qui ſic dilexit Eccleſiam, ut pro ea non modò formam ſervi acciperet, ſed traderet ſemetipſum; ſancta in hac Synodo Lauſanenſi in Spiritu ſancto legitimè congregata, univerſalem Eccleſiam repræſentante, purè, liberè, ſimpliciter, & ſincerè, realiter & cum effectu in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti, Papatui, ejúſque oneri, honori, dignitati, titulo, & poſſeſſioni cedimus & renunciamus per præſentes: Sperantes, quòd in futurum præfati, cæterique Reges & Principes, Prælati & alij Catholici, quibus hujuſmodi Noſtram renunciationem acceptiſſimam fore judicamus, auctori generalium Conciliorum aſſiſtent, eámque tuebuntur & defendent.

Renunciat Pontifica-

Quòd

Quódque univerſalis Eccleſia, pro cujus dignitate, ſupereminentia, & authoritate totis viribus pugnavimus, nos apud clementiam primi & æterni Paſtoris, noſtra hujuſmodi pacifica humilitatis contemplatu, ſuis devotis, jugibúſque orationibus commendabit. Datum Lauſanæ die 7. Aprilis anno à Nativitate Domini 1449. Pontificatûs Noſtri anno nono.

Sic Amedeus reſignato Pontificatu, quem annos novem, menſes quinque, dies ſeptem tenuit, ſeipſum ſibi reddens, ſanctiſſimo deinceps otio indulget; ac toto reliquo vitæ tempore virtutis ac pietatis opera exercet. Vixit uſque ad principium anni Jubilæi, quinquageſimi ſcilicet poſt annum milleſimum quadringenteſimum Idibus Januarii, quo die alvi profluvio laborans, poſt ſuſcepta Eccleſiæ myſteria, piè è vita exceſſit. De quo Lambertus Vanderburchius lib. 1. hiſt. Ducum Sabaudiæ hæc habet: *Schiſmate ſublato Amedeus Ripalios ad priſtinum vitæ genus rediit; ubi divinis, piiſque meditationibus, actionibúſque intentus, anno ſalutis 1450. menſe Januario, non ſine comparata ſanctitatis opinione deceſſit.* Bergomenſis etiam miraculis poſt obitum fulſiſſe Amedeum his verbis ſignificat: *Deficiens demum in ſenectute bona Amedeus, poſt mortem etiam miraculis multis effulſit.* Et certè multum illi Catholicam Eccleſiam debere fatendum eſt: nam ſua laudabili demiſſione cuncta Schiſmata extinxit, ſiquidem ab eo tempore uſque in præſens nulla in Eccleſia extitêre.

Vitam denique ſanctâ morte concludit.

Quidam Scriptores miraculis eum fulſiſſe dicunt.

Scriptores aliqui, vel maledicendi laſciviâ, vel veri ignorantiâ Amedeum hunc, aliàs Felicem, ſapientiſſimum ac religioſiſſimum Principem fœdis pudendíſque calumnijs lacerarunt: ſed planè immeritò. Nam Amedeus non modò ſedem Apoſtolicam, ſed ipſum Eugenium tantis cumulavit beneficijs, ut (teſte Oldoino) ipſe Eugenius faſſus ſit, Amedeum reliquos omnes Chriſtianos Principes in hoc officii genere facilè ſuperaſſe. Eáque Nicolaus V. Eugenii ſucceſſor in ſe, totámque Eccleſiam ejuſdem Amedei merita agnovit, ut ea omni favorum amplitudine proſequi; & quidquid ſibi factu poſſibile videretur, recordationi ejus & honori tribuendum decerneret; ac propterea diſtrictè mandavit, ut ea omnia æternâ oblivione delerentur, quæ vel temporum iniquitas, vel malevolorum protervia in tantum, támque emeritum Principem excogitaſſet. His breviter enarratis, redeundum eſt nobis ad inſtitutum atque adeò ad Ludovicum Cardinalem.

Immeritò à quibuſdam malevolis contumeliis oneratur laudatiſſimus Princeps.

In actis Navarricis (ut Hippolytus Marraccius in ſua purpura Mariana commemorat) extat mandatum Concilii Baſileenſis, decimo Kalend. Junii 1435. datum Ludovico Cardinali, qui tum præſens aderat, quo poſt enarratas diſputationes, quæ factæ fuiſſent apud Concilii Delegatos pro rebus fidei tractandis, de conceptione Beatiſſ. Virginis, *utrum ejus anima in inſtanti ſuæ infuſionis in corpore, præſervata fuerit à peccato originali, an non?* injunxit, ut diligenter procuraret per omnes Bibliothecas, ſingula Archivia Univerſitatum, Eccleſiarum, Monaſteriorum, Regum, ac Principum perquiri quoſcunque libros, Scripta, Acta, Deliberationes, Deciſiones, concluſiones publicas, vel privatas quaſlibet in generalibus ſtudiis, &

Ludovico Cardinali Provinciæ demandatur inquirendi in acta ſuper immaculata conceptione B. V. habita.

alibi de hac materia factas, aut quæ ad eam quomodolibet pertinerent; eáſque extrahi, & ad Synodum deferri, ut iis adjuta illa Synodus quæſtionem hanc decidere, & ſententiâ definitiva terminare poſſet. Id verò Ludovicum Cardinalem diligenter præſtitiſſe intelligitur ex declaratione facta poſt quadriennium in Seſſione XXXVI. quæ Declaratio (quia Concilium tunc temporis ab obedientia Eugenii, legitimi Paſtoris, deſciverat) licèt in ſe bona, piáque fuerit, auctoritatem tamen ob ejuſmodi defectum non habet ullam.

Felici Antipapæ, ut uſurpatâ dignitate cederet, author eſt.

Poſt obitum Eugenii, qui die 23. Februarii anni 1447. obtigerat, non eſt facilè explicare, quos deinde pro concilianda Eccleſiæ pace, & abrogando Schiſmate labores Ludovicus tulerit: Auctor fuit Amedeo, qui Felix V. dicebatur, ut inſignia, ac nomen Pontificium deponeret. His diſcordiis ſopitis, & extinctis Arelatem Ludovicus Cardinalis rediit, effuſa in pauperes, ac ſacras ædes liberalitate commendatiſſimus. Nam ſuis ſumptibus & impenſis mediam Eccleſiæ Principis partem, & eam in qua *Sancta Sanctorum* ad Orientem erant, quòd antiquitatem redolerent, ſolo proſtravit, ut amplioribus ſpatiis, nova excellentiorique formâ excitarentur. Ornavit etiam Caſtrum Saloniæ Urbis variis ædificiis; & Epiſcopium Arelatenſe aulis, cubiculis, ac diverſis ornamentis illuſtravit: Pauperes, inopes, pupillos, viduas, & Virgines periclitantes maximis ſemper donariis ac eleemoſynis affecit; &, quòd ſummum eſt, vitam duxit planè angelicam. Obiit ſexagenarius Salonæ ad Cravum die 16. Septembris anno ſalutis 1450. Arelatem poſteà ſummâ populi frequentiâ translatus.

Ejus variæ pietatis monumenta.

Ejus obitus.

Ciaconius hic refert, Ludovicum Cardinalem mortuum in Sabaudia, ibíque in Lauſanenſi civitate ſepultum; in calce tamen vitæ Nicolai V. à ſe ipſo diſcrepans dicit obiiſſe Arelato, & ibi in Cathedrali humatum: utrumque malè. Nam, ut diximus, & ex ſacro in ejus laudem concinnato carmine patet, Salonæ deceſſit, Arelatem poſteà translatus. Celebrandis verò ſolemnibus ejus exequiis tota ferè Provincia Arelatem advolavit. Numerantur enim viginti tres urbes, quæ per ſubmiſſos publico nomine Sacerdotes & Religioſos viros exequiarum celebritati affuêre. Ejus Lipſana in dextero Altaris principis cornu recondita fuêre cum hac inſcriptione, tumulo inciſa.

Ejus Epitaphium.

Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo,
Et ſubito caſu, quæ valuêre, ruunt.

Unde ſicut Domino placuit Anno M.CCCC.L. luce verò ſexta Menſis Septembris Decimâ, bonæ memoriæ Reverendus in Chriſto Pater, & Dominus Ludovicus ſacro S. R. E. Titulo ſanctæ Cæciliæ Presbyter Cardinalis, Arelatenſis vulgariter appellatus, ſacræ hujus Baſilicæ Adminiſtrator benè meritus, & Princeps, vitæ laudabilis, & converſationis honeſtæ ad majus vocatus Tribunal, devotè viam univerſæ carnis, & Catholicè ingreſſus eſt. Orate pro eo, ut anima ejus requieſcat in pace.

Maximè miraculis claret poſt obitum.

Tanta ejus Tumulus miraculorum Gloria enituit, ut quos illuc pietas evocabat, revocata pleroſque deſereret infirmitas; cæcis enim

viden-

videndi; claudis ambulandi; mutis loquendi; mortuis nonnunquam vivendi facultatem reſtitutam accepimus. Et extat apud Arelatenſes miraculorum ab eo editorum Liber, quem Actuarij tres publica fide, & ſubſcriptione corroborârunt. Illuſtri genere procreatum Ludovicum, vitam cælibem, caſtam, & immaculatam egiſſe; puriſſimam Deo animam, innumeris virtutibus inſignem, reddidiſſe, ſcripſit in Diplomate Clemens VII. Pontifex Maximus anno 1527. die 9. Aprilis. quod in vita Ludovici integrum recenſet Auguſtinus Oldoinus.

Illi ob ſanctitatis, & miraculorum gloriam duo inſignia Sacella extructa ſunt, Arelate alterum, alterum Altæcumbæ. In Martyrologio Gallicano à doctiſſimo Andrea Sauſſay Pariſino, Epiſcopo & comite Tullenſi edito extat inſignis ejus memoria XVI. Kalend. Octobris in hæc verba: *Ad æternam feliciter evolavit requiem beatæ memoriæ Ludovicus Alemandus, Archiepiſcopus Arelatenſis, S. R. E. Presbyter Cardinalis titulo S. Cæciliæ, qui nobili apud Burgundos familia Arbanenſi natus, dotibus pietatis, & doctrinæ præfulgens, primùm Epiſcopus Maclovienſis, tum Arelatenſis, deinde Cardinalis creatus, non minùs ſanctiſſimis his muneribus commendationis integritate vitæ attulit, quàm ab ijs acceperit dignitatibus ornamenti. Qui tamen in Concilio Baſileenſi cùm adversùs Eugenium Papam IV. ſtetiſſet, felicémque conſecrâſſet, facti pœnitens, ad ſucceſſoris ipſius Eugenij, Nicolai V. obedientiam redijs, Eccleſiæq́ unitatem reſarcivit, Felicis ipſius, quam pacis amator procuravit, ſpontaneâ abdicatione &c. Demùm propagatâ plurimùm Religione, calcatâ ſæculi gloriâ, ſuperatis Diaboli artibus, impreſſis Gallico ſolo æternis ſanctæ vitæ veſtigijs, ſumptô divinô Viaticô ad Cœlitum optatum migravit conſortium. In Arelatenſi Metropolitana æde ſepultus eſt, ubi tot miraculis claruit, ut horum multitudine excitus Clemens Papa VII. Romæ dato Diplomate illum in Cælitum numerum Beatitatis nomine retulerit, honoribúsque, quibus Beati coli conſueverunt, unà cum B. Petro de Lucemburgo proſequendum decreverit, elatò de ſubterraneo ſitu ad Baſilicæ intimum gremium ejus corpore venerandô.* Eundem pariter permulti laudant Auctores, præprimis Æneas Sylvius, qui poſtmodùm Pontifex Pii II. nomen obtinuit, ſic autem de Ludovico noſtro ſcribit: *In Arelate ad ſepulchrum Ludovici Cardinalis S. Cæciliæ, ejus urbis Epiſcopi, quem Baſileæ in conſeſſu Patrûm vidimus præſidentem, magna miraculorum opinio orta eſt, & invalidorum frequens undique concurſus, ſpe ſanitatis factus.* Eadem fermè habet Vernerus, illorum temporum æqualis; Philippus de Ligamine in Felice V. Lambertus Wandemburgius, & Noſtradamus.

Ejus immortale elogiū ex Andrea Sauſſay.

A Clemente VII. in numerum Beatorum refertur.

Eundem & alii viri graves commendant.

Multa præclara & pia Opera ſcripſiſſe Ludovicum nemo, qui Philippum Bergomenſem legerit, dubitabit: hæc enim, quæ ſubjicio, de eo poſteritati ſcripta reliquit: *Ludovicus Arelatenſis, vir doctiſſimus, atque eloquentiſſimus, qui Baſileenſi Synodo ex conſenſu omnium Patrum præfuit his temporibus, cùm multa edidiſſet Opuſcula, quæ odio, ut exiſtimo, Schiſmatis periêrunt, & quidem docta, non ſine magnâ ſanctitatis opinione deceſſit.*

Plurima ſcripſit, quæ tamen non extant.

Inter alia pietatis ſuæ erga Deiparam Virginem ſpecimina, dum in Germania eſſet ſedis Apoſtolicæ Legatus à latere, Cellenſem

Ejus in Deiparam affectus.

Deiparæ Virginis Eccleſiam prævia confeſſione viſitantibus, manus pro ſtructura adjutrices porrigentibus, ſignum peregrinationis inde ſecum deferentibus centum dierum indulgentiam toties, quoties id feciſſent, elargitus eſt. Iis verò, qui diebus Sabbathi, & per Quadrageſimam *Salve Regina* decantâſſent, vel decantationi intereſſent in eâdem Eccleſiâ, quadraginta dierum Indulgentias in perpetuum duraturas conceſſit; ut habet Hiſtoria Virginis Mariæ Cellenſis.

De eo præter allatos agunt Joannes Chênu in Hiſtoriâ Archiepiſ. & Epiſcop. Galliæ. Frizonius in Gall. Purpuratâ Antonius Sanderus in Elog. Cardin. Claudius Robertus in Galliâ Chriſtianâ. Henricus Albi in Elogiis Cardinal. Petrus Saxius de Pontiſ. Arelatens. Lambertus Wandemburgius in Hiſt. Ducum Sabaudiæ. Hippolit. Marraccius in Purp. Marianâ. Felix Contelorius in Elenchô Cardinalium. aliique quamplurimi.

ANNO 1417.

SEDENTE MARTINO III. DICTO V. PONTIF. MAXIMO.

De

HENRICO CHICHELEIO S. R. E. CARDINALE.

XL. HENRICUS ab Angliæ Scriptoribus Chriſchiſelius; à Ciaconio Benufortius; à Morerio & aliis Chicheléius cognominatus, natione Anglus, filius Joannis Ducis Lancaſtriæ, regio ſanguine oriundus, Henrici V. Anglorum Regis patruus, natus eſt in Oppido Angliæ, vulgò *Heighamferrers* nuncupato. Morerius, neſcio quo fundamento, illum de trivio natum patre quodam Thoma & matre Agnete aſſerit. Et quia non modò circa Henrici initia, ſed & circa actus ejus, purpuram, & obitum ab aliis Scriptoribus diſſentit & diſcrepat; dicendum planè videtur, Morerium vel nominis ſimilitudine deceptum in hoc viro hallucinatum, erroreque lapſum fuiſſe; vel, quòd ſæpiùs contigit, diverſum à noſtro Henricum intellexiſſe. Quidquid ſit, dimiſſo ego in pace Morerio, in enarrandis Henrici geſtis Scriptores Italos, & Anglos rerum utique Anglicarum Gallô magis peritos ſequar; qui ſi judiciô Prudentum erráſſe videantur, & ego me pari cum illis errore prolapſum fatebor. Henricus igitur regii ſanguinis adoleſcens, cùm eſſet ingenij & naturæ dotibus præſtans, prima literarum fundamenta jecit in Vuintonienſi Academia; exinde ad Collegium Wichanicenſe, Juriſprudentiæ operam daturus, profectus; ibidem confectô ſtudiorum curriculô, magnô cum plauſu doctoratûs inſignia in utroque jure ſuſcepit. Cùm itaque non minùs pietate quàm doctrina conſpicuus, clericali militiæ (Deo deinceps, non carni aut opibus vacaturus) nomen dediſſet, Sariſberienſis primò Archidiaconus; mox Menevenſis Antiſtes; inde Cantuarienſis Archipræſul, ac demùm Regis gratiâ totius Angliæ Primas effectus eſt.

Morerius Hiſtoricus Gallus in Henrico noſtro hallucinari creditur.

Ob egregias animi dotes variis in Anglia dignitatibus ornatur.

Virum

Cardinalium cœtui adſcribitur, & contra Huſſitas Legatus Apoſtolicus conſtituitur.

Virum hunc magnæ pietatis, prudentiæ, ac doctrinæ, bonarúmque literarum cultorem, & fautorem maximum Martinus V. Romanus Pontifex anno ſalutis 1426. in quarta Cardinalium renunciatione Presbyterum Cardinalem titulo S. Euſebii nominavit; atque in univerſis Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Angliæ Regnis contra Huſſitas, qui Provincias illas fœdè depopulabantur, Apoſtolicæ Sedis Legatum conſtituit, Diplomate dato Romæ XV. Kalend. Aprilis, anno Pontificatûs ſui decimo, Chriſti verò 1427.

Quanti Martinus V. Henricum noſtrum fecerit;

Cùm enim Huſſitæ non ſolùm Boëmiam, in qua nihil ferè ſacri, prophaníque reliquum erat, in quòd non atrociter ſævirent; verùm etiam multas Germaniæ Provincias paribus incendiis, direptionibus, Sacrilegiis, abominationibus, libidinibus, irruptionibus, ſævitiis & atrocitatibus quaquaverſum devaſtarent, Martinus, ut Sigiſmundo Cæſari, Chriſtique Fidelibus, quantum in ſe eſſet, opitularetur, (cùm parùm hactenùs per alios Legatos, & Crucis prædicationes profectum eſſet) ſciens quanti ſanguinis, potentiæ & auctoritatis eſſet Henricus Cardinalis in Anglia: Et quanta eſſet fama virtutis militaris Anglorum, legationem ei detulit cum ampliſſima auctoritate ad exercitus contra Huſſitas conſcribendos, Crucémque ubivis gentium adversùs eos prædicandam, propoſitis in hunc finem iiſdem Indulgentiis, & privilegiis, quæ concedi conſueverant iis, qui Crucem pro Terræ ſanctæ ſubſidio ſumebant; ſimul ſperans validam eum manum Anglorum ex patria ſua in Germaniam ducturum.

Humfridum Angliæ Rectorem Adverſarium habet.

Humfridus intereà Glocestriæ Dux, & Angliæ pro Rege puero Rector, eò quòd legationis munus Henricus Cardinalis, minimè petito Regio permiſſu, in Anglia exerceret, per procuratorem regium tam ab eo, quàm ab ipſo Pontifice de injuriis, ac præjudiciis Regi & Regno factis, ad proximum Generale Concilium provocavit: Conqueſtus neminem Apoſtolicorum Legatorum in Regnum venire, aut mitti debere, niſi à Rege petitum aut evocatum. Si quid autem Henricus non ùt Legatus, ſed ùt Cardinalis dicere, aut proponere à Pontifice Regi vellet, ſibi liceret, impetraturus haud dubiè, niſi poſtulata infrà Regis dignitatem eſſent, aut juribus & privilegiis Regni officerent. Ad quæ reſpondit Cardinalis, nec fuiſſe, neceſſe, nec fore ſui animi per ingreſſum ſuum in Angliam, neque per alia facta, aut facienda, legationem ſine permiſſu regio exercere; nec juribus, privilegiis, aut libertatibus Regis, multóque minùs conſuetudinibus regni in aliquo derogare, ſed ea potiùs, uti principem Anglicum & Eccleſiæ deceret, ſarta tecta ſervare, atque defendere.

Dum Miſnam obſidet, fœdè à ſuis deſeritur, & à Bohemis profligatur.

Sunt nihilominùs, qui ſcribant, Henricum Cardinalem Humfridi favore non ſpernendas militum Anglorum copias à Rege impetràſſe; eáſque bellico apparatu apprimè inſtructas protinùs per Germaniam in Bohemiam adversùs hæreticos duxiſſe. Ad Cardinalis adventum tres in Bohemia inſtituti ſunt Catholicorum exercitus, à quibus obſeſſa eſt urbs Miſna, quam, priuſquam ultrò procederetur, recuperare viſum fuerat. Allato hoc nuntio hæretici multùm conſternati, collecto raptim milite, editóque

que

que ferali clamore in eos properârunt. Catholici nondum viſo hoſte, ejus adventu quaſi panico timore perculſi, turpi ſe fugæ commiſerunt; admirante Cardinale tot inſignium Ducum, fortiúmque virorum pavidam, fœdámque fugam, hortantéque eos magnis precibus, ut in hoſtem omni ex parte debiliorem alacres redirent. Quod, cùm fruſtrà niteretur, & ipſe frendens ac fortunam incuſans, pari cum iis fugâ abreptus eſt. Hoc infelici rerum exitu, Catholici afflicti arma depoſuerunt; ac ſtudium omne ad ſe ſuáque ab hæreticis tuenda adhibuerunt. Henricus ea defectione graviter offenſus, relictâ Bohemiâ in Angliam rediit: Exindè novo conſcripto milite in Gallias ſe contulit, Anglis eò loci graviter laborantibus, ejúſque auxilium implorantibus adjumento futurus.

Rem aliter narrat Polydorus, cui tamen, ſi temporum ratio habeatur, aſſentiri non poſſumus.

Rem aliter narrat Polydorus in Hiſtoria Anglicana, ſcribens, Henricum Cardinalem, magnum ex Anglia exercitum in Germaniam tranſmittendum curâſſe; jámque milites naves conſcendere cœpiſſe; cùm à Duce Bethfordiæ Regni Gallici pro Anglis Rectore ad Glocestrenſem litteræ allatæ ſunt, quibus novum militum ſupplementum petebat: Glocestrenſem magna affectum ſollicitudine, quòd nec commoditas, nec ſpatium eſſet novi delectûs habendi, Cardinalem rogâſſe, ut primùm ad Bethfordienſem cum ſuis copiis deflecteret: Et Cardinalem, ne ſuis extremè periclitantibus deeſſet, trajecto mari Lutetiam ad Bethfordienſem acceſſiſſe. Cùm enim animadvertiſſet Bethfordienſis pleraſque Francorum Civitates, quæ ab Anglis occupabantur, maximè cupere eorum jugô liberari, propterea de ſumma rerum decertare quæſiiſſe. Contrà verò Carolus Galliarum Rex prudenter conſiderans, utpote præteritis exemplis edoctus, quanta ſit præliorum alea, ac ſimul per immiſſos exploratores intelligens Civitates paratas eſſe quamprimùm tentare defectionem, adeóque Anglos ſine certamine brevi totâ Galliâ expulſum iri, in animum induxit ſuum, nunquam niſi coactum omninò fortunæ ſe committere. Quare ſublata certaminis occaſione Henricum Legatum in Germaniam perrexiſſe; ac rem Chriſtianam adversùs Huſſitas pro virili parte juviſſe manſiſſéque in Boëmia menſibus aliquot. Ità Polydorus ſincerus aliàs Scriptor, quem tamen confudiſſe tempora, non dubitamus. Cùm enim Michovius Cracovienſis Canonicus (qui in ſuo Chronico res ſingulas per annos acuratè diſtinguere conſuevit) Henricum Cardinalem unà cum Electoribus Imperii intraſſe Boëmiam anno ſalutis 1428.; & paſſum fugam eodem anno ſcribat; & ex Annalibus Francorum conſtet eundem Cardinalem in Galliam perrexiſſe cum exercitu anno 1429. Tempore Joannæ puellæ, inde colligi poſſe videtur, priùs Cardinalem ex Anglia in Germaniam navigaſſe, & accepta clade mox in Angliam rediiſſe, ac rursùm in Galliam evocatum eò perrexiſſe, ùt ſuprà commemoravimus.

Michovio accurato Scriptori potiùs credendum.

Pertinet ad hanc Boëmicam legationem Henrici, quòd Albertus Kranzius in ſua Metropoli narrat, veniſſe nempe ſub id tempus ab urbe Roma in Saxoniam Germaniæ Provinciam ſpe-

cie

cie Nuncii Apoſtolici quendam Falſarium, nomine Marcellum cum fratre ſimulante Hoſpitalarium S. Joannis; fuiſſe verò carnales fratres, & ambos profeſſione Minores, religioſa veſte projecta, litteras prætuliſſe Apoſtolicas, quibus promittebatur Indulgentia plenaria æra dantibus pro redemptione captivorum. Cùm per alia loca ingentem collegiſſent pecuniam, Lubecæ detectos, ab Epiſcopo ut falſarios comprehenſos, ac in carcerem compactos fuiſſe. Mortuô in vinculis non abſque ſumpti veneni ſuſpicione fratre, Marcellum ſecretis artibus elapſum ex oculis ſe proripuiſſe. Cùm verò interim Epiſcopus rem ſummo Pontifici ſignificâſſet, Pontificem Henrico Cardinali Legato in Bohemia, & Germania mandâſſe in Falſarium jure agere. Captum igitur denuò, ſed fallentem iterum cuſtodes (qua in arte mirabilis erat,) iterum elapſum, ac rursùs interceptum, publicô judicio convictum, damnatum eſſe ad perpetuum carcerem Coloniæ. Sed poſteà ab Archiepiſcopo Colonienſi, cùm deſperato penè morbo laboraret, & is certam medicinam polliceretur, atque etiam cum emolumento ſanitatis conferret, muneribus affectum, ac vinculis ſolutum in Regna Aquilonis migrâſſe: Ibi verò, cùm impoſturis identidem, & fraudibus homines ludificâſſet, idque ſe dæmonis ope præſtitiſſe, Vi tormentorum coactus, fateretur, igni adjudicatum interiiſſe.

Hiſtoria de Falſario Minorita præſtigiatore affertur.

Ingentes collegit divitias Henricus Cardinalis, & quidem tantas, ut quatuor milliones in paratis habuiſſe referatur, unde & *Divitis* cognomentum ſortitus eſt. Immenſas tamen auri ſummas Princeps liberaliſſimus in egenos, bellô emunctos, captivos, & carceribus detentos, condendas, exornandáſque Eccleſias, aliáque quamplurima id genus pia opera vivens, ac moriens elargitus eſt, ùt habet Nicolaus Harpsfeldius Anglicus Scriptor, aſſerens inſuper magno illum & Regni & Regno Anglicano ſuâ prudentia, conſilio, & opibus præſidio fuiſſe. Ad incrementum bonarum Artium, erudiendámque juventutem duo celeberrima Oxonii conſtruxit Collegia, quorum alterum Defunctorum animarum; alterum Divi Bernardi memoriæ (quem peculiari inter cæteros Sanctos ratione coluit) conſecravit. Cantuariæ Bibliothecam magnis ſumptibus reparavit, ac innumeris, iiſque lectiſſimis libris undequáque advectis replevit. Wintoniæ nobile Xenodochium in ſubſidium pauperum extruxit. Pacem inter Carolum VII. Francorum, & Henricum VI. Anglorum Reges, & Philippum Burgundiæ Ducem Arbiter conſtitutus iniit, ac ſtabilivit. Multis demùm prudenter, ac piè geſtis, in Anglia ſupremo defungitur fato, Tertio Idus Aprilis, anno reparatæ ſalutis 1447. Nicolao V. Sacris Chriſtianis præſidente, atque in Eccleſia Cathedrali Wintonienſi, & non Cantuarienſi (ut Morerius errore ex aliis hauſto ſcribit) humatus eſt in Tumulo marmoreo, quem ipſe ſibi vivens cum hac brevi Inſcriptione inſtruxerat.

Ingentem collegit pecuniam, Divitis exinde nomen conſecutus.

Munificus in Superos & homines.

Principes Chriſtianos pacis fœdere copulat.

Ejus obitus & Epitaphium.

Tribularer, ſi neſcirem miſericordias tuas, Domine.

Quæ ſcripſerit?

Scripſit multa Henricus, ut refert Pitſæus, quorum tamen nihil, præter Decreta quædam Synodalia, *de Feriis* ſcilicet, & *de Clericis conjugatis*, in præſens extat.

De eo agunt Nicolaus Harpsfeldius in Hiſt. Anglic. Joannes Pitſeus de Script. Anglicis. Ægidius à Roya in Annalibus Belgicis. Thomas Walſingamus in Hiſt. Anglicana. Jo. Franciſcus Blondus in Hiſt. Anglic. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Antonius Aubery in vita. Henricus Spondanus in Annal. Eccleſ. Ughellius in Italia ſacra. Morerius in Diction. Magno Hiſtorico, & alii.

ANNO 1417.

SEDENTE MARTINO III. DICTO V. PONTIF. MAXIMO.

De

JOANNE PRAGENSI S. R. E. CARDINALE.

XII.

De Joannis origine nonnulla.

JOANNES, vulgò dictus *Pragenſis*, non quòd Eccleſiæ Pragenſi aliquando præfuerit, ſed quod eà in urbe natus originem duxerit ex pervetuſta & nobili familia *Bucca*, apud Pragenſes tunc temporis maximè conſpicua. Ejus Parentes primariæ dignitatis, cùm eſſent natione Germani, ipſe Joannes, quò à Bohemis diſtingueretur, nuncupatus eſt Germanus: hinc evenit, ut à Scriptoribus paſſim non aliter, atque Joannes Pragenſis Germanus appelletur. Ea re decepti quidam, opinati ſunt illum Pragenſi Cathedræ præfuiſſe. Conſulatur ſuper hoc Sebaſtianus Rivaldus in Hiſtoria, quam de illuſtri *Buccarum* familiâ ſcripſit. Joannes parentum operà literis egregiè inſtitutus, atque in omni pietatis diſciplinâ educatus, cùm animum ad ſtatum Eccleſiaſticum adjeciſſet, Canonicus primò Pragenſis, exinde Lytomislenſis Epiſcopus efficitur. Interjectis nonnullis annis ob morum probitatem, doctrinæ laudem, prudentiam, & fidei Catholicæ zelum, à Canonicis potiori ſuffragiô ad Olomucenſem ſedem poſtulatus, variam fortunam adverſante maximè Wenceslao Romanorum, & Bohemorum Rege expertus eſt. Ad cujus importunitatem (ut narrat Auguſtinus Brunenſis Præpoſitus in Catalogo Olomucenſium Epiſcoporum) quidam Alſo Canonicus Viſſegradenſis favore Hæreticorum, & Conradi Archiepiſcopi Pragenſis per corrupta factioſorum quorundam Canonicorum ſuffragia Epiſcopus Olomucenſis electus fuit. Verùm cùm eà de re in conſeſſu Patrum Concilii Conſtantienſis ab æmulis diu multúmque diſceptatum eſſet, rejectô Alſone, Joannis electio approbata eſt; adeò ut non modò in Cardinalium cætum ſub titulo S. Cyriaci in Thermis Joannes à Martino V. fuerit aggregatus, ſed & ſedi Olomucenſi, univerſô Clerô, & populô illi cum plauſu occurrente, reſtitutus. Joannes igitur ſuà in dignitate firmatus, non modò induſtrium ſe Pontificem, qualem Apoſtolus requirit; ſed fortiſſimum etiam militem, & Imperatorem adverſùs hæreticos oſtendit, fuſis ſæpè numero ſuis auſpiciis eorum copiis. Nam peractis quotidiè ſacris, cata-

Eligitur Epiſcopus.

Adverſante illi Rege Wenceslao variam fortunam experitur: ac tandem ſuperatis æmulis Cardinalis renunciatur.

phracto

phracto equo inſidens, in campum prodire; acies Chriſtianorum inſtruere; hoſtes aggredi; circumvenire, ſternere, armatus ipſe ſolemne ſemper habuit. Nulli hæreticorum parcere ſolitus quod diceret. *infectos hos, ne alios corrumperent, penitùs exſcindendos eſſe.* Eapropter, & maximè quòd galeâ caput, latus ferrô, corpus loricâ armatum ſemper gereret, *Ferreus Princeps* vulgò nuncupatus. Multa Hæreticorum millia ejus induſtriâ, & armis cæſa referuntur, quorum ipſe ſuâ manu ultrà ducentos ſenſim confeciſſe perhibetur.

In toga & ſago inclytus ferreus Princeps appellatur.

Itaque cùm belli gloriâ, & meritis in Rempublicam Chriſtianam inlytus, Eccleſiæ Olomucenſi annis plurimis præſediſſet; Strigonii, Martino V. adhuc in vivis degente, morbô lethali oppreſſus, è vitâ exceſſit menſe Decembri Anno 1430. Vacciæ in principie Baſilica cum inſigni rerum geſtarum memoriâ ſepultus.

Moritur Strigonii.

Edidit Decreta quædam ad Cleri reformationem ſpectantia. Orationes duas adverſùs Hæreticos Huſſitas.

Ejus ſcripta.

Ejus mentionem faciunt Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Sebaſtianus Rivaldus in Hiſt. Familiæ Buccæ. Contelorius in Elencho Cardin. Ughellus in addit. ad Ciaconium.

ANNO 1417.

SEDENTE MARTINO III. DICTO V. PONTIF. MAXIMO

De

ARDICINO DE LA PORTA
S. R. E. CARDINALE.

XIII. ARDICINUS de la Porta (dictus Senior ad diſtinctionem Junioris, cujus infrà n. 55. mentionem facturi ſumus) nobili proſapiâ ortus Novariæ, quæ urbs Inſubriæ eſt ſub Archiepiſcopo Mediolanenſi conſtituta. Is percelebris ævo ſuo Juris utriusque Conſultus, amiſſa præcoci fato uxore, cùm improlis eſſet, tactus vitæ cælibis deſiderio, Clericali militiæ nomen dedit Romæ: ubi dum ſecunda nominis famâ conſiſteret, editis quampluribus præſtantis ingenii ac doctrinæ ſpeciminibus, ex Advocato Conſiſtoriali, & Clerico cameræ Apoſtolicæ, literarúmque Apoſtolicarum Correctore, à Martino V. ejus præclara merita ex Senatûs ſuffragio præmiante, renunciatus eſt Diaconus Cardinalis SS. Coſmæ & Damiani die 24. Maji anno reparatæ ſalutis 1426. Interfuit cum aliis doctrina præſtantibus viris ante adeptam purpuram Concilio Conſtantienſi, in quo, teſte Æneа Sylvio, ſe virum talem exhibuit, qui jure ex fide, integritate, & Sapientia, ſi quis alius, laudari poſſit. Mortalia grandævus Romæ deſeruit Idibus Augusti Anno à partu Virginis 1434. Sedente Eugenio IV. in Throno Pontificio; tumulatus in cryptis vaticanis cum hoc inſigni, planéque promerito elogio:

Ob præclara merita Cardinalis renunciatur.

In Concilio Conſtantienſi pluribus virtutibus eminet.

Ejus obitus & elogium funerale.

Hic DE PORTA *jacet* ARDICINUS, *utroque*
Jure tenens primum DOCTOR *in Orbe locum;*
Primus & orabat per Conſiſtoria cauſas,
Juſtitiam ſummâ religione colens.
Pòſt ad Cardineum meritò exaltatus honorem,
Inter Apoſtolicos ſedit & ipſe Patres.
Talem Roma tibi Lombarda Novaria miſit
Inſignem generis nobilitate virum.

Laudatur ab Ænea Sylvio in Epiſt. 16.

Hunc Cardinalem Oldoinus ſignificari exiſtimat ab Ænea Sylvio in Epiſtola 16. data ad Gaſparem de Fara ejus diſcipulum Novarienſem, cujus avunculum Cardinalem dicit, virúmque talem appellat, qualem priſca ætas ſi convixiſſet, ſuos inter Philoſophos haud dubiè numeraſſet.

De eo agunt Carolus Cartharius in Syllabo Advocat. Conſiſtorial. Carolus Epiſcopus Novar. in Novaria. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Contelorius in Elencho Cardin. Morerius in Diction. Hiſt. & alii.

ANNO 1417.

SEDENTE MARTINO III. DICTO V. PONTIF. MAXIMO.

De

NICOLAO ALBERGATO S. R. E. CARDINALE.

XIV. NICOLAUS Albergatus non modò Ordinis Cathuſianorum ſed & Eccleſiæ ſanctæ decus & Ornamentum, natus eſt Bononiæ, percelebri Italiæ Urbe, anno à partu Virginis 1375. gente in primis vetuſta & nobili, cujus antiquitatem vetera ejuſdem Civitatis monumenta à Poggio, Blondo, Sigonio, ac noviſſimè Oldoino & Morerio allata ſatis declarant. Ex hac igitur illuſtri proſapia ortus Nicolaus in parentes habuit Petrum Nicolaum Albergatum, virum ſtrenuum, civili juxtà ac militari Gloriâ præſtantem; & matrem Philippam Chiopettam, natalium, ac virtutum ſplendore illuſtrem. Horum curâ ac ſtudiô humanioribus primùm litteris, ubi per ætatem licuit, imbutus Nicolaus, Juriſprudentiæ deinceps, quæ ea in Urbe tum maximè vigebat, non pœnitendam operam dedit, exhibitis ſæpe numerò minimè vulgaris doctrinæ ſpeciminibus. Cùm autem confecto ejuſmodi ſtudiorum curſu Doctoratûs laureâ, Magiſtrorum ſuffragiô, donandus videretur, ſuperno nutu ad altiora vocatus, atque ad ſcientiam Sanctorum in Schola Religioſi ſtatûs aſpirans, ſenſit ſe incredibili vitæ ſolitariæ apud Carthuſianos amplectendæ deſiderio inflammari: quòd tamen non abſque peculiari, DEI vocantis Conſilio contigit, occaſione natâ, quam hîc refero. Fortè ad monaſterium dicti Ordinis, extra Civitatis pomœrium grato & amœno loco ſitum, animi relaxandi cauſa, ut fit, pergebat Nicolaus, cùm coörtô ſubitò imbre vehementi, à muris ipſius Civitatis

Nicolai origo, nobilitas, & primordia.

Fit Carthuſianus: qua ex cauſa recenſetur.

tatis excluſus, atque in Carthuſia pernoctare compulſus, Fratribus ad Matutinas Laudes de more convenientibus, & ipſe in ædes ſacras deſcendit, ubi pio illo per noctis ſilentium Angelicæ turbæ concentu captus, ac delinitus, tanquam alter Auguſtinus de converſione ſua Dominum alloquens: *Quantùm*, inquit, *flevi in Hymnis, & Canticis dulciſonantis Eccleſiæ tuæ?* & quaſi vocem illam Domini per Prophetam audiſſet: *Ducam eum in ſolitudinem, loquar ad cor ejus*; iiſdem Monachis protinùs aggregari petiit; ac poſt aliquot dies voti damnatus, ſacrum Ordinis habitum ſuſcepit.

Adſcriptus inter religioſos illos Aſcetas anno ætatis ſuæ vigeſimo, noſtræ ſalutis 1395. ita in omni Religionis diſciplinâ, vigiliarum aſſiduitate, obedientiâ, humilitate, aliiſque Congregationis hujus quamvis arctiſſimæ legibus, ac officiis ſe probavit, ut à cunctis non humano caſu, aut impulſu, neque ſuſcepto leviter conſilio, ſed inſpirante Deo, arduum hoc vitæ inſtitutum arripuiſſe ſit judicatus. Quin etiam elapſis aliquot annis ab expleto illius tyrocinio, ea prudentiæ, ac religioſi animi documenta dedit, ut Cœnobiis primùm Florentino, & Bononienſi; deinde etiam Romano, & Mantuano (cujus fundamenta jecerat) Præpoſitus fuerit, ac Procurator generalis totius Ordinis in Romanâ Curiâ conſtitutus. Demùm poſteà ob eximiam integritatis, ac Sapientiæ laudem ubique celebratus, Bononienſis Antiſtes magna Cleri, ac populi conſenſione anno 1415. delectus eſt.

Poſt varias in Ordine ſuo obtentas dignitates, denique Epiſcopus Bononienſis eligitur.

At Nicolaus, qui ex Ordinis regula lucem hominum, populique frequentiam jam dudum fugerat; neque difficultates Epiſcopalis officii, curarúmque molem ei annexam ignorabat, auditis electionis ſuæ nunciis, qui ad eum catervatim, cùm publicè, tum privatim gratulabundi venerant; atque ut ad urbem quantocyùs conferre ſe vellet, invitabant; omninò in hanc ſtatûs mutationem conſenſurum ſe negavit. Quem ubi conſtantiſſimè reluctantem, delatúmque honorem pertinaciſſimè detrectantem animadverterunt; ad artes, quibus ipſius humilitatem, honoriſque fugam expugnarent, confugerunt. Cùm enim præ aliis, quas obtendebat, excuſationibus (ut preces, ac poſtulata amicorum de admittenda hac dignitate aliquo modo propelleret, ac rogantium impetum frangeret) illam præcipuè oppoſuiſſet, ſe ſine Prioris magnæ Carthuſiæ, qui univerſi Ordinis curam gerit; ejúſque generalis Capituli conſenſu non quidquam agere poſſe: ſubitò miſſus eſt in Galliam, qui totius civitatis, ac Diœceſis Bononienſis nomine à venerandis illis Patribus Nicolaum Epiſcopum ſibi concedi ſummi beneficii locô peteret. Quibus non annuentibus modò, ſed, etiam ex auctoritate Nicolao præcipientibus, atque inſuper monentibus, ut Dei voluntati ſibi ſignificatæ morem gereret; ac impoſitum onus obedienter ſubiret, vocantes ſeu veriùs trahentes ſequi ſtatuit.

Electioni factæ diu reluctans, tandem omni ex parte impugnatus, vocationi divinæ cedit.

Sed alio adhuc interpoſito moræ genere, cogitans Romanam ſedem ob privationem Joannis XXIII. in Concilio Conſtantienſi noviſſimè factam vacare, aſſeruit ſibi nefas eſſe abſque Ravennatis Metropolitæ, cui tunc Bononienſis Eccleſia ſuberat, confirma-

tione, illius poſſeſſionem adire, quam cùm petitam facilè pòſt obtinuiſſet, qui rogabat ipſius Civitatis Orator, victus tandem omni ex parte remanſit; præſertim ipſo Ravennatenſi Archiepiſcopo, ad quem inaugurandus ductus eſt, cùm eundem adhuc animo fluctuantem, & quid ageret hæſitantem videret, divini judicii metum comminante, ſi Eccleſiam illam diutiùs Paſtore orbatam relinqueret, ac Deum rationem ovium ſibi commiſſarum in tremendo judicio eſſe ab illo repetiturum. His namque verbis Nicolaus quaſi ex ipſius Dei ore emiſſis exterritus, atque ultrà repugnare non auſus, ab eodem in Æde ſacra Bononienſis Carthuſiæ conſecrari ſe paſſus eſt; & inde cum Magiſtratibus urbem pontificaliter ingreſſus, uſque ad S. Stephani equitando ſub holoſericâ umbellâ proceſſit; ac poſteà nudis pedibus ad S. Petronii Baſilicam pergens, Eccleſiæ ſuæ poſſeſſionem, plaudente præ lætitia populo, ſolemniter iniit. Sed eam quoque tunc conditionem addidiſſe, ait Poggius, notatu digniſſimam, nimirùm ut bona & Caſtella ejuſdem Eccleſiæ, quæ deſtructa erant, publici Magiſtratûs auctoritate reſtituerentur. Synodum illicò convocavit, ad Eccleſiaſticorum mores, qui multùm depravati erant, corrigendos; ſeminarium ad excolendam in literis juventutem erexit; Puellas ac mulieres, quæ meretricium faciebant, in anguſtam Civitatis partem coërcuit, ac ubi reſipiſcere vellent, collato ære, honeſtis matrimoniis junxit.

Solemniter inauguratus poſſeſſionem init, ac Reipublicæ Bononienſi conſulit.

Martinus V. maximis eum beneficiis & amore proſequitur.

Evectus per ea tempora in Conſtantienſi Concilio ad Petri ſedem Martinus V. (per quem depulſis horrendi, ac diuturni Schiſmatis noctibus, optata pacis Eccleſiaſticæ dies Orbi Chriſtiano illuxit) quum ſciret Nicolaum in manſione ſuâ Bononienſi ſibi, & Eccleſiæ ſanctæ perutilem, ut adeundi ſui ad fidelitatis Sacramentum præſtandum, juxtà antiquum Eccleſiæ morem, labore levaret; jusjurandum illud apud Mutinenſem, aut Imolenſem vicinos Epiſcopos concipiendi copiam ſpeciali indulto fecit, pro quo favore Nicolaus gratiis actis, ſe deinceps Pontifici gratum ſemper exhibuit. Orator deinde à Bononienſibus ad eundem Pontificem congratulationis ergò deſtinatus, illum Mantuæ negotiis Eccleſiæ intentum invenit. Cui cùm ſolitam, debitámque tum ſuo, tum Bononienſium nomine reverentiam exhibuiſſet; & quæ ſibi mandata fuerant, eleganter & nervoſè expoſuiſſet, ſéque totum Pontificis auctoritati, ac judicio permiſiſſet; perbenignè ab eo ſuſceptus, & auditus eſt, tantóque in honore habitus, ut eum in palatio, quo ipſemet habitabat, primum poſt ſe locum habere voluerit, ac multa ſupellectili ſacra donaverit, literas Apoſtolicas, ſeu Diplomata confirmationis ſuæ, eidem gratis concedi, ac neceſſaria quæcunque ex ærario pontificio, quantumvis tum valdè exhauſto, ſubminiſtrari juſſerit. Has illi gratias, & alias multò ampliores ultrò conceſſit partim ob pietatis ejus, ac Sapientiæ famam; partim etiam, quòd cùm Bononiam ditionis Pontificiæ florentiſſimam urbem, nuper factionibus, ac veſanis conſiliis Cannetulorum, ac Bentivolorum, (quorum hi poſteà illos expulerunt) ab ipſius Eccleſiæ temporali dominio ſejunctam

acer-

acerbiſſimè ferret, quantùm ad illam recuperandam poſſet ſpectata Nicolai Epiſcopi auctoritas non ignoraret.

Emendando Clero diligentem operam navat.

Confectis igitur ex animi ſententia omnibus, quæ ſibi apud Pontificem agenda erant, negotiis, reverſus Bononiam Nicolaus aliquamdiu quietè Epiſcopali curæ incubuit: Emendando námque Clero, utpote nobiliori gregis ſui portioni, vacans, quem ipſe ob ſuperiorum temporum (ut ità dicam) malitiam, ac bellorum & Schiſmatum turbas diſcinctum prorsùs ac diſſolutum invenerat, laxiores, & molliores, ac penè fœmineas ejus veſtes ad virilem, & honeſtum Eccleſiæ morem reduxit; omnéſque illius Miniſtros majori quàm anteà frequentiâ, & modeſtiâ divinis intereſſe officiis præcepit. Cùm porrò Judæos inter Chriſtianos indiſcriminatim, ac confusè verſantes animadvertiſſet, rem mali exempli, ac pernicioſi ad Chriſtianæ fidei, & diſciplinæ corrumpendum propoſitum incitamenti judicans, eos fulvum in capite ſignum, quo à cæteris dignoſcerentur, geſtare; & feſtis diebus clauſas habere tabernas, atque ab emendis, & eſitandis publicè Quadrageſimæ tempore carnibus abſtinere juſſit. Mox uſuras eorum graviores, & liberiores per edicta coërcuit, nam cùm denos denarios in ſingulas libras exigerent, quaternis, aut etiam ternis, pro temporum variatione, contentos eſſe ſtatuit.

Judæos à Chriſtianis diſtinguit, eorúmque uſuras coërcet.

Eccleſiaſticis ac Monaſteriis reformandis inſudat.

Ut verò collapſam Cleri diſciplinam efficaciùs erigeret, præclaras conſtitutiones pridem à Bernardo Bononienſi Epiſcopo ſanctè ac ſapienter editas, quæ jam obſoleſcere cœperant, ad uſum revocavit. Tùm ad Monaſteria, quæ & ipſa præteritorum temporum licentia & calamitate à prioris inſtituti puritate deflexerant, reſtauranda converſus, duas Canonicorum Regularium domos ad unum Priorem reſtituit, ac paucis illis veteribus novos è S. Georgii in Alga Cœnobio, in quo regularis obſervantia vigebat, adjunxit. Alia verò ejuſdem Ordinis Collegia, Sodalibus planè deſtituta, piis Canonicis aliundè evocatis univit, & *S. Salvatoris* Monaſterium deinceps nuncupari mandavit.

Ludos aleatorios edictô proſcribit.

Poſtremò oculis in depravatos Laicorum mores conjectis, eoſdem reformare ſtudens, ludos aleatorios magnô animi ſui dolore per urbem nimiùm frequentes eſſe comperiens; ità ut Cives non ſolùm ad illos celebrandos cum inſigni ſcandalo, Deique offensâ palàm, ac impunè convenirent; verùm etiam publicum ea de re vectigal inſtitutum haberent; ipſe peſſimam hanc conſuetudinem adeò improbavit, ut in eos, qui illam tenerent, edictô graviore propoſitô, conventicula illa damnarit; & vectigal inde collectum vel ad ſublevandos pauperes, pro inſito charitatis ſtudio, vel in Fabricam S. Petronii conferri voluerit. Adveniente etiam illuc ſub eoſdem dies S. Bernardino Senenſi, Viro Apoſtolico ex Ordine Divi Franciſci, qui Spiritu Dei plenus univerſam Italiam ſuis Concionibus peragrabat; & ignitis verborum jaculis omnes, quoad poterat, ad virtutis amorem, ac peccati horrorem & odium vehementer incendebat, peramanter illum ſuſcipiens hortatus eſt, ut inter concionandum pro more ſuo in foro, cùm cætera populi vitia reprehenderet, tum ma-

Id ut faciliùs aſſequatur, operâ D. Bernardini Senenſis utitur.

 ma-

Oratio D. Bernardini invectiva in aleatores, qua plurimos ad saniora reduxit.

maximè in aleæ ſtudium (cui deditiſſima eſſet Civitas illa) vehementiùs inveheretur. Quod ille pro gradibus S. Petronii ſtans, audiente frequenti admodùm plebis multitudine, ut erat animarum ſitientiſſimus, præſtitit potentiſſimè; atque ità pravum illum, & inveteratum ludendi abuſum coarguit, ut ab eo damna, probráque omnia cum manifeſta DEI, hominúmque injuria promanare dictitaret. *Errare enim*, inquiebat, *ſi quis Aleatorem uno ſe tantùm ſcelere obſtringere putat; imò omnia in ſe piacula concipere, quem ejuſmodi damnabilis occupatio, ſtudiúmve delectat. Enimverò ut perniciosam, & irrecuperabilem temporis jacturam omittam, cujus à DEO exacta demùm ad calculum ratio repoſcetur, non ſolùm patrimonium projicit ſuum, quod ad vitam ſuſtentandam, ac ſenectutem honeſtè ſublevandam, & ſibi, & Chriſti pauperibus debuit conſervare; ſed etiam invadit alienum; cum Civi, & ſæpiſſimè amico eripit id, quod, ſi boni viri, aut civis officio fungi vellet, promptum cuſtodire ad duriora illorum tempora conveniret. In victoria profuſus, & inſolens, in offenſione adeò veſanus, & amens; ut quam iram in ſe exercere deberet, eam ſæpè in uxorem innoxiam, & in ipſum DEUM convertat, ac modò DEUM, modò glorioſiſſimam Virginem, aut Superos cælites impurâ, & petulanti linguâ proſcindat: Modo ea cæcitate animi rapiatur, ut ferro in earum imagines ſanctiſſimas irruat, quod flagitium ipſi ſæpè ſæpiùs præſenti inflicta plaga, atque ultimo illato ſupplicio vindicârunt.* Quæ omnia, cùm opportuna exemplorum, ac divinorum Oraculorum auctoritate firmaret; ac magno animi ardore, ſummáque, pro rei gravitate, dicendi copia exaggeraret, tantùm profecit, ut multi juſto luſûs odio incitati abacos, calculos, tabellas, teſſeras, cæteráque prædictæ aleæ inſtrumenta ad eum deferrent, quæ cuncta poſt Quarto Nonas Maii in foro publico, populo ipſo inſpectante, & factum approbante, combuſta ſunt. Quod videns Nicolaus noſter, qui Divo Bernardino ſanctæ hujuſmodi ſementis in agro Diœceſis ſuæ ſerendæ auctor fuerat, incredibili gaudio perfuſus eſt, quòd tantus inde fructus, ac meſſis exurgeret.

Bononiæ ſacris ædificiis ornat, ac beneficiis cumulat.

Inter hæc, cùm Baſilica Bononienſis, quam Cathedralem vocant, & Ædes Epiſcopales inſtauratione indigerent, ne id quidem ſibi præmittendum eſſe duxit: itaque Campanarii ſummitatem è lignea lapideam fecit, ac totam laminis plumbeis coöperuit anno ſalutis 1426. ut ex Inſcriptione à Paſqualino allata colligitur. In Epiſcopio verò inſignem miræ amplitudinis Aulam, ac permulta cubicula ædificavit; nec non Bibliothecam magna & copioſa librorum ſupellectili inſtruxit, quos in morte fermè omnes ſacris locis ac Monaſteriis ad publicam utilitatem legavit. Et tamen cùm pio huic reſarciendorum ſacrorum ædificiorum operi totus incumberet Nicolaus, ac pridem eſſet à Deceſſoribus ſuis impoſitum Bononienſibus tributum pro fabrica S. Petronii (quod eſt majus Templum) ille potiorem habens egenorum curam, ipſos ejuſdem tributi perſolutione abſolvit, ac propriis ſumptibus opus omne perfecit.

Neque

Neque externis hiſce tantùm operibus, ſed exemplo quoque ſuo (quod quantùm valeat ad permovendos hominum animos, nemo neſcit,) populum in viam ſalutis induxit. Auctus quippe Epiſcopi dignitate non propterea monaſticam vitam, & obſervantiam deſeruit, quinimò pulcherrimo illam exemplo cum Epiſcopi ſublimitate ità conjunxit, ut & in Monacho Epiſcopum, & in Epiſcopo Monachum perfectiſſimè referret. Eadem ſiquidem ipſi fuit in corde humilitas, in veſtitu intimo vilitas, in aſpectu pudor, in inceſſu modeſtia, eadem cibi ac potûs abſtinentia, in cilicio & jejuniis aſperitas, atque in fundendis ad Deum precibus aſſiduitas. Nam & carne perpetuò ſibi interdixit, nec ſe unquam in culcitra collocavit; ſed in victu, cultu, ac ſtratu Carthuſianorum regulam ad extremum uſque vitæ Spiritum inviolatè ſervavit. Sanè cùm Romæ moraretur, domum ſibi juxta Eccleſiam S. Pudentianæ Alumnis ſui Ordinis proximam conſtruxit, in qua & habitavit remotus ab omni ſtrepitu populari. *Ejus vita Sanctitas, & aſperitas.*

Facultates verò Eccleſiaſticas juxta Sanctiones Canonicas ità diſtribuit, ut poſt moderatum illarum uſum, qui ſibi, ac ſuis ſufficeret, reliquum ſacris ædificiis reparandis, pauperibus ſuſtinendis, ac maximè puellis nubilibus, quæ dote carerent, honeſtè collocandis impertiretur. Erat enim, ùt jam diximus, in egenos & pauperes, Clericos præſertim beneficentiſſimus, neminémque ex illis à ſe vacuum, aut indonatum abire patiebatur. Nec ſatis illi erat, quòd iis, qui ad ſe ſtipem rogaturi ventitabant, larga manu ſuccurreret, aut confluentibus ad ſe tanquam charitatis, & miſericordiæ fontem mendicis victum publicè ſubminiſtraret, niſi etiam per urbem aſſiduè & occultè in eos perquiri faceret, qui egeſtatem paterentur, aut inopiâ premerentur, & pudore retracti mendicare erubeſcerent, quos frumentô, vel pecuniâ clanculùm domum miſſâ ab inopia ſublevabat. Suis autem, id eſt, ſibi conſanguinitate conjunctis (niſi & ipſi paupertate laborarent) nihil unquam ex bonis Eccleſiæ tradidit, aſſerens: *Diſpenſatorem ſe à DEO, non Dominum, aut largitorem eſſe conſtitutum; nec Eccleſia redditus ad familias Clericorum, aut Epiſcoporum locupletandas, ſed ad ſuſtentandas egentium turmas eſſe conceſſos.* Immò Affinium ſuorum neminem ſecum domi eſſe volebat, *perturbare illos*, dicens, *reliquam familiam, dum ſibi omnia licere, omnia deberi, ac patrimonium Chriſti ſuum eſſe putant, & ad Sanctuarium DEI hæreditate poſſidendum aſpirant.* Iis autem, qui familiariter illi miniſtrabant, ampla ſalaria, ſeu ſtipendia pro ſui obſequii ratione, non tantùm annua, ſed menſtrua quoque perſolvi curabat, ne pro immeritis quandoque ſupplicare, aut de ſpiritualibus illis ſatisfacere cogeretur. *In omnes, præſertim egenos & pauperes munificus & mire liberalis exiſtit, In Conſanguineos & Affines parcus.*

Familiam habuit moribus magis, quàm numero ſpectabilem, de qua pulchrum eſt legere, & audire, quæ à Jacobo Zeno Epiſcopo Felitrenſi, tanquam oculato teſte recenſentur. *Habitabas*, inquit, *Florentiæ apud S. Spiritûs ædem* (quæ eſt Eremitarum S. Auguſtini) *eúmque ibi nos, cùm primùm ad Curiam acceſſimus, commoran-* *Familiam habet moribus magis, quàm numero ſpectabilem.*

morantem convenimus, & ſalutavimus. Habitabat autem ſatìs anguſtè; & familiâ ingenua quidem, & optimè, honeſtiſſiméque morata & inſtituta, verùm non lauta nimìs & compta, ſed modeſta omninò, & quæ Præſulis ſanctitatem ſignificaret. Ipſe verò maximæ apud omnes venerationi erat, neque quicquam dignius, aut divinius in ore hominum verſabatur. Hæc Zenus: quæ quamvis præclarè non minùs, quàm perſpicuè dicta, ampliorem tamen adhuc lucem accipiunt à Poggio, qui de hac ipſa re copioſiùs ità loquitur. *Cùm multis pompâ, & apparatu rerum, ac magnificentiâ ſæculi Cardinalibus inferior videretur Nicolaus, virtute tamen, & continentia omnibus erat ſuperior, magiſque in eo modeſtia admirabilis erat, quàm in cæteris ornatus, aut rerum cultus externarum. Virtutum námque comitatu contentus, ea negligebat, quæ ſpecioſa vulgus ducit, rectéque, ut ſapiens ille Bias, omnia ſecum ferebat, nullius exterioris cultûs egens adminiculo. Non tamen obſoletam ſecum familiam habebat, ſed quæ ſatìs culta eſſet, ac plùs honeſtatis, quàm ſplendoris circumferret, ità ut hinc contemptum fugeret, hinc ſuperfluitatem.*

Virtuoſis ac eruditis hominibus mirè favet, eos promovet.

Licèt liberalis in omnes munificúſque fuerit Nicolaus, in Beneficiis tamen conferendis ſemper illos prætulit, qui virtute aliqua præcellerent; ac præſertim eruditis hominibus, vel aliquam elegantioris ingenii laudem habentibus mirificè ſtuduit, atque eis non ſolùm anguſtiâ rei familiaris oppreſſis præſtò fuit, ſed etiam quos ex illis idoneos eſſe judicavit, ad honores Eccleſiaſticos, & Sacerdotia provexit. Quo in numero duo ex ipſius domo, ac familia, quaſi ex quadam doctrinæ, ac ſanctitatis officina progreſſi, inter Pontifices maximos, eóſque laudatiſſimos referri meruerunt. Unus Thomas Sarzanenſis, quem ex domeſtico puerorum magiſtro ſibi ad ſcribendas Epiſtolas miniſtrum aſſumpſit, ac poſteà Canonicatu inſignivit. Alter verò Æneas Sylvius Picolomineus Senenſis, quem in Legationibus ſuis non tam itineris comitem, quàm actionum, & Conſiliorum participem habuit. Pius II. hic, alter Nicolaus V. in Pontificatu dictus, quem in minoribus agentem, Albergati familiæ præfectum fuiſſe, ac nullum eo ſibi chariorem habuiſſe tradit laudatus Zenus. Tertius à ſelectis illis alumnis fuit Franciſcus Philelphus, homo inſigni Græcarum, ac Latinarum cognitione Litterarum celebris, Orator, ac Poëta clariſſimus, à Pio II. *Muſa Attica*, dictus, quem primùm haud ſatìs fortunæ bonis inſtructum, in amicis intimis habuit Nicolaus, atque amplexus ità fovit, ut multis eum commodis, atque honoribus auxerit. Quibus addi poteſt præter alios Poggius Florentinus, qui Eugenio IV. & Nicolao V. à Secretis fuit, vir ſuô ævô doctiſſimus, ac eloquentiſſimus, adeò ut unius Nicolai Albergati beneficiô per eos Latini & Græci Idiomatis defæcata puritas refloruiſſe videatur. Si quem enim nôſſet illa tempeſtate politioris literaturæ hominem, eum in ſuum protinùs contubernium & clientelam admittebat; vel apud Pontificem, ac Principes commendabat, aut ſuo ære, ut ad altiora gradum faceret, adjuvabat. Nec mirùm, ſi doctis impensè adeò faveret, qui præditus erat ipſemet rerum plurimarum ſcientiâ: Nec litteris tantùm ſacris operam dabat; verùm etiam, ubi

Quàm præclari ex ejus familia viri prodierunt.

ali-

aliquid otii ab oratione, & negotiis publicis ei ſupererat, humanioribus ſtudiis iddonabat, quantùm dignitatis,ac ingenii ſui gravitas pateretur: denique adeo doctos omnes eſſe cupiebat, aut evadere, ut cùm aliquos noſſet adoleſcentes diſcendi cupidos, eis opem plurimam conferret, quà bonis literis imbuerentur.

Has verò omnes laudes cumulavit ſingularis illa humanitas, ac facilitas admirabilis, quam ad ſe accedentibus quibuscunque paſſim exhibebat, quodque aditus ad eum non minus patebat Epiſcopum,ac ſi privatus in ædibus ſuis egiſſet,aut monachus adhuc in humili cella conſideret. Quo veluti potentiſſimo philtro omnes ſibi facilè demeruit,quemadmodùm ex antè dictis ſanctioris vitæ, quam profitebatur, inſtitutis, eam apud ſuæ ætatis homines, probitatis, ac innocentiæ famam eſt conſecutus, ut cunctis eſſet admirationi, & incitamento ad virtutem. Cives præſertim ejus illum inſolito iis temporibus cultu venerabantur, ſiquidem & genua prætereunti ponebant, & capita aperta profundè inclinabant, & in ſupplicationibus publicis multi nudis pedibus honoris & reverentiæ causâ eum proſequebantur. Quamvis enim laudes hominum ille averſaretur,fugientem tamen laus, & honor omnis inſequebatur, idque tacens,ac ſolo exemplo effecit, ut alius populus, aliusve Clerus ab eo, quem in ſuo ad Epiſcopatum ingreſſu regendum ſuſceperat, eſſe videretur. Etenim facilè eſt illi cæteros corrigere, aut ſalutis viam docere, qui ſibi benè vivendi legem indixit, ac facillimè in officio continentur homines ab eo, qui ſeipſum continet.

Aditum ad ſe omnibus patere volebat.

Bononienſes ſummo eum honore proſequuntur.

Cùm Mantuâ Ferrariam acceſſiſſet Martinus Romanus Pontifex, Nicolaum Epiſcopum Bononienſem ad ſe vocavit,eique Conſilium omnium primo de repetenda Bononia, nuper ab Eccleſiæ dominio ſubtracta, aperuit; atque etiam Legatum multâ inſignitum auctoritate ad ipſos transmiſit.Re tamen infectâ rediit Nicolaus ad Pontificem; nam Bononienſes à dominio Pontificis adhorrentes, præter tributum ſeptem aureorum millium numûm, & certum equitum numerum, nihil aliud cum eo inire voluerunt. Exortâ paulò pòſt inter primarios Urbis Bononienſis Cives contentione graviſſimâ,aliis alios ejicientibus, qui ad Martinum confugerunt, Pontifex in ſpem haud levem ex domeſticis illis diſcordiis, ipſius potiundæ adductus, denuò ad eos miſit, qui denuntiarent, niſi ſe ultrò Eccleſiæ dederent, à cujus Dominio receſſerant, ſe quibuscunque modis illos ſubigere tentaturum. Illi licèt dura quævis pati ſtatuiſſent potiùs, quàm Civitatis ſuæ poſſeſſioni ac libertati cedere, Nicolaum tamen Epiſcopum ſuum apud Pontificem deprecatorem deſtinàrunt, qui ſubmiſsè ipſum oraret, ut conditionibus aliàs pactis ſtare vellet, in quibus ipſe ſe certo tributo, & ſacro Civitatis obſequio contentum fore receperat. Repugnabat certè vehementer hanc provinciam ſuſcipere Nicolaus,quod diceret,ac multis rationibus probaret,fruſtrà id tentari, nec ſe tantùm Pontificis in ſe benevolentiæ confidere, quin arbitraretur ipſius Urbis conſecutionem longè ſibi eſſe chariorem. Imò quaſi futuri præſcius ſubjungebat, vereri ſe, ne quid ſibi à Martino Pontifice injungeretur, quod & invito illi ſervare oporteret, ſervatúmque Urbi grave detrimentum afferret. Verùm ſurdis canebat;

Martinus V. per eum Bononiam repetere ſatagit. Sed in caſſum.

Bononienſibus nil boni ominatur.

illi enim obſtinaciùs inſiſtebant, atque ut Pontificem omninò adiret, modis omnibus urgebant, jactantes ex eo ſe intelligere illum ſuæ factionis amicum non eſſe, quòd aliàs priuſquàm adverſarii urbe pellerentur, onus iſtud non recuſaſſet.

Parére ergo coactus civium ſuorum precibus, tres ex primoribus Urbis dari ſibi ſuæ legationis teſtes, ac ſocios prudenter expetiit, coràm quibus injuncta ſibi fideliter expoſuit, eorúmque res, quoad potuit, diligenter egit apud Pontificem. At Martinus, qui curas omnes in recuperanda Bononia defixas habuerat, videns id ſe niſi vi, & armis tum Spiritualibus, tum Temporalibus conſequi non poſſe, Ferrariâ diſcedens, Florentiam ſe contulit, ibíque ad ſuperandam Bononiam neceſſaria omnia adornavit. Dimiſſis itaque duobus aliis Oratoribus Nicolai Collegis, ipſum ſolum detinuit, cui poſt paucos dies diſtrictè, & ſub Anathematis pœnâ mandavit, ut è veſtigio Bononiam rediret, & nullibi tractâ morâ literas Apoſtolicas, quas illi conſignavit, publicè populo exhiberet, & caveret, ne quod in iis contineretur, priuſquam Bononiam perveniſſet, legeret. Nicolaus quanquàm quid rei foret, quiſve literarum ejuſmodi tenor eſſet, conjecturâ facilè aſſequeretur, nihilominus facere nullô pactô ſibi viſus eſt, quin Pontifici Maximo, cui omnia debebat, tam diſtrictè potiſſimùm imperanti obtemperandum duceret. Quare poſtridiè ſui in patriam reditûs in ſancti Petronii Baſilicam venit, ac ſilentio indicto, inter Miſſarum ſolemnia Interdictum, quod ſecum attulerat, mœrens ad majorem Aram pronunciavit, atque ad valvas Eccleſiæ S. Petronii, & ad Palatii poſtes illud affigi fecit, ac demùm accitis ipſis Gymnaſii Rectoribus, & Magiſtris, Pontificis nomine, publicæ profeſſionis munus inhibuit. Quibus rebus perſpectis Civitas ſuum prorſus erga illum animum immutavit; quem enim anteà præ oculis ferebat, ſummíſque in cœlum laudibus extollebat, tùm planè alienata in illum exclamare, ac fremere tanquam publicæ libertatis hoſtem, ac Pontificis quàm patriæ ſtudioſiorem. Eò furoris impetu, ac cæcâ rabie progreſſi, ut ſepoſitâ omni reverentiâ, in illius caput & vitam conſpirarint; ductis propterea ad Epiſcopales ædes Satellitibus, Nicolai obtruncandi causâ. Qui tamen, ubi in conſpectum ejus venerunt, ipſius ſanctitatis reverentia permoti, & occulta vi depulſi, furorem omnem depoſuerunt. Quæ cùm Nicolaus comperiſſet, ſtruíque ſibi à nonnullis inſidias, vitæ ſuæ, ut prudentem decet, conſulens, commutatis veſtibus ignotus Urbe digreſſus Florentiam venit, ibíque Carthuſienſe Cœnobium per aliquot menſes incoluit. Pontifex intereà rerum edoctus, ſtatim Bononienſibus apertè bellum indixit, & Braccium Peruſinum militari gloriâ illuſtrem ac ſtrenuum Ducem cum exercitu validiſſimo in eorum agrum immiſit, qui eos undequaque impugnatos brevi in Martini poteſtatem redegit. Nam Antonius Bentivolus, qui principem in illa Urbe agebat, ne ipſam Civitatem in ultimum obſidionis diſcrimen adduceret, eam ultrò Pontifici dedidit. Quo facto Nicolaus Epiſcopus ad Eccleſiam ſuam reverſus, advocatis Magiſtratibus Decretū Pontificis illis ſignificavit, quo ipſi Oppida quædam ante triginta quinque annos eidem Eccleſiæ ſuæ adempta reſtituere jubebantur; ac ſubinde illis non reluctantibus, per Epiſcopum Imolenſem Vicarium ſuum, ſolemnem eorum poſſeſſionem adivit.

Interdictum in Bononienſes pronunciare coactus ſummum eorum odium, vitæq; periculum incurrit.

Ad necem conquiſitus Florentiam fugit.

Bononienſes armis compulſi Pontifici ſe dedunt: ac Nicolao obſequuntur.

adivit. Deinde rebus Civitatis compoſitis, ad priſtina boni piique Paſtoris officia per ocium concelebranda ſe contulit.

Non tamen tanti Viri virtutem intra Dioëceſis Bononienſis fines contineri paſſus eſt idem Pontifex: nam exortâ paulò pòſt graviſſimâ diſſenſione inter Carolum VI. Francorum Regem, ejúſque filium Delphinum ex una parte; & Henricum V. Angliæ Regem, ac Joannem, & Philippum Burgundiæ Duces ex altera, Martinus ad ſedandas tanti momenti diſcordias, Nicolaum Nuncium miſit, & ut res citiùs conficeretur, & illum ſui Romam adeundi labore levaret, has ad illum Litteras ſcripſit.

Mittitur in Gallias Nuncius Apoſtolicus ad pacificandos Galliæ & Angliæ Reges.

Martinus Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei &c.

Cùm dudùm gravi, & atroci diſſenſione Principum Gallorum peſtiferum bellum ſuſcitatum in Regno Francia, & vicinis partibus viguerit, & vigeat de praſenti cum exterminio illarum gentium, & jacturâ graviſſimâ totius Reipub. Chriſtiana: Nos cupientes tantis malis finem imponere, & indurata Principum corda placare; & ob hanc piam cauſam tam neceſſaria, & ſancta pacis ad partes illas Nuncium Apoſtolicum deſtinare, qui in conſpectu Principum, & Populorum juſtus, & idoneus pradicator, & ſuaſor pacis & charitatis exiſtat, Te ad hoc ſanctum opus ex omnibus Pralatis elegimus digniſſimum Nuncium tanta pacis, profecturum ad chariſſimum in Chriſto filium Henricum Anglia Regem illuſtrem, & ad dilectos filios nobiles viros Delphinum &c. & Ducem Burgundia, inter ipſos pacem ac concordiam tractaturum. Nam poſt omnipotentis Dei miſericordiam plurimùm in tanto negotio de tua Sapientia, & ſingulari virtute confidimus, & ſperamus, quòd ultrà profundos ſenſus tui naturalis ingenij ſubminiſtrabit Spiritus Sanctus devotioni, & humanitati tua gratiam, ut verba noſtra ex ore tuo cum fructu exaudiantur. Quare fraternitatem tuam in Domino hortamur, & affectuosè rogamus, ut in tanti, & tam communis boni procuratione nos adjuves, & pium hunc laborem non refugias, ſed pro tot populorum quiete, & ſalute fidelium promptâ ac latâ mente ſuſcipias. Caterùm hac de cauſa te ad nos venire noluimus, & laborem itineris duplicare, ſed pro informatione tua incluſas praſentibus agendorum inſtructiones mittimus, & literas noſtras cum copiis ipſarum literarum, quas Principibus ipſis ſcribimus ſuper iſta materia; volentes quòd inſtructionibus ſupradictis dicendo, & agendo, & negotium hoc tractando addas, & minuas ſecundùm quod circumſpectioni, & prudentia tua videbitur expedire. Datum Roma apud S. Petrum. VI. Idus Februarij, Pontificatûs Noſtri, anno quinto.

Littera Martini ad eum data.

His acceptis Nicolaus voluntati Pontificis morem gerens, continuò ſeſe ad iter inſtruxit, & cum eximio Bononienſis nobilitatis flore in Galliam properans, ibi liberalibus officiis ob eximiam vulgatæ illius ſanctitatis exiſtimationem exceptus, de componenda pace cum utráque parte ſæpiùs ac ſeriò collocutus, ad eum jam ſtatum pacis conditiones adduxerat, ut optatus rei exitus ſperari poſſet: verùm ſecuta mox amborum Regum mors negotium omne perturbavit. Quare non mediori animi ſui dolore, cùm jam duodeviginti menſes Galliam conſtituendæ pacis gratiâ peragrando tranſegiſſet, Romam, unde venerat, redire coactus eſt, qua ex urbe, cùm exactam legationis ſuæ rationem reddidiſſet, diſceſſit Bononiam verſùs ad paſcendum gregem ſibi commiſſum.

Dum negotio pacis intendit, mors utrumque Regem ſuſtulit. Hinc re infecta Romã regredi compellitur.

Cardinalis reluctans licet creatur.

Tranſactô abindè bienniô Martinus illum Romam iterum accivit, cui jam Urbi proximo dudùm promerita Cardinalitiæ dignitatis inſignia deferri curavit. Nicolaus nihil inde commotus, aut elatus oblatam dignitatem, eadem, qua antehac Epiſcopalem lituum, animi magnitudine, atque conſtantiâ reſpuit, quouſque in Pontificis conſpectum veniens, cùm adhuc ejuſmodi honorem averteret, ſub anathematis interminatione pileum illum ſuſcipere compulſus eſt, quem obviam miſſum recuſàrat. Presbyter verò Cardinalis Titulo S. Crucis in Hieruſalem vocatus, Titulum illum adeò gratum habuit, ut in poſterùm, (rejectis proprii ſtemmatis inſigniis) ſolam crucis effigiem pro inſigni gentilitio tulerit. *Ad Cardinei gradûs eminentiam*, ait Poggius ſæpè laudatus, *aſſumptus, eôdem quo anteà vultu remanſit, ut palàm fieret eum humani faſtigij inſignia parvi exiſtimare, qui honorem illum ſuſcepit, ne beneficentiam in ſe Pontificis contemneret, aut mandatis ejus contumax eſſe videretur. Qui nihil ex eo niſi ad virtutem, vitaq; moleſtias multa addi, majúſque ſibi onus imponi reputaverit, vitámque deinceps inſtituit, ut & dignitati conſuleret, & Religioni.* De privata namque vivendi auſteritate nihil remiſit, exteriora ſolùm quædam auxit, quæ ad cultum ſpectarent, ac tuenda tantæ dignitatis ornamenta: de cætero eadem integritas, eadem continentia, eadem pietatis officia, eadémque benignitas permanſit.

Crucem pro inſigniis eligit.

Legatus in Italia conſtitutus, Italiam tandē pacificat.

Neque verò Papa Martinus hoc illum ornamento cohoneſtâſſe ſatis habuit, niſi etiam inſigne ac magnificum Legationis munus adjungeret: decrevit autem ei legationem ad Philippum Mariam Inſubrûm Ducem; ac Venetos, & Florentinos fœderatos, quibus cum Philippo acre bellum erat, ut ſublatis diſcordiis pacem inter eos ſtatueret. Confectâ pace ad Pontificem rediit Nicolaus. Cùm tamen pactas conditiones pacis à Philippo Duce minimè ſervari animadvertiſſet Martinus, ideóque bellum iterùm inſtaurari, ut imminentia toti Italiæ mala propulſaret, rurſùs Nicolaum ad eandem pacis concordiam procurandam ablegavit. In quo tractatu cùm ſex ipſos menſes conſumpſiſſet, ac de rei exitu ſæpenumerò deſperatum eſſet, tanta tamen fuit Nicolai prudentia, tanta diligentia, ac tolerantia, ut ſuperatis tandem difficultatibus univerſis, ad optatum finem res tota ab eo perducta ſit: ac belli extinctum incendium.

Bononienſes iterum rebellantes, acerbum Nicolao negotium faceſſunt.

Pacatis Italiæ rebus, & Principum animis, Bononiam ſe contulit, ut inde Romam, adminiſtrationis ſuæ rationem redditurus, migraret. Sed dum Bononiæ in tranſitu moram aliquam trahit, ibi detentus componendis quibuſdam Eccleſiæ, & Patriæ ſuæ cauſis, ecce repentè Bononienſis Civitas ſtatûs mutatioem perpeſſa eſt, & graviter intrà urbem tumultuatum, atque etiam ad arma uſque ad ſanguinis effuſionem concurſum. Hac ſeditione effectum eſt, ut ab Eccleſia rurſùm deficientes Bononienſes in libertatem, pulſo ſedis Apoſtolicæ Legato Cardinale Condulmerio (qui poſteà fuit Eugenius IV.) ſeſe vindicarent. Cúmque illos fruſtrà ad ſaniorem mentem Nicolaus reducere conatus eſſet, ac in ipſo popularis ſeditionis æſtu penè occubuiſſet, ij qui ipſum Ecle-

cleſiaſticarum partium ſtudioſiſſimum eſſe noverant, atque ex eo ſuſpectum vehementer habebant, utpote ſuis mutationibus adverſiſſimum, evocari eum ad ſe tanquam aliquem è trivio homuncionem juſſerunt eô conſiliô, ut illa Eccleſiæ ſuæ Caſtra, quæ pridem ipſi ex pacto, cùm ad Epiſcopatum aſſumptus eſt, & ipſius deinde Pontificis juſſu reſtituta fuerant, per vim ab eo repeterent. At ille edicti ſuperbiâ, atque evidenti rei indignitate permotus, quâ Epiſcopalis, & purpuræ dignitas tam contumelioſè habebatur, iturum ſe negavit, quod contra naturæ, & juris ordinem eſſe diceret, *Patrem ad filios, Præſulem ad cives ire.* Inde tamen inſidias parari ſibi intelligens, ne temeritati commotæ plebis facultas amplior delinquendi præberetur, aſſumpto Dominicani Ordinis habitu alium ſe eſſe ſimulans, ut ſcribit Sigonius, vel potiùs, ut habet Zenus, evocato ad ſe Carthuſienſis Monaſterij Præſide, ac mutatis cum eo veſtibus, illum tanquam ſocius, aut inferior proſecutus ad Carthuſiam venit: ſequenti verò die ſub auroram conſcenſis equis, magnis itineribus per ignotos calles Mutinam properavit. Poſt Nicolai diſceſſum Bononienſes Cardinalis familiâ Epiſcopio pulſa, alium Epiſcopum, Bartholomæum nempe Zambeccarium in ejus locum ſubſtituerunt, qui nullo comitante Canonico, ſed ſolis Laicis Magiſtratibus poſſeſſionem Epiſcopatûs adiit.

Mutato habitu Mutinam Bononiâ fugit.

Ejus loco alius à tumultuante populo Epiſcopus eligitur.

His auditis Martinus, Bononienſes Sacris iterùm interdixit, & bellum in eos, majori atque anteà fervore, redintegravit. Quo demùm compulſi, cum Lucido Cardinali de comitibus Legato, Imolæ tum degente, de compoſitione tractarunt, ac pacem ab eo certis retulere conditionibus, quarum præcipua hæc fuit; ut Bartholomæus ille intruſus, nullâ interveniente morâ, uſurpato loco cederet; ac Nicolaus in ſuàm ſedem cum omni familia reſtitueretur. Quod poſteà Legatus urbem ingreſſus, ante omnia executioni mandavit. Reſtitutus hoc pacto Nicolaus à Martino, recrudeſcentibus inter Gallos, & Anglos, eorúmque Reges odiis, tanquam pacis Angelus (ſic enim paſſim vocatur in epiſtolis Pontificiis) iterùm Legatus ad eos pacificandos deſtinatur. Ex occaſione itineris impoſita eidem provincia eſt, ut inter Ligures, Florentinos, ac Venetos armis pugnantes concordiam firmaret. Vix Alpes tranſcenderat, cùm de Martini Papæ obitu primò; mox de Eugenii IV. electione Nuncium accepit, qui Eugenius, ut omnino in Gallias quantocyùs pergeret, nec iter inchoatum ullo pacto interrumperet, ipſi in mandatis dedit. Pontificis itaque juſſis obtemperans, ſuperatis Alpibus in Galliam deſcendit, ubi, ùt inquit Sigonius, undique bella fremebant, ac armorum fragoribus omnia longè lateque circumſtrepebant. Bienniô totô, quo apud Gallos Legatus permanſit, univerſam Galliam pacis gratia circumivit, mox ad Regem, mox ad Ducem Burgundiæ, alióſque, quorum intererat, proficiſcens. Interfuit conventui Atrebatenſi, at ubi ad pacem Angliæ Regem variè tergiverſantem inducere non poſſe perſpexit, inde ex Pontificis auctoritate diſceſſit.

Bononienſes cenſuris compulſi Nicolaum iterum recipiunt: qui variis exinde legationibus fungitur.

Baſileam ſe confert ad Concilium: Verùm ob Patrum obſtinaciam nihil profi-cit.

E Galliis in Germaniam tranſiens ex ejuſdem Pontificis imperio Baſileam ad Conciliumſe contulit, quo in loco per annum ferè integrum manſit, Sedis Apoſtolicæ auctoritatem, ac Romanum Pontificem acerrimè defendendô. Cùm tamen in pervicacia ſua perſiſtentes Patres illos agnoviſſet, eos ut inſanam multitudinem, & acephalum gregem contempſit, ac deſeruit. Uti Sedis Apoſtoliæ Legatus interfuit Conventui Norimbergenſi in Germania acto, ut concordia inter Eugenium Romanum Pontificem, ac Baſileenſes Patres ſtabiliretur, & locus tertius eligeretur pro Concilio, in quo & Baſileenſes, ac Ferrarienſes cum Græcis ac Pontifice convenirent. Verùm, cùm nihil in eo conventu, quod è re eſſet, agi perſpexit, in Italiam profectus eſt ad ſuos, vigilantis ac boni Paſtoris officio fungens.

Divinum Numen Bononienſibus offenſum ſupplicationibus placat.

Hoc tempore, cùm exorta prodigia quædam cæleſtia divinas minas hominibus intentare viderentur: ſæviſſimi ſcilicet terræ motus, quorum impetu plura corruerunt ædificia: Solis Eclypſis tanta, ut Sol in ipſa meridie obſcuratus, denſiſſimas noctis tenebras referret; imbres aſſidui, ac vehementes, omniſque generis tempeſtates, quæ proximæ jam meſſi certiſſimum exitium, ac famem indubiam infelici augurio protendebant: Poſt varias ſupplicationes inſtitutas, cùm nondum placatus eſſet DEUS, Nicolaus Epiſcopus decrevit, ut Imago Deiparæ Virginis, Divi Lucæ penicillo expreſſa, (quæ in æde S. Mariæ Montiſquardiæ propè Bononiam ſervabatur) intrà urbis mœnia deferretur, ac ſub umbella cum accenſis cereis longo agmine comitantibus Sacris, ac profanis Ordinibus religiosè deportaretur. Quo peracto, Civitas voti compos facta, Epiſcopo ſuo Auctore, uberrimum pietatis ſuæ fructum accepit.

Ablegatur iterùm Baſileam Eugenii partes defenſurus.

Interim, Eugenius Romanus Pontifex audiens Baſileenſes in in ſe magis, ac magis inſanire, ut frænum aliquod eorum exceſſibus daret, duos iterùm illuc à latere Legatos emiſit, Nicolaum ſcilicet Albergatum S. Crucis, & Joannem Cervantem ad vincula Cardinales. Hos ſub ſpecie honoris Baſileenſes Patres ad Eugenium remiſerunt pro pace inter eos ſtabilienda: Eugenius tamen eliminatos quodamodò à Baſileenſi Synodo Legatos ſuos, quamquàm boni publici prætextu, graviter ferens, Nicolaum Cardinalem eò reverti voluit, ut omnibus aut præeſſet, aut ſaltem intereſſet, ac factioſorum conatibus, quoad poſſet, ſe ſe objiceret. Cúmque commiſſum negotium ſumma fide, induſtriâ, & integritate curaret, placuit Eugenio eundem tertiò in Gallias proficiſci ad pacem inter Gallum, Anglum, ac Burgundum procurandam, quam ſumma omnium gratulatione poſt longa itinera & labores firmavit. Unde ab univerſis egregiè collaudatis, & plauſu omnium Galliæ Civitatum exceptus, & celebratus Nicolaus in Italiam ſe recepit, ac S. Annæ, Matris B. Mariæ Virginis, Cranium ab Henrico Angliæ Rege donô acceptum Bononiam attulit, quod deinde Carthuſianis ſub annum 1435. in munus, ſuique memoriam conceſſit. Inde Florentiam ad Pontificem pro-

Pacem inter Angliæ & Galliæ Reges firmat.

Cranium S. Annæ ab Angliæ Rege dono accipit.

fectus

fectus, incredibili illum cum toto Cardinalium Collegio lætitiâ, ex iis, quæ in Gallia geſſerat, affecit.

At priuſquàm ad ulteriora progrediamur, non videtur hoc loco reticendum quod referunt copioſiùs rerum Burgundicarum, Gallicarum, & Batavicarum Scriptores, utpote admiratione ſimul & commemoratione digniſſimum. Cùm videlicet Conventus ad diem certum indictus eſſet Atrebati pro pace inter Francorum & Anglorum Reges conſtituendâ, (quod jam bis anteà fuerat fruſtrà tentatum) cùm Burgundus Angli fautor ad voluntatem Legati minimè flecti vellet, Nicolaus ſe contra eum, & Anglos quaſi in apertiſſimos hoſtes jure acturum minatus eſt. Ac ne aliquo modo de poteſtate, quam Chriſtus Eccleſiæ tribuit, dubitarent, petiit candidum panem, cui in ampliſſimo Concilii conſeſſu cum ſumma in Deum fiducia malè eſſet precatus, ſubitò nigerrimus apparuit, magnâ omnium, qui aderant, admiratione; iterùmque iis verbis pani benè precatus, priſtinum reſtituit candorem. Quare ex eo tempore Burgundus concepto terrore Eccleſiæ ſe ſe arbitrio ultrò ſubmiſit; ac dimiſſis Anglis, pacem cum Gallis illicò fecit.

Poteſtatem Eccleſiæ inſigni miraculo docet.

Poſt hæc ad Pontificem rediit Nicolaus, cui grati animi ergò multa pro ſe, ac ſuis obtulit Eugenius: Ille unum tantùm à Pontifice pro tot ſuſceptis itineribus præmium petiit: nimirùm ut dimiſſâ Purpurâ, atque Epiſcopi dignitate, ad Carthuſienſium vitam redire ſibi permitteret. Non impetravit, quod exoptabat Nicolaus: Imò animadvertens Eugenius Baſilienſes nullum audaciæ ſuæ modum ponere, ſed omnem movere lapidem, ut vicinos populos in ſuam ſententiam, ac ejuſdem Schiſmatis damnationem quoquo modo pertraherent, è re ſua, & Eccleſiæ duxit, gravi legatione Germaniæ Principes in fide, & communione ſua continere. Nec diu ipſi hærendum fuit, cui illam committeret, cùm eſſet ei ad manum Nicolaus, qui patrem, ac Principem ſuum (quod eſt optimi Cardinalis officium) in adverſis nunquam deſeruit, quique ad pacandum univerſum Terrarum Orbem divinô nutu, atque conſiliis deſtinatus videbatur. Huic ergo legationem illam injunxit Eugenius, additis, ut ejus perſonam, ac munus ornaret, variis indultis (quæ refert Sigonius) ac præſertim facultate pleniſſima, prout aliàs fecit, quaſcunque Perſonas in illis partibus degentes, à quibuslibet noxis, etiam Hæreſis, aut Schiſmatis abſolvendi. Fuit autem noviſſima illi, nec minùs cæteris laborioſa; & periculi plena demandata legatio, quam ideò tot itineribus, ac peregrinationibus exhauſtus ſubterfugere non immeritò poterat. Sed ille recens ſemper, integer animo, nec laboribus fractus, nec periculis territus ullis, dummodò Deo Eccleſiæ, ejúſque Vicario obſequi; alicujus ſalutem procurare valuiſſet, Ferrariâ movens in Germaniam venit, ad tentandum quónam modo inveterato Schiſmatis malo obviari poſſet, quod poſteà Baſilienſium veſania confecit: Ibique non mediocri adjumento Pontificis rebus apud Germanos labentibus fuit.

Pro bono Eccleſiæ iterùm legatione ad Baſileenſes patres cum emolumento fungitur.

Poſt

In Concilio Ferrarienſi cum Græcis diſputat.

Poſt hanc legationem Eugenium Florentiam, & Ferrariam euntem comitatus interfuit Concilio Ferrarienſi, cui Eugenii juſſu præſedit: reperitur enim in primâ actione unus è Sex Latinis Doctoribus, qui cum totidem Græcis de Spiritûs Sancti proceſſione diſputârunt. Per triennium deinde Florentiæ à Pontificis latere, cui unicè ſtuduit, nunquam diſceſſit. Cùm autem Romam proficiſci Eugenius conſtituiſſet, Florentiâ digreſſus, Senas conceſſit, ibique aliquot menſium ſpatio ſubſtitit: quem ſecutus Cardinalis noſter calculi doloribus graviter vexari cœpit. Luctatus eſt, ait Sigonius, patientiâ magis & virtute, quàm remiſſione doloris, aut ſpe aliqua vitæ, quam libenter ſe cum meliore, atque optabiliore commutaturum eſſe dicebat. Quia cùm vitam hanc, ut pulchrè ſcribit Poggius, tanquam peregrinus, & advena tranſegiſſet, nihil in ea aut ſpei, aut momenti ponens, mortem quoque contempſit, cùm ſe ad meliorem vitam profecturum ſciret. Et cum ſummo, acutiſſimóque dolore torqueretur ex calculo (qui poſtmodùm exſectus ad libræ pondus in eo repertus eſt: Zenus ad ſtateram appenſum à Phyſicis bilibrem repertum, & à ſe viſum ſcribit) tanquam ſciens extremum ſibi diem inſtare, & Medicos contempſit, & dolores immenſos invictâ patientiâ pertulit, aſſiduas Deo gratias agens, qui ipſum etiam in extremo Spiritu exerceri ad patientiam vellet. Invaleſcente itaque vi morbi, ac febrili ardore, & doloris pertinaciâ victus, anno ætatis ſuæ ſexageſimo octavo; ſalutis verò humanæ 1443. die 9. Maji vitâ ceſſit, ac piam animam Deo reddidit, Sacramentis Eccleſiæ ad æternitatis tranſitum ritè expiatus.

Summo calculi dolore vexatus, vitam ſanctiſſimè concludit.

Obitus ejus omnibus, præſertim Eugenio, maximo mœrori eſt.

Quod ubi reſcivit Eugenius, & communi famâ per Urbem vulgatum eſt, dici non poteſt, quantus Pontificem, univerſam Curiam, & Civitatem mœror invaſerit. Omnes ſiquidem ſplendorem, & decus Eccleſiæ amiſſum conſonis vocibus lamentabantur: & ipſe Eugenius cecidiſſe coronam capitis ſui mœrens ingemiſcebat, atque ut erepti ſibi amici deſiderium aliquo modo ſolaretur, veſicam aperiri, & calculum extrahi juſſit, quem deinceps apud ſe pro conceptâ ſanctitatis ejus opinione uſque ad obitum retinuit. Cùm verò in Baſilicam D. Auguſtino ſacram exanime corpus delatum eſſet, tantus derepentè confluentis undique populi, omniúmque Ordinum concurſus effectus eſt, manus ac pedes ſancti Viri deoſculantium; ut undarum ſe modo propellerent, atque comprimerent, vixque contineri Ædibus poſſent; felix enim ſibi quiſque videbatur, cui illum vel oculis, vel manibus contingere licuiſſet. Funus in principe Senenſium Baſilica ingenti pompa ac celebritate curatum eſt, non utique ex mandato, ſed curâ Thomæ Sarzanenſis, defuncti quondam Cardinalis familiæ Præpoſiti, & Œconomi, qui inde ad ſummum ſub nomine Nicolai V. evaſit Sacerdotium. Eugenius autem Pontifex, qui ægrum ſæpè inviſerat, atque etiam decedenti ſacrum ſuæ benedictionis munus impertierat, defuncti quoque Inferiis intereſſe & ſacrum ſolemne celebrare voluit. Quod pietatis officium in S. Bonaventuræ funere Gregorium quondam X. præſtitiſſe legimus.

Et maximus populi confluxus ad ejus funus.

Hujus

Hujus mortis nunciô Bononiam perlatô, magno luctu Urbs tota completa eſt; Tabernæ clauſæ; Juſtitium indictum; atque omnia veræ, ac intimæ triſtitiæ ſigna edita, quæ ad decorandum ſummi cujuſdam Principis obitum exhiberi potuiſſent. Juſta etiam per triduum in majore Templo magnificè perſoluta, Magiſtratu, & univerſis Ordinibus cum frequentiâ populi præſentibus, perorante ac funebri oratione parentante Poggiô, celeberrimo ea ætate Oratore. Sacrum autem ejus corpus Senis ad Carthuſiam Florentinam delatum (pro ut ipſe vivens præceperat) piè ac religiosè in ea conditum eſt, ubi uſque in hanc diem miraculis clarum jacet cum hoc Epitaphio.

Bononienſium prolixus mæror.

SEPULCHRUM.

Miraculis claret.
Ejus Epitaphium.

Omni laude digniſſimi, & Reverendiſſimi Patris, Nicolai,
Tituli S. Crucis in Hieruſalem Presbyteri
Cardinalis.

Hic natus Bononiæ primùm, ex Priore Carthuſienſe,
Petente Populo Bononienſi Epiſcopus,
Tum à Martino V. Pontifice Cardinalis deſignatus,
Poſt plurimas Legationes Senis diem ſuum obijt,
Ætatis ſuæ anno Sexageſimo Octavo.
Vir piiſſimus, doctiſſimus, mitiſſimúſque,
Vitæ integritate, ſingularíque Virtute,
Omnium teſtimonio comprobatus.

In gradibus verò Tumuli, qui extat è marmore, hi leguntur verſus, quos ab Oldoino, & Nomenclatore Cardinalium relatos huc exſcribo:

Aliud ejuſdem Epitaphium.

Carthuſia me terra tegit, quem ſumpſit Alumnum:
Ac dedit eſſe patrem nativa Bononia tandem,
Me ſibi Paſtorem tenuit de jure vocatum.
Cardinis Eccleſiæ compulſus pondera ſumpſi,
Et Crucis in Titulo mihi fulſit rubra Tiara.
Mille, quatercentum, denos quater egerat annos;
Tres etiam cyclus ſolaris, dum NICOLAUS
Mente petens cælum, ſub ſaxo corpore claudor.

Poſt mortem Thomæ Sarzanenſi ſplendore coruſcus apparens, ſummum illi Pontificatum quarto poſt anno futurum prædixit; Eúmque de felici ſuo inter cælites ſtatu commonuit: quare non modò apud Carthuſianos, ſed & apud omnes paſſim eam ſibi ſanctitatis opinionem peperit, ut nomine à Majoribus accepto, & de manu in manum tradito, in hunc uſque diem *Beatus Nicolaus* vocitetur: à Bononienſibus etiam inter Urbis Patronos & Tutelares relatus.

Thomæ Sarzanenſi apparens pontificatum prædicit.

Poggius Florentinus eruditiſſimus ſimul ac diſertiſſimus, hæc de illo poſteritati tranſcripſit: *Nicolaus Albergatus, Vir inſignis, integerrimus, omni laude ornatiſſimus, in ſcribendo, ac diſputando doctiſ-*

Ejus elogiũ ex Poggio Florentino.

L *ſimus*

ſimus ; cujus morte ingenti præſidio Eccleſia ; auxilio inopes ; boni omnes adjumento ſunt ſpoliati. Vir vita & moribus ſingularis, cui parem ætas illa non protulit, & qualem ſæcula rara ferent. Vir ſumma prudentiâ, & Sapientiâ præditus, religione inſignis, pietate præcipuus, excellens integritate vitæ, de omnibus optimè meritus, in quo nullorum quamvis perſpicaces oculi ullum unquam locum maledicto invenire potuerunt. Qui facultatibus egenos, ſubſidio imbecilles, conſilio plurimos, opibus ſingulos, omnes patrocinio ſublevabat ; erátque veluti parens unicus bonorum, ac calamitoſorum refugium.

Item ex Arnoldo de Boſtio. Arnoldus de Boſtio de viris illuſtribus Ordinis Carthuſiani hoc condigno Nicolaum noſtrum exornat elogio : *Fuit magnus Eccleſiæ Bononienſis Antiſtes, toti ſalutifer Orbi, & velut alter Elias Zelo Domûs DEI accenſus Sanctorum Cathedram meritis eximiis implens, humanarum, divinarúmque cognitione Literarum ornatus, qui Divi Petri Navicula, dum ſecundis uteretur ventis, maximo ſemper adjumento extitit ; dum verò adverſis procellarum turbinibus quateretur, adminiculo, & ſubſidio ſingulari : terſum Virtutis ſpeculum ; errorum excidium ; Chriſtianæque Reipublicæ propugnaculum ; & clarum Eccleſiæ jubar ; cujus vita fuit totius ſanctitatis exemplum ; cujus mores inſtituta Eccleſiarum ; eloquentia ſtupor ; doctrina miraculum. Quem mortuum omnis planxit Italia, cujus corpus terra ſuſcepit, anima Chriſto reddita eſt ; cui durô, & diuturnô martyriô viventem ſui corporis hoſtiam immolârat. Agglomerata de eôdem elogia invenies paſſim apud rerum Eccleſiaſticarum ſcriptores, ſeu veteres ij ſint, ſeu Neoterici.*

Ejus ſcripta. Scripſit Nicolaus : Recollecta multæ Lectionis.
De inexcuſabili Peccatoris nequitia.
Orationes multas pro pace, pro abolendo Schiſmate.
Sermones ſacros quamplurimos.
Epiſtolas eruditiſſimas ad diverſos.
Apologiam pro Eugenio.
Elegias ſacras. Aliáque id genus multa.

De eo agunt Petrus Suter de Viris Carthuſianis. Poggius Brandolinus Florentinus in Oratione funebri. Joannes Baptiſta Zenus in vita. Carolus Sigonius de Epiſcop. Bononienſ. Paulus Corteſius de Cardinal. Æneas Sylvius in Commentar. Polydorus Virgelius in Hiſt. Anglic. Bonaventura Caballus in vita. Ludovicus Donius in vita. Arnoldus Vuion in ligno vitæ. Pomponius Vizanus in Hiſt. Bononienſ. Petrus Dorlandus in Chronico Carthuſ. Antonius Sanderus in Elog. Cardinal. Paulus Moroſinus in Hiſt. Veneta. Aubery in vita. Colerotius in Elencho Cardin. Henricus Spondanus in Annal. & plurimi alii.

ANNO 1417.

SEDENTE MARTINO III. DICTO V. PONTIF. MAXIMO.

De

JULIANO CÆSARINO S. R. E. CARDINALE.

JULIANUS Cæſarinus Romanus, familiæ ſplendore, doctrinâ, eloquiô, rerum experientià, judicii acrimonià, vitæ integritate, & Gloria militari illuſtris. Quem Æneas Sylvius in Epiſtola 52. ad Philippum Mariam Ducem Mediolanenſem; *Virum ſui temporis eloquentiſſimum, eruditiſſimum, ac prudentiſſimum* appellat; *utpotè qui ſpiritum nobiliſſimum, & ad omnia, quæcunque ageret, divinitùs aptum gereret.* Hic florenti adhuc ætate Jurisprudentiam in celebri Gymnaſio Patavino aliquamdiu publicè, ſummáque cum laude docuit; ubi juvenem miro diſcendi ardore incenſum Dominicum Capranicam, eàdem poſtmodùm die cum illo ad purpuram evectum, auditorem habuit. Julianus ex Protonotario Apoſtolico, & Referendario Signaturæ Sanctiſſimi, ſeu, ut aliis placet, ex Auditore Rotæ Romanæ à Martino V. Diaconus Cardinalis S. Angeli in foro piſcium die 26. Maji anno 1426. renunciatus, ſed non publicatus niſi die 8. Novembris anno 1430. ab eodem Martino titulum S. Sabinæ; & pridiè nonas Martii anno 1444. ab Eugenio IV. Martini ſucceſſore Epiſcopatum Tuſculanum adeptus eſt. XV.

Julianus vir eruditiſſimus ob præclaras animi dotes variis dignitatibus, ipſáque purpurâ ornatur.

Antequam verò legationis Bohemicæ, quâ juſſu Martini V. Julianus functus eſt, mentionem ingeramus: operæ pretium me facturum confido, ſi, quis hoc tempore rerum ſtatus in Bohemia fuerit, paucis juxta factam n. 7. inſinuationem aperiam. Adjecerat Sigismundus Cæſar, poſt Synodi Conſtantienſis exitum, animum ad regnum Bohemiæ ſibi aſſerendum: nam Wenceslaus Rex, dictus *Ignavus*, frater ejus anno 1419. nullis relictis liberis diem obierat. Apud Bohemos verò & ſub Regis deceſſum, & in ipſo interregno turbulentiſſimus erat rerum ſtatus, omniáque inteſtinis ſervebant tumultibus, hac præcipuè ex cauſa. Quod Joannes Huſs cum aſſecla ſuo Hieronymo Pragenſi à Concilii Patribus hæreſeos condemnatus, Conſtantiæ flammis exuſtus fuerat. Quemadmodum ſuprà n. 7. in vita Simonis Cardinalis de Cremaudo prolixè enarravimus. Exuſtorum doctrinam multi poſteà in Bohemia amplexi, ductore Joanne Ziſca arma in imbelles monachos, ac Sacerdotes ſumpſerant, ſuámque hæreſim mordicùs retinere, ac cum vitæ, fortunarúmque periculo tueri animum induxerant: Sigismundum autem maximè oderant, ejúsque imperium non ſine convitio detrectabant, utpotè quem genti ſuæ iniquum eſſe, & Huſſum fraude & perfidia in mortem adduxiſſe palàm criminarentur. Huſſus enim Conſtantiam vocatus, fiduciæ tabulas à Cæſare acceperat, quibus cùm ſatis ſibi

Turbulentus Bohemiæ ſtatus deſcribitur.

E cineribus Huſſi magnum in Eccleſia incendium excitatum.

Frangenti fidem, fides frangatur eidem.

Huſſitarum impietas & crudelitas.

cautum eſſe putaret, in vitæ periculum ſe dedit, decernente Synodo, non ſervandam hæretico fidem, qui Eccleſiæ fidem prior ipſe violaſſet. Huſſitæ igitur præeunte Ziſcâ in monaſteria & templa irruunt, ſacram ſupellectilem diripiunt, vetuſtos Eccleſiæ ritus abolent, ſuos ſtabiliunt. Mox affluente perditorum hominum multitudine arcem Viſgradenſem Pragæ novæ mœnibus vicinam expugnant; præſidia opportunis Pragæ minoris locis collocata deturbant; Divi Wenceslai arcem in monte ſitam obſidione cingunt; excurſiones immanes agunt; agros depopulantur; villas incendunt; oppida & urbes impugnant, diripiunt, demoliuntur; obvia quæque vaſtant, innumeráque crudelitatis & avaritiæ exempla edunt; ſic ut nulla fidei, nulla religionis, nulla ſacrorum, nulla conditionis, ſexus, aut ætatis habita ſit ratio, furente per omnia, & prædominante truculentiſſimo fidelium hoſte Joanne Ziſcâ.

Mortuo Ziſcâ in duas factiones dividuntur. Eorum anteſignani Procopius Major & Procopius Minor.

Monſtro hoc, ultore DEO, è vivis ſublato, inque orcum, unde emerſerat, detruſo ingens mœror exercitum ejus invaſit, trepidare omnes, lamentari milites, accuſare fortunam, quæ Ducem invictiſſimum morti vincendum dederit. Nec mora duæ factiones exortæ. Altera Procopium magnum, quem Raſum vocavêre, ſibi ducem præfecit. Altera nullum inveniri poſſe dictitans, qui jure incomparabili Ziſcæ ſuccederet, ſelectis paucis qui communi Conſilio bellum adminiſtrarent, ſeſe Orphanos appellavêre, inter quos potior habitus eſt Procopius, cognomento minor: atque ita Thaboritæ in duos exercitus diviſi, alii vetus nomen retinuêre, aliis Orphanorum, ut diximus, ob mortem ducis inditum nomen. Qui etſi aliquando inter ſe diſſentirent, ubi tamen extrinſecùs vis ingruit, junctis viribus in unis caſtris ſeſe defenderunt. Muro circumdatas urbes, niſi victualium comparandorum gratiâ, perrarò ingredi; cum liberis & uxoribus in caſtris vitam agere; currus quamplurimos habere; his pro vallo uti; Procedentes ad pugnam, duo ex his cornua facere; in medio peditatum claudere; alæ equitum extra munitiones propè adeſſe. Ubi congredi tempus viſum, aurigæ qui cornua ducerent, ad Imperatoris ſignum ordines quadrigarum aperire, dilatare, contrahere, hoſtes ſenſim intercipere, claudere, occidere. Nam hoſtes ſemel intercepti, cùm ſui extrinſecùs agentes ſubvenire non poſſent, partim gladio à peditatu, partim miſſilibus ab his, qui in carris erant, viris ac mulieribus necati ſunt. Equitatus extra munimenta depugnare, quem ſi fortè quis oppreſſiſſet fugientem, mox aperti currus excipere, indéque velut ex civitate mœnibus cinctâ defendi, eóque modo victorias quamplurimas conſequi: cùm eam pugnandi peritiam vicinæ gentes ignorarent, & ager ille ſeptentrionalis latè patens, ad explicandos bigarum, quadrigarúmve ordines peridoneus haberetur.

Horum mirus pugnandi mos, & peritia.

Egrediebantur duo plerumque exercitus: alter Sileſiam, alter Moraviam depopulabatur, vicináſque fidelium regiones aſſiduis incurſionibus infeſtabant. Germanos per circuitum habitan-

bitantes, alios Philiſtæos, alios Idumæos, rurſúmque alios Moabitas vocabant: Bohemiam verò nobiliori vocabulo terram promiſſionis appellabant. Cúmque in proximam provinciam hoſtiliter excurriſſent, priùs cum præda depopulatis agris revertebantur, quàm fideles cognoviſſent adventum. Erat & tertius exercitus, quem fratrum Orebitarum nuncupari diximus. Huic author fuit Bedricus Presbyter Stamicenſis, natione Moravus, qui bellis aſſiduis Sileſiam, terráſque vicinas afflixit. Hic ſpreta religione Chriſtianâ, calcatóque Pontificio jure, pellicem priùs adamatam, publicè in uxorem duxit, illáque mortuà alteram ex Polonia ſuperinduxit, ex qua ſeptem filios ſuæ nequitiæ Sectatores ſuſtulit. Cùm obſiderent Zutelam oppidum in Auſtria munitum, Thaboritæ ſimul & Orphani duabus noctibus & una die abſque intermiſſione mœnia expugnavêre: Superveniente autem cum exercitu Alberto ejus terræ Principe, pugnatum eſt acriter in quartam uſque horam, nutante utrobique victoriâ. Ceciderunt ex utraque parte primi bellatores. Poſtremò ità diſceſſum eſt, ut currus ſuos & impedimenta Thaboritæ amitterent, Albertus caſtris exutus abiret.

Bedricus Presbyter Apoſtata Orebitarum Ductor.

Zutela oppidum Auſtriac. oppugnatur.

Rediit tamen paulò pòſt Porcopius Raſus, qui redintegratis viribus oppidum Rhetium in Auſtria celebri obſidione cinxit. Pragenſes ejus ſigna ſecuti, & Bohoslaus Cygneus (cujus ſuprà n. 7. meminimus) qui eo loco ſagittâ confoſſus interiit. Rhetium vi captum, direptum, atque exuſtum: in quo multi mortales periêre: Sequior ſexus conſtupratus & in fruſta conciſus; viri atque puberes ferro deleti; præda ingens abacta; Burggravius Maldeburgenſis, loci dominus, captus & Pragam ductus, in carcere diem obiit. His geſtis, vocati ab Imperatore Sigiſmundo Bohemorum Principes, ad eum magno numero uſque Poſonium profecti ſunt. Id oppidum Hungariæ, in finibus Auſtriæ atque in ripa Danubii ſitum. Neque ingreſſi mœnia, in tentoriis è regione urbis manſêre. Egreſſus ad eos Sigiſmundus, multa de jure ſuo locutus, paternum atque avitum regnum repetere: ſi quæ eſſent, quæ Provincialium mentes ab ſe ſe alienarent, ea ablaturum: Bohemis, ex quibus natus eſſet, pacificum, benignúmque Regem futurum; confiderent, nihil aſperi deinceps in ipſos commiſſurum. Illi è contrario ſe armis ab eo ſine cauſa impetitos dicere: cives ſuos Conſtantiæ contra publicam fidem exuſtos: Inauditos Bohemiæ primores tanquam hæreticos à Romana Eccleſia damnatos: Regnum ſacris contumelioſè interdictum. Non eſſe tam exiguam Bohemorum potentiam, quæ ſuo nequeat honori conſulere. Reſponſum à Sigiſmundo benignè datum ad objecta, oblatúmque generale Concilium Baſileæ indictum, in quo ſuam innocentiam Bohemi oſtendere poſſent, ſi ſe univerſalis Eccleſiæ judicio ſubmittere vellent.

Rhetium vi capitur, diripitur, incenditur.

Sigiſmundus Imp. Bohemos fruſtrà ad obſequiū reducere ſatagit.

Inter hæc Martinus V. Pontifex Maximus, ubi armatam hæreſim in dies creſcere animadvertit, priusquàm peſtis ampliùs invaleſceret, Cardinalem Vintonienſem, natione Anglum, regia ſtirpe natum (de quo ſuprà n. 11.) in Germaniam proficiſci juſ-

Martini V. & Germanorum Principum in Bohemos hæreticos expeditio.

ſit, qui contra Bohemicam labem vicinas gentes in arma concieret, cui & Imperator adjumento fuit. Inſtituti ſunt tres exercitus. Saxoniæ Duces, & quas vocant ſtagnales Civitates in primo militavêre. Secundum ex Franconibus conſtitutum Marchio Brandenburgenſis ductabat. Tertiò præfuit Otho Trevirenſis Archiepiſcopus, quem Rhenani ſecuti ſunt, Bavari quoque, & civitates Suevorum imperiales. Ingreſſi Bohemiam tribus locis, poſtquam Sylvam penetravêre, juncti ſimul ante Miſnam caſtrametati ſunt. Hanc urbem Prichico Flenotenſis, inter hæreticos quantum doctior ac facundior, tantum crudelitate & perfidia nequior præcedenti nocte ex fidelium manibus eripuerat. Erat igitur conſilium exercitûs, hanc urbem priùs recuperare, quàm ultrà procederent. Sed, cùm hæretici collecto raptim milite in eos procedere per exploratores nunciarentur, non viſum hoſtem fugerunt, Thacoviámque petentes, inſtrumenta bellica cum præda ibi dimiſerunt. Nondum Cardinalis in exercitu fuerat, ſed ad Thacoviam fugientibus occurrens, admiratus eſt tot Ducum, fortiúmque virorum pavidam fœdámque fugam, magnis precibus, ut redirent in hoſtem, omni ex parte inferiorem hortatur. Quòd, cùm fruſtrà niteretur, & ipſe turpis fugæ comes effectus. Vix ſylvam ingreſſi erant, cùm ſupervenientes Bohemi poſtremum agmen laceſſere cœperunt. Facta eſt profuſior ac pavidior fuga, nec priùs fideles fugere, quàm hæretici perſequi deſtiterunt. Hoſtes impedimentis direptis, Thacoviam expugnantes, machinis bellicis potiti ſunt. Exin Miſnam populati, cùm per Franconiam redirent, ne Bambergenſem agrum, Norimbergenſémque vaſtarent, pecuniâ placati divitem exercitum reduxêre.

Prichico crudelis hæreticus.

Fœda Fidelium fuga hoſtibus victoriam conciliat.

Nova Germanorum Principum in Bohemos expeditio.

Sigiſmundus his cognitis, Norimbergam profectus, nova Principum auxilia comparat. Martinus quoque Pontifex Maximus, ut creſcenti in dies malo occurreret, Julianum Cæſarinum Cardinalem, Legatum Apoſtolicum in Germaniam mittit, ut perfidis Bohemis bellum inferat, & adveniente tempore in Baſilenſi concilio, quod propediem futurum erat, nomine Apoſtolico præſideat. Is Germaniam ingreſſus, mox Norimbergam ad Sigiſmundum ſe confert, quo in loco perfrequentes Germanorum Principes convenerant. Decreta eſt nova in Bohemos expeditio ad VIII. Kalend. Julii. Dux belli Fridericus Marchio Brandenburgenſis declaratus, qui Cardinalem ſequeretur. Ingreſſus eſt Bohemiam per viam, quæ ducit ad Taplam. In ea expeditione Albertus & Chriſtophorus Bavariæ, & Fridericus Saxoniæ Duces fuêre: Joannes & Albertus Brandenburgenſes Principes, cum Patre Friderico, penes quem belli ſumma erat: Herbipolenſis, Bambergenſis, Eyſtettenſis Epiſcopi; Societas Suevorum, quam S. Georgii vocant, & Imperialium civitatum. Moguntinus, Trevirenſis, & Colonienſis Archiantiſtes auxilia miſerunt, & cum his Provinciarum ſuarum Primores. Suprà quinquaginta millia equitum fuiſſe traduntur: Peditum minor erat numerus. Nam Germani patentibus freti campis, equeſtres plerumque pugnas agitant.

Quinam Principes huic expeditioni interfuerint?

Juli-

Julianus Cardinalis, dum eos opperitur, ad Calendas uſque Auguſti profectionem ſuſpendit. Albertus interea ex Auſtria ducens, cùm ad diem adeſſe Cardinalem minimè intelligeret, impar Bohemicæ potentiæ, retroceſſit. Ingreſſus deinde Cardinalis, numeroſum exercitum ductans, multas hæreticorum villas incendit, oppidáque per tranſitum capta diripuit, in quibus non avaritia tantùm, verùm crudelitas etiam militum graſſata eſt, qui mares cum fœminis obvios, ſenes, puerósque paſſim necavêre. In extremis tamen Regni partibus ea calamitas deſæviit, cùm Duces copiarum inſidiis hoſtium diffidentens interiora petere formidarent. Bohemi, qui jam pridem hoſtem affuturum acceperant, expeditas in armis legiones coëgerant, & ubi fidelium domicilia reperiebant, ea ferro atque igne vaſtabant. Inter quæ Stiltivergium oppidum ab Orphanis expugnatum ac direptum, puberes ad unum omnes necati; virgines & matronæ libidini reſervatæ & abductæ.

Julianus Cardinal. Bohemiam populabundus ingreditur.

Intereà ſive proditio in exercitu Fidelium fuit, quod plurimi putavêre, ſive inanis ſua ſponte mentes hominum pavor invaſit, totis caſtris trepidatum eſt; & priuſquàm ullus hoſtis in conſpectum daretur, fœdiſſima rurſùm cœpta fuga. Miratur Julianus unde hic timor? quæ ratio tantum exercitum fugere ſuaderet? igitur ambire Duces, hortari arma expedirent, aciem inſtituerent, forti animo hoſtem exſpectarent. *Non de regni gloria aut agrorum poſſeſſione certari, de vita, de religione, de Chriſti honore, de animarum ſalute bellum geri. Turpe Germanis eſſe, quorum nobilitatem, virtutémque totus orbis celebraret, ex prælio fugere; mori ſatiùs, quàm hoſte nondum viſo cedere. Neque ſecurè intra mœnia habitare poſſe, qui campos hoſti relinquerent; arma viros, non muros tegere. Niſi gladiis ſuam libertatem tueantur, aut caſuros brevi hoſtili ferro, aut ſervitutem morte acerbiorem laturos.* Sed inutilis apud eos cohortatio fuit, quorum pudorem metus eviceràt. Ablata ſunt raptim ſigna: & tanquam nullus eſſet in exercitu ductor, tumultuosè quiſque non exſpectato imperio, non ſalutato comite, multi etiam projectis armis, non aliter, quàm ſi hoſtis à tergo inſtaret, rapido curſu fugam maturavêre. Quibus & Cardinalis poſt multam obluctationem invitus ſeſe comitem dedit. Hoſtis paulò pòſt, ex metu alieno factus audacior affuit; impedimentiſque omnibus, quibus per ſylvam non erat facilis exitus, & ingenti prædâ potitus eſt. Albertus tamen, cùm accepiſſet intrâſſe Bohemiam Cardinalem, & ipſe iterùm ex Auſtria coactis copiis in hæreticos duxit; Præzoroviámque munitum oppidum oppugnare adorſus eſt. Sed fugâ Cardinalis cognitâ, ab incœpto deſtitit; & per Moraviam, quæ nondum ei parebat, infeſta ſigna circumferens, ſupra quingentas villas ferro & igne delevit. Oppida multa vi cepit, atque diripuit; mortalium maximam ſtragem edidit. Atque adeò gentem illam afflixit, ut jugum ejus accipiens parére ſibi, & obſequi ea lege promiſerit, ut circa religionem id ſequi teneretur, quod Baſileenſe Concilium decerneret.

Turpis Fidelium. fuga.

Juliani ad fortitudinem fruſtranea hortatio.

Capeſſitur fuga: Hoſtis ingenti prædâ potitur.

Albertus Dux Auſtr. Moraviam vaſtat.

Julianus Baſileam ſe confert; Cæſar Romam.

Exactus ex Bohemia Legatus Baſileam ſe contulit, ibique Concilium celebravit. Sigiſmundus, qui per tempus expeditionis Norimbergæ ſe continuerat, ad coronam imperii Romæ ſuſcipiendam iter ingreſſus, Primoribus Regni Bohemiæ litteras dedit, in quibus ſcripum erat: *Se natione Bohemum, nulli genti magìs quàm ſua affectum; Romam non aliam ob cauſam petere, quàm coronæ ſuſcipiendæ gratiâ. Id decorum Bohemorum genti accedere, cujus honeſtandæ ſibi maxima ſemper cura fuerit. Cœptum eſſe jam ſuâ operâ Baſileæ Concilium: hortari eos, qui ſe audiri de religione cuperent, eo proficiſci; nec plùs ſapere vellent, quàm mater Eccleſia Catholica: Auditurum benignè conventum rationes eorum; tantùm operam dent, ut cum Synodo, quæ almo Spiritu Regeretur, de religione conveniant; ſibíque redeunti paratum regnum reſervent. Neque enim arbitrari ſe, Bohemos ejus imperium fugere, cujus Pater, Frater, Avus, apud eos regnaverint. Nec ſe alia lege regnaturum, quàm cæteri Chriſtiani Reges.*

Bohemi invitantur ad Concilium Baſil.

Scripſit & ipſa Baſileenſis Synodus Bohemis, ut Legatos mitterent, qui fidei ſuæ rationem oſtenderent: Securitatem itineris, & dicendi, quæ vellent, libertatem promittens.

Mainardus Princeps ſuadet eundum, invitâ plebe.

Fuerunt inter Bohemos duæ ſententiæ: Orphani & Thaboritæ, & plebs ferè omnis, eundum eſſe negabant, Joannis & Hieronymi exemplum in medium afferentes, qui Conſtantiam ad Synodum profecti, ſub fide Sigiſmundi publicè data, tanquam hæretici flammis combuſti fuiſſent. Nobilitas verò Mainardum ſecuta Principem Novæ domus, virum cordatum & ingenio dextero, petendum eſſe Concilium prorsùs ajebat: nec tolerandos videri, qui novas eáſque peregrinas de fide ſententias, novúmque ritum Religionis inveniſſent, niſi dictorum, factorúmque rationem univerſali Eccleſiæ redderent; & quæ vulgò inculcaverant, coram doctis proferrent. Vicit hæc ſententia.

Legatio Bohemorum ad Conciliũ.

Legatio trecentorum equitum Baſileam miſſa: cujus Principes fuêre, Guillelmus Koska, non tam equeſtri dignitate, quàm Eccleſiarum direptione inſignis; Procopius Raſus, idem magnus multis victoriis, magníſque ſceleribus nobilitatus; Joannes Rochezana Pſeudo Pragenſium Apoſtolus, religionis Catholicæ hoſtis acerrimus, ejuſdémque perturbator maximus; Nicolaus Gallecus Thaboritarum Sacerdos, & Petrus Anglicus patria profugus, ac ſolis Elenchis in diſputatione confidens. Effuſus extra mœnia Baſileenſis populus, ex Synodo quoque complures, adventum fortiſſimæ gentis pro portis exſpéctavêre.

Ad adventum Bohemorum populus Baſil. in admirationem rapitur.

Alii frequentes in plateas, qua tranſitus eſſet, convenêre: Matronæ, pueri, puellæ feneſtras complere. Alii hunc, alii illum digito deſignare; peregrinos habitus, non viſa priùs veſtimenta mirari; horribiles hominum facies, truces notare oculos; non eſſe aliena, dicere, ab ea hominum ſpecie facta, quæ fama prodiderat. In unum tamen cuncti Procopium defigere lumina; illum eſſe, qui toties Fidelium fudiſſet exercitus; qui tot oppida ſubvertiſſet; tot hominum millia neci dediſſet; quem ſui pariter atque hoſtes metuerent; invictum Ducem, audacem, intrepidum; neque labore, neque timore ſuperandum.

Exce-

Exceptos Bohemorum Legatos hoſpitaliter, poſtridiè in concione accerſitos Julianus Cardinalis benignè allocutus, & longa & luculenta oratione, quæ adhuc extat, ad ea quæ pacis & unionis eſſent, cohortatus eſt: *Eccleſiam Chriſti Salvatoris Sponſam, omnium fidelium matrem eſſe, dictitans: claves ligandi atque ſolvendi habere; candidam ſine ruga, ſine macula in his, quæ neceſſaria ad æternam vitam creduntur, errare non poſſe. Qui eam contempſerit, alienum profanum, & quaſi ethnicum publicanúmque cenſendum: eam nusquam meliùs quàm in Concilio generali repræſentari. Statuta Conciliorum Eccleſiæ placita exiſtimari: Conciliis ritè congregatis non minùs quàm Evangeliis credi oportere, quorum authoritate, & ipſa ſacrarum literarum eloquia præcepta ſunt. Bohemos, qui ſe filios Eccleſiæ dicerent, voces Matris audire debere, quæ filiorum oblviſci non poteſt: eos jam pridem ſeorſum à matre vixiſſe, neque id novum eſſe: complures aliquando fuiſſe, qui matrem reliquêre, rediiſſe tamen qui ſalutem optavêre. Regnante diluvio omnes periiſſe, qui extra arcam remanſêre: Dominicum agnum in unis ædibus manducandum: extra Eccleſiam non inveniri ſalutem. Hanc eſſe hortum concluſum, ſignatúmque fontem, cujus aquam ſi quis biberit, non ſitiet in æternum. Ex re ſua ſapuiſſe Bohemos, qui ejus aquæ fluenta apud Concilium requiſierint, matrémque tandem audire ſtatuerint. Faceſſere jam odia debere, ponenda eſſe arma, omnémque belli materiam procul abjiciendam: audituros benignè Patres, quæcunque Bohemi pro ſua cauſa dicere velint; tantùm parati animo ſint, nec benè conſulta ſanctæ Synodi Conſilia reſpuant, quibus non Bohemos tantùm, ſed omnes Chriſti fideles acquieſcere oportet, ſi modò æternæ vitæ participes eſſe velint.* Audita eſt erudita Cardinalis oratio ſummo Patrum conſeſſu. Bohemi pauca reſpondêre, quibus par facundia non eſſet: *Se neque Concilia, neque Eccleſiam contempſiſſe: adversùs inauditos ſententiam Conſtantiæ latam: nihil de religione Chriſtiana detrahere; incorruptam apud ſe Patrum authoritatem manere: quodcunque Bohemi aſſerant, ſacris literis atque Evangelio confirmari: veniſſe ut innocentiam ſuam univerſali Eccleſiæ patefaciant, peteréque publicam audientiam, in qua Laici quoque adſint.* Neque id negatum. Interroganti Legato, quænam illa eſſent, in quibus à Romana Eccleſia diſſentirent? quatuor articulos propoſuêre.

Juliani Legati præclara ad Bohemos oratio.

Brevis Bohemorum reſponſio.

I. *De communione divinæ Euchariſtiæ, quam ſub ſpecie panis & vini ſumendam his, qui ſalvi eſſe velint, neceſſariò affirmabant.*

II. *De civili dominio, quod Clericis interdictum divinâ lege dicebant.*

III. *De prædicatione verbi Dei, quam liberam, permiſſamque paſſim omnibus contendebant.*

IV. *De publicis delictis, quæ nulla ratione toleranda putabant, etiam majoris mali vitandi gratiâ.*

Quatuor Bohemorum articuli.

Cæterùm quamvis plurima fuerint, eáque enormia dogmata, quæ Huſſitarum perfidia adversùs Catholicæ fidei veritatem aſtruere & prædicare non dubitabat: Legati tamen Bohemorum coram Concilio, doctorúmque Patrum cœtu hæc quatuor tantummodò tueri poſſe arbitrati ſunt, eáque Regni nomine dicta.

Verùm cùm Julianus Legatus alia de Bohemis accepiſſe ſe affirmaret, quæ Chriſtianas aures offenderent, inter quæ illud eſſet, quod

Procopii protervia.

Selecti patres ad reſpondendum Bohemis.

Religiones Mendicantium inventum eſſe Diabolicum prædicarent: aſſurgens Procopius, *Neque hoc falſum eſt*, inquit, *Pater reverende. Nam ſi neque Moyſes, neque ante eum Patriarchæ, neque poſt eum Prophetæ, neque in nova lege Chriſtus Dominus, neque Apoſtoli Mendicantes inſtituêre, quis non intelligit, Diaboli, tenebrarúmque opus eſſe?* Excepta eſt ingenti cachinno ineruditi vox Procopii. Legatus verò, ut erat manſuetiſſimus Pater, argumentationem indocti hominis placidè diſſolvit. Neque enim Prophetarum, Patriarcharúmque placita, & quæ Chriſtus inſtituit, quæque ſanxerunt Apoſtoli, dumtaxat à Deo eſſe docuit; verùm Eccleſiæ quoque decreta, quæ ſancto dirigente Spiritu ducitur, opera Dei eſſe monſtravit: quamvis & aliunde Mendicantium vita ex Evangelio, ſumpta videri poſſit. Selegerunt deinde Bohemi quatuor Magiſtros, qui ſuos articulos ex Divina lege ſumptos oſtenderent. Qui eos confutarent ex cœtu Patrum totidem aſſumpti, viri præſtantes & ad dicendum parati. Diſputatum eſt quinquaginta diebus: multa in utramque partem adducta. Poſtremò cùm victa Huſſitarum perfidia vinci nollet, ad tractatus ventum, tentatúmque, ſi fortaſsè amicè trahi poſſent. Miſſi & Oratores ex Concilio in Bohemiam, viri doctiſſimi, & qui Gentis verſutiam noſſent. Multa cum Bohemis agitata: nunc pacis ſpes facta, nunc belli metus.

Conſpiratio Nobilium Bohemorum adverſùs Procopium Raſum.

Dum hæc aguntur, Thaboritæ & Orphani Mainardo, cæteriſque nobilibus inſenſi eſſe cœperunt, eorúmque ſuſpectas actiones habere, tanquam Concilio auſcultarent. Neque vana opinio. Convenêre namque ſæpiùs inter ſe Barones, errorem ſuum recognoſcere, miſeros ſe dicere, qui, cum Regis imperium abdicaverint, Procopii auſteri hominis jugum ferant. Illum Dominum eſſe; illum pro ſua libidine provinciam regere; vectigalia exigere; tributum imponere; leges libertati noxias dictare; delectum militum habere; exercitum quò velit, ducere; rapere, ſpoliare, occidere; nullum pati, qui ſuis conſiliis adverſetur; nobiles juxta ac ignobiles ei mancipia eſſe. Nullum hominum genus infelicius eſſe Bohemis, quos ſemper in caſtris verſari oporteret; æſtates atque hyemes ſub dio agere; in duro jacere ſolo; arma in omnes horas verſare; nunc civilibus bellis, nunc externis agitari; aut bellum geri, aut belli metum impendére. Excutiendum tandem crudelis Tyranni jugum, neque ferendum, ut, qui cæteras gentes armis vicerint, uni ſerviant Procopio.

Mainardi ad nobilitatem oratio.

His magno animo expenſis, placuit omnibus accerſire publicè conventum Procerum & Civitatum, in quo Regni ſtatus reformetur. In eo Mainardus ſic prolocutus perhibetur: *Ei regno benè eſſe, in quo neque per otium marceſcant homines, neque per bellum atterantur. Bohemos hactenus expertes fuiſſe quietis, attritum aſſiduis calamitatibus Regnum, periturum brevi niſi occurratur, & malo remedium ſtatuatur. Incultos jacere agros, homines atque armenta ſenſim deficere: id accidere, quòd omnia in poteſtate unius ſita eſſent, qui ſine conſilio Procerum, civitatúmque pro ſuo arbitrio rem gerat. Illi ſalubre bellum eſſe, nam ſi pacs locus ſit, Imperium ejus ſtatim caſurum. Deligendum unum eſſe ex nobilitate Ducem, cujus poteſtas annua ſit, nonnullóſque ei adjungandos, quorum Conſilio domi bellíque rem publicam adminiſtret.*

Ne

Ne verò uſurpare ſibi Barones imperium viderentur, ex media nobilitate aſſumendum Ducem conſulere. His à Mainardo graviter dictis, itum eſt ab omnibus in ejus ſententiam. Alſcio Reiſemburgenſis antiquæ nobilitatis homo, ſed tenui cenſu, dux gentis declaratus, quem Capitaneum vocavêre. Cæterùm majeſtatis inſignia apud eum fuêre, authoritas apud Mainardum extitit. Procopius his cognitis, Orphanos & Thaboritas in expeditionem ducens, ad urbem Pelzinam, quam fideles incolebant, caſtra ponit, atque undecim continuis menſibus pertinaci obſidione, crebríſque oppugnationibus urget. Oppidani extrema omnia paſſi, ac jam fame pereuntes, ad Synodum Baſileenſem miſêre oratum; ne fidelem urbem in manus hæreticorum pervenire ſinerent. Patres, quibus non eſſet publicum ærarium, ex privato argento Symbolum dedêre; auri octo millia nummûm Mainardo mittentes, qui collecto exercitu ſubveniret obſeſſis. Per idem tempus ea pars Pragæ, quæ nova civitas appellatur, ab Orphanis impoſito præſidio tenebatur, cujus præfectus erat Presbyter Lupus, Rochezanæ infenſiſſimus, adversùs quem prædicando plebem incitabat. Ille in veteri civitate apud ædem S. Mariæ ante lætam curiam inhabitabat, Lupúmque ſuis ipſe ſermonibus, probríſque ac maledictis lacerabat. Ob quam rem creſcentibus odiis clauſerunt Orphani aditus veteris civitatis in novam, turréſque ligneas plurium tabulatorum erexêre, quibus oppidanos in adverſa civitate miſſilibus infeſtarent. Ea occaſione uſus Alſcio, convocata nobilitate; *Nihil eſſe imperium ſuum,* dicit, *quod Thaboritæ, Orphaniqúe contemnant; regnum maturè periturum, niſi magiſtratibus pareatur.* Rogat Proceres, in medium conſulant. Placet omnibus cum ea manu militum, quam Mainardus comparaverat, Pragam peti. Nec morati, veterem civitatem ingrediuntur; ligneas turres amoveri, parereque omnes Alſcioni jubent. Negant Orphani Ducem eſſe, quem neque ipſi, neque Thaboritæ ſuſcepiſſent. Fit tumultus: committitur in urbe prælium. Lupus ubi ſuos cedere animadvertit, pluréſque cadere, ſalutem pedibus petiit. Disjectæ turres civitatis omnes, in poteſtatem Alſcionis factæ.

Alſcio Reiſemburgenſis Dux genti declaratur.

Pelzina Urbs à Procopio obſidetur & oppugnatur.

Lupus hæreticus Rochezanæ adverſarius.

Alſcioni parendum decernunt.

Lupus fugam capeſſit.

Pelzinenſes re cognitâ, Procopio è muris illudere, hortari ſuis civibus opem ferat, alienos ne laceſſat: ſtultum eſſe eum, qui ſua tueri nequeat, infeſtare aliena: niſi ſuopte ingenio ab obſidione diſcedat, venturos brevi Proceres, qui nolentem cogant. Ficta ea Procopius credere, atque oppidanis ad ferendam fortiùs obſidionem blandimenta oblata. At ubi certum nuntium de geſtis Pragenſibus per profugum Lupum accepit, ſolutâ mox obſidione, plenus irarum, cum omnibus copiis versùs Pragam iter dirigit. Properanti communes amici occurrunt, de pace inter eum & nobiles agunt; diviſum inter eos regnum ſtare non poſſe; conſulendum communi quieti; neque concordiam ſine viribus, neque vires ſine concordia ſufficere; civitatibus ejus populi inexpugnabile munimentum eſſe, qui concordibus animis arma tractaret; lites ex arbitrio ducis componi poſſe, delectis ex utrâque parte pari numero viris, quorum Conſilio leges pacis dicerentur. Procopius demum ita ſe pacem habiturum reſpondet, ſi nova Praga ſibi reſtituatur; ſi munitiones de-

Pelzinenſes Procopio illudunt.

Procopius obſidionem ſolvit, & Pragam contendit.

jectæ reficiantur; ſi Pelzina eo in ſtatu reponatur,in quo fuerat ante diſſolutam obſidionem, nam commeatus jam eò importati fuerant.

Nobiles in Procopium movent: committitur pugna.

Nobiles ubi res factu difficillimas peti vident; Procopiúmque vincula,verbera, cædes minari,cùm aliâ viâ pax inveniri non poſſet, armis decertare conſtituunt. Relicta itaque civitate, cujus propenſos in Procopium animos non ignorabant, obviam hoſti pergunt. Ventum eſt ad locum inter Brodam Bohemicam & Burim, quatuor millibus & quingentis paſſibus Pragâ diſtantem, in agris latè patentibus. Ibi currus contra currus incurrunt, & ſublato clamore alteri alteros contumelioſè compellant. Decreverat Procopius haud quaquàm pugnæ copiam facere, niſi ex occaſione prærogativa daretur. Erat ei animus rectâ viâ Pragam petere,ubi non dubitabat novam civitatem ſibi portas aperturam. At equitatus nobilium munitiones ejus prætergreſſus, dum fortè ultimam partem apertam videt, raptim ingreditur, cædémque magnam facit. Hoſtes improviſo malo præventi, quid agant, neſciunt. Trepidatur totis

Fuga hæreticorum,& cædes.

caſtris: inſolita res terrorem auget. Neque enim intra munitiones curruum intraſſe priùs equites aliquando viderant. Cæduntur paſſim pedites: fit fuga aperta ex altera parte mole quadrigarum. Inſtant acri animo nobiles, ſternuntur ubique fugientes. Procopius, ubi ſuos retinere non poteſt, nec audire hortamenta,periculum,metúſque ſinit, inter confertiſſimos hoſtes dilapſus,cum cohorte quam ſibi ex fortiſſimis magis quàm amiciſſimis delegerat, aliquandiu hoſtis impetum retinet, multiſque cæſis victoriam penè hoſtibus eripuit. Sed denique circumventus multitudine equitum, non tam victus quàm vincendo feſſus, telo in incertum emiſſo ad pectus

Uterque Procopius Major & Minor occumbunt.

transfoditur. Pari modo & alter Procopius,quem minorem appellari diximus, in eodem globo fortiter pugnans occumbit. Atque is finis duobus illis pernicioſiſſimis ac deterrimis monſtris fuit. Sic Thaboritarum & Orphanorum ſcelerati exercitus, invicti priùs, devicti atque deleti ſunt. Procopium Raſum quis occiderit ignoratum

Mainardus & Ptarſco hujus victoriæ authores.

eſt, quamvis Guillelmus Koska id facinus honeſtum, dignúmque præmio ſuum dixerit, qui tum partes nobilium ſequebatur. Primus inſignis hujus victoriæ author habitus eſt Mainardus, poſt eum Ptarſconis magna virtus viſa.Cæſorum numerus ad duodecim millia fuiſſe traditur.

Coäpcho fugit.

Coäpcho verò,qui Thaboritarum equitatum ductabat,rei militaris apprimè peritus,& multis aliquando damnis Pruthenos affecerat, ex hoc prælio fugâ dilapſus cum magna equitatûs parte in Coloniam ſeſe recepit. Confecto bello cùm multa millia captivorum eſſent, Mainardus Concilio Procerum accerſito, perdere peſſimam plebem ſtatuit, quæ nutrita in armis omnem ætatem in caſtris egerat, nec ſub legibus victura crèderetur, rapinis, cædibus, atque adul-

Mainardi hæreticos perdendi aſtutum Conſilium.

teriis aſſueta. Qua ſtante, pacatum regnum ſtare non poſſet. Sed veritus, ne ſimul innocentes interficeret, qui ex agris coäcti ad pugnam venerant, voce præconis edici jubet: Nondum bellum peractum eſſe, fugiſſe Coäpchonem; Coloniam expugnari oportere, vicináſque per circuitum gentes, quæ regnum popularentur,armis domandas. Ad eam rem neceſſarios, qui ſub Proco-

piis

pis mutatient, viros fortes & in bello exercitatos, decretum eis ex publico ſtipendium, donec regnum pacaretur. Proinde omnes, qui ſtipendia facere vellent, in horrea ſe ſe proxima reciperent; caverent verò, ne rudes ſecum inexpertóſque belli admitterent: illos ſua rura, ſuóſque Lares repetere poſſe. Introïerunt horrea (quæ apud Bohemos in villis ex maceria culmo tecta frequentia) pleraque Thaboritarum & Orphanorum millia cum ſuis quisque uxoribus & natis, homines nigri ad ſolem & ventum indurati, aſpectu tetri atque horribiles, & qui circa fumum in caſtris vixiſſent, aquilinis oculis, impexo crine, promiſſâ barbâ, corporibus proceris, membris hiſpidis, cute adeò durâ ùt ferrum quaſi lorica repulſura videretur. Clauſa ſunt confeſtim oſtia, & ignis immiſſus horreis, quo fæx illa & colluvies hominum, ignominioſum agmen, poſt multa, quæ patraverat ſcelera, exuſta, contemptæ demùm Religionis pœnas dedit.

Thaboritæ & Orphani, inculti homines in horreis concremantur.

Sigiſmundus interim ab Eugenio Pontifice Maximo Romæ coronatus, Baſileam petierat; diſſidióque Patrum, quod erat cum Eugenio, per Julianum Legatum intellecto & ad tempus ſedato, Ulmam primariam Sueviæ civitatem ſe contulerat. Hic auditâ Thaboritarum & Orphanorum clade, Legatos in Bohemiam mittit: Regni Proceres multis nominibus commmendat, qui viros nocentes deleverint; hortatur regni quietem porrò procurent; ſeſéque Regem ſuſcipiant, quem fratri Succeſſorem jus gentium dederit. Illi magno numero Ratisponæ eum conveniunt, Regémque ſuum dicto Sacramento ſalutant. Venerunt & ſeorsùm Coapcho & Joannes Rochezana de ſuis rebus acturi. Legati quoque Baſileenſes, qui Pragæ fuerant & cum Bohemis in cauſa religionis certo modo convenerant, eò ſe contulêre. Sigiſmundus auditis, quæ de Religione in commune placuerant, conventa probavit, eáque ſervari mandavit. Exin poſcentibus Hungaris, navibus per Danubium vectus, Budam petiit, ubi reformato rerum ſtatu, vocatis ad ſe Bohemorum Principibus, in Alba regali ſexaginta millia aureorum inter eos diſtribuit; equorum, pecorúmque maximum numerum. Dictâ die, qua vellet Bohemiam ingredi; non moratus Iglariam venit. Ubi Concilio cum Bohemis habito, conventa Legatorum Baſileenſium iterum comprobavit, firmavítque. Ea hujuſcemodi fuêre:

Sigiſmundus partâ hac victoriâ, Rex Bohemiæ ſalutatur.

Legatorum Baſileenſium inita cum Bohemis conventa approbat.

Bohemis & Moravis Eccleſiaſticam unitatem, pacémque complectentibus, ſéque in cæteris omnibus (præter quàm in uſu communionis utriuſque ſpecie) univerſalis Eccleſiæ Fidei ac ritui conformantibus, authoritate Domini Noſtri JESU Chriſti, & Eccleſiæ Sponſæ ſuæ, ſub duplici ſpecie panis & vini, his, qui conſuevitſent divinæ Euchariſtiæ, communicare licebit. An verò ex præcepto DEI id fieri debeat, Romanus Pontifex per Concilium generale Baſileæ congregatum diffiniet; & quid utilitati Fidelium, ſalutíque animarum congruat, lege in perpetuum valitura conſtituet. Quo facto, ſi perſeveraverint Bohemi in ejuſmodi communionis deſiderio, idque miſſâ legatione petierint, Concilium Baſileenſe Bohemiæ ac Moraviæ Sacerdotibus communican-

Conventa quænam fuerint? graviora Romano Pontifici diffinienda reſervantur.

 di

Notent hæc hæretici.

di ſub utraque ſpecie perſonas ſibi ſubjectas, & in annos diſcretionis conſtitutas, & quæ id reverenter petierint; libertatem impartietur, eâ conditione adjectâ, ut inter communicandum plebem publicè inſtruant: *Non tantùm carnem Chriſti ſub ſpecie panis, nec ſolum ſanguinem ſub ſpecie vini in Euchariſtia contineri, ſed ſub qualibet ſpecie totum & integrùm contineri Chriſtum.* Brevis concordiæ notulà: Verùm tot ſententiæ quot verba, quibus peregrinæ de fide ſententiæ, diverſiſque de Religione ritibus obviari jubeatur. Et quod Eccleſia univerſalis ſervat, & credit, genti Bohemorum credendum ſervandúmque præcipitur: Circa Communionem tantùm permiſſa novitas.

Aliæ pactiones Sigiſmundum inter & Bohemos.

Cæterùm inter Bohemos & Imperatorem aliæ pactiones intervenêre, quibus Eccleſiarum prædia occupatoribus jure pignorum relicta ſunt, donec certâ pecuniâ relevarentur. Religioſis utriuſque ſexûs; quibus adempta Monaſteria eſſent, ſpes recuperationis; exulibus ſpes reditus facta. Ioanni Rochezanæ, ſi inſaniam abjuraret, Pragenſis Eccleſiæ Præſulatus promiſſus: De diſponendo Eccleſiarum Bohemicarum regimine ſummo Pontifici facultas oblatà. His ità conſtitutis, Rochezana cum aliis quatuor Presbyteris nomine totius Cleri ſibi adhærentis, ſedente Sigiſmundo pro tribunali in foro civitatis erecto, aſſiſtentibus Legatis Concilii Baſileenſis, Alberto Sigiſmundi genero, magnâque Procerum, nobilium, & Oratorum circumfuſâ coronâ, obedientiam Eccleſiæ Romanæ præſtitit. Sequenti verò die, haud abſimili ſolemnitate, abſoluti ſunt ab Anathemate, cæteriſque cenſuris hæretici, & in Eccleſiam per Concilii Legatos introducti. Ubi, cùm divina celebrarentur, Rochezana perfidiæ ſuæ non immemor, altare accedens, divinâ re peractâ, uni, quem juſſerat ex Laicis adeſſe, Sacramentum ex calice dedit. Et quamvis Joannes Polomor, alter ex Concilio Legatus, in aliena Eccleſia id ipſi non licere aſſereret, eúmque prohiberet, nihilominùs in propoſito perſtitit. Ob quam rem penè in irritum conventa ciderunt. Compoſita tamen lis eſt ex eo conventionis capite, quo ſancitum fuerat; *Ne pancis pacta violantibus communis concordia rumperetur.*

Rochezana totius Cleri nomine obedientiam Eccleſiæ Rom. jurat. Solvuntur Anatemate hæretici.

Rochezanæ perfidia.

Sigiſmundus Pragam ingreſſus, magnis honoribus excipitur.

His compoſitis, Sigiſmundus die 9. Septembris anno ab ortu Salvatoris 1436. magnâ celebritate & apparatu Rege digno Pragam venit: Ubi, qui paulò antè *Bohemiam hoſtis, ex adulterio natus, Antichriſti filius, Sacrilegus, publicis hominum votis perdendus* cenſebatur, ſummmis honoribus exceptus eſt. Proceres Regni, nobilitas univerſa, ac Civitates in ejus verba juraverunt; & Magiſtratus ſuos, quos ipſe conſtituit, acceperunt: certantes inter ſe officiosè, quis alter altero, ſuo Regi obſequentior videretur, ut eſt humanum ingenium utramque in partem commodatum, ſive perſequi ſive obſequi malit. Philibertus Epiſcopus Conſtantienſis ejuſque Collegæ ex Baſilea miſſi, Eccleſiaſticos inducere ritus; Sacedotes inſtituere; ex Miſſarum ſolemnibus vulgaria verba ineptáſque cantilenas detrahere; Sanctorum imagines reducere; aquam benedictam in ædibus ſacris reponere; baptiſmatis fontes aperire; altaria erigere, ſacrare, ornare; Spurcitias hæreticorum omnes

Ritus Eccleſiaſtici reſtituuntur.

omnes abolere. Paruêre complurimi, quibus mens ſanior fuit. Rochezana perjurus, ejúſque complices reſiſtere; obloqui; blaſphemare; plebem modis omnibus avertere; Legatis necem minari. At reſiſtentibus Fidelibus omnis eorum conatus repreſſus; ipséque malorum Inventor, ad necem quæſitus, mentito habitu fugâ ſibi per latebras conſulens, urbe exactus eſt.

Rochezana obloquitur, urbeque pellitur.

Sigiſmundus autem, cùm Eccleſias pollutas intrare nollet, Templum S. Jacobi, quod Fratrum Minorum fuerat, in quo machinæ bellicæ tum aſſervabantur, reſtitui ſibi popoſcit. Annuit mox civitas, & aliqui Monachi introducti ſunt, qui verbum DEI prædicarent. Redierunt & alii ſacrorum Ordinum viri, nimirùm Cæleſtini, Dominicani, Benedictini, Servi Sanctæ Mariæ, Theutones, Hieroſolymitani, & plurimorum Monaſteriorum Abbates. Quibus omnibus cœnobia cum victu, veſtitu, prædiis & facultatibus aſſignata ſunt. Antiſtes quoque S. Georgii in arce Pragenſi, quæ Principis honore defungitur, & paſtorali pedo utitur, ſacris præfecta Virginibus ab exilio remeavit. Hæc ex veteri more quotannis in celebritate S. Viti novellum Regi panem offerre tenetur.

Religioſi Ordines reducuntur.

Reſtituti ſunt & Cathedralis Eccleſiæ Canonici ac Vicarii & Manſionarii; calices & ornamenta altaribus reddita; divinum Officium reſtitutum; omniáque ad decorem priſtinum inſtaurata. Legati quoque Baſileam miſſi, qui declarationem ſuper articulo communionis expeterent. Cúmque nulli eſſent Eccleſiæ redditus, ex quibus alii Templorum Miniſtri ritè poſſent, juſſit Imperator ex fiſco regio per ſingula Canonicorum capita hebdomadatim aureum nummum diſtribui; minoribus Clericis dimidium dari. Ea res annuatim ſex aureorum millia apud Eccleſiam Cathedralem abſumpſit. In alia quoque templa, congrua donaria collecta. Nova jam facies urbis, novus populus, verus rediiſſe Religionis cultus apparebat. Quibus ex rebus liquet Imperatorem religioſiſſimum, quæ fœdera cum hæreticis percuſſit, neceſſitate magis admiſiſſe, quàm voluntate: Voluiſséque illum paternam hæreditatem quoquo modo intrare, ſensímque regni poſſeſſione acceptâ more Majorum ſub veram Chriſti Religionem Provinciam reducere. Atque hæc de rebus Bohemicis, reſtitutáque utcumque eorum Religione, ex Ænea Sylvio, hoc loco dicta ſufficiant.

Reſtituuntur & Canonici: omniáque ad decorem priſtinum inſtaurantur.

Ægrotare intereà, Sigiſmundus tot curis confectus cœperat, ex augente morbum ſenectutis incommodo. Barbara Imperatrix, fœminarum, ùt inquit Æneas Sylvius, impudiciſſima, de retinendo imperio ſolicita, nonnullos Proceres ac nobiles, quorum authoritas apud Bohemos potior, clanculùm ad ſe vocat: *Sigiſmundum ſenio & morbis gravem brevì hinc migraturum* aſſerit; *futuras in regno turbationes niſi rei ſuæ quàm celerrimè conſulant: Quietis unicam ſe videri viam, ſi ſe viduam Ladiſlaus Rex Poloniæ ducat uxorem. Id ei ſuaſu facile. Nam quis matrimonium renuat, quod dotalia duo regna ſequantur, eáque maxima & opulentiſſima? Suo nomine & in Hungaria & in Bohemia oppida & arces munitiſſimas cuſtodiri; comites Ciliæ, alterum fratrem, alterum nepotem, auxilia præbituros; multos in Hungaria Proceres ſuas partes ultrò amplexuros.* Placet Bohemis Imperatricis conſili-

Ægrotante Sigiſmundo, Barbara Imperatrix novum maritum quærit, cui regna ſociaret.

ſili-

ſilium, datíſque dextris fœdus ineunt. Mulier jam anus, novum conjugium mente complexa, filiam Eliſabetham, quæ in ſpem regni creverat, & Alberto Duci Auſtriæ nupſerat, ex animo dimovet, nec aliud, quàm novi concubitus gaudia meditatur. Inexhauſtam fœminæ libidinem! quæ tumulo quò proprior eſt, eò genialis thori, nuptialíſque facis cupidior & curioſior redditur. Non latuerunt Imperatorem furentis ſimul & amentis fœminæ excogitatus. Qui poſtquam referentibus medicis moriendum ſibi eſſe cognovit, ex Bohemia, cujus ſibi dubia fides erat, in Moraviam ſe vehi juſſit, viſurus filiam priuſquàm

Barbara Imp. cuſtodiæ traditur.

vitâ decederet. Illa cum Alberto conjuge ad eum Znoimam, ubi decubuerat, venit. Ibi mox Barbara virum ſecuta, cuſtodiæ traditur. Ulricus Ciliæ comes rebus ſororis invigilans & complex, præmonitus fugam arripuit. Imperator vocatis in cubiculum Hungariæ ac Bohemiæ Primoribus; *Adventâſſe reſolutionem ſui*

Sigiſmundus Albertum Regnorum ſuorum Succeſſorem nominat.

corporis, nec jam ampliùs ſe vivere poſſe, affirmat; *iturum ſe propediem Patrum viam. Cæterùm priuſquàm oculos claudat, de ſalubri ſtatu Regnorum ſuorum velle cum eis agere. Albertum Auſtriæ Ducem, generum ſuum, eſſe & virtute præſtantem, & generis nobilitate ſublimem; eum non ſe minùs amare quàm filium; Succeſſorem itaque ſuum nominare: rogare ſupremam voluntatem ſuam exequantur: Beatum id regnum futurum, cui Albertus imperaverit.* Exin Legatos nominat, qui ſe mortuo, Bohemiam petentes, in conventu Procerum teſtamentum ſuum patefaciant. Annus agebatur tricemus ſeptimus ſuprà milleſimum quadringenteſimum, quando Sigiſmundus Romanorum

Sigiſmundus Imp. moritur.

Imperator, Hungariæ atque Bohemiæ Rex die octava Decembris, poſtquam rebus ordinatis vegetà mente Eccleſiæ Sacramenta ſuſcepiſſet, inter amicorum manus defecit Septuagenarius. Fuit Princeps pius, liberalis, magnanimus; literatorum Mœcenas, plurimarum linguarum peritus, formâ egregiâ, ſtaturâ procerus, in pace inclytus, ſed bello infelix. *Multa hujus Sigiſmundi egregia*

Ejus elogiū ex Ænea Sylvio.

facinora ſunt, inquit in Europa ſua c. 1. Æneas Sylvius, *inter quæ illud præclariſſimum, quòd Eccleſiam Catholicam in tres partes diviſam, coacto apud Conſtantiam Concilio generali, ad unitatem redegit: Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Angliam, hujus rei causâ peragrans. Vitoldo Lituaniæ Duci, ut ſe Regem appellaret, miſſâ coronâ indulſit: Priùs tamen ille vitâ diſceſſit, quàm ſolemnia coronationis expleret. Pruſſiam, quam Rex Poloniæ fratribus Beatæ Mariæ, Theutonicorum armis ademerat, reſtitui juſſit. Cum Venetis, Duce Pipone Florentino, gravia bella geſſit. Wenceslaum Bohemiæ Regem, Germanum ſuam; quòd regno inutilis eſſet, conjecit in vincula, quamvis negligenter cuſtoditum, magno Reipublicæ malo, quidam Bohemi è carceribus ſurripuerint: Coronam auream ab Eugenio IV. Pontifice Romæ accepit. Bohemiâ, poſt multas calamitates, vix tandem potitus eſt. Marchiam Brandenburgenſem Friderico Burggravio Norimbergenſi; Saxoniaq́ Electoratum Friderico Miſniæ Marchioni contulit. Gonzagam, Mantuæ Marchionem creavit. Filiam Eliſabetham ex Barbara natam, Alberto Auſtriæ Duci in matrimonium copulavit; illíque demùm apud Znoimam Moraviæ civitatem moriens, regna, quibus præfuerat, ultima voluntate reliquit. Oſſa ejus in Varedino jacent.*

Mor-

Mortuo Sigiſmundo Proceres, qui tum ex Hungaria, tum ex Bohemia frequentes aderant, Albertum concordibus animis Regem ſalutavêre. Ipſe verò, ne ſuis deeſſe rebus videretur, miſſis in Bohemiam ſuis & Sigiſmundi legatis, Polonium versùs iter flexit, quem regium cadaver ſequebatur. Miſerabile ſpectaculum, & humanarum rerum ſingulare documentum! Imperatrix captiva & Imperatoris cadaver unà vehuntur. Occurrunt lugubres Hungari, nec retinere lacrymas in tanta rerum novitate poſſunt. Hinc defuncti Regis corpus fletum elicit, inde Reginæ vincula commiſerationem excitant. Solatur tamen miſeros novi Regis electio, cujus virtutis multa extabant documenta. Duæ inter ſe oppugnantes curæ occurrebant; altera ſepeliendi Regis, plena mœroris: altera coronandi Alberti, læta jucundáque. Juſta priùs defuncto Sigiſmundo perſoluta. Corpus ejus in Varadino, uti in ultima voluntate placuerat, ſepultum. Albertus in Alba regali, cum conjuge ſua Elizabetha Calendis Januarii Anno 1438. ſummo conſenſu Procerum, & applauſu populi coronatus eſt.

Albertus Bohemiæ & Hungariæ Rex ſalutatur.

Miſerabile ſpectaculum Hungaris lacrymas elicit.

Tranſactis ab Alberti coronatione nonnullis menſibus, Imperatrix Barbara, vidua demortui Sigiſmundi, apud Græcium deceſſit: *inexhauſta libidinis mulier, quæ inter concubinos*, ut Æneas Sylvius aſſerit, *illaudatum ævum publicè agitans, ſæpiùs viros petiit, quàm peteretur: neque Chriſtianæ, neque alteri cuipiam Religioni adſtricta; quippe quæ ſuperos, inferóſque ullos eſſe negabat.* Ferunt eam ancillas ſuas ſæpe orantes, jejunantéſve increpaſſe, quæ corpus ſuum fruſtrà macerarent, fictúmque cœli Numen, quod nullum eſſet, verbis placare crederent. Vivendum ſuaviter eſſe, dum vita ſuppeteret, fruendúmque voluptatibus. Id tantùm homini datum, cujus anima cum corpore ſimul extingueretur: ſomniare, qui alteram ſibi vitam promitterent. Congrua moribus ſententia. Nam qui relicto animi cultu, voluptati corporis ſe dedêre, gravati vitiorum ſarcinâ, non quibus ſeſe explicent, vitámque corrigant, ſed quæ cœptum iter approbent, ea dogmata facilè imbibunt. Neque inquinatis mentibus ſolamen ullum valentius, quàm totum extingui morte hominem opinentur. Una ſalus deſperanti cœlum, inferos non timere. Corpus Barbaræ, quamvis infidelis fœminæ, Bohemi Pragam tulêre, peractóque funere in ſepulchrum regium condidêre. Nec defuêre ex Huſſitis Sacerdotes, qui profanum cadaver Eccleſiaſtico ritu ſepelirent. *Non ſunt Regibus ſcripta leges, nec in Bohemia quicquam non permiſſum*, inquit hoc loco Sylvius. Sed ne aliena magis, quàm quæ inſtituti noſtri ratio expoſtulat, proſequi videar, redeundum mihi eſt ad Julianum Cardinalem.

Barbara Imp. profligatæ vitæ fœmina, nulli religioni addicta, moritur.

Corpus ejus Pragæ ſepelitur.

Diximus ſuperiùs Julianum, rebus in Bohemia minùs feliciter geſtis, ad obeundum ſecundi muneris officium Baſileam ſeſe receptiſſe, eo fine ut indicto ibidem & inchoäto Concilio Legatus præeſſet. Sancita enim lex fuerat Conſtantiæ tum à Patribus, tum à Martino, ut poſt quinquennium renovatâ ſacroſanctâ Synodô, Antiſtites, ſacratíque viri totius Europæ cum Principum Oratoribus convenirent, ut controverſiæ de divinis placitis, circa Religio-

Julianus Cardinalis Concilio Baſileenſi præſidet.

nem & mores, diſputatione ventilarentur; ac ſupremâ denique ſententiâ finirentur. Eam autem promulgatam legem mortuo Martino V. Eugenius IV. ſucceſſor ita probaverat, ut Julianus continuato legationis honore, toti Baſileenſi Concilio præficeretur.

Eugenius Pontifex quam ob cauſam Baſileam vocatus?

Cœptum itaque excitatúmque Concilium concurſu Patrum, eum habuit eventum, ut Eugenius ad id celebrandum vocaretur invidiâ Principum & quorundam Epiſcoporum, qui ſpecie Religionis, parti Pontificatûs ei felicitatem invidebant. Erant in eo Concilio multæ graviſſimæ res commodo Reipublicæ Chriſtianæ à piis hominibus peragendæ: quòd Bohemorum inſania magnis artificiis ſananda videretur: quòd Turcæ Myſorum & Hungarorum fines vaſtarent: quòdque explicanda firmandáque eſſent veræ fidei dogmata, in quæ Reipublicæ Chriſtianæ Principes & Epiſcopi, univerſique demùm fideles, ſublata diſcordia, conſentirent. Quæ omnia, ut ritè diſcuti, & cum authoritate decerni, diffinirique poſſent, præſentis Pontificis Romani perſonam efflagitare videbantur.

Urget Eugenii adventũ Julianus nimio zelo.

In hac re depoſcenda adeò multus ac fervidus erat Julianus à Patribus inſtigatus, ut appareret nimio pietatis ſtudio adverſa planè & aliena Pontifici poſtulare. Ponebat enim decus ſuum, quòd probitate Chriſtiana niteretur, ante commodum, ſalutémque Pontificis, qui in ſeveriſſima Synodo authoritatis & totius fortunæ ſuæ periculum eſſet aditurus. Extant duæ Epiſtolæ à Juliano Legato ad Eugenium Pontificem ſcriptæ: quas refert in actis Concilii Baſileenſis Æneas Sylvius, in quibus Pontificem gravi cum objurgatione reprehendit, quòd citatus laboranti Reipublicæ non ſubveniat; & contra jusjurandum indicto Concilio non interſit, usque adeò intemperanter, ut ſeni Pontifici & articulari morbo tum laboranti lecticam ad iter non defuturam ſcribat: nec excuſandus videretur, ſi parùm piâ, parúmque generosâ tergiverſatione hominum probatiſſimorum opinionem falleret. In ea expoſtulatione, quæ utique infra dignitatem Pontificis erat, Julianus planè immoderatus videri poterat, niſi in eo mirum communis concordiæ ſtudium, & cura Religionis præclara extitiſſet.

Eugenius vir ſagax prudenter Concilio ſe non credit.

Cæterùm Eugenius uti aliàs profundâ prudentiâ vetus ſenator, & Pontifex quamquàm novus ſui muneris & perſonæ nusquam oblitus, eam audaciam leniſſimè tulit atque diſſimulavit. Synodum enim tanquam immanem & multorum capitum belluam, ad exitium maximorum Pontificum cæca rabie concitatam eſſe diſſerebat; ratus his adimi libertatem & vitam, qui in externis terris ei ſe belluæ committerent. Non reformidabat tamen Concilium, ſed ejus locum devitabat, Balthaſaris Coſſæ exitum perhorreſcens.

Concilium Ferrariam, indéque Florentiam transfert.

Igitur Eugenius clavium poteſtate utendum ratus, commonefacto Juliano, ubi inſidias ſibi parari ſenſit, Concilii locum damnat, tanquam Hiſpanis, Gallis, Italis, & Græcis Antiſtitibus incommodum; earum actionum decretis fidem abrogat; ſolemnéque Concilium in urbe Ferraria futurum edicit. Acceſſitur eò è Conſtantinopoli Joannes Græcorum Imperator, ut ejus authori-

tate

tate Græcæ gentis controverſiæ cum Latinis componantur. Nec multò pòſt ſumptu Pontificis conductâ aliquot triremium claſſe Imperator cum lectiſſimis ſuæ gentis Epiſcopis & Proceribus emenſus Hadriacum mare Ferrariam advehitur, comitante ipſo Juliano Cardinale Legato. Is enim Baſileæ malignitatem quorundam Patrum deteſtatus (qui non ſtudio inſtaurandæ Religionis, ſed circumveniendi Pontificis inauditâ libidine ducebantur) paulò antè Baſileâ excedens, ad obedientiam Eugenii ſe contulerat, à quo perquàm benignè exceptus Epiſcopatum Groſſetanum in Hetruria accepit. Ita breviter Ciaconius, cujus genuina verba hæc ſunt: *Mortuo Martino, Julianus Cardinalis ſub Eugenio ejus ſucceſſore legationis munus Baſilea continuare juſſus, cùm videret Concilium à veritate deviare, & ob ſimultates & odia de Eugenij depoſitione prava conſilia agitare, miſſo Concilio Romam ad Eugenium profectus, & ab eodem honorificè ſuſceptus, infulâ Groſſetanâ donatus eſt. Paulò pòſt Legatus miſſus ad Joannem Græcorum Imperatorem, tantum authoritate & oratione apud eum valuit, ut illum Ferrariam, quò Concilium translatum fuerat, cum multis præſtantibus viris, ipſoque Patriarcha Conſtantinopolitano ſecum adduxerit.* Verùm adventu Græcorum cùm Synodus metu peſtilentiæ è Ferraria Florentiam translata eſſet, ac concurſu Patrum diverſarum nationum maximè floreret, actiones Baſileenſes magnoperè refrixerunt. In hoc igitur Concilio Florentiæ coäcto, quum graviſſimæ de rebus fidei quæſtiones diſceptandæ proponerentur, Juliani Legati eximiâ doctrinâ & ſtudio effectum eſt, ut malè ſana de proceſſione Spiritus Sancti Græcorum opinio Romano dogmati fuerit conciliata.

Julianus relictâ Baſileâ ad Pontificem ſe confert.

Florentiæ Græcorum dogma de proceſſione Spiritûs S. cum Eccleſia Romana conciliat.

Dum hæc Florentiæ aguntur (annus erat reparatæ ſalutis 1439.) exacerbati Patres Baſileenſes, Eugeniô, quòd ſæpius citatus non comparuiſſet, ſumma temeritate exauthoratô, Pſeudopontificem crearunt Amedeum Allobrogum principem, qui filiis natu jam grandibus ſenex, Eremitarum more in abdita & nemoroſa loca tædio publicarum rerum ſeceſſerat, Felicémque V. appellatum magna celebritate coronarunt. Erat tum Romæ Julianus Cardinalis, quando ab Eugenio audita eſt Felicis Pſeudopontificis electio. Facilè autem contempſerat Eugenius Baſileenſes ſine duce, ſine capite fluctuantes. At Felice oblatum Pontificatum acceptante, magno Principe, univerſis ferè Chriſtianis Regibus aut ſanguine, aut affinitate juncto, qui annis quadraginta ſubditos ſuos in pace ſummâ juſtitiâ ac prudentiâ gubernârat, cujus opes inæſtimabiles credebantur, non Eugenii modò, ſed & omnium Cardinalium ac Prælatorum mentes ingens metus pervaſerat. Julianus autem, ut erat imperterriti animi vir, & ad ſubitos caſus collectus, cùm in conſiſtorio, allato hoc nuncio, omnes trepidare animadverteret, converſus ad Pontificem hac uſus oratione ſcribitur: *Tria ſunt, Beatiſſime Pater, ni fallor, quæ tibi Felicem adverſarium metuendum reddunt: conjunctio quæ illi cum Regibus eſt: Sapientia qua præditus exiſtimatur: & ingens pecuniarum vis, quam illi per tot annos pacificè regnanti ſuccreviſſe putant. Hæc times? ij ſunt hoſtes, quos vereris? cùm his tibi bellum futurum exiſtimas? Fratres mei, qui ante me ſunt locuti, multa de*

Patres Baſileenſes depoſito Eugenio Antipapam creant.

Conſternatis ea re Eugenium Julianus inſigni oratione erigit.

Oratio Juliani Cardinalis ad Eugenium.

his rebus dixêre, eáſque mirum in modum extulêre, ac inſuperabilem adverſarium his eminentem dotibus exiſtimavêre. At ſi me audias, metum tibi omnem adimam: facilè iſta contemnes; hinc tibi victoria dabitur, unde times exitium. Neque conſanguinitas, neque affinitas nocitura eſt tibi. Irridebunt Reges, non adorabunt hominem, qui è ſæculari principatu ad Eccleſiaſticum evolaverit; virum ſanguinum, qui ſæpè in bellis fuerit verſatus, indignum ſacerdotio judicabunt. Uxorem, dicent, in ſæculo duxit, filios procreavit, & nunc in altari ſacratiſſimam hoſtiam audet offerre? invidebunt & maledicent homini, nemo amabit. Inter ſæculi Principes rara Charitas eſt, nec tanta propinquitas uſquam reperitur, quæ tollat invidiam laborantibus conſanguineis: nunquam Amedeus auxilio fuit: Burgundos in bello reliquit & Francos. Qualem ſe præbuit amicis, tales eos inveniet: gaudebunt veniſſe tempus, quo vices reddant: deſeretur, ne dubita, nemo illi non emptus adhærebit. Amedeum Sapientem putavimus, cùm multos regnâſſet annos feliciter: non ſuâ credo Sapientiâ, ſed alienâ miſeriâ felix fuit. Decertantes inter ſe hinc Itali inde Galli, quietam Sabaudiam reddiderunt: nos quod erat temporis, attribuimus homini. Fecit Sapientiæ ſuæ periculum Amedeus, neque ſe parvo involvit negotio, in re omnium maxima peccavit: ruent ſua Conſilia: Felicem vocant, ſed ſæpè rebus adverſa ſunt nomina. De pecunia minùs dubito, nunquam enim tanta eſt, quantam prædicant; neque exponunt qui cumulant: nihil eſt quod tam nobis proſit, quàm pecunioſum adverſarium exiſtimari. Cuncti ab eo petent, neque impetrantes inimici abibunt. Hæc mihi de novo electo, revera infelice, ſententia eſt. His erectus vocibus Eugenius ad Schiſma extinguendum adjunxit animum: Felicem ſua ſponte ruiturum non timuit: & contra Baſileenſes Patres anathemate notatos collatis ſignis pugnavit.

Julianus Legatus mittitur in Poloniam ſuaſurus bellum adverſus Amuratem.

Dum hæc aguntur (annus erat 1443.) Julianus ab Eugenio in Poloniam ad Uladislaum Poloniæ & Hungariæ Regem Legatus mittitur, ut tum eum, tum reliquos Principes Chriſtianos ad bellum contra Amuratem Turcam, Chriſtiani nominis infenſiſſimum hoſtem, fœdere uniret, unitos in Barbarum concitaret. Hæc verò, ut qualiter geſta ſint, propiùs intelligantur, res paulò altiùs repetenda venit.

Joannes Corvinus inclytus belli Dux.

Adminiſtrabat eo tempore Joannes Huniades Corvinus Tranſſylvanæ Regionis (quam Germani ſeptem caſtra nuncupant) Regulus, rem bellicam contra Amuratem, eâ cum animi fortitudine, ut ſolus ferè ex Chriſtianis, ferociſſimæ genti terrorem incuteret, multáque Turcarum millia, paucis ad modùm copiis inſtructus, fuderit. Hujus Victoriis inſiſtens Uladislaus, majori ſtipatus exercitu, & ipſe in hoſtem profectus, magna eum clade adfecit, adeò ut Amurates ad pacem ultrò petendam animum inclinârit, quam Deſpote Serviæ adnitente faciliùs admiſit Uladislaus, quòd inteſtinis bellis fluctuare Polonia nunciaretur; & Fridericum Cæſarem adverſarium haberet, à cujus amicitia plerique etiam Hungarorum non erant alieni.

Julianus pacem cum Turcis factã improbat, ac diſſolvit.

Pax igitur Uladislaum inter & Turcam in decennium valitura icta eſt, Hungaris in Evangelium Chriſti, Turcis in ſuum Alcoranum jurantibus. Hanc pacem Julianus Pontificis Legatus, quam, ne fieret, impedire nequiverat; factam diſturbare modis omnibus, zelo fidei commotus, adnitebatur.

Cùm,

Cúmque Uladiſlaum facti ſui pœnitere jam cœpiſſet, adfuit Cardinalis, qui in frequenti Primatum conſeſſu itá diſſeruit: *Pacem necrectè, nec ordine factam, atque ideo irritam eſſe debere. Violata paci prætendi poſſe, quòd ſine Pontificis Maximi aſſenſu, ac inconſultis aliis Chriſtianis Principibus, non licuerit Uladiſlao cum hoſte omnium communi, pacem ullam, aut fœdus inire, fidémque utriſque datam, Chriſtianis quàm Turcis ſervari æquiùs eſſe, cum illis, quàm cum his fœdus & antiquius, & ſanctius intercedere.* Addebat porrò, non eſſe negligendam pulcherrimam rei benè gerendæ occaſionem: teneri à noſtrorum claſſe Ægeum pelagus: Turcarum vires bellis ſuperioribus attritas, totâ Europa depelli, aut hoc tempore aut nunquàm aliàs poſſe. Quòd vero ad promiſſorum fidem attinet, omnem ſe ſcrupulum, omnem conſcientiæ labem eximere.

His rationibus perſuaſus Uladiſlaus, rupto cum Turca fœdere, rectà in eum movet. Huic ad Nicopolim occurrit Dracula, Ualachiæ Montanæ Regulus, vir Juſtitiæ laude, & virtute bellica inſignis. Is Regem dehortatus, ne cum tam paucis hoſtium ſe cædi objiciat, ſæpè Turcam majores ſecum copias venatum educere. Habebat Uladiſlaus ad quindecim millia equitum ex Hungaris & Polonis; Peditatum ex cruce ſignatis non ità magnum: Triginta millibus (ùt quibuſdam placet) ad ſummum Chriſtianorum exercitus conſtabat. His copiis fretus, rejectô prudentis viri conſiliô, ad Varnam cum Turca congreſſus, cujus equitatu fuſo, fugatóque in Janizerorum phalangem, cui Amurates ipſe præerat, incidit, ubi fortiter pugnans, ſed undique circumventus, teliſque confoſſus occubuit. Corvinus rebus deſperatis, fugâ ſalutem invenit. Ferunt Amuratem inclinata ſuorum acie (nam quindecim millia ſuorum jam ceciderant) Chriſti Numen invocaſſe, *ut, ſi verè Filius DEI eſſet, pœnas à Suis violati fœderis exigeret;* ac tum demùm fortunam belli mutatam fuiſſe. Utitur ſanè in corripiendis ſuis, non raro etiam malorum operâ Deus, cujus tum vindictæ, hanc cladem omnes adſcribebant. Etſi enim illa, quæ Julianus in conſilio ediſſeruerat, ſpeciem aliquam juſtitiæ habebant & ab animo minimè malo proficiſcebantur, conſultiùs tamen fuerat, pacem aut non feciſſe, aut factum ſanctè ſervâſſe. Fuit verò & Turcis victoria non incruenta, ità ut Amurates palàm edixerit, actum de ſe fore, ſi iterùm ad eum modum vincendum ſit. Julianum, inconſulti hujus belli authorem, tribus ſagittis confoſſum, inter fugiendum apud quandam paludem, equô lapſum, ſpiritum exhalâſſe ſcribit Æneas Sylvius: Joannes verò Cochlæus evaſiſſe illum fugâ Turcarum manus, ſed poſtmodùm à latrunculis quibuſdam agnitum, & grandi pecuniâ inſtructum creditum, dum equum laſſus aquæ potu recrearet, interemptum fuiſſe; ac corpus ejus, quod S. Antoninus non repertum teſtatur eſt, ablatis veſtibus nudum dimiſſum. Incidit hæc pugna in quartum Idus Novembris, anno noſtræ ſalutis 1444. Quam Æneas Sylvius in ſua Europa cap. 7. prolixè & eleganter deſcribit.

Uladiſlaus pacem diſſolvit. fun-ditur: ac cæditur.

Amurates Chriſtum adverſus Chriſtianos inclamat.

Julianus Cardinalis occiditur.

Julianum Legatum pro Chriſti nomine occubuiſſe ſcriptum reliquit Magnum Chronicon Belgicum. Occiſus eſt autem anno

ætatis ſuæ quadrageſimo ſexto, Chriſti verò, ut diximus, 1444. Vir ſanè in paucis egregius, & qui nihil unquam omiſerit, quod ad Religionem, fidem Catholicam, & Eccleſiæ Auctoritatem ſuſtinendam judicavit. Fuit honeſta facie, barbâ promiſſâ, ſtaturâ proccrâ, ingenio excelſo, eloquentiâ ſingulari, & moribus nitidiſſimis ornatus: in Gymnaſio accuratè verſatus, Civilis, Divinique Juris ſcientiſſimus, quem S. Antoninus *Scientiâ & famâ probitatis præclarum* nuncupat. Æneas Sylvius eundem non ſolùm virum magnum, ſed & admirabilem vocat, in quo neſcias doctrina major, an eloquentia fuerit? Paulus Corteſius non dubitavit aſſerere: Ità illum rerum omnium varietate doctum, ut jure in Florentina Synodo inter Græcorum & Romanorum graviſſimam diſceptationem arbiter ſit datus. Cardinalis Nicenus (id eſt Græcorum doctiſſimus Beſſarion) ad Alexium Laſcarem Imperatorem, hoc de illo protulit teſtimonium: *Quoad orationem, nos excepit in omnibus vir optimus, & admirabilis, & Latinæ gentis ſimulachrum, & ornamentum naturæ Julianus S. R. E. Cardinalis digniſſimus, qui multa & pulchra dicens, & ad propoſitum argumentum adeò validis, manifeſtis, & claris demonſtrationibus Problema abſolvit, ut oſtenderet, licere veritatem ſemper opponi divino Symbolo ſynodicè, & vocante neceſſitate; ità, ut nos pluribus diebus meditantes nihil ad hæc reſpondere potuerimus.* Martinus V. cùm Julianum Baſileenſis Concilii Legatum de latere conſtituiſſet, literis datis XIV. Kalendas Februarii, meritò *vitæ integritate & ſapientiâ præclarum, magnitudine conſilii conſpicuum, in maximis S. R. E. negotiis diuturnâ experientiâ comprobatum* appellant. Virum ſanctiſſimum, omnium ſcientiarum genere eximiè excultum, Chriſti Martyrem invictiſſimum, Præſulum normam, præclarum Chriſti Fidelium exemplar, non ſemel aſſeruit Veſpaſianus Florentinus, qui Cardinalis vitam ſincerè conſcripſit. Cochlæus denique Juliani mortem deflevit his verſibus, quos nos ei coronidis & Epitaphii loco apponimus.

Juliani Cardinalis deſcriptio.

Eum Scriptores mirè commendant.

Carmen Jo: Cochlæi de Juliano Cardin.

Integer, impollutus, inexpertúſque malorum,
Venit in extremum ſanctior uſque diem.
Pontificíſque vicem dum ſuſtinet, agmina firmat,
Ad Lympham dirâ cuſpide cæſus obit.
Talis ad Eurotæ ripas dum cantibus auras
Mulcet, glande levi concidit ictus olor.

Interulam laneam geſtâſſe Iulianum etiam Cardinalem; ſuis in veſtibus cubitâſſe; longis jejuniis, & ſemel in hebdomada pane & aqua ſe macerâſſe; quotidiè pœnitentiæ Sacramentum cum lacrymis obiiſſe; Sacrum feciſſe; & ob profuſam eleemoſynarum largitionem, alterum Martinum à familiaribus nuncupatum, memoriæ prodidêre Victorellus, & Veſpaſianus Florentinus.

Ejus ſcripta.

Scripſit: de Poteſtate Concilii Baſileenſis.
Apologias pro Sede Apoſtolicâ.
De Proceſſione Spiritûs ſancti contrà Græcos.
Epiſtolas plurimas ad diverſos, magnâ ex parte editas.
Diſceptationes in Concilio Ferrarienſi, & Florentino cum Marco Epheſino Epiſcopo habitas. &c.

De

De eo agunt Auberius in Vita. Antonius Sanderus in Elog. Cardin. Joannes Cochlæus in Hiſt. Huſſitarum. Gerardus de Rod in Hiſt. Auſtriaca. Spondanus in Annal. Eccleſiaſt. Waddingus in Annal. Minorum. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Ughellius in Tomo 3. Ital. Sac. S. Antoninus Parte 3. Hiſt. tit. 22. c. 11. §. 13. Nomenclator Cardinalium. Æneas Sylvius in Commentar. Et alii.

ANNO 1417.

SEDENTE MARTINO III. DICTO V. PONTIF. MAXIMO.

De

LEONARDO DATO SEU STATIO S. R. E. CARDINALE.

XVI.

LEONARDUS Datus (cui nonnulli Statii cognomen attribuunt) nobili & antiqua de Datis proſapiâ apud Florentinos natus, à teneris propè annis in Monaſterio S. Mariæ Novellæ educatus, ibidemque Sexto decimo ætatis anno Divi Dominici regulam amplexus, humaniores, Philoſophicas, & Theologicas literas eodem in Cœnobio hauſit. Maturior factus, ſuſceptis Doctoratûs inſigniis, Prior ſui Monaſterii primò conſtitutus; deinde Bononiæ contra hæreticam pravitatem Inquiſitor; mox Provincialis Romanus, ac totius Ordinis Procurator Generalis, Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter; denique in Comitiis Florentiæ celebratis, omnium ſuffragio, univerſi Prædicatorum Ordinis Generalis effectus eſt.

Ordinem D. Dominici Juvenis ingreditur, & ſenſim ad magnas Ordinis dignitates evehitur.

Interfuit Concilio Conſtantienſi, & pro Italicâ Natione unus Electorum deſignatus, Martino V. ſuffragium dedit, à quo ob ſpectatam virtutem, multiplicem eruditionem, ac rerum variarum cognitionem, Presbyteris Cardinalibus adlectus, Papiam ad Concilium ibidem Pontificiò nomine indicendum, & inchoandum, cum Cretenſi, & Spalatino Præſulibus, miſſus eſt. Plurimis tum pro Eccleſia, tum pro patria exantlatis laboribus, altero ab adepta Purpura anno, fatis conceſſit die 22. Junii anno Redemptionis humanæ 1427. Vir fuit excellenti ingenio, doctrinâ, & vitæ integritate conſpicuus: Concionator autem uſque adeò facundus, ut vulgari vocabulo *gratioſus* appellaretur.

Cardinalis creatus Concilium Papienſe Pontificio nomine indicit.

Ejus obitus & Scripta.

Scripſit, Sermones de Paſſione

De Tempore: De Sanctis:

Orationes item in Concilio Conſtantienſi habitos: Et Meteoram Ariſtotelis verſibus elegantiſſimis exaravit.

Compoſuit etiam inſigne Opus *Petitiones* nuncupatum, Concionatoribus, & Theologis admodùm gratum: Quod extat M. S. in Monaſterio S. Mariæ Novellæ, in quo ipſe etiam ſepulchro æneo reconditus jacet.

Ejus mentionem faciunt Paulus Aſinius de Florent.nı Nobilitate, Antonius Senenſis in Biblioth. Fratrum Ordin. Prædicat. Michaël Poccianitus in Catalogo Scriptor. Florentinorum. Ferdinandus Ughellius in Ital. Sacra. Oldoinus in addit. ad Ciac.

An-

ANNO 1417.

SEDENTE MARTINO III. DICTO V. PONTIF. MAXIMO

De

JOANNE CASANOVA
S. R. E. CARDINALE.

XVII. JOANNES Caſanova, natione Hiſpanus, inſignis ac eruditus ævi ſui Theologus. Is in Regno Arragoniæ nobilibus parentibus natus, admodùm Juvenis, ſpretis Sæculi delitiis, Patrum Prædicatorum Inſtitutum in Cœnobio Barchinonenſi, S. Catharinæ Virgini & Martyri ſacro, anno 1400. Die 8. Julii amplexus eſt. Annos vixdum triginta natus, ob eminentem ſcientiam & vitæ probitatem, Regni Arragoniæ arbiter à confeſſionibus ſedit. Rege è vivis ſublato, Magiſter ſacri Palatii effectus, paulò poſt Boſanus primò; mox Eluenſis Epiſcopus, demum anno 1430. à Martino V. Presbyter Cardinalis titulo S. Xyſti renunciatus eſt; ſed pileum rubrum non recepit, niſi ab Eugenio Martini Succeſſore die 4. Julii anno 1431. De hoc inſigni Viro, qui haud dubiè plurima memoratu digna geſſerit, pauca admodùm, & vix extremis digitis delibata, apud Auctores memoriæ prodita extant.

Ob egregias animi dotes variis Eccleſiæ dignitatibus exornatur.

Quæ ſcripſerit?

Scripſit in ſummam Angelicam.
Paradoxa Theologica.
Sermones ſacros.
De Poteſtate Papæ adversùs Concilium Baſileenſe.
Et alia multa ad Theologiam ſpectantia.

Quando, & ubi obierit?

Volunt aliqui Joannem hunc è vita exceſſiſſe Barchinone in Hiſpania die prima Martii anno ſalutis 1436. Sed ex Monumentis Cœnobii S. Mariæ Novellæ, imò ex Vaticanis Actibus habemus, Florentiæ illum anno ſupra dicto obiiſſe; inde verò in Hiſpaniam ad Cœnobium Barchinonenſe, in quo multos ante annos ſacram Divi Dominici veſtem induerat, delatum fuiſſe.

De eo agunt Ferdinandus de Caſtillo in Chron. Ordin. Prædicat. Antoninus Senenſis in Biblioth. Ordin. Fratrum Prædicat. Balthaſar Porregna in Elogiis Cardin. Hiſpan. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardin. Ughellus in addit. ad Ciac. & alii.

ANNO

ANNO 1431.

SEDENTE EUGENIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

ISIDORO THESSALONICENSI S. R. E. CARDINALE.

ISIDORUS Theſſalonicenſis, Monachus S. Blaſii, & Abbas ſancti Demetrii Conſtantinopolitani, Archiepiſcopus Ruthenorum, cum ad Concilium Florentinum in conſortio Beſſarionis (de quo proximè infra) veniſſet; ac utriusque virtus, doctrina, & pietas non modò ipſi Pontifici Romano, ſed & toti Concilio quàm maximè probaretur ambo ab Eugenio IV. in ipſo Patrum conſeſſu in ſacrum ſenatum adlecti ſunt. Iſidorus quidem ſub titulo Presbyteri Cardinalis SS. Petri & Marcellini; Beſſarion Sanctorum XII. Apoſtolorum. Refert Alexander Guagnius Veronenſis in ſua Sarmatiæ Europeæ deſcriptione (ubi de Ruthenorum, Moſcovitarum, aliorúmque ejusdem Sarmatiæ populorum moribus, ritu, ac Religione agit) Iſidorum Cardinalem, poſtquam in Synodo Florentina Eccleſias Ruthenicas, abjectis Græcorum ritibus, cum Romana Eccleſia univiſſet, Pontificis juſſu in Ruſſiam reverſum, ibique cùm propoſitum ſuum, & rem jam concluſam exponeret, eósque ex verbo Dei ad unitatem, & concordiam fidei inſtrueret, captum, & bonis omnibus ſpoliatum in carcerem conjectum eſſe. Fuére namque ij populi, ex quo ſemel ritus, & errores Græcorum imbiberunt, adeò eorum tenaces obſervatores, ut nullis cæterorum Græciſſimi profeſſorum ceſſerint; multis etiam præceſſerint.

Ab Eugenio IV. Florentiæ in Concilio Purpuratis adſcribitur.

Reverſus in Ruſſiam, ob initam cum Latinis unionem in carcerem compingitur.

De Iſidori verò Cardinalis vitæ periculo, aliiſque ærumnis apud Ruthenos perpeſſis diſtinctiùs agens Michovius, ait eum anno 1440. in Ruſſiam miſſum unà cum Diplomatibus Apoſtolicis plumbeis, & Imperatoris Conſtantinopolitani aureis intrâſſe in Oppidum Poloniæ feria VI. Paraſcevês, ibíque per Sbigneum Epiſcopum Cracovienſem hoſpitio perhumaniter fuiſſe receptum, & ad celebrandum divina, more ſuo græco, tanquam Eccleſiæ Romanæ reunitum, admiſſum. Unionem tamen illam Eccleſiæ Latinæ cum Græca breviuſculè durâſſe, Græcis, & Ruthenis illam irridentibus, & contemptui habentibus, atque inde, dum Iſidorus Cardinalis ad ſuos Suffraganeos in Ruſſiam, ac Moſcham veniſſet, & illam unionem eis prædicaret, per Principes Moſchæ captum, & in carcere recluſum, rebus omnibus ſpoliatum fuiſſe: inde tamen paulò poſt, favente Deo, fugâ elapſum, Romam rediiſſe. Hæc Michovius.

Sandech

Tranſactis nonnullis Romæ menſibus, Iſidorus ab Eugenio Conſtantinopolim miſſus eſt Legatus ad Imperatorem, ut concordiam, & Chriſtianæ fidei fœdus, quam Græci cum Latina Eccleſia Florentiæ ſemel profeſſi fuerant, ſua adhortatione, præſentiáque ſartam tectam ſervaret. Mortuo Eugenio, ſub Succeſſore Nicolao V. eodem munere fungens, ibi permanſit, unitati illi ſervandæ omnem operam adhibens. At cùm Græci nihilominus in perfidiam, atque hæ-

Legatione Apoſtolica fungitur ad Imperatorē Græcorum.

reſim fœdè relapſi fuiſſent, certiſſimâ vindicantis Numinis punitione factum eſt, ut non multò pòſt, die ſcilicet Spiritui Sancto ſacrà (cujus per ſummam impietatem proceſſionem ex Patre, & Filio impugnaverant) validiſſimo Turcæ ſuccincti exercitu, Conſtantinopolim, Orientalis Imperii caput, & ſedem expugnarent, & captam uſque ad internecionem barbara immanitate vaſtarent. De cujus memorabili excidio, quoniam hîc locus opportunus videtur, fuſiùs diſſerere, haud alienum ab inſtituto exiſtimo. Verùm Hiſtoriæ ſeries, ut probè intelligatur, paulò altiùs repetenda venit.

Græci in veterem errorem relapſi divinitùs puniuntur.

Poſt cruentam illam pugnam, quam ad Varnam editam ſuprà n. 15. in vita Juliani Cardinalis memoravimus, Amurathes Turcarum Imperator Adrianopolim reverſus, Deo ſuo quæ victor fecerat, vota perſolvit. Exin volvens animo, Regni curas veræ felicitatis expertes eſſe, inconſtantiam quoque fortunæ prudenter veritus, quæ nulli perpetuò bona eſt, accerſitis provinciarum Majoribus Mahumetem ex liberis ſuis natu majorem pro ſe Regem conſtituit. Ipſe privatam deligens vitam in Aſiam profectus, cum paucis voluptuarii ſui otii comitibus religioni cuidam ſolitariæ ſeſe addixit. Calibaſſa inter Satrapas Turcarum opibus & authoritate major, Mahumeti Regi declarato, quòd nondum per ætatem aptus eſſet imperio, gubernator datus elongato Amurate omnia adminiſtrabat. Reliqui Amuratis filii numero ſexdecim, ne quas Mahumeti ad imperium elato turbas in Regno excitarent, more gentis necati ſunt.

Amurathes Turcarum Imp. Mahumeti filio imperium cedit, ipſe privatam vitam agit.

Effluxit deinde non parvum tempus, in quo nec Hungari Turcas, nec Turcæ Hungaros armis laceſſere præſumpſerunt, ſua quemque calamitas domi attonitum tenuit: cruentiſſima quippe Varnenſis pugna vires utriuſque partis eliſerat. Nec Turcis, neque Hungaris ex bello idoneus erat; hos Huniades, illos Calibaſſa alieno nomine gubernavit: ferocior Huniades, reique militaris peritior, ignominiam Varnæ acceptam oblivisci non potuit. Unde dies noctéſque meditabatur, quonam pacto abolere infamiam, & reſarcire damna maximè poſſet. Spem benè gerendæ rei Turcarum quies præbuit, qui jam pridem nullum belli apparatum oſtenderant, vires illis atque animos defuiſſe ratus, tempus idoneum exiſtimavit in quo priſtinam recuperare gloriam poſſet, Turcáſque peſſundare, quibus ſi adſint exercitus, Imperatorem tamen prorſus defuturum arbitrabatur, nec magis exiſtimandum exercitum ſine duce, quàm ducem exercitu carentem. Coactis itaque repentè copiis ex Hungaria, accerſitis etiam Bohemorum auxiliis, mercenariorum quoque militum non exigua manu conducta, ducere exercitū in Turcas ſtatuit, quos priùs aggreſſurū, atque confecturū credidit, quàm noviſſimè ex Hungaria nunciaretur. Eam rebus gerendis ſolertiā ac celeritatem adhibuit. Conſilium ejus Gregorius Serviæ Deſpotus præter fidem datam Turcarum Ducibus patefecit, magnúmque genti periculum imminens, majus oſtendit.

Joannes Corvinus ſeu Huniades cladem ad Varnam acceptam ulciſci parat.

Ejus Conſilium Deſpotus Serviæ Turcis prodit.

Perculſi eo nuncio Turcæ quid agerent non ſatis intelligebant. Amurathes jam Senior Religioni atque otio, ut antè diximus, addictus, regni curas abjecerat. Mahumetes ætate minor tantam

belli

belli molem ferre poſſe non credebatur: Calibaſſæ defuturam obedientiam putabant, qua nihil eſt in bello magis neceſſarium. Trepidare igitur, æſtuare, modò huc, modò illuc fluctuantem animum convertere, nullum Conſilium ſatis placere Hærentibus in deliberatione Satrapis, nihil tandem ſalubrius viſum, quàm revocare ab otio Amurathem: neque enim Veterani ſub alio militaturi credebantur, nec fortunam belli cunctandam arbitrabantur, quàm ſub eo qui vincere conſuêſſet. Hujus ſententiæ Calibaſſa author fuit. In qua re Mahumetis animum vehementer offendit, cupientis in ea expeditione ſeſe virum oſtendere; verentiſque ne imperium amitteret, ſi Pater iterum Regnum aſſumeret: ut ſunt hominum mutabiles voluntates. Miſſi ergo Legati Amurathem revocavêre, qui comparato terribili mox exercitu in hoſtem profectus, non aliter quàm ſi ad prædam pergerent, alacres milites duxit.

Revocatur ab otio Amurates adverſus Huniadē.

Jam Huniades cum copiis Sophiam tranſierat, proſtratiſque qui occurrerant locorum Præfectis, hoſtiles agros latè populatus, loco, qui Baſilia vocatur, caſtra poſuerat. Cùm adventare Amurathis exercitus nunciatur, non expectavit Huniades provocari, prior ipſe ſublato clamore pugnam iniit. Commiſſo prælio anceps diu certamen hæſit. Qua parte pugnavit Huniades, fuſi hoſtes terga dedêre, nec parva ſtrages edita: pari modo & Amurathes in cornu ſuo victor Hungaros fudit. Poſtremò cùm victor victorem incurreret, non tulerunt Chriſtiani Turcarum impetum, qui quamquàm virtute præſtarent, numero tamen ſuperati, non tam victi quàm multitudine oppreſſi ac laſſi compulſi ſunt cedere. Huniades poſtquam ſuos neque minis neque precibus ſiſtere poſſet, cum paucis ſuorum ex bello profugit. Multi Hungariæ Proceres, & nonnulli Eccleſiarum Antiſtites in eo prælio cecidêre. Fidelium viginti millia deſiderata ſunt, nec minor hoſtium occiſorum numerus erat. Emptam multo ſanguine victoriam Amurathes domum retulit: neque fugientes Chriſtianos inſecutus eſt; neque gloriabundus inter ſuos magnifica verba jactavit; neque, ut antè aſſueverat, hilarem vultum oſtendit. Interrogatus, quidnam triſtior eſſet, & cur non victis hoſtibus exultaret? *Nollem*, inquit, *ſæpius hoc modo vincere*: jubénſque vaſa colligi, copias quæ ſuperfuerant, domum remiſit. Nec diu poſteà relicto Mahumeti imperio ad otium reverſus, enervatis ex venere viribus obiit, Anno ſalutis 1451. ætatis 63. Imperii 32. Corpus ejus more majorum in Burſa ſepultum. Ea eſt Bithyniæ civitas, & Aſiatici Regni caput. Paulò antequam exceſſiſſet, Amurathes uxorem duxerat, filiam Sponderbei nobilis in Penderacia Satrapæ, ex qua natum filium nomine Chialapium, ſextum tum agentem menſem, Calibaſſæ moriens commendavit. Ille Mahumetis gratiam perfidiâ initurus, & matrem & puerum ei prodidit. Mahumetes accerſitis triginta, ut aiunt, matronis, quæ puerum cognoſcerent, poſtquam certam Amurathis ſobolem eſſe conſtitit, ſtrangulatum matri filium reddidit; funúſque regio more fraternum duxit, auſpicia Regni fratricidio conſecrans. Heu! quàm felicius apud Turcas privatis quàm Regibus liberi naſcuntur!

Huniades Amuratem aggreditur.

Amurates victoriam multo ſanguine emptā reportat.

Amurates diem ſuum obit.

Mahumetes regni auſpicia fratricidio conſecrat.

Mahumetes Conſtantinopolim ſubigere parat

Mahumethes igitur defuncto Amurathe gubernacula Imperii ex voto adeptus, inſtituta majorum pro ingenio correxit. Leges ipſe ſuas domi foríſque tulit: ærarium locupletavit: nova vectigalia excogitavit: copias auxit: inque Proceres ſuſpectos & Aulicos ſævire ac contumelioſè agere cœpit. Hic eſt ille Mahumethes hujus nominis II. qui Conſtantinopolitanis bellum intulit, de quo nunc referre præeunte Ænea Sylvio haud alienum fuerit. Volverat jam pridem animo Mahumetes, quónam modo Conſtantinopolim alteram in Oriente Romam ſibi ſubigere poſſet: neque enim ad ſuam Gloriam pertinere arbitrabatur, urbem in medio Turcarum ſitam eſſe, quæ ſuo imperio non parêret, tantóque majus inde nomini ſuo decus accedere, ſi eam urbem expugnaret, quantò progenitores ſui idem conati, turpiùs à ceptis deſtitiſſent. Cùm paucis igitur iiſque fidiſſimis communicato Conſilio, Caſtellum juxta littus ad oſtium Boſphori paulò ab Urbe remotius, aliud diſſimulans, incredibili celeritate extruxit atque munivit: bellum deinde Urbi non modò indixit, ſed contra multa fœdera, contra jusjurandum perjurus etiam intulit, ſimul & gerere cœpit. Senſerant ejus animum Græci, diffidentéſque ſuis viribus, hortatu maximè Iſidori Cardinalis, ad Latinorum opes confugerant, jugibus lacrymis eorum auxilia & implorantes, & expectantes. *At Surda, proh pudor! noſtrorum Principum aures fuêre,* (inquit ingemiſcens hoc loco Æneas Sylvius) *clauſi loculi; cæci oculi, qui cadente Græcia, ruſturam Chriſtianæ religionis reliquam partem non viderunt, quamvis privatu quemque aut odys, aut commoditatibus intentum, ſalutem publicam neglexiſſe crediderim.*

Græci fidelium opem fruſtrà implorant.

Conſtantinopolis obſidetur & oppugnatur.

Mahumetes intereà coactis undique copiis, mirabili apparatu, formidando animo & impetu, terra maríque regiam urbem aggreſſus, cuniculis ao latentibus foſſis altiſſimè actis, aggere latè edito, ponte, quà Peram oppidum verſùs mare muros alluit Urbis, longitudinis ad duo millia paſſuum raptim extructo, turribus ligneis eò uſque erectis, ut muros quamvis altiſſimos excederent, machinamentorum, tormentorúmque multiplici adhibito genere oppugnata eſt Urbs, defensáque ſummis utrinque viribus. Non paucis poſt diebus ad extremum voce præconis totis caſtris inclamatum eſt: *Quinto Calendas Maij milites omnes jejunium ſanctificent, ſequente die in armis adſint, Urbem extremis viribus oppugnaturi, triduo civitatem militum direptioni futuram.* Conſtituta die jejunium ad noctem uſque ſervatum: exin lucentibus ſtellis invitationes ac convivia paſſim habita, & quiſquis amicum propinquum, notúmque habuit, cum eo hilaris epulatus eſt: atque ubi ſatis helluatum, tanquam ſe deinceps nunquam viſuri eſſent, amplexati, exoſculatíque ſimul ultimum vale dixerunt. In Urbe autem Sacerdotes ad inſtantiam Iſidori ſacras imagines ferentes, ſequente populo, Urbem luſtrare; auxilium de cœlo petere; corpora jejuniis affligere; atque orationibus univerſi cives intendere; ſubſecuta nocte, ad ſua quiſque loca defendenda redire.

Turcis jejunium: Chriſtianis ſupplicatio indicitur.

Brevis deſcriptio Conſtantinopolis.

Erant muri Urbis & altitudine & craſſitudine toto orbe celebres, ſed ob vetuſtatem & Græcorum incuriam pinnis ac propugnaculis nudi. Antemuralia verò opportunè communita. In his

Græci

Græci ſalutem poſuêre. Armati milites inter muros & antemuralia pugnam ſuſtinere decreverunt. Triangularem penè urbis formam fuiſſe tradunt: duas partes alluit mare: Nec muri deſunt ad propulſandos navales impetus idonei. Quod reliquum eſt, ad terram vergens poſt alta mœnia & antemuralia ingenti clauditur foſſa. Cœptum eſt prælium paululùm ante lucem, cùm miles Turca periculi quàm moræ patientior eſſet, ac vulnera & ſanguinem prædarum dulcedine penſaret: Pugnatum eſt in tenebris majore Turcarum pernicie, in quos tela ſupernè vibrabantur. At poſtquam illuxit, dato ſigno undique non ſolùm Conſtantinopolis, ſed & ipſa etiam Pera, ne quid auxilii Græcis præſtaret, oppugnari cœpta eſt. Sua cuique legioni murorum pars ac portarum attributa, ut diſcretus labor fortes atque ignavos diſtingueret, & ipſa contentione decoris militum virtus magis ac magis accenderetur. Pari modo & navales ſocii attributas partes invadere juſſit. Admoventur urbi ligneæ turres: Convectant milites dolabras, falces, ſcaláſque. Et jam elatis ſuper capita ſcutis, denſa teſtudine ſuccedunt. Græci Saxorum pondera provolvunt, disjectam atque fluitantem teſtudinem lanceis, contiſque perſcrutantur, donec ſolutâ compage ſcutorum, exangues laceróſque proſtraverunt. Fit ſtrages magna: Et jam Turcæ deficientibus animis languidiùs pugnant. Sed adeſt Mahumetes fortiſſimum quemque nominatim vocitans, útque in prælium redeant, adhortatur: Hos præmiis allicit, illos minis deterret. Inſtauratur ex integro certamen: Turcæ rursùs ſubruere murum, portas quatere, innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes prenſare hoſtium tela brachiáque nituntur: Iterùm integri cum ſauciis, ſeminanimes cum exſpirantibus evolvuntur. Cernitur varia pereuntium forma, & plurima mortis imago.

Qualiter à Turcis impugnata, & à Chriſtianis defenſa fuerit?

Inter hæc Joannes Juſtinianus apud Genuam Ligurum Metropolim nobili loco natus, qui ſuperioribus diebus ſolus urbem defendiſſe videbatur, graviter vulneratus, ubi fluitare ſanguinem ſuum animadvertit, ne cæteros deterreret, remedium quærens, clam ſe ſe pugnæ ſubduxit. Sed Conſtantinus Imperator, ut abeſſe Juſtinianum cognovit, quò ierit percontatur? proditum, ac inventum, ne pugnam deſerat, enixè rogat. Ille nihilo magis flexus, aperiri portam jubet, qua curaturus vulnus in urbem redeat. Erant enim obſeratæ urbis januæ, quibus ad antemuralia patebat iter, ne qua fugiendi facultas militi eſſet, ac propterea fortius hoſti reſiſteret: Fit intereà remiſſior defenſio, quod Turcæ advertentes, inſtante maximè Mahumete, acriùs incumbunt. Et quoniam pars muri jam tormentis Æneis disjecta, foſſam magna ex parte oppleverat, per ruinas ipſas ſcandentes, antemurale conſcendunt, Græcóſque perterritos loco deturbant. Porta, quæ Juſtiniano ſaucio patuerat, omnibus aperta fugam profuſiorem reddit. tunc Conſtantinus, non ùt Imperatorem decuit, pugnando, ſed fugiens in ipſis portæ anguſtiis, cùm cecidiſſet, erumpentium multitudine oppreſſus, calcatúſque interiit. In tanta multitudine pugnatorum duo tantùm reperti ſunt, qui ſe viros oſtenderint,

Joannes Juſtinianus urbis Gubernator vulneratur.

Conſtantinus Imp. fugiens in ipſis portæ anguſtiis opprimitur.

Duo inclyti milites Turcis aliquamdiu reſiſtunt.

alter Græcus, alter Dalmata, Theophilus Paleologus, & Joannes Schlavus, qui fugere turpe arbitrati, cùm diu incredibili vigore Turcarum impetum ſuſtinuiſſent, multóſque obtruncâſſent, denique non tam victi, quàm vincendo fatigati, inter cadavera hoſtium occubuêre. Juſtinianus in Peram ægrè eluctatus, cùm tumultibus pertrubata omnia; nec, quem maximè quærebat, medicum inveniſſet, inde Chium navigavit, ibique ſeu ex vulneris acerbitate, ſeu ex animi mæſtitiâ morbum incidens, inglorius vitam finivit. Felix profectò multúmque laudandus, ſi in ipſis oppugnatæ urbis mœnibus animam exhalâſſet. In ingreſſu portæ octingenti eóque ampliùs milites ex Latinis, Græcíſque periêre, partim vulneribus à tergo confoſſi, partim converſione oppreſſi. Et jam hoſtis ſuperiorem murum tenebat, ſaxáque in cives devolvens, ingredientibus ſuis auxilio erat.

Joannes Juſtinianus inglorius moritur.

Conſtantinopolis capitur: Qualiter in ea ſævitum?

Hoc modo capta urbe, cæſis omnibus, qui reſiſtere auſi ſunt, in rapinas catervatim eſt itum. Erat victorum infinitus propè numerus, in libidinem & ſævitiam corruptior: Non dignitas, non ætas, non ſexus quemquam protegebat. Stupra cædibus, cædes ſtupris miſcebantur. Senes exactâ ætate, fœminas viles ad prædam in ludibrium trahebant: ubi adulta virgo, aut quis formâ conſpicuus incidiſſet in manus rapientium, divulſus ipſos poſtremo direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam, vel gravia Templorum dona ſibi quiſque traheret, majore aliorum vi truncabatur. Cúmque in exercitu maximo ac diſſono, ex civibus ſociis atque externis conflato, diverſæ linguæ, varii mores, atque cupidines eſſent, aliud cuique fas nefáſque, nihil illicitum toto triduo Conſtantinopoli fuit. Templum Sophiæ Juſtiniani Cæſaris opus, toto Orbe decantatum, & cui comparari alterum eo tempore non potuit, nudatum ſacrâ ſupellectili, ad omnes ſpurcitias patuit: Námque illud vi pertractæ captivæ virgines ſacræ atque profanæ; viduæ atque matronæ; decennes etiam pueri atque puellæ, inexplebili ſpurciſſimorum canum libidini & luxuriæ, donec efflarent animas, inſervire ſunt coactæ. Oſſa Martyrum, quæ fuerant in illa urbe pretioſiſſima, canibus objecta & ſuibus. Sanctorum imagines aut luto fœdatæ aut ferro deletæ. Altaria diruta atque everſa. In reliquis templis aut lupanaria meretricum facta, aut equorum ſtabula. In ſacratos Deo viros, Religioſos, ac ſacerdotes ità fœdè ſævitum eſt, ut modus deteſtabilis, quo vexati atque enecti ſunt, neutiquam honeſtè referri queat. Ad hæc adacti ſunt ſervi verberibus atque tormentis, dominorum abdita ſcrutari ac eruere. Inventi hac arte maximi theſauri, quos in ipſo belli principio infelices ſuffoderunt cives. Quibus, ſi pro defenſione urbis uſi fuiſſent, ſuam haud dubiè vitam, patriæ libertatem ſervâſſent. Sed avaro in aurum nulla poteſtas. Ipſi intereà auro emuncti, ac more pecorum in caſtra protracti, poſt ludibria ad unum omnes vario mortis genere interfecti ſunt. Simulachrum Crucifixi, quem colimus, & verum Deum eſſe fatemur, (horrendum dictu, atque auditu) tubis ac tympanis præeuntibus, raptum ex urbe hoſtes ad tentoria deferunt, ſputo lutoque fœdant, & ad no-

Templum Sophiæ fœdè profanatur.

Horrendum Turcarum facinus in

noſtræ Religionis irriſionem iterùm cruci affigunt: exin pileo, quem ſartulum vocant, capiti ejus impoſito, coronâ undique factâ ſuc-clamant; *Hic eſt Chriſtianorum DEUS*: Tum lapides, lutúmque ja-ctantes miris dehoneſtant modis. Sed nihil hæc obſunt DEO no-ſtro cælum tenenti, inquit hoc loco Æneas Sylvius, nec Majeſta-tem ejus quoquo modo imminuere poſſunt, cujus ea eſt gloria, ea ſublimitas, ea beatitudinis perfectio, ut nec Laudibus humanis ex-tolli, nec humiliari vituperiis Pravorum poſſit. Nos iſta lædunt, atque confundunt, qui per ignaviam atque deſidiam, dum veri DEI cultum perire ſinimus, & in hoc ſæculo bonum nomen, & in altero ſpem ſalutis amittimus. Quin igitur poſitis bellis coëuntes Chriſtiani hanc tantam injuriam vindicamus?

Chriſti Salvator. imaginem.

Poſt hæc convivatus Mahumetes, cùm ſolito plus vini ad-hibuiſſet, ut ſanguinem truculentus mero adderet, Principes O-ptimatésque civitatis captos, inque conſpectum admiſſos poſt-quam probè illis illuſiſſet, crudelis & ſanguinarius carnifex fœdè, miſeréque jugulari juſſit. Rirelucas Princeps alti ſanguinis, qui apud Conſtantinum plurimum poterat, cæſo ante oculos majori filio, altero, quòd ſpecioſus eſſet ad illicitos uſus reſervato, ſecu-ri percuſſus eſt. Duo ejus alii filii occiderant in bello. Uxorem Imperatoris Conſtantini, filias, primáſque aulæ virgines, ac matro-nas Principes juſſit Tyrannus in convivium adduci. Ibi primùm ab ipſo Mahumete, aliíſque ejuſdem ſatrapis conſtupratæ, poſt-hac nihil valentibus precibus in fruſtra diſſectæ ſunt. Caput Con-ſtantini ab invento cadavere deſectum, haſtæque affixum, ut o-mnibus ludibrio eſſet, per urbis compita & caſtra maximo cum probro circumlatum eſt. Ferunt, qui copias Mahumetis comper-tas habuêre, trecenta fuiſſe millia pugnatorum, qui urbem nobi-liſſimam à terra oppugnarint; à mari triginta millia, trecentis velis annotatis. Atque ità expugnatâ quinquageſimo ſexto ab obſidione die Conſtantinopoli, imperium Chriſtianorum Impera-torum in Oriente anno ſalutis 1453. finitum, nobile & antiquiſſi-mum: quod ſub poteſtate Fidelium annis duraverat nonaginta & uno ſuprà centum & mille. Et, quod notatu digniſſimum, Con-ſtantinus Magnus Helenæ filius, primus illud fundavit, & erexit: Alter verò Conſtantinus XV. Imperator, itidem Helenæ filius, illud amiſit: Ut initium fini concordaret.

Mahumetes crudelis & ſanguinarius qualiter in illuſtres utriuſque Sexus perſonas ſævierit?

Hoſtium trecenta & triginta millia fuiſſe produntur.

Res notatu digna.

In hac calamitate, & publico nobiliſſimæ urbis excidio Iſido-rus Cardinalis, Pontificius ea tempeſtate ad Conſtantinum Lega-tus, à Barbaris ad necem quæſitus, quo ſe præſentiſſimæ cladi eripe-ret, fervente tumultu mutatis properè cum jacentis cadavere veſtibus, ac fugientium turbæ immixtus urbe exceſſit incolu-mis. Verùm, qui ementito cultu mortem effugerat, haud pari fortuna ſervitutem evaſit: Siquidem ab inſequentibus victori-bus captus, & quis eſſet ob raſum mentum veſtémque peregrinam non agnitus, nihilominus in ſervitutem abductus eſt. Intereà cadaver, quod purpuratum Eccleſiæ Senatorem ex injectâ Iſido-ri veſte mentiebatur, qui deſideratorum numerum inibant, ac cor-pora paſſim jacentia explorabant, ingenti elati gaudio repererunt,

In hac calamitate Iſidorus Cardinalis aſtu mortem, ſed non ſervitutem effugit.

&

& ejuſdem præciſum caput roſeo contectum pileo haſtæ inſigunt; ac clamante præcone, *illud eſſe caput Cardinalis Rutheni*, per captæ civitatis compita viáſque multa cum irriſione circumferunt. Ille interim vivus apud Turcarum Principem ſordidis deſtinatus miniſteriis latebat. Qua ſervitute non multò pòſt (quòd vilis homuncio crederetur) perſolutis trecentis aſperis exemptus, transverſo curſu Romam pervenit. Ubi à Nicolao V. Pont. Max. multis muneribus in vicem laborum donatus, trino ſenſim Epiſcopatu, nimirum Sabinenſi, Corphienſi, ac Nicaſienſi auctus eſt: quibus cùm novem circiter annis ſummâ vitæ integritate atque prudentiâ præfuiſſet, tandem Anno 1463. die 27. Aprilis naturæ debitum Romæ exſolvit, magno omnium luctu poſt obitum conditus ad S. Petrum in Vaticano.

Incognitus Romam dilapſus, multis muneribus, ac trino Epiſcopatu donatur: ubi & moritur.

De Iſidoro Cardinale agens Laonicus Chalcondilas hæc habet: *In hac rerum turba miſerabili* (loquitur de Urbis Conſtantinopolitanæ direptione) *captus eſt Cardinalis Iſidorus Sarmatarum Antiſtes, qui ductus in Galatiam urbem venditus eſt, ſed conſcenſa navi profugit in Peloponneſum. Si Rex Turcarum virum hunc noviſſet, videlicet quòd Cardinalis eſſet, certè eum interfeciſſet; cùm eum inter cæteros occiſum putaret, nullam ejus rationem habebat.* In Concilio Florentino ſub Eugenio IV. celebrato, Proceſſioni Spiritûs S. ex Patre & Filio, tertius poſt Imperatorem Græcorum pro Dorotheo Patriarcha Antiocheno his verbis ſubſcripſit: *Iſidorus Metropolita Kiovienſis. totiúſque Ruſſiæ, & locum tenens Apoſtolicæ ſedis ſanctiſſimi Patriarchæ Domini Dorothei ſatis habens ſubſcripſi.* In eàdem Synodo pluries Iſidori mentio ingeritur: Seſſione 25. cùm de Proceſſione Spiritûs Sancti ageretur, Iſidorus ante Beſſarionem dixit: *Dicimus Spiritûs Sancti proceſſionem Filio quoque tribui non ſolùm à Patribus Occidentalibus, ſed etiam Orientalibus. Quapropter æquum eſt, ut ſanctos noſtros ſequentes cum Romana Eccleſia conjungamur.*

Alia quædam de eodem referuntur.

Erat autem Iſidorus Cardinalis Vir undecunque doctiſſimus, Theologus Græcorum inſignis, in divinis ſcripturis apprimè verſatus, ingenio ſubtilis & acer, in dicendo nervoſus & gravis: ejus facundiam tanquam ex ungue leonem, ex Epiſtolâ, qua in Thracia Bizantii direptionem & acerbum funus luxit, Paulus Corteſius de Cardinalatu perſpectam habuit. Dictus alicubi *Facundus Græcorum Doctor, & gentis decus.*

Iſidorus Cardinal. vir pius & doctus.

Ejus ſcripta.

Scripſit, de capta Conſtantinopoli, & Nigroponte.
Diſputationes aliquot, Actis Concilii Florentini inſertas.
Orationes 4. pulcherrimas Græco Idiomate, in Annuntiationem: Præſentationem: Aſſumptionem: & Nativitatem B. Virg. Mariæ: Latinè demum verſas à Jo. Matthæo Caryophilo, Cretenſi Archiepiſcopo.

De eo agunt Henricus Spondanus in Annal. Eccleſ. Æneas Sylvius in Commentariis. Contelorius in Elencho Cardin. Chronicon Magnum Belgicum. Victorellus in addit. ad Ciac. Ughellius in Italia ſacra. Nomenclator Cardinalium. Paulus Corteſius de Cardinalatu. Morerius. Hoffmannus. & alii, præter Græcos.

ANNO 1431.

SEDENTE EUGENIO IV. PONTIFICE MAXIMO

De

BESSARIONE TRAPEZUNTINO
S. R. E. CARDINALE.

BESSARION natione Græcus, Patriâ Trapezuntinus, Monachus S. Blaſii, ante profeſſionem Religioſam Baſilius dictus, XIX.
bonis literis à puero operam dedit primò in Patria, deinde in Urbe Conſtantinopolitana, ſcientiarum omnium eâ ætate Matre, ſub diſciplina Georgii Gemiſti Plethonis Conſtantinopolitani. Vir quo nemo ſuorum æqualium Chriſtianâ pietate ſpectabilior, nemo admirabilior doctrinâ, nemo denique generoſis moribus ornatior. Archiepiſcopus Nicenus primò renunciatus, ad Synodum Florentinam cum Iſidoro Ruthenorum Archiepiſcopo acceſſit, in qua ab Eugenio IV. ob ſpectatas animi dotes Presbyteris Cardinalibus Titulo SS. duodecim Apoſtolorum adſcriptus; à Nicolao verò V. ad ceſſionem Iſidori Theſſalonicenſis, Epiſcopus Sabinenſis primò, mox Tuſculanus dictus, Patriarchatum Conſtantinopolitanum, & Eccleſiam Pampilonenſem rexit.

Quis fuerit Beſſarion?

Ab Eugenio IV. Cardinalis creatur.

Interfuit Conciliis Ferrarienſi, & Florentino: & in prima Seſſione Ferrarienſis Concilii habita die Octava menſis Octobris Anni 1438. in Sacello ſacri Palatii (cùm enim Eugenius Pontifex podagrâ laboraret, Epiſcopalem Eccleſiam, ubi Synodus indicta fuerat, adire non poterat) Beſſarion facundiſſimus Orator, ætate adhuc juvenis, ſed doctrinâ, & gravitate venerandus, acceptâ priùs ab Imperatore, & Patriarchâ dicendi facultate, poſt profundam incurvationem, orationem habuit luculentiſſimam, quæ extat in Actis, qua exultans de hac die, quam feciſſet Dominus pro unione totius Eccleſiæ, ſanctiſſimam Trinitatem, ac ſingulas incomprehenſibilis illius Myſterii Perſonas laudavit, ac invocavit: deinde Pontificem, Imperatorem, Patriarcham, ac univerſum cœtum pariter collaudans de ſancto omnium deſiderio, hortatus eſt ad conſtantiam, & perſeverantiam, uſque ad ſuſceptæ rei conſummationem.

In Concilio Ferrarienſi luculentam orationem habet.

In Concilio verò Florentino contra Marcum Epheſinum, qui Latinos hæreſis accuſabat ob additionem vocis *Filióque*, Beſſarion pro Spiritûs Sancti à Filio proceſſione fortiter agens & hanc Sanctorum etiam Græcorum Patrum doctrinam eſſe validiſſimis allegationibus oſtendens, qui ſanè nec fuiſſent, nec dici poſſent Hæretici, Marcum ita convicit, ut quid in contrarium opponeret, in promptu non haberet. Habuit inſuper ad ſuos Græcos elegantem, & admodum prolixam orationem dogmaticam, in decem capita diſtinctam, pro unione cum Latinis faciendâ, qua in primis de cauſis Schiſmatis agens docuit, tametſi ante Generale Concilium aliqua Græcis de ſua à Latinis diviſione excuſatio fuiſ-

In Concilio Florentino contra Marcum Epheſinum fortiter pugnat.

Græcos cum Latinis uniri & ſentire debere dogmaticè probat.

P ſet;

ſet, nunc tamen celebratô Conciliô Oecumenicô, non poſſe ipſos absque ſcelere dividi ab eis, niſi eos à veritate aberrare probarent. Neceſſe eſſe tam Occidentales, quàm Orientales Doctores in Articulis ad fidem, & unitatem ſpectantibus, invicem eſſe concordes. Et quamvis nulla omninò eſſet in propoſita quæſtione Doctorum contradictio, ſi tamen aliqua appareret, conandum magis eſſe eos conciliare, quàm erroris, aut hæreſis accuſare; ac ſibi potiùs ignorantiæ culpam imputare, quàm illos credere diſcordare. Ad intelligentiam illorum Doctorum, qui obſcuriùs locuti eſſent, utendum illis, qui clariùs loquerentur: Ipſos Orientales Doctores idem cum Occidentalibus de proceſſione Spiritûs Sancti ſentire, manifeſtè intelligi ex ſolis præpoſitionibus *per* & *ex*, quibus uſi ſunt ad eam exprimendam, cùm partim dixerunt, Spiritum Sanctum ex Patre per Filium; partim ex Patre, & Filio procedere. Quibus ſi addatur omnium Patrum Occidentalium probatiſſima aſſertio de proceſſione ex utroque, & ita ex Filio, ſicut ex Patre; & principium Spiritûs Filium eſſe ſicut ipſum Patrem; & unum & idem ejus principium eſſe Patrem & Filium ſimul, non duo principia. Futiles eſſe objectiones de corruptis per Latinos codicibus Patrum, qui prædicta teſtentur. Nec minùs in hac quæſtione verba *mitti, profluere, prodire, manare, ſcaturire, oriri*, & alia hujusmodi, quibus Græci utuntur, quàm *procedere* ſignificare. Nec denique alias, quas Græci comminiſcuntur, evaſiones ullius eſſe momenti. Nihil ampliùs ſupereſſe, quàm ut perfecta fieret Eccleſiæ unio: ad quam eos magno animi fervore, & efficaciſſimis rationibus hortatus eſt, ne, ſi Schiſma continuaretur, animarum ſimul, & corporum interitum incurrerent, & paterentur. Auctor igitur hujusce unionis Eccleſiæ Græcæ cum Latinâ ab omnibus meritò habitus eſt Beſſarion.

Synonyma hæc verba eſſe demonſtrat.

Qui poſt acceptam purpuram Germanicâ legatione functus, Fridericum Cæſarem, ac Sigismundum Patruelem periculosâ ſeditione laborantes conjunxit; quod adeò feliciter, cumulatéque præſtitit, ut non modò inter utrumque fœdus pacis dicatur ſanxiſſe; ſed etiam conſociatis armis, animísque armâſſe in Turcas. Apud quos, cùm jam inſtructis aciebus ad certandum ſtarent, tantùm valuit authoritate & facundiâ, ut ambæ partes ſedato omni tumultu, & pace inter ſe initâ, ab armis, & cæde diſcederent. Sub Pio II. ad Principes Chriſtianos miſſus, eos conciliatos fœdere ad bellum contra Turcas univit: Triremem adversùs eosdem Barbaros ſuo ære inſtruxit, & Anconam ad Pium perduxit. A Venetis Legatus Apoſtolicus Bucentaurô (ut vocant) cum magno honore exceptus, in S. Marci platea, miro animi ardore ſacrum bellum ſuaſit, ac divulgavit, ita ut ad ejus eloquentiam plerique æſtuarent ad prælium. Urſati Juſtiniani claſſis marinæ Imperatoris Vexillo benedixit, eidémque cum imperio abeunti, more majorum, ſolemni cæremoniâ de Turcis victoriam precatus eſt. Mox Religioſorum pompam per Urbem Venetiarum duxit; Decimas, Vigeſimas, ac Trigeſimas

Legatus in Germania Cæſarem & Sigismundum pacificat.

Chriſtianos Principes & fideles adverſus Turcas armat & animat.

ſimas impoſuit; & plenarias Indulgentias ex nomine Pontificis publicavit his, qui ſanctam expeditionem aut ære, aut manibus, aut prece adjuvarent.

Romæ cùm eſſet, habitabat ſub Quirinali ad XII. Apoſtolos: deducebatur autem manè in Vaticanum non exculto quidem & numeroſo, ſed uno Virtutis nomine maximè decoro comitatu: quandoquidem præclara Græcæ, latinæque linguæ lumina, peregrinorum requiſita oculis, circa eum in triviis civium digito monſtrarentur. In his ſæpè conſpecti ſunt Georgius Trapezuntinus, Theodorus Gaza, Joannes Agyropilus, Plethon, Philelphus, Blondus, Aretinus, Poggius, Valla, Sipontinus, Campanus, Platina, Domitius Calderinus, Nicolaus Perottus, Valerius Viterbienſis, Viri nullô ævô perituri, quos in famulatu habebat, unde & *Literarum Patronus* omnium voce dictus. His viris domi, foriſque ſtipatus, uſque adeò extra invidiam glorioſâ ſui nominis famâ fruebatur, ut Eugenius, Nicolaus, & Pius ſummi Pontifices, eum ſibi ſucceſſorem, (ſi fas eſſet) adoptare percuperent: neque optimè de Republica Chriſtiana merito, Senatorum ſtudia defuiſſent, niſi (ut plerúmque fit) vel invidiâ, aut infortunio interveniente perturbata, ac aliorsùm detorta fuiſſent. Id quod ex mox narrandis ſole clariùs eluceſcit. Mortuo ſiquidem Nicolao V. cùm Patrum ſuffragia in unum ferè Beſſarionem, tanquam ſupremâ ſede omnium digniſſimum, inclinarent: lividi cujuſdam Galli operâ (is erat Alanus Cardinalis Avenionenſis) Pontificatum ſibi jam jam deſtinatum amiſit, ſic enim Hiſtoriam narrat Æneas Sylvius: *Sublato è vivis Nicolao, Cardinales peracto funere de Succeſſore ſolliciti, ac Conclave, ut moris eſt, ingreſſi, Beſſarionem Cardinalem Nicenum eligere decreverunt, quòd is omnium aptior ad Rempublicam gubernandam videretur; conveniebátque numerus in eum ſufficiens, nec dubium videbatur, quin ſequenti ſcrutinio Pontifex eligeretur, jámque ad eum ſupplicationes deferebantur, quòd ubi ad aures Alani Cardinalis Avenionenſis delatum eſt, ille nunc iſtum, nunc illum circumiens; Ergóne, inquit, Eccleſia Latina Græcum Pontificem dabimus? & in capite libri Neophytum collocabimus? Nondum barbam raſit Beſſarion, & noſtrum caput erit? en paupertas Eccleſiæ Latinæ, quæ virum non reperit ſummô Apoſtolatu dignum, niſi ad Græcos recurrat. Sed agite Patres quod libet; ego, & qui mihi credent in Græcum Præſulem nunquam conſentiemus. Moverunt ea verba nonnullos, adeò ut duæ partes Collegii nullo pacto ad Beſſarionem accederent. Qui cùm una nocte Pontifex conſtanti omnium opinione habitus eſſet, adveniente luce Cardinalem ſeſe reperit aliquantò minoris famæ, quàm anteà fuerat: ut his accidere ſolet, qui magnâ è ſpe ceciderunt.* Præterito itaque Beſſarione, ſuffectus eſt Alphonſus Borgia Hiſpanus, qui aſſumpto Callixti III. nomine, Eccleſiæ integerrimè præſedit annos tres, menſes quatuor.

Poſt Callixti III. obitum (qui contigit anno ſalutis 1458. rursùm nonnulli Cardinalium ad Beſſarionem in Thronum ſublimandum conſpirârunt: ſed eorum votis ab adverſa parte iterum ſuperatis, Pontifex locô Beſſarionis ſalutatus eſt Æneas Sylvius Picolomineus Senenſis, Presbyter Cardinalis S. Sabinæ, Vir omni

Præter Literatos non facilè quemquam in comitatu habere conſueverat.

Sæpiùs ſummo Pontificatu dignus æſtimatus: ſed interveniente invidiâ non admiſſus.

Alani Cardinalis invidia Beſſarionem pontificatu dejicit.

Iterum, ne Pontifex fieret, impeditur.

Virtutum, & doctrinæ genere illuſtris, appellatus Pius II. Huic in Conclavi Beſſarion non eſt ſuffragatus, ſed Guillelmo Cardinali Rothomagenſi. Unde renunciato poſtmodùm Pio, ille ſuo & eorum nomine, qui Rothomagenſi adhæſerant, veniam precatus, atque ante illius pedes provolutus, in hunc modum locutus eſt:

Excuſat ſe, quòd Pio II. non fuerit ſuffragatus.

Laudamus, Pie Pontifex maxime, tuam aſſumptionem, quam ex DEO eſſe non dubitamus. Et ſanè dignum Te hoc munere, & cenſuimus anteà, & nunc etiam cenſemus. Quòd autem Te non elegimus; id fecit ægritudo tua: nam cùm pedibus ægrotares, hoc tantùm ſufficientiæ tuæ deeſſe putavimus: eſt enim Eccleſia egens viro activo, qui poſſit itineribus corporis exerceri, & imminentibus periculis occurrere, quæ à Turcis formidamus; tu contrà quietis eges. Hoc nos ad Rothomagenſem traxit; quòd ſi fuiſſes corpore validus, nullus erat, quem Tibi præferendum exiſtimaremus. At cum DEO placuerit, & nobis placet, Nos Te Pontificem veneramur, & denuò, quantùm in nobis eſt, eligimus, Tibique fideliter ſerviemus.

Facilè ignovit Beſſarioni Pius, cujus virtuti, dum viveret, plurimùm ſemper tribuebat; in agone verò conſtitutus, palàm proteſtabatur, *leviùs ſe deceſſurum, ſi Beſſarionem ſibi ſucceſſurum ſciret.* Sed factionibus diviſi Patres, præteritô iterum Beſſarione, Petrum Barbum Venetum Pontificem renunciârunt, qui Paulus II. appellatus, Reipublicæ Chriſtianæ Septenniô non usque adeò laudabiliter præfuit.

Tertiò ad Pontificatũ expetitus, repulſam patitur.

Paulô II. circa ſalutis annum 1471. è vivis ſublatô, Patres iterum Beſſarioni ſtudentes, cum haud dubiè extuliſſent, niſi in comitiis fatalis caſus tantæ ſpei fortunam avertiſſet. Ferunt enim (ut Jovius author eſt) tres ſummæ Authoritatis Cardinales, quum eo decreto, ut eum Pontificem ſalutarent, abditum in cella Conclavis adiiſſent, nec admitterentur à Nicolao Peretto janitore, quòd tum vir ineptus lucubranti parcendum diceret, usque adeò ſtomachatos, ut ſeſe ob repulſam paſſam indignanter avertentes, reſponderent: *Ergo nec prenſanti, nec roganti quidem ſumma dignitas erit inculcanda, ut quum è cœlo ſuffragia expectet, ſuperbis demùm, ac ſtolidis janitoribus pareamus?* Statimque ſuffragia Xyſto detuliſſe. Quo repentè renunciato, adoratoque, Beſſarion dixiſſe fertur: *Hæc tua, Nicolae, intempeſtiva ſedulitas, & Thiaram mihi, & tibi galerum eripuit.* Rem tamen hanc aliter narrat Giraldus. Cùm eſſet jam omnium ferè votis ſummus Pontifex deſignatus Beſſarion, noctè intempeſta acceſſit ad eum Latinus Urſinus inter Cardinales ampliſſimus, rogans eum, ut ſibi, & Urſinæ familiæ, neſcio quæ privilegia ſcriptô confirmare vellet; id ſi faceret, & ſua, & ſuorum amicorum Cardinalium ſuffragia conſecuturum. Ille, ut erat homo integerrimus,

Viri integerrimi reſponſum malè exceptum.

admodùm ſeverè reſpondit; *ſi illa privilegia Majeſtatem pontificiam, & ſanctæ ſedis honorem continerent, omnia facturum; ſin minùs, ne ſe porrò ad ſubſcribendum urgeret.* Indignatus tali reſponſo Latinus, ſe, & ſuorum ſuffragia ad Franciſcum de Ruvere Ordinis Minorum Cardinalem convertit, qui ſequenti die renunciatus Romanus Pontifex, dictus eſt Xyſtus IV. Sic Beſ-

ſarion, quòd cæteris virtute præſtaret, & qua unâ ſupremo ſolio dignus erat, intercurrente nunc invidiâ, nunc infortunio, nunc malis artibus, promerito Pontificatu aliquoties excidit.

Bononiam ad obſequiū Eccleſiæ reductam multis beneficiis afficit.

Ravennæ Exarchatum; & Bononiam nobiliſſimam Italiæ urbem; ac ſtudiorum matrem, inflexibili juſtitiâ & æquitate Legatus adminiſtravit. Academiam illam omnium Scientiarum & artium domicilium, in priſtinam dignitatem reſtituit, nobilibus illuc artibus revocatis, quæ jam diu inde ob civiles diſcordias, & armorum tumultus cœperant exulare. Dominium Eccleſiæ, & authoritatem Sedis Apoſtolicæ Tyrannorum molitionibus labefactatam, in eâ maximè ſtabilivit; ac totis viribus urbem illam ad ſaniora reductam (Tyranno Bentivolo perturbatore repreſſo, & fugato) in obſequio Eccleſiæ & fide conſervavit.

Fungitur legatione ad Chriſtianos Principes contra Turcas.

Xyſto IV. ſedente, legatione pariter functus eſt apud Regem Angliæ, Ducem Burgundiæ, ac demùm in Galliis pro defenſione Fidei Catholicæ contra Turcas. Cardinalis Papienſis cognoſcens Beſſarionem apud Pontificem neceſſarium, ejúſque Authoritatem in Gallia magnam eſſe, ſcripſit: *Si mittitur Nicenus, quis hîc reliquus erit? ſi non mittitur, quis alter mittetur?* In hac tamen legatione à Ludovico hujus nominis XI. Galliarum Rege parùm honorificè exceptus, fraudis ac perfidiæ facetè magis, quàm verè perſtrictus eſt: Cùm his illum ſalibus, contrectatâ blandè ejus barbâ (promiſſam ſemper, & pexam ad delicias gerebat) exporrecto ad mimicam hilaritatem vultu, ac pronunciato hoc verſu apud Grammaticos trito, aſperſit:

Abs Rege Galliæ contemptim parúmque honorificè excipitur.

Barbara Græca genus retinent, quod habere ſolebant.

Innuere quippe, ùt erat politulus, & acutulus ingenio Rex volebat; quòd Barbarorum Græcorum nominum exemplo, quæ idem apud Latinos, quod apud Græcos genus retinerent, pariter ipſe homo Græcus, Græcam fidem, lubricam ſcilicet, ſuſpectámque haberet: cujus proinde dicta, ac promiſſa flocci penderet. Ob quæ Beſſarion (cui plus Gallo fidei & integritatis inerat) ingenti contracto mœrore, re infectâ è Gallia Romam versùs diſceſſit.

De Repub. Chriſtiana optimè meritus decedit.

In itinere verò Ravennæ, morbo correptus lethali, de Eccleſia Romana ac Græca omnium optimè meritus, anno ætatis ſuæ ſeptuageſimo ſeptimo, Chriſti verò ſeptuageſimo tertio ſupra milleſimum quadringenteſimum, ingenti omnium luctu è vita migravit. Corpus ejus Romam delatum, poſt exequias illi celebratas (quibus interfuit Xyſtus Pontifex) in Sacello à ſe conſtructo in Eccleſia SS. Apoſtolorum honorificè, Baptiſtâ Platinâ in ejus funere perorante, conditum eſt cum hoc Epitaphio, à ſe dum viveret, concinnato:

Ejus Epitaphium; aliæq; inſcriptiones funerales.

Beſſarion feci hunc tumulum, qui conderet oſſa,
Venerat unde olim Spiritus, aſtra petet.

Extant apud Jovium in Elogiis doctorum Virorum, aliæ duæ Beſſarioni dicatæ Inſcriptiones: altera Majorani, Jani Vitalis altera: Prima ſic habet:

Vivens adhuc feci hoc ſepulchrum corpori
Beſſarion, ad DEUM remittens Spiritum.
Me docta genuit Græcia, at honores dedit
Urbs Roma, quæ mihi perpetuò eſt patria.

ALTERA.

Non tibi ſit laudi ſanctum celebrâſſe Platonem,
Caſtáque Socraticæ fræna pudicitiæ:
Non quòd virtutum exemplum, quòd lumen honorù;
Quòd Sol extinctæ Relligionis eras:
Verùm quòd per te migravit Græcia Romam;
Et didicit Latios Attica Muſa ſonos.
Per te hinc Romanas miratur Tybris Athenas,
Argolicam, & Romam Græcia Beſſarion.

Variæ ejus pietatis monumenta. Nobiliſſimam Bibliothecam optimis & ſelectiſſimis Libris, maximè Græcis, inſtructam; triginta florenorum millibus (ut Morerius habet) comparatam Senatui Veneto legavit. Extat hac de re ejusdem Beſſarionis Epiſtola ad Ducem, & Senatum libro primo Epiſtolarum ad Principes. Et ne tanti muneris memoria cum ſæculo unquam periret; Beſſarionis nomen multis celebratis laudibus, Bibliothecæ inſcripſerunt.

Inter alia propenſæ ſuæ erga Deiparam Virginem voluntatis teſtimonia, præter Monaſterium S. Mariæ Cryptæ Ferratæ propè agrum Tuſculanum (cui pretioſiſſimas veſtes ſacras, vaſa aurea, & argentea, aliáſque ad divinum cultum neceſſarias res dono dederat) Bononiæ etiam in Eccleſia S. Mariæ in Monte multa conſtruxit; atque ibi ante Deiparæ Virginis Imaginem, poſitis genibus ornantem Pictoris egregii manu exprimendum curavit.

A Literatis multiplici encomio celebratur. Laudatur Beſſarion ab Andrea Barbatia, à Paulo Corteſio, à Franciſco Philelpho, à Cardinali Papienſi, à Platina, à Pio II. & à Campano hoc carmine:

Nonne vides, quantus mihi ſit DEUS alter, & omni
Tempore, cúmque ſuo pariter victurus Homero
Beſſario, cujus ſub pectore totus Apollo eſt,
Quem tulit, ut fieret priſcis celebratior ætas
Noſtra, nec à magno vincamur, ut antè Platone.

Laudatur item à Cardinali Bellarmino de Scriptoribus Eccleſiaſticis; à Famiano Strada in nobili Volumine Proluſionum Academicarum: Ubi *vir Sanctimoniâ æquè, ac litteris memorabilis* dicitur. Alius, quiſquis fuit, bellè de illo cecinit:

Græcia me genuit, fovet Italis Ora, Galero
Roma colit: Vitâ ſum Numa, & arte Plato.

Tantos brevi tempore Beſſarionem in Latinè loquendi, & ſcribendi facultate progreſſus feciſſe, ſcribit eruditus Cardinalis Papienſis, ejus Collega & Coætaneus, ut inter Latini ſermonis peritiſſimos numeraretur. In Conſiſtorio quidquid in re propoſita optimum erat, ita exprimebat, ut poſt ſe dicturis nihil relinqueret; & Patres in ejus ſententiam ut plurimùm irent, probarent, quod probaret, damnarent, quod damnaret. *Diem integrum eum ibi loquentem ſine faſtidio audiviſſem*, inquit laudatus Papienſis, *ità ſemper habe-*

habebat, texebat, aptè ornatéque dicebat, quod animum oblectabat, & rem adjuvabat.

Scripſit autem vir doctiſſimus:

Ejus ingenii varia & docta monumenta.

Librum egregium adversùs Marcum Epheſinum, de Spiritu Sancto malè ſentientem.
De verbis Conſecrationis adversùs eundem.
In illud Joannis c. 21. *Sic eum volo manere, donec veniam.*
In Philoſophiæ Platonicæ laudem libros quinque ad Græcorum Imperatorem.
De obitu Imperatricis Conſolationem libris tribus comprehenſam.
De eo, quod per ſe ſubſiſtit, ad Plethonem, ſive Gemiſtum ſuum olim Magiſtrum.
In Calumniatorem Platonis libros quatuor.
De Natura & Arte adversùs Trapezuntium.
De Euchariſtia, ſeu Cœna Dominica, unà cum ejusdem Apologia contra Georgium Polanum Græcum.
Laudes Patriæ ſuæ, & Iſthmi, libris duobus.
De Proceſſione Spiritûs ſancti adversùs Alexandrum Laſcarem.
Eruditam SS. Trinitatis Explicationem.
Orationes de Bello adversùs Turcas ſuſcipiendo.
Epiſtolas plures, & Carmina varia.
Contra Ariſtotelis ſequaces in defenſionem Platonis librum unum.
De unitate Sermonum.
Latinis auribus dedit Ariſtotelis Metaphyſicorum Lib. 4.
Theophraſti Metaphyſices Librum.
Xenophontem de factis & dictis Socratis.
Methodum cognoſcendi quot horis Luna fulgeat?
Epiſtolam Catholicam ad Græcos.

Proceſſionē Spiritûs Sancti publicè agnoſcit, & profitetur.

In Concilio Florentino, in quo, ut diximus, conciliata fuit Græca cum Latina Eccleſia: ipſe ex Græcis omnium primus confeſſus, & profeſſus eſt Articulum illum *de Proceſſione Spiritûs ſancti à Patre ſimul & Filio*, tot ſæculis inter Græcos dubium, & controverſum.

De eo agunt Andreas Barbata de Præſtantia Cardinal. Paulus Corteſius de Cardinal. Æneas Sylvius in Commentariis. Spondanus in Annal. Eccleſ. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardin. Paulus Jovius in Elogiis. Antonius Sanderus, & Henricus Albi in Elogiis Cardinalium. Jacobus Gaddius de Scriptoribus non Eccleſiaſticis. Hippolytus Marraccius in Purp. Mariana. Victorellus in addit. ad Ciac. Et alii plurimi.

ANNO

ANNO 1431.

SEDENTE EUGENIO IV. PONTIF. MAXIMO.

De

PETRO SCHOUUMBERGO S. R. E. CARDINALE.

XX. PETRUS Schouumbergus, Germanus, nobili proſapiâ in Franconia natus, ex Canonico Bambergenſi, & Herbipolenſi ob nectum elegantiam, & doctrinæ famam à Martino V. Epiſcopus Auguſtanus conſtituitur ſub annum ſalutis 1420. *Erat Vir*, inquit Ciaconius, *eximiè doctus, eloquentiâ, ac prudentiâ nemini ſecundus, claro apud Germanos ortus genere.* Dederat operam literis in nobili Academia Bononienſi, ſtudiorum altrice. Interfuit Concilio Baſileenſi: Friderico III. Cæſari in primis charus, qui ejus operâ & conſiliis in maximis Imperii negotiis familiariſſimè utebatur. Ab eodem Imperatore miſſus in Galliam compoſuit, & ad concordiam redegit diſceptantes inter ſe Galliæ, & Angliæ Reges, ac Burgundorum Ducem: pacem quoque conciliavit inter Ducem & Principes Bavariæ. Ab Eugenio IV. cujus partes in Concilio Baſileenſi adversùs Amedeum egregiè propugnaverat, Presbyteris Cardinalibus in Synodo Florentina adſcriptus, titulum S. Vitalis, aliàs Veſtinæ, obtinuit.

Ob egregias animi dotes Epiſcopatu Auguſtano & purpurâ ornatur.

Bruſchii circa purpurā Petri error.

Bruſchius in Catalogo Epiſcoporum Auguſtanorum ſcribit, Petrum hunc Cardinalitium Galerum, ac titulum S. Vitalis anno Jubilæi à Nicolao V. accepiſſe. Sed à veritate multùm aberrat; nam ex Actis vaticanis, & ex illius temporis Scriptoribus exploratum eſt, illum ab Eugenio IV. in Concilio Florentino die 18. Decembris anni 1439. inter purpuratos Senatores cooptatum fuiſſe. Forſan ſub Nicolao V. Anno Jubilæi primò Romam acceſſit, & ab illo pileum cum titulo obtinuit. Illuſtri verò legatione paulò poſt Anni ſacri exitum à Nicolao cohoneſtatus eſt Petrus ad excipiendum Cæſarem in Italiam, ac Romam tendentem, tum ut Imperii coronam acciperet; tum ut Eleonoram Regis Eduardi Luſitaniæ Filiam, Alphonſi Neapolitani Nepotem in uxorem duceret. Quo verò pacto peregrinatio hæc, coronatio, & matrimonium peracta fuerint, libet paulò altiùs ex Auſtriacis Annalibus repetere.

Celebri legatione ad Fridericum Cæſarem fungitur.

Quo comitatu & ordine Fridericus Cæſar ad coronationem & nuptias, Romam proceſſerit?

Annus agebatur 1451. Cùm Fridericus jam certus eundi Romam, literas ac nuncios ad Ordines Imperii miſit, quibus, quo tempore Italiam ingreſſurus ſit, ſignificat: Atque uti omnes, qui eum de more comitaturi ſint, ad diem dictam conveniant, jubet. Rhenanis ac Suevis Eslinga, & Campidunum civitates conſtitutæ, unde per Atheſinam vallem, ac Tridentinum agrum in Italiam tranſirent: Auſtriaci, Bohemi, ac Ungari Villacum evocati, reliqui quà cuique proximum erat. Ferrariam, atque inde Flo-

ren-

rentiam, Senáſque ire juſſi, atque illic Cæſarem præſtolari. Interim ipſe Auſtriæ gubernationem Proceribus quibuſdam committit. Mox cum Ladiſlao pupillo, præcipiti jam autumno Græciam Stiriæ profectus, ibi quoque res omnes conſtituit. Villacum denique pergit, ubi ei præter alios Albertus frater, pulcherrimo ſtipatus equitatu præſto fuit. Cæſar eô cum parte copiarum præmiſſô, ipſe cum Ladiſlao, & reliquo comitatu Villacô diſcedens, poſtridiè Calend. Januarii ad Italiæ fines pervenit, atque propè Cornelianum Oppidum, à quatuor Senatoribus Venetis ſummo cum honore exceptus eſt. Ex quibus Bernardinus Juſtinianus, luculentam & officiû plenam habuit orationem. Dein ab iis Tarviſium, Veronámque ac Patavium deducitur, per omnem Venetorum ditionem, commeatu liberaliter exhibito. Interim ex Germania complures Ferrariam uſque profecti, Cæſarem ibi operiebantur, qui cum eò tandem perveniſſet, multò jam comitatior Bononiam, atque inde Florentiam venit, ubi ex itinere ſubſtitit, dies aliquot quieti daturus.

Eleonoræ Friderici Sponſa adventum ſuû Cæſari ſignificat.

Inter hæc Sponſa ipſius Eleonora, poſt longam maris jactationem ex Hiſpania advecta, ad Liburnum Hetruriæ portum appulerat, unde Nicolaum Longimannum à Falckenſtein Sacerdotem, qui cum Jacobo Mezio Legatus ad ipſam venerat, Cæſari obviam mittit. Is in itinere, ubi Cæſar eſſet, percontatus, ad Nonas Februarii Anno 1452. Florentiam venit. Ad Cæſarem intromiſſus, quo in loco Reginam reliquiſſet, narrat, à qua miſſum ſe, uti rogaret, quo eam portu egredi juberet. Cæſar vehementer eo nuncio gaviſus literas ad ſponſam dat, utque Piſas ſe conferat, mandat. Mox ad excipiendam illam mittuntur principes viri, ac nonnullæ illuſtris proſapiæ Matronæ, & Virgines genere, & formæ gratiâ præcellentes. His ad Sponſam ablegatis, Senas ipſe perrexit, ubi eam operiri decreverat. Quæ, poſtquam propiùs jam adeſſe nunciaretur, Senenſis Magiſtratus cum tota nobilitate ac civibus, obviàm primi proceſſêre. Inde Ladiſlaus Rex, & Albertus Archidux, cum ſuo uterque comitatu, poſtquàm Comitum, Nobilium, & ex Imperii Civitatibus Miſſorum ingens multitudo, longo ordine ingrediebantur. Hos ſecuti ſunt Viri Eccleſiaſtici. Cæſar verò cum Petro Cardinale Legato, ad ingreſſum Civitatis intra duas portas ſubſtitit, ubi exoptatam Diu Sponſam tenerrimo amplexu excepit. Eo loco Senenſes ad æternam rei memoriam Signum ex marmore poſuêre.

Senis Regio honore & comitatu excipitur.

Agitur cum Cæſare de jurisjurandi Romæ præſtandi formula.

Poſt aliquot dies Cæſar Romam versùs movens, Viterbium venit, quò eum poſtridie aſſecuta eſt Sponſa. Ibi cum Cardinale Pontificis Legato conventum eſt, de jurisjurandi Romæ præſtandi formulâ. Nicolaus verò Papa, qui initiô rebus ſuis non tam ab ipſo Cæſare, quàm ne quid Romani turbarum excitarent, timuerat, molémque Hadriani (quam S. Angeli caſtrum hodiè vocant) portáſque Urbis, atque alia loca opportuna munierat; poſtquàm & literis multorum, & nunciis pacatum advenire, ac omnia quieta didiciſſet, cùm Viterbii, tum aliis ſuæ

Nicolaus Pont. Cæſarem condigno honore excipi jubet.

ditionis locis, quæ Cæſar aditurus eſſet, magnos ei honores, commeatúsque, ac lautia exhiberi juſſerat, útque Romæ pro dignitate exciperetur, omnia præparabat. Ad Octavum Id. Martias ubi in agrum Romanum, atque ſub Urbis conſpectum veniſſent, caſtris de more poſitis, conſedêre. Poſtero die Albertus Archidux ordinem ex omni equitatu inſtituit, & quo quiſque loco incedere debeat, præſcribit. Inter alia ex voluntate præceptum eſt, ne præter Imperii aquilam, ullum aliud ſignum explicaretur. Eam rem multi ægrè ferebant, in primis verò Georgiani Collegii Signifer Henricus Comes Fürſtembergius indignum eſſe dicebat, & præter Collegii inſtitutum; malle ſe ab ipſis Urbis mœnibus domum reverti, quàm occultatô vexillô intromitti. Argentoratenſes quoque, non prohibitos Majores ſuos explicare vexillum jactabant, quo tempore cum Rudolpho in Boëmos militaſſent. Has eorum voces Fridericus ſuâ authoritate facilè compeſcuit, Urbémque hoc ordine ingreſſus eſt.

Simultas exorta compeſcitur.

Quo ordine Cæſar urbē ingreſſus ſit?

Primi omnium Suevi reliquum agmen præcedebant, hos ſequebantur, qui à S.P.Q.R. miſſi erant: purpureis ſagulis induti omnes. Dein Cæſar ipſe cum Rege Ladiſlao, Alberto fratre, cui Imperii aquila erat, aliíſque Principibus, Comitibus, Baronibus, ac Nobilibus, eorúmque famulis, ac comitatu aulico ingrediebantur. Proximus ab eo locus Eleonoræ aſſignatus erat, quam ſequebantur Imperialium Civitatum equitatus. Obviàm verò ad portam uſque Caſtelli venêre Purpurati Senatûs Patres tredecim, mulis ſuperbè ornatis inſidentes, cum multis Epiſcopis, Abbatibus, & omnium Ordinum Viris Eccleſiaſticis, ex quibus Pontificis vice præerat Spoletinus Præſul. Ipſe verò Pontifex ad Divi Petri ſellâ eburneâ in gradibus collocatâ, ſedens, advenientes expectabat, cujus manum, ac pedem dextrum Cæſar, Ladiſlaus Rex, Albertúſque, & Eleonora poſtquàm deoſculati ſunt, aſſurgens ex ordine omnes amplexu excepit. Qui Templum ingreſſi, poſt abſolutas precationes, in deſignata ſibi quiſque hoſpitia conceſſêre. Sequentes aliquot dies Cæſar, delubris, Divûm Templis, & Urbis Terrarum olim dominæ reliquiis viſendis, inſumpſit. Ad decimum ſextum Calend. Aprilis Pontifex in Divi Petri magnifica Æde ſacris operatus, Fridericum Cæſarem, & Eleonoram quartum decimum tum ætatis annum agentem, ac ſpecie propè Angelum referentem, adhibitô ſolemni ritu, ſolitíſque cæremoniis, matrimoniali vinculo conjugavit, benéque ipſis, ac ipſorum poſteritati ex altò ominatus eſt. Tertio poſt die (quam Dominicam Lætare vocant) Cæſar de more junctus, & in Romanum Imperatorem conſecratus, coronam auream, & alia Imperii inſignia accepit, acclamante Populo Romano: *Friderico Pacifico à Deo coronato Imperatori Vita, & Victoria.* Coronatur & Sponſa ſolito ritu, fauſtíſque omnium precationibus *Auguſtorum nomine* uterque ſalutatur.

Excipitur in Vaticano ab ipſo Pontifice.

Ab eodem matrimonio jungitur.

Cæſar in ponte S. Angeli trecentos Equites creat.

Peracto Coronationis ritu, & gratulationis hymnô decantatô, Fridericus Imperat. ex veteri majorum inſtituto, in Ponte Tyberino

ante

ante Caſtellum S. Angeli Fratrem primùm, deinde alios multos equeſtri dignitate inſignivit. Ad trecentos fuiſſe proditum eſt, in quibus Magdemburgicus & alii nonnulli, etſi anteà eo honore decorati, propter diei tamen ac loci celebritatem eum denuò ſuſcepêre. Per hos dies Alphonſus Aragonius Rex Neapoleôs Cæſarem per Legatos, uti ad ſe cum Imperatrice veniret, precatus eſt, qui id ob Regis affinitatem (erat enim Sponſæ ſuæ avunculus) facilè abs ſe impetrari paſſus eſt. Itaque Ladiſlai cura Æneæ Sylvio commiſſa, & civitatum equitibus Romæ apud illum relictis, ipſe cum Sponſa, Petro Cardinale Legato, ac reliquo comitatu Neapolim ſe contulit, ubi ſummis cum honoribus exceptus, Paſſionis, ac Reſurrectionis dominicæ memoriam celebravit, urbémque, regionémque circà amœniſſimam perluſtravit. Interim Nuptias ei Alphonſus regali pompâ, ac luxu inſtruxit, quibus adjuncta eſt venatio, ad Angnianam paludem, quarto ab Urbe lapide, tentoriis ſub dio collocatis: ad triginta hominum millia (ſi fides Scriptoribus eſt) epulis adhibita, vini omne genus copiâ ex fontibus affabrè factis ſcaturiente, qui ſpectatum advenerant, refecti & aliquot dierum eſculentis onerati domum rediêre. Præ cæteris autem Germani humaniſſimè tractati; ac omnis generis munificentiæ, ac liberalitatis officia ipſis exhibita ſunt: omnia enim quæ à mercatoribus emerunt, gratis data fuêre: quòd illa omnia liberaliter Alphonſus poſteà ſoluturus eſſet.

Invitatur cum Sponſa Neapolim: ubi ab Alphonſo Rege opiparè habetur.

Alphonſi Regis in Germanos liberalitas.

Dum verò Imperator Româ abeſt, intereà Ladiſlaus, quin ab Hungaris & Auſtriacis (neſcio quibus conſpirantibus) abriperetur, parùm abfuit, præceptore ejus Nicolao Crottendorffio, ut cœpta juvaret, pecuniâ ac promiſſis corrupto. Eâ de re ab Ænea Sylvio certior factus Imperator, Alphonſo valere juſſo, Romam redire maturavit, relictâ apud Avunculum Eleonorâ. Romæ cùm eſſet, ex Germaniâ crebri adferuntur Nuncii, Principes quoſdam nova moliri; multa etiam in Hungariâ & Auſtriâ per ejus abſentiam agitari Conſilia, ex quibus periculoſi iterum tumultus exſpectandi videantur; nec quietam omni ex parte Boëmiam. Fridericus igitur reditum in Germaniam maturandum ratus, dictis Pontifici pro ſuſceptis honoribus gratiis, acceptóque ſacræ ab eo benedictionis munere, regiis auctus donariis, eodem, quo venerat, itinere, cùm Petro Cardinale Legato, Ferrariam pervenit; ubi octavo idus Maji, quo die tum Chriſti Domini Deique noſtri Aſcenſio celebrabatur, Borſium Eſtenſem, Ferrariæ, Modinæque, ac Rhegii Ducem, & Rovigii comitem creat, à quo clenodium illi donô datum fuiſſe memorant, quod parens ejus viginti uno aureûm numûm millibus præſtinaverat. Aderat præter alios, Galeatius Franciſci Sfortiæ Mediolani Principis filius, eximiâ formæ dignitate, multâ bonæ indolis commendatione adoleſcens, qui non contemnenda & ipſe munera adferens, oratione blandâ, ac officioſâ uſus, Cæſaris animum, nonnihil offenſum, Patri conciliavit, votíque compos, ac militari baltheo donatus, abiit. Urſinis quoque numeratis quindecim ducatorum millibus, Plumbini principatum (is veteribus Portus Trajanus eſt) attribuit.

Nicolaus Crottendorffius conſpirat in raptum Ladiſlai.

Fridericus reditum in Germaniam parat.

Borſium Eſtenſem creat Ducem.

Franciſco Sfortiæ reconciliatur.

Plumbinum Urſinæ genti concedit.

His peractis, Fridericus Suevorum ac Imperii Civitatum comitatu abs ſe dimiſsô, ipſe cum reliquis, ſecundô Eridani fluviô, in conſortio Legati Pontificii Venetias navigavit. Cùm propiùs ad Urbem veniſſet, obviàm habuit Franciſcum Foſcarum, Venetorum Principem, Bucentaurô invectum cum trecentis Senatoribus, & flore nobilitatis. Aderant Triremes, & omne genus navigia, aurô purpuráque exornata, ad centum viginti. Imperator in Principis navem exceptus, perſonante bellicorum tormentorum ſtrepitu, ſimul ac muſicô Inſtrumentorum concentu, per mediam Urbem in ædes uſque Eſtenſes deducitur, nihilque ad ſummos honores in eo condignè ſuſcipiendo à Venetis omittitur.

Cæſar à Venetis ſummis honoribus excipitur.

Inter hæc Eleonora Imperatrix, quam Neapoli apud Avunculum Regem relictam fuiſſe diximus, octavo pòſt die, quàm abierat Cæſar, diſcedens, terreſtri itinere Manfredoniam, aliàs Apeneſte, Apuliæ Oppidum, atque inde Navibus Venetias delata eſt, quam ad Divi Nicolai obviàm profecta Principis Uxor, cum ducentis primæ nobilitatis matronis, & Virginibus ad luxum uſque exornatis, excepit; lætóque eam applauſu, & gratulatione in Hoſpitium Cæſaris deduxit. Decem omninò dies in urbe manſum, quibus variæ ludorum oblectationes, & ſpectacula inter publicas epulationes exhibita fuêre. Sunt, qui Fridericum inter ſeria colloquia, quæ illi cum Foſcaro fuêre, dixiſſe ferant: *Semper ſe nomini Veneto amicum, & benevolum fore; animum verò præſagire, magnos poſt ſe bellorum motus inter poſteros ſuos, ac Venetos aliquando exorituros.* Quod præſagium, non multis ab obitu Cæſaris annis, ad unguem impletum vidimus. Poſt hæc Cæſar, relictis Venetiis, portum Naönis petiit, unde per Fori Julii, & Carnorum fines in Stiriam profectus, adultâ jam æſtate, Neapolim Auſtriæ venit. Admonitum in itinere, inſidias ut caveret, dixiſſe refert Æneas Sylvius: *Non adeò ſuſpectam ſibi ſuorum eſſe fidem, uti periculum timeat: Ladiſlaum unum peti, quo, ſi uſus ferat, in medium prolato, Auſtriaci, Hungari, & Boëmi, perinde atque olim projecto Eridis pomô, tres Deæ, inter ſeſe eſſent digladiaturi.* Atque hæc de Friderico, occaſione Petri Schouumbergi Cardinalis Legati, relata ſufficiant.

Eleonora Imperatrix pari honore gaudet.

Friderici Cæſaris de Venetis præſagium.

Qui maximis à Cæſare muneribus affectus, ſuáque legatione egregiè perfunctus, Auguſtam Vindelicorum ad ſuam ſedem Anno ſalutis 1452. menſe Septembri reverſus eſt; inde delatus Dilingam, rebus ubíque benè compoſitis, ac Clerô maximè ad normam honeſtatis redactô, plenus dierum è vita deceſſit 14. Aprilis, Anno 1469. Corpus tranſlatum Auguſtam, ibi ante Aram S. Victoris intra marmoreum tumulum ſepultum jacet cùm ſequenti Inſcriptione, teſte Bruſchio:

Petrus Cardinalis Auguſtam revertitur: ac non multò pòſt grandævus moritur.

Ejus Epithaphium.

Petrus eram Schaunmberg quondam de ſtirpe creatus,
Pilea rubra tuli, quæ mihi Roma dedit.
Cardineos titulos S. Vitalis habebam:
Vindelicam rexi Præſul hìc Eccleſiam.
Quadraginta, & quinque illic præſedimus annis,
Cardineos Titulos geſſimus Octodecim.

Hæc

Hanc tamen ſepulchralem Inſcriptionem (quam ex Bruſchio ferè omnes, qui de Cardinalibus ſcripſêre, referunt) ut hiſtoriæ veritati repugnantem rejicit, & quidem meritò Antonius Auberyus. Nam ſi Petrus hic inter Cardinales cooptatus, ut diximus, ab Eugenio IV. anno 1439. vitam ſuam, ex eodem Bruſchio, ad annum uſque 1469. produxit, non octodecim, ſed triginta annorum ſpatio purpuram geſſiſſe; aut certè (quod omnes negant) anno ſalutis 1457. obiiſſe dicendus eſt.

Petri Cardinalis elogium.

Virum fuiſſe litteris probè inſtructum, moribus & vitâ probum, pupillorum ac viduarum patronum, in Deum, ac homines liberalem, Reipublicæ ſtudioſum, Jurium Eccleſiæ defenſorem, Purpuræ decus, & Sacerdotii ſui ornamentum affirmant paſſim, qui ejus acta poſteritati comandârunt.

De eo agunt Henricus Spondanus in Annal. Eccl. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Bruſchius in Catalogo Epiſ. Auguſt. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Ughellius in addit. ad Ciac. Gerardus de Roô in Hiſt. Auſtriaca. Et alii.

ANNO 1431.

SEDENTE EUGENIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE DE TURRECREMATA S.R.E. CARDINALE.

XXI.

JOANNES de Turrecremata, natione Hiſpanus, patriâ Valliſoletanus, ſeu de Turrecremata (quod eſt oppidum Placentini Epiſcopatûs in Hiſpania) filius Alvari Fernandez clari tùm inter concives ſuos viri, Ordinis Prædicatorum, Theologus inſignis, & Magiſter ſacri palatii; Presbyter primò Cardinalis S. Xyſti, poſteà Calyſti, demùm Epiſcopus Cardinalis Sabinus ab Eugenio, uti paulò mox dicemus, renunciatus. *Fuit hic vir ampliſſimis ornatus dotibus*, inquit cum Ciaconio Oldonius, *polluit apprimè ſacris literis, quibus maximè deditus erat, & jure Pontificio.* Virtutem in eo deſideraſſes nullam: Pietate, prudentia, gravitate, continentia, Religione obedientia, eloquio, doctrina, & fidei zelo nemini ſecundus. Adoleſcens ſacram Prædicatorum veſtem induit in Cœnobio Valliſoletano S. Pauli Apoſtoli, & primæ adoleſcentiæ annos humanis literis, ac morali & naturali Philoſophiæ conſecravit. Et, quod in puero præcipua admiratione dignum, tanta indole, tantáque facilitate prima literarum Rudimenta hauſit, ut ii, quibus illius inſtitutio à principio fuit concredita, incertum habuerint, eſſétne illud diſcere in tam tenera ætate, an, ut Plato perſuaſum habuit, reminiſci? Tantus erat in eo bonarum artium amor, ut cæterarum rerum oblitus nullâ aliâ curâ, aut voluptate caperetur, quàm quæ ex ſtudiis proflueret. Erat in eo inexhauſta aviditas legendi, nec tamen ſatiari poterat, dicere ſolitus. *Omne tempus perire, quod in literis non poneretur; ac nihil expetendum præter ſapientiam, ac ſcientiam: eſſe hanc unam, quæ brevitatem vitæ ſpe immortalitatis, & poſteritatis memoriâ conſolaretur.*

Vir egregiis virtutibus ornatus.

Erat facillimi ingenii, & avidiſſimus ſtudii.

Magiſterium Pariſiis, Prioratum in Ordine adipiſcitur.

Philoſophiæ ſtudiis abſolutis, Pariſiis ità in Theologiam incubuit, ut brevi Magiſterium maxima omnium admiratione adeptus fuerit: Et, cùm eſſet ſuæ Religionis obſervantiſſimus, in Hiſpaniam reverſus, nonnullos obtinuit Prioratus. Primò enim Prior S. Pauli Valliſoleti, deinde S. Petri Martyris Toletanus factus, in eo officio ità ſe geſſit, ut nulli non charus, cunctis ſuſpiciendus, ſummam omnium venerationem ac laudem promereretur. Intrepidum ſe oſtendit ad ardua quæque aggredienda & perficienda, maximè ubi Dei honor, Religionis augmentum, aut Reipublicæ Chriſtianæ emolumentum interceſſit. Cùm enim ſuaviter ac fortiter ſuis aliquamdiù præfuiſſet, ac dulciſſimum nominis & morum ſuorum odorem univerſæ afflâſſet Hiſpaniæ, Romam evocatus ab Eugenio Pontifice Magiſter primò ſacri palatii eligitur, deinde ob eminentem virtutis ac eruditionis famam Legatus Baſileam cum quibusdam aliis doctrinâ præſtantibus viris pro univerſali conventu inſtituendo & decorando mittitur. Sed cognitâ quorumdam Principum ac Patrum vafritie, qui Eugenium non abſque temeritate abrogandum ſuadebant, juſſu ipſius diſſolutus ibi conventus, Ferrariam primò, exinde Florentiam translatus eſt. Qua in urbe Presbyteris Cardinalibus adſcriptus, ut erat moribus gravis, ad amuſſim in omnibus priſtinum vivendi modum, quem tot annis in Ordine Prædicatorum didicerat, retinuit. Togam non mutavit, licèt mutaverit gradum: Utebatur laneâ ad carnes ſubuculâ, tunicâ, cucullô, & palliô, prout antè conſueverat.

Legatus Baſileam pro Eugenio pugnat: Concilium diſſolvit, transfert: Cardinalibus adſcribitur.

Rituum Religionis ſuæ obſervantiſſimus.

Religionis ſuæ ritus ità dilexit, ut, quos initio profeſſionis ſuæ ſemel cœperat, nunquam toto vitæ curſu dimitteret; adnitens pro viribus, ut iidem à cæteris quoque, nullà interveniente mutatione, ad amuſſim ſervarentur. Unde aliquando quendam ſui Ordinis Præſidentem offendens, cœremonias, ùt par erat, non ſervantem; *Hæc*, inquit, *alterius ſunt opera, non fratris, non alius Præſidentum.* Nihil verò ægriùs tulit, quàm Ordinis ſui Profeſſos per curias Principum diſcurſantes videre: Aſſerens, *non fratrum hoc eſſe munus, ſed curialium, vel litigantium.* Et fratri quandoque in curia obvianti dicebat: *Mitte curialibus, vel diſceptantibus curiam, tu verò juxta promiſſum ad ſepta Cœnobii remeato: Ut enim piſcibus nulla eſt vita in arido, ſic nec Monachis tuta eſt converſatio ſine clauſtro.* Tam excelſi fortiſque animi fuit, ut nullis precibus, nullis minis in iis, quæ fidei, quæ veritatis, quæ Religionis erant, ab opinione ſua poſſet averti: Quapropter vulgari vocabulo *Fidei defenſor* eſt appellatus.

Varia pietatis monumenta excitat.

Templum S. Mariæ, ad Minervam nuncupatum teſtudine, & Aris; Clauſtrum verò à fundamentis reparatum, columnis, area, & picturis exornavit, quibus meditationes præcipuas utriusque Teſtamenti graphicè inſcriptas, ut faciliùs pictura dignoſci valeat, juſſit apponi. Nec ſolùm ædificiis, picturis, novis fabricis; ſed etiam moribus ædium illarum incolas adornari curavit. Unde accitis aliunde doctiſſimis juxtà ac religioſiſſimis ex Ordine Viris, illos ibi DEO ad honorem, cæteris ad exemplum juſſit famulari. Sacellum item pulcherrimis decoratum picturis excitavit, ac Dei-

paræ

paræ Virgini ſub titulo *Regina Cæli* dicavit. Erexit pariter Societatem ſuo nomine *Annunciatæ*, cujus intereſt, quotannis in feſto Annunciationis Angelicæ, puellas Romanas inopes certâ pecuniæ ſummâ nuptui tradere. In Sacrario ejusdem Eccleſiæ ad Minervam hi verſus, ab ipſo, ut ferunt, conſcripti, hodiédum leguntur.

Societatem Annunciatæ erigit: Quæ inopibus puellis matrimonio locandis conſulit.

Ne malè patretur ſtuprum, quod avara merendo
Forma puellaris ſæpè coëpit inops.
Annua pauperibus ſtips eſt hic penſa viritim,
Dòsque maritandis condita Virginibus.
Munus, & officium ſancti celebrate Quirites,
Cùm vicena venit Martia quinta dies.
Terreſtri ut cenſu cæleſtia Regna paretis
Pollicita, & vobis centupla meſſis erit.

Hæc Societas, quæ ab ipſo originem ſumpſit, ſenſim in tantum adaucta, ut ſuccedente tempore Leo X. Pontifex, dum in minoribus eſſet, cum univerſo propè Cardinalium Cœtu, illi adſcribi voluerit, Oliverio Caraffa Cardinali Neapolitano, Viro integerrimo ſuadente. Qui Joannem noſtrum in tam egregio opere æmulatus, Sacellum aliud Sculpturâ & picturis concinnè elaboratum in eodem Templo, Deiparæ Virgini, ac Divo Thomæ Aquinati dicatum, erexit; & ab Alexandro VI. Pontifice maximo obtinuit quotannis in utriusque feſto remitti omnibus, devotè illùc accedentibus, omnium ſuorum criminum noxas. Sic igitur aucta eſt maximis juribus, incrementis, & proventibus, ut cum ſuperioribus annis quadraginta tantùm; aut ad ſummum ſexaginta Virgines nuptui traderentur, hac noſtra ætate ipſe Pontifex ducentis, eóque ampliùs Virginibus pauperibus, quæ ſe viris matrimonio jungere volunt, ſcuta octoginta in dotem elargiatur; centum verò iis, quæ rejectô matrimoniô, Deo ſe ſe deſponſare deſiderant. Subſecuta enim eſt Urbani VII. Pontificis Maximi largiſſima donatio, qui totum ſuum patrimonium prædicatæ Societati conceſſit; quare mirum in modum ſocietas illa excrevit, ut jam duplo plures, atque anteà Virgines elocari poſſint. Quod quidem divinum Opus, conſervando pudori non minùs, quàm propagationi humani generis opportunum, Joanni noſtro tanquam authori, & primo Fundatori cum laude debetur.

Hæc Societas tractu temporis multùm aucta.

Eugenii IV. Legatus interfuit Conventui Bituricenſi in Galliis, juſſu Caroli Francorum Regis, ad tollendum Schiſma, quod Baſileenſes Patres in Eccleſia Catholica excitarunt, celebrato: In hoc Conventu Carolus Rex, verè Chriſtianiſſimus, publicè faſſus eſt, velle ſe in obedientia Eugenii, tanquam legitimi Chriſti Vicarii, ad extremum uſque vitæ ſpiritum permanere.

Conventui Bituricenſi pro Eugenio intereſt.

Pius hujus nomenclaturæ II. Joannis famâ & meritis permotus, eidem Legionenſem Epiſcopatum ultrò contulit: Sed Henricus Caſtellæ, ac Legionis Rex poſſeſſionem illi nunquam conceſſit: Hac de cauſa multæ & graves contentiones inter Regem & Pontificem emerſerunt. Tres Principes hæreticos in Aula Regis Boſnæ potentes, vinctos ad Pontificem Maximum ductos Joannes hic in fide inſtruxit, ac tandem perſuaſit, abjuratis erroribus,

Tres Principes hæreticos ad fidē reducit.

bus, Eccleſiæ Romanæ (quæ nec falleret, nec falli poſſet) documenta ſuſcipere. Horum duo in fide ſemel ſuſceptâ conſtantes permanſêre: Tertius ad vomitum rediens, dum in patriam tenderet, ex itinere dilapſus ad Stephanum Boſnæ Ducem, perfidiæ ſocium confugit. Sublacenſe Monaſterium adminiſtravit, atque in illo Pium II. Romanum Pontificem magno cum apparatu hoſpitio excepit.

Nemini unquam viſus Joannes obtrectare; de Ingeniis ſuæ ætatis ſemper loquebatur honorificè; & candidè ſentiebat de omnibus, ſibi nihil arrogans, aliis plurimùm tribuens. Amicos coluit magni nominis & eruditionis viros, nempe Flavium Blondum, Nicolaum Perottum, Joannem Antonium Campanum, & eminentiſſimum Beſſarionem. Primum ipſe apud ſui temporis Theologos locum tenuit. Diſputavit egregiè, & doctè in Concilio Florentino pro Latinis: Quare à Græco Scriptore *Philoſophus Latinorum, & Dialecticæ peritiſſimus* appellatur. Acerrimus fuit Defenſor, & vindex Revelationum cæleſtium perdilectæ Sponſæ Chriſti S. Brigittæ Viduæ: Quas, cùm ex commiſſione Sedis Apoſtolicæ ſtudioſè ac diligenter perlegiſſet, & examinâſſet, affirmavit: omnes à divino Spiritu veraciter emanaſſe; omnésque ſalvâ fidei Catholicæ veritate; & abſque doctrinæ Sanctorum Patrum injuriâ ſuſtineri poſſe.

Revelationes S. Brigittæ Viduæ approbat.

Ejus inſignia Scripta.

Scripſit Vir literatiſſimus quamplurima inſignia, & ſuſpicienda Opera, inter quæ eminent ſequentia:

- Tractatus de Pœnitentia.
- Apparatus ſuper Decretum Eugenii IV. de unione Græcorum cum Latinis.
- Commentaria in Decreta Gratiani, 4. Voluminibus comprehenſa.
- De Concilio Florentino.
- De Conſecratione.
- De Conciliis.
- De Conceptione Domini: Libri tres.
- De Corpore Chriſti contra Boëmos.
- De Aqua Luſtrali.
- Meditationes in Vitam Chriſti.
- De animæ ſalute.
- De Sacramentis: Liber unus.
- Summa Eccleſiæ: Libri ſex.
- De Auctoritate Eccleſiæ Romanæ.
- De Conceptione Deiparæ Virginis: Libri tredecim.
- Contra Iſmaëlitas Tractatus.
- Commentaria in Regulam S. Benedicti.
- Quæſtiones, ſeu Scholaſticam Poſtillam in totius Anni Evangelia.
- Impugnationem quarundam Theologicarum Theſium Toſtati.
- Paraphraſim locupletiſſimam, & lucidiſſimam in omnes Pſalmos.
- Et alia multa.

Cùm

Cùm itaque Vir de Deo, déque ſanctâ Catholica Eccleſia optimè meritus, laudabiliter, ac ſanctiſſimè vixiſſet, Spiritum Deo reddidit Romæ in Cœnobio ad Minervam die 26. Septembris, Anni 1468. Octogenario major. Sepultus in Sacello ibidem à ſe conſtructo. Ejus marmoreo tumulo hoc Epitaphium inſcriptum legitur.

Sanctè decedit Romæ.

F. JOANNI HISPANO VALLISOLETANO, EX VETERE, PURA, NOBILIQUE FAMILIA DE TURRECREMATA, ORDINIS PRÆDICATORUM, S.R.E. CARDINALI EPISCOPO SABINENSI, PIETATE AC DOCTRINA CLARISSIMO, MULTIS LEGATIONIBUS EGREGIE FUNCTO,
BEATÆ VIRGINIS ANNUNCIATIÆ SODALITAS
AUCTORI SUO POSUIT.
OBIIT ROMÆ IV. KALEND. OCTOBRIS ANNO
DOMINI M. CCCC. LXVIII. ÆTATIS
VERO SUÆ LXXX.

Ejus Epitaphium.

De eo agunt Balthaſſar Porregna in Elogiis Cardin. Hiſpanorum. Antonius Sanderus in Elogiis Cardin. Aubery in Vita. Panvinius de Rom. Pontif. Chronicon Ordinis Prædicat. Spondanus in Annal. Eccleſ. Hippolytus Marraccius in Bibliotheca Mariana. Æneas Sylvius in Comment. Felix Contelorius in Elench. Card. Bellarminus de Script. Eccleſ. Morerius in diction. Hiſt. & alii.

ANNO 1431.

SEDENTE EUGENIO IV. PONTIFCE MAXIMO.

De

LUDOVICO SCARAMPO S.R.E. CARDINALE.

LUDOVICUS Scarampus, ſeu Mediarota Italus, Patriâ Patavinus, ſecundùm aliquos obſcuris natalibus, ex aliis autem claro genere ortus, geſtis certè rebus illuſtris, primùm Artium Liberalium, & Medicæ facultatis ſtudiis, ac Phyſicis Diſciplinis in patria imbutus Romam petiit: Ubi à prioribus ſtudiis ad armorum diſciplinam animum intendit ſuum; quando eâ tempeſtate, ob continuos bellorum motus, Romæ plùs arma, quàm toga valerent. Eapropter in acie ſæpiùs decertans, ſemperque ſecundo Marte uſus, fortis, clarique militis famam facilè tulit; illúdque ſuâ militari diſciplinâ, in Eccleſiæ commodum ſuſceptâ, promeruit, ut à Martino V. Epiſcopatum Tragurienſem primò; deinde ab Eugenio IV. Archiepiſcopatum Florentinum; demum primus ex Veneta gente Partriarchatum Aquileienſem fuerit conſecutus. Legationis munere functus eſt in Marchia, & ad Regem Arragoniæ, alióſque Principes, quos non minùs oris facundiâ, quàm nominis terrore in ordinem redegit. Commendatas etiam habuit Eccleſias Cavenſem, & Bononienſem; huic tamen poſtremæ, decurſo altero à poſſeſſione Anno, nuncium remiſit. XXII.

Eruditione, bello, & legationibus clarus, varias in Eccleſia dignitates obtinuit.

Mortuo verò, circa ſalutis Annum 1440. (ex acerbitate vulnerum, vel, ut aliis placet, ex veneno) Joanne Vitelleſco Cardinale, univerſis Pontificiis copiis terrâ, marique præfectus, in auxilium Reipublicæ Florentinæ adversùs Nicolaum Piccininum Philippi

Exercitûs pontificii Dux, Piccininũ Eccle-

ſic hoſtem vincit, fugatque. lippi Mediolanenſis Ducis Præfectum Hetruriam tum longè, latéque vaſtantem mittitur. Quo tempore apud Anglare Florentinorum oppidum, conſertis cum hoſte manibus, vi & aſtu Piccininum, reipſa magnum & invictum alioqui belli ducem vicit, fregit, fugavitque. *Hac victoriâ Ludovicus uno tempore liberam reddidit Apoſtolicam ſedem à maximis calamitatibus; Pontificem Romanum à multis periculis; Urbem à metu; cives, Oppida, rura, & agros ab ingenti ruina, ac peſte, perniciéque malorum*, ut ſcribit Oldoinus in additionibus ad

Ea propter purpurâ donatur. Ciaconium. Gratiſſima ob id, ſupra quàm dici poteſt, hæc Victoria Eugenio accidit: quare Ludovicum jam anteà Patriarcham Aquileienſem renunciatum, Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Laurentii in Damaſo adſcripſit; & S. R. E. Camerarium, ſeu ex aliis Cancellarium, nominavit. In eo munere conſtitutus, multa ſubinde geſſit, quæ non minùs Ducem fortiſſimum, quàm religioſiſſimum Chriſtianæ Reipublicæ Præſidem decerent. Hujus autem apud

Maxima apud Eugenium Authoritas. Eugenium uſque adeò invaluit Authoritas, ut nihil ipſe penitùs ſeu privatim, ſeu publicè ageret, quod non priùs Ludovici Conſiliô, & aſſenſu probaretur. *Is tùm unus omnia adminiſtrabat*, inquit Scardeonius, *eique ob ſingulare ingenium Summa Pontificatûs, ac rerum omnium cura tradita fuerat.* Patavinos omnes, qui ad eum confugerant, magno ſemper honore, ac vultu benigno recipiebat; ſeſéque eis liberaliſſimum, juxtà ac amiciſſimum exhibebat. Tantus favor in tantam invidiam vulgo ceſſit, ut Romæ mulionibus in proverbium venerit, dum mulos agerent: *Eia Villanus ſi eſſes Paduanus, fieres Papa, aut Caſtellanus.*

Æmulorum invidiam incurrit. Cùm is ergo tantus apud Eugenium haberetur, familiaribus quibuſdam æmulis inſtantibus (ut haberent, quem Ludovici potentiæ objicere poſſent) Petrus Barbus, nobilis Venetus, Pontificis nepos cum eo Cardinalis efficitur. Cæterùm Pontificem tùm palàm dixiſſe ferunt: duos ſe tunc Cardinales creâſſe, ſed alterum meritorum gratiâ, alterum verò conſanguinitatis affectu. Ex quò poſteà tanta ſimultas inter hos duos Cardinales ſuborta eſt, ut in Romana curia nunquam majori odio certatum fuerit. Ægerrimo ſiquidem

Petrum Barbum adverſarium habet. animo ferebat Petrus, primum ſibi locum apud Pontificem ſurripi; & ſibi ex ſorore nepoti, ac Patritio Veneto hominem alienigenam, & obſcuri generis tam apertè præferri. Neque ſolùm ſub Eugenio, ſed & ſub Succeſſoribus Romanis Pontificibus ſimultates haſce mortiferas duo hi Cardinales, magno totius Urbis ſcandalo, retinuerunt. Patavinam exoptabat Eccleſiam Petrus Barbus; Ludovicus ſub ſpecie lavandi, Balnea primùm Patavina, mox Patavium, inde Venetias petiit: quibus in locis multa molitus effecit, ne Patavinam Petrus conſequeretur Eccleſiam. Quare omni ſtudiô deinceps apud Pontificem egit Petrus, ut ille honoris prætextu à cu-

Aſtu Petri à curia removetur. ria removeretur. Proceſſère demum artes: ſiquidem Anno ſalutis 1441. Ludovicus ab Eugenio Legatus in Aquileienſi, ac Granatenſi Provinciis conſtitutus, è curia exceſſit. Quo ſemel elongato, Petrus Eugenium pro arbitrio circumegit, illud indeſinenter curans, ut novis ſemper Legationibus Ludovicus diſtentus à reditu præpediretur. Idem ſub Nicolao V. & Calliſto III. molitus eſt. Ab hoc enim Pontifice,

tifice, adnitente maximè Petro, Ludovicus Anno ſalutis 1456. contra Turcas in Hungariam mittitur. In qua quidem præfectura Ludovicus (ut erat rei militaris apprimè peritus) ita ſtrenuè ſe geſſit, ut Turcis apud Belgradum parva manu ſuperatis, fusíſque ingentem Victoriam reportaverit. Cæſa referuntur in eo prælio ſeptem ad octo hoſtium millia; commeatus intercepti omnes; ſexaginta tormenta bellica abducta; capti ad tria pugnatorum millia, fideles plurimi in libertatem aſſerti. Conſtantinopolim versùs deinde navigâſſe victorem Ludovicum, ac nonnullis Inſulis in Ægeo mari receptis, diſſolutâ claſſe, Romam, aurô & ſpoliis onuſtum, rediiſſe ſcribit Cardinalis Papienſis. Pius enim II. qui per id tempus Calliſto in Pontificatu ſucceſſerat, inteſtinis Italiæ motibus, & ſubditorum ſeditionibus occupatus, longinqua proſpicere non poterat, præſertim cum Roma ipſa in periculô eſſet, non ſolùm Baronibus per circuitum, ſed aliquibus etiam civibus Romanis res novas molientibus, & Eccleſiaſticæ potentiæ inſidiantibus. Romam igitur rediit Ludovicus, Rhodô, & omni Oriente noſtræ religionis cultore, in diſcrimine, ſummâque deſperatione relictis. Urbem ubi attigit rerum geſtarum gloria clarus, â Pio II. Pontifice maximo, & à toto Cardinalium Collegio, ſummo honore exceptus, mirificè collaudatus eſt.

Inſignem victoriam à Turcis reportat.

Romam redit Oriente in diſcrimine relicto.

Anno 1464. ſublato è vivis Pio II. Petrus Barbus Patrum ſuffragiô Pontifex maximus creatus, dictúſque Paulus II. Ludovico æmulo gratificare volens, eum Epiſcopum Albanenſem renunciavit, eidémque in commendam (ut vulgò dicitur) conceſſit nobilem Abbatiam S. Mariæ Clarevallis, ſecundo ab Urbe Mediolanenſi lapide, à Divo Bernardo olim extructam. Ludovicus verò tantò Pauli beneficiô nihil effectus melior, quin immò ob prælatum ſibi illum Patrum ſententiâ, magis exaſperatus; denique ex odio, invidia, animíque mœrore contabuit Romæ die 22. Martii Anni 1465. Ita enim plerique omnes, ac maximè Gaſpar Veronenſis libro 2. de geſtis Pauli II. memoriæ produnt. Veronenſis genuina verba (candidi cæteroquin ſcriptoris, & Ludovico coætanei inter alia, hæc ſunt: *Malo etenim in Paulum animo, & prava mente Ludovicus reverâ ſemper fuit, & aptiſſimus ſimulator, ac diſſimulator: nec ulla alia ratione diem ſuum obiit, quam ex dolore ingenti, atque ſummo mærore, quòd Petrus Barbus ſummus Pontifex, ſe præterito, evaſiſſet. Ille fuit, ut gladius, quo confoſſus eſt, quemadmodùm Medicus, & qui ei aſſiſtebant, apertiſſimè cenſuerunt.*

Petrô Barbô ad Pontificatum elatô, animi mœrore contabeſcit & moritur.

Funus Ludovici juſſu Pauli Pontificis, ſummo cum honore, & pompa in Templo S. Laurentii in Damaſo curatum, ibidémque tumulatum, effracto noctu à latrunculis ſepulchro, ingentis pretii annulo, tiara, & veſtibus ſpoliatum eſt. Ea propter tumulus ejus diu planè neglectus, liberalitate tandem Henrici Hunis, è marmore cum hoc Titulo reparatus fuit.

Sepulchrũ ejus ſpoliatur.

D. O. M.

LUDOVICO PATAVINO.

Patriarchæ Aquileienſi, Albano Pontifici, Titulo D. Laurentii in Damaſo, Cardinali S. R. E. Camerario.

Ejus præclarum Epitaphium.

Quòd animi magnitudine, & ſingulari præditus prudentiâ, cùm Rem Romanam multitudine hoſtium laborantem, Legatus ab Eugenio IV. in ſplendorem priſtinum Armis, & Victoriis vindicâſſet; Nicolaum Piccininum apud Anglariam Florentinos Eccleſiæ ſocios infeſtantem, ſignis collatis profligâſſet; Agrum Picenum à Franciſci Sfortiæ dominatu in ditionem Eccleſiæ recuperâſſet; Auctoritatem Romani Pontificatûs longè, & latè propagâſſet; domeſticis quoque virtutibus, Conſiliô, gravitate, continentiâ, plurimis denique in omnes bonos liberalitatis, & beneficentiæ monimentis bellicas laudes ornatiores reddidiſſet.

Henricus Hunis Archiepiſ. Tarentinus.

Summorum Pontificum, Sacrique Senatûs à ſecretis, Ærarii Apoſtolici Præfectus, quò tantæ Virtutis in lucem revocandæ causâ, veterem quoque ſuam in eum obſervantiam, hoc recente pietatis officio teſtaretur, hoc illi monumentum quadrageſimo ab ejus morte Anno; ſuâ pecuniâ faciundum curavit, Anno ſalutis M. D. V. duodecimo Kalend. Aprileis. Vixit annos LXIII. Menſes IV. dies VIII.

Moriens Ludovicus hæredes ſibi in theſauris, & pretioſa ſupellectile reliquit duos è familiaribus, Ludovicum ſcilicet, & Nicolaum Scarampos. Quare Ludovicus, qui vivens in peragendis rebus omnibus, ſupra modum ſagax & circumſpectus eſt habitus, in calce tamen vitæ ſuæ ab illa ſua innata prudentia turpiter defeciſſe viſus eſt.

Reprehenditur ob inſtitutos immenſarum opes hæredes.

Non enim, ſicut quidam ſcripsêre, tantas divitias, tam amplum, & copioſum patrimonium (poſſidebat enim ad trecenta aureorum millia) ita facilè in manus duorum privatorum hominum conferre debuerat. Et licèt Paulus II. Pontifex maximus ad Pontificatum aſſumptus, ceſſante jam omni invidiâ, & æmulatione; & antiquâ omnis odii causâ ſublatâ, volens ei vel maximè reconciliatus videri, poteſtatem ei teſtandi conceſſerat: At ubi mortuus eſt, immenſas hujus opes aggreſſus, revocavit omnem teſtandi licentiam, meritò damnans, quod is tantas facultates, Eccleſiæ munere partas, non in publicos, pióſque uſus, ſed in privatas paucorum commoditates diſpertiendas mandâſſet; quòd & ipſi crimen, & Pontificiæ poteſtati ſcandalum, & ſacro Ordini ſiniſtram famam afferret. Quocirca Scarampos ipſos eò uſque in

cuſtodia detinuit, donec immenſus Ludovici theſaurus è Florentia, aliiſque locis Romam allatus eſſet. Ità poſtmodùm cum bona pace, & quota hæreditatis parte incolumes dimiſſi ſunt. In reliquis bonis immobilibus, & prædiis, quæ excedebant quinque millia jugerum, hæredem habuit Andream fratrem, & Franciſcum Nepotem ab Arena appellatos, qui poſtmodùm per aliquot annos rerum ſuarum prodigi, exhauſtis omnibus pecuniis, & abſumpto, ne dicam, devorato tam grandi patrimonio, non ceſſarunt prodigaliter vivere, quouſque ingentia illa prædia cum amicis, affinibus, aliiſque malæ notæ hominibus, univerſa diſtraherent, & brevì totam rerum omnium ſubſtantiam diglutirent. Quo factum, ut ipſi, qui modò ſplendidè quotidiè epulabantur, paucorum decurſu annorum ad incitas redacti, ſtipem oſtiatim quærere compulſi ſint. Documentô ſanè iis omnibus attendendô, qui in ſacram ejusmodi meſſem vel temerè intromittuntur; vel bonis, Eccleſiæ titulo partis, turpiter abutuntur.

NB. Malè parta malè dilabunt

Cæterùm Ludovicum publicis quoque operibus intentum fuiſſe, conſtat ex hoc: Quòd Campum Floræ, in urbe tunc temporis neglectum, atque in equorum paſcua redactum, lapidibus ſtraverit; Et ædes juxtà Baſilicam S. Laurentii in Damaſo, temporum vitiô labefactatas, maximis ſumptibus reſtauraverit, & exornaverit. Præterea in Sabello vetuſtiſſimi nominis Oppido, Monaſterium (quòd Honorius quondam III. de gente Sabellorum ibi ædificaverat) funditùs dirutum, ſuis impenſis rursùm excitaverit, ibidémque ductus aquarum conſtruxerit, ac demortuæ urbi aliquam oppidi faciem reddiderit. Patriarcha verò Aquileienſis exiſtens, graviſſimam litem de Forojulii ditione, quam Veneti obtinebant, ità compoſuit, ut ſingulis annis tria aureorum millia è publico fiſco ſibi, & Succeſſoribus ſolverent; ac Turcarum, & cæterorum hoſtium eò irrumpentium impetus retunderent, quibus ipſemet Patriarcha ſuis viribus, abſque auxiliaribus copiis, & inclytâ Venetorum virtute reſiſtere non valeret. Propterea anno 1462. donatus à Patribus civitate Venetiarum, & creatus Venetus Patritius, cognominatus eſt ex matris familiâ *Mediarota*: Ille enim ex Arenæ familiâ prodierat, ſi Angelo Portinario præſtanda eſt fides.

Edita ejus monumenta recenſentur

Vir autem præſtantis ingenii, cùm eſſet, condidit mirâ quadam eruditione refertas Epiſtolas, Franciſco Barbo compatri ſuo inſcriptas: Rursùm Poëmata varii generis, & argumenti, quæ omnia in Bibliotheca Laurentii Pignorii, Antiquitatum ſtudioſiſſimi extant.

Ejus Scripta.

Demùm ſilentio præterire non poſſum, quod de eo teſtatum reliquit Bernardus Scardeonius; nimirùm invexiſſe illum in Curiam Romanam, regium ferè ſplendorem, equos, canes, magnam familiam, convivia lauta, ſupellectilem pretioſam, luxum, ac lautitiarum omnium cultum, ac propterea ab Aulicis *Cardinalem Lucullum*, non Cardinalem Ludovicum fuiſſe appellatum. Joannes Jovianus Pontanus in ſuis Satyris Ludovicum Scarampum apud Inferos galerô [illegible] coöpertum luſit; & ſcripſit malè i-

A nonnullis ob luxum & avaritiã reprehenditur.

pſum paſſim audiviſſe ob ingentes divitias, non æquô titulô congeſtas. Idem innuere videtur Gaſpar Veronenſis libro 2. de geſtis Pauli II. dum ſcribit : *Ejus facultates, de Ludovico Patriarcha loquor, cùm eſſent immenſa, & ultra ducenta millia aureorum, parvulam particulam Eccleſiis, & pauperibus dereliquit, ſicut nec in vita indigentibus, & inopibus quidquam diſtribuere conatus eſt. Verùm ea cuncta bona Eugenii quaſi fuiſſe creduntur. Quippe apud eum Ludovicus ipſe Princeps extiterat, & Camerarius, omnem Eugenii pecuniam pro ſuo arbitrio pertractans, & ſui juris faciens &c.*

Sed & ab aliis laudantur.

Alii rursùm Scriptores eundem ſummis laudibus exornant, illúmque unum fuiſſe inter militares illius ævi Duces, & Eccleſiæ Prælatos, clariſſimum affirmant. Ut ſunt varia hominum ingenia, in utramque partem, laudis, aut vituperii accomodata.

Ejus meminère Bernardinus Scardeonius de claris Viris Patavinis. Jacobus Philippus Tomaſinus in Elogiis Virorum Illuſtrium. Angelus Portenarius de Felicitat. Patavina. Antonius Summontius in Hiſtoriâ Neapolit. Æneas Sylvius in Commentariis. Gaſpar Veronenſis loco citato. Aubery in vita. Ughellius in Italiâ ſacrâ. Andreas Victorellus in addit. ad Ciac. Et alii plures.

ANNO 1431.

SEDENTE EUGENIO IV. PONTIFICE MAXIMO

De

JOANNE CARAVAGIAL
S. R. E. CARDINALE.

XXIII. JOANNES Caravagial, ſeu Carvaial, Hiſpanus, illuſtri ſanguine Trugilli, celebri ulterioris Hiſpaniæ Oppido, natus : Parentum cura primis literarum elementis inſtitutus, Juri Pontificio & Cæſareo ab ineunte ætate, diligentem adeò navavit operam, ut adeptâ Laureâ haud vulgaris apud omnes Juriſconſulti nomen famámque tulerit.

Ob præſtantem doctrinam Judex Rotæ, & Romanæ urbis Rector conſtituitur.

Ex Hiſpania Romam ſe conferens, opinione præſtantis doctrinæ in Collegium Judicum Rotæ eſt coöptatus. Quo in munere, cùm plurima ſummæ integritatis atque induſtriæ ſpecimina dediſſet, ſenſim totâ urbe ſic inclareſcere cœpit, ut publicâ populi voce ad urbis regimen poſtulatus, annuente Pontifice, Curiæ Magiſtratum obtinuerit. Auctus eâ dignitate, tantâ modeſtiâ, gravitate, prudentiâ, & æquitate præfuit, ut urbem diu factioſorum diſcordiis jactatam, non modò paucorum menſium intervallo pacatam ; ſed & Pontifici, cum quo tum maximè diſſidebat, obſequentem, devotámque redd[i]derit.

Epiſcopatu Placentino donatur.

Eâ re Eugenius IV. cum univerſo Patrum Senatu, vehementer gaviſus, quò ſe beneficii memorem, gratúmque oſtenderet, Joannem Placentino Epiſcopatu, in Hiſpania tunc commodùm vacante, donavit ; eidémque paulò pòſt ob morum, virtutis, ac doctrinæ præſtantiam, diverſas, eáſque graviſſimas legationes, in Germania obeundas, commiſit. In omnibus, cùm ſe omnium calculo, fortiter, ac honeſtiſſimè, uti Legatum Apoſtolicum

decet,

decet, geſſiſſet; atque inſuper in Conventu Moguntino, & præcipuè Concilio Baſileenſi adverſantium ſtudia Patrum, maleſanóſque quorundam Principum conatus, qui Eugenium throno dejicere, aliúmque ſubrogare adnitebantur, validis rationum ponderibus, & incredibili eloquentiâ retudiſſet, abſens in numerum Cardinalium Diaconorum, titulo S. Angeli in Foro Piſcium adſcriptus eſt. Contigit id die 17. Decembris anno ſalutis 1446. qui fuit Eugenio Pontifici in Eccleſiæ regimine penultimus. Redux Romam, electioni Nicolai hujus nominis V. interfuit; à quo in Germaniam iterùm miſſus, multùm operis pro tollendo Schiſmate, quod Nicolaum inter, & Felicem Antipapam viguerat, impendit. Defuncto Nicolao, Pontificatûs Calliſti III. initiò in Pannoniam, Hungariam, & in omnem Illyrii oram, ad bellum in Turcas, Chriſti Fidelium hoſtes acerrimos, proſequendum proficiſci juſſus eſt. Sexennium iis in locis, ſub cœlo inſalubri, & inter gentem aſperam legatione functus, in caſtris ſæpè verſatus, hoſtium irruptionibus, militibus ſuâ diligentiâ Cruce inſignitis obviam proceſſit, non nunquam deſertus à ſuis, ſeipſum nunquam deſeruit. Frigorum vis inaſſueto illi dentes omnes ademit, (ùt author eſt Ciaconius) deniquè multis capitis periculis, variis incommodis, & moleſtiis afflictus, omnia pro Chriſto, æquo alacrique animo pertulit vir doctrinâ, ac vitæ ſanctimoniâ inſignis, quem non immeritò Annalium Eccleſiaſticorum Scriptores *Magni conſilii Virum, & acerrimum hæreſum oppugnatorem, totâ vitâ integritatis, & continentiæ laude præſtantem* appellant. In legationibus, quæ, teſte Cardinale Papienſi, triginta duæ illi ab Eccleſia commiſſæ fuerunt, Romanorum Pontificum non ſolùm præceptis, ſed & votis obtemperavit: ſæpiùs difficillima bella conclamata jam pace, ſuâ induſtriâ compoſuit, ac ſtabilivit Cardinalitii Ordinis libertatem quibuſdam in locis amiſſam reſtituit: Pontificii Legati dignitatem tanta cum authoritate, & gravitate ubique locorum ſuſtinuit, ut & ipſis Barbaris, fideique hoſtibus admirationi juxtà ac venerationi eſſet; & cùm multas Regiones, ac Regna legationibus peragrâſſet; magna & ardua pertractâſſet; ſpretis ſemper muneribus, nihil præter caſti incorruptique Sacerdotii gloriam privatas in ædes intulit. Apud Belgradum Turcas, ſuo hortatu ab Hungaris acri prælio ſuperatos vidit.

Ob res fortiter geſtas Cardinalis creatur.

Quamplurimæ eidem legationes commiſſæ.

Benè apud Scriptores paſſim audit.

In Legationibus Hungaricis operâ & conſilio Joannis de Capiſtrano Ordinis Minorum (modò inter SS. relati) viri ob ſpectatam vitæ ſanctitatem celeberrimi, uſus eſt ſemper, quod ex mutuis eorum litteris, à Waddingo in Annalibus Minorum relatis, liquidò conſtat. Pace inter Hungaros, Auſtraléſque, ſummo Chriſtianorum beneficio, conſtitutâ, in Boëmiam Romani Pontificis juſſu tranſiit. Ubi à Rochezana Hæreſiarcha in publicam de fide diſputationem vocatus, ne diffidere in tanta exſpectatione Romano dogmati videretur, aſſenſit: Cúmque ad diem dictam in magno Regni Conventu uterque aſfuiſſet, prior Rochezana inſtitutam diſputationem his verbis exorſus, *Æterni Patris Verbum:* (Offundente ſtatim DEO malignæ menti tenebras) progredi ultrà non valuit; reſumente iterùm, ac

Joannis de Capiſtrano nunc S. operâ familiariter uſus.

tertiò

Rochezanã hæreticum diſputando confutat.

tertiò ex longis ſemper intervallis idem orationis initium, iterùm, & ſemper coactus eſt obmuteſcere. Cùm verò ſtuperet jam Conſeſſus omnis, & provocator ob ingentem confuſionem ægrè pedibus conſiſteret; ſubridens Joannes Legatus, lætóque vultu ſilentium ejus excipiens, idémque initium repetens, tantâ memoriâ, tantâ facundiâ, tanôque cum Spiritu diſſerendo peregit reliqua, ut plurimi divinum opus mirati, poſito errore, ad ſanitatem redierint, & promiſſum Divini Servatoris veriſſimum agnoverint, dicentis Fidelibus ſuis: *Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere omnes adverſarii veſtri.*

Zelus ejus pro Deo & Eccleſia.

Sub annum ſalutis 1464. Pius II. Romanus Pontifex Anconam proficiſcens, ut inde cum cruce ſignatorum exercitu in Turcas contenderet, Joannem noſtrum, prudentiâ, robore animi, amoréque in Rempublicam Chriſtianam, & Apoſtolicam Sedem præ cæteris clarum, volebat præmittere, ut milites in Peloponneſum traduceret. Sed quia is ætate confectus, laboribúsque pro Dei Eccleſia exantlatis attritus erat, verecundè Pontifex demandabat provinciam, non imperando, ſed innuendo: Tum Joannes, ne labores pro Dei cauſa ſubterfugere videretur, ad Pium converſus; *Si is ſum*, inquit, *Beatiſſime Pater, quem tantis rebus idoneum judices, ſequor ſine mora imperium tuum, & certè etiam exemplum, qui in fragili valetudine animam pro me, & pro cæteris ovibus tuis ponis. Scriptum mihi eſt, veni, ecce adſum: Imperatur, ut vadam, jam iter ingredior; pars hæc vitæ ultima Chriſto neganda non eſt.* Anconam, cùm perveniſſet Pius, magnum Turcarum exercitum propè Raguſiam conſediſſe intellexit, mox Joannem ad ſe vocatum conſuluit, quid faciendum, ſi Turcæ Raguſiam obſidione vexarent? Senex optimus ad DEI opus ſemper accinctus, *Ibo ego*, dixit, *hac nocte cum Triremibus, quæ in portu instructa ſunt, & vel obſidionem, adjuvante Deo, ſolvam; vel territis Oppidanis ſpem, atque animum addam.*

Pio II. è vivis ſurrepto, cùm Purpurati omnes ante electionem Pauli II. Sacramentô ſeſe inter alia obſtrinxiſſent, ut quisquis eorum ad Pontificatum eſſet aſſumptus, Cardinales non antè crearet, quàm ii, qui creati jam haberentur, ad numerum vigeſimum quartum eſſent reducti, ac majorem hôc numerô non pateretur in Eccleſia eſſe. Neminem quoque aſſumeret, qui non trigeſimum ætatis annum excederet, quique non profeſſus eſſet, vel Pontificium Jus, vel Civile, vel ſacras literas; nec niſi unum, eúmque hujus generis hominem de cognatione ſua eligeret. Has leges licèt Cardinalis, & mox Pontifex factus, ſubſcriptionibus duabus jurejurandô firmâſſet Paulus, delere nihilominùs paulò pòſt aggreſſus eſt, alienâ magìs inſtigatione, quàm ſuo propoſito. Quare Cardinalium Subſcriptiones nunc minis, nunc promiſſis ad illas delendas requirebat, qui omnes diverſis moleſtiarum machinis debilitati tandem ceſſerunt, atque ad unum omnes non ſine gemitu ſubſcripſerunt, Joanne noſtro tantùm excepto; qui, quod juvenem ſe non feciſſe meminerat, ut nullâ de causâ ſententiam mutaret, id jam ætatis non commiſſurum reſpondit. *Tibi*, ad

Pontifici pacta non ſervanti viriliter reſiſtit.

Ponti-

Pontificem converſus, inquit, propter has leges moleſtus non ero; tantùm ſinito dignitatis, & conſcientia mea me rationem habere.

Pontificem & Patres adverſùs Podiebradium animat.

Cùm Georgius Podiebradius Ladislai Boëmiæ Regis adhuc pueri Tutor, & avitæ Religionis Catholicæ contemptor, extinctô Ladislaô, Boëmiæ Regnum per vim occupâſſet, Romanus Pontifex, cujus officium eſt, Regnorum Jura tueri; eadémque iis, ad quos legitimè ſpectant, aſſerere: in illum, tanquam ſacrilegum Regni invaſorem Eccleſiæ arma parabat. Verùm poſteà cùm Patrum nonnulli, ipſéque Pontifex gravi curâ angerentur, ne, ſi in illum Sacrorum interdictio urgeretur, ipſe in furias actus, ſpretâ Eccleſiæ ſententiâ, infeſtis Romam armis impetiturus eſſet, Patrum judiciô ab Interdicti & anathematis pronunciatione abſtinere ad tempus viſum eſt. Id animadvertens Joannes, maximéque improbans (ut erat Vir excelſi, ac imperterriti animi) in medio conſeſſu ſurrexit; Patrésque allocutus, fluctuantes eorum animos his verbis confirmavit: *Quid agimus*, inquiens, *Patres? quid metimur humanis judiciis omnia? an non relinquenda magnis in rebus Deo ſunt aliqua? Si non aderit Cæſar, non Polonus, non Hungarus: ſpondeo, aderit de excelſo ſancto Deus, & caput impium conteret. Nos juſta noſtri muneris impleamus, reliqua ille actutùm perficiet.* Ad quam vocem, erectis omnium animis, dies Natalis Chriſti pronunciandæ damnationis ſententiæ edicitur: quo die, peractô ſacrô ſolemni Pontifex, in magna hominum frequentia, marmoreum ſuggeſtum, ante ſummum altare in Baſilica Vaticana ad dexterum latus erectum conſcendens, decretam ex Diplomate ſententiam in Georgium recitavit; eundémque titulis ac regno malè parto privatum, diris devovit.

Ejus actiones omnes quàm probatæ & laudabiles?

Joannes igitur, quamdiu apud Pontifices egit, idem qui foris eſſe non deſiit; toto eo tempore, quo Purpuram geſſit, ſenatui, ſacris ſolemnibus, convocationibus, conciliis, & congreſſibus quibuscunque ſemper affuit: munia verò cuncta publicæ celebritatis tanto ſtudio ac diligentiâ obivit, ut nec valetudo unquam, nec privatæ occupationes, aut negotia ulla eum abduxerint. Sententiæ ejus plenæ religionis erant, ac majeſtatis: prudenter omnia prævidebat, diſcutiebat, ponderabat; rem verò quamcunque proponere in animo habebat, adeò clarè, diſertéque explicabat, ut omnibus lumen, dicendique copiam ſufficeret; abundabat exemplis, rationibus, divinis humaniſque teſtimoniis, tum verò profani, aut fucati nihil habebat oratio: divina quædam animi, & vultûs modeſtia id aſſequebatur dicendo, quod mirabantur omnes, & præter ipſum præſtare nemo ex omnibus poterat. Ut cùm videlicet Pontificibus, aut Collegarum cuiquam adverſandum eſſet, id verborum, atque agendi genus depromeret, quo nil ſuperare quemquam, ſed ſolùm Conſilium ſine contentione dicere videretur; aſperum aut ambitioſum, leve, vel contentioſum, actioni non admiſcuit; mores ejus candidi, ab omni prorſus fuco & faſtu quàm longiſſimè aberant. Ædes inhabitabat modicas, ad Templum Divi Marcelli ſitas, nullâ auleorum, aut veſtis ſtragulæ vanitate famoſas: ejus quoque familiæ is erat cultus, frugalitas, atque modeſtia, ut vel inde religioſiſſimi ſenis diſciplina, vitæque ſanctitas facilè conjici poſſet. *Eju-*

Rochezanã hæreticum diſputando confutat.

tertiò ex longis ſemper intervallis idem orationis initium, iterùm, & ſemper coactus eſt obmuteſcere. Cùm verò ſtuperet jam Conſeſſus omnis, & provocator ob ingentem confuſionem ægrè pedibus conſiſteret; ſubridens Joannes Legatus, lætóque vultu ſilentium ejus excipiens, idémque initium repetens, tantâ memoriâ, tantâ facundiâ, tanôque cum Spiritu diſſerendo peregit reliqua, ut plurimi divinum opus mirati, poſito errore, ad ſanitatem redierint, & promiſſum Divini Servatoris veriſſimum agnoverint, dicentis Fidelibus ſuis: *Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere omnes adverſarii veſtri.*

Zelus ejus pro Deo & Eccleſia.

Sub annum ſalutis 1464. Pius II. Romanus Pontifex Anconam proficiſcens, ut inde cum cruce ſignatorum exercitu in Turcas contenderet, Joannem noſtrum, prudentiâ, robore animi, amoréque in Rempublicam Chriſtianam, & Apoſtolicam Sedem præ cæteris clarum, volebat præmittere, ut milites in Peloponneſum traduceret. Sed quia is ætate confectus, laboribúsque pro Dei Eccleſia exantlatis attritus erat, verecundè Pontifex demandabat provinciam, non imperando, ſed innuendo: Tum Joannes, ne labores pro Dei cauſa ſubterfugere videretur, ad Pium converſus; *Si is ſum*, inquit, *Beatiſſime Pater, quem tantis rebus idoneum judices, ſequor ſine mora imperium tuum, & certè etiam exemplum, qui in fragili valetudine animam pro me, & pro cæteris ovibus tuis ponis. Scriptum mihi eſt, veni, ecce adſum: Imperatur, ut vadam, jam iter ingredior; pars hæc vitæ ultima Chriſto neganda non eſt.* Anconam, cùm perveniſſet Pius, magnum Turcarum exercitum propè Raguſiam conſediſſe intellexit, mox Joannem ad ſe vocatum conſuluit, quid faciendum, ſi Turcæ Raguſiam obſidione vexarent? Senex optimus ad DEI opus ſemper accinctus, *Ibo ego*, dixit, *hac nocte cum Triremibus, quæ in portu inſtructæ ſunt, & vel obſidionem, adjuvante Deo, ſolvam; vel territis Oppidanis ſpem, atque animum addam.*

Pio II. è vivis ſurrepto, cùm Purpurati omnes ante electionem Pauli II. Sacramentò ſeſe inter alia obſtrinxiſſent, ut quiſquis eorum ad Pontificatum eſſet aſſumptus, Cardinales non antè crearet, quàm ii, qui creati jam haberentur, ad numerum vigeſimum quartum eſſent reducti, ac majorem hôc numerò non pateretur in Eccleſia eſſe. Neminem quoque aſſumeret, qui non trigeſimum ætatis annum excederet, quíque non profeſſus eſſet, vel Pontificium Jus, vel Civile, vel ſacras literas; nec niſi unum, eúmque hujus generis hominem de cognatione ſua eligeret. Has leges licèt Cardinalis, & mox Pontifex factus, ſubſcriptionibus duabus jurejurandô firmâſſet Paulus, delere nihilominùs paulò pòſt aggreſſus eſt, alienâ magìs inſtigatione, quàm ſuo propoſito. Quare Cardinalium Subſcriptiones nunc minis, nunc promiſſis ad illas delendas requirebat, qui omnes diverſis moleſtiarum machinis debilitati tandem ceſſerunt, atque ad unum omnes non ſine gemitu ſubſcripſerunt, Joanne noſtro tantùm excepto; qui, quod juvenem ſe non feciſſe meminerat, ut nullâ de cauſâ ſententiam mutaret, id jam ætatis non commiſſurum reſpondit. *Tibi*, ad

Pontifici pacta non ſervanti viriliter reſiſtit.

Ponti-

Pontificem converſus, inquit, propter has leges moleſtus non ero; tantùm ſinito dignitatis, & conſcientia mea me rationem habere.

Cùm Georgius Podiebradius Ladislai Boëmiæ Regis adhuc pueri Tutor, & avitæ Religionis Catholicæ contemptor, extinctô Ladislaô, Boëmiæ Regnum per vim occupâſſet, Romanus Pontifex, cujus officium eſt, Regnorum Jura tueri; eadémque iis, ad quos legitimè ſpectant, aſſerere: in illum, tanquam ſacrilegum Regni invaſorem Eccleſiæ arma parabat. Verùm poſteà cùm Patrum nonnulli, ipſéque Pontifex gravi curâ angerentur, ne, ſi in illum Sacrorum interdictio urgeretur, ipſe in furias actus, ſpretâ Eccleſiæ ſententiâ, infeſtis Romam armis impetiturus eſſet, Patrum judiciô ab Interdicti & anathematis pronunciatione abſtinere ad tempus viſum eſt. Id animadvertens Joannes, maximéque improbans (ut erat Vir excelſi, ac imperterriti animi) in medio conſeſſu ſurrexit; Patrésque allocutus, fluctuantes eorum animos his verbis confirmavit: *Quid agimus*, inquiens, *Patres? quid metimur humanis judiciis omnia? an non relinquenda magnis in rebus Deo ſunt aliqua? Si non aderit Cæſar, non Polonus, non Hungarus: ſpondeo, aderit de excelſo ſancto Deus, & caput impium conteret. Nos juſta noſtri muneris impleamus, reliqua ille actutùm perficiet.* Ad quam vocem, erectis omnium animis, dies Natalis Chriſti pronunciandæ damnationis ſententiæ edicitur: quo die, peractô ſacrô ſolemni Pontifex, in magna hominum frequentia, marmoreum ſuggeſtum, ante ſummum altare in Baſilica Vaticana ad dexterum latus erectum conſcendens, decretam ex Diplomate ſententiam in Georgium recitavit; eundémque titulis ac regno malè parto privatum, diris devovit.

Pontificem & Patres adversùs Podiebradium animat.

Joannes igitur, quamdiu apud Pontifices egit, idem qui foris eſſe non deſiit; toto eo tempore, quo Purpuram geſſit, ſenatui, ſacris ſolemnibus, convocationibus, conciliis, & congreſſibus quibuſcunque ſemper affuit: munia verò cuncta publicæ celebritatis tanto ſtudio ac diligentiâ obivit, ut nec valetudo unquam, nec privatæ occupationes, aut negotia ulla eum abduxerint. Sententiæ ejus plenæ religionis erant, ac majeſtatis: prudenter omnia prævidebat, diſcutiebat, ponderabat; rem verò quamcunque proponere in animo habebat, adeò clarè, diſertéque explicabat, ut omnibus lumen, dicendíque copiam ſufficeret; abundabat exemplis, rationibus, divinis humaniſque teſtimoniis, tum verò profani, aut fucati nihil habebat oratio: divina quædam animi, & vultûs modeſtia id aſſequebatur dicendo, quod mirabantur omnes, & præter ipſum præſtare nemo ex omnibus poterat. Ut cùm videlicet Pontificibus, aut Collegarum cuiquam adverſandum eſſet, id verborum, atque agendi genus depromeret, quo nil ſuperare quemquam, ſed ſolùm Conſilium ſine contentione dicere videretur; aſperum aut ambitioſum, leve, vel contentioſum, actioni non admiſcuit; mores ejus candidi, ab omni prorſus fuco & faſtu quàm longiſſimè aberant. Ædes inhabitabat modicas, ad Templum Divi Marcelli ſitas, nullâ auleorum, aut veſtis ſtragulæ vanitate famoſas: ejus quoque familiæ is erat cultus, frugalitas, atque modeſtia, ut vel inde religioſiſſimi ſenis diſciplina, vitæque ſanctitas facilè conjici poſſet.

Ejus actiones omnes quàm probatæ & laudabiles!

Eju- *ſo-*

S ejus-

Jejuniis, orationibus, vigiliis, aliiſque ſpontaneis macerationibus ſic erat intentus, aſſuetúſque, ut corpus, licet innoxium, nimiô rigore ad extremam propè maciem redegerit; interdictô ſibi certis per hebdomadam diebus vini potu, aquâ dumtaxat, & cibô plerumque obviô, qui famem arceret, non delicias miniſtraret, uſus eſt ſemper. Viduis, pupillis, inopibus largâ manu ſubſidia in dies ſingulos ſuppeditabat. Plures ſacras ædes ſuis ſumptibus vel reſtaurabat, vel exornabat, vel etiam funditùs exſtruebat. In Hiſpania juxta Placentiam Civitatem egregium pontem, quo ſupra Taguſi fluvius ſiccô veſtigio trajici poſſet, maximis impenſis conſtruxit, qui ob beneficii memoriam uſque in hanc diem Cardinalis nomen retinet, vulgò *la Puente del Cardinal*: cum multi ante illud tempus periculum experti fuiſſent, & ob aquæ impetum periiſſent. Hilaritatem, quæ ob inculpatæ conſcientiæ teſtimonium ſumma in eo fuit, ſic ſemper coluit, ut non minùs oblectare piâ feſtivitate homines, quàm adjuvare videretur. Epiſcopus Placentinus in Hiſpania factus, ita eo in munere vixit, ut paſſim incorruptus Juſtitiæ ſectator, & æquitatis amator audiret; in omnes, qui neceſſitate aliquâ laborarent, pius, comis, liberalis, benevolus. Pro eradicanda Boëmorum hæreſi, quæ tum maximè iis in partibus vigebat, nullis vitæ periculis territus, omnium maximè laboravit. Legatus aliquoties in Germaniam miſſus, ut diſcordes inter ſe Principes componeret, ſublatis diſſidiis, conciliatos firmô pacis fœdere conjunxit. Denique ſic vitam omnem, omnéſque ſuas actiones inſtituit; ut, Scriptorum ferè omnium teſtimonio, vir talis ac tantus fuiſſe memoretur, quem ætas hæc noſtra priſcis illis naſcentis Eccleſiæ Patribus ſine injuriâ æquiparare poſſit.

In Deum & homines pius & munificus.

Ejus obitus. Sanctis igitur operibus clarus, eximiuſque virtutum meritis cumulatus, ſeptuagenariô major exceſſit è vita Romæ, die 6. Decembris, Anno à Chriſto nato 1469. Sepultus ad S. Marcellum cum ſequenti epitaphio, à doctiſſimo Beſſarione ejus Collega, in tabula marmorea expreſſo.

Epitaphiū.

JOANNI CARVAIALI, GENERE IBERO,
PONTIFICI PORTUENSI
S. R. E. CARDINALI, PATRUM SPLENDORE VIRTUTUM DECORI,
DE RELIGIONE, ATQUE OMNI REPUBLICA CHRISTIANA
OPTIME MERITO.
QUI VIXIT ANNOS LXX.
BESSARIO CARDINALIS NICÆNUS
COLLEGÆ PIENTISSIMO.

Extat ibidem alia ejuſdem Cardinalis marmori inciſa inſcriptio, ab Auguſtino Oldoino in additionibus ad Ciaconium relata, quæ ſic habet:

Pontificum Splendor jacet hic, ſacrîque Senatûs,
Namque animô Petrus, pectore Cæſar erat.
Hunc genuit Batû, rapuit ſed Roma, tenétque,
Corpora velat humus, Spiritus aſtra colit.

Scripſit vir literatiſſimus plurima inſignia Opera, temporum injuriis deperdita, quæ verò extant, hæc ſunt:

De-

Defenſio ſedis Apoſtolicæ. *Quæ ſcripſerit?*
Relatio compendiaria legationum ſuarum.
Epiſtolarum Volumen, à doctis multùm æſtimatum.
Orationes ſacræ, & profanæ.

De eo agunt Pius II. in Comment. Aubery in Vita. Antonius Sanderus in Elogiis Cardin. Joannes Cochlæus in Hiſtor. Huſſit. Antonius Summontius in Hiſt. Neapolit. Bernardus Corius in Hiſt. Mediolan. Chronicon Dominicanorum. Balthaſſar Porregnus in Elogiis Cardin. Hiſpanorum. Felix Contelorius in Elenchô Card. Ludovicus Moreriusin Diction. Hiſtorico, & alii.

ANNO 1447.

SEDENTE NICOLAO V. PONTIFICE MAXIMO.

De

NICOLAO TUDESCO S. R. E. CARDINALE.

NICOLAUS Tudeſcus, Catanæ in Sicilia percelebri Oppido, ad radices Montis Ætnæ ſito, nobili genere ortus; ibidémque religioſum Divi Benedicti Inſtitutum à pueritia ſecutus, celeberrimus ævi ſui Juris Interpres extitit, communi vocabulo *Abbas Panormitanus*, ſeu *Abbas* dumtaxat cognominatus. Is Magiſtris Franciſco Zabarella Cardinale, & Antonio de Brutio, doctiſſimis viris, Juriſprudentiam tum profitentibus, uſus, tantos brevi, ingenii excellentiâ, eâ in facultate fecit progreſſus, ut ſuperatis doctrinâ Magiſtris, nobiliſſimas Senis, Parmæ, ac Bononiæ Cathedras fuerit adeptus; Júſque utrumque, civile, & pontificium (conſtitutô ſibi in annos ſingulos octingentorum aureorum ſtipendiô) maximo juventutis accurſu, plauſu, ac fructu annis minimùm viginti fuerit interpretatus. Hujus præſtantiſſimas animi dotes brevi, ſed nervosô complectens Trithemius eum non dubitavit celeberrimum Legiſperitum; ingenio ſubtilem; judicio acutum; doctrinâ incomparabilem; Conſilio promptum; animo firmum; ſermone apertum; ſententiis gravem; *Lucernam* denique *Juris clariſſimam* appellare. XXIV. *Doctrinâ & eruditione longè clariſſimus.*

Nicolaus tot virtutum ornamentis conſpicuus, *famâque*, ut dicitur, *ſuper æthera notus*, ad maximos pedetentim variarum Eccleſiæ dignitatum provehitur gradus: ſiquidem Abbas primùm Maniacenſis in Diœceſi Meſſanenſi, exinde Referendarius, & Cameræ Apoſtolicæ generalis Auditor; mox Regius Conſiliarius, & Regni Commiſſarius; denique ipſo Rege Alphonſo adnitente, & Eugenio IV. dignitatem confirmante, Archiepiſcopus Panormitanus efficitur ſub Annum 1437. His auctus honoribus, Alphonſi Regis juſſu, ad Concilium Baſileenſe profectus, Eugenii IV. partes tum maximè impugnatas egregiè ſuſtinuit; immò, ut Æneas Sylvius, teſtis oculatus ait, *Oſtendere ſummô ſtudiô anniſus eſt, Eugenium non eſſe relapſum &c. quapropter magna illi cum tribus viris, Argentî Epiſcopo, Joanne Segovio, & Franciſco Fuxio Theologis concertatio fuit.* Et paulò poſt: *Fuit Oratio Panormitani* *Variis dignitatibus ornatur.* *Partes Eugenii viriliter defendit.*

S 2. *apud*

apud omnes magìs laudata, quàm probata; id tamen habuit efficacia, ut verbum, relapſum *ex concluſionibus tolleretur, ejúſque loco poneretur* prolapſum. *Cùm enim de confirmandis propoſitionibus ageretur, Panormitanus Archipræſul, vir ſummè ingeniô, & eloquentiæ copiâ præditus, primúſque ſui Regis Orator luculentâ oratione rem differri petiit; ſed cùm eſſet in magna diſcordia, per multos dies eſt certatum. Tandem contra Panormitanum pars adverſa prævaluit; quare ipſe eruditô Opuſculô eas quæſtiones diſcuſſit, quæ de Concilio Baſileenſi inſcribuntur.*

A ſe ipſo mutatus plura indignè agit.

Poſt hæc, miſſô Conciliô Romam reverſus, ad Regem Arragonenſem ſe contulit, qui novis de cauſis contra Eugenium irritatus, rursùs Panormitanum cum Ludovico Pontano, Romani Pontificis partes impugnaturus, ad Synodum Baſileenſem remiſit, ubi pluribus reſponſis editis, magnam pecuniam conflaſſe; & plura egiſſe indignè, ſcribit præter alios Guido Panzirolus de claris Legum Interpretibus. Siquidem inter alia, Iſidorum Roſatam, hominem indoctum, ignobilem, vitiisque pluribus contaminatum, pecuniâ corruptus, ad Bergomenſem Epiſcopatum promoviſſe fertur. Marcum quoque Mediolanenſem, etſi juris Doctorem creatum, imperitum tamen, & ineptum, pro concione laudatum, velut alterum D. Auguſtinum extulit; ac Synodo perſuaſit, ut Alexandriæ Epiſcopus crearetur; quod non levem infamiæ notam ei attulit. Qua de re exorta inter eum, & Ludovicum Pontanum gravi diſſenſione, plùs in iis conciliandis, quàm Boëmis ad Catholicam pietatem revocandis eſt elaboratum, ut allegatus Sylvius teſtatur.

Eugenio adverſatur.

Rursùm turpis lucri gratià excæcatus, in Conſeſſu Patrum Baſileenſium pluribus depoſitionem Eugenii (cujus anteà partes defenderat) perſuaſit, urſitque: cùm verò non ſine ſtrepitu, & Orbis ſcandalo ad ejus abrogationem deventum eſſet, ipſe, ne concinnato facinori intereſſe videretur, clam relictâ Synodô, Baſileâ exceſſit; Alphonſo Rege id ei præcipiente, qui intereà temporis Eugenio reconciliatus fuerat. Verùm non multò pòſt Pſeudopontifici Amedeo ſtudens, ab eóque propterea Cardinalis renunciatus, Baſileam repetiit: ubi ſummis omnium votis exceptus, non modò Eugenii cauſam exagitavit, ſed & Concilii, in favorem Felicis, acerrimus propugnator extitit.

Ejus obitus, & Epitaphium.

Cæterùm Felice, ad tollendum Schiſma, ſpontè ſe Pontificatu abdicante, Panormitanus, etſi rogatus, purpuræ dignitatem nunquam deponere voluit: Unde dum variis dilationibus procraſtinando rem protrahit, ſubitô correptus morbô vitam finivit, multùm moriendo queſtus, quòd nepotum ſuaſu, Concilii, ut ipſe dicebat, veritatem reliquiſſet. Obiit autem decimâ quintâ die Julii Anno reparatæ ſalutis 1445. Sepultus in Cathedrali Panormitana. Cujus tumulo id carmen inſcriptum legitur:

Morte tuâ Canon, leges, & Jura Quiritum
Occubuêre, jacent hôc tumulata locô.

Scribunt S. Antoninus, Panvinius, & alii, Nicolaum hujus nominis V. Eugenii ſucceſſorem, neſcio qua cauſa motum, Cardinalitiam Panormitani dignitatem publico diplomate ratam ac legitimam habuiſſe, Anno ab ejus obitu tertio. Quæ & ipſa ratio eſt,

cur

cur ego illum intra numerum Cardinalium, à Nicolao creatorum, primo loco reponendum duxerim.

Dicitur autem Panormitanus ad puniendum reos uſque adeò proclivis, ſeverus, & immiſericors fuiſſe, ut eapropter à nonnullis *truculenti* nomen tulerit. Cæterùm Pontificum Decreta ea doctrinæ ſoliditate eſt interpretatus, ut alter Bartholus inter juris Profeſſores dici promeruerit, in eo vel maximè commendatus, quòd lucidum ordinem obſervans, nullibi non perſpicuus, clarúſque appareat.

Ob nimiam ſeveritatem truculentus appellatus.

Scripſit Vir Juris Canonici peritiſſimus præter Concilii Baſileenſis Opus, nonnullas Quæſtiones, & erudita Reſponſa, à Ludovico Bolognino in lucem emiſſa. Rursùm plurimà ad juris elucidationem ſpectantia, quæ in Editione Veneta anni 1592. juſtis octo Tomis comprehenduntur.

Multa & varia ejus Scripta.

In I. & II. Tomo habentur Commentaria in primum Librum Decretalium.

In III. IV. & V. Tomo habentur Commentaria in ſecundum Librum Decretalium.

In VI. Tomo Commentaria in tertium Decretalium.

In VII. Commentaria in quartum, & quintum Decretalium & in Epiſtolas Clementinas.

In VIII. habentur Conſilia 226. Quæſtiones ſeptem.
Item Relictio in Cap. *Per tuas*, de Arbitris.
Item Practica ejusdem: Et Tractatus de Poteſtate Papæ, Concilii, & Imperatoris.

Eminentiſſimus Bellarminus in Libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis ad Annum 1440. de Panormitano agens, hæc ſubjungit: *Dicitur, etiam ſcripſiſſe Commentarium inchoatum in Decretum: Sed neſcio, an extet. Rursùs Librum pro Concilio Baſileenſi; hunc verò Librum, utpote in mala cauſa ſcriptum, ac proinde erroneum, credibile eſt ex ejus Operibus abraſum fuiſſe. Ego certè inter ejus Opera variarum editionum, eum nuſquam reperi.*

Bellarmini de eo judicium.

Quamvis autem Banormitanus ſederit in Concilio Baſileenſi, etiam quo tempore acephalum, & Schiſmaticum erat: Laudatur nihilominus ab Ænea Sylvio, & Bellarmino ex eo: Quòd introducentibus in Concilium multitudinem Presbyterorum, ob defectum Epiſcoporum, liberrimè contradixerit. *Sciebat enim, & docebat*, inquit allegatus Bellarminus, *in Conciliis, præſertim Generalibus, locum non eſſe ſimplicibus Presbyteris, quoad votum deciſivum, niſi locum abſentium Epiſcoporum tenerent.*

De eo agunt Panvinius de Rom. Pontif. Guido Panzirolus de claris Legum Interpretib. Roccbus Pyrrhus in Notitiis Eccleſiæ Sicilienſis. Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho. Arnoldus Uvion in Ligno vitæ. Bellarminus de Script. Eccleſiaſt. Morerius in Diction. Hiſtor. Et alii.

ANNO 1447.

SEDENTE NICOLAO V. PONTIF. MAXIMO.

De

ANTONIO CERDANO
S. R. E. CARDINALE.

Ob inſignem eruditionem Princeps Theologorũ appellatur.

XXV. ANTONIUS Cerdanus, Majoricenſis Hiſpanus, ex Vico S. Margarithæ oriundus, Canonicus primò Eccleſiæ Majoricenſis; deinde abdicato canonicatu, Cœnobita Ordinis SS. Trinitatis, in percelebri Monaſterio S. Spiritûs, virtute non minùs, quàm doctrinâ conſpicuus, Philoſophorum, ac Theologorum omnium illius temporis maximus eſt æſtimatus: adeò, ut à Pio II. non Magiſter in Theologia, quem gradum jam adeptus fuerat, ſed *Princeps Theologorum* vocaretur. Is ab Ordinis ſui præfectis Commiſſarius generalis conſtitutus, Monaſteria omnia per Angliam, Scotiam, & Hyberniam diſperſa, eâ animi rectitudine inviſit, ut nullibi non maximum ſui nominis teſtimonium reliquerit.

Variis dignitatibus ornatur.

Exinde Romam miſſus, ibidémque in Curia Romana, magno ſui Ordinis emolumento, Procuratoris generalis munere aliquamdiu perfunctus, Eugenio IV. ſolidâ virtutum famâ, ita probabatur, ut excluſis omnibus, Archiepiſcopali eum Meſſanenſium Cathedræ præfecerit. Interjectis ab eo tempore nonnullis annis, Nicolaus Eugenii Succeſſor, pari motus ratione, ſacro illum ſenatui adſcriptum, titulô Presbyteri Cardinalis S. Chryſogoni condecoravit; eundémque inſuper (quem ob ejus doctrinam, & vitæ ſanctitatem ipſe Nicolaus ſibi Phyloſophiæ ſtudiis, & arcanorum Sacræ Theologiæ cognitioni ex omnibus elegerat) maximis donis, & ampliſſimis honoribus cumulatum unicè, quoàd vixit, dilexit. Præfuit etiam, ejusdem Pontificis juſſu, Eccleſiis Ilerdenſi, & Juvenacenſi; ex quarum primâ nomen ſortitus, vulgò dictus eſt Cardinalis Ilerdenſis.

Legationibus utiliter fungitur.

Nicolao ad clavum Eccleſiæ ſedente, duobus legationibus perfunctus legitur; primâ ad Anconitanos, periculoſis tum motibus inter ſe colliſos, quos compeſcuit: alterâ ad Alphonſum Siciliæ Regem, & Florentinos, pro componenda inter eos pace, quam ſummo ſtudio, & omnium votis tandem firmavit: & Arianenſibus Beati Othonis oſſa reſtitui curavit. Extant hâc de re Alphonſi ipſius literæ ad Cardinalem datæ, & ſunt:

Reverendiſſime in Chriſto Pater, Domine, & amice nobis chariſſime.

Literæ Alphonſi Regis ad eum pro reſtitutione corporis B. Othonis.

Cives Ariani cupiunt majorem in modum, ut corpus B. Othonis Confeſſoris; quod tempore, quo Infideles Italiam invadebant, invitis Arianenſibus ab Eccleſia Arianenſi ad Beneventanam fuit translatum, Eccleſia Arianenſi reſtituatur: hoc enim & honeſtum, & pium eſt. Veſtram proinde Reverendam Paternitatem eâ animi vehementiâ, qua poſſumus, rogamus; ne

pro

pro hac reſtitutione facienda, & cum Sanctiſſimo Domino Noſtro, & cum Archiepiſcopo Beneventano vices veſtras interponatis, ut omninò dicta reſtitutio ſequatur. Quod Nobis ad ſingularem complacentiam accedes. Datum Puteolis die 12. Menſis Martii, anno à Nativitate Domini 1452.

REX ALPHONSUS.

Multis meritis, & benefactis illuſtris mortalitatem exuit Romæ, (ut teſtantur Acta Vaticana) die 12. Septembris, anno ſalutis 1459. ſepultus in Veſtibulo Sacrarii Baſilicæ Principis Apoſtolorum cum hac Inſcriptione.

Ejus obitus & Epitaphium.

ANNO MCCCCLIX. DIE XII. MENSIS SEPTEMBRIS
ANTONIUS CERDANUS, MAJORICENSIS, CARDINALIS
ILERDENSIS, DOCTRINA, ET VITÆ SANCTITATE CELEBRIS,
HIC QUIESCIT IN DOMINO.

Vir fuit in tota vita verax, & integer animi; ac in dicenda ſententia circumſpectus, gravis, & eloquens; ingenio manſueto, comi, & acuto: moribus ſuavis, & incorruptus; doctrinâ ſubtilis & præſtans; juſtitiæ, æquitatis, & humanitatis laude celebris.

Ejus Elogiũ.

Scripſit Commentaria in 4. libros ſententiarum.
De Reſtitutione, & Contractibus.
Tractatum de Conſcientia.
Aliáque id genus plura.

Scripta.

Ejus mentionem faciunt Panvinius de Rom. Pontiſ. Rocchus Pyrrhus de Eccleſ. Meſſana. Balthaſar Porregnus in Elogiis Cardin. Hiſpan. Antonius Summontius in Hiſtoria Neapolit. Contelorius in Elencho: Nomenclator Cardinalium. Et alii.

ANNO 1447.

SEDENTE NICOLAO V. PONTIFICE MAXIMO

De

NICOALO CUSANO
S. R. E. CARDINALE.

NICOLAUS Cuſanus, ſeu de Cuſa (ſic dictus, quia natus in XXVI.
Vico Cuſæ apud Moſellam fluvium in Diœceſi Trevirenſi) natione Germanus, generis obſcuritatem, & loci, unde prodiit, ignobilitatem multis, iiſque maximis virtutibus, doctrinis, ac meritis colluſtravit. Onuphrius Panvinius, Gabriel Pennottus, & Hippolytus Marraccius, mutuato ab invicem errore, Nicolaum Cuſanum contra omnium Scriptorum ſententiam Canonicum Regularem, & Præpoſitum Monaſterii Vartobergenſis faciunt: Antonius verò Senenſis & Alphonſus Fernandez graviùs adhuc lapſi, eundem Profeſſione Dominicanum divendunt. Quæ autem rationes prælibatos Auctores ad hæc affirmanda impulerint, meritò miratur cum doctiſſimo Oldoino Morerius, cùm irrefragabili clariſſimorum Authorum teſtimonio exploratum ſit, Cuſanum noſtrum nulli unquam regulari obſervantiæ,

Generis obſcuritatem virtutibus compenſat.

Error quorundam refellitur.

tiæ, aut monaſtico inſtituto obnoxium vixiſſe. In hoc tamen omnes conveniunt, fuiſſe illum Decanum S. Florentii Conſtantienſis, & Archidiaconum Leodienſem, atque Protonotarium Apoſtolicum.

Auctoritatē Pontificis, quam priùs impugnaverat, defendit.

Nondum vir provectæ ætatis cum Baſileenſibus Patribus, adversùs Pontificem pugnantibus, Concilii poteſtatem ſupra Papæ auctoritatem extulit. At cùm vidit lividos eorum conatus, ſtudia, & pervicaciam eò maximè vergere, ut dirum in Eccleſia Schiſma excitaretur, inſaniam deteſtatus ſententiam, Julianum Cæſarinum (quem honorabili vocabulo patrem ſuum, & Præceptorem nuncupavit) & Æneam Sylvium ſecutus, pro Eugenio, ejúſque auctoritate ſcriptis & vivâ voce contra eos decertavit: magnam tum ſanè ex eo nomine famæ gloriam adeptus. Conſulatur Epiſtola ejus prima ad Rodericum Archidiaconum de Trevino, Regis Caſtellæ in Francofordienſi conventu Oratorem: In qua de ſummi Pontificis poteſtate ex fundamento differens, eam Concili ac Principum Auctoritati, ut par eſt, præponit; ac *Schiſma* diabolicum crimen, & ſtygis abortum nominat.

Purpurâ decoratur.

Nicolaus V. Eugenii in Pontificatu Succeſſor, tanti viri meritis, ac famâ percitus, eum ob eximiam doctrinam (qua omnium ſui ævi Theologorum Princeps eſt habitus) & miram prudentiam, inter Presbyteros Cardinales titulo S. Petri ad Vincula, aliàs Eudoxiæ, die X. Decembris anni 1448. coöptavit; ac biennio pòſt Epiſcopatui Brixinenſi in Comitatu Tyrolenſi tum vacanti, non ſine ſtrepitu, præfecit. Siquidem anno ſupra milleſimum, quadringenteſimum, quinquageſimo Brixinenſes Canonici, adſtipulante maximè Sigiſmundo Auſtriæ Duce, Epiſcopum creaverant Leonardum Wiſmajerum, Parochum Tyrolenſem, vel (ut Morerio placet) ipſius Sigiſmundi Cancellarium, Virum cæteroquin probum, prudentem, ac ut ea ferebant tempora, eximiè doctum, Principi cum primis charum, & de republica benèmeritum. Hunc Nicolaus Pontifex, quòd electionem ex Principis interventu corruptam crederet, ſuſpectámque haberet, confirmare nolens, in ejus locum ſubſtituit Cardinalem Cuſanum. Sigiſmundus Leonardum ejectum ægrè ferens, & Cuſanum, ſe invito, intruſum non concoquens, omnia contrà moliri primò clam cœpit. Cùm verò in dies novæ offenſiones, rixæ, jurgia (ut in ejusmodi caſibus fieri amat) ſuborirentur, erupit tandem in aperum odium ſimultas. Quare Sigiſmundus, factâ conſpiratione, Cuſanum Epiſcopum, ipſo Paſchatis die Sacris operantem, nec quicquam tale cogitantem, per inſidias in Oppido Brunegg capit; pérque Satellites vi inde abductum, contumeliſque probè affectum arctæ cuſtodiæ mandat. Pontifex ea re graviter commotus, ſubmiſſis è veſtigio nunciis, Principi Sacrorum uſum interdixit. Hinc turbæ, cædiúmque pericula inter factioſos exorta: Cuſano interim non abſque tædio rei exitum in vinculis exſpectante. Decurſis hoc modo inter mutua convitia, & lites nonnullis annis, Fridericus Cæſar (re, & nomine pacificus) ſcandaloſo huic pariter ac pernicioſo diſſidio finem impoſiturus, diligentem navabat operam, ùti placato Pontifici Sigiſmundum patruelem conciliaret, eúmque ab Eccleſiaſtica cenſura

Creatus à Pontifice Epiſcopus Brixinenſis, graves cum Sigiſmundo Auſtriæ Duce tricas habet.

ſolu-

ſolutum redderet. At Sigiſmundus, licet paternè admonitus, ab omni pacis nomine abhorrens, ſuáque in pervicaciâ perſiſtens, nihil de ſuo jure remittere; multóque minùs Pontifici ſupplex fieri volebat: ſed ab eo ad generale Concilium provocans, cauſam ſuam ab omnibus Chriſtianis Principibus cognoſci,& dijudicari cupiebat. Pontifex contrà, & præter Majorum inſtituta, & infra dignitatem ſuam eſſe contendebat, non agnoſcentem crimen, nec veniam eblandientem cenſuræ nexibus exolvere. Id tam ex Pontificis ad Cæſarem, quàm hujus ad Sigiſmundum literis (quæ teſte Gerardo de Roo in Archivio Ænipontano etiâmnum habentur) liquidò conſtat. Ne igitur ex acri hac diſſenſione majus aliquod detrimentum enaſceretur, Fridericus intercedens, eò denique negotium perduxit, ut reſtinctis odiis, Sigiſmundus Sanior factus, cum Cuſano libertate donato certis conditionibus convenerit, atque etiam in gratiam redierit. Quo facto, adnitente maximè Cuſano, mitigatus Pontifex, Rudolpho Epiſcopo Laventino negotium dedit latum anathema revocandi, atque adeò Sigiſmundum à cenſuris, quibus hactenùs innodatus fuerat, abſolvendi.

Sigiſmundus in pervicacia perſiſtit.

Sigiſmundus Sanior factus cenſuris ſolvitur.

Cæterùm Cuſanus, ut erat Vir alti judicii, ſummæ prudentiæ, atque doctrinæ, plures & varias habuit, pro rerum, ac temporum conditione, ad diverſos Principes legationes. Ad Regem enim Francorum ante adeptam purpuram miſſus, acerrimè in ejus conſpectu, multis adſtantibus Prælatis, ac Regni Proceribus, Eugenii IV. authoritatem, & cauſam defendit: Ipſum legitimum Pontificem, verum Chriſti Vicarium, & Petri Succeſſorem aſſerendo: Felicem è contrario Antipapam, intruſum,& ſacræ ſedis uſurpatorem multis argumentorum ponderibus demonſtrando, cui proinde ut tali nullatenùs eſſet obediendum. Jam renunciatus Cardinalis, ad Fridericum Imp. à Nicolao V. deſtinatus eo tempore, quo Religio Chriſtiana ob diſcordiam Patrum in Concilio Baſileenſi, maximo in periculo verſabatur, mirum in modum ſeggeſſit, atque id, pro quo miſſus fuerat, opus cumulatiſſimè complevit: *Ubi*, ut inquit Æneas Sylvius, *tanti viri Religionis zelus, animi candor, prudentia vis, judicij gravitas, facundiæ ſplendor, & conſummata profunditas doctrinæ omnium plauſu excepta, quàm maximè enituit.* Rurſùm in Germaniam Legatus ſe contulit, tum ad corrigendos Eccleſiaſticorum mores; tum ad procurandam inter Theodoricum Archiepiſcopum Colonienſem, & Ducem Cliviæ pacem. Tertiò Germanicam legationem ſubiit ex imperio ſummi Pontificis, ad ſubmovendas graviſſimas diſſenſiones occaſione tutelæ Ladiſlai Regis Alberti Cæſaris filii poſthumi, inter Principes Regni Hungariæ, & Boëmiæ, ac Fridericum Cæſarem exortas. De quibus videatur Gerardus de Roo in Hiſtoria Auſtriaca Lib.5. Neque hic finis legationum Cuſani, ſiquidem quartò eandem Germaniæ provinciam Legatus repetiit Anno ſalutis 1456. primò ad promulgandum adversùs Huſſitas crucis commilitium, qua occaſione largæ peccatorum veniæ, arma in hæreticos ſumentibus, propoſitæ. Secundò ad concordandos Nobiles Pruſſiæ, & Fratres Hoſpitalis B. Mariæ Theutonicorum. Tertiò ad procurandam pacem inter Galliæ & Angliæ Reges. Quartò ad ſolum Angliæ Regem, pro petendo ſubſidio ad bellum

Cuſanus pluribus ac variis legationibus fungitur.

Ejus elogium ex Ænea Sylvio.

Ubique locorum Principes Chriſtianos pacificat.

Turcicum proſequendum. Demùm ad Annum ſacrum ſæcularem totâ Germaniâ, Galliâ, & Angliâ divulgandum.

Tot Legationibus plurium annorum decurſu egregiè, utilitérque perfunctus, Romam rediit ſub Calixto III. quo non multò poſt è vivis ſublato, interfuit creationi Pii II. cujus mandato, dum ipſe Mantuam ad conventum Principum in causâ belli Turcici coactum procederet, Urbis regimen ſuſcepit; eâque fide, prudentiâ, & lenitate adminiſtravit, quæ & Pontificis voto, & populi commodo, omniúmque exſpectationi exactè correſponderet. Obiit demum Vir literis, Virtutibus, meritis, legationibus, & ſanctis operibus clarus, Tuderti in Umbriâ die XI. Auguſti, Anno ſalutis 1464. ætatis ſexageſimo tertio. Corpus ejus, juſſu Pauli II. Romam relatum, in Baſilica S. Petri ad vincula (cujus Titulum Cardinalis geſſerat, & quam vetuſtate collapſam inſtauraverat, variíſque muneribus ac ornamentis donaverat) honorificè cum hoc ſubjecto diſticho, marmori inciſo, conditum eſt.

Ejus obitus & Epitaphium.

Qui jacet ante tuas Nicolaus, Petre, catenas,
Hoc Opus erexit: cætera marmor habet.

Propè Cuſæ Vicum, è quo, ut diximus ſuprà, ortum habuit, nobile Xenodochium, D. Nicolao nuncupatum, erexit; illúdque maximis redditibus, & ampliſſima Latinorum & Græcorum Librorum ſupellectili adauxit. Ad hanc Hoſpitalem domum Cor ſuum Nicolaus, fato proximus, deferri; ínque Chori medio ſub marmore collocari, Teſtamento præcepit. Incomparabilis hujus Viri laudes, plurimi Scriptorum condignis encomiis extulêre: ab Ænea Sylvio, *Magnarum virtutum vir, & clarum Germaniæ ſidus* appellatur: à Cardinale Bellarmino, *æquè pius, ac doctus*: à Poſſevino, *ſcientiis penè univerſis expolitus; Canonum peritiâ eximius, aliíſque dotibus excultus.* à Trithemio, *In divinis ſcripturis, eruditiſſimus, Theologorum ſui temporis facilè princeps. In ſæcularibus literis egregiè doctus, Philoſophus, Rhetor, Mathematicus celeberrimus, ingenio ſubtilis, eloquio diſertus, Linguarum Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ peritus, vitâ & converſatione integerrimus, & ſingulariter devotus, ſincerus, ac fervidus, ſalutis animarum amator, qui in Germanicis legationibus multa, eáque utilia pro Eccleſia reformatione, & præcipuè Ordinis Benedictini conſtituit.* Laudatur pariter à Xyſto Senenſi, à Boſtio, Beatillo, aliíſque quamplurimis, mox ad calcem proferendis. Vincentius Belluacenſis (quem hoc loco præterire nefas ſit) in ſuo Speculo Hiſtoriali, eundem præclaro hoc elogio exornat: *Nicolaus Cuſanus, nobile Germaniæ lumen, vir fuit ſua tempeſtate doctiſſimus, vitiorum hoſtis acerrimus, integritate animi admirabilis, Vir ſupra opinionem eloquens, & latinus; & tantâ omnium doctrinarum ubertate præditus, ut quidquid ex tempore dicendum incidiſſet, id tali copia diſſereret, ut illi ſoli facultati ſtuduiſſe cenſeretur. Hiſtorias omnes recentiores, & antiquas memoriâ tenebat; & in Mathematicis diſciplinis fuit ſuo tempore illo doctior nullus.*

Ejus Elogia ex variis Scriptoribus.

Speciale ejuſdem elogium ex Vincentio Belluacenſi.

Scripſit Vir doctiſſimus quamplurima, exquiſita & curioſa Opera, publicâ Doctorum commendatione, cum antiquis eloquentiâ, rerum varietate, ſtyli nitore, & utilitate facilè comparanda, quæ anno 1565. Typis Baſileæ admota, tribus voluminibus hoc ordine digeſta habentur.

Ejus ſcripta varia enarrantur.

Tomus

Tomus Primus continet.

Tractatum de Docta Ignorantia ad Julianum Cæſarinum Cardinalem.
Apologiam Doctæ Ignorantiæ.
De conjecturis Libros duos.
De Filiatione DEI.
Dialogum de Geneſi.
Idiotæ de Sapientia, Libros quatuor.
De Viſione DEI.
De Ludo Globi myſticè, Libros duos.
De Fortuna.
Compendium.
Directorium Speculantis.
Trialogum de Poſſeſſivo.
De Berillo.
De Dato Patris Luminum.
De Quærendo Deum.
De Venatione Sapientiæ.
De Apice Theoriæ.
De Deo Abſcondito.

Tomus Secundus continet.

De Annunciatione, Dialogum.
Exercitationum Libros decem.
De Æqualitate.
De concordia Catholica ad Concilium Baſileenſe.
Epiſtolarum Librum: quarum nonnullæ ſunt ad Boëmos, ut eos ad Eccleſiæ unitatem revocet; aliæ ad Joannem Capiſtranum Ordinis Minorum, virum ſignis, & ſanctitate clarum.
Cribrationem Alcorani, Libris tribus.
De Pace Fidei.
De Noviſſimo Die.

Tomus Tertius continet.

De Geometricis Transmutationibus, Tractatum.
De Arithmeticis Complementis.
De Mathematicis Complementis ad Nicolaum V. Papam.
De Quadratura Circuli, ad quam Mathematicorum turba noctuat.
De Sinibus & chordis.
De una recti, curvique menſurâ.
Complementum Theologicum.
De Mathematica Perfectione.
Reparationem Calendarii.
Correctionem Calendarii.
Correctionem Tabularum Alphonſi.
Sermones per Annum.

Enarratâ lucubrationum omnium Cuſani ſerie, haud alienum ab in-

Bellarmini de ejus Concordantia Catholica judicium.

ſtituto fuerit ea etiam hoc loco in gratiam Lectoris, referre quæ Doctiſſimus Cardinalis Bellarminus in ſuo de Scriptoribus Eccleſiaſticis Libro, circa *Concordantiam Catholicam Cuſani*, juvenili potiùs pruritu, quàm maturo tum judicio ſcriptam, & ad Concilium Baſileenſe miſſam, ſentiat & obſervet: Ejus genuina verba hæc ſunt: *Nicolaus de Cuſa Concordantiam Catholicam ſcripſit Juvenis, inchöante videlicet Concilio Baſileenſi: & quia magna tunc erat fama Concilij Baſileenſis, cœpit & ipſe cum multis aliis exaltare poteſtatem Concilij, & deprimere authoritatem Apoſtolicæ Sedis. Sed poſteà ubi vidit pertinaciam eorum, qui Concilio adhærebant, ut etiam auderent Schiſma facere, & adversùs legitimum Pontificem Idolum erigere: cœpit & ipſe graviſſimis eos Epiſtolis deteſtari, & pro extinctione Schiſmatis plurimùm laborare*, conſequenter & ea, quæ Juveni priùs, incautè ſcribenti exciderant, cum judicio & plauſu revocare, ac emendare: imitatus hac in re, ut ſuprà diximus, Julianum Cæſarinum, & Æneam Sylvium, præſtantiſſimos viros, qui & ipſi agnito errore ſuo, emendatóque egregiè pro Eccleſia & Eugenio adversùs Concilium poſteà depugnârunt. Acta denique Cuſani claudo cum hoc nobili non ignobilis Poëtæ epigrammate, eidem epitaphii loco inſcripto

Ejus Epitaphium.

Invida clauſerunt quum lumina Fata Cuſano,
Heu perijt patrij, Spéſque, decúſque Soli.
Scilicet hoc uno meruit Germania, quidquid
Laudis habet Latium, Græcia quidquid habet.

De eo pluribus ſcribunt Antonius Poſſevinus in Biblioth. Joan. Trithemius de Script. Eccleſ. Xyſtus Senenſis in Biblioth. ſancta. Pius II. in Commentariis. Gabriel Pennot. in Hiſt. Tripart. Contelorius in Elencho. Anton. Sanderus in Elogiis Cardinal. Albertus Crantzius in Wandalia. Robert. Bellarminus de Script. Eccleſiaſt. Hippolytus Marraccius in Purp. Mariana. Antonius Beatillus in Vita S. Nicolai. & alii quamplurimi.

ANNO 1455.

SEDENTE CALLISTO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

JACOBO LUSITANO S.R.E. CARDINALE.

Regia Stirpe ortus.

XXVII. JACOBUS Luſitanus (immeritò dictus Roſſas à Ciaconio, cùm nullus Regii ſanguinis Luſitanus Princeps cognomen illud ſibi unquam deſumpſerit) Petrum Infantem Conimbricæ Comitem, ſeu Ducem, Joannes Luſitaniæ Regis filium in patrem habuit, & Iſabellam Arragoniam Comitis Urgelenſis filiam, Regum Arragoniæ neptem, in matrem. Is poſt infauſtam parentis necem patrium ſolum vertere juſſus, quin & ejectus, multis nobilibus, Sagô & Togâ illuſtribus viris, ab Aula Luſitanica profugis, ſtipatus, in Belgium ad Iſabellam, Philippi cognomento Boni Burgundiæ Ducis uxorem, regiâ cognatione ſibi propinquam ſe contulit. A qua non ſine lachrymis, benignè admodùm, ac perhonorificè exceptus, ſtipendiiſque regio Ju-

Ab aula profugus educatur in Belgio.

vene

vene dignis honeſtatus, in omni virtutis ac litterarum diſciplina, ſub optimorum curâ Magiſtrorum, inſtitutus & altus fuit. Firmatâ aliquantulùm ætate, Romam evocante Calliſto, & hortante Iſabellâ, profectus; ibidem, ob excelſas, veréque regias animi dotes, Archiepiſcopus primò Ulyſſiponenſis; ac mox S. R. E. Cardinalis Diaconus Titulo S. Euſtachii eligitur. Hiſce dignitatibus auctus, cùm vitam planè cæleſtem, ne dicam Angelicam, duceret; omniúmque oculis domi, foriſque virtutem, pietatem, atque integritatem inſtillaret, ne tanta merita condignô præmiô majoríque ornamentô carerent, Atrebatenſi, juxtà ac Paphienſi infulâ donatus eſt.

Evocatus Romam purpurâ ornatur.

Pius II. qui ſub annum 1458. Calliſto III. in Pontificatu ſucceſſit, excelſâ Jacobi indole, & probitate perſpectâ, Legatum eum in Germaniam ad Fridericum Cæſarem deſignavit. Qui Pontifici morem geſturus, relictâ mox Aulâ, egregio comitatu ſeſe itineri Florentiam versùs commiſit. Ad urbem ubi deventum eſt, ex publico Senatûs decreto, veluti Princeps regius, Cardinalis, & Legatus Cæſareus maximo civium honore, & obſequioſo totius urbis apparatu ſub umbella exceptus, ínque prætorium feſtivis ſignis & vocibus deductus (præcoci quodam urgente fato) alterâ ab ingreſſu die, lethaliter, omnium luctu, decumbere cæpit. Adhibitis anxiè variis, at nihil proficientibus mediis, cùm vis morbi majora in dies incrementa ſumeret, nec ulla arte, quin latiùs ſerperet, ſiſti poſſet, denique ex ultimo Medicorum conſilio (ſacrilego multùm affini ſuaſum eſt ei, ut ſi morbo propè deſperato levari; mortíſque certiſſimo diſcrimine eximi vellet, accerſitâ cum fœminâ coitum haberet. Ille, qua erat mentis verecundiâ, animíque rectitudine, ad tam nefandum conſilium, legibúſque proſcriptum remedium inhorreſcens, gravibus hiſce verbis conſulentium petulantiam perſtrinxit, *Næ vos mihi*, inquiens, *maleſuadi eſtis Medici, qui lubricam corporis mei ſanitatem, cum turpiſſimo mentis, & floris exitio, æternæq́ ſalutis diſpendio quæritis! proculhinc funeſtum, dignúmque Styge facinus! præſtat potiùs illibatum corpore emori, quàm animo temeratum vivere.* dignam profectò Eccleſiaſtico Principe ſententiam! aureis litteris non codicibus modò, ſed & cordibus Clericorum omnium altiſſimè inſcribendam.

Legationem fungitur.

Ægrè decumbit.

Medicos nefarium remedium præſcribentes graviter objurgat.

Itáque caſtiſſimus Juvenis, prævalente denique morbo ſuperatus, ætatis anno vigeſimo ſexto nondum exacto, Florentiæ die 27. Auguſti, anno ſalutis 1459. inter adſtantium gemitus, puriſſimam Deo animam in manus conſignavit. Elatus eſt celeberrimo funere, per nobiliora Urbis compita ad D. Miniati Templum, confluente ad inferias innumerabilis populi multitudine, viſu, ac contactu tanti funeris, quod nulla mortis ſpecie deformatum erat, beatificari geſtiente. Ejus Sepulchro marmoreo, Symbolis & inſcriptionibus regiè exornato, quod in Sacello à ſe exædificato, & à Suis dotato, collocatum eſt; hoc additum Elogium.

Sanctè moritur.

Ejus Epitaphium.

Regia Stirpe, JACOBUS nomen, Luſitana propago,
Inſignis formâ, ſumma puditia,
Cardineus titulus, morum nitor, optima vita,
Iſta fuêre mihi: mors Juvenem rapuit.
QUI,
Ne ſe pollueret, maluit, ecce! mori.
VIXIT ANNOS XXV. MENSES XI. DIES X.
OBIIT ANNO SALUTIS M. CCCC. LIX.

Celebratur paſſim à Scriptoribus.

Jacobi Cardinalis eximiâ cum laude meminerunt Authores graviſſimi, ex quibus unum, dumtaxat alterúmve in medium producam: Æneas Sylvius in Commentariis, paucis, ſed diſertis verbis ejus elogium complectitur hôc modo: *Jacobus de Portugallia, Regio ſanguine natus, vir fuit undequaque perfectus: in quo ea modeſtia & gravitas, id acumen ingenij, id ſtudium literarum, is amor virtutis, & caſtitatis emicuit, ut quamvis Juvenis adhuc, tardiùs tamen, opinione omnium, ad Cardinalatûs dignitatem aſcenderit.* Andreas Victorellus hæc de eo, ex Antonio Vaſconello deſumpta, additionibus Ciaconii attexuit: *Inter plurimos Purpuratos Luſitanos Jacobus hic Ulyſipponenſis Archiepiſcopus ſanctimoniâ præluxit, vitaque innocentiâ & caſtitate magìs, quàm avitâ nobilitate laudatus.* Thomas Bozius Tomo 1. de Signis Eccleſiæ, hæc de eodem ſubjungit: *Poſt primi Ordinis viros, qui virginitatem coluerunt, ſuccedant qui aliquo malè affecti morbi genere, poterant, ſi quoſdam Medicos audiſſent, conjugem ſibi adſciſcere; ac virginitate amiſſâ vitam ſervare, & tamen huic illam prætulêre. Hujuſmodi fuit ætate noſtrâ integerrimus ille Cardinalis Robertus è familia Nobilium, qui nondum ſacris Ordinibus erat initiatus; & multò ante ipſum Jacobus à Calliſto III. creatus Cardinalis, Portugalliæ Regis Nepos, qui medicis ſuadentibus coitum, maluit caſtè mori, quàm impiè fœdari. Sic igitur Cardinalium Collegium, quemadmodùm viros habuit in omni virtutum genere eminentiſſimos, ita & in caſtitate.*

Doctũ fuiſſe Æneas Sylvius affirmat.

Plura de Jacobo Cardinale volentibus, adeundum ſuadeo Antonium Vaſconellum in Deſcriptione Regni Luſitaniæ, & in Iconibus Regum, Principum, & Cardinalium Luſitanorum. Quamvis autem nulla habeantur Scripta, à Jacobo noſtro poſterorum memoriæ relicta, doctiſſimum tamen fuiſſe nemo inficias iverit, qui Commentarios Æneæ Sylvii de eo conſuluerit. Et hæc ipſa ratio eſt, cur & nos eundem Doctorum Cardinalium Catalogo cenſuerimus inſerendum.

De eo pluribus agunt Antonius Vaſconellus ſuprà citatus. Gaſpar Porregnus in Elogiis Card. Hiſpan. Hieronymus Zurita in Annal. Panvinius de Rom. Pontif. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Durandus Nonius in Genealogia Regum Luſitanorum. Antonius Aubery in vita. Hieronymus Garimbertus in Hiſt. Cardinalium. & Alii non pauci.

ANNO

ANNO 1455.

SEDENTE CALLISTO III. PONTIF. MAXIMO.

De

JOANNE DE MELLA S. R. E. CARDINALE.

JOANNES de Mella, natione Hiſpanus, patriâ Zamorenſis, no- XXVIII.
bili genere natus, fuit Germanus Alphonſi de Mella Ordinis S. Franciſci, qui denuò excitatâ Fraticellorum Sectâ, judicii metu Granatæ, quò fugerat, à Mauris telis in odium fidei confixus fuit. Joannes, politioribus litteris in Collegio Salmaticenſi cum laude abſolutis, Romam adoleſcens profectus, juri tum Civili eam impendit operam, ut coæquales ſuos eruditâ Juriſprudentiæ cognitione facilè ſuperârit. Eapropter inter Romanæ Rotæ Auditores à Martino V. circà ſalutis annum 1420. adſcriptus, in eoque munere aliquamdiu integerrimâ fide verſatus, Epiſcopatum Zamorenſem in præmium benè locatæ operæ obtinuit.

Ob egregias animi dotes Epiſcopatū Zamorenſem adipiſcitur.

Dum aliquando ſecretum in Vaticano Conſiſtorium in cauſa creandorum Cardinalium adunatum, celebraretur; vox incerta è Pontificis Palatio egreſſa manabat, Joannem de Mella cum aliis quibusdam eo die purpuræ honore condecoratum; Non pauci, grato rumore commoti, ad eum gratulabundi acceſſêre. Joannes præ gaudio geſtiens: *Jam tandem*, inquit, *aſſecutus ſum, quod annis uno de quadraginta exſpectavi*; nam facilè credidit, quod diu ſperabat: Nuncium indonatum non dimiſit, quo abeunte, antè Deiparæ Virginis imaginem in genua provolutus, Chriſto, Matrique Virgini tenerrimas gratias egit. Sed tunc eum planè ſpes ſua decepit. Quare in triſtitiam conjectus, ne riſui, ſi fortè prodiret, exponeretur, publico egreſſu aliquamdiu abſtinuit. Pontifex id reſciens (is erat Calliſtus hoc nomine Tertius) decepti hominis vicem miſeratus, ac juxta præclaram operam per multos Magiſtratus annis propè quadraginta Eccleſiæ, ac ſacræ Sedi utiliter locatam præmiaturus, eum ad ſe accerſitum hoc modo allocutus eſt. *Joannes, ut video, purpura tibi nuper ſiniſtrè annunciata, ruborem excuſſit; têque, ne publicè erubeſcere cogerêre, domi continuit. Atqui, ut vicem verſam mortalium cognoſcas, jubeto (lege Talionis) ruborem vultûs tui tranſire in veſtem; têque, ne fruſtrà porrò erubeſcas, Purpuratum incedere.* His dictis, ſerio illum honore in Senatum Purpuratorum adlegit, adjecto ei Titulo SS. Aquilæ & Priſcæ; quem titulum progreſſu temporis, in illum S. Laurentii in Damaſo; & Epiſcopatum Zamorenſem in Seguntinum commutavit. Lumen & ſplendorem ſacro Cardinalium Collegio Joannem hunc intuliſſe, affirmat Ciaconius in vita: qui licèt facie deformis eſſet, nunquam tamen ulla labe purpuram fœdâſſe deprehenſus eſt.

Se Cardinalem creatū exiſtimans, decipitur.

Pontifex deceptum collatâ purpurâ ſolatur.

Septuagenario major Romæ, ex dolore diſruptæ herniæ, è vita exceſſit die 13. Decembris, anno ſalutis 1467. ſepultus ibi-

Ejus obitus, & Epitaphium.

ibidem in Eccleſia S. Jacobi Hiſpanorum, cum hoc Epitaphio nigro marmori inſculpto.

SEPULCHRUM.

JOANNI DE MELLA, GENERE HISPANO, FAMILIA INGENUA,
CÆSAREI AC PONTIFICII JURIS CONSULTISSIMO,
S. LAURENTII IN DAMASO PRESBYTERO CARDINALI
SACRUM.
VIXIT ANNOS LXX. OBIIT. XIII. DECEMB.
ANNO SALUTIS NOSTRÆ M. CCCC. LXVII.

Laudatur à Papienſi & Garimberto. Jacobus Cardinalis Papienſis, vir ævo ſuo Literatorum purpurâ eminentium facilè Princeps (de quo ſuo loco n. 31. plura dicturi ſumus) tale Joanni noſtro elogium contexuit : *Hujus prima juventus ingreſſa Urbem in extremum nunc ſenium perſeverat, vir laborioſus, induſtrius, Juſtitiæ & æquitatis miniſter intrepidus. diverſis quippe temporibus cunctos penè noſtra Curiæ Magiſtratus ſolus adminiſtravit, literis ut ornatus, ſic & virtutibus excellens.* Garimbertus, etſi rariùs in laudes Purpuratorum excurrere ſoleat, hujus tamen viri eruditionis, & virtutum radiis perſtrictus, eum non modò inter Cardinales doctrinâ præſtanti illuſtres collocat; ſed & præcipuis illius temporis Juriſconſultis hiſce pauculis verbis præfert : *Fuit Mella Cardinalium ſuâ ætate Doctorum doctiſſimus, & Juriſconſultorum penè omnium præcipuus.* *Quæ ſcripſerit?* Scripſit, ut notat prælaudatus Papienſis, Librum eruditiſſimum, cujus argumentum eſt : *Clericis licitum non eſſe, Urbes peſtilenti lue infectas deſerere ob injuncti Sacerdotii curam.* Elucubravit etiam Diſquiſitionem in placita Juriſconſultorum. In Eccleſia Principe Zamorenſi nobile conſtruxit Sacellum D. Ildephonſi nomini dicatum, ac redditibus annuis pro perpetua Miniſtrorum alimonia dotatum.

Ejus memoriam agunt Gaſpar Porregnus in Elog. Cardin. Hiſpan. Aubery in vita. Joannes Marian. in Hiſt. Hiſpan. Æneas Sylvius in Comment. Panvinius in Hiſtor. Pontif. Nomenclator Cardinalium. Et alii.

ANNO 1458.
SEDENTE PIO II. PONTIFICE MAXIMO.
De

ALEXANDRO OLIVA S. R. E. CARDINALE.

XXIX. ALEXANDER Oliva, natione Italus, patriâ, ut ferunt, Saxoferratenſis (Saxoferratum Oppidum eſt Nucerinæ Diæceſis in Piceno, inſignium virorum natalitiis celebre) Ordinis S. Auguſtini Prior Generalis, vir non minùs Theologicâ doctrinâ, quàm vitæ ſanctitate illuſtris. Is abſens inter Presbyteros Cardinales Titulo S. Suſannæ ad duas domos, à Pio II. Senis

nis tum agente, nullo niſi proprio interveniente meritorum ſuffragio, adlectus eſt. Sed antequam illum Pontifex ad purpuram vocaret, hæc ad Cardinales tum præſentes dixit: *Cogitate ſeriò, qui ſint in ampliſſimum Senatum recipiendi, idonei, & habiles, de numero ipſi judicabimus, curaturi, ne vel nimietate vileſcat dignitas, vel paucitate decreſcat authoritas.* Ut quinque donaretur purpurâ, & in iis Pii II. Nepos Franciſcus Picolomineus, vir litteris, & probitatis opinione præſtans, Cardinales rogavêre: Tum Pius: *Sextum non negabitis, quem nominavero, omni exſpectatione majorem, Alexandrum nempe Olivam, virum Theologicâ eruditione celebrem, & morum Sanctitate illuſtrem. Hic enim Ordinis D. Auguſtini Magiſter Generaliis, ſummus Theologicæ ſapientiæ Doctor, atque Interpres, qui annos duos & quadraginta in Religione verſatus, eximius cultor & paupertatis, & humilitatis extitit. Huic patria eſt Saxoferratum; parentes ejus quinquennem, aut paulò majorem DEO dicaverunt, cùm in fontem cadens mortuo ſimilis extraheretur; Locus in quo primò receptus eſt, B. Mariæ vocatur, ibi Profeſſionem emiſit vitæ innocentiâ conſpicuus, & revolutis annis eâdem feſtivitate & Miſſam primam celebravit, & Magiſterium Theologiæ adeptus eſt, & in civitate B. Mariæ ad Cardinalatum per Nos aſſumptus eſt: Vir omni ex parte perfectus, vocatus à DEO tanquam Aaron, neſcius, nil petens, & dignitates prorsùs effugiens, receptus eſt in Concilium. Traxit Nos odor boni nominis, & vita maximè exemplaris. Nam etſi animus ejus honorem quemvis horreret, virtutes tamen ejus petebant, ne inhonoratus relinqueretur.* Hæc Pius, cujus nos veſtigiis inſiſtentes, cætera tanti viri, ab incunabulis orſuri, proſequamur.

Solius virtutis & eruditionis intuitu Cardinalis creatur.

Ejus insigne elogium ab ipſo Pontifice Pio editum.

Non magnis ortus natalibus Alexander Oliva, rus Bucelinum Saxoferrato proximum trium annorum puerulus incolebat; cùm flores aliquando quæſiturus, campos (puerorum more) ſine lege percurreret, altum caſu decidit in fontem. Aderat Margaritha ſoror trienniô Alexandro major, quæ fratris conſpicata lapſum, non auſa ipſa deſcendere in fontem, ad proximas refugit caſas, editôque ululatu omnia complens, delapſo fratri opem, atque auxilium inclamavit. Accurrit, quæ proxima erat, matrona, Diambra nomine, & ubi puer, quáve parte decidiſſet percontata, conjecit ſe in fontem. Quæſitum aliquamdiù, correptúmque puerum ſuſpendit in ora, ut quas hauſiſſet aquas, refunderet. Intereà Mater audito domi ululatu filiæ, & ipſa protinùs accurrit. Ubi exanimem vidit natum, deſperanti ſimilis, vellit comam, laniat, exſecátque genas, & filium nequicquam appellans nomine, miſerandos ejulatus in cælum tollit. Jam horis propè novem exanimatus jacuerat puer: Cúmque nulla in vitam redituri ſpes appareret, mater, rejectâ in tergum comâ, paſſiſque ad cœlum manibus Superum inclamat opem. Exinde ad Templum converſa Magnæ Matris, quod non procul inde cernebatur, Virginis implorat auxilium; filium, ſi reviviſcat, vovet. Extemplò viſus eſt puer primùm movere labella, mox oculos tollere, circumſpicere, matrémque

Ejus primordia enarrantur.

Aquis ſuffocatus, miraculô revixit.

appellare. Quare attoniti, qui aderant, puerum cum Matre ad Templum mox deducunt, offerúntque Altaribus. Ille Sacrarium ingreſſus, fortè Dalmaticam vidit veſtem, in cujus limbo ſimulachrum inerat Virginis gemmis, auróque intertextum. Converſus ad matrem puer, Dalmaticámque complexus, ſimulachrum digito oſtendens: *Mater*, inquit, *mater, hæc, hæcmihi manum porrexit in fonte; hæc cadentem excepit, hæc opitulata eſt*: Nec aliquanto ſpatio adduci potuit, ut inde diſcederet. Id miraculi, atteſtante Campano, clàm non fuit. Oppidani omnes, & exanimem revixiſſe puerum, & quæ de Dalmaticâ dicta ſunt, qui per ætatem ſupererant, Sacramento firmârunt. Circà hunc ipſum fontem, in quo aquis obrutus Alexander ferè perierat, Sacellum, rei admirandæ monumentum, paulò pòſt extructum. Ipſe verò Alexander, tribus à lapſu exactis annis, eodem in loco à matre voti reâ Ordini D. Auguſtini oblatus fuit, in quo ſanctiſſimè educatus, tum in pietate, tum in ſcientiis omnibus mirabiles fecit progreſſus.

Altioribus diſciplinis eruditus, eaſdem facultates publicè docet.

Arimini exinde Philoſophiam, Bononiæ Juriſprudentiam, ac deinde Peruſiæ Theologicam facultatem edoctus, modeſtiâ, pietate, & candore animi æquales, cùm vinceret, ingeniô & induſtriâ ab iis non ſuperabatur. Pluribus annis Peruſiæ detentus, Philoſophiam primò, ac mox Theologiam, magno auditorum concurſu, publicè docendo, clarus illius ævi Theologus evaſit. Conſcripſit multa, pia & varia, eruditis vigiliis elaborata: Et diſcipulos reliquit complures non obſcuri nominis, quibus ille pari ſtudio hinc doctrinæ ſapientiam, illinc veræ pietatis ſenſum inſtillavit, aſſerens: *Homini multò eſſe difficilius atque præclarius, bonum eſſe quàm doctum. Nam alterum naturæ, & occaſioni; alterum virtuti, & propoſito videri tribuendum.* Cùm adhuc in ſui Ordinis, quæ vigebat, licentia, ſolutus viveret, nihil tamen egit unquam, quod probatiſſimum, & obſervantiſſimum Religionis virum dedeceret. Interrogatus aliquando ab amicis, quo pacto ipſe inter diſſolutos Conventuales poſſet tam obſervanter vivere? *Nihil*, inquiebat, *prohibet inter furioſos ſanum eſſe, aut inter infirmos validum.* Peruſiæ cùm Generalis Fratrum Conventus haberetur, quamquàm invitum, & recuſantem, omnes cum unanimi conſenſu Provincialem declaraverunt. Quod munus tam rectè, támque moderatè geſſit, ut contra decreta Ordinis, perpetuò triennio de Succeſſore non ſit agitatum, nec anteà abdicatus, quàm profectus ſit Romam. Procurator Ordinis ab Eugenio IV. deſignatus, ſummis viribus reſtitit, ne deſignaretur: Nihil proficiens, onus denique cum lacrymis admiſit. Sed cùm in altiores vitæ tempeſtates ferri ſe videret, quàm perferre ſine periculo poſſet, totum ſe contulit ad Religionem exactè obſervandam. In id omne ſtudium, operam, & animum convertit. Hac de cauſa pecunias publicis ſalariis comparatas, vel egenis, vel pauperibus propinquis viritum in capita diſtribuit. Ipſe obſervantiam ingreſſus, quidquid habuit librorum, ſupellectilis, fortunarum omnium, id to-

Nondum Ordini addictus, religioſiſſimè vivit.

Variis in Ordine muniis præficitur.

totum in commune contulit, ſibi, præter crucis unius ſimulachrum reſervans nihil.

Abdicatis rerum temporalium curis fugit in ſolitudinem.

Hoc modo abdicatis rerum temporalium curis, ſalutis animarum avidus, populis divinâ doctrinâ erudiendis, & ad virtutem inflammandis animum adjecit. Qua re ad Cardinalem Tarentinum Protectorem Ordinis delatâ, mittuntur ſtatim, qui hominem dehortarentur. Eunt unà & Eugenii Pontificis imperioſæ literæ, quæ ad curiam eum Ordinis, & priſtinum vitæ inſtitutum revocarent. Quas hic adfuturas dum præſentiret, clàm, deluſis arbitris, uno comitatus ſocio abiit in Sylvas, ubi duobus propè menſibus, inter nemora, ac ſaltûs delitеſcens, Deóque inſerviens à Petro quodam Anachoreta ſuſtentatus eſt. Inſtat intereà crebris literis ac monitis Tarentinus, hortatur, ſuadet, obſecrat, ne ſeipſum tantâ gloriâ doctrinæ, ac nominis famâ fraudet; redeat in publica Gymnaſia, in quibus Principem locum obtineret, nec Ordinem præclariſſimum ignobili ſylvæ poſtponeret. Ad quod ille, Rhythmo quodam maternè conſcripto, ità reſpondit, ut diceret: *Gloriam nominis, niſi qua ex DEO eſſet, aſinorum rugitui eſſe comparandam, nec aliud eſſe, quàm ſonum quendam rudem, & inanem, qui mox, ut editus eſſet, ſine fructu evaneſceret.* Obteſtatúſque, propterea eſt, ùti perſtare ſibi in ſanctâ ſolitudine, atque propoſito liceret, eique ſervire, cui obtemperare regnum eſſet, non ſervitium. Quod, cùm inſtanter flagitanti honeſtè negari non poſſet, tandem impetravit. Rediit ergo lætus in ſylvas, ubi tamdiu Deo, ac propriæ ſaluti inter aſperos corporis cruciatus, & ſuaves mentis delicias vacavit, donec peculiari ſancti Spiritûs motus impulſu, amore proximi in publicum rurſùs prodiret, & quod animo dudum conceperat, munus prædicationis, alacri ſtudio ſubiret.

Gloriam nominis ſui aſinorum rugitui comparat

Ad diſſeminandum Dei verbum conversus, plurimos à vitiis revocat.

Qua in re tantam brevi conſecutus eſt gloriam, ut qui ætate ſua fuerit acceptior, non videretur. Nulla fuit Civitas tota in Italia, nullum Oppidum, quod ille non ſanctiſſimis moribus, ac præceptis imbuerit, ac propè reformaverit. Nullus gladius in hoſtem atrocior fuit unquam, aut capitalior quàm hujus lingua in ſcelera atque flagitia. Diſſeminavit verbum Domini Neapoli, Romæ, Florentiæ, Venetiis, Bononiæ, Senis, Ferrariæ, Mantuæ. Italiam totam ignitis, ut ità dicam, concionibus peragravit, maximo ſemper hominum concurſu adfluente, qui ejus altiſſimâ rerum ſcientiâ delectati, vitæ inprimis ordinatiſſimæ exemplo movebantur ad ſaniora. Ut propterea non injuria de ipſo ſcriptum reliquerit Oldoinus in vita: *Clarus Evangelica ſapientia Doctor effectus, multos Italiæ populos erudivit, & innocentis vitæ exemplo ad cæleſtes triumphos incendit, ac ſacra eloquentiæ mucrone ſcelerum monſtra jugulavit.*

Omnia divino zelo plenus reformat.

Hoc progreſſu rerum Vicarius totius Ordinis conſtitutus, luſtrare Orbem, & primùm pedibus ire; mox ob aſſiduos labores Valetudinarius factus, aſello vehi cœpit. Tum Inſtituta Ordinis, & decreta majorum redintegrare aggreſſus, coërcuit diſſolutionem fratrum, ſimultates per Provinciam omnes compreſſit, diremit lites, Templa cultu, Oratoria ornamentis, Monaſteria ædificiis auxit. Omnibus in locis obſervantiam, pietatem, virtu-

tem introducere conatus, monumenta ſuæ ſanctitatis clariſſima reliquit. Nec ſacris tantùm ſtuduit ordinandis, provehendíſque rebus, etiam profanas non neglexit. Senis cædem cruentam, & civilem cladem ſuâ facundiâ ſic compeſcuit, ut multi eſſent, qui ejus ſe operâ capitis periculo liberatos faterentur. Florentinos, Peruſinóſque ſæpè, & graviter inter ſe diſſidentes, ad pacem, & unionem flexit; capitaléſque inimicitias, & privata, ac publica odia, quocunque profectus eſt, ſopivit, atque extinxit: Omni conatu intentus ad extirpanda vitia, fovendámque virtutem; ad honeſtam vitam; ad pacem, tranquillitatémque ſuadendam. Electus eſt deinde Generalis in Conventu Piceno; ſed ità electus, ut palàm clamaret, ne ſe eligerent, interminaretúrque Electoribus perſecuturum ſe omnes, quando ſingulorum vitia, moréſque calleret. Hoc quoque officium tam innocenter, tam integrè, & præter omnem avaritiam geſſit, ut quamquàm eſſet (ex veteri Ordinis inſtituto) ſexcentis aureis nummis ſalarium conſtitutum, nihil tamen attigerit, niſi quantùm ad ſumptus itinerarios, & viaticum fuit neceſſe, reliquum exigi vetuerit. Quòd autem ſumma probitate Ordini ſuo præfuiſſet, commiſſáque ſibi, & privata, & publica negotia pari diligentia conficeret, Pius Pontifex, qui id è Specula ſua vaticana vidit, ac obſervavit, nullius precibus, nullo Interceſſore, nullo hortatore (ut aliàs fieri amat) commotus, ſacro illum Collegio, Patribus omnibus non ſolùm conſentientibus, ſed etiam approbantibus, adſcripſit; ſolúmque dignum judicavit ex omni Orbe terrarum, quem ornari vel non petentem oporteret. Nec eum fefellit opinio, tantùm ſe gloriæ, atque gratiæ apud homines aſſecuturum, quantùm communis totius Italiæ, multarúmque gentium lætitia declaravit. Pii enim prudentiam, atque judicium omnes (ad quorum aures Alexandri aſſumptio pervenit) in cælum extulerunt, qui ſua ſponte Virum tam ſanctum, doctum, præclarum, perſpicui nominis, ad ampliſſimum honoris gradum extuliſſet. Audiamus hac ipſa de re ex Pii Commentariis diſſerentem Oldoinum: *Multùm admirationis Alexandri aſſumptio quamplurimis tribuit, quæ priùs audita eſt, quàm cogitata: Nec enim quiſquam erat, qui pauperem Religioſum, virum anguſtæ cellulæ cultorem, quamvis egregium verbi DEI Oratorem, ac præſtantem virum inter Cardinales aſſumendum exſpectaret. At Pius haud ignorabat, primos Eccleſiæ Principes (ſi mos hominum ſpectetur) ignobiles, ac pauperes fuiſſe: Hinc quæſivit etiam in abditis Monachorum excellentem animum, nec inopiam auri in eo contempſit, quem virtutum ſuffragia, bonarúmque artium copia illuſtráſſet: intellexerunt tunc omnes Pio Pontifici gratam eſſe virtutem, atque hinc multi poſteà probitati ardentiùs incubuerunt: nulla ſiquidem res adeò virtutem excitat, quàm ſpes ipſa præmii, quod eſt honor.*

Eligitur Generalis totius Ordinis.

Creatur Cardinalis à Pio II.

Commendatur ex hujus creatione Pius.

Cardinalis renunciatus Alexander, eundem vitæ tenorem, quo ante purpuram eminuit, retinuit, & eodem virtutum paludamento inceſſit: Ità Campanus oculatus teſtis, cujus propria verba, quæ hîc ſubnecto, ſic ſonant: *In ea dignitate conſtitutus*

Susceptâ purpurâ nihil immutatus.

tus, nihil priore vita egit indignum; nemini intulit injuriam; neminem contumeliâ affecit; nullum laceſſivit; aut conculcavit potentiâ; nullius imbecillitatem oppugnavit. Nulla inter Monachi & Purpurati vitam differentia apparuit. Auctus honor, at non imminuta probitas. Franciſcus Philelphus, celebris illius ævi Orator, Vates, Philoſophus, illum pariter in cœlum extulit, quum eidem elegantiſſimâ Epiſtolâ nuper obtentam purpuram gratularetur, in qua Olivam Cardinalem *Fulcimentum Eccleſiæ, ſacri Senatûs decus & columnam* appellat. Cùm nuncius ad Alexandrum venit, decretum in ſe à Pontifice honorem expoſiturus, cœnâ tunc refectus, & paucis intentus curis, emiſſis fratribus, ſolus in ſcamno dormiebat; pulſato ter, quaterve aulæ oſtio, tumultum audiens excitatus eſt, & aperiens pulſanti, nihil minùs ſperans quàm Cardinalis appellari, intromiſit hominem, qui mox ait: *Salve Alexander, bonum tibi nuncium affero, nam hodie te Pontifex elegit in Cardinalem, idque ut tibi annunciem, juſſit.* Irriſionem ille primò arbitratus eſt, at cùm turba plurima gratulatum conveniret, rémque certiſſimam confirmaret, ſiluit aliquamdiù præ ſtupore mentis attonitus: deinde ad ſe reverſus, ſublatis oculis; *miror*, inquit, *unde Præſulis in me charitas? quid promervi? quid feci? propter quid hæc dignitas immerita defertur?* Hiſce occupato ſupervenit & Papæ Camerarius, galerum, dignitatis inſigne, cum diplomate adferens; eúmque ex pontificio nomine Cardinalem ſalutans; ille magis, atque anteà conſternatus, *unde hoc*, inquit, *mihi, ut ſanctiſſimus, idémque optimus, ac maximus Pontifex, mei qualiſcumque, & in cellula hujus angulo anguſto deliteſcentis meminerit? humilémque, obſcurum, ac immerentem homuncionem ad tanti honoris faſtigium provehere dignatus ſit?* *Qualiter Nuncium & gratulantes purpuram exceperit?*

Itáque Vir humillimus, ſicuti priores dignitates, quas hactenùs nullo ſuo intercurrente deſiderio adeptus fuerat, invitus ſuſcepit; ita & hanc omnium poſtremam, ac potiſſimam nunquam poſtulavit; nec eâ ornatus à primo religioſè vivendi inſtituto deflectere aliquando viſus eſt: quin potiùs ſubmiſſior, temperatiórque in dies factus, vitæ prioris ſanctitatem ex dignitatis gravitate mirum in modum adauxit. Continentiæ, paupertati, manuum puritati ſtudens, opes nullas congeſſit; munera multa, eáque non exigui pretii conſtantiſſimè rejecit; largitiones, quæ totâ Italiâ maximæ fiebant, nullas admiſit, niſi quæ ad dignitatem cum decore ſuſtinendam ſpectarent, & edicto Pontificis ſuaderentur. Et tamen ſic quoque modum iis accipiendis adhibuit, ut non niſi à ditiſſimis oblata reciperet, illud ſemper ingeminans: *Boni Principis eam liberalitatem eſſe oportere, ut nihil accipiat, niſi à ditioribus; cæteris ipſe largiatur, alioquin rapinam, non liberalitatem videri. Nam rapaces aves, eſcam ab imbecillioribus capere, illorúmque ſanguinem exſorbere conſueviſſe.* Hinc in Picenum à Pio Legatus miſſus ad bellum, quod Anconitanos inter & Eſinos exarſerat, extinguendum, cùm munera diverſarum rerum, crateres, vaſa argentea, aurum, ab omnibus, quacunque tranſiret, Oppidis, & Civitatibus ei offerrentur, majore conſtantiâ rejecit, quàm fuerint liberalitate oblata: ita ut neque ad victum allata recipere voluerit. Cùm ei comites dicerent per jo- *Quò ſublimior, hòc virtuoſior.* *Munerum abſtinentiſſimus.*

Ejus notabile dictum.

cum, *Quantùm M. Curius Marſorum bello, tantùm nos in Picenis egimus prædæ. Nam cùm juraſſet ille, nihil ſe præter fagineum guſtum, quo ſacrificarat, eo bello reportaſſe; nos nec quæ ad guſtum quidem faciunt, attigimus:* converſus ad eos; *At*, inquit, *M. Curius venit in Marſos, ut prædaretur; nos venimus in Picenos, ne præda fierent.* Rerum etiam, quæ debebantur, nihil cuiquam extorſit per injuriam: multis multa per beneficentiam relaxavit. Stephano cuidam cognomento Capano, qui poſteà Lavellenſi Eccleſiæ in Antiſtitem datus eſt, cùm non vulgarem auri ſummam ex ædibus conductis deberet, dicenti ſibi, ſolvendo non eſſe; *At*, inquit, *ſi tibi ſolvendo non eſt, nec mihi erit accipiendo, abi, dele chirographum, & liber eſto.*

Ejus mira liberalitas in ſuperos & homines.

Amicis, cùm numeratâ pecuniâ non poſſet, pignore, aut ſponſionibus opitulabatur; quod ex rerum inventariis licebat intueri. Familiaribus plus ſemper dabat, quàm peterent, quos etiam ad petendum, rarô exemplô, invitabat. Juſta petentibus operam ſuam nunquam negavit; injuſta, nunquam exhibuit. Eleemoſynas, præter quàm quæ præ foribus fiunt ad oſtentationem, & maximas faciebat, & occultiſſimè. Romæ familias quatuor quotidianis ſumptibus alebat. Converſos ad fidem Græcos, alióſque bellis emunctos, pulſos, aut patriâ extorres, vino, frumento, pecuniâ liberaliſſimè fovebat. Nemini, quiſquis demum eſſet, eleemoſynam poſtulanti occludi oſtium volebat: *Pauperum dicens eſſe, quæ bona ei obveniſſent, non ſua.* Plagari in Agro Peruſino, cùm ex annuo cenſu aureos dumtaxat centum percepiſſet, in refectione ædis ſexaginta contribuit. In Cœnobio S. Æmiliani in Eugubinis, antequam quicquam eſſet perceptum, viginti quatuor ad ſarturam tecti Eccleſiæ; Camerti ad Canoniam ædificandam quadringentos; ad ædem S. Suſannæ vetuſtate collabi cœptam, cùm nihil adhuc acceptum eſſet emolumenti, centum quinquaginta erogavit: ad ædem S. Stephani in Cœlio Monte, ne quid ædificium intermitteretur, mille aureos nummos, maturiùs quàm erat pactus, perſolvit. Templo Deiparæ Virginis in Saxoferrato, cui ſe, ut ſuprà diximus, in flore juventutis dedicaverat, ædes fructuarias coëmit Romæ aureis nummis plusquàm ducentis; ac calices argenteos, libros, veſtes ſacras, paramenta Altarium, tectoria parietum, aliáque id genus munera, & ornamenta liberali manu elargitus eſt. *Hæ divitiæ ei fuerunt*, inquit ſæpiùs laudatus Campanus in funebri ejus oratione, *hi theſauri: horum cauſa negotiatus eſt: hoc modo Vir ſanctiſſimus mercabatur. Nec tamen publicè hæc jactabantur: occulta eſſe jubebat, quæcunque contuliſſet.*

Parcus in ſanguinem.

Germanis porrò, & propinquis, non quidem quantùm ipſi poſtulaſſent, ſed quæ ad victûs partem cederent, nec tamen niſi conſulto ſummo Pontifice, conferebat. Interrogatus aliquando, quamobrem germanum fieri militem procuraſſet? *Ut*, inquit, *ex Magiſtratibus induſtriâ vivat ſuâ, non ut ex me, quæ pauperum ſunt, abſorbeat.* Privatas Cæremonias, Sacerdotali annexas characteri, intermiſit nunquam. Preces horarias tanta animi attentione ex officio perſolvebat, tam diſtinctè, piéque voces ac literas pronunciabat, ut homini publicis negotiis implicatiſſimo ea tamen occupatio quatuor ſolidas horas auferret

Attentus ad preces.

quo-

Digitized by Google

quotidiè. *Viderint Eccleſiaſtici*, inquit hoc loco Oldoinus, *qui ita Deum laudant, ac ſi contumelias, & maledicta jacerent, ipſóque pudore quaſi audiri nollent, præcipiti lingua volubilitate, majori adhuc pietatis diſpendio, quàm temporis compendio, non tam laudes abſolventes, quàm ſe damnantes.* Audiebat Miſſas tardiuſculè, cùm eſſet liberum: nec antequàm, qui conveniſſent aliquid dicturi, audiſſet omnes. Poſtulatus cur id faceret? *Quoniam*, aiebat, *ad opus Dei expeditum accedere oportet, non involutum negotiis.* Pendebat in Miſſa attonitus, exſpiranti quàm vivo ſimilior, ſpeculabatur, collacrymabat, ut nonnunquam extra ſe rapi videretur. Cùm quid eſſet non rectè curatum à ſuis in Miſſa celebranda, illud ſemper afferebat, eò ibat objurgatio: *Maledictus homo, qui facit opus Dei negligenter.* Feſtum nullum occurrebat per anni circulum, in quo ſuos non hortaretur ad quietè, honeſtéque vivendum. Hæc duo petere ſe à ſuis aiebat; *concordiam*, & *honeſtatem*, cætera omnia ex arbitrio permittere. Fœminarum conſortia ita devitabat, ut nullam oculis, niſi honeſtate compulſus, delibârit unquam: ſuis id etiam, ut ſe præeunte facerent, modis omnibus præcepit: hinc familiarem dicto minùs audientem, quòd fœminam in æde ſacrâ ſalutâſſet, domo protinùs ejecit, cùm quid audiret commiſſum à ſuis flagitii, prorumpebat in lacrymas, ſeque è conſpectu triſtiſſimus eripiebat.

Notabile dictum.

Cautus cum altero ſexu.

Menſa illi frugalis, parca, & privatæ proxima, niſi cùm convivæ eſſent affuturi. Familiæ quantum abundè, & lautè eſſent apparari volebat. Nullum, aut perquàm rarum inter ejus cœnam, & familiæ diſcrimen. Vini ſuprà quàm valetudini expediret, parciſſimus. Abſtinuiſſet & carnium eſu, niſi Medici vetuiſſent valetudinarium, & ſenem. In cœna, & prandiis aut ſacræ Scripturæ, aut Homiliæ Sanctorum, ad morem Religioſorum perpetuâ menſâ legebantur: ubi, ſi quid erat ſcriptum dubiuſculè, ipſe, indicto convivis ſilentio, interpretabatur. Prandium diſputationes ut plurimùm ſacræ, in horas ſæpè duas protractæ excipiebant. Ubi eſſet diſputatum, ingredientem cubiculum, qui vellent alloqui, ſubſequebantur: nemini aditus, qui virum poſceret, intercludebatur. Audiebat omnes ea comitate, ea manſuetudine, qua ſolent privati. Mox paululùm ſedens, inclinato in ulnas capite, quieſcebat, ita ut plerumque non dormiret, ſed dormitaret. Inde ad diurnas horas, aut ad dictandum aliquid reditum. Nam & legendi, & ſcribendi uſum, ex imbecillitate oculorum, jampridem intermiſerat. Cubiculum, & ædes totæ tapetibus, ac auleis ornatæ ad dignitatem; ſecretiora ſacris imaginibus, familiæ antè eum mortuum incognitis. Internitebant continentibus pannis parietes, ipſe aſſiduo cilicio premebatur ad lumbos. Stabat pro foribus lectus, exquiſitâ plumâ, auro, ac purpurâ inſtratus, ipſe nunquam, niſi in quotidiana veſte dormivit, habitu illo cuculari, ne in morte quidem intermiſſo. Pannis lineis ad corpus uſus eſt nunquam. Foris faſtum, & delicias oſtentabat, intùs quotidianis afflictamentis ſe ſe emacerabat. Continebat ſe perlibenter domi, niſi cùm aut Pontificem adiret; aut Collegas inviſeret; aut Templa Mariæ Majoris, & Populi frequentaret: nam hæc duo continuatis adibat Sabbatis. Quòd ſi

Frugalis & Religioſus in menſa.

Poſt menſam aures publicè dabat.

Foris delicias oſtentabat, intùs pietatem alebat.

ea die per pluviam, aut alio intercurrente impedimento non licuiſſet, poſtridiè, aut ad ſummum perendiè repetebat.

Hæ venationes, hæc diverſoria Viri ſanctiſſimi fuerunt, inquit laudatus Campanus. Inter eundum, amicos, qui comitarentur, vocari ad ſe jubebat ſuo quemque ſpatio, ne quid eſſe poſſet invidiæ. Sermones læti, feſtivi, perjucundi, ſemper tamen ſancti, pudici, honeſtiſſimi fuerunt. Verbum turpitudinis, perinde ac ipſam turpitudinis peſtem deteſtabatur. Jurabat, poſt ingreſſum ad obſervantiam, mendacium ſe in omni vita ſua dixiſſe nullum, quod quidem veniret in mentem. Duo genera hominum pernicioſa eſſe dicebat, qui eſſent mendaces, & commiſſa ſecreta non continerent: cæteros ferri poſſe. Congreſſus hominum Literatorum, & probatæ vitæ, incredibile dictu, quanti faciebat: cæteros, etſi pro humanitate non aſpernabatur, declinabat tamen. Viris profanis ad ſtudium, & cuſtodiam corporis non libenter eſt uſus. Initiatis ſacris ſe videndum, tractandúmque permittebat. Jam propinquus morti, cùm ſomno gravem multi excitarent, & confricarent, converſus ad Malateſtam unum ex ſuis: *Abi*, inquit, *fili mi Malateſta, ne me tangas, nam profanus es.* Etiam à nepotibus, quamdiù in ſe fuit, tangi ſe non eſt paſſus, tanto pudicitiæ ſtudio, & cura puritatis tangebatur.

In omni ſermone & actione pudicus & verax.

Profanis non ſe credebat.

Mortem ſuam haud vanus augur prædixit, & præcognovit. Sex diebus antequàm decubuiſſet, diſcedentibus duobus familiaribus Gallis, cùm menſes tres ad reditum poſtulaſſent; *Non*, inquit, *me tum invenietis.* Cardinali Rutheno mortuo, poſt confectas exequias, cùm domum rediiſſet, incidiſſétque in menſá de oratione habitá mentio; *Cito*, inquit, *hunc ego Epiſcopum ſubſequar.* Romæ in Sacello domeſtico ſepulchrum, ſcrinii ſpeciem referens, collocari juſſit, quod facilè, dum vellet, aperiri, claudíque poſſet, intùs imago depicta inerat Cardinalis demortui, jacentis in eo oris, ac veſtium habitu, iiſdémque lineamentis, quibus ipſe vivus apparebat, appoſitis hiſce verbis: *In omnibus operibus tuis memorare noviſſima tua, & in æternum non peccabis.* Deum precaturus eo in loco ſcrinium reſerabat, & meditabatur mortalis conditionis caducitatem, durámque neceſſitatem animo revolvens, ſolitus has voces in ſuo illo receſſu, aut exceſſu ingeminare: *Alexander quid poſt hæc? Alexander quid poſt hæc?* Verùm ne popularis auræ favor pulverem hunc plusquam mathematicum, in quo cœleſtia deſcribimus, importunè confunderet, eam rem clàm omnnibus habuit, pictore, qui ſibi operam locaverat, ad ſilentium jurejurandi religione adacto; ne è ſepulchrali pulvere gloriolæ vermis ſemper redivivæ, & nunquam ſatis mortuæ ſuperbiæ hæres enaſceretur. Togam & cucullum, in quibus Religionem ingreſſus, obſervantiæ vota emiſerat, annis jam ſexdecim ſervari juſſerat, ut eis indutus mortem oppeteret. Profecturus Tybur eos expandi præcepit, ſecúmque deferri: quod cùm neglectum eſſet, vehementiſſimè indoluit, miſitque ſtatim qui ea deferrent. Interrogatus ſæpiùs ab eo, qui itineris curam ſibi demandatam habebat, quot menſium proviſionem fieri vellet? ſemper illud reſpondit; *Si Septembrem videbimus*

Mortis ſuæ praſcius.

Imminentis mortis nunquam immemor.

nihil

nihil deerit. Repetentibus amicis, & annos eum multos victurum contendentibus; *At* inquit, *nondum menſem Auguſtum ſuperavimus: hic veſtram ſpem evacuaturus, meúmque vaticinium completurus eſt.* Veridicum fuiſſe monſtravit eventus: ſiquidem ipſis Calendis Auguſti febrili primùm ardore correptus decubuit. Ubi vis invaluit, ſacroſanctam mox Euchariſtiam ante omnia adferri; deinde Medicos acciri juſſit. His morbum lethalem edicentibus: *Sensu e*, inquit, *urgentibus fatis occurram; méque Domino, uti par eſt, ſiſtam.* Allatam ergo Euchariſtiam (poſtquàm Apoſtolorum Symobolum altiſſimâ ſcientiâ explanâſſet) humi ſtratus, manibus in eam protenſis, lacrymis obrutus, & ſingultus iterans, devotiſſimè percepit. Æſtu febris incenſus, quàm vera ſit Chriſtiana fides, & quàm magna hominibus piam vitam degentibus in cœlo repoſita ſint præmia, copiâ nunquam auditâ, diſſeruit. Exeuntium deinde Sacramento munitus, DEI Matrem, cui illum parentes, ut diximus, dicaverant, ſemper in ore habuit, eam ſibi interdiu noctúque adſtare, ac filium placare affirmabat. Ubi humari vellet interrogatus; *Animam*, dixit, *jam pridem DEO vovi, corpus Pio relinquo, ubi is volet, ibi me ſepelitote.* An aliquid ſuis mandaret? *nihil*, reſpondit, *niſi ut boni ſint, & rectè vivant.* Imminente jam certiſſima morte, cùm dicerent familiares, ne quid timeret; *quid*, ait, *ego timeam, qui ad nuptias eo?* Hoc pauci dicent, opinor, quia paucos ſuccinctis lumbis cum lampadibus, evocans Dominus invenit. Obiit annum ætatis agens quinquageſimum quintum, Tybure die 21. Auguſti, Anno noſtræ ſalutis 1463. Cadaver Romam ad D. Auguſtini delatum, marmoreum ſepulchrum complectitur, & ſequenti elogio ornatur.

Mortem ſuã prædicit.

Ad hanc rìtè obeundã ſe præparat.

Sanctiſſimè decedit.

Ut tibi ſola dedit probitas, non gratia ſoli,
Digno Cardineum nomine, réque decus.
Sic eadem indignis raptum dum tollit ad aſtra,
Felix hoc, inquit, Principe Roma foret.

Ejus Epitaphium.

ALEXANDRO OLIVÆ SAXOFERRATENSI,

Theologo clariſſimo, Eremitarum B. Auguſtini ab infantia ſpei maximæ Alumno, qui cùm eſſet ſui Ordinis Generalis, ob ſingularem Doctrinam, & Vitæ Sanctimoniam, Cardinalis à Pio II. ignorans creatus eſt.

Vixit Annos LV. Obiit Anno ſalutis M.CCCC.LXIII. XII. Kalend. Septemb.

Quantum autem religioſiſſimus hic Cardinalis moriens, bonis omnibus ſui deſiderium reliquerit, exequitur in Oratione funebri celebris Orator Campanus in hæc verba: *Eo mortuo flêrunt amici; luxit Curia; Italia omnis in mæſtitia fuit. Illum pauperes, quos alebat; amici, quos complectebatur; Collegæ, quos maximâ proſequebatur reverentiâ; boni omnes, docti, religioſi lamentabantur. Neque enim erat, qui non cenſeret extincto illo, lumen Curiæ, decus Collegij, ſacrarium religionis, Ornamentum literarum, ſpecimen vivendi eſſe extinctum, nec unquam in quoquam fuiſſe vel mediocrem virtutem, quæ in Alexandro non viſa ſit eminentiſſima.*

In ejus deceſſu nemo non mæſtus.

Occiderat propè tam placidè naſcentis Olivæ
Gloria, *Naiadum ſemiſepulta vado:*
Vidit, & occurrit Superum Regina cadenti,
Poſſet ut hinc fructu luxuriare novo.

Inter Beatos numeratur: à concivibus ſummo in pretio habetur.

Non pauci Scriptorum Alexandrum hunc Titulo beatitudinis cohoneſtant; eundémque in illorum numero recenſent, qui ſacrum Senatûs Romani Collegium Sapientiæ, ac ſanctitatis ſuæ ſplendore non mediocriter ornârunt: tantáque eſt hujus clariſſimi Cardinalis Gloria, ut (referente Andrea Victorello) Saxoferratenſes concives ſui, ejus virtutis trophæa ad ornamentum patriæ ſuæ palàm proponant, ipſiúſque imaginem venerandam in publicis ædibus ſervent, ac exhibeant ad perennem, ac immortalem tanti Viri memoriam: felix, qui cùm multos habuerit laudum ſuarum præcones eximios, tum ipſum in primis Pium II. laudatiſſimum Pontificem nactus eſt, cujus oraculo Cardinalis pronunciatus eſt, ac tum mortuus, tum vivens ſummis elatus encomiis, ſic enim ille in ſuis Commentariis: *Medio tempore Alexander S. Suſannæ Presbyter Cardinalis, non ſine ſummo dolore Pontificis Maximi, febre extinguitur, cujus vita ſanctimonia cùm per omnem vitam mirè emicuiſſet, tum maximè beato in exitu claruit. Qui etſi dies quamplures agonizavit, nunquam tamen intermiſit de fide Catholica diſputare, Symbolum exponere, obſtruſos Scripturarum ſenſus aperire, dubiáque reſolvere; hortari adſtantes ad Evangelicam vitam, ad cæleſtis patriæ deſiderium erigere; contemnenda eſſe hujus ſæculi promiſſa, quæ velis, nolíſve, relinquere oportet: in ea Patria Theſaurizandum, cujus gaudia fine carent. Deinde quaſi dormiens expiravit, ingens ſacri Collegij decus, in quo vita fulgor cum doctrina luce contendit. Et in hoc grave vulnus accepit Eccleſia.* Monumenta doctrinæ, quæ ad poſteros tranſmiſiſſe Alexander commemoratur, ex Campano, & Oldoino hæc ſunt.

Ejus elogiū ex Pio Pontifice.

Eius poſthuma ſcripta.

De Chriſti ortu ſermones centum.
De Cœnâ cum Apoſtolis factâ.
De Peccato in Spiritum Sanctum.
De Remedio Amoris,
Volumen Orationum elegantiſſimarum.
Volumen Epiſtolarum.
Aliáque multa, quæ morte præventus emendare non potuit.

De eo agunt Antonius Campanus in Orat Funeb. Pius II. in Commen. Henricus Spondanus in Annal. Eccleſ. Franciſcus Philelphus in Epiſtolis. Antonius Sanderus in Elog. Cardin. Nicolaus Cruſenius in Chronico Ordin. S Auguſtini. Thomas Gratianus in Anaſtaſi Auguſtiniana. Andreas Gelſomin de Devotione B. Virg. Aubery in Vitâ. Hieronymus Platus De Cardinalatu. Aliique permulti.

ANNO

ANNO 1458.

SEDENTE PIO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE GEOFRIDO
S. R. E. CARDINALE.

XXX. JOANNES Geofridus, ſeu Jofridus, natione Gallus, patre ignobili, & mercatore in lucem editus eſt Luxovii in Burgundia. Hic ſuſcepto D. Benedicti habitu in celeberrimo Cluniacenſium Monachorum Cœnobio, optimarum literarum ſtudio, & vigilantis ingenii, ac memoriæ fertilitate non modò egregius Theologiæ, Decretorúmque Doctor evaſit; ſed & maximis pedetentim in Ordine ſuo dignitatibus ornatus, Prioratum primò B. Mariæ de Caſtro ad Salianas; deinde Infulam Abbatialem in Andrio S. Petri Luxovienſis; ac demum Præſulatum Divi Dionyſii in Gallia præcipuum obtinuit. Philippus cognomento Bonus, Dux Burgundiæ, præclaras hominis dotes admiratus, eundem Oratorem miſit ad Nicolaum V. Quem Româ paulò pòſt reducem, quòd munere ſuo egregiè, & cum Principis emolumento, perfunctus eſſet, Atrebatenſem Epiſcopum deſignari curavit.

Ob ingenii eruditionem variis in ordine dignitatibus ornatur.

Mortuo Calliſto III. Ludovici Francorum Regis; ejuſdémque Philippi Burgundiæ Ducis juſſu, & nomine ad Pium II. recèns electum, graviſſimis de cauſis iterum Orator deſtinatus, negotia ſibi credita, tantâ partium ſatisfactione, prudentiâ, & dexteritate confecit, ut non multò pòſt in vicem præmii, ad inſtantiam utriuſque Principis, ſacram Eccleſiæ purpuram, Pio gratanter deferente, reportaverit; dictúſque fuerit Presbyter Cardinalis SS. Sylveſtri & Martini, Titulo Equitii.

Cardinalis à Pio II. creatur.

Anno ſalutis 1461. affuit ſacræ unctioni & coronationi Ludovici XI. Francorum Regis, qui præcoci cupidine regnandi illectus, adinſtar Abſalonis in propriam patris necem (is erat Carolus VII.) cum Galliæ hoſtibus conſpiraverat. Duxit eo tempore conjuratorum agmen Geofredus pro Ludovico adversùs Comitem Armeniacum, fidiſſimum Caroli patris Ducem: quem armis haud incruentis diu fatigatum, ac denique ſuperatum, captúmque ex imperio Ludovici, nequicquam reclamante Carolo patre, capitali ſententia plecti juſſit. Eidem Ludovico Perpinianum poſteà arcta obſidione cingenti, & in odium patris expugnanti, ac Siciliæ inhianti, illaudabili fide, conſilio, & armis præſto fuit. Quo perfidiæ facinore, non levem maculam ſacræ purpuræ dignitati inuſſit, maléque apud poſteros audiit. Anno ſalutis 1463. mandante Pio II. Regem Francorum, & Carolum ultimum Burgundiæ Ducem Legatus adiit pro expeditione in Turcas, aliíſque magni momenti negotiis, ac potiſſimùm pro Pragmaticæ ſanctionis abrogatione, quâ tamen, refragante maximè Senatu Pariſienſi, Ludovicus ſuperſedit.

Ludovico XI. adversùs Carolum VII. patrem adhæret.

Cùm vacaſſent duæ inſignes Eccleſiæ in Galliis, altera Metropolitana Veſuntinorum in Burgundia; altera Cathedralis Albienſis in Alvernis; utraque bene opulenta, Geofredus Cardinalis ambitione ductus, utramque petiit, convento igitur Pontifice, *Veſuntinam*, inquit, *Eccleſiam, unde mihi origo eſt, negare non potes: Albienſem petit Rex Franciæ, ut mihi commendes, jam pridem hoc Regi promiſiſti.* Cui Pontifex: *Noſtram*, inquit, *Geofrede, conſuetudinem noſti: Pontificales Eccleſias nulli duas committimus, niſi ſit altera ex titulis Cardinalium: harum unam deliges, duas ſperare noli.* Quo audito Geofredus vehementer indoluit, & quaſi contumeliâ tactus, commemorare ſua in Sedem Apoſtolicam beneficia; & Pragmaticæ ſublationem ſibi attribuere; & amicitiam Regis Franciæ, quæ ſuo ſtudio quæſita fuiſſet. Manſit tamen in ſententia Pius Pontifex, nullâ inanium verborum vanitate commotus: quare indignatus Cardinalis Pontifici, quantum potuit, deinceps ſemper reſtitit; ac impetrata demum abeundi poteſtate in Gallias ſeceſſit; ubi ad obitum usque perſiſtens, ac atræ bili impotenter indulgens, indigna multa tum in Pontificem, tum in ſacrum Collegium, ac maximè in Cardinalem Papienſem molitus eſt. Hinc arrepta Papienſis occaſione, ut ingrato & ambitioſo Collegæ Talionem redderet, in Ampliſſimo Patrum conſeſſu, ac ipſo præſente Pontifice, acerrimè in ipſum invectus eſt: *Quid tu*, inquiens, *Burgunde, ignobilitatem mihi objicis, qui ex genere nullam habes nobilitatem? ortus es Oppido Luxovio Biſuntinæ Diœceſis mercatore patre, & avo; acceptus in obſequia Ducis nobilitatem mendicâſti tibi, & patri privilegio illius. Ita ergo cùm te nobilem jactas, non genus tuum laudas, ſed Principis gratiam. Quòd ſi à Sacerdotibus hæc ſæcularia habenda in pretio ſunt, potiora certè ſunt mihi, quàm tibi. Ego in libera Civitate, tu in Oppidulo ſervienti es natus: tibi Burgundiæ Dux, mihi Pius Pontifex nobilitatis initium dedit; tu hactenùs præter privilegium habuiſti nihil: ego inſignibus familiæ donatus, & jam in familiam ipſam Pontificis ſum adoptatus.*

Injuſtæ petens repulſam patitur.

Celebris & acerrima Papienſis in Geofridum invectiva.

Imputat Atrebatenſis imperitiam literarum, & Grammaticum Papienſem per irriſum appellat, quaſi ipſe columen, & vas ſit omnis doctrinæ. Fateor non eſſe mihi literas, quæ tanta dignitati conveniant, eas tamen non negabit, quæ honorificæ quandoque fuerint Apoſtolicæ Sedi, & ad miniſterium Eccleſiæ utiles, quas quanti æſtimaverit Pius, veſtri oculi vident. Sed de ſuis quid dicemus? concedamus illum multa legiſſe, codices multos tractâſſe, mandâſſe memoriæ multa: quid in tam rudi acervo digeſtum? quid diſpenſatum unquam vidiſtis: non habet judicium ullum, accommodare quæ legit, locis, & temporibus neſcit; atque ut navis quamvis benè inſtructa, ad nullum eſt uſum, ſi gubernaculo careat; ita quidquid in mente hujus eſt, quamvis cumulatum, fructum non fers, cùm prudentiam moderatricem non habeat. Quoties contrarios ſenſus Auctoribus dedit? quoties eos intorſit? quoties falſas ſententias probatis adſcripſit Authoribus? ut in omni actione eſt mendax, ita in omni interpretatione malignus, illud Iſaiæ non reputans: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum! qui facitis amarum dulce, & dulce amarum. *Neque ego in Sacerdote tam excellentem doctrinam deſidero, ut in illo eſſe omnia velim; præfero vitam, modeſtiam, humanitatem, exemplum,*

Doctum fatetur, ſed judicio carentem.

&

& catera qua profeſſionis noſtra ſunt propria. Equidem ſi alterum ſit de duobus eligendum, malim in Cardinali prudentiam cum mediocritate doctrina, quàm, cùm ſumma doctrina vanitatem, atque perfidiam; hac profuit nunquam, obſuit aliquando; illa ſemper & prodeſt, & DEO eſt & homini grata. Cùm bene conſidero, non video quid utilitatis, aut dignitatis afferat præſentia hujus: Cùm enim ad bene conſulendum fueris in Cardinalem aſſumptus, quærendum eſt, quale veri ſit, & quale hujus Cardinalis conſilium? nempe qui rectè conſulere vult, induere ante omnia debet veram erga illum charitatem, cui accedit Conſultor, ut quid deceat, & expediat, ſine malignitate rimetur, & doceat; Proximè huic liberam gerere & mentem, & linguam, ut nulli alieno affectui, nulli ſuæ cupiditati inſerviens, ſimpliciter loquatur, quod ſentit. Hæc vera eſt, ni fallor, rectè conſulentium via, quam mox, ut egredimur, non tam ad ſalutem, quàm ad peſtem adjungimur. Hic verò, Patres ampliſſimi, cùm vos odio gratuito oderit, & ſtudiis ſit omnibus veſtris contrarius, nihil meditari, & loqui poteſt, quod Vobis futurum ſit utile. Doloſæ omnes cogitationes cordis ejus; doloſa conſilia, quibus etiamſi recta eſſent, fidem habere non poſſumus: Creſcere non ſperat, niſi ex noſtris ruinis; & noſtram omnem gloriam, ſuam ducit eſſe confuſionem. Minatus eſt multa frequenter Eccleſiæ Romanæ, multa nobis, niſi faciamus ea, quæ Regi ſuo placere poſſint: Mallet, ut video, cum everſione omnium Noſtrûm verus videri, quàm cum ſalute mendax, & falſus. Ad hoc eſt tantùm intentus dies, ac noctes; & huc tendit omnis ratio, & ſumma rerum ſuarum, ut ſtatus omnis Orbis Chriſtiani ex una Regis ſui voluntate dependeat. Bonum quippe nullum putat, niſi quod venit ab illo; ſalutem nullam, niſi quæ offertur ab illo: Cæteros Reges, & Principes minimùm æſtimat: inania ducens, quæ de Potentatibus, & Rebuspublicis referuntur: adeóque in colendo hoc DEO ſuo eſt cæcus, ut nec videre oculis quippiam ſanum, nec mente poſſit diſcernere.

Conditiones rectè conſulentis, quæ ſunt?

Doloſum & pernicioſum oſtendit.

Accedit, quod mercenarius eſt, & linguâ conductâ, ſibi, non Eccleſiæ loquitur: Audiſtis aliquandò illum fatentem, duo millia aureorum annua pendi ſibi à Rege in mercedem ſui laboris. Audiſtis in hoc verbo ſe gloriantem, quòd Procurator ſit Regius, quódque declaratum nobis per litteras, ſibi uni de negotiis regiis præſtari fidem debere. Quomodò ergo per Procuratorem, qui Procuratorem ſe confitetur, dignitate loci hujus eſt dignus? Quomodò ſalutariter poteſt conſulere? quomodò credi ſententiis ejus, alieno ſtipendio, non noſtro conductis? ſi perſeverandum eſt ei inter Nos, advocandi etiam ſunt cæteri, qui in Curia noſtra procurant; & admiſcendi nobiſcum: Non eſt irroganda hæc injuria tot Regibus, Ducibus, & Rebuspublicis, ut eorum Procuratores ſegregentur à Nobis. Sciant & illi ſecreta noſtra, ut hic ſcit; revelent ea ſuis, ut iſte revelat. Jam nihil ſit, quod his oſtiis teneatur concluſum, inter cubiculum, & forum nullum habeatur diſcrimen. Dicam tandem, Reverendiſſimi Domini, quod ſentio, & quidem ſine iracundia, non tamen ſine dolore. Exeat conſilia noſtra, qui nobis infeſtus eſt; non participes nobiſcum, qui nihil utile, nihil honeſtum afferre poteſt, vel ſuadere; & qui Sæcularibus ſervit, & linguam pecuniâ vendit, & ſecretum non tenet, quique mendaciſſimus eſt, & in dicto fidem non habet. Profectus Orator Apoſtolicæ Sedis ad Regem ſuum, reverſus eſt hoſtis; cauſa, cui anteà favebat, nunc

Mercenarium eſſe docet & procuratorem.

eſt omni contentione contrarius. Cùm autem mutationis hujus admoneretur, ſolam ſui Principis mutationem excuſat; cùm, inquit, ſibi placebat, placebat & mihi, nunc diſplicens, diſplicet mihi: *indigna vox Cardinali, ut ex perſonis, non ex honeſtate cauſa Apoſtolicæ ponderentur.*

Procurationis officium reprehendit in Cardinale per exempla contraria.

Cùm verò reprehenditur Cardinalis Atrebatenſis, quòd primò legationem pro Ludovico Rege Francorum ad Pontificem ſuſcepiſſet; deinde quod procurationem rerum ſuarum in Curia exerceret; alterum exemplis, alterum ex jure eſt reprobatum. Gillelmum Cardinalem Rothomagenſem, Oſtienſem Epiſcopum, Galliis ad Calliſtum redeuntem, qui in Pontificem nuper erat electus, rogavit Carolus Rex Ludovici pater, ut Legatus unà cum cæteris, quos ad præſtandam obedientiam mittebat, ire non gravaretur; prudentiſſimus vir, cui notum erat officium ſuum, onus, quamquàm à magno Rege impoſitum, recuſavit; malens dignitati propriæ, quàm alienæ inſervire. Noverat enim nec debere, nec ſolitum eſſe Cardinalem niſi pro Romano Pontifice obedientiam accipere. Et certè modeſtiſſimus Rex id indignè non tulit, ſed mittens alios, quos elegerat Oratores, inter cætera mandata, quæ dedit, hoc eſſe voluit primùm, ut quidquid acturi quidquid dicturi eſſent, ad Cardinalem referrent, ejúſque conſilio, & ſuffragio in omnibus uterentur. Fridericus quoque Romanorum Imp. petens à Nicolao Cuſano Cardinale (ſplendido illo Germaniæ ſidere) in Germania tunc agente, ut Legatus ſuus conventui Ratisbonenſi intereſſet ob fidei cauſam indicto, exauditus non eſt: Reſpondit enim Cardinalis egregius, id ſibi, niſi concederet Pontifex, nullo modo licere: Neque anteà Imperatori aſſenſit, quàm ſcriptum eſt Nicolao V. & conceſſio impetrata. De procuratione autem ità eſt dictum; Si Cardinali, ſi illuſtri, & ſuperilluſtri ex jure eſt interdictum, ut non procuret negotium proprium; quantò magis cenſendum eſt interdictum eſſe alienum? *Nihil vilius eſt procurationis officio, nihil contemptibilius, nihil etiam Cardinali indignius, qui ideò ad eam dignitatem aſſumitur, ut in Senatu Apoſtolico ſedens, non quid alii petant, quid ſupplicent, quid contendant, quid litigent, anxio labore procuret; ſed quid univerſali Eccleſiæ conveniens, atque utile ſit, liberè conſulat. Conſiſtorii enim, locus conſilii eſt, non contentionis area.*

Cardinalis officium quale?

Objectam ſibi venationem pulchrè defendit.

Quod autem venationem concernit, quam mihi Atrebas ire illoto objicit, non nego poſſe Sacerdotes honeſtiùs rebus aliis intendere, aliunde corporis exercitium quærere: veruntamen humanæ cognitionis eſt facere inter Sacerdotes & Sacerdotes diſcrimen. Parochiano regenti animas ſibi commiſſas, cùm liceat horto, vel agello colendo intendere, liberiúſque huc atque illuc vel recreandi animi, vel tuendæ valetudinis causâ deambulare, ſeveriùs adimam venationem, ne qui admonendæ plebi eſt conſtitutus, reprehenſibilis ipſe in ejus oculis videatur. Eadem eſt in ſua civitate de Epiſcopo ratio. Cardinalem autem, cùm dignitatis amplitudo domi contineat, cùm verſare glebas, & ſaxa illi non liceat, cùm ocio ipſo valetudinem labefactet, cùm denique in faciem populi nihil niſi ſerium, & grave oſtendere debeat; quis non indiget in tanta ſeveritate vitæ aliquando, ut procul ab omni turba in nemoribus, & ſylvis ſe cum domeſticis ſine injuria cujuſquam oblectet? & valetudini ſerviens, ad opus officii ſui navior, & fortior redeat? Plebem Cardinalis non curat; præcepta quotidiana Parochianis non dat; ad nullum miniſterium Sacrorum ſe po-

pulo

pulo exhibet; ſolo conſilio Apoſtolicæ Sedi adſcriptus, inſtar quoddam ſæcularis Principis officium habet. Sed videamus, obſecro, ne, dum Cardinales domi continere volumus, non ſolùm corpori, ſed animæ quoque damnoſiſſimè conſulamus: Carnei ſunt Cardinales, ùt cæteri homines; tentantur, uruntur, & animi perturbationibus infeſtantur. Colloquia viſitantium non ſemper ſunt caſta, non charitatem, & proximi dilectionem continent ſemper: Adulatur ille, murmurat alter: Eſt, qui inter fratres odia ſeminet, & in hunc vel illum cor Domini inflammet. Legi ſemper non poteſt, non ſemper diſputari, non ſemper cogitari de publicis rebus: Ad hæc illicita aliquando nos carnis infirmitas trahit; ad alia quoque nonnunquam, quæ ocium conſequuntur, & me ſilente, per vos cognoſcuntur. Prætereo ſomnos de die non ſalubres corpori, quos poſt prandia noſtra arcere non poſſumus: Hinc podagra; hinc lateris dolor; hinc calculus, & præmaturum ſenium; ac mortes acerbæ adveniunt; quæ, ut ocio celeriter contrahuntur, ſic exercitio facilè prohibentur. Nec ſine cauſa Principes ſæculares, quos magnitudo curarum gravat, hoc ſibi genus levaminis elegerunt; unde reſumere animum, reſtaurare vires poſſint ad publica: Nunquam apud veteres eſt damnata venatio.

Suadet nonnunquam venationem ad levandas curas, & conſervandā corporis & animi ſanitatem.

Romanis (inquit Horatius) *ſolemne viris opus, utile famæ,*
Vitæq; & membris &c.

Illa eſt damnanda venatio, quæ totos dies conſumit in agris, quæ mentem avocat à rebus gerendis: Si Cardinalis ſibi à Pontifice opus injunctum, ut venatum eat, dimittit; ſi in Conſiſtorium, in Eccleſiam ſtatutis diebus non venit; ſi cogitare de Sede Apoſtolica negligit; ſi egentium patrocinia deſerat; reprehenſibilem illi eſſe venationem contendam, & coërcendum illum putabo, ut ſe domi contineat. Idem verò ſi impletis, quæ quotidiani officii ſui ſunt, reliquum, quod ſupereſt temporis, aliquando inter nemora, & feras ad valetudinem conferre, inter quas & ſancti Patres totam ſæpè vitam egerunt, non invadam Catoniana increpatione hanc ejus retinendæ ſanitatis prudentiam.

Quæ venatio reprehenſibilis ſit?

Sed profectò ità eſt: Quicunque ex nobis ità ſeverè venantem Cardinalem coarguit, aut ſenex jam eſt, damnans quod neceſſitate omiſſum obire ampliùs non poteſt; aut agreſtem animum gerit, nec quid habeat nobilitatis venatio intelligit, aut naturâ ſeverus eſt valdè. Ego quamdiù valetudo mea incolumis manſit, & jugum laboris potuit ferre, licèt ab adoleſcentia venatio fuerit grata, eâ tamen ſemper abſtinui. Huc verò unà cum Pontifice, & nobis remittendi animi gratiâ commigrans, ſentiénſque mille morbos vehementiùs ſolito inſurgere, non privato inſtituto, ſed Medicorum Conſilio, non quærendæ voluptatis causâ, ſed retinendæ valetudinis, hunc exercendi corporis laborem accepi. In quo etiamſi neceſſariam non haberem cauſam, aliorum me tamen Cardinalium tueri poſſent exempla, quorum cùm virtus, & fides, & in publicis rebus diligentia probata ſit nobis, ab hoc tamen ſolatij, & recreationis genere non abhorrent. Et quoniam, qui ante me locutus eſt Atrebas, ſectatorem me leporum, & ferarum per irriſum dixit, irridens dicam & ego, ſatiùs eſſe leporem, & feras ſine offenſione cujusquam ſectari; quàm cum perturbatione Eccleſiæ Apoſtolicam Sedem, & Romanum Pontificem confictis criminibus conſectari. Primum, uti innoxium eſt, ſic & tolerabile; alterum uti injurioſum, fœdum, & eminenti perſonâ indignum; ſic nec tolerabile, nec veniâ dignum. Hæc

Suâ excuſatione reprehendit adverſarium.

Pa-

Papienſis in Geofredum, dum vindictæ zelo ferveret, in ampliſſimo Patrum Senatû detonuit. Eidem verò poſteà reconciliatus, laudis & amoris plenam Epiſtolam ſcripſit, quâ ipſum *Patriæ ſuæ decus, Literarum ornamentum, & Literatorum facilè Principem* diſertis verbis appellat, ut neſcias plúſne convitii, an laudis famæ Geofredi aſperſerit Papienſis, ſic æquâ lance utrumque præſtitit.

Pius verò II. Romanus Pontifex, qui eum ad preces Ludovici Francorum Regis ad purpuram evexit, æquè dubius inter laudem, & non laudem, hæc de eo in commentariis ſuis ſcripta

Ambiguè laudatur & reprehenditur. reliquit: *Cùm aliorum judicio doctus, ſuo verò doctiſſimus Atrebas ſibi videretur, ut qui litteras memoriæ multas mandâſſet; & profanas, & ſacras, & quidquid apud Latinos legitur, percurriſſet; ſelectíſque Philoſophorum, & Poëtarum dictis referſiſſet memoriæ penu; ac de quacunque re ſermo incidiſſet, paratus eſſet aliquid dicere, & priſcorum dicta in medium afferre: Hinc elatior factus, omnia ſibi licere exiſtimabat.* Ambitionis certè, elatique animi vitio Geofredum laboraſſe; hácque paſſim notâ ævo ſuo inuſtum fuiſſe, nemo dubitaverit, qui, ſepoſito affectu, Spondanum, Ciaconium, Oldoinum, ac noviſſimè Moreriumlegerit. At ingenio, doctrinâ, memoriâque propè divinâ illum etiam excelluiſſe, omnes pariter (vel lividis non exceptis)

Ejus obitus. fatentur. Mortalitatis ſolutus eſt vinculis die XI. Decembris, Anno ſalutis 1473. in Prioratu de Rully Bituricenſis Diœceſis, nobili ibidem magnifico, ac ſumptuoſo Sepulchro conditus.

De eo agunt Æneas Sylvius in Comment. Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana. Frizonius in Purp. Gall. Aubery in vita. Trithemius de Viris illuſtr. Ord. S. Benedicti. Contelorius in Elencho Cardin. Panvinius de Rom. Pontif. Spondanus in Annal. Morerius in Dict. Hiſt. Et alii.

ANNO 1458.

SEDENTE PIO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

JACOBO PAPIENSI S.R.E. CARDINALE.

XXXI. CARDINALIS Papienſis (qui & Ticinenſis ab Eccleſia, cui aliquando præfuit; tum Lucenſis à patria appellatus invenitur) Jacobi nomen Patris voto ſortitus, Lucæ clarâ Hetruriæ Civitate, *Amanatorum*, ſeu *Mentibona* familiâ non

Gente Amanatorum, ſeu Mentis bona natus. ignobili, honeſtis parentibus progenitus in lucem prodiit anno ſalutis 1422. Prima literarum elementa Piſciæ Lucenſis Diœceſis Oppido edoctus, Florentiam Poëticæ & Rhetoricæ ſub optimis Magiſtris Carolo, & Leonardo Aretinis operam daturus conceſſit adoleſcens: Iis artibus ob ingenii excellentiam & facilitatem mirificè excultus, quòd res domi anguſtæ eſſent, Romam cuilibet ingenuo obvio ſervitia poſiturus migravit. Ibi à Dominico Capranica Cardinali Firmano (cujus nos ſuprà, n. 9. vitam pro-

lixè

lixè deſcripſimus) egregiis adoleſcentis dotibus capto in familiam adſcitus, Secretarii munere annis pluribus integerrimè perfunctus eſt: Magnis eapropter à Dominico Cardinale beneficiis, ac donis affectus. A Calliſto III. poſt Nicolai V. obitum aſſumpto, ad Curiam vocatus, eodémque Secretarii munere ornatus, Diplomatum Apoſtolicorum, literarúmque Scriptor effectus eſt: quo in munere quantùm excelluerit, quantùm profuerit, quámque puras ab omni donorum corruptela manus retinuerit, ipſemet aperit his verbis: *Quamquàm verò demandatas mihi legationes, Juriúmque conſcriptos codices referre in meritis meis non poſſim: referre tamen poſſum ſalutares vigilias, negotiis Eccleſiæ inſumptas; utiles, & perhonorificas literas, Pontificum nomine quaquaverſùm exaratas; documentáque permulta ingenij, quibus aliquando vel repreſſa, vel oppreſſa ſunt impiorum conſilia; in primis autem manuum puritatem, quas in maxima corruptelarum opportunitate, Deo adjutore, innocentes ſervavi.* Calliſto vitâ functo, aſſumptus, ad Apoſtolatum Pius II. illum eadem Secretarii dignitate, qua Calliſto mortuo exciderat, ipſo ſuæ aſſumptionis die condecoravit.

Cardinali Firmano à ſecretis ſervit.

Utiles Eccleſiæ curas locat.

Anno verò 1459. ejusdem Pii juſſu in Picenum Legatus profectus, exercitûs Eccleſiaſtici reliquias in unum collegit; militibúsque, quò alacriores ad obſequia eos redderet, nova ſtipendia impertiit, ut Sigismundi Malateſtæ Eccleſiæ rebellis hoſtiles excurſiones impediret; ac nutantes in fide provincialium animos confirmaret, præfecto inprimis Pontificiis copiis Neapoleone Urſinæ gentis Principe, qui Alphonſo Regi, ac Venetis ſumma cum laude olim militaverat, & in magnis exercitibus ordines duxerat, juncto ei Jacobo Vintimilienſi Epiſcopo, viro ſtrenuo, & ab armis celebrato: ex quo factum, ut Sigismundus tantorum Ducum, & Eccleſiaſticarum cohortium famâ perterritus, collectis rebellium ſignis ad propria, unde venerat, ſponte remeârit. Miſſus quoque ad exigendas, cogendáſque pecunias pro expeditione indicti ſacri belli neceſſarias, negotium citiùs & feliciùs, quàm ſperari poterat, perfecit: ut ipſemet Pius datis ad eum literis, hiſce verbis luculenter atteſtatur: *Conſolatus eſt Nos literis tuis, Venerabilis frater, nam qui nuper egeni omnium rerum ad colligendas diſſipatas copias Noſtras Vacuum te pecuniâ miſimus in Picenum, diligentiâ tuâ ex provincialibus ſtipendium adinvenimus; plùs feciſti ſanè, quàm fieri poſſe putavimus, & plura es executus, quàm tibi eſſent injuncta: commendamus fidem hanc tuam, ídque inprimis utile ducimus, quòd in re neceſſaria ſumma celeritate es uſus, quo uno exſpectationi Noſtræ, & deſiderio ſatisfeciſti abundè. Voluntate igitur tua ad Nos redi, redibis enim charus, atque acceptus, quandocunque redieris. Datum &c.*

Legatione injunctâ, emolumento fungitur.

Commendatur ea de cauſa à Pio.

Elapſo biennio, Eccleſiæ primùm Ticinenſi, mox Papienſi præfectum, idem Pontifex paulò poſt purpurâ inſignitum Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Chryſogoni aggregavit. Jacobus Patrum Senatui adſcriptus, characteris adepti magnitudinem, annexúmque illi onus, & obligationem altâ mente revolvens, ita ſecum ipſe privato in ſeceſſu ratiocinabatur: *Ad Cardinalatum vocatus es, ò Papienſis, dignitatem in Eccleſia celebrem, ſi feratur uti debet e*

Purpurâ inſignitur.

Sibi ipſi ſaluberrima documenta dat.

circumſonant nunc auribus gratulantium voces: curritur ad blandimenta fortunæ; hi te fortunatum prædicant; ſunt qui repromittunt majora, incunda gratiæ omnes, formandæ menti nemo inſervit. Intenditur ſuis, non amici bonis. At tu inter hæc fortis, ſi maximè his frontem aperis, claude aures; & vultu excipe eorum dicta, non corde: Vana loquuntur unusquisque ad proximum ſuum, & linguis doloſè agunt; ſúntque molliti illorum ſermones ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula. *Redi ad te ipſum ſemper, & audi Spiritum rectum, qui innovari debet in viſceribus tuis, non fallet ille te, ſed dabit præcepta ſalutis, quæ inſtitutam ad publicæ dignitatem in publicis continebunt officijs. Ea verò hujusmodi ſunt, ut ſuſcipias ante omnia timorem Domini, & illum omnibus diebus vitæ tuæ cuſtodias;*

Timorem Domini commendat.

eſt enim initium ſapientiæ, eſt auriga fidus, qui excipiens cogitationes noſtras & linguam ad exitum ſalutis perducat. Loquitur Eccleſiaſtes: Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabant animas ſuas. *Sine illo nec ſalutare Conſilium eſt, nec in adverſis robur. Pondere timoris tanquam anchorâ ſiſtitur mens. Quin & lingua præſertim nil habet, ſi fræna Domini non tenent, non incitant, non circumagunt, corde eſt opus;* Non enim vos eſtis qui loquimini, *inquit Salvator,* ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. *Hic verò Spiritus niſi cum timore, in vobis non habitat:* Super quem requieſcam, *ait* niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſermones meos? *Actionũ utique noſtrarum eadem eſt ratio. Inanes ſunt atque inutiles, cùm dono hoc carent, velut arbor, cui ſucciſa eſt radix, ſic opus hominis, à quo illud abeſt, actutùm areſcit. Ergo accedens ad novam hanc Dei tui ſervitutem,* ſta *juxta verbum ſcripturæ* timens, & tremens: *& ad eum dic cum Propheta:* Configе timore tuo carnes meas, quia Firmamentum es timentibus te, & oculi tui ſuper metuentes nomen tuum.

Dignitas Cardinalitia non tam honos, quàm onus.

Hoc ſancto initiatus decreto, ſine gratia non eris in reliquis. Crede quoque hunc, in quem veniſti, gradum, non tam honoris nomen habere, quàm oneris; nec tam otij, quàm negotij locum. Reprimet hæc cogitatio efferentem ſe animum, & leviora faciet, quæcunque ſunt graviora aut gravatura. Ad ſana etiam Conſilia animum præparabit, ſi aliud Cardinalatum eſſe putas, erras vehementer; quidquid hic eſt, labor eſt, & diſpenſatio Chriſti, non quies, aut imperium. Auxiſti miniſterium DEI, augenda pariter humilitas eſt, ac patientia; Sanctum miniſterium hoc à te exigit. Dicens Dominus, Qui mihi miniſtrat, me ſequatur, *hoc videlicet dicit, ſicut humilior ego, & patior, ſic tu humiliare, & patere. Collati honores ſi delectant, non contriſtent honorum opera. Nil magnum Cardinalatus ex ſe habet, occaſionem laudis affert, non laudem; tantúsque ipſe eſt, quanta illius eſt virtus, qui eum ſuſtinet, clarus, ſi tu dignus gloria; ſine honore, ſi vita eſt contemptibilis.*

D. Chryſoſtomi ſententia notabilis.

Non facit Cathedra Sacerdotem, *inquit Chryſoſtomus,* ſed Sacerdos Cathedram; non locus ſanctificat hominem, ſed homo locum; non omnis Sacerdos Sanctus, ſed omnis Sanctus Sacerdos. Qui benè ſederit ſuper Cathedram, honorem accipit Cathedræ, ideo malus Sacerdos Sacerdotio ſuo crimen acquirit, non dignitatem. *Contende ergò quantâ potes ſolertiâ, ut inane non ſit, quo nunc gloriaris, nec ſupercilij pabulum habeat, ſed recti officij. Pugna contra ſuperbiam, quia ex Diabolo eſt, & audi gentilem hominem, à quo pueres inſtitutus, licet enim*

ſine

ſine Chriſto ſit, ſine ſenſu bono tamen non eſt: Equidem, *inquit*, ut honore dignus eſſem, primùm laboravi ſemper; ſecundò ut æſtimarer; tertium mihi fuit illud, quod pleriſque primum eſt, ipſe honos. *Rectè vir ſapiens rerum nomina non antetulit rebus: Idem quoque Octingentos jam dicit cives fuiſſe uſque ad ſua tempora, qui aſſecuti Conſulatum Romæ eſſent, ſed eorum vix decimam partem repertam, dignam gloriâ: nec hoc quidem injuriâ. Attenditur enim quod extrà arridet oculis, quod eſſe intrà, & primum pendi oportet, negligitur. Tu ergo tene ſententiam rectam, & honorum vocabula cum honoribus junge, cogitans non quid, ſed à quo; non quantum, ſed cujus gratiâ es aſſecutus. Inſtrui per ſingula non eſt operoſum, modò præſtare te dignum Cardinalem velis. Qua id fiat ratione, habes in promptu, velle eſt opus. Dicebat Socrates,* quibus hominibus perſuaſum eſſet, ut nihil mallent ſe eſſe, quàm bonos viros, iis reliquam facilem eſſe doctrinam. *Pauca, & prima de multis hæc ſunt, quæ commemoro. Voluntas, & ſtudium porriget reliqua.*

Sententia Senecæ.

Socratis item.

Sed addam aliud, in quo eniti toto ſtudio debes, ut quantùm videlicet antecellis loco, tantùm & meritis præſtes: laudata poteſtate nihil utilius, nihil quòd infrà poſitos ad reverendum, parendum, & ad ſuſcipienda bonorum operum deſideria fortiùs animet. Divinitatu, non humanitatu putant populi, quod ſupra ſe vident; & magna admirantes æquanimiter patiuntur duci, quocunque eſt opus. Ea res quantùm publicis proſit, nemo ignorat. Exempla attendimus omnes magis, quàm præcepta, nec eſt in quo peccent graviùs mali Eccleſiæ Principes, quàm quòd in imitationem ſui reliquos trahunt. Induendus ergo novus eſt homo, & novi ſenſus formandi, qui juxta Platonem plùs à cæteris hominibus differant, quàm viri à pueris. Quæ poterant privato forſitan indulgeri, non indulgebuntur publicam perſonam tenenti. Cum dignitate creſcunt crimina. In magna fortuna, *inquit Hiſtoricus*, minima licentia eſt, neque ſtudere, neque odiſſe, ſed minimè iraſci debet; quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio ſuperbia, atque crudelitas appellatur. *Relinquenda ſunt tibi delectationes antiquæ, omittendæ evagationes quotidianæ, raro, niſi cùm expedit, producenda hæc dignitas in publicum eſt; oblata enim frequenter vulgi oculis vileſ; ſecretum, & raritas æſtimabiliorem illam reddit; inſtituenda eſt vita ſeverior, & vitæ adjungenda major religio: quod in aliis eſt mediocre, id in te eſſe cumulatum oportet, continuum, & conſtans, opus bonum proprium tuæ profeſſionis appareat, os verò quod Evangelio eſt conſecratum, nil habeat turpe, aut vanum, aut multum, in eo perſonet ſemper verbum Dei, & ſicut turpe ſibi Juriſconſulti putant ſine lege loqui, ita tu inconveniens Verbum crede, quod caret ſcripturâ. Cantato cum Propheta quotidie:* Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua Domine! ſuper mel ori meo. *Nulla porrò intemperati animi in te ſigna appareant; non libido, non luxus domeſticus: caſtigata ſint ad unguem ſingula: corporis tui is ſit cultus, is veſtitus familiæ, ea frugalitas menſæ, illa mediocritas totius ornatûs, ut qui hæc intueantur, Sacerdotio digna exiſtiment, & benedicant operibus tuis: multùm hæc cura miniſterium noſtrum commendat. Nihil enim vel ad laudem, vel ad detractionem tam obvium eſt, quàm exterior ſpecies. In qua eò diligentiùs eſt vigilandum, quò difficilior ejus moderatio.* Magnum, *inquit Cicero*, eſt tueri perſo-

In dignitate conſtitutum meritis abundare oportet.

Sententia Taciti.

Seipſum ad virtutum animat.

Præclara monita, notatùque digniſſima.

nam Principis in Republica, quæ non animis ſolùm, ſed etiam oculis debet ſervire civium. *Innocentiæ quoque, & integritatis, & magnitudinis animi & beneficentiæ ſtudium ſuſcipe. Actiones tuæ dignum in domo Dei famulatum oſtendant: illa etiam diligentia non habeatur in ultimis, ut pateat omnibus domus tua, & faciles ſint acceſſus ad te. Audiendi non ſis impatiens, nec accelerata attentio. Benigna dentur reſponſa, conſolationem capiant, qui te accedunt, nemo triſtis diſcedat, opera verò non ſegniùs impendenda, quàm offerenda.* Tibi enim (*ut ſcriptum eſt*) derelictus eſt pauper; orphano & pupillo tu eris adjutor: *labor nullus moleſtiam habeat. Eſſe nunc te Cardinalem puta, cùm aut egenti aliquid pium præſtas, aut publicam curas: hæc ſi propter gloriam in gentilitate olim fiebant, quid ni tu in Chriſtiana vita propter DEUM id agas? Addi ad hæc præcepta poſſent plurima dignitati tuæ cognata, ſed ea per te noſces, ſi (ut dixi) adjungere honori etiam onus voles. Quæ dico,*

Hortatur ſeipſum.

magis eò pertinent, ut ſanum aliquid inter multa noxia repat, quàm ut abſoluta vitæ norma tradatur. Vigila Papienſis, & eſto ſobrius, & non careant dies tui & noctes recordatione beneficij accepti. Anni prætereunt, & mors appropinquat. Pugna ut hæc tanti oneris ſpecioſi ſarcina, ſicut corpus gravat, ita non opprimat hominem. Dominus DEUS ſit in corde tuo ſemper, & quando Vicariatui ſuo membrum te addidit, etiam præſtabit, ut collaborare ad communem ſalutem valeas. Hæc Papienſis ſecum ipſe: quæ utinam Eccleſiæ Principes, uti par eſt, altùm menti ſuæ inſcribant.

Ei galerum Pius ſua manu impoſuit.

Ad ſacræ purpuræ honorem vocatus cum nonnullis aliis lectiſſimis Patribus, quos ipſemet Pius enumerat in ſuis commentariis, quique cùm abeſſent omnes, & unus tantùm adeſſet Papienſis, ei Pontifex lectulo decumbens, ſua manu vel ægrota privatim rubrum galerum impoſuit, quem ille, nullà Principum aut Majorum commendatione adjutus, ſed propriis meritis, & ſolà Pontificis in eum benevolentia conſecutus eſt. Dilexit illum unicè Pius tam propter elegans ejus ingenium, & literarum bonarum

A Pio unicè dilectus, in familiam recipitur.

peritiam, ac dexteritatem ad quæque vel ardua obeunda; quàm propter manuum puritatem, quas toto vitæ ſuæ tempore ab omni corruptionis genere ſervavit immaculatas. Ab ipſo familià Picolomineà, & inſignibus donatus, maximiſque cùm beneficiis, tùm muneribus ſenſim affectus. Sublato è vivis Pio II. cui Paulus II. ſucceſſit, habitavit ad Tyberis ripam modicis quidem ædibus, ſed multà hilaritatis gratià & aëris ſalubritate conſpicuis: emit deinde ſibi domum inſignem, quam inhabitaverat paulò antè defunctus Alexander Oliva Cardinalis S. Suſannæ: déque ea ſic ſcripſit ad Carolum Salandum Procuratorem ſuum: *Audiviſſe te credo, emptam à me domum, quæ nuper fuit Cardinalis S. Suſannæ: laudatum eſt ab omnibus Conſilium meum: dicam nunc habitare me ut Cardinalem, non ampliùs ut murem.* Secedebat aliquando æſtivo tempore in Hetruriam ad Senonenſes, cum quibus propter ſanctiſſimi Patris Pii memoriam libenter vivebat, ubi & prædia & domos ſibi paraverat. Biennio ante obitum Lucenſi Eccleſiæ præfectus, adque illam viſendam profectus, à Lucenſium Clero & Magiſtratu iis honoribus exceptus eſt, quibus

Romani

Romani Pontifices, ſi quando Lucam diverterunt, recipi conſuevêre. Hanc Eccleſiam vetuſtate collapſam, unà cum Epiſcopali Palatio ruinam pariter agente ſumptibus reſtauravit. Cenſus illi Sacerdotiorum fuêre ad modeſtiam dignitatis, quorum acervos non modò non quæſivit, ſed in aliis etiam vehementer deteſtatus eſt. Vir certè magni conſilii & incomparabilis ingenii, manu dexter ad omnia, ad quæ animum intendebat; elegantis & exquiſitæ doctrinæ, in ſcribendo non minùs ſententiarum pondere gravis, quàm venuſtus: frequenter de induſtria ſacræ paginæ verbis utebatur, utpotè quæ ſorti ſuæ & dignitati convenire plurimum exiſtimabat. Multa Eccleſiæ Papienſi, quam cum Lucenſi ad obitum uſque retinuit, munera, bona ac beneficia contulit, quæ ipſemet commemorat epiſtolâ 194. Et licèt divitiis Purpuratorum neminem attingeret, profusâ tamen liberalitate omnibus anteſtetit.

Vir fuit egregius, doctus & liberalis.

At quantus, qualiſve fuerit in parentes, in eos, à quibus beneficium accepiſſet, in Eccleſiam ipſam, in amicos, in ſervos, in Literatos, paucis hoc loco referre placet. Sanè quanta, & quàm obſequioſa fuerit erga matrem illius charitas, affatim docet epiſtola ad Jacobum Volaterranum Secretarium ſuum in hæc verba: *Accepto nuncio, ut ſcis, deſperatæ ſalutis maternæ, veni anxius, relictis aquis Piſanis, nullis intercurrendum votis, nullis orationibus, nullis piis operibus parcens, commendavi DEO animam dulciſſimæ matris; rogavi, ut annum adhuc hunc imminentis remiſſionis mihi eam promitteret, poſt quem ſiccis oculis vocationem ultimam eſſem laturus. Fateor imbecillitatem animi mei ad cætera fortis, ad hanc unam rem minùs firmi: Lacrymæ in omnem ejus recordationem fluebant; parcere gemitibus non poteram vel ex invito erumpentibus: nummis erant ſemper plenæ manus, quos dividerem obviis Chriſti pauperibus; cupiebam ad quantulacunque intervalla illos obvios fieri, & dolebam, cùm non apparebant, quaſi, qui miſericordiam DEI non apparentes eriperent. Urbem verò ingreſſus præteritis ædibus noſtris rectà domum ejus contendo, quæ me ſuſpecto,* O Fili, *inquit*, magna eſt pietas tua: vocet, qua velit hora Altiſſimus, non gravabit me mors; erit enim, qui derelictam ſoletur, & defunctam quoque ſepeliat, & ſuffragiis adjuvet. *Hæc dicta Matris quàm ægrè ſuſtinuerim, ne fletibus effuſis exciperem, ſileo: Conatum certè omnem adhibui, ut mæſtam animam erigerent oculi, & vultus ex bona ſpe lætitiam indicaret: Ea, quæ ſecuta eſt nox, multò illi quàm anteriores, quietior fuit. Medici, qui primum advenienti de maternis rebus actum nunciarant, ad patiendúmque erant hortati; manè reverſi tentatâ ſtatim venâ,* non *inquiunt*, noſtra ope tanta noctis hujus eſt facta converſio: tua, Cardinalis, eſt medicina, tuo reditu vivet mater, ſi vivet: Conſtantior multò quàm antè vena eſt, atque æqualior. *Ex illa die ægræ aſſedi ſemper, & alimenta meis manibus miniſtravi: Sed intereà variante aliquando morbo, coacti ſumus in metum ſæpè adduci: Crevit nonnunquam febris, nonnunquam eſt diminuta: Æſtas, & menſis Julius etiam valentibus gravis, debilitante quoque morbo vires, timendum oſtendunt: Sermo vivax, corporis motus, exſcreationes multa ac valida, & in primis alimentorum retentio deſperandum non ſuadent: in manu Domini vita ejus, & mori: Ingreſſus noſtri & exitus ipſe*

Ejus tenerrimus amor in matrem.

Ægræ matri piè aſſidet, & alimenta miniſtrat.

eſt arbiter: ſui judicii ſit dare matrem atque adimere: à me illi æternæ habendæ ſunt gratiæ, quod audivit vocem fletûs mei, dedítque, quod à ſalute eſt proximum, ut viventem aſpicerem, & reconvaleſcentem alloquerer, & piâ quoque manu concupitam benedictionem acciperem.

Curat ut nepos optimè instituatur.

Quomodo verò Chriſtophorum nepotem ſuum virtute & literis imbuendum curaverit, habemus teſtatiſſimum ex pluribus literis, in quarum unà ſic Informatorem ejus alloquitur: *Prima de moribus ejus ſit diligentia, ut ingenuè vivat; ut ætatis illecebris non capiatur, venatorum & luſorum contagia vitet, Religionis ſit memor. Beatæ Virginis horas antè didicerat; committendum non eſt, ut per neglectum illas dediſcat: Eſuriat panem Domini, ad ejus cultum jam nunc imbuendus eſt animus: Proxima cura de literis, ut nullum tempus, niſi quod datur valetudini, vacet: Libri ſint ſuæ delitiæ, in ijs ſe oblectet, & ad virtutem confirmet: Memoriam inprimis exerceat, ſine qua tenuis in magno conatu eſt fructus.*

Ejusdem literæ ad nepotem.

Ad ipſum verò Nepotem ſic ſcribit: *Video, mandati mei es memor, ſtudia non intermittis, & ſtylum jam non ineruditè exerces: placent hæc adoleſcentiæ initia: Tam te diligere potero, quàm tu literas diliges. Da etiam operam, ut de Religione & moribus tibi ſit ſtudium: Indignus eſt labor, qui linguam ad dicendum, non etiam mentem ad bene operandum inſtituit. Summa omnia ad virtutem porrigit DEUS, ætatem integram, non anguſtam rem domi, præceptorem bonum, & admonitorem fidelem, illum ſedulò audi, & venerare ut patrem.*

Mirè ſe affectum in Eccleſiam Rom. docet.

Porrò quod in parentes carnis ſuæ præſtitit, hoc multò magis in Eccleſiam Romanam, quam ut veram, ac præcipuam matrem ſemper coluit: Quamobrem poſt ſuam ad Cardinalem aſſumptionem, de ea, ac de ſe ipſo ità ſcribit: *Animum firmo ad diligendam Sedem Apoſtolicam; ad diligendam ſalutem gregis Dominici; ad tuendam, quantùm per exilem hunc Spiritum licet, Romani Pontificis Majeſtatem: Totus hîc hæreo, totus hîc ſum; totum me locus hîc habet: Patriam præter hanc unam non novi: Corporis hæc & animæ eſt patria. Princeps mihi nullus eſt præter Romanum Pontificem: A nullo honor exhibitus, à nullo vitæ commoda data, præterquàm ab uno Romano Pontifice. Frater mihi ſolus erat ex omni fratrum turba reliquus, hic militiam Eccleſiæ ſequens, ſanguinem pugnando dedit Eccleſiæ: Ego in curiam veniens pauper & egenus, renatus hic ſum, ditatus hîc ſum, & poſitus cum Principibus Eccleſiæ ad conſilium univerſalis Eccleſiæ: Hîc habitant oculi mei, hîc meæ curæ incumbunt: Fortunâ vexante Eccleſiam, vexor & ego; triſtante Eccleſiâ, triſtor & ego; eâdem ſecundis ſuis lætante, lætor & ego: nullus illi affectus eſt, quem ego ſtatim non ſentiam: Si inutilis miniſter ſum, fidelis ſum tamen: Denique, ſi cor hominis reſpicit DEUS, & ex illo homines judicat, judicium certè ego cum miſericordia exſpecto, quia domus ſua mihi eſt cordi, quia toto ſinu eam complector.* Et alibi æquè piè: *Sum peccator maximus, ſed inter mala multa id boni præſtitit DEUS, ut coluerim ſemper Apoſtolicam Sedem, & quaſi ſatelles fuerim Romanæ Eccleſiæ usque adeò ſummo Pontifici ſerviens, ut nulla unquam ſæcularium Principum patrocinia, propoſitis etiam non contemnendis præmiis, ſim paſſus ſuſcipere.*

Ejus in benefactores ſuos gratitudo & amor.

Hactenus qualis erga Eccleſiam, & pro Eccleſia fuerit Papienſis indicavimus: Nunc qualis in eos, qui ipſum aliquo beneficio affeciſſent, demonſtremus. Illos certè tanquam tutelares quoſdam

Deos

Deos, & humana pænè Numina ſibi propitia ſummâ fide ac Religione colebat. A Pio II. Romano Pontifice innumera beneficia ſe accepiſſe paſſim & cum laude minimè vulgari commemorat: Omniáque ejus ſcripta Pii patris beneficentiſſimi memoriam ubique perſonant. Poſt Pii mortem Philelphum modis omnibus hortatur, ut ea retractare non gravetur, quæ adversùs ejusdem ſanctiſſimi Patris famam tam mendaciter, quàm mordaciter indignabundus effudiſſet: Decantatâ poſteà palinodiâ, eidem Philelpho gratias agit. Ejus pariter gratus animus in Cardinalem Dominicum Capranicam (cujus ſupra n. 9. mentionem fecimus) & cui à ſecretis quondam fuerat, relucet plurimùm ex epiſtolis ad diverſos ſcriptis. Simili propenſione ferebatur in amicos: Teſtes ſunt humaniſſimæ juxta ac ſuaviſſimæ literæ illæ, quas cumulatim ad eos dedit; verbáque illa omni melle & ſaccharo dulciora, quibus ad eosdem ſibi de adeptis honoribus gratulantes utitur: in earum unâ hiſce affatur amicos: *Non minùs amicis, quàm mihi geritur hic pileus &c. Hæc dignitas profeſſione mea dicetur, uſu verò tua, & eorum, qui mihi ſunt benevoli.* Et certè nihil ſe ob novi honoris augmentum erga amicos immutatum pluribus epiſtolis profitetur: *Cardinalis dignitas non me inflavit; non extulit; non obllivioſum, aut contemptorem fecit amicitiæ veteris, divinæ pietati uti illam adſcribo, ſic & in vos, ubi licuerit, ea utar.* Ideò Franciſco Patritio Præſuli Cajetano ita ſcripſit: *In ſcribendis literis tuis velim poſthac veterem & rectam conſuetudinem ſerves, mihi ſalutem dicas, & unum non plures appelles: Nolo enim ob cultum mei barbariſmum in ſermone committas; aut dum anxiè humanus es, pecces in Grammaticam. Si dignitate excello, etiam commodiùs inſerviri illi per ingenium poteſt, quàm per monſtra verborum: hoc inter nos ſervemus deinceps.* Et alibi. *Extulit mihi dignitas terrenam hanc ſpeciem; animum in ſua humilitate continuit; inopiæ veteris, amicorum, & conſuetudinis, & locorum quoque, in quibus ad virtutem exercitatio fuit, gratè ac piè recordor in mente; uti, Antoni, Papienſi potes, ut utebare antè Jacobo, immutatum tibi nihil invenies.* Sed hæc, licèt longè plura in penu habeam, de colendis amicis, retinendáque conſtantiſſimè in omni ſtatu amicitiâ & ſinceritate ſufficiant.

Amicis pariter amicè affectus.

In famulos verò gratiſſimus ſemper fuit, & perſonas quascunque gradu ſuo multò inferiores, ſi, quod illæ fortè olim ſibi præſtitiſſent officium: quo in genere præclarum eſt legere, quæ ſcribit diverſis epiſtolis de obſequiis, quæ ipſe minutatim commemorat, ubi ſe unius ex illis conſervum nominat: *Quo tempore*, inquit, *famulabar Cardinali Firmano, Petrus de Monteſalco, diſpenſator Domûs ſuæ erat: Conviximus in eodem famulatu annos multos; illius erga me, mea erga illum plurima fuerunt amicitiæ opera.* Et de aliis. *Commendo Dignitati tuæ utrumque, non ut famulos, ſed ut fratres benignè illos accipias; quod ipſe non potui, pro me utrique retribuas.* Et alibi de alio quodam: *Filium mihi illum puta, non famulum.*

Benevolus in quoſcunque ſibi affectos.

Denique literatorum omnium ſua tempeſtate Patronus ſemper extitit, atque in eos tam propenſus, liberalis, ac beneficus, ut nihil frequentius videas in illius epiſtolis ad diverſos, & viciſſim in datis ad ipſum à Cardinalibus Theodoro Epiſcopo Tarviſino, & Stepha-

Literatorū ſuo ævo præcipuus fautor & Mæcenas.

phano Nardino Archiepiſcopo Mediolanenſi, à Campano Præſule Aprutino, à Platina, Philelpho, & quampluribus aliis. Et ipſe quidem Papienſis ſic habet in Epiſtolarum unâ ad Chriſtophorum Landinum: *Te amo, Landine, memor antiquæ conſuetudinis noſtræ, & certè etiam præſtantis ingenij tui, cujus ſemper laudator inventus ſum: Ornamenta dignitatis noſtræ nil mihi ademerunt de amicorum memoria: imò infelicem crederem hanc meam felicitatem, ſiqua dedit Deus cultoribus doctrinæ, non eſſent mecum communia.* Et in Epiſtola ad Bartholomæum Scalam: *Quòd me amas, permultùm mihi gratulor: bonorum enim, & doctorum virorum ſtudia ante omnia expetij ſemper, & inter prima dignitatis ornamenta repoſui.* Baptiſta verò Platina his eum compellat vocibus laudatoriis in ſuarum Epiſtolarum unâ: *Te mihi potiſſimùm ex tot Patribus in hanc Curiam veniens Patronum ac mæcenatem delegi: tu unus viſus es, cujus æmulus atque imitator dici fuiſſe ambio, cui omnia illa inſunt, quæ in viro clariſſimo ac propè divino eſſe debent. Quid enim humanitatem ac manſuetudinem tuam, quid inauditam clementiam, quid modum in tanta poteſtate rerum, quid doctrinam, quid incredibilem Sapientiam tuam commemorem? quibus tibi apud omnes gentes & nationes tantam gratiam & authoritatem comparaſti, ut neminem quàm te malint videre: idque etiam à Deo tacitè expoſcant in tanto, támque excelſo dignitatis gradu apud ſanctum Patrem & Pontificem noſtrum Pium, cujus nutu, ac divinâ Sapientiâ, quæ ſunt in terris, reguntur omnia: huic tu aſſides, hunc imitaris, hujus ſanctiſſima imperia atque edicta, quo effici modo debeant, & poſſint, tu unus nobis omnibus oſtendis.* Hujusmodi literæ à doctis paſſim ad hunc Cardinalem datæ, viſuntur innumeræ: Philelphi viginti & una; Campani ſexaginta & octo; Ficini totidem; Politiani, Lollii, aliorúmque ultra centum: quibus omnibus quanti hunc Sapientiſſimum virum fecerint, orbi teſtatum voluêre.

Audiatur præ omnibus Platina.

Legatione Umbricâ fungens, rem maximè arduam quaſi miraculo componit.

Sub Sixto IV. celebri legatione functus eſt in Umbria & in adjacentibus provinciis, quas prudentiſſimè juxta ac integerrimè adminiſtravit. Nihil in hac legatione operoſius habuit, quàm quod cum Lucenſibus & Foyanenſibus pro dividendis eorum finibus egit; maximè quòd Florentini & Senenſes hàc & illàc ſtantes, contentiones diſſidentium pro ſuo quique ſtudio adjuvarent. Conventum denique hac lege utrimque eſt: ut res tota Papienſis Legati arbitrio decidenda relinquatur, qui ægrè ad cognoſcendum de hac cauſa deſcendebat, quòd Patronis illorum prænominatis æquè debitor eſſet, nec ullum ex ipſis, quoad fieri poſſet, lædere vellet. Attamen Dei benignitate, qui etiam cauſæ, cœleſti ſigno favit; ejuſdémque Cardinalis induſtriâ, omnium plauſu negotium eſt confectum, proùt ipſe narrat in Epiſtola 494. ad amicum his verbis. *Rem auditu parvam, fructu magnam, tractu difficilem, ſuſceptam à multis, à nullis perfectam, ab officio etiam Sacerdotis non alienam, quinquaginta trium dierum pertinaci operâ tandem confeci. Patientiâ meâ victa eſt ruſtica duritas: pronunciavi inter Lucenſes & Foyanenſes: id quidem judicium (quod non doctorum hominum modò, ſed prudentium quoque laudabatur ſententiâ) neutris tamen placebat judicatum. Parabant ſe ambo ad implendas querelis Reſpublicas ſuas, & Oratores ad eas jam miſerant, in cauſa æquiſſima non defui mihi: contraxi undique quidquid ad trahendos animos, vel arte,*

Ejus de hac re Epiſtola affertur.

vel

vel ingenio potui: vide mutationem dexteræ Excelſi! Quod voluntate ſuſcepturi anteà non videbantur, paulo pòſt vel neceſſitate judicij, vel ſedulitate Judicis, honorificis ſuſceperunt decretis. Agro igitur litigato ad cognoſcendos fines ſtatuti ſunt termini, & æternùm pax imperata, cujus etiam ſtabiliendæ causâ, quadrageni à quoque Oppido publicè miſſi, complexi ſe invicem ſunt ac oſculati: Regio hæc omnis tam inſperato eventu non modò exultat, ſed mihi gratulatum occurrit, ac gratias agit. Florentinis quoque ac Senenſibus perjucundum hoc nuncium accidit, non obſcurè videntibus magnæ inter eos contentionis occaſionem eſſe ſublatam. Non fuit tamen diligentia noſtræ tam ſalutaris operis conventio: egit omnia virtute ſua Altiſſimus, qui in faciem Chriſti ſui reſpiciens, ſigno etiam cæleſti oſtendit, quem vellet finem piis laboribus: fiebat meo inſtituto quaqua die in vicina Eccleſia ſolemne ſacrum de Spiritu Sancto: horis etiam omnibus ad quamque actionem invocabatur ille à me. Mira res, & à fidelibus non irridenda: Conventu uno inter cæteros, qui in agris apud deſertam quandam Beati Sabini Eccleſiam à contendentibus me præſente eſt habitus, cùm alternationibus mutuis eouſque progreſſum eſſet diſſidij, ut ad deſperationem ultimam res jam inclinaret, mæſtis omnibus & ad diſceſſum paratis, lux Domini ſubitò affulſit, ſpem amiſſam reddentis: clariſſimâ die, nullis ventis aut nubibus Columba candoris immenſi à Semptentrionalibus lapſa, devolánſque ſupra ipſum Conventum, antequàm terram attingeret, in flammam eſt reſoluta, neque pòſt ampliùs viſa admirationi omnibus fuit. Oſtenti hujus teſtis eſt locuples, Dominicus Lucenſis, vir gravis & verax, cujus ad primum initium concitatior vox quaſi indicantis rem, aliis eſt intellecta. Redii domum lætus, affuturúmque operi eum Spiritum, qui in Columbæ ſpecie Conventui ſe obtuliſſet, promiſi, nec multos pòſt dies, illo duce, & auſpice perfeci, quæ dico. Uti hanc, ſic & illam legationem, qua eodem mandante Sixto, Peruſii functus eſt, ſecunda famâ adminiſtravit.

Spiritus Sanctus columba pacis ſpecie apparens, diſſidentes pacificat.

Bienniô ante obitum Tuſculanæ Eccleſiæ titulô, à Sixto Pontifice, honeſtatus eſt. Ineunte autem anno nono Pontificatûs Sixti in Vulſinenſes, tridui iter ab urbe Roma receſſit æſtivi aëris vitandi gratiâ, quemadmodùm quolibet ferè anno conſueverat: ibi cùm quartanæ febris morbô, ex eſu ficuum contractô, aliquantulùm laboraret, & ad pellendum phlegma, quòd prægravato ſtomacho inhæſerat, ignobilis cujusdam Picentis medici Conſilio uſus, Helleborum malè, ut creditur, ab illo temperatum ſumpſiſſet, ſtatim altiſſimo ſomno correptus, minùs diei ſpatio in Oppido Laurento IV. Idus Septembris die Veneris mortali vitâ exceſſit anno ætatis ſuæ ſupra quinquageſimum Septimo, Chriſti verò 1479. De quo Paulus Jovius hæc poſterorum memoriæ tradidit: *Periit Papienſis non admodùm ſenex in ſeceſſu ad cryptas Laurentianas Vulſinenſis lacûs, à circumforaneo Medico miſerabiliter enecatus, quum vir in omni negotio, præterquàm in tuendæ ſanitatis ratione, prudentiſſimus, ut quartana febris tædium diſcuteret, immite veratrum ſtultâ propinatum manu, fatô coactus, ebibiſſet.* Magnæ virtutis & Sapientiæ Cardinali funeſtus hic vitæ exitus fuit. Corpus ejus Pontificis & Cardinalium decreto in Urbem relatum, (proſequente funus familiâ) in æde Eremitarum Divi Auguſtini, contra id quod ipſe ſupremis in tabulis juſſerat, ſepulchro marmoreo conditum eſt: Epitaphium verò ab eo, dum viveret, compoſitum hócce lapidi ſuperimpoſitum:

Apud Vulſinenſes febri corripitur, ac paulò pòſt moritur.

Audi Paulum Jovium ejus obitum narrantem.

Ejus Epitaphium.

Luca ortu, Sena lege fuit mihi Patria: nomen
Dum vixi Jacobus: Mens bona pro genere.
Papa Pius ſedem Papienſem detulit, idem
Cardineo ornavit munere, gente, domo.
Vivite qui legitis, cæleſtia quærite, noſtra hæc
In cineres tandem gloria tota redit.

Ad funus de more celebrandum prædiola & domus vendita: nonnulla Xenodochio S. Spiritûs *de Saxia* elargita: aureorum octo millia domi & apud menſarios inventa Pontifici numerata: ſacra ſupellex veſtium & vaſorum argenteorum Apoſtolico ſacrario dicata. Sed ut bona ipſius omnia multis diſtributa & quaſi ſub haſta vendita, exiguo tempore conſumpta ſunt; ſic ſcripta ejus à viris gravibus & eruditis avidiſſimè comparata, nullo unquam tempore interibunt. Paulus Jovius Sixti Pontificis aucupium hoc loco perſtringens, hæc elogiis ſuis inſervit: *Scripſeras Papienſis ingenuæ piæque liberalitatis Teſtamentum, ſed id Xyſtus Pontifex irritum fecit, quòd pecunia ſatis grandis apud menſarios occultè depoſita, tanquam frugi atque opes contemnentis cenſu amplior, æſtimatione publicâ, videretur. Epigramma tamen ex eodem Teſtamento in fiſcum non venit, hæredibus utique relictum, ut marmoreæ ſepulchri tabulæ inſcriberetur.*

Sixtus Pont. ejus Teſtamentum irritum fecit.

Joannes Latomus celebris Poëta Cardinalis Papienſis memoriam hiſce verſibus, quibus eum Pio Romano Pontifici hujus nominis ſecundo comparat, exornavit.

Joa. Latomi de eo elogiū.

Hic eſt ille Cardo, & alpha literariæ
Gloriæ, Jacobus Papienſis accubat
Pio parenti, Homuncioni Sylvio:
Uterque quorum literis evectus eſt,
Ille ad Thiaræ triplicis faſtigium,
Hic ad rubentis Purpuræ: in qua ſubſtitit,
Patri hoc libenter deferens, honoribus
Ut præſtet ipſe cæteris ac dotibus:
Pio parenti filius gratiſſimus.

Quæ ſcripſerit ex Oldoino referuntur.

Quæ verò ſcripſerit vir literatiſſimus, Oldoini referam verbis: *Scripſit*, inquit ille, *Romanorum Pontificum vitas, quæ vel æmulorum malignitate deperdita ſunt, vel fortè (quod velit Deus) in aliud tempus ſervata:* Elucubravit etiam Commentarios à Pii profectione Anconam, dum in Turcas expeditionem pararet, uſque ad obitum integerrimi Patris Carvaialis Cardinalis, qui añorum ferè quinque Hiſtoriam continent, omnium videlicet, quæ ubique memoratu digna inciderunt. Alios prolixiores Commentarios de cæteris rebus ſuo tempore per Orbem geſtis conſcribere ſtatuiſſe certum redditur ex pluribus ejus ad diverſos epiſtolis de mittendis ad ſe eo fine narrationibus fidelibus, quas ipſe ſuo ſtylo digeſturus eſſet. Scripſit etiam Epiſtolas benè multas, eáſque graves & terſas, cùm otii ad alendum ingenium, tùm negotii causâ ad amicos: quarum ultra Sexcentas Jacobus Volaterranus ejus Secretarius, dum viveret, magno labore & curâ collegit. Panxit verſus innumeros, argutos magis quàm ſuaves, ejuſmodi tamen, ut facilè quilibet non malignus interpres ingenii ipſius præſtantiam agnoſcere poſſet. Edidit quoque Orationes varias,

inter

inter quas illa eminet, quam in Florentino Gymnaſio inter initia prælectionis ſuæ cum laude recitavit. Scripſit & Itinerarium, ſeu legationem ad Genuenſes Dominici Capranicæ Cardinalis, cui quondam à ſcriniis fuerat, & alia quædam in famoſis Bibliothecis inter MM.SS. aſſervata.

Severum Pauli Jovii de ejus ſcriptis judicium.

Hujus ſcripta Jovius, ſeverus Literatorum Cato, poſt recenſitas tamen ejus laudes, aliquantulùm carpit his verbis: *Fuit hic vir inter ſacrati Ordinis Senatores pari virtutis, atque fortuna munere lectiſſimus: erat enim cùm optimarum literarum ſtudio, & vigilantis ingenij fertilitate, tum animi judicio, ſtylóque & perſpicuis moribus Pio II. perſimilis, à quo adoptatus in familia nomen, & ad Purpura decus evectus eſt. Extant Commentarij graviſſimarum actionum, atque Epiſtolæ, quibus Senatoria prudentia potiùs, & Chriſtiana ſeveritatis nomen, quàm perfectæ orationis laudem petiſſe videri poteſt: quòd in curſu honorum maximis obeundis muneribus occupatus, ſplendidum illud anteà conceptum illuſtris eloquentia lumen, feſtinato & penè præcipiti, uti neceſſitas ferebat, ſcribendi genere vehementer infuſcâris. Verùm ea rudis adhuc ſæculi ingenia facilè ſumma ac admiranda cenſebantur, quæ hodie tanquam expergefactis cenſoribus, vix in infimis literarij theatri gradibus ſedem inveniunt. Sed fortaſſè populari commendatione contentus, eam abſolutè ſcribendi gloriam, uti levem, & à doctiſſimis tantùm, ideóque pauciſſimis intellectam ſprevit, ut ingenio ad ſacrarum literarum ſtudia revocato, illam quam Dij ſuperi dederant perſonæ dignitatem, religiosè tueretur. His enim moribus ſibi iter ſternebat ad ipſum rerum faſtigium; ſed illudente fortunâ in ſummo ferè deceptus hæſit, quum fata potiorem ei viam ad cœlum permunirent.* Hæc Jovius, à multis cenſor magìs rigoroſus quàm æquus appellatus.

Quæ ſcripſerit de ſua promotione ad Beſſarionem Cardin.

Debeo & hiſce coronidis loco adnectere, quæ vir Religioſiſſimus, dum ſacra purpurà à Pio Pontifice ornatus eſſet, ad Beſſarionem Cardinalem Nicænum ſcripſit: ſunt enim aurea verba, Spiritu gratitudinis & ſubmiſſione plena; audiamus illa: *Videbam*, inquit, *quàm brevi ſpatio, & quàm nullis laboribus ſumma omnia cumulâſſet divina clementia, quàm facilè paupertatem meam in ſubſtantiam; obſcuritatem nominis in claritatem; humilitatem verò in eam dignitatem mutâſſet, quæ poſt Romanum Pontificem prima eſt in Eccleſia: agnoſcebam quoque hæc omnia in recenti ætate eſſe conceſſa, valido corpore, & mente ad bonum opus idoneâ.* Plura de hoc inſigni, veréque laudabili viro, qui ſcire volet, adeat præ reliquis Jacobum Volaterranum, omnia perpulchrè, quæ hìc fortaſſè deſiderari poſſunt, referentem.

Ejus mentionem faciunt Panvinius de Rom. Pontif. Jacobus Volaterranus in vita. Pius II. in Comment. Hieronymus Garimbertus de Cardin. Antonius Sanderus in Elog. Cardin. Hieronymus Boſſius de Epiſc. Papienſib. Angelus Politianus in Epiſt. Aubery in vita. Platina in vitis Pontif. Contelorius in Elencho Cardin. & alii.

ANNO 1458.

SEDENTE PIO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE AB AYCH S.R.E. CARDINALE.

XXXII.

JOANNES ab Aych nobili proſapiâ ortus in Germania, ſacrarum literarum non minùs, quàm juris Pontificii ac Civilis Doctor egregius. *Vir*, ut inquit Ciaconius in vita ejus, *probus, eruditus, eloquens & Sapientiſſimus, Alberti II. Cæſaris quondam Cancellarius, tum ipſi, tum omnibus Germaniæ Principibus ob ſpectatæ fidei merita chariſſimus.*

Egregius Juris utriusque Doctor.

Nulla Epiſtola, nullum decretum, diploma nullum, quod momenti alicujus eſſet, ſcribebatur in aula Cæſaris, quod illius non eſſet opus. Quidquid cum Auguſti gloria ubique per Nationes & Regna eſt lectum, ex officina ejus fuit. Facilè inveniebat, quod diceret, dicebàtque graviter, quod adinveniebat. Adducere ex ſacris libris egregios locos, ſive jus Pontificium, ſive ſcripta veterum&novorum requiras,non magis in labore erat,quàm in quotidianis ſermonibus agere. Ubertas orationis tanta affluebat, ut obruerentur ſæpè vel legentium, vel audientium animi. Tenax, ingénsque memoria ſubminiſtrabat affatim, quod erat neceſſe. Admirabantur omnes hominis Germani linguam & pectus. Laudabatur ubique gentium, & dignus magnis honoribus judicabatur: hinc ſuperis faventibus, adnitente etiam Cæſare, invidente nemine, ad Infulam Eyſtadienſem evectus, Orbi ſe virum exhibuit numeris omnibus abſolutum.

Is in omni actione & negotio commendabilis, Episcopus Eyſtadenſis creatur.

Inerat illi ſumma religio, ſumma continentia, ſumma charitas, ſummus zelus, ſumma humanitas: faciles ad eum, licèt maximis occupatum curis, acceſſus erant, benigna reſponſa. Adeuntium verò deſideria tam placido excipiebat vultu, ut ſua propemodùm facere illa videretur. Teſtimonium hominis ubique erat laudabile, ubique per ſubditos prædicabatur. Vacans à publicis, vel lectioni, vel ſcriptioni, vel rei divinæ operam dabat. Ea erant refrigeria ſua, & occupatæ mentis levamina. Non vacabat Principum more deliciis, non otioſus per ſaltus & nemora errabat: voluptatem & epulas, libidinum inſtrumenta, ut peſtem vitabat. *Erat in eo non ingenium modò, & litera, & mens, & eloquium*, inquit alicubi Papienſis, *ſed & prudentia, & timor Domini, & conſcientia recta: rara ſanè tot, tantorúmque bonorum conjunctio.*

Papienſis de eo Teſtimonium.

Hinc Pius II. Romanus Pontifex, qui neminem niſi ſui ſimilem, id eſt, doctum & virtuti deditum ſacro Collegio adſciſcere conſueverat, hujus præclari viri dotibus captus, eundem abſentem Viterbij Pridie Kalend. Junij anno ſalutis 1462. inter Presbyteros Cardinales, magno Germaniæ plauſu, adoptavit, atque ad eum has, quas ſubjicio, literas dedit: *Maximâ, fili chariſſime, & excellentiſſimâ à nobis dignitate donatus es, exigentibus id meritis tuis præclaris & ſuſpiciendis. Spes nobis eſt, utilem hanc tuam promotionem*

Pius Pont. magni hominem facit, eúmque purpurâ ornat.

Eccle-

Eccleſiæ futuram: Idq; ex eo maximè, quòd prudentiâ ſingulari, doctrinâ exquiſitâ, & virtutibus Præſule dignis excellas. Nulla in te ſordes vitiorum noſcuntur: Non arrogantia; non avaritia, quæ hominem excæcat & idololatram facit; non libido, quæ hominum vires enervat; non crapula, non ebrietas, quæ deſpicabiles viros reddit & odioſos. Mundas geris manus, juſtitiâ polles; charitate ferves, zelo religionis æſtuas. Tot ornaris virtutum fulgoribus, ut dignus habeâre, qui Vicario JESU Chriſti & aſſiſtas, & cum eo conſulas Eccleſiæ, &c. *Præclarum Pii de eo teſtimonium.*

Non diù vixit in Purpura vir longiori ævo digniſſimus, ſiquidem altero ab aſſumptione ſua anno, maximo omnium luctu, fatis conceſſit Eyſtadii ipſis Januarii Kalendis anno à partu Virginis 1464. Ferunt Pium Pontificem, cùm ejus ex vita migrationem intellexiſſet, Romæ in publico Conſiſtorio non ſine lacrymis dixiſſe: *Meritò, Patres ampliſſimi, Epiſcopi hujus mors Eccleſiæ deploranda venit, utpotè, quæ in eo decedente auream ſui corporis columnam amiſit.* Hic in Germania fuit acerrimus Cleri reſtaurator, hæreſum domitor, Jurium Eccleſiæ vindex, & pauperum pater longè humaniſſimus: Xenodochium Eyſtadianum de novo conſtruxit, ut inopes & ægroti commodiùs locarentur. Cineres ejus ad Cœnobium S. Walburgis tranſlati, ibidem in Sacello S. Agnetis à ſe conſtructo quieſcunt. Marmori verò ſequens virtutum illius elogium inſcriptum eſt. *Præmaturè moritur.* *Pii de eo mortuo elogium.* *Ejus Epitaphium.*

De Aych, cui nomen erat, claraq; è ſtirpe Joannes
Aureatenſis tu hìc Præſulis oſſa vides:
Si DEUS & Superi vivunt, & amœna piorum
Sunt loca, nec probitas munere caſſa ſuo eſt:
Hunc benè pro meritis, lector, jam credere dignum eſt,
Inter Cælicolas connumeràſſe DEUM.

De eo agunt Ciaconius in vita. Catalogus Epiſcop. Eyſtadienſium. Bruſchius de Epiſcop. Germ. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Ferdinandus Ughellius in additionibus ad Ciaconium.

ANNO 1464.

SEDENTE PAULO II. PONTIFICE MAXIMO

De

THOMA BOURCHERIO
S. R. E. CARDINALE.

THOMAS Bourcherius nobilis Anglus, Germanus frater Henrici, qui poſteà Erſexiæ Comes liberalitate Henrici IV. Angliæ Regis declaratus fuit: Vir doctrinâ, probis moribus, ac pietate orbi Chriſtiano clarus, Oxonienſis Academiæ primò alumnus, deinde ejuſdem Cancellarius, ac ædis S. Martini Londini Decanus, ex Elienſi Epiſcopo Cantuarienſis Archipræſul & Angliæ Primas, mox Presbyter Cardinalis Titulo S. Cyriaci in Thermis à Paulo II. renunciatus, ampliſſimis hiſce dignitatibus ſecun- XXXIII. *Maximis ſenſim dignitatibus, ac ipſa denique purpurâ ornatur.*

da. ui nomiitis fama cum rerum emolumento præfuit annis minimùm viginti.

Hujus Præſulis doctrina ex eo maximè colligi poteſt, ut aſſerit Pitſæus, quòd Hæreticorum examen ſæpè ſæpiùs illius judicio & prudentiæ à Sede Apoſtolica commiſſum fuerit, & quòd ſemper in iis rebus ad ſummum Pontificem, Curiámque Romanam, ſuam ſententiam ſacrorum Canonum auctoritate fultam, ſcriptis miſerit. Multa edidit præclara ingenii ſui monumenta ex authore Catalogi Scriptorum Angliæ Pitſæo, & ex Polydoro Virgilio: Sed quænam illa fuerint, cùm, præter decreta quædam Synodalia, auctores prælibati non determinent, me latet. Cancellarii munere ac Regii Conſiliarii in Anglia ſub Henrico VI. ac Eduardo IV. Regibus integerrima fide functus eſt. Regnante verò Richardo III. (qui occiſis duobus Eduardi filiis, quorum partes Thomas ut fidelis Miniſter ſecutus fuerat, Regnum vi ac dolo occupaverat) à ſeditioſis carceri traditus, in vinculis manſit uſque ad cædem ejuſdem Richardi Regis uſurpatoris Regni. Eo enim ab Henrico Richmondiæ Comite ſub annum ſalutis 1485. acie victo ac interfecto, Thomas libertate donatus, priſtinis honoribus reſtitutus eſt. Cùm verò tum omnia in Regno ob aſſidua inteſtini belli diſſidia, & cruentas molitiones cædibus & ſanguine maderent, ipſéque non ſemel inter tot turbines præſentiſſima capitis diſcrimina ſubire deberet, vitæ tædio ac animi mœrore confectus, obiit nondum planè ſenex die 30. Martii anni 1486. Sepultus Cantuariæ in Eccleſia principe cum ſequenti Inſcriptione funerali.

Multa ſcripſiſſe perhibetur: Nobis tamen ignota.

Moritur in ſeditione Anglica.

Ejus Epitaphium.

HIC JACET REVERENDISSIMUS PATER ET DOMINUS
THOMAS BOURCHERIUS, QUONDAM S. R. E. S. CYRIACI
IN THERMIS CARDINALIS, ET ARCHIEPISCOPUS HUJUS
ECCLESIÆ. QUI OBIIT XXX. MARTII, ANNO M CCCCLXXXVI.
CUJUS ANIMÆ PROPITIETUR DEUS.

De eo agunt Nicolaus Harpsfeldius in Hiſtor. Anglicana. Joannes Pitſæus in Catal. Script. Angl. Jo. Franciſcus Blondus in Hiſt. Anglic. Auberyus in vita. Panvinius de Rom. Pontif. & alii.

ANNO 1464.

SEDENTE PAULO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

OLIVERIO CARAFFA S.R.E. CARDINALE.

XXXIV.

Ob illuſtres natales, eruditionem & virtutes maximis.

OLIVERIUS Caraffa nobiliſſimis natalibus Neapoli ortus, Franciſci Diomedis Caraffæ Magdoloni Comitis Germani fratris filius, non modò Majorum ſuorum ſplendore, ſed propria etiam virtute clarus, à teneris annis literarum ſtudio, præſertim legali ſcientiæ ſtrenuam navavit operam: Qua in facultate, cùm ob excellens ingenium miros brevì feciſſet progreſ-

ſus

ſus, Magiſtrorum judicio doctoratûs inſulam promeruit, ac cum plauſu Neapoli inſpectante populo Juvenis admodùm accepit. Exindè Canonicus Eccleſiæ Neopolitanæ factus, cùm morum gravitate, doctrinâ, humanitate atque prudentiâ coæqualibus longè antecelleret, anno ſalutis 1458. à Pio II. Archiepiſcopus Neapolitanus, & à Ferdinando Arragonio Siciliæ Rege ſacri regii conſilii Præſes nominatus eſt, quem Magiſtratum pluribus annis ſumma cum laude ità exercuit, ut omnibus gratus, acceptúsque, Regi verò gratiſſimus evaderet. Quare adnitente maximè eodem Rege ſub annum 1467. à Paulo II. hominis virtutes exploratas habente, ſacro Cardinalium Collegio adſcriptus, titulum SS. Petri & Marcellini Romæ in publico Conſiſtorio obtinuit. Hujus Eccleſiæ titulô progreſſu temporis relictô, ad illum S. Euſebii tranſiit, quo pariter circa ſalutis annum 1479. abdicato, Epiſcopus Albanenſis, ac mox Sabinenſis renunciatus eſt. Demùm relicto Sabinenſi, Oſtienſem ac Veliternenſem Epiſcopatum, & ſacri Collegii Decanatum, ùt acta memorant, conſecutus eſt.

ſenſim dignitatibus ac ipſa purpurâ honeſtatur.

Affuit Oliverius poſt obitum Pauli II. comitiis Apoſtolicis Romæ indictis, & ſuffragium pro Sixto hujus nominis IV. viro doctrinâ & vitæ integritate clariſſimo tulit: A quo mox in vicem gratitudinis ampliſſimis honoribus exceptus, Legatus primò à latere ad Ferdinandum Regem Neapolitanum mittitur; deinde Claſſi maritimæ adversùs Turcas inſtructæ ſupremus cum rerum poteſtate Dux præficitur; ſub quo (ùt Ciaconius affirmat) nonaginta & octo triremes communibus auſpiciis militàrunt: Quarum viginti quatuor à Pontifice, totidem à Ferdinando Neapolitano, quinquaginta à Venetis inſtructæ fuerunt. At quibus honoribus idem Pontifex & Cardinalium Collegium Oliverium Legatum & Ducem ex urbe cum claſſe ſolventem complexi & comitati ſunt, Jacobus Cardinalis Papienſis in literis ad Marcum Barbum Cardinalem datis ſingillatim recenſet his verbis: *Heri* (id eſt die 29. Maii anno 1472.) *magnis honoribus noſtris, ſummo dolore meo, emiſimus Legatum Claſſis die quidem ſolemni Corporis Domini. Manè aſtante Pontifice & Patribus in Baſilica B. Petri operatus eſt ſacris: vexilla inde ex more benedicta in magna hominum frequentia de manu Pontificis ſumpſit, & pranſus eſt apud eum. Ad horam vigeſimam novo exemplo idem Pontifex comitante ſenatu & curia Legatum duxit ad claſſem, qua paulò infrà Baſilicam Petri in medio Tyberi ſubſederat: Aſcendit prætoriam, & à puppi ex loco edito benedixit item triremibus, & Legato, & familia, & omni nautica turba; quibus ſive in prælio, ſive alio caſu vitâ migrantibus plenam peccatorum remiſſionem indulſit: Complexus inde Legatum in triremi eum dimiſit, & ad Vaticanum occidente jam ſole reverſus eſt. Putas in digreſſu tam intimi Patris tenere me potuiſſe lacrymas? non tam laxit unquam pia mater unicum filium, quàm flevi ego abeuntem Neapolitanum.* In hac expeditione licèt Oliverius nullis laboribus, nullis periculis pepercerit, nihílque quod ad boni Ducis, ſtrenuique militis officium adversùs inimicos Chriſti ſpectaret, prætermiſerit, nihil tamen præclari geſtum eſt, nuſquam prodeuntibus ex Boſphoro in Ægæum barbaris: Smyrna tantùm in Aſia capta, & incolæ ejus omnes ab-

Legatus primò ad Ferdinandum Neapolis mittitur: Deinde claſſi maritimæ Dux adversùs Turcas præficitur.

Audiantur hæc de re Papienſis Cardin.

acti,

Smyrna ab eo capta. Satilia fruſtrà tentata;

acti, oppidáque multa igni ſuccenſa ſunt: oppugnare quidem, & Sataliam urbem munitiſſimam aggreſſus erat, occupato per vim portu, refractáque catenâ ferreâ (cujus partem foribus Baſilicæ Vaticanæ ad memoriam rei geſtæ præfixit) ſed defendentibus acriter, qui in præſidio erant, Turcis, prælium omiſit; atque ità re infectâ abeuntes Chriſtiani, plus terroris, quàm calamitatis hoſtibus intulêre: Cùm ferè omnium conſtans fama eſſet, illos eo anno magnam Aſiæ partem occupaturos fuiſſe, ſi ipſi mari, quemadmodùm Uſumcaſſanus Perſarum Rex terrâ, Turcas vexare voluiſſent: per quos verè ſteterit, quo minùs res ex ſententia gereretur, haud ſatis liquet, variis varia cauſantibus.

Ferraria Duci Romã venienti obviàm procedit. Beatricem Arragoniam coronat.

Ab hac expeditione reverſus Romam Oliverius, dum in urbe reſideret, Herculi Eſtenſi Ferrariæ Duci Romam venienti ad excipiendam Eleonoram Ferdinandi Regis filiam nuper ſibi nuptam obviàm proceſſit. Paulò pòſt iterùm Neapolim à latere Legatus à Romano Pontifice directus eſt, ut Beatricem Arragoniam Ferdinandi Regis filiam, Mathiæ Corvini Hungariæ Regis deſponſam uxorem, regio diademate coronaret; quod Oliverius die 15. Septembris anno 1476. magno apparatu ac pompa in templo S. Mariæ Coronatæ effecit, eámque uſque in Hungariam ad ejus virum tum maritimo, tùm terreſtri itinere in conſortio Regni Procerum ac nobilium comitatus eſt. Ibi allapſus adeò honorificè à Mathia Rege exceptus eſt, ut in convivio regio apud Albam Regalem ſupremo loco in orbiculari menſa conſederit, magníſque donatus muneribus ab Hungaro cum oſculo dimiſſus fuerit.

Pacem Italiæ procurat.

Cùm autem anno 1482. pertinax bellum inter Sixtum IV. Rom. Pontificem & Ferdinandum Siciliæ Regem exortum eſſet: Et Alphonſus Calabriæ Dux Ferdinandi Regis filius formidabilem exercitum ad oppida Romana admoviſſet, Oliverius maxima animi dexteritate, ac ſummis exantlatis laboribus, impendentium armorum motus compoſuit, ac ſedatis sūmma felicitate diſſidentium Principum animis pacem Italiæ invexit. Extat adhuc ejus pacis encomium in Senatu Romano olim habitum, in quo Oliverius maximis laudibus extollitur; eò quòd ipſius ſuaſu, ſtudio, ac operâ pax, neutiquam citra ſanguinem ſperata, Italiæ populis reddita eſſet: Placet nonnulla hujus orationis fragmenta in gratiam Lectoris ad commendandam Oliverii memoriam hoc loco referre: Sic

Ejus hac de re encomiū.

habet. *Nunc autem quoniam omnis oratio mea ad te convertenda eſt, Pater ampliſſime, qui opere in tanto maximam partem habes, qui nullis parcens laboribus & vigiliis, curâ induſtriâ, cogitatione, mente denique omnè ad hanc conficiendam pacem, auctoritatem, conſilium, magnâ & exquiſitâ prudentiâ opportunè interponere non prætermiſiſti: Omnia perluſtrans, omnia obſervans, & mente revolvens præſtantiſſimi ingenii tui ſublimitate & animi celſitudine, ubi pax inclinare videbatur, tu præſtò aderas quadam ſolertiâ, & vigilantiâ, ac rerum agendarum experientiâ bellum continuè diſſuadens, cùm ſis naturâ mitis & gratioſus, homines ad vota tua facilè alliciebas & inducebas.* Et paulò pòſt: *Non tacebo igitur quantum pro tua ſingulari virtute, animi magnitudine, ſummâ ſapientiâ & conſtantiâ pro hac conficienda & concludenda pace contenderis, elaboraveris, operam*

at-

atque induſtriam impenderis. Nam cùm tu quadam admirandâ providentiâ ſapienter conſiderares, jam victis & profligatis hoſtibus nil dignius, aut glorioſius præſertim qui Chriſtianam Rempublicam regunt, aut gubernant (ut humanitatis & manſuetudinis aliis exemplo ſint, juxta illud divinum eloquium: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde) *quàm ſubjectis parcere, & petentibus pacem dare; omnes animi & ingenij vires ad pacem convertiſti. Quippe ab ineunte ætate, cùm ſis nobilis & præclara & antiqua Caraffa Stirpe oriundus, in qua multi magni & clariſſimi viri longo ævo floruerunt, qui apud Siculos & Parthenopæos Reges maximo honore, pro ipſorum magnis & arduis rebus geſtis, ſingularique virtute continuè habiti ſunt, & in præſentia habentur, quos ſingillatim connumerare longum eſſet, ſemper bonis artibus (quas Noſtri liberales vocant) per omnes gradus ætatis educatus & altus fueris, & in omni genere doctrinæ, præſertim Civilis & Pontificij Juris excellere ſtuduiſti; adeò ut eos, qui tecum in Gymnaſiis pro tempore fuerunt, tuo excellenti ingenio, atque doctrinâ, morum gravitate & Sapientia facilè ſuperaveris, & pro tua humanitate omnibus æquè amandum te præbueris, & Eccleſiaſticam dignitatem pro tua animi modeſtia potiùs promereri, quàm habere ſtudueris, conſilio, prudentia, & autheritate, ac ſumma fide & charitate optimis & Sapientiſſimis rationibus Pontificem Maximum in tot tumultuariis controverſiis & variis voluntatibus nolentem adduxiſti; adeò ut pax majori tuo ſtudio, & diligentiâ, quàm hominum voluntate confecta ſit. Quare non Roma ſolùm, ſed Italia omnis meritò tibi gratulari poteſt, & debet, quòd tuâ operâ & conſilio, tuo ſtudio & prudentiâ, ſuavi ac amœnâ pace fruatur. O Præſulem Sapientiſſimum magnis præconiis extollendum! O digniſſimum Antiſtitem ab omnibus gentibus meritò amandum & venerandum! Non enim abs re Paulus II. Pontifex Maxim. clarorum virorum, & ipſius virtutis amator, & exquiſitor, ad cujus aures innumerabilium virtutum tuarum laudes famâ diſſeminante pervenerant, te inter Cardineos honores in Patrum Concilio collocandum cenſuit: quem vitæ integritate eximiâ doctrina, fide, Religione, conſtantia, animi magnitudine, ſummâ Sapientiâ, pietatéque in omnes præditum eſſe ſentiebat, ad tantum dignitatis culmen evexit, ut Reipublicæ Chriſtianæ, & Romanæ Eccleſiæ quaſi ſtella rutilans, integritatis ſpecimen, religionis Exemplum, & virtutum omnium ſeminarium, non minori adjumento, quàm Ornamento eſſes, & illi quandoque præeſſes, illiúsque vicem gereres, cujus pacem omnibus gentibus ſuadere tantoperè conatus es.*

Stirpis Caraffeæ claritas.

Pacis Italicæ author prædicatur: & ob ſummas virtutes laudatur.

Ferdinando Regi Neapolitano maximè charus.

Comperimus etiam in Inſtructionibus, quas idem Rex Ferdinandus tradidit Petro Lupo Neapolitano, graviſſimis de cauſis Romam ad Apoſtolicam ſedem miſſo, ut omnia Regni negotia Romæ peragenda cum Oliverio Cardinali Caraffa, & cum Antonio de Alexandris, ejus Oratore in urbe Roma apud ſummum Pontificem reſidente, conferret atque diſcuteret, nihilque ſine eorum conſiliis aggrederetur, aut concluderet. Tanti Rex fecit Oliverii Conſilium, dexteritatem, & Sapientiam. Cùm verò, ſublato è vivis Sixto IV. Alexander VI. ſucceſſor, depravatos Eccleſiaſticorum mores corrigere, atque adeò ad veterem honeſtatis normam redigere ſtatueret, ſex è Cardinalium numero ad id muneris præcipuè elegit, inter quos primum obtinebat locum Oliverius

Reformandis Eccleſiaſticorum moribus præficitur.

noſter, omnibus ut Sapientiâ, ſic zelo religionis & pietate antecellens, qui à ſacro Purpuratorum Senatu initium ducens, indéque ad inferioris Ordinis Prælatos & Clericos deſcendens, ſaluberrimas cuique gradui convenientes edidit leges: quibus eliminato maximè ſub graviſſimis pœnis ac cenſuris concubinatu, ſacrum cœlibatum aſſeruit, atque cum honeſtatis regulâ virtutem, exemplum, & avitæ pietatis ſplendorem in Eccleſiam DEI invexit.

Neapoli ſummis honoribus excipitur: ubi multa pietatis opera edit.

Poſt hæc Neapolim petiit, ut patriam, ac ſponſam ſuam Eccleſiam, à qua per viginti ampliùs annos abfuerat, inviſeret: qua in urbe eâ pompâ, eóque apparatu & plauſu exceptus eſt, ut major ipſi Romano Pontifici, ſi adveniſſet, cultus exhiberi non potuiſſet. Neapolim igitur multis triremibus, viris nonniſi nobilibus onuſtis, vectus cùm perveniſſet, die 27. Aprilis anno ſalutis 1498. Rege ipſo Federico, ac Regni Proceribus utriusque ſtatûs comitantibus, ad palatium Archiepiſcopale ſub æris campani ſono, tubarum clangore, & fauſta acclamantis populi voce deductus eſt. Ubi perſiſtens, Eccleſiæ cùm primis Cathedrali Neapolitanæ ſacras veſtes, libros, vaſa aurea & argentea, aliáque id genus pretioſa munera & ornamenta ad divinum cultum ſplendidiùs peragendum, provehendúmque dono dedit. In hac Sacellum nobiliſſimum è candidis marmoribus confectum, ac variis cœlatis figuris ornatum, cùm altari ſumptuoſiſſimo, atque ſepulchro (quod ſibi & Succeſſoribus Archiepiſcopis paraverat) erexit. Opus ſanè cunctis gentibus admirandum, ac regii ejus animi magnitudine digniſſimum. Hoc ſacellum ampliſſimis quoque redditibus annuis dotavit, adjectis ejusdem ſervitio decem Sacerdotibus, duobus Clericis, ac uno ſacriſtâ: quorum jus eligendi perpetuum Caraffeorum familiæ addixit. In eo pariter tredecim celeberrima altaria ſtatuit: primum quidem ac ſummum Divo Martyri Januario, præcipuo Neapolitanorum Patrono, ubi & ejus ſacrum corpus, è Montis Virginis cœnobio Neapolim anno noſtræ ſalutis 1497. ejus operâ tranſlatum, honorificè collocatum eſt unà cum ampullâ vitreâ, in qua ſanguis Beatiſſimi Martyris concretus aſſervatur: qui cùm in conſpectu capitis ejusdem Martyris ponitur, admirandum in modum colliquefieri, & ebullire, perindè ac ſi recens effuſus eſſet, adhæc uſque tempora cernitur. Reliqua verò duodecim altaria pari liberalitate ſanctis duodecim Apoſtolis dicavit. Nobiliſſimam quoque Iconem in ſummo altari ejusdem Eccleſiæ principis fieri curavit per manum celeberrimi pictoris Petri Peruſini, Magiſtri quondam Raphaëlis Urbinatis, quæ ſpeciem Beatiſſimæ Virginis in cœlum aſſumptæ, cum Apoſtolis circa ſepulchrum admirantibus repræſentat, in qua & ipſius Oliverii Cardinalis effigies ad vivum elaborata conſpicitur genu flexa. Palatium quoque Archiepiſcopale mirum in modum exornavit, atque ut comodius eſſet, ampliavit: Quin & magnificum Xenodochium pro infectis peſtilentiâ, ſuis ſumptibus, erexit. In æde S. Dominici Ordinis Prædicatorum Fundatoris eâdem in Urbe Sacellum Familiæ Caraffeæ proprium exornavit, in qua habetur miraculoſa illa Chriſti è cruce pendentis imago, quæ olim cum Divo Thoma Aquinate collocuta oraculum illud edidit: ***Benè ſcripſiſti de me, Thoma.*** Extant & alia longè plura ejusdem munificen-

Corpus S. Januarii Mart. Neapolim transfert: aliaq́ præclara operatur.

centiſſimi Cardinalis pietatis monumenta, quibus non modò Neapoli, ſed & Romæ, & alibi famam ſuam æternitati conſecravit, quorum hîc omnium meminiſſe, nimis operoſum foret. Si quis vero horum ſciendi deſiderio tangitur, conſulat Alphonſum Ciaconium, Auguſtinum Oldoinum, & Vincentium Veracem, omnia ſingillatim referentes.

At piam hanc manuum liberalitatem non modò erga ſacra loca exercuit Oliverius, verùm etiam in homines quoſcunque ingenuos, eos præſertim, qui literarum ſtudio operam navabant, extendit. *Nullus enim fuit* (inquit Ciaconius in vita ejus) *non Romæ tantùm, & in Italia, ſed in univerſo penè Orbe Chriſtiano literarum ſcientiâ, ac doctrinâ inſignis, aut diſcendi ſtudio illectus adoleſcens, qui Oliverii beneficium, ac liberalitatem non ſit expertus.* Hos enim mirũ in modum fovit, in ſuam aulam excepit, dilexit, facilem ſe iis ſemper præbuit, quibus potuit modis favit, bonáque omnia & commoda procuravit, ut meritò ipſe non religione modò, ac pietate, ſed & literis ac liberalibus diſciplinis excultus, doctorum virorum optimus parens, ac Mœcenas eſſe videretur. Id quod quamplurimorum Scriptorum teſtimoniis ſole clariùs, compertum habemus: cum vix ullus ea ætate Author alicujus momenti extiterit, qui non ſcripta, ac libros ſuos decantatiſſimo Oliverii nomini, agglomeratis laudibus nuncupârit. Videamus.

Mirus literatorum fautor & Patronus.

Felinus Sandæus Ferrarienſis clarus eo tempore Juriſconſultus, & Canoniſta, ac Romanæ Rotæ Auditor celeberrima ſua Commentaria ad univerſi Juris corpus ſpectantia Oliverio dicavit, prout ex nuncupatoria Epiſtola, quæ in antiquis editionibus habetur, clarè conſtat. Baptiſta Mantuanus Poëta ejuſdem ævi clariſſimus tres libros de Calamitatibus temporum, ſicut & tertium Sylvarum librum, à ſe conſcriptos, eidem dedicavit. Auguſtinus Niphus Sueſſanus, Philoſophus ac Medicus ea ætate illuſtris librum de noſtrarum calamitatum cauſis, quem anno 1505. in lucem protulit, eidem nuncupavit: in cujus initio hæc inter alia de eo commemorat: *Tu unus, quem literatorum omnium conclamatu, ætatis noſtræ decus audio, vitâ, moribus, diſciplinâ non temerè occurrebas: ad te omnes veluti ad ſaluberrimum portum confugiunt, eruditorum vox diverſa ſonat, ſed una eſt, quod tu verus omnium ſtudiorum pater diceris: redditam profectò, redditam vetuſtatem, te Præſide, eſſe conclamant. Sed extra ſuſpicionem adulationis, quod de te ſentio, dici poſſe vellem: dicerem profectò, dicerem non eſſe veterum Patrum, quem vitâ, moribus, diſciplinâ non anteceſſeris.* Ælius Franciſcus Marcheſius Neapolitanus, Diogenis Laërtii *de vitis Philoſophorum* Librum emendatum ejuſdem nomini inſcripſit. Matthæus Afflictus in Conſtitutione Regni, & Præludiis Feudorum meminit cum laude Oliverii, eúmque *Legum Doctorem clariſſimum, dignúmque Purpurâ virum* nominat. Scipio Capycius in Epiſtola ad Sigismundum Loffredum (quæ ejuſdem Sigismundi legali operi præfixa eſt) ſcribit: *Oliverium Caraffam Cardinalem nobili genere natum, accuratiſſimè legalem ſcientiam fuiſſe profeſſum.* Idem quoque affirmat Joannes Bertachinus Firmanus, celeberrimus Juriſconſultus in Tractatu *de Epiſcopo*, quem typis excuſum anno 1505. eidem Oliverio dicavit his carminibus.

Authores, qui illi ſua opera nuncupârunt, enarrantur.

Niphi de eo Teſtimoniũ.

Carmen de ejus laudibus.

Hoc alacri munus vultu, ſanctiſſime Præſul,
Suſcipe, nec ſpernas, ſit licèt exiguum.
Sit licèt exiguum, poterit quandoque videri
Grande nimis, ſi tu ſingula ſcripta leges.
Jure tibi fuerit ſi viſere ſæpè libellum,
Semper erit menti lectio grata tua.
Hinc quoque perpetuum ducet, Pater optime, nomen,
Gloria ſumma tibi, ſit licèt altus honos.
Mille tibi ſcimus patuiſſe volumina legum,
Maximâque à ſtudio gloria parta tibi eſt.
Magna meo dabitur laus, te cenſore, labori,
Famâque quæretur non moritura mihi.
Tutior externas ibit liber iſte per oras,
Cenſor te nullus juſtior eſſe poteſt.
Jure igitur noſtro celebraberis ipſe labore,
Jure tibi inſcriptus iſte libellus erit.
Tu mihi Mæcenas ſolus, Pater optime, Cæſar,
Numen eris ſolus, aſt ego ſervus ero.
Sed tibi Neſtoreos quæſo det Juppiter annos;
Perpetuum vitæ ſint pia facta tua;
Atque meis faveant cæleſtia Numina votis,
Præſul cæleſtes inter habende choros.

Plurimorū aliorum Scriptorum de eo encomia referuntur.

Petrus Feltrius Neapolitanus Medicæ artis & Philoſophiæ Doctor inſignis, Oliverio Cardinali famoſiſſimam illam Quæſtionem *de Fato* editam Neapoli anno Domini 1508. nuncupavit. Fr. Thomas de Vio Cajetanus Ordinis Prædicatorum, vir clariſſimus, ac tum ſui Ordinis Magiſter Generalis (quem Oliverius ob ſummam in literis ac Religione præſtantiam ſingulari affectu proſequebatur) quique adhuc juvenis per omnes ſui Ordinis honorum gradus ad dignitatem Purpuræ, ut ſuo loco dicemus, evectus, Orbi Chriſtiano tum rebus præclarè geſtis, tum libris doctiſſimis editis magnâ nominis ſui celebritate illuxit, Commentaria *in Libros Ariſtotelis de anima* Oliverio noſtro inſcripſit, in quorum Prologo hæc inter alia de eo præfatur: *Nulli decentiùs de anima lucubrationes inſcribi poſſunt, quàm ei viro, qui corporis voluptatibus abdicatis, animam pietate multâ, & Sapientiæ ſtudio ſemper excoluit.* Joannes Baptiſta Flavius in vita Cardinalis Thomæ de Vio, verba faciens de Oliverio ait: *Erat tunc Romæ Oliverius cognomento Caraffa, Cardinalis Neapolitanus ampliſſimus cùm generis nobilitate, tùm vel maximè literis, elegantiâ morum, vitæ integritate Sapientiâ denique, atque adeò omni virtutum genere ſui Ordinis facilè Princeps; cui Religionis cura, atque protectio à ſummis Pontificibus olim fuerat demandata.* Joannes Franciſcus Picus Mirandulanus vir eruditiſſimus, Diſputationes Joannis Pici Mirandulæ Comitis, patrui ſui viri celeberrimi, in lucem editas pari elogio Oliverio Caraffæ dicavit. Franciſcus Novellius Romanus Juriſconſultus, qui Oliverii ætate floruit, in ſuis Commentariis hæc de Oliverio ad poſterorum memoriam reliquit: *Et pariter ſplendiſſimum illud Cardinalium decus, atque lumen, ſpeculum & imago virtutum omnium, & gravitatis exemplum, hujúsque Curiæ maximum Ornamentum, immortalis memoriæ Oliverius Cardinalis*

Thomæ de Vio.

Baptiſtæ Flavii.

Franciſci Novellii.

præ-

præſidium quoque meum, & Dominus, cujus judicium, cùm eſſet vir ſapientiſſimus, eminenti ſcientiâ præditus, atque rerum maximarum uſu clariſſimus, longâq; rerum experientiâ eruditus, acre fuit. Eadem ferè repetunt Fr. Bernardinus Siculus Ordinis Minorum, Decretorum Doctor inſignis, Leander Albertus Ordinis Prædicatorum in Deſcriptione Italiæ, aliique innumeri, quos recenſere nimis longum eſſet.

Neapoli Sapientiæ domum erigit, ad erudiendam juventutem inopiâ laborantem.

Ut autem rei literariæ Oliverius non modò plauſu, ſed beneficentiâ quoque faveret, videns in Regno Neapolitano multos eſſe adoleſcentes ingenii ac naturæ dotibus excellentes, atque adeò ad bonarum artium diſciplinas aptiſſimos, quorum multi ob egeſtatem auro, argentóque omninò carentes literarum ſtudia minimè proſequi poſſent, Neapoli erigere decrevit, immò erexit peramplam domum, in qua juvenes pauperes, nedum diverſas ſcientias, ac liberales artes gratis à Præceptoribus doctiſſimis perciperent; verùm etiam inibi honeſtum victum, atque veſtitum, quamdiu ſtudiis operam darent, reciperent. Cui domui *Sapientiæ* nomen indidit, ſumptô à Romana urbe exemplô, ubi locus, in quo res literaria exercetur, ſcientiarum ſtudia vigent, *Sapientia* nuncupatur, eò quòd domus illa pateret iis omnibus, qui ſapientiam & ſcientiam proſequi & aſſequi optarent. At cùm cœpto quidem, ſed non perfecto opere, Oliverius ex hac vita migraſſet, non repugnantibus hæredibus, paulò pòſt ibi cœnobium ſacrarum Virginum è Divi Dominici familia erectum eſt, quod noſtris etiam hiſce temporibus *S. Mariæ de Sapientia* vocatur.

Cœnobium Cavenſe reformat, ac beneficiis afficit.

Tandem ut ſe in omnibus ſingulari liberalitate ac pietate gereret, cùm eſſet Cavenſis Monaſterii Commendatarius, ut vocant, Abbas, ut regularem obſervantiam fœdè collapſam reſtitueret, idque cœnobium ad priſtinum decorem proveheret, anno 1494. Monachos quoſdam Ordinis D. Benedicti Conventuales vocatos, indè dimittens, Patres Congregationis S. Juſtinæ (quæ multos ante annos Patavii cum maximo ſanctitatis odore pullulare cœperat, ac longè emicabat) ad Cavenſis cœnobii inſtaurationem introduxit, quibus Oliverius pro victu, aliiſque neceſſariis rebus bona quædam & annuam penſionem initiô aſſignavit: Deinde die 7. Auguſti anni 1497. annuente Alexandro VI. Romano Pontifice, Abbatiam illam Monachis liberaliſſimè remiſit, retenta ſibi annuâ penſione ſcutorum 2400. eâ lege, ut poſt ſuum è vita exceſſum, cœnobium illud dicta penſione liberaretur.

Propinquos ſuos moribus & diſciplinis imbui curat.

Agnatos & ſuæ familiæ viros quàm maximè extollere annixus eſt, quos identidem optimis moribus, ac liberalium artium ſtudiis erudiri curavit, ùt teſtantur Ælius Franciſcus Marcheſius in Libro de nobilibus familiis Neapolitanis his ferè verbis: *Nec modico hujus familiæ favori, & ornamento eſt Oliverius Cardinalis ampliſſimus, cujus virtute & auctoritate quamplurimi Patriarchæ, Metropolitæ, Præſules, ac ampliſſimis Sacerdotiis ornati hodie in hac familia recenſentur.* Panvinius Cardinalem Oliverium *celebrem virtute & exiſtimatione ampliſſimi Ordinis Principem* nominare non dubitavit: Ego cum Andrea Victorello, unius, ſed præſtantiſſimi Romani Pontificis Pauli ſcilicet IV. quaſi parentem & inſtitutorem dicerem. Hic enim

vixdum pubertatem ingreſſus, Romam, cùm ſe contuliſſet, Oliverium virtutum omnium doctorem convenit, in cujus contubernio diu & integrè converſatus, eas ſenſim imbibit animi dotes, quæ Pontificem ad clavum Eccleſiæ quondam ſeſſurum, quàm maximè deoerent, & condecorarent.

Eccleſia Albanenſi præficitur, quæ Papienſi debebatur.

Cùm autem Sixtus IV. Romanus Pontifex paulò ante obitum ſuum, Albanenſem Eccleſiam Oliverio, quæ ex veteri inſtituto Cardinali Papienſi viro emerito debebatur, conceſſiſſet, Papienſis ad Caurienſem Epiſcopum ſcribens, tranquillo animo id ſe ferre affirmavit, ac probavit non modò Romani Pontificis judicium, ſed & Oliverii diù dignitatem reluctantis modeſtiam his verbis commendavit: *Neapolitanum* (Oliverium ſcilicet) *confer & me, videbis ab illo omnia, à me nulla poſſe præſtari: Gratiâ ille apud vicinum Regem plurimùm valet, neceſſitudine quoque junctus eſt iis, à quibus Rex ipſe ſumit affectus. Mihi quid tale? qui nec ſuffragio Principum crevi, nec illorum patrocinio ſum gloriatus, nec niſi Romanam ſedem in hanc diem aſpexi. Quod ſola vires Cardinalis exigui poterant, hoc ſperari licebat de me: Quod Neapolitanus poteſt, & ſui poſſunt, & Rex poteſt, exſpectari de illo meritò debuit. Providè igitur Pontifex majora minoribus in dando beneficio præferens, me præterito Neapolitanum evexit.* Et paulò pòſt: *Immeritus aliquis, qualem aliquando ſors noſtra habet, ſi mihi eſſet prælatus, plena forſan res ſtomachi potuiſſet videri: Sed cùm prælatus ſit Collega nobilitate inſignis, vitâ egregius, doctrinâ præſtans, cujus menſura omnis longè meam excedit, quid triſter redditam eſſe meritis mercedem? Præſertim, cùm recenſaverit diu, locúmque inopiæ conſuetudini debitum, diù à ſe deprecatus, amico Papienſi optaverit. Conjuncta erunt ſubſellia noſtra ut priùs, de familiari colloquendi, & ſuſpicandi, & jocandi, & ridendi quoque conſuetudine nihil mutabitur: Omninò nulla veteri voluptati decedent. Novo lucro hoc inprimis accedet, quòd in dicendis ſententiis uno plus monſtratore erudiar, & in lumine ſapientis Patris perſæpè lumen videbo. Gravia enim, quòd nôſti, ſunt ejus conſilia, plena virtutis, atque doctrinæ.* Hæc Papienſis.

Papienſis id tranquillo animo fert, & hominem laudat.

Pontifex futurus credebatur, niſi mors obſtitiſſet.

Cæterùm interfuit Cardinalis Oliverius pluries comitiis Pontificiis, pluriésque proximus fuit Pontificatui: Certè fama conſtans fuit, teſte Ciaconio, illum, ſi Julio II. ſupervixiſſet, rerum ſummam, nullo non Patrum connivente, facillimè aſſecutum fuiſſe: at mors eum imperio jam jam deſtinatum ſurripuit, ſimúlque in eo decedente vota hominum eluſit. Mortuus eſt autem Romæ octogenarius, die 20. Januarii anno ſalutis 1511. ſacris Eccleſiæ myſteriis ritè expiatus, poſtquàm purpuræ dignitatem annis quatuor ſupra quadraginta integerrimô vitæ honore illuſtraſſet. Ejus cineres in Eccleſia S. Mariæ ſuper Minervam in Sacello Divi Thomæ Aquinatis à ſe, dum viveret, ſplendidiſſimè ornato, cum hac ſequenti inſcriptione conditi fuere.

Ejus Epitaphium.

OLIVERII CARAFFÆ NEAPOLITANI S. R. E. CARDINALIS,
ORDINIS PRÆDICATORUM PROTECTORIS, RARI EXEMPLI
DEPOSITUM. QUI VIXIT ANNOS LXXX.
MENSES X. DIES X. SACRI SENATUS ORNAMENTUM.
OBIIT XIII. KAL. FEBRUARII, RELIGIOSE, INTREPIDEQUE,
MAGNO SUI DESIDERIO RELICTO.

Romā

Româ verò poſt nonnullos annos, inſtante Caraffeorum familiâ, Neapolim translatus, in Sacello à ſe conſtructo, ùti teſtamento caverat, repoſitus eſt. Pro cujus animâ ſingulis annis, recurrente vigeſimâ Januarii die, in Metropolitana Eccleſia hebdomadarii Sacerdotes anniverſariam memoriam agunt ritu ſolemni.

Româ transfertur Neapolim.

Paris Graſſus in Diariis ſuis indicans Oliverii Cardinalis obitum, dixit *virum ſanctum, & irreprehenſibilem è vivis exceſſiſſe.* Sed quantum animi dolorem hujusce incomparabilis viri mors non modò ſuis, ſed etiam Romano Pontifici Julio attulerit, ſuis ipſe literis ad Leonardum Graſſum Rovereum Cardinalem urbis Legatum, & ad Joſue de Cajeta Epiſcopum Aſculanum, ejusdem urbis Prætorem datis, apertè ſignificat: En Literas. *Dilecte Fili, & venerabilis frater. Gravem animi dolorem accepimus audito obitu beatæ memoriæ Oliverii Epiſcopi Oſtienſis, Cardinalis Neapolitani nuncupati: Ejus namque erat enim firmiſſima ſanctæ Apoſtolicæ ſedis columna, cujus conſilio, utpotè ſapientis & optimi viri, libenter in gravibus rebus utebatur. Is vigore facultatis ſibi conceſſæ, & per nos confirmatæ teſtamentum, uti accepimus, condidit: Quare volumus, & mandamus vobis, ut teſtamentum ipſum per executores in eo nominatos, & deputatos executioni ad unguem demandari ſinatis. Datum in Arce Mirandulæ Regienſis Diœceſis, ſub annulo Piſcatoris, die 24. Jan. 1511. Pontificatûs noſtri anno VIII.*

Julii Pontif. literæ de eo.

Dum circa ſalutis annum 1465. Paulus II. Urbis ſtatum, & mores popularium depravatos in melius corrigere decerneret, Cardinalium unus congerendis pecuniis intentus, Pontifici multa verborum farragine perſuadere conabatur, ut ſeveram de meretricio vectigali legem promulgaret; Oliverius rem infra dignitatem Pontificiam eſſe reputans, eidem in publico Conſiſtorio modis omnibus reſtitit, dicens: *Non ferendam eam eſſe legem, qua fœtidum eſſet oblitura quæſtum.* Interrogatus aliquando à Patribus in Senatu, quid Alexandro VI. eventurum judicaret, ſi cum Urſinis hyemali prælio pugnare voluiſſet, reſpondit: *Id eventurum, quod ſerra, quæ in altero ſecando conteritur.*

Vir aperti pectoris fuit, quod ſenſit liberè edixit.

Licèt verò Oliverius tùm dictis, tùm factis bonis omnibus adamuſſim probaretur, auſus eſt nihilominùs eundem Hieronymus Zurita ambitionis & impoſturæ inceſſere; quaſi conatus ſit etiam per obliquas vias ad ſummum Pontificatum aſcendere. At unde, aut ex quibus Scriptoribus luculentam hanc calumniam decerpſerit Auctor hic, qui poſt centum circiter annos floruit, prorsùs ignoro, cùm nullus ante ipſum talem ignominiæ notam integerrimæ Oliverii famæ inuſſerit. Idem tamen Zurita faſſus eſt alibi, eidem Oliverio dumtaxat Pontificatum, ut digniori tunc temporis fuiſſe debitum, & neminem ex Cardinalibus ei præferendum ob ejus animi rectitudinem & vitæ integritatem. Roſarum halitum maximè abhorruit; immò roſarum tempore, quotannis intra ſuos, quos in Quirinali amœniſſimos habebat hortos, ſeſe claudebat, cuſtodiis ad oſtia diſpoſitis, ne quis ad ſe aut ſalutationis, aut negotiorum gratiâ accedendo, roſam inferret. Plurima, ſi Papienſi credimus, elucubravit: Quæ verò ea ſint, cùm Scriptorum hactenus nemo prodiderit, me latent.

Zuritæ calumnia refellitur.

Roſarum halitum maximè abhorruit.

De

De eo agunt Stephanus Infeſſura in Diariis m. SS. Jacobus Papienſis Cardin. in Epiſtolis. Bernardus Corius in Hiſtor. Mediol. Barthol. Chioccarellus de Archiepiſcopis Neapolit. Aubery in vita. Ciaconius in Elencho Cardin. Antonius ſummont. in Hiſt. Neapolit. Vincentius Verax de Origine Montis Virginis. Panvinius in hiſt. Pontif. Spondanus in Annal. Eccleſiaſt. Morerius in Magno Diction. Hiſtorico. & alii plurimi.

ANNO 1464.

SEDENTE PAULO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

MARCO BARBO
S. R. E. CARDINALE.

XXXV. MARCUS Barbus, Patricius Venetus, Pauli II. Pont. Maximi patruelis, ex Epiſcopo Vincentino Presbyter Cardinalis primùm Titulo S. Marci, poſteà Patriarcha Aquileienſis, demum anno 1478. Epiſcopus Præneſtinus renunciatus eſt. Hujus Conſilio & operâ, quum vir eruditus & probus eſſet, ſæpè ſæpiùs in rebus graviſſimis uſus eſt ipſe Paulus: pro ut ex pluribus ad eum datis literis in propatulo eſt. Legationem geſſit ſub Sixto IV. anno ſalutis 1471. ad Cæſarem, ad Hungaros, atque Polonos, ut diſſidentes inter ſe Principes ad concordiam revocaret.

Variis Legationibus fungitur.

1. ad Cæſarem.

Mandata cum primis à Pontifice accepit ad Fridericum Imperatorem: ut Advocatum ſe Eccleſiæ Romanæ, atque defenſorem Reipublicæ Chriſtianæ meminiſſet, ac propterea arma adverſus Turcas aſſumeret, Hungariæ atque Germaniæ inhiantes.

2. ad Reges Hungariæ, Poloniæ &

Ad Reges Poloniæ & Hungariæ, de Regno Boëmiæ contendentes: ut eos ad concordiam, quantùm cum Romanæ Eccleſiæ, & Imperialis dignitatis majeſtate poſſet, revocare contenderet, ac Boëmorum hæreticorum audaciam oppoſitis etiam armis reprimeret.

3. ad Matthiam Hungariæ Regē.

Ad Matthiam Hungariæ Regem: ne timeret deſertum ſe iri à ſede Apoſtolicâ, & Imperatore, à quibus ad bellum contra Boëmos excitatus fuerat: neque enim ſedem Apoſtolicam electionem Boëmorum de Polono factam approbare voluiſſe. Et quoniam procliviores viderentur Boëmi ad Polonum, ſanciendam eſſe aliquam cum illo pacem, quam arbitrio Pontificis & Imperatoris permittere deberet: curaturum utrumque, ut inteſtini quoque Hungariæ motus conquieſcerent.

4. ad Caſimirum Poloniæ Regem.

Ad Caſimirum Poloniæ Regem, haud probè factum, ut qui à ſede Apoſtolica ad capeſſendum Regnum Boëmiæ olim invitatus, recuſaſſet illud acceptare, poſteà hæreticis poſtulantibus filium ſuum, Regem dederit, & arma contra Matthiam Hungariæ & Poloniæ Regem ſumpſerit. Satiùs fore pacem, & affinitatem inter eos contrahi datâ Matthiæ unâ ex filiabus ſuis, ad cujus liberos Regnum Boëmiæ devolveretur; vel ſi liberi nulli ſuſciperentur, defunctô Matthiâ, ad Polonos Regnum ſpectaret. Quod ſi hanc æquam Pontificis poſtulationem Polonus negligeret, tum Marcus Legatus diploma confirmationis Regni Boëmiæ in gratiam Matthiæ promulgaret cum minis cenſurarum in Polonos. Hæc enim ita in man-

mandatis ei data eſſe à Sixto Pontifice conſtat ex Codice expeditionum ejus, qui extat in Archivio Vaticano, & ex Bzovio.

Pacem inter Poloniæ & Hungariæ Reges tandem conficit.

Cæterùm profectus Marcus in Poloniam maximo quidem cum honore à Rege exceptus eſt, ſed parum aut nihil pro concordia profecit, difficiliorem ad eam ſe præbente Matthiâ ob pactam cum Cæſare pacem: cum Matthia autem Legatus nonniſi per internuncios in exordio Legationis egit, quorum miniſterio cùm nihil, quod quidem ad concordiam ſpectaret, obtinere potuiſſet, ipſe in Hungariam profectus, Regi præſentiſſima capitis diſcrimina quibus ſe, ni flecteretur implicaret, oſtendit. Hoc pacto, expugnato Matthiæ animo, pacem, quam unicè meditabatur, certis conditionibus inter utrumque ſtabilivit. Triginta menſium ſpatio Legatus ab urbe abfuit: reverſus, res in ea legatione geſtas, duabus horis in Senatu virili oratione recenſuit. His & aliis in Conſiſtorio narratis, veniam de genu petiit, ſi fortaſſe nec publicis neceſſitatibus, nec imperio Pontificis, nec Patrum exſpectationi ſatisfeciſſet. Adjecit tamen, interpoſito jurejurando, nihil à ſe prætermiſſum, quod vel poteſtatis, vel diligentiæ, vel conſilii fuiſſet ſui. Pontifex hominem complexus laudavit, eidémque de legatione optimè functâ cum Patribus gratias egit. Hæc & alia recenſentur à Cardinale Papienſi in Epiſtola ad Cardinalem S. Theodori.

Petit veniã, ſi legatione rectè functus non ſit.

Fuit Marcus vir pius, prudens, integer, miti ingenio præditus, morum gravitate, & rerum uſu præſtans. Hic, ſi mali viri (ut frequenter inconſulto Principum ſuffragio) ad purpuram aſſumerentur, extremè cruciabatur: interrogatus cur mœrore vexaretur? *quia*, reſpondebat, *malorum felicitas, bonorum calamitas eſſe ſolet*. Virum doctum fuiſſe Marcum Cardinalem, non modò Philelphi, Ficini & Papienſis Epiſtolæ, ſed & monumenta, quæ poſteris reliquit, palàm evincunt. Scripſit enim Græcè, Latinéque doctiſſimos de Cœlibatu libros duos, ut notat Eyſengrenius. Epiſtolas item plures, quibus Onuphrius Panvinius in conſcribenda Hiſtoria Eccleſiaſtica ſe uſum gloriatur. Orationem prætereà terſiſſimam ac graviſſimam in Conſiſtorio, dum ex Hungarica legatione remearet, cum plauſu habitam. Tranſtulit etiam è Græco in Latinum, Eloquium Patriarchæ Conſtantinopolitani, ac Reſponſum de fide Catholica ad Quæſtiones Mahometis Turcarum Imperatoris, & S. Dionyſii Opuſculum.

Malorum promotione virorum cruciabatur.

Nonnulla ſcripſiſſe perhibetur.

Abbas commendatarius, cœnobii Saxovivi Monachos illos, qui centum & triginta abhinc annis in antiqua eáque percelebri Abbatia morabantur, ſæpiùs incuſavit, atque admonuit, ut ad aliquam legum, quas profitebantur, Benedictinarum obſervantiam ſeſe conferrent: cùm verò nec oratione, nec minis apud obſtinatos quidquam proficeret, illis rejectis, Olivetanos ſeveriores diſciplinæ S. Benedicti cuſtodes, annuente Pontifice, ſubrogavit, nonnullis ad victum redditibus conſtitutis, ſejunctim ab illis, quos Abbas commendatarius perciperet. E vita migravit Romæ die undecima Martii anno 1490. ſenio, virtutibus, & ſanctis operibus gravis: ſepultus jacet ibidem in æde ſacra Divi Marci cum hoc Epitaphio.

Monachos diſſolutos è cœnobio Saxovivi ejicit: illorum loco Olivetanos introducit.

Ejus obitus & Epitaphium.

MARCUS BARBUS CARDINALIS S. MARCI,
PATRIARCHA AQUILEIENSIS,
ITA SIBI VIVENS FIERI VOLUIT.
ORATE PRO EO DOMINUM.
OBIIT ANNO SALUTIS M. CD. XC. DIE XI. MARTII.
OLIVERIUS ET FRANCISCUS CARDINALES, EXECUTORES
B. M. POSUERUNT.

Ad Marcum hunc plures ſunt Jacobi Piccolominei Cardinalis Papienſis Epiſtolæ, quarum unam tantùm placet hîc reſcribere, amoris & obſequii plenam, ſcriptam tum Marco, tum Oliverio Cardinali Legatis ea tempeſtate adversùs Turcas deſtinatis: eſt autem hujus tenoris.

Papienſis Epiſtola ad Marcum & Oliverium Legatos terrâ, marique adverſùs Turcas.

Quis fieri hoc poſſe crederet, Reverendiſſimi Patres, ut uno eodémque nuncio triſtaretur animus, & lætitiam caperet? Factum tamen eſt in me ipſo. Auditâ enim legatione veſtra in Turcas, alterius quidem mari, alterius terrâ, in utrumque affectum ſum ſimul adductus. Gaudium attulit, quòd excitari tandem videmur à ſomno, quòd magni defenſores dantur fidelibus, quódque in negotium Chriſti exeunt. Principes Eccleſiæ duo: quorum virtus & fides digna Sacerdotum opera poſſunt præſtare. Rurſum triſtitiam fecit, quòd à Patribus meis tam inſperatè divellor, quibus nil erat jucundius. Si Romam rediero: ſi ad peregrinas nationes vos ibitis, quæſo, quibúſcum erit mihi ſermo tam liber? Solamen tam frequens? tam familiare, gratúmque conſortium? Id unum videlicet, propter quod erat in deſiderio urbs, vobis abeuntibus tollitur. Abeſſe jam placet, ne in ſupremo digreſſu doloris hunc ſenſum accipiam. Sed quando ſic expedit, & decreta veſtra ſic jubent, non pugno contrà. Ite fideles animæ, bonis avibus. A porta urbis vos excipiens Dominus in via ſit Dux; in laboribus ſuſtentator; in diſcriminibus cuſtos; in conſiliis lumen; in mandatis perfector; conatibus quoque det ſucceſſum, quem quæritis, & nomini gloriam, quæ piè agentibus debetur. Neapolitano meo non noceant venti, non obſiſtant ſcopuli, non cæli ulla gravitas obſit: pateant maria, ſinus, anguſtiæ, & portus. Marcum quoque meum non turbent longa itinera, non tetricæ alpes, & duræ; non barbarorum ingenia ſuperba. In labiis ejus, cùm ad exhortationes operum Sanctorum aperientur, favus ſit mellis, inclinent, erigant, flectant, concitent corda hominum quocunque eſt opus. In congreſſum verò hoſtium ſi quando eſt veniendum, ò Domine Deus exurge, & exaltetur manus tua. Reminiſcere miſerationum tuarum, & miſericordiarum tuarum, quæ à ſæculo ſunt: ne fortè dicant in gentibus, ubi eſt Deus eorum? effunde iram tuam in eos, qui te non noverunt, & in Regna terræ, quæ nomen tuum non invocant. Fiant viæ illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini perſequens eos. Sacerdotes verò tui, quos dico, celſi victoriâ tibi gratias agant: Nomini ſancto tuo benedicant, & in cruce tua gloriantes, redeant, te Duce, ad ſanctam Apoſtolicam ſedem incolumes. *Si adjuvare, Reverendiſſimi Patres, legationem veſtram tantam, ac tam operoſam conſilio, opibus, ac ullis meis laboribus poſſem, præſtarem ultrò cuncta pietatis, & amantiſſima mentis officia. Sed cùm his omnibus planè deſtituar, præſtabo corde, voto, & precibus, quod præſtari nunc ſcripto cernitis. Vobiſcum ſemper peregrinabitur animus, & curarum veſtrarum ſemper particeps erit. DEUS, qui juxta verbum Apoſtoli corda noſtra probas, ſcis quia non mentior, & quod plenis*

Bellâ proſpera utrique precatur.

nis hæc oculis ſcribo. Valete in Domino. Fulginii 27. Decemb. Anno ſalutis 1421.

Laudatur multùm à Blondo in Italia Illuſtrata, à Garimberto, Trithemio, Ægidio Cardinali, & aliis, ob egregias animi dotes & virtutes, nimirùm doctrinam, probitatem, continentiam, ſobrietatem, zelum religionis, fervorem charitatis, fidei præſtantiam, ſinceritatem in ſedem Apoſtolicam, affectum in Superos, cultum in Deum: ſed nihil in eo magis laudandum videtur, quàm quòd in vitæ exitu conſtitutus, divitias ferè omnes in pauperes, viduas, atque pupillos erogaverit, quos, præterito ſanguine, hæredes publicis tabulis inſtituit adjecto dilemmate: *Ad locum unde exeunt flumina, reverti oportere, ut iterum fluant: Eccleſiæ quippe bona, pauperum Chriſti patrimonium eſſe, plerique ſanctorum Patrum diſertè docuerunt.* *Laudatur paſſim à Scriptoribus ob multas & magnas virtutes.*

Sub Marco Patriarcha Aquileienſi habitum fuiſſe Provinciale Concilium Epiſcoporum affirmat Ughellius tomo 1. Italiæ ſacræ: in quo multa ad diſciplinam Eccleſiaſticorum conſervandam, & ad tranquillitatem Eccleſiarum tuendam ſancita ſunt. Statuit etiam ſuo diplomate, quæ per Officiales Canonicos ſanctæ Aquileienſis Eccleſiæ deinceps in exigendis Eccleſiæ redditibus perpetuò obſervanda forent. Inſuper, ne ullus Canonicus infra decimum octavum annum vocem habeat in Capitulo in certis actibus ac definitionibus, & ne ullus actu non reſidens ſuffragium daret &c. quæ quidem ſtatuta Innocentius VIII. Romanus Pontifex ſuo diplomate confirmavit. *Concilium Provinciale celebrat pro Eccleſiaſtica Diſciplina.*

De eo agunt Joſeph Maria Suareſius in Antiq. Præneſt. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Panvinius de Rom. Pontif. Joannes Candidus in Hiſtoria Aquileienſi. Petrus Juſtinianus in Hiſt. Veneta. Aubery in Vita. Gaſpar Veronenſis de geſtis Pauli II. Spondanus in Annal. & alii.

ANNO 1464.

SEDENTE PAULO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

AMICO AGNIFILO S. R. E. CARDINALE.

AMICUS Agnifilus, natione Italus, patriâ Aquilanus, Colettæ XXXVI. viri ſtrenui ac nobilis filius, Juris utriuſque Doctor illuſtris, Liberianæ Baſilicæ Canonicus, & Bononiæ primarius ſacrorum Canonum interpres, è quatuor præcipuis Nobilibus ab eâdem urbe Aquilæ nuncupatis, à ſummo Pontifice in Aquilanum Epiſcopum ſelectus eſt. Regius Alphonſi ab Arragonia Conſiliarius, ac Ferdinando Regi percharus, ſingulari adjumento fuit in variis Neapolitani Regni urbibus recuperandis. *Neque enim generis dumtaxat claritate, & literarum ornamento præluxit*, ut inquit Summontius in Hiſtoria Neapolitana, *ſed & armorum, quæ cum emolumento tractavit, rarâ laude emicuit.* Tantus hic vir, Ferdinandi Re- *ob egregias dotes eligitur Epiſcopus Aquilanus.*

Purpurâ donatus, multa laudabiliter egit.

gis Neapolitani precibus commendatus, à Paulo II. Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Balbinæ primò, deinde S. Mariæ Transtyberim adſcriptus, poſt Roccam Repeſini, & Roccam Aisberniæ, Eccleſiaſticæ ditioni ſuâ ope recuperatas, & mox funditùs everſas, arcem munitiſſimam, etiámnum extantem ad oram Centumcellarum conſtruxit, ut ex multis, iisque publicis monumentis conſtat. Pluribus legationibus ſtrenuè perfunctus, cùm diuturnam egiſſet vitam, Eccleſiam ornâſſet, ac ſuos ditâſſet, è vita migravit in civitate Aquilæ die 9. Novembris anni 1476. ſepultus ibidem in Eccleſia Cathedrali in marmoreo ſepulchro variis figuris exornato cum adjecto hoc nobili Epitaphio.

Ejus obitus & Epitaphium.

Quatuor & denos qui geſſit Epiſcopus annos,
Cardineúmque decem geſſit AMICUS onus:
Pauperibus largus, prudens, Canonúmque profundus
Interpres, Patriæ, progeniéque decus.
Divitiis templum hoc ornavit, & ædibus ædes,
Mente Deum petiit: oſſa tenet locus hic.

Baptiſta Poggius in vita M.S. Dominici Capranicæ Cardinalis Firmani, inter viros clariſſimos, qui ex ejuſdem docti ac religioſi Cardinalis contubernio prodiêrunt, Æneam Sylvium, aliàs Pium II. Jacobum Amanatum, & Amicum hunc noſtrum, quem *vita integritate & Pontificii Juris ſcientiâ clarum* nominat, Cardinales recenſet. Vulgari fama & errore circumventi Panvinius, Ciaconius, Garimbertus, & alii ſcripsêre, Amicum ex oppido, ſeu villâ Collis-medii Diœceſis Aquilanæ ex paſtore natum, pecorum cuſtodem permanſiſſe uſque ad ætatem ſtudiis aptam, quâ ſe contulit in civitatem Aquilæ literis daturus operam: iis egregiè imbutum ob ingenii docilitatem, Romam migrâſſe, ac Cardinalis Firmani amicitiæ ſeſe inſinuâſſe: in cujus contubernio poſtquàm doctiſſimus Juris utriusque explanator evaſiſſet, favore multorum adjutum, à Pio II. ad Infulam Aquilanam ſub annum 1461. promotum fuiſſe. Addunt inſuper, pari errore decepti, illum adeò ignobilem fuiſſe, ut pro inſignibus ſuis *Agnum librum capite geſtantem* ſumpſerit, tum ad originem ſuam, quæ obſcura erat, tum ad doctrinam, qua maximè pollebat, orbi patefaciendam.

Vulgaris error circa originem Cardinalis noſtri refellitur.

At contra hos eſt, quòd Urbanus Felicius candidus ſcriptor refert, Agnifilorum ſcilicet gentiles, vel ab ipſo conditæ urbis Aquilæ exordio viros domi, foriſque claros, omnibus ejuſdem civitatis præcipuis magiſtratibus, aliíſque Patriciorum muniis egregiè functos fuiſſe. Immò Equites, Regulos, & illuſtres Arragoniorum Regum familiares illos extitiſſe teſtantur publicæ tabulæ annorum 1255. 1344. & 1380. atque ab his etiam originem minimè degenerem duxiſſe Colettam, ampliſſimi Cardinalis noſtri parentem pro comperto habuit Magiſtratus Aquilanus, qui fide indubiâ Teſtimonium publicum hac de re editum obſignavit anno noſtræ ſalutis 1480. quemadmodùm teſtatur Auguſtinus Oldoinus in vita Cardinalis, de quo hic agimus.

Agnifilorum genus, nobile & antiquum probatur ex monumentis publicis.

Ejus

Ejus mentionem faciunt præter jam allegatos, Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho Cardinalium. Andreas Victorellus in additionibus ad Ciaconium. Antonius Summontius in Hiſtoria Neapolitana, & alii.

ANNO 1464.

SEDENTE PAULO II. PONTIFICE MAXIMO

De

BAPTISTA ZENO
S. R. E. CARDINALE.

BAPTISTA Zenus Patritius Venetus, Pauli II. ex ſorore ne- XXXVII.
pos, vir numeris omnibus abſolutus, qui decoro & rariſſimo nexu generis nobilitatem cum doctrina, doctrinam cum morum ſanctimonia ità conjunxit, ut dubio locum fecerit, fueritne ſanctior an doctoir? de quo breviter, ſed more ſuo nervosè ſcripſit Papienſis: *Teſtimonium hominis ubiq. erat laudabile, ubique prædicabatur: Ubique & animi magni, & ſumma ſapientia, & probitatis minimè vulgaris Præſul eſt habitus: libertatem loquendi, ubi loquendum eſſet, monendique, ubi monendum, à ſpiritu Principali deſumens.* Is ex Epiſcopo Vicentino Diaconus Cardinalis S. Mariæ in Porticu primò, mox Presbyter S. Anaſtaſiæ, demùm Epiſcopus Tuſculanus à Paulo patruo eſt dictus. Archipresbyteri munere in Baſilica Vaticana fungens, legationem geſſit Peruſii in Umbria, & apud Venetos: S. Zenonis nobilem Veronenſem Abbatiam commendatam habuit, quam non tam moribus quàm vetuſtate collapſam, egregiis legibus & ædificiis reſtauravit, atque exornavit: Cultui S. Franciſci Seraphici addictiſſimus, celebre templum ejusdem honori Venetiis erexit. Et legitur, in reparandis, & inſtaurandis Eccleſiis, ac piis locis tùm Veronæ, tùm in aliis civitatibus ad centum millia florenorum expendiſſe; adeò in ſumma fortuna ſummas opes ex animi generoſitate ad provehendum DEI honorem fundere ſolitus fuit.

Vir nobilis, doctus, pius, prædicatur.

Variis dignitatibus & purpurâ ornatur.

Ingentem pecuniam in ſacra ædificia inſumpſiſſe ſcribitur.

Deceſſit nondum planè ſenex Patavii die 8. Maii 1501. Ejus corpus Venetias relatum, in nobiliſſimo marmoreo ſepulchro magnæ aræ ſimilitudinem gerente tumulatum fuit in Sacello propè Porticum Eccleſiæ S. Marci, quod ſex æneæ ſtatuæ, varia virtutum Symbola referentes, mirè exornant: Argumentum futuris, Baptiſtam Zenum, dum viveret, illas (nimirùm Fidem, Spem, Charitatem, Prudentiam, Pietatem, & Munificentiam) enixiſſimè excoluiſſe. Superiori verò parti ſepulchri, ſtatua item ænea Cardinalis ſpectatur impoſita ex decreto publico Veneti Senatûs, cui moriens magnam ſignatæ pecuniæ vim dicitur legâſſe. Ejus cineres idem Senatus ſequente elogio poſteritati commendavit.

Poſt obitum nobiliſſimo ſepulchro conditur.

Senatus Venetus eidem epitaphium poſuit.

BAPTISTÆ ZENO PAULI II. EX SORORE NEPOTI
S. R. E. CARDINALI MERITISSIMO SENATUS VENETUS
PROPTER EXIMIAM EJUS SAPIENTIAM, SINGULAREM
PIETATEM, ET MUNIFICENTIAM IN PATRIAM, QUAM
AMPLISSIMO LEGATO MORIENS PROSECUTUS EST,
POSUIT. OBIIT ÆTATIS ANNO LXII. CHRISTI M. D. I.
DIE VIII. MAIJ. HORA XII.

Ejus exequiis quotannis intereſt, & oratione parentat.

Cadaver Venetias translatum, diebus multis inſepultum, atque inſigni pompâ concurrente univerſo populo humatum fuiſſe, ſcripſit Petrus Delphinius. Singulis annis Dux Venetus, ac purpurati Senatores cum Principum Oratoribus in S. Marci templo anniverſariis Paptiſtæ exequiis interſunt: Quo tempore de ejus laudibus, iis audientibus, habetur oratio. Triginta tribus annis ſplendore virtutum ſuarum purpuram condecoravit: Piis locis decedens quinquaginta aureorum millia legavit: Dum vixit, cum Tito Veſpaſiani filio dicere conſueverat: *A ſe diem amiſſum, quo beneficium in aliquem non contuliſſet.*

Quæ de eo Petrus Bembus memoriæ prodat?

Petrus Bembus, celebris Hiſtoricus Venetus, de Baptiſta Cardinali diſſerens, hæc ad poſterorum memoriam ſcripta reliquit: Illius verba refero, quæ libenter Lector percurret: *Per eos dies Patavii Baptiſta Zenus è Cardinalium collegio moritur, grandi pecuniâ, argentique fabrefacti magno pondere teſtamenti tabulis ſuæ genti, & propinquis, & Sacerdotum Collegiis, & Reipublicæ relicto. Abſconderat hic Româ veniens, aliquot ante annos auri libras ducentas ſexaginta duas Anconæ in ædis ſacræ pariete, piis uſibus deſtinatas: De eo Alexander Papa à Senatu certior factus, aurum abſtulit. Zeno ad urbem delato funus ampliſſimum publicè curatum: Laudavit Angelus Gabriel; poſteà ei ex teſtamento in Ædis Marcianæ Porticu ſepulchrum ex ære ponendum locavit.*

Quæ ſcripſerit?

Ad hunc Cardinalem quamplurimæ extant Papienſis literæ, ex quibus quanti illum fecerit, legenti liquidò conſtabit: Illarum unâ Zenum adhuc juvenem, ne literarum ſtudia deſerat: pluribus hortatur: *Nam plus*, ſcribit ille, *ad te honeſtandum afferent ornamenti, quàm omnis Zenoniana nobilitas.* Scripſit vir eruditus venuſtas, ac judicii plenas elegias, aliáque nonnulla pia opera, Venetiis inter M.M. SS. aſſervata.

Ejus memoriam celebrant Panvinius de Rom. Pontificibus. Hieronymus Garimbertus in vitis Cardinal. Franciſcus Sanſovinus in Hiſtoria Veneta. Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Andreas Victorellus, & Ughellius in addit. ad Ciaconium. Et alii nonnulli.

ANNO

Digitized by Google

ANNO 1464.

SEDENTE PAULO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE MICHAELIO S.R.E. CARDINALE.

JOANNES Michaëlius Patricius Venetus, Pauli II. ex altera ſo- XXXVIII.
rore nepos, vir doctrinâ, moribus, ac eloquio inter ſuos facilè Princeps. Hic ex Protonotario Apoſtolico purpuræ dignitate ornatus, præfuit Diaconiis S. Luciæ, & S. Angeli. A Sixto IV. Pauli Succeſſore Presbyter titulo S. Marcelli, & ab Innocentio VIII. Albanenſis primò, deinde Præneſtinus, demùm Portuenſis Epiſcopus, ac Patriarcha Conſtantinopolitanus renunciatus eſt. Eccleſiam Veronenſem ac Patavinam integerrimâ nominis ſui famâ rexit; primam ab anno 1471. uſque ad obitum, alteram ab anno 1485. procuratorio nomine uſque ad annum 1488. Epiſcopatum Veronenſem repugnantibus per ſeptennium civibus obtinuit. Illi enim aſſerebant, ſe olim à Venetorum Senatu decretum impetrâſſe, quo cavebatur, ne Pontificis dignitas cuiquam deinceps daretur, qui apud ipſos in civitate non eſſet permanſurus. Verùm poſt diutinam ac acerbam concertationem tandem ille voti compos factus, ut ad placandam populi invidiam, magnificentiæ ſuæ inſigne aliquod ſpecimen daret, Palatii Epiſcopalis januam in anguſtiorem formam erexit, ac ſtatuis marmoreis & columnis affabrè factis exornavit: pro ut ex trinis inſcriptionibus, ab Oldoino relatis, colligitur.

Vir doctus ac eruditus multis dignitatibus & purpurâ inſignitur.

Cùm Veronenſibus in cauſa Epiſcopatûs litigans, victor emergit.

Hoc Præſule Ferdinandus Romanorum Imperator, cùm ex Italia in Germaniam cogitaret, Veronam ingreſſus, ſplendidiſſimo apparatu à Clero, totóque Senatu in Epiſcopium deductus eſt: Ubi Præſulis munificentiâ, ac civium cultu ad delicias uſque lautè habitus commemoratur. Sub Innocentio VIII. contra Ferdinandum Regem Neapolitanum legationis munus gerens, admirabili ſua dexteritate pacem omnium votis concupitam toti Italiæ invexit, *magnus* eapropter *Angelus pacis* nuncupatus. Sed tantæ Cardinalis Michaëlii felicitati, & ingentibus tùm ex ampliſſimo patrimonio, tùm ex præpingui Eccleſiarum cenſu collectis opibus interceſſit invidia: Quare inſidiis, ac ſuaſu Cæſaris Valentini Borgiæ, hominis iniquiſſimi, in Molem Hadrianam conjectus, veneno paulò pòſt ab eodem Borgia porrecto miſerè periit die X. Aprilis anno à partu Virginis 1503. In morte quatuordecim aureorum millia in ædificationem Cathedralis Eccleſiæ Veronenſis, & omnem ferè pretioſiſſimam ſupellectilem tùm Patavinæ, tùm Veronenſi Eccleſiis legavit. Corpus defuncti Cardinalis nobile ſepulchrum obtinuit in Eccleſia S. Marcelli, cum hac inſcriptione.

Fridericum Imp. lautè excipit.

Italiæ pacē procurat.

Inſidiis Valentini Borgiæ, veneno tollitur.

JOAN-

Ejus Epitaphium.

JOANNI MICHAELIO PATRICIO VENETO, EPISCOPO PORTUENS., S. ANGELI CARDINALI, AC PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOL. PAULI II. PONT. MAX. NEPOTI, QUI IN REBUS ARDUIS SENATORIS MAXIME ELOQUENTIA, INTEGRITATE, EMINENTIQUE INGENIO PRÆSTANS, AB INNOCENTIO VIII. IN CASTRIS CONTRA FERDINANDUM NEAPOLI REGEM LEGATUS, PACEM IN ITALIÆ QUIETEM COMPOSUIT. OBIIT ANNO M. D. III. DIE X. APRILIS. ÆTATIS SUÆ LVII.

Laudatur à Papienſi paſſim in literis.

Et ab Oldoino in vita.

Joannem Michaëlium incredibili amore proſequebatur Cardinalis Papienſis, pluréſque ad eum elegantiſſimas literas dedit: In quarum una ſic ſcribit: *Video nihil tibi deeſſe, quòd ad benè operandum litera ſacra admoneant: lætatus ſum plurimùm ingenio tuo benè excellenti, & mihi congratulor, quòd amer ab eo, eúmque amem, qui pleno gradu ſemitam laudis ingreditur. Sic facito ſemper, Joannes, & quæ intelligis ſerva; & quæ didiciſti, operibus comproba.* Et alibi: *Bonam famam tu, & Baptiſta frater tuus ſic cuſtodite, ut qui vos amant, de vobis bona loqui intrepidè poſſint.* Fuit Michaëlius vir magni ingenii (ut Oldoinus in vita loquitur) doctrinæ & pietatis cultor eximius; doctorum hominum fautor, ac pauperum amator maximus. Scripſiſſe plurima dicitur, quæ vero ea ſint, non perhibentur.

De eo mentionem faciunt Petrus Bembus in Hiſt. Veneta. Hieronymus Curtus in Hiſtor. Veronenſi. Contelorius in Elencho Cardin. Panvinius de Antiquit. Veronenſ. Aubery in vita. Franciſcus Sanſovinus in Hiſtor. Veneta. Et alii.

ANNO 1464.

SEDENTE PAULO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

THEODORO LÆLIO
S. R. E. CARDINALE.

Pauli Pont. ſummus in eum amor.

Idem aſſerit Papienſis.

XXXIX. THEODORUM Lælium virum ſuo ævo eruditiſſimum omnique ſcientiâ excultum, natione Italum, & Epiſcopum Tarviſinum inter Cardinales à Paulo II. cooptatum recenſent Onuphrius Panvinius, Alphonſus Ciaconius, & Nomenclator Cardinalium; addit verò Ciaconius, illum ante adeptum ſacræ purpuræ honorem præmaturo fato è vivis deceſſiſſe; eidémque in agone conſtituto aſſuiſſe Paulum Pontificem, qui piis admodùm hortationibus, & ſignis charitatis urgentem mali vim temporare conatus ſit. Idem aſſerit paribus verbis Jacobus Papienſis Cardinalis in Epiſtolâ ad Nicænum de ejuſdem Theodori laudibus & obitu data: Audiamus hominem ſic ſcribentem. *Infirmanti Theodoro, & mortuo pietatis omnia ſunt perſoluta officia. Adjutus à ſuis eſt, & ab amicis non derelictus. Pontifex etiam Paulus, cui ad naturam miſericordem accedebat amor in Tarviſinum paternus, dignatus eſt ad eum accedere, pauperis Epiſcopi intrare cubiculum, aſſiſtere ægroto, & piis ad-*

hor-

hortationibus urgentem vim mali levare. Mortuum quoque amarè flevit, & benedictionibus eſt proſecutus.

Obiit autem Romæ immaturo fato Pridie Kalend. Aprilis, anno ſalutis 1464. ætatis ſuæ anno trigeſimo ſeptimo ſupra menſes duos, dies viginti duos: pro ut ex Epithaphio, ejus oſſibus à Gaſpare Lælio inſcripto, legitur. Tantæ fuit doctrinæ, & eloquentiæ, ut Papienſis, poſt enumeratas ejus laudes atque virtutes, non dubitaverit hæc, quæ ſubjicio, de eo ad Cardinalem Nicænum exarare: *Hunc ab illo tempore ex Præſulum numero dilexit Pius Pontifex, & hunc unum laudavit, gratulánſque idem Citharam appellabat ſuam, quòd videlicet illâ eſſet uſurus, ſi quando vel alliciendi, vel monendi, vel refellendi Principes eſſent. Plura hujusmodi de Tarviſino poſſent referri, ſed & longum eſſet, & creſcente oratione creſceret pariter dolor.* Pergit deinde idem Papienſis, Nicænum ad præſtanda defuncto amico pietatis officia hortari: *Præſtemus*, inquiens, *Nicæne, defuncto quod poſſumus. Colamus memoriam ejus, & benedicamus Spiritui recto, unde in nos charitatem ſpirabat: piis quoque ſuffragiis fidelem animam adjuvemus. Quamquàm remetiens ego anteactam vitam ejus, & nunc mortem conſiderans, facilè adducor, ut credam liberum reditum patuiſſe illi in cœlum, intérque Sanctos Dei ipſum nunc agere. Vixit enim innocenter, & operatus eſt juſtitiam, & incidens in languorem patienter tulit omnia. Domino quoque ſe totum credidit, ita affectus redigens ſuos, ut quicunque ſequeretur caſus, benediceret illi, & voluntatis ſuæ opus agnoſceret.*

Quando abjerit?

Ob ſummam eruditionem & eloquentiam Cithara à Paulo Pont. appellatus.

Ejus laudes brevi elogio perſtringit Papienſis.

Scripſit vir eruditiſſimus Apologiam fœderis Venetorum & Sigismundi Auſtriæ Ducis. Gratulationem pro Pio II. ad Venetiarum Ducem. Orationes quinque: primam ad Regem Francorum pro Pio II. de defenſione Juſtitiæ inveſtituræ Regni Siciliæ: ſecundam ad eundem Regem pro defenſione fidei Catholicæ, & præſidio contra Turcas conferendo: tertiam contra Huſſitas, & de juſto anathemate in Sigismundum Auſtriacum & Palatinum lato: quartam ad Ducem Burgundiæ pro acceleranda expeditione in Turcas: quintam adversùs Sigismundum Auſtriacum pro reſtitutione Præpoſiti Brixienſis. Quæ omnia extabant olim in Bibliotheca Cardinalis Sirleti. Epiſtolas item multas & elegantes nomine Pauli II. & ſuo etiam quasdem ad Papienſem Cardinalem, Philelphum & alios. Grammaticam quoque, cujus meminit Bibliotheca univerſalis. Et ſcripta quædam adversùs Gregorium Heimburgum, oratorem Sigismundi Ducis Auſtriæ, ab Apoſtolica ſententia ad futurum Concilium nomine ſui Principis appellantem.

Quæ ſcripſerit, referuntur.

Hic tamen, inquit Oldoinus, de Albo Cardinalium delendus eſt: tum quia in libris ſacri Collegii, & literis Pontificiis non reperitur deſcriptus, tum quia deceſſit, cùm eſſet Epiſcopus ſolummodò Tarviſinus, ut patet ex inſcriptione ſepulchrali. Hinc eſt, quòd illum inter Cardinales numerare omiſerint Felix Contelorius, Andreas Victorellus, Antonius Auberius, & alii. Rem ego prudentiorum judicio, nullâ meâ interpoſitâ cenſurâ, diſcutiendam relinquo.

Oldoinus autumat, nunquam illum purpurâ ornatum fuiſſe.

Agunt de eo Panvinius de Romanis Pontificibus, Ciaconius in vita. Nomenclator Cardinalium, & alii plures, quorum pauci eum ut Cardinalem agnoſcunt.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

PETRO RIARIO S.R.E. CARDINALE.

XL. PETRUS Riarius, nobili familiâ Riariâ natus, Sixti IV. Pont. Max. ex ſorore nepos, duodecimum ætatis annum agens, extincto patre, Savonâ Senas, ubi Franciſcus avunculus ſacras tum literas explicabat, adiit: & ejuſdem avunculi ſuaſu Minorum ſe Ordini ſexto decimo ætatis anno addixit. Venetiis, deinde Patavii, Bononiæ, Peruſii, Senis, Ferrariæ ad ingenuarum artium ſtudia diligenter incumbens, cùm ingenio excellenti, judicio præmaturo, & memoria ſingulari polleret, Philoſophiæ ac Theologiæ Juriúmque arcana perſacilè penetravit. Nonnulla aliquando haud vana ſomnia ſomnians, eadémque Franciſco avunculo quaſi certò futura adaperiens, iteratis precibus eum, ut Romam peteret, inflammavit: aſſeverans non vano augurio, illum, ſi obſequeretur, futurum Pontificem, ſe verò ab eodem rubenti galero, aliiſque dignitatibus, quas fuit adeptus, cohoneſtandum. Venetiis doctorali laureâ inſignitus, primò Philoſophiam in Cœnobio S. Nicolai magnæ domûs publicè cum plauſu docuit: deinde ad altiora Ordinis munia evectus, Miniſter Provinciæ Romæ ſecundâ famâ præfuit.

Hic ex habitò ſomnio, Franciſco avunculo Pontificatum, ſibi verò purpurã prædixit. Vaticinium eventus probavit.

Cùm verò poſt Pauli II. obitum Cardinales comitia celebraturi, in Conclavi conveniſſent, nactus eſt Petrum Franciſcus Avunculus Cardinalis cubiculi ſui præfectum, & induſtrium ad ſummam rerum promotorem: ſiquidem ſingulari dexteritate, miriſque artibus uſus, animos præcipuorum Cardinalium Beſſarionis, Latini Urſini, Roderici Borgiæ, & Franciſci Gonzagæ in favorem avunculi conciliavit, quibus magnoperè ſuffragantibus, ille ſub Sixti IV. nomine Romanus Pontifex eſt ſalutatus. Sixtus, ut vicem Petro nepoti rependeret, eundem primò ad Infulam Tarviſinam, deinde ad purpuram Titulo S. Sixti promovit, ac denique pluribus ampliſſimis redditibus, Sacerdotiis, titulis, ac honoribus uſque adeò locupletavit, ut nemo Cardinalium ab hominum memoria ditior, auctior, ſplendidior ac profuſior fuiſſe memoretur: nam eo biennio, quo tantùm ſupervixit, trecenta aureorum millia in victu abſumpſiſſe; ſexaginta verò aureorum millia æris alieni, argenti autem cœlati 300. pondo reliquiſſe traditur, ut meritò à ſcriptoribus illius ævi ob nimiam prodigalitatem, *Homo ad perdendas pecunias natus diceretur.*

Petrus Franciſco Avunculo viam ad Pontificatum; ſibi ad purpurã aſtutè aperit.

Ex plurimis beneficiis ditiſſimus, idemque profuſiſſimus evadit.

Cardinalis renunciatus ſublimes, & imperio idoneos induit Spiritus; magnanimitatem, clementiam, munificentiam, juſtitiam, aliáſque imperantium virtutes excoluit, quibus non mediocriter pe-

ricli-

riclitantis nominis famæ conſulit. Injuriarum acceptarum faciliùs, quàm aliarum rerum obliviſcebatur: nullam etſi læſus vindictam ſpirabat, quin immò hoſtes beneficiis & benedictionibus proſequebatur: ſimulationis, & mentitæ probitatis (candidus ipſe, apertique pectoris) mirus oſor erat; eos, quibus juſtè aliquandò ſuccenſebat, muneribus ac officiis promerebat.

quibus famæ, qua laborabat, conſuluit.

Cùm domûs Præfectus ei aliquandò diceret, illius indulgentiâ & liberalitate nonnullos ex familiaribus inſolentiores effici: *Tuum eſt*, inquit, *errantium familiarium mores corrigere; meum verò, eorum erga me amoris præmia tribuere: fac tu illud, hoc ego faciam, uterque ſuo fungatur munere.*

Ejus nonnulla notabilia dicta.

Quingentos fermè alebat domeſticos; hos illuſtri, illos nobili, omnes honeſto loco natos, Antiſtites, Equites, Doctores, Oratores, Hiſtoricos, Medicos, Poëtas, aut alicujus alterius honeſtæ artis ſtudioſos: dicebátque frequenter: *Omnium ſe honeſtorum virorum hoſpitem eſſe*: Juſtitiæ cultor, eximiâ auctus poteſtate, vim attulit nemini. Cùm amici lethali affectum morbo, ut Teſtamentum conderet, hortarentur: *Quod meum ſit*, reſpondit, *nihil habeo: omnia ſunt Eccleſiæ, cujus ego miniſter ſum.* Pontificem ſuo nomine obſecrandum dixit, ut æs alienum, cujus majori parte, ut res Eccleſiaſticas recuperaret, ſe devinxerat, diſſolvere vellet. Sæpè tunc dolens anteactas animi labes Sacerdoti confeſſario aperuit, & veræ immortalitatis epulô iter ſibi ad cœleſtia munire ſtuduit: familiares vocari juſſos, ad rerum fluxarum contemptum, & pietatem, ad morum integritatem, ad æternæ felicitatis adeptionem gravi oratione incitavit: *Quàm fluxæ, quàm fallaces terrenæ ſint opes, ego unus*, aiebat, *vobis maximo poſſum eſſe documento: pulvis & umbra ſumus; vivite mei memores; quàm caduca ſit hujus mundi felicitas, quàm facilè decidat & areſcat, vel meo exemplo diſcite.*

Egregiè ad mortem ſe præparat.

Et familiares Vanitatis admonet.

Sixtum Pontificem ſui amantiſſimum, porrectis ſæpiùs ſupplicibus libellis, obſecravit, ut Sacerdotia, quæ moriens relinquebat, inter familiares moribus & eruditione conſpicuos partiretur.

His, aliiſque ſimilibus inſtructos monitis, ſingulos lacrymantes oſculatus, placidè dimiſit. Dixerat priùs cum Paulo, *cupere ſe diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*: Monitis familiaribus explicatis, veniáque ab unoquoque eorum ſeorſim per Chriſti viſcera petitâ, erectis in cœlum oculis, erratorum condonationem à clementiſſimo miſericordiarum Patre enixè flagitavit. Vicinam mortem præſentiens, Viterbienſi Epiſcopo dixit: *Adeſt hora, Pater mi, inungi cupio, & peto*: Oleum itaque erecto apertóque capite reveritus, membra vegetus & mentis compos inungenda, exhibuit.

Piiſſimè ex hac vita decedit.

Unctus ad agonem, ſacros codices precarios altâ voce prælegi juſſit; quæ legebantur, inter ſuſpiria, quantùm potuit, attentis auribus, ac oculis excepit: dum verò Chriſti Domini patientis mors iis verbis memoraretur: *Inclinato capite emiſit Spiritum*: tam diræ, támque nobis ſalutaris mortis memoriâ in ſpem ſalutis æternæ erectus, cùm octavum ſupra vigeſimum ætatis annum ageret, animam ſacris omnibus munitam, ritéque expiatam efflavit quintâ die Januarii, anno noſtræ ſalutis 1474. ſepultus ad SS. duodecim Apoſtolos in marmoreo Sarcophago, à Sixto illi cum inſcri-

ptionibus excitato. In cujus immaturam mortem ſic luſit Poëtarum nonnemo :

Ante annos ſciviſſe nocet ; nam maxima virtus
Perſuaſit morti, ut crederes eſſe ſenem.

Veneno extinctus creditur.

Communi fuit ſtatura, ingenio callidus & animoſus, ut omnia Curiæ negotia, ſummâ dexteritate atque peritia tractaret. Quidam venenô ab æmulis & invidis porrectô extinctum affirmant. Sixtus præ amoris teneritudine continere ſe non potuit, quin ad ſepulchrū (adhibitis trecentis luctuoſis veſtibus) die S. Antonii Abbatis accederet, & ſuper defuncto unicè dilecto amarè fleret, mollitérque nimis *filiolum ac ſpem ſuam* ſæpius inclamaret. Funebrem orationem habuit Nicolaus Epiſcopus Modruſienſis, vir ab arte dicendi celebris, quæ poſteà typis vulgata eſt.

Pluribus Epiſcopatibus præfuiſſe ſcribitur.

Cæterùm non modò Tarviſinæ, ſed & Senogallenſi, Metenſi, Hiſpalenſi, Minatenſi, Valentinienſi, Dienſi, Spalatenſi, ac Florentinæ Eccleſiis præfuit Petrus noſter : Quin & Patriarcha Conſtantinopolitanam rexit, ac Sanctorum XII. Apoſtolorum Baſilicam, ſicut & Abbatiam S. Ambroſii majoris Mediolanenſis in commendam habuit. Paulò ante obitum ſuum legationem ampliſſimam totius Italiæ incredibili faſtu exercuit: qua de cauſâ non modò Mediolani, ſed & Venetiis ac Patavii honorificentiſſimè à Principibus locorum ſuſceptus, Romam (ubi paulò pòſt exceſſit) reverſus eſt. Cujus frater Hieronymus, ex tenui alioqui cenſu & humili fortuna, annuente Sixto, in ejus potentiæ locum ſuccedens, Foricornelii & Forilivii factus Princeps, poſt eum rem omnem Eccleſiaſticam adminiſtravit. Hic contracta per connubium cum Mediolanenſi Duce affinitate, Titulum Comitis adeptus eſt: fuit ingenio acri & ſevero, nullis tamen in tanta rerum potentiâ voluptatibus (extra unam venationem) deditus.

Hieronymus frater ei in potentia ſuccedit.

De Petri Cardinalis divitiis, profuſa liberalitate, ludis, quibus populum Romanum perſæpè recreabat; de conviviis quibus Gallicos Oratores, & deinde Eleonoram Herculis Ateſtini Sponſam excepit ; de legatione Italica, de poteſtate, quà potuit, quantum voluit ; de obſequiis ei exhibitis, & de illius morte agit Cardinalis Papienſis his literis ad Cardinalem Mantuanum ſcriptis : *Quantis quotidie exemplis erudimur ad vitam, mi Mantuane? Quanta nobis ſe offert ab alieno exitu diſciplina ? Perrarò eſſet errori locus, ſi ut illa intuemur, ita ſenſibus imis mandaremus, reguſtarémúſque quotidie. Vel uno hoc Exemplo Cardinalis Sancti Sixti quódnam eſſe poteſt conſpectius ? Aut documentis noſtris inſignius ? Rememoriamur præterita, intueamur præſentia : quanti diſcriminis fortunam videbimus ? quámque admonebimur infirmitatis humanæ ? Vidiſti hunc quinto à Sixti Pontificatu menſe, cùm ex Minorum eſſet ordine juvenis adhuc, nullâ illuſtri re anteà cognitum, gravi Pontificis contentione creatum eſſe Cardinalem, ex illáque die potuiſſe, quod voluit : Quantum autem? nec credi facilè poteſt, nec auditum eſt noſtrâ aut Patrum, majorúmque memoriâ. Euntem illum in Curiam, atque redeuntem ſcis quanta omnis Ordinis, ac dignitatis multitudo comitaretur; multitudini antecedenti, ac ſubſequenti jam via*

Litera Papienſis de Petri vanitate & obitu. digniſſimæ quæ legantur.

Petri apparatus & pompa.

ſatis

ſatis non erant. Manentem quoque domi plures multò adiiſſe negotii causâ, quàm ipſum propè Pontificem. Præſulibus & Legatis, omnifariámque hominibus quaque diei horâ ædes latiſſimas inundáſſe. Etiam memor es convivii illius inauditi, quo Gallorum Oratores anno antè excepit. Solemnius aliquid vetuſtas tota, nec gentilitas quidem audivit unquam. Molimen dierum plurimorum fuit; Tota Etruſcorum induſtria conquiſita eſt, atque adhibita. Vacuefacta raris, pretioſiſque omnia. Idq; actum, ut evincendo conatui nulli in poſterum ſupereſſet. Apparatuum magnitudo, & varietas, miniſtrorum ordines, epularum numerus, rerum pretia appoſitis ſpeculatoribus adnotata ſunt literis, deſcripta verſibus, nec per urbem modò vulgata paſſim, ſed per Italim quoque, & trans Alpes ſingulari ſtudio miſſa. Non multos ab eo convivio dies, cùm virgo Regia ad ſponſum Ferrarienſem duceretur, audiſti quanta admiratio ſolemnis hoſpitii fuerit? ad eum enim divertit. Exceſſit honor non modò credendi fidem, ſed facultatem narrandi. Viſebantur ſtupore ingenti ædes non lapideæ jam oculis, ſed quoquò ſe verteres, magnis opibus locupletiſſimè conveſtita, ad parietes, & pavimenta, ſerico, argento, & auro inſignes: Culcitræ cubiculorum nulla non ſericeæ fuêre; Lectorum pulvini, conopea, & pallia nulla non auro intertexta: Oſtiorum vela omnia peregrinis & exquiſitis operibus picta. Sellæ argenteis pedibus fultæ. Plures textili auro contectæ, etiam ad interius commodum naturæ habentur, ex ſolido argento factæ, culcitrulis mollibus ex ſerico ſuper impoſitis. Abaci aularum ad admirationem viſentium lati, editi, pleni. Longiſſimam porticum continentis ædis ad convivii amplitudinem dejecto tecto conſtravit, ut prandentes, cœnantéſque indè cernerentur, paterétque omnis interior apparatus. Ingentem familiam taceo veſtitu regio inſignem; menſarum ſplendorem, in quo ut Gallicanum nuper excederet, peritorum convivatorum conatus eſt totus conſumptus. Munera demùm abeunti Sponſæ ſuperadjecta, non tam illa quidem ad conditionem puellæ, quàm ad judicium profuſioris animi comparata. Memoria quoque non excidit, quàm ſæpè ludos populo exhibuis; quàm frequenter per dies plures certamen haſtile præmiis propoſitis edidit; quantas ſcenas extruxit, ut etiam illarum ornandarum causâ Florentia uſque artifices, hiſtriones, mimóſque accieris. Jam verò veſtium usûs ſuarum propris quis neſcis incredibilem fuiſſe numerum? eundémque pretii ingentis? unam mihi Gibellina pellis cœnanti ſecum explicuit, paratam, ut ajebat, aureis mille, qualem ejus generis nullam inſpexi. Et ante oculos eſt, quanta acceſſio magnificis alioquin ædibus parabatur quotidie, quantíſque ſtructoribus res ageretur? quotidie centum millibus, ut apparet, expleri inceptum juvenile non poterat; tanta erat laxitas, altitudo, circumductúſque operis. Creatum inde per Umbriam totam Legatum vidimus, Præſulatus ſex ſibi ſubjectos; inde cùm voti neſcio cujus ſolvendi causâ Aſſiſium, Pataviúmque ſtatuiſſes contendere, ad Italos etiam cæteros legationem accepiſſe: Sumpſiſſe etiam poteſtatem, qualem Legatis nullis datam eſſe meminimus. Divertentem ex itinere ad Florentinos, Bononienſes, Ducem Ferrariæ, Ducem Mediolani, Marchionem Mantuæ, & Venetos, tuliſſe poteſtatis opinione inauditos honores, quantos excogitare diligens alliciendi juvenis ambitio potuit. Poſtremò & admirati pernimiùm ſumus congeriem Sacerdotiorum ad hæc explenda creſcentem quotidie, nec ulli ſorti aut nationi parcentem. Nam præter illuſtria Cœnobia magna & multa ubique gentium comparata, præter inferiora imaq; dignitatis

Ejus lautiſſ. convivium Oratoribus Gallicæ exhibitum.

Qualiter Herculis Ferrariæ Ducis ſponſam exceperit?

Ludorum, veſtium, ac Structurarũ ejus vanitas.

Quales legationes geſſerit?

Quot & quanta Sacerdotia poſſederit?

non

non ſpreta, etiam ea ſuprema ſedes in unum ipſum etiam aggeſta, Patriarchalis Conſtantinopolitana, Metropolis Hiſpalenſis, Metropolis Florentina, & Mimatenſis Gallicana. Congerenda haud dubiè plures, niſi vita, & cupiditati, unâ Dei diſpenſatione, eſſet modus impoſitus. Biennio toto hic tantus fortuna ſucceſſus fuit, tàmque, ut apparet, feſtinatus quàm brevi erat caſurus. Quid ergo ex tanta gloria reliquum nunc illo mortuo inſpicimus? Quid ex tanto rerum faſtigio conſpicuum extat? Vidimus illum, *juxta verbum Scripturæ*, exaltatum ſupra Cedros Libani: *Tranſimus nunc, & ecce non eſt. Quærimus eum, & non invenitur locus ejus. Deſiit jam Cardinalatus tam properatus. Evanuêre comitatus ingentes: Conviviorum gloria periit; Apparatuum divitiæ ceſſavêre; ludi in lachrymas verſi ſunt; nullus illi eſt uſus: legationis ampla ſtrepitus non exauditur. Domûs infinitæ pendent opera interrupta, minæq; murorum ingentes, æquatáque machina cœlo. Quem capere paulo antè orbis totus non poterat, premit nunc breve ſepulchrum; & cui de menſis cura erat tam ſolers, ex ſe eſcam vermibus præbet. Cui denique etiam ad luxum, vitæq; delicias convestita domus erat argento, auro, & ſerica; hunc nunc veſtiunt cæmenta, & calx. Quis tanto exitu non admoneatur ſuæ infirmitatis? Quis tanto exemplo monendum non cenſeat in lege Sacerdotii, nil nimis conandum; naturæ vim non inferendam; mediocria ſemper gerenda. Sed his finem impono. Suus illi vitæ hic terminus fuit: manet nunc noſter nos. Secuturi illi ſumus pòſt paulo, ac redituri unde proceſſimus. Oremus DEUM, mi Mantuane, ut in pace ſit tranſitus noſter, & ſpatium accipiamus parandæ nobis in æternum ſalutis.* Hæc Papienſis non minùs eleganter, quàm verè de properato Petri Riarii Cardinalis faſtu & obitu.

Illo decedente hæc omnia evanuêre.

Pulchra admonitio rerum fluxarum.

Sunt aliæ ejusdem argumenti literæ à Carſio Veronenſi ad Cardinalem Papienſem ſcriptæ.

Sunt & aliæ Carſii Veronenſis Canonici Regularis literæ de morte hujúſce Purpurati ad Cardinalem Papienſem ſcriptæ, tenore prioribus non abſimiles: quas, quia lectorem ad vitam erudire poſſunt, lubens affero. *Ex literis Benedicti Maffai; nepotis mei cognovi id, quod etiam ſine literis intelligebam, & ſtudium erga me tuum, & judicium de me ſingulare. Doleo profectò, neque me parem pro tuis in me meritis gratiam referre poſſe; neque ea in me eſſe, quæ opinioni tuæ, judicióque reſpondeant. Te enim ſemper laudis, dignitatiſque meæ cupidum novi: Itidem ago & ego ubique locorum & gentium de tua excellenti virtute, & gloria, cujus rei habeo locupletiſſimos teſtes. Sed de his aliàs. Quid autem, mi Reverendiſſime Domine, in hac tam miſera, & fallaci vita admodùm cupere debeamus, non ſatis intelligo: Quid verò timendum ſit, planè cognoſco. Quotodie nova oboriuntur exempla, quibus inſtruimur, nihil eſſe hâc vitâ miſerius. Nam cùm nuper de obitu Cardinalis S. Sixti, & multorum literis, & nunciis accepiſſem, cæpi mecum agitare variam rerum humanarum ſortem, mirabilémque ſimul, ac miſerabilem hominus conditionem fuiſſe cognovi. Nam, qui paulò antè in vita feliciſſimus omnium putabatur, in morte omnium miſerrimus apparuit: Quando ea, quæ viventi gloriam & ſplendorem attulerant, morienti pœnam ac cruciatum inferrent; & ea, quæ antè, dum poſſiderentur, jucunda & dulcia eſſe videbantur, eadem, dum relinquerentur, triſtia & amara ſentiebantur. Quid enim hoc biennio huic, quod optaret, aut viventi defuit, aut morienti profuit? Heu miſeram nimis hominis conditionem! dum ea, quæ in vita tanto labore parantur ad voluptatem, in morte tanto dolore relinquuntur ad pœnam! & quæ priùs longis erant quæſita vi-*

Miſeram rerum humanarum ſortem, exemplo Petri Cardinalis, docet.

Terrena, quæ viventi ſunt oblectamento, morienti

gilijs

gilüs, ut eſſent oblectamento, brevi tempore magno ſunt amiſſa tormento. Nihil huic homini adjumenti dignitas, nihil ſplendor, nihil aurum, nihil argentum, nihil vaſa pretioſa, nihil opes, nihil nitor gemmarum, nil favor auræ popularis, nil turba clientum, nil denique Principatus tantos tanto præſidio, ſtudióque vallatus prorſùs attulit ad ſalutem. Sed è contrario, cùm corpus ſævis doloribus cruciatum torqueretur, hæc omnia, quoniam relinquenda erant, animum quoque diris, ac cruentis morſibus lacerabant. Ut mihi perfectò fortunatiſſimi eſſe videantur, qui vel nullam cum rebus tàm citò perituris ſortem acceperunt, vel acceptam virtute ipſa contemptam penitùs abjecerunt. Sic enim fit, ut animus noſter, & adhuc in corpore poſitus, nullis rerum præſentium delinitus illecebris, rerum æternarum cogitatione paſcatur; & dum migrat à corpore nullis vinculis irretitus, aut ſordibus inquinatus, liber ac mundus evolet in ſuperna, & nullo dolore relinquat, quod miro ardore contempſit. At me quidem jam pridem totum in hanc cogitationem erectum, cùm varii rerum humanarum multiplicéſque caſus, tùm viri, de quo dico, tàm repentini, támque intemperati eventus, ſubitaq; procella confirmârunt. Quid enim? Floruit hic paucis diebus, plúſque meâ ſententiâ aſſecutus eſt, quàm vel ulli ſperare, aut ei fas eſſet optare: Quandoquidem ex loco tam humili, támque abjecto ad tam excellentis gloriæ culmen, altitudinémque potentiæ evectus eſt. Et ecce, mi Pater ac Domine, dum huic ad vota ſuccedunt omnia, (parùm dico) immò dum vota ſucceſſu rerum ſuperantur, dum nil optat, quod non ſperet: Dum nil ſperat, quod non quærat, nil quærit, quod non aſſequatur, dum ei cuncta arrident, in ipſo primordio juventæ, in medio florentis gloriæ curſu ſubitâ atque inſperatâ morte corripitur, ſternitur. O fluxam rerum humanarum, labilémque naturam! O fallacem vitæ ſpem! O miſeram conditionem! Quid eſt, quod animos noſtros excitet, aut alliciat ad hanc rerum tranſeuntium, & tam citò labentis vitæ gloriam appetendam? cùm vel res nobis, vel nos rebus tam inopinato eventu, támque ſubito caſu ſubtrahimur. Igitur, humaniſſime Princeps, ab his rebus, quæ tam citò pereunt, meus avocandus eſt animus, atque illic ſpes mea, cogitatióque locanda eſt, ubi vita perpetua, ubi pax æterna, ubi immortalis beatitudo, ubi ſempiterna felicitas: Ubi DEUS noſter eſt præmium, ac vita, & merces magna nimis. Hæc tuæ Reverendiſſimæ Dominationi ſcripſi, non quòd aut ad contemptum vitæ præſentis, aut ad ſpem futuræ eam accendendam, inflammandámque putarem (cùm vita tua perfecta quædam norma integritatis, ſanctitatíſque exiſtat) ſed ut magìs hæc epiſtola eſſet monumentum mei in te præcipui amoris, ac ſingularis obſervantiæ; intelligerèſque tuam Reverendiſſ. Dominationem mecum & domi & publicè cum ſuaviſſima memoria verſari: Cui me unicè trado, atque commendo. Ex Bononia XII. Kalendas Februarii. anno ſalutis 1474.

ſunt tormenta. — *Quinam verè felices reputandi?* — *Ex ſubito Petri caſu ſe ſe animat ad æterna ſectanda.* — *Laudat Papienſem, ſéque eidem commendat.*

Cæterùm, qui ſub illud tempus ſcripſerunt Auctores, in Petrum hunc Cardinalem calamos ſuos perquàm acerbè exacuerunt: Nonnulli eum *vaniſſimum ac ambitioſiſſimum adoleſcentem* nominârunt, quaſi per fas, nefaſque ſublato è medio Sixto Patruo ad ſummum Pontificatum aſpirâſſet; hùc collimâſſe ſuſpicati ſunt legationem ad Venetos, & ad Galeacium Mediolanenſem Ducem ſuſceptam, dum celerrimi curſoris more, per omnes Principatus Italiæ circuibat, quorum conciliatis animis ambitioſus Juvenis facilem, ùt ferunt, ſibi ſomniabat ad Pontificatum acceſſum. Alii voluptatibus confe-

Petrus Cardinalis malè apud Scriptores audit.

ctum

Quidam ejus vivendi licentiam perſtringunt.

ctum, ac luxu tabidum in ætatis flore emarcuiſſe ſcribunt, tantámque ſibi aſſumpſiſſe vivendi licentiam, ut nihil genio, nihil gulæ, aut ſenſibus denegârit, nihil corpori non indulſerit, nihil pauperis Monachi, aut vitæ religioſæ retinuerit. Mira referunt ac propè incredibilia de illius pompa, luxu, magnificentia, apparatu, aulæis, curribus, equis, aulicis, hiſtrionibus, & familia, quæ profanum potiùs Principem, aut potentiſſimum Regem, quàm Eccleſiaſticum Prælatum, aut virum religioſum deceant. Ego verò in his tantis Scriptorum exaggerationibus (ſi quidem vera ſint, quæ de eo referuntur) unam in Petro doctrinæ famam admiror, eámque laude dignam cenſeo. Scripſiſſe enim fertur venuſta Poëmata, tam ſacra, quàm profana; Orationes item elegantes: quæ an cuſa extent? exploratum non habeo.

Quæ ſcripſerit?

De eo agunt Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Rudolphus Toſſignanus in Hiſtor. Seraph. Gaſpar Jongell. in Elogiis Cardin. Ord. Min. Leander Albertus in deſcript. Italiæ. Ubertus Folietta in Elog. Ligurum. Nicolaus Modruſienſis Epiſcopus in Orat. funebri. Spondanus in Annal. Eccleſiaſt. Waddingus in Annal. Minorum & aliis.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO

De

STEPHANO NARDINO
S. R. E. CARDINALE.

XLI. STEPHANUS Nardinus, nobilis Italus, patriâ Forojulienſis, non minùs eruditi ingenii acumine, quàm virtutibus, ac rerum benè geſtarum gloriâ clarus, ex Protonotario Apoſtolico à Pio II. (cui egregiam operam in expediendis graviſſimis negotiis in Germania locaverat) Archiepiſcopus Mediolanenſis anno ſalutis 1460. electus eſt. Is ſub Caliſto III. Æmiliam; ſub Pio II. Picenum; ſub Paulo II. legationem Neapolitanam, ac denique Urbem Gubernator integerrima fide adminiſtravit. Sixtus verò IV. tanti viri merita explorata condignè præmiaturus, roſeo illum galero donatum, Presbyterum Cardinalem Titulo Sancti Hadriani primò; mox S. Mariæ Tranſtyberim nominavit; juſsítque illum Legatum Apoſtolicum proficiſci Ariminum, ut poſt exceſſum Roberti Malateſtæ, civitatem illam in obſequio & fide ſanctæ Sedi juratâ contineret. Id quod egregiè compreſſis ſeditioſorum machinationibus præſtitit. Denique eâ famâ Stephanus erat, eâ juſtitiâ & æquitate, quæ ſummum virum deceret, & commendaret. Meminit illius cum laude Pius II. in Commentariis: Cardinalis verò Papienſis in Epiſtolis ſuis appellat illum, *Virum integerrimum, atque eruditiſſimum.* Ad eundem frequentes literas dedit Franciſcus Philelphus, quibus eum maximis elogiis concelebrat: nec tacuit illius laudes Hieronymus Garimbertus, parcus cæteroquin Purpuratorum encomiaſtes. Ripamontius autem

A Pio II. Antiſtes Mediolanenſis; à Sixto IV. Cardinalis creatur.

Ariminum in obſequio Eccleſiæ continet.

Laudatur à multis.

in

in Hiſtoria Mediolanenſi, claris illum Præſulibus annumerat, qui aliquando Eccleſiæ Mediolanenſi præfuerint.

Multa præclara operatur.

Quæ verò ad augendum, provehendúmque Ordinis Eccleſiaſtici ſplendorem præclarè geſſerit, ſtrictim attingunt ex Joanne de Deis catalogi Archiepiſcoporum Mediolanenſium conditore, Ciaconius, & Oldoinus in hæc ferè verba: Supplicationes à Lazaro quondam ſuo Prædeceſſore in Eccleſia Mediolanenſi ſanctiſſimè inſtitutas, ſed lapſu temporum antiquatas, reſtituit: Cathedralem ejuſdem Urbis diſciplinâ & ſupellectili nobiliſſimâ locupletavit; ædes Archiepiſcopales, prioribus longè auguſtiores, extruxit: ad portam Ticinenſem, locum ad amœnitatem, quo Præſules Mediolanenſes ad levandas curas ex intervallo divertere poſſent, ſuis impenſis condidit: diſciplinam Eccleſiaſticam, quæ ex damnato concubinatu fœdè corruerat, ad priſtinum decorem aſſeruit.

Romæ Collegium Nardinum instituit. Et palatium Lateran. ædificat.

Romæ Collegium, de ſuo cognomine *Nardinum* appellatum, inſtituit, in quo perpetuis temporibus pauperes ſtudioſi, numero viginti ſex gratis alerentur, & in omni doctrinæ ac pietatis genere erudirentur: hujus verò Collegii jus, & denominationem apud Præſules Mediolanenſes, & pro uno Alumno apud Abbatem S. Ambroſii eſſe decrevit. Hoſpitali Lateranenſi Romano ampliſſimos redditus, bona, ac facultates donavit, inter quæ numeratur Palatium ſuo ære conſtructum, quod in præſens Romanæ Urbis Prætores inhabitare ſolent, ad cujus fores, plures inciſæ marmori viſuntur Inſcriptiones, ab Oldoino, & aliis relatæ. Tandem multiplici doctrinâ, eximiâ pietate, zelo Chriſtianæ religionis, ac profuſiſſimis in pauperes eleemoſynis clarus, cùm ſediſſet Antiſtes Mediolanenſis annos minimùm 23. ac interfuiſſet comitiis Pontificiis, in quibus renunciatus Romanus Antiſtes Innocentius VIII. eſt, Romæ è vita migravit die 21. Septembris anno ab orbe reparato 1484. Sepultus in Cryptis Vaticanis, Oldoino & Ciaconio teſtibus. Scripſit linguâ vernaculâ nonnulla egregia opuſcula.

Ejus obitus & ſcripta.

Ejus mentionem faciunt Joſeph. Ripamontius in Hiſt. Eccleſiaſt. Mediolanenſi. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia in Hiſtor. Pedemont. Joannes de Deis in Catal. Archiepiſc. Mediolan. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Et alii plures.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

AUXIA DE PODIO S.R.E. CARDINALE.

AUXIAS de Podio, patriâ Setabenſis, Hiſpanus, Juris utriuſque Doctor illuſtris, nobilibus in Regno Valentiæ parentibus anno reparatæ ſalutis 1423. natus, generis claritatem, eruditionis ac virtutum ornamentis illuſtravit.

Variis virtutibus ornatus, ad magnas ſenſim dignitates evehitur. Nam primò ad Magiſtratum Artium LL. & Philoſophiæ; deinde ad ſacræ Theologiæ lauream evectus, ac Barchinonenſis Eccleſiæ Canonicus conſtitutus, Joanni Arragoniæ Regi & ab intimis conſiliis, & à pluribus ad diverſos Reges legationibus fuit. Accedente poſtmodùm ad virtutes ejus regio favore & ſuffragio, præ multis, uſque potentibus æmulis, ad Inſulam Caputaquenſem promotus, dignitatem illam, maximo ſubditorum emolumento, propè triennium integerrimè geſſit. Annum verò ætatis ſuæ agens trigeſimum quintum, Montis Regalis in Sicilia Archiepiſcopus menſe Julio anno ſalutis 1458. renunciatus eſt.

Sub Sixto, Urbis Romanæ præfecturâ, purpurâ, & multis legationibus inſignitur. Sub Sixto IV. Urbis præfecturâ juxta ac Vicecamerarii munere functus, ob præclaras animi dotes, laudémque publicam, ab eodem Pontifice in ſacrum ſenatum Titulo Presbyteri Cardinalis S. Vitalis, ac mox S. Sabinæ, totius Hiſpaniæ plauſu adlectus eſt. Cui dignitati, quoad vixit, ea præfuit animi magnitudine, morúmque probitate, ut unus *Sacri Collegii ſplendor, ac norma Patrum* plateis obambulans indigitaretur. Tuſco ferventе bello in Germaniam ad Cæſarem; in Hungariam, Boëmiam, & Poloniam ad Reges pro prædicanda adverſus Turcas Cruciata Legatus conſtitutus, Germanos ſuo eloquio ita demulſit, excitavitque, ut coacto ingenti exercitu, turmatim in hoſtes Chriſtiani nominis ruerent. Francofordiam ad indictum à Cæſare conventum unà cum Cardinali Herbipolenſi, ſedis Apoſtolicæ nomine miſſus, munus ſibi commiſſum ita ſtrenuè adimplevit, ut & Principum voluntati, & Pontificis exſpectationi, non abſque publico elogio, adamuſſim ſatisfecerit. E Germaniâ ad Curiam Romanam reverſus multa pietatis opera edidit: Titulum S.Sabinæ Sacerdotibus, ædificiis, redditibus, & muneribus pretioſis auxit: unde quidam illius ævi non invenuſtus Poëta de eo ceciniſſe reperitur:

Romam reverſus multa pietatis opera edit.

AUXIAS ades auxit, adémque Sabina:
Sic ſupremâ ades auxit in ade ſibi.

Archiepiſcopus Montis Regalis Eccleſiam B.Mariæ Virginis, à Guillelmo II. Siciliæ Rege ædificatam, maximis donis ditavit, & exornavit. Viſitur etiámnum ibi (teſte Hippolyto Marraccio in Purpura Mariana) crux argentea benè magna cum effigie Crucifixi, raro & eleganti artificio elaborata,& mons cum imaginibus Beatiſſimæ Virginis, ac ipſius Cardinalis ante Virginem ſacratiſſimam genuflexi, maximi ponderis.

Dignitatis Cardinalitiæ ſeverus cuſtos. Cardinali huic dignum illud facinus Scriptores tribuunt, quod refert Cardinalis Papienſis in Epiſtola ad Theodorum Cardinalem Palæologum, dum Friderici, Ferdinandi Regis Neapolitani, ſecundogeniti ad Urbem adventum narrat: Cùm enim Fridericus officii causâ Cardinales priùs omnes inviſiſſet, & ab iis vice versâ eodem humanitatis officio exultus fuiſſet, ſolus hic Cardinalis Sanct. Sabinæ, magnæ authoritatis & gravitatis pater, officio illo abſtinuit, *infra dignitatem Cardinalatûs eſſe ſtatuens*, ut inquit Papienſis, *Secundo genito Regis, Eccleſiæ ſubditi tantum honoris*

honoris præſtari. Id tamen Oldoinus cum aliis Bernardo Herulo Preſbytero Cardinali S. Sabinæ attribuit: & quidem benè, nam anno 1474. quo Romam ſe contulit Fridericus Neapolitani Regis ſecundo genitus, S. Sabinæ Titulum non Auxias, ſed Herulus obtinebat.

Romæ moritur.

Romæ ſexagenarius animam efflavit, ſeptimo Idus Septembris, anno 1483. tumulatus in æde S. Sabinæ: ubi adhuc viſitur marmoreum ejus monumentum, variis figuris exornatum cum hac memorabili inſcriptione:

Ejus præclarum Epitaphium.

D. O. M.

Auxiæ Valentino, patria Setabenſi, Cardinali Montis Regalis, nobili Podiorum familia orto: vitæ ſanctimoniâ, ſacrarum literarum cognitione, omnique virtutum genere exornato: qui variis Hiſpanorum Regum legationibus functus, Urbem prudenter gubernavit: exinde à Sixto IV. in ſacrum Collegium adſcriptus, Thuſco fervente bello, in Germaniam Legatus Apoſtolicæ ſedis profectus eſt: Cæſarem eloquio demulſit, nationem in Turcos animavit: Rediens D. Sabinæ Tituli ſui ædem Sacerdotibus, & ædificio auxit: compoſitis poſtremò rebus familiaribus, mortalitatem exuit anno ætatis ſexageſimo, ſalutis Chriſtianæ 1483. Septimo Idus Septemb. Par vitæ Religioſus exitus: pecuniam egenis alimentum Amici Teſtamentarij integra fide diſtribui curârunt. Ut moriens viveret, vixit ut moriturus.

Ejus munificentia in ſuperos, & homines.

Facultates & bona ab eo relicta, uti decedens juſſerat inter egenos & pauperes, viduas atque pupillos, memorabili exemplo, ab executoribus Teſtamenti diſtributa. Ejus pariter juſſu nobile Sacellum in Eccleſia S. Sabinæ, Dei Genitrici ſacrum, erectum & dotatum eſt: in quo diebus ſingulis in animæ ſuffragium Miſſæ ſacrificium immortali Deo litatur. Monachorum Ordinis D. Benedicti in Monte Regali cœnobium, ſicut & diſciplinam ab antiquo inſtituto deviam reſtauravit, prout ex Sixti IV. literis, ad ipſum Româ die 17. Aprilis, anno 1480. datis, colligitur. Quarum integrum tenorem exhibet Oldoinus in vita.

Laudatur maximè à Cardinale Papienſi.

Extat & aliud ejuſdem Auxiæ præclarum elogium, à non-nemine coætaneo ejuſdem memoriæ dicatum, quod, ne lectorem lateat, hiſce adjungere viſum eſt. *Auxias de Podio, nobilis Hiſpanus, Sacrorum Canonum peritiâ, juſtitiâ, clementiâ, facilitate, rerum uſu, liberalitate, animi magnitudine, innata humanitate (qua dignitatis tamen ratione non prætermiſſâ omnes complectebatur) modeſtiâ, continentiâ enituit: clara & erudita ingenia domi aluit, literarum cultor, & doctorum virorum Mæcenas: hos ipſos è cœno erigebat, & à tenebris in lucem vindicabat. Munificentiam in ignotos etiam exercuit; tantâque eſt uſus liberalitate, ut nonnunquam in alieni æris compedes inciderit.* Scripſiſſe nonnulla perhibetur, quæ tamen, me ſciente, lucem publicam non aſpexêre: tineis alicubi ſulcanda relicta.

Scripſit nonnulla.

De eo agunt Aloyſius Lellus in Hiſt. Montis Regalis. Contelorius in Elencho Cardin. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Joannes Mariana in Hiſt. Hiſpan. Rocca Pyrrhus in Notitia Eccleſiæ Sicil. Hippolytus Marraccius in Purp. Mariana. Nomenclator Cardinalium, & alii.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

PETRO DE MENDOZA

S. R. E. CARDINALE.

XLIII. *Ejus præclara vitæ primordia.* PETRUS Gonſalvus de Mendoza Hiſpanus, Innici Lopez Marchionis de Santigliana, & Catharinæ de Figuera filius, in lucem prodiit Guadalariæ die 3. Maij, quæ eſt inventæ Cruci ſacra (quod notandum dico) anno redempti orbis 1428. Traductâ in oppidis paternæ ditionis, ſub optima Magiſtrorum cura, innocentiſſimè pueritiâ, Toleti primò Latinæ linguæ, ac Rhetoricæ; deinde Salmanticæ Pontificio ac Cæſareo Juri operam dedit, eo quidem profectu, ut nemini coæqualium ingenio doctrináque cederet.

Ob virtutum eminentiam variis dignitatibus ornatur. Annum agens vigeſimum quartum, parentum voluntate, ad aulam Joannis II. Caſtellæ & Legionis Regis, ſibi affinitate juncti, ſe contulit. Ubi cùm & virtutibus, eruditione, ac præcipuè vitæ caſtimoniâ præ cæteris Eccleſiaſticis eminuiſſet, Regis favore Epiſcopatum primò Seguntinum, deinde Oxomenſem obtinuit. Militiæ *Regni rebelles domat.* poſtmodùm ſacræ, Regis imperio conſcriptæ præfectus, rebelles Caſtellanis inſultantes ſemel iterúmque fudit; ac moto in Luſitanos exercitu, primus in pedeſtribus pugnis, non ſine luculenta hoſtium cæde, ſtetit. Dum magni Cancellarii munere in regno Caſtellæ fungeretur, ac maximam ex incorrupta muneris adminiſtratione *Cardinalitii cœtui adſcribitur.* laudem colligeret, ad inſtantiſſimas Regis preces à Sixto IV. Pont. Maxim. purpurâ condecoratus, Titulum Diaconi Cardinalis S. Mariæ in Dominica obtinuit. Exacto biennio renuntiatus Presbyter Cardinalis ſanctæ crucis in Hieruſalem, Archiepiſcopus Hiſpalenſis, mox Toletanus, & Hiſpaniarum Primas, ſedisque Apoſtolicæ per Hiſpanias Legatus, tot honorum dignitatibus ad obitum uſque eâ præfuit morum integritate vitæque ſanctimoniâ, ut exactam perfectiſſimi Præſulis ideam, juxta monitum Apoſtoli, præſeferret.

Ejus pietatis & munificentiæ opera. A teneris annis eximio pietatis ſenſu in auguſtiſſimam cœli terræque Reginam affectus, ejusdem honori Templum maximum Granatæ, à Rege Ferdinando V. & Iſabella ſereniſſima conjuge, ob inſignem victoriam de Mauris reportatam, votum erexit, atque dicavit. Extra Calahoræ civitatem, aliam æquè inſignem Baſilicam, viſu & opere magnificam, ejusdem Virginis cultui nuncupatam, propriis ſumptibus conſtruxit, atque ad alias identidem vel recenter excitandas, vel reſtaurandas, vel ex-

exornandas ingens auri pondus contulit. Monaſterio Beatiſſimæ Virginis, cognomento *de Sopreſan*, prope villam Nitam ſito, largas eleemoſynas donavit in vita; ac moriens tantum æris parati teſtamento reliquit, quantum eſſet ſatis ad ultimam manum inchoato operi imponendam. In Eccleſia S. Mariæ *de Guadalupa*, beneficia quatuor pro totidem Sacerdotibus, qui ſingulis diebus ſacram DEO viventi hoſtiam litarent, inſtituit atque fundavit. Inſuper nobiliſſimum Xenodochium ſub auſpiciis ſalutiferæ crucis, cui addictiſſimus erat, in urbe Toletana, ſicut & magnificum Collegium, eidem ſacroſanctæ Cruci dicatum, Valliſoleti à fundamentis erexit, ac largiſſimis redditibus locupletavit. Eccleſiam pariter ſanctæ Crucis in Hieruſalem (cujus titulum gerebat) Romæ erectam, ſed vetuſtate collapſam, maximis impenſis reſtauravit. Quemadmodùm ex inſcriptione veteri, in Sacello S. Helenæ marmori ad memoriam inciſà, referente Oldoino, docemur. *Sanctæ cruci addictiſſimus.*

Regibus Hiſpaniarum, quoad vixit, ob virtutum eminentiam gratiſſimus fuit: Quare ad illum graviſſimè decumbentem, mortique proximum, inviſendum Reges abire non dubitârunt. Tantus igitur hic vir, pari nobilitate & prudentiâ in adminiſtranda Republica conſpicuus, è vita migravit in Hiſpaniæ urbe Caracâ tertio Idus Januarii, anno ſalutis 1495. ætatis ſexageſimo ſeptimo: Corpus Caracâ tranſlatum Toletum, ibidem in Eccleſia principe, pro ut teſtamento juſſerat, cum hoc epitaphio terræ mandatum eſt. *Regibus Hiſpaniarum quoad vixit gratiſſimus.* *Ejus obitus, & Epitaphium.*

PETRO MENDOZÆ CARDINALI PATRIARCHÆ
ARCHIPRÆSULI DE ECCLESIA BENE MERITO:
OBIIT ANNO M.CCCC.XCV. TERTIO IDUS JANUARII.
Cardineo quondam PETRUS luſtratus honore,
Dormit in hoc ſaxo, nomine qui vigilat.

Dum ægrotaret ad mortem, crux ſplendidiſſima ſupra ædes ejus tamdiù apparuit, donec Eccleſiæ myſteriis expiatus, puriſſimam DEO animam reddidiſſet. Crux enim ab eo, dum viveret, ſummis honoribus exculta, & exaltata (nam, ùt diximus, Xenodochium Toleti, & Collegium Valliſoleti in honorem ſanctiſſimæ Crucis erexit, ac Baſilicam ſanctæ Crucis in urbe erectam reſtauravit) Petro benefactori vel miraculô parentare voluit: Immò admirationi eſt id, quod referunt: Nempè in Hiſpania inter ædes Petri quotannis ſtato tempore enaſci herbulam, nullo ſemine jactam, crucis formam perfectiſſimè referentem. Prodigio inuſitatam hanc rem adſcribunt Auctores: Nam ſanctiſſimæ Cruci uſque adeò obſequens ſemper fuit Petrus, ut ubicunque eam fortuitò obviam haberet, eam de genu adorare ſoleret. *Crux in ejus obitu apparet.* *Prodigium notabile.*

Hiſtoriarum lectioni, curarum vacuus, indulſit ſemper, quarum præcipuas non modò percurrere, ſed & in maternam linguam traducere placuit: *Scimus enim*, inquit in vita Oldoinus, *Saluſtii hiſtoriam eleganti ſtylo ab hoc Cardinali in Hiſpanicam linguam converſam, inter pretioſiſſima familiæ de Mendoza adhuc in Hiſpaniis aſſervari.* Addit Morerius eundem etiam Homerum, Virgilium, nonnullâſque Ovidii elegias multa cum laude Hiſpanicè vertiſſe. *Ejus Scripta.*

 Ejus

Ejus mentionem faciunt Petrus de Salazar in vita. Panvinius de Rom. Pontiſ. Aubery in vita. Hippolytus Marraccius in Purp. Mariana. Avila in theatro Eccleſiarum Caſtellæ. Alvarus Gomezius de geſtis Franciſci Ximenii. Joannes Mariana in hiſtoria Hiſpan. Gaſpar Porregnus in elogiis Cardin. Hiſpanor. Et alii.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE ARCIMBOLDO S.R.E. CARDINALE.

XLIV. JOANNES Arcimboldus honeſtos natales ſortitus Mediolani, in patrem habuit Nicolaum Arcimboldum Juris utriusque cognitione percelebrem, ac Ducum Franciſci Sfortiæ, ejúsque filii Galeacii conſiliarium principem. Joannes à teneris annis optimis moribus ac diſciplinis inſtitutus, ductâ in uxorem Briſeidâ lectiſſimâ fœminâ (ex qua filium Aloyſium ſuſtulit) non modò exactiſſimâ juris tùm Pontificii, tùm Cæſarei ſcientiâ, ſed & magnarum virtutum ornamentis uſque adeò excelluit, ut Majorum ſuorum gloriam longiſſimo intervallo, teſte Marco Antonio Majoragio, ſuperâſſe ſit viſus. Unde à Galeacio Duce Mediolanenſi, cui gratiſſimus erat, maximo cum honore Conſiliarius, & publici Senatûs Præſes delectus, ejus nomine legationibus pluribus ad diverſos Principes, & Reges & ad Reſpublicas functus eſt. Mortua deinde uxore Briſeida, cùm altiori inſtinctu ad ſtatum Eccleſiaſticum animum adjiceret, à Paulo II. precibus tùm Galeacii Principis, tùm ipſius Joannis morum integritate commoto renunciatus eſt Epiſcopus Novarienſis anno ſalutis 1468. Tanta verò fuit ejus probitatis & ſapientiæ fama, ut, cùm à Galeacio miſſus Orator ad Sixtum IV. Pont. Max. fuiſſet, ab ipſo Pontifice benigniſſimè ſuſceptus, confeſtim Presbyter Cardinalis titulo SS. Nerei & Achillei creatus fuerit: *Exiguo temporis intervallo ob unius virtutis ſuffragium conſecutus id* (ut Majoragius loquitur) *quod multi alii vel longo ſpatio, multíſque inſumptis pecuniis aſſequi vix poſſunt.*

Magnis virtutibus vel in ſæculari ſtatu eminuit.

Mortua uxore Epiſcopus Novarienſis: Deinde Cardinalis creatur.

Cardinalis Papienſis tanti viri promotione ſummoperè lætatus, has ad eum Cardinalem renunciatum literas ſcripſit: *Gratulor tibi non modò, quòd Cardinalis ſis factus, ſed quòd ſecundis Patrum ſententiis factus. Nemo diſſenſit, nemo hæſitavit, nemo non dignum te honore hoc prædicavit. In ſalutem Eccleſiæ, & tuam hæc tanta ſit dignitas. Ita anteacta vita tua, & literæ, & ſtudia, & Zelus domûs DEI omnibus repromittunt. Amavi te anteà; nunc etiam frui liberiùs potero. Itaque veni, & tuorum deſideriis ne teneâre: Amplecti te cupio, & ſitim vetiti uſûs ad ſatietatem explere. Vale in Domino, X. Maij 1473.* Plures alias deinde literas, officii & laudis plenas, idem Papienſis ad Joannem Cardinalem dedit.

Papienſis purpuram eidem gratulatur.

Poſt adeptam Purpuram auctus eſt & aliis dignitatibus Arcimboldus, quas ex ſuprà laudato Majoragio propriis ejus verbis libet

enar-

enarrare. *Quid, quod etiam,* inquit ille, *Juſtitiæ præfecturam, qua nullum in tota Romana Curia neque majus, neque honorificentius officium eſt, adeptus uſque ad obitûs ſui diem ſumma cum laude exercuit, ac Peruſii Legatus plena cum poteſtate fuit? quid illud, quod non tantùm magnum, atque egregium fuit, ſed etiam inauditum, & maxima admiratione dignum! ducas enim eodem die* (annus tum agebatur 1480) *ſummas in Eccleſia Mediolanenſi dignitates ſummo cum ipſius Pontificis, & univerſi Cardinalium Collegii conſenſu conſecutus eſt, nam & Abbas, ut vocant, Divi Ambroſii, in cujus numinis tutela eſt hæc noſtra civitas, & totius Mediolanenſis Præfectura creatus eſt Archiepiſcopus; Neque dubium eſſe poteſt, quin ſi longiorem illi vitam fata dediſſent, ob ſingulares ſuas, ac penè divinas virtutes, brevi tempore Pontifex maximus fuiſſet electus.* Hæc ille.

Romæ juſtitiæ præfecturam; Mediolani Archiepiſcopatum conſequitur.

Antequam verò Joannes noſter ad culmen Mediolanenſis Archiepiſcopatûs eveheretur, accidit ut ſummo ejus animi dolore juxta ac mœrore nobiliſſimus Princeps Galeacius Sfortia iniquiſſimâ nonnullorum malè feriatorum conjuratione occideretur. Rem ex Paulo Jovio tragædiæ hujus Spectatore cum integrâ Principis vitæ ſerie in gratiam lectoris aperiam. Tranſactis juvenilibus annis poſuerat militiæ rudimentum in Gallia tranſalpina Galeacius, eò miſſus à patre Franciſco cum veteranis copiis, ut Ludovico Regi inopinatâ præpotentum Galliæ Procerum defectione circumvento opem ferret. Sed vix tùm expugnatis quibusdam oppidis in Arvernos penetrârat, cùm ecce nunciatâ patris morte, per infeſtas Allobrogum gentes, mutato ſæpè habitu, Mediolanum redire cöactus eſt. Præſtitêre fidem novo Principi, quam Franciſco Patri, initis anteà fœderibus, dederant Veneti, Ligures, Florentini, ipſéque Ferdinandus Rex Neapolitanus: Quorum amicitiâ fretus, favoréque item Blancæ matris (cujus humanitas ad gratiam, amorémque parandum apud Inſubres multùm valebat) imperium domi & foris firmiſſimè ſtabilivit. Itaque ſplendidiſſimo rerum omnium apparatu uſque ad regalem faſtum, Principem egit integros decem annos, & uti ditiſſimi imperii opes ſapientiâ patris, amplificatæ conſtitutæque tolerabant, magnificentiæ & liberalitatis ſtudium, magnanimi Regis inſtar per omnes numeros extendit. Nam præter veteranorum peditum cohortes, alas equitum ex omni Italiæ nobilitate lectiſſimas, & perpetuis cùm ſuis, tùm paternis ſtipendiis inveteratas, ea conſuetudine in hibernis continebat, ut adulto Vere in campos produceret, ſolemnique luſtratione inſpectas, ad equeſtres ludos committeret, propoſitis quidem opimis præmiis, quibus concurrentium præſtantiſſimi honoris causâ ornarentur. Hoc equitatu, qui duorum millium cataphractorum numerum ſuperabat, nihil ſplendidius & comptius videri poterat, cùm quisque laciniis acu pictis, & præaltis criſtis, & equo undique auratis bardis protecto eſſet conſpicuus. Famulantium verò puerorum verſicolore lacinia militares Principis equos producentium, atque incitantium, ea erat ſpecies, ut ejus oſtentationis admirabilis pompa, omnem vel exterorum etiam Principum apparatum magno intervallo ſuperare crederetur. Par quoque apud eum erat totius aucupii & venationis inſtrumentum. Nam præter inſignium canum

Ejus tempore Galeacius Sfortia occiditur.

Vita & acta Galeacii ex integro hîc enarrantur.

Galeacii lectiſſimæ militum cohortes.

Ephebōrum ſpecies.

mul-

Supra centena falconum patria alit.

multitudinem ſupra centena falconum paria in remotiſſimis ad Oceanum Borealem plagis conquiſita, tanto alebat ſtudio, ſumptúque, ut in magnis porticibus eæ volucres canteriis & perticis inſidentes, mira cum voluptate ſpectarentur, quum ex his ſedibus ad ornatum tela ſerica picta acu, ſquamoſóque opere inaurati argenti refulgens dependeret, & volucres argenteis ſonantibus pedicis vincirentur, & pileolos geſtarent, quorum apices & gemmæ & uniones adornabant.

Ejus familia nobilis & elegans.

Tota porrò familia, quæ ex delectu nobilis juventutis per ſingulas ditionis urbes accuratè habito, conſtabat, ut fides obſes foret, pretioſo amictu, elegantibúsque munditiis exculta ſpectabatur. Nemo enim erat, qui laciniam purpurei ſerici, & phrygio opere ad argumentum Principis depictam ſingulis annis non bis à Principe dono acciperet, alerentúrque omnes opiparè: Hoſpites autem longè omnium luculentiſſimè. Ipſe præter venatorias, equeſtriúmque armorum exercitationes, pilæ ludo tanta cum voluptate tenebatur, ut ingentis ſtructuræ ædificia Mediolani & Ticini, cæteriſque in Arcibus ad uſum ejus certaminis conderet. Erat id genus pilæ, inflatus follis, capitali magnitudine, qui armatis plumbeâ laminâ pugnis longiſſimè jactabatur; ſic ut inde palmæ decus jurgioſâ contentione, & multo cum ſudore peteretur. Cæterùm in ſeriis, recti & honeſti amans, juſtitiæ uſque ad ſeveritatem erat tenax: Dabátque enixè operam, ut nihil eſſet in judiciis venale, aut ad gratiam corruptum, quando pœnâ inexorabili, certiſſimôque præmiô omnia conſtaret, & unâ præſertim annonæ vilitate, tanquam parato ad id populari plauſu maximè lætaretur.

Pilæ ludo addictiſſimus.

Juſtitiæ tenax.

Sublatis verò undique latrocinis, caſtigeatâque militari licentiâ, & propagatâ apud cunctos ordines commerciorum ſecuritate, ità amari ſimul & metui cupiebat, ut nonnunquam ſordidi mercatoris ſimulato habitu diſcurrens per ditionis regiones, oblatos in via aut in diverſoriis hoſpitalibus ſimpliciſſimos homines, ad ſerenda de Principe colloquia pertraheret, eruendóque certiſſimos de re rumores, utrâque nominis famâ frueretur; paratus utique ad præmium exſolvendum, aut infligendam pœnam. Nam in Pado, Abdua, Ticinóque cuſtodes ad trajectum lintribus præpoſitos, qui ab ſe precibus atque pecunia tentati eſſent, ut ſine teſſera properantem transveherent, ex merito aut ſuppliciis extremis, aut peramplis præmiis afficere conſueverat. Audiebat autem cum voluptate literarum & ſapientiæ ſtudiis præſtantes viros, & benignè quidem attollebat, contendebátque gravi ſumptu, ut Ticinenſe Gymnaſium Profeſſorum celebritate, & ſtudioſæ juventutis frequentia cæteris omnibus præcelleret.

Quid de ſe homines ſentirent, aſtu indagat.

Ob vagam libidinem malè audit.

His artibus cùm boni, ſplendidiſſimique Principis nomen tueretur, premebant ejus famam intemperantes, vagæque libidines: Nam ea tùm erat ex multo otio luxuriantis ſæculi conditio, ipſis præcipuè nobilioribus matronis, ut totum pudicitiæ decus ab humanitate aulæ alienum, ſubagreſte prorsùs putaretur: Ideóque Princeps ad licentiam libidinis proclivis, & juventæ vigore,

gore, oriſque venuſtate ſupra omnes ſpectatu digniſſimus, procacibus fœminarum oculis & deſideriis cupidiſſimè deſerviret. *Erat enim tum vulgatum inter fœminas* (Jovius ſcribit) *nullam ex Principis concubitu fieri impudicam, earúmque maritos, qui inepti hirci videri poſſent, ita excellere aureis cornibus, ut dignitate cunctos anteirent.* Per hunc modum Galeacius, cùm undique beatus arridentis fortunæ faſtigium teneret, Allobrogico bello victor, è caſtris duriſſimâ hyeme Mediolanum rediit, ut Natalis Chriſti diem ſolemni hilaritate cum uxore, & liberis atque amicis celebraret, conjuratiſque ſimul in necem ſuam limen aperiret. Conjuravêre, diverſo animorum habitu, Andreas Lamponianus, Carolus Vicecomes, & Hieronymus Olgiatus, omnes cubiculo Principis adſcripti. Lamponianus, conſumptô magna ex parte patrimoniô, propter rei domeſticæ inopiam, ſuperbiæ ipſius atque luxuriæ adverſam, turbido ferocique ingenio res novas moliri (quas ex cæde Principis certo ſibi commodo ceſſuras interpretabatur) & conjurare omninò ſtatuerat: ad attendendum verò immane uſque adeò & periculoſum facinus vehementer incitabat illata ſibi injuria à Caſtellioneo Comenſium Antiſtite, à quo ſacri latifundii poſſeſſione, contra jus interruptâ locatione, ſe periniquè ſpoliatum querebatur. Totum autem ejus injuriæ, odiique venenum vertebat in Principem, qui à ſe ſuppliciter deprecante eam contumeliam ſæpè rogatus, adverſarium in extrahenda lite præpotentem, neque avertere, neque emollire voluiſſet. Carolus gentilium ſuorum totius principatûs fortunam ad Sfortianos delatam ægrè ferens, germanæ ſororis probo, quam Galeacius adamaret, atque ſubigeret, permovebatur, tantò quidem indignantiùs, quòd eam decoro juveni, qui ætatis florem Principi fruendum dediſſet, conciliâſſe & communicâſſe ſuſpicaretur. Principem enim in amore improbum, atque adeò impudentem plerique vel falsò exiſtimabant, ut alienæ libidini lenocinii obſequium lubens præbere crederetur. Olgiatum verò pænè imberbem, leviſſimúmque adoleſcentem inani ſpe parandæ gloriæ inflaverat Cola Montanus literarii ludi magiſter, ſi occiſo Tyranno patriam in libertatem aſſereret; ſæpè Caſſios & Brutos in Schola magnis extollens laudibus, qui gloriâ ducti pulcherrimi facti Conſilium olim ſuſcepiſſent.

Quinam in necem Galeacii conjuraverint? & quibus de cauſis?

Lamponianus.

Carolus Vicecomes.

Olgiatus.

Hic Cola quondam Galeacii pædagogus, dirum in Principem odium conceperat impotenti ejus contumeliâ percitus, quòd ille puerilium verberum nimis memor, poſtquàm adolevit, imperiúmque ſuſcepit, ipſe Colæ tanquam immiti ſubagreſtique præceptori, acceptas olim plagas nudatis clunibus loro palàm rependi juſſiſſet. Hujus Colæ diris cohortationibus conjurationem inchoatam, atque ad exitum perductam fuiſſe, Olgiatus ipſe ex quæſtione perſcripſit. Igitur obſtinatis efferatiſque animis ad id patrandum ſcelus confirmati, Principem inter frequentem cuſtodiam corporis, Divi Stephani Templum intrantem, ut ſacris ſolemnibus intereſſet, circumſteterunt, abditis ſub ſiniſtri brachii manicâ pugionibus. Primus à fronte Lamponianus in ſpeciem turbam dimoventis, porrigentiſque literas ſeſe inſinuans, nihil à familiari metuen-

Cola.

Galeacius in templo occiditur.

tem ad infimam ventris partem perfodit; repetitóque ictu lævum percuſſit tempus. Carolus autem & Olgiatus à tergo inermem lethalibus plagis conſauciârunt, ſic ut undique petitus, à Deipara virgine fruſtrà opem implorans repentè concideret, & exſpiraret: juxta quem trajecto pectore proſtratus occubuit Ripeus ex cuſtodibus promptiſſimus, quum in percuſſores gladium ſtrinxiſſet.

Per hunc modum cadente Principe, exortóque indè inſolito tumultu, cùm quiſque ad fugam metu perculſus ſe expediret, tantâ conflictatione procurſum eſt, ut multi è turba in templi foribus eliderentur; deſertóque ab omnibus Templo Sacerdotes è ſacrario prodeuntes, tria tantùm cadavera, fœdatô multo cruore pavimentô, jacentia reperirent. Nam procul à Principe, Ripeóque ipſius Lamponiani cadaver ſolum lingua & dentibus commordens jacebat. Eum enim per mediam mulierum turbam incurvo paſſu evadere conantem, ſatelles Æthiops, cui Gallo cognomen erat, adactô per imam ſedem latô haſtilis ferrô confecerat. Cæterùm Sacerdotes Principem, ut abluerent, in ſacrarium calentibus adhuc membris retulerunt. Lamponianus inſultantis plebis & puerorum turbæ ad ludibrium conceſſus, injecto laqueo per cunctas urbis regiones raptatus eſt. At Carolus & Olgiatus, cùm immixti effugientium turbæ, elapſique varias latebras quæſiviſſent, biduo poſt diverſis in locis, quòd tanquam execrabiles parricidæ à nemine vel propinquo reciperentur, ad teterrimum ſupplicium ex ſententiâ Arcimboldi rapti ſunt. Olgiatus ipſe, mirum viſu auditúque! veſanâ conſtantiâ obſtinatum animum in conſpectu carnificis gerens ſeſéque in ipſa morte confirmans, hæc contumaci ore protulit verba: *Collige te, Hieronyme, ſtabit vetus memoria facti; mors quidem erit acerba, ſed tormentum breve, atque ejus fama perpetua.* Hæc quidem digna viro forti videri poterant, niſi impium facinus intempeſtiva atque inhumana crudelitas elevaret, quòd pro Tyranno æquum bonúmque Principem, nec ab ipſo quicquam hoſtile meritum occiderit, ſcilicet ut diuturnum civibus ſuis luctum ex infelicitate ad externos prolapſi principatûs pararet. Hos etiam, quod miremur, in carcere verſus pangere potuit, quos ad argumentum imperterritæ mentis hoc loco referre non pigebit.

Lamponianus ab æthiope interemptus.

Carolus & Olgiatus ſuppliciis affecti.

Quem non mille acies, quem non potuêre phalanges
Sternere, privatâ Galeaz Dux Sfortia dextrâ
Concidit, atque illum minimè juvêre cadentem
Aſtantes famuli, nec opes, nec regna, nec urbes.
Hinc patet humanis, quæ ſit fiducia rebus,
Et patet hinc ſævo tutum nil eſſe Tyranno.

Cola quoque Montanus aliquanto pòſt in alpibus Bononienſium comprehenſus, quòd dira malignitate in Principem percuſſores ad conjurandum concitâſſet, meritas ſcelerum pœnas dedit, quando eum Laurentius Medices inuſitatæ immanitatis ultor egregius, latronum more, laqueo necari juſſit. Sed jam eò, unde digreſſi ſumus, revertamur; & quæ reliqua ſunt Arcimboldi facta enarremus.

Cola ſuſpendio enectus.

Is

Is poſt Sixti obitum Romam profectus, in comitiis ſub annum 1484 celebratis, Innocentio VIII. viro literis & virtutibus conſpicuo ſuffragatus eſt: à quo graviſſimis legationibus oneratus, Cæſarem, Hungaros, atque Boëmos Pontifici obſequentes reddidit. Redux in patriam, Eccleſiam Mediolanenſem maximis donis auctam, reſtauratámque egregiis legibus, ad Cleri populique decorem ſpectantibus, communivit: quam deinde ſenio confectus, ſuáque purpurâ contentus contulit in fratrem Vidonem. Cœnobium verò S. Ambroſii majoris, Ordinis Divi Benedicti (quod, ut diximus, in commendam habuit) ſublatâ diſſolutioris vitæ licentiâ ad diſciplinam veterem correctum, quarto ante obitum anno Aſcanio Sfortiæ Diacono Cardinali reſignavit. Migravit è vitâ Romæ die 2. Octobris, anno reparatæ ſalutis 1491. conditus in Eccleſiâ S. Auguſtino ſacrâ ſine ulla ſepulchrali inſcriptione. Mediolani tamen celebris memoria ejus extat in Baſilica S. Ambroſii, à nepote Angelo Arcimboldo honoris ergò appoſita.

Arcimboldi Cardin. legationes: item pietatis opera.

Ejus obitus.

Scripſit plurima ad Juriſprudentiam ſpectantia.
Statuta item ſaluberrima pro Cleri reformatione.
Homilias, & Orationes.

Scripta.

De eo agunt Joannes de Deis in Catalogo Archiepiſc. Mediolanenſ. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Hiſtoria Novarienſis. Marc. Ant. Majoragius in Panegyri. Ughellus in Italia ſacra. & alii.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO

De

GEORGIO COSTA S. R. E. CARDINALE.

XLV.

GEORGIUS Coſta, dictus de Rota, Luſitanus, doctrinâ, pietate, prudentiâ, & ingeniô clarus: Rure obſcuro loco, obſcuriſque parentibus natus, à primordio ortûs ſui Divam Catharinam martyrem Regis Coſtæ filiam (Garimberto teſte) continuatâ ad uſque vitæ finem pietate coluit. Quare ab ejuſdem Virginis patre cognomentum; à virgine verò Rotam, qua illa martyrio enituit, in ſtemma deſumpſit dicíque deinceps *Coſta de Rota*, voluit. Hic ob eminentem doctrinæ ac pietatis famam Eduardo Luſitaniæ Regi cùm à confeſſionibus, tum à conſiliis fuit: à quo, interventu & operâ Catharinæ Regiæ filiæ (cui propter ſingulares animi dotes gratiſſimus extitit) præter multa non ſpernendi nominis Sacerdotia, ſummum quoque Regni Luſitaniæ Præſulatum, Archiepiſcopatum ſcilicet Ulyſſiponenſem obtinuit. Poſteà ſub annum 1476. Romam ex imperio Regis Orator ad Sixtum IV. miſſus, à Pontifice, ejus prudentiâ & integritate illectô, inter Presbyteros Cardinales Titulo primùm SS. Petri ac Marcellini; deinde

Quare dictus ſit Coſta de Rota?

Ob ſingulares animi dotes variis dignitatibus ipſáque purpurâ ornatur.

S. Mariæ Tranſtyberim coöptatus, in commendam accepit Eccleſiam S. Laurentii in Lucina unà cum Epiſcopatu Bracharenſi.

Legationib. ſtrenuè fungitur. Inter Patres adlectus, juſſu Sixti Pontificis ad Rempubl. Venetam, aliósque Italiæ Principes, ſedis Apoſtolicæ Legatus pro pace inter eos Principes procurandâ miſſus, pacatis cum Duce Ferrariæ Venetis, reliquos facilè ad ineundam concordiam perduxit. Sixto IV. è vivis erepto, ſub Innocentio VIII. legatione functus eſt cum Juliano Ruvereo Cardinale ad excipiendum ſacrum Lanceæ ferrum, à Bajazethe Turcarum Rege Pontifici dono miſſum. Hujus legationis meminit Andreas Victorellus in notis ad Ciaconium de Innocentio VIII. agens, ubi inter alia ſcitu non indigna hæc habet: Cùm ſacrum Haſtæ ferrum à Bajazethe Innocentio Pontifici dono mitteretur, octo Cardinales, eodem Innocentio mandante, de modo ac cæremoniis, quibus ſacrum illud pignus excipiendum eſſet, egerunt: inter differendum, ut fit, quidam dixêre, Dominicæ *Sacrum Lanceæ ferrum excipit, Romámque deducit.* Lanceæ ferrum Norimbergæ in Germania oſtendi; quidam in regio Pariſienſi Sacello extare; quidam à Conſtantinopolitano Imperatore Venetis pignori datum; alii, ex Chronico pervetuſto, Conſtantinopolim delatum, & à Turcis, eâ captâ, inventum, & aſſervatum eſſe. Cùm verò hæc Pontifex Laurentio Cardinale Beneventano referente, audiviſſet: Ferrum, quod à Turcarum Rege dono mittebatur, pro vera Lancea, quâ Chriſti pectus punctum & apertum eſt, tenuit; illúdque ſolemni ritu ac pompa recipiendum ſtatuit. Prælatos igitur duos domeſticos, Archiepiſcopum Arelatenſem, & Epiſcopum Fulginatem Anconam miſit, qui illud à Bajazethis Oratore allatum reverenter acciperent, ac publicâ ſupplicatione in ſingulis itineris locis inſtitutâ ad Urbem uſque deferrent. Miſſus in hunc finem equus albus, theca cryſtallina, arca, lucerna, omniáque ea ornamenta, quæ, cùm ſacratiſſima Euchariſtia ante *Quâ celebritate hoc ferrum in Vaticanum deductum?* Pontificem iter agentem defertur, adhiberi ſolent. Die 22. Maij anno 1491. Pontifex Cardinales Georgium Coſtam Luſitanum, & Julium Ruvereum, Legatos à latere, qui Narniam ſacro Ferro obviàm irent, creavit: ij die 24. Maij, ejuſdem anni Româ digreſſi ſacrum pignus ab Oratore exceptum, magno apparatu ad Urbis uſque pomeria detulerunt. Die Aſcenſionis Chriſti Domini Innocentius amictu, albâ, cingulo, ſtoláque pretioſa ornatus, Crucis vexillo prælato, cum Cardinalibus ad Ædem S. Mariæ de Populo acceſſit: ibi pluviali accepto, & magni pretii mitrâ, Cardinalibus ſacris veſtibus indutis, omnium Ordinum nobili proceſſione extra portam Flaminiam ad quadraginta paſſus obviàm inceſſit, & à Cardinalibus Legatis, Narniam miſſis, cæleſtem Lanceam venerabundus accepit, quam deinde ſub umbella à Baronibus, Proceribúſque (qui cum Capuæ Principe tunc Romam venerant) delatâ, ad Baſilicam Vaticanam religioſè portavit: viâ, qua tranſeundum erat, aulæis undique ornatâ, & velis tectâ. In Baſilicam Vaticanam ubi ventum eſt, ſubſiſtens Pontifex, ac ſacro Amuleto crucis ſignum efformans, adgeniculato ad S. Ferri cultum populo benedixit: poſteà illud ſuum in cubiculum, donec ſacellum eo condignè aſſervando extrueret, detulit. At paulò poſt gravi tentatus

tus morbo Cardinali Beneventano nepoti in eâdem Baſilicâ perpetuò aſſervandum reliquit, ſacellúmque in Deiparentis honorem condi, ornari, cenſúque præpingui augeri præcepit. Hucusque Victorellus: Jam ad inſtitutum.

Cæterùm Georgius Coſta, ut ſuum in Divam Virginem & martyrem Catharinam ſingularem affectum orbi teſtatum faceret, Romæ in Eccleſia S. Mariæ de Populo, ejusdem honori nobiliſſimum ſacellum erexit, cui decedens omnes ſuas facultates ex teſtamento in dotem aſſignavit: ut habetur ex inſcriptionibus variis in eodem Monaſterio etiámnum extantibus. Obiit autem ultimæ ſenectutis vir Romæ (annum ætatis agens centeſimum ſecundum) die 19. Septembris, æræ Chriſtianæ 1508. Sepultus in tumulo, quem ſibi vivens in Sacello Divæ Catharinæ nuncupato paraverat, cum hoc Epitaphio marmori inciſo.

Ejus pietas in divam Virg. Catharinam.

Ejus obitus.

D. O. M.

Georgius Episcopus Albanensis Cardinalis
Ulyxponensis, dum se mortalem
animo volvit, vivens sibi posuit.

Epitaphium.

Extat & alia ibidem funeralis inſcriptio, à Julio II. Pont. Max. ni fallor, grati animi ergò appoſita, hujus tenoris.

D. O. M.

Georgius Luſitanus Epiſcopus Portuenſis, S. R. E. Cardinalis Ulyxponenſis, Virtutis, doctrinæq; ergò in Regiam adſcitus, ac multis domi foriſque præclaris facinoribus editis, ad Regni procurationem evectus, à Sixto IV. in ſenatum adlectus, Romámque adſcitus, magnam ingenii, pietatis, prudentiaque laudem adeptus, ſub Julio II. Pontifice Max. quem unicè dilexit, & obſervavit, annum agens ſecundum ſupra centeſimum, obiit ſalutis anno M. D. VIII.

Hunc inter claros Ordinis Ciſtercienſis viros recenſet cum aliis Authoribus Gaſpar Jongellinus, ac Monaſterii de Alcobatia in Luſitania Abbatem Vigeſimum tertium nominat: atque ob eximiam doctrinam, & rerum gerendarum peritiam Epiſcopum primò Albanenſem, deinde Archiepiſcopum Ulyſſiponenſem, ac denique Epiſcopum Portuenſem electum fuiſſe affirmat. Verùm non omnibus hæc aſſertio probatur.

Quidam Monachum Ciſtercienſ. eum faciunt.

Ejus memoriam agunt Oſorius de geſtis Emmanuelis Regis Luſitaniæ. Felix Contelorius in Elencho Cardinal. Panſinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Victorellus in notis ad Ciacon. Hippol. Marraccius in Purp. Mariana. Jongellinus in Purp. D. Bernardi & alii non pauci.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

PETRO FERRICI
S. R. E. CARDINALE.

XLVI.

Bononiæ lauream & Cathedram magiſtralē adipiſcitur.

PETRUS Ferrici, nobilis è citeriore Hiſpania ſurculus, ortum traxit ex Concentaina Catalauniæ oppido. Is ingenio peracri pollens, Ilerdæ in Hiſpania humanitatis, & Bononiæ in Italia Legum ſtudia, tanta ſedulitate excoluit, ut primus inter æquales, quos erudito ingenio longiſſimè ſuperavit, Doctorali laurea ornari, cathedrámque Magiſtralem conſcendere meruerit. Exacto Bononiæ quinquennio Romam à Petro Barbo Cardinale S. Marci (qui poſteà ſub annum 1464. Romanus Pontifex renunciatus, dictus eſt Paulus II.) vocatus, eidem à ſcriniis eò uſque fuit, donec à Pio II. ad ejuſdem Petri Cardinalis commendationem, inter Romanæ Rotæ Judices adlectus eſt. Quo in munere eâ eminuit vitæ integritate, ut paſſim *vir doctus, integer, ac Judex incorruptus* nominaretur.

Legatus in Germania motus civiles compeſcit.

A Paulo II. poſtremo Pontificatûs anno Tiraſonenſi Eccleſiæ in Arragonia Præſul tributus, ac non multò pòſt Legatus in Germaniam ad Cæſarem; nec non ad urbis Moguntinæ ſedandos tumultus miſſus, conciliatis ſuâ dexteritate cum Archiepiſcopo civibus, voto Pontificis, Germanorúmque exſpectationi omninò ſatisfecit: Eapropter à Sixto IV. qui interim ſublato è vivis Paulo ſucceſſit, inter Presbyteros Cardinales titulo S. Sixti relatus, & ad res graves gerendas adhibitus, cùm omnia ſibi commiſſa negotia accuratè perageret, *Romani Pontificis dextera* pulcherrimo elogio nuncupatus eſt.

Juſtitiæ & æquitatis ſtudioſiſſimus.

Juſtitiam nullo non tempore itâ coluit, ut neque precibus magnorum Principum, neque gratiâ cujuſpiam, neque largitione, aut pollicitationibus multorum, à recto flecti unquam potuerit. Inſtabant nonnunquam Cardinales commendationibus & ſcriptis, ut vel ſua, vel amicorum negotia conniventibus oculis tranſire pateretur; id agere nunquam voluit, dictitans ſemper: *Pluris ſe DEUM facere, quem ante oculos, Judicem ſuarum actionum haberet, quàm omnium hominum gratiam & favorem.*

Ejus obitus.

Sacro Prædicatorum Ordini, quoad vixit, mirificè favit, præcipuus eorum Patronus. Ereptus eſt è vivis præmaturo fato Romæ die 25. Septembris anno ſalutis 1478. cùm annum ætatis ageret quartum ſupra ſexageſimum, ſepultus in Clauſtro S. Mariæ ſuper Minervam ad Prædicatores cum inſigni hoc funerali elogio.

Epitaphium,

PETRO FERRICI E CITERIORE HISPANIA ORIUNDO, TITULI S. SIXTI PRESBYTERO CARDINALI TIRASONENSI.

Quem ut ſingulare ætatis ſuæ, integritatis, Juſtitiæ, doctrinæ, Religionis, & virtutum omnium exemplar Principes,

&

Digitized by Google

& nationes omnes Chriſtianæ Patrem & Patronum, duo præcipuè clariſſimi Pontifices Romani.

PAULUS II. ET SIXTUS IV.
IN RESCRIBENDO, AC NAVICULA PETRI REGENDA
DEXTERAM SUAM APPELLARE DIGNABANTUR.

Cùm de humano genere, & hac ſede, ſummo cum labore & patientia benemeritus, incredibili de ſe apud mortales omnes deſiderio relicto, Romæ obiiſſet anno ſalutis 1478. Septimo Kalend. Octobris, Dominicus Cardinalis S. Clementis Collega, & Andreas Epiſcopus Tiraſonenſis Avunculo beatæ memoriæ poſuerunt.

Ludovicus Imolenſis Ordinis Minorum, clarus ejus ævi Orator, in funere Petri Cardinalis, frequenti Senatu elegantem orationem habuit. Nonnulli, Garimberto & Ciaconio Ducibus, hunc adulterino ſanguine progenitum, nothúmque fuiſſe ſcripſêre: At Antonius Auberius cum aliis non ſpernendæ notæ Hiſtoricis horum impoſturam redarguit, refellítque, luculentis rationibus demonſtrans, Petrum Ferrici non modò nobili genere, ſed & legitimo thoro in lucem editum fuiſſe.

Error Garimberti & Ciaconii refellitur.

Eum laudant Panvinius de Rom. Pontif. Gaſpar Porregnus in elogiis Cardin. Hiſpan. Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Fabius Juſtinus in Indice univerſali, Roma moderna. Et alii.

ANNO 1471.
SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.
De

JOANNE BAPTISTA MILLINO S.R.E. CARDINALE.

JOANNES Baptiſta, quem alii Joannem duntaxat nominant, Romæ Millinâ familiâ præprimis nobili & opulentâ natus eſt quinto Idus Julii anno ſalutis 1405. Patre Savo Millino, & matre Pernâ è gente Pontiana conjugibus, nobilitate, opibus, & virtutibus claris. XLVII. Joannes Baptiſta mox ut in lucem editus eſt, tanto ſtudio ac cura nutriebatur, ut omnium domeſticorum oculi in eum unum conjicerentur, maximè verò nutricis: quæ rogata, *cur tanta ſedulitate puerum nutriret?* reſpondit, (divino afflata numine, inſpecta etiam infantis indole) *Hunc inter Optimates Chriſtianæ Religionis magnum aliquando futurum virum.* Tertio ætatis anno, quod mirum videri poſſit, Præceptoribus commendatus ea brevì didicit, ac memoria tenaciter retinuit, quæ in illa tenella ætate vix percipi poſſunt: Erat in puero ultra docilitatem ingenii tanta oris in pronunciatione ſuavitas & gratia, ut, quæ ſemel didiciſſet, nullâ interveniente hæſitatione perquàm eleganter pronunciaret. Annum agens ſeptimum Canonicus S. Joannis in Laterano à Joanne XXIII. creatur,

Ejus primordia.

Vaticinium nutricis.

In literario ludo mirè profecit. atur, qua dignitate, tanquam calcaribus percitus, in ludo literario & æquales, & quoſdam natu Majores diſcendo brevì ſuperavit. Martinus autem V. Pontifex Maximus cognitâ ingenii ejus magnitudine & dexteritate mandavit, ut Juri Pontificio ac Cæſareo operam daret, aſſignatâ etiam quot annis tantâ pecuniarum ſummâ, quanta ſat eſſet ad ingenium ejus in literis excolendum: Quaſi tunc divinaret, quod illi conferret, id totum Reipublicæ Chriſtianæ ſuo tempore emolumento ceſſurum: Nam quidquid literarum & bonarum artium habuit, id totum Chriſtianæ Religionis rebus, quoad vixit, impendit. Hac liberalitate motus adoleſcens, animum ad quævis bonarum artium ſtudia vehementer applicuit, ut exiguo temporis intervallo primus inter coæquales Scholaſticos evaſerit.

Mortuo deinde Martino, & in ejus locum Eugenio ſuffecto, cùm de inſtituendo Gymnaſio Romano cum publico ſalario mentio haberetur, ortáque eſſet ob hanc rem inter civitatem & Pontificem *Ob eximiā eruditionem doctoratûs inſignia accipit.* diſſenſio quædam, tandem cives ipſi domum emêre non longè à Circo Flaminio, ubi Præceptores liberalium artium, conſtituto legentibus liberali ſalario, publicè docerent. Joannes Baptiſta in hac nova Sapientiæ domo poſt crebras & graves diſputationes publicè habitas, in conventu doctiſſimorum hominum Doctoratus inſignia nemine penitùs reclamante accepit.

Eugenium adverſariū habet. Cùm verò Eugenius quorundam inſtinctu mutare Collegium S. Joannis Lateranenſis inſtituiſſet, multáque Joanni Baptiſtæ, ſi non obniteretur, polliceretur, Epiſcopatum præſertim noviter vacaturum, flectere hominem à propoſito nunquam potuit; nam eo tempore Florentiam ad Eugenium Orator miſſus fuerat. Pontifex autem ad urbem rediens, malè in Joannem animatus, eum examinandum tradidit Thomæ Sarzano, qui poſteà Pontifex creatus, Nicolaus V. eſt appellatus; Petro Barbo Cardinali, qui poſt mortem Pii II. renunciatus Pontifex Pauli nomen ſibi deſumpſit; Amico Epiſcopo Aquilano in numerum Cardinalium poſteà aſſumpto. Hi tres inſtitutâ diligenti morum inquiſitione, nihil invenêre, quod vel leviter ejus vitam inquinaret. Secutus deinde Curiam Romanam, Patriarchæ Gradenſi, qui tùm Scriniis Apoſtolicis præerat, totum ſe tradidit, ſub quo tantùm profecit doctrinâ & diligentiâ, ut in numerum Abbreviatorum, qui majoris Parci dicuntur, brevi *In numerū Abbreviatorum allectus, laudabiliter ſe gerit.* adſciſceretur. *In quo Magiſtratu*, ut Platina loquitur, *nec avarus, nec ambitioſus unquam eſt habitus. Pauperibus ſemper favit; nil ab accedentibus ad ſe unquam accepit, præter id, quod ex communi ſalario debebatur, de quo etiam particulam aliquam non ità pecunioſis remittebat: Hanc ob rem ab omnibus ferè ad eum concurſus fiebat, magnâ cum laude, & gloriâ nominis ſui. Quæ ex re primus ei locus in Parco illo meritò eſt aſſignatus: Et extant ejus virtutis, diligentiæ, & literarum quamplurima monumenta, quæ nomen conſequentur æternum.*

Extincto verò Eugenio IV. cùm Nicolaus V. Thomas Sarzanus anteà vocatus, rerum ſummâ potitus eſſet, in eáque eſſet ſententia, qua Eugenius, mutandi ſcilicet Collegium Lateranenſe, Joannem Baptiſtam protinùs ad ſe vocatum minabundus admonuit, ut loco lubens, nì cogi mallet, cederet: reſpondit is quidem primò

forti

forti & conſtanti animo, nunquam ſe, quamdiu libertas eſſet, ceſſurum. Verùm cùm Nicolaus magis magiſque excandeſceret, admonitus à circumſtantibus, ut Pontifici ad exemplum aliorum obſequeretur, tandem ceſſit, nullâ aliâ ratione motus, quàm ne ſolus pertinax & inſolens videretur. Hujus aſſenſu mirum in modum delectatus eſt Pontifex, ac ne beneficentiâ ſuperatus cenſeretur, ipſum nihil tale ſperantem S. Petri Vicarium creavit, omnibúſque eleemoſynis ac oblationibus, quæ dictæ Baſilicæ à fidelibus offerebantur, præfecit. Mandata Pontificis ut ſancta & optima nequaquam renuit, ſed ea complexus, omnia ex ſententia perfecit. Nicolaus hominem ob ejus virtutes jam dignum Epiſcopatu exiſtimabat, unde cùm ei diverſis temporibus hinc Sutrinus, indè Anagninus offerrentur, utrumque renuit, quòd diceret: *Humeros ſuos nequaquam idoneos eſſe ad tantum onus ferendum*: adeò modeſtus erat, & ambitionis aſpernator. Totus igitur converſus ad exornandam Baſilicam S. Petri, cùm pecuniæ publicæ non ſufficerent, partim ſuâ induſtriâ aliundè quæſito lampades, candelabra, & vaſa varia ad uſum ſacrorum pertinentia, cùm ex ære, tum ex argento, & auro fabricata Sacerdotibus aſſignavit, nullo gentilitio ſigno, aut nomine, ut fieri ſolet, notata. *Parva quidem hæc ſunt*, inquit laudatus Platina, *ſi magnitudinem animi ejus, ſi munificentiam ei innatam inſpicimus.* Ob hanc ejus erga res ſacras diligentiam, ac ſingularem in rebus omnibus prudentiam, Nicolaus Pontifex orta de creandis Cardinalibus mentione, ex Romanis Joannem Baptiſtam tanto magiſtratu dignum cenſuit. Verùm cùm non ſolùm à Pontifice, ſed ab his, qui benè de eo ſentiebant, omnia in Baptiſta laudarentur, unum ſolum obſtitit, quòd Romanus erat. *Tanta enim*, inquit Platina, *eſt infelicitas noſtrorum temporum, ut cùm multis patriæ ſplendor ad conſequendos honores profuerit, Romanus vehementer obſit: reformidant iſti Romana ingenia, quòd ea in plериſque ad amplitudinem, ad dignitatem, ad omnem denique virtutem nata, & alta eſſe videntur.* Obſtitit denique Joanni Baptiſtæ ad obtinendam hanc dignitatem conjuratio Stephani Porcarii, viri popularis, eloquentiâ inſignis (quem Pontifex paulò antè majeſtatis reum, ac ſeriem conjurationis in ſe conceptæ faſſum, ad muros Arcis S. Angeli ſuſpendi juſſerat) ex eo enim tempore gravi odio Romanos omnes, nullo virtutis prævalente ſuffragio, perſecutus eſt. Huic autem biennio poſt in Pontificatu ſucceſſit Alphonſus Borgia Hiſpanus, Calixtus III. nuncupatus; qui ſtatim ad componendas res Gallicas miſit Alanum Tituli S. Praxedis Cardinalem. Is verò cognitâ negotiorum multitudine & difficultate, Joannem Baptiſtam Millinum, cujus fidem & integritatem multorum indicio exploratam habebat, ſecum jubente Pontifice in Galliam duxit, atque in magno ſemper honore habuit. Adeò prætereà ob inculpatum vitæ tenorem Carolo Galliæ Regi gratus fuit, ut eum poſteà confectis negotiis ad Urbem redeuntem, rerum ſuarum Procuratorem dixerit.

Nicolaum V. adverſariū & benefactorem habet.

Epiſcopatus oblatos recuſat.

Romanorum ea tempeſtate infelicitas.

Cum Alano Cardinale in Gallias proficiſcitur.

Defuncto deinde Calixto, Pióque in ejus locum ſuffecto, cùm tota Curia Romana Mantuam ad Concilium à Pio indictum profi-

ciſceretur, ipſe Romæ ſubſiſtit, donec juſſu Pontificis Cancellaria literarum Apoſtolicarum eò omnino transferretur. Accidit tum, quòd Joanni cognomento Rhode, qui literarum Apoſtolicarum corrector erat, proficiſci in Germaniam neceſſe fuit: hanc ob rem officii ipſius cura Joanni demandata eſt; qui omnia tantâ cum prudentiâ & humanitate gubernavit, ut magnam indè apud Pontificem & Senatum commendationem meruerit. *A recto enim flecti*, ut ait Platina, *à nemine unquam potuit, vel largitione, vel gratiâ, vel amicitiâ, vel pollicitationibus, vel amplitudine dignitatis: idem ſemper erat; extorqueri ab eo nil potuit, quod non juſtitiam & æquitatem præſeferret; ſeverus & rigidus in audaces, & iniqua petentes; humanus, comis, & beneficus erga modeſtos & bonos.* Pio erepto in Pontificatu ſucceſſit Paulus II. Venetus, qui ad hoc, quòd Urbem rerum omnium copiâ abundantem reddere ſemper conatus eſt, & augere dignitatem Pontificiam, legem illam laudatiſſimam tulit, qua nemini in magiſtratu conſtituto munera, corruptionis indicia, recipere liceret. Mortuo autem Theodoro Epiſcopo Tarviſino (cujus ſuprà n. 38. mentionem fecimus) qui Pontifici dum ſignaret, aſſiſtebat; cùm multi undique operam ſuam in ea re pollicerentur, quidam etiam Cardinalium precibus & commendatione uterentur, Paulus præteritis omnibus unum Millinum ſpontè delegit, cujus conſilio in tranſigendis rerum omnium negotiis perpetuò uteretur. Homini enim ab omni avaritia & ambitione remoto plurimum fidei præſtabat, ut teſtatur ſæpè laudatus Platina: nam quæ anteà malè acta cernebat vel fraude, vel negligentiâ cujuſpiam, ea omnia in meliorem formam redigebat. Hæc autem Pauli præcipua laus fuit, quòd in toto ſuo Pontificatu conatus pro viribus eſt optimum quemque ad obeundos magiſtratus aſſumere. Eos prætereà nullâ de re frequentiùs admonebat, quàm ut manus abſtinentes haberent, útque juſtitiam potiùs colerent, quàm avaritiam & cupiditatem, cùm benè agentibus majus propoſitum eſſet præmium. Fretus itaque Joannis Baptiſtæ conſilio & integritate, ejus operâ non ſolùm in referendis cauſis (undè Referendarii ſunt appellati) uſus eſt, verùm etiam in Datarii (ut dicunt) munere: quod munus nonniſi gravi, eóque optimo viro committi ſolet: ejus enim præcipua erat cura, ne quid fieret contra juſtitiam & pietatem. Id unum ſemper ante oculos habebat, & ob eam rem Paulo interdum adverſabatur, vel erranti, ut homini, vel tentanti num gratiâ, vel authoritate alicujus à recto flecteretur. Cognitâ tandem per omnia Millini conſtantiâ & integritate, eum ad ſe vocatum his verbis allocutus eſt: *Milline, jam tandem arbitror noviſſe te, quanti facio fidem, authoritatémque tuam; & quemadmodùm omnis ſpes mea, omnéſque meæ cogitationes in te uno repoſita ſint: utor conſilio tuo, quo nullum melius cognoſco; totus ex te pendeo ob ſingularem animi tui prudentiam & integritatem. Hinc eſt quòd ſingularis iſta virtus tua, quæ quotidiè magis magíſque eluceſcit, meritáque item tua erga ſedem Apoſtolicam me volentem trahunt, ut aliqua ex parte dignitati & honori tuo conſulam nullo ſuadente. Obtemperabis igitur Nobis, ut ſemper facere conſueviſti; volumus enim Urbinatis Eccle-*

Literarum Apoſtolicarum corrector conſtituitur.

Idem Signaturæ Apoſtolicæ præficitur.

Pauli II. Laus præcipua.

Referendarii qui?

Ob ſummam integritatem Epiſcopus Urbinas creatur.

Eccleſiæ te Antiſtitem eſſe. Annuit Millinus; obſtare enim mandatis tam benigni Pontificis par non erat: ſequenti autem Conſiſtorio omnibus ſententiam Pontificis approbantibus Epiſcopus pronunciatur.

Noluit tamen Paulus ob hanc dignitatem hominem ab officiis conſuetis diſcedere, in quibus adminiſtrandis non minùs utilis, quàm neceſſarius habebatur. *Quæ res enim in Principe laudabilior, aut præſtantior* (ſubjungit Platina) *quàm habere apud ſe viros graviſſimos & optimos, dum publica & privata negotia tranſigit? nulla certè major: homines ſunt Principes ipſi, errare poſſunt; eò magis aliorum conſilio indigent, quò plura & graviora negotia obeunda ſunt eis.* Conſulebat hunc Paulus non in rebus modò ad Curiam pertinentibus, verùm etiam in his, quæ pacem Italiæ, concordiam Principum Chriſtianorum, quietem populorum in ſe continebant: & ne deſes aliquando eſſet, ſi quid otii à rebus publicis ſupererat, id totum in reſtituenda Baſilica S. Petri, quæ continuâ operâ indiget, conſumere volebat; ſacrorúmque ipſius Baſilicæ curam eidem demandavit. Cùm verò Fridericus Imp. è Germania Romam ea tempeſtate voti causâ veniret, delectus eſt Millinus, qui primus inter Epiſcopos Palatinos ei obviàm honoris ergò prodiret, & verba Pontificis nomine haberet gratulationis ob ejus adventum, & pollicitationis plena.

Ejus operâ Paulus in omnib. negotiis familiariter utitur.

Paulo non multò pòſt viam univerſæ carnis ingreſſo, ac Pontifice creato Franciſco Savonenſi, Cardinali S. Petri ad vincula, quem Sixtum hujus nominis Quartum appellàrunt, multi, ut fieri ſolet, gratulabundi ad eum continuò accedebant, quos omnes, ùt comis & humanus erat, cùm libenter audiviſſet, ad Joannem Baptiſtam converſus, mandavit, ne è Palatio diſcederet, útque officia conſueta exerceret: ei præterea (tanti hominem faciebat) commendavit honorem & dignitatem ſedis Apoſtolicæ. Deinceps verò apud Sixtum non minore in pretio eſt habitus, quàm apud Paulum fuerat; nec à natura, & inſtituto ſuo propter confirmatam dignitatem diſceſſit, eâ humanitate utebatur & integritate, qua priùs. In tranſigendis negotiis accedentium ad Curiam Romanam, maximam curam adhibebat, ne & tempus expectando tererent, & facultates in hoſpitiis meritoriis conſumerent. Ob hæc ejus merita, quæ maxima fuêre, ſi curriculum ætatis ſuæ, ſi modeſtiam ſingularem, ſi continentiam, ſi prudentiam, ſi doctrinam inſpicimus, Sixtus Pontifex hominem graviſſimum, & innocentiſſimum in numerum Cardinalium meritò retulit, & Presbyteris Cardinalibus Titulo SS. Nerei & Achillei primò, mox S. Sixti adſcripſit. Ad eum viſendum, eíque gratulandum non modò Purpurati acceſſêre & Prælati, verùm Curiales omnes certatim, ac tota civitas Romana uno ore omnes Pontificem laudabant, quòd non gratiâ, non precibus alicujus Millinum de Eccleſia Dei, de Pontificibus, de Aulicis omnibus benemeritum creâſſet Cardinalem.

Sixtus IV. eundem pari amore & honore proſequitur.

Ab eodem Sixto ob max. virtutes Cardinalis creatur.

Interfectô paulò pòſt Galeaciô Mediolanenſium Duce à Joanne Andrea Lamponiano liberandæ patriæ causâ (quemadmodùm in vita Joannis Arcimboldi Cardinalis n. 43. fuſiùs explicavimus) or-

Legatus ad Mediolanenſes, eorũ diſcordias ſedat, omniaq; in melius reſtituit.

Itáque exinde graviſſimâ inter fratres & filios Ducis diſſenſione, Bonâ interfecti Principis conjux auxilium à ſede Apoſtolica petiit. Motus precibus afflictæ mulieris iniquo anni tempore eò celerrimè miſit; nam aſpera tum ſæviebat hyems, qualis non antè à hominum memoriâ fuerat. Rigebant omnia gelu, ſuperare Appenninum nivibus opertum, tranſire agros campeſtres Galliæ Ciſalpinæ licèt glacie conſtrictos neceſſe fuit ſeni valetudinario & ætate confecto. His incommodis nullo modo perterritus, dum Pontifici & Senatui obtemperat, eò maturè in tantâ itinerum difficultate proficiſcitur. Suſceptus ubique eſt cum magna veneratione, honeſtiſſimo quoque obviàm prodeunte, maximè verò Mediolani, ubi tantum auctoritate & gratiâ valuit unà cum Ludovico Marchione Mantuano, ut diſcordias non ita multò pòſt inter Ducem & Patruos ſedaret, & comprimeret ſeditiones rebellium Mediolani, & in tota provincia ortas, maximè verò Parmæ, in qua aliquamdiu tumultuatum eſt propter quorundam factioſorum diſcordias. Genuam item, quæ à Duce defecerat, ſuâ authoritate & conſilio in priſtinam fidem redegit. Compoſitis hoc modo rebus Inſubrum, cum magna omnium gratia & benevolentia, legatione functus ad Urbem rediit, charus Pontifici ob egregiè navatam operam in tanta, támque ardua legatione.

Tempore peſtis in villam Millinorum ſecedit: ſéque ad mortem præparat.

Cùm verò anno ſalutis 1478. peſte, & quidem gravi Romæ laboraretur, ac Pontifex ſtatuiſſet nullo modo ab urbe diſcedere, datâ tamen Cardinalibus omnibus, quorſum vellent, abeundi veniâ, in villam Millinorum ad montem Marium ſitam Joannes Baptiſta ſeceſſit, unde & Pontificem inviſere, & ejus mandata facere commodiùs poterat: nam à Vaticano ferè mille paſſibus diſtat, locus ſanè amœnus, ſalubris, & jucundus, Celſi Millini quondam ſumptibus in tam celebrem formam redactus, ut ab omnibus cum voluptate & admiratione conſpiciatur. Cardinalis autem in eo ſeceſſu maxima religione ſingulis diebus Miſſæ ſacrificium celebrat: admirantibus domeſticis & interrogantibus, *quare Sacerdotum ſuorum celebrationem interdum non audiret?* reſpondit: *commendationes aliorum precibus factas, minùs gratas eſſe Deo, quàm illorum, ad quos pertinet: neſcire quo tempore ſe Deus vocaret; velle proinde ſe rem propriam agere, & parare ſe, ut omnipotenti Deo, ejúſque Filio animam ſuam commendaret.* Quaſi divinaret propediem mortis ſuæ horam inſtare. Cùm autem Pontifex mutatâ ſententiâ ab Urbe diſcedere inſtituiſſet, accitus Cardinalis illuceſcente adhuc aurorâ caligine oborta ſtatim in Vaticanum proficiſcitur. Tranſactis verò rebus à Pontifice ei commiſſis, non ita multò pòſt, ſexto Idus Julii febri primùm lentâ laborare cœpit; poſteà verò ingraveſcente ſenſim morbo, ac denique, nihil proficientibus Medicis, prævalente, Nono Kalend. Auguſti, anni 1478. pridè Natalis ſui libens ac volens, feſſus annis (nam tertium ſupra ſeptuageſimum jam attigerat annum) è vita migravit. Delatus ad Baſilicam S. Petri in Vaticano, procul omni pompa, partim inſtituto ſuo (adeò modeſtus erat) partim etiam temporum malignitate: nam peſtis in Urbe tum maximè ſæviebat;

Romæ moritur, & absque pompa ſepelitur.

neque

neque congregari cives & aulici poterant ad honorandum tanti viri funus. Poſteà verò cognitâ ejus voluntate ex Chirographo ſuo, inde poſt trimeſtre, annuente Pontifice Sixto, ad S. Mariam de Populo, in qua jam anteà Sacellum Divo Nicolao ſacrum erexerat, translatus eſt: Ejus memoriam Petrus Millinus Germanus frater, addito ſequenti epitaphio, celebravit.

JOANNI BAPTISTÆ MILLINO, UTRIUSQUE JURIS CONSULTO, QUEM OB EJUS RELIGIONEM, PRUDENTIAM, JUSTITIAM, MERITAQUE ERGA SEDEM APOSTOLICAM SIXTUS IV. PONT. MAX. CONGRATULANTIBUS OMNIBUS IN NUMERUM CARDINALIUM RETULIT. *Ejus Epitaphium.*

PETRUS MILLINUS FRATRI B. M. POSUIT.
OBIIT ANNO M. CCCC. LXXVIII.
NONO KAL. AUGUSTI.

Denique, inquit Platina in Panegyri, vel potiùs in Oratione funebri; *Si vellem omnes hujus ſanctiſſimi ac doctiſſimi viri, de DEO, déque Republica Chriſtiana optimè meriti laudes inveſtigare, & deſcribere, in majus volumen, quàm ab initio inſtituimus, inventio noſtra excreſceret. Verùm hoc optare à DEO immortali poſſumus, ut in tanta perturbatione temporum, tantáque inopia bonorum, Antiſtitem aliquem huic perſimilem vobis concedat, ne omninò flagitiis improborum periclitemur.* *Ejus breve elogium ex Platina.*

Compilâſſe dicitur Conſultationes Juridicas, Literas item Apoſtolicas, & alia plura, inter MM. SS. familiæ aſſervata. *Scripta.*

Celebratur à Platina in vita. Panvinio de Rom. Pontif. Hieronymo Garimberto de Cardinalib. Caſare Raſpono de Baſil. Lateran. Auberio in vita. Felice Contelorio in Elencho Cardinalium. Ferdinando Ughellio in Italia ſacra. Et aliis.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO

De

PAULO FULGOSIO
S. R. E. CARDINALE.

PAULUS Fulgoſius, Civis, Dux, & Archiepiſcopus Januenſis, vir, ſeu literarum eruditionem, ſeu virtutum ornamenta ſpectes, in paucis egregius, ad res magnas tractandas apprimè habilis. Is ex Protonotario Apoſtolico die 7. Februarii anno ſalutis 1453. trecentorum civium ſuffragio Januenſis Reipublicæ Dux electus, ac anno 1480. in ſexta Cardinalium creatione à Sixto IV. in ſacrum Senatum titulo Presbyteri ad S. Anaſtaſiam cooptatus, ſuſcepto legationis munere, adversùs Turcas, qui Hidruntum in Regno Neapolitano occupaverant, Claſſem Pontificiam rexit; & hoſtes Chriſtiani nominis, dum pugnam terrefacti detrectant, è finibus Fidelium profligavit. Quare de illo hæc cecinit Sigismundus Donatus. XLVIII. *Vir egregius poſt adeptã purpuram Turcas Hidrunto pellit.*

Epigramma Donati de eo.

Æquoream SIXTUS Claſſem ducturus in altum,
Hoſtibus atque ſuis damna daturus erat.
Illi autem tutis ſe continuère latebris,
Atque ſibi tacitâ conſuluère fugâ.
At ne ità dum pugnam detrectavère, fatentur
Victos ſe unius eſſe timore viri.
Quid faceret Dux iſte manu fera bella capeſſens?
Hoſtem ſi ſolo nomine terrefacit?

Paulus ob occupatã ſedem Adjacenſem dignitatibus ſpoliatur, ſed paulò pòſt reſtituitur.

Paulus Fulgoſius ob nominis celebritatem audacior factus elatiórque, anno ſalutis 1481. inconſulto Pontifice, Adjacenſem in Corſica Eccleſiam propria auctoritate invaſit, regendámque ſuſcepit. Id ægerrimè ferens Sixtus, cùm Paulum ſub anathematis interminatione, ut uſurpatâ malè ſede quantocyùs cederet, admonuiſſet; ipſe verò contemptori ſimilis, non modò Pontificis imperia neglexiſſet, ſed & aliis diſcordiis, atque acerbitatibus occaſionem præbuiſſet, ab offenſo Pontifice in publico Patrum conſeſſu, & Corſicâ ſede, & purpurâ ſpoliatus eſt: Reſtitutus tamen utrique dignitati poſtliminio ab eodem Pontifice, ad intervenientes Cæſaris, aliorúmque Principum preces.

Genuæ facta ſeditione Ducatu ſpoliatur.

Januenſem Rempublicam Dux & Archiepiſcopus incredibili prudentiâ, animíque præſentiâ rexit aliquamdiù, ac plures, eáſque graviſſimas conſpirationes ſuâ potentiâ ac dexteritate compreſſit, occiſis propriâ manu quindecim audacibus viris, qui, dum ſeditionis pugna ferveret, imperanti cedere nollent. At nihilominùs, prævalente poſtmodùm tumultu, dignitate Ducali ſpoliatus (ne privatam domi vitam agere, urbíque ac populo ſeditioſo, ludibrio eſſe compelleretur) Romam duabus navibus, rebus ſuis benè onuſtus, enavigare conſtituit. Sed in itinere gravi atque periculoſa

Romam navigans naufragium patitur.

tempeſtate cöortâ, parùm abſuit, quin ſurgente fluctuum ac procellarum ſævitiâ, facto naufragio, abſorberetur. Ægrè tamen eo tempore imploratâ Superum ope evaſit, cöactus eum ſequi curſum, quem ventorum flatus, ac maris rabies imponebant; adeò ut altera navis in Corſicam delata, gravitérque in ſcopulum alliſa, ſubmerſa interiêrit; ipſe verò cum altera probè quaſſata, ſemíque lacera ad Centumcellas (Urbem veterem hodie dicunt) penè naufragus appulerit. Ex quo loco paulò inde ſe Romam recepit.

Ejus obitus.

Rebus ſuis Romæ compoſitis confirmatíſque, ſub Alexandro VI. Romano Pontifice legatione Campaniæ egregiè functus, in morbum lethalem incidit, quo in dies incrementa ſumente, tandem die 22. Aprilis, anni 1498. abſumptus eſt Romæ, regnante eodem Alexandro. Cineres ejus, prout ſupremis tabulis juſſerat, ſine ulla inſcriptione in Eccleſia Sanctorum XII. Apoſtolorum terræ mandati ſunt.

Quæ ſcripſerit?

Scripſiſſe fertur egregium volumen
De Regimine Rerumpublicarum,
Statuta popularia.
Librum de geſtis ſuis.

Hujus

Baptiſta Fulgoſius Pauli nepos ipſum Paulum maximis probris proſcindit.

Hujus quantumvis clari viri memoria haud dubiè apud Poſteros laborabit, à Baptiſta Fulgoſio fratris filio in eleganti libro (quem *de Dictis & Factis memorabilibus* conſcripſit) omnibus probris conſciſſa: In quo ſe Baptiſta à Paulo patruo circumventum, ac Principatu per ſuam fraudem & perfidiam dejectum conquerens, tantam injuriam his verbis ultus eſt: *Poſtrema in parte eorum, quos proditio inſignes fecit, dignus erat Paulus Fulgoſius Cardinalis Genuenſis patruus meus; ſicuti etiam ſcelere atque perfidiâ graviora, quàm alii, admiſit. Nam cùm operâ meâ Cardinalatum accepiſſet, à quo imperitiâ, & vitæ turpitudine prohibebatur, quemadmodum patris quoque mei ope ad Genuenſem Archiepiſcopatum conſcenderat, haud incongruum erat, ut poſteritas intelligeret, eum illum eſſe, qui patris mei, meiſque ſtipendiis enutritus, dignitate honeſtatus, ac parentis loco à me cultus, mihi nepoti, atque ejus honorum, honorúmque auctori; item, quoad ſæculare imperium pertinet, Domino, proditione ac ſcelere in patria Principatum ademit. Quem tamen, cùm ipſe malè adminiſtrando, ac nimiâ illegitimi filii in cives ſuperbiâ retinere non poſſet, emendationi tanti ſceleris proximum erat, ut quod impiè ademerat mihi, agnito tandem errore reſtitueret. Sed ſceleri aſſueto in mentem nihil venire poterat, quod vel virtutem ſaperet, vel vitæ emendationem aliquam pollicerétur. Itaque ità actum eſt, ut penes eum ex Principatu, præter ejus mihi per ſcelus adepti infamiam nihil remaneret. Inurenda igitur hæc ejus memoriæ nota erat* (vide exulcerati animi notabilem, ſed minimè laudabilem in nepote vindictam) *ſed majorem modeſtiæ meæ dicendo de eo, quàm ipſe in me agendo ſui ipſius habuerit rationem, habiturus ſum.* At hujus viri dictis neque omnem fidem abrogabo; neque rursùs unum eundémque hominem tot, támque immanibus ſceleribus contaminatum facilè credam: Quare in re minimè comperta judicium meum interponam, lectoris prudentiæ dijudicandum relinquens, an nepotis vindictam ſpirantis teſtimonium Religioni ducendum ſit? dicitur autem in proverbio: *Teſtimonium hoſtis, teſtimonium nullum.* Laudatur intereà (quod reticendum non eſt) à multis præclaris virtutibus Paulus: Quòd fuerit pauperum amator; afflictorum non minùs conſolator, quàm peregrinorum liberalis ſuſceptor; Reipublicæ vigilantiſſimus Adminiſtrator; DEI, Superúmque pientiſſimus cultor. Quæ, ſi vera ſunt, nepotem facilè mendacii & impoſturæ convincunt.

Nepoti hoſti fides non adhibenda videtur.

Eum celebrant Ubertus Folietta in Elogiis Ligurum. Garimbertus in vitis Cardinal. Leander Albertus in Diſcript Italiæ. Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardin. Spondanus in Annal. Eccleſiaſt. Et alii.

ANNO

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

GEORGIO HAASLERO S.R.E. CARDINALE.

XLIX. GEORGIUS Haaslerus (quem alii Häslerum vocant) ſic dictus à lepuſculo, quem geſſit in gentilitia parma, natione Germanus, obſcuro loco, & ex infimæ ſortis genitore, teſte Ciaconio, natus: Quamvis non deſint, ſed abſque fundamento, qui patritio illum ſanguine procreatum velint. Hic ingenii facilitate literarum pænè omnium notitiam aſſecutus, rudéque donatus Romæ, Protonotarius primò Apoſtolicus, ac mox ſacri Palatii Sacerdos creatur. Romà digreſſus in Germaniam, Friderico III. Imperatori ob eruditionis præſtantiam à ſcriniis, & à conſiliis cum magna ſui nominis gloria fuit annis minimùm decem: Legationibus etiam plurimis, diverſos Principes, ob linguarum, rerúmque agendarum peritiam, cum emolumento obitis clarus: Eóque nomine tùm Imperii Principibus, tùm ipſi Friderico Imp. adeò charus, gratúſque; ut Sixtum Pontificem frequentibus literis fatigaverit, penéque compulerit ad aſſumendum in numerum Purpuratorum Georgium. Patet id non obſcurè ex ipſius Pontificis Sixti literis, in cauſâ Georgii anno 1476. ad Cæſarem datis, quibus ſe votorum ejus rationem opportuno tempore habiturum humaniſſimis verbis pollicetur. Sunt autem Sixti literæ hujus tenoris.

Generis obſcuritatem ingenii doctrinâ & virtutib. illuſtrat.

SIXTUS PONT. &c. FRIDERICO IMP. &c.

Sixti literæ ad Fridericum Imp. in cauſa Georgii Häsleri ad purpurā promovendi.

Accepimus, & legimus ternas literas manu tua celſitudinis ſcriptas, quibus promotionem dilecti filii Georgii Häsler, Notarii noſtri ad dignitatem Cardinalatûs commendas. Audivimus quoque eâ de re accuratiſſimè intercedentem filium noſtrum Franciſcum S. Mariæ Novæ Diaconum Cardinalem Mantuanum. Id verò, quod tùm Circumſpectioni ſuæ verbô reſpondimus, Tuæ nunc Imperiali Celſitudini hiſce brevibus reſpondemus. Nos literas tuas benignè ſemper videmus: Poſtulata ſtudioſè cognoſcimus, & ad ſatisfaciendum deſideriis prompto animo inclinamus. Perſona ipſa, pro qua ſcribis, Nobis apprimè nota eſt, & Tuo, ac noſtro beneficio digna; Nec ad eam honorandam magìs Tua intereeſſio, quàm Noſtra voluntas inclinat: Sed creandis Cardinalibus tempora nunc opportuna non ſunt. Multæ ac graves neceſſitudines coëgerunt hactenus, & in præſentiarum cogunt rem totam differri. Scimus pro tua pietate nil cupis, aut vis, quod oneri ſit, & damno Apoſtolicæ Sedi: Natura tua, & clemens conſuetudo ſemper id tulit. Proinde eandem Celſitudinem hortamur in Domino, ut dilationem neceſſariam moleſtè non habeat, quia non contemnuntur preces tuæ, ſed tantùm detrimenta Eccleſiæ declinantur. Cùm opportunitatem obtulerit DEUS, hæc ipſa petitio honorificè

rificè proponetur, illi favebitur, ac quantum in Nobis erit, accedentibus fratrum Noſtrorum conſiliis, digna votorum tuorum ratio habebitur. Interim Georgium Tuæ ſublimitati, Germaniſque Principibus gratum, Nos quoque in corde Noſtro gerimus &c.

Anno igitur Dominicæ Incarnationis 1477. die 10. Decembris Georgius Haasletus ad preces Friderici Imp. (repugnante licèt Cardinalium Senatu) ab ipſo Sixto inter Presbyteros Cardinales Titulo S. Luciæ annumeratus eſt abſens: qui decurſo ab adepta purpura anno, Romam cum egregio Nobilium comitatu profectus, præter inſignia collatæ dignitatis, facultatem quoque dicendæ in Senatu ſententiæ accepit; ac non multò poſt dictis Pontifici in conſeſſu Patrum eleganti oratione gratiis, in Germaniam rediturus diſceſſit. Contractô verò inter eundum ex itineris moleſtiis gravi morbô, Bononiæ, donec convaleſceret, ſubſtitit. Confirmatâ Medicorum beneficio valetudine, rectà Viennam ad Cæſarem ſe contulit, à quo lætis ſignificationibus exceptus, ac inſuper Cathedra Paſſavienſi donatus, Cæſari tot beneficiis auctus gratias dixit. Exinde centum & ſeptuaginta Equitum comitatu ſtipatus, novus Princeps Paſſavium ingreſſus eſt, à Senatu, Clero, populóque feſtivis acclamationibus, ſignis ac muneribus exceptus. Rebus Paſſavii ex æquitate conſtitutis, dum negotiorum causâ à Cæſare vocatus Viennam, itineri ſe commiſiſſet; ac lintre, quo Danubium trajiceret, uteretur, in latentem ſub aquis ſcopulum Vectoris incuria alliſus, naufragiúmque paſſus, quum nemo, qui fluctuanti opitularetur, compareret, aquis abſorptus eſt die 14. Septembris, anno à partu Virginis 1482. qui fuit penultimus regiminis Sixti. Corpus ejus, nonâ à facto naufragio luce, undis ſupernatans propè Viennam inventum, ibidem in Eccleſia B. Virginis de Ripa honorificè tumulatum eſt.

Cardinalis abſens creatur.

Epiſcopus Paſſavienſis eligitur.

Naufragiū paſſus undis abſorbetur.

Scripſit nonnullas doctas Orationes in publicis congreſſibus habitas. *Ejus ſcripta.*

Epiſtolas item elegantes varii Idiomatis ad diverſos datas.

Favit Georgius, Luca Waddingo teſte, plurimùm Religioſis viris ex Ordine S. Franciſci; arctiſſimóque conſuetudinis & amoris vinculo conjuctus fuit Joanni de Capiſtrano, Ordinis Minorum lucidiſſimo ſideri, à quo in pluribus edoctus, & ad maxima quæque inſtructus, egregiam apud poſteros famam promeruit. Hinc eſt, quòd Ciaconius, pio errore ſeductus, illum Capiſtrani Diſcipulum fuiſſe arbitratus ſit.

S. Jo. de Capiſtrano amiciſſimus fuit.

Agunt de eo Gaſpar Bruſchius de Epiſcop. Germaniæ. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Garimbertus de Cardin. Waddingus in Annal. Min. Ughellius & Victorellus in addit. ad Ciac. & alii.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

GABRIELE RANGONIO
S. R. E. CARDINALE.

L. GABRIEL Rangonius, Italus, perilluſtri Comitum Rangoniorum ſanguine, ſed illegitimo thoro (ut paulo poſt dicemus) in agro Veronenſi ex ſeducta à patre adoleſcentula natus, magno Reipublicæ Chriſtianæ adverſùs hæreticos, præſertim Huſſitas emolumento fuit. Hic ſuſcepto, in Provincia S. Antonii, Ordinis Minorum habitu, ob eruditum ingenium, ſublimémque ſcientiarum omnium cognitionem, egregius ſacrarum literarum interpres evaſit. In Hungariam cum Joanne Capiſtrano, viro ejuſdem Ordinis ſanctitate, virtutibus, ſignis, & doctrinâ claro, delatus, probatiſſimæ vitæ ſuffragio Matthiæ Regi Hungariæ præ primis gratus extitit, à quo ſæpenumero ad Pontifices Romanos Reges, ac Principes Legatus miſſus, eos retulit fructus, qui & Regi & Regno Hungariæ quamplurimùm commodarent. In bello contra Polonos atque Boëmos feliciter geſto, Matthiæ Regi individuus comes, auctórque victoriæ, & felicis armorum exitûs, ac denique caduceator pacis cum Friderico Imp. ſtabilitæ fuit. Exinde Provinciæ Auſtriacæ Vicarius à ſuis conſtitutus; & mandante Pio II. Inquiſitoris munere functus, pernicioſam Huſſitarum hæreſim, latiſſimè per Boëmiam, vicináſque regiones ſeſe diffundentem magna ex parte compreſſit: uſus in ea re feliciter proſequenda, Apoſtolicâ potentiâ & authoritate, à Pio ſummo Pontifice ſub annum 1460. per literas ipſi conceſſâ. Has verò literas, quia induſtriam & zelum Gabrielis noſtri multùm commendant, in gratiam lectoris referre non pigebit.

Hic poſt ſuſceptum Ordinis Minorum habitũ, cum Joanne Capiſtrano in Hungariã migrans magno Reipub. Chriſtianæ emolumento fuit.

PIUS II. PONT. MAXIMUS

Dilecto filio Gabrieli de Verona, Fratrum Minorum profeſſori, Hæreticæ pravitatis Inquiſitori &c. &c.

Pii II. literæ ad Gabrielem, quibus eum adverſus Huſſitarum hæreſim animat, & inſtruit.

Cùm, ſicut ex fide dignorum relatione plurimorum Nobis diſplicenter innotuit, in pleríſque Regni Boëmiæ, & circumvicinis partibus nefanda Wiclefſitarum, ſeu Huſſitarum hæreſis jam dudum per ſacrum Concilium Conſtantienſe damnata (in quo etiam Auctores illius perfidæ ſectæ viri impii Joannes Huß, & Hieronymus Pragenſis, juſtitiâ exigente, igne conſumpti ſunt) ac deinceps per plures ſummos Pontifices Romanos prædeceſſores Noſtros, & Romanam Eccleſiam damnata, operante ſatore zizaniæ, prô dolor! in dies erumpat, peſtiferúmque virus ſuum evomens, multorum ſimplicium animas ſuis tendiciis, & palliatis coloribus ſub prætextu ſimulatæ veritatis illa-

illaqueando decipiat, illas æterno ſatagens igni tranſmittere conſummandas. Nos huic veneno, hæreſique nefariæ, & labi peſtiferæ, quam ſupremis extingui affectibus anhelamus; omni ſalubri remedio, quo poſſumus, occurrere cupientes, & ne hujuſmodi morbus inficiendo excreſcat ulteriùs, ſed coöperante Domino paſſim radicitùs evellatur, ſalubriter providere volentes, ac ſperantes quòd Tu, quem tam magiſtrâ rerum experientiâ, quàm etiam teſtimoniis fide dignis accepimus, jam per plures annos ad extirpationem ejuſdem perfidiæ, etiam Apoſtolica deſuper authoritate ſuffultum conſtanter laboraſſe pro fidei zelo, religionis devotione, vitæ munditiâ, & aliis multiplicium virtutum meritis, quibus te inſignivit Altiſſimus, per tuæ ſolicitudinis ſtudium labem hujuſmodi extirpare, & Orthodoxæ fidei fructuoſos palmites tranſplantare pro tua virilitate conaberis. Tibi contra quoſcunque hæreticos, eorúmque adhærentes, complices, & fautores, atque receptores eorundem cujuſcunque ſtatûs, dignitatis, gradûs, Ordinis, conditionis, vel præeminentiæ, etiamſi Communitates, Univerſitates, & Municipia fuerint, ubicunque locorum eos eſſe compereris, inquirendi, ac unà cum Ordinariis, pro ut juris fuerit, procedendi, eos capiendi, & carceribus mancipandi, ac juxta Canonicas ſanctiones, ſanctorum Patrum inſtituta, pro ut cujuſque qualitas delicti exegerit, puniendi, ac brachium ſæculare, ſi opus fuerit contra eoſdem invocandi: nec non ad veritatis lumen redire, aut hujuſmodi hæreſim abjurare volentes. (ſi aliàs relapſi non fuerint) receptis priùs ab ipſis abjuratione hæreſis, & errorum hujuſmodi, publicóque juramento, quòd talia deinceps non committent, nec talia, vel alia committentibus iis ſimilia, ſeu adhærentibus conſilium, auxilium, ac favorem per ſe, vel per alios præſtabunt ac aliàs in forma Eccleſiæ conſueta abſolvendi, ac ad Noſtram, & ejuſdem Eccleſiæ gremium, nec non gratiam, & benedictionem prædictæ ſedis reſtituendi & reponendi, omniáque alia & ſingula, quæ ad hujuſmodi peſtem reprimendam, & radicitùs extirpandam opportuna eſſe quomodolibet dignoſcantur; ac ad officium inquiſitoris tam de jure, quàm de conſuetudine pertinent, faciendi, gerendi, ordinandi, exercendi, & exequendi, & ad præmiſſa omnia & ſingula, ſi & quando expedire videris, viros aptos & idoneos cum ſimili, vel limitata facultate aſſumendi, ſubdelegandi, aut deputandi, ipſoſque, quoties tibi opportunum videbitur, revocandi, & loco ipſorum alios ſimiliter idoneos ſubſtituendi, & deputandi, plenam & liberam tenore præſentium concedimus facultatem. Datum Romæ apud S. Marcum anno 1460. Anno tertio.

Laudatur à zelo fidei & religionis.

Conceditur ei poteſtas contra hæreticos liberè procedendi.

Hortatur deinde Gabrielem idem Pontifex, ùt hoc onus ſibi injunctum ad honorem Dei, & animarum ſalutem cum omni promptitudine ſuſcipiat, ac ſolerti ſtudio ſic efficaciter & diligenter exequatur, ut Deo coöperante radix hæreticæ pravitatis penitùs evellatur, & Vinea Domini fructus afferat Catholicæ puritati conformes. His inſtructus literis, & animatus hortationibus Gabriel, terrore hominum depoſito, non modò prædicatione Verbi divini, privatiſque ac publicis congreſſibus; ſed & vitæ munditiâ, moribus incorruptis, & Exemplo ſalutares fructus in Eccleſia Dei parare; & ad extirpationem hæreſum, præcipuè Huſſitarum ſectæ (quæ eo tempore velut cancer ſerpens Boëmiæ Regnum, partéſque illi adjacentes, operante Suaſore malorum, veneno ſuo infecerat) totus incumbere non ſine evidenti capitis & vitæ periculo ſatagebat.

Strenuè commiſſo muneri intendit.

Anno verò ſalutis 1467. cùm ex Auſtria in Italiam ad comitia ſui Ordinis diſcedere pararet, prohibitus à Paulo II. eſt, juſſúſque in eas, à quibus venerat, Provincias reverti: probaverat ſiquidem Paulus, quam utilem ille rebus fidei impendebat operam. Ut autem comitiorum Patres eum haberent excuſatum, has ipſe Pontifex in favorem Gabrielis ad illos tranſmiſit literas.

Litera Pauli II. ad Ordinis Minoris Patres, quibus operam Gabrielis ſibi pernecesſariam docet.

Dilecti filij, ſalutem &c. Quoniam docente experientia didicimus dilecti filij Gabrielis de Verona, Ordinis veſtri Profeſſoris præſentiam circa negotia fidei, Nobis & ſanctæ Eccleſiæ in partibus Regni Boëmiæ, & illis vicinis regionibus, & adversùs perfidum hominem Georgiam Podiebradiam prædicti Regni occupatorem, nuper à Nobic damnatum, hæreticum, perjurum, & ſacrilegam; nec non contra illius complices & adhærentes, próque Catholicorum fidelium exhortatione & firmitate hactenus perutilem fuiſſe, &, ut non dubitamus, deinceps futurum. Hinc eſt, quòd eundem Gabrielem, non obſtante veſtro eminente Capitulo, in quo, ut referebat, intereſſe ex officio tenebatur, ad prædictas partes ſine mora reverti juſſimus. Volumus itaque ut præfatum Gabrielem abeſſe in Capitulo eodem veſtro hac vice in favorem Catholicæ fidei æquo animo feratis, eíque in commiſſis per Nos ſibi negotiis poſſibilia adjutoria exhibeatis, habituri propterea Nos & Apoſtolicam ſedem ad gratiam & favores erga vos, & familiam veſtram promiores. Datum Romæ apud S. Marcum ſub annulo Piſcatoris die 15. Aprilis 1467. Pontificatûs noſtri anno tertio.

Itáque Gabriel eò, unde venerat profectus, promulgandæ conſervandæque fidei Catholicæ; hæreſi convellendæ & extirpandæ, Principibus per legationes conciliandis, ſtrenuam ubique locorum per annos plurimos navabat operam: Pontifici Sixto, qui interim Paulo ſucceſſit, & Regi Hungariæ Matthiæ, ex eo nomine ita gratus, acceptúſque, ut maximis eum honoribus, beneficiis, ac dignitatibus cohoneſtandum duxerint. Colligitur hoc perquàm clarè ex Diario Jacobi Maffæi Volaterrani, qui Sixto Pontifici tunc temporis à cubiculis & ſcriniis fuit, ubi inter alia, quæ eum concernunt, hæc habet: *Sed non erit abs re pauca de Gabriele Veronenſi, viro undequaque conſpicuo & emerito hoc loco referre. Fuit hic unus ex comitibus ſanctiſſimi & religioſiſſimi viri Joannis Capiſtrani ex Ordine Minorum S. Franciſci, Nunciatoris divini verbi ſua tempeſtate celeberrimi, quo inter arma Chriſtiana apud Belgradum defuncto (ut nota eſt hiſtoria) cum Hangaris manſit, qui perſpectâ vitæ ejus integritate, in maxima ipſum veneratione & pretio habere cœperunt. Veniens igitur ex operum magnitudine paulatim in Regis notitiam, miſſus eſt aliquoties ad vicinos Principes, cùm grave aliquod negotium tractandum incidiſſet. Sedente priùs Paulo II. ac mox Sixto IV. viri hujus odor ad nos uſque pervenit. Vocavit illum ad ſe Pontifex, uſúsque eſt multùm operâ ejus ad placandos Reges Poloniæ, & Hungariæ, tunc inter ſe propter Regnum Boëmiæ diſſentientes: quod uterque propter hæreſim damnato Podiebradio ad ſe pertinere contendebat. Remiſſus, & revocatus eſt pluries ad id generis obeunda negotia, ſemper ita ſe gerens, ut Romani Pontificis de illo judicium augeretur in dies; & Hungaro gratior efficeretur. Vacanti Albanenſi Eccleſiæ, Rege poſtulante, primò præficitur: ad Agrienſem majoris dignitatis & censûs inde transfertur, quotidie Regi magis acceptus, adeò ut unus ille Regis conſilium & regula ubique ab omnibus diceretur & haberetur.*

Liberale Volaterrani de Gabriele teſtimonium.

Albanenſi, dein Agrienſi infulâ, denique purpurâ ornatur.

Cùm

Cùm autem Sixtus Pontifex dare illi nationi Cardinalem unum decreviſſet; & multi Præſules Regni, auctoritate & ope clariſſimi ad eam dignitatem aſpirarent, in hunc ſolum verſis ſe Rex, & officia ac ſtudia ſua omnia ad hujus amplitudinem contulit; Vel hunc, vel nullum ſe recepturum aſſerens. Tandem anno 1479. maximo favore Pontificia, ac Regia Curia Cardinalis creatur, & titulus SS. Sergii & Bacchi ei uti Presbytero confertur. Hæc Jacobus Maffæus ſcriptor Coætaneus, ex quibus facilè mendacii & impoſturæ redarguuntur Scriptores Poloni, qui Gabrielem pacificatoris munere fungentem, *bellum non pacem ſuaſiſſe; diſcordias non tranquillitatem ſeminaſſe* criminantur. Sed & Bonfinius iniquo eum animo tractat, dum abſque cauſa *hominem ſuperbum & ambitioſum* contemptim vocat. Æquiùs illum cæteri Scritpores à multiplici virtute, doctrina, pietate, continentia, zelo Religionis, & rerum agendarum peritia commendant.

Os malevolorum mendacii redarguitur.

Gabriel, ut diximus, abſens à Sixto in ſacrum Senatum adlectus, vocante eum Pontifice, Romam ad capeſſenda honoris inſignia proficiſci ſtatuit. Cùm itaque itinerans fortè Bononiam pertranſiret, & à Joanne Bentivolio, viro nobili, opulento, ac primario hoſpitio reciperetur, genus ſuum hactenus nemini notum, captâ ex rerum circumſtantiis occaſione opportunè retexuit. Erat tunc in eadem domo Nicolaus Comes Rangonius, gener Bentivolii, Guidonis Comitis Rangonii apud Mutinenſes illuſtris filius: hunc nihil tale ſcientem, neque à longè ſuſpicantem inter fabulandum adorſus Gabriel, infixóque oſculo amplexus, repetitis vicibus fratrem appellavit; eodémque parente utrumque genitum indicavit. Exhilarati Nicolaus, qui fratrem; & Joannes, qui affinem invenerant, quî fieri hoc poſſet? avidè interrogarunt: Revelavit ille occultum patris crimen, dicens: Illum in agro Veronenſi adoleſcentulam ruricolam elegantis formæ ad illicitum concubitum allexiſſe; ex quo ſe progenitum, apud matrem, genitore pecunias ad alimentum ſubmittente, adoleviſſe; Ordini deinde Seraphico nomen dediſſe; ac cum Joanne Capiſtrano in Hungariam ad gentium converſionem ſeceſſiſſe; eóque loci per multos labores, favente Rege, ad Albienſem ac mox Agrienſem infulam, denique ad Purpuram perveniſſe. Quare procul dubio erant illi, qui in domum paternam abductum, à noverca malè habitum, in remotas Hungariæ partes abiiſſe, & ibidem à Joanne Capiſtrano initiatum fuiſſe recenſent. Etenim in Provincia S. Antonii jam Ordini Minorum adſcriptum, cum Joanne Capiſtrano in Germaniam, indéque in Hungariam tranſiviſſe ſuprà ex probatis Authoribus narravimus. Sed omiſſis, qualiter Bononiâ ſolvens, Romam, quo tenderat, ingreſſus, ex allegato ſupèriùs Jacobo Maphæo Volaterrano audiamus.

Gabriel Romam petiturus, Bononiæ in tranſitu genus ſuum, hactenus ignotum, aperit.

Hinc error, rem aliter narrantium refellitur.

Octavo Idus Decembris, anno 1479 (inquit ille in Diario, quod de rebus Sixti conſcripſit) *Gabriel Veronenſis Cardinalis Agrienſis nuncupatus, ex Hungaria veniens Urbem ingreſſus eſt, ac quatriduo pòſt dicendæ ſententiæ in ſenatu ſibi facta poteſtas fuit, quod aperire os dicunt. Intranti urbem obviam ivêre Patres omnes usque ad Portam Populeam, unde ſuo ordine ſe moventes ad Pontificiam ſedem in Vaticanum deduxêre medium inter duos primos inferioris ordinis Cardinales. Exſpectabat eum Pontifex in pu-*

Quàm honorificè Romæ exceptus ſit, narratur ex Volaterrano.

 blico

blico ſenatu, quem ad hoc adunaverat, ſedens in throno ſuo: Aſcendentem itaque Cardinalem throni gradus, ad oſculum pedis, manûs, & oris excepit. Inde à ſingulis Patribus ad oris oſculum eſt receptus, quos omnes per ordinem eſt amplexus & cum veneratione deoſculatus; poſtremò inter cæteros Patres ipſi locus eſt datus, qui ex vocationis ſuæ ordine ipſi obveniebat. His peractis dimiſſus eſt ſenatus, & Cardinalis domum reductus, quam in Pelliciario trivio mercede ſibi conduxerat. Atque is modus ſervari ſemper eſt ſolitus, cùm primùm Cardinales recipiuntur. Veniebat autem tunc, uti diximus, ex Hungaria, ubi multis annis fuit in conſilio Mathiæ Regis, cujus auſpiciis (virtute tamen duce, & fortuna comite) eam dignitatem adeptus eſt.

Ejus obitus. Gabriel, poſtquàm ſexennium maximis virtutibus adeptam purpuram illuſtrâſſet; ac inſuper legationis munere in Regno Neapolitano, pro excitandis adversùs Turcas iis populis, perfunctus fuiſſet, mortalitatis compede exutus eſt Romæ diè 27. Septembris anno ſalutis 1486. ſepultus in templo ſui Ordinis ad Aram Cœli, in Sacello Divi Bonaventuræ à ſe, dum viveret, condito. Ejus elogium his verbis contexuit Oldoinus: *Ea fuit animi moderatione, & morum gravitate Gabriel, ut per annos triginta ſe nulli mortalium ſuccenſuiſſe recordaretur: Dexteritate ingenii, maturitate conſilii, natura manſuetudine, doctrinâ & pietate nemini ſua ætate ſecundus.* Illum maximis laudibus extollit in literis Papienſis, eúmque purpura digniſſimum multâ verborum congerie prædicat.

Ejus elogiũ ex Oldoino.

Quæ ſcripſerit.

Scripſit plurima, ut puta,
Sermones ſacros.
Orationes.
Epiſtolas.
Et Apologias adversùs Hæreticos.

De eo mentionem faciunt Rodulphus Toſſignanus in Hiſt. Seraph. Lucas Waddingus in Annal. Minorum. Gaſpar Silingardus de Epiſcop. Mutinens. Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Martinus Cromerus in hiſt. Polon. Jongellinus in Elog. Cardin. Ordin. Min. Contelorius in Elencho Cardin. Et alii.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO

De

RAPHAELE DE RIARIIS
S. R. E. CARDINALE.

LI. *Ejus vitæ primordia.* RAPHAEL Sanſonius, dictus de Riariis, natione Italus, patriâ Savonenſis, Antonii Sanſonii celebris viri, & Violantis do Riariis filius, natus eſt Savonæ die 3. Maii anno reparatæ ſalutis 1460. Hic liberalibus diſciplinis domi apprimè eruditus, Piſáſque ad perdiſcenda jura divina atque humana profectus, ſuſceptis in ea facultate Doctoratûs inſigniis, ex Protonotario Apoſtolico in ipſo juventutis flore purpuratis Patribus à Sixto IV. Pontifice Maximò adſcriptus, ac inter nepotes annumeratus, Ria-

rio-

riorum agnomen, inſigniáque, mandante eodem Pontifice, aſſumpſit.

Suffragante Pontifice patruo præfuit pedetentim pluribus, iiſque ampliſſimis Eccleſiæ titulis & dignitatibus: Et primò quidem Diaconus Cardinalis Eccleſiæ S. Georgii in Velabro; deinde Presbyter Cardinalis Baſilicæ S. Sabinæ; mox S. Laurentii in Damaſo; demùm muneri Camerarii Sanctæ Romanæ Eccleſiæ: Legationibus etiam in Hungaria, Marca Anconitana, ac Peruſii cum laude obitis clarus. Epiſcopus verò adminiſtravit Eccleſias decem, videlicet Piſanam, Lucenſem, & Aretinam in Hetruria; Conſentinam, Salernitanam, ac Tarentinam in Regno Neapolitano; Viterbienſem in Patrimonio Divi Petri; Imolenſem in Æmilia; Conchenſem & Oxomenſem in Hiſpania: Abbas verò commendatarius rexit Cœnobia Montis Caſſini, Cavæ, & Saxovivi; Prorex Provinciam Barenſem, & Capitanatam; & Patronus Ordinem Eremitarum S. Auguſtini. Sunt, qui ſcribant, eundem Raphaëlem etiam præfuiſſe Epiſcopatui Albanenſi, mox Sabinenſi, poſteà Portuenſi ac Oſtienſi. Hiſce præclariſſimis dignitatibus auctus, mirum eſt, quantas, quámque immenſas opes ac divitias congeſſerit unus hic Cardinalis? in quem tot congeſta erant Sacerdotia, quot pluribus ſanè Epiſcopis & Cardinalibus cum ſplendore alendis ſuiſſent ſatis. Annui cenſus, ſi vel levi calculo computentur, ad ducenta aureorum millia aſcendebant: Quos tamen ut plurimùm (quæ laus viri eſt) in pios uſus, & familiam optimè inſtitutam, ut mox dicemus, impendit.

Pluribus maximis dignitatibus præfuit.

Ejus Annui cenſus ad 200. aureorum millia fuiſſe traduntur.

Siquidem Eccleſias Epiſcopales Portuenſem, ac Oſtienſem ſuis impenſis funditùs reſtauravit, atque adjectis pluribus proventibus annuis, & muneribus egregiè locupletavit. Baſilicam SS. Laurentii & Damaſi, unà cum ſplendidiſſimis Ædibus illi Baſilicæ contiguis (quas hodiedum S. R. E. Camerarii inhabitant) multo ære ac ſumptu proprio à fundamentis erexit: Prout ex inſcriptione marmori inciſa, & in præſens extante colligitur. Eſt autem talis.

Ejus memorandæ pietatis monumenta.

> *Raphaël Riarius Savonenſis S. Georgii Cardinalis, S. R. E. Camerarius, à Sixto IV. Pont. Maximo honoribus ac fortunis honeſtatus, Templum Divo Laurentio Martyri in Damaſo dicatum, & ædes à fundamentis ſuâ impenſâ fecit. Anno ſalutis 1495.*

Idem hic Cardinalis inter alia memorandæ pietatis obſequia Virgini Deiparæ exhibita, miraculoſam *Concepta Virginis* Iconem, in Eccleſia S. Salvatoris propè plateam Campi Floræ olim aſſervatam, (cùm hæc Eccleſia jam eſſet profanata ac deſtructa) inde in Templum SS. Laurentii & Damaſi, à ſe, ùt diximus, magnificè ædificatum, religioſiſſimè tranſtulit; ac ibidem Sacellum ornatiſſimum ſub titulo Conceptionis B. Virginis conſtruxit, in quo dictam Conceptæ Virginis imaginem, ut ibi omni ſtudio & pietatis religione cuſtodiretur, repoſuit. Fornicem quoque nobiliſſimum S. Mariæ de Conſolatione ſuo ære fieri curavit, aliaque id genus plurima pietatis & religioſi animi monumenta variis in locis magno æris impendio extruxit.

Cùm

Regibus Hiſpaniæ gratificans, ob expugnatã Granatam feſtivos Romæ ludos exhibet.

Cùm verò circa ſalutis annum 1492. Felix ille nuntius Romam perveniſſet, quo cognitum eſt, Urbem Granatam unà cum Regno adjuncto (quod per octingentos ferè annos Mahumetis dominatu oppreſſum fuerat) excuſſo ſervitutis jugo in Chriſti libertatem aſſertam, in poteſtatem ac ditionem Ferdinandi V. & Eliſabethæ inviċtiſſimorum Hiſpaniæ Regum deveniſſe: Raphaël noſter ad ſingularem animi ſui lætitiam, quam ex hac Chriſtianæ Religionis amplificatione ceperat, orbi teſtandam, ſimúlque amorem, & obſervantiam, quibus inclytos illos Principes proſequebatur, ſignificandam, ſpecioſiſſimum currum, quo iidem de Baucleli Granatæ Rege triumpharunt, tanto ſumptu & apparatu, tantaque pompâ & ſplendore induxit, ut Senatus, Populúſque Romanus veteres illos Majorum ſuorum triumphos, jam pridem ſæculis hiſce incognitos, tunc demùm ſpectare ſibi viderent; & ſimul in Circo maximo ingentibus propoſitis præmiis celeberrimos ludos, in quibus equites gravis armaturæ longis inter ſe haſtis, cum ſumma populi voluptate, concurrerent, pluribus diebus edidit. Quare Carolus Verardus Ceſenas, qui Granatæ expugnationem peculiari commentario ſcripſit, Raphaëli Riario Cardinali, utpote Regiæ illorum Majeſtati deditiſſimo, atque doctorum ingeniorum fautori maximo, hiſtoriam illam dedicavit.

Ejus familia ſplendidè & optimè inſtituta.

Tantæ magnanimitati mutuis officiis reſponderunt morum probitas, literarum ac literatorum amor, perfectúmque judicium in ſeligendis optimæ notæ familiaribus; inter quos ſemper, quoad vixit, ſexdecim Epiſcopali dignitate ornatos, præter alios à doctrinæ fama conſpicuos, retinuit: Ex quo tantum ſibi amorem apud Romanos conflavit, ut quoties in publicum procederet, aut plateis ex conſuetudine inambularet; toties ab exhilarato populo feſtivis hiſce vocibus exciperetur: *Vivat Cardinalis S. Gregorii! Hunc Nobis Dii aliquando concedant Pontificem.*

Clarus æquè vitæ periculis, ac dignitatibus.

Inter tot verò felicitates, honorum ac opum affluentiam (uti nihil eſt rebus in humanis ſtabile aut ſincerum) adverſam ſæpè, indignantémque fortunam expertus eſt; nec tam clarus evaſit immodicis dignitatum titulis, quibus à Sixto ultra condignum ornatus fuerat, quàm à periculis vitæ & famæ, quæ ſæpiſſimè ſubiit, ignobili atque inhoneſta morte occumbendi: Primum omnium ſubiit Florentiæ, quando anno reparatæ ſalutis 1478. in Eccleſia S. Reparatæ Julianus & Laurentius Medicei fratres, primus cæſus, alter gravi vulnere ſaucius, Pazziorum inſidiis (inſcio tamen Cardinale præſente) cecidit: Et licèt tanti ſceleris ipſe omnium calculo innocens judicatus ſit, quia tamen nimis malè ſibi timuit, ita expalluit, ut pallorem in vultu, quoad vixit, retinuerit. Rem periculi hujus memoratu non indignam, in gratiam lectoris, Paulo Jovio præeunte, à primordio ad finem pandam; Sic habet.

Conſpiratio in Mediceos concepta breviter enarratur.

Erant Florentiæ duæ familiæ cæteris ut magis conſpicuæ, ſic longè etiam potentiores: Altera Pazziorum ſive Pactiorum; Mediceorum altera, quæ induſtriâ Coſmi ſapientiſſimi civis in tantam ſenſim creverat auctoritatem, ut non ſolùm

Flo-

Florentina Reſpublica ab ejus nutu penderet, verùm etiam ingens ejus eſſet per univerſam Italiam conſideratio. Filium Coſmus reliquit poſt ſe Petrum, qui licèt parenti non æquandus, gratiam tamen in ſua Republica parenti propè parem retinuit, nec diu ſuperſtes duos ſuſcepit filios Laurentium & Julianum, quorum pariter hoc tempore arbitrio Reſpublica adminiſtrabatur. Injectâ, ut fit, inter has familias æmulatione, contigit Pazzianam à Sixto Pontifice foveri in odium Mediceorum, quibus nonnullis de cauſis, temporalem ſtatum Eccleſiæ Romanæ, & commoda nepotis ſui Hieronymi Riarii ſpectantibus, ipſique adeò toti civitati infenſus erat. Cùm verò eſſet tunc quoque Italia in duas partes diviſa, hinc Sixto unà cum Ferdinando Neapolitano ſocietate juncto; illinc Venetis, Duce Mediolanenſi, & Florentinis fœdere colligatis; iniit Sixtus Conſilium Florentinos aggrediendi, qui & viciniores, & debiliores cæteris fœderatis erant, exiſtimans ſublatis fratribus Mediceis facilè ſe, quod cupiebat, obtenturum. Igitur Pazziis hanc ipſam rem urgentibus conſenſit, ut conſpiratio in gemini fratris necem fieret: ne verò tam atrox ac ſceleſtum Conſilium ſanctis auribus admiſiſſe videretur (ſi tamen verè illum ejus Conſcium cum pleriſque Authoribus exiſtimare velimus, quem multi excuſant) illud occultè tractandum, ac perficiendum Hieronymo Riario demandavit, egitque cum Ferdinando Rege, ut Alphonſus ejus filius cum exercitu in Hetruriam mitteretur, ſpecie quidem nonnulla oppida ditionis Eccleſiaſticæ ab aliquibus Tyrannis recipiendi, ſpe verò, ut ſublatis, aut ejectis Mediceis Florentinorum Reſpublica ſui ipſius arbitrio conſtitueretur.

Sixtus Pazzianos Mediceorum æmulos fovet.

Hieronymus Riarius Sixti nepos conſpirationis director.

Conjuratione igitur initâ (in quam plures non ſpernendi nominis viri, aut amore Pazziorum, aut odio Mediceorum, nomina dederant, Franciſcus ſcilicet Salviatus Archiepiſc. Piſanus cum duobus Jacobis ejuſdem gentis, fratre & patrueli; Jacobus item & Franciſcus Pazzij fratres; Bernardinus Bandellus, & Jacobus Poggius; multique alii, præter illos, quos ad nefas perpetrandum Hieronymus Româ immiſerat) cùm difficile videretur utrumque fratrem unà repertos adoriri, quò commodiùs id fieret, Raphaëlem noſtrum Cardinalem Hieronymi ſororis filium Piſis tum commorantem, placuit per cauſam viſendæ urbis Florentinæ, & relaxandi animi gratiâ Florentiam deduci, hominem concepti ſceleris penitùs ignarum, ſed cujus obſequii cauſâ & conjurati ſine ſuſpicione coirent, & fratres Medicei ad eum honorandum facilè convenirent. Rebus hoc modò diſpoſitis poſt ſæpiùs fruſtra & in occurſibus, & in conviviis quæſitam occaſionem, demum in majori Eccleſia S. Reparatæ, dum in præſentia Cardinalis ſacro die Dominico Miſſa ſolemniter celebranda foret, conſtitutum eſt ſcelus ad certum Miſſæ verſum committere. Jam cœpta erant ſacra concinente Sacerdotum choro, & tempus patrandæ necis inſtabat, quum Pazzius & Bandinus conjuratorum principes, deambulante in atrio Eccleſiæ Laurentio, Julianum oculis fruſtra requirerent. Quapropter ad Mediceam domum convolarunt, ut in Juliano omnem prodeundi moram jucundis adhorta-

Locus patrandi ſceleris Eccleſia S. Reparatæ deſignatur.

Conjurati Mediceos aggrediuntur; Julianū conficiunt; Laurentium ſauciant.

tionibus abſcinderent, nunciantes quaſdam formoſas, adamatique nominis matronas in Templum perveniſſe. Itáque viri efferatæ mentis (quod mirum eſt) hilari vultu aptè compreſsâ perfidiâ, Julianum retardante Fato ſegniùs ſe expedientem medium honoris causâ, & inſertis juvenili comitate, ſubter humeros brachiis in Templum deducunt; paulóque pòſt una deambulantem (ubi teſſeræ ſignum datum eſt) repentè diſtrictis pugionibus circumſiſtunt. Bandinus medium ſub papilla transfodit, cadentique illicò incumbit Pazzius, & ferro in ventrem & jugulum adacto conficit, uſque adeò atroci & fervida manu, ut crebriùs ictus repetens, ſeipſum in genu prægalto vulnere conſauciaret. Sub idem temporis punctum Laurentii percuſſores incondito impetu illum adorti, unam tantùm, neque lethalem ad jugulum plagam inflixerunt, quòd is præſenti animo educto ſtatim gladio, & rejectâ, intortáque ad lævam chlamyde, conſtantiſſimè ſe defenderet, & ab amicis in proximum ſacrarium duceretur, ubi obſeratis foribus, ab imminente Bandino ſervatus; atque inde obligato vulnere, ſtipante armatorum amicorum caterva domum deductus eſt: ſæpè ſciſcitans, an frater eſſet incolumis? & ne Cardinalis violaretur edicens: quem linteati Sacerdotes timore propè enectum in eo tumultu tam diu cuſtodiebant, donec ſedato populi furore per civitatis Magiſtratum domum reductus, atque in cuſtodiam datus eſſet: è qua tamen, utpotè conjurationis pœnitùs ignarus, in honorem Pontificis fulmina & cenſuras minitantis, ni extraderetur, paulò pòſt liber dimiſſus eſt.

Cardinalis cuſtodiæ traditur, ſed mox liberatur.

Franciſcus Salviatus Archiep. Piſanus Curiā occupare tentat. At cognitus proditor comprehenditur.

Dum verò commemorata tragœdia in Templo ederetur, perculsáque metu omnis turba diffugeret, & horrido ſtrepitu tanti tumultûs Templum corruere videretur, Franciſcus Salviatus Archiepiſcopus Piſanus, conjuratorum ſocius, cum ſuis Curiæ ſcalas aſcendit, poſtulátque à janitoribus, ut ad Vexilliferum, ad quem haberet mandata Pontificis, admittatur. Is erat Cæſar Petruccius; & tum fortè cum Decurionibus (ut feſto die ſæpè accidit) tempeſtivè prandebat, admirantibus convivis importunum hominis adventum, quòd ea hora ſeriis colloquiis aliena prorſus, atque inepta videretur. Seſe tamen Cæſar è menſa celeriter expedit, eúmque non inhumaniter exceptum in ſuam deducit cellam. Vix cœpto colloquio Cæſar in Antiſtite perplexa & malè cohærentia verba, obliquo item obtutu oculos inconſtantes, & vultum magni eventûs exſpectatione ſuſpenſum animadvertit, atque inde inſidias ſpectat, relictóque in cella Antiſtite, ad Decuriones foras ſe proripit, & ſublatâ voce miniſtros Curiæ aſſuetos advocat, item apparitores cum argenteis clavis, priſcorum lictorum more, Magiſtratum præeuntes, &, ut erat egregiè forti, atque expedito Conſilio, Poggium Antiſtitis complicem, arreptum criminibus ſolo deturbat, & in ſuperiorem turriculam cum Decurionibus properè ſe ſubducit, arreptóque veru è proxima culina, ſcalæ aditum tuetur.

Magno

Comprehenduntur & reliqui conjuratorum, ac ſuſpenduntur.

Magno autem miraculo accidit, ut conſurgentibus undique ad opem ferendam miniſtris, conjuratorum manus Antiſtitem ſecuta, diverſis in cœnaculis Curiæ includerentur, obſerantibus ſeſe ultrò valvarum ſeris, quæ ſine peculiari clave aperiri non poterant. Quo caſu quum diducti, nec conſenſu valerent, nec collatas in unum vires ad conandum haberent, ita ſinguli, ut denique ad unum omnes præeunte Poggio clariſſimi Oratoris filio, injectis laqueis è feneſtris præcipites dati ſunt, uſque adeò iratis & furentibus omnium animis, ut præciſis primorum capiſtris ad ſingulas columnellas ſecundis & tertiis ſuſpendio locus pararetur, & præcipitata cadavera plebs cruoris & prædæ avida deſpoliaret, & in fruſta concideret. Jam enim populi fremitus aream occupantis, vulgata Juliani cæde, ad Curiam pervenerat, magnóque ſtudio plebs Mediceis favens, proditores, occupatoréſque Curiæ, ad ſupplicium dejici depoſcebat. Interim Franciſcus ipſe Pazzius è domo Jacobi patrui nudus extractus, delatúſque in Curiam, cùm neque hiſceret; neque contumaces oculos attolleret, injecto laqueo è feneſtra ſuſpenditur. Nec multò poſt eum Piſanus ipſe Antiſtes, totius inauſpicatæ conjurationis ſeriem perſcribere juſſus, in eâdem lintea ſtola ſacerdotali, ita longiore capiſtro præceps datur, ut Pazziano cadaveri cohærens, papillam rabidis dentibus appeteret, in eóque atroci indignantis & fugientis animæ habitu, rigentibus oculis, meritas concepti ſceleris pœnas daret. Eandem quoque fœdæ necis ſortem tulêre duo Jacobi Salviati, quorum alter erat frater germanus Archiepiſcopi, alter patruelis. Jacobus verò Pazzius, qui armatus in equo ad aream Curiæ procurrerat, ut populum ad libertatem vocaret, quum ab optimis civibus irrideretur, & è ſumma Curiæ corona lapidibus ac conviciis impeteretur, incitato equo Crucianâ portâ ſeſe ejecit, biduóque pòſt à Montanis agreſtibus in fuga captus, Florentiámque perductus non abſimile complicibus ſupplicium tulit. Ita & reliqui omnes condignis affecti pœnis, præclaro bonis mortalibus documento fuêre, Superos impiorum vindices ſolere eſſe certiſſimos. Laurentii verò percuſſores, qui triduum in Cœnobio latuerant, nec à Monachis prodebantur, è latebrâ tanquam indigni aſylo, extracti, detruncatis naribus & auribus, eandem latronum more laquei pœnam ſubiêrunt.

Franciſcus Pazzius, & Archiepiſcopus Piſanus ſuis cum complicibus pari ſupplicio afficiuntur.

Bandinus profugus à Turca remittitur ad ſupplicium.

Hanc in vindicandâ atrociſſimi ſceleris audaciâ Senatûs ſeveritatem vel ipſe Barbarus & noſtræ religionis hoſtis, Bajazethes Turcarum Imperator inſigni religione comprobavit, cùm Bandinum ex fuga elapſum Conſtantinopolim, depoſcenti Laurentio tanquam parricidam, & impium templi violatorem ad ſupplicium tradidiſſet. Atque ita ille cunctis damnatus gentibus ab eadem feneſtra laqueo ſuſpenſus, juſtum civibus vindicatæ feritatis ſuæ ſpectaculum præbuit. Neque Hieronymus Riarius conjurationis author, ultorem Deum diu feſellit, dum apud Forumlivium oppidanorum conſpiratione, in menſa trucidatus, & per feneſtram in forum præcipitatus, vel feras nefariæ malignitatis pœnas expendit. Tragœdiam hanc omnium uberrimè deſcripſit Angelus Politianus, ſummæ doctrinæ vir (ut qui cunctos ejus actus præſens

Infelix exitus Riarii.

ſpectavit) peculiari commentario; ex quo, & aliis variis Authoribus eandem Michaël Brutus in Hiſtoria Florentina copioſiſſimè eſt proſecutus, ac breviùs alii, cùm Scriptorum nemo facilè ſit, qui tanti, támque atrocis facinoris non meminerit. Nos jam reliqua Raphaëlis noſtri diſcrimina capitis enarremus.

Cardinalis alterum vitæ periculũ ſubiit ſub Alexandro VI.

Alterum ſubiit vitæ periculum ſub Alexandro VI. Pont. Max. quando ſcilicet Cæſar Borgia Dux Valentinus, ejuſdem Alexandri ex Vannotia Romana filius nothus, imperii dilatandi cupidine incenſus, nefario conſilio Catharinam Sfortiam memorati Hieronymi Riarij quondam uxorem, ejúſque filios Forolivio & Forocornelio dejecerat; captámque conſtantiſſimi animi fœminam, magno probro, & parum virili ſuperbia in triumphum Romam perduxerat: tum enimverò Cardinalis Riarius iniquiſſimam ſuorum ſortem miſeratus, quorundam Procerum Romanorum animos in Borgiam omnia ſúſque déque vertentem ita concitavit; ut hi inito cum Columniis, Urſiniſque fœdere aperto eum bello petendum ſtatuerint: verùm priuſquam Columnii cum Urſinis coirent, ſimulatæ pacis ſpecie, doliſque uſus, armis circumventos ad unum omnes veneno aut ferro ſuſtulit, paratus hoc ipſo infami mortis genere tollere & Raphaëlem Cardinalem, niſi hic venationis ſimulatione Româ ſe protinus ſubduxiſſet, atque adeò truculentiſſimi hominis paratas ad necem manus ſubterfugiſſet.

Tertium vitæ diſcrimẽ ſubiit ſub Leone X in cujus necem cum Petruccio conſpiraſſe deprehenſus eſt.

Demum ſub Leone X. uti conſcius ac ſocius conjurationis Alphonſi Petruccij in ipſum Leonem conceptæ, útque Duci Urbinati addictiſſimus, tertium capitis periculum ſubiit: hinc enim tanquam reus in carcerem detruſus, cauſáque cognitâ damnatus, ac bonis omnibus, dignitatibúſque Eccleſiaſticis cum ipſa purpura denudatus, turpiſſimam mortem haud evitaſſet, niſi ad preces Cardinalium decretam in ſe ſententiam ducentis aureorum millibus redemiſſet: quam quidem pecuniam, ipſo etiámnum in carcere & mortis limine verſante, liberaliſſima manu ſubminiſtrarunt amici & familiares, quibus, dum liber eſſet, egregiè benefecerat; ut inquit Oldoinus in additionibus ad Ciaconium in hæc verba: *in his, aliíſque ærumnis Raphaël Cardinalis familiarium omnium, quos ipſe aliàs beneficijs affecerat, beneficentiam, amorémque expertus eſt; hi enim paratâ pecuniâ à mortis limine eum liberarunt.*

Amicorum beneficio liberatur.

Perſolutâ hac mulctâ non modò vitæ, ſed & dignitatibus omnibus, quibus exciderat, redditus eſt. Palatium verò à ſe in area Divi Laurentij in Damaſo magnificentiſſimè conſtructum, ea lege eidem reſtitutum eſt, ut dum viveret, quietè quidem illud incoleret; at poſt mortem in uſum perpetuum Camerarii Eccleſiæ Romanæ pro tempore exiſtentis cum omni jure & Titulo cederet. Proceſſum, examen, mulctam, ſententiam in Raphaëlem conjurationis reum à Pontifice & Conſiſtorio decretam qui legere deſiderat, Oldoinum articulatim omnia referentem adeat.

Ejus ſcripta.

Cæterùm cùm eſſet Raphaël, Uberto Folietta teſte, Juris Pontificij haud contemnendus conſultus, nonnulla egregia elucubravit opuſcula ad elucidationem hujus facultatis ſpectantia,

tia, quibus laborantem cæteroquin apud Poſteros infelicis ſui nominis famam non mediocriter extulit, Mortalitatem exuit Neapoli ſexagenario major, die 7. Julii anno redempti Orbis 1521. Ejus cadaver balſamo conditum, inde Romam translatum, ſepulchrum obtinuit non in Templo SS. Laurentii & Damaſi, pro ut ipſe ſupremis tabulis juſſerat, ſed in æde SS. duodecim Apoſtolorum cum hoc brevi epitaphio. *Obitus.*

RAPHAELI RIARIO CARDINALI EPISCOPO OSTIENSI S. R. E. CAMERARIO.

Brixiæ in Eccleſia D. Nazario ſacrá, ſtudio & opere Altobelli Averoldi Brixienſis, Epiſcopi Polenſis, extat hæc ejusdem Cardinalis memoria, eleganti ſtylo marmori inciſa. *Epitaphium.*

Raphaëli Riario Savonenſi S. Georgii Cardinali, Oſtienſi Epiſcopo, S. R. E. Camerario, magnificentiâ. fide, ſapientiâ, Religione ſummè claro: Qui decimo ſeptimo ætatis anno à Sixto IV. Pont. Max. in Cardinalium Ordinem coöptatus, uno ac ſexageſimo inter homines eſſe deſiit. Altobellus Averoldus Polenſis Epiſcopus beneficiorum memor, de ſua pecunia beatæ memoriæ poſuit. Anno ſalutis 1522.

De eo agunt Ubertus Folietta in elog. claror. Ligurum. Michaël Juſtinianus in Hierarchia Eccleſiaſtica Genuenſi. Aubery in vita. Scipio Ammirat. in Hiſt. Florent. Petrus Coretinus de Epiſ. Viterbien. Contelorius in Elencho. Hippolyt. Marraccius in Purp. Mariana. Leander Albertus in Deſcript. Italiæ. Paulus Jovius in Juliano Medice. Nomenclator Cardinal. Et alii.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

ELIA BOURDEILLIO S.R.E. CARDINALE.

ELIAS Bourdeillius (ſeu ut Galli ſcribunt *de Bourdeille*) Gallus, LII.
Arnaldi Vicecomitis Bourdellii, Proregis in Provincia Petragoricenſi, & Joannæ Chambarlacenſis, clariſſimi ſanguinis conjugum filius, annos natus decem, poſt frequentia colloquia cum P. Petro de Cambort Franciſcano in Caſtro Agonacenſi inſtituta, regulam D. Franciſci (reluctante licèt matre) profeſſus, in Cœnobio Toloſano ſtrenuam cùm Philoſophicis, tùm Theologicis ſtudiis operam dedit. *Præclaris ortus natalibus inſtitutum Divi Franciſci amplectitur.* Annum agens decimum nonum ſelectiſſimas ex Philoſophia, ac Theologia theſes in Provincialibus ſui ordinis comitiis Toloſæ celebratis, octo dierum ſpatio, eo doctrinæ plauſu & famâ ſuſtinuit, ut obtentis, omnium calculo, Magiſterii gradu & cathedra, clariſſimi nomen Theologi conſecutus fuerit. A Scholaſticis deinde concertationibus ad prædicandi

munus aſſumptus, partes abſolutiſſimi oratoris nonnullis annis maximo Fidelium accurſu & fructu complevit.

Epiſcopus Petragoricenſis eligitur.

Anno verò noſtræ ſalutis 1447. non à Nicolao V. (ut perperàm ſcribit Morerius) ſed ab Eugenio IV. ad Petragoricenſem Epiſcopatum, ex obitu Godefridi Berengerii tùm vacantem, ad regias preces Caroli VII. Francorum Regis vocatus, cùm annos non niſi quatuor ſupra viginti haberet, diſpenſante ſuper defectu ætatis Eugenio, à Nicolao Albergato ſanctæ Crucis Cardinale ritu ſolemni inauguratur. Ob defenſionem Eccleſiaſticæ immunitatis captivus factus ab Anglis, ſed interventu Petri Bertrandi Archipræſulis Burdegalenſis nonnullis pòſt annis libertati reſtitutus, Petragorium rediit, ut velut alter Athanaſius, aut Chryſoſtomus, in Spiritu & zelo Eliæ corruptiſſimi populi vitia corrigeret: erat enim (ùt Scriptores illius temporis loquuntur) omnium virtutum exemplar clariſſimum.

Officio ſuo laudabiliter juxta ac utiliter fungitur.

Plebis ſibi commiſſæ ſacras ipſe confeſſiones indefeſſo ſtudio excipiebat; ſalutarem eidem doctrinam ad piè rectéque vivendum frequenter concionando proponebat; ac reliqua Eccleſiæ Sacramenta, quantum per negotia licuit, ſuis ipſe manibus adminiſtrabat. Franciſcanam paupertatem, non obſtante Epiſcopali dignitate, in victu ac veſtitu, cæterarúmque rerum uſu uſque adeò exactè obſervabat, ut quidquid æris ſuperflui ex ampliſſimis redditvum proventibus ſupererat, id totum in pauperes, pupillos, ac viduas incredibili munificentia diſtribueret. Regularium porrò obſervationum tantus illi inerat zelus & fervor, ut jejunia Ordinis ſui univerſa (non ea modò, quæ ex regulæ præſcripto; ſed etiam, quæ ex devota conſuetudine, & primorum Patrum imitatione à fratribus coluntur) maximo cum rigore vel Epiſcopus obiret.

Ejus pietatis opera.

Eccleſiaſticis ædificiis ad divinum cultum augendis, reſtaurandis, conſervandíſque intentus, Collegiatam Petragoricenſem S. Aſterii vetuſtate jam fermè collapſam reſtituit; ac majorem partem ædis S. Georgii in ſuburbiis ejuſdem Civitatis exædificavit, & princeps altare Templi majoris ſuis ſumptibus erexit.

Epiſcopus Turonenſis creatur & adverſatur Pragmaticæ Sanctioni.

Anno ſalutis 1458. Epiſcopus Petragoricenſis interfuit Conciliis Ferrarienſi, & Florentino; ac anno 1467. comitiis generalibus Regni, Turonis in Gallia celebratis: Ubi virtute, doctrina ac zelo Religionis in tantum enituit, ut omnium ſuffragiis, ad ceſſionem Gerardi Cruſſolii, Archiepiſcopus Turonenſis proclamatus & inauguratus fuerit: Quo tempore in favorem ſedis Apoſtolicæ egregium Tractatum edidit contra Pragmaticam ſanctionem, quam non modò Eccleſiæ, ſed & Regni juribus magnoperè adverſantem oſtendit. *Hoc Tractatu*, ut ait Ciaconius, *multis rationibus & argumentis demonſtrare conatus eſt, quantum Pragmatica Sanctio Pontifici & Eccleſiæ; Regi ac Regno dedecori & detrimento eſſet.*

Cùm autem tùm doctrinæ, tùm prudentiæ ac pietatis famâ in dies magis magíſque fulgeret, eum ſibi à ſacris confeſſionibus adſcivit Ludovicus XI. Galliarum Rex, qui, cùm Joannem Balue Cardinalem Andegavenſem, & adhærentem illi Guillelmum Harancurtium Epiſcopum Verodunenſem ob gravia in ſe commiſſa crimina carceribus mancipaſſet; Elias eâ de cauſa Ambaſiam ad

Re-

Regem profectus, magnoperè conqueſtus eſt de læſa immunitate dignitatis Eccleſiaſticæ; nervoſà oratione demonſtrans, non potuiſſe Regem in ejusmodi perſonas ea ratione procedere, quin Eccleſiaſticas cenſuras inter juris Canones relatas incurriſſet; ſuaſitque potiùs ad exonerandam conſcientiam Judices Româ competentes petere, qui accuſatorum cauſam citra characteris præjudicium ritè cognoſcerent. Et quamquam hoc conſilium nonnullis Regiis miniſtris ingratum videretur, infráque regiam dignitatem cenſeretur, utpotè quæ nullis limitibus in regno proprio coärctari deberet, his non obſtantibus Elias eò induci non potuit, ut ipſe ſæcularibus poteſtatem faceret in Cardinalis, aut Epiſcopi familiares procedendi, qui criminis conſcii, vel participes credebantur. Quin potiùs edictis publicis illicò ad valvas Eccleſiarum affixis monuit, ne quisquam ſub interminatione pœnarum Juris præſumeret Eccleſiaſticam libertatem in aliquo violare. Id verò Regius Senatus, ſeu Parlamenti, ut vocant, Aſſeſſores uſque adeò indignè tulerunt, ut ex adverſo Archiepiſcopo nunciàrint, ut fulminatas illicò cenſuras revocaret, niſi Archiepiſcopatûs ſui temporale dominium Regio Fiſco adjudicari, ſeſéque ad cauſam offenſæ Majeſtatis dicendam cogi mallet. At Rex Præſulis conſtantiam, zelum, atque ſanctimoniam veritus, ipſum impotenti hujusmodi Senatûs decretô liberum eſſe voluit: Nec quicquam in cauſa deinceps actum eſt, quoadusque miſſis à Pontifice, quos Rex Archiepiſcopi ſuaſu petierat, Judicibus contra Cardinalem, ac Epiſcopum res concuſſa diu eſt. Unde minimè verum eſſe reor, quod Claudius Seyſſel in Hiſtoria Regis Ludovici commemorat, Eliam ſcilicet noſtrum nunquam deinceps Regi reconciliatum fuiſſe; quare ab illo tanquam ab aperto Regni hoſte in poſterum caviſſe. Editam quoque à Carolo Rege Francorum Pragmaticam Sanctionem contra Eugenii IV. decreta extirpare penitùs curavit; authórque fuit Ludovicus Regi, ut eos, qui de illa vel retinenda vel reſtituenda importuniùs verba facerent, aut etiam ſuaſiones ingererent, minimè audiret; nulló que ampliùs ſe pacto ab Eccleſiæ Romanæ unione divelli fineret, dicens: *Hanc eſſe ſolidam & inſuperabilem Chriſti petram columnam, & firmamentum veritatis, cui ſi quis inhæreret, uti non errare, ſic nec perire poſſet.*

Totis viribus immunitatẽ Eccleſiaſticã defendit.

Nullis adverſariorũ minis terretur.

Ludovico Regi tollendæ Pragmaticæ ſanctionis author eſt.

Tantus hic Præſul, Fautor & Cultor Sedis Apoſtolicæ maximus, tot meritorum ſuffragiis conſpicuus, tandem à Sixto IV. Pontifice Maximo abſens purpuram & pileum die 15. Novembris anno reparatæ ſalutis 1483. accepit, *nullo*, ut ſcribit Rodulphus Toſſignanus, *edito lætitiæ ſigno: Utpotè, qui humanam proſperitatem vitro perſimilem reputaret, quod tùm maximè frangitur, cùm maximè ſplendet, & attingitur.* Renunciatus itaque Elias renitens Presbyter Cardinalis tituli S. Luciæ in Silice, nunquam Romanam Curiam inviſit; ac rarò vel in publicum procedens, Cardinalitiis inſignibus uſus eſt. Denique exhauſtis Dei & Eccleſiæ causâ viribus, invictum, ſublimémque ſpiritum exhalavit miraculis clarus apud Caſtrum Artaniæ in Turonibus die 5. Julii, ſalutis anno 1484. octavo ab adepta purpura menſe; anno ætatis ſeptuageſimo

Ob merita in ſedem Apoſtolicam purpurâ decoratur.

Miraculis clarus vitâ decedit.

octa-

octavo, Religionis ſexageſimo pariter octavo: Sepultus omnium mœrore in Eccleſia principe Turonenſi; ubi vixdum terræ mandatus, ſtupendis mox ſignis coruſcare cœpit. Quare anno 1526. poſt factam à Joanne de Planis Epiſcopo Petragoricenſi in ejus vitam & miracula ſedulam inquiſitionem, actum eſt de eo in Sanctorum unmerum referendo. Hinc eſt, qaòd in Martyrologio Franciſcano, ab Arturo à Monaſterio conſcripto, 3. Nonas Julii *Beati* titulo co-
S. Franciſco de Paula mirè familiaris. honeſtetur: Et à Luca Waddingo in Annalibus Minorum, *Cardinalis ſanguine, virtutibus, doctrinâ, vita ſanctimoniâ, & miraculis illuſtris* vocetur. Fuit, dum vixit, S. Franciſco de Paula Ordinis Minimorum Authori & parenti, ob morum, ſtudiorúmque ſimilitudinem, & Ludovici Regis familiaritatem, arctiſſima neceſſitudine conjunctus.

Ejus Scripta. Scripſit pro Pragmaticæ Sanctionis abrogatione, & de Poteſtate Papæ librum unum, editum Toloſæ anno 1518.
Item Tractatum de Concordato circa beneficia Galliæ.
Decreta contra dejerantes, quos pœnis variis perſecutus eſt ſemper.
Sermones ſacros plurimos & utiles.
Aliáque nonnulla.

Ejus memoriam agunt Petrus de Boiſmarin in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Gaſpar Jongellin. in Elog. Cardin. Ord. Minorum. Spondanus in Annal. Eccleſ. Aubery in vita. Waddingus in Annal. Min. & de Scriptorib. Contelorius in Elencho Cardin. Claudius Seyſſel in Hiſt. Ludovici XII. Gal. Reg. Et alii.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO

De

JOANNE MOLES A MARGARITIS
S. R. E. CARDINALE.

LIII. JOANNES Moles à Margaritis, Hiſpanus, civis & Epiſcopus Gerundenſis in Catalaunia, nobilis genere, Theologiæ, Juriſprudentiæ, Humanitatis, & Coſmographiæ, eruditione apprimè excultus, juvenis adhuc initio Pontificatûs Nicolai V.
Plurium Regum Orator & Legatus multa egregia operatur. (à quo Cameræ Clericus inſtitutus) Romam venit. Eo verò defuncto, tranſitum in Navarram faciens, Joanni ejuſdem Regni Regi aliquamdiu adhæſit, à quo, & à filiis ob doctrinæ famam maximi æſtimatus, ad plures Principes in arduis Regni negotiis ſæpiùs Orator eſt miſſus. Alphonſi Regis Orator Concilio Mantuano ſub Pio II. habito interfuit; poſtremò ad Sixtum IV. Romanum Pontificcm à Ferdinando Rege legatus, cùm felici eventu Italiæ pacem pro-
Cardinalis creatur. curaſſet, in præmium benè navatæ operæ Cardinalis S. Vitalis titulo veſtinæ primùm ac mox S. Balbinæ renunciatus eſt. Adminiſtravit Oſcenſem in Hiſpania; & Pactenſem in Sicilia Eccleſias, ac legationis munere Sedis Apoſtolicæ nomine functus eſt in Provinciis Campaniæ & Maritimæ.

Mul-

Multis clarus virtutibus, exceſſit rebus humanis ex calculo, uti habetur in monumentis Vaticanis, die 21. Novembris Anni 1484. ætatis ſuæ octogeſimo, initio Pontificatûs Innocentij VIII. Corpus in Æde *S. Mariæ de populo*, funere dignitati commenſurato, humatum. At hic quis, quantúſque fuerit (cùm obiter tantùm ejus memoriam Scriptores agant) quǽve laudabiliter pro Romana Eccleſia geſſerit, ex appoſita à poſteris, in S. Spiritûs Templo Neapoli marmorea inſcriptione cognoſces, quam ex Cæſare Caracciolo hauſtam Ferdinandus Ughellius in additionibus ad Ciaconium publici juris fecit: Eſt autem talis. *Ejus obitus.*

JOANNI MOLES S. R. E. CARDINALI *Ejus præclarum Epitaphium.*

Gerundæ in Iberia illuſtri genere orto, eloquentia,
Doctrina, ac pietate inſigni,
Diſcordiis inter ſummum Pontificem Nicolaum V.
Et Alphonſum Regem I. ſua ſolertia ſedatis;
Regum Arragoniæ, & Caſtellæ ad Pont. Max.
Pium II. ac Sixtum IV. aliósque Principes, & Reſpublicas ad
eorum bella pacanda Oratori, atque Italiæ pacis
compoſitori.
JULIUS MOLES
Ne tanti viri ſuæ Gentis poſt annos CXXV.
Memoria periret, poſuit
Anno ſalutis M. D. XIII.

Scripſit, teſte Hieronymo Garimberto, Hiſtoriam Hiſpaniæ, quam inſcripſit Paralipomenon. *Quæ ſcripſerit?*
Rurſus Tractatum de Optimo Principe.
Et alia quædam in humanioribus, uti ſunt
Orationes.
Poëmata.
Epiſtolæ.

De eo agunt Gaſpar Porregna in elogijs Cardin. Hiſpan. Felix Contelorius in elogiis Cardin. Panvinius de Rom. Pontif. Hieronymus Ghilinus in Theatro Virorum Literat. Garimbertus in vitis Cardinal. Victorellus & Ughellius in addit. ad Ciacon.

ANNO 1471.

SEDENTE SIXTO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

ASCANIO MARIA SFORTIA S.R.E. CARDINALE.

ASCANIUS Maria Sfortia, acris judicii, præſtantiſque ingenii ac ſanguinis vir: de quo Paulus Jovius in elogiis virorum illuſtrium ob egregias ejus animi, corporiſque dotes ita loquitur: *Aſcanius Sfortia Senatoriæ dignitatis ſupramum decus, quanto nunquam anteà, vel poſteà ſit viſum, ornatiſſimo familiæ delectu, cultúque officioſiſſimi nominis authoritate, & rerum omnium ap-* LIV.

Hic per omnia egregius, non modò virtute, generiſque nobilitate; ſed & authoritate opúmque affluentia purpurã præ cæteris Cardinal. luculentiſſimè ſuſtinuit.

paratu opulentiſſimo ita expreſſit, & explevit, ut, multorum judicio, ſacrati viri exiſtimationem atque amplitudinem ſupergreſſus eſſe cenſeretur. Nam poſt ejus mortem obſoleſcente ſenſim Pontificia aulæ majeſtate, & conſpiratione injuſtatâ quarundam gentium enervatis Romanis viribus uſque adeò jactata, deſpectáque eſt Religio, quâ ſacræ opes nitebantur, ut neminem poſteà vel maximum Cardinalem ei æquare poſſe fateamur. Et meritò quidem: nam ſi divitijs, fortunæque muneribus; ſi egregiâ animi virtute, morúmque illuſtrium dignitate ſacratos viros æſtimandos ac ſuſpiciendos exiſtimemus, nemo facilè Aſcanio inter coævos veniet comparandus, qui Franciſco Duce Mediolanenſi, ac Blanca Maria uxore genitus, ex Protonotario Apoſtolico lectus fuit in Senatum Purpuratorum à Sixto Pontifice, commendatione Ludovici fratris, qui Catharinam Galceacii fratris germani filiam Hieronymo Riario Pontificis nepoti nuptui dederat. Inde Aſcanius Maria renunciatus Diaconus Cardinalis SS. Viti & Modeſti in Macello Martyrum, cùm Cardinalatûs inſignia à Sixto non recepiſſet, in dubio poſitum eſt poſt Sixti obitum, an poſſet in proximis comitiis noviter eligendo Pontifici ſuffragium ferre? diſcuſſô dubiô, ex Senatûs conſulto interfuit comitiis illis ſub annum ſalutis 1484. celebratis, nominavítque voce ſuâ Joannem Baptiſtam Cybo, Genuenſem, Presbyterum Cardinalem S. Laurentii in Lucina, dictum poſteà Innocentium VIII.

Variis dignitatib. & legationibus ornatur.

Aſcanius poſt purpuram Epiſcopus factus, plures eáſque inſignes Eccleſias, Papienſem, Ticinenſem, Piſaurienſem, Novarienſem, & Cremonenſem adminiſtravit; ac legationis munere ex nomine Apoſtolico functus eſt in Provincia Patrimonii, tum Bononiæ, ac in Exarchatu Ravennæ, & in Romandiola, quin & apud Regem Galliæ in Italia tum commorantem. Cum legatione Avenionenſi, Viceecancellarij quoque munus in Romana Eccleſia obtinuit. Cœnobium à S. Bernardo olim, ſecundo ab Urbe Mediolanenſi lapide, extructum annis nonnullis Abbas, ut vocant, commendatarius rexit: cujus regimen poſteà dimiſſurus curavit, ut in nobili hoc Cœnobio regularis diſciplina, temporum iniquitate multùm collapſa, per introductos Monachos Ciſtercienſes Septimiani Monaſterii, ad primævum inſtituti vigorem reſtauraretur; cui etiam Abbatiam S. Ambroſii Majoris ſibi commendatam ad quotidianum Monachorum victum faciliùs tranſigendum adjecit, perpetuóque univit.

Cœnobium D. Bernardi diſciplinâ & proventib. inſtaurat.

Princeps ſuſpiciendus ac liberalis, ſed venationi plus æquo addictus.

Aſcanius igitur tot opimis dignitatibus, ac tantis Sacerdotiorum redditibus, ipſóque patrimonii peramplo cenſu ditiſſimus evadens, eum in Urbe vitæ tenorem inſtituit, ut domo maximè hoſpitali, & egenis perbenignâ, atque in omnes inſigni præditos doctrinâ & virtute apprimè liberali, ſummâ beneficentiæ famâ potiretur; eſſétque aliquanto Principi propior, quàm ſacrato Sacerdoti; quòd ante omnia venatoriæ voluptatis & nobilioris aucupii exercitationes regio ſumptu, ſtudióque perpetuo tueretur. Hoc tanto nomine provectus diù facilè Principem inter Senatores ſe geſſit. Sed authoritate, atque opibus, & novâ denique gratiâ auctior evaſit, quum ab exceſſu

Inno-

Innocentij VIII. Pontificis comitia rexiſſet. Circumductis namque ſuffragijs ad Rodericum Borgiam totum ſe convertit, & auctor procul dubio fuit profuſiſſima largitione, ut ille omnium deterrimus (ex Jovio) pro optimo Pontifex renunciaretur: cùm nonnulli ejus Ordinis candidati Borgiâ longè potiores repulſam tuliſſent, qui Hiſpanum occultæ malignitatis, ſummæque ſimulationis hominem exitio cunctis futurum, ſtultiſſimè Pontificem creatum nequaquam falſi vates denunciabant.

Alexandro VI. ſuo malo ad ſummam rerum ſuffragatur.

Cæterùm Aſcanius Maria, qui domum Borgianam, peramplaque munera ex ea ſuffragatione fuerat conſecutus, aliquot poſt annos exitialis amentiæ ſuæ pœnas dedit. Nam Alexander, ut filium Cæſarem Borgiam illegitimè genitum ad ſummas opes proveheret, cum Galliæ Rege Ludovico in perniciem Sfortianæ, & Arragoniæ domûs conſpiravit, tantâ immoderati animi acerbitate, ut cunctos Italici ſanguinis regulos expellendos avitis imperiis, & ſcelesta manu necandos ſuſciperet. Itaque Aſcanius cum fratre Ludovico Gallicis impar armis eo eventu in Germaniam profugit, ut cùm mox Helvetijs fretus armis Mediolanum recepiſſet, Ludovico fratre ad Novariam ab iisdem Helvetiis fœdè prodito, ipſe conjectus in fugam, prodente eum pari perfidia Conrado Lando Placentino ad Ripaltam Caſtellum ſupra Trebiam, Venetis equitibus traderetur. Exinde perducto jam in Galliam fratre, cùm aliquandiù Venetijs prælato in carcere cuſtoditus eſſet, repetente eum Ludovico Rege, in Galliam pertrahitur. Nec his contentus ingratus Alexander, ut Aſcanium benefactorem ſuum magis ad terram affligeret, illum purpurâ & honoribus privavit, quem tamen poſteà, re meliùs conſideratâ, ad inſtantiſſimas Patrum ac Principum preces priſtinæ dignitati reſtituit die ultima Januarij anno reparatæ ſalutis 1495. Triennio verò poſt ſuum in Galliam adventum, cùm Alexander Pontifex veneno (nonnullis Cardinalibus à Cæſare Borgia deſtinato) per errorem potatus interijſſet, Romam à Georgio Amboſio Cardinale perductus eſt: quoniam maximè idoneus putaretur in toto comitiorum negotio conciliandis ſuffragijs. Nam Georgius non obſcuro ambitu ad Pontificatum aſpirabat: uti n. 69. dicturi ſumus, ſed ſuperi, deluſô eô, Pio III. Pontificatum detulêre, ſimul & celeriter eripuêre: pauciſſimis namque diebus Pius exceſſit è vita, inſtauratiſque comitijs Julius II. Pontifex ei ſuffectus eſt. Hic Aſcanium Mariam, Amboſio Cardinale fruſtrà contendente, in Galliam abduci vetuit, quòd indignum reputaret, Sacerdotem purpuratum nil tale meritum, paternique inſuper imperij fortunâ ex invidia ſpoliatum in carcere alieno cuſtodiri. Per hunc modum Julij beneficiô liber factus, ac priſtinis honoribus redditus, quum ad repetendum Mediolanenſe imperium, ingenti, ſolertique ingenio conſilia contuliſſet; conſcióque Conſalvo Magno, & Liviano adjutore Gallis bellum moliretur, Romæ veneno (haud dubiè à Cæſare Borgia propinato) ſublatus obiit die 28. Maij anno ſalutis 1505. Eum adverſùs tot fortunæ contumelias invicti animi laudem promeritum Julius II. Pont. Max. (cum quo adhuc Cardinali

Alexandrum ingratum maximeque adverſariũ experitur.

Proditione captus in Galliã pertrahitur, ac dignitatib. ab Alexandro ſpoliatur.

Romam reducitur.

Julium Pont. fautorem naniſcitur.

Veneno potatus moritur.

domeſticis ſæpè altercationibus Aſcanius pugnaverat) marmoreo ſepulchro honeſtavit, quod ad Flumentanam portam Urbis in Templo Deiparæ Virginis cum ſequenti inſcriptione conſpicitur.

Julius Pont. eidem Epitaphium ponit.

D. O. M.

Aſcanio Maria Sfortia Vicecomiti,
Franciſci Sfortia Inſub. Ducis Filio, Diacono S. R. E. Cardinali
& Vicecancellario, Viro in ſecundis rebus moderato,
in adverſis ſummo.
Vixit annos L. Menſes II. Dies XXV.
Julius II. Pont. Max. virtutum memor honeſtiſſimarum,
contentionum oblitus in Sacello à ſe erecto
Poſuit. M. D. V.

Ad huiusce Cardinalis effigiem, ad vivum ex ære fuſam, Paulus Amanius Cremenſis nobilis Vates hoſce verſus appoſuit.

Pauli Amanii de eo carmen.

Hac eſt, quam mirâ confictam conſpicis arte,
Auguſta ASCANII effigies, magni illius, inquam,
SFORTIADÆ, cui non vultu fortuna minaci
Unquam animi effregit vires: eſt Gallia teſtis,
Hadriacique Maris DOMINI, qua mente ſuperbum
Quàm forti tulit imperium, captivus & hoſtem,
Quàm ſe prudenti ſævâ à ditione redemit
Conſilio, ac tandem Italiam, vacuàsque reviſit
Summi Pontificis ſedes, & Tibridis oram,
Ipſe ubi erat ſacri decus & pars magna Senatûs.
Quòd ſi non atris peperiſſent pocula ſuccis
Dirum illi exitium, extremos tetigiſſet honores:
Aſt illum huc virtus, illuc ſua fata trahebant.

Angelus Politianus eundem literis maximè commendat.

Hujus Cardinalis humanitatem, clementiam, prudentiam, invicti animi fortitudinem, quin & authoritatem, & gratiam apud Pontifices, Reges, Principes, pluribus literis cùm ad ipſum, tum ad alios datis celebravit Angelus Politianus literatorum ævo ſuo nemini ſecundus.

Eum laudant Paulus Jovius in Elogiis. Panvinius de Rom. Pontif. Paulus Corteſius de Cardinal. Carolus Epiſc. Novarienſis in Novaria. Leander Albertus in Deſcript. Italiæ. Aubery in vita. Spondanus in Annal. Eccleſ. & alii multi.

ANNO

ANNO 1484.

SEDENTE INNOCENTIO VIII. PONTIFICE MAXIMO.

De

ARDICINO DE LA PORTA S. R. E. CARDINALE.

ARDICINUS de la Porta (dictus junior ad diſtinctionem Ardicini Senioris pariter Cardinalis, qui à Martino V. Cardinalium numero inſertus, ſub Eugenio IV. Anno ſalutis 1434. mortalia deſeruit, ut videre eſt n. 13.) natione Italus, patriâ Novarienſis, nobiliſſimis natalibus ortus, à teneris annis ad literas, virtutes, ac ſolidam pietatem ita incubuit, ut vix dum adoleſcentiam egreſſus, ob excultiſſimum animum, ſenilem prudentiam & gravitatem, publicis civium votis in Pontificem Novarienſem expetitus conceſſiſque fuerit. Pontificij ac civilis juris Doctor creatus, cùm Florentiæ Vicarium Epiſcopalem ageret, Pauli II. Pontificis Maximi pronunciatum in Florentinos interdictum, cæteris omnibus ob Principum Civitatis potentiam ne hiſcere quidem audentibus, ſpretô capitis periculô, ſolus impavidus promulgavit; ac dignitatem Romani Pontificis, ſacrique Senatûs authoritatem egregiè tutatus eſt: qua de re eidem Paulo in tantum gratus eſſe cœpit, ut maximis eum honoribus ac beneficijs cumulaverit. Sixti IV. beneficiô ſupplicibus libellis in curiâ & Senatu referendis præfectus, cùm ſummam in eo munere integritatem explicaret, Alerienſem Pontificatum adeptus eſt. Diverſis exinde temporibus legationes plurimas ex imperio Pontificis obiens, Nurſinos, Interamnates, Peruſinos, Tiſernates ac Tudertes Eccleſiæ rebelles, ſeditioſos, ac tumultuantes ſuâ induſtriâ aut placavit; aut interclufis ſeditionum viis authoritate compreſſit, atque adeò in officio & fide continuit. Miſſus in Pannoniam ad Matthiam Hungarorum Regem; mox in Germaniam ad Fridericum III. Cæſarem, utrique ob excelſas animi dotes adeò gratus extitit, ut quod multi anteà irrito ſæpè conatu tentaverant, atrox ac diuturnum bellum, quo collidebantur, penitùs extinxerit, ac Principum conciliatos animos ad firmam pacem, ſocietatémque converterit. LV.

Ob excellentes virtutes publicis votis ad Epiſcopatum Novarienſem expetitur.

Interdictum in Florentinos promulgat.

Epiſcopus Alerienſis declaratur; & variis legationibus fungitur.

Ex Germania Romam reverſus, non modò ſub Sixto Pontifice ſupplices libellos ſignandi, ſed & ſub Innocentio VIII. Legatorum negotia audiendi, & ad optatum finem perducendi munus accepit: quod quidem munus integro quinquennio tanta cum fide, prudentiâ ac animi rectitudine geſſit, ut motus integerrimi viri meritis Innocentius, eundem ſacro Cardinalium cœtui titulo Pammachii adſcriſperit die 9. Martii anno ſalutis 1489. Auctus purpurâ, eum vitæ tenorem inſtituit, qui ex multiplicium concurſu virtutum nulli non admirationi & exemplo; ampliſſimo verò Senatui maximo ut incitamento, ſic & ornamento eſſet. Siquidem, ut

Ob res præclarè geſtas Cardinalis creatur.

multa paucis complectar, tota ejus vita animatum quoddam modeſtiæ, humilitatis, continentiæ, & pietatis exemplar fuit: Verborum parcus, operc liberaliſſimus erat, præſertim in pauperes, atque literatos, quos omnes muneribus ac gratiâ, dummodo vitiis carerent, ad ſe alliciebat. *Porrò ſi hujusce Cardinalis domeſtica quaras*, (inquit Franciſcus Cardulus Narnienſis in oratione funebri de ipſo habita) *menſam illius doctrinarum omnium fontem appellaſſes perpetuâ enim ſacrorum lectione illa condiebatur. Quæ verò legebantur, attentis auribus bibebat: Recta, & ad profectum facientia amplectebatur; non recta, aut pietati contraria reÿciebat: Proponebat & ipſe nonnulla, modeſtiſſimè cum ſobriis convivis diſputans, non quidem ut victoris nomen ferret, ſed doceri potiùs quàm docere cuperet. Querelarum imbrem, iraſci neſciens, æquo animo ferebat. Egentibus, viduis, pupillis, & quos pudor à publica ſtipe retrahebat, opem omnem præbebat: Nulli horum oſtium aut loculos claudebat, viſcera miſericordia pari cum pietate omnibus patefaciens, in omnes radios benignitatis explicans. Sacris precibus dies jungebat cum noctibus; continuis ſuſpenſus meditationibus, verbera quotidie aduſque ſanguinem iterabat. Singulis ſeptimanis triduano jejunia, nullo interveniente, eſu aut potu interrupta, religioſiſſimè obibat.* Hæc & alia longè plura citatus Cardulus. Ex quo Ciaconius plurima, quæ dixit, delibavit.

Sui ins egregiæ virtutes enarrantur.

Quartò verò poſt adeptam purpuram annò imbecillitatem humanam ex rerum pereuntium vanitate ſecum ipſe conſideraris, monachum agere animo omninò conſtituit: Id ut ſibi liceret, repetitis precibus ac literis ægrè tandem ab Innocentio impetrans, urbe diſceſſit, dimiſſóque purpuræ ornamento, ac habitu monachi aſſumptó Ordinem Camaldulenſium ingreſſus eſt: Ut ſcribit Petrus Delphinus, qui tunc vivebat, in hæc verba: *Mirabar ego haud iarùm, verum fore, ut Cardinalis noſtra tempeſtate Eremita factus diceretur: Rediit Romam Aleriensis, revocatus à Pontifice à medio itinere, neque eſt permiſſus, ut quò animam intenderat bonus ac pius Pater, eò perveniret: elegerat pacatiſſimum vita genus, ut Eremum Camaldulenſem incoleret. Hieronymum, ut arbitror, imitatus &c.* Quod ſimul ac Romæ non ſine admiratione nunciatum eſt, ægrè ferentibus Patribus, quòd clàm quodammodò id feciſſet; quòd ipſe Senatûs auctoritatem in tanta re contemnere viſus fuiſſet, ab Innocentio paulò pòſt Romam, ut Cardinalis, revocatur. Ille ad inopinatam hanc citationem diu perplexus hærens, collecto demùm animo, arreptóque calamo excuſavit ſe pluribus apud Innocentium epiſtolâ hac non ineleganti.

Monaſticum vitæ genus amplecti deſiderans, impeditur, & redarguitur.

BEATISSIME PATER. *Attulit mihi Gratianus de Villa Nova Breve Sanctitatis Veſtra, cujus lectione commota ſunt omnia viſcera mea, intellectâ perturbatione mentis Sanctitatis Veſtra, & ſacri Senatûs Reverendiſſ. Dominorum S. R. E. Cardinalium; tùm etiam, quòd animadverti interpretari in ſiniſtram partem, quæ non temerè, non leviter, non repentè, ſed conſulto deliberavi circa vitæ meæ ſtatûs mutationem. Non eſt immemor Sanctitas Veſtra, quoties, primo anno ſuæ feliciſſimæ ad Apoſtolatum aſſumptionis, pulſavi aures ſuas, ut aſſentiri dignaretur ardenti deſiderio meo, quo tenebar me ad Regularem vitam in aliqua religione transferendi. Quod quum denegâſſet Sanctitas Veſtra, ſequentibus annis id ſæpiùs repe-*

Ejuſdem litteræ ad Innocentium VIII. in quibus oſtendit ſe non temerè, ſed cum licentia Pontificis Religionem ingredi tentâſſe.

titi

etiam cum lacrymarum effuſione. Fateor, quòd Sanctitas Veſtra ante Cardinalatum repulit petitionem meam: quum verò etiam poſt Cardinalatum ignis ille ſancti hujus propoſiti arderet in pectore meo, menſe Aprili proximè elapſo novas preces Sanctitati V. prorare obtuli. Sanctitas V. poſt multas rationes contra petitiones meas allegatas, tandem acquievit, & vivæ vocis oraculo, ingrediendi Religionem, mihi licentiam impartita eſt, quam poſteà per duas ſupplicationes, manu ejuſdem Sanctitatis V. ſignatas denuo conceſſit. Dehinc, quum appropinquaret dies receſſûs, petii denuò à Sanctitate V. licentiam pro receſſu meo, quam Sanctitas V. cum reſignatione pilei gratiosè conceſſit, & benedixit mihi ad oſculum ſacratiſſimorum pedum admiſſo. Hæc non ſcribo, Beatiſſime Pater, ut exiſtimem, opus eſſe, ea commemorare Sanctitati V. quæ cordatiſſima eſt; verùm ut intelligeret, quòd aliqui de me ſiniſtrè ſuſpicantur, me non repentè, non præcipitanter, non leviter motum fuiſſe. Nec debet mirari quiſquam, nec novum, aut temerarium id exiſtimare, quum etiam inter Romanos Pontifices, ab Eccleſia canonizatos reperiatur, qui idem fecerit, Cæleſtinus V. qui S. Petrus de Murone nuncupatur. Legitur etiam ad privatam & religioſam vitam tranſiiſſe S. Hieronymus Romanæ Eccleſiæ, quem ferunt Cardinalem fuiſſe. De Petro Damiani (qui licet non ſit inter Sanctos relatus, tamen pro ſancto honoratur) habetur ex libris per eum editis, quos ipſe legi ipſum ex Cardinale; & ni fallor, etiam Epiſcopo Oſtienſi, factum Monachum fuiſſe, de ſummi Pontificis licentia. An verò hujuſmodi licentiam à ſacro Cardinalium Collegio habuerit, non memini. Ego ab eodem Collegio hanc licentiam non petii, & non ſum ratus adeò imbecillem & infirmam Vicarii Chriſti poteſtatem, ut non poſſit præbere, ac porrigere manum volenti animæ ſuæ ſaluti honeſtiſſimo modo conſulere. Ego enim, quòd in arduis Pontifex teneatur conſulere Collegium, non inficior, tamen petenti ſibi, niſi quod ad ſalutem animi ſpectat, credo ſolius Pontificis auctoritatem ſufficere. Quid eſt enim, Beatiſſime Pater, ingredi & profiteri Religionem, niſi humiliare & exinanire ſemetipſum, & formam ſervi accipiendo, ſe uſque ad mortem obedientem facere exemplo Salvatoris noſtri, qui, dum id fecit, exemplum nobis præbuit? Gregorius Nazianzenus Epiſcopus, ut ſcientiæ & contemplationi vacaret, Epiſcopatum dimiſit. Quare, qui me properantem ad Religionem accuſant, etiam hos accuſent; ſi hi peccârunt, fateor me deliquiſſe, licèt forſan tantorum Patrum teſtimonia, & adducta rationes me excuſabilem reddere poſſunt.

Excuſat ſe exemplo B. Petri de Murone aliorúmque, qui abdicatâ purpurâ vitam monaſticam amplexi ſunt.

Confirmat idem exemplo Salvatoris.

Quòd autem dimiſſo Cardinalatûs habitu, diſſimulatâ perſonâ me itineri commiſerim, non opinor propterea me notam ullam apud graves & prudentes viros contrahere potuiſſe. Nam quum vellem, quod hactenus erat, ſecretiſſimum eſſe; idque proprio fratri mihi fidiſſimo occultâſſem, exiſtimavi ſatiùs, etiam in diſſimulato habitu, inter ignotos, quàm cum vero habitu incedere: & propterea & à pœna & culpa & ab omni alia nota me immunem eſſe exiſtimo. Si tamen erratum eſt, quum id humanum ſit, ſupplico Sanctitati V., ut quæ mihi graviora peccata dimiſit, etiam hoc non palmare dimittat: Pœnitentiam, quàm mihi pro hoc peccato injunxerit, non minùs devotè, quàm humiliter ſuſcipiam. Beatiſſime Pater, Sanctitas V. quæ ſemper tam tenerè perſonam meam dilexit, & tantoperè, ac multifariam honoravit, dignetur opus ſuum, & facturam ſuam in ſancto propoſito confovere, memor, Chriſti Vicario nihil peculiarius eſſe, quàm eum de animarum ſalute ſolicitum eſſe. Hic de anima mea ſalute agitur, quæ ſola ante oculos

Veniam petit & pœnitentiam, ſi quo modo peccaverit.

ver-

Digitized by Google

Cardinaliũ ſtatus quavis Religione perfectior.

verſatur : Licèt enim exploratum habeàm, Cardinalium, Epiſcoporúmque ſtatum quavis alia religione perfectiorem eſſe, exiſtimavi tamen ad inferiorem religionem tranſitum, fragilitati mea tutiorem eſſe. Non eſt inſcia Sanctitas V. ſe anima mea rationem in diſtricto judicio reddituram, quàm longè meliorem reddet ſi humilitati mea hoc indulſerit, quàm ſi ab hoc meo veteri & ſancto propoſito me revocaverit. In hoc annuat Sanctitas Veſtrà humillimis & lacrymoſis precibus meis, nec velit in amaritudine anima mea me morte acerbiorem vitam agere. Adeò enim perturbata eſt, ut quod ſcribo, vix ſatìs ipſe perpendam. Miſerere anima mea, Pater pientiſſime, qui mihi ſemper in omnibus affabilis, benignus, & miſericors fuiſti, & cum ineffabili clementia meas ineptias tot annis tolerâſti, & patere, obſecro, ut opportunus petitor ſim ante oculos pietatis tua. Convertere Domine, aliquantulum, & vide afflictionem meam, & conſidera etiam, quomodo conſulatur honori meo. Si jam, ut ita dixerim, ad aratrum manu poſitâ retrò aſpiciam, nónne oculi omnium in me convertentur, exiſtimantes me leviter diſceſſiſſe, & leviùs rediſſe? Quibus omnibus per Sanctitatem Veſtram ſapientiſſimè conſideratis, dignetur me ſuo amantiſſimo, & mihi deſideratiſſimo reſponſo conſolari; & revocatas gratias, priùs tamen benignè conceſſas, in priſtinum ſtatum reſtituere, ſcitura, me nullo pretioſiore dono hoc tempore donari poſſe. Quamvis enim ipſe peccator ſim, & indignus, cujus preces à DEO exaudiantur, id tamen ſi impetravero à Sanctitate Veſtra, pro tanto munere conabor aſſiduis apud Deum orationibus multiplicato fœnore recompenſare. Quocunque in loco me voluerit eſſe, Sanctitati V. acquieſcam, & quidquid mandaverit, exequar, Chriſtique Vicario, tanquam Chriſto obtemperabo, & ab illius obedientia diſcedere, nefas eſſe exiſtimabo. Felix valeat Sanctitas Veſtra, cujus ſacratiſſimis pedibus me humiliter commendo. Ex Roncilione die 12. Junii anno 1492.

Nervosè Pontificem ad præbendum aſſenſum obteſtatur.

Hunc Auctorem erraſſe in propatulo eſt, & ex ſequentibus convincitur.

Rem aliter narrat Auctor Apologiæ Defenſionis Obſervantûm apud Lucam Waddingum in Annalibus Minorum, quamvis ipſe Lucas eidem non ſuffragetur: illius verba hîc reſcribo: *Nuperrimè ſummus Pontifex conſenſit Reverendiſſimum Dominum Adrianum* (corrige Ardicinum) *de la Porta S. R. E. Presbyterum Cardinalem, ac Epiſcopum Alerienſem omnibus dignitatibus, & Eccleſiaſticis beneficiis in Conſiſtorio Dominorum Cardinalium ſuæ Sanctitati reſignantem, ſacram Fratrum Minorum de Obſervantia ſub Vicariis intrare Religionem.* Auctor hic non ſolùm circa modum renunciationis Cardinalatûs, ſed etiam circa electionem Ordinis à veritate aberraſſe videtur: Non enim in Conſiſtorio, ſed vivæ vocis oraculo primùm, deinde per duo reſcripta, obtentâ à Pontifice licentiâ, Româ diſceſſit, ut Camaldulenſium Ordinem ingrederetur. At paulò pòſt ab ipſo Romano Pontifice vocatus, purpuram fortaſſè non depoſuit, nec Monachorum veſtem induit; & quidem epiſtola ſuperiùs allegata, ad Pontificem Roncilione ſcripta nihil indicat, de ſumpto adhuc habitu, aut religioſo ſuſcepto inſtituto. Ad Innocentium redeamus, qui in ſua perſiſtens ſententia ad urbem Ardicinum iterùm vocavit, qui paruit, & Romam repetens Senatûs cenſuræ humillimè ſe ſubmiſit. Verùm per eoſmet dies in ægritudinem, & quidem gravem incidens, & ex ea in quartanam febrem relabens, quinto

to pòſt menſe, ſacris expiatus myſteriis, Romæ mortem ſubiit anno à Chriſti Nativitate 1493. pridie Nonas Novembris, Pontificatûs Alexandri VI. anno primo, tumulatus in Baſilica Principis Apoſtolorum in ſepulchro avito intrà Sacellum Divo Thomæ dedicatum erecto, cum hoc ſequenti Epitaphio.

Nulli Religioni adſtrictus moritur.

ARDICINO DE LA PORTA EPISCOPO ALERIENSI, JURIS UTRIUSQUE PERITISSIMO DOCTORI, CONCILIATORI MATTHIÆ HUNGARIÆ REGIS CUM FEDERICO III. AUGUSTO, GRATIARUM, JUSTITIÆQUE REFERENDARIO ET SIGNATORI SEDENTE SIXTO IV. ET INNOCENTIO VIII. ET AB HOC SPONTE OB MERITA PRESBYTERO CARDINALI ELECTO, QUI VIXIT ANNOS LIX. DECESSIT SUB ALEXANDRO VI. A SALUTE NOSTRA. M. CD. XCIII. PRID. NON. NOVEMB. DOMESTICI CLIENTES HÆREDES, SACELLO ORNATO, HERO RARI EXEMPLI POSUERUNT.

Ejus Epitaphium.

Ardicinus hic, nomine civitatis ſuæ & Rectorum Domûs hoſpitalis Charitatis Novariæ, à Sixto IV. Pontifice petiit ipſi Domui conjungi alias Domos Hoſpitales, S. Juliani ſcilicet, S. Dionyſii, S. Mariæ Novæ, S. Gothardi, S. Bartholomæi, S. Columbani, & S. Antonij: in quibus pauperes, peregrini, leproſi, aliique ægroti, aut quavis lue infecti quondam recipiebantur.

Eo deprecante domus hoſpitalis Novariæ mirè augetur.

Id quod Sixtus conceſſit, præſcripta ratione eligendi Miniſtrum & Rectores, ut ex ejus literis datis pridie Idus Novembris anno 1482. conſtat.

Cæterùm notandum eſt ex Waddingo in Annalibus Minorum, haberi in Libro, qui inſcribitur *Firmamentum trium Ordinum*; & in Apologia pro defenſione Obſervantûm, edita à quodam Minorita; hunc ipſum Cardinalem Ardicinum (quem Author Apologiæ perperàm Ardianum appellat) relictâ purpurâ, familiæ Minorum de obſervantia nomen dediſſe. Sed redargui hunc Authorem, erroriſque manifeſti inſimulari ab ipſomet Waddingo in propatulo eſt: eò quòd ſecum pugnantia loquatur, dum ait Ardicinum in Conſiſtorio Cardinalium omnes dignitates, & Eccleſiaſtica beneficia Pontifici in manus reſignaſſe; deinde revocatum in Urbem reclamantibus Cardinalibus, quòd ſe ab ijs clàm ſurripuiſſet: quomodò enim clandeſtinè factum dici poteſt, quod ſedente Conſiſtorio inſpectantibus & audientibus Patribus impetratum fuit à Pontifice? Quapropter aſſerit idem Waddingus, veritatis Hiſtoricæ, quàm ſui Ordinis falſis laudibus exornandis ſtudioſior, ſi Minorum Ordinem ingredi decrevit Ardicinus, vel propoſitum mutaſſe, vel apud illos parùm ſubſtitiſſe, ídque tantùm, ut ſe ad ineundam arctioris vitæ, Camaldulenſis ſcilicet, rationem compararet: cùm inſignis illa Epiſtola ſuperiùs allata nihil indicet de aſſumpto habitu Minorum. Ex quo capite paris erroris convincuntur & illi, qui duce Garimberto ſæpiùs lapſo ſeducti ſcribunt, Ardicinum ab Urbe diſcedentem rectà Montis Oliveti Cœnobium petiiſſe; atque in eo, ſuſcepto Ordinis habitu, inſtituti regulam profeſſum fuiſſe. Quod quàm falſum ſit, ex ſuprà dictis vel nemine refellente, ſatis eluceſcit.

Error dicentium, Ardicinum Minoritam factum, refellitur.

Refellitur pari ratione Garimbertus cum ſequacib. ſuis.

Po

De eo agunt Franciſcus Cardulus in Orat. funebri. Panvinius de Rom. Pontif. Carolus Epiſ. Novarienſis in Novaria. Aubery in vita. Spondanus in Annal. Eccleſ. Contelorius in Elencho Cardin. Waddingus in Annal. Min. Morerius in Diction. Hiſt. & alii.

ANNO 1484.

SEDENTE INNOCENTIO VIII. PONTIFICE MAXIMO.

De

ANTONIOTTO PALLAVICINO
S. R. E. CARDINALE.

LVI.

Hic Pallavicinus genere cùm ſit, cur à nonnullis Gentilis genere credatur?

ANTONIOTTUS Pallavicinus, natione Italus, patria Genuenſis patre Babilano, viro genere ac patricij Ordinis charactere longè nobiliſſimo, matre verò Peregrinâ Salvagiâ, perilluſtri & honeſtiſſimâ matronâ Genuæ anno à partu Virginis 1441. natus (filium matris Græcæ Antoniottum faciunt nonnulli, eúmque in Græciæ urbe maritima progenitum volunt) patris operâ honeſtè, liberalitérque educatus, ac humanioribus literis egregiè imbutus fuit. Hic, uti etiam fratres Hieronymus, ac Cyprianus Gentilium cognomine aliquando ſunt uſi. Quare credidêre nonnulli Antoniottum è Pallavicinorum domo non eſſe, ſed Gentilium; licèt utraque domus apud Genuenſes apprimè nobilis, & maximo in honore ſit ſemper habita. Erroris autem cauſam hinc fluxiſſe aiunt, quòd Pallavicini, Calvi, & Folomoniaci cùm olim perpauci eſſent, nec poſſent initiô, ad morem nobilium Genuenſium, Principibus, aut Principum Oratoribus Genuam petentibus obviàm progredi; nec alias nobiles familias, numero ampliores, æquare; Gentilibus, qui tunc & virtute, & numero præſtabant, jure viciniæ, ac paræciæ S. Pancratii ſeſe adjunxerunt. Antoniottus verò, ubi per ætatem licuit, re cognitâ, ne veram defraudaret familiam, Majorum ſuorum cognomento recepto, Pallavicinus iterum appellari voluit: Gentilis tamen ſæpè, & aliquando Gentilis Pallavicinus cognominatus eſt.

Adoleſcens in Hiſpania mercaturam exercet. inde Romam petens, fautore Cardinale Cybo emergit: ac Sixto gratificante Epiſcopus creatur.

Hic adhuc adoleſcens fratres ſuos Hieronymum & Cyprianum mercatores in Hiſpania ſequutus, transacto ibidem circa mercaturam decennio, denique Genuam anno Domini 1470. ac paulò pòſt Romam Urbis videndæ causâ conceſſit; ubi cùm Joanni Baptiſtæ Cybo, concivi ſuo, ac S. Laurentij in Lucina Presbytero Cardinali (qui poſteà ſub Innocentii Papæ VIII. nomine Eccleſiæ præſedit) innotuiſſet, in familiam adſcitus, exiguo temporis intervallo, quantum ingenio & prudentia poſſet, declaravit. Quare non modò Cardinali Cybo gratus, ſed ipſi etiam Sixto IV. animi ejus dotibus allecto plurimum acceptus, litteris Apoſtolicis tum ſcribendis tum expediendis admotus fuit, quo in munere dum nonnullis annis exſpectationi Pontificis feciſſet ſatis, in præmium laborum Abintimilienſis Eccleſiæ creatus eſt Præſul: tali contentus ſorte, Romanam Curiam deſerere, ac ſuam adire Eccleſiam animo conſtituerat, ſed inopinato

Sixti

Sixti IV. obitu interveniente, cùm jam collectis ſarcinis itineri ſeſe accinxiſſet, à Cardinali Cybo, veteri patrono retentus, ædes S. Laurentio in Lucina contiguas, quæ ab ejus Tituli Cardinalibus incolebantur (dum Patres novo creando Pontifici operam darent) cuſtodire cogitur. His comitiis Joannes Baptiſta Cardinalis Cybo Patrum ſuffragiis ad Principis Apoſtolorum ſolium elatus, & Innocentius Papa VIII. dictus, Antoniottum ſpectatæ virtutis ac ſolertiæ virum ſibi jam anteà notum, ſupplicibus libellis gratis ſubſcribendis continuò præfecit, non ſine multorum admiratione, cùm certè Innocentius non paucos amicitiâ & ſanguine conjunctos haberet, quos tanto honore efferre, & condecorare potuiſſet.

Ab Innocentio VIII. munus Datariæ accipit.

In hoc Datarii (ut vocant) munere ita ſe induſtrium, vigilantem, circumſpectum, & integrum præſtitit, ut non modò gravi Pontificis judicio, qui eum reliquis prætulerat, plenè ſatisfecerit; ſed & toti Curiæ gratiſſimus, conceptam de ſe opinionem planè ſuperârit. Erat enim in eo ad promerendas hominum voluntates mirabilis quædam ingenij lenitas, morúmque ſuavitas, expedita in deliberando ſententia, modeſtia, & perſonæ, quam gerebat, apta gravitas, tantáque in tractandis hominum ingeniis dexteritas, ut cùm aliquando Innocentius VIII. magiſtratus quoſdam (quos Sixtus IV. creaverat, ac *Stratiotas* cognominaverat) pecuniâ emptoribus non reſtitutâ pœnitùs antiquaſſet, atque illi officiis ſuis taliter denudati, querelis omnia replerent, & Cardinales, ac Pontificem eapropter adirent, ad Antoniottum à Pontifice remiſſi, dulciſſimis ab eo verbis deliniti, poſtmodum placati, & quieti diſcederent: ob ídque eum non aliter atque *Hominum incantatorem* vocitare ſolerent, quòd ejus ſuavitate, ac diſerto ſermone, tanquam ſacro quodam carmine, & incantatione, ut aiunt, cicurati quieſcerent.

Quam integrè & utiliter huic muneri præfuerit.

Tractandis hominum ingeniis adeò dexter erat, ut paſſim Incantator hominum audiret.

His egregiis animi dotibus, ac meritis conſpicuus, ab Innocentio Pampilonenſis primò, mox Aurienſis, Lectenſis, Tornacenſis, Cumanus, Lamacenſis Epiſcopus; deinde ex aliquibus Archiepiſcopus Genuenſis electus, Anno demum Chriſti 1489. in ſacrum Collegium Presbyter Cardinalis Titulo S. Anaſtaſiæ; ac triennio pòſt (ſublato nimirum è vivis Arcimboldo purpurato) Cardinalis Titulo S. Praxedis adlegitur. Dicitur Antoniottus ab initio literarum multarum non fuiſſe: ſed quum fratrum poſteà filios, nepotes ſuos, Hieronymum ſcilicet Alerienſem, Philippum Adjacenſem, Joannem Baptiſtam Cavallicenſem Præſules, juri Pontificio ac Civili operam dare impensè curaſſet (quos ad pulcherrimam frugem provectos vidit) cum his, eorúmque Præceptoribus, & aliis domeſticis viris literatis, quos apud ſe non paucos habebat, certis horis quotidie congredi ac confabulari ſolebat; quo factum, ut brevi tempore judiciô univerſi Senatûs, & præcipuè Joannis Antonij Cardinalis Alexandrini non vulgarem doctrinam in utroque jure Antoniottus fuerit adeptus.

Pluribus dignitatibus ac purpurâ ornatur.

Doctorum hominum conſuetudine mirè in literis proficit.

Sub Alexandro VI. Innocentij Succeſſore, eiſdem ſupplicibus Libellis ſignandis & ſubſcribendis præfectus, Datarij etiam, aut Prodatarii (ut vocant) munus incredibili ſolertia & integritate ex-

Alexandrum VI. promotorem habet.

ercuit. Unde motus Alexander, eundem anno ſalutis 1501. Epiſcopum Cardinalem Albanum; & anno 1503. Tuſculanum, & Sabinum dixit: quo etiam regnante Pontifice legationem Urbis Romanæ magna cum laude ſuſtinuit, dum Alexander ſibi malè conſcius, Caroli VIII. Galliarum Regis ex Neapolitano Regno in Galliam tunc redeuntis conſpectum fugitaret. Erat præterea in dicenda ſententia liber & intrepidus: nam cùm aliquando Alexander in Senatu coacto de quodam negotio retuliſſet, in cujus propoſitione exponenda dixerat: *Decrevimus hoc facere*, Antoniottus, ubi dicendi copiam nactus eſt, cum omnium admiratione reſpondit: *Beatiſſime Pater, non poſſum ego ſententiam meam dicere, poſtquam Sanctitas veſtra nos non vocas ad Conſilium, ſed ad decretum: ſi Sanctitas Veſtra ita, ut dixit, decrevit; profectò omnis mea ſententia irrita eſt.* Sublato è vivis per Borgiam filium nothum Alexandro, Pij III. & Julij II. comitijs ſine labe interfuit: quæ ampla boni Senatoris laus eſt: difficile enim, aut ambitionis æſtu non rapi, aut aliorum ſtudiis non affici, atque animo ſemper invicto ea tantummodo curare, quæ Apoſtolicæ Eccleſiæ, non quæ privatis commodis, aut Principum ſtudiis utilia fore videantur. Liberalitatem quoque inſignem tum erga domeſticos, & exteros ejus opem implorantes; tum erga pauperes & inopes, præſertim eos, quos erubeſcentia mendicare vetaret, exhibuit: in hos largus, ne dicam profuſus, ſæpenumero inventus eſt, quorum cauſâ, ſi quandoque parata media deeſſent, in compedes alieni æris incidere ſolemne habuit.

Ejus in dicendo libertas.

Integer & liberalis in omnes prædicatur.

Nec minori exornanda venit præconio inter alias Antoniotti virtutes integritas illa verè Sacerdotalis & Senatoria, qua ſemper neglectô rerum privatarum commodô publicam ſalutem, & Eccleſiæ utilitatem rebus omnibus prætulit. Hic enim, cùm Julius II. Pontificatûs initio ingenium nimis acre, & vehementiores ad bella ſuſcipienda Spiritus præſeferret, quibusdam Patribus dicere non dubitavit: *Gladium, Patres, in manu furioſi poſuiſtis*: quod, ubi reſcivit Pontifex, etſi nonnihil Antoniotto ſubiraſci videretur, eum tamen, ob libertatem viro dignam, paulò poſt non modò Epiſcopatu Præneſtino, ſed & inſigni legatione cohoneſtavit: illum legando ad Ferdinandum II. Hiſpaniæ, & Ludovicum XII. Galliæ Reges, qui Savonæ convenerant: ut utrumque Regem Pontificis ac Senatûs nomine ſalutaret; & occultum fœdus adversùs Venetos, qui Ravennam, Faventiam, & reliquam Æmiliam ditionis Eccleſiaſticæ occupabant, iniret; pro ut fuſiùs in vita Julii II. narrat Ciaconius. Antoniottum duo maximi, potentiſſimique Reges perhonorificè exceptum, medium incedere, & regiæ pariter menſæ aſſidere, admirabili æſtimandæ religionis exemplo, voluerunt. Fulgebat enim vir clariſſimus non modò Pontificiæ legationis meritô, ſed magna etiam anteactæ vitæ gloriâ, quem in comitijs Apoſtolicis poſt exceſſum Alexandri parùm abfuiſſe, quin Pont. Maximus multorum Patrum conſenſu crearetur, conſtans fama vulgaverat. Ejus igitur ſuaſu in fœdus memorati Reges coiverunt; quod Legatus percupienti Pontifici ſignificaturus,

Publicam ſalutem & Eccleſiæ utilitatem rebus privatis ſemper præfert.

A Julio II. Epiſcopatu Præneſtino & legationibus honeſtatur.

Regibus Galliæ & Hiſpaniæ acceptus.

rus, in Urbem revertens, æſtuoſo itinere fatigatus, paucos poſt dies Romæ die 10. Septembris, anno Chriſti 1507. ætatis ſexageſimo ſexto, communi omnium luctu è vita migravit. Ægrotans conſtantiâ, virtute, judicio, vigoréque animi, quibus ante morbum claruerat, non amiſſis, Sacramentorum præſidia ſanctè, piéque ſuſcepit. Cineres ejus in Baſilica Principis Apoſtolorum in Sacello, quod ipſe regnante Alexandro VI. erexerat, & dotaverat, Sepulchrum habuere cum hac ſequenti inſcriptione.

Ejus obitus.

ANTONIOTTUS CARD. S. PRAXEDIS
MORTEM PRÆ OCULIS SEMPER HABENS
VIVENS SIBI POSUIT.
ANNO M.D.VII.

Epitaphiũ.

Exinde ejus oſſa ob Vaticanæ abſidis demolitionem, ad Eccleſiam S.Mariæ de Populo anno Chriſti 1596. ab ejus Pronepotibus translata, in Choro juxta ſepulchrum Joan. Baptiſtæ Pallavicini Card. nepotis ſui, in marmoreo ſarcophago, cum egregia inſcriptione, condita ſunt ut author eſt Ciaconius in vita. Hujusce Cardinalis elogium Ubertus Folietta his verbis expreſſit: *Summa gravitas, prudentia, Conſilium, integritas Antoniotti ita eluxerunt, ut vacuo ſolio Pontificis comitiis multos ex candidatis longè antecederet; propéque fit factum, ut ad Apoſtolatûs faſtigium perveniret, multorum Patrum conſenſu, meritis, & perſpecta virtuti ſummum locum deſtinante.* Hæ tamen animi virtutes, præcipua Purpuratorum Ornamenta, invidorum offenſionibus non caruêre; unde factum eſt, ut vir ampliſſimus, omníque memoriâ dignus venenatos obtrectatorum morſus non effugerit: aſpero carmine, ac lividis ſalibus reſperſo, itâ perſtrictus.

Ejus elogiũ ex Uberto Folietta.

Ut virtus invidiâ non caret, ſic nec ipſe obtrectatoribus.

Genua cui patrem, genitricem Græcia, partum
Pontus & unda dedit, hic bonus eſſe poteſt?
Vani ſunt Ligures, mendax eſt Græcia, Ponto
Nulla fides. Hæc tu ſingula ſolus habes.

Carmen Satyricum in ejus vituperium editum, retorquetur in laudem.

Quo carmine tantùm abeſt, ut quicquam de clariſſimi famâ viri detrahatur, ut potiùs augeatur: qui enim vitam & mores hominis carpere non potuit, falſa convitia in genus & originem contorſit: imò ex quibus virulentus Poëta invidiam Cardinali ſtuduit conflare, ex ijsdem gloriam haud vulgarem collegit alter: videamus.

Quì malus eſſe poteſt, patrem cui Genua, matrem
Græcia, cui partum Pontus, & unda dedit?
Sunt malo & aſſueti Ligures, & Græcia docta eſt,
Æneadum & genitrix eſt Venus orta mari.

Hæc verò carmina non in Antoniottum patruum, ſed in Joannem Baptiſtam Pallavicinum Cardinalem, ejus ex fratre nepotem ſcripta eſſe teſtes idonei referunt; id quidem benè, nam Antoniotti parentem non Græcam mulierem, ſed Peregrinam Salvagiam, nobilem Genuenſem fuiſſe, ex antiquis familiæ monumentis ſcimus.

Ejus mentionem faciunt Panvinius de Rom. Pontif. Hieronymus Garimbertus de Cardin. Aubery in vita. Franciſcus Guicciardinus in Hiſt. lib. 2. Jovius lib. 2. Ubertus Folieta in elog. Ligur. Morerius in Diction. Hiſt. Et alii.

ANNO 1484.

SEDENTE INNOCENTIO VIII. PONTIFICE MAXIMO

De

MAPHÆO GERARDO S. R. E. CARDINALE.

LVII. MAPHÆUS Gerardus Venetus, vir ſuo ævo doctrinâ, pietate, ac vitæ ſanctimonia præſtans, ut contra Garimbertum & Ciaconium author eſt Oldoinus, & alii. Hic in ipſo adoleſcentiæ flore vocanti ſe Deo obtemperans, Camaldulenſe inſtitutum Murani in Divi Michaëlis Cœnobio ſuſcepit: Vigebat enim tum ibi potiſſimùm monaſticus fervor, pietas, ac diſciplina, Pauli Venerii viri integerrimi ſtudio & curà, qui ſeptem ſupra quinquaginta annos Cœnobium illud ſingulari prorsùs pietate, vigilantia, ac Religione Antiſtes rexit. Hoc duce Maphæus ordinis legibus ac diſciplinâ probè inſtructus, egregiis ſuis virtutibus brevi ita profecit, ut facilè omnibus ingenio, doctrinâ, zelo, probitate, Religionis cultu & obſervantiâ præſtaret; dignúſque eſſet, qui poſt Pauli obitum, communi ſuffragio, Ordinis gubernacula ſuſciperet. Petrus Delphinius vir decantatæ virtutis, qui ſedecim annis huic Magiſtro diſcipulus paruit, ejus in monaſticis ritibus ſervandis conſtantiam demiratus, palàm edixit: *Se neminem in jejuniorum ac vigiliarum obſervantia, in ſilentii ac ſolitudinis auſteritate, in deliciarum ac rerum labentium contemptu Maphæo vel diligentiorem vidiſſe unquam.* Is utplurimum primus, vel certè inter primos unus Templum diu noctúque ad matutinas preces adibat: Et nunquam, quod mireris, functionibus ejusmodi, durante vitâ, defuiſſe deprehenſus eſt. In ſacrarum porrò literarum lectione, Sacrificiorum litatione, orationum perſolutione, rerúmque cæleſtium contemplatione aſſiduus, ne dicam inſatiabilis, erat. Silentii, cuſtodiæ, parcitatis; diſciplinæ cultor acerrimus, nonniſi cellulæ anguſtiis gloriabatur, exemplo magìs quàm verbis aut hortationibus iter ad veram gloriam filiis ſpiritualibus demonſtrans. Liberalitate, ope, ac operè egentes, viduas, pupillos, peregrinos juvabat incredibili: Et licèt robuſtus ipſe corpore à morbis omnibus alienus eſſet, in ægrotos tamen, infirmos ac imbecilles tantò erat animo clementior, quantò viribus corporis valentior.

Vir pius & doctus Camaldulenſe inſtitutum Murani ſuſcipit.

Egregium Petri Delphinii de Maphæo teſtimonium.

Ex totius Camaldulenſium Ordinis Moderatore Venetiarum Patriarcha renunciatus, qualem, quámque ſobriam, veréque Eccleſiaſticam vitam vixerit? ex memorato Delphinio liquet: *Adivi illum ſæpiùs*, inquit ille, *neque deprehendi aliquando apud ipſum, quod non ſanctiſſimi Præſulis Religionem, modeſtiam, humilitatem, benignitatem præſeferret: Neminem de eo referentem audivi, nisi quæcunque vera,*

Patriarcha Venetiarum renunciatus vitam agit ſanctiſſimã.

quæ-

quæcunque juſta, quæcunque pudica; niſi, inquam, quæcunque de optimo Antiſtite, ſancto, innocente, impolluto, & ſegregato à peccatoribus relatu digna viderentur.

Cardinalis creatus Alexandro VI. ad Pontificatum ſuffragatur.

Inter Presbyteros Cardinales titulo SS. Sergii & Bacchi ex Contelorio; ex Ciaconio verò SS. Nerei & Achillei ſecretò & abſens ab Innocentio VIII. cooptatus, eô extinctô, à ſacro Patrum Senatu Cardinalis publicè declaratus, Romámque ad comitia accerſitus comparuit, in quibus non multò pòſt, Aſcanii Sfortiæ Cardinalis partibus accedens, Alexandrum VI. ſuo ſuffragio juvit; indignante, ut ſcribit Garimbertus, Republica Veneta. Poſt Alexandri electionem ad gregem paſcendum Venetias petiturus, 8. Idus Septembris anno 1492. cum Delphinio individuo lateris ſocio ab urbe diſceſſit. In itinere ex nimia corporis agitatione, moleſtiáque ſellæ, qua incommodè nonagenarius ſenex jactabatur, dyſenteriâ correptus, Interamnæ ſubſiſtere coactus eſt, ubi lethaliter decumbens, omni terrenarum rerum cogitatione rejectâ, animum, ut ſolebat, in cœlum erexit: Sacerdoti noxas vel leviſſimas magno animi dolore aperuit, ritéque ſacro oleo inunctus, divinum epulum è manibus Delphinii accepit: ac denique, vigente ad ultimum uſque ſpiritum ratione ac ſenſu, die 14. Septembris anni 1492. adinſtar luminis ſenſim deficientis, nullo edito mæſtitiæ ſigno, mortalis eſſe deſiit. Obitum ejus Delphinius Bernardino Priori per literas in hæc verba deſcripſit: *Diſceſſit Maphæus Cardinalis non ſecus ac vixit, tantâ ſanè animi intentione in DEUM, ut nihil magìs deſideraſſe illum crederes, quàm vinculis hiſce carnalibus ſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Subjungit deinde ſingultiens: *Moriatur utinam, quandocunque DEO placuerit, anima mea morte hujus juſti, fiántque noviſſima mea noviſſimis ejus ſimilia.* Quem etiam in calce ejuſdem epiſtolæ *abſolutiſſimum vitæ regularis exemplum* nominat. Maphæi corpus peractis exequiis Interamnà Venetias delatum, in S. Petri æde cum hoc brevi epitaphio, ut Sanſovinus in Urbis Venetæ deſcriptione atteſtatur, humatum eſt.

Româ rediturus Venetias ægrotat, ac paulò pòſt ſanctè moritur.

Delphinii de ſancto ejus exitu teſtimonium.

Ejus epitaphium.

Maphæus Gerardus Patriarcha Venetiarum, Dalmatiæq́; Primas, & S. R. E. Cardinalis noviſſimam hic tubam expectat. M. CD. XCII.

LOCUS CARNIS PROPRIUS TERRA EST.

Non audiendi ſunt hoc loco Garimbertus & Ciaconius ab eo ſeductus.

Hieronymus Garimbertus, & ab illo ſeductus Ciaconius plurima in Maphæum Cardinalem peracerbo calamo ſcripſerunt, quæ non modò famæ ejus integritati plurimùm derogant & officiunt, ſed & hiſtoricæ veritati quàm maximè adverſantur; ſúntque planè talia, ut & ſtomachum iis (teſte Oldoino) moveant, qui ingenuos præſtantiſſimi Cardinalis mores, vitæque ſanctimoniam, omni nævo carentem, ex veris iiſque publicis monumentis agnoverunt. Quæ quoniam, detectâ Garimberti impoſturâ, Victorellus in Notis ad Ciaconium egregiè diluit, nobis, qui ad alia properamus, iis refellendis immorandum non ducimus.

Agunt de eo Petrus Delphinius in vita. Jacobus Volaterranus in Diariis. Leander Albertus in deſcript. Italiæ. Ughellius in Italia ſacra. Panvinius de Rom. Pontif. Auberj in vita. Andreas Victorellus in addit. ad Ciaconium. Et alii.

ANNO

ANNO 1484.

SEDENTE INNOCENTIO VIII. PONTIFICE MAXIMO.

De

PETRO AUBUSSONIO S.R.E. CARDINALE.

LVII. PETRUS Aubuſſonius (Gallis d' Aubuſſon) ex illuſtri, antiqua, ac opulenta Aubuſſoniorum familia, quæ viget in Marchia Lemovicenſi, nobili Galliæ Provincia, patre Ludovico d' Aubuſſon, matre Catharina de Roche-Choüard natus, profanæ militiæ, ob ignitos ſpiritus, quos generoſo ſub pectore aluerat, à puero nomen dedit; ac ſub Sigismundo Romanorum Imperatore in Germania præclara viri fortis ſpecimina edidit. In fratres habuit Guichardum Carcaſſonenſem Epiſcopum, & Antonium Vicecomitem de Montellis, utrumque virtutibus ac fortibus factis clarum; ſororem unicam excelſi animi ac præſtantis formæ puellam, quæ illuſtri poſteà matrimonio copulata, Guidonem de Branchefort Equitem Rhodienſem, ad ſupremum Ordinis magiſterium evectum, orbi peperit. Fuit Petrus eleganti forma præditus, concinnis membris ac moribus, ingenio vivido, acri, & grato, ita ut eorum, cum quibus verſabatur aut agebat, benevolentiam & amorem, maximè Principum, facilè ſibi conciliaret. In his adhibitus à Carolo VII. Francorum Rege arduis quibusdam negotiis, eam diligentiæ, fidei ac ſolertiæ laudem ab ipſo Rege tulit, ut is Aubuſſonii & obſequii propenſionem in ſuſcipiendis mandatis, & fidei ſinceritatem in conficiendis ſæpenumerò commendaret.

Vir fortis ac generoſus præclara in juventute militiæ ſpecimina dedit.

Carolo VII. Galliæ Regi maximè probatur.

Adſcriptus Equitum Rhodienſium numero & Ordini, commendas, ut vocant, multas, eáſque pinguiſſimas partim ſorte ſibi obvenientes, partim in præmium ſtrenuè navatæ operæ collatas accepit. Functus Oratoris munere ad diverſos Chriſtiani nominis Principes pro colligendis pecuniis, ad defendendam Rhodum Inſulam à Turcarum inſultu, ac invaſione neceſſariis, oblata habuit à Ludovico XI. Galliæ Rege ſexaginta aureorum millia pecuniæ numeratæ; à Ferdinando Neapolitanorum Rege quatuor millia unà cum commeatu ad multos menſes durante; à Sixto verò IV. Pontifice maximo licentiam & facultatem, ut è ſacris vicinis decimas multorum Sacerdotiorum auferret, nonnulláque magni momenti vectigalia, quæ ambigui juris eſſent inter Romanum Pontificem & ipſum Ferdinandum Regem: quæ omnia in comparanda annona, tormentario pulvere, telis, gladiis, clypeis, haſtis, remis, funibus, ac velis, aliiſque rei nauticæ inſtrumentis pro armanda claſſe inſumpſit. Deinde vitâ functo Magno Magiſtro Fr. Baptiſta Urſino, omnium primus è lingua Arvernica, ejusdemque Arverniæ anteà Prior, & Civitatis Rhodienſis Gubernator, unanimi calculo Equitum Rhodiorum trigeſimus nonus Ordinis Magiſter renunciatur. Statim atque electus eſt, Legatum miſit ad Sixtum IV.

Pro defendenda Rhodo magnam colligit pecuniam.

Magnus Ordinis Magiſter renunciatur.

IV. Romanum Pontificem, ut pro more certiorem illum redderet tùm ſuæ electionis, tùm obedientiæ debitæ. Confirmatus à Sixto, totam illicò Inſulam invaſit, multámque annonam ex variis orbis partibus advectam, ad Rhodii contra Turcas tutamen, congeſſit. Equites terrâ marique ex omnibus locis accerſitos, pro celebrando œcumenico Capitulo congregavit. Pacis nova fœdera cum Ægypti Sultano paciſcitur; ac inducias triginta annorum cum Tuneti Rege in magnum rei Chriſtianæ commodum protrahit. A Ludovico XI. Francorum Rege ingentem pecuniarum ſummam in Jubilæo erogatam accepit ad munienda Inſulæ loca contra Mahometem II. Turcarum Imperatorem, qui Rhodum obſidione cingere centum millibus Ottomannis, & claſſe compoſita centum ſexaginta triremibus, totidémque navibus ſtatuerat. Ægrè enim ferebat Mahometes, Rhodum urbem, & Equitum Hieroſolymitanorum ditionem finitimam non ſolùm liberam à ſuo jugo eſſe, nec unquam induci potuiſſe ad ſolvendum ei tributum; verùm etiam continuis maritimis excurſionibus mare infeſtiſſimum Turcis reddere. Præerat Claſſi Turcicæ Meſithes, ſive Miſacus Vezires Baſſa Græcus gentis Palæologæ, qui decimo Kalendas Junii anni 1480. exſcenſionem in Inſulam fecit. Petro affuit opportunè frater ipſius Antonius d'Aubuſſon Vicecomes de Montellis, qui magnæ apud milites auctoritatis & nominis, Dux obſeſſorum, effectus eſt. Quadraginta Turcarum millia ſimul impetum in mœnia tormentis probè verberata fecêre: Verùm egregiè unà cum ſuis obnitente Petro quintuplici vulnere ſaucio, Turcæ amiſſis decem eóque ampliùs pugnatorum millibus repulſi ſunt. Protracta eſt obſidio in tertium menſem, quo tempore diu noctúque terrâ ac mari, incredibili ardore à Turcis pugnatum eſt: Sed reſiſtentibus majori animo obſeſſis, cùm omnis Barbarorum conatus, interfectis præcipuis eorum Ducibus, fruſtraneus eſſet, tandem ſolutâ Rhodo, ac caſtris incenſis, præcipiti fugâ abiêre Byzantium. Ferunt Turcas (amiſſis viginti millibus è ſuis fortiſſimis, ac ſauciis quindecim millibus abductis) cæleſtibus prodigiis territos, Rhodo abactos fuiſſe. Ajunt enim tunc cùm in ultima univerſarum copiarum impreſſione Petrus Aubuſſonius vulneribus quinque in corpore ſuſceptis, ſcalas conſcendens, vexillum imaginis Chriſti, & Religionis cum imaginibus DEiparæ Virginis, & S. Joannis Baptiſtæ expandi, & ad dejecta tormentis mœnia erigi juſſiſſet; Crucem auream in aëre ſplendidiſſimam Turcis apparuiſſe; ac inſuper candidiſſimam Virginem clypeum & haſtam manibus geſtantem, atque hominem vili veſte contectum inſigni cum comitatu ad urbis defenſionem accurriſſe; hiſque viſionibus perteritos Barbaros, fœdè jactatis armis pedem illicò retuliſſe. Scribunt Sabellicus & Juſtinianus Authores Veneti, duos graviſſimos viros (quos Apoſtolorum Principes Petrum & Paulum fuiſſe vulgò creditum eſt) utpotè formâ aliquantò humana auguſtiore, quamdiu tenuit obſidio, noctu incenſis facibus cir-

Multa præclara operatur.

Rhodus à Turcis obſidetur.

A Petro viriliter defenditur.

Turcæ multis millibus amiſſis obſidionem ſolvunt.

Prodigiis cæleſtibus territi morantur.

ca muros excubare ſolitos; ac ubi jam propè expugnata civitas eſſet, minaci occurſu Barbaris ferrum intentare viſos fuiſſe: Additque Cranzius, *cœlitùs immiſſos milites Turcis terrori, Chriſtianis verò ſtupori & ſolatio fuiſſe.* Non prætermiſit Magnus Rhodiorum Magiſter Petrus, Pontifici Sixto, Cæſari, Regibus, ac Principibus Chriſtianis hujus memorabilis pugnæ ac victoriæ eventum per literas è Rhodo die 13. Septembris anno 1480. datas ſignificare. Has integras in vita Petri exhibet Oldoinus, rerum geſtarum enarratione uti inſignes, ſic lectu planè digniſſimas.

Mahometis II. obitus. Anno verò 1481. Mahometes ob res à Meſithe Baſſa anno ſuperiori infeliciter geſtas vehementer concitatus, ſtatuit ipſemet Rhodum adoriri, exindéque timenda finitimis arma toti Italiæ inferre; verùm dira hæc animo agitantem, mors inopina ad Nicomediæ lacum maximo inteſtinorum cruciatu confecit, filiis Bajazethe & Zizimo pro rerum ſumma inter ſe digladiantibus poſt obitum patris. Quæ fuit anſa dandæ pacis ipſis Rhodienſibus, ad quos ſeſe receperat Zizimus, poſtquam apud Pruſiam Bithyniæ à fratre armis victus, atque in fugam conjectus eſſet. *Zizimus à Petro Rhodi Magiſtro honorificè excipitur. Abit in Gallias: inde Romam.* Zizimus à Petro magno Rhodi Magiſtro ſummis honoribus exceptus, diúque regiè habitus, quum inſidias eò loci ſibi à Turcis, liberè ob initam pacem Rhodum intrantibus, ſtrui pertimeſceret; petita veniâ ac impetratâ abiit in Gallias. Inde Romam poſtulatus, ſuadente Galliæ Rege, ſpontè ad Innocentium Pontificem, hominis videndi percupidum, profectus eſt. Quis autem fuerit ejus in urbem acceſſus, Matthæus Boſſus Canonicus Veronenſis, tùm præſens in hæc verba tradit: *Zizimus è Gallia in Italiam adventans, ſolemni pompa exceptus eſt Romæ, tota urbe ſpectante: Inceſſit enim per ſpecioſiores vias, inſigni inſidens equo, mediúſque inter Franciſcum Pontificis filium, & Antonium Magni Magiſtri fratrem: Denique in palatium Vaticanum deductus, ibi perquàm honorificè habitus eſt. Non multos poſt dies in Conſiſtorium deductus, ad Pontificis maximi conſpectum, conſpicuo in throno ſedentis, neque flecti ante illum, neque deoſculari, ex more, pedes (uti, qui præſunt ſacris ritibus illum facere edocebant) ullo paſſus eſt modo ille, qui ſub patre Mahomete tantùm Chriſtiani ſanguinis effuderat ſævus & impius, quantùm vix rivus ageret. Aſpectus Barbari Zizimi (qui & Gemes vocabatur) ſævus & truculentus; corpus compreſſum & præpingue; cervix lata; pectus vaſtum & prominens; ſtatura procera quàm mediocri propior; habens oculorum alterum luſcum ac torvum; naſum aquilinum, caput inquietum, ſemper omnia colluſtrans, & tanquam minax inſpectans. Ætas illi, ut videbatur, armo quadrageſimo proxima: patrem (cujus imago cœlata ære ſæpè videtur) ad unguem referens, & ut indole, ſic & moribus peſſimis, inſigni atrocitate, atque ſævitia æquans.* *Barbari Zizimi ſpecies.* Hæc quidem Boſſus de Zizimo. Ego verò, quia plurima paſſim de eo in hac Petri vita mihi dicenda ſuperſunt, ne interrupta ſæpiùs referre, ac cum tædio combinare compellar, totius rei ſeriem in compendium redactam, ex probatis Authoribus hoc loco junctim exponam. Sic habet.

Zizi-

Digitized by Google

Hiſtoria Zizimi paucis refertur.

Zizimus, aliis Gemes, Mahometis II. Turcarum Imp. filius, mortuo ad Nicomediam patre, à Bajazethe fratre commiſſo prælio victus, ac regno pulſus, Rhodiis ſeſe primùm per literas, tum per Oratores permiſit: Petro Aubuſſonio annuente, paulò pòſt onerariâ nave Rhodum delatus, regio apparatu exceptus eſt anno ſalutis 1482. Quo audito Bajazethes pacem cum Rhodiis eâ lege pepigit, ut Zizimum fratrem cuſtodirent, & alimentorum nomine quadraginta quinque aureorum nummûm millia quotannis Rhodi perſolvenda ad Kalendas Auguſti acciperent. Quin etiam ut gratiam Magni Ordinis Magiſtri Petri Aubuſſonii ſibi conciliaret, dexteram Divi Joannis Præcurſoris aurea theca incluſam ei dono miſit. Cùm verò anno mox ſequenti ingentem pararet claſſem, in Italiam per Helleſpontum mittendam, minitante Magiſtro Rhodio, fratrem ſe emiſſurum, ni ab ejuſmodi conatu deſiſteret, exercitum diſſolvit, juramentô adhibitô ſe pace ſtaturum. Dehinc Zizimus, cùm loco ob Turcas liberè eo adventantes non ſatis fideret, in Gallias profectus; exindéque anno ſalutis 1488. Romam perductus, Innocentio VIII. Arte & ſolertia Leonelli Concordienſis Antiſtitis, Legati Apoſtolici, in poteſtatem conceſſus eſt. Bajazethes id reſciens, miſſis ad Pontificem Legatis, urbem Hieroſolymitanam cum ſepulchro Chriſti, & omni terra ſancta pro Zizimo extradendo obtulit. Verùm Pontifex ne fidem Zizimo datam falleret (nam eum ſe, ſi Romam veniret, protecturum à Bajazethis injuria ſpoponderat) Barbari & munera, & amicitiam rejecit. Manſit itaque Zizimus toto deinceps Innocentii Pontificatu Romæ in Vaticano ſub honeſtiſſima cuſtodia, variis corporis & animi oblectamentis recreatus; ad cujus ſuſtentationem, ne inde dimitteretur, Bajazethes memoratam ſuperiùs ſummam Pontifici annuatim numerari fecit. Extincto ſub annum Chriſti 1492. Innocentio, & in ejus locum Alexandro VI. ſuffecto, cùm Carolus VIII. Francorum Rex Neapolitanum Regnum armis petiturus Romam perveniſſet; ac Urbem, Alexandri imperium pertæſam, non obluctantibus Romanis cepiſſet, eâ denique conditione pacem cum Alexandro, in Mole Hadriana detento, ſanxit: Ut captivum in Vaticano Zizimum ſibi traderet, cujus operâ adversùs Bajazethem tùm adverſarium uti vellet. Verùm Alexander quidvis potiùs, quàm res Caroli per Zizimum illuſtriores reddi volens, Zizimum quidem tradidit, ſed veneno, ut ajunt, lento antequàm traderetur, potatum, ex quo graviter decumbens, paucis pòſt diebus, magno Caroli mœrore & rerum ſuarum detrimento, mortem oppetiit Capuæ anno ſalutis 1495. Ita fuſiùs Morerius, & ex illo Hoffmannus in ſuo Lexico Vniverſali. Sed jam ad Petrum regrediamur.

Bajazethes Petro Aubuſſonio dexteram S. Joannis Baptiſtæ dono mittit.

Innocentius VIII. datam Zizimo fidem ſanctè ſervat.

Zizimus veneno potatus Carolo VIII. extraditur; ac mox Capuæ moritur.

Hunc multis virtutibus, ac fortibus factis inclytum Innocentius VIII. Pont. Max. accedente totius ſacri Senatûs ſuffragio, ac precibus Galliæ Regis Ludovici XI. inter Diaconos Cardinales titulo S. Hadriani retulit die 9. Martii anno redempti Orbis 1489. miſſo ad eum Rhodum uſque purpureo galero; quem ille in prin-

Petrus Aubuſſonius purpurâ donatur, ac titulo Magni Magiſtri, &

legatione Aſiatica decoratur.

cipe Templo Divo Præcurſori ſacro, penultima die Junii, quæ Principum Apoſtolorum natalitiis feſta eſt, inſigni cœremonia (poſtquàm ſe, ex more, juramento Pontifici & Eccleſiæ obſtrinxiſſet) perſonante lætitiâ Rhodo ſuſcepit: Decoratus paulò pòſt ab eodem Pontifice non modò *Magni Magiſtri* titulo, à nemine hactenus Prædeceſſorum uſurpari ſolito; ſed & totius Aſiæ Legatione à latere, peculiari diplomate in ipſum decretâ, & traditâ. Sacrâ ornatus togâ aſſuetum militaris ſagi munus non deſerens, digna ſanè & Vaticano Senatore, & bellico Imperatore facinora confecit. Magnus profectò vir (ut Scriptorum penè omnium ore loquar) nec ulli vel præſtantiſſimorum Ducum, inſtitutâ comparatione, poſtponendus; utpotè qui pietate, clementia, benignitate, prudentia, gravitate, juſtitia, judicii acrimonia, fortitudine, bellico robore, ac victoriis ad invidiam uſque illuſtris extiterit. Dignus planè, qui tres ſummos Pontifices Sixtum IV. Innocentium VIII. & Alexandrum VI. in ampliſſimo Patrum Senatu laudatores publicos habuerit; pronuntiantes, *Illius ſtudio, labore, & virtute Chriſtianorum nomen in Orientis Regionibus conſervatum in maximis præliorum tumultibus. Tantáque illius merita & obſequia in ſanctam ſedem, univerſámque Fidelium Eccleſiam extitiſſe, quæ pro dignitate in terris neutiquam remunerari poſſent.*

Ejus elogiũ.

Hiſtoriæ tùm ſacræ, tùm profanæ ſtudioſum ſe ſemper præbuit, quarum exemplis ſeſe ad virtutem, ad pietatem, ad fortitudinem toto vitæ ſuæ tempore excitavit. Hic inter alia, quæ Virgini Deiparæ exhibuit, veræ obſervantiæ ac Religionis ſigna, nobile Sacellum erexit ſub titulo *S. Mariæ de Victoria*, ob inſignem illam victoriam de Turcis ejusdem Divæ Virginis ope reportatam. Egregium ſui erga tantam matrem propenſiſſimi affectûs & debitæ gratitudinis monumentum. Amore autem incredibili, & benignitate plusquàm paternâ viros ſuæ fidei concreditos & ſubjectos regebat; egentes omni ope ſublevabat; infirmos ſolabatur; delinquentes in ſpiritu lenitatis corripiebat; benè meritos ad altiora evehebat; Omnibus exemplo, virtute, & rectè factis præibat; Ordinis, & Chriſtianæ Reipublicæ bonum & decus (ſed præ primis Dei gloriam) quaquaverſum pro viribus promovebat. Hinc incitatus Innocentius Pontifex, eum ac Ordinem ſuum ſingulari perpetuæ exemptionis privilegio proſecutus eſt. Alexander verò VI. eidem jam jam purpuratis adſcripto indulſit, ut & Rhodi, & in aliis ejus Regionis Inſulis Jubilæi, Romani celebritatem publicare; & ſex menſium ſpatium ſacris divitiis comparandis præfigere poſſet. Immò fædere cum Regibus Galliæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, ac Venetis initô, claſſis eum Chriſtianæ adversùs Turcarum vires parandæ, & ducendæ ſummum Imperatorem inſtituit.

Erigit Sacellum ſub nomine ſanctæ Mariæ de Victoria.

Ejus regimen quam laudabile?

Maximis beneficiis à ſummis Pontificib. afficitur.

Ejus obitus.

Ereptus eſt è vivis vir incomparabilis, totius Chriſtiani Orbis luctu & mœrore, die 30. Julii anno incarnatæ ſalutis 1503. Octogenario major, cùm Rhodiorum Religioni ſummâ integritate & laude præfuiſſet annos, ſupra viginti, ſeptem. Spolia ditiſſima præter immenſam parati æris ſummam ſuo Ordini reliquit. Funus mi-

ro

Google

Qualiter & quam ſplendidè funus ejus curatū ſit, enarratur.

o ac ſingulari prorſus apparatu & pompâ curatum eſt. Siquidem corpus ejus pretioſiſſimis unguentis & balſamo delibutum, cappâ violacei coloris inductum in lecto ſublimi, aureis ſtragulis coöperto, omnibus ad ſpectaculum in publica comitiorum aula collocatum, & expoſitum eſt; ad cujus caput Equites duo pullâ veſte amicti ſtabant, quorum alter galerum Cardinalitium, alter vexillum imperatoris, ſeu ducis exercitûs Chriſtianorum contra Turcas oſtentabat. Ad quatuor autem feralis lecti angulos, totidem alii Equites ſimiliter pullati, Ordinis, ac ipſius Cardinalis, & Magni Magiſtri ſtemmata ſimul juncta præſeferebant. Ad latera funeris duæ itidem menſæ ſerico apice, ſeu umbraculo auro intertexto contectæ aſpiciebantur, quibus ſuperpoſita nitebant hinc inſignia Diaconi Cardinalis, videlicet purpura, dalmatica, & mitra; inde thorax, haſta, enſis (quibus uſus fuerat eo die, quo Turcæ ab invaſione Rhodiana ejus virtute repulſi fuêre) unà cum chlamyde albâ cruce diſtincta, quam in ipſo etiam certaminis die geſtaverat, adhuc ſuo & hoſtium ſanguine rubenti. Ipſe verò Cardinalis crucem auream, atque ex ea Chriſti pendentis imaginem ad pectus habebat; digiti gemmis auro veſtitis radiabant. Cúmque uno alteróve die ita expoſitus jacuiſſet, funebris pompa longo ordine ducta eſt, feretrum deportantibus ipſius Ordinis primoribus, præcedente Clero regulari, & Canonicorum ac presbyterorum Collegio in conſortio Archipræſulis Rhodienſis, quem exiguo intervallo ſequebantur ducenti cives primarij cum Magiſtratu, omnes nigrâ veſte conſpicui, ac tædas ardentes manibus tenentes, Equitibus virtutum Symbola ſignis militaribus intermixta deferentibus. A tergo feretri ducenti rurſum & quinquaginta Equites atrati incedebant, quibus utrinque, ſervato Ordine, intermixti erant defuncti Principis miniſtri ac familiares lugubri colore verendi. Atque hoc pacto illius corpus in ædem maximam Divo Præcurſori ſacram deportatum, in ſacello nobili, quod ipſe ſibi, dum viveret, ad ſepulturam conſtrui parariqué fecerat, adhibitis ex more Chriſtiano cæremonijs, tumulatum fuit; quem eruditus Auguſtiniani inſtituti ſectator gravi, eáque eleganti oratione funebri, deſumpto ex Pſalmo centeſimo undecimo themate, ***In memoria æterna erit Juſtus, ab auditione mala non timebit***, cohoneſtavit. Hiſce peractis, ac mox inſtauratis comitiis, in locum defuncti Magni Magiſtri ſuffectus eſt Aymericus de Ambres Galliæ Prior tum abſens, vir egregiis animi dotibus juxta ac meritis illuſtris, qui editô in Capitulo Generali decretô juſſit, ut ob eximia ejus in Ordinem Rhodium, immò univerſam Rempub. Chriſtianam merita, magnificentiſſimum eidem Mauſolæum è cælato marmore ſumptu publico erigeretur, ad illius memoriæ ac nominis immortalitatem, cum inſcriptione brevi præcipuarum rerum ab ipſo fortiter geſtarum. Quod tamen ob infortunia, quæ Inſulæ illi paulò mox evenêre, executioni mandatum non eſt. Errat autem luculenter hoc loco Ciaconius, dum Petro Aubuſſonio ſucceſſorem in Magiſterio Ordinis Hieroſolymitani Fabritium Carretum facit. Hic enim natione Ligur ad eam dignitatem, nonniſi undecimo poſt Petri obitum anno, pervenit; ut ipſa Or-

Cardinalis cadaver.

Eidem ſufficitur Aymericus de Ambres.

Error Ciaconii oſtenditur.

Ordinis acta clarè demonſtrant, dum in ſerie Magiſtrorum, Carreti electionem ad 14. Decembris, anni 1513. ponunt.

Ejus multiplex elogiũ.

Agglomeratis denique laudibus exornatus invenitur Petrus hic Cardinalis, non ſolùm à ſuprà memoratis Pontificibus, ſed & ab alijs, iiſque graviſſimis viris. A Guillielmo ſiquidem Caborſino (ſeu veriùs à Bernardo Breidembachio *lib. de obſid. Rhodienſ.*) Vice-cancellario Ordinis Hieroſolymitani, & ejusdem Ordinis ad Innocentium VIII. Oratore vocatur: *Excellentiſſimus Magiſter & Princeps Petrus d' Aubuſſon. Pater patriæ; Rhodiorum invictus defenſor, tutor, & reſtaurator.* Et alibi; *Incomparabilis Heros, fidelium propugnator, infidelium domitor ac terror:* utpotè cujus virtute, ſolertia, & labore, ſuo tempore quievêre Chriſtiani ab hoſte crudeliſſimo Mahomete II. in ipſorum perniciem conjurato. In Epiſtola ad Cardinalem Rheginum dicitur: *Vir fortis, ſtrenuus, ſingulari prudentia ac fide præditus, & aſſiduo in Turcas bello exercitatus.* Ab Henrico Spondano in Annalibus Eccleſiaſticis; *Vir præſtantiſſimus, ac omni laude, omniique memoria digniſſimus.* Et iterum: *Pietate, bellicisque facinoribus.* Ab Andrea Victorello in additionibus ad Ciaconium appellatur: *Vir magnus pietate, prudentia, juſtitia, clementia, & bellico robore: qui egregio ad poſteros exemplo, dum Turcarum armis vexaretur, piâ cæleſtis auxilij ſpe conceptâ, Davidem orantem imitatus, magnos ac efferos hoſtes ope divinâ fuſos, ſuperatósque viderit.* Denique à Baptiſta Fulgoſio, qui hoc ipſo tempore floruit, confertur Horatio Cocliti, qui ſolus omnem Hetruſcorum impetum ſuſtinuit, dum ipſe Sublicium pontem à tergo relictum, etiam cum imminenti capitis periculo, à ſuis interrumpi præciperet. Quin & affirmat idem Author, plus huic Rhodum debere, quàm Romanam urbem illi: quòd Turcæ, gens barbara & infidelis, quam Petrus domuit, Hetruſcis, cum quibus Cocliti res erat, longè ferociores extiterint. In Hiſtoria ſui Ordinis circa finem ad annum, quo ejus obitus conſignatur, hoc brevi ſed nervoſo elogio celebratur: *Erat denique Petrus Aubuſſonius zelo religionis, magnitudine animi, fortitudine bellica, prudentia civili, aliíſque virtutibus mirabilis.* Diverſa Sacella & Oratoria Superis ad honorem paſſim extruxit; nec non varia Sacerdotia ad promovendam religionem fundavit, aliáque egregia præſtitit, (ut videre eſt in Hiſtoria ſui Ordinis) quæ ne longior ſim, lubens prætereo.

Horatio Cocliti æquiparatur, imò præfertur.

Ejusdem elogium ex Hiſtoria ſui Ordinis.

Quæ ſcripſerit?

Scripſit Literas plurimas, ſtylo, ut ea ferebant tempora, ſatis elegantes, ac utiles: quarum nonnullæ ſtatutis ſui Ordinis, quæ ipſemet edidit, præfixæ inveniuntur. Scripſit etiam eorundem ſtatutorum Proëmium, hoc Titulo: *Proëmium in volumen ſtabilimentorum Rhodiorum Militum ſacri Ordinis Hoſpitalis S. Joannis Hieroſolymitani.* Ipſi verò Proëmio hoc initium dedit. *Frater Petrus d' Aubuſſon, miſeratione divina S. R. E. Diaconus Cardinalis Titulo S. Hadriani, ac ſacræ domûs Hoſpitalis ſancti Joannis Hieroſolymitani Magiſter humilis, pauperúmque JESU Chriſti cuſtos.* Author eſt Oldoinus, ipſum Rhodienſia ſtatuta uno volumine comprehenſa in optimam formam redegiſſe; ac inter alia ſtatuiſſe, ut Fratres, qui nuncupantur *Servientes*, in poſterum Commendas haberent, à Nobilibus diſtinctas.

Hujus

Hujus vitam ex variis Scriptorum monumentis collectam fideliter conſcripſit Lud. Morerius in ſuo Dict. Hiſtor. de eo etiam agunt Jacobus Boſius in Hiſt. Melitenſi. Frizonius in Gall. Purp. Contelorius in Elencho Cardin. Aubery in vita. Spondanus in Annal. Eccleſ. Marraccius in Purp. Mariana. P. Bonhours in Hiſt. d'Aubuſſon. & alii.

ANNO 1484.

SEDENTE INNOCENTIO VIII. PONTIFICE MAXIMO.

De

HERMOLAO BARBARO
S. R. E. CARDINALE.

HERMOLAUM Barbarum patriâ & origine Venetum Patri- LVIII.
cium, eruditorum omnium ſuo ævo facilè principem, ac numeris omnibus, ut inquit Jovius, longè doctiſſimum, dignitate Patriarcham Aquilëienſem, inter S. R. E. Cardinales anno ſalutis 1491. ab Innocentio VIII. coöptatum contra patrias Veneti Senatûs leges (quæ vetant Legatis & Oratoribus ſuis, ne dignitates aut munera à Principibus, dum publico nomine ad eos legatione perfunguntur, accipiant) recenſent, & collocant Viri cum primis graves & docti, Joannes nimirum Trithemius *in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis*, Pierius Valerianus *in tractatu de infelicitate Literatorum*; Felix Contelorius *in Elencho Cardinalium*; Conradus Geſnerus *in Catalogo Scriptorum*; Nemenclator Cardinalium, & alii: quibus & nos, nihil à contradicente Morerio morati, accedimus & aſſentimur.

Vir doctiſſimus à multis Cardinalium numero inſertus ſcribitur.

Hermolaum Barbarum miris laudibus effert cùm primis Paulus Jovius in Elogiis virorum doctorum, ubi illum quaſi præſentem hoc pacto alloquitur: *Novocomenſibus enim C. Plinium Secundum, civem ſuum, ab imperitis invidioſè ſurreptum, erudita, præclaráque ſententia reddidiſti, eúmque è tenebris eductum, & multo ſquallentem ſitu, immenſo radiantis ingenii tui lumine penitùs illuſtraſti: ſcilicet, ut receptâ antiquâ dignitate ſibi perſimilis in lucem prodiret, ac eâ omninò, quæ in foro à Comenſibus erecta, dignus marmoreâ ſtatuâ ſpectaretur. Sed & tibi publico nomine debemus omnes, quòd Themiſtium tenebroſis Ariſtotelis operibus vivido ſplendore lucem afferentem, Latino ſermone donaveris, ut quantus eſſet in Phyſicis, Dialecticis, atque Rhetoricis, tot nobiles exuberantis ingenii fœtura teſtarentur. Nec ſatis fuerat impeditiſſimam illam Geographiæ ſylvam, inacceſſam multis, nullíque penitùs exploratam, glorioſo labore penetrâſſe, niſi ex ipſo telluris, & naturæ germinantis gremio ſingulas ſalutares, & noxias herbas, traducto, ac explorato Dioſcoride, ægris mortalibus demonſtrâſſes. Sed qui linguarum & diſciplinarum omnium difficultates evaſiſſe videris, longè maximo etiam invicti animi præconio, infeſtam virtuti tuæ invidiam generosè ſuperâſti, quum te ſpecioſis honoribus perfunctum, & tum ſupremam, idcircóque graviſſimam legationem Romæ agentem, Innocentius VIII. admiratione virtutis, Aquilëienſem Patriarcham renuntiaſſet, vel non probante Senatu veneto, qui nihil vel inuſitatæ virtuti, extra leges patrias tribuendum cenſuerat. Tuliſti quippe*

Ejus elogium ex Paulo Jovio.

Plinium novis illuſtravit.

Themiſtium Latinè reddidit.

Dioſcoridem tranſduxit.

æquo

æquo animo ſuffragiorum ſeveritatem, quum ex eo tamen pari merito ſibi purpura ſacra pararetur.

Ejuſdem elogium ex Joan. Trithemio.

Ejuſdem etiam elogium, annis circiter quadraginta ante Jovium, contexuit Jonnes Trithemius contemporaneus in hæc verba: *Hermolaus Barbarus, natione Venetus, genere patricius, dignitate Archiepiſcopus & Patriarcha Aquilegienſis, & demum S. R. E. Epiſcopus Cardinalis: vir in divinis ſcripturis ſtudioſus, & in ſecularibus literis eruditiſſimus, Philoſophus, Rhetor, Poëta, Aſtronomus, & Geometer celeberrimus, Græci ac Latini ſermonis peritiſſimus; ingenio ſubtilis, eloquio diſertus, vitâ & converſatione devotus, atque præclarus, omníque honore Eccleſiaſtico digniſſimus; ab adoleſcentia bonis literis, & ſanctis moribus ſtudium & operam impendens, talis ac tantus evaſit, ut ſecundum non reliquerit.* Is ab octavo decimo ætatis ſuæ anno ſcribere exorſus, multa utilia, erudita, & elegantiſſima opuſcula elucubravit, quibus immortalem præclari ſui nominis memoriam poſteris egregiè commendavit. Et ſunt:

Ejus varia & erudita ſcripta.

De Cœlibatu. libri duo.
Caſtigationes Plinianæ. liber 1.
Contra barbaros Philoſophos. lib. 1.
Quæſtiones Geometricæ. lib. 1.
Præcepta Hiſtoricæ conſcribendæ. lib. 1.
Compendium Philoſophiæ. lib. 1.
Compendium Galeni. lib. 1.
Epiſtolarum volumen ad diverſos.
Orationes multiplices.
Carminum plusquam duodecim millia.
De re uxoria metricè. lib. 1.
Convenientia Aſtronomiæ & Medicinæ. lib. 1.
Interpretationem in Ariſtotelis Rhetoricam & Dialecticam.
Interpretationem in Plutarchum de Iſide & Oriſide.
Tranſtulit & alia plura; apud Geſnerum videnda.

Laudatur paſſim à viris doctis illius ævi.

Virum hunc literis, probitate, virtutibus longè præſtantiſſimum, Marſilius Ficinus, Angelus Politianus, Joannes Picus Mirandula, & univerſa doctorum virorum eo tempore claſſis magni fecerunt. Petrus Bembus Venetus; *floruiſſe illum optimarum artium præſtantiâ; ejúsque nomen magnum apud exteras nationes, maximum apud ſuos extitiſſe*, palàm profeſſus eſt: quippè qui ſingulari doctrinæ opinioni, ut ille ait, perpetuam vitæ innocentiam adjunxerit. Juſtinianus, ſcriptor & ipſe Venetus, eum, decimum octavum ætatis annum agentem, egregia monumenta è Græco in Latinum ſermonem vertiſſe; plurimáque variæ eruditionis opera nitidiſſimè conſcripſiſſe; ac nobilium linguarum, & diſciplinarum omnium exactâ notitiâ claruiſſe; earúmque intuitu immortalitate digniſſimum extitiſſe, ſcripſit in commentariis. Petrus Bembus, & Angelus Politianus, *omnium è ſua Civitate, qui ante illum nati eſſent, Latinorum & Græcorum literis doctiſſimum fuiſſe*, teſtati ſunt. Hic, cùm ad Fridericum III. Imperatorem, & ad Maximilianum ejus filium, Romanorum Regem Reipublicæ Venetæ Legatus, orationem numeris omnibus ab-

abſolutam habuiſſet, eâ finitâ, ab Auguſtis Principibus equeſtri dignitate ornatus, regiíſque muneribus donatus, Germanis, quorum idioma citra offendiculum loquebatur, magnæ admirationi fuit.

Germanis admirationi eſt.

Quò verò vir tantus fato rebus humanis exceſſerit, narrat ingenuè Petrus Crinitus lib. 1. de Honeſta Diſciplina c. 7. in hæc verba: *Quo tempore has noſtras commentationes meditabar, relatum mihi eſt, Hermolaum Barbarum (qui Romæ tum agebat) peſtilentia morbo affectum lethaliter decumbere. Quæ res Picum Mirandulam, & Angelum Politianum, viros & ingenio, & doctrinâ nobiles, ita ſtatim commovit atque affecit, ut illacrymari propemodum cœperint, ac ſortem bonarum literarum maximè dequeſti ſint; quaſi in hoc uno homine Romana res periclitari videretur: neque jactura quidem, ſed naufragium foret, ſi Hermolaus interiret. Dein autem Picus, ut vir maximè officioſus, & ingenuè doctus, excogitare cœpit, quónam pacto (qui Florentiæ tum ageret) ferre opem Hermolao abſenti poſſet. Itaque ſtatim pharmacon contra peſtem (quod ille ſibi, ſi quando incidiſſet, aſſervabat) diligentiſſimè curat, ut Romam quàm celerrimè devehatur. Dicebat autem Picus illud ipſum ex oleo Scorpionum, lingulíſque aſpidum, & aliis ejuſmodi venenis confectum fuiſſe, ut nihil fieri poſſit contra peſtilentem morbum commodius, aut præſentius. Sed interim, dum antidotum ad Hermolaum defertur, ſæviente morbo in fata conceſſit.* Contigit hæc mors, non ſine maximo Literatorum mœrore, parique literarum jacturâ, Romæ die 21. Maij anno noſtræ ſalutis 1494. ætatis ejus trigeſimo nono, vel ut aliis placet, quadrageſimo primo: ſacris Chriſtianis præſidente Alexandro Papa ſexto. Oſſa incomparabilis viri tumulata ſunt in Æde S. Mariæ de Populo, in marmoreo cænotaphio. Quum verò variis Elegiis, ac inſcriptionibus à Doctiſſimo quoque ornaretur, primum epigramma Politiani, conſenſu publico, locum obtinuit.

Petrus Crinitus ejus obitum deſcribit.

Tumulatus in Æde S. Mariæ de Populo.

Barbariem HERMOLEOS Latio qui depulit omnem,
BARBARUS hîc ſitus eſt: utraque lingua gemit.
Urbs Venetum vitam, mortem dedit inclyta Roma,
Non potuit naſci, nobiliúſve mori.

Eidem nervoſum hoc diſtichon inſcripſit celebris vates Franciſcus Swertius.

Ingenioſis verſibus celebratur.

HERMOLEOS jacet hîc, non re, ſed nomine tantum
BARBARUS, Aonij ſpéſque decúſque Chori.

Nec multùm diſſimile Latomi pietas adjecit.

Hoc tumulo Charites, lepor, & bona Suada, jocique,
Et Muſæ, & Phœbus, plectra, chelíſque jacent.

De eo agunt Felix Contelorius in Elencho Cardinalium. Joan. Trithemius de Script. Eccleſ. Petrus Bembus in hiſt. Veneta. Petrus Crinitus lib. de honeſta Diſcipl. c. 7. Nomenclator Cardinalium. Victorellus in addit. ad Ciac. Mororius in Diction. Hiſtorico & alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE MOORTONO
S. R. E. CARDINALE.

LIX.

Celebratur à multis virtutibus & ſcientiis.

JOANNES Moortonus Anglus, obſcuro genere natus Beêrl ignobili Donceſtriæ oppidulo, Juris utriusque Doctor, & interpres ævo ſuo valdè celebris: cujus egregias virtutes, animíque dotes, pietatem, doctrinam, fidem, prudentiam, conſtantiam, agendíque peritiam, & authoritatem admirans Thomas Morus, condignis eum laudibus effert in vita Richardi III. Angliæ Regis. Moortonus ingenii præſtantiâ ad omne genus ſcientiarum natus, ex patrio oppido metu profugiens, quòd ibi pater à factioſis civibus eſſet interfectus, Oxonium planè juvenis & inops contendit: ibi enim liberali Henrici VI. Angliæ Regis ſtudio, conditâ Bibliothecâ, literas in honore eſſe didicerat: Oxonii conſiſtens,

Oxonii doctoratûs inſignia ſuſcipit.

quum magno animi fervore ſolertem Jurisprudentiæ operam aliquamdiu locâſſet; atque etiam fertilis ingenii induſtriam, edito multiplici ſpecimine, Magiſtris omnibus probâſſet, unanimi eorum conſenſu doctoratûs inſignia ea in facultate ſuſcepit. Oxonio digreſſus Londinum, Cauſidicíque munere ſecundâ nominis famâ in Curia Londinenſi Eccleſiaſtica annis pluribus perfunctus, honeſtas opes, unde victum tranſigeret, collegit. Aſpiravit demum his cœptis fortuna uſque adeò benignè, ut ab ipſo Rege Henrico, eruditi ingenii vim admirante (commendante eum Regi Thoma Bourchiero Archipræſule Cantuarienſi) in arcanum Conſilium cooptatus fuerit.

Londini cooptatur in conſilium arcanum: ac paulò pòſt Infulâ Ælienſi donatur.

Unde illi mox opes ampliſſimæ, gratiæ, & honores, obſequii merito, & fidei candori ex æquo reſpondentes. Partâ hac dignitate, Regni negotia, ſuæ fidei utplurimùm commiſſa, tam exactè, fideliterque adminiſtravit, ut ab Eduardo IV. qui extincto ſub annum 1461. Henrico VI. ſucceſſit, non modò ſuo in munere confirmatus; ſed & ad infulam Ælienſem, commodè tum vacantem, evectus fuerit.

Cùm verò Anno ſalutis 1483. ereptô è vivis Eduardo IV. Richardus III. ejus frater, Dux Gloceſtriæ, occiſis nepotibus, Eduardi filiis, ſceptrum Anglicanum per vim occupaſſet; ejusdémque Tyrannidi Moortonus unà cum cæteris Regni Proceribus diu, conſtantérque obluctatus reſtitiſſet, Richardus, rebus pœnè deſperatis, Moortonum Epiſcopum Ælienſem, morti adjudicandum in vincula conjecit.

A Richardo Tyranno in vincula conjicitur, è quibus tamẽ arte uſus elabitur.

Verùm ille fido quorundam miniſterio uſus, corruptis cuſtodibus clam è carcere dilapſus, rectà in Belgium, Tyranni iram declinaturus, ſeceſſit. Ubi ſtudiis jurisprudentiæ toto exilii ſui tempore invigilans, aliquot præclara ingenii ſui monumenta, à Pitſæo & Polidoro Virgilio mul-

multùm laudata, poſterorum memoriæ mandavit. Inter quæ eminet *Promptuarium utriusque juris*, duobus voluminibus ordine Alphabetico diſtinctum, ut Gesnerus teſtatur.

Biennio pòſt, nempe anno ſalutis 1485. devictô juſto prælio Richardô Regni uſurpatore, & interfectô, Henricus VII. Richmondiæ Comes Thronum conſcendens, Moortonum in Belgio exulem non modó ad priſtinos honores revocavit; ſed & ſupremum Regni Cancellarium, & Archiepiſcopum Cantuarienſem dixit; cui poſtmodùm Alexander hujus nominis VI. ad inſtantes ejusdem Regis preces, purpuram cum Titulo S. Anaſtaſiæ adjecit. Auctus hac triplici dignitate Moortonus, diu non ſupervixit: ſiquidem ad initium anni 1500. (dum variis Regni curis occuparetur) ægrotare incipiens, vitæque longiori fractus ſenio diffidens, ne imparatus excederet, rejectis ſæcularibus curis, totum ſe Deo, rerúmque cœleſtium contemplationi, uti pium, ſacratúmque virum decebat, tranſcripſit. Sacramentis igitur ex more Chriſtiano ritè expiatus, rebus humanis exceſſit die decima quarta Octobris anni ejusdem: ſepultus in nobili ſacello, ſuis impenſis, dum viveret, Cantuariæ in principe Baſilica erecto. In ſupremis tabulis ante obitum conditis, Ælienſi Eccleſiæ præter auream crucem, mitram gemmis diſtinctam, candelabra argentea, aliáque id genus magni pretii ornamenta, duodecim aureorum millia pro inſtaurandis Eccleſia & Epiſcopio tranſcripſit. Reliquas verò facultates & redditus, quos divitiis ſuis mirum in modum auxit, juſſit tum in pauperes, viduas, atque pupillos diſtribui; tum etiam pro alendis ad ſtudia triginta egenis juvenibus, viginti annorum ſpatio, impendi. Vixit liberaliſſimus Princeps, ut ex ſemi diruto ejus Epitaphio colligitur, annis tribus ſupra ſexaginta.

Maximis dignitatibus ipsáq; purpurâ ornatur.

Sanctè decedit.

Ejus munificentiæ & pietatis monumenta.

Ejus mentionem faciunt Thomas Morus in vita Richardi III. Polydorus Virgilius lib. 26. Hiſt. Angl. Godewin de Epiſc. Angl. Nicolaus Arsfeld. in Hiſt. Eccleſiaſt. Angl. Aubery in vita. Ciacconius in Elencho. Morerius in Diction. Hiſt. & alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE ANTONIO DE S. GEORGIO S.R.E. CARDINALE.

LX. JOANNES Antonius de S. Georgio, patriâ non Mediolanenſis, ut à nonnullis ſeductus Morerius ſcripſit, ſed Placentinus, nobili ac pervetuſto genere *Sangiorgiorum* in Italia natus, Juris utriuſque Doctor eximius, ac publicus Papiæ legum interpres. Is ex Præpoſito S. Ambroſii Majoris, favore Ducis Mediolanenſis, Epiſcopus Alexandrinus primò; dein Rotæ Romanæ Auditor; de-

Magnis ſenſim dignitatib. & purpurâ ornatur.

mum Presbyter Cardinalis SS. Nerei & Achillei, Titulo Faſciolæ, ab Alexandro VI. eruditi hominis ingenium & merita præmiante renunciatus eſt XII. Kalend. Septembris, anno à partu Virginis 1493.

Joannes adhuc Epiſcopus Alexandrinus, Oratoris munere functus eſt ad Matthiam Corvinum Ducis Mediolanenſis nomine. Inter Purpuratos verò jam jam adlectus, ob ſingularem oris facundiam duabus iterum legationibus perfunctus legitur: & primâ quidem Alexandro VI. ad Romanos, qui in ipſa Urbe ſeditionem adversùs eundem Alexandrum moliebantur, compeſcendos: ſecundâ ſub Julio II. quando is armatâ manu ad recuperandam Bononiam ab Urbe diſceſſit. In his tamen legationibus Cruce nunquam uſus proditur ob reverentiã ſedis Apoſtolicæ. Pluribus, iiſque ampliſſimis Eccleſiis ac Titulis Purpuratus pedetentim præfuit, nimirùm Parmenſi, & Patriarchatui Hieroſolymitano; deinde Albanenſi, ac mox Tuſculanæ; demum Præneſtinæ, ac biennio ante obitum Sabinenſi: ex quarum redditibus, (quum pius ipſe, ſobrius, ac liberalis eſſet) Parmæ non ſolùm pretioſâ ſupellectili Cathedralem illam exornavit, ſed & ædes Epiſcopales vetuſtate collapſas à fundamentis propè reſtituit. Idem pari munificentiâ præſtitit & Alexandriæ, quemadmodum ex Ciaconio teſtatur Oldoinus in hæc verba: *Hic Epiſcopium Alexandriæ auxit, nobilique ſupellectili Sacrarium locupletavit.* Quin & ſolum ac ſitum prope Templum primarium ejuſdem Urbis coëmit, ad commodius domicilium locandis Canonicis conſtruendum.

Variis legationib. fungitur.

Ejus pietatis opera.

Ejus obitus.

Cùm verò ſemel atque iterum comitiis Apoſtolicis interfuiſſet, in quibus renunciati ſunt Romani Pontifices Pius III. & Julius II. ipſe ſenio gravatus & annis, Romæ biennio pòſt, die nimirum 14. Martij anno ſalutis 1509. fato conceſſit, inſtitutâ priùs pro hærede Societate Salvatoris ad Sancta Sanctorum. Elatus eſt magnifico funere ad Ædes S. Celſi, perorante gravi viro Camillo Porcario. Vir ævo ſuo doctrinâ & eloquentiâ valdè celebris; &, ut refert Corteſius, Juriſconſultorum facilè princeps.

Quæ ſcripſerit?

Scripſit Lecturas ad Decretum.
Lecturas item ſuper Decretales.
Commentaria in 4. Decretalium.
Rurſum in Titulum 2. Decretalium.
De Appellationibus.
De Feudis.
Tractatus item multos in varios utriusque Juris Titulos.
Orationes ſacras & profanas elegantes, in Conſiſtorio & funeribus habitas.

Geſneri de eo teſtimonium.

De eo in Epitome Bibliothecæ Virorum doctorum Conradus Geſnerus hæc habet: *Joannes Antonius de S. Georgio, Epiſcopus Alexandrinus Mediolanenſis* (corrige Placentinus) *citatur in Summa Angelica: inter Scriptores Juris Canonici & Civilis non ignobilis.*

De eo ſcribunt Panvinius de Rom. Pontif. Hieronymus Garimbertus in vita Cardinalium. Paulus Corteſius de Cardin. Leander Albertus in deſcript. Italiæ. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardin. Raphael Volaterranus lib. 22. Anthropol. Morerius in Dict. Hiſtor, & alii.

ANNO

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE LANGROLASIO
S. R. E. CARDINALE.

JOANNES Langrolaſius de Villariis (quem Scriptores Galli LXI. *Jean la Grolaye de Villiers* appellant) natione Gallus, Monachus Ordinis Divi Benedicti, & Abbas S. Dionyſii Pariſienſis; quin & Abbas S. Quintini Ordinis Divi Auguſtini, ſi credendum Ciaconio. Vir ea tempeſtate inter Gallos eloquio claros, omnium judicio facilè diſertiſſimus: in quo ſupra oris, atque ſtaturæ dignitatem, Senatoria prudentia ſingularis, præcellenti doctrinæ præſidio, & multo rerum uſu conſtituta, quàm maximè enituit. Is ex Abbate S. Dionyſii in ipſo anni 1476. exitu Præſul primò Lombarienſis, mox Cordomienſis, demum Vivarienſis, favore Ludovici XI. Galliæ Regis, electus, ejuſdem Ludovici nomine profectus eſt in Hiſpanias ad Ferdinandum V. pro pace inter eos Reges, tum fœdè diſſidentes conciliandâ: cujus muneris partes adeò ſolerter, cumulatéque implevit, ut pax diu optata, maximo utriusque Regis, & Regni emolumento, paulò pòſt concluſa fuerit & promulgata: pro ut ipſemet ſpecialibus literis è civitate S. Joannis de Lus ad Monachos ſuos die 10. Octobris anni 1477. exaratis, in hæc verba ſignificat: *Heſterna luce pax fuit ſtabilita inter duos potentiſſimos Monarchas Franciæ & Hiſpaniæ, ipsâ die Divo Dionyſio Patrono ac Protectori noſtro ſacrâ; quæ hodie, nemine non exultante, publicâ præconis voce fuit promulgata: unde rogo vos, atque etiam obteſtor, ut ſolemnem celebretis proceſſionem, ignéſque ſacros lætitiæ indices excitetis, quemadmodum etiam Lutetiæ per plateas excitabuntur, quibus Rex mirum in modum delectabitur, &c.* Ex quibus manifeſti erroris arguuntur Garimbertus & Zurita, dum primus pacem hanc firmatam aſſerit V. Idus Novembris anno 1478. alter Calendis Septembris anni 1479.

Gallorum eloquiô facilè princeps.

Pacem inter Galliæ & Hiſpaniæ Reges conciliat.

Ejus de hac re ad Monachos ſuos literæ.

Joannes ex Hiſpania redux interfuit celebri illi conventui Gallicano, Caroli VIII. Regis juſſu & auctoritate contra Ludovicum Ducem Aurelianenſem, vi & armis Gallici ſceptri regimen ad ſe pertrahere molientem, ſub annum 1487. celebrato. Orator etiam regius ad Alexandrum VI. Pont. Maximum ejuſdem Caroli VIII. nomine miſſus, Romam ſe contulit anno ſalutis 1493. ubi, cùm munere ſuo identidem egregiè perfunctus eſſet, ab Alexandro viri facundiâ & probitate commotô purpurâ donatus, titulum S. Sabinæ obtinuit. Extant inſignes hujus promotionis literæ, è Cœnobio S. Dionyſii ad Alexandrum undecimo Kalend. Octobris memorati anni datæ, quibus incolæ Sandionyſiani pro collatô Abbati ſuo Cardinalatu ſummas Pontifici gratias dicunt:

Interfuit celebri conventui à Carolo Rege celebrato.

Purpurâ donatur.

Quas integras exhibet, & recitat Auguſtinus Oldoinus in additionibus ad Ciaconium.

Veneno extinctus creditur.

Cæterùm hujus præſtantiſſimi Cardinalis operâ (quippe qui poſt ſemel adeptam purpuram Româ nunquam diſceſſerat) in rebus arduis uſus eſt ſemper, nec ſine fructu, Alexander. Diu tamen purpuræ honore non eſt gaviſus, invidente ipſi vitam (ut vulgò creditum) Duce Valentino Cæſare Borgia, illuſtrium virorum, ac maximè Purpuratorum hoſte acerrimo. Nam ſub eodem Alexandro Pontifice, non ſine hauſti veneni ſuſpicione, extinctus traditur octavo Idus Auguſti anno 1499. Poſt obitum decenti funere elatus eſt in Vaticanum, ſepultus ibidem in Capella Regum Franciæ, abs ſe, dum viveret, elegantiſſimis picturis ac ſtatuis, operâ Michaëlis Angeli Bonarotæ ornatâ. Ejus memoria quotannis in hanc uſque diem ſolemni ritu celebratur in Cœnobio S. Dionyſii die 7. Septembris. Cùm verò, uti ſuprà diximus, variis clareret ſcientiis, ſcripſit:

Ejus ſcripta.

In libros 4. ſententiarum.
Collationes habitas cum Clero.
Sermones ad populum.
Orationem ad ſummum Pontificem, & S. R. E. Cardinalium cœtum habitum.

Ejus mentionem faciunt Annales Dionyſiani. Claudius Roberta in Gallia Chriſtiana. Petrus Frizonius in Gallia Purp. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Morerius in Diction. Hiſt. Et alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO

De

BERNARDINO CARVAJAL S. R. E. CARDINALE.

LXII. BERNARDINUS Carvajal nobilis Hiſpanus, Placentinus, filius Franciſci Lopez de Carvajal, & Aldoncæ de Sande, Romam venit anno ſalutis 1472. Sixto IV. Eccleſiam moderante, cui ob præclaras animi dotes in paucis charus, eidem à ſacris & à cubiculo fuit. Eo vitâ functo, Carthaginenſis Epiſcopus à Succeſſore Innocentio VIII. ad preces Hiſpaniæ Regis renunciatus, legationem poſteà Hiſpanicam obivit ad Alexandrum hujus nominis VI.: Quo munere fungens, ne quid authoritatis viro nobili ad Characteris dignitatem deeſſet, inter Presbyteros Cardinales titulo SS. Petri & Marcellini, ac poſteà ſanctæ Crucis in Hieruſalem coöptatus eſt. Ad hunc Cardinalem, aſſumptum ad purpuram circa Æquinoctium Autumnale feſtivum hoc miſit carmen Petrus Martyr Anglerius Mediolanenſis.

Cardinalis ab Alexandro VI. creatur.

Neſcio quod gradibus ſapidiſſima Libra fugaras
De media cæli tramite Solis equos:

Alma

Digitized by Google

Alma ſoror Phœbi, fratri contraria ſemper
Cœperat alternas jam ſupere vices.
Ducentem choreas, quòd ſenſi adſtante Marito,
Thethida jam veterem, Nereidésque pias,
Omnia quòd vario reſonarent littora cantu,
Et placidas Trithon are cieret aquas.
Vidi etiam montes, valles, & flumina, & herbas,
Et ſata cum plautis continuâſſe modos.
Ducebant Fauni, & Satyri, Dryadésque decentes,
Quidquid & Hiſpano cingitur axe, choros.
Gaudia ſcrutanti quare hæc tam magna, jocíque?
Cauſa aures patulas perculit una mihi:
Quòd Te Cardineo *eandem decorarat* honore
Sextus Alexander, *noſter in Orbe DEUS.*
Quare age, jam fidei noſtræ firmiſſime poſtis,
Doctrinam & doctos non minùs inde colas.
Si cupis æternum nomen, famámque perennem,
Non ſit Pegáſidum nunc tibi cura minor.

Petri Martyris carmen gratulatorium.

Poſt acceptum decus purpuræ, Apoſtolicæ Sedis Legatus, magno nobilium virorum utriusque ſtatûs comitatu ſtipatus, Maximiliano Romanorum Regi Italiam ingredienti occurrit. Legatione etiam functus eſt ad Ferdinandum Siciliæ Regem, Neapoli ad urbem Pontificis ſalutandi causâ venientem; tùm ad Campaniæ, & exinde ad Germaniæ populos: Servatâ ubique Hiſpano Principe dignâ gravitate.

Legationibus aliquot cum honore fungitur.

Mortuo ſub annum 1503. Alexandro VI. comitiis Pii III. & Julii II. affuit. A Julio II. cujus aſperam & bellicoſam naturam oderat, deficiens, cum quatuor ſacri Collegii Patribus, Federico ſcilicet Sanſeverinate, Franciſco Borgia, Guillelmo Briſoneta, & Renato de Bria, in Cæſaris Maximiliani & Ludovici XII. Francorum Regis, gratiam, coäcto Piſis contra Pontificem conciliabulo, & Mediolani ac Lugduni improſperè peracto interfuit, ſéque omnium acerrimum in eo Julii hoſtem præbuit. Qnare à Julio non injuſtâ ira incenſo, unà cum ſociis læſæ Majeſtatis reus declaratus, cunctisque honoribus exutus, ac inſuper anathemate notatus, in execratione permanſit uſque ad annum 1513. quo denique anno superni luminis radio colluſtratus, poſtquam ejurato Schiſmate genu flexus in publico Conſiſtorio palinodiam cum Federico Sanſeverinate recantâſſet, à Leone X. in gratiam receptus, ſoluto anathemate, Eccleſiæ & priſtinis honoribus reſtitutus eſt. Extat horum Cardinalium palinodia cum Leonis X. abſolutione, conceptiſſimis verbis edita apud Oldoinum in vita Federici Sanſeverinatis.

Julio II. negotium faceſſens, anathemate notatur, & dignitatib. ſpoliatur.

A Leone X. reſtituitur.

Poſthæc dimiſſo SS. Petri in Marcellini titulo, illum S. Crucis in Hieruſalem adeptus, Baſilicam illam ſitu, ſquallore, & vetuſtate deformatam ære proprio reſtituit, erectisque in ea novis altaribus, ac porticu Monaſterii à fundamentis inſtauratâ, pulcherrimam ædificio foris & intrà ſpeciem induxit. Oſtienſis denique Epiſcopus ab ipſo Leone creatus, & princeps Sacri Collegii factus, migravit

Baſilicam S. Crucis in Hieruſálem reſtaurat.

graviт

Ejus obitus. gravit è vita ſaxagenario major Romæ 17. Kalend. Januarii anno à Chriſto nato 1522. Gubernacula univerſalis Eccleſiæ tenente Hadriano VI. Ejus cineres tumulati ſunt in Æde S. Crucis in Hieruſalem, perorante in ejus funere Vincentio Pimpinella, claro illius ævi Oratore. Tumulo ſequens inſculptum legitur Epitaphium.

BERNARDINO CARVAJAL

Epitaphiũ. *Natione Hiſpano, patria Placentino, Epiſcopo Oſtienſi, Cardinali S. Crucis, ob egregias virtutes, doctrinámque in ſacris literis ſingularem ab ALEXANDRO VI. P. M. in numerum Patrum aſcito; pluribus legationibus pro Republica Chriſtiana integrè, ſapientérque functo:*

Qui proſperâ fortunâ moderatè,

adverſâ conſtanter uſus, per omnem vitam piè, ac religiosè vixit annos 67. menſes 3. dies 8. Obiit decimo ſeptimo Kal. Januarii anno 1523.

Egregius Orator ſuo tempore habitus. Hic vir doctrina & eruditione ſingulari præſtans Artium, ac Theologiæ Magiſter coram Sixto IV. in Sacello Pontificio anno noſtræ ſalutis 1484. die, quo anniverſaria Dominicæ Circumciſionis celebritas peragebatur, ſermonem non minùs eloquentiæ nitore ſplendidum, quàm doctrinæ ſucco affluentem habuit. Peroravit etiam poſt obitum Innocentii VIII. ad Cardinales, pro eligendo novo Pontifice in Conclavi congregatos. Extat & alia ejuſdem non inelegans oratio ad Maximilianum Cæſarem dicta. Huic Cardinali ſuum Roſarium ſermonum prædicabilium nuncupavit Bernardinus Buſti Ordinis Minorum Theologus.

Eum laudant Henricus Albi in Elogiis Cardin. Thomas Coſtus in Hiſt. Neapolit. Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Victorellus in addit. ad Ciac. Mariana in Hiſtor. Hiſp. Moreriis in Diction. Hiſtorico. Et alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

RAYMUNDO PERAULT S. R. E. CARDINALE.

LXIII. RAYMUNDUS Perault, Gallus, plebëio patre Surgeriis in Sanctonum Provincia anno 1435. natus, generis obſcuritatem claritate virtutum illuſtravit. Altæ indolis adoleſcens, ſtudiorum curſum in Gymnaſio Navarrico, cujus alumnus erat, adeò felici progreſſu confecit, ut ſacroſanctæ Theologiæ interpres creatus, ſeveriores diſcipinas magno cum plauſu Pariſiis aliquamdiu docuerit. Inde Romam viſendæ urbis deſiderio delatus, Paulo II. Sixto IV. & Innocentio VIII. ob præclaram eruditi nominis famam præprimis charus, acceptúſque fuit. Horum ſuffragio variis pedetentim, iiſque maximis dignitatibus auctus,

Generis obſcuritatem virtutib. illuſtrat.

San-

Sanctonenſem Primò Eccleſiam in Gallia; deinde ex Garimberto Novarienſem, & Viterbienſem in Italia; demum Gurcenſem & Agrigentinam in Germania Præſul rexiſſe ſcribitur. Licèt à ſerie Epiſcoporum tum Novarienſium, tum Viterbienſium excludatur ab illis, qui ſummo ſtudio Eccleſiarum illarum Præſulum Catalogum collegerunt. Nuncii etiam Apoſtolici munere, Pauli II. Sixti IV. & Innocentii VIII. Romanorum Pontificum juſſu functus eſt in Germania ad colligendas pro bello Turcico pecunias, quas tamen non ſine malæ fidei notà in alios uſus pro libitu diſtraxiſſe reprehenditur. Unde, teſte Garimberto, totâ paſſim Germaniâ & Italiâ uſque adeò malè audiit, ut nemo Cardinalium eidem Romam reduci, urbémque ingredienti obviàm (ut mortis eſt) procedere voluerit.

Majori laude Legationibus in Germania fungitur.

Legatur ſecundò ad Maximilianum Cæſarem, & ad reliquos Germaniæ Principes; ut illos pontificio nomine ad mutuam concordiam, & ad bellum in hoſtes Chriſtiani nominis ſuſcipiendum cohortetur. Frequens & perhonorifica eſt hujuſce Raymundi Legati apud Trithemium & Krantium mentio. *Hic enim*, inquiunt illi, *præclarè munere ſuo fungens per aliquot annos Eccleſias viſitavit; Clerum à concubinis purgavit; Monachos exorbitantes ad priſtinam diſciplinam revocavit; pacem inter Principes & Civitates diſſentientes conciliavit; aliáque id genus plurima præſtitit, quibus poſteritati nomen ſuum commendabile reddidit.* Hunc igitur præclarè de Eccleſia meritum Alexander hujus nominis VI. ad inſtantes Maximiliani Cæſaris, & Caroli VIII. Francorum Regis preces, purpurâ ornavit in ſecunda Cardinalium creatione anno incarnatæ ſalutis 1493. dictus deinceps *Cardinalis Gurcenſis* ab Eccleſia Gurcenſi, cui, ut ſuprà diximus, præerat antequam purpuræ decus conſequeretur. Unus Garimbertus eum Cardinalem Xantonenſem appellat, tum quòd ejus quoque civitatis cathedram tenuerit poſt Petrum de Rochechiiart, tum quòd in ea Provincia natalem lucem hauſerit. Initio præfuit Diaconus Eccleſiæ S. Mariæ in Coſmedin; exinde Eccleſiæ S. Vitalis; tum anno 1499. die 29. Aprilis aſſumptus eſt ad Titulum S. Mariæ novæ, qui Titulus ob hanc natam occaſionem fuit ex Diaconali erectus in Presbyteralem, ut notat Bruchius in Diario: demum obtinuit Eccleſiam SS. Joannis & Pauli, ſeu Titulum Pammachii. Hiſce dignitatibus conſpicuus, Alexandri juſſu legatione functus eſt in Provinciis Peruſina ac Tudertina; & biennio ante obitum mandante Julio II. in Patrimonio S. Petri. Scribunt idonei Auctores, Raymundum adeò divitiarum ac opum contemptorem fuiſſe, ut omnia paſſim elargiendo, ad incitas propè redactus fuerit. Unde feſtivum illud ejus dictum ſuggerit ex Paride Graſſo Auberius, quòd cùm illi è Germania reverſo in die Cinerum provincia obtigiſſet ſacros cineres imponendi capiti ſummi Pontificis (is tum erat Julius II.) illum ſpargendo cineres, omiſſis conſuetis Eccleſiæ verbis, leni voce ad Pontificem dixiſſe: *Memento Papa, quia non habeo pecunias*, ut vel hoc modo Pontificem indigentiæ ſuæ certiorem faceret: Julium verò hac arte motum, collatis multis millibus, ejuſdem inopiæ munificentiſſimè

Cardinalis creatur.

Legationibus fungitur.

Hic nimia liberalitate ad incitas redactus, aſtu ſibi conſulit.

mè conſuluiſſe, præſertim quòd ſciret, Cardinalem hunc in obſequio Eccleſiæ, & legationum ſumptibus omnia ſua conſumpſiſſe.

Ejus obitus. Raymundus demum annum agens ætatis ſeptuageſimum, ex morbo articulari, quo diu miſerè convulſus cruciabatur, obiit Viterbii die 5. Septembris, Incarnationis anno 1505. Sepultus ibidem apud Patres Auguſtinianos in Æde SS. Trinitatis: cujus memoriam Julius Pontifex, condito priùs æneo ſepulchro hac inſcriptione proſecutus eſt.

HIC REQUIESCIT

Epitaphiū. *Raymundus Perault, patria ſua Sanctonenſis Epiſcopus, ac S. R. E. Cardinalis Gurcenſis, próque ea Legatus, opulentia adeò contemptor, ut omnia elargiendo, nihil ſibi relinqueret: abs Julio tamen II. ditatus dum Patrimonii Legatione fungitur, obiit Viterbij Nonis Septembribus, anno ſalutis M.D.V. Vixit Annos ſeptuaginta.*

Ejus ſcripta. Scripſit Vir Doctiſſimus: *De Dignitate Sacerdotali ſupra omnes Reges* Item *De Actis ſuis Lubeci, & in Dania, Libellos plurimos varij generis, in Germania cuſos. Epiſtolas aliquot* ad Capnionem; & ad Germanos Proceres, & ad Helvetios, cùm podagra detineretur, ut illos ad bellum contra Turcas hortaretur.

Ejus mentionem faciunt Carolus Epiſcopus Novarienſis in Novaria. Petrus Frizonius in Gall. Purp. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Contelorius in Elencho Cardin. Spondanus in Annal. Eccleſ. Moretius in Dict. Hiſt. Et alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO

De

HIPPOLYTO ESTENSI S.R.E. CARDINALE.

LXIV. HIPPOLYTUS Eſtenſis, natione Italus, patriâ Ferrarienſis, Herculem I. Ferrariæ Ducem, ac Eleonoram Ferdinandi Siciliæ citra Pharum Regis filiam in parentes habuit. *Hunc mater gravida, voto conceptô, Deo ſacrum conſtituit.* Gravida mater, ſublatâ per votum ſterilitate, accepti à Deo beneficij memor, quoniam auguſtum quiddam in utero geſtare ſibi viſa eſt, annuente viro, quidquid peperiſſet, Deo ſacratum facere conſtituit. Puer adhuc, ne domeſticis emolliretur deliciis, ſub duris ac ſeveris magiſtris accuratam cœpit bonis artibus operam impendere; pœnè infans excelſi ingenij, optimæque indolis argumenta dedit. *Septennis in Hungariam proficiſcitur, & à Rege Matthia probè inſtituitur & educatur.* Septennis ab Hungariæ Optimatibus ad Strigonienſem Archipræſulatum vocatus, in Pannoniam cum inſigni comitatu, patris ſtudio, contendit. Præliabatur tum Matthias Corvinus Hungariæ Rex cum Cæſare, & novam Auſtriæ Urbem arctâ obſidione cinxerat. Hippolyti Neoarchipræſulis adventu agnito, obſidione desertà, cum Regina & exercitu apprimè lætus adventanti occurrit, regiéque

giẽque exceptum&ad oſculum admiſſum filii loco deinceps habuit: idem Beatrix Regina, Hippolyti martertera (matris enim ſoror erat) multis amoris ſignificationibus peregit. Adoleſcens à latere Regis militari gloria illuſtris nunquam diſceſſit: eo magiſtro regendorum populorum, & militaris artis præcepta didicit: per ſeptennium in Pannonia hæſit; idioma illius gentis percalluit, literarum ſtudia ad graviores uſque diſciplinas coluit: modeſtiâ, comitate, humanitate, probitate, morum elegantiâ, illius Regni Incolas ita demulſit, ut eum non aliter atque ſuæ gentis Principem ſuſpicerent & amarent. Puer nullam rem, priuſquam ſacras laudes, quæ Deiparæ Virgini ſtatis horis canuntur, exactè didiciſſet, memoriæ mandare voluit, haſque deinceps laudes, quoad vixit, nunquam prætermiſit. Procero erat corpore, & validâ nervorum, membrorúmque compage firmo: valetudinem autem (poſt ſacra ſtudia) ſagittandi & jaculandi exercitatione firmiorem reddiderat: lepor, venuſtáſque in illius ore, miro quodam naturæ temperamento, vigebat: vividi oculi laudabilem quandam ſeveritatem juxtà ac clementiam ſpirabant: pugnandi peritus, quodcunque genus armorum ſcitè tractabat: vigilias, æſtus, frigora facilè perferebat. Erat porrò ingenio excelſo, læto, comi, & per omnia literato.

Ejus deſcriptio.

Extinctо ſub annum 1490. Rege Matthia, Reginam matris loco, benevolentiâ, obſervantiâ, grato liberalique animo Strogonii complexus eſt. Ibi degentem Alexander VI. Romanus Pontifex in Senatum Vaticanum allegit, & Diaconum S. Luciæ in Silice nominavit: re cognitâ Hippolytus Ferrariam ſe contulit; ac patrem (modeſtiam, prudentiam, & purpuram in filio admirantem) reveritus, in Pannoniam reverſus eſt. Ibi galero rubro accepto, Romam è veſtigio, Alexandro invitante, conceſſit. Ubi ſummo omnis Ordinis hominum plauſu exceptus, Urbem ad tanti viri adventum nullis non lætitiæ ſignis geſtientem incredibili pompâ & apparatu ingreſſus eſt. Româ Mediolanum à Ludovico Sfortia acceſitus eidem in rebus arduis, quæ tum moliebatur, adjutor & ſocius fuit. Ab Alexandro Pontifice illius urbis Antiſtes deſignatus, rerum gerendarum uſu, ſingulari prudentia excellens, Eccleſiam illam ſolidos tredecim annos citra offendiculum rexit. Ad nuptias Lucretiæ Borgiæ, & Alphonſi fratris celebrandas, Romam invitante Pontifice, & ſuadente patre rediit: qua occaſione præter Archipresbyteratum S. Petri in Vaticano, Eccleſiam etiam Capuanam, & non longo pòſt tempore Ferrarienſem, tum ex aliquibus Mutinenſem in Italia; tum Narbonenſem in Gallia adeptus eſt. Vir admirabilis prudentiæ & judicii in tractandis rebus arduis ab omnibus Europæ Regibus ſummoperè dilectus, & maximo in pretio & honore habitus, Cæſaris Vicarius in Italia vixit, à quo ob ſpectatam animi virtutem & fidem Montagnanum, & Caſtrum Baldi in donum accepit.

Purpurâ decoratur, ac paulò pòſt Antiſtes Mediolanenſis declaratur.

Aliis inſuper dignitatib. tum à Pontifice, tum à Cæſare ornatur.

Alexandro VI. circa ſalutis annum 1503. moriente, Româ aberat Hippolytus, monitus, diſpoſitis mox equis uſus, Romam cùm peteret, ceſpitantis equi lapſu dexterum crus infregit: Unde

Romam petens equi lapſu crus frangit.

Unde medicorum Conſilio Florentiam delatus, ibidem curando corpori indulgens permanſit uſque ad obitum Pij III. Ubi verò convaluit, nullà interjectà morà, Romam ad nova comitia celebranda convolavit. Ludovicum XII. Galliarum Regem bellum in Italia tum gerentem inviſit; ſummo ab illo honore exceptus, ſecretioribus ejus conſiliis intereſſe meruit. Ad Maximilianum Imperatorem Patavium obſidione & armis laceſſentem, Apoſtolica authoritate acceſſit. Venetorum claſſem Pado contra Alphonſum fratrem delatam aggreſſus vicit, nonnullas triremes cepit, duas incendit, vexilla hoſtibus erepta in primario Ferrariæ templo ſuſpendit. Profectus in Galliam cùm Conciliabulum adversùs Julium II. à nonnullis factioſis Cardinalibus inſtigante Galliæ Rege pararetur, ipſe licèt graviter tentatus, nulla arte contra Julium, quem verum Pontificem prædicabat, excitari potuit: admirabili dexteritate uſus, nemine partium læſo, & Julio Pontifici, & Ludovico Regi ſatisfecit; ab utroque eapropter *Sapiens* appellatus. In Italiam è Gallia reverſus, ſalutato Pontifice, in Germaniam proceſſit, indéque in Pannoniam; ubi à Ladiſlao Rege, quemadmodùm in Germania à Cæſare, perhonorificè ſuſceptus, magno apud eundem in pretio fuit. Julio II. anno ſalutis 1513. è vivis ſublato, & Leone X. ejus vetere amico in defuncti locum ſublecto, invitus ab invito Ladiſlao diſcedens, ad Urbem magnis itineribus properavit: ibi Leonem de genu veneratus, ejúſque benignitatem multis amicitiæ argumentis expertus, primas apud eundem, quoad vixit, tenuit. Cùm verò Leo Bononiam, colloquium cum Franciſco Gallorum Rege habiturus, ſe contuliſſet; Hippolytus & Sanſeverinas primi Diaconi Cardinales Regem medium excipientes in conſpectum Leonis deduxêre. Ferrariam inde reverſus, labantia vetuſtate Epiſcopatûs ædificia ſuo ære reſtituit: Strigonienſem Eccleſiam ad mentem Ladiſlai Regis cum Agrienſi commutavit, incenſúmque ibidem primarii Templi tectum refecit. Munificus in omnes, præſertim pauperes, profuſà liberalitate eorum inopiæ conſultum ivit; diſcordias Regni unde unde ortas, ſedatis partibus, mira dexteritate ſuſtulit, aliáque id genus plurima præſtitit, quæ virum illum publico bono natum non obſcurè demonſtrârunt.

Multa præclara operatur.

Julio & Ludovico Regi adverſariis dexterrimè favens, Sapiens appellatur.

Sedente Leone X. plurima egregiè & utiliter operatur.

Cùm Bona Sfortia, ex materno genere neptis, Sigiſmundo Poloniæ Regi deſponſata eſſet, regales nuptias honoraturus à Sigismundo invitatus, in Poloniam profectus, Regi gratus, Poloniæ Proceribus, aliiſque pænè admirabilis extitit. Bonæ enim ſponſæ occurrit Hippolytus Cardinalis apud Forum Livii, eámque per Carinthiam, Styriam, Auſtriam, & Moraviam honeſtiſſimo comitatu in Poloniam uſque deduxit: deinde Pannoniam, ad inſtantes Ladislai preces, iterum inviſit, cum Rege amore, benevolentià, & muneribus certans. Rebus in Hungaria compoſitis, morbum fratris Alphonſi agnoſcens, Ferrariam advolavit. Ubi aliquantò pòſt (reſignatà priùs Eccleſià Mediolanenſi Hippolyto nepoti, ac fratre hærede inſtituto) lethali morbo correptus, perceptis magna fide ac pietate Eccleſiæ Sacramentis placidè deceſſit die 3. Septembris anno ſalutis 1520. ſepultus in ſacrario Cathedralis Eccleſiæ ejuſ-

Bonam Sfortiam Sigismundo Regi deſponſam in Poloniam ducit.

Ejus obitus.

ejuſdem urbis, Cœlio Calcagnino terſiſſimâ oratione laudes ejus pro funere enarrante. Hic ob amorem Beatiſſimæ Virginis Mariæ puellis maritandis, & publicæ Sodalitati ad id opus inſtitutæ, privatim multùm contulit; neque annum prætermiſit, quo non dotes largiſſimas puellis minimùm decem elocandis perſolverit.

Erat Hippolytus Cardinalis, ut uno ore Scriptores loquuntur Princeps magnanimus, liberalis, pius, doctus, gravis, conſilio manúque promptus, doctorum virorum Mœcenas inclytus: Ludovicum Arioſtum, & Franciſcum Nigrum, aliósque eruditione præſtantes viros in deliciis & famulitio habuit: Mathematicas diſciplinas, Geometriam, Arithmeticam, Muſicen axactè calluit. Scripſit de Navali certamine vernaculâ linguâ, quo, anno 1509. Venetorum claſſem fudit: Quem librum poſteà Cœlius Calcagninus latinitate donavit. Panxit & erudita carmina, cùm ſacra, tùm profana. Hujus Cardinalis vitam omnium enucleatiſſimè ſcripſit Alexander Sardus. Unum hoc illi vitio datur à nonnullis, ſed parùm fidis Scriptoribus, quòd Julio fratri ſuo naturali oculos effodi juſſerit, ob averſam ſibi redditam illuſtrem matronam, quam deperibat. Quo crimine eum etiam Morerius in culpam vocat.

Ejus elogia ſingularia.

Quæ ſcripſerit.

Quid ei vitio detur.

Agunt de eo Alexander Guarinus in Orat. funeb. Claudius Robertus in Gall. Chriſtiana. M. Antonius Guarinus in Hiſt. Ferrarienſi Aubery in vita. Guicchardin. Hiſt. l. 3. 4. & 8. Hippolytus Marraccius in Purp. Mariana. Contelorius in Elencho. Morerius in Diction. Hiſtor. Et alii paſſim.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

DOMINICO GRIMANO
S. R. E. CARDINALE.

DOMINICUS Grimanus Venetus, Antonii Grimani Venetiarum Principis filius in lucem venit die 21. Julii anno ſupra millesimum quadringenteſimum ſexageſimo tertio. Is eximiâ parentum curâ optimis moribus, ac diſciplinis excultus, nondum exacto trigeſimo ætatis anno, Protonotario Apoſtolico ab Alexandro VI. Diaconis primò Cardinalibus, deinde Presbyteris adſcriptus, primò titulum S. Marci, poſteà S. Nicolai inter imagines obtinuit. Quinquennio pòſt, nempè anno ſalutis 1498. clariſſimarum virtutum, pietatis, doctrinæ, continentiæ, ac prudentiæ famâ celebris, Patriarchatum Aquileienſem *magnâ Senatûs frequentiâ*, ut inquit Ciaconius, *magno civitatis favore, magno hominum atque Cælitum ſtudio ſibi delatum* adeptus, eundem annis viginti quinque ſummâ prudentia, zelo, & integritatis laude rexit. Præfuit & Epiſcopus Cardinalis Eccleſiis Albanenſi, ac Protuenſi; denique Urbinati, & Cenetenſi: Has verò duas poſtremas, cùm eas negotiorum mole oppreſſus, ritè adminiſtrare non poſſet, ſpontè dimiſit. LXV.

Ob eximias virtutes primò Cardinalis, deinde Patriarcha Aquileienſis creatur.

Ejus mirabilis in captivum patrem amor.

Antonio parenti, Divi Marci Procuratori, & maritimæ claſſis ſupremo Imperatori Venetias, poſt abrogatum illi imperium ob rem in Græcia contra Turcas minùs proſperè, quamquam fideliter geſtam, revocato occurrit Dominicus juxta carcerem, eúmque lacrymabundus complexus & exoſculatus; *Ego* inquit, *pro te pater, tuáque ſalute in publica me vincula conjiciam; nec priùs exſolvi me tis patiar, quàm audièro, te publico judicio abſolutum.* Sic mœſtiſſimus filius in ipſa purpura Cardinalis, afflictiſſimi patris compedum pondera, ne dum ſcalas ad carcerem aſcenderet, oneri eſſent, ſacratis manibus ſuſtentabat. Divulſus deinde ab eo publicorum miniſtrorum operâ, precibus & lacrymis diu contendebat, ut ſe filium captivo patri ad ſolatium adjungerent: *Dignum enim ſuo utique obſequio eſſe, qui ſibi vitam, & unde viveret, dediſſet.* Rarum profectò, dignúmque immortali elogio filialis obſervantiæ in purpurato Principe exemplum. Cæterùm non multò pòſt majoris Conſilii judicio exilium relegatus pater, Romam ad filium Cardinalem contendit; à quo tanta cum pietate ſuſceptus, tantáque in veneratione eſt habitus, ut totam Romam egregio facinore ſuſpenderit; omnéſque planè vel exulem patrem, beatum ac felicem dicerent, cui rantæ pietatis filius obtigiſſet. Antonius altero ab exilio anno patriæ reſtitutus, ac Procuratoris dignitatem iterùm (quod nemini anteà contigerat) aſſecutus, denique in Lauredani Principis clariſſimi locum omnium Patrum conſenſu, nonagenarius ipſe, Dux & Princeps ſuffectus eſt miro variantis fortunæ ludo. Geſto ſummâ integritate annis propè duobus principatu, fatis conceſſit anno 1523. quo anno, ut paulò mox dicemus, & ipſe filius Cardinalis amiſſi dolore parentis confectus, rebus humanis exceſſit. Pietatem hanc Dominici in patrem agglomeratis laudibus Scriptores ferè omnes ad erudiendam poſteritatem monumentis conſignârunt.

Antonius ab exilio revocatus, Dux Venetiarum eligitur.

Cæterùm Dominicus, cùm eſſet vir literatiſſimus, Aulicos non niſi virtute & doctrinâ præſtantes domi aluit: Bibliothecam octo millium voluminum inſtructam condidit: Comitiis, in quibus Pius III. Julius II. Hadrianus VI. in Romanos Pontifices delecti fuerant, interfuit: Protectoris Ordinis Minorum munus ad obitum uſque geſſit: Romæ in media D. Marci æde ſacellum opere teſſelato; in ſacello verò ſepulchrum condendis ſuæ gentis funeribus deſtinatum excitavit, cum inſigniis Grimanæ familiæ cœlato marmore conſpicuis; quibus ad rei memoriam hæc verba adjecit:

Dominicus multa laudabiliter operatur.

DOMINICUS GRIMANUS CARDINALIS
S. MARCI, PATRIARCHA AQUILEIENSIS.

Romæ moritur.

Annum agens ſuæ ætatis ſexageſimum tertium, non ſine publico bonorum omnium mœrore, ſed præcipuè ſummi Pontificis Hadriani VI. qui eum lethaliter decumbentem ſæpenumerò perquam officiosè inviſerat, lege naturali ſurreptus eſt Romæ die 27. Auguſti anno 1523. Poſt obitum ſepultus in Æde SS. Joannis & Pauli, aliàs titulo Pammachii cum infra ſcripto epitaphio: Baptiſta Cœlio, claro Oratore in ejus funere perorante.

D. O. M.

D. O. M.

DOMINICO GRIMANO EPISCOPO PORTUENSI, CARDINALI S. MARCI, PATRIARCHÆ AQUILEIENSI, VIRO. *Ejus epitaphium.*

Inculpatiſſimæ vitæ, ac omnium ſcientiarum peritiſſimo; Temporaneum depoſitum Nepotes pientiſſimi poſuerunt, luctu totius Urbis. Vixit annos LXIII. Menſes VI. dies VIII. Abiit XXVII. Auguſti, Anno M. D. XXIII.

Noſtris hiſce temporibus tumulus hujus Cardinalis amplius non extat in titulo S. Pammachii, translatus Venetias ad Eccleſiam S. Franciſci de vinea, ut nonnulli exiſtimant. Ex teſtamento, (cujus executorem ipſum Romanum Pontificem ſcripſerat) bona ſua inter amicos, & pauperes diſtribuit: Pretioſiorem ſupellectilem, monumenta antiqua plurima, & quasdam rarioris pretii gemmas Reipublicæ Venetæ legavit: Inſignem verò Bibliothecam arte obitum Cœnobio S. Antonii Venetæ urbis dono dederat. Vir certè ob maximam eruditionem multorum encomiis celebratus: Quem Petrus Bembus in Hiſtorica Veneta, *Philoſophiæ ſtudiis clariſſimum*: Petrus Juſtinianus, *in omni ſcientia doctiſſimum*: Joannes Candidus in Hiſtoria Aquileienſi, *Philoſophorum, ac Theologorum illius ævi Principem*; Paulus Corteſius libro de Cardinalatu, *Senatorem tam Philoſophiæ, quàm Theologiæ robore nervoſum* appellàrunt. In ſtudiis verò adeò erat aſſiduus, ut idem Corteſius dicere non dubitaverit, *cui hodie non eſt nota commendatio Dominici Grimani? qui ita temporis avaritiâ flagrat, ut nihil propè naturæ neceſſitati relinquat.* Eundem Leo X. Romanus Pontifex maximi ſemper fecit, ut ex variis humaniſſimis ad ipſum datis literis conjicere licet. Edidit nonnulla ingenii ſui monumenta, inter quæ eminent - *Liberalem teſtamentum condidit.* *Laudatur paſſim ob ſingularem eruditionē.*

Ejus ſcripta.

Tractatus S. Joannis Chryſoſtomi de incomprehenſibili natura DEI, è Græco latinè verſus.

Liber de intenſione & Remiſſione.

Epiſtolæ variæ ad Sabellicum, Eraſmum, & alios.

Poëmata cùm ſacra, tùm profana.

Orationes, & Hymni &c.

Eidem tanquam Literatorum fautori eximio ſuos libros inſcripſerunt Sabellicus, Niphus, Eraſmus, Picus Mirandula & alii. Extat in Muſæo Caroli Antonii à Puteo hujusce Cardinalis numiſma aureum cum illius effigie ac nomine in prima facie: in altera verò *Theologia Philoſophiam docens* inſculpta eſt: *Ex quo, quanti literas ac ſtudia fecerit, nemo non videt.* *Multi eidem ſuas elucubrationes nuncuparere.*

De eo agunt Antonius Sanderus in Elogiis Cardinalium. Franciſcus Sanſovinus in Hiſtor. Veneta. Scipio Ammirat. in Hiſt. Florent. Ughellius in Italia ſacra. Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Petrus Rodulphus in Hiſt. Seraph. Contelorius in Elencho Cardin. Pet. Juſtinianus in Hiſt. Veneta lib. 12. Et alii.

ANNO

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

EERNARDINO LONATI
S. R. E. CARDINALE.

LXVI.

Cardinalis renunciatur.

BERNARDINUS Lonati nobilis Italus, generoſos natales, ut ejus habet Epitaphium, ac corporis dignitatem viro eminenti dignam à natura ſortitus eſt Papiæ: Qui, cùm literarum ſtudiis, & animi ſolertiâ apprimè floreret, ex Protonotario Apoſtolico precibus Aſcanii Sfortiæ Cardinalis ab Alexandro VI. inter Purpuratos Senatores coöptatus, triennio pòſt, nimirùm anno 1496. die 26. Octobris in Conſiſtorio Legatus de latere ad aſſiſtendum expugnationi Caſtrorum Eccleſiæ, quæ propè urbem tùm Columnii, tùm Urſini vi occupata retinebant, conſtitutus eſt. Die igitur 27. dicti menſis ipſe unà cum Cæſare Borgia Duce Gandiæ & Urbini, inſigni pugnatorum manu Românâ egreſſus, *intra menſem* (ſunt verba Burchardi) *expugnavit, & Romana Eccleſia acquiſivit Anguillariam, Galeram, Baſſanum, Sutrium, Campagnanum, Scrofanum, Ceſenam, Vianum, & Eledam: Trivignanum verò, quod aquò diutiùs obniteretur, combuſſit.*

Eccleſiæ Oppida hoſtiū manibus eripit.

Cùm verò anno ſalutis 1497. ob leves quaſdam ſuſpiciones Alexandri juſſu in Palatio Apoſtolico fuiſſet retentus, exindèque non multò pòſt dimiſſus ac libertate donatus; ſuboffenſus Pontifici, eô inſalutatô urbe receſſit unà cum Aſcanio Sfortia Cardinali. Bello poſtmodùm iterùm intentus, in obſidione Brachiani, poſt acceptam luculentam cladem à militibus Urſinæ factionis, ignitâ glande trajectus occubuit, die 8. Auguſti, anni 1498. Ejus cadaver Romam devectum, in Baſilica S. Mariæ de Populo cum hac inſcriptione tumulatum eſt.

In obſidione Brachiani glande trajectus occumbit.

Ejus epitaphium.

D. O. M.

BERNARDINO LONATI DIACONO
CARDINALI

S. Cyriaci in Termis, cui fortuna generoſos natales; natura corporis dignitatem, animique ſolertiam; virtus verò, ut in Patrum honoratiſſimum Collegium coöptaretur, indulſerat. Qui, cùm in dies & foris & domi egregiam pro ſancta Romana Eccleſia navando operam, prudentiâ, conſtantiâ, & fide major inſurgeret, ætatis ſuæ quadrageſimo quinto, Sacerdotii verò quarto anno è tanta rerum exſpectatione immatura morte ſurripitur.

Quæ ſcripſerit?

Scripſit, ut refert Auctor Nomenclaturæ Cardinalium.
Prognoſticen ad Alexandrum VI.
Expugnationem Urbium à ſe receptarum.
Epiſtolas varias ad varios.

Eum laudant Aubery in vita. Paulus Jovius in Hiſtor. temp. Ambroſius Landuccius de orig. S. Mariæ de populo. Panvinius de Rom. Pontif. Felix Contelorius in Elencho Cardinalium. Et alii nonnulli.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

FRIDERICO CASIMIRO
S. R. E. CARDINALE.

FRIDERICUS Caſimirus regiis natalibus Patre Caſimiro IV. & LXVII.
Matre Eliſabetha Auſtriaca, Poloniæ Regibus ortus, à pueritia optimis moribus ac diſciplinis Cracoviæ Poloniæ Metropoli fuit inſtitutus. Huic enim admodum juveni datus eſt in præceptorem Petrus Tomitius, vir æquè pius ac doctus, paulò antè è ſtudio Bononienſi ſumma cum laude in patriam, reverſus, ut eſſet actionum ejus, ſtudiorúmque inſpector, & moderator. Quo duce non modicos cùm in literis, tum in avita pietate fecit progreſſus. Eapropter matre adnitente undevigeſimo ætatis ſuæ anno communibus ſuffragiis Cracovienſis Epiſcopus electus, paulò pòſt ab Alexandro VI. in ſacrum Purpuratorum Senatum Titulo Diaconi Cardinalis S. Luciæ in Septiſolio relatus eſt.

Regiis natalibus ortus.

Inſula Cracovienſi, & purpura donatur.

Quatuor germanos fratres habuit Fridericus, Caſimirum ſcilicet; Joannem Albertum; Alexandrum, & Sigiſmundum; quos omnes, virtute ac fortuna duce, regio diademate coronatos Orbis terrarum aſpexit. Primus enim caſtiſſimus juxtà ac religioſiſſimus juvenis, poſt multa ſinceræ virtutis, ac pietatis opera, immaturam in Lithuania mortem obiit non ſine celebri ſanctimoniæ, ac pudoris nunquam contaminati famâ, quam complura miracula ad ſepulchrum ejus edita vel hodiédum irrefragabili teſtimonio confirmant. Alter, Joannes nimirum Albertus, qui poſt patrem, octo & eò ampliùs; tertius Alexander, qui annos quinque non illaudabiliter regnarunt: ille quidem maximi animi, ſed ante ſuſceptum Regnum, quàm regnans felicior; hic à Moſchis apud Vedruſios victus, eoſdem apud Opoſcam, Tartaros verò Tauricos, apud Cleſcum paucis ante mortem diebus, præliis inſignibus profligavit. Quartus Sigiſmundus, ob excelſas animi virtutes, proſperos rerum ſucceſſus, fortiáque facta, *Felix Polonia Rex; ac decus Principum ſui ſæculi*, cognominatus.

S. Caſimirum in fratrem habet.

Ejus reliqui fratresque fuerint [illegible]

Fridericus fratrum natuminimus, Princeps fuit juſtâ ac nitidâ membrorum compage, ſtaturâ procerâ, aſpectu decoro, ac facie dignitatis plena; multū eapropter ab illuſtribus fœminis ſollicitatus, quarū petulantiæ, ac procacibus jocis cùm indulgentiùs, ac dignitas ferret, nonnunquam contribueret; ejus pudoris decus non mediocriter ab improbæ plebis rumore perſtrictum eſt. Hic Gneſnenſem Archiepiſcopatum, Rege fratre deferente adeptus, Inſulam Cracovienſem neutiquam, ut moris erat, ac ſacra Regni jura poſcebant,

Princeps decorus, ſed parùm [illegible] *ſtus.*

Oo depo-

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

GUILLELMO BRISSONETA

S. R. E. CARDINALE.

GUILLELMUS Briſſoneta honeſtis in Gallia natalibus ortus, LXVIII.
parentes habuit Joannem Briſſonetam Aquarum & Sylvarum Galliæ Præfectum, Dominum de Vecennes &c. ſuo ævo *Patrem pauperum* nuncupatum; & Joannam Berthelotam lectiſſimam fœminam: fratrem verò Robertum Galliæ Cancellarium, S. Vedaſti Atrebatenſis Abbatem, & Rhemorum Archiepiſcopum. Guillelmus egregiis animi dotibus præditus, Ærarij Gallici primarius Oeconomus à Carolo VIII. Rege conſtitutus, uxorem duxit Rolletam Berneam, pari virtutis ac venuſtatis decore virginem, ex qua fauſta propagine quinque utriusque ſexûs liberos ſuſtulit: Joannem ſcilicet, rationum regiarum ſubducendarum Præſidem; Guillelmum Epiſcopum Lodevenſem, ac S. Germani à Pratis Archimandritam, apud Julium II. Pont. Max. Oratorem regium; & Dionyſium Tolonenſem primò, mox Lodevenſem, ac demum Maclovienſem Antiſtitem; duáſve prætereà eximiæ virtutis ac formæ filias, ambas honeſtiſſimis viris in matrimonium locatas.

Hujus Pater Pater pauperũ dictus.

Ductâ uxore quinque liberorum fit Pater.

Guillelmus, demortuâ conjuge, ſacris Ordinibus ſuſceptis inauguratus eſt Præſul Nemauſenſis primò; deinde Maclovienſis: primam ſedem poſteà Michaëli nepoti; alteram Dionyſio filio, retentâ nihilominus Epiſcopi appellatione, reſignavit. Auctor fuit Carolo Galliæ Regi expeditionis Neapolitanæ contra Ferdinandum Arragonenſem ejúſque patrem Alphonſum Neapoli Regem. Juvat rem paulò altiùs, ex ipſis hauſtam fontibus in gratiam lectoris hoc loco refere.

Sacris initiatus variis dignitatibus ornatur.

Anno 1493. quo glorioſiſſimus Imperator Fridericus III. Auſtriacus, poſt quinquageſimum tertium imperij annum fato conceſſit, Carolus VIII. Francorum Rex bellicæ laudis avidiſſimus adoleſcens, Procerum ſuorum vocibus, ac maximè Guillelmi Briſſonetæ hortatu incitatus, adverſus Arragonios Reges terrà marique bellum ſuſcepit, evocante eum atque adjuvante Ludovico Sfortia, qui Arragonio nomini erat inſenſiſſimus. Ea namque tempeſtate, fatali malo Italiæ nati, exitialibus inter ſe conſilijs diſſidebant Alphonſus Rex Neapolitanus, & Ludovicus Sfortia Mediolani Princeps, qui tum potentiâ, atque nominis authoritate ſupra cæteros eminere credebantur: ille apprimè ferox, bellicoſus, & inſolens; hic verò ingenio ſubtili, aſtuto, maximéque ambitioſo, odia contraxerant, quæ minimè expiari poſſent, niſi dijudicante belli fortunâ alteruter præceps, daretur. Itaque Carolus, pacati atque opulenti Regni ſubnixus facultatibus, inſtigante Briſſoneta, vehementi impetu Italiam intrans, & ſubitò percurrens, quantum Galli armis, auſu-

Carolo Galliæ Regi, ut bello Reges Neapolitanos peteret, author eſt.

Carolus felici armorũ progreſſu Italiam percurrit.

auſiique valerent, cum ignominia Italicæ diſciplinæ pluribus prælijs oſtendit. Hæc enim ferè tota, (teſte Jovio) aut inſcitià, atque avaritià ſuperiorum Ducum; aut longo otio reſtincta perierat: ſic, ut nemo ducum, aut militum ſupereſſet, qui cruentam aciem ſe vidiſſe teſtaretur. Quo vitio accidit, ut facilè Gallus honeſtum prætendens Titulum, Piſanos ejectis Florentinis, hos verò ejectis Mediceis, & Senenſes pulſo Pandulpho Petruccio, vendicaſſe in libertatem videri vellet. Exinde Pontificem Alexandrum, terrore invecti in Urbem exercitûs, ſublatum (poſtquam Briſſonetam, inſtante Carolo Rege, Cardinalem Titulo S. Pudentianæ dixiſſet) ad fœdus ineundum compulit, Zizimúmque Bajazethis Turcarum Imperatoris fratrem ſibi tradere coëgit: quo adjutore in Græciam ſe trajecturum, confecto Arragonio bello, prædicabat. Qua inuſitata Galli hoſtis felicitate cuncta obvia ſternentis perculſus Alphonſus, ideóque nihil pro priſtina ſua militari laude auſus, ita deſpondit animum, ut Ferdinando filio Regnum cederet; extemplóque cum regia gaza in Siciliam profugeret; eò eventu, ut filius pari hoſtium impetu undique pulſus urbe Neapoli, atque arcibus, Regnóque demum toto ocyſſimè pelleretur. Obſtupuêre ſtatim ad ejus ingentis, celeriſque victoriæ curſum cuncti Principes, uſque adeò conſternatis metu animis, ut in unum pro publica ſalute: dignitatéque Italici nominis conſpirarent, & arma contra Gallos undique cogerent. His rebus cognitis Carolus Campanis, Brutijs, Apulis, & Samnitibus, valido copiarum præſidio confirmatis, regredi extemplò; & contra infeſtos viam ferro aperire conſtituit, atque ita profugiente Alexandro, Romam prætervectus, Piſas repetijt, & per Apuanos Ligures ſuperato Apennino, ad Tarum amnem profectus, Venetas & Sfortianas copias, cum tranſitu prohibere conantes, cruento edito prælio ita proſtravit, ut pœnè intactus, & nuſquam poſteà laceſſitus in Galliam rediret, nec Italici belli obliviſceretur: renovatâ namque amicitià cum Ludovico Sfortia, reſtitutáque ei Novarià, quam Ludovicus Aurelianus occuparat, Ferdinandum Regem paternum repetentem Regnum longo exercuit bello: eo tamen rerum exitu, ut Galli Duces militéſque ad unum propè omnes varijs caſibus, variante fortunâ, interirent; & ipſe demum tertio anno, poſtquam Neapolim ceperat, apud Amboſiam oppidum, ex ludo parvæ ſphæræ rediens, ignobili in cella, ſubito animæ deliquio correptus expiraret. Vixit annos ſupra viginti nonniſi ſeptem, imperavit decem. Id verò Carolo Regi æterno probro datum eſt, quòd intempeſtivis amoribus deditus, enervatúſque molli otio apud Allobrogum diffluentia longo luxu oppida, Aureliano Novariæ obſeſſo opem ferre noluerit; repudiatámque conjugio Margaritam Maximiliani Cæſaris filiam abs ſe expetitam, deſponſatámque, ad patrem remiſerit, ut Anna Britanniæ citerioris Reguli filia, hæréſque majore commodo duceretur: quod Reges nullis pudoris potius, quam commodi privati legibus obediant.

Alexandrũ IV. armis territum in fœdus cogit.

Neapolitani Reges Regno pelluntur.

Veneti & Sfortiani funduntur à Carolo.

Duces Galli, ac ipſe denique Carolus pereunt.

Carolo quid vitio detur?

Sub-

Sublato è vivis Carolo VIII. Regnum Galliæ jam antè ſibi debitum recipit Ludovicus Aurelianenſium Dux. Hic, cum Regno Neapolitano, Inſubrum quoque imperium hæreditario jure ad ſe pertinere contendens (quippe cujus avia Valentina fuerat primi Inſubrum Ducis Joannis Galleatii filia) contra Ludovicum Sfortiam, Regem Fridericum Neapolitanum, cum Alexandro Pontifice, quem variis officiis ſibi devinxerat, Florentinis, Venetis, & Ferdinando Hiſpaniæ Rege execrabile (ut Ciaconius loquitur) ac Italiæ funeſtum fœdus, his conditioibus percuſſit: *Ut Principatu Mediolanenſi acquiſito, Cremona Venetis dederetur; & Cæſar Borgia Papæ filius, qui ſacram purpuram, ductâ uxore Carolota de Albreto, Regis Navarræ filiâ, & Francorum Regis propinquâ, depoſuerat, ſociorum auxilio, Æmiliam, Flaminiam, Picenum, & Umbriam, veteribus Dominis ejectis, obtineret: Reges verò Hiſpaniæ, & Franciæ Regnum Neapolitanum æquis conditionibus inter ſe dividerent.* Ingentibus igitur, & potentiſſimis copiis mutuò comportatis, Ludovicus Sfortia parvo labore à Galliæ Rege Mediolani imperio exutus, atque cum fratre Aſcanio Cardinale captivus in Galliam ductus, ibidem non multò pòſt in carcere, erepto ſcribendi ſolatô, rebus humanis exceſſit. Cremona Venetis ex icto fœdere ceſſit: Bello deinde in Regnum Neapolitanum traducto, Fridericus Rex conſternatus, tantis viribus impar, hoſtis potiùs manifeſti Ludovici XII. quàm Regis Hiſpani Ferdinandi propinqui ſui, miſericordiam experiri voluit; ad quem ſupplex profectus, contumeliosiùs, quàm ſperaverat, ab eo tractatus eſt, nullo vel mediocris urbis Principatu obtento: Qui & ipſe, paulò pòſt exul & miſer, mœrore animi ex irritæ ſpei dolore concepto interiit. In Regni autem diviſione inter Hiſpanos Galloſque diſcordiâ exortâ, Gallis omnibus ultore DEO cæſis, regnum ad ſolos Hiſpanos, aſtu & fortitudine Ducis Conſalvi magni pervenit.

Ludovicus Galliæ Rex cum Alexandro Pont. Ferdinando Hiſp. Rege, Venetis ac Florentinis funeſtum Italiæ fœdus init.

Fœderis conditiones.

Ludovicus Sfortia captivus abductus moritur in carcere.

Fridericus Neapolit. ex animi mœrore obit.

In hoc memorabili bello virtus Guillelmi Briſſonetæ Cardinalis multùm eminuit: Ipſe ſiquidem (ut Ciaconius in vita teſtatur) commutatis thiarâ, epomide, pedo, ac ſacro codice cum galea, thorace gladio, umbone, tanquam armatus miles, generoſa facie terribilis, concertanti Galliæ Regi individuo comes adhæſit, pluriéſque præſentiſſima capitis diſcrimina adverſis immixtus agminibus ſubivit. Denique fatali hoc bello Gallis æquè ac Italis funeſto, defunctus, reaſſumptâ thiarâ auctor præcipuus fuit Conciliabuli Piſani, adversùs Julium II. à nonnullis factioſis Cardinalibus, ſub favore Maximiliani I. Cæſaris, ac Ludovici XII. Galliæ Regis, celebrati: Quare à ſubirato Julio Romam ad dicendam cauſam citatus, cùm non obſequeretur, tanquam contumax, ac læſæ Majeſtatis reus, purpurâ ac honoribus privatus eſt die 24. Octobris anni 1511. Verùm triennio pòſt ad cor rediens, ac reſipiſcens, ejuratô Schiſmate, à Leone X. non modò priſtinæ dignitati reſtitutus, ſed & Prænestinus inſuper Epiſcopus renunciatus eſt, cùm anteà rexiſſet Albanenſem ac Tuſculanam Eccleſias. Huic ſacris aliquando in Cœnobio Andegavenſi ſolemniter operanti, duo ex Rolletta Bernea legitimo thoro ſuſcepti filii Guillelmus ſcilicet Meldenſis, &

Briſſoneta Cardin. fortis ac ſtrenuus miles.

Julio II. adverſatur, & ab eodem dignitatibus ſpoliatur.

Filios ad aram ſibi miniſtrantes habet.

Dionyſius Maclovienſis Epiſcopi, officio Diaconi, & Subdiaconi fungentes adſtiterunt.

Ejus obitus.

Guillelmus demùm (poſtquam innumeris beneficiis, ac ampliſſimis Sacerdotiis à Rege Ludovico XII. donatus & auctus eſſet; ipſúmque Regem, obtentô priùs ab eodem Archipræſulatu Rhemenſi, magno apparatu conſecrâſſet vitam finivit Narbonæ die 14. Decembris, anno ſalutis 1515. ſepultus ibidem in primaria urbis ejusdem Eccleſia: cujus vera effigies hodiedum viſitur in Templo S. Crucis. Unde audiendus non eſt Guillelmus Colvenerius in Catalogo Præſulum Rhemenſium, aſſerens vitâ functum Romæ anno 1506. minùs etiam attendendus Ciaconius, referens morbo Neapolitano, ſeu, quod idem eſt, Gallico ſuffocatum.

Ejus pietatis monumenta.

Multa pietatis, dum viveret, inſignia reliquit, Rhemis, Narbonæ, Maclovii, cujus majori Noſocomio magnam pecuniæ ſummam teſtamento transſcripſit, quâ ædificata fuit Comitiorum domus juxta ædem SS. Petri & Chriſtophori: Fertur & Aulam majorem in Palatio Archiepiſcopali Rhemenſi exædificâſſe, & ornaſſe.

Quæ ſcripſerit.

Et quia vir non mediocris eruditionis erat, compoſuit.

Enchiridion Precum Chriſtianarum latinè, Regi Carolo VIII. oblatum.

Hymnos item & Encomia nonnullorum Sanctorum.

Scripſit etiam Acta Synodi, Maclovii habitæ anno 1901.

Decreta pariter utilia pro Cleri reformatione.

Regem Galliæ per omnia obſequentem habuit.

Guillelmi Briſonetæ Cardinalis multa paſſim feruntur elogia, *cui ad interiorem Regis amicitiam patuit aditus*, inquit Jovius. *Ejus conſilio in omnibus Rex nitens acquievit*, ait Bembus in Hiſtoria Veneta. *Ipſi in omnibus, ſive ſeria, ſive ludicra tractarentur, Rex aſſenſum præbuit*, teſtatur Ferronius. *Oraculum Regis, & Regni columna vocatus*, inquiunt multi. *Nihil unquam aggreſſus eſt*, dicit Platina, *quod non honorificè perfecerit.* Hiſque ſimilia plura, quæ longum eſſet referre.

Agunt de eo præter allatos Franciſcus Guicciardinus in Hiſt. Joannes Chénu de Epiſ. Galliæ. Claudius Robertus in Gall. Chriſtiana. Frizonius in Gall. Purp. Aubery in vita. Spondanus in Annal. Eccleſ. Contelorius in Elench Cardin. Et alii quamplurimi.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

GEORGIO AMBOSIANO
S. R. E. CARDINALE.

LXIX.

Ejus origo, vitæq; primordia.

GEORGIUS Amboſianus, Gallus, Petri Amboſiani Principis, Regum quondam Francorum Caroli VII. & Ludovici XI. Cubicularii filius, fratrum octo, ac ſeptem ſororum ex Anna Buellia Sancerrana illuſtri fæmina natu penultimus. Hic ſub annum Chriſti 1460. in lucem editus, optiméque in omni virtutum ac diſciplinarum genere inſtitutus, protractu temporis

Juris

Juris divini humaníque peritiſſimus evaſit: *Vir*, ut Auctores loquuntur, *acris ingenii, alti judicii, & prudentiæ incomparabilis.* Montis Albani Hierarcha laudes divinas, quas vulgò horas diurnas dicimus, ſæpenumerò cum Carolo VIII. adhuc adoleſcente recitabat. Narbonenſis Eccleſiæ curâ deinde ſuſceptâ, Ludovici Aureliani periculoſa tùm arma in Carolum ſtringentis fortunam ſecutus, re improſperè geſtâ, in prælio Armorico unà cum Duce Ludovico victus, captus, atque in vincula conjectus, integro biennio temeritatis ſuæ pœnas luit in turri Bituricenſi. Demùm ſalutis anno 1489. Joannæ Valeſiæ, ac Nunciorum Apoſtolicæ Sedis precibus in libertatem aſſertus, Regi deinceps Carolo, quoad vixit, fidelis extitit, maximóque in rebus arduis, regni tranquillitatem ſpectantibus, emolumento fuit. Eapropter Regis ejuſdem favore ad Rothomagenſem infulam tranſlatus, dimiſſo Narbonenſi Epiſcopatu, hoc uno Sacerdotio (quod ſummæ ipſi laudi datur) ad uſque mortem contentus vixit. Civitatem Rothomagenſem, bellorum injuriis multum deformatam, non modò vivis fontibus affabrè factis, ſed & eleganti ædificiorum ſtructurâ, ac platearum numero condecoravit. Templa paſſim vetuſtate collapſa, ſublato ſqualIore, ac introducto divini cultûs nitore reparavit. Turrim pulcherrimam ſitu, mole, ac artificio nobilem Eccleſiæ Metropolitanæ, qua tùm carebat, adjecit; in qua admiranda illa mole ſuâ campana erat cum hac epigraphe:

Cum Duce Aureliano in prælio capitur, & cuſtodiæ traditur.

Libertati redditus, Carolo deinceps fideliter adhæſit.

Rothomagi Epiſcopus mirè exornat, & inſtaurat.

Je ſuis George d'Amboiſe,
Qui plus que trente ſix mille poiſe,
Et ſi qui bien me péſera,
Quarante mille y trouvera.

Poſt obitum Caroli VIII. Galliarum Regis, ad preces Ludovici XII. (cujus primarius regni Miniſter erat) ab Alexandro VI. anno 1498. abſens adſcriptus eſt Purpuratis Patribus titulo S. Sixti, Cæſare Borgia Alexandri VI. filio notho Galerum deferente; qui pileus Cardinali impoſitus Lutetiæ Pariſiorum à Juliano Rovereo (poſteà ſub Júlio II. nomine ad ſummam rerum aſſumpto) in aula Franciæ tùm commorante, & Legatum Apoſtolicum agente. Anno ſequenti (qui fuit Chriſti 1499.) legationis à latere in tota Gallia, eodem Pontifice mandante, Provinciam accepit. Legationis quoque munere functus eſt apud Reges Hiſpaniæ, Caſtellæ & Legionis, & in Civitate Avenionenſi. Adiit & Regis ſui nomine Maximilianum I. Auguſtum, cum quo arcana multa de bello Italiæ inferendo miſcens, nonnullis ſuaſor fœderis Cameracenſis adversùs Venetos icti creditus eſt. In Gallia plures religioſas Mendicantium familias, à primævo Ordinis ſui inſtituto deviantes, in ordinem redegit: Motus periculoſos in Academia Pariſienſi ex diſcrepantium Doctorum diſcordia exortos ſua auctoritate compeſcuit; ejúſque ſuaſu Rex *Scacarium Rothomagenſe*, ut vocant commune gentis Normannorum forum, ſive Senatum, qui nonniſi certis temporibus ingenti cauſarum detrimento celebrabatur, in Parlamentum continuum commutavit. Aliáque id genus plurima ſummo-

Cardinalis creatus, nonnullis legationib. fungitur.

In Gallia multa utiliter operatur.

mo-

mo Reipublicæ bono & commodo præſtitit, quibus æternam ſuo nomini gloriam apud Galliæ gentes conflavit.

Mediolanũ capit, & ne diripiatur, auctor eſt.

Anno reparatæ ſalutis 1500. Prorex Ludovici XII. Regis in Mediolanenſem Ducatum miſſus, capto apud Novariam Ludovico Sfortia Duce, debellatiſque rebellibus, paucis diebus Ducatum in ſuam poteſtatem redegit. Mediolanum cum exercitu tanquam Prorex, maximo Principum ac nobilium ſtipatus comitatu, ipſo die Veneris ſancto ingreſſus, obvios habuit totius civitatis ordines, pueros, ac Virgines, pullis veſtibus lugubres, protenſis manibus, ac voce lacrymabili *miſericordiam Franciæ* inclamantes; quorum clamoribus commotus, tres integras noctes duxit inſomnes, ne à furenti & licentioſo milite Mediolanum exſcinderetur. Hinc præclaræ illæ Alexandri Minutiani Mediolanenſium Oratoris ad illum voces: *Sed ut ad ea, quæ ad nos ipſos attinent, propiùs divertam, quis hujus clementiſſimi Patris immortalia erga nos beneficia condignè commendabit, cùm trepidante patriâ, imminentem direptionis, & militaris licentiæ, atque libidinis procellam ſolâ ſuâ auctoritate de cervicibus noſtris diſcuſſit? adeò ut, quæ anteà rapinis & cædibus patebant, biduò tuta & pacata reddiderit? Et nos non juſtiùs cum patria parentem nuncupabimus, ipſius clementiâ ſervati Regique potentiſſimo quotidie magìs commendati, quàm Syracuſani Marcellum, à quo fuerant everſi, patronum nuncupârunt, & in perpetuum habuerunt?*

Audiatur hoc loco Minutianus Orator.

Julio II. adverſatur.

Rebus Mediolani ad votum Regis Ludovici compoſitis, digreſſus in Gallias, poſt mortem Alexandri VI. vino medicato è vivis à proprio filio ſublati, Cardinalem Aſcanium Mariam Sfortiam (de quo ſuperiùs n. 54. egimus) à vinculis liberatum ſecum Romam ad nova comitia celebranda perduxit. Ubi conſtitutus, cum aliis Patribus non abſque diſſidio elegit Pium III. hócque mortuo Julium II. contra quem, utpote naturâ auſterum ac prorsùs militarem Piſanæ Synodo favit. Triginta annorum ſpatio Galliæ Regibus à conſiliis fuit, eorum gratiæ & favori ſemper innixus, conciliatâ ſibi perpetuâ populorum benevolentiâ, quibus hoc in ore frequens: *Sinamus facere Georgium, qui nihil non benè agit.*

Memorabile ejus Chriſtianæ pietatis exemplum.

Extat præclarum, nec omittendum Chriſtianæ ejus charitatis & magnanimitatis exemplum, quod refert Stepanus Paſchaſius in Senatu Pariſienſi cauſarum Patronus, ac poſteà in ſuprema Rationum Curia Regius Advocatus, in libro, quem *Diſquiſitionum Gallicarum* nomine inſcripſit: Cùm ſcilicet Vir nobilis quidam, ſed egeſtate laborans, poſſeſſionem haberet nemori Gallionæo, ad Ecclesiam Rothomagenſem pertinenti, contiguam, cujus acceſſione perfectius illud, atque ornatius reddi poterat: proponi fecit Cardinali Amboſiano per interventores ſe illam ipſi vili pretio vendíturum, quòd ex redacta pecunia dotem filiæ nubili conſtituere cogitaret, ipſiúſque benevolentiam hac occaſione captare, quam hac ipſa, & quavis alia poſſeſſione utiliorem ſibi fore ſperaret. Quo ad ſe vocato, cùm eadem ex ipſius ore audiſſet Cardinalis, propoſuiſſétque homini, ſi quis ei tantùm pecuniæ mutuo daret ſine ullo fœnore, quantum collocandæ in Matrimonium filiæ ſatìs eſſet, abſque eo quod poſſeſſionem illa ſuam à majoribus

acce-

acceptam diſtrahere cogeretur, numquid hoc ei multò magìs placeret? *Placeret equidem*, ſubjecit ille, *ſed ubinam hoc ſæculo tales reperiuntur amici?* Cui Cardinalis ſubridens; *Ne in illis procul quærendis multùm labores, en ego ille amicus ero, qui tibi hanc pecuniam ad libitum reſtituendam gratis commodabo.* Protinúſque pactam ſummam eidem in auro numerari fecit, longiſſimo quo voluit tempore ad ſolvendum præfixo. Quo facto, ait hæc narrans Joannes Petrus Camuſius Epiſcopus Bellicenſis, editorum voluminum copiâ ſuperiori ſæculo notiſſimus, in Opuſculo de ſingularibus eventibus: *Maluiſſe illum lucrari & acquirere ſibi Dominum fundi, quàm fundum.*

Religioſos Ordines in Gallia collapſos ſummo ſtudio erexit: ſtantes, vel orientes, aut reſurgentes paternè fovit. S.Franciſcum à Paula (qui è Calabriæ finibus, Ludovici XI. Regis voto, & Sixti IV. Romani Pontificis imperio in Gallias nuper ſe contulerat, virtutúmque ac miraculorum gloriâ Gallicum ſolum luculentiſſimè per id tempus illuſtrabat) mirificè coluit; ejúſque alumnos *Minimos* ex paterna voluntate dictos, & à plebe *bonos homines* ob vitæ ſanctitatem, quam profitebantur, nuncupatos, innumeris beneficiis affecit, ut patet ex ipſis literis, quas ad hunc Cardinalem dedit ſanctiſſimus idem Patriarcha Franciſcus de Paula, quibus Ordinis ſui coloniam (quam exilem ac modicam plantam vocat) ipſius patrocinio commendat. Habentur autem hæ literæ ad calcem Hiſtoriæ ejuſdem Ordinis, quam in lucem dedit Ludovicus Donius d'Atthichy, primùm ejuſdem Ordinis alumnus, deinde Epiſcopus Æduenſis in Gallia.

S. Franciſco de Paula, ejúſque Ordini mirè favet.

Georgius Amboſianus, qui toti Galliæ veluti fulgentiſſimum quoddam virtutum omnium ſidus diu, utilitérque præluxit, tandem anno ſalutis 1510. die 25. Maji, ætatis ſuæ anno quinquageſimo, ſacris Eccleſiæ myſterijs ritè proviſus, & expiatus deceſſit Lugduni. Hunc morti vicinum, animámque jam jam agentem Rex ipſe Ludovicus ſemel iterúmque regiâ ſuâ præſentiâ cohoneſtavit; ejuſque nobiliſſimis exequiis cum omni aula pullatus interfuit, atque omnia ab eo geſta (quod nemini fortaſſè alteri contigit) publica voce coram immenſâ populi multitudine collaudavit. Cadaver Rothomagum delatum, jacet in Templo Metropolitano propè aram principem ſub tumulo magnificentiſſimo, cum hoc inſigni Epitaphio aureis literis marmoreo lapidi inciſo.

Ejus obitus.

Paſtor eram Cleri, Populi Pater, aurea ſeſe
Lilia ſubdebant, Quercus & ipſa mihi:
Mortuus en jaceo, morte extinguuntur honores;
At virtus mortis neſcia, morte viget.

Epitaphium.

Hujus morte multùm exhilaratus Julius Pontifex, exſiliens dixiſſe fertur (ſi Bembo habenda fides) *Benedictus Deus, quia ſublatus eſt hoſtis meus! nunc demum incipio ſolus eſſe Papa.* Sed quantulum, Superi! hoc fuit gaudium? alterô ab obitu Amboſiani annô Julius ipſe ſenio gravatus, morbis exagitatus, bellis ac ſeditionibus vexatus, Pontificatum cum vita poſuit; æmulóque ſuo, cujus interitu tantopere lætabatur, herbam præbuit. Cæterùm multis laudibus ab idoneis Scriptoribus ornàtur paſſim Georgius Cardinalis, Fran-

Julius Pontifex ejus morte lætatur.

Ejus multiplex elogiū.

ciſcus Guicciardinus nobiliſſ. Italiæ ſcriptor in Hiſtoria ſua, *Eum oraculum & authoritatem Ludovici Regis* appellat. Jacobus Alpharabius in Panegyri de Chriſtiani fœderis celebritate ad ſacrum Collegium dictâ, eundem *Sacerdotum florem, Pontificum gemmam, Cleri decus, pauperum patrem, ac perfugium deſolatorum nominat.* Nicolaus Cauſſinus S. J. in ſuo de Regno Dei Commentario ipſum his verbis extollit; *Georgius Amboſianus in Gallia plurimùm valuit gratiâ & authoritate; totus tamen pro Eccleſia, & pro Gallia fuit: ad ſublimia aſcendit, ut ſibi homines devinciret; in aula diu vixit, ut Principi non minùs glorioſè, quàm fideliter inſerviret.* Sed omnium locupletiſſimè Alexander Minutianus in oratione ad ipſum Georgium dicta, ubi inter alia hæc habet: *Sequeſtres facere conſuevit DEUS victoriarum Gallos, qui opibus, armis, equis, virtute, concordiâ abundantes provocari non poſſunt impunè; & cùm ſuperiores fuerint, humanitate vincuntur, benigni, hoſpitales, liberales. Verùm tu in omni tam inclytæ gentis decore præcipuus haberis, quòd ſapientiſſimus Rex maximas Regni curas in te inclinet, quem ſit à pueritia expertus fideliſſimum cuſtodem in omni fortuna, quæ fuit illi ſemper varia, & caſibus inſignis; & amicum nunc intelligat, inter ardua laboris minimè fugientem, cùm vigiliæ nullæ fatigent, nec authoritas corrumpat animum, aut inſolentem uſpiam faciat. Inde in omnium ore verſatur veriſſima confeſſio, poſt Regem in Gallia eſſe nihil Rothomagenſi præclarius, opportunius, melius, prudentius, firmius.* Et paulò infra. *Unus es, qui feliciſſimum efficis Regem, in quo omnia virtutis lumina divinitùs accenſa, tanquam ignem Veſtalem cuſtodis, & in religionem vertis; ut qui incolumitatem rerum amant, nihil magis intendant votis à Deo, quàm ut Rex vivat, & tu poſſis, quæ potes ampliſſima, diu.*

Præclarum Minutiani de eo præconium.

Plurimas alias eximij hujus Cardinalis virtutes & laudes videre eſt paſſim apud Authores cùm ſacros, tum prophanos; ſicut & in duabus Epiſtolis præpoſitis Commentariis Jacobi Cardinalis Papienſis, quamvis eæ Spondano non injuriâ videantur ſuppoſititiæ, ſeu potiùs à Minutiano palpandi Cardinalis causâ confictæ.

A nonnullis ſcriptoribus de duobus reprehenditur.

Reprehenſus tamen, & acerbè notatus legitur ab uno alteróve minùs æquo Scriptore de duobus: alterum, quòd vinum meraciùs & largiùs, quàm leges ſobrietatis ferrent, potaverit: alterum, quòd ad Pontificatûs faſtigium nimio ſtudio adſpirare ſit viſus, ac proptereà, multorum opinione, bella in Italia concitaverit, armatúmque non ſemel Regem in Italiam duxerit; non ut ditiones ſuas Mediolanenſem, ac Genuenſem (quòd ſpecie quidem præſeferebat) recuperaret, ſed revera ut ipſum Cardinalem Rothomagenſem, dejecto è Throno Julio, in Pontificali ſolio collocaret, atque ab eo Imperii coronam acciperet; Præſuléſque Gallos, & Italos, ut Piſas adverſus Julium convenirent, ſtimularet. Hæc, inquam, nonnulli præeunte Jovio, & Garimberto. Quibus an deferendum ſit, judicent illi, qui affectibus vacui me ſunt longè oculatiores. Qui verò ſolas Georgij virtutes, vitijs aut negatis, aut excuſatis, cupiunt, Alexandrum Minutianum adeant, Georgium noſtrum tanquam inculpabile quoddam Numen ad cœlos efferentem.

Cæterùm apud Belcarium legimus, Georgium Cardinalem trecenta aureorum millia teſtamento legaſſe; è quibus plurima ad pios uſus deſtinata fuêre, maximè in dotem centum quinquaginta nubilium puellarum (quarum pudorem perverſo illo tempore ſummoperè periclitatum noverat) honeſtis viris in matrimonium collocandarum: quæ cùm Julius Pontifex, quaſi legari jure non potuiſſent, ſibi tradi poſtulaſſet, negaſſe Regem.

Ejus teſtamentum.

Edidit egregia ſtatuta, cùm ſacra tum profana, pro populi, ac Cleri reformatione.

Scripta.

Orationes nonnullas, elegantes, ac ſucco prudentiæ plenas, ad Regem, Clerum, populum dictas.

Eum celebrant Jacobus Alpharabius in Oratione Panegyrica S. Ludovici. Guicciardinus in Hiſt. Claudius Robertus in Gall. Chriſtiana. Frizonius in Gall. Purp. Aubery in vita. Jacobus Baudier in vita. Joannes Mariana in Hiſt. Hiſp. Ciaconius in Elencho Cardin. Morerius in Dict. Hiſt. & alii plurimi.

ANNO 1492.

Sedente ALEXANDRO VI. Pontifice Maximo

De

PETRO ISUALLIO S.R.E. CARDINALE.

PETRUS Iſuallius, natione Siculus, obſcuro genere ex infimæ fortis parentibus Meſſanæ ortus, natalium exilitatem virtutis & eruditionis ſplendore vehementer extulit. Siquidem morum, religionis, gravitatis, prudentiæ, atque doctrinæ præſtantiâ Ferdinando Siciliæ Regi commendatus, eo adnitente Gubernator primùm Urbis Meſſanæ; deinde Archiepiſcopus Rheginus, ac denique, accedente Alexandri VI. favore, Presbyter Cardinalis S. Cyriaci in Thermis conſtitutus, difficillimis Eccleſiæ temporibus partes vigilantiſſimi Præſulis omnium confeſſione exactiſſimè complevit. Eapropter Romam ab Alexandro Pontifice accitus, quum plurima conſummatæ virtutis & Sapientiæ ſpecimina edidiſſet, ampliſſima legatione ad Reges Hungariæ, Boëmiæ, ac Poloniæ, ſedis Apoſtolicæ nomine, cohoneſtatus eſt.

Ignobili genere ortus, virtutes ſuffragio maximos honores conſequitur.

Cùm autem perverſo eo tempore (uti commemorat in Hirſaugienſi Chronico Trithemius) adeò multiplicati eſſent in Boëmia hæretici, qui vulgò *Foſſarij* nominabantur, propterea quòd in foſſis, cavernis, ſeu ſpeluncis intempeſta nocte convenirent; ac nullâ ſexûs, ætatis, conditionis, ſanguinis, aut pietatis habitâ ratione, more brutorum animantium invicem coirent, ut anno ſalutis 1501. numerus eorum ad novemdecim millia, eóque ampliùs excreviſſe diceretur. Hi ſpretis avitæ religionis legibus, non modò Eccleſiam Dei, ejúſque miniſtros contemnebant, ſed & Sacramenta ſalutis media deſpectui habebant, infinitóſque alios errores cum irreparabili animarum damno profitebantur. Ad quos etiam multi Boë-

Foſſarii hæretici impudiciſſimi hoc tempore in Bohemia vigent.

miæ Proceres, nobiles, atque potentes utriusque ſexûs catervatim deficiebant, ut ſub pietatis ſpecie, carnis commercio liberiùs indulgere ac vacare poſſent: ad quorum alimenta, qui ditioris fortunæ eſſent, multa aureorum millia eleemoſynæ nomine contribuebant. Repertus eſt enim nonnemo (cui Stephano à Roczano nomen erat) genere, potentia, opibus & authoritate nobilis, qui ad propagandam, provehendam, conſervandámque ejusmodi ſectam quadraginta aureorum millia exiguo temporis ſpatio profudiſſe memoratur. Cúmque alius quidam Catholicus apprimè nobilis oppidum quoddam, ejusmodi hæreticis refertum, à Boëmiæ Rege coëmiſſet, iiſdémque hæreticis factâ optione propoſuiſſet, ut aut turpiſſimis ſuis erroribus renunciarent; aut ab Oppido nullâ morâ diſcederent, ad unum omnes relictis facultatibus interdictâ urbe cum baculo exceſſerunt; adque alios ſuæ ſectæ cultores abierunt; à quibus tanquam *Martyres DEI* ſummo cum gaudio & honore ſuſcepti, rebus deinceps neceſſariis abundanter proviſi fuêre: Apoſtolorum imitatores ſeſe profitentes, quibus cùm nihil proprium in privato ſit, ex congeſtâ in commune alimentum pecuniâ, omnia adſint. Hi articulos erroris ſui, pudendis actibus infames, mirâ ſubtilitate, ut inquit Trithemius defendebant; certis quibusdam ſuperſtitionibus & execrationibus recipientes Spiritum erroris (quem *Divinum* ipſi prædicabant) hauſtu grandis muſcæ, quæ in os eorum, dum initiarentur, intromiſſa atque diglutita, non modò eos mirè diſertos & aſtutos; ſed & in malo uſque adeò pertinaces, obduratósque reddebat, ut nullis ampliùs vel acerbiſſimis tormentorum generibus ad frugem reduci poſſent.

Iis favet Stephanus Roczanus, nobilis Bohemus.

Hauſtu Muſcæ diſerti redduntur.

Adverſus hos igitur, aliósque plures in Boëmia pullulantes hæreticos cùm audiſſet Alexander Pontifex Ladislaum Hungariæ & Boëmiæ Regem iturum, Petro Isvallio Cardinali in Hungaria tum Legato præcepit, uti Regem in eo negotio comitaretur; & ſi ad tractationem potiùs, quàm ad arma res perveniret; audiret quidem, ſed nihil priùs hæreticis reſponderet, quàm ad ſedem Apoſtolicam retuliſſet. Habitis itaque frequentibus tam cum Pontifice per literas; quàm cum Rege vivâ voce conſultationibus, cùm nulla reſipiſcentiæ & emendationis ſpes circa Foſſarios affulgeret, ex mutuo Regis & Pontificis decreto in eos tanquam veræ Religionis deſertores hinc cenſuris atque fulminibus; illinc armis & ſuppliciis animadverſum eſt tamdiu, donec impura hæreſis ſtirpitùs exciſa, ad orcum, unde emerſerat, rediret.

Adversùs hos Iſuallius Legatus cum Rege Ladislao pugnat.

Petrus legatione ſua ſtrenuè perfunctus, quum relictâ Hungariâ Italiam repeteret; Ceſenæ, multis itinerum moleſtiis, hoſtiúmque inſidiis fatigatus, repentinâ morte ex propinato toxico cauſatâ deceſſit die 24. Septembris Anno reparatæ ſalutis 1511. Corpus venenoſis tumoribus inflatum, Romam transvectum, Alexandri juſſu ſepulturam accepit in Baſilica Liberiana, cujus quondam Iſuallius Archipresbyter fuit, uti conſtat ex tabulis publicis ab Oldoino in vita relatis. Scripſit autem, antequam

Propinato toxico moritur.

quam purpurâ ornaretur, non abjiciendæ lectionis opuſcula, ut puta: *Ejus Scripta.*

Synthemata in Apocalypſim Joannis.
Commentaria in Pſalmos.
Epiſtolas elegantes ad varios.

Ejus mentionem faciunt Franciſcus Guicciardinus in Hiſtor. Garimbertus in vitis Cardinalium. Paulus de Angelis in deſcript. Baſilicæ Liberianæ. Antonius Aubery in vita. Henricus Spondanus in Annal. Ecclef. Onuphrius Panvinius de Rom. Pontif. Felix Contelorius in Elench Cardinalium. Et nonnulli alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE VERA
S. R. E. CARDINALE.

JOANNES Vera natione Hiſpanus, vir præcellentis ingenii ac LXXI.
peracris prudentiæ ortum duxit ex Arcilla agri Valentini non ignobili oppido. Hic à pueritia in ſcientias omnes quàm diligentiſſimè incumbens, ingenii felicitate non modo ad exactam doctrinæ maturitatem pervenit, ſed & poſt ſuſceptam in utroq; Jure lauream, adeptúmque Salernitanæ Eccleſiæ regimen ab Alexandro VI. Romam accitus, inter Presbyteros Cardinales titulo S. Balbinæ coöptatus eſt. Fuit verò Joannes, ut Scriptores de eo atteſtantur, tantæ eruditionis, probitatis, modeſtiæ & integritatis, ut Alexander Romanus Pontifex Cæſarem Borgiam filium ſuum nothum huic uni inſtituendum, erudiendúmque commiſerit, quamquam vitioſa Diſcipuli indoles, egregiis Magiſtri monitis & pietati neutiquam reſponderit. Et quia mentionem hîc Cæſaris Borgiæ fecimus, ſæpiúſque deinceps de atrocibus ejus factis acturi ſumus, operæ pretium erit ex idoneis Scriptoribus profligatæ ejus vitæ ſeriem immani ſævitia nobilem paucis hoc locò referre.

Ob ſummã eruditionẽ & pietatem Cardinalis creatur: & Cæſari Borgiæ præceptor datur.

Cæſaris Borgiæ vita paucis refertur.

Suſceperat eum in minori fortuna Rodericus pater (Alexander poſteà hujus nominis VI. Romanus Pontifex) ex Vannotia Romana nobili fæmina, quam à formæ venuſtate; & morum illecebris, miràque demùm fœçunditate legitimæ propè uxoris loco habuiſſe conſtat. Vigebat in adoleſcente Cæſare peracutum & erectum ingenium, proptereáque curæ cumprimis Joannis Veræ traditus, exindéque Piſas miſſus, non inutilem ibidem altioribus diſciplinis, ac præſertim juri Civili operam dedit. Sed ubi pater anno ſalutis 1492. corrupti ſuffragii beneficiô Romanus Pontifex eſt renunciatus, in urbem properè rediit, Galeríque purpurei dignitate collatâ, Diaconi S. Mariæ Novæ titulo, in Senatum relatus eſt: Quem honorem poſteà omni labe contaminatus faſtidivit, atque rejecit, quum ad firmiores opes, magnáque imperia effræni libidine raperetur.

Borgia purpurâ donatus, tandem mox rejicit.

Primum omnium permutati ingenii & fluxæ fidei documentum præbuit, quando à Carolo VIII. Gallorum Rege Neapolim contendente (cui à patre Pontifice Legati ſpecie, comes & obſes datus fuerat) è Velitris Romam profugit. Exinde armorum ſtudio teneri, contemnere galeri decus, & Candiano fratri, qui ductaret exercitum, invidere cœpit, eò quidem inſanæ æmulationis exitu, ut ipſo fratre Candiano, quo cum hilariter apud matrem cœnârat, jugulato, projectóque in Tyberim, ſe totum à ſenatorio ordine abdicatâ purpurâ, & deſumptô militari ſagô ad arma transferret, & Pontificiis copiis præficeretur, connivente prorsùs ad immane parricidii ſcelus patre Pontifice; qui & ipſe vim ſibi afferri ab efferato filio proculdubiò metuebat. Itaque ſublatô principatûs æmulô (quod ita ad explendas cupiditates expediret) Gallis ſe conjunxit, fecítque ſponſalia cum Carlotta Albretæ familiæ regii ſanguinis puellâ, apud Aquitanos perquàm illuſtri. Tum enim Pontifex totus in eam incubuerat curam, ut ingentes filio opes, perampliq́ue imperii facultates vel ſummâ cum injuriâ pararet: Ejectis primò Urbe Româ, totôque Latio Columniæ familiæ Principibus, Urſiniſque demùm inſigni dolo deletis, & excisâ propè Cajetanorum familiâ, quum ejus Proceres, occupato per vim eorum dominatu, veneno aut ferro ſuſtuliſſet.

Fratrem Candianū occidit.

Carlottam Albretam uxorem duxit.

Verterat quoque eandem ſævitiæ atque perfidiæ rabiem in reliquos Pontificiæ dignitatis regulos, quatuórque ſimul Camertium Principes Varaniæ antiquiſſimæ ſtirpis ſtrangulârat. Guidonem Feltrium Urbini Ducem principatu pepulerat. Joannem Sfortiam, Piſaurô ademptô, paratam cædem effugere coëgerat; expulſis etiam Arimino Malateſtis. Et cùm Galliæ togatæ imperium affectaret, Catharinam Sfortiam Hieronymi Riarii quondam uxorem, Gallicis fretus auxiliis, Forolivio & Forocornelio dejecerat, captámque conſtantiſſimi animi fœminam, quum ad meditatum ſtuprum allicere non poſſet, magno probro, parúmque virili ſuperbiâ in triumphum Romam perduxit, explicatis in ſignum ambitionis ſuæ militaribus vexillis, hunc titulum præferentibus; *Aut Cæſar; aut nihil.* Quaſi nihil animo mediocre, ſed immoderata omnia, & longè maxima homo vanus, crudelis, & impius cupere videri vellet.

Ejus exeranda facinora breviter indigitantur.

His tanti belli ſumptibus, cùm ſacroſancti ærarii pecunia minimè ſufficeret, opulentiſſimum quémque ex aula ſacerdotem, & in his aliquot Cardinales veneno tollendos curabat, ut eorum divitiis in Fiſcum redactis potitus, profuſiſſimè largiretur. Unâ enim liberalitate, qua milites ſibi obnoxios & fidos redderet, famam quærebat, ita ut quum adſciviſſet ſibi in ſtipendium multos undique manu promptos, & ex ſecunda claſſe Romanorum civium, cenſu atque audaciâ præpotentes, affectare Romanæ civitatis imperium, urbem Hiſpanis inquilinis replere, & per eos nobiliſſimi ſanguinis Proceres, quos ejeciſſet, diu arcere à patria ſperaret. Hæc cum indulgentiſſimo patre Alexandro cogitans, attonitâ in urbe noctu vagabatur, quum nuſquam interdiu viſeretur, quoniam lu-

Exhausto Pontificio ærario, in Cardinales graſſatur.

Romanæ urbis imperium affectat.

lucem libenter effugeret, ne deformis & truculenta ejus facies ſpectaretur.

Noviſſimè tot cædium cruore nondum ſatiatus, Aſtorem Manfredum, quem Faventia expulerat, quòd eſſet decorus adoleſcens, ſceleſtè & immaniter priùs conſtupratum, & mox fractâ cervice necatum, Tybri merſit. Arragonium item adoleſcentem Biſelii Principem, Alphonſi Regis filium, & Lucretiæ ſororis ſuæ maritum in atrio Vaticani Templi aggreſſus, ad necem propè vulneravit; & quoniam ſpes eſſet, curari poſſe, in ipſo cubiculo, lectóque nuptiali ſororis decumbentem, intromiſſis ſicariis mactari juſſit. Borgiam quoque juniorem Cardinalem, quòd Candiano fratri faviſſet, veneno ſuſtulit. Joannem demùm Cerbellionem, virum domi militiæque nobilem, quòd pudorem in fæmina Borgianæ domûs ſeveriùs cuſtodiret, noctu à cœna redeuntem adactô per viſcera gladiô crudeliter interemit. Ab eo quoque capitali ſupplicio affectus eſt Jacobus Sanctacrucius præclaræ nobilitatis civis (quo nemo ipſi Cæſari Borgiæ, dum viveret, amicior & familiarior fuit) non aliam ob cauſam, quàm quòd validam promptiſſimorum hominum manum ex factione Urſinâ ſubitò, cùm vellet, cogere; & ad omne audendum facinus impellere poſſet.

Nobiliſſimû quemque crudelis tyrannus occidit.

Hanc infamis ſæculi peſtem, cùm neque Superi, neque homines diutiùs ferre poſſent, fatalis Pincernæ error ad præclaram magni Numinis providentiam utrumque (Patrem ſcilicet & filium) ſuſtulit, dum in hortis Hadriani Cardinalis Cornetani non longè à Vaticano cœnantes, ex medicatâ Falerni vini lagenâ, quæ nonnullis opulentis Cardinalibus convivis ad exitium parata erat, venenum ebibiſſent. Pater utpotè ſenex furentis in viſcera veneni vim diu ferre non potuit, ſed mox altero à ſumpto toxico die lividus ac niger factus, poſtquam pœnitentiæ, Euchariſtiæ, extremæque Unctionis Sacramenta percepiſſet, circa ſalutis annum 1503. expiravit. Cæſar filius, qui dilutiùs bibiſſet, atrociſſimo, eoque lethali proximo morbo correptus, vigore ætatis, ac opportunorum uſu remediorum (inter quæ fuiſſe dicunt, quòd recens exenteratæ mulæ utero incluſus, eo calore refocillatus fuerit) vitam quidem ſervavit, ſed morbum diuturnum, longéque moleſtiſſimum evitare non potuit: Sic ut magnis conſeptus copiis Dux acer, uſui eſſe nequiverit, dilabentéſque copias, & duos veteres hoſtes (Pium III. ac Julium II.) pauciſſimis diebus Pontifices creatos viderit. Sed Julius hominem vel mille neces meritum, quem in mole Hadriani cuſtodiri juſſerat, ea pactione dimiſit, ut togatæ Galliæ Arces reciperet. Elapſus itaque Cæſar ab Oſtia navigio Neapolim pervenit, ubi à Magno Conſalvo juſſu Ferdinandi Regis comprehenſus, in Hiſpanias devectus eſt, ne vir bellicoſus & inquietus (quum ad eum magnus inſolentium militum concurſus fieret) recentis in Italia partæ pacis tranquillitatem turbaret.

Alexander VI. Cæſaris Borgiæ pater veneno extinguitur.

Cæſar variis remediis uſus convaluit.

Captivus mittitur in Hiſpaniam.

Ad extremum Cæſar poſt tertium captivitatis annum deceptis cuſtodibus è Medinæ arce funibus ſe dejecit, beneficióque Pigmentelli Beneventani Principis nactus equum ad Joannem Can-

tabriæ

depoſuit. Alexandrum germanum fratrem ex Lithuaniæ Duce à Poloniæ Proceribus in Regem electum Cracoviæ in principe Baſilica die 12. Decembris anni 1502. incredibili pompa & apparatu regio diademate cinxit; à quo, dum in Lithuaniam, Moſcos contra Lithuanos bellum gerentes compreſſurus, ſe reciperet; Regni Polonici Gubernator eſt conſtitutus. Hac auctus dignitate, quum nullâ ſacri characteris habitâ ratione ignavo otio, crapulis, ac voluptatibus totus difflueret, morbô Gallicô ex vaga fortaſſe Venere accitô, juveni quàm ſeni propior interiit die 21. Martii, anno reparatæ ſalutis 1503. poſtquam annos decem & ſeptem Eccleſiæ Cracovienſi præfuiſſet. Corpus Vilnâ Cracoviam advectum, ibidem in primario Templo, Reginâ matre funus filij proſequente, in marmoreo monumento, ſtatuis, ac inſcriptionibus inſigni, honorificè conditum eſt. Hujus depravatos mores ac vitam deſcribens Martinus Cromerus, his brevibus verbis uſus eſt. *Fridericus regius juvenis etſi pluribus eximiis virtutibus in primordio ætatis fulſiſſet, factus tamen adultior, improbis moribus eas propè omnes, quaſi ſpongiâ ſuperinductâ, delevit: ſiquidem ignavô otiô, crapulâ, deliciis, aſſiduiſque compotationibus in fumo & ſordibus cum ſuis gregalibus marceſcens, ad extremum morbô Gallicô confectus eſt, teſte Matthia Michovienſi Medico.*

Alexandrũ fratrem in Regem Poloniæ ungit.

Ejus immaturus obitus.

Quid Cromerus de eo ſentiat?

Sed ne ſolos humanæ imbecillitatis lapſus in Friderico attendiſſe videamur, debemus & eas virtutes breviter in medium proferre, quibus ſi non vitia æquavit, magnam ſibi certè gloriæ ſegetem comparavit: erat enim uti ditiſſimus, ſic & in pauperes largiſſimus, maximè eos, quos pudor ingenuus à colligenda publicè ſtipe abſterrebat. Porrò in Gneſnenſem Eccleſiam nemo ex anteceſſoribus majora, ampliora, numeroſiora intulit munera, in auro, argento, gemmis & pretioſis lapidibus, calicibus, crucibus, candelabris, pelvibus, thuribulis, reliquiariis, caſulis, dalmaticis ſericis auro & unionibus intertextis, quorum deſcriptio benè longa extat in tabulario ejuſdem Metropolitanæ Eccleſiæ. Egregium quoque munificentiæ ſuæ monimentum reliquit in Baſilica Cracovienſi, nempe thecam auream gemmis & artificio nobilem, in qua Cranium Divi Stanislai martyris continetur. Crucem verò ingentis precij & ponderis, ante ipſum præferri ſolitam, in neceſſitates ejuſdem Eccleſiæ converti ſupremis tabulis juſſit. Gneſnæ ante portam civitatis celebre Xenodochium ad ſubſidium pauperum infirmorum à fundamentis erexit, ac dotavit. Synodos duas, alteram Gneſnæ; Petricovij alteram celebravit, in quibus Sacerdotes quartam cenſûs Eccleſiaſtici partem Alberto fratri Poloniæ Regi, tum bellum in Turcas meditanti, pro ſubſidio contribuere juſſit.

Ejus mira liberalitas in pauperes & Eccleſias.

Ejus ſcripta.

Edidit egregia ſtatuta, tum pro Clero Gneſnenſi, tum pro Cracovienſi.

Sermones item duos, in Synodis ad Clerum habitos.

Ejus mentionem faciunt Martinus Cromerus in hiſt. Polon. Stephanus Damaleviez de Epiſc. Cracovien. & Archiepiſ. Gneſnen. Aubery in vita Contelorius in Elencho Cardin. Panvinius de Rom. Pontif. Garimbertus de Cardinalib. Victorellus & Ughellius in addit. ad Ciac. Et alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

GUILLELMO BRISSONETA S. R. E. CARDINALE.

GUILLELMUS Briſſoneta honeſtis in Gallia natalibus ortus, LXVIII.
parentes habuit Joannem Briſſonetam Aquarum & Sylvarum Galliæ Præfectum, Dominum de Vecennes &c. ſuo ævo *Patrem pauperum* nuncupatum; & Joannam Berthelotam lectiſſimam fœminam: fratrem verò Robertum Galliæ Cancellarium, S. Vedaſti Atrebatenſis Abbatem, & Rhemorum Archiepiſcopum. Guillelmus egregiis animi dotibus prӕditus, Ærarij Gallici primarius Oeconomus à Carolo VIII. Rege conſtitutus, uxorem duxit Rolletam Berneam, pari virtutis ac venuſtatis decore virginem, ex qua fauſta propagine quinque utriusque ſexûs liberos ſuſtulit: Joannem ſcilicet, rationum regiarum ſubducendarum Præſidem; Guillelmum Epiſcopum Lodevenſem, ac S. Germani à Pratis Archimandritam, apud Julium II. Pont. Max. Oratorem regium; & Dionyſium Tolonenſem primò, mox Lodevenſem, ac demum Maclovienſem Antiſtitem; duáſve prӕtereà eximiæ virtutis ac formæ filias, ambas honeſtiſſimis viris in matrimonium locatas.

Hujus Pater. Pater pauperū dictus.

Ductâ uxore quinque liberorum fit Pater.

Guillelmus, demortuâ conjuge, ſacris Ordinibus ſuſceptis inauguratus eſt Præſul Nemauſenſis primò; deinde Maclovienſis: primam ſedem poſteà Michaëli nepoti; alteram Dionyſio filio, retentâ nihilominus Epiſcopi appellatione, reſignavit. Auctor fuit Carolo Galliæ Regi expeditionis Neapolitanæ contra Ferdinandum Arragonenſem ejúſque patrem Alphonſum Neapoli Regem. Juvat rem paulò altiùs, ex ipſis hauſtam fontibus in gratiam lectoris hoc loco refere.

Sacris initiatus variis dignitatibus ornatur.

Anno 1493. quo glorioſiſſimus Imperator Fridericus III. Auſtriacus, poſt quinquageſimum tertium imperij annum fato conceſſit, Carolus VIII. Francorum Rex bellicæ laudis avidiſſimus adoleſcens, Procerum ſuorum vocibus, ac maximè Guillelmi Briſſonetæ hortatu incitatus, adverſus Arragonios Reges terrâ marique bellum ſuſcepit, evocante eum atque adjuvante Ludovico Sfortia, qui Arragonio nomini erat infenſiſſimus. Ea namque tempeſtate, fatali malo Italiæ nati, exitialibus inter ſe conſilijs diſſidebant Alphonſus Rex Neapolitanus, & Ludovicus Sfortia Mediolani Princeps, qui tum potentiâ, atque nominis authoritate ſupra cæteros eminere credebantur: ille apprimè ferox, bellicoſus, & inſolens; hic verò ingenio ſubtili, aſtuto, maximéque ambitioſo, odia contraxerant, quæ minimè expiari poſſent, niſi dijudicante belli fortunâ alteruter præceps, daretur. Itaque Carolus, pacati atque opulenti Regni ſubnixus facultatibus, inſtigante Briſſoneta, vehementi impetu Italiam intrans, & ſubitò percurrens, quantum Galli armis, auſi-

Carolo Galliæ Regi, ut bello Reges Neapolitanos peteret, author eſt.

Carolus felici armorū progreſſu Italiam percurrit.

auſúque valerent, cum ignominia Italicæ diſciplinæ pluribus prælijs oſtendit. Hæc enim ferè tota, (teſte Jovio) aut inſcitiâ, atque avaritiâ ſuperiorum Ducum; aut longo otio reſtincta perierat: ſic, ut nemo ducum, aut militum ſupereſſet, qui cruentam aciem ſe vidiſſe teſtaretur. Quo vitio accidit, ut facilè Gallus honeſtum prætendens Titulum, Piſanos ejectis Florentinis, hos verò ejectis Mediceis, & Senenſes pulſo Pandulpho Petruccio, vendicaſſe in libertatem videri vellet. Exinde Pontificem Alexandrum, terrore invecti in Urbem exercitûs, ſublatum (poſtquam Briſſonetam, inſtante Carolo Rege, Cardinalem Titulo S. Pudentianæ dixiſſet) ad fœdus ineundum compulit, Zizimúmque Bajazethis Turcarum Imperatoris fratrem ſibi tradere coëgit: quo adjutore in Græciam ſe trajecturum, confecto Arragonio bello, prædicabat.

Alexandrũ IV. armis territum in fœdus cogit.

Qua inuſitata Galli hoſtis felicitate cuncta obvia ſternentis perculſus Alphonſus, ideóque nihil pro priſtina ſua militari laude auſus, ita deſpondit animum, ut Ferdinando filio Regnum cederet; extemplóque cum regia gaza in Siciliam profugeret; eo eventu, ut filius pari hoſtium impetu undique pulſus urbe Neapoli, atque arcibus, Regnóque demum toto ocyſſimè pelleretur.

Neapolitani Reges Regno pelluntur.

Obſtupuêre ſtatim ad ejus ingentis, celeriſque victoriæ curſum cuncti Principes, uſque adeò conſternatis metu animis, ut in unum pro publica ſalute: dignitatéque Italici nominis conſpirarent, & arma contra Gallos undique cogerent. His rebus cognitis Carolus Campanis, Brutijs, Apulis, & Samnitibus, valido copiarum præſidio confirmatis, regredi extemplò; & contra infeſtos viam ferro aperire conſtituit, atque ita profugiente Alexandro, Romam prætervectus, Piſas repetijt, & per Apuanos Ligures ſuperato Apennino, ad Tarum amnem profectus, Venetas & Sfortianas copias, cum tranſitu prohibere conantes, cruento edito prælio ita proſtravit, ut pœnè intactus, & nuſquam poſteà laceſſitus in Galliam rediret, nec Italici belli obliviſceretur: renovatâ namque amicitiâ cum Ludovico Sfortia, reſtitutáque ei Novariâ, quam Ludovicus Aurelianus occuparat, Ferdinandum Regem paternum repetentem Regnum longo exercuit bello: eo tamen rerum exitu, ut Galli Duces militéſque ad unum propè omnes variis caſibus, variante fortunâ, interirent; & ipſe demum tertio anno, poſtquam Neapolim ceperat, apud Amboſiam oppidum, ex ludo parvæ ſphæræ rediens, ignobili in cella, ſubito animæ deliquio correptus expiraret. Vixit annos ſupra viginti nonniſi ſeptem, imperavit decem.

Veneti & Sfortiani funduntur à Carolo.

Duces Galli, ac ipſe denique Carolus pereunt.

Id verò Carolo Regi æterno probro datum eſt, quòd intempeſtivis amoribus deditus, enervatúſque molli otio apud Allobrogum diffluentia longo luxu oppida, Aureliano Novariæ obſeſſo opem ferre noluerit; repudiatámque conjugio Margaritam Maximiliani Cæſaris filiam abs ſe expetitam, deſponſatámque, ad patrem remiſerit, ut Anna Britanniæ citerioris Reguli filia, hæréſque majore commodo duceretur: quod Reges nullis pudoris potiùs, quàm commodi privati legibus obediant.

Carolo quid vitio detur?

Sub-

Sublato è vivis Carolo VIII. Regnum Galliæ jam antè ſibi debitum recipit Ludovicus Aurelianenſium Dux. Hic, cum Regno Neapolitano, Inſubrum quoque imperium hæreditario jure ad ſe pertinere contendens (quippe cujus avia Valentina fuerat primi Inſubrum Ducis Joannis Galleatii filia) contra Ludovicum Sfortiam, Regem Fridericum Neapolitanum, cum Alexandro Pontifice, quem variis officiis ſibi devinxerat, Florentinis, Venetis, & Ferdinando Hiſpaniæ Rege execrabile (ut Ciaconius loquitur) ac Italiæ funeſtum fœdus, his conditioibus percuſſit: *Ut Principatu Mediolanenſi acquiſito, Cremona Venetis dederetur; & Cæſar Borgia Papæ filius, qui ſacram purpuram, ductâ uxore Carolota de Albreto, Regis Navarræ filiâ, & Francorum Regis propinquâ, depoſuerat, ſociorum auxilio, Æmiliam, Flaminiam, Picenum, & Umbriam, veteribus Dominis ejectis, obtineret: Reges verò Hiſpaniæ, & Franciæ Regnum Neapolitanum æquis conditionibus inter ſe dividerent.* Ingentibus igitur, & potentiſſimis copiis mutuò comportatis, Ludovicus Sfortia parvo labore à Galliæ Rege Mediolani imperio exutus, atque cum fratre Aſcanio Cardinale captivus in Galliam ductus, ibidem non multò pòſt in carcere, erepto ſcribendi ſolatô, rebus humanis exceſſit. Cremona Venetis ex icto fœdere ceſſit: Bello deinde in Regnum Neapolitanum traducto, Fridericus Rex conſternatus, tantis viribus impar, hoſtis potiùs manifeſti Ludovici XII. quàm Regis Hiſpani Ferdinandi propinqui ſui, miſericordiam experiri voluit; ad quem ſupplex profectus, contumelioſiùs, quàm ſperaverat, ab eo tractatus eſt, nullo vel mediocris urbis Principatu obtento: Qui & ipſe, paulò pòſt exul & miſer, mœrore animi ex irritæ ſpei dolore concepto interiit. In Regni autem diviſione inter Hiſpanos Galloſque diſcordiâ exortâ, Gallis omnibus ultore DEO cæſis, regnum ad ſolos Hiſpanos, aſtu & fortitudine Ducis Conſalvi magni pervenit.

Ludovicus Galliæ Rex cum Alexandro Pont. Ferdinando Hiſp. Rege, Venetis ac Florentinis funeſtum Italiæ fœdus init.

Friderici conditiones.

Ludovicus Sfortia captivus abductus moritur in carcere.

Fridericus Neapolit. ex animi mœrore obit.

In hoc memorabili bello virtus Guillelmi Briſſonetæ Cardinalis multùm eminuit: Ipſe ſiquidem (ut Ciaconius in vita teſtatur) commutatis thiarâ, epomide, pedo, ac ſacro codice cum galea, thorace gladio, umbone, tanquam armatus miles, generoſa facie terribilis, concertanti Galliæ Regi individuo comes adhæſit, pluriésque præſentiſſima capitis diſcrimina adverſis immixtus agminibus ſubivit. Denique fatali hoc bello Gallis æquè ac Italis funeſto, defunctus, reaſſumptâ thiarâ auctor præcipuus fuit Conciliabuli Piſani, adversùs Julium II. à nonnullis factioſis Cardinalibus, ſub favore Maximiliani I. Cæſaris, ac Ludovici XII. Galliæ Regis, celebrati: Quare à ſubirato Julio Romam ad dicendam cauſam citatus, cùm non obſequeretur; tanquam contumax, ac læſæ Majeſtatis reus, purpurâ ac honoribus privatus eſt die 24. Octobris anni 1511. Verùm triennio pòſt ad cor rediens, ac reſipiſcens, ejuratô Schiſmate, à Leone X. non modò priſtinæ dignitati reſtitutus, ſed & Prænestinus inſuper Epiſcopus renunciatus eſt, cùm anteà rexiſſet Albanenſem ac Tuſculanam Eccleſias. Huic ſacris aliquando in Cœnobio Andegavenſi ſolemniter operanti, duo ex Rolletta Bernea legitimo thoro ſuſcepti filii Guillelmus ſcilicet Meldenſis, &

Briſſonetæ Cardin. fortis ac ſtrenuus miles.

Julio II. adverſatur, & ab eodem dignitatibus ſpoliatur.

Filios ad aram ſibi miniſtrantes habet.

 Dio-

Dionyſius Maclovienſis Epiſcopi, officio Diaconi, & Subdiaconi fungentes adſtiterunt.

Ejus obitus. Guillelmus demùm (poſtquam innumeris beneficiis, ac ampliſſimis Sacerdotiis à Rege Ludovico XII. donatus & auctus eſſet; ipſúmque Regem, obtentô priùs ab eodem Archipræſulatu Rhemenſi, magno apparatu conſecrâſſet vitam finivit Narbonæ die 14. Decembris, anno ſalutis 1515. ſepultus ibidem in primaria urbis ejusdem Eccleſia: cujus vera effigies hodiedum viſitur in Templo S. Crucis. Unde audiendus non eſt Guillelmus Colvenerius in Catalogo Præſulum Rhemenſium, aſſerens vitâ functum Romæ anno 1506. minùs etiam attendendus Ciaconius, referens morbo Neapolitano, ſeu, quod idem eſt, Gallico ſuffocatum. Multa *Ejus pietatis monumenta.* pietatis, dum viveret, inſignia reliquit, Rhemis, Narbonæ, Maclovii, cujus majori Noſocomio magnam pecuniæ ſummam teſtamento transſcripſit, quâ ædificata fuit Comitiorum domus juxta ædem SS. Petri & Chriſtophori: Fertur & Aulam majorem in Palatio Archiepiſcopali Rhemenſi exædificâſſe, & ornâſſe.

Quæ ſcripſerit. Et quia vir non mediocris eruditionis erat, compoſuit.

Enchiridion Precum Chriſtianarum latinè, Regi Carolo VIII. oblatum.

Hymnos item & Encomia nonnullorum Sanctorum.

Scripſit etiam Acta Synodi, Maclovii habitæ anno 1501.

Decreta pariter utilia pro Cleri reformatione.

Guillelmi Briſonetæ Cardinalis multa paſſim feruntur elogia, *Regem Galliæ per omnia obſequentem habuit.* *cui ad interiorem Regis amicitiam patuit aditus*, inquit Jovius. *Ejus conſilio in omnibus Rex nitens acquievit*, ait Bembus in Hiſtoria Veneta. *Ipſi in omnibus, ſive ſeria, ſive ludicra tractarentur, Rex aſſenſum præbuit*, teſtatur Ferronius. *Oraculum Regis, & Regni columna vocatus*, inquiunt multi. *Nihil unquam aggreſſus eſt*, dicit Platina, *quod non honorificè perfecerit.* Hiſque ſimilia plura, quæ longum eſſet referre.

Agunt de eo præter allatos Franciſcus Guicciardinus in Hiſt. Joannes Chéuu de Epiſ. Galliæ. Claudius Robertus in Gall. Chriſtiana. Frizonius in Gall. Purp. Aubery in vita. Spondanus in Annal. Eccleſ. Contelorius in Elench Cardin. Et alii quamplurimi.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

GEORGIO AMBOSIANO S. R. E. CARDINALE.

LXIX. GEORGIUS Amboſianus, Gallus, Petri Amboſiani Principis, Regum quondam Francorum Caroli VII. & Ludovici XI. Cubicularii filius, fratrum octo, ac ſeptem ſororum ex *Ejus origo, vitæq; primordia.* Anna Buellia Sancerrana illuſtri fæmina natu penultimus. Hic ſub annum Chriſti 1460. in lucem editus, optiméque in omni virtutum ac diſciplinarum genere inſtitutus, protractu temporis

Juris

Juris divini humaniſque peritiſſimus evaſit: *Vir*, ut Auctores loquuntur, *acris ingenii, alti judicii, & prudentiæ incomparabilis.* Montis Albani Hierarcha laudes divinas, quas vulgò horas diurnas dicimus, ſæpenumerò cum Carolo VIII. adhuc adoleſcente recitabat. Narbonenſis Eccleſiæ curâ deinde ſuſceptâ, Ludovici Aureliani periculoſa tùm arma in Carolum ſtringentis fortunam ſecutus, re improſperè geſtâ, in prælio Armorico unà cum Duce Ludovico victus, captus, atque in vincula conjectus, integro biennio temeritatis ſuæ pœnas luit in turri Bituricenſi. Demùm ſalutis anno 1489. Joannæ Valeſiæ, ac Nunciorum Apoſtolicæ Sedis precibus in libertatem aſſertus, Regi deinceps Carolo, quoad vixit, fidelis extitit, maximóque in rebus arduis, regni tranquillitatem ſpectantibus, emolumento fuit. Eapropter Regis ejuſdem favore ad Rothomagenſem infulam translatus, dimiſſo Narbonenſi Epiſcopatu, hoc uno Sacerdotio (quod ſummæ ipſi laudi datur) ad uſque mortem contentus vixit. Civitatem Rothomagenſem, bellorum injuriis multum deformatam, non modò vivis fontibus affabrè factis, ſed & eleganti ædificiorum ſtructurâ, ac platearum numero condecoravit. Templa paſſim vetuſtate collapſa, ſublato ſquallore, ac introducto divini cultûs nitore reparavit. Turrim pulcherrimam ſitu, mole, ac artificio nobilem Eccleſiæ Metropolitanæ, qua tùm carebat, adjecit; in qua admiranda illa mole ſuâ campana erat cum hac epigraphe:

Cum Duce Aureliano in prælio capitur, & cuſtodiæ traduntur.

Libertati redditus, Carolo deinceps fideliter adhæſit.

Rothomagi Epiſcopus mirè exornat, & inſtaurat.

Je ſuis George d'Amboiſe,
Qui plus que trente ſix mille poiſe,
Et ſi qui bien me péſera,
Quarante mille y trouvera.

Poſt obitum Caroli VIII. Galliarum Regis, ad preces Ludovici XII. (cujus primarius regni Miniſter erat) ab Alexandro VI. anno 1498. abſens adſcriptus eſt Purpuratis Patribus titulo S. Sixti, Cæſare Borgia Alexandri VI. filio notho Galerum deferente; qui pileus Cardinali impoſitus Lutetiæ Pariſiorum à Juliano Rovereo (poſteà ſub Julio II. nomine ad ſummam rerum aſſumpto) in aula Franciæ tùm commorante, & Legatum Apoſtolicum agente. Anno ſequenti (qui fuit Chriſti 1499.) legationis à latere in tota Gallia, eodem Pontifice mandante, Provinciam accepit. Legationis quoque munere functus eſt apud Reges Hiſpaniæ, Caſtellæ & Legionis, & in Civitate Avenionenſi. Adiit & Regis ſui nomine Maximilianum I. Auguſtum, cum quo arcana multa de bello Italiæ inferendo miſcens, nonnullis ſuaſor fœderis Cameracenſis adverſùs Venetos icti creditus eſt. In Gallia plures religioſas Mendicantium familias, à primævo Ordinis ſui inſtituto deviantes, in ordinem redegit: Motus periculoſos in Academia Pariſienſi ex diſcrepantium Doctorum diſcordia exortos ſua auctoritate compeſcuit; ejúſque ſuaſu Rex *Scacarium Rothomagenſe*, ut vocant commune gentis Normannorum forum, ſive Senatum, qui nonniſi certis temporibus ingenti cauſarum detrimento celebrabatur, in Parlamentum continuum commutavit. Aliáque id genus plurima ſummo

Cardinalis creatus, nonnullis legationib. fungitur.

In Gallia multa utiliter operatur.

mo Reipublicæ bono & commodo præſtitit, quibus æternam ſuo nomini gloriam apud Galliæ gentes conflavit.

Mediolanū vapit, & ne dirripiatur, auctor eſt.

Anno reparatæ ſalutis 1500. Prorex Ludovici XII. Regis in Mediolanenſem Ducatum miſſus, capto apud Novariam Ludovico Sfortia Duce, debellatiſque rebellibus, paucis diebus Ducatum in ſuam poteſtatem redegit. Mediolanum cum exercitu tanquam Prorex, maximo Principum ac nobilium ſtipatus comitatu, ipſo die Veneris ſancto ingreſſus, obvios habuit totius civitatis ordines, pueros, ac Virgines, pullis veſtibus lugubres, protenſis manibus, ac voce lacrymabili *miſericordiam Franciæ* inclamantes; quorum clamoribus commotus, tres integras noctes duxit inſomnes, ne à furenti & licentioſo milite Mediolanum exſcinderetur. Hinc præclaræ illæ Alexandri Minutiani Mediolanenſium Oratoris ad illum voces: *Sed ut ad ea, quæ ad nos ipſos attinent, propiùs divertam, quis hujus clementiſſimi Patris immortalia erga nos beneficia condignè commendabit. cùm trepidante patriâ, imminentem direptionis, & militaris licentia, atque libidinis procellam ſolâ ſuâ auctoritate de cervicibus noſtris diſcuſſit? adeò ut, quæ anteà rapinis & cædibus patebant, biduò tuta & pacata reddiderit? Et nos non juſtiùs eum patriæ parentem nuncupabimus, ipſius clementiâ ſervati Regique potentiſſimo quotidie magis commendati, quàm Syracuſani Marcellum, à quo fuerant everſi, patronum nuncupârunt, & in perpetuum habuerunt?*

Audiatur hoc loco Minutianus Orator.

Julio II. adverſatur.

Rebus Mediolani ad votum Regis Ludovici compoſitis, digreſſus in Gallias, poſt mortem Alexandri VI. vino medicato è vivis à proprio filio ſublati, Cardinalem Aſcanium Mariam Sfortiam (de quo ſuperiùs n. 54. egimus) à vinculis liberatum ſecum Romam ad nova comitia celebranda perduxit. Ubi conſtitutus, cum aliis Patribus non abſque diſſidio elegit Pium III. hócque mortuo Julium II. contra quem, utpote naturâ auſterum ac prorsùs militarem Piſanæ Synodo favit. Triginta annorum ſpatio Galliæ Regibus à conſiliis fuit, eorum gratiæ & favori ſemper innixus, conciliatâ ſibi perpetuâ populorum benevolentiâ, quibus hoc in ore frequens: *Sinamus facere Georgium, qui nihil non benè agit.*

Memorabile ejus Chriſtianæ pietatis exemplum.

Extat præclarum, nec omittendum Chriſtianæ ejus charitatis & magnanimitatis exemplum, quod refert Stepanus Paſchaſius in Senatu Pariſienſi cauſarum Patronus, ac poſteà in ſuprema Rationum Curia Regius Advocatus, in libro, quem *Diſquiſitionum Gallicarum* nomine inſcripſit: Cùm ſcilicet Vir nobilis quidam, ſed egeſtate laborans, poſſeſſionem haberet nemori Gallionæo, ad Eccleſiam Rothomagenſem pertinenti, contiguam, cujus acceſſione perfectius illud, atque ornatius reddi poterat: proponi fecit Cardinali Amboſiano per interventores ſe illam ipſi vili pretio venditurum, quòd ex redacta pecunia dotem filiæ nubili conſtituere cogitaret, ipſiúſque benevolentiam hac occaſione captare, quam hac ipſa, & quavis alia poſſeſſione utiliorem ſibi fore ſperaret. Quo ad ſe vocato, cùm eadem ex ipſius ore audiſſet Cardinalis, propoſuiſſétque homini, ſi quis ei tantùm pecuniæ mutuo daret ſine ullo fœnore, quantum collocandæ in Matrimonium filiæ ſatis eſſet, abſque eo quod poſſeſſionem illa ſuam à majoribus

acce-

acceptam diſtrahere cogeretur, numquid hoc ei multò magis placeret? *Placeret equidem*, ſubjecit ille, *ſed ubinam hoc ſæculo tales reperiuntur amici?* Cui Cardinalis ſubridens; *Ne in illis procul quærendis multùm labores, en ego ille amicus ero, qui tibi hanc pecuniam ad libitum reſtituendam gratis commodabo.* Protinúsque pactam ſummam eidem in auro numerari fecit, longiſſimo quo voluit tempore ad ſolvendum præfixo. Quo facto, ait hæc narrans Joannes Petrus Camuſius Epiſcopus Bellicenſis, editorum voluminum copiâ ſuperiori ſæculo notiſſimus, in Opuſculo de ſingularibus eventibus: *Maluiſſe illum lucrari & acquirere ſibi Dominum fundi, quàm fundum.*

Religioſos Ordines in Gallia collapſos ſummo ſtudio erexit: ſtantes, vel orientes, aut reſurgentes paternè fovit. S.Franciſcum à Paula (qui è Calabriæ finibus, Ludovici XI. Regis voto, & Sixti IV. Romani Pontificis imperio in Gallias nuper ſe contulerat, virtutúmque ac miraculorum gloriâ Gallicum ſolum luculentiſſimè per id tempus illuſtrabat) mirificè coluit; ejúſque alumnos *Minimos* ex paterna voluntate dictos, & à plebe *bonos homines* ob vitæ ſanctitatem, quam profitebantur, nuncupatos, innumeris beneficiis affecit, ut patet ex ipſis literis, quas ad hunc Cardinalem dedit ſanctiſſimus idem Patriarcha Franciſcus de Paula, quibus Ordinis ſui coloniam (quam exilem ac modicam plantam vocat) ipſius patrocinio commendat. Habentur autem hæ literæ ad calcem Hiſtoriæ ejuſdem Ordinis, quam in lucem dedit Ludovicus Donius d'Atthichy, primùm ejuſdem Ordinis alumnus, deinde Epiſcopus Æduenſis in Gallia. *S. Franciſco de Paula, ejúſque Ordini mirè favet.*

Georgius Amboſianus, qui toti Galliæ veluti fulgentiſſimum quoddam virtutum omnium ſidus diu, utilitérque præluxit, tandem anno ſalutis 1510. die 25. Maji, ætatis ſuæ anno quinquageſimo, ſacris Eccleſiæ myſterijs ritè proviſus, & expiatus deceſſit Lugduni. Hunc morti vicinum, animámque jam jam agentem Rex ipſe Ludovicus ſemel iterúmque regiâ ſuâ præſentiâ cohoneſtavit; ejuſque nobiliſſimis exequiis cum omni aula pullatus interfuit, atque omnia ab eo geſta (quod nemini fortaſſe alteri contigit) publica voce coram immenſâ populi multitudine collaudavit. Cadaver Rothomagum delatum, jacet in Templo Metropolitano propè aram principem ſub tumulo magnificentiſſimo, cum hoc inſigni Epitaphio aureis literis marmoreo lapidi inciſo. *Ejus obitus.*

Epitaphium.

Paſtor eram Cleri, Populi Pater, aurea ſeſe
Lilia ſubdebant, Quercus & ipſa mihi:
Mortuus en jaceo, morte extinguuntur honores;
At virtus mortis neſcia, morte viget.

Hujus morte multùm exhilaratus Julius Pontifex, exſiliens dixiſſe fertur (ſi Bembo habenda fides) *Benedictus Deus, quia ſublatus eſt hoſtis meus! nunc demum incipio ſolus eſſe Papa.* Sed quantulum, Superi! hoc fuit gaudium? alterô ab obitu Amboſiani annô Julius ipſe ſenio gravatus, morbis exagitatus, bellis ac ſeditionibus vexatus, Pontificatum cum vita poſuit; æmulóque ſuo, cujus interitu tantopere lætabatur, herbam præbuit. Cæterùm multis laudibus ab idoneis Scriptoribus ornatur paſſim Georgius Cardinalis. Fran- *Julius Pontifex ejus morte lætatur.*

Ejus multiplex elogiũ.

ciſcus Guicciardinus nobiliſſ. Italiæ ſcriptor in Hiſtoria ſua, *Eum oraculum & authoritatem Ludovici Regis* appellat. Jacobus Alpharabius in Panegyri de Chriſtiani fœderis celebritate ad ſacrum Collegium dictâ, eundem *Sacerdotum florem, Pontificum gemmam, Cleri decus, pauperum patrem, ac perfugium deſolatorum nominat.* Nicolaus Cauſſinus S. J. in ſuo de Regno Dei Commentario ipſum his verbis extollit; *Georgius Amboſianus in Gallia plurimùm valuit gratiâ & authoritate; totus tamen pro Eccleſia, & pro Gallia fuit: ad ſublimia aſcendit, ut ſibi homines devinciret; in aula diu vixit, ut Principi non minùs glorioſè, quàm fideliter inſerviret.* Sed omnium locupletiſſimè Alexander Minutianus in oratione ad ipſum Georgium dicta, ubi inter alia hæc habet: *Sequeſtres facere conſuevit DEUS victoriarum Gallos, qui opibus, armis, equis, virtute, concordiâ abundantes provocari non poſſunt impunè; & cùm ſuperiores fuerint, humanitate vincuntur, benigni, hoſpitales, liberales. Verùm tu in omni tam inclytæ gentis decore præcipuus haberis, quòd ſapientiſſimus Rex maximas Regni curas in te inclinet, quem ſit à pueritia expertus fideliſſimum cuſtodem in omni fortuna, quæ fuit illi ſemper varia, & caſibus inſignis; & amicum nunc intelligat, inter ardua laboris minimè fugientem, cùm vigilia nulla fatigent, nec authoritas corrumpat animum, aut inſolentem uſpiam faciat. Inde in omnium ore verſatur veriſſima confeſſio, poſt Regem in Gallia eſſe nihil Rothomagenſi præclarius, opportunius, melius, prudentius, firmius.* Et paulò infra. *Unus es, qui feliciſſimum efficis Regem, in quo omnia virtutis lumina divinitùs accenſa, tanquam ignem Veſtalem cuſtodis, & in religionem vertis; ut qui incolumitatem rerum amant, nihil magis intendant votis à Deo, quàm ut Rex vivat, & tu poſſis, quæ potes ampliſſima, diu.*

Præclarum Minutiani de eo præconium.

Plurimas alias eximij hujus Cardinalis virtutes & laudes videre eſt paſſim apud Authores cùm ſacros, tum prophanos; ſicut & in duabus Epiſtolis præpoſitis Commentariis Jacobi Cardinalis Papienſis, quamvis eæ Spondano non injuriâ videantur ſuppoſititiæ, ſeu potiùs à Minutiano palpandi Cardinalis causâ confictæ.

A nonnullis ſcriptoribus de duobus reprehenditur.

Reprehenſus tamen, & acerbè notatus legitur ab uno alteróve minùs æquo Scriptore de duobus: alterum, quòd vinum meraciùs & largiùs, quàm leges ſobrietatis ferrent, potaverit: alterum, quòd ad Pontificatûs faſtigium nimio ſtudio adſpirare ſit viſus, ac propterea, multorum opinione, bella in Italia concitaverit, armatúmque non ſemel Regem in Italiam duxerit; non ut ditiones ſuas Mediolanenſem, ac Genuenſem (quòd ſpecie quidem præſeferebat) recuperaret, ſed revera ut ipſum Cardinalem Rothomagenſem, dejecto è Throno Julio, in Pontificali ſolio collocaret, atque ab eo Imperii coronam acciperet; Præſuléſque Gallos, & Italos, ut Piſas adverſus Julium convenirent, ſtimularet. Hæc, inquam, nonnulli præeunte Jovio, & Garimberto. Quibus an deferendum ſit, judicent illi, qui affectibus vacui me ſunt longè oculatiores. Qui verò ſolas Georgij virtutes, vitijs aut negatis, aut excuſatis, cupiunt, Alexandrum Minutianum adeant, Georgium noſtrum tanquam inculpabile quoddam Numen ad cœlos efferentem.

Cæte-

Cæterùm apud Belcarium legimus, Georgium Cardinalem trecenta aureorum millia teſtamento legaſſe; è quibus plurima ad pios uſus deſtinata fuêre, maximè in dotem centum quinquaginta nobilium puellarum (quarum pudorem perverſo illo tempore ſummoperè periclitatum noverat) honeſtis viris in matrimonium collocandarum: quæ cùm Julius Pontifex, quaſi legari jure non potuiſſent, ſibi tradi poſtulaſſet, negaſſe Regem. *Ejus teſtamentum.*

Edidit egregia ſtatuta, cùm ſacra tum profana, pro populi, ac Cleri reformatione. *Scripta.*

Orationes nonnullas, elegantes, ac ſucco prudentiæ plenas, ad Regem, Clerum, populum dictas.

Eum celebrant Jacobus Alpharabius in Oratione Panegyrica S. Ludovici. Guicciardinus in Hiſt. Claudius Robertus in Gall. Chriſtiana. Frizonius in Gall. Purp. Aubery in vita. Jacobus Baudier in vita. Joannes Mariana in Hiſt. Hiſp. Ciaconius in Elencho Cardin. Morerius in Dict. Hiſt. & alii plurimi.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO

De

PETRO ISUALLIO S.R.E. CARDINALE.

PETRUS Iſuallius, natione Siculus, obſcuro genere ex infimæ ſortis parentibus Meſſanæ ortus, natalium exilitatem virtutis & eruditionis ſplendore vehementer extulit. Siquidem morum, religionis; gravitatis, prudentiæ, atque doctrinæ præſtantiâ Ferdinando Siciliæ Regi commendatus, eo adnitente Gubernator primùm Urbis Meſſanæ; deinde Archiepiſcopus Rheginus, ac denique, accedente Alexandri VI. favore, Presbyter Cardinalis S. Cyriaci in Thermis conſtitutus, difficillimis Eccleſiæ temporibus partes vigilantiſſimi Præſulis omnium confeſſione exactiſſimè complevit. *Ignobili genere ortus, virtutis ſuffragio maximos honores conſequutur.* Eapropter Romam ab Alexandro Pontifice accitus, quum plurima conſummatæ virtutis & Sapientiæ ſpecimina edidiſſet, ampliſſima legatione ad Reges Hungariæ, Boëmiæ, ac Poloniæ, ſedis Apoſtolicæ nomine, cohoneſtatus eſt.

Cùm autem perverſo eo tempore (uti commemorat in Hirſaugienſi Chronico Trithemius) adeò multiplicati eſſent in Boëmia hæretici, qui vulgò *Foſſarij* nominabantur, propterea quòd in foſſis, cavernis, ſeu ſpeluncis intempeſta nocte convenirent; ac nullâ ſexûs, ætatis, conditionis, ſanguinis, aut pietatis habitâ ratione, more brutorum animantium invicem coirent, ut anno ſalutis 1501. numerus eorum ad novemdecim millia, eóque ampliùs excreviſſe diceretur. *Foſſarii hæretici impudiciſſimi hoc tempore in Bohemia vigent.* Hi ſpretis avitæ religionis legibus, non modò Eccleſiam Dei, ejúſque miniſtros contemnebant, ſed & Sacramenta ſalutis media deſpectui habebant, infinitóſque alios errores cum irreparabili animarum damno profitebantur. Ad quos etiam multi Boë-

miæ Proceres, nobiles, atque potentes utriusque ſexûs catervatim deficiebant, ut ſub pietatis ſpecie, carnis commercio liberiùs indulgere ac vacare poſſent: ad quorum alimenta, qui ditioris fortunæ eſſent, multa aureorum millia eleemoſynæ nomine contribuebant. Repertus eſt enim nonnemo (cui Stephano à Roczano nomen erat) genere, potentia, opibus & authoritate nobilis, qui ad propagandam, provehendam, conſervandámque ejusmodi ſectam quadraginta aureorum millia exiguo temporis ſpatio profudiſſe memoratur. Cúmque alius quidam Catholicus apprimè nobilis oppidum quoddam, ejusmodi hæreticis refertum, à Boëmiæ Rege coëmiſſet, iisdémque hæreticis factâ optione propoſuiſſet, ut aut turpiſſimis ſuis erroribus renunciarent; aut ab Oppido nullâ morâ diſcederent, ad unum omnes relictis facultatibus interdictâ urbe cum baculo exceſſerunt; adque alios ſuæ ſectæ cultores abierunt; à quibus tanquam *Martyres DEI* ſummo cum gaudio & honore ſuſcepti, rebus deinceps neceſſariis abundanter proviſi fuêre: Apoſtolorum imitatores ſeſe profitentes, quibus cùm nihil proprium in privato ſit, ex congeſtâ in commune alimentum pecuniâ, omnia adſint. Hi articulos erroris ſui, pudendis actibus infames, mirâ ſubtilitate, ut inquit Trithemius defendebant; certis quibusdam ſuperſtitionibus & execrationibus recipientes Spiritum erroris (quem *Divinum* ipſi prædicabant) hauſtu grandis muſcæ, quæ in os eorum, dum initiarentur, intromiſſa atque deglutita, non modò eos mirè diſertos & aſtutos; ſed & in malo uſque adeò pertinaces, obduratósque reddebat, ut nullis ampliùs vel acerbiſſimis tormentorum generibus ad frugem reduci poſſent.

Iis favet Stephanus Roczanus, nobilis Bohemus.

Hauſtu Muſcæ diſerti redduntur.

Adverſus hos igitur, alióſque plures in Boëmia pullulantes hæreticos cùm audiſſet Alexander Pontifex Ladiſlaum Hungariæ & Boëmiæ Regem iturum, Petro Iſvallio Cardinali in Hungaria tum Legato præcepit, uti Regem in eo negotio comitaretur; & ſi ad tractationem potiùs, quàm ad arma res perveniret; audiret quidem, ſed nihil priùs hæreticis reſponderet, quàm ad ſedem Apoſtolicam retuliſſet. Habitis itaque frequentibus tam cum Pontifice per literas; quàm cum Rege vivâ voce conſultationibus, cùm nulla reſipiſcentiæ & emendationis ſpes circa Foſſarios affulgeret, ex mutuo Regis & Pontificis decreto in eos tanquam veræ Religionis deſertores hinc cenſuris atque fulminibus; illinc armis & ſuppliciis animadverſum eſt tamdiu, donec impura hæreſis ſtirpitus exciſa, ad orcum, unde emerſerat, rediret.

Adverſùs hos Iſvallius Legatus cum Rege Ladiſlao pugnat.

Petrus legatione ſua ſtrenuè perfunctus, quum relictâ Hungariâ Italiam repeteret; Ceſenæ, multis itinerum moleſtiis, hoſtiúmque inſidiis fatigatus, repentinâ morte ex propinato toxico cauſatâ deceſſit die 24. Septembris Anno reparatæ ſalutis 1511. Corpus venenoſis tumoribus inflatum, Romam tranſvectum, Alexandri juſſu ſepulturam accepit in Baſilica Liberiana, cujus quondam Iſvallius Archipresbyter fuit, uti conſtat ex tabulis publicis ab Oldoino in vita relatis. Scripſit autem, antequam

Propinato toxico moritur.

quam purpurâ ornaretur, non abjiciendæ lectionis opuſcula, ut puta:

Ejus Scripta.

- Synthemata in Apocalypſim Joannis.
- Commentaria in Pſalmos.
- Epiſtolas elegantes ad varios.

Ejus mentionem faciunt Franciſcus Guicciardinus in Hiſtor. Garimbertus in vita Cardinalium. Paulus de Angelis in deſcript. Baſilicæ Liberianæ. Antonius Aubery in vita. Henricus Spondanus in Annal. Eccleſ. Onuphrius Panvinius de Rom. Pontif. Felix Contelorius in Elench Cardinalium. Et nonnulli alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE VERA
S. R. E. CARDINALE.

JOANNES Vera natione Hiſpanus, vir præcellentis ingenii ac LXXI.
peracris prudentiæ ortum duxit ex Arcilla agri Valentini non ignobili oppido. Hic à pueritia in ſcientias omnes quàm diligentiſſimè incumbens, ingenii felicitate non modò ad exactam doctrinæ maturitatem pervenit, ſed & poſt ſuſceptam in utroq; Jure lauream, adeptúmque Salernitanæ Eccleſiæ regimen ab Alexandro VI. Romam accitus, inter Presbyteros Cardinales titulo S. Balbinæ coöptatus eſt. Fuit verò Joannes, ut Scriptores de eo atteſtantur, tantæ eruditionis, probitatis, modeſtiæ & integritatis, ut Alexander Romanus Pontifex Cæſarem Borgiam filium ſuum nothum huic uni inſtituendum, erudiendúmque commiſerit, quamquam vitioſa Diſcipuli indoles, egregiis Magiſtri monitis & pietati neutiquam reſponderit. Et quia mentionem hìc Cæſaris Borgiæ fecimus, ſæpiúsque deinceps de atrocibus ejus factis acturi ſumus, operæ pretium erit ex idoneis Scriptoribus profligatæ ejus vitæ ſeriem immani ſævitia nobilem paucis hoc locò referre.

Ob ſummā eruditionē & pietatem Cardinalis creatur: & Cæſari Borgiæ præceptor datur.

Cæſaris Borgiæ vita paucis refertur.

Suſceperat eum in minori fortuna Rodericus pater (Alexander poſteà hujus nominis VI. Romanus Pontifex) ex Vannotia Romana nobili fœmina, quam à formæ venuſtate, & morum illecebris, miràque demùm fœcunditate legitimæ propè uxoris loco habuiſſe conſtat. Vigebat in adoleſcente Cæſare peracutum & erectum ingenium, proptereáque curæ cumprimis Joannis Veræ traditus, exindéque Piſas miſſus, non inutilem ibidem altioribus diſciplinis, ac præſertim juri Civili operam dedit. Sed ubi pater anno ſalutis 1492. corrupti ſuffragii beneficiô Romanus Pontifex eſt renunciatus, in urbem properè rediit, Galeríque purpurei dignitate collatâ, Diaconi S. Mariæ Novæ titulo, in Senatum relatus eſt: Quem honorem poſteà omni labe contaminatus faſtidivit, atque rejecit, quum ad firmiores opes, magnáque imperia effræni libidine raperetur.

Borgia purpurâ donatus, tandem mox rejicit.

lucem libenter effugeret, ne deformis & truculenta ejus facies ſpectaretur.

Noviſſimè tot cædium cruore nondum ſatiatus, Aſtorem Manfredum, quem Faventia expulerat, quòd eſſet decorus adoleſcens, ſceleſtè & immaniter priùs conſtupratum, & mox fractâ cervice necatum, Tybri merſit. Arragonium item adoleſcentem Biſelii Principem, Alphonſi Regis filium, & Lucretiæ ſororis ſuæ maritum in atrio Vaticani Templi aggreſſus, ad necem propè vulneravit; & quoniam ſpes eſſet, curari poſſe, in ipſo cubiculo, lectóque nuptiali ſororis decumbentem, intromiſſis ſicariis mactari juſſit. Borgiam quoque juniorem Cardinalem, quòd Candiano fratri faviſſet, veneno ſuſtulit. Joannem demùm Cerbellionem, virum domi militiæque nobilem, quòd pudorem in fœmina Borgianæ domûs ſeveriùs cuſtodiret, noctu à cœna redeuntem adactô per viſcera gladiô crudeliter interemit. Ab eo quoque capitali ſupplicio affectus eſt Jacobus Sanctacrucius præclaræ nobilitatis civis (quo nemo ipſi Cæſari Borgiæ, dum viveret, amicior & familiarior fuit) non aliam ob cauſam, quàm quòd validam promptiſſimorum hominum manum ex factione Urſinâ ſubitò, cùm vellet, cogere; & ad omne audendum facinus impellere poſſet.

Nobiliſſimũ quemque crudelis tyrannus occidit.

Hanc infamis ſæculi peſtem, cùm neque Superi, neque homines diutiùs ferre poſſent, fatalis Pincernæ error ad præclaram magni Numinis providentiam utrumque (Patrem ſcilicet & filium) ſuſtulit, dum in hortis Hadriani Cardinalis Cornetani non longè à Vaticano cœnantes, ex medicatâ Falerni vini lagenâ, quæ nonnullis opulentis Cardinalibus convivis ad exitium parata erat, venenum ebibiſſent. Pater utpotè ſenex furentis in viſcera veneni vim diu ferre non potuit, ſed mox altero à ſumpto toxico die lividus ac niger factus, poſtquam pœnitentiæ, Euchariſtiæ, extremæque Unctionis Sacramenta percepiſſet, circa ſalutis annum 1503. expiravit. Cæſar filius, qui dilutiùs bibiſſet, atrociſſimo, eóque lethali proximo morbo correptus, vigore ætatis, ac opportunorum uſu remediorum (inter quæ fuiſſe dicunt, quòd recens exenteratæ mulæ utero incluſus, eo calore refocillatus fuerit) vitam quidem ſervavit, ſed morbum diuturnum, longéque moleſtiſſimum evitare non potuit: Sic ut magnis conſeptus copiis Dux acer, uſui eſſe nequiverit, dilabentéſque copias, & duos veteres hoſtes (Pium III. ac Julium II.) pauciſſimis diebus Pontifices creatos viderit. Sed Julius hominem vel mille neces meritum, quem in mole Hadriani cuſtodiri juſſerat, ea pactione dimiſit, ut togatæ Galliæ Arces reciperet. Elapſus itaque Cæſar ab Oſtia navigio Neapolim pervenit, ubi à Magno Conſalvo juſſu Ferdinandi Regis comprehenſus, in Hiſpanias devectus eſt, ne vir bellicoſus & inquietus (quum ad eum magnus inſolentium militum concurſus fieret) recentis in Italia partæ pacis tranquillitatem turbaret.

Alexander VI. Cæſaris Borgiæ pater veneno extinguitur.

Cæſar variis remediis uſus convaluit.

Captivus mittitur in Hiſpaniam.

Ad extremum Cæſar poſt tertium captivitatis annum deceptis cuſtodibus è Medinæ arce funibus ſe dejecit, beneficióque Pigmentelli Beneventani Principis nactus equum ad Joannem Can-

Ignitâ glande trajectus ad Mēdaviā occumbit.

tabriæ Regem, propinquum ſuum confugit. Apud hunc, armis tum cum Alarino Regulo contendentem, militans, quodam tumultario prælio ad Mendaviam victor, ignita glande trajectus concidit, eo eventu ut nequaquam agnitus, detractis armis nudus, multóque cruore luridus in ſtatione relinqueretur. Sed ſcutifer ejus exangue corpus vili jumento ſarcinæ modo impoſitum, pendentibus brachiis & cruribus, Pampelonam retulit: Haud dubiè rapiente fato ad eam urbem, cujus Antiſtes anteà fuerat. Neque enim quiſquam ferè repertus eſt, qui, cum ſeſe ſuſceptis, ſemel ſacris abdicârit, tranquillum vitæ exitum tuliſſe cenſeatur. Occubuit vir impius, truculentus, ac ſanguinarius ætatis anno ſupra quadrageſimum ſexto, ſalutis 1505. vel, ut aliis placet, 1507. die 12. Martii in Diœceſi Pampelonenſi, eo ipſo die, quo Epiſcopatûs illius poſſeſſionem quondam inierat, nempè Magni Gregorii feſto. Cadaver, uti dictum, Pampelonam relatum, ibidem ſepulturâ donatum eſt. Cujus Sarcophago arguti Poëtæ mordacia paſſim epigrammata appendêre: inter quæ duo illa Actii Synceri potiora habentur.

Mordacia epigrammata loco epitaphii ejus tumulo affixa.

Aut nihil, aut Cæſar vult dici Borgia, *quid ni?*
Cùm ſimul & Cæſar poſſit, & eſſe nihil.

RURSUM.

Omnia vincebas, ſperabas omnia Cæſar;
Omnia deficiunt; incipis eſſe Nihil.

Hic antea purpura abdicationē multis Eccleſiis præfuit.

Unicam filiam reliquit penes matrem atque avunculum Vaſconum Ducem Cæſar, qui antequam Cardinalitiæ dignitati cederet, præter Valentinam adminiſtraverat etiam Pampelonenſem, Caſtrenſem, & Nannetenſem, & Elnenſem Eccleſias: Legati Apoſtolici munere functus quoque fuerat Vrbe veteri; & ad coronandum Fridericum Regem Neapolitanum. Purpurâ Cardinalitiâ rejectâ in Gallias profectus, Cardinali Amboſiano (de quo ſuperiùs n. 69.) Alexandri juſſu Galerum attulit. Poſt parentis obitum ludibrio apud omnes habitus, cujus, eo vivente, amicitiam maximi quique Reges, ac Principes certatim prenſabant. Sic tranſit gloria mundi! Sic evaneſcunt conſilia iniquè ſuſcepta, & corruunt malè fundata ædificia! Hunc verò Paulus Jovius inter viros bellica virtute illuſtres collocavit, eidémque elogium ſcripſit, ubi tamen longè plura illius mala, quàm bona, quæ nulla habuit, reperies. Audiamus Jovium, hoc atro colore eum depingentem. *Cæſarem*

Quid Jovius de eo ſcripſerit?

Borgium, qui ſanguinario ingenio, immanique ſævitia veteres Tyrannos exæquaſſe cenſeri poſſet, viroſo ſanguine, execrabiliſque ſemine progenitum ferunt: quòd faciem atro rubore ſuffuſam, tuberculis, qui ſaniem leviter expuerent, redundantem, oculóſque introrſus recedentes, & atroci vipereóque obtutu ſcintillantes, ac igneos oſtenderet; quos nec amici quidem & familiares contuendo ferre poſſent, quamquam eos inter fœminas jocabundus, commutatione ad lenitatem convertere conſueſſet. Cæterùm artus reliqui ad decorem egregiè reſpondebant, quum ei eſſet habile corpus, validâ nervorum compage firmiſſimum, quod tam aptè, quàm impotenter ad cunctas pedeſtris & equeſtris armaturæ, ludorúmque omnium exercitationes afferebat; utpotè qui longiſſimè juxtà ac perniſſimè jacula-

culari; in palæſtra vel robuſtiſſimum quemque proſternere; currentem in arena taurum uno machera ictu decollare didiciſſet. Atque hæc de Cæſare Borgia hoc loco retuliſſe ſufficiat. Nos ad reliqua Joannis Veræ Cardinalis acta proſequenda regrediamur.

Hic poſt adeptam, uti diximus, purpuram, legatione per honorifica, jubente Alexandro VI. functus eſt in Gallia, & Anglia, ut Reges illos invicem conciliatos ad Turcarum potentiam conterendam impelleret. Qua occaſione Alexander Pontifex non inſtituit, ſed molitam renovavit inſtitutionem Calixti III. juſſitque ad meridiem pulſari campanas, admonendo populo, ut per recitationem Orationis Dominicæ, & ſalutationis Angelicæ imploraretur Dei auxilium adverſus Turcas, maximos tum progreſſus in Oriente contra Chriſti fideles facientes. Huic verò pulſationi principium datum die 19. Auguſti, anni 1500. ut tradit Bruchardus.

Inſtitutio pulſationis campanarũ ad meridiẽ.

Joannis Veræ Cardinalis operâ uſus pariter eſt Alexander, quando Regulam Ordinis Sororum Annuntiatarum à Joannâ Valeſiâ Franciæ Reginâ, Ludovici XI. filiâ, Caroli VIII. Sorore, Ludovici XII. uxore, cooperante Gilberto Nicolai (aliàs Gabriele Maria) Ordinis Minorum Alumno fundati, ſolemni decreto approbavit. Poſtquam enim memorata Joanna Regina à viri ipſam faſtidientis conſortio ſoluta eſt, tota pietatis operibus addicta, Bituricenſis dono accepti fructibus ſeſe ſuſtentavit; magnámque illius partem, & redditus alios piis uſibus impendit, & Monaſterium *decem Beneplacitorum*, ſeu virtutum B. Mariæ Virgini Bituricis extruxit, & ab Alexandro Regulæ confirmationem per Gilbertum Romam miſſum obtinuit. Quam Regulam à Joanne Vera examinatam, & à Pontifice approbatam reverenter illa accipiens, illicóque religioſæ Sororis lethaliter decumbentis capiti imponens, extemplo ſanam reddidit.

Joannes Vera Regulã Ordinis Annunciatarũ examinat.

Joanna Valeſia Regina hujus Ordinis fundatrix.

Denique Joannes Cardinalis multis egregiis operibus clarus, poſt datum Pio III. ac mox Julio II. in Comitiis Apoſtolicis ſuffragium, annum agens quartum ſupra quinquageſimum deceſſit Romæ die 4. Maij, anno noſtræ ſalutis 1507. Cadaver in Eccleſia S. Auguſtini ad Sacellum S. Monicæ ſepulchro marmoreo conditum jacet cum hoc inſigni Epitaphio.

Joannis Veræ obitus.

D. O. M.

JOANNI VERÆ ALGERITANO AGRI VALENTINI,

Cæſarei Pontificiique Jurium conſultiſſimo, Presbytero S. Balbinæ Cardinali Salernitano. Qui ab Alexandro VI. Pont. Max. ultrò ex Hiſpania accitus, & inter Patres relatus, Piceno, Æmiliæque magnæ Provincialium commendatione præfuit; difficillimiſque Eccleſiæ temporibus, duobus præſertim Interpontificiis, cùm magnas turbas compoſuiſſet; pacem, quie-

Epitaphium ejuſdem.

 tem,

tem, otiúmque Urbi Romæ reddidiſſet; tanti Pontificis judicium ſummâ prudentiâ, integritate, animique magnitudine comprobavit. Vixit annos LIV. Menſes V. Dies IX.

De eo agunt Hieronymus Garimbertus in vitis Pontif. & aliquot Cardin. Franciſcus Cabrera de Pontif. Rom. Raphaël Volaterranus. Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho Cardinal. & alii pauci.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

LUDOVICO PODACATHARO S. R. E. CARDINALE.

LXXII. LUDOVICUS Podacatharus nobilis Cyprius, natales ſuos ſortitus eſt Nicoſiæ in Græcia circa ſalutis Annum 1431. Hic patriâ ſeditionibus ac bellis æſtuante ejectus, ſub finem ſæculi XV. extorris, nudus, & exul in Italiam venit Patavium; ubi ob egregias animi dotes, multámque ſcientiarum omnium eruditionem Rector Patavinæ Academiæ conſtitutus, præclari famam viri non immeritò tulit. De eo agens Garimbertus in hunc modum loquitur; *Fuit Ludovicus Podacatharus vir doctus, prudens, religioſus, munificus, animi magnitudine, & generis nobilitate præclarus, in divino cultu provehendo ſolers, Templorum plurium reſtaurator eximius, cujus egregiam corporis ſpeciem imperio dignam affirmaſſes.* Ludovicus ex Epiſcopo Caputaquenſi, & Romani Pontificis Secretario ab Alexandro VI. Presbyter Cardinalis Titulo S. Agathæ in Suburra juxta ac ſignaturæ Brevium Præfectus, renunciatus, dictus eſt Cardinalis Nicoſienſis. Qui poſt obitum Laurentii Cardinalis Cybo ad Archiepiſcopatum Beneventanum à Pontifice evectus, eundem triennio ſumma religione, prudentiâ, ac nominis integritate rexit. Et quamvis, divitiis paternis amiſſis, graves moleſtias & incommoda pertuliſſet, Cyprios tamen omnes, ac maximè viros doctrinâ præſtantes paterno ſinu excepit, hoſpitio & ære fovit: tantæ verò frugalitatis, continentiæ, & ſobrietatis fuit, ut ad ſeptuageſimum quintum ætatis annum, nullo tentatus morbo, pervenerit.

Hic Græcus genere è Græcia pulſus venit Patavium.

Creatur Cardinalis.

Ejus hoſpitalitas, frugalitas, & liberalitas.

Romæ in Eccleſia S. Mariæ de Populo nobile ſacellum, ejuſdem Virginis honori dicatum, ſuis ſumptibus erexit, annuiſque redditibus ad quotidianum DEO litandum ſacrificium dotavit: quemadmodum ex publicis tabulis eò loci etiámnum extantibus colligitur, in quibus ad rei memoriam hæ notæ leguntur: *JESU Chriſto Servatori Domino, Deóque noſtro, Ludovicus Podacatharus Cardinalis Nicoſienſis Aram dicavit, dotem dedit, quotidie ſacrificium in ea offerri præcepit.* Legatus ad Regem Hiſpaniarum à Julio II. declaratus, quum iter ſuum in Hiſpanias proſequeretur, mor-

morbo ex graviſſimis ſolis ardoribus contracto, Mediolani ſubſtitit; nec multò pòſt, quòd remedia opportuna deeſſent, alvi fluxionibus extenuatus, migravit è vita die 25. Julij, anno ab incarnato Verbo 1506. Corpus Mediolanô Romam transvectum, in Eccleſia S. Mariæ de Populo cum hac promerita inſcriptione tumulatum eſt.

Legationi Hiſpanicæ intentus, exſpirat Mediolani.

LUD. PODACATHARO CYPRIO

Presb. Tit. S. Agathæ Card. Caputaquen. nuncupato, Philoſophorum illius temporis doctiſſimo, & eloquentiſſimo, in re Eccleſiaſtica gubernanda multos annos difficillimis temporib. ſumma prudentia, judicij, integritatis laude verſato, ejúsque ergô ampliſſima dignitatis præmia, optimis Patrum quibusque expoſtulantibus, adepto, dignóque omnium ſententiâ majora accipere, qui maxima eſſet conſecutus. Vixit annos LXXV.

Sepelitur Romæ cum hoc Epitaphio.

Scripſit nonnulla præclara opuſcula tum Græca, tum Latina, inter quæ Tractatus de proceſſione Sanct. Spiritûs adverſus Græcos Orientales à doctis deſideratur: reliqua ad notitiam non pervenerunt.

Quæ ſcripſerit?

Eum laudant Panvinius de Rom. Pontif. Laurentius Schraderus de monumentis Italiæ. Ambroſius Landuccius de Orig. S. Mariæ de Populo. Garimbertus de Cardinalib. Contelorius in Elencho Cardin. Aubery in vita. Victorellus in addit. ad Ciac. Morerius in Diction. Hiſtorico. Et alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

ANTONIO TRIVULTIO S. R. E. CARDINALE.

ANTONIUS Trivultius è nobiliſſima juxta & antiquiſſima LXXIII.
Trivultiorum familia Mediolani natus anno redempti orbis 1457. in patrem habuit Petrum Trivultium Pontis Nuri Dominum, magni illius Ducis Joannis Jacobi Trivultij patruelem. Antonius *Vir pius, prudens, juſtus, liberalis, integer vitæ, doctus, rebus magnis agendis idoneus, ſingulari præſtans authoritate,* ut Ciaconius loquitur, ex Epiſcopo Comenſi à Paulo II. electo, atque ex Rotæ Romanæ Auditore, & Protonotario Apoſtolico, inſtante Ludovico XII. Galliæ Rege, Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Anaſtaſiæ ab Alexandro Romano Pontifice adſcriptus, Vaticano Senatui ex rebus præclarè geſtis ſummo ut ornamento, ſic & utilitati fuit. Hic juſſu Ducis Mediolanenſis, cui ab arcanis conſilijs erat, ante collatam purpuram Oratoris munere apud Venetos functus, Maximiliano Imperatori Ænipontô in Italiam advenienti, ejusdem Ducis nomine ad Alpes occurrit.

Vir magnis virtutib. ornatus.

Ex Epiſcopo Comenſi Cardinalis creatur.

Iſabellam Arragoniam Joan. Galeacii ſponſam Mediolanum ducit.

Cùm autem Joannes Galeacius Mediolani Princeps Iſabellam Alphonſi Arragonis filiam, & Ferdinandi Regis Neapolitani neptem in uxorem ducturus eſſet, Antonius Epiſcopus tum Comenſis honoris causâ Neapolim profectus, regiam inde ſponſam, (habitâ priùs luculentâ oratione) Mediolanum ingenti pompâ deduxit. Captâ à Gallis Alexandriâ, cùm Ludovicus Sfortia hoſtium exercitu perterritus fugam paraſſet; unus è ſeptemdecim viris fuit tutelæ Mediolanenſis regionis præfectus. Redeunte verò paulò poſt è Germania cum copiis Ludovico, cùm ſibi ab eo inſidias ſtrui cognoſceret, Gallicas partes ſecutus eſt. Quare adveniente Ludovico fugientibus Mediolanô Gallis, in arcem portæ Jovis, quæ in Gallorum poteſtate permanſerat, ſe recepit. Captô deinde per proditionem Helvetiorum apud Novariam Ludovicô, cùm Mediolanenſe Dominium Galli iterum recepiſſent, Antonius favore Ludovici XII. Galliæ Regis, quòd in ejus fide perſtitiſſet, ab Alexandro Pontifice, uti dictum, renunciatus eſt Presbyter Cardinalis.

Gallicas partes amplexus, Ludovico Regi gratus evaſit.

Multùm delectatus eſt Julius II. Pontifex Antonij conſuetudine atque præſentiâ, quem vel ideo ſæpenumerò in convivium adhibebat: ſiquidem Antonius Julium ante Pontificatum Mediolani agentem hoſpitio ſuſceperat, arctámque cum eo amicitiam injecrat. Hinc Julius receptâ Bononiâ, ac pulsô Bentivolô, cùm in ejus ſuburbijs cœnaret, ad Antonium Romæ tum commorantem, litteras dedit humanitatis & benevolentiæ plenas, quibus inter cætera ſignificabat, eum à ſe, & aliis convivis, licèt abſentem, inter epulas ſæpiùs vocatum. Erat Antonio Cardinali germanus frater Aloyſius, adoleſcens decorus, eruditus, ac inclytæ famæ, qui inopinato morbo correptus, in ipſo quaſi ætatis flore deceſſit; ejus immaturum obitum Antonius Amans adeò tulit ægrè, ut ex concepto animi dolore in graviſſimam ægritudinem inciderit; qua in dies magis magiſque invaleſcente, cùm præſertim initiô remedia atque Medicos rejeciſſet, paucis poſt diebus è vita exceſſit Romæ die 18. Martij anno à Chriſto nato 1508. Sepultus in Eccleſia S. Mariæ de Populo cum hoc Epitaphio.

Erat & Julio II. gratiſſimus.

Concepto ex morte fratris animi dolore & ipſe moritur.

Ejus epitaphium.

ANTONIO TRIVULTIO MEDIOLANENSI,
SUMMÆ NOBILITATIS AC INTEGRITATIS VIRO,
S.R.E. PRESBYTERO CARDINALI COMENSI,
QUI VIXIT ANNOS LI. MENSES II.
OBIIT XV. KALEND. APRILIS M. D. VIII.
JULIO II. PONT. MAX.

Reliquit hæredem teſtamento Theodorum fratrem, Julio II. ipſo Pontifice maximo permittente, mirâ quadam in eum benevolentiâ, cùm Cardinalibus tunc temporis ex edicto Apoſtolico teſtamentum condere non liceret. Moriens Romanæ Aulæ magnum ſui deſiderium reliquit; à Paulo Manutio cum reliquis ejuſdem familiæ Cardinalibus præclaro encomio celebratus. Diſertus & eloquens naturâ fuit; qui, cùm peroraret, omnium animos in ſui admirationem rapiebat, prudenti, nervoſa, ac ſuavi oratione uſus. Alebat ingenium acutum, promptum varioque ſcientiarum gene-

Orator diſertus & eloquens.

genere excultum. Sin autem in iram exarſiſſet (quòd ei propemodùm innatum erat) nihil illo inſolentiùs; nihil ejus conſuetudine agreſtiùs. Et cùm in quempiam iratus oculos detorſiſſet, caperatâ fronte, minis, probris, convitiis eum inſectabatur; totámque domum inſanis clamoribus replebat; quin & famulitium quandoque, vel levi interveniente cauſa, citra Pontificiam manſuetudinem, pugnis ac fuſtibus pertundebat. Quibus utique vitijs maximas alioqui virtutes, ac eximias corporis & animi dotes obruebat. Nam præter cætera, ſcientiſſimè ſacra faciebat; & pro Myſteriorum ratione ſuviſſimè ad artis præcepta canebat. Adhæc procerâ ſtaturâ, & oris majeſtate verendus, tantum propemodùm honoris Epiſcopali dignitati afferebat, quantum ab ea acceperat: dictus eapropter *Ornamentum ſacri Senatûs, & purpuræ decus.* Erat porrò liberalis ac munificus: hinc ſumptuoſam Eccleſiam Divo Antonio nuncupatam, Mediolani ſuis ſumptibus erexit, quam Clericis Regularibus Theatinis dono dedit. Sacras rurſum veſtes auro, ſericóque liberali acu diſtinctas, & opere plumario nobiliſſimè intextas primario Comenſium Templo, præter alia non ſpernendi pretij munera, elargitus eſt. Pari liberalitate pauperum ac inopum neceſſitati, vixdum rogatus, promptè conſulebat.

Sed in iracundiam pronus.

Ejus liberalitas.

Scripta.

Scripſit Orationes perquàm venuſtas.
Epiſtolas item non inelegantes.
Poëmata arguta & terſa.

Quæ omnia inter MM. SS. familiæ etiámnum aſſervantur.

De eo agunt Panvinius de Rom. Pontif. Hieronymus Garimbertus in vitis quorundam Cardinalium. Petrus Bembus in Epiſtolis. Aubery in vita. Ughellius in Italia ſacra. Placidus Puccinellus in ſuo Zodiaco Eccleſiæ Medional. Felix Contelorius in Elench. Cardinalium. Et nonnulli alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOAN. BAPTISTA FERRARIO S. R. E. CARDINALE.

LXXIV.

JOANNES Baptiſta Ferrarius, natione Italus, patriâ Mutinenſis, honeſtâ ſed modicâ familiâ natus, adoleſcens in tenui fortuna fructiferam Juriſprudentiæ operam impendit Patavij. Tranſactis magna cum laude altioribus diſciplinis, quum vitam Clericalem matrimonio, ad quod à prædivite puella ſollicitabatur, anteferret, Romam petiit: ubi editis præclari ingenij documentis, Sacerdotio, & Canonicatu Mutinenſis Eccleſiæ nobilitatus, tantum pecuniæ ex annuis redditibus induſtriâ ſuâ, victûsque parſimoniâ congeſſit, ut venalia quædam Cancellariæ Urbis officia emerit; & in clientelam à Roderico Cardinali Borgia Vicecancellario aſſumptus, inter ſcriptores literarum Apoſtolicarum, Brevium, ac diplomatum connumerari meruerit, quo in munere cùm mirâ quadam

Propriâ induſtriâ ſibi viam ad honores aperit.

diligentiâ & integritate cæteris antecelleret, haud mediocrem exinde ſortitus eſt laudem & gratiam.

Variis ſenſim dignitatibus, ac ipſe denique purpurâ donatur.

Anno ſalutis 1492. à Roderico Cardinali in Pontificem ſub nomine Alexandri VI. electo in Aulam Vaticanam receptus, primò Referendarius; deinde Datarius; demùm Cancellariæ Regens, ac Moderator factus, laborioſam negotiorum molem forti ac indefeſſo animo diu laudabilitérque ſuſtinuit. At cùm augendis ærarii Apoſtolici opibus ſeveriùs, atque par eſſet, incumberet; fœdam avaritiæ notam apud omnes incurrit, ex qua ſibi maximam inter aulicos æmulos conflavit invidiam, & in plurimorum obloquentium incidit malevolentiam. Ipſe verò dicteriis ejusmodi nihil commotus, ſolâ Alexandri benevolentiâ & auctoritate nitebatur, cui, cùm incredibilem ſolertiam, diligentiam, ac fidem in omnibus negotiis accuratè præſtitit, Epiſcopatu primùm Mutinenſi, mox Capuano, denique purpurâ (ringente licèt invidia) donatus eſt.

Avaritiæ ſtudens multos offendit.

Deniquo venenô à cubiculi præfecto tollitur.

Renunciatus itaque Presbyter Cardinalis titulo S. Chryſogoni, cùm in congerendis, amplificandíſque opibus nimìs anxiè perſiſteret, omneímque eò conatum & nervum intenderet, multis rigorem deteſtantibus diſplicuit, plures offendit: Ob quam rem indignationem quoque ſummi Pontificis à querulis præoccupati incurrit; ac tandem, occulto Cæſaris Borgiæ inſtinctu, venenô ſublatus eſt à Sebaſtiano Pinzono Cubiculi Præfecto, qui poſteà ſub Leone X. ob alia detecta crimina carceri traditus, ac quæſtioni admotus, hoc idem, quod anteà perjuriô negaverat, in tormentis confeſſus, capitali ſupplicio pœnas dedit. Ob ejus mortem, quæ Romæ in palatio Vaticano 6. Kalend. Auguſti anni 1502. obtigerat, delata in fiſcum eſt ipſius Cardinalis opima hæreditas, centum aureorum millibus à nonnullis æſtimata, Franciſco fratre, qui ad urbem triduo antè accurrerat, incaſſum reclamante. Vixit altero ſupra quinquageſimum anno; *Vir*, ut inquit Ciaconius, *eruditione, prudentiâ, ac praxi rerum ad Romanam Cancellariam ſpectantium exactiſſimè commendandus.* Ejus verò oſſa aliquantò pòſt è Vaticana Baſilicâ, ubi quieverant, Mutinam tranſlata commune ſepulchrum cum Franciſco fratre in Templo majori acceperunt; infinitis probris ab acidæ linguæ Poëtis contaminata; prout ex ſequentibus facilè conjectari licet.

Ejus opima hæreditas fiſco cedit.

I.

Paſſim ut avarus traducitur, & probris oneratur.

Ferrarii *hic tumulus, quem ſic ſitis uſſit habendi,*
Ut tumulus dici poſſit avaritiæ.
Tantaleam patitur pœnam, & quia parva fuiſſet,
Impendent avidis aurea poma labris.

II.

Hic Baptiſta *tegor, Medici quem culpa peremit,*
Naturæ fuerat neſcius ille mea.
Herbarum mihi pro ſuccis dare debuit aurum;
Sola erat apta meis hæc medicina malis.

III.

III.

Injice, qui tranſis terram; rurſùm injice: Ne quæ
Hìc tegitur peſtis, proferat atra caput.

IV.

Non jacet hìc corpus, petiit nec ſpiritus aſtra,
Rex ſuperum in ſtygios merſit utrumque lacus.

V.

Ne dicas, ſit terra levis; ne ſpargito flores,
Nummos, ſi requiem mi dare vis, numera.

De eo mentionem faciunt Panvinius *de Rom. Pontif.* Garimbertus *in vitis nonnull. Cardinal.* Aubery *in vita.* Contelorius *in Elencho Cardinalium.* Andreas Victorellus, *&* Ferdinandus Ughellius *in addit. ad Ciaconium. Et alii.*

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO

De

JO. STEPHANO FERRERIO S.R.E. CARDINALE.

JOANNES Stephanus Ferrerius Italus ex Oppido Biello Diœceſis Vercellenſis, filius Sebaſtiani Ferrerii Domini Galliani- LXXV.
ci, qui pro Rege Francorum Mediolanum Gubernator rexit.
Joannes Stephanus omni literarum genere apprimè excul- *Ob eximiã*
tus, ab Epiſcopatu Hipporelienſi ad Veronenſem primò; mox ad *literarum*
Bononienſem hac occaſione translatus eſt: Cùm enim Julianus *laudem*
Cardinalis Ruvereus Bononienſis Epiſcopus, dimiſſo Epiſcopatu *Epiſcopus*
(quòd Joannem Bentivolum elatè nimis in urbe ſe gerentem, ac *Bononienſis*
omnia pro libitu agentem diutiùs ferre non poſſet) Romam ſe re- *declaratur.*
cepiſſet; Alexander Sextus illius Eccleſiæ adminiſtrationem Jo- *Joannis*
anni Stephano tradidit. Qui acceptâ illicò per Procuratorem poſ- *Bentivoli*
ſeſſione, Veronâ Bononiam ſe contulit; ubi perquàm benignè à *audaciam*
Magiſtratu, Clero, Populóque Bononienſi ex more ad portam oc- *fregit.*
curſante receptus, Joannis Bentivoli impunè omnia miſcentis audaciam fregit, ejúſque acta, invectâ priùs in urbem tranquillitate, reſcidit. Quæ res Alexandro Pontifici uſque adeò grata accidit, ut eum non modò duabus ampliſſimis Abbatis *de Stephanarda, &*
S. Stephani de Vercellis; ſed & ipsâ purpurâ ſacrâ donaverit: Ale- *Hinc purpu-*
xander enim Menſe Junio in vigilia Apoſtolorum Petri & Pauli, *râ donatus*
antequàm in publicum prodiret ad Veſperas, eundem, quem an-
no 1500. renunciaverat, publicavit Presbyterum Cardinalem S. *Bononienſi-*
Vitalis. Quo titulo poſteà relicto, illum SS. Sergii & Bacchi obti- *bus gratus.*
nuit. Ornatus purpurâ *Cardinalis Bononienſis* voluit appellari, ad ſuum in Bononienſes conteſtandum amorem; qui & ipſi non ingrati, collocatâ in foro ejus ſtatuâ, beneficium compenſârunt. Litem graviſſimam cum Duce Ferrariæ habuit ſuper Caſtris *de Plebis*, &

Com-

Centi, quæ ceſſionem Juliani, & ante profectionem Joannis Stephani Pontifex Duci conceſſerat.

Cæterùm fuit Stephanus in omni ſcientiarum genere inſtructiſſimus; imò quo tempore ab Epiſcopalibus muneribus vacaret, in illarum ſtudia aſſiduè incumbebat. Quare meritò à Joanne Trithemio inter illuſtres ac doctrinâ præſtantes viros ſuæ ætatis cum hoc elogio relatus eſt: *Floruit hac noſtra tempeſtate Joannes Stephanus Ferrerius, Cardinalis Bononienſis, rei literariæ cultor exactiſſimus: Quem quantò excellentioribus & eminentiſſimis fortuna dignitatibus evexit, tantò natura nobilioribus decoravit animi dotibus. Hic nempe cuncta etiam dignitatum clariſſima faſtigia otio literario, & rerum exquiſitis naturis ſemper poſtpoſuit. Et ſuo tandem infatigabili labore & induſtriâ effecit, ut Ariſtotelis Magna Moralia priſcis ſæculis nunquam præcognita, nobis communia fecerit Jacobus Faber Stapulenſis, ſæculi noſtri Philoſophus eminentiſſimus, qui ea ſub ejuſdem Cardinalis auſpiciis felici recectione impreſſioni mandavit, poſteris fructus non pœnitendos allatura.* Cœremonias inſuper Cardinalitias congnoſcere ſtudens, Paridi Graſſo civi & Canonico Bononienſi (qui poſteà Piſaurienſi Eccefiæ præfuit) negotium dedit, ut librum de Cœremoniis à Cardinalibus Epiſcopis in ſuis Eccleſiis adhibendis conſcriberet.

Jo. Trithemii de eo teſtimonium.

Ejus obitus.

Viam univerſæ carnis ingreſſus eſt Romæ die decima tertia Octobris, anno ſalutis 1510. ſepultus in Eccelefia S. Clementis cum hac brevi inſcriptione.

Epitaphiũ.

JOANNI STEPHANO FERRERIO
SS. SERGII ET BACCHI PRESB. CARDIN. BONONIENSI
VIRO SANCTITATE, DOCTRINAQUE INSIGNI.
VIXIT ANNOS XXXVI. MENSES V. OBIIT ANNO M. D. X.
III. NONAS OCTOBRIS.
JULIO II. PONTIFICE MAXIMO.

Oſſa ejus poſteà translata Biellam, in Baſilica S. Sebaſtiani honorificè condita ſunt, quam Eccleſiam à Sebaſtiano patre erectam, ornamentis, libris, ſacrâ ſupellectili, annuiſque redditibus, ad congruam Canonicorum Regularium ibidem commorantium ſuſtentationem, liberali pietate auxit.

Eum concelebrant Jacobus Faber in Præfat. Moralium Ariſtotelis. Carolus Sigonius de Epiſ. Bonon. Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia in Chronol. Hiſtor. Leander Albertus in deſcript. Italiæ. Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Ciaconius in Elencho Cardinalium, Trithemius citatus. Et alii.

ANNO

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

FRANCISCO REMOLINO
S. R. E. CARDINALE.

FRANCISCUS Remolinus Ilerdæ in Hiſpania citeriori plebeio LXXVI.
genere natus, demortuis parentibus, Piſas celebrem Italiæ urbem ſtudiorum causâ venit. Ubi emenſô Philoſophiæ curriculô, jus utrunque tam accuratè didicit, ut inſignitus doctorali laureâ, eandem facultatem ſecundâ nominis famâ ibidem aliquandiu docuerit. Matrimonii deinde vinculo cum Galla Carcaſſonenſi virgine junctus, Regis Arragonum ad Romanum Pontificem, alióſque Principes, ac Magiſtratus Oratoris munere eo uſque functus eſt, donec uxore ſponte Moniali factâ, ipſi ad ſacra tranſeundi via aperiretur. Itaque ſacerdotio initiatus, quum & ipſe Monachum profiteri vellet, ab Alexandro prohibitus, Archipresbyteratum Caccabenſem, ac mox Cantoratum Mazzarienſem obtinuit.

Piſis jus utrumque docet.

Uxore Moniali factâ ſacris ipſe initiatur.

Romæ poſteà Cæſari Borgiæ Pontificis filio, omnia arbitratu agenti adhærens, Protonotarius primò Apoſtolicus, deinde Auditor Rotæ Romanæ, demum Antiſtes Surrentinus, ac Urbis Prætor renunciatus eſt. Anno ſalutis 1498. cùm Hieronymus Savanarola inſignis concionator effræni libertate in Pontificis, ac Curiæ Romanæ vitia detonaret, miſſus eſt ab Alexandro VI. Florentiam, ut eum Clericali militia amotum, cum ſociis ad pœnas depoſceret. Quod cùm ſtrenuè, concedente hominem Magiſtratu Florentino, exequeretur, in tantum Pontificis gratiam promeruit, ut, vivente etiámnum uxore, Cardinalium Collegio adſcriptus, dictus ſit Presbyter Cardinalis Titulo Pammachii, aliàs SS. Joannis & Pauli. Ut autem quis, quantúſque fuerit Hieronymus Savanarola, quæ egerit, quóve fati genere rebus humanis exemptus ſit, Lector cognoſcat, memorandam ejus vitæ ſeriem, ac tragicum exitum (præeuntibus Philippo Cominæo, Franciſco Guicciardino, Marſilio Ficino, coætaneis Scriptoribus) paucis exponam.

Ob depoſitũ Savanarolam, Pontificis gratiã meretur, & Cardinalis creatur.

Hieronymus Savanarola, Ferrariæ natus anno 1452. profeſſione Monachus Dominicanus floruit ſæculo XV. eloquio, pietate, eruditione, ac vitæ auſteritate nulli ævo ſuo ſecundus, atque ob has conſpicuas animi dotes bonis omnibus acceptus & gratus. Vir inprimis divino, ut aiunt, zelo accenſus, Florentiæ, ubi tum agebat ac propè omnia moderabatur, acriter abuſus Curiæ Romanæ reprehendit, in Alexandri VI. ejúſque filii nothi Cæſaris Borgiæ notiſſima vitia, majori quàm dignitas Pontificia ferebat vehementiâ invectus. Hiſce minimè contentus, Carolum etiam Octavum Galliæ Regem impotenti Spiritu ad reformandam Eccleſiam,

Hieronymi Savanarolæ vita, acta, exitus, breviter enarrantur.

Alexand. Pontificem reprehendit: Carolum Regẽ ad reformandam Eccleſiam evocat.

ſiam, ipſúmque Pontificem in ordinem redigendum, culpabili planè audacia incitavit, graviſſimas interim ei vindicantis Numinis pœnas, ni obſequeretur, comminatus. Et ſanè (ſi Cominæo habenda ſit fides) Carolo Romam cum armatis copiis accedente, muri Urbis & Arcis Hadrianæ, in quàm Pontifex ſeſe abdiderat, quaſi invitantes ſuâ ſponte conciderant. Sed is ſuis negotiis intentus, nihil quòd Religionem ſpectaret, egit: ideóque domum reduci, primo filius ereptus, tum ipſe, ut Savanarola prædixiſſe fertur, ſubitâ morte in ignobili vico concidit. Ita Hoffmannus Baſileenſis Hiſtoriographus, Romanorum Pontificum ſuggillator, obtrectator, & hoſtis acerrimus.

Prohibitus concionari, cùm non obſequeretur, comprehenditur, ac cũ ſociis ſtrangulatur & exuritur.

Interim Savanarola per Remolinum Pontificium Legatum porrò concionari prohibitus, cùm deſpectis mandatis nihilominus pergeret, graviſſimáſque ſeditiones in Sacroſanctam Pontificis poteſtatem eâ dicendi libertate concitaret, in vincula conjectus, & acerbis quæſtionum cruciatibus vexatus, juſſu Alexandri VI. cum duobus ſociis Sylveſtro Florentino, & Dominico de Piſis, Ordinis Prædicatorum, Florentiæ laqueo ſuffocatus, & exuſtus eſt Anno ætatis quadrageſimo ſexto, ſalutis verò 1498. Hic inter metuendos carceris horrores, & imminentis ſupplicii anguſtias ſcripſiſſe dicitur *Meditationes in Pſalmos 30. & 31.* verbis vivis, ut Sixtus Senenſis ait, ignitis, & Spiritûs fervore repletis. Item *de Triumpho Crucis*, & his ſimilia. Vaticinatus etiam fertur de excidio Florentiæ, & Romanæ Urbis vaſtatione. A Joanne Franciſco Pico Mirandulano, & Marſilio Ficino, nonnullíſque aliis Pontificis hoſtibus acriter defenſus, & inſtar Prophetæ celebratus. Quamvis non deſint, qui Spiritum ejus ut nimis auſterum, inſolentem, ſeditioſum, ac ſupremo capiti injurioſum traducant; meritóque talia paſſum affirment.

Pauli Jovii de eodem teſtimonium.

Libet hoc loco & ea in medium proferre, quæ Paulus Jovius, vicinus temporum illorum Scriptor, de eodem Savanarola in Elogiis Virorum doctorum poſteritati conſignavit: Sic habet. *Mediceis Gallorum adventu Florentiâ pulſis, Hieronymus Savanarola Ferrarienſis ex Ordine Divi Dominici cucullatus, uſque adeò auſterâ vita diſciplinâ, ac erudito ſubtilíque ingenio, & in ſacris concionibus admirabili fœcundiâ voluit, ut populum inſtaurandæ religionibus deditum, & tum novo recepta libertatis gaudio geſtientem, quò vellet facilè impelleret; privatiſque familiarium, ac ipſis quoque ſummi magiſtratûs conſiliis miſceretur. Futura enim prædicere, veluti divino afflatum numine credebant, quando nihil validius eſſet ad perſuadendum ſpecie ipſô pietatis, in qua etiam tuendæ libertatis ſtudium emineret. Sed nonnulli Optimates, aſtutis ingeniis adeundo, conſulendóque ejus authoritatem in immenſum adaugebant, tantâ quidem inſaniâ, quo illam ſibi aſtruerent, ut ad Carolum VIII. Gallorum Regem Piſas Legatus mitteretur; & integros quatuor annos Florentinorum animis ac opibus imperaret. Verùm in eo Chriſtianis herclè moribus, ac optimis literis ornatiſſimo, ingenium ab occultâ ambitione, & nimiô, exitialíque proferendæ veritatis ſtudiô inflammatum adeò aſtuanter efferbuit, ut capitale judicium de ſuſpectis nobiliſſimis ſeptem civibus ſævâ ſententiâ præcipitaris; moréſque*

Specie pietatis multa molitur pietatis contraria.

Alex-

Alexandri ſummi Pontificis veſanâ declamandi libertate, quum acerbè ſuggillares, Sacroſanctam poteſtatem in dubium devocâris. Quamobrem reus Majeſtatis, depoſcente Pontifice, concedentéque Senatu, & concrematis quidem Templi foribus, nec incruentâ irruptione comprehenditur: nam inimicæ factionis cives, damnatorúmque propinqui arma ceperant; in eóque tumultu trucidatus eſt Franciſcus Valorius partium princeps, qui maturanda reorum necis author extiterat. Caeterùm de Savanarola tormentis excruciato, confeſſóque, latronum more in medio foro miſerabile ſupplicium eſt deſumptum, ita ut ſtrangulati corpus exemplò cremaretur: diverſo quidem animorum habitu, quum alij ardentes odio, jure execratum, atque punitum ſucclamarent; alii verò lugentes, tanquam indignâ morte peremti è rogo cineres religiosè colligerent. Ejus autem ingenii operum præcipuâ cum laude legitur glorioſus Crucis triumphus adverſus ejus ſaeculi ſapientes, garrulóſque Sophiſtas, Latinè conſcriptus. Hæc Jovius inter propugnatores & calumniatores Savanarolæ medius. Utramque autem pij, atque impij nominis famam cumulatè promeruiſſe Savanarolam dicendum foret, ſi duobus contrariis Cœnotaphiis credendum eſſe cenſeremus. Sed alterum quod lividus effudit furor, honeſtus ſupprimet pudor, ne ſupra miſerabilis ſupplicii dolorem, inſontis fortaſſe viri Manes hac etiam æterni carminis inurente nota crucientur. Alterum verò, quod perquam honeſtè in viri laudem referri poteſt, ſic ſonat.

Pontificiæ Majeſtatis reus comprehenditur.

Strangulatur & crematur.

Dum fera flamma tuos, Hieronyme, *paſcitur artus,*
Relligio ſanctas dilaniata comas
Flevit, & ô! dixit, crudeles parcite flammæ,
Parcite, ſunt iſto viſcera noſtra rogo.

Marci Antonii Flaminii de Savanarola carmen.

Alius non ignobilis Poëta, ſubdubitans, de ejuſdem innocentia ſic cecinit ingenioſè.

Dicere me prohibet pietas, Hieronyme, *quicquam,*
Tuo quod olim nomini
Officiat: vetat aſt eadem me dicere, paſſum
Te praeter æquum talia.
Illud nemo negat, vel Momo durior, eſſe
Quæ ſcripſeris, piiſſima.
Quæ dum compono, Tibi, neſcio, númne dolere,
Vel gratulari debeam?

Aliud Joannis Latomi.

Sed hiſce per digreſſionem dictis, ad inſtitutum revertamur. Præfuit Remolinus Cardinalis tanquam Epiſcopus pluribus Eccleſiis, Ilerdenſi ſcilicet, Firmanæ, Peruſinæ, Albanenſi, & ut Archiepiſcopus Panormitanæ, ac Prorex Regno Neapolitano, quando nimirùm Raymundus Cardona in Galliam Ciſalpinam, ac Ravennam profectus fuerat. Comitiis Apoſtolicis interfuit tribus vicibus, in quibus renunciati ſunt Romani Pontifices Pius III. Julius II. & Leo X. Anno ſalutis 1506. ſubirati Julii conſpectum declinaturus, Româ ſe contulit Neapolim, ubi tanquam Prorex tam diu hæſit, donec à Leone X. ſucceſſore conſtitutus eſt Judex examinis perduellium quorundam Cardinalium, qui in vitam Pontificis conſpirationem commoliti fuerant.

Reliqua Franciſci Remolini enarrantur.

Deceſſit tandem Romæ quinquagenario major, die 5. Februarii

Romæ inhoneſta morte occumbit.

bruarii anno 1518. morbo ſublatus parùm honeſto, eo vagâ Venere, ut nonnemo ſuſpicatus eſt, contracto: ſepultus in Baſilica Liberiana. Cujus poſt multos annos (neſcio qua occaſione) cùm reſeratum fuiſſet ſepulchrum, repertus eſt capiti corroſum ſuppoſuiſſe brachium: quare ſuſpicioni datus eſt locus, deliquium animi tantùm paſſum, haud verò penitùs mortuum, ſepulchro fuiſſe illatum.

Agunt de eo Panvinius de Rom. Pontif. Garimbertus in vitis Cardin. Antonius Summonsius in Hiſt. Neapolitana. Contelorius in Elench. Cardin. Spondanus in Annal. Eccl. Aubery in vita. Rocchus Pyrrhus de Archiepiſ. Panormit. Morerius in Diction. Hiſt. Et alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

FRANCISCO SODERINO
S. R. E. CARDINALE.

Ejus origo, & vitæ primordium.

LXXVII. FRANCISCUS Soderinus Italus, illuſtri ac perantiquâ Soderinorum proſapiâ genitus, primam lucem aſpexit Florentiæ die 10. Junij anno ab Orbe redempto 1453. In patrem habuit Thomam Oratorem Reipublicæ Florentinæ ad Paulum II. de patria, ſi quis alius, optimè meritum; & in Matrem Dianoram Tornabonam primæ nobilitatis Florentinæ mulierem: in fratrem verò Petrum, perpetuum Reipublicæ Florentinæ Dictatorem, Paulo Jovio multis elogiis celebratum. Vir fuit Franciſcus omni ſcientiarum genere excultus, ingenio excellens, eloquio diſertus, acer judicio, conſilio promptus, prudentia gravis, varia ac recondita lectione eruditus, quibus celebre nomen non ſolùm apud ſuos, ſed & apud exteros, publico judicio, promeruit.

Piſis jus utrumque magna cum laude docet.

Piſis peracto Philoſophiæ curriculo, ad juriſprudentiam ſe contulit; ubi juris utriusque Doctor ſummo cum plauſu dictus, in eâdem urbe adhuc juvenis jus Cæſareum ac Pontificium incredibili auditorum frequentiâ, Philippo Decio acri æmulo concurrente, interpretatus eſt. A Sixto IV. Romano Pontifice Volaterranus Epiſcopus renunciatus, Eccleſiam illam ſibi concreditam in tantum dilexit, ut Cardinalis inde creatus, etſi alias obtinuerit Eccleſias, Volaterranus tamen Cardinalis nuncupari ſemper voluerit.

Epiſcopus Volaterranus creatus, ſæpiùs Oratoris munere fungitur.

A Senatu Florentino ad Sixtum IV. novus Epiſcopus cum duodecim primæ nobilitatis collegis Orator miſſus, Rempublicam cenſuris Eccleſiaſticis innodatam abſolvi poſtulavit. Ejusdem Reipublicæ nomine Romam ad Innocentium VIII. recens electum, cum aliis ſed primo loco legatus, debitam Pontifici obedientiam, habitâ priùs eleganti oratione, præſtitit. Carolum VIII. Gallorum Regem Neapolitanum Regnum bello affectantem, cum Nerio Capponio ex Senatûs Conſilio comitatus eſt. Ad Ludovicum XII. Francorum Regem Caroli ſucceſſorem, Reipublicæ nomine Orator miſſus, eidem Mediolani tum agenti, Regni Neapolitani receptionem gratulatus eſt.

Anno

Anno æræ Chriſtianæ 1502. rurſùm Reipublicæ Florentiæ nomine in Gallias profectus, ibidem tamdiu hæſit, donec ab Alexandro VI. viri meritis commoto, ad inſtantiam Regis Purpuratorum cœtui ſub titulo S. Suſannæ ad duas domos adſcriberetur; eo ferè tempore, quo Petrus Soderinus frater à civibus Florentinis perpetuus urbis Dictator creatus eſt. Illo tamen titulo poſteà relicto, ad alium Sanctorum XII. Apoſtolorum gradum fecit. Interjecto non multo tempore Epiſcopus Albanus, mox Sabinus, deinde Præneſtinus, demum Portuneſis & Oſtienſis renunciatus eſt. Pluries interfuit ſacris Comitiis: Sub Julio II. & Leone X. ob ſingulares animi virtutes in Romana Curia maximo in pretio habitus, ampliſſimis rurſùm dignitatibus auctus eſt, Epiſcopatu nimirùm Santonenſi, ſeu ex aliis Nannetenſi in Gallia, Cortonenſi in Hetruria, Vincentino, Narnienſi, & Anagnino, ac Legatione totius Campaniæ.

Cardinalis ab Alexandro Pont. creatur.

Variis dignitatib. diverſo tempore ornatur.

Sub Leone X. uti conſcius & complex conjurationis à nonnullis perfidis Cardinalibus in ipſum Pontificem Romanum conceptæ, promeritas capitis pœnas ſubiiſſet, niſi confeſſo ejuratóque crimine ad Leonis pedes provolutus, veniámque publico in conſiſtorio deprecatus, mulctam viginti quinque millium aureorum pro vitæ redemptione perſolviſſet.

Poſt Leonis obitum ab Hadriano VI. in primordio ſui regiminis unicè dilectus, multíſque muneribus ac beneficiis affectus, cùm denique non abſque ſummæ ingratitudinis notâ ab eo deficeret; Gallúmque Eccleſiæ tum hoſtem ad inferendum Siciliæ bellum clandeſtinis machinationibus, & literis hortaretur; interceptis nunciis proditorias literas deferentibus, tanquam læſæ Majeſtatis reus in Molem Hadrianam (occupatis, fiſcóque addictis ejus bonis) conjectus eſt. At paulò poſt è vivis erepto Hadriano, quum admiſſum crimen multis cum lacrymis deteſtaretur, veniámque à Cardinalibus Collegis vacante ſede deprecaretur, omnium votis abſolutus, vinculíſque exemptus, conclave novum electurus Pontificem adiit, Clementíque VII. ſuffragatus, priſtinæ gratiæ, & honoribus reſtitutus eſt. At non diu ſupervixit, altero quippe Clementis Pontificatûs anno è vita mortali ſurreptus, qui fuit redempti orbis milleſimus quingenteſimus ſupra vigeſimum ſecundum, ætatis verò ſeptuageſimus. Eius cineres in Eccleſia S. Mariæ de Populo cum hac brevi nigro marmori inſculptâ memoriâ conditi fuêre.

Perduellionis reus, pœnitâ veniâ, & mulctâ perſolutâ abſolvitur.

Sub Hadriano VI. rurſùs capitis diſcrimen incurrit, rurſúsque abſolvitur.

Ejus obitus.

Epitaphiū.

FRANCISCI SODFRINI EPISCOPI OSTIENSIS
ET VOLATERRANI DEPOSITUM.
ANNO SAL. M. D. XXII.

Poſt Pium III. Franciſcus Cardinalis Volaterranus ſacro Ciſtercienſium, & Camaldulenſium Ordini à Julio II. in Protectorem, & in domum refugii datus (teſte Petro Delphino) prudentiâ, doctrinâ, vitæ integritate eminuit. Fuit porrò Franciſcus (ex Ciaconio, Oldoino, & aliis) vir ſummæ exiſtimationis apud omnes, quippe qui ob inveteratam aulicam prudentiam civiles omnes receſſus, & aulicos labyrinthos probè teneret. Quamobrem apud cordatos audi-

Laudatur à nonnullis ob egregias virtutes.

ta illa vox, futurum fuiſſe; *Ut Franciſcus patria ſua Principatum, Petrus verò frater Apoſtolicam ſedem adipiſceretur; ſi hunc ſacris initiari, illum verò ad clavum Reipublica ſedere contigiſſet.*

Ejus ſcripta.

Scripſit vir eruditus (ut author eſt Poccianſius) complura opuſcula, notitiâ ac lectu digniſſima, Decretorum difficultates enodantia: ſed impolita, & quibus extrema deſit manus.

Literas item plurimas, varii generis ac argumenti.

Artificium Reipublicæ benè gubernandæ.

Commentaria in Ariſtotelem &c.

Laudant eum Scipio Ammiratus de Epiſcopis Volaterranis, & in Hiſtor. Florent. Spondanus in Annal. Panvinius de Rom. Pontif. Jacobus Naldi in Hiſt. Florent. Garimbertus in vitis Cardinal. Contelorius in Elencho Cardin. Ughellius in Ital. ſacra. Et alii.

ANNO 1492.

SEDENTE ALEXANDRO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

HADRIANO CASTELLENSI S. R. E. CARDINALE.

LXXVIII. HADRIANUS Caſtellenſis, natione Italus, patriâ Cornetanus, vir doctrinâ & eruditione clariſſimus, Innocentii VIII. Pontif. Max. ad Hiberniæ, Scotiæ, & Angliæ Reges Nuncius ad tollendas ex illorum Principum animis diſcordias, facetus & lepidus, Anglorum Regis, defuncto Jacobo Scotiæ Rege, gratiam iniit, ejusque beneficiô Erfordienſem cathedram, illâque relictâ, Bartonienſem, & Wellenſem Eccleſias in Anglia conſecutus eſt.

Orator miſſus in Angliam à Rege magnis dignitatib. ornatur. Ab Alexandro VI. purpurâ decoratur.

Poſt obitum Innocentii VIII. ab Alexandro VI. Succeſſore Clerici Theſaurarii, & Secretarii munus adeptus, tantâ utrumque fide atque integritate adminiſtravit, ut publicam omnium laudem & commendationem promereretur. Eapropter tanquam de re Eccleſiaſtica benemeritus ab eodem Pontifice anno ſalutis 1503. penultima die Maii Cardinalium Collegio adſcriptus, titulum S. Chryſogoni obtinuit. Sub Julio II. auſtero & bellicoſo Pontifice; nullo cogente, veniâ non petitâ diſceſſit ab urbe, & Rippam Oppidum Tridentinæ Diœceſis, ſuâ voluntate exul uſque ad obitum Julii incoluit.

Sub Leone X. conſpirationis reus creditus, fugâ ſibi conſulit.

Sub Leone X. ſuſpicio fuit, Hadrianum quorundam perduellium Cardinalium conſpirationi contra Leonem aſſenſu faviſſe; quare detectis atque in vincula conjectis à Pontifice reis, ut ſuæ ſaluti conſuleret, duodecim aureorum millia perſolvit. Sciebat Leo X. eum abiturum, at noluit profectionem retardare: Nihilominùs vocari juſſum, ut jura præſcribunt, ſed non obſequentem, convocato Conſiſtorio, publicâ eum ſententiâ contumacem declaravit; ac præcepit, ut Judices pro tribunali Sedentes adversùs eum cum rigore procederent. Rem paulò aliter narrat Garimbertus, nimirùm Hadrianum, captis perduellibus collegis,

con-

conſcientiâ perterritum, perſolutis numis, veſte ementitâ Venetias ſe contuliſſe, vocatúmque, nec comparentem, purpurâ, & Sacerdotiis à Leone ſpoliatum, inde in Traciam abiiſſe; nec quicquam ex eo tempore de illo ampliùs nunciatum fuiſſe.

Hadrianus autem nullâ malevolentiâ, ſed regnandi cupiditate ductus, Leonis mortem ſive naturalem, ſive violentam expectabat: certam verò ſpem adipiſcendi Pontificatûs conceperat ex oraculo fatidicæ cuiusdam vetulæ; quæ, cùm pleraque interroganti de ſuâ, & publicâ rerum fortunâ exactiſſimè prædixiſſet; ac conſtanter etiam affirmaſſet, certò certiùs futurum, ut Leoni immaturâ morte ſublato ſuccederet vir ſenex nomine Hadrianus, obſcurô natus locô, literarum ſtudiis inſignis, qui ſacros honores gradatim ſolâ nixus virtute, ſine ullâ majorum commendatione meruiſſet: Vaticinium pro ſe interpretatus, (cùm omnia ſibi uni adamuſſim congruere viderentur) conſequendi ſupremi Sacerdotii ſpem indubiam concepit. Nam Hadrianus mediocri Tuſcorum oræ Oppido, familiâ tenui ortus, uno bonarum literarum beneficiô ſingulas ſacrorum Ordinum dignitates fuerat conſecutus. Nec fefellit fatidicæ mulieris oraculum. Siquidem Hadrianus ſenex Battavus, Hadriano noſtro coætaneus, & ſi fortunam ſpectes, per omnia ſimilis, opificis filius, doctrinâ illuſtris, ſola virtute honoribus auctus, poſt Leonis præmaturum obitum, prodigioſa felicitate Pontificatum eſt adeptus.

Oraculo fatidicæ vetulæ deceptus, Pontificatũ ſomniat.

Erat autem mulieris vaticanium de Hadriano VI.

Romæ dum ageret, magnificum palatium propè Vaticanum unà cum amœniſſimis hortis, ſuis ſumptibus erexit: In Hiſce hortis Alexandrum Pontificem anno ſalutis 1503. venenô potatum interiiſſe, ſcripſêre nonnulli. Eô enim adveniens Alexander cœnaturus cum filio Cæſare Borgia, ac ſitim gravi æſtu accenſam, ante cœnam reſtingere volens, fatali pocillatoris errore vinum ex lagena medicata, quam Cæſar ipſi Hadriano Cardinali, aliiſque opulentioribus de medio tollendis præmiſerat, hauriens venenum ebibit; ac paulò poſt, nihil proficientibus Medicis, fatis conceſſit. Hauſerat & ipſe quoque Cæſar doli artifex, DEO ſcelerum vindice, quam aliis paraverat fraudem in ejus caput atque exitium convertente: Quemadmodùm ſuprà in vita Joannis Veræ Cardinalis, dum de Borgia, ejúſque interitu ageremus, n. 71. enarravimus. Accepit & ipſe Hadrianus Cardinalis, (ut Jovius refert in vita Gonſalvi magni Ducis idem mortiferum poculum, quo ita exaruit ex ſubito viſcerum fervore, ut obortæ caligines, oppreſſis ſenſibus rationem ipſi excuterent; ac totum ſe in fontem frigidum mergere compellerent: neque priùs peruſtis intraneis ad vitam rediit, quàm ei extranea cutis in exuvias abiens toto corpore deciderit.

In hujus Cardinalis hortis Alexander VI. veneno potatus ſcribitur.

Et ipſe Cardinalis pari poculo inficitur.

Cæterùm primus omnium memoriâ noſtrâ fuit Hadrianus, qui poſt Ciceronis ſæculum ſuis ſcriptis mortales ad perfectas literas ex probatiſſimis Authoribus hauriendas excitavit. Scripſit autem ipſe latiniſſimè, terſâ & defæcatâ dictione *de Modis latinè loquendi* ad Carolum Hiſpaniæ Principem, poſteà Cæſarem hujus nominis V. In cujus Præfatione ait ſibi tùm fuiſſe in animo proſequi cœptum

Vir fuit doctiſſimus & latiniſſimus.

jam

jam opus, veteris ſcilicet Teſtamenti Libros ex Hebræo ad verbum in Latinum ſermonem vertendi.

Ejus ſcripta. Compilavit etiam quatuor libros *de vera Philoſophia* ex quatuor Eccleſiæ Doctoribus deſumptos mira eruditione refertos: quos Coloniæ Agrippinæ anno 1548. typis vulgatos vidiſſe ſe meminit Antonius Sanderus.

Item Tractatum curioſum *de Venatione* ad Aſcanium Mariam Sfortiam Cardinalem.

Iter quoque Julii II. Pont. Max. verſibus heroicis, quo opere nihil terſius.

Libros denique Dialecticæ Moralis & Legalis.

Eius obitus incertus. Quo verò tempore, loco, aut fati genere obierit Hadrianus Cardinalis, incertum. Ferunt quidam (at dubia fide) illum in Thraciam metu intentatæ necis perterritum profugiſſe, ibique latentem, obſcurum ac inglorium die 16. Januarii anni 1526. mortalitatis compede ſolutum interiiſſe. Ciaconius, & qui illum ſecuti ſunt, affirmant circa annum ſalutis 1518. Diem extremum clauſiſſe. Alii rursùm aliter, penes quos ſit fides.

In Oppido Rippæ Diœceſis Tridentinæ ad lacum Benacum Polydoro Caſamico ſibi amiciſſimo, ejuſdem viæ comiti Epitaphium tale ſcripſiſſe perhibetur.

D. O. M.

POLYDORO CASAMICO ROMANO
Summi Pontificis Oſtiario.
Vixit annos XXIV.
Hadrianus Cardinalis S. Chryſogoni
familiari charissimo poſuit.

Epitaphium Polydoro Caſmico condit.

Exulat Hadrianus, tu jam Polydore quieſcis;
Æternúmque vales! nobis dira omnia reſtant.

De eo agunt Panvinius de Rom. Pontif. Polydorus Virgilius in Hiſtor. Anglic. Scipio Ammiratus in Hiſtor. Florent. & de Epiſcopis Feſulanis & Volaterranis. Franciſ. Guicciardinus in Hiſt. ſua. Jo: Franciſ. Blondus in Hiſt. Anglic. Aubery in vita. Cantelorius in Elencho Cardinalium. Et alii.

FINIS

Libri Tertii.

PURPURÆ DOCTÆ

LIBER IV.

Continens Octoginta & duas Vitas,

S. R. E.

CARDINALIUM,

Qui Ingenio, Doctrina, Eruditione, Scriptis, Libris editis, &c. ab Anno M. D. III. uſque ad Annum M. D. LX. floruêre,

LIBER IV.

DE DOCTIS

S. R. E. CARDINALIBUS

Continens Octoginta & duas Eorum vitas.

ANNO 1503.

SEDENTE JULIO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

MARCO VIGERIO S.R.E. CARDINALE.

MARCUS Vigerius, natione Italus, patriâ Savonenſis, Sixti IV. quondam Pontificis Maximi ex Sororis filia pronepos, Emanuel in Baptismate vocatus, Minorum Ordinem Romæ ingreſſus Franciſco de Ruvere ejusdem Ordinis Generali adhæſit, qui eum, nomine Emanuelis in Marci mutato, vixdum tyrocinii annos egreſſum Patavino Cœnobio Regentem præfecit. Cùm verò Franciſcus Ruvereus Anno ſalutis 1471. poſt Pauli II. obitum ad celſiſſimam Petri ſedem ſub nomine Sixti IV. aſſumptus eſſet, Marcus novo Pontifici adeptam dignitatem gratulaturus Romam ſe contulit: Ea occaſione Sixtus pronepoti gratam operam relaturus, Marcum laureâ magiſtrali donatum, lectorem publicum in Romana Sapientia inſtituit; nec multò pòſt, quòd vir induſtrius eſſet, ad Infulam Senogallienſem evexit. I.

Sixti IV. pronepos, ab eodem variis dignitatibus ornatur.

Anno verò 1504. meritorum ſuffragiô Bononiæ Suffraganeus, & Arcis S. Angeli cuſtos factus, Julio II. Eccleſiæ tum habenas moderanti adeò indulſit, ut non modò ditiſſimos annuos proventus, ſed & purpuram ſacram ab illius manibus accipere meruerit. Igitur inter Presbyteros Cardinales coöptatus Titulum primò S. Calliſti; deinde procedentibus annis Epiſcopatum Prænestinum, aliáque præpinguia Sacerdotia ſenſim ab ipſo Julio collata obtinuit. In expeditione contra Alphonſum Ferrariæ Ducem Legatus conſtitutus, Julio tam gratam, fidam, ac ſtrenuam navavit operam, ut Alphonſus Julio obedientiam præſtiterit; Julius Marco gratiam detulerit.

Julio II. gratiſſimus purpurâ, aliisque beneficiis ab eodem donatur.

Julium adversùs Conciliabulum Piſanum ſcriptis propugnat.

Tempore quo Philippus Decius magnus illius ævi Juriſconſultus Pſeudoſynodum Piſanam adverſus Julium ſcriptis ac verbis acerrimè propugnaverat, Marcus Theologorum excellentiſſimus arrepto calamo doctiſſimam Apologiam adverſus Decium diris devotum, ipſúmque conciliabulum Piſanum incœperat. Quam tamen Julii morte ex inſperato interveniente præpeditus, incompletam reliquit; quòd illa ipſa malè fundata Synodus cum authoribus ſuis mox reprobata ac diſſipata, ſe ipsâ corruerit.

Moritur Romæ.

Mortem oppetiit Romæ non planè ſenex die 18. Julii, anni 1516. ſedente ad clavum Eccleſiæ Leone X. cujus comitiis bienniô antè interfuerat. Sepultus ad S. Mariam Tranſtyberim ſine ulla ſepulchrali inſcriptione; laudatus funebri oratione à Camillo Porcario, egregio illius ævi Oratore. Marcum Ciaconius doctrinâ potiùs & eruditione, quàm probitate, & vitæ exemplo illuſtrem facit. Alii vitiis illum æquaſſe virtutes ſcripsêre,

Ejus varia ſcripta.

Elucubravit plurima pia & erudita opuſcula, inter quæ cenſentur, Libellus *Decachordum Chriſtianum* appellatus; Libellus item alius de Ferro Lanceæ & Chriſti indumentis, eorúmque dignitate. Controverſia de excellentia Inſtrumentorum Paſſionis Dominicæ. Reliquit & alia tum ſacra, tum prophana, ſed nondum, Ciaconio teſte, in lucem edita: videlicet.

De Annuntiatione B. Virginis librum unum.
De Sacerdotis officio.
De tollendis abuſibus Dialogum.
De Antichriſto tractatum.
De univerſalibus activorum opus.
De Compaternitate tractatum.
Sermones & Homilias.
Commentaria in Ethicam Ariſtotelis.

Ubertus Folietta illuſtrium virorum inſignis Encomiaſtes, Marcum Vigerium inter claros Ligures recenſuit, eundémque perquàm venuſto elogio cohoneſtavit.

Ejus memoriam celebrant Franciſcus Cabrera de Cardinal. agens, Joſeph Maria Suareſius de Epiſcopis Prœneſtinis. Ubertus Folietta in Elogiis clarorum Ligurum. Andreas Victorellus & Ferdinandus Ughellus in additionibus ad Ciaconium. Pauciqué alii.

ANNO

ANNO 1503.

SEDENTE JULIO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

FRANCISCO XIMENIO
S. R. E. CARDINALE.

FRANCISCUS Ximenius, Hiſpanus, ex nobili ac pervetuſtâ Ximeniorum familiâ natus, Alphonſi Ximenii & Mariæ de Turre filius, in Baptiſmo Gonſalvus nuncupatus, ab ipſis incunabulis piè ac ſanctè educatus, pucrilibus literarum rudimentis domi inſtructus, Grammaticæ operam daturus primò Complutum; deinde Salmanticam jus utrumque auditurus à parentibus mandatur; ubi tales brevi temporis ſpatio profectus fecit, ut paucos poſt annos doctorali laurea inſignitus, domúmque reverſus, hanc ipſam Jurium facultatem domeſticis in ædibus alios docuerit. Liberalium verò artium, & divinarum in primis ſcripturarum diſcendarum cupidus, quidquid temporis ex juris ſtudio ſubducere licebat, ſacroſanctæ Theologiæ ſub Magiſtro Roënſi celeberrimo profeſſore impertiebat. Altiorum diſciplinarum peractô curriculô in patriam reverſus, ex Alponſi patris authoritate, qui forenſes tum cauſas procurabat, Romam, ijsdem impendendus ſtudiis, contendit. In itinere cùm in latrones ſemel, atque iterum incidiſſet, viatico, ſarcinis, & equo ſpoliatus, apud Aquas Sextias ſeminudus ſubſiſtere coactus eſt, donec præteriens Brunetus quidam Salmanticenſis, olim contubernalis, pecuniam ſubminiſtravit, ac ſocium itineris adhibuit. II.

Ejus origo, & vitæ primordia.

Literis egregiè vacat.

Itinerans à latronib. ſpoliatur.

Romæ dum ſe cauſis actitandis exercet, triſte nuncium accipit, patrem inopinato morbo oppreſſum fatis ceſſiſſe; unde & matris viduitati, & fratrum orbitati conſulturus, domum regreditur, obtentô priùs pontificô *de Expectativis* (ut vocant) diplomate, vigore cujus proximum quodque Sacerdotium vacans adipiſci poſſet. Harum itaque literarum authoritate paulò poſt vacantem Uzedanæ urbis Archipresbyteratum obtinuit: is verò modus Sacerdotia vindicandi cùm apud omnes Epiſcopos invidioſus eſſet, tum maximè fuit apud Alphonſum Carillium Archiepiſcopum Toletanum, virum genere, opibus, & authoritate potentiſſimum, qui domeſticum quendam Sacerdotio illi, ſtatim ubi vacaverat, præfecit. Ex motâ itaque lite, graviſſimâ Præſulis offenſione contractâ, conjectus eſt in vincula Ximenius in penitiore Arcis Uzedanæ turre, quæ illi, poſtquàm ad Archiepiſcopatum Toletanum ſucceſſu temporis pervenit, pro gazophylacio fuit. Inter cuſtodias mœſtum Ximenium, non ignobilis conditionis illius oppidi civis, qui in eodem erat carcere, perhumaniter ſolatus eſt his verbis: *Depone mœrorem Ximeni; in hoc ipſo enim cubiculo, quo nunc captivus teneris, Joannes Zerezuela, Alvari illius magni Comeſtabuli frater gravioribus quondam vinculis conſtrictus, acerbiorem paſſus eſt cuſtodiam; cui ad Pontificatum*

Uzedanum Sacerdotium urgens Archiepiſcopi Toletani indignationē incurrit.

Cuſtodiæ traditur, fāſidicū conſolatorem nanciſcitur.

Toletanum aſſumpto, rerum præteritarum, & iniquæ ſortis memoria dulcis fuit atque jucunda. Ego quidem poſtquàm tuæ frontis probitatem, totiúſque corporis dignitatem ſum contemplatus, talem in te rerum commutationem futuram animo concipio. Gratias egit Ximenius conſolatori ſuo; ſed duriora dixit eſſe principia, quàm ut exitum tam facilem eſſent habitura. Non defuerunt aliquot hujuſmodi prædictiones & oſtenſa, quibus eius futura magnitudo, quantùm ſuperis curæ eſſet, liquidò prædivinari potuit, & animadverti. Ab hac Uzedanæ arcis cuſtodiâ haud multò pòſt ad arcem Oppidi S. Torquati; publicum ſontium Sacerdotum carcerem translatus, complures ibi dies detentus, unâ ſacrarum literarum lectione duram fortunæ, in qua verſabatur, conditionem toleravit, donec Archiepiſcopus per Bondiani Comitis nepotis ſui uxorem tandem exoratus, abjectâ ceſſionis ſpe, quam de jure ſacerdotii extorquere à capto Ximenio conabatur, liberum hominem abire permiſit. Ximenius conceptam ſemel Antiſtitis indignationem veritus, ne quæſitâ, ut fit, non tantùm expectatâ occaſione rursùs erumperet, ſolum vertere ſtatuit, atque ab univerſa illius ditione ipſe exilio ſpontaneo ſeſe multavit. Quocirca compoſitâ cum Capellano maximo Eccleſiæ Seguntinæ mutuâ Sacerdotiorum permutatione, Capellaniam (quam maximam appellant Eccleſiaſticæ dignitatis titulo inſignem adeptus eſt; ſed nonnullo, quòd uberioris proventûs eſſet, quàm Archipresbyteratus, annuæ penſionis onere prægravatam Rebus hoc modo conſtitutis, ita integrè vitam ſuam inſtituit Ximenius, ut ab omnibus bonis amicitia ejus certatim ambiretur: Inter quos familiariſſimè uſus eſt Joanne Lupo, Medienſi, Almazani Archidiacono, viro ſingulari, morum probitate, ac rerum gerendarum prudentiâ conſpicuo, tùm etiam opibus, & auctoritate pollenti. Cui jam tùm auctor erat Ximenius, ejus Collegii literarii condendi, quod in ſuburbio Seguntino jus Academiæ publicæ tenet. Qua in re non obſcurum ſanè documentum dedit animi ad literas provehendas propenſi, ſecúmque tale aliquid meditantis, modò fortuna par votis offerretur.

Libertate donatus, ſolum vertit, ac alibi ſibi de beneficio proſpicit.

Cum Joan: Lupo Medienſi Archidiacono amicitiam contrahit.

Intereà Petrus Gonſalvus Mendozius tunc Epiſcopus Seguntinus, magnâ hominis famâ permotus, nihil tale cogitanti, aut ambienti vicariam detulit univerſæ Diœceſis adminiſtrationem, quod ille munus quantâ potuit contentione recuſavit. Sed cùm Antiſtes acriùs inſtaret, & urgeret, ſubiit tandem, ne illius auctoritatem contemnere videretur. Suſceptum igitur munus tantâ animi moderatione, prudentiâ, atque integritate gerebat, ut univerſi facilè intelligerent, neminem inveniri poſſe, qui ab omni vel avaritiæ, vel inſolentiæ labe magis abhorreret. Quo factum eſt, ut ab Antiſtite ſuo plurimi in dies fieret, & Sacerdotiis non contemnendis augeretur, ſimúlque majorem bonorum omnium benevolentiam conſequeretur. Eâ quidem opinione apud viros primarios innotuit, ut Alphonſus Silva Ciſontanus Comes in Granatenſi expeditione captus, & in vinculis Maurorum hoſtium detentus, ejus fidei ditionem ſuam univerſam commiſerit, rémque publicam, & familiarem illius tutelæ commendarit.

Vicarius Generalis Diœceſis Seguntinæ conſtituitur; magnóque in pretio paſſim habetur.

Cùm

Cùm itaque Seguntinæ in litibus Eccleſiaſticis judicandis, cæteris omnibus abundè ſatisfaceret, ſibi uni tantùm diſplicebat: nimirùm mens divinis aſſueta rebus, quæ ab illo vitæ ſtrepitu ad tutiſſimum otium ſe jam receperat, haud ferre poterat, tempus omne rebus ſordidis impendi. Quare ſuas meditationes aſſiduô cum Deo colloquiô conferebat; non tamen reperire modum poterat, quo ſe à ſuſcepto munere extricaret, & in priſtinam libertatem aſſereret. Cœpit ergo monachatum cogitare; nam hæc ſola via reliqua videbatur, qua & Cardinali Mendozio ſatisfaceret, & ſui voti compos efficeretur. Cùm rem ad amicorum turbam detuliſſet, illorum plurimi haudquaquàm pari ſpiritu afflati, magnoperè hominem ab eo conſilio dehortari, ac deterrere conabantur. At ille obfirmatô in concepta ſententia animô, rebus domeſticis utcunque compoſitis, ſacrum Divi Franciſci Seraphici inſtitutum amplecti ſtatuit. Cùm verò Cœnobium Toletanum nuper à Catholicis Regibus conſtructum ſinceræ & primariæ Religionis cultu florere perciperet, illius ſe ſodalibus anno ſalutis noſtræ 1477. tironum omnium primus adjunxit. Elapſo tirocinio, ac mutato in ſolemni profeſſione Gonſalvi nomine in Franciſci, tanta continuò, tamque præclara veræ pietatis documenta dare cœpit, ut brevi maximam de ſe ſanctiſſimi viri opinionem excitarit. Ægrè porrò tulit Petrus Mendozius Cardinalis ſe ſuúmque Epiſcopatum integerrimo privari Vicario; attamen nonnullis familiaribus dicere ſolebat; *Magnum virum Ximenium eſſe, ſéque augurari ab illo Cœnobio ad præclariſſimam aliquam dignitatem abducendum; idque, ſi fiat, in magnum totius Reipublicæ Chriſtianæ emolumentum ceſſurum.* Hoc prudentiſſimi juxtà ac religioſiſſimi viri dictum in multorum deinceps memoriis hæſit, & rei eventus docuit, ut paulò mox viſuri ſumus, non tam leviter conjeciſſe, quàm verè divinaſſe.

Negotiorum ſtrepitum pertaſus, religioſam ſolitudinem cogitat.

Hinc Toleti S. Franciſci inſtitutum amplectitur.

Petri Mendozii Cardin de eo vaticinium.

Atqui in hoc etiam à mundo Seceſſu, & religioſo clauſtri receſſu non quieſcebat Ximenius: offendebat enim hominem quietis, ac tranquillitatis percupidum ipſa loci celebritas, quo frequens & virorum, & fœminarum turba variis de rebus interpellantium quotidie confluebat. Ergo ut ad ſolitudinem quandam mitteretur, magnis precibus obtinuit: Quare in anguſtam quandam perpaucorum ſodalium domunculam non longè à circumfuſa frequentium caſtanearum ſylva (*Caſtanetum* vocant) amandatus eſt. Hîc ille jam voti compos factus, cœleſtem quandam vitæ rationem inire cœpit: Satagebat corpus inediâ, labore, & vigiliis attenuatum, animi imperio ſubigere; mentem precatione, lectione, & contemplatione exercitam in ſublime tollere. Invitabat ad hoc præter loci ſilentium, ac ſolitudinem lucus quidam vicinus tam proceris & denſis arboribus obſitus, ut vix internitentis ſolis dubium lumen per meridiem admitteret. Hîc ſeſe penitiſſimè recondebat, uno duntaxat divinarum Scripturarum codice comitatus, ubi poſt mentem ſacrâ lectione refectam, precationibus intentus, nunc poſitis genibus, nunc herbido ſolo recumbens; totus à ſenſibus abſtractus in ſupernam regionem ferebatur. Multò pòſt tempore humanis negotiis redditus, & ſub aureis laquearibus poſitus, tuguriolum, quod

Solitudinis amans Caſtanetum petit, ibique vitam agit planè cœleſtem.

ad

ad vitandas cæli injurias, mundíque ſtrepitus hoc loco conſtruxerat, ſæpenumerò cum lacrymis ſuſpirabat.

Petri Sanctiaci ſomnium, quo ei Archiepiſcopatum Toletanum prædicit.

Ab hac dulciſſima Caſtaneti ſolitudine nonnunquam à ſui Ordinis præfectis Toletum evocabatur, quo ille invitus licèt, ſed obtemperans accedebat. Mirum quiddam accidiſſe ferunt, dum aliquando hoc faceret iter cum Petro Sanctiaco ſui Ordinis viro, integritate vitæ, ac ſimplicitate Chriſtiana inſigni. Cùm multa nocte Ajofrinum non longè à Toleto oppidum perveniſſent, in frugibus ad triturationem paratis recumbentes indormierunt: evigilavit Petrus, & Ximenium inclamans, *Te nunc*, inquit, ô Pater, *Archiepiſcopum Toletanum venerabar, galero etiam ſacro inſignitum: DEUM optimum maximum precor, ut inſomnium à ſe, ut credo, miſſum verum efficiat.* Ximenius autem nihilo ob id commotior: *Dormi*, ait, *obſecro, nam hæc ſunt mera ſomni ludibria.* Apud pios quidem viros non tam nocturna inſomnia, quàm divinæ præmonitiones reputantur, dignæ quidem Sanctiaco propter vitæ ſanctimoniam, ad præparandum ad res excelſas Ximenii animum immiſſæ.

Salzedam migrare juſſus, Guardiani munere fungi compellitur.

Caſtaneti ſeceſſu haud ita diu frui potuit Ximenius; commigrare enim juſſus eſt in perpuſillum aliud monaſterium à proximo Salicto, *Salzedam* Hiſpanicè nuncupatum neque amœnitate, neque ſolitudine Caſtaneto inferius. Ibi multò incultiorem & horridiorem vitam tranſigere cœpit: nam & vino abſtinuit, & herbis aquâ elixis, ut meliores eſſent, ad cibum utebatur. Sed neque hoc quidem vivendi genus diutiùs ſequi, uti propoſuerat, permiſſum eſt. Brevi ſiquidem illius Cœnobii Guardianus factus, non potuit, ut inſtituerat, vitam agere à turbis, & humanis curis penitùs alienam. Munus hoc invito & recuſanti datum, ſumma cum laude, in primis verò tam nullo ſupercilio gerebat, ut religioſos viros exemplo potiùs, quàm imperio in officio contineret: Nam & infima quæque miniſteria ſibi ultrò aſſumebat; & nonnunquam aliorum operam tam libenti animo præſtabat, ut omnes pro virili anniterentur ſeſe ita gerere in muniis demandatis, ut Ximenius neceſſe non haberet, ipſorum etiam negotia obire: uſque adeò verùm eſt, vim acrem imperandi eſſe, ſi ductor ipſe præcedat.

Quàm ſanctè id munus peregerit?

Senſim ad majora paratur.

Ita contra prioris inſtituti ſententiam rebus jam gerendis intendere, actionis induſtriam animi contemplationi conjungere, operam ſuam rebus etiam externis impendere coactus, oſtendit quantæ fuerit virtutis & prudentiæ, qui probè nôrit utramque vitam conjungere, atque activæ abſque ullo contemplativæ nocumento ſtudere. Præludium quoddam iſtud erat ſublimioris paulò pòſt exercendæ poteſtatis. Atque hac quidem ratione pugilem ſuum DEUS hactenus in umbrâ exercitum in mediam Eccleſiæ arenam parabat immittere, quem è latebris illis ſilveſtribus hac potiſſimùm ratione produxit in lucem. Erat hoc tempore Petrus Gonſalvus Mendozius Cardinalis, qui ex Seguntino Epiſcopo Hiſpalenſis primò, ac deinde poſt obitum Alphonſi Carilli Toletanus Archiepiſcopus fuerat factus, in ſumma apud Reges Catholicos auctoritate & gratia; Iſabellæ verò Reginæ ſupra fœmineum captum prudentiſſimæ in paucis charus. Erant autem priores Reginæ partes in adminiſtratione Regnorum,

quæ

quæ jure hæreditario ad illam provenerant, quàm mariti, quamvis utriuſque primæ eſſe viderentur. Igitur cùm Regina, Granata urbe non ita pridem è Maurorum poteſtate recepta, in Caſtellæ Regnum diſcedere pararet, hujus Mendozii Cardinalis fidei, ac diligentiæ commiſit, ac ſummoperè commendavit, ut quempiam ſpectatæ religionis & probitatis quæreret, qui ipſi ab arcanis confeſſionibus arbiter eſſet. Nam qui eam operam hactenus Reginæ præſtiterat, Fernandus Talabricenſis Hieronymianus eximiâ ſanctitate vir, ex Abulenſi Epiſcopo nuper Granatenſis Archiepiſcopus factus, aula relicta, in urbe ſuâ remanſerat anno 1492. quo hæc geſta ſunt. Cardinalis, qui nimis ſollicitam hac de re ſentiebat eſſe Reginam; *Non eſſe*, dixit, *opus longa indagine: habere enim ſe hominem illi miniſterio ad unguem factum, atque formatum*: ergo illi Franciſcum Ximenium ſuum olim Seguntinum Vicarium, tunc verò Salzedæ Guardianum ſuis coloribus accuratiſſimè depingit. Se tamen vereri affirmat, ne homo priſcæ ſeveritatis & ſanctimoniæ ſuam illam contemplationem quietam, & vitæ modum quantumvis incultum velit conditione alia mutare.

Suaſu Petri Mendozæ Iſabella Regina eum ſibi confeſſarium eligit.

Regina Cardinalis verbis permota, quem ſciebat non temerè, qua erat prudentiâ, quemquam laudare ſolitum, flagrare cœpit ſtudio hominem videndi, atque alloquendi familiariter: quare Cardinali mandat, ut illum aliquam ob cauſam accerſat. Ximenius per literas Cardinalis accitus, quamquam ægerrimè à ſeceſſu illo Salzedano divellebatur, tamen ne optimo patrono deeſſe videretur, ad illum in regium comitatum venit, ubi communicatis, quæ Cardinalis voluit, negotijs; à Regina deinde tanquam per occaſionem vocatus, injectis varijs ſermonibus prudentiſſima fœmina Ximenij animum interrogando, & percontando elicere ſatagebat. Ille regio conſpectu, colloquióve nihilo commotior factus, vultu atque habitu corporis ſedatæ mentis compoſitionem præſeferente, tum oratione ipſa ſapientiſſimis ſententiis plenâ, quæ vera eſt latentis animi imago, facilè Reginam in ſui admirationem adduxit, & conceptam de ſe opinionem implevit. Poſt aliquot dies in aula tranſactos rogatus eſt, ut Reginæ à confeſſionibus eſſe vellet: ille deliberanti ſimilis diutiùs hæſitare, nec quicquam reſpondere, denique cùm identidem à Cardinali urgeretur; *Onus ſe eâ conditione ſubiturum* reſpondit, *ſi regium comitatum ſectari non cogeretur, ſpondens intereà ſe, quoties ſuâ operâ Regina indigeret, venturum ejus juſſu, mox tamen rediturum in ſuum Cœnobium*; nec quidquam aliud multis precibus à Ximenio impetrari potuit.

Regina hominis animum exploratura, eum ad ſe vocari curat.

Ximenius certa lege ſuam operã Reginæ ſpondet.

Magna erat tunc Ximenii fama apud omnes Hiſpanos ob ejus integritatem & ſanctimoniam; nam Regina apud maritum, cæterosque Proceres, ac viros prudentes non ceſſabat Ximenii dotes laudare; *Reperiſſe ſe hominem*, dicens, *omnibus pietatis, Religionis, & Sapientiæ numeris abſolutum*. Et certè Petrus Martyr de Angleria Regum Catholicorum Hiſtoricus, qui ſtyli ruditatem rerum à ſe traditarum fidei ſinceritate egregiè compenſat, in Epiſtolis ſcribit, eum ex abditis ſylvis extractum, vultûs pallore, & ob vitæ aſperitatem totius corporis obductâ macie, Paulum aliquem, aut Hilarionem eremi incolas poſt tot ſæcula in lucem retuliſſe, magnámque ſui apud Regios comites ad-

Ob vitæ ſanctimoniam totâ Hiſpaniâ innoteſcit.

Præclarum Petri Martyris de eo teſtimonium. mirationem concitaſſe. Relictis enim Seguntinis Sacerdotiis, fortuniſque omnibus, in ſemotam ſolitudinem ſeceſſiſſe, & eum vivendi rigorem deliciis, quas Aulici tantoperè conſectantur, prætuliſſe; eóque facto haud vulgariter mentes hominum commoviſſe. Nec dubitat prælaudatus Author, ipſum Auguſtini acumine, Hieronymi abſtinentiâ, Ambroſii ſeveritate exornare. Addit præterea ab ejus ſodalibus jactatum fuiſſe, mentis plerumque veluti exceſſu, aut cum cœlitibus ipſis collocutum, aut certè rebus ipſorum contemplandis occupatum, ſenſuum quendam ſtuporem, & alienationem ſubire ſolitum. Illud etiam à viris doctis & ingenuis memoratur, cùm de itinere laſſus eſſet, conſediſſe propter aquæ rivulum; cujus comes *Fame laborans, panem cælitùs impetrat.* inediam minùs ferens, (nam uterque erat impranſus) tantùm non animam videbatur agere. Qui dum Ximenius, ut in memoriam Dei providentiam, & curam, quam habet de vilibus etiam paſſercul s, revocet, commonet; vidiſſe fertur candidiſſimum panem, petræ quæ rivulo imminebat, impoſitum; quem inter ſe partiti, & aqua ſumptâ, quod itineris ſuperâbat, facili negotio conficere potuerunt.

Aulæ declinandæ causâ graviora onera libenter ſuſcipit. Cùm ergo Ximenius magnæ eſſet apud Reginam authoritate, atque omnia ferè Reipublicæ negotia ex ejus conſilio, & ſententiâ gererentur, accidit, ut in comitiis Provinciæ Caſtellæ in Cœnobio S. Stephani, quartò à Burgis lapide, in locum Joannis Toloſani viri graviſſimi & piiſſimi Vicarius, licèt abſens, ſubſtitueretur; quamquam conſodales vererentur, ne homo rerum iſtarum nequaquam appetens, & jam anteà ſatur, demandatum húnce magiſtratum recuſaret. At ille altiori ductus motivo; quòd paulo antè, cùm Reginæ nullas operas debeat, omni ratione depuliſſet, perlibenter accepit; ut occaſione hujus muneris, quod aſſiduas habet occupationes, haud ita frequenter ad Reginam atque adeò ad aulam venire cogi poſſet. Sed nihilo rariùs ob hoc illa acceſſebatur, in cujus ſinum non ſolùm occúltas animi noxas, quas in Deum commiſerat, ſed quidquid publica, aut privata negotia moleſtiæ aut ſollicitudinis incuſſerant, familiariter & amicè effundebat. Quæ cùm ſemper maximis de cauſis in illâ fortuna oriantur, neceſſe eſt, ut mole ſuâ eos etiam, quibus cum communicantur, obruant; aut ſaltem ingenti ſollicitudine, ac tumultu eorum animos impleant. Quocirca quantum fieri poterat, aulam, & ſæcularia negotia vitabat.

Franciſcum Ruizum in partem laborum aſſumit. Cùm itaque utriuſque Caſtellæ Provincia tam quæ cis montes, quàm quæ ultrà eſt, Ximenio viſenda & peragranda eſſet, ac multæ res examinandæ, & deſcribendæ eſſent, Religioſum aliquem virum quærere cœpit & ætatis vigore, & ingenii dexteritate præditum, quem in laborum partem aſſumeret. Qua de re dum Compluti fortè moraretur, & cum Joanne Morquina Complutenſis Cœnobii Guardiano viro exactæ virtutis atque prudentiæ ſeriò ageret; *Peropportunè,* inquit Morquina, *hoc mihi, ut curem mandas, nam non ita pridem adoleſcens quidam huc à Toleto advenit, qui in noſtrum ſodalitium per me cooptatus præclaram indolem præſeferre videtur; nam & vividô ingeniô, totiúſque corporis vegetâ naturâ omnia induſtriæ & virtutis munia, ni malè conjecto, mihi pollicetur, ac prorſus iis rebus, quibus ipſe in præſentia tractandis indiges, apparet aptus; pulchris enim literis, celeriq. tractu manu minimè torpenti ſcribit. Unum eſt tamen, cur à nobis divelli doleamus, quòd cùm voce, & artis muſicæ* per-

peritiâ excellat, magnam noſter chorus jacturam eſt facturus; nam totam pueritiam inter pueros Templi Toletani miniſterio dicatos egit: poſtea verò in quoddam Collegium migravit, quod Franciſcus Alvarus Toletanus Scholaſticus in horum puerorum gratiam domi ſuæ inſtituit, antequam Academiam Toletanam conderet, ubi literas diſcerent Latinas. Permotus Marquinæ ſermonibus Ximenius ad ſe Franciſcum Ruizium (hoc enim adoleſcenti nomen erat) quamprimùm duci jubet, cujus liberali aſpectu delectatus ſibi ſodalem delegit, & ad vitæ finem retinuit; ejúſque fidem, & utilem operam expertus, primò quidem Civitatenſem, deinde Abulenſem Epiſcopum faciundum curavit. Igitur Ximenius in ſuſcepto munere ſtrenuè gerendo totus occupatus, eo, quo privatus ſolebat, apparatu ſingula Provinciæ contubernia luſtrabat, hoc eſt, unico duntaxat ſodale viæ comite, & aſello, quo & ſarcinæ nonnullæ portarentur, & defeſſus nonnunquam ſodalis veheretur: ipſe enim ſuæ religionis mirè tenax, niſi ægritudo aliqua cogeret, ſemper iter pedibus conficiebat. Oſtiatim ab utroque petebatur cibus, niſi illum nonnunquam ex itinere malè habentem Franciſcus Ruizius, ut quieſceret, moneret; ſibíque eas partes concederet, oraret: nam Ximenius ad hanc rem planè ineptus plerumque domum vacuus redibat, & oleribus tantùm nullo adhibito pane veſcebatur. Quocircà Ruizius, ſi quando acriùs de mendicatione faciendâ contenderet, hiſce verbis objurgare ſolebat: *Quin tandem non ſentis, ô Pater, minimè te ad has operas eſſe aptum, aut genitum? non omnibus omnia Deus conceſſit; tu precibus & meditationi vacato, & mihi hanc Spartam intactam relinque.*

Cum Ruizio ſingula Provinciæ contubernia pedes luſtrat: ac ſtipem oſtiatim petit.

Aliquando dum Beticam ex officij ratione perluſtraret, ad fretum Herculeum, ubi Calpe mons eſt, quem nunc *Gibraltarum* ex corruptâ Arabicâ nomenclatione appellant, appulit. Hîc & Africæ terræ conſpectu invitatus, & quòd jam diu deſiderio teneretur eò trajiciendi, quòd & D. Franciſcum feciſſe didicerat, cœpit de navigatione cogitare. Ardebat Ximenius miro quodam deſiderio transmarinis hominibus Chriſtum annunciandi, paratus vincula, ſupplicia, & mortem ſubire. At quoniam per viros Religioſos certior factus fuerat, fœminam ſui Ordinis cultricem tertii inſtituti pœnitentiæ ibidem eſſe, vitæ, & morum ſanctitate claram, & quæ Divorum præſentiâ ſæpenumerò frui crederetur, captato extemplò fœminæ colloquio ad eam rem, quam animo conceperat, ejus ſententiam priùs requirit. Deterruit hominem vates mulier, & ut à propoſito deſiſteret, effecit: *ſervari enim eum ad res maximas perficiendas*, dicebat, *in quibus graviora certamina ſuſtinenda forent, quàm ſi inter barbaras & Punicas nationes cruentam animam poneret.* Retardatus piæ fœminæ dictis ſententiam mutavit, & è Betica rurſus ad Reginam, quæ illum per literas, ut maturè ad ſe veniret, commonuit, in Caſtellam proceſſit.

Chriſtum barbaris annuntiandi deſiderio aſt..ans, in Africam trajicere cogitat. At aliter facere perſuaſus ſententiam mutat.

Accidit per id tempus ad Reginæ votum de Ximenio apud ſe retinendo peropportuna occaſio. Cœperat enim ille ſummo ſtudio cum Regina agere, ut quod jam olìm à prædeceſſoribus Regibus tentatum fuerat, ſed minimâ ex parte confectum, id per delectos quoſdam Cenſores perficiendum curaret, qui corrigendis, atque in vete-

Reformandis atq; in veterem diſciplinam revocandis omnium Or-

dinum per totam Hiſpaniã monaſteriis animum intendit.

veterem diſciplinam revocandis omnibus omnium Ordinum per totam regiam ditionem tum virorum, tum mulierum Monaſteriis animum intenderet. Obſoleviſſe omnem ubique religioſorum virorum ſinceritatem ingemiſcebat, maximè verò apud ſui inſtituti viros, quibus ut naſcentibus arctior quædam & ſanctior diſciplina fuerat, ita collapſis & degenerantibus altior caſus, ac turpior contigerat ruina. Nam præter vitæ licentiam, morúmque diſſolutionem (quæ ſanè labes communis per id tempus religioſis Collegiis utriusque ſexûs propemodùm eſſe videbatur) pleraque illorum ſodalitia adverſus tam commendatam illam à Divo Franciſco paupertatem, prædia ubique tum ruſtica tum urbana, vectigalia inſuper & cenſus, & annuos proventus, deluſo juratæ paupertatis voto, obtinebant. Hujus inſtituti qui erant Conventuales, fratres, & Clauſtrales paſſim dicebantur, hi pleraque omnia magnifica, frequentiſſimáque incolebant Hiſpaniæ Monaſteria; illi verò qui propter accuratiorem ſui Ordinis obſervantiam, Fratres obſervantes appellabantur, pauca quædam, eáque exigua Cœnobia obtinebant: in horum itaque po-

Id ut feliciter efficiat, Reginæ potentia utitur.

teſtatem, Conventualium domos Ximenius qua potuit arte, prece, vel pretio traducebat: at cum opulentis, & potentibus adverſariis contendendum ei ſæpè ſæpiùs erat. Quare cùm ſe imparem eſſe animadverteret, Reginæ potentia & favore uti decrevit, atque longiùs ſolitò apud illam morari; quæ eâ de causâ Ximenio longè benevolentior, & æquior erat, & ipſe competitoribus terribilior. Conſilium quidem pietatis plenum, graviſſimarum tamen cauſa fuit diſſenſionum atque turbarum. Nam & ſtatim in Archiepiſcopum Toletanum aſſumptus, nondum eâ de causâ Provinciali præfecturâ ab dicatâ, cùm adhuc acriùs poteſtate auctus inſtaret de clauſtralibus

Laurentium Vaccã pontificiis diplomatibus inſtructum, adverſum habet.

illis reformandis, exortus eſt quidam Laurentius Vacca Sancti Spiritûs monaſterii Segobienſis Commendatarius, qui prætextu Pontificiæ conceſſionis ſibi facultatem eſſe aſſeverabat, quoscunque vellet Conventuales in Sancti Spiritûs liberatem aſſerendi; hoc eſt, arctam Minoritarum diſciplinam in ſuam quandam laxiorem commutandi. Is ſanctiſſimos Ximenii conatus diplomatibus Pontificiis eludebat: nemo erat licentiæ & diſſolutionis paulò amantior, qui non apud illum patrocinium, & rationem inveniret, qua ſemel ſuſceptam religionem abjiceret, ſeque ab excommunicationis vinculo exolveret. Itaque fiebat, ut quantum vigilantiſſimus cenſor ad priſcam ſanctimoniam ſodales ſuos diligenti ſtudio revocare niteretur, tantum ille commentitiis privilegiis ad petulantiam & immodeſtiam deflecteret. Qua de cauſa ab optimis & religioſiſſimis Prin-

Laurentius carceri mancipatur, ſed inde elapſus Romam fugit, atque Aſcanii Cardinal. patrocinium implorat.

cipibus Ximenius impetravit, ut is ſalvâ ſummi Pontificis authoritate, qua præter Jus & fas abutebatur, per regios lictores in vincula compingeretur, ibique tantiſper pœnas læſæ Religionis daret, donec ſuſceptum negotium Ximenius conficeret, rémque omnem è Reipublicæ Chriſtianæ commodo & utilitate, ſuique Ordinis integritate componeret.

Laurentius tamen quorundam beneficio uſus, è vinculis aufugiens Romam, ad Aſcanium Sfortiam Cardinalem Patronum quondam ſuum contendit; ut ejus præſidio tum ſeveriſſimi hominis

in-

indignationem vitaret, tum in Regum Hiſpaniarum gratiam rediret, qui Ximenii ſtudia tantoperè juvantes, nonniſi per magnos interceſſores placari poſſe exiſtimabantur. Suſcepit profugum Laurentium benignè Aſcanius, déque ejus innocentia facilè ſine adverſario perſuaſus, literas favoris plenas ad Reges dat; & Petrum Martyrem Mediolanenſem, virum doctum, & in rebus gerendis ſtrenuum per Epiſtolam rogat, uti ſuo nomine Ximenium adeat, détque operam, ut ſi patriâ tandem Laurentius propter ſummi Pontificis rectè adminiſtratam conceſſionem carere debeat, ſaltem ablata per ſummam injuriam ſupellex, & intercepti ex facultatibus ſuis fructus illi reſtituantur. Invitus id Petrus Martyr fecit, qui probè rem omnem, ut erat, cognoverat: ne tamen injuncto ſibi officio deeſſe videretur, Ximenium adiit, eíque Aſcanii mandata expoſuit: ad quem Ximenius (ut idem Martyr in Epiſtolis ſcribit) contractâ & obductâ fronte converſus. *Hominem*, inquit, *Petre Martyr, qui tam ſancta Regum decreta auſus fuerit reſcindere, tueris? quin ſi vir es, meum pro juſtitia, pro Eccleſiæ decore, pro Religionis reformanda neceſſitate pugna.* Acminatus in Reginæ odium venturum, ſi vel verbum ampliùs pro eo faceret, abire juſſit. Hoc idem, ut actum fuit, ad Aſcanium Cardinalem Martyr reſcripſit, ſimúlque ipſum à patrocinio Laurentij Vaccæ, qui tanta invidia apud Reginam & Ximenium laboraret, dehortatus eſt.

Ximenius obnititur, & triumphat.

Biennium jam proceſſerat, ex quo Ximenium apud Reginam Cardinalis Mendozius commendavit, quando ille periculosè cœpit ægrotare, & relictâ aula in urbem Guadalajara, natale ſolum ſeceſſit: morbo ingraveſcente, cùm ſalutem hominis præſtantiſſimi, ſibique multis de cauſis chariſſimi propemodùm deploratam Reges comperiſſent, ad exitum anni 1494. viſum eum abierunt. Poſt officioſa & familiaria colloquia, ſemotis arbitris, actum eſt de multis rebus gravibus ad imperii incrementum & ſtabilitatem ſpectantibus. Multa, quæ ſibi videbantur utilia, pro ſuâ erga Reges pietate & fide morti jam proximus Cardinalis expoſuit; atque inter hæc illud maximè referre dixit, ut mediocris fortunæ hominem (modò aliis integritatis, prudentiæ, gravitatis, & doctrinæ dotibus præditus eſſet) in Pontificatum Toletanum ſufficerent. Quod idem poſteris, ut & ipſi poſtliminiò facerent, inviolabili exemplo demandarent. Eam eſſe, inquiens, ejus ſedis amplitudinem & potentiam, ut haud tutò committeretur ei, cui & natalium ſplendor & numeroſæ familiæ patrocinium eſſet. Afferebat autem in exemplum, quantum moleſtiarum Alphonſus Carillius eis exhibuiſſet, Regi Luſitaniæ adhærens. Habere eos virum omnibus numeris ad eam dignitatem ritè adminiſtrandam abſolutum, Franciſcum Ximenium Franciſcanorum ſodalium Provincialem, quem ſibi demortuo (ſi quidem Regno benè conſultum vellent) ſucceſſorem procrearent.

Cardinalis Mendozius ægrotans Regibus Ximenium ad Infulam Toletanam commendat.

Avidis auribus iſtud quidem, quod ad imperii conſervationem pertinere videretur, Reges exceperunt; quamquam poſteà rogatus à Regibus Ximenius, quid de ea re ſentiret, longè aliam ſibi eſſe ſententiam dixerit. Neque enim alium decere magis ad ampliſſimum

Ximenius ut tantam à ſe dignitatem removeret.

ſententiam Mendozæ improbat, aliúmque commendat.

Pontificatum vocari, quàm hominem tam ſtemmatibus, quàm propinquorum, & clientum familiâ clariſſimum. Nam præter Hiſpanorum erga Reges ſuos obſervantiam, qua ſemper illos colunt, poſtquam Regia potentiſſimorum Regnorum incrementis adaucta eſt, minimè verendum eſſe, ut ullos unquam motus Archiepiſcopi Toletani ſint concitaturi. Ex altera autem parte perdifficile ſibi videri, hominem humili fortunæ aſſuetum & innutritum repentè eum animum ſuſcipere poſſe, qui ad tantam rem pro dignitate gerendam aptus eſſet. Quare Reginæ ſuadebat, ut Didacum Hurtadum Tentiliani Comitis filium, ex eadem etiam Mendoziorum familia, Petri Gonſalvi Cardinalis ex fratre nepotem, qui Alexandrini Patriarchæ titulo condecoratus Pontificatum Hiſpalenſem obtinebat, aliis, qui eum ambiebant rejectis, Toletano præficeret: Id enim è Reipublicæ utilitate multis de cauſis eſſe videbatur.

Quæ & quanta Archiepiſcopi Toletani auctoritas?

Paucos poſt dies, nempè undecimâ die Januarii anni 1495. (ut ſuprà n. 43. innuimus) ſublato è vivis Cardinale Mendozio, cura continuò Reges inceſſit alterum nobiliſſimæ Eccleſiæ Toletanæ Antiſtitem præficiendi, nam viri æque prudentiſſimi, ac ſibi fidiſſimi ſub mortem ſententia eorum animis infixa remanſerat. Archiepiſcopi enim Toletani auctoritas tanta ſemper apud Hiſpanos fuit, ut ſi quando de rebus ad Rempublicam pertinentibus ageretur, is ſtatim poſt Regem ſententiam diceret, ac nihil unquam illo inconſulto, aut rogatum, aut decretum ſit. Unde & maximus Regni Cancellarius, & Pontificum Hiſpanorum Primas, ingenti potentiâ, & dignitate jam olim creatus, adhuc his titulis ſuo jure nominatur. Et quidem in eam dignitatem Regum pietate & liberalitate Pontificatus crevit Toletanus, ut ipſis Regum poſteris non ita grata eſſet tanta Archiepiſcoporum potentia. Cùm diu proinde Reges ſecum deliberarent, quem in demortui locum ſufficerent (nam & Didacus Mendozius Archiepiſcopus Hiſpalenſis, totius nobilitatis ſtudiis fretus, ei ſuccedere ante alios contendebat) Regina, hortatu Ximenii, Joannem Belaleazarem ex Aſtungia nobiliſſima familia, qui non ita pridem Florentini Principatu in Hiſpania relicto, Franciſcano ſe Ordini addixerat, ſed hoc ipſo anno, dum hæc agerentur, ex humanis abiit, deſignare volebat. Rex porrò pro filio Alphonſo Arragonio Cæſarauguſtano Antiſtite vehementer laborabat, ſed poſtquam uxorem virilis animi fœminam neque precibus, neque blanditiis in ſuam ſententiam pertrahere potuit, facilè totam eam curam ex animo rejecit. Regina verò, cujus arbitrio res conficienda erat, cùm nullius ex Optimatibus familiis perſonam tantæ potentiæ acceſſione augere vellet, variis Conſiliis fluctuabat. Sed tandem in Juriſconſultum quendam Oropeſam nomine, regium Senatorem animus inclinavit, virum ſanè præſtanti morum integritate, atque gravitate præditum, qui ætate jam feſſâ domeſticæ quieti veniam à Regibus impetrarat. Hunc ergo Regina, communicato cum Ximenio conſilio, Archiepiſcopum Toletanum deſignare ſtatuit. Quare ſuo apud Pontificem Legato per literas mandat, ut ſuæ nominationi Apoſtolicam auctoritatem more Majorum interponendam curaret.

Varii pro adipiſcenda hac dignitate proponuntur.

Oropeſus omnibus à Regina præfertur.

Ve-

Regina ſententiā mutans, Ximenium nominat; ac ut evehatur, Romæ curat.

Verùm haud ita multò pòſt religioſæ mulieris animo obortus eſt ſcrupulus, quòd Ximenii Provincialis viri optimi à Cardinale Mendozio ſub mortem ad hanc dignitatem ſibi propoſiti rationem nullam habuiſſet, quantumlibet hujuſmodi honorem abhorrentis. Nam qui procul ab omni ambitione ſunt, & nulla imperandi aliis cupidine ducuntur, ad Magiſtratûs præfecturas, munia denique omnia obeunda, vel invitos eſſe pertrahendos optimè noverat. Huic errori opportunè ſuccurri poſſe videbatur; nam Romæ habendus erat ea de re non ſemel legitimus Patrum Senatus, & ob frequentiam negotiorum credibile erat non defutura impedimenta, quæ priorem deſignationem morarentur. Igitur miſſo magnis itineribus nuncio, Legatum ſuum Regina mutatæ ſententiæ admonens, Franciſcum Ximenium Provincialem Ordinis Minorum deſignari jubet Antiſtitem Toletanum, ejúſque deſignationis ſancitam auctoritatem, & literis Apoſtolicis præſcriptam magnâ ad ſe celeritate perferri, juſto diplomati expediendo dilatione, ut fieri ſolet, impetratâ. Romæ igitur negotium ex ſententia Reginæ proceſſit; cùm interim omnia inſcio Ximenio clanculùm gererentur. Sunt, qui Oropeſam oblatam dignitatem, quòd ei gerendæ imparem ſeſe arbitraretur, conſtanti animo recuſaſſe affirment.

Ximenius ea de re Româ literas accipit, conturbatur, fugit.

Sub Quadrageſimæ finem rediit Româ curſor; eóque tempore Madritum, ubi tùm Regina erat, venit Ximenius, ut confeſſiones illius exciperet, qui, ubi muneri ſuo ſatisfecit, in S. Spei Cœnobium propè Ocaniam conſtructum, diſcedere parabat, ut tranquilliori animo, loco à turbis remoto, hebdomadæ ſanctæ officiis poſſet intereſſe. Jam Franciſcum Ruizium admonuerat, ut aſellum, quo vehi ſolebat, ſterneret; ſimúlque aliquid herbarum condiret, ne imprariſi viam ingrederentur: Sed inſperatò dum hæc moliuntur, Caſtellus, unus ex cubiculariis Reginæ, ad Ximenium venit, & priuſquàm diſcedat, ad Reginam jubet maturare. Doluit ille eo nuncio accepto, veritus ne quid, tempore præſertim tam ſacro, impedimenti accideret: Continuò ergo Reginam adivit, ſeſe quantocyùs poſſet, explicaturus. Regina Romani Pontificis literas tunc allatas poſt ſermones aliis de rebus conſultò primùm injectos in manus tradidit; & *videto*, inquit, *quæſo, quidnam hiſce literis ſummus Pontifex ſibi velit?* Ximenius ad primam ſtatim inſcriptionem, quæ ſic à tergo erat: *Venerabili fratri Noſtro Franciſco Ximenio Electo Archiepiſcopo Toletano:* Vehementer commotus, depoſitis extemplò in Reginæ gremio obſignatis literis, & nihil ad ſe pertinere inquiens, de ſcabello ſurrexit, atque nullâ, ut ſolebat, exſpectatâ miſſione, vultu admodùm conturbato receſſit.

Mittuntur ad eum Nuncii, rogaturi ne Pontificis & Reginæ voluntati obniteretur.

Regina, qua erat gravitate, diſſimulandum interim rata, dum ſcilicet interjecta temporis morula animum hominis rei novitate perculſum redderet ſedatiorem, abire in præſens facilè permiſit, petitâ tamen priuſquàm cubiculo egrederetur, ab eo facultate, quidquid literarum illud eſſet, reſignandi. Paulò pòſt Henricum Auricum Villadæ Dominum, Regiſque avunculum, & ejus familiæ Præfectum; & Alvarum Portugallium regii Senatûs Præſidem, ſummâ viros dignitate, ad Ximenium mittit, qui peterent, ne vel

Re-

Reginæ, quæ illum tanti faciebat, vel Pontificis Maximi, cujus in ipſum imperii jus eſſet, auctoritatem contemneret; quin utriusque voluntati, imò divinæ potiùs vocationi facilem ſe, dictóque audientem præberet; ſimúlque alia in eam ſententiam, adderent, quæ ad hominis ingenium emolliendum facere viderentur, mandat. Illi ſuſcepto negotio ad Monaſterium properantes, cùm comperiſſent, Ximenium jam dudum inde profectum, Pintum versùs contendere, citatis equis eam viam ingreſſi, hominem cum duobus ſui Ordinis ſociis, ad tertium ab Oppido lapidem conſequuntur pedibus iter facientem: Reductúmque pauliſper è via poſt multum ſermonem ultrò citróque habitum, huc tandem perpulêre, ut relicto itinere, quod inſtituerat, Madritum reverteretur. Igitur cùm Reginæ, & Procerum omnium hortatu & precibus rogaretur, ut delatam dignitatem capeſſeret, fortem omninò animum atque invictum præſtabat, ſemper propoſiti ſui tenax; adeò ut Gutterius Cardenas è Reginæ intimis Ximenium aliquando de ea re compellens dixerit: *Non eſt*, Pater, *cur nos ſuſpenſos teneas; nam ſive annuis, Archiepiſcopi Toletani ratione; ſive renuis, magnanimitatis tuæ, & Religionis causâ manus tuæ ſunt à nobis deoſculandæ.* Reges paulò pòſt Burgos devenerunt, quo allatæ ſunt literæ Pontificis Maximi ad Ximenium, quibus illum non modò hortabatur, ſed pro ſuo in eum jure imperabat, uti Pontificatum Toletanum, cui ritè præfectus erat, omni poſthabitâ morâ ex obedientiâ acciperet. Hic ille nihil ampliùs repugnandum ratus, animo dolenti & invito ſe cervicem ſubmittere aſperrimo jugo poſt ſex fermè menſes, quibus hac de re controverſum fuerat, profeſſus eſt. Nihil tamen addubitabat, quin Deus Optimus Max. qui ineundi tanti muneris auctor fuerat, obeundi quoque adjutor eſſet futurus: illud ſemper excipiens, ſi nullis conditionibus, nullâve penſione prægravatam eam dignitatem darent. Nam ſiniſtris quibusdam rumoribus ſparſum fuerat, ejus mediocritati quemvis ſumptum ſufficientem fore; quo circà proventibus modicis, qui tamen idonei eſſent, contentum, Regibus, qui magna & religioſa meditabantur, reliquos qui ſuperfuiſſent libenter ceſſurum. Non ideò indignati aut offenſi ſunt Reges; quin imò incredibile dictu, quanta Regum, omniúmque Procerum animos lætitia pervaſerit, quòd ab eo tandem impetratum fuerit, ut Archiepiſcopus Toletanus, hoc eſt, inter Regni primarios, auctoritate & opibus primus eſſe recuſaret. Tanta eſt virtutis vis, & tam potens verus potentiæ, honorúmque contemptus.

Ximenius perſtat in ſententia.

Denique expugnatur, & vel invitus decretum in ſe honorem admittit.

Digreſſi Brugis paulò pòſt Reges cùm Turiaſſonem, nobilem quondam Romanorum Coloniam, & nunc Regni Tarraconenſis non obſcuram urbem veniſſent; ibi Ximenius Archiepiſcopus deſignatus in D. Franciſci æde, magnâ celebritate, adſtantibus etiam Regibus, 5. idus Octobris (qui dies Franciſcanis ſacer, octavus à D. Franciſci Feſto numeratur) anno ſalutis 1495. ſolemni ritu inunctus, conſecratúsque eſt. Sacris verò peractis confeſtim ad Reges accedens, illorum dexteras per ſpeciem deoſculantis de more appetens: *Non tam*, inquit, *quòd beneficio veſtro, Reges inclyti, Archiepiſcopus factus ſum, veſtras exoſculari manus velim, quàm quòd eas mihi*

Igitur Turiaſſone magnâ celebritate Archiepiſcopus conſecratur, & condignis honoribus afficitur.

vos

vos confidam porrecturos eſſe mei adjutrices, ut tandem mihi liceat in cœlo Archiepiſcopi locum mereri. Reges contrà, quòd ille per ſpeciem regii cultus fecerat, re ipſa religionis ergo facientes, & poſteà univerſi, qui aderant Proceres, ejus manum venerabundi ſunt deoſculati. Deinde omnium Aulicorum congratulantium comitatu, ingenti quoque, quacunque præteribat, populi applauſu in domum ſuam reductus eſt.

Altera ab inauguratione die mittit illicò per totam Diœceſim Toletanam præſtantes viros, qui Oppidis, arcibus, & præſidiis novos cuſtodes & Præfectos deſignarent, quorum fidem conceptis verbis Antiſtiti per jusjurandum de more adſtringerent, cæteroſque omnes tum ſacri, tum profani fori miniſtros, donec ſibi per otium luſtrare liceret, quàm idoneos & ſtrenuos præficiant. Eſt enim ingens numerus in hoc Pontificatu honorum, præfecturarum, & munerum, quæ temerè quibuslibet propter oppidorum celebritatem nonnunquam committuntur.

Curat. moto tâ Diœceſi viri nonniſi præſtantes rebus publicis præficiantur.

Tanta ergo fortunæ, ac dignitatis acceſſione novus Antiſtes, ceu novus homo factus, parem Exemplo perſonam tanto faſtigio dignam induere viſus eſt, nihil jam niſi ſublime, & excelſum animo agitans: ſeu quòd ita naturâ comparatum ſit, ut magni animi magnis honoribus fiant apti; ſeu quòd divinitùs huic ſanè homini ad res magnas gerendas, ut cætera inſtrumenta, ſic quod primum omnium eſt, par animi robur & magnitudo data fuerit. Primùm igitur Diœceſi ſuæ conſtituendæ vehementer intentus, Conſiliarios ſeu Aſſeſſores juri dicundo, tum morum Cenſores, quos *Viſitatores* vulgò appellant, homines tum doctrina, tum vitæ integritate præſtantes undique conquiſitos ſibi aſcivit. Quod verò ad rem privatam attinet, nullam ſanè aut ſumptuoſi, aut magnifici apparatûs rationem per id tempus habere, unquámve habiturus videbatur, non frequentis familiæ, non pretioſæ ſuppellectilis, quin priſcam illam ſanctorum Pontificum frugalitatem cum Franciſci ſui humilitate conjungere viſus eſt. Nam aſello eodem, quo anteà ſolebat, vehebatur, aut ibat pedibus, non argento menſam, non aulæis parietes ornabat: totum porrò annuum cenſum ſtatuerat ita partiri, ut ex parte dimidiâ præſentibus egenorum neceſſitatibus ſubveniretur; reliqua verò, deductis tum familiæ, tum Pontificatûs neceſſarijs ſumptibus, in opera publica, quæ Religionis cultui provehendo, & juvandis ſacrarum literarum ſtudiis neceſſaria eſſent, impenderentur.

Conſiliarios juri dicundo, ac morũ Cenſores conſtituit.

Ipſe ab omni faſtu abhorrens, vitam agit humilẽ.

Verùm cùm ſuccedentibus annis neglectam nimis, ac propè nullam familiam, nullum ornatum, nullum ſplendorem gerere videretur, non modò Regum hortatu, ſed & ipſius ſummi Pontificis imperio per literas inſinuato, eò adactus eſt, ut deinceps juxta decentiam ſtatûs ſui, de habitu, familiâ, cæteriſque id genus ad dignitatis decorem ſpectantibus ornamentis ſibi quantocyùs provideret, & obſequeretur. Hac ergo duplici authoritate impulſus, cui minùs audientem eſſe religio erat, vix tunc ſibi imperare potuit, ut familiam modicè augeret, domum utcun-

Reprehenſus ob id, familiam auget.

que ornaret, & lautiore denique vitæ cultu uteretur. Procedente tamen deinde tempore animadvertens, quantum ſplendor hic vitæ apud vulgum momenti habeat ad vindicandam à contemptu publicæ perſonæ dignitatem, quam in pretio haberi permagni ad quietem publicam refert, non modò ad juſtam familiæ frequentiam, menſarum magnificentiam, & elegantiam, ad omnis quoque apparatûs gloriam, & amplitudinem pervenit, ſed cultum etiam ſibi acceſſivit non incurioſum; nam & holoſericâ veſte ſuper induebatur, & pretioſis pellibus utebatur. Lectos item ſericis & purpureis ſtragulis ornatos ſterni voluit, cùm tamen ipſe intereà Franciſcanæ regulæ ad ultimum uſque Spiritum obſervantiſſimus & ſindones lineas ſemper reſpuerit, & ſæpè à miniſtris deprehenſus ſit, mollibus culcitris, & pretioſis pannis è lecto ablatis, in nudis tabulis, aut humi ſomnum capere. At in familiaribus tam primo hoc tempore, quàm deinceps recipiendis maximum morum delectum habuit; nam & inculpatum vitæ tenorem, omníque turpitudinis non modo labe, ſed & ſuſpicione carentem exigebat. Pueros verò pauperes ſed ingenuos, ferculorum ad menſam miniſtros ſeveriſſimâ diſciplinâ continebat, diligenti pædagogo admoto, qui illorum ingenia bonarum literarum rudimentis excoleret, à quibus diurni ſtudii, ubi vacabat, operam exigebat.

Ipſe verò foris ſplendidus intùs religioſus.

Nonniſi probus moribus inſignes in familiam admittit.

Familiæ porrò univerſæ non exigua pars ex Franciſcanis Sodalibus conſtabat: decem quippè ex illis ſpectatâ probitate viros contubernales ſibi delegerat, quorum ſocietate religioſæ vitæ memoriam, & quoad fieri poſſet, formam quoque intueri, pérque eos ſacra officii ſui munera exequi deſtinarat. Quo fiebat, ut penes ejus Ordinis viros futuram jam inde partem maximam Pontificatûs, honorum, ac ſacrorum Magiſtratuum omnes arbitrarentur. Tanta erat Archiepiſcopi in illos, tanta Reginæ in Archiepiſcopum amoris & benevolentiæ ſignificatio. Unde non vulgares ſpes ſibi propoſuerunt non ii modò, qui familiari illo Archiepiſcopi uſu atque convictu fruebantur; ſed alii etiam ejuſdem Ordinis viri inſigni aliquâ religionis, ac doctrinæ opinione clari. Qui ſi apud Aulæ primates, & authoritate & gratiâ pollerent, porrigente utcunque manum Archiepiſcopô, facilè emerſuri credebantur: ſed utroſque ſanè ſua ſpes fefellit. Omninò enim Ximenius, ſeu quòd religioſos homines longè ab humani ambitûs ſcopulis retrahendos eſſe judicaret, ſeu certo quodam alio Conſilio, nihil ſanè ſuis ille contubernalibus publicorum vel communicabat, vel ab aliis communicari ſinebat. Interventores verò quales permulti rerum alienarum curioſi, & fumos vendere in aula regia conſueverunt, ad eos ingredi haud temerè patiebatur. Sed neque pedem in palatium inferre, aut inter Proceres aulicos verſari permittebat; adeò ut anguſtiùs in Archiepiſcopi ædibus agere, quàm in ſuis Cœnobiis viderentur. Cum viris Ordinis ſui primariis quoties familiares ſermones miſcere contigerat, nihil aliud, quàm de tuendâ Religionis diſciplinâ, de continendis in officio ſodalibus, de precationis, lectioniſque frequentiâ, aliiſque id genus exercendis pietatis ſtudiis non ſine ſummâ oris gravitate diſſerebat.

Spes promotionum, quam Franciſcani ex Ximenii authoritate conceperant, evaneſcit.

Cum ſuis nonniſi quæ Ordinis ſunt tractat: hinc ſiniſtri de eo ſermones,

Qua

Qua de re non vulgari invidiâ apud religioſos viros laborare cœpit; quaſi Ordinis ſui ornandi parùm ſtudioſus eſſet: nec verebantur nonnulli ſiniſtros ſermones de nimia hominis ſeveritate in vulgus ſpargere. Accidit poſteà ut Ægidius Delphinus Amerinus Miniſter Generalis in Hiſpaniam muneris ſui exercendi causâ proficiſceretur: hic à Ximenii æmulis de induſtria accitus eſt, ut ejus operâ & authoritate contra Antiſtitem reformationi Cœnobiorum intendentem ſecuriùs agerent. Studuit hic malevolorum inſtinctu Ximenium apud Reginam minùs gratum reddere, & à ſuo gradu, ſi poſſet, deturbare: ſed temeritatis ſuæ pœnas ad primum ſtatim aulæ ingreſſum luit; à Reginâ quippè, conſciâ, indignanter rejectus, duriúſque reprehenſus, reliquis luculento documento fuit, non temerè in Ximenium tantoperè à Regina dilectum quicquam moliendi.

Synodum ſtatim poſt ingreſſum ſemel Archiepiſcopatum Toletanum coëgit, in qua ſanctas leges non modò Clero, ſed & Magiſtratibus, & populis ad beatè, beneque vivendum præſcripſit. Academiam Compluti in amplâ areâ magnificis ædibus in ſtudiorum Collegium ædificandis aptiſſimâ cœpit ædificare, cujus quidem augendæ, ornandæque ad uſque vitæ exitum curam & cogitationem nunquam remiſit. Collegium hoc in duas partes diviſum, quarum una ampliſſima, inditô nomine *Collegii Majoris*, data eſt ſæcularibus: altera ſub *Collegii Minoris* nuncupatione Fratribus ſui inſtituti conceſſa. Numerum in Collegio Minori taxavit duodecim, qui literis incumberent: Huic Guardianum cum duobus conſodalibus laicis, qui inſervirent, præfecit; jus verò alendis, & in morbo curandis Collegii Majoris Miniſtri perpetuò eſſe voluit. Minori Collegio inditum nomen ac Titulus SS. Apoſtolorum Petri & Pauli: Majus Divo Ildephonſo conſecratum, in quo omnibus facultatibus Grammaticæ, Humanioribus literis, Græcæ, & Hebraicæ linguis addiſcendis cathedras inſtituit: ſolam Jurisprudentiam ab hoc Athenæo excluſit, eâ in præſcriptis à ſe conſtitutionibus ratione productâ, *Cùm duæ celeberrimæ apud noſtros Academiæ habeantur, in quibus Juris utriusque ſcientia magno cum fructu, & laude ingenti traditur, Juris civilis peritia in hoc Gymnaſio non eſto. Jus verò Pontificium eo uſque tradatur, quatenus ejus peritiam ad ſacros ordines in hac Toletana Diœceſi ſuſcipiendos noſtræ Synodales conſtitutiones neceſſariam eſſe cavent.* Ad juventutis igitur in diſciplinis incrementum, & ne copiâ alimentorum deſtitueretur, præclaram rationem excogitavit: quinque tunc temporis Collegijs inſtitutis, quibus pauperes adoleſcentes, alii triennio, alii quadriennio alerentur: quinque itaque contubernia parari juſſit, in quibus qui Rectoris, ac Triumvirorum ſuffragiis comprobati eſſent, per tempus unicuique deſignatum diverſaretur. Ædes proinde peramplæ conſtructæ ſunt, quarum ſingulæ peculiari alicujus Divi tutelæ dicatæ ſunt, à quo & nomen acceperunt. Grammaticorum ſchola binas ſuſcepit, altera D. Eugenio primo Toletanorum Antiſtiti; altera D. Iſidoro Hiſpanorum indigenæ ex Gothico ſanguine, cujus admirabilis doctrina multis in rebus Rempublicam adjuvit. Singulis ædibus

Sanctiſſimas leges Clero ac populo præſcribit.

Collegium Compluti ædificat & fundat omnibus ſcientiis opportunum.

Jurisprudentiam excludit, & cauſam addit.

Qualiter, ſapienter contubernia & claſſes diviſerit?

virum moribus & doctrinâ præſtantem præfecit, qui ternos Grammaticæ Præceptores ad puerorum inſtitutionem per claſſes ſuas diſtinctos conducit. Horum primus rudimentis tradendis, alter provectioribus inſtituendis, tertius utroſque ſupergreſſus, ad elegantiorem rationem, priuſquam ad alias diſciplinas diſcedant, formandis omni curâ, & vigilantiâ intendit. In his Collegiis quadraginta duo adoleſcentes triennio aluntur, qui ſæpenumerò ab initiis illis ad contubernia reliqua per gradus promoti, victâ egeſtate in magnos & præclaros viros evaſerunt. Horum Præceptores quindecim quoquo die viciſſim tribus diſcipulis ſuorum Magiſtrorum de rebus Grammaticis ſententias defendentibus, adverſariis contrà impugnantibus, in Gymnaſium, quod majus ob capacitatem vocant, conveniunt; ubi multæ ejus diſciplinæ difficultates enodantur, puerique ex mutuâ literali contentione non mediocriter juvantur.

Ejus paterna ſollicitudo & cura ut juvenes benè erudiantur, & proficiant.

Quoniam verò ad cæterarum diſciplinarum cognitionem multum intereſt benè pueros in Grammatica inſtitui, nullàque major ſtudiorum pernicies ſit, quàm ſi ignoratis latinæ linguæ fundamentis conetur quis cæteras diſciplinas ſuperſtruere, quæ latinè traditæ ſunt ab Authoribus, hac quoque in parte Sapientiſſimus Academiæ conditor curavit, ut caveretur. Nam horum Collegiorum Præfectis, quoties adoleſcentibus ab una Grammaticæ claſſe ad aliam transeundum eſſet, quantum in Grammaticis rudimentis profeciſſent, explorare juſſit, animoſque eorum non mediocri religione obſtrinxit, ne immeritis & parùm profectis ad majora progredi concederent; quòd ſi ad alias diſciplinas conſcendendum foret, Rectori de examinatore creando curam præſcripſit. Dialecticæ, & Philoſophiæ ſtudiis binæ itidem ædes contributæ ſunt, alteræ D. Balbinæ Virgini dedicatæ nonnullos ſingulis quibuſque annis adoleſcentes recipiebant, qui Dialecticæ primo anno rudimentis, ſecundo Ariſtotelis de ea re libris, ingenti Præceptorum labore aſſiduis exercitationibus per pugnas literarias inſtituerentur. Alteræ ſub D. Catharinæ Titulo, ad quas tertio quoque anno è D. Balbinæ Collegio, qui commigrabant, naturalibus, & Sapientiæ (quam ſupernaturalem Philoſophiam appellant) traditionibus pari curâ per biennium inſtruebantur: hi *Metaphyſici*, illi verò *Phyſici* in Ximenij legibus vocantur. Sed in S. Balbinæ Collegio viginti quatuor juvenes, qui Ariſtotelis Dialecticæ operam dabant, alios qui rudimentis vacabant, annò præcedebant, quò temporis ſpatio, & in D. Catharinæ Metaphyſici Phyſicos præcurrebant. Atque ita continuâ quadam converſione illis abeuntibus novi ſuccedunt, & quadriennio integro peracto (quod ſemper in continuo curſu eſt) ad novos Præceptores ſtipendia cathedrarum quotannis redeunt. Ædificata eſt & alia domus titulo *Matris Dei*, ubi ægrotantes Scholaſtici poſſent curari. Collegium quoque aliud inſtituit, in quo viginti quatuor ſodales alerentur, quorum decem & octo ſacræ Theologiæ; reliqui ſex Medicinæ vacarent; deinde Collegium alterum *Trilingue* nuncupatum, in quo triginta alumni cohabitant; decem linguam Græcam, totidem Hebraicam, reliqui Latinam

Scholarū ac Rectorum diviſionem ad erudiendam juventutem quàm aptè, ordinatè, & utiliter inſtituerit!

ad-

addiſcunt. Cathedræ porrò per hæc Collegia diſtributæ quadraginta duæ numerantur: Sacræ Theologiæ ſex; Juris Canonici totidem; Medicinæ quatuor; Artium liberalium octo; Philoſophiæ moralis una; Mathematicæ altera; Linguæ Græcæ duæ; Hebraicæ totidem; Rhetoricæ quatuor; Grammaticæ ſex; Anatomiæ una; Chirurgiæ altera; aſſignatis omnibus juſtis ſtipendiis; cùm in redditus annuos quatuordecim millia aureorum Academiæ ſtatuerit. Hæc omnia tam prudenter, támque exactè diſpoſuit vir nunquam ſatis extollendus, ut non modò nulla ex parte extenuata ſint hæc meritorum ſtipendia, ſed potiùs ad triginta millia, eóque ampliùs progreſſu temporis aucta. Ut verò firmiùs omnia conſiſterent, hujuſce Academiæ Patronos, & vindices, quorum favorem in rebus arctis & difficilibus Complutenſe Gymnaſium imploraret, quinque potiſſimùm eſſe voluit: Hiſpaniarum ſcilicet Regem; S. Balbinæ Cardinalem; Archiepiſcopum Toletanum; Infantatûs Ducem; & Clunienſem Comitem. Præbendas, Canonicatus, Beneficia, & varia Sacerdotii genera pari liberalitate inſtituit, quibus ſcholaſtici, & Magiſtri excitarentur ad feliciores in literis progreſſus: Secundùm etenim ſingulorum merita, præmiſſo ſevero examine, à deſtinatis judicibus hæc ſingulis datâ aperturâ diſtribuuntur.

In hunc ſinē 14. millia aureorum pro annuo ſtipendio conſtituit.

Pari liberalitate & benemeritis beneficia lucranda proponit.

Inter hæc Ximenius, dum totus intentus ad fabricam Complutenſis Academiæ Compluti conſiſteret, per regios nuncios evocatur Granatam, unde Reges poſt menſem Hiſpalim profecti, novæ Reipublicæ ſtabiliendæ, & Maurorum converſionis provinciam illi commendarunt. Is multa ad urbis illius tranquillitatem, multa ad mutua Chriſtianorum cum Mauris commercia, multa denique ad Religionem ipſam ſpectantia excogitavit; & ita ſe geſſit hac in re Ximenius, ut intra paucos dies turbæ ad Baptiſmum petendum catervatim convolarent. Et ſanè dies quidam inter faſtos relatus eſt, quo plusquàm tria millia hominum ad Chriſti ſacra transeuntium luſtrali aquâ abluta ſunt. Aliqui tamen contumaces paternarum traditionum nimis ſtudioſi, priſcam Maurorum fidem in Hiſpania funditùs eo exemplo peſſum ire dolentes, populi animos crebris concionibus à Chriſtianiſmo vehementer deterrebant. Hos omnes Ximenius, ne quid detrimenti novellæ illæ plantationes caperent, vinculis coërcitos in cuſtodia tamdiu detinuit, donec laſſati ærumnis Chriſto accederent. Inter hos Zegri quidam, qui partim ob generis nobilitatem, partim ob egregias animi & corporis dotes auctoritate plurimùm eminebat: Is fervore incredibili aſſiduâ contra ſuos increpatione pios Ximenii conatus mirè retardabat. Quare commotus Ximenius, omni ferè humanitate depoſitâ, ſeverâ in eum ratione animadvertere decrevit, & ei quem comitate & beneficentiâ nullo modo ſuperare poterat, atrocia remedia admovere. Data eſt cura hominem cicurandi Petro Leoni Ximenii à ſacris miniſtro, qui verè animo leonino præditus, adeò fortiter in ea re ſe geſſit, ut hominem alioqui ferum, & immanis animi truculentiâ reluctantem, manſuetum & humilem reddiderit, ac prorsùs Ximenio obtemperantem. Nam aliquot poſt dies, divino ad id aſpirante favore, Zegri ad Ximenium quamprimùm ſe deduci

Complutō per Reges vocatus Granatā, Maurorum converſioni ſtudet.

Zegri nobilis & potens Maurus ſeſe Ximenii conatui opponit. Traditur cuſtodiæ, & convertitur.

 ci

ci poſtulat. Deducitur vinctus ut erat, & ſquallidus, qui à Ximenio petiit, ut quò poſſet liberè eloqui, vinculis illum juberet exſolvere; neque enim quicquam pro rato habendum eſſe, quod ab homine captivo pedibus, & manicis conſtricto diceretur. Ille vinculis levatis, continuò genibus advolutus, terram primùm, deinde manum propriam, ex Maurorum ritu à priſca gentium adoratione dimanante, deoſculatus, velle ſe fieri Chriſtianum dixit; id enim ſibi eà nocte, manifeſta viſione ab Ala (ita enim Mauri DEUM vocant) ingeſtum eſſe.

Zegri fidem Cathol. amplexus ſacro fonte expiatur, multisque ſaluti eſt.

Lætus ea re Ximenius ſuprà quàm dici poteſt, ablatis captivitatis veſtibus, totóque illo pædore abſterſo, quem ex diuturna, eáque graviſſima cuſtodia contraxerat, veſte coccinea, & ſerica indutum ad ſacrum fontem venire jubet: Ubi ille per Baptiſmum renviviſcens, nomen ſimul cum religione mutavit, & Gonſalvum Ferdinandum Zegri appellari ſe voluit. Commodiſſima accidit Ximenii conſiliis hæc Zegri Converſio: Nam ſimul atque id vulgatum fuit, Mauri, quibus priſca ſuperſtitio cordi erat, animis mutatis, Chriſtianorum Baptiſmate initiantur. Tantum poteſt unius hominis apud populum auctoritas, qui ſua virtute, & animi præſtantiâ fidem ſibi, & amorem inter ſuos peperit. Quinquaginta millibus nummûm in ſingulos annos à Ximenio Zegri donatus, non modò Chriſtianæ Religioni apud ſuos dilatandæ, ſed & Reipublicæ commodis augendis in multis poſteà rebus uſui fuit, quemadmodùm in Ferdinandi Regis Catholici Hiſtoriis traditur. Hoc ſucceſſu exultans Ximenius, occaſionem tam commodam urgendam, ac totum Mahumetanorum errorem penitùs ex animis illorum, quando opportunitas dabatur, extirpandum eſſe ratus, nihil illorum opiniones morabatur, qui inveteratam conſuetudinem paulatim aboleri conſultiùs eſſe cenſent: Id enim tantùm in rebus parvi momenti, & ubi de animorum ſalute non agitur, locum habere exiſtimabat.

Quinque millia voluminum ſuperſtitioſorũ ab alphaquinis oblata comburi jubet.

Ergo ab Alphaquinis (Sacerdotes Maurorum ſunt) ad omnia obſequia eo tempore exhibenda promptis, Alcoranos, id eſt ſuperſtitionis graviſſimos libros, & omnes cujuſcunque demum erronei authoris eſſent, Mahumetanæ impietatis codices, facilè ſine edicto, aut vi, ut in publicum adducerentur, impetravit. Quinque millia voluminum ſunt fermè congregata, quæ variis umbilicis Punicâ arte & opere diſtincta, auro etiam & argento exornata, non oculos modò, ſed animos quoque ſpectantium rapiebant: multi eis ſe donari à Ximenio petierunt, ſed nemini quicquam conceſſum eſt. Ignibus omnia in publica pyra ad unum juſſit exuri, præter aliquot ad rem medicam pertinentia, cujus gens illa non ſine magno profectu ſtudioſiſſima ſemper fuit; quæ propter celeberrimæ artis dignitatem ex incendio illo liberata, in Bibliotheca Complutenſi nunc aſſervantur.

Ximenius lethali morbo laborans, vetulæ cujusdam beneficio convaleſcit.

Interim Ximenius, dum Maurorum converſioni, incredibili zelo, curâ, atque vigilantiâ intendit, graviſſimum in morbum incidit, qui cùm in dies incrementa ſumeret, & medici parùm remediis vulgaribus proficerent, Reges, quos maxima ſollicitudo tenebat, lecto decumbentem ſalutarunt, verbíſque dulciſſimis conſolati

lati, bono ut eſſet animo, hortati ſunt, DEUM Optimum Maximum, cujus dilatandæ Religioni tantoperè ſtuderet, & neceſſarius eſſet, haud dubiè brevi auxilio ſuo adfuturum, & morbum abſterſurum. Nihil intereà medici inconſultum, nihil intentatum, aut inexpertum relinquebant, ſed in caſſum. Nam ad maciem fermè jam redactus Ximenius, deſperatis remediis, præter mortem nihil meditabatur. Convaluit deinde præter omnium ſpem vetulæ cujuſdam beneficio, quæ ſine ulla venarum ſectione, ſine ullo pharmaco, ſolis unctionibus uſa morbum omnem depulit, ac hominem brevi temporis intervallo in priſtinam ſanitatem reſtituit, mille nummis aureis eapropter donata.

Fatali periculo exemptus, mox totus ſanus Complutum ſe contulit; ubi viam illam, quæ *Maxima* appellatur, rectitudine, & longitudine conſpicuam, cœno, & aquarum ſordibus, quæ propter loci planiciem ſtagnabant, oppletam, lapidibus univerſam ſterni juſſit, medio alveo paululùm deprimi, quo aquæ præcipites ſenſim dilaberentur, eámque puram, & vicinis ædibus innocuam relinquerent. Surgenti verò Academiæ decies centies nummum perpetuò percipiendum è proventibus regiis comparavit. Ad Complutum deinde ornandum, & augendum à Regina Iſabella impetravit, ut quoniam liberalibus diſciplinis in eo Oppido domicilium parabatur, liberi quoque à regiis exactionibus perpetuò Complutenſes redderentur. *Complutenſibus maxima beneficia præſtat.*

His ita conſtitutis Toletum profectus, ibi Philippum Burgundiæ Ducem, Regum Catholicorum generum, & Joannam conjugem, qui in Hiſpaniam hæreditariæ ſucceſſioni deſtinandi pervenerant, ſplendidiſſimo apparatu excepit. *Philippum Burgundiæ Ducem regiè excipit.* Opus deinde molitus eſt, nullâ ſatis laude extollendum, nimirùm Bibliorum quatuor linguarum editionem; in qua quinquaginta millium aureorum ſummam impendit. Septem ſacræ Scripturæ Hebræa exemplaria (quæ etiam nunc Compluti aſſervantur) ex diverſis regionibus quatuor aureorum millibus ſibi comparaſſe ad hoc opus perficiendum, illius ævi Scriptores omnes referunt. *Opus Bibliorum quatuor linguarum molitur.* Joannes Brocarius Typographus Complutenſis, Arnoldi Brocarii filius, ſæpenumerò ad æquales dixit, eo ipſo die, quo ultima manus à patre operis executioni impoſita fuit, ſe puerum eleganter veſtitum cum ultimo Bibliorum volumine ad Ximenium veniſſe; qui impendio lætatus, ita in cœlum ſuſpiciens acclamavit: *Gratias tibi ago ſumme Chriſte, quòd rem magnoperè à me curatam ad optimum finem perduxeris*; & ad familiares continuò converſus: *Equidem*, inquit, *cùm multa ardua, & difficilia Reipublicæ causâ hactenus geſſerim, nihil eſt, amici, de quo mihi magis gratulari debeatis, quàm de hac Bibliorum editione, quæ una ſacros Religionis noſtræ fontes tempore perquàm neceſſario aperit; unde multò purior Theologica diſciplina haurietur, quàm rivis poſteà deductis.* In hac editione quindecim continui anni conſumpti ſunt laborantibus diu noctúque Typographis. Opus verò ipſum ſummâ diligentiâ à mendis purgatum, & numeris omnibus abſolutum prodiit Leoni X. Pontifici maximo dicatum, tum in teſtimonium grati animi; tum quòd univerſa, quæ ad ſacrarum literarum illuſtrationem pertinent, *Id ipſum Leoni X. nuncupat.*

&c.

nemini magis atque Romano Pontifici, penes quem tota Eccleſiæ Chriſtianæ auctoritas conſiſtit, conſecrari & offerri debeant.

Hujus Operis mira diſpoſitio.

Hujus autem tam magni operis diſpoſitio à Ximenio præſcripta ſic ſe habet: Pentateuchus triplicem habet editionem, Hebraicam, Chaldaicam, & Græcam LXX. Interpretum, cui connexæ ſunt tres Latinæ editiones, videlicet Latina Hieronymi Hebraicæ veritati reſpondens: Chaldaicæ alia Latina reſpondet de verbo ad verbum à viris ejus linguæ peritiſſimis elaborata: Græcæ autem LXX. Interpretum reſpondet interlinearis Latina traductio. Hagiographi, & Prophetici libri duplici linguâ excuſi ſunt Hebræâ & Græcâ, cum aliis duabus Latinis translationibus, illis correſpondentibus. Chaldaica verò omiſſa eſt, quòd in literis præterquam in Pentateucho corrupta ſit aliquibus in locis, & fabulis, meriſque Thalmudiſtarum nugis conſperſa; & indigna prorsùs, quæ ſacris codicibus inſeratur. Libri verò, qui extra Canonem ſunt Hebræorum, quos Eccleſia ad ædificationem legit, Græcam tantùm habent Scripturam, ſed cum duplici translatione, Hieronymi ſcilicet, & alterâ interlineari de verbo ad verbum. At Novum Teſtamentum Græcum habet contextum cum Hieronymi verſione nudis tantùm literis conſcriptum ſine ullis aut tonorum, aut ſpirituum notis adinſtar antiquiſſimorum Græcorum, quos abſque hiſce accentibus, faſtigiíſque literarum ſcriptitaſſe, Callimachi poëmata antiquiſſima, Sybillina carmina, & marmorum vetuſtiſſima fragmenta indicant. Nam cùm univerſum Novum Teſtamentum Græcæ ſcriptum fuerit, voluit Author priſcam in eo linguæ illius vetuſtatem, ac Majeſtatem intactam retinere, & ad imaginem antiquarum ſcripturarum publicare, ne rei tam ſanctæ auctoritati, ac venerandæ Majeſtati adjectitiis, ac novitiis rebus detrimentum afferri videretur. Cæterùm ne alicui dubium aliquod poſſet occurrere, in qua videlicet ſyllaba accentum oporteat collocari, ſimplicem tantùm apicem in polyſyllabis dictionibus adjecit, & hunc quidem non tanquam Græcum accentum, ſed tanquam notulam, ac ſignum, quo dirigi poſſit lector, ne in prolatione, modulationéve dictionum aliquando labatur. Appoſuit ultimo loco in fine totius operis copioſiſſimum dictionarium Hebræorum, Chaldæorum, Græcorúmque vocabulorum, in quo ſimplices non modò dictionum interpretationes tam primitivarum, quàm derivatarum continentur; ſed, quòd omnium operoſiſſimum fuit, quot locis in Veteri Teſtamento unaquæque Hebraica dictio propter linguæ illius fœcunditatem multiplicet ſignificata, adjectis quamplurimis concordantiis, continuò ſubjungitur. Opus, enimverò, miraculopar, & cujus tanta apud omnes, qui ubicunque terrarum in ſacris literis verſantur, veneratio eſt, ut ad Complutenſium Bibliorum exemplum, quidquid alicubi excuditur, certatim revocetur, & in ſapientiſſimorum hominum ſcriptis, quoties de lectione ſacrâ controvertitur, teſtimonia ab eiſdem petita proferantur. Ad tantum negotium ritè perficiendum à Ximenio vocati ſunt homines utriusque literaturæ peritiſſimi, Demetrius Cretenſis natione Græcus; Antonius Nebriſſenſis; Lopides Aſtuniga; & Ferdinandus Picianus, Græ-

Antiquis Græcis, qui ſine accentibus ſcripsêre, ſeſe in hoc Opere accommodat.

Quanta auctoritatis apud omnes hoc Opus ſit?

carum & Latinarum literarum Profeſſores; quorum ſcripta, & ſtudioſa monumenta paſſim nunc in manibus habentur. Acceſſivit quoque Alphonſum medicum Complutenſem, Paulum Coronellum, & Alphonſum Zamorram, Hebræarum rerum conſultiſſimos, qui cùm olim inter ſuos publicas ſcholas fuiſſent moderati, Chriſtianæ fidei ſacris deinde ex animo ſuſceptis, Eccleſiæ Orthodoxæ tunc alumni, in tam operoſo opere egregiè inſudarunt. Vocatus eſt etiam ad hoc munus Joannes Vergara, cui libri, quos vulgò *Sapientiales* vocant, explicandi ſunt commiſſi, in quibus multa, quæ in vulgatâ tranſlatione difficilia eſſe videbantur, in antiquam lectionem reſtituit.

Viri celebres, qui in hujus Operis verſione deſudavêre.

Non ſatis animi ſui magnitudini Ximenius ingens hoc Bibliorum edendorum opus eſſe arbitrabatur, adhuc alia ſecum volvebat æquè ardua, atque utilia, quæ morte præventus executioni mandare non potuit. Verùm hæc ad eruditorum hominum ſtudia juvanda eſſe videbantur. Illiterata verò & imperita turba, ne vanis fabulis, profaniſque hiſtoriis, quibus mores corrumpuntur, ſive legendis, ſive audiendis intenderet; libros aliquot ſanctimoniâ & pietate plenos, quibus ipſe olim ſe privatus oblectaverat, partim latinè edendos, partim in linguam vernaculam per viros prudentes transferendos, eóſque non ſine magnis impenſis vulgandos curavit. Hi ſunt Catharinæ Senenſis Epiſtolæ; Angelæ Fulginatis; & Mechtildis Opuſcula; Joannis Climaci Gradus; Vincentii Ferrerii, & Claræ Virginis vivendi inſtituta; Chriſti vitæ meditationes, quas Landulphus Carthuſienſis ſcripſit; Thomæ Cantuarienſis Archiepiſcopi vita; aliáque id genus plura, lectorum animos ad pietatem, & virtutes moventia. At verò cùm divinis cantibus obeundis muſici libri mutili, & laceri in Eccleſiis haberentur, veritus ne quando illorum inopiâ divinæ laudes intermitterentur, quæ mirum in modum, illâ præſertim ſimplici modulatione, quam *Gregorianam* vocant, piorum animos religione afficiunt, in membranis univerſam officii divini ſeriem multis voluminibus excudi juſſit, appoſitis etiam muſicis notis, quæ per ſuam Diœceſim diſtribuit. Ne autem ſanctiſſimæ Hiſpanorum priſcorum cæremoniæ à viris præclaris inſtitutæ, & miraculorum teſtimoniis comprobatæ in deſuetudinem venirent, & illas inſtaurandas ſuſcepit; adhibitiſque viris, quotquot extabant, libros omnes, quibus ſacra Miſtarabum (vulgò *Mozarabum*) continentur, Gothicis characteribus conſcriptos, in vulgaris literaturæ formam redigendos, & impreſſoriis formis excudendos curavit.

Quemadmodum literatis, ſic & ſimplicioribus viam ad pietatem editis aliis libris aperit.

Pari ſtudio ne cantus Gregorianus periret, curat.

Hiſce religioſiſſimis curis intentum, occupatúmque Ximenium Rex Ferdinandus & Iſabella Regina ad Methinam Campenſem, Complutô evocarunt; quibus utriſque graviter tum ægrotantibus continuò ille Methinam advolans aſſiſtebat, nullo intermiſſo die, quin utriſque lecto aſſideret, omniáque diligenter circumſpiceret, quæ ad eorum tum corporis, tum animi ſalutem conducere videbantur. Iis verò nonnihil convaleſcentibus, petitâ & impetratâ à Regibus veniâ, Toletum regreſſus eſt, ubi dum ſacerdotum moribus emendandis, indictâ eapropter ſynodô, inſiſteret,

Methinam vocatus Regibus ægrotantib. præſto eſt.

Obitus Iſabellæ Reginæ: quam Ximenius amarè deflet.

nuncium à Rege miſſum accepit, Iſabellam Reginam, fœminarum decus, & Chriſtianæ religionis Ornamentum, recrudeſcente ex inſperato morbo, Methinæ ſexto Kalend. Decemb. anno Chriſti 1504. ſanctiſſimè deceſſiſſe ſignificabat. Quare Taurum urbem, quo ſe Rex profecturus accingebat, quàm celerrimè poſſet, feſtinaret; ut qui inter teſtamenti executores primo loco appellatus fuiſſet, Reginæ ſui amantiſſimæ, de eoque tam benè meritæ non deeſſet, cui jam munere vivendi caſſa executionem poſtremæ voluntatis tanquam fido amico commendaverat. Hoc ubi Ximenio nunciatum fuit, quamvis ad omnem animi ægritudinem diſſimulandam exercitatiſſimo, lacrymæ pietatis indices in Reginam obortæ ſunt, & vocè præter ſolitum lamentabili, *Reginam eo tempore defeciſſe*, dixit, *cujus nunquam ſimilem Sol viſurus eſſet; ſive animi magnitudinem, ſive pectoris puritatem, ſive Religionis Chriſtianæ cultum, ſive juſtitiæ curam; quam omnibus tribuebat, ſive legum priſcarum conſervationem, aut pro tempore condendarum ſtudium, ſive annonæ ubertatem diligentiâ ſuâ ubique partam, quod inprimis Regium, & populare eſt; conſiderare quiſpiam voluiſſet.* Atque in hunc modum oratione de ejus virtutibus inter familiares loquuſculè productà, animum ex triſtiſſimo nuncio afflictum non nihil remiſit, & ſine ullâ morâ iter à Rege præſcriptum facere inſtituit.

Regni Hiſpaniæ Primas declaratus, Reipublicæ egregiè conſulit.

Poſt Iſabellæ obitum controverſias inter Philippum Burgundum, Hiſpanici ſceptri hæredem, & Ferdinandum Arragonium Philippi ſocerum compoſuit, & uſque ad Regis Philippi mortem, & Ferdinandi in Hiſpaniam reditum magnâ Reipublicæ utilitate, variis procellis per id tempus agitatæ, nunquam à Regio comitatu diſceſſit. A Philippo Rege ſummis honoribus exceptus, paulò poſt tanquam Regni Primas regio ſenatui præfectus eſt. At cùm adverſo rerum Hiſpanarum fato Philippus Rex florentiſſimus Juvenis ex lenta febre, & affecto latere Nono Kalend. Octobris 1506. ad ultimum vitæ diſcrimen perveniſſet, convenientes univerſi Principes, qui in Regis erant comitatu, in domum Ximenii, de tranquillitate Reipublicæ ſervandâ acturi, omnium ſententiâ decretum eſt, ut, quoniam nemo erat, qui magis morum ſanctitate & authoritate, quàm Ximenius apud plebē univerſam polleret, aut cunctis Proceribus charior, ut qui nullis propinquitatum cognationibus cuiquā eorum obnoxius eſſet, is unus ex omni Optimatum numero, Reginæ cuſtos, & Caroli pueri protector deſignaretur. Poſtridie defuncto Philippo Proceribus placuit, ut Ximenius in Regia maneret, datâ illi eâ ædium parte nobiliore, quæ in viam publicam proſpectus eſt. Sed cùm novi tumultus in Regno timerentur, & priſcarum ſimultatum ſtatim germina pullularent, è re omnium fore judicarunt Proceres, ut unus tandem de Reginæ authoritate rebus gerendis, & regio ſenatui præficeretur, cujus dictis univerſi obedirent, alioquin nihil benè adminiſtratum iri, ſed omnia in perniciem ruitura. In ſententiam de præficiendo Ximenio omnes abierunt, unum illum hujus ſuſtinendæ molis omnium aptiſſimum proclamantes, cui proinde omnes tanquam Regni vicario ſine ulla provocatione obtemperarent. Suſceptâ laborioſâ hac Ximenius provinciâ, annuos redditus ex Regio ærario ſibi aſſignatos, Regio Fiſco conceſſit, ne eſſent, qui avaritiæ illum ſtudere criminaren-

narentur. Sed quoniam pauciſſimos eſſe intelligebat, qui honeſti ratione ducti meliora ſequerentur, ac tuerentur; inſtructam aliquam armatorum manum, quæ ad omnem ſiniſtrum motum præſto eſſet, comparavit. Reginæ verò, & palatii regii cuſtodiæ prætorianam cohortem, ex fidiſſimis quibúſque compoſitam, præfecit.

Licèt Ximenius tota hac Regnorum Hiſpaniæ mole, plus quàm credi poſſit, premeretur; nihilominus de reſtauranda etiam in diſſitis regionibus religione Chriſtiana impensè cogitabat. Quare Ferdinandum Hiſpanum, Emanuelem Luſitanum, & Henricum Anglum Reges ad fœdera provocare non ceſſabat, ut conjunctis viribus, & mutuis animis Hieroſolymitanam expeditionem ſubirent, Dominicum Sepulchrum, & reliqua noſtræ redemptionis incunabula recuperaturi.

Reges Chriſtianos pro recuperatione Terræ ſanctæ ſociat.

Anno verò ſalutis 1509. inſtructiſſima claſſe, parata ſuis impenſis, Oranienſis Urbis Maurorum opulentiſſimæ expugnationem excepit peragendam. Quare Hiſpaniæ rebus compoſitis ipſemet Ximenius, licèt ætate provectus, & diuturnis laboribus pœnè confectus religionis dilatandæ ſtudio, & Reipublicæ defendendæ amore, claſſis imperator Quarto Idus Maij Carthagine ſolvit. Claſſis conſtabat octoginta actuariis navibus, decem maximis triremibus præter numeroſa navigia minora, & ſcaphas majoribus ſervientes: vehebantur autem decem millia peditum; equitum quatuor millia; lixarum calonúmque numerus neceſſarius. Poſtridie ejus diei, quo Chriſti in cœlum aſcenſus celebrabatur, multa jam nocte ſecundis ventis ad Africa littora appulit; ubi ſollicitus & inſomnis per eam noctem in anchoris permanſit, dum ſingulis quid poſtridie faciendum, per partes diviſit. Egreſſo è navibus milite, & peditatu in quatuor agmina per tribunos militares diſpoſito, prodiit ex claſſe Ximenius ſuorum caterva ſtipatus, qui novitate, & inſolentia ſpectaculi omnium animos perculit, multúmque alacritatis invexit. Neque enim Imperatorem ſuum ſplendenti clypeo, aut caſſide ex chimæra ignes vomente formidabilem intuebantur, ſed Pontificalibus veſtibus indutum, ſacerdotibus, & religioſis viris ex utroque latere ſtipatum, & cruce argentea pro vexillo præeunte munitum. Exercitum poſt curata corpora, incenſa & potenti oratione Ximenius ad fortiter agendum pro re Chriſtiana, pro Rege, & pro patria exhortatus, ante ſigna progredi conſtituit. Ut tamen pugna abſcederet, omnes orarunt, ipſiſque conflictum committeret: etenim ſpondebant operam ſe religioni, & Reipublicæ ita navaturos, ut ipſum ſuſcepti negotii nunquam pœniteret. Ceſſit communibus omnium precibus Ximenius, atque ætatis & perſonæ ſuæ memor, in Petrum Navarrum eam curam rejiciens, ad Merſalcabrianam Hiſpanorum arcem ſe recepit: ibi ſacram ædiculam ingreſſus, quæ Divo Michaëli dedicata eſt, in genua procumbens, expanſis manibus in cœlum intentus, multis lacrymis Deum precabatur, ut ſuis Chriſtianis præſidio eſſet. Petrus Navarrus ut ingentem Maurorum & Numidarum multitudinem colles occupaſſe vidit, ne noſtri, quos maritimi æſtus, & labor ejus diei laſſaverat, impares in congreſſu eſſent, timuit. Belli autem principio parum

Oranienſis Urbis Maurorum opulentiſſimæ expugnationem ſuſcipit.

Ximenii inceſſus.

Petro Navarræ cura militaris committitur.

rum

Petrum timore occupatum ad pugnam animat; eique victoriam prædicit.

rùm proſperè noſtris ſuccedente, fiduciam & vires hoſtibus auctum iri non dubitabat: quare ſecum deliberare cœpit, an in poſterum diem conflictum differret; intereáque hoſtes in timore contineret, an alacritatem militum ſecutus, tandem de ſumma belli eo die decerneret. Cunctationem magis probabat, quòd jam eſſet hora diei nona; metuebat enim ne jam appetentibus tenebris prælium inceptum intermitteretur, & noctis interventu nova rerum facies exoriretur. Parvo enim momento belli res plerumque in alteram partem inclinant. Animi itaque dubius ad Ximenium redire decrevit, ejus ſententiam, antequam quidquam tentaret, rogaturus. Is experientiſſimi Imperatoris dubitatione permultùm commotus, neque quid conſuleret, ſatis certus, quum ſe collegiſſet; *In hac die*, inquit, *vir fortiſſime, pugna: Chriſtus ſummi Patris filius, & ſeductor Mahometes in certamen deſcendunt, omnem cunctationem non ſolùm damnoſam, ſed impiam eſſe arbitror: quare omni depoſitâ formidine milites tuos, ut cum hoſtibus manus conſerant, jubeto; certa enim mihi ſpes eſt, hodie te victoriam magnam cum laude reportaturum.* Divinum id potiùs oraculum, quàm ullius hominis conſilium fuiſſe, quæ ſunt poſteà inſecuta, declararunt: niſi enim eo die pugnatum fuiſſet, Oranum capi ampliùs non poterat. Vix poſt tres horas à capta urbe Trimeſenius Meſſaurus, qui authoritate & potentiâ à Rege eſt ſecundus, cum magnis peditum, & equitum copiis in auxilium Orani venerat, qui urbis captivitate & direptione cognita nihil tentandum contra Hiſpanos victores ratus, ad Regem ſuum rediit inglorius.

Trimeſenius Maurorum Princeps perterritus recedit.

Navarrus igitur rebus peritè diſpoſitis, tubis claſſicum concinentibus, & omnibus D. Jacobum Hiſpaniæ tutelarem inclamantibus, rectà ad clivum urbi imminentem occupandum & inde hoſtes deturbandos infeſtis ſignis & armis contendit. Superato ingenti virtute colle, fugatiſque è ſtatione Mauris, miles per ſubjectam Orano planitiem ſeſe adverſus fugientes effudit, quod terrorem maximum Mauris incuſſit, multò majorem exercitum quàm erat, eâ ſpecie exiſtimantibus. Interea claſſis Orani muros quatere non ceſſabat, quamvis Mauri crebris tormentorum ictibus illam impeterent. Accidit verò, ut tormentarius magiſter tam peritè collineaverit ferream pilam contra præſtantiſſimã Maurorum machinam, ut illam confregerit, & loco deturbaverit. Exinde hoſtium ictus remiſſiores fuerunt, adeò ut Hiſpani à triremibus deſilientes terreſtribus copiis ſeſe conjungere potuerint: conjuncti fortiſſimè dimicantes effecêre, ne fugientibus hoſtibus pateret aditus in urbem.

Pugna fideles inter & Mauros.

Dum hæc geruntur ſex Chriſtianorum ſigna in ſumma Urbis arce ſunt conſpecta, & paulò pòſt intra ſemi-horæ ſpatium omnia mœnia vexillis Chriſtianorum tenebantur; etenim milites per haſtas mirabili pernicitate reptantes, dicto citiùs omnia præſidiis obſederant. Tanto ergo impetu conſcenſum fuit, ut poſteà id per otium conſiderantes, vix fieri potuiſſe crederent ipſi authores; nam partâ victoriâ cùm idem efficere laborarent nunquam ſucceſſit, nunc murorũ

Oranum à fidelibus expugnatur.

alti-

altitudine, nunc haſtarum politâ levitate, & flexibili materia militũ ſtudium & conatum eludentibus. Adeò ad res præclaras gerendas neceſſarius eſt ille ardor, quo animi agitante DEO incaleſcunt. Soſa cohortis Præfectus, fuit primus, qui reptando in muros conſcendit; nam D. Jacobum, & Ximenii auſpicia inclamans, & è ſummis mœnibus Ximenii vexillum oſtentans, victoriam partam nunciavit. Complures è muris intra urbem deſilientes, portis reſeratis, adytum reliquis militibus dederunt. Mauri re inexſpectata perterriti, & ſuorum militum præſidio deſtituti, ob ſubitam Hiſpanorum irruptionem partim in fana, (*Meſquitas* vocant) ſe recepêre; partim in munitas quorundam divitum ædes; nonnulli, quibus animus erat fortior, patentioribus locis convenerunt, ultima adversùs hoſtes experiri parati. At ubi univerſum exercitum (quem rumor in majùs auxerat) urbem ingredi conſpexerunt, totámque illam formidandam aciem per omnes vicos & compita circumfundi, veriti ne omninò ſpes fugæ interciperetur, urbis portas petiverunt, ſi fortè cum irrumpentium confuſâ multitudine ipſi quoquo modo poſſent elabi. In omnes paſſim ſævitum: nulli ætati, aut ſexui venia data: ferro & igne omnia vaſtata ſunt.

Mauri fortiter reſiſtunt: denique ſternuntur.

Viri multi inſignes, & præclari ex hoſtibus ceciderunt: promiſcuæ plebis quatuor millia cæſa; capta quinque millia: ex Hiſpanis (quod miraculo adſcriptum eſt) non niſi quindecim deſiderati, qui in montis expugnatione perierant. Præda adeò ingens & opulenta fuiſſe memoratur, ut non ſolùm tribunis militaribus decem circiter aureorum millia ſingulis obvenerint; ſed & ipſi gregarii auro & argento probè onuſti diſceſſerint. Octingentis millibus nummûm aureorum Orani præda æſtimata eſt. quod neutiquam mirum videbitur urbis opulentiam, & divitias reputanti: Mille & quingentas tùm mercatorum, tùm artificum officinas, præter ditiſſimas nobilium ac Procerum Maurorum ædes, Orani numerârunt ii, qui tùm expugnationi interfuerunt, & rem geſtam poſterorum memoriæ literis conſignârunt. Non defuêre ad bellum hoc ſuſcipiendum, & proſequendum oſtenta aliqua; inter quæ illud omninò maximum, quod multorum, qui affuerunt, aliorúmque ſcriptis eſt teſtificatum; Solem ſcilicet quatuor, eóque ampliùs horas conſuetum ſuum curſum continuiſſe. Nam cùm à Chriſtianis mons appetebatur, dies palàm inclinare cœperat, ferméque Sol jam occaſui proximus eſſe videbatur, quòd unum Navarrum ad radicem montis, priusquàm prælium tentaret, reputantem non parùm conturbaverat.

Præda adeò ingentis millibus aureorum æſtimata.

Non deſuêre oſtenta.

Ximenius intereà captæ urbis nuncio lætus, totam illam noctem in hymnis & gratiarum actionibus ſomni immemor inter ſuos traduxit. Poſtridie ejus diei triremibus Oranum petere placuit, ut ſalebroſi itineris difficultates vitaret. Ad terram expoſitus, Crucis vexillo præeunte, & victore milite ſtipatus, urbem ingreſſus fauſtis omnium acclamationibus ſuſcipitur, laudes DEO Optimo Maximo victoriarum largitori concinentium, & Ximenium gentium barbararum victorem proclamantium. Qua ille re mirificè oblectatus, Regii Prophetæ verſiculum elatâ voce protulit: *Non nobis*,

Ximenius victor Oranum ingreditur, Deóque gratias exſolvit.

Domine, non vobis, ſed nomini tuo da gloriam. Ad Alcazavam poſteà, hoc eſt, ad arcem urbis maximam perrexit: neque enim alteri, præterquàm Ximenio aditum ad eam daturum Præfectus affirmaverat. Poſtquam receptus fuit, claves ei è veſtigio ſunt traditæ; & trecenti ex Fidelibus captivi, qui dirâ ſervitute à Mauris eò uſque premebantur, ex arcis ergaſtulis in lucem producti, atque optatâ libertate donati. Oblata eſt illi univerſa præda tanquam præcipuo imperatori, quæ publicè juſſa fuerat ad ejus adventum aſſervari: ille, quamvis multa pretiô & elegantiâ inſignia videbantur, nih il ad rem ſuam privatam tranſtulit, ſed quædam in publicos exercitûs uſus; quædam ad Regem deportanda, ſepoſita fuerunt. Ducibus deinde, tribunis, ac militibus vocatis, virtutem illorum publicè collaudavit, & pro tam fortiter navatâ operâ benigniſſimè gratias egit, ac torquibus, armillis, aliiſque opimis præmiis ſingulos ſecundùm gradus donavit. Bellica tormenta majora pluſquam ſexaginta, minora nongenta ſunt capta, catapultarum, ſcorpionum, balliſtarum, jaculorum immenſus numerus, commeatûs omnis generis copia ingens. Quare miraculo proximum videri poſſit (atque ideò Ximenii auſpiciis & pietati adſcribi ſolet) urbem Mauritaniæ celeberrimam, tot apparatibus bellicis inſtructam; tam florenti, eâque feroci juventute, ac tot præſidiis abundantem, quæ vel annuâ obſidione vix expugnari poſſe credebatur, ta nta celeritate, & parvo temporis ſpatio, tam denique incruentâ fidelium victoriâ captam eſſe. Hic, ſi unquam alias, Ximenii virtus, prudentia, & fortitudo eminuit.

Milites collaudat, ac præmiatur.

Ingens belli apparatus fidelibus cedit.

Ergo Ximenius altero, poſtquàm Oranum ingreſſus eſt, die obequitans per loca urbis celeberrima, ejuſſitum contemplatus, & quid in ſingulis partibus reficiendum, aut n ovâ molitione conſtruendum attentè conſideravit, & refecit. Ad Meſquitas deinde deflectens (quæ fana ſunt Maurorum) ritibus Mahumeticis conſpurcatas, ut emundarentur, præcepit. Meſquitam maximam *Mariæ Victrici Virgini* ſolemni pompâ dedicavit. In hoc autem Templo, cœnotaphiô ad aram principem conſtitutô, ut ſibi anniverſario ſacro, decimo quinto Kalend. Julii (quo die Oranum captum fuit) parentaretur, inſtituit, triginta millibus nummûm ad hanc operam in perpetuum porrectis. Alteram D. Jacobo Hiſpanicæ virtutis conſervatori conſecravit: Xenodochium pro ægrotantibus militibus in Divi Bernardini Senenſis honorem erexit. Ædes item binas dedicavit, alteras Franciſcanis, Dominicanis alteras, in quarum ſingulis civium animabus procurandis ſufficiens Religioſorum virorum numerus aleretur. Partâ hac inſigni victoriâ, rebuſque Orani compoſitis, relicto Navarro exercitûs Imperatore, in Hiſpaniam Ximenius trajecit: Compluti aliquot menſes valetudinis ſuæ reſtituendæ causâ commoratus eſt; Toletum enim etſi invitatus pergere renuit ad evitandos triumphos, quos Primates illi parabant.

Paganorum fana ſuperis cœlitibus dedicat.

Diſpoſitis belli curis pietatis augendæ, cultûsque divini multiplicandi incenſus, Illeſcis ædem ſacrarum fœminarum ſuis ſumptibus excitavit, eámque Deiparæ Virginis nomini dicatam, annuis proventibus abundè inſtruxit. Turri lacunæ (quod illi juxta nonnul-

A profanis ad ſacra converſus, plures Eccleſias & cœnobia erigit.

nullos patrium ſolum fuit) aream percommodam & ſpatioſam ſignavit, ad alteram ædem Deiparæ erigendam, in qua Franciſcani ſodales habitarent. Toleti nobiliſſimum Sodalitium *Miſericordiæ* dictum, in ſubſidium pauperum & infirmorum utriuſque ſexûs erexit, multis nummorum millibus donatum. Et quoniam ea tempeſtate ob ſqualidum, & impluvium cœlum gravi frugum inopiâ Toleti laborabatur, lectiſſimi frumenti quinque millia modiorum eidem Sodalitati in uſus pauperum diſtribuenda dedit; deinde quoad vixit, in ſingulos annos vicena nummûm millia pro pharmacis & medicamentis ad ægrotantium curam comparandis, & nongentos item frumenti modios inter pauperes diſtribuendos largitus eſt. Cùm autem complures eſſe fœminas intellexiſſet honeſtis natas parentibus, quarum pudicitia ob rerum penuriam extremè periclitabatur, religioſarum mulierum Cœnobia paſſim per ſuam Diœceſim condere neceſſarium eſſe judicavit. Ubi puellæ, quæ ob rem anguſtam illocabiles eſſent, aut quæ, ſponte ſua à nuptiis abhorrerent, longè à virorum congreſſibus ſemotæ, DEO dicatæ virginitatem perpetuò colerent. Ejuſmodi Cœnobia duodecim variis in locis, egregiè neceſſariis proviſa, magno ſequioris ſexûs emolumento, condidit.

Puellis periclitantibus paternè conſulit.

Inter hæc, cùm Ferdinandus Rex Arragonius Joannæ Reginæ genitor, compoſitis cum Ludovico XII. Gallorum Rege de Regno Neapolitano diſceptationibus, in Hiſpaniam rediiſſet Regnum pro filia moderaturus; ſecum adduxit inſignia Cardinalitiæ dignitatis à Julio II. Pontifice maximo, dum Neapoli in Hiſpaniam proficiſceretur, obtenta: Quòd amoris in eum haud vulgaris magnum fuit indicium. Voluit porrò Rex, ut primo quoque tempore, magno apparatu & celebritate Ximenius hoc honore potiretur, & purpureo inſigniretur galero. Itaque ad Mahamudi oppidum omnes ferè Proceres totius Hiſpaniæ cum Rege convenerunt: Ubi lectis à Joanne Ruffo Nuncio Apoſtolico Pontificiis literis, Ximenio in conſpectu Regis, Procerum, nobilium, immenſâque populi multitudine adſtante & applaudente, ſacra purpura cum titulo Presbyteri S. Balbinæ collata eſt. Huic dignitati alteram fermè æqualem eidem Ximenio Cardinali conferri curavit idem Ferdinandus Rex; ut ſcilicet cauſis Religionis examinandis ac ventilandis ſupremi Judicis partes ſuſtineret, Inquiſitorem vocant generalem. Quod munus Didacus Deza Hiſpalenſis Epiſcopus propter ingentes motus Cordubæ exortos, paulò antè abdicaverat. Ut igitur huic graviſſimo muneri præfectus eſt, ſtatim tabulas publicas (quarum exemplar in Complutenſibus ſcriniis etiámnum habetur) per univerſas Hiſpaniæ Eccleſias dedit, quibus id potiſſimùm agebatur, quopacto recens ad fidem converſi, liberique eorum, & familia univerſa in Religionis rebus ſeſe gererent; & qualiter ſacris Chriſtianis intereſſe deberent; & quibus item rudimentis, atque exordiis ad Catholicam fidem inſtruerentur. Quo ſaluberrimo inſtituto multis millibus animarum viam ad fidem, æternámque ſalutem aperuit.

Purpurâ & Inquiſitoris Generalis munere donatur.

Julio II. ab adverſariis multùm exagitato opē confert & operam.

Et cùm Julius II. Rom. Pontif. à Conciliabulo Piſano variè exagitatus literas ad Ximenium dediſſet, ut Regis Ferdinandi animum ad Pontificium patrocinium ſuſcipiendum, & Sedi Apoſtolicæ ſubveniendum inflecteret, Ximenius Cardinalis, in quem multa Julii Pontificis extabant merita (nam ab ipſo, ut diximus, in Cardinalium Senatum adlectus, Inquiſitoris maximi officio ad Regis votum cohoneſtatus, & Academia Complutenſis non mediocribus privilegiis aucta fuerat) peculiari affectu propenſus, quòd eum incredibili animi vigore Eccleſiæ Patrimonium tueri, ac Tyrannorum conatus & vires infringere animadverteret, eidem per procuratores nuntiari juſſit, ut nullâ Adverſariorum potentiâ, aut machinâ debilitatus à propoſito ſuſcepto diſcederet: Se autem pro debitâ pietate & obſervantiâ in Sedem Apoſtolicam, & Dei Vicarium centena nummûm aureorum millia ſtatim ad urbem per publicos argentarios numeraturum; atque etiam, ſi opus foret, juſtum exercitum coäcturum, & in Italiam moturum.

Annonâ laborantibus Hiſpanis liberaliter ſubvenit.

Cùm verò ſæpenumerò annonæ charitate inopem Toleti plebeculam premi videret, & aliquorum iniquitate apud paucos frumenta recondi, cum urbis Præfecto egit, ut horrea publica more Romano Toleti inſtituerentur. Ille primus frumenti nonaginta modiorum millia populo Toletano donavit novis granariis aſſervanda, & quotannis in Reipublicæ uſus diſtribuenda. Fandem liberalitatem etiam in Complutenſes exercuit, pro ut ex inciſo ad forum olitorium epigrammate docemur:

Æthere ſeu largus, ſeu parcus decidat imber,
Larga eſt Compluti tempus in omne Ceres.

Ferdinandi Regis obitus.

Cùm Ferdinando deinde Rege Catholico ad bellum Navarræum cum ſuis copiis procedens, devictis acie hoſtibus, Regnum illud Coronæ Caſtellæ adjunxit. Abſoluto feliciter hoc bello, ineunte anno Chriſti 1516. ad Kalend. Februarii Ferdinandus Rex Catholicus vitæ curſum abſolvens, Carolum adoleſcentem in Belgiis tum hærentem (Reginâ Joannâ filiâ, Caroli genitrice, adhuc ſuperſtite ſed imperio ineptâ) gubernationi Reipublicæ præfecit; Ximenio verò Cardinali, abſente Carolo, Regnorum curam commiſit. Ad tam ardua vocatus Cardinalis, ac Regnorum tot amplitudine ſe ipſo excelſior factus, miſit manum ad fortia, ingentique animo Hiſpaniæ ſceptra biennium, abſente Carolo, ſummâ prudentiâ, & æquitate moderatus, mirum quanta auctoritate & imperio periculoſos motus, qui variantibus Procerum ſtudiis eo ipſo tempore in Republica exorti ſunt, aut ſuſtulit, aut repreſſit.

Curis Reipublicæ maximis distentus cauſam Religionis non deſerit.

Et licèt multis, diverſiſque tot Regnorum curis, graviſſimiſque negotiis diu, noctúque diſtentus, penéque obrutus eſſet, attamen Indorum converſionem, qua erat in proximos charitate, nunquam prætermiſit. Hinc inter reliqua religionis negotia ſtatuit, ne ulla navis, vel in Indiam ad novas explorandas terras, vel ex una Inſularum Indicarum ad aliam ſubjugandam vel ad liberandos captivos mitteretur, quæ viros religioſos non veheret, quorum induſtriâ & zelô gens illa, idololatriæ ſummoperè dedita, ad Chriſti fidem converteretur.

Poſt

Variis in Regno motus, dum ægrotaret ipſe, exortos compeſcit.

Poſt hæc cùm variâ valetudine apud Aquileram Ximenius ex intenſiſſimo viſcerum dolore (quorum in ſenibus difficilis ſemper fuit curatio) affligaretur, de ejus ſalute & medici, & familiares magnoperè timere cœperunt. Fama igitur crebra jactaverat Ximenium lethali morbo laborantem in Cœnobio Franciſcanorum abditum, Regnorum ac Reipublicæ curam prorſus abjeciſſe: quod ubi in Betica pro certo nuntiatum fuiſſet, indéque rumor, ut fit, in Africam tranſiiſſet, Petrus Gironius Luzerum Aſſidonenſis Ducatûs nobile oppidum infeſtis armis invaſit. Mauri cuncta eo ægrotante negligentiùs curari exiſtimantes, oram maritimam Granatæ proximam & ipſi ad defectionem ſollicitare, ac deprædationibus infeſtare cœperunt. Turcæ, qui nuper Algerium occupaverant, Horuſcio Barbaroſſa Duce, Oranium, Ximenii decus & trophæum, magnâ militum copiâ adoriri deſtinantes, ipſum propediem invaſuri vulgabantur. At Ximenius, qui animi vigore, quamvis corporis viribus extenuatus, nunquam deſtituebatur, ad Gironij motum comprimendum, qui mille & quingentis peditibus, ac ſexcentis equitibus ex agro Urſaconenſi congregatis, apud Moronum alias copias convocabat, Quignonio Lunæ Comiti, Hiſpalis Præfecto in mandatis dedit, ut ex Reipublicæ præſidiis juſto coacto exercitu, rectâ in Gironium moveret, eúmque captum, aut vivum ad ſe perduceret, aut certè in ipſa ſtatione tanquam perduellionis reum interimeret. Id à Quignonio adeò præclarè actum eſt, ut Gironius Pater rebellis filii errorem ſuppliciter deprecatus, eundem armis diſcedere, & Ximenio obſequentem eſſe compulerit. Ex Mauris verò, qui ad trecentos in terram deſcendentes ex maritimis oppidis prædas agebant, quinquaginta duntaxat elapſis, ad unum omnes occiſi ſunt. Cæterùm de Orano tanquam de propriâ ſollicitus Provinciâ, omnia propugnandæ urbi neceſſaria providit, faciléque Horuſcium oppoſitis armis ab obſidione deterruit.

Gironius rebellis in ordinem redigitur.

A Carolo Principe ad Morados vocatus, in morbum incidit, quo invaleſcente piiſſimè obit.

Dum hæc aguntur, appulit è Belgio in Hiſpaniam Carolus Princeps 5. Kalend. Octobris anni 1517. Ximenio per litteras mandans, ut ad Morados Antiſtitis Segobienſis Oppidum quantocyùs occurreret de Reipublicæ ſtatu locuturus, conſiliúmque de rebus privatis componendis, totâque familiâ conſtituendâ daturus. Pridie quàm Regis literæ allaberentur, Ximenius ſub veſperam gravi laborare febri cœperat, atque idcirco Caroli literæ ei non ſunt datæ, ſed ad Regium Senatum remiſſæ. Eo ipſo die magnum febris incrementum ſumpſit, unde medici ſalutem deſperantes, paucos illi dies ſupereſſe judicarunt. Igitur ubi migrationis ſuæ horam quàm proximè abeſſe ſentiret, Carolo per legatos proſpera precatus, ultimúmque vale dicens, vitæ ſanctiſſimè anteactæ præclara documenta dedit: nam quamvis corpore afflicto & debili eſſet, animo tamen ac judicio firmus, de rerum humanarum inſtabilitate & vanitate, de immensâ Dei miſericordiâ, de ſalutis ſuæ fiduciâ, apud ſuos brevi quodam, ac ſæpiùs per ſuſpiria interrupto ſermone piè & doctè diſſeruit. Deinde Chriſti in cruce ſuffixi ſignum (quod ſemper ſub veſte brachio alligatum geſtabat) complexus, veniam erratorum à Deo per Superum interceſſionem cum lacrymis efflagitavit.

gitavit, tanto quidem pietatis ſenſu, animique fervore, ut circumſtantes Proceres, amici, & familiares obortum fletum continere minimè valerent. Ergo poſtquam ſacra Religionis omnia ex more Chriſtiano juſtis intervallis pientiſſimè ſuſcepiſſet, prolatis ex imo pectore illis Davidis verbis; *In te Domine, ſperavi, non confundar in æternum*, compoſitô ad tranquillitatem vultu, digniſſimus Antiſtes, atque Hiſpaniæ moderator clariſſimus (qualem futura ſæcula illis temporibus invidebunt) animam efflavit 6. Idus Novembris anno ſalutis 1517. ætatis octogeſimo, Pontificatûs Toletani vigeſimo ſecundo: cunctis, qui aderant, *Beatum ac ſanctum* inclamantibus. Theſaurum centum ſexaginta millium aureorum, quem in uſum pauperum in arce Uzedana repoſitum habebat, teſtamento in pios uſus, inopes, viduas, pupillos, ac ægrotos diſtribui juſſit. Cadaver unguentis & aromatibus probè conditum, undique affluentibus populis, *Sanctum Antiſtitem*; *patrem patriæ*; *decus Reipublicæ*; *Ornamentum Hiſpaniæ* proclamantibus; ac funus lacrymis, pedum oſculis, & veſtium contactu proſequentibus, Complutum, ubi ſe humari mandaverat, ſummo omnium mœrore deportatum eſt. Sepulchrum è Lunenſi marmore candidiſſimo factum, in quo ejus ſimulachrum indumentis Pontificiis & paſtorali pedo Ornatum viſitur, hoc aureis literis inſculptum continet elogium.

Morientis extrema verba.

Ejus Epitaphium.

Condideram Muſis Franciſcus grande Lycæum,
Condor in exiguo nunc ego ſarcophago.
Prætextam junxi ſacco, galeámque galero,
Frater, Dux, Præſul, Cardineúſque Pater:
Quin virtute meâ junctum eſt diadema cucullo,
Cum mihi regnanti paruit Heſperia.

Ejus imaginis deſcriptio.

Anno ab Academiâ Complutenſi conditâ quinquageſimo octavo Alphonſus Mendozius Rector ferreis cancellis miro opere elaboratis monumentum cingendum curavit, ſexdecim quibus licuit ſpatiis totam Ximenii vitam cœlaturis præclaris oſtentantibus.

Procero fuit Cardinalis corpore, firmo & compacto; inceſſu compoſito innatam gravitatem præſeferente; voce virili & ſtabili; facie oblonga & macra; fronte ampla, nullis rugis ſulcata; naſo grandiori & adunco; narium foraminibus latis, ampliſque; oculis mediocribus, conditis potiùs quàm prominentibus, acutis tamen & acribus; dentibus penè junctis ſed caninis eminentibus; labris craſſioribus, & aliquantulùm deductis, nam ſuperiùs nonnihil attollebantur, ſed citra deformitatem; infimis auriculis, non pendentibus, ſed perpetua ſerie ad maxillarum juncturas hærentibus; ſuperciliis denſis & arcuatis; barbâ non admodùm promiſſa; ſuperiore totius corporis parte longior erat, quàm inferiore, ſeſquitertiâ fermè proportione.

Anno 1545. Andrea Abbate Rectore cùm fornix ſubterraneus, in quo Ximenii cadaver conditum fuerat, reſtauraretur, ejus calva foras ad lucem deducta fuit, quæ nullis futuris compacta erat, ſed oſſe continuo conſtabat, qualem aliquando in homine reperiri

Ariſto-

Ariſtoteles notat, & Anatomiſtæ docent. Animi ſententiam brevi *Gravis & parcus in verbis.* eloquio explicabat; reſpondebat diſertè, nec unquam extra rem vagabatur; erat enim verborum parciſſimus, etiam cùm minabatur: nam cùm beneficii loco aliquid promittebat, multò liberaliùs rem ipſam præſtabat, & cumulatiorem quàm verbis. Neque unquam temerè, de rebus,præſertim gravibus & ſeriis ſermonem faciebat, ſæpéque illud Ciceronis uſurpabat; *Nequaquam ita nos à natura generatos eſſe, ut ad ludum aut jocum facti exiſtimaremur.* Hinc *Literatorum amator.* ad ſeveritatem ſemper & ad graviora ſtudia inclinabat. Literis,& literatis hominibus mirè recreabatur. Solemne hoc illi fuit, ut à prandio, & cœnâ doctæ quæſtiones de rebus præſertim ſacris proponerentur, de quibus viri eruditi, qui ſemper illi aderant, diſputarent. Audiebat etiam Dialecticas juvenum dimicationes; *Bonum enim agricolam non minùs delectari novis*, aiebat, *virgultis, quàm arboribus jam fructuoſis.* Nihil unquam gravioris conſilii, aut operæ aggreſſus eſt,quin Deum, ut negotium fortunaret,precaretur. Quod ſemel faciendum propoſuerat, dictô citiùs confectum volebat; illud Saluſtii uſurpans: *Ubi conſulueris maturè, facto opus eſt.*

Quoties ſodales Franciſcani panem & vinum oſtiatim mendicabant; *panem ſine quo vivere commodè non poſſent, jure ſuo expoſcere,* *Ejus actiones & mores quàm graves & religioſi?* aiebat; *vinum verò delicias meras eſſe, cùm tot perennes fontes ubique ſcaturirent.* Nocturno tempore plerumque tondebatur, ne ullam diei particulam Reipublicæ ſubtraheret; quàmquam nec illud tempus perire patiebatur; audiebat enim, qui gravem aliquem authorem recitaret. Preces horarias canonicas, rarò adjutore accito, plerumque ſolus & obſeratâ januâ abſolvebat, ut interpellandi occaſionem adimeret. Sacram Synaxim celebraturus publicô locô non gaudebat; frequentiùs in privatâ ædiculâ operabatur, duobus ex Ordine ſuo præſentibus, ad id muneris ſelectis. Simplicem in Eccleſiis cantum (quem *Gregorianum* à Gregorio inſtitutore, ſeu reſtauratore appellant) amabat, theatrali offendebatur. Templis nec admodùm ſpatioſis, nec plurimam lucem admittentibus capiebatur; nam alterutra res mentis intentionem diſturbat, quæ in locis ſubobſcuris colligi ſolet.

Extremis vitæ ſuæ temporibus negotiorum & morborum agmine irruente publicis ſacris intereſſe deſiit, & aliquantò ſeriùs quàm ſolebat, in publicum prodibat. Utrumque æmuli culpabant, & apud Regem per literas conqueſti, multùm detrimenti ex eâ re *Æmulos eū accuſantes Rex viriliſententiâ abigit.* lites capere aiebant; qui reſponſum Rege dignum acceperunt; *Plus momenti in unius Ximenij ſalute ad Reipublicæ incolumitatem verti, quàm in omnium privatorum negotiis.* Quoties digna aliqua, aut opima Sacerdotia Toleti in Templo maximo vacua eſſe acciderat, ea in filios Hiſpaniæ Primatum; aut in viros doctrinâ & morum èlegantiâ conſpicuos ſemper conferebat; nam ex claris & nobilibus viris favorem; ex doctis verò authoritatem rebus ſacris conciliari ajebat. In beneficiis Eccleſiaſticis conferendis, curam animarum *Quibus Sacerdotia commiſerit?* annexam habentibus, haud vulgarem adhibebat conſiderationem; nam proximis quibuſque ex familia prætermiſſis, ſæpenumerò ignotos & exteros advocabat, homines probos, & in alio-

rum commoda piè ſollicitos, quos vel mediocri doctrinâ prædi-tos, aliis quamvis doctioribus, minùs tamen ſtrenuis præfere-bat. Miniſtris & familiaribus viris optimis & efficacibus eſt uſus, eóſque ſemper in majus provehere, novíſque incrementis adau-gere, ut patres ſolent chariſſimos liberos, curavit. Si quis è fa-milia diſcedere vellet, nihil aliud rogans, aut inquirens, illicò abeundi commeatum dabat, neque unquam rurſus admittebat. Æqui ſemper obſervantiſſimus juſtitiam per ſe, & per miniſtros in-tegerrimè coluit. Quòd ſi quem commiſſum ſibi munus aut pa-rùm integrè, aut negligenter obire intellexerat, illicò magiſtratu amovebat, quantumvis vinculo arctiſſimo conjunctum. Vitæ ſanctimoniam Prophetiæ dono, & miraculis confirmabat, ita ut Complutenſes ac Toletani, (inter quos vixit, & obiit) *Beatum* proclamarint, ſuóſque miſerint ad Romanam Curiam Oratores, qui interpoſitis Regum Hiſpaniarum precibus, & literis pro con-numerando inter Sanctos laborarent. Inter quos primum locum tenet Philippus IV. qui è Madrito die 14. Julij 1650. ad Innocen-tium X. & anno 1655. die 12. Octobris ad Alexandrum VII. Ro-manos Pontifices, ſolennes literas pro canonizatione Ximenij de-dit. Talem denique admittunt Scriptores omnes, qualem vix alium inter Purpuratos Patres antiquitas fortaſsè viderit: unde apud o-mnes fermè nationes *Magni Cardinalis* nomen veluti proprium pro-meruit. Legitur elegans Epigramma de Ximenio apud Simonem Cugnam Riberam Luſitanum Poëtam, quod audire non pigebit.

De eo inter Sanctos connumerando ſæpiùs actū.

Simonis Cugnæ Epigramma.

Qui ſtupet ex humili me perveniſſe cucullo
Præſulis ad culmen, Cardineúmque decus,
Adjunctúmque ſagis ſceptrum, Libyámque ſubactam,
Tótque DEO, & Muſis Templa dicata ſacris,
Virtutes potiùs ſtupeat, quibus Orbis, & omnis
Ceſſit honos, tituli, purpura, regna, decus.

Hujuſce Cardinalis meminit Philippus Ferrerius in ſuo, de ſanctis qui Martyrologio Romano inſcripti non ſunt, Catalogo, his ver-bis: *Toleti depoſitio Beati Franciſci Epiſcopi Toletani & Cardinalis, Or-dinis Minorum vita ſanctitate conſpicui.* Et in notis: *Obiit anno 1517. non ſine ſanctitatis opinione maximâ ob vitam ſanctiſſimè actam.* Ludo-vicus Morerius, & Jacobus Hoffmannus Baſileenſis in ſuis Dictiona-riis Hiſtor. Ximenium Cardinalem venenatâ Epiſtolâ è Belgio miſsâ ſublatum ſcribunt: Id ipſum nonnulli alii aſſerunt.

Veneno ſublatus nonnullis creditur.

Extant multiplicia ſcripta Ximenii, Compluti in Bibliotheca pro theſauro aſſervata.

Ejus vitam ſcripſerunt Alvarus Gomezius, Lucas Waddingus, Alphonſus Ciaconius, Petrus de Quintanilla, Mendoza, Henricus Spondanus latino idiomate: Hiſpanico Eugenius de Robles, Marcus Ulyſſipponenſis, Antonius Deza: Italico Bartholomæus Cimarellus, Hieronymus Garimbertus: Gallico Antonius Aubery, Michaël Gaudier, Henricus Albi, Ludovicus Morerius nec non & alii quamplurimi.

ANNO

ANNO 1503.

SEDENTE JULIO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

CHRISTOPHORO URSWICO

S. R. E. CARDINALE.

CHRISTOPHORUS Urſvvicus, Anglus, quem *Brambigiam* III.
aliqui cognominant, Juris utriuſque Doctor ſui temporis clarus, Joanni Moortono Cardinali & Archiepiſcopo Cantuarienſi, hominum literatorum æſtimatori maximo, ob inſignem eruditionem, rerúmque Forenſium peritiam familiariſſimus fuit. Cum quo ſub Rege Richardo III. quamdiu Anglorum ſceptrum & Regnum enectis legitimis hæredibus uſurpaverat, graviſſimas perſecutiones, & innumera variantis fortunæ mala forti animo ſuſtinuit. Sed quum Henricus VII. ſublato è vivis tyranno, Procerum favore ad Regnum perveniſſet, felicior illi fortuna mox exoriri, & arridere cœpit. Factus ſiquidem Regis Eleemoſynarius, inque Senatum regium adſcitus, poſt adeptum Archiepiſcopatum Eboracenſem, maximis legationibus ad præcipuos Europæ Principes, Maximilianum ſcilicet Imperatorem, Carolum VIII. Galliæ Regem, Franciſcum Britanniæ, & Ludovicum Aureliæ Duces magno rerum emolumento functus eſt. Quin & ab Alexandro VI. Sedis Apoſtolicæ Quæſtor in Anglia conſtitutus, munus illud tanta nominis auctoritate & commendatione ſuſtinuit, ut de eo in ſacrum Senatum referendo Alexander Pontifex ſeriò cogitaverit: Verùm intereà morte inopina præventus, eam cogitationem futuris Succeſſoribus perficiendam reliquit.

Superatis graviſſimis perſecutionibus ad magnas ſenſim dignitates provehitur; ac præclaris legationibus fungitur.

Chriſtophorus ſub annum 1511. ab Henrico Angliæ Rege ad Sedem Apoſtolicam Orator miſſus, completis ex voto negotiis, Julii II. Pontificis Maximi gratiam egregio ſibi facinore conciliavit. Nam Henricum Regem (apud quem auctoritate & fide plurimùm valebat) ſua dexteritate eò induxit, ut is inſtructa claſſe, arma contra Ludovicum XII. Galliæ Regem, Julii Pontificis acerrimum hoſtem, ſtrinxerit; opémque rebus Eccleſiæ penè deploratis haud ſpernendam ea opera tulerit. Quo facto, Chriſtophorus, Oratoris munere Romæ etiámnum fungens, in præmium rei feliciter geſtæ à Julio Presbyteris Cardinalibus titulo SS. Petri & Marcellini primò deinde S. Praxedis adſcriptus, ac præclara legatione in caſtris Pontificiis adverſus Gallos Eccleſiæ nomine donatus eſt. Erat verò Chriſtophorus à natura tam inſolentis & intemperantis ingenii, tam effrænis iracundiæ, ut vel leviſſimis de cauſis in furorem actus, famulitium pugnis ac verberibus exciperet; totámque ſæpè domum inconditis clamoribus ac conviciis non ſine gravi dignitatis ſuæ dedecore compleret. Quæ morum acerbitas non modò in domeſticos, ſed etiam exteros intempeſtiva, denique violentum illi planéque triſtem vitæ exitum attulit. Nam inter alios ab eo con-

Julii Pont. gratiam promeritus, Cardinalis creatur.

Ob iracundiam, qua levi de cauſa exarſit, veneno tollitur à Rinaldo famulo.

tumeliis affectos, ac fuſtibus pulſatos quidam Rinaldus patriâ Mutinenſis, ejuſdem familiaris, illatæ injuriæ impatiens, & vindictæ cupidus, comparato clanculùm veneno, potuíque immixto, ac propinato, eum nil tale ſuſpicantem è medio ſuſtulit die 14. Julii añi 1514. Rinaldus verò, Deo ſcelerum vindice, proditus, ac in vincula conjectus, mortis ſupplicium publicum vitaturus, ſe ipſum in carcere eodem venenô interemit. Demortui cadaver juſſu Leonis X. in fruſta diſſectum, paricidis omnibus terrori futurum, ad urbis portas ſuſpenſum eſt.

Rinaldus eum, propter in vincula conjectus ſe ipſum interemit.

Plurima ſcripſiſſe Chriſtophorum (licèt illum indoctum, ac vanitate inflatum nominet Garimbertus) teſtatur ex Pitſæo Morerius, quæ deperdita ſunt.

Scripta ejus deperdita.

De eo agunt Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Scipio Ammiratus in Hiſtor. Florent. Ciacconius in Elencho Cardinalium. Pitſæus in Script. Anglic. Hieronymus Garimbertus in vitis quorundam Cardinal. Morerius in Diction. Hiſtoric. Et alii.

ANNO 1503.

SEDENTE JULIO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

MATTHÆO SCHINER
S. R. E. CARDINALE.

IV. MATTHÆUS Schiner, quem & Langum nonnulli, ſed planè perperàm cognominant (Langus enim Gurcenſis Cardinalis alius à noſtro fuit, uti n. 6. dicturi ſumus) natione Germanus, humili genere in viculo Mülibach propè Sedunum urbem Helvetiis & Rhetis fœderatam, natale ſolum habuit. Is adhuc puer à patre nihil à literis abhorrente Sedunum primò, deinde Tigurum miſſus, prima literarum elementa ob expeditum ingenium facili negotio perdidicit. Seduni conſtitutus, cùm pro more pauperum ſcholarium illius regionis, hymnos ad victum comparandum in multorum præſentia ſuaviter decantaret, quidam vir ſenex vocatum ad ſe puerum diligenter inſpexit; ab eóque de genere, nomine, & patria inquiſivit: cui, cùm puer promptè alacritérque ad ſingula reſpondiſſet, ad adſtantes converſus; *Hic puer*, inquit, *aliquando Epiſcopus, & Princeps noſter erit.* Quæ vox altiſſimè pueri animo inſidens, eum deinceps majori fervore ad ſtudia proſequenda inflammavit. Ubi adolevit, in Italiam miſſus, Italicam, Latinámque linguam Novocomi ſub Theodoro Lucino, nobili Grammatico atque Poëta perdiſcens, robuſto avidóque ingenio dignam non modò Germano, ſed & Italo homine ſcientiam, & excultam rerum cognitionem comparavit.

Malè à nonnullis Langus appellatur.

Senis cujusdam de eo vaticinium.

Tantos autem brevi tempore, támque eruditos in omni literarum genere fecit progreſſus, ut nihil earum rerum, quæ vel audiret, vel legeret, præſtantiſſimi ingenii memoriam ſubterfugeret; utpotè qui ſæpenumerò ægri Præceptoris munia, docendo felici-

Maximos in literis progreſſus facit.

mul-

mulatione obire eſſet ſolitus; magnámque partem Maronis Æneïdos, & Heroidum Naſonis virili vocis ſono recitaret, amplecteretúrque ſupra cunctos Authores librum *De Conſolatione* Severini Boëtii, qui liber moralibus multis exemplis refertus, delectos quotidianis actionum ſuarum ſermonibus flores, & exempla cunctis propè caſibus opportuna ita ſuppeditabat, ut ejus eloquentiam non ſolùm Germani, ſed Itali etiam eruditiores magnoperè mirarentur.

Sacris initiatus primùm apud Valleſios curam ignobilis vici nactus ita ſe geſſit, ut apud vicinos quoque magnam ſibi doctrinæ & ſanctitatis opinionem compararet. Deinde renunciatus Canonicus Sedunenſis, Nicolao patruo ob ætatis ſenium Epiſcopatu Sedunenſi ultrò cedente, Matthæus, integris jam moribus ſpectatus, à Canonicis Sedunenſis Epiſcopus per ſuffragia deligitur, & Romano Pontifici mitrâ exornandus offertur. Ubi verò ſtolatus & infulatus de more in Templo ſacras habere exhortationes cœpit, tanto concurſu omnis generis hominum audiebatur (quòd mores exactè ſobrios, caſtóſque præferret, qui ipſam eloquentiæ laudem ſine controverſiâ ſuperarent) ut ampliore Sacerdotio dignus haberetur. Nam multus erat & efficax in componendis controverſiis, quæ inter cives atque finitimos intercederent, uſque adeò recto atque incorrupto judicio, ut nemo vel factioſus, eum ultrò oblatum arbitrum rejiceret.

Ob ſpectatos mores Epiſcopus Sedunenſis eligitur.

Eo modo collectâ apud ſuos populares auctoritate, probitatis atque induſtriæ nomine potens & validus, in id incidit tempus, quo exortum eſt bellum inter Gallos & Julium II. Romanum Pontificem, quum Ludovicus XII. Rex Francorum infauſtis armis, & auctoritate cauſam ſuſcepiſſet excitandi concilii Piſani, cujus Sanctionibus atque armis impotenter dignitas Pontificis convelli poſſe putabatur. Jámque eò res erat perducta, ut Julius ex Rhavennate cruento prælio victus, ſpoliatúſque Bononia, & infeſtis undique armis circumventus, ab externis gentibus Hiſpanis, Britannis, ac Helvetis præſertim, opem implorare cogeretur. In ea controverſia Matthæus integræ pietatis ſtudium, egregiámque operam ſic præſtitit, ut à Julio ſupplente Senatum, in honorem Helvetiæ gentis, purpuræ dignitate & titulo Presbyteri Cardinalis S. Pudentianæ honeſtaretur. Nec multò poſt Matthæus frequentibus concionibus publicè habitis, Helvetiis egregiè perſuaſit, ut pia arma in auxilium Pontificis ſuſciperent adversùs Gallos, qui ſummâ temeritate res divinas profanis commiſcere conarentur. Quod ob id non magnoperè difficile fuit, quoniam gens Helvetia paulò antè ſeſe ab amicitia Ludovici Regis alienârat, tanquam ingratè ſpreta, & fraudata donativis atque ſtipendiis, avari aut certè nimis parci Regis acceptam contumeliam vindicare percuperet; eòque graviùs & properantiùs, quòd pro Helvetiis legationibus auxiliariis Gallus Germanorum cohortes mercede conducere cœpiſſet: cujus injuriæ is erat exitus, ut Matthæus tum ſuo adſtrictus officio, tum purpurei Galeri beneficio obligatus, univerſam gentem adversùs Gallos con-

Julium II. adversùs Gallos egregiè adjuvat, hinc Purpurâ ab eo donatur.

Helvetios contra Gallos concitat.

conciliaret, eóſque Ticinô pulſos, atque Ciſalpinæ Galliæ imperio exactos ultra alpes rejiceret. Nec in ea celebri victoria, quâ haud dubiè Pontifici ſua dignitas eſt reſtituta, Matthæus aut ſtudium ſuum erga Pontificium decus, aut odium in Gallos intermiſit. Nam mortuo Julio, Leonem X. pro recipiendâ Parmâ, atque Placentiâ bellum in Gallos iterùm moventem, Matthæus equo inſidens, rubro galero, & cruce erectâ conſpicuus; mirificè adjuvit; aſſertiſque Romanæ Sedi Parmâ & Placentiâ, Gallos cum Duce Lotrechio etiam Mediolano depulit: Nec unquam deinceps, licèt ſæpiùs à potentiſſimis Principibus in contrarium ſollicitatus, ab auctoritate & fide Pontificii nominis diſceſſit.

Pro Eccleſia pugnat, ac victorius potitur.

Tantâ porrò apud Helvetios polluit auctoritate, dignitate & gratiâ, ut Leo ipſe Romanus Pontifex nullum alium apud eoſdem cauſam ſuam agere, quàm Matthæum Cardinalem voluerit, pro ut ſuis hiſce literis ad ipſum datis apertiſſimè teſtatum fecit.

Magna apud Helvetios auctoritate pollet.

Non oblitus quantum in Nos beneficiorum contuleris, ei, qui has tibi literas reddidit, Goro familiari meo ad Helvetios proficiſcenti mandavi, te ut viſeret, tecúmque communicaret cauſam profectionis ſuæ. Qua in re peto abs te non id ſolùm, ut eum inſtituas omnibus iis in rebus, quas ad te deferet, doceáſque quid illi agendum, quid ſtatuendum, quid conandum ſit: Sed illud etiam, ut meam cauſam apud Helvetios agas ipſe, meáſque omnes ſuſcipias partes, quaſi tuas. Quod te facturum, & facilè pro ea, qua plurimùm apud illos polles dignitate, auctoritate, gratiâ, & libenter pro tuâ ſingulari, atque mirificâ in Nos benevolentiâ planè confido.

Leonis X. ad ipſum literæ familiares.

Volo autem inprimis, ut ipſos Hlivetios de meâ propensâ, perpetuâq; in illos voluntate certiores facias, doceáſque eo animo eſſe me, ut in eâdem cum ipſis fortunâ magis magíſque conjungi, & conſociari cupiam. Deinde ut eos confirmes in Maximiliani Mariæ Inſubrum Ducis ſtatu, atque imperio, quemadmodùm quidem hactenus egregiè fecerunt, & fulciendo, & defendendo: quæ ſanè tibi quidem res curæ magnoperè ſemper fuit: Nobis autem non minùs cordi eſt, quàm Florentinorum Reipublicæ, atque urbis, quæ mibi patria eſt, incolumitas, & conſervatio; quemadmodùm ex ipſo Goro intelliges. Qui quidem ea etiam, quæ ad te de me falsò delata ſunt, diluet, purgabítque me tibi, eáque patefaciet, quam ob rem mentem erga te meam, atque animum perſpicere facilè poſſis. Te verò etiam atque etiam hortor ejusmodi vocibus hominum, vel invidentium Noſtræ conjunctioni, vel certè malevólorum, aures tuas ne præbeas: Quemadmodùm & ipſi etiam fecimus, facturíque ſumus de ea, quæ de te ad me, præter tuam dignitatem, & allata adhuc quidem ſunt, & fortaſsè afferentur. Neque enim de tuis ſummis, præſtantiſſimiſque virtutibus ullorum hominum artibus tantùm quidem partem detractum iri patiar. Reliquum eſt, ut Goro ipſi meis te verbis alloquenti omnem fidem habeas. Vale. Dat. ſexto Kalend. Novemb. Anno Pontificatûs Noſtri primo. Romæ.

Hortatur delatoribus fidem ne habeat.

Functus eſt etiam Matthæus Cardinalis legatione perhonorificâ apud Maximilianum Imperatorem alióſque Romani Imperii Principes adverſus Gallos. Qua occaſione adeò ſua ſtudia, operam, laborem, atque induſtriam ad duos Sfortias fratres tuendos, ínque avitum regnum, quo à Gallis pulſi fuerant, reſtituendos con-

Principes Sfortianos adverſus Gallos tuetur.

contulit, ut meritò Maximilianus Sfortia eum ſe colere, ac patris loco habere in ſuis literis fateatur. Fuit & Maximiliano Cæſari in paucis gratus, acceptúſque, vel hoc ſolo nomine, quòd perpetuus Gallicæ gentis, eâ ætate omnibus propè nationibus inviſæ, hoſtis exiſteret.

Mortuus eſt Matthæus Romæ, regnante Hadriano VI. cujus comitiis etiamnum interfuerat, die 2. Decembris anno Chriſtiano 1522. quum jam ſexagenario major levem ab initio, ſed mox eventu lethalem contraxiſſet morbum, ibidem ſepultus in Eccleſia Teutonicorum. Luxerunt eum boni omnes, ſed præcipuè Inſubriæ civitates, tanquam Patriæ parentem, incredibili ſanè mœrore; præſagientes utique veriſſimis lacrymis imminentem duriſſimorum temporum conditionem, qua prægraves à Gallis poſteà acerbitates perpeſſi, concaſuras ipſarum fortunas divinarent. *Moritur Romæ magno omnium mœrore.*

Erat Matthæus vir ob rei militaris peritiam, animique imperterriti fortitudinem non modò inter exactæ virtutis Imperatores numerandus, ſed ob præclaram etiam veræ pietatis & Sapientiæ laudem inter præſtantiſſimos ſui ævi Senatores cenſendus. De quo alicubi Jovius ita diſſerit. *Multa in Matthæo Sedunenſium Antiſtite militaris conſilij vis, egregiáque conſtantis animi probitas, & recti, honeſtique appetens, moderatus animus conſpectus eſt.* Nemo eo temperantiùs vel inter factioſos arma exercuit; nemo humaniùs, religioſiúsque à ſanguine militum, ubi licuit, temperavit: nemo denique abſtinentiùs, ubi per campos exercitum duxit, innocentium hominum, agricolarúmque fortunas à licentia militari conſervavit. Has propter virtutes, quæ in illius duræ ætatis Ducibus deſiderari faciliùs poterant, quàm reperiri, non ſemel præclara voce apud Inſubres paganorum defenſor, & Inſubrum Pater eſt appellatus. Maximè verò ei glorioſum fuit Franciſci I. Galliæ Regis judicium, quum fidenter, audiente Paulo Jovio, aſſeveraret, *aliquanto plus ſibi ſumptus atque periculi Matthæi Sedunenſis facundiæ indomitam vim, quàm tot legionum ejus gentis cuſpides attuliſſe.* *Laudatur paſſim à Scriptoribus ob multas virtutes.* *Franciſci Regis de eo judicium.*

Agunt de eo Paulus Jovius in Elogiis. Panvinius de Rom. Pontif. Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia in Hiſtor. Pedemont. Aubery in vita. Carolus Epiſcopus Novarienſis in Novaria. Conſtelorius in Elencho Cardinal. Antonius Sanderus in Elogiis. Et alii.

ANNO 1503.

SEDENTE JULIO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

FRANCISCO ARGENTINO
S. R. E. CARDINALE.

V. FRANCISCUS Argentinus, Venetus, patre humili Germano, ex Argentina Germaniæ celeberrima apud Alſatas civitate oriundo, & matre Veneta progenitus, ob præſtantiſſimos mores, magnámque ſcientiarum omnium cognitionem ex Epiſcopo Concordienſi à Julio II. ſcrinii Apoſtolici primùm magiſter, deinde Presbyter Cardinalis S. Clementis, die 10. Martii anno ſalutis 1511. renunciatus eſt. Hic cùm variis poſt adeptam purpuram morbis tentaretur, nec ullis licèt exquiſitis pharmacis & medicis uſus reſtitui poſſet, die 23. Auguſti ejusdem anni, quo inter Purpuratos adlectus eſt, morti ſuccubuit; venenô, ut creditur, ab æmulis porrectô enectus. Demortui cineres Romà Concordiam, uti teſtamento juſſerat, tranſlati, ibidem in Cathedrali perquàm honorificè ſepulti fuêre.

Hic à Julio II. in numerum Cardinalium cooptatus, eodem anno quo aſſumptus eſt, & purpurâ & vitâ exuitur.

Scripſit Franciſcus, cùm eſſet vir doctiſſimus, & in Scripturis ſacris, ac jure utroque verſatiſſimus.

Ejus ſcripta.

De immunitate Eccleſiaſtica.
De Poteſtate Eccleſiæ Romanæ.
Apparatum ſuper Decretalibus.
Aliáque ad juriſprudentiam ſpectantia.

Ejus memoriam agunt Panvinius de Rom. Pontif. Antonius Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho Cardinal. Franciſcus Cabrera. Ughellius in Italia ſacra. Et pauci alii.

ANNO 1503.

SEDENTE JULIO II. PONTIFICE MAXIMO.

De

MATTHÆO LANGIO
S. R. E. CARDINALE.

VI. MATTHÆUS Langius, Germanus, patricius Auguſtanus, Joannis Langii, & Margaritæ Sulzerinæ ab Wellenberg filius, ob inſignes corporis ac animi dotes, morum elegantiam, doctrinæ præſtantiam, Senatoriam prudentiam, ex Canonico Auguſtano Epiſcopus primùm Gurcenſis; deinde favore Maximiliani I. Imp. Archiepiſcopus Salisburgenſis; demum anno 1511. rogatu Cæſaris, Cardinalis Diaconus S. Angli in Foro piſcium à Julio II. renunciatus eſt.

Ob egregias animi dotes variis dignitatib. & purpurâ ornatur.

Hic

Hic Cardinalis ab Eccleſia Gurcenſi, cui primitùs præfuit, Gurcenſis nuncupatus, Cæſaris vices geſſit in Germania, Hungaria, & Polonia, maxima cum authoritate & rerum ſplendore. Cujus res geſtas, legationes, & itinera legationum magno ſemper apparatu obita, Richardus Bartholinus tribus libris ubertim complexus eſt. Fuit Maximiliani Cæſaris primarius & intimus Conſiliarius, *Vir*, ut Ciaconius loquitur, *ſingularis prudentia, magnaq; doctrinæ; magnificus, beneficus, & maximè hoſpitalis, qui de omnibus infimis pariter ac ſummis benè mereri ſtuduit.* Ac propterea apud omnes Germaniæ Principes, ac Proceres, ſed præſertim apud Maximilianum (cujus auſpiciis Archiepiſcopus Salisburgenſis electus fuerat) magnâ valuit authoritate & gratiâ, ſic ut nihil ardui, eo inconſulto, vel Principes, vel Cæſar facilè aggrederentur, aut perficerent. Quare ut Ægidio Auguſtinianorum Eremitarum Magiſtro Generali faveret, has ad illum literas ſcripſit Leo X. Romanus Pontifex.

Maximæ authoritatis apud Cæſarem & Principes Imperii ſui.

Ægidio Ordinis Auguſtinianorum Eremitarum Magiſtro ad Maximilianum Imperatorem deſignatum proficiſcenti, ut Legatum meum apud illum ageret, inprimis mandavi, ut tibi ſalutem plurimam diceret; quæque à me diſcedens ad Maximilianum mandata haberet, ea tibi omnia nota faceret, uteretúrque in iis tractandis maximè omnium tuo conſilio. Itaque quoniam exploratum mihi eſt pro tua prudentia & authoritate, quantum adjumenti tuus illi favor ſit allaturus, peto abs te, ut rem non magis illum quidem meam, quàm hujus Reipublicæ, atque tuam, vel potiùs, ut veriſſimè dicam, omnibus Chriſtianis populis communem, quantum poteris, juves Ægidiúmque ipſum (quem quidem pro ſingulari ejus humanarum, divinarúmque rerum ſcientiâ, bonarúmque artium omnium, & literarum doctrinâ, probitate & Religione ita diligo, ut neminem ejus Ordinis æquè charum habeam) & libenter videas, & ei quaſi dux & moderator ſis earum rerum quas tractabit, déſque operam, ut ipſe tibi plurimùm debeat: mihi certè, qui te diligo, & æſtimo, nihil gratius facere poteris, ídque ut facias, abs te peto. Datum Idib. Decemb. anno tertio. Bononiâ.

Quanti eum Leo X. fecerit ex literis ad eum datis apparet.

A Maximiliano Cæſare ad Uladislaum, Ludovicum, & Sigismundum, Hungariæ, Boëmiæ, Pannoniæ & Sarmatiæ Reges Orator miſſus, ad fœdus inter eos firmandum, rem ex ſententia confectam vidit: & advenienti Cardinali Strigonienſi Apoſtolico Legato cum multis hominum millibus, extra portam obviàm unà cum Ludovico Rege profectus Gurcenſis Cardinalis quadringentos Aulicos ſecum habuit in claſſes Ordinatiſſimè diſtinctos, in quarum prima Prælati, in ſecunda Comites, in tertia Barones, in quarta Nobiles, in quinta Patricii continebantur. Cardinali eodem Romam adeunte in Conſiſtorio de illius admiſſione & receptione actum eſt. Is enim qui Cæſaris Vicarius erat, peculiarem quandam honoris oſtenſionem depoſcebat: quare ex Pontificis & Patrum conſulto, Cardinali advenienti ipſi honores decreti, qui Regi vel Regis primogenito filio præſtari conſueverunt, excepto Cleri totius, & ſacri Collegii Cardinalium comitatu. Cùm autem Leo Romà tunc temporis diſcedere ſtatuiſſet, has ad illum literas ſcripſit: *Cùm certior factus ſim, te ad Urbem, atque ad Nos adventare, qui quidem mihi nuncius ſanè gratiſſimus fuit, ſtatutúmque mihi ſit relaxan-*

Regiis legationib. utiliter fungitur.

Adventanti Romam maximi honores decernuntur.

Leonis X. ad eum literæ.

di animi causâ hodie Româ diſcedere; ne propterea tuum adventum differas, ſi fortè Romæ Nobis abſentibus eſſe non appetis, ſcire te volo, per paucos me dies abſuturum. Quin etiam quum appropinquare tuum adventum intellexero, dabo operam, ut Nos jam reverſos offendas, ut te alloqui, & quamprimùm videre poſſimus &c.

Ejus in Urbem ingreſſum eleganter deſcripſit Pierius Valerianus.

Splendidiſſimum, ac propè regium Matthæi Cardinalis Gurcenſis, totius Italiæ Vicarii Cæſarei in Urbem ingreſſum, pompámque omnem, ac honores, quibus à Pontifice, ſacro Senatu, Principibus Italiæ, atque omnium Ordinum Magiſtratibus affectus, & exceptus eſt, eleganti admodùm Epiſtola deſcripſit Pierius Valerianus teſtis ocularis ad Petrum Criſpum Secretarium Laurentii Campegii, Apoſtolici ad Cæſarem Legati. Quam lector curioſus deſcriptam inveniet apud Auguſtinum Oldoinum in vita ipſius Matthæi Cardinalis, nec ſine animi voluptate leget.

Maximiliano Sfortiæ ſtudet.

In Lateranenſi Synodo hic Cæſareus Procurator Mediolanenſe imperium Maximiliano, Ludovici Sfortiæ filio reſtitutum approbavit, & ex nomine Cæſaris ratum habuit. Româ digreſſus in Germaniam, præclara & multa ædificia in aulâ, & in Arce Salisburgenſi conſtruxit, ejuſdémque Urbis Eccleſiam princi-

Ejus obitus.

pem multis pretioſis muneribus cumulavit. Migravit verò è vita, Paulo III. ſacris Chriſtianis præſidente, Salisburgi die 30. Martij anno ſalutis humanæ 1540. Annos natus ſeptuaginta duos, poſtquam rexiſſet ſingulari prudentia, & pietate Eccleſiam Salisburgenſem annis viginti & uno: ſepultus in ſummo Templo ejusdem civitatis ante aram maximam D. Ruperti. Præclariſſimum hunc Præſulem ſummis laudibus extulerunt celebres illius ævi Poëtæ; inter quos Janus Franciſcus Vitalis Panormita terſum poëma de ejusdem laudibus ſcripſit, ac ei etiámnum viventi obtulit. In cujus Præfatione his eum alloquitur verbis: *Nemini in obſcuro eſt,*

Quanti illum viri docti fecerint!

Vir excultiſſime, te excelſi animi imperio, corporis vires abſolutiſſimæ virtutis luce diſponere ac moderari. In te viget ratio, prudentia, gravitas, judicium, æquitas, authoritas. Quæ omnia ſi particulatim nunc enarrare velim, non modò ego tanto ponderi impar eſſe viderer, ſed & Arpinas eloquentiæ Pater. Pierius Valerianus hominem Romæ quandoque penitiùs contemplatus, apertè faſſus eſt in Epiſtola ad Criſpum, *Se illius effigiem viro principe dignam; omnémque corporis majeſtatem, innatam quandam probatiſſimorum morum comitatem, prudentiam, & manſuetudinem oculis ac fronte præſeferentem, ſatis mirari, contuerique non potuiſſe.* De eodem C. Sylvanus Germanicus hoc cecinit carmen.

LANGE decus patriæ non parvum, maxima dum te
Miſſum à magnanimo Cæſare Roma capit.
Quo fueris plauſu; quanto ſuſceptus honore?
Hoc Boreas illinc novit, & inde Notus.

Joannes Pinicianus inclytus Vates feſtivum ſcripſit Dialogum, in quo Gurcenſem cum Maximiliani Cæſaris Manibus loquentem inducit. Videatur Oldoinus in additionibus ad Ciaconium

in

in vita Matthæi Cardinalis. Unus Morerius in ſuo Dictionario Hiſtorico, hujus Ampliſſimi viri virtutes obſcurare annisus eſt; dum ſcribit, *Illum hominem vanum, ambitioſum, inanis gloriæ cupidum, parúmque Eccleſiaſticum fuiſſe.* Sed livida Morerii in Germanum Principem acerbitas tanti non eſt, ut multis in contrarium productis teſtimoniis refelli debeat. Omnium Scriptorum calamis celebratus Langius, inque cœlum uſque elatus, altior eſt, quàm ut à privati, hominis Galli linguâ tangi, obfuſcarive queat.

Acida Moreri lingua non eſt attendenda.

De eo agunt Annales Saliſburgenſes. Panvinius de Rom. Pontif. Contelorius in Elencho Cardin. Aubery in vita. Petrus Bembus in Epiſt. Pierius Valerianus citatus. Ughellius & Oldoinus in addit. ad Ciaconium. Garambertus in vitis quorundam Cardinal. Morerius citatus, Et alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

LAURENTIO PUCCIO S.R.E. CARDINALE.

LAURENTIUS Puccius, nobilis Florentinus, virtutibus æquè ac literis clarus, ad maximas pedetentim Eccleſiæ dignitates uno excellentium meritorum ſuffragio elatus eſt. Nam à Leone X. hominis dotes æſtimante & præmiante, ex Protonotario Apoſtolico ac Datario (quod munus etiam ſub Julio II. magna cum laude exercuerat) renunciatus Presbyter Cardinalis SS. Quatuor Coronatorum primò; mox S. Clementis, ac S. Laurentii in Damaſo, & major Pœnitentiarius, rexit Epiſcopus Eccleſias plures; Venetenſem ſcilicet in Gallia; Amalphitanam, Caputaquenſem, & Melphienſem in Regno Neapolitano; Piſtorienſem in Hetruria; Montisflaſconis ad lacum Vulſinenſem; Albanenſem denique, & Prænèſtinam ab anno 1524. uſque ad annum 1531. quo Romæ è vita migravit. VII.

Vir literis & virtutib. clarus, purpuraque donatus, multas, dum vixit, rexit Eccleſias

Hujus viri præſtantem ingenii dexteritatem Julius II. conſpicatus, non modò ad ſui lateris aſſiſtentiam, & munus ſcribendarum Apoſtolicarum literarum aſcivit; ſed etiam Legatum ad Rempublicam Florentinam, ut cives eos Pontifici Maximo adverſus Gallos ſociaret, miſit: qui habitâ in Senatu lucentâ oratione, omnium animos ita in Gallos concitavit, ut ultrò ad arma convolantes, Pontifici militarint. Hunc Leo pariter X. & Clemens VII. ad Pontificatûs obeunda negotia, dirimenda, ac dijudicanda ſummâ cum ipſius laude, & celebritate accerſivêre.

Florentinos in Julii favorem adverſus Gallos concitat.

Celebrat Laurentium Cardinalem condignis laudibus Jacobus Sadoletus in Epiſtola ad Antonium Puccium Cardinalem ejus nepotem his graviſſimis verbis: *Cùm cognoviſſem ex literis meorum, Laurentium Puccium patruum tuum, virum ampliſſima dignitate, & omni virtutis Gloriâ florentem ceſſiſſe à rebus humanis,*

Jacobi Sadoleti literæ ad Antonium Puccium, recens ab

di animi causâ hodie Româ diſcedere ; ne propterea tuum adventum differas, ſi fortè Romæ Nobis abſentibus eſſe non appetis, ſcire te volo, perpaucos me dies abfuturum. Quin etiam quum appropinquare tuum adventum intellexero, dabo operam, ut Nos jam reverſos offendas, ut te alloqui, & quamprimùm videre poſſimus &c.

Ejus in Urbem ingreſſum eleganter deſcripſit Pierius Valerianus.

Splendidiſſimum, ac propè regium Matthæi Cardinalis Gurcenſis, totius Italiæ Vicarii Cæſarei in Urbem ingreſſum, pompámque omnem, ac honores, quibus à Pontifice, ſacro Senatu, Principibus Italiæ, atque omnium Ordinum Magiſtratibus affectus, & exceptus eſt, eleganti admodùm Epiſtolâ deſcripſit Pierius Valerianus teſtis ocularis ad Petrum Criſpum Secretarium Laurentii Campegii, Apoſtolici ad Cæſarem Legati. Quam lector curioſus deſcriptam inveniet apud Auguſtinum Oldoinum in vita ipſius Matthæi Cardinalis, nec ſine animi voluptate leget.

Maximiliano Sfortiæ ſtudet.

In Lateranenſi Synodo hic Cæſareus Procurator Mediolanenſe imperium Maximiliano, Ludovici Sfortiæ filio reſtitutum approbavit, & ex nomine Cæſaris ratum habuit. Româ digreſſus in Germaniam, præclara & multa ædificia in aulâ, & in Arce Salisburgenſi conſtruxit, ejuſdémque Urbis Eccleſiam principem multis pretioſis muneribus cumulavit.

Ejus obitus.

Migravit verò è vita, Paulo III. ſacris Chriſtianis præſidente, Salisburgi die 30. Martij anno ſalutis humanæ 1540. Annos natus ſeptuaginta duos, poſtquam rexiſſet ſingulari prudentia, & pietate Eccleſiam Salisburgenſem annis viginti & uno: ſepultus in ſummo Templo ejusdem civitatis ante aram maximam D. Ruperti. Præclariſſimum hunc Præſulem ſummis laudibus extulerunt celebres illius ævi Poëtæ; inter quos Janus Franciſcus Vitalis Panormita terſum poëma de ejusdem laudibus ſcripſit, ac ei etiámnum viventi obtulit. In cujus Præfatione his eum alloquitur verbis:

Quanti illum viri docti fecerint!

Nemini in obſcuro eſt, Vir excultiſſime, te excelſi animi imperio, corporis vires abſolutiſſimæ virtutis luce diſponere ac moderari. In te viget ratio, prudentia, gravitas, judicium, æquitas, authoritas. Quæ omnia ſi particulatim nunc enarrare velim, non modò ego tanto ponderi impar eſſe viderer, ſed & Arpinas eloquentiæ Pater. Pierius Valerianus hominem Romæ quandoque penitiùs contemplatus, apertè faſſus eſt in Epiſtola ad Criſpum, *Se illius effigiem viro principe dignam; omnémque corporis majeſtatem, innatam quandam probatiſſimorum morum comitatem, prudentiam, & manſuetudinem oculis ac fronte præſeferentem, ſatis mirari, contuerique non potuiſſe.* De eodem C. Sylvanus Germanicus hoc cecinit carmen.

LANGE decus patria non parvum, maxima dum te
Miſſum à magnanimo Cæſare Roma capit.
Quo fueris plauſu; quanto ſuſceptus honore?
Hoc Boreas illinc novit, & inde Notus.

Joannes Pinicianus inclytus Vates feſtivum ſcripſit Dialogum, in quo Gurcenſem cum Maximiliani Cæſaris Manibus loquentem inducit. Videatur Oldoinus in additionibus ad Ciaconium

in

in vita Matthæi Cardinalis. Unus Morerius in ſuo Dictionario Hiſtorico, hujus Ampliſſimi viri virtutes obſcurare annisus eſt; dum ſcribit, *Illum hominem vanum, ambitioſum, inanis gloriæ cupidum, parùmque Eccleſiaſticum fuiſſe.* Sed livida Morerii in Germanum Principem acerbitas tanti non eſt, ut multis in contrarium productis teſtimoniis refelli debeat. Omnium Scriptorum calamis celebratus Langius, inque cœlum uſque elatus, altior eſt, quàm ut à privati hominis Galli linguâ tangi, obfuſcarive queat.

Acida Morerii lingua non eſt attendenda.

De eo agunt Annales Saliſburgenſes. Panvinius de Rom. Pontif. Contelorius in Elencho Cardin. Aubery in vita. Petrus Bembus in Epiſt. Pierius Valerianus citatus. Ughellius & Oldoinus in addit. ad Ciaconium. Garambertus in vitis quorundam Cardinal. Morerius citatus, Et alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

LAURENTIO PUCCIO
S.R.E. CARDINALE.

VII.

LAURENTIUS Puccius, nobilis Florentinus, virtutibus æquè ac literis clarus, ad maximas pedetentim Eccleſiæ dignitates uno excellentium meritorum ſuffragio elatus eſt. Nam à Leone X. hominis dotes æſtimante & præmiante, ex Protonotario Apoſtolico ac Datario (quod munus etiam ſub Julio II. magna cum laude exercuerat) renunciatus Presbyter Cardinalis SS. Quatuor Coronatorum primò; mox S. Clementis, ac S. Laurentii in Damaſo, & major Pœnitentiarius, rexit Epiſcopus Eccleſias plures; Venetenſem ſcilicet in Gallia; Amalphitanam, Caputaquenſem, & Melphienſem in Regno Neapolitano; Piſtorienſem in Hetruria; Montisflaſconis ad lacum Vulſinenſem; Albanenſem denique, & Prænestinam ab anno 1524. uſque ad annum 1531. quo Romæ è vita migravit.

Vir literis & virtutib. clarus, purpuraque donatus, multas, dum vixit, rexit Eccleſias.

Hujus viri præſtantem ingenii dexteritatem Julius II. conſpicatus, non modò ad ſui lateris aſſiſtentiam, & munus ſcribendarum Apoſtolicarum literarum aſcivit; ſed etiam Legatum ad Rempublicam Florentinam, ut cives eos Pontifici Maximo adverſus Gallos ſociaret, miſit: qui habitâ in Senatu lucentâ oratione, omnium animos ita in Gallos concitavit, ut ultrò ad arma convolantes, Pontifici militarint. Hunc Leo pariter X. & Clemens VII. ad Pontificatûs obeunda negotia, dirimenda, ac dijudicanda ſummâ cum ipſius laude, & celebritate accerſivêre.

Florentinos in Julii favorem adverſus Gallos concitat.

Celebrat Laurentium Cardinalem condignis laudibus Jacobus Sadoletus in Epiſtola ad Antonium Puccium Cardinalem ejus nepotem his graviſſimis verbis: *Cùm cognoviſſem ex literis meorum, Laurentium Puccium patruum tuum, virum ampliſſimâ dignitate, & omni virtutis Gloriâ florentem ceſſiſſe à rebus humanis;*

Jacobi Sadoleti litera ad Antoniū Puccium, recens ad

purpuram aſſumptum, ſuper obitu Laurentii noſtri.

téque in ejus locum eſſe ſuffectum, qui eundem, quem ille, honoris & auctoritatis gradum obtineres; ſanè & dolui animo vehementer, & lætatus ſum. Nam & illius amiſſi, quem in parentis loco ſemper habui, deſiderio commovébar, & tuæ amplificatione dignitatis mirum in modum gaudebam: qua in diſceptatione doloris atque lætitiæ aliquantulùm cùm fuiſſem, rationibus utrinque perpenſis: atque examinatis, tandem judicavi æquiùs eſſe multò, tibi & dignitati tuæ gratulari, quàm illius obitum, deceſſionémque nihil profuturis lacrymis lugere. Præſertim, cùm hoc à me erga te officium amicitia vetus noſtra requirat; illi autem nihil omninò mali contigerit, quod ſit luctu & lamentatione dignum. Nam ſi vitam illam cogitamus beatam & immortalem, quæ in cælo his, qui cum fide & pietate hîc vixerunt, poſt mortem à DEO eſt propoſita, nihil omninò earum rerum, quibus illa comparatur, prætermiſit Laurentius. Mitto nunc bonitatem, mitto liberalitatem, mitto innumerabiles ab eo, & propè infinitos aſſiduè pro Republica ſuſceptos labores; humanitatem etiam, facilitatémque prætermitto, qua ille ad ſe adeuntibus, & ipſius ope, ac conſilio uti volentibus, expoſitus ſemper fuit. Quid illâ, vel pietate, vel Religione potuit eſſe illuſtrius, qua ipſe erga DEUM, illius honoris ſtudio incenſus, ferebatur? vel charitate, quâ erga homines? Cùm nec monere errantes, nec erigere lapſos, nec ſolari deſperantes ullo unquam tempore deſiſteret; omniáque ſua cogitata, conſilia, acta eò potiſſimùm conferret, ut ſancta Eccleſia bonos apud omnes, & auctoritas magna haberetur. Quòd ſi illa etiam ſpectantur, quæ in hac vita nobis, qui ſuperſtites adhuc ſumus, allevamenta doloris ſunt, nullius unquam nomen nec clarius, nec frequentius, quàm Laurentii toto orbe terrarum pervagatum eſt. Ille Curiam regébat, ille & civibus & exteris lumen præferebat ſapientia ſua; erga pauperes comis; potentibus non infenſus; bonis omnibus fautor, nulli unquam acerbus; maximis porrò Pontificibus & conſilio ſemper, & operâ, & omni fide atque amore conjunctus, & conſentiens. Itaque non dubito, quin iſta tanta urbs, & iſta Curia talis viri tam benefici & tam ſalutaris morte, ſibi tota ſqualens, & penè ornamentis omnibus ſpoliata eſſe videatur. Ego verò, in quem plurima illius beneficia extiterunt, qui me in filii loco dilexerat, in quo ego patriam mihi ſanctitatem & venerationem conſtitutam habebam, facere equidem non poſſum, quin gravi & intòlerando mærore urgear. Hucuſque Sadoletus.

Præclarum Laurentii Puccii Cardinalis encomium.

Nec hujusce Cardinalis laudes præteriit Stephanus Joanninenſis in Monarchia Medicea, dum vitæ integritate, morum ſuavitate, doctrinæ præſtantiâ, & Religionis ſplendore ad ſupremi Ordinis digniſſimum illud tribunal ſacræ Pœnitentiariæ accerſiri meruiſſet. Gomecius tamen in vita Franciſci Cardinalis Ximenii Laurentium hunc noſtrum, *ſuperbum fuiſſe, & inexplebilis aviditatis vitio laboráſſe* affirmat. Quare Laurentium Puccium nepotem, deſtinatum Nuncium in Caſtellam, hominem leviſſimum & futilem ab Hiſpanis rejectum addit; ne magna Reipublicæ Hiſpanæ pernicies eveniret, ſi unus Romæ Laurentius Cardinalis, alter Nuncius in Hiſpania ad res pro libitu tractandas mutuam ſibi operam dediſſent. Verùm acerba hæc Gomecii Sugillatio non omnibus æquè probatur. Scribunt pariter nonnulli, Laurentium hunc, & Franciſcum Armellinum Cardinalem, Soderinorum ſtudiô apud Hadrianum VI.

Alvarus Gomecius, ac alii nonnulli eundem avaritiæ inſimulant.

Pont.

Pont. Max. fuiſſe accuſatos, quaſi Armellinus uti prædator inſignis nullo jure quæſturæ officio functus fuiſſet; Laurentius verò ſanctiſſimis indulgentiis, quibus animæ defunctorum expiarentur, immani quæſtu divenditis, ingentem pecuniæ vim, nullo metu pœnæ peculatûs, avertiſſet; eoque facto, Luthero declamandi adversùs indulgentias occaſionem præbuiſſet. At hi tum auctoritate, tum innocentiâ facillimè cuncta uti falſa refellerunt.

Deceſſit Romæ Laurentius ſeptuagenario major, de Eccleſia Romana, & patria benè meritus, anno ſalutis 1531. XVI. Kalend. Octobris. ſepultus ad S. Mariam ſupra Minervam juxta pedes Leonis X. cum hoc Epitaphio. *Ejus obitus.*

LAURENTIO PUCCIO EPISCOPO PRÆNESTINO, CARDINALI SS. QUATUOR CORONATORUM, MAJORI PÆNITENTIARIO, SINGULARIS PROBITATIS, AC AMABILITATIS VIRO, APOSTOLICORUM NEGOTIORUM COGNITIONE CELEBERRIMO. VIXIT ANNOS LXXIII. OBIIT ROMÆ XVI. KALEND. OCTOB. ANNO M. D. XXXI. ET IN S. MARIÆ SUPER MINERVAM. SERVATUR. *Epitaphium.*

Scripſit vir eruditus, dum Datarii munere ante adeptam purpuram fungeretur.

De Gratiis, & Exſpectativis. *Quæ ſcripſerit?*

Literas in commendationem Reipublicæ Florentinæ.

Aliáque nonnulla ad jus Canonicum ſpectantia.

Laurentio in ſacrum Senatum jam coöptato Annotationes ſuas in D. Cæcilium Cyprianum Epiſcopum Cartaginenſem dicavit Eraſmus Roterodamus, qui in Epiſtola Nuncupatoria hæc de illo habet. *Poſtremò prodit operâ Frobenii nitidior ſimul & auguſtior Cyprianus. Prodibit autem & feciliter, ſi tua auctoritas noſtra favebit induſtria ſimul & conſilio, qui hunc laborem tuo nomini dicatum eſſe voluimus, non ignari quantum ea laboret inſtauranda Religioni Chriſtianæ &c. Quin & illud mihi probè viſum eſt congruere, ut Cyprianus, cui primum locum tribuit Sedis Apoſtolica cenſura, tuis prodiret auſpiciis, cui meritiſſimo inter tot Ordinis Cardinalitii lumina primas tribuit Leo Pontifex, non minùs cordatiſſimi, quàm maximi titulo clarus.* *Eraſmi Roterodami de eo teſtimonium.*

Eidem Laurentio Cardinali Baptiſta Mantuanus Carmelita, clarus illius ævi Poëta, vitam S. Blaſii Cappadociæ Epiſcopi vinctâ oratione deſcriptam nuncupavit.

Eum laudant Franciſcus Guicciardinus in Hiſtor. Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana. Contelorius in Elencho Cardinal. Paulus Jovius in vita Hadriani VI. Leander Albertus in Deſcript. Italiæ. Panvinius de Rom. Pontiſ. Petrus Bembus in Epiſtolis. Aubery in vita. Et alii plures.

ANNO

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

BERNARDO DIVITIO BIBIENA S. R. E. CARDINALE.

VIII. BERNARDUS Divitius, illuſtri proſapiâ Bibienæ, quod eſt Oppidum Florentinæ Diœceſis, 4. Nonas Augusti anno ſalutis 1470. in lucem editus, patriæ nomen pro cognomine aſſumpſit, dictúſque deinceps eſt *Bibiena*. Bernardus annum agens ætatis decimum, Florentiam ad Petrum Divitium fratrem Germanum, magni tum nominis ea in urbe virum, miſſus, ut literis ac probis moribus inſtitueretur, optimis præceptoribus traditus eam indolem, eam ingenii docilitatem oſtendit, ut jam tum, qualis olim futurus eſſet, appareret. Ad decimum ſeptimum ætatis annum, cùm perveniſſet, elegantes epiſtolas ad æmulationem Ciceronis ſcriptitare; arguta epigrammata ingenuo ſale conſperſa condere; & elegias mirè venuſtas ac ſuaves pangere cœpit. Quare à Petro fratre in domum Mediceam, ſcientiarum ea ætate domicilium, introductus; & Laurentio Medici Literatorum eximio fautori inſinuatus, & ab epiſtolis eſſe juſſus, brevi temporis intervallo ea in arte adeò profecit, ut Laurentius ad arcana omnia, ad ſecretiores epiſtolas conſcribendas, excipiendáſque eo dictante, illo prope uno uteretur; ſub cujus diſciplina, & legendo, & ſcribendo, & agendo perpaucis annis ita pedem protulit, ut à Laurentio magnâ in ſpe, & opinione, & pretio haberetur. Qui quidem quanti Bernardum fecerit, illud præcipuè oſtendit, quod, cùm ab Innocentio VIII. Joannis filius, adoleſcens in ſacrum Senatum anno ſalutis 1489. eſſet adſcitus, Bernardum filio cardinali (qui poſteà Leo hujus nominis X. fuit) tradiderit, tum ut dictandis epiſtolis præeſſet; tum ut, ſi quid gravioris negotii ingrueret, cujus conſiliô & operâ cum dignitate uteretur, in promptu haberet.

Ejus vitæ primordia ac profectus in literis.

Laurentio Medici utiliter ab epiſtolis eſt.

Defuncto ſub annum Chriſti 1492. Laurentio Medice, Petrus, Joannes, & Julianus fratres Bibienam, ad exemplum patris, magnâ charitate ſunt proſecuti, magnóque ſemper in honore habuêre; cujúſque operâ quoad res gerendas, cùm publicas, tùm privatas (quòd innatâ quadam dexteritate ad hominum gratiam conciliandam eſſet aptiſſimus) unuſquiſque eorum, ut urgebat occaſio & neceſſitas, utebatur. Petrus natu maximus, defuncto Ferdinando ſeniore Siciliæ Rege, cùm Alphonſus filius patri ſucceſſiſſet in Regno, hominem aliquem ad ipſum deſtinaturus, qui hanc ei fortunam publico nomine gratularetur, ſimúlque negotia ad communem Italiæ, & utriuſque eorum utilitatem procuraret, Bibienam, qui tanto ac tam gravi munere fungeretur, elegit, apud quem talem ſe præbuit, ut Rex hominis alloquio & converſatione mirè delectatus, eum laudibus cumulatum, ac donis affectum dimiſerit. Petro

Principibus Mediceis magno in pretio habitus.

tro è vivis ſublato, apud Joannem Cardinalem, & Julianum fratrem multis annis degens, pericula multa, labores innumeros pro Medicea familia invictus ſemper obivit. Romæ dum moraretur, Julius II. Pontifex cognitâ illius in tractandis, peragendisque negotiis dexteritate, ejus operâ pluribus, arduisque in rebus eſt uſus; cúmque in Eccleſia Dei magnum aliquando virum futurum, haud vano præſagio, Alberto Pio Carpenſi principi prædixit. Nam Joannes Cardinalis Medices poſt Julii deceſſum in Romanum Pontificem electus, primâ ſtatim die eum Protonotarium Apoſtolicum creatum, alterâ Pontificio Ærario præfecit; quem magiſtratum ita ſobriè, prudentérque geſſit, ut ſexto vix Pontificatûs menſe elapſo, Leo hominis merita præmiaturus, eum nil tale cogitantem inter Patres, adjectô Diaconiæ S. Mariæ in Porticu titulô, aſciverit. Erat profectò unde hanc ei gratiam præſtaret Leo: ſiquidem in comitiis ad promerendas Leoni ſuffragatorum voluntates, aſtutâ quadam urbanitate uſus Bibiena, Patrum animos ita demulſit, ut nemo fuerit, qui in exaltando Leone controverſiam moverit.

Julii II. de eo vaticinium.

A Leone X. in numerum Cardinalium cooptatur.

Itaque Cardinalatum adeptus Bibiena, tantâ pietate, virtute, clementiâ, animi magnitudine, ac cæteris, quæ in viro Principe requiri poſſunt, præluxit dotibus, ut nihil, quod reprehenſionem mereretur, in eo accuſari poſſet. Cúmque apud Pontificem, ac Julianum Mediceum plurimùm authoritate & gratiâ polleret, omnes indiſcriminatim, quoad potuit, juvit; viros literis præſtantes, quorum inprimis amantiſſimus erat, fovit, coluit, extulit. Cæterùm adminiſtravit Epiſcopus Eccleſias plures; Conſtantienſem ſcilicet in Normannia; Caurienſem in Hiſpania; & Puteolanam in Italia. Legationes pariter geſſit inſignes ſedis Apoſtolicæ nomine, primam in prælio contra Franciſcum Mariam Urbini Ducem; ſecundam apud Franciſcum I. Galliæ Regem pro pace inter Chriſtianos Principes ineundâ; tertiam ad Maximilianum I. Imp. ad partes Italiæ cum exercitu venientem; Mutinæ tamen ſubſtitit, cùm Cæſaris in ipſo victoriæ curſu receſſum in Germaniam audiviſſet. Interfuit Concilio Lateranenſi, in quo ejus maximè induſtriâ, ut Garimbertus ait, Eccleſiaſticorum corrupti mores correcti, & concubinatus, ac omnis illicitus fœminarum uſus ſeveris legibus proſcriptus eſt. Lauretanam domum, mandante Leone, protexit; ejúſque amplificationi & incremento, teſte Horatio Turſelino, mirè ſtuduit.

Purpuram multis virtutibus illuſtrat.

Pluribus legationibus fungitur.

Corruptis Clericorum moribus adverſatur.

Scripſit, ut Jovius in Elogiis virorum doctorum author eſt, admirabili lepôre Comœdiam *Calandram* nuncupatam, tam feſtivo ac erudito ſale conſperſam, ut in hoc genere ſcribendi ne ipſi quidem Plauto, aut Terentio cedere videatur: acta hæc eſt in Vaticano ludis Lupercalibus per nobiles Comœdos Romanæ juventutis in gratiam Iſabellæ Mantuani Principis uxoris, uſque adeò decenti apparatu, ut nihil ad elegantiam theatralem ab eximio Poëta Comico doctiùs, atque facetiùs compoſitum, aut magnificentiùs in ſcena editum confiteri liceat, niſi tum cæteris Patribus ſacra purpura pudorem expreſſiſſet; quum tamen à minùs

Scripſit & exhibuit comœdiam, Calandram dictam, miro lepôre & ſale inſignẽ,

ſeveris dignitatem attuliſſe putaretur. Abdicavit in ea nam eros primus, ut vernaculos ſales dulciùs; atque liquidiùs fœminarum auribus infunderet, quo multi riſûs hilarior voluptas excitaretur. Id enim unum peti, quærique debere à non inſulſo Poëta diſſerebat, quòd in Terentiana ſcena verecundi ſalis prudentiam admirari quidem non ſatis poſſint ſpectatores, ridere certè nequeant, quòd nullam vel eruditæ fabulæ ineſſe gratiam putaret, niſi ab excitato populo miſtus cachinno plauſus redderetur. Scripſit etiam Epiſtolas multas varii generis ad diverſos, elegantes ſanè, graves, & latiniſſimas. Poëmata item terſa & venuſta, cùm ſacra, tùm profana.

Alia ejusdē ſcripta.

Extremum diem obiit non planè ſenex Romæ maximo omnium mœrore ſub Leone X. die nona Novembris anno ſalutis 1520. ætatis quinquageſimo, acri dolore ſtomachi correptus, non ſine hauſti veneni ſuſpicione. Cùm enim anno eodem die 10. Januarij è legatione Gallica in Urbem rediiſſet, intempeſtivâ ambitione ad Pontificatum aſpirare cœpit, ſi Leo, ut in fatis erat, vitâ excederet, quòd ei Rex Franciſcus I. ex prolixâ pollicitatione ſuffragaturus crederetur. Id multò junior, habitúque vivacior Leo in imbecillo ſene adeò indignanter tuliſſe fertur, ut ipſe Bibiena, tabifico veneno ex frixis ovis de manu in menſa porrectis, ſe petitum ſuſpicioſiùs, quàm decebat, exiſtimaret: inani certè argumento, quòd inſignium medicorum, qui nulla ſumpti veneni veſtigia deprehendiſſent, vel iterata, exquiſitáque remedia minimè profeciſſent. Tumulatus fuit poſt obitum in Æde S. Mariæ de Ara Cœli cum hoc ſequenti Epitaphio, nigro marmori inciſo.

Moritur Romæ.

Ejus Epitaphium.

BERNARDO DIVITIO CARDINALI
Viro plurimis, maximiſque virtutibus;
Ac LEONIS X. Pontificis Maximi veteri familiaritate
& benevolentiâ inſignis;
Ampliſſimis muneribus, & legationibus probè functo;
Fratrum Filii mæſtiſſimi Patruo B. M.
poſuêre.

Hujus mortem Boccarinus Aretinus hoc funebri carmine proſecutus reperitur apud Jovium.

Carmen Aretini, & Latomi.

Trunca fides, lugent Charites, periêre lepôres,
Deſipuêre ſales, deſipuêre joci.
Lurida nimirum mors, qua Urbi invidit & Orbi
DIVITIUM immiti funere corripuit.
Purpureos meruit Titulos, Roma occidit, ortus
Eſt Bibiena, hoc te ſcire ſat hoſpes erat.

Joannes Latomus ejusdem Bibienæ cineres his ſalibus adſperſit.

Omnia captavi, nec ſegniter omnia cepi:
Eſt mea præcipuus præda galerus honos.
Preſſiùs at tandem captans, nec ut antè LEONEM,
Venator periì caſſibus ipſe meis.

Eum

Eum collaudant Paulus Jovius in Elogiis. Panvinius de Rom. Pontif. Scipio Ammiratus in Hiſt. Florent. Antonius Aubery in vita. Sanderus in elogiis Cardin. Horatius Turſelinus in Hiſt. Lauret. Hippolytus Marraccius in Purp. Mariana. Moreriꝰ: in Diction. Hiſt. & aliis.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

INNOCENTIO CYBO S. R. E. CARDINALE.

IX.

INNOCENTIUS Cybus, patritius Genuenſis, ex illuſtri ac præpotente opibus Cyborum familia natus, Leonis X. ex ſorore Magdalena nepos fuit. Is egregiæ indolis adoleſcens parentum cura optimis moribus, ac literis inſtitutus, quum in aulam Leonis vigeſimo ætatis anno adſcitus eſſet, ac præclaræ virtutis & exactæ doctrinæ, ſolidæque pietatis & continentiæ eximia in ipſo juventutis flore ſpecimina dediſſet, ex Protonotario Apoſtolico Diaconus Cardinalis SS. Coſmæ & Damiani, ac S. R. E. Camerarius, & Fabriani Dominus, Leonis avunculi liberalitate renunciatus eſt. Leo enim acceptæ ab Innocentio VIII. genere Cybo, purpuræ memor, beneficium rependere volens, in hujusce Cardinalis creatione verba illa protulit; *Quod ab Innocentio accepi, Innocentio reſtituo.* At Diaconia illa progreſſu temporis relicta, alteri *S. Mariæ in Dominica* primò; deinde illi *S. Mariæ in via lata* Diaconus præfuit. Rexit verò Epiſcopus Eccleſias plures, Maſſilienſem ſcilicet in Gallia; Taurinenſem, Volaterranam, Savonenſem in Italia; Marianenſem & Alerienſem in Corſica; & S. Andreæ in Scotia. Præſedit pariter Archiepiſcopus nonnullis celeberrimis urbibus, Meſſanenſi in Sicilia; Januenſi in Italia; & Bituricenſi in Gallia. Legatus Apoſtolicus Bononiæ & in Romandiola conſtitutus, quamplurimas urbes & oppida, Clemente VII. in urbis direptione in mole Hadriani degente, conſervavit, ac in obedientia Romanæ Eccleſiæ continuit. Ob mutuatam Clementi Pontifici pro ſtipendio militari ingentem pecuniam, Vetrallam in pignus, ac poſteà in donationem accepit.

Nepos ejus Leonis X. gratitudine, quàm virtutis merito Cardinalis creatur.

Plurimis celeberrimis Eccleſiis & Urbibus præſidet.

Cùm autem deploratis iis temporibus maxima Cardinalium pars, Germanorum ac Hiſpanorum militum inſolentiâ perterrita, Placentiam confugiſſet, ut capita conferrent, qui rebus Romanis diffidentes, de relinquendâ Italiâ, ac ſede Pontificia Avenionem transferendâ, Conſilia periculoſa agitarent: Innocentius hujusce rei famâ commotus magnis itineribus eò ſtatim accurrit, abjectósque metu Patres, animúmque deſpondentes, præclarâ oratione erectos, à degeneri Conſilio, deterruit; atque ad ſaniora amplectenda, magno totius Italiæ emolumento, revocavit. *Quare immortalem gratiam* (inquit meritò Ciaconius) *Pontificii Solii in Italia retenti, conſtantia & virtuti Innocentii Cardinalis debet Italia univerſa.*

Cardinales ſedem pontificiam Avenionem transferre ſatagentes à Conſilio deterret.

Principatū Florentinum ſibi oblatum magna virtute recuſat.

Alterum eximii Conſilii, nullíve moli ſuccumbentis animi documentum dedit in rebus Florentinis deſperatiſſimis. Quando nimirum Alexandro Mediceo Duce proditoriè & immaniter interfecto, in Medicea familia Florentiæ Principatum firmavit, & oblatum ultrò pro ſua familia ſe ipſo major recuſavit; dum ad tumultum inclinantem populum virili exhortatione pacavit; ac oppoſitis armis & cenſuris magnorum motuum cauſas præcidit. Lubet autem hoc loco indigniſſimam Alexandri Principis optimi necem, ortum, & geſta in gratiam lectoris paucis referre, quo major Innocentii Cardinalis fidei & conſtantiæ ex recuſato Principatu Florentino laus & gloria accreſcat.

Alexander Medices Laurentii filius naturalis.

Præfertur Hippolyto patrueli.

Alexandrum Laurentius Medices, qui Umbriæ Principatûs Titulos non iniquis rationibus affectârat, ex maternâ ancillâ, elegantis formæ, minimæque ignobilis proſapiæ puella, furtivo congreſſu ſuſceperat. Quibus de cauſis, vivente Leone X. in ſubſidium pereuntis ſtirpis ita receptus eſt, ut Clemens demum Pontifex hujus nominis VII. Hetruſco dominatu dignum exiſtimaret, quòd Hippolytus patruelis ad tollendam æmulationem honori ſacræ purpuræ deſtinaretur. Viſus enim erat Alexander corpore atque habitu tractandis armis aptior, quum Hippolytus vividæ mentis acumen oſtenderet, ad literarum ſtudia aptiſſimum. Sed oppreſſo demum Cæſareanis armis, captóque Clemente Pontifice, in eo ſtatim inuſitatæ calamitatis turbine Florentini defecerunt, atque ipſi Alexander & Hippolytus publicô decretô Medicea domo exturbati, atque in exilium acti ſunt, ea conditione ut deſerti mox & inopes in ſubalpino agro ad Taurinum aliquandiu vitam degerent, donec conversâ Pontificis fortunâ, Hippolytus galero ornaretur, & Alexander jam pridem duobus, in Præcutinis, oppidis donatus à Cæſare Carolo V. in clientelámque receptus gener adſciſceretur; & Florentinis demum longa obſidione perdomitis, veteréque exutis libertate, à Cæſare collato Principis Titulo præficeretur. Verùm is dominatus, Clemente jam mortuo, brevem atque turpiſſimum exitum tulit. Nam Alexandrum, ſextum jam annum regnantem, & præclara juſti & conſtantis Principis argumenta præbentem, ita voluptates Venereæ ſenſim occupârunt, ut qui invidioſo firmati Principatûs nomine lætabatur, facilem ſibi in necem aditum aperiret, tantâ quidem ſocordiâ, ut poſt inſidias, quas ei Hippolytus Cardinalis nefariè tetenderat, diligentiſſimè vitatas, in alterius propinqui, familiariſſimíque ſodalis inuſitatam perfidiam incideret. Is erat Laurentius Medices ætate æqualis, ſanguine conjunctus, nulla laceſſitus injuriâ, & magnis affectus beneficiis, menſtruáque ſtipendii obſtrictus liberalitate, quâ maximè ejus perfidiæ fama prægravari potuit. Eum namque hic tam improbo, quàm perfidioſo promiſſi lenocinii nomine in domum ſuam, ſuúmque cubiculum & lectum facilè perduxit, adamatæ mulieris ſpecioſiſſimæ adventum mentitus, ſic ut incautus atque miſerrimus Princeps, à cæteris omnibus accuratè cavere ſolitus quàm ab ipſo pro-

Ambo in exilium aguntur.

Alexander Dux Florentiæ creatur.

A Laurentio cognato proditoriè occiditur.

proditore, quem maximè diligeret, mactaretur. Intempeſtâ námque nocte altè ſtertentem Laurentius gladiô per coſtas adactô transfodit; properéque erectum, & acceptum vulnus acri morſu vindicantem, admoventibus manum duobus famulis perfidiæ ſociis, quinque vulneribus ad pectus inflictis confecit; impetratâque facilè à præfecto teſſerâ publicis vectus equis Bononiam effugit, patriæ libertatis oblitus, occupante animum ſalutis curâ, ut intactus evaderet. Nam qui liberatæ patriæ laudem appetiſſe videri volebat, nihil plus tanto admiſſo facinore effeciſſe judicatus eſt, quàm ut Principe amiciſſimo nefariè atque ignobiliter interempto, Coſmum ex privato odio capitalem hoſtem ſuum, ad Hetruſci imperii potentiam, quam veræ virtuti fata promittebant, proveheret; & ipſe demum publicô Senatûs judiciô, procurante Innocentio Cardinali (qui oblatum Principatum reſpuens in Coſmum traſtulerat) damnatus, paulóque pòſt Venetiis anguſto in calle trucidatus, parricidii pœnas daret. Accidit Alxandri Medicei cædes 6. Januarii anno ſalutis 1537. Innocentius verò Cardinalis compoſito Florentiæ ſeditioſorum tumultu, ac ſtabilito per introductum Coſmum in familiâ Medicea imperio, publicas civium laudes, ac nomen *Magni Reipublicæ Florentinæ Reſtauratoris* promeruit. Unde in illius honorem cecinit Joannes Caſanova, celebris vates.

Laurentius parricida Venetus trucidatur.

Innocentius Cardin. Reipubl. Florentinæ reſtaurator audit.

Salve Heros Romani olim pars magna Senatûs,
Circùm humeros Tyrio cinctus, qui murice ſacros
Haud unquam es paſſus, transferri ſceptra Quiritum
Ultra Alpes, Latiis ſolus non immemor ipſe.
Imperia ecce tibi Tybrim poſita inter & Arnum
Accepta aſſervata refers prudentia, & aſtu
Multorum extinctâ capitum abs te funditùs Hydrâ,
Maximus ille Ducum Medices pars maxima Terræ
Auſoniæ in ſolio reſidens nunc Coſmus avito.
Quo facto æternum gaudet Florentia, ſéque,
Principe læta ſuo, tollit ſuper æthera laude.

Quare ad Rempublicam gerendam in primis natum fuiſſe diceres, niſi otium vitæ à contentionibus remotæ nimiùm amplexatus, procul à Romana aula maximam ætatis partem egiſſet. Bis in paternis ædibus Maſſæ Carolum V. Imp. & ſemel Paulum III. Romanum Pontificem regio apparatu excepit. Affuit Seſſionibus pluribus Concilii Lateranenſis, in quo pro morum Eccleſiaſticorum reſtauratione, & decore univerſalis Eccleſiæ plurimum laboraſſe memoratur. Interfuit & comitiis Apoſtolicis quater, in quibus renunciati ſummi Pontifices Hadrianus VI. Clemens VII. Paulus III. & Julius III. ſub quorum ultimo, Romæ die 13. Aprilis anni 1550. rebus humanis exemptus eſt, ſepultus in Eccleſia S. Mariæ ſuper Minervam.

In Concilio Lateranenſi pro Cleri reformatione laborat.

Ejus obitus.

Ad hunc Cardinalem literas dedêre graviſſimi juxta ac doctiſſimi viri Gorus Gherius, Franciſcus Barletanus, Laurentius Puccius, Jo: Maria de Monte, Joannes Salviatus, Nicolaus Rodulphus, & Nicolaus Gaddius Cardinales in commendationem Reipublicæ

A Doctis doctus ipſe plurimi æſtimatus.

Florentinæ; & Henricus Angliæ Rex de urbis Romanæ excidio. Quæ omnes ſunt editæ in libris literarum Principum. Scripſit vero ipſe longè plures, eáſque terſiſſimas ad varios.

Ejus mentionem faciunt Panvinius de Rom. Pontif. Pomponius Vizanus in Hiſt. Bononienſi. Scipio Ammirat. in Hiſt. Florent. Ubertus Folieta in Elogiis Ligurum. Aubery in vita. Victorellus & Ughellius in addit. ad Ciacon. Morerius. Et alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE DOMINICO DE CUPIS S.R.E. CARDINALE.

X.

Cardinalis creatur, & ad ſuſcipiendum Carolum V. Imp. Romã venientem legatur.

JOANNES Dominicus, Romanus, illuſtri familiâ *de Cupis* oriundus, ex Canonico Baſilicæ Vaticanæ ad Infulam Archiepiſcopalem Tranenſem aſſumptus, quum multis virtutibus, ac præcipuè exacta juris utriusque cognitione polleret, à Leone X. in quinta creatione Kalendis Julii anno ſalutis 1517. inter Presbyteros Cardinales titulo S. Joannis ante Portam Latinam coöptatus, deinceps dictus eſt Cardinalis Tranenſis. Epiſcopus deinde creatus Albanus, ac mox Præneſtinus, Portuenſis, demum Oſtienſis, legationem geſſit in Marchia Anconitana; & ad Carolum V. Imp. in Italiam ad recipienda Imperii inſignia venientem. Ad inſtantiam Regis Francorum Protector Galliæ deſignatus, Regi ac Regno fidelem ſemper operam præſtitit iiſque virtutibus omnibus, quæ in Principe Eccleſiaſtico ad ſplendorem dignitatis cum commendatione retinendum requiri poſſunt, annis ſex ſupra triginta in Curia Romana effulſit. Quare non immeritò *Virum illum Romano genere clarum; ſumma virtutis, ſummique ſplendoris decus, & ſacri Collegii ſpecimen & ornamentum* nominat Stephanus Joanninenſis in ſua Monarchia Medicea; cujus virtutes inter cæteras numerat ſingularem clementiam, Religionem, vitæ integritatem, continentiam, atque ſummam in omnes pietatem. Janus verò Vitalis altiùs aſſurgens, arrepto plectro, ejusdem ſacri Senatûs Principis laudes his verſibus ornavit.

Laudatur paſſim à multis virtutibus.

Jani Vitalis de eo poëma panegyricum.

Varrones hilares HEROI aſſurgite VESTRO
O & Catones nobiles.
Ille ſacrum meritis, & majeſtate Senatum
Auget ſupremis laudibus.
Ille & regales oculis gravis afflat honores,
Ille & decoram gloriam.
Ille prior ſacrò numeratur in ordine Patrum;
Et primaſert ſuffragia.
Paſtorem & Latium primus dat honore Thiara,
Christi unicum Vicarium.

Mori-

Moribus ille adeò cultis, adeóque politis
Et comitate prævalet;
Plerúmque ut charis facilis poſtponat amicis
Omnes neceſſitudines.
Caſibus in dubiis prudenti examine prudens,
Rebus medetur publicis.
Si populos annona premat, ſi triſtis egeſtas,
Si vaſtitates urbium.
Rebus opem afflictis, miſerans incommoda noſtra
Fert optimus mortalium.
Omnibus officiis præſens, præſtantibus inſtat
Frater, Paterque publicus.
Illo nil validum magis eſt, nil fortius illo,
Decet parentem ut publicum.
Qui legis hæc igitur, dic, ſpes tua, maxima Roma,
Diu ſuperſit CUPPIUS.

Eccleſiam Cathedralem Recanatenſem, quam nonnullis annis Epiſcopus ſumma integritate moderatus eſt, reſtauravit, ac pluribus ornamentis & redditibus auxit. Baſilicæ Lateranenſi, cujus Archipresbyter erat, argenteam crucem gemmis pretioſam, & duo argentea candelabra magni ponderis dono dedit; aliáque id genus munera pluribus aliis Eccleſiis pius Princeps elargitus eſt. S. Ignatium Lojolam Societatis JESU fundatorem, ejúsque ſocios ſingulari amore proſecutus eſt, quos priùs, quorundam calumniis circumventus, ut homines flagitiis infames, extremè inſectabatur. His verò hoc modo conciliatus memoratur. *Ejus pietatis monumenta.* *S. Ignatium Lojolam, quem priùs oderat, amat.*

Cùm in Quirini Garzonii ſummæ virtutis & nominis viri ædes & villam, Societatis Patres ſæpenumerò diverterent: Pro veteri amicitia & neceſſitudine ab omni Patrum non modò familiaritate, verùm etiam congreſſione illum prohibuit Cardinalis de Cupis S. Collegii Decanus, ne qua videlicet ex facinoroſorum, ut ille ajebat, contagione macula ejus nomini adhæreſceret. Cui Quirinus; *Conſultò ſe jam dudum in Patrum facta, dictáque inquiſiviſſe*, reſpondit, *neque tamen aliquid aliquando deprehendere potuiſſe, quod non magnóperè cum Chriſtiana pietate & moribus congrueret.* Hîc Cardinalis altùm exclamans; *circumventus es*, inquit, *Quirine, iſtorum præſtigiis; nec mirum; Lupum apertè invadentem nemo non agnoſcit, & fugit: At ovium ſpecie veſtitum, & blandientem, quis obſervet, & caveat? ignoras tu videlicet, quæ de iſtorum hominum flagitiis ego ipſe comperi: Non ſunt iſti profectò, quales tu tibi cogitatione depingis.* Perturbavit non parùm Quirini animum hæc tanti Cardinalis oratio; ſed cùm Patrum innocentiam, vitæque ſanctimoniam probè jam notam, ac perſpectam haberet, plus ſuis oculis fidei, quàm alienis auribus habendum ratus, è veſtigio Ignatium convenit, & ſententiâ atque oratione Cardinalis expoſitâ, ſimul quid agendum videretur, exquirit. Cui placido ore Ignatius ac renidenti; *Bono*, inquit, *animo eſto, Quirine, brevì exuet hunc Cardinalis errorem, quem ei ſeu malevolorum calumnia injecit, ſeu rerum attulit ignoratio; totámque iſtam animi opinionem* *Qualiter Ignatio ejúsque Societati conciliatus fuerit.*

nem

nem temerè ſuſceptam, pari ſtudio ac benevolentia commutabit. Nos interim rem Deo precibus committimus. Ergo cùm eadem illa Cardinalis non ſine ſtomacho Quirini auribus iterum iterùmque inculcaret; *Abrumpe iſtorum hominum uſum; ab improborum contagione faceſſe; aut meo deinceps conſortio abſtine.* Quirinus Cardinalem tandem obſecrat, ut ſemel accerſitum Ignatium coram interroget, atque à præſenti vitæ rationem repoſcat; neque enim viri eſſe prudentis, quemquam inauditum judicare, aut indictâ cauſâ damnare: *Advocetur ſanè*, inquit ille, *per me licet: Ego verò hominem perinde, atque commeretur, excipiam.* Dictâ die adeſt Ignatius, atque in intimum conclave ſolus admiſſus, duas fermè horas cum Cardinali conſumpſit: Cujus divino colloquio, ſermonis gravitate, & ſummâ planè prudentiâ Cardinalis, occultâ quadam vi intùs agente, ſenſim ita eſt mutatus, ut abruptâ longiori morâ, contemptis ſuæ perſonæ titulis, & dignitatis oblitus, Ignatii pedibus advolveretur, déque genu ſiniſtræ ſuæ opinionis, & credulitatis veniam depoſceret, & mox abeuntem omni humanitatis officio, ac comitate tanquam virum cælo delapſum proſequeretur. Ex eo tempore certam panis, vini, ærisque eleemoſynam, quamdiu vixit, Ignatii familiæ ſingulis hebdomadibus

Author Paulo III. fuit Societatis JESU confirmandæ.

aſſignavit; ac ſub annum 1540. Paulo III. Pontifici maximo confirmandæ Societatis præcipuus Auctor extitit. Ex qua poſtmodùm, tanquam ex equo (ut ajunt) Trojano celſi, & invictæ virtutis Heröes; ignorantiæ, hæreſis, & impietatis omnis expugnatores acertimi; Dei verbo illuſtres; concionibus vehementes; meditationibus ſublimes; praxi ſolertes; doctrinâ conſpicui; & vitæ exemplo laudabiles; magno labanti Reipublicæ Chriſtianæ ſubſidio

Societatis JESU encomium.

& emolumento, prodierunt. Quorum propagandi Evangelii & fidei ardor & amor pedetentim ita ſe protulit, ut totam Europam, brevi tempore, ſummo Religionis noſtræ cumulo pervagatus, novas etiam ignoti anteà Orbis regiones, frequentiſſimas urbes, nobiles Provincias, & disjunctiſſima barbararum gentium Regna, errorum tenebris obſcurata, Evangelicæ veritatis luce; (ringentibus interim Luthero, Calvino, & aſſeclis eorum) perfuderit. Sed de his commodiùs alibi.

Principes Farneſios ſacro fonte luſtrat.

Romæ Joannes Dominicus Cardinalis noſter, Alexandrum & Carolum Farneſios, geminam uno partu prolem, Octavii Ducis Parmenſis, & Margarithæ Auſtriacæ Imperatoris Caroli V. filiæ naturalis ſacro in fonte abluit; quorum prior natu Alexander, poſterior Carolus; hic ab Imperatoris; ille à Pauli ante Pontificatum Alexandri nominibus appellati ſunt. Suffragium tulit in Comitiis Pontificiis pro Hadriano VI. Clemente VII. Paulo III. & Julio item III. ſub quo Romæ ſacri Collegii Decanus migravit è vita

Ejus obitus.

die X. Decembris anno ſalutis 1553. ſepultus ibidem in Baſilica S. Auguſtini, poſtquam ei ut Principi Senatûs Apoſtolici publico luctu magnificè parentatum fuit.

Eum laudant Cæſar Raſponus de Baſil. Lateran. Pavinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Andreas Victorellus in addit. ad Ciac. Ughellius in Italia ſacra. Morerius. Et alii.

ANNO

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE BAPTISTA PALLAVICINO S.R.E. CARDINALE.

XL.

JOANNES Baptiſta ex gente Pallavicina (quæ in Republica Genuenſi non minùs eximiis virtutibus illuſtris, quàm antiqua patricii generis claritate nobilis in hanc uſque diem celebratur) patre Cypriano Pallavicino, & Baſiliſſa nobili muliere Græca progenitus eſt in mari, dum parentes navigarent, anno ſalutis 1476. cujus præclara cœpta multò majorem laudem, & nominis gloriam peperiſſent, niſi tanti viri virtutem familiæ ſuæ, atque patriæ fatalis naturæ humanæ neceſſitas invidiſſet. Brevi tamen, quo vixit, ſpatio, laudis encomia, & honores ſummos ante ipſum etiam ſacræ purpuræ honorem, moribus, ſcientiâ & regendæ Reipublicæ artibus ita promeritus fuerat, ut eum ætatis ſuæ annum agentem trigeſimum ſeptimum, nullâ Principum ſuffultum gratiâ, magnis verò animi dotibus commendatum Leo X. in Senatorium ſacri Collegii Ordinem ex Epiſcopo Cavallicenſi legerit Titulo S. Apollinaris. Magnâ enim benevolentiâ Pallavicinorum gentem Leo, tum ante Pontificatum, tum in Pontificatu, ob inſignia in Eccleſiam Romanam merita proſecutus eſt ſemper, ut teſtantur ipſius Leonis literæ, ad Galeatium Pallavicinum Eccleſiaſticarum copiarum præfectum, 4. Kalend. Aprilis anni 1513. datæ.

Ejus vitæ primordia.

Legitur in Senatum Purpuratorum.

Sciebat autem prudentiſſimus Pontifex Joannem Baptiſtam ſibi & Reipublicæ Chriſtianæ utilem Senatorem fore, quem ipſe tam diu ſingula forenſium honorum munia præſtanti fide, ſingulari induſtria, & acri ingenio tractaſſe animadverterat. Sic namque ille ad Antoniotti Cardinalis præſtantiſſimi, patrui ſui exemplar, (à quo plurimùm diligebatur) jam inde à puero ſeſe compoſuerat; & præclaræ literarum ſcientiæ uſum publicarum rerum conjunxerat, ut ipſi Pontifici, univerſæque aulæ probatus, non minorem, quàm patruus, præcellentis ingenio viri famam, ac ſpem optimi Senatoris excitaret. Cujus ingenium, & profundam juris ſcientiam Philippus Decius humani, divinique juris peritiſſimus (quem Patavii præceptorem habuit) admiratus, nemini atque ipſi difficillimam juris explicationem, in publicum emiſſam, nuncupare voluit: apertè profeſſus, *unum illum eſſe, qui oblatum argumentum & exactè intelligeret, & examine recto expendere noſſet.*

Ob virtutes innatas ſpem omnibus optimi Senatoris facit.

Philippi Decii de eo judicium.

Vivente adhuc Antoniotto Cardinale patruo, Epiſcopus Cavallienſis in provincia renunciatus, id munus uſque adeò ſobriè, prudenter, & integrè ſuſtinuit, ut omnium ore *Sanctus Antiſtes* proclamaretur; & majoribus dignus honoribus publico judicio edi-

Vitæ integritate conſpicuus ſanctus Antiſtes appellatur. ceretur. Hinc ad Senatoriæ purpuræ gradum conſcendens, raro quodam naturæ munere, & caſtæ vitæ conſuetudine, in omnibus negotiis, & actionibus ſingulare Decus, & mirificam dignitatem afferebat: fuit in capiendo conſilio prudens & circumſpectus; in dando fidus & integer; in explicanda ſententia gravis atque diſertus. Quibus rebus effectum, ut tribus ſummis Pontificibus Leoni X. Hadriano VI. & Clementi VII. per Septennium, quo purpuræ magiſtratu functus eſt, gratiſſimus juxta ac æſtimatiſſimus fuerit. *Palatium S. Apollinaris reſtaurat, & auget.* Palatium S. Apollinaris, cujus ipſe, uti diximus, Titulum Cardinalis obtinuerat, ſuis impenſis non modò funditùs reſtaurare, ſed & novâ acceſſione, majorúmque proventuum adjectione mirificè amplificare cœpit: ut ipſius nomen ſupero januæ limini inſcriptum, & protenſus paries, qui Monaſterii S. Auguſtini ædes proſpectat, maniſeſtè teſtantur. Sed dum his ſtrenuam operam elocat, aliáque longè majora pio animo concipit, in oppidum *Fabricam* Diœceſis Caſtellanæ, mutandi aëris, & recuperandæ valetudinis gratiâ ſecedens, erumpente rurſus morbi violentiâ, die 13. Auguſti anno à *Piè decedit.* partu Virginis 1524. bonorum omnium mœrore, rebus humanis exceſſit: conditô priusquàm moreretur liberali teſtamento; vigore cujus maximam facultatum partem in pauperes, ac pios uſus per ſuæ voluntatis executores diſpertiri juſſit. Ejus cineres Romam transvecti, occurrentibus cum Clero Religioſis Ordinibus, magno apparatu in Eccleſia S. Mariæ de Populo conditi ſunt. *Folietta de eo teſtimonium.* Cardinalem hunc Ubertus Folietta clarorum Ligurum Encomiaſtes commendat his verbis: *Joannes Baptiſta Pallavicinus eximiâ Pontificii & Cæſariani juris ſcientiâ præditus per omnes forenſium dignitatum gradus, in quibus ejus doctrina, ingenium, induſtria multos annos elaboravit, ad ampliſſimum ordinem pervenit: in quo cùm haud diu fuiſſet, humanæ conditionis neceſſitate ſublatus eſt, ut virtus ejus minùs in Cardinalatu enituerit.*

In Palatio S. Apollinaris 4. canonicatus: totidemq́; præbendas inſtituit, & fundat. Palatio S. Apollinaris perficiendo, quod vivens inchoaverat, ad triginta aureorum millia reliquiſſe fertur, in cujus Eccleſia Presbyteratum unum, nec non & Canonicatus quatuor, ac totidem Præbendas erigi juſſit; quorum præſentationem ad hæredes ſuos, inſtitutionem ad Cardinalem S. Apollinaris Titulum pro tempore habentem, pertinere mandavit. Hos certis diebus pro æternâ ſuæ animæ ſalute ſacra operari, officiáque Eccleſiaſtica peragere voluit, quibus redditus Sutrinarum, quas ipſe Palatio S. Apollinaris contiguas extruxerat, aſſignavit.

Ejus mentionem faciunt Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia in Chronica Hiſt. Contelorius in Elencho Cardin. Folietta in Elog. Ligur. Moreriùs. in dict. Magno. & alii plures.

ANNO

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

SCARAMUTIA TRIVULTIO S. R. E. CARDINALE.

SCARAMUTIA Trivultius, Mediolanenſis, nobiliſſimi viri Joannis Trivultii Comitis, & Margaritæ ex Comitibus Valpergiæ filius, Juriſconſultus eruditiſſimus in Ticinenſi Gymnaſio Legum diſciplinam magnâ cum laude aliquandiu docuit. Licèt enim ex primaria Mediolanenſi familia natus, poſteros tamen ſuos, ne aliis itineribus, quàm quibus ipſe ad ſummam ſcientiæ gloriam pervenerat, ſe committerent, egregiè erudivit, voluitque Trivultiorum gentem non minùs ſcientiâ legum, quàm armorum gloriâ cohoneſtari. XII.

Juriſconſultus egregius Leges Ticini interpretatur.

Scaramutia igitur tum genere, tum probitate clarus, ac ſummâ prudentiâ celebris è Ticinenſi Cathedrâ à Ludovico XII. Gallorum Rege in Regni Conſiliarium adſcitus, Sapientiam non minus, quàm fidei integritatem in præclaro illo munere amiciſſimo Regi teſtatam reddidit, cujus ſtudio præpingue Sacerdotium S. Stephani à Cornu, & Comenſem infulam adeptus, ingreſſus eſt Civitatem Comenſem honorifico apparatu, comitantibus illum quamplurimis nobilibus Mediolanenſibus, ipſóque inprimis Antonio fratre Aſtenſi Epiſcopo: ubi poſtridiè 7. Idus Septembris anno reparatæ ſalutis 1509. in Eccleſia majori, magno mortalium unde, quaque accurrentium cœtu præſente ſacrum fecit, datâ univerſis omnium delictorum veniâ ex diplomate Julii II. Pontificis Maximi. Poſt aliquod tempus in Galliam reverſus, Ludovico Regi in paucis charus, divini pariter ac humani juris ſcientiâ, optimis moribus, & vitæ integritate, quam publicè & privatim præſeferebat, reſplenduit. Conflato autem adverſus Julium Pontificem, Ludovico ipſo indicente, nefario Piſis Conciliabulo, ac Mediolanum translato, (quòd Schiſma exinde in Romana Eccleſia oriturum prænoſceret) transfugis Cardinalibus non favit; ſed, Julio vocante, Romam profectus, Lateranenſi Concilio à Julio inchoato, ac poſtmodum à Leone X. abſoluto, magno Reipublicæ Chriſtianæ commodo, interfuit.

Comenſem Infulam adeptus, Comū magno apparatu ingreditur.

Conciliabulum Piſanū declinaturus, Romam proficiſcitur.

A Leone X. ſub annum 1517. Presbyter Cardinalis S. Cyriaci in Thermis renunciatus, & à Galliarum Rege paulò mox Regni Protector inſtitutus, mirâ quadam dexteritate uſus, in unoquoque munere laudis punctum tulit. Rexit Epiſcopus præter Comenſem, etiam Viennenſem in Gallia, ac Placentinam Eccleſiam: hanc poſtremam, exacto triennio, Catalano Trivultio ex fratre nepoti, literarum amico ceſſit. At pulſis ex Italia Germanorum virtute Gallis, ipſe Romæ agens à Franciſco Sfortia Mediolanenſi Duce tanquam fautor Gallicæ factionis Sacerdotiorum ſuorum redditi-

A Leone X. purpurâ inſignitur.

Gallis adhærens ſuis redditibus ſpoliatur.

bus ſpoliatus eſt. Capto verò Franciſco I. Galliarum Rege in obſidione Papienſi, Hiſpani, qui bellum Gallicum confeciſſe videbantur, occupantem Mediolani Ducatum, in retinendis Scaramutiæ redditibus perſtiterunt.

Excidium Romanæ Urbis præſagiens, Veronam ſecedit, ac paulò pòſt moritur.

Anno autem à partu Virginis 1527. bello Italico inter Carolum V. Cæſarem, & Clementem VII. Pontificem, ac confœderatos exorto, cùm Carolus Borbonii Dux, qui à Gallo defecerat, Germanorum & Hiſpanorum exercitum Mediolano movens, Romam verſus duceret, Scaramutia Cardinalis, ut prudentiſſimus rerum exitum præſagiens, cum bona Pontificis venia ſublatis ſarcinis Româ diſceſſit; atque in Agrum Veronenſem, ne excidium Romanum videret, ſe contulit. Ibi in Cœnobio Magenzano, mœrore animi ex bonorum amiſſione, & infauſta rerum Gallicarum expeditione concepto, ſenſim contabeſcens, die 9. Auguſti anni 1527. exſpiravit, ſepultus ibidem ſine ullâ ſepulchrali memoriâ.

Ejus mores & actiones.

Literatorum fautor.

Fuit Scaramutia procera quidem ſtatura, ſed gracili, oréque macilento; moribus facilis, ut qui ab omnibus adiri poſſet: nam quo tempore Comi commoratus eſt, nemini januam occluſit; allocutores ſemper ſedere juſſos, benignè, ſapientérque audivit. Nunquam ſolus comedit, ſed ad menſam optimos quoſque tum Eccleſiaſtici, tum popularis Ordinis è Comenſibus habere voluit. Convivia lautè & opiparè ad morem Germanorum inſtruebat; in menſa quemlibet liberè loqui permittebat; & ſi quid bonarum literarum in medium adduceretur, id avidis auribus hauriens, ſuam deſuper ſententiam proferebat; ſive id ex Theologia peteretur, vel ex Hiſtoria ſive ſacra, ſive profana, aut Legibus ipſis, aut Mathematicis diſciplinis, ſeu etiam linguarum varietate. Quare frequentes ſemper habebat domi viros doctrinâ & eruditione conſpicuos, quorum tamen ipſe ob exactam ſcientiarum omnium peritiam facilè princeps cenſebatur.

De eo agunt Franciſcus Sanſovinus de Nobilibus Italiæ. Garimbertus in vitis quorundam Cardinalium. Panvinius de Rom. Pontif. Stephanus Joanninenſis in Monarchia Medicea. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardinal. Ughellius in Ital. ſacra. Et alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

DOMINICO JACOBATIO
S. R. E. CARDINALE.

XIII.

Ob inſignem Juris cognitionem Rotæ Romanæ Auditor, dein ejuſdem Princeps conſtituitur.

DOMINICUS Jacobatius, Patricius Romanus, acerrimi judicii, & præſtantiſſimi ingenij vir, à primis pueritiæ annis diſcendi ardorem à pietatis ſtudio non ſejunxit. Is in juris divini humanique ſcientiâ ſenſim pedem ita feliciter eruditéque protulit, ut ab Innocentio VIII. Conſiſtorialis primùm Aulæ Advocatus; deinde Rotæ Romanæ Auditor; demum Princeps auditorū omnium in ampliſſima Curia fuerit renunciatus. Exinde anno ſalutis 1503. Baſilicæ Vaticanæ Canonicus promulgatus, ac mox Lucerinus Epiſcopus delectus Synodo Lateranenſi primùm ſub Julio II. deinde ſub

Leone

Leone X. utiliter interfuit: quo tempore etiam Romani Gymnaſii Rector, ac Pontificis Leonis Vicarius in urbe extitit. Quæ duo poſtmodũ munera, uti etiam Lucerinam Eccleſiam, annuente Leone, Andreæ fratri, viro apprimè docto, & pio, ac linguarum Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ peritiſſimo ceſſit. Anno Chriſti 1517. à Leone Pontifice Presbyteris Cardinalibus annumeratus, titulum primò S. Laurentii in Pane & Perna; deinde S. Clementis; demum S. Apollinaris, relictis primis duobus, obtinuit & retinuit. *Purpurâ ornatur.*

Doctiſſimus Dominicus, primus, ut narrant aliqui, nobilis familiæ Jacobatiæ Cardinalis, à Julio Simone *ſanctiſſimus* dictus, eximiis virtutibus, ac animi ornamentis emicuit: Quippe qui Religioni addictiſſimus, Pudicus, juſtus, prudens, otii oſor, ſtudiorum laudabilium amicus, Apoſtolicæ Majeſtatis & auctoritatis cultor ac propugnator; in cibo, potúque frugalis ac ſobrius; in omnes denique, præſertim pauperes, munificus, comis, liberalis; omniúmque literatorum præſidium ac decus extiterit. *Vidiſſes in eo ſeveritatem cum hilaritate* (inquit Oldoinus in additionibus ad Ciaconium) *gravitatem cum ſimplicitate; Majeſtatem cum humanitate conjunctam; virtutum concentum, eáque exempla, quæ poſteritas ſequi velit, quæ ſibi tribui deſideraſſet antiquitas.* Principum animis, ut ita dicam, dominabatur: Huic illi ſuarum rerum non modò negotia, ſed & curam apud Pontificem credebant: Eorum Legati eundem præ cæteris adibant, conſulebant, arcana ſua nudabant, decernebant, nec facilè ab ejus ſententia deflectebant, quem ingeniô, doctrinâ, eloquentiâ, probitate, auctoritate, & eâ humanitate, ac ardore benefaciendi præſtare cognoſcebant, ut diceret, ſe die illum perdidiſſe, quo aliquem ſibi beneficio non devinxiſſet. Aditum ad ſe etiam infimæ ſortis hominibus patere ſemper voluit; adeuntes ejus munificentiâ uſuros hilari excipiebat vultu; comiter complectebatur; nec unquam, niſi planè iniqua peterent, triſtes dimittebat: Priſcum generis ſplendorem eruditione, hanc morum candore, omnia inſigni modeſtiâ, quaſi coronâ, inſignivit. Quare Julius Simon ſupra laudatus, *Dominicum inter doctos Patres nobiliſſimum; inter nobiles doctiſſimum, inter utroſque optimum, inter omnes modeſtiſſimum* nuncupavit. Qui prandens, cænánſque lectione utplurimùm ſacra animum oblectabat; viros doctos, & à probitate commendatos frugali menſæ convivas adhibebat; proponebat ænigmata, & explicantes præmio afficiebat. Tantis denique virtutibus effulſit Dominicus, ut niſi infirma valetudine poſt Leonis obitum detentus fuiſſet, ipſe procul dubio (favente maximè Pompejo Columna Cardinali) Pontificiis infulis exornatus fuiſſet. Deceſſit ſanctiſſimè Romæ die 2. Julii, ut monumenta Vaticana teſtantur, anno ſalutis 1528. clariſſimis doctrinæ ſuæ relictis elucubrationibus.

Ejus multiplices virtutes enarrantur. *Principibus clarus, & utilis.* *Nulli non comis affabilis, beneficus.* *Virorum doctorum cultor eximius.* *Moritur Romæ.*

Scripſit enim de Concilio, videlicet *Ejus ſcripta.*

De loco Concilii.

Ad quem ſpectet congregare Concilium?

Quando ſit congregandum Concilium?

Quales debeant intereſſe Concilio?

An Papa habeat auctoritatem à Conciliis Generalibus?

An Concilium poſſit reſtringere auctoritatem Papæ?
An Cardinales à Papa recedentes poſſint congregare Concilium?
An Papa poſſit accuſari de hæreſi?
Ex quibus cauſis? & quomodo poſſit deponi Papa?
De Appellatione à Papa ad Concilium.
Scripſit præterea de Donatione Conſtantini Imp.
De utroque Gladio in Eccleſia.
Epiſtolas multas ad diverſos.

Ejus memoriam faciunt Panvinius de Rom. Pontif. Stephanus Joanninenſis in Monarchia Medicea. Aubery in vita. Franciſcus Maria Turrigius de Cryptis Vaticanis. Contelorius in Elencho Cardinal. Ughellius in addit. ad Ciac. Morerius. Et alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

LAURENTIO CAMPEGIO S. R. E. CARDINALE.

XIV. LAURENTIUS Campegius nobilis Bononienſis, Joannis Campegii viri conſultiſſimi filius, primam lucem aſpexit Bononiæ die 7. Novembris anni 1472. Literis omnibus egregiè excultus, annos natus non niſi novemdecim Patavii & Bononiæ jus Cæſareum incredibili auditorum admiratione & fructu, unà cum patre Joanne Campegio (cujus edita opera doctis omnibus in pretio ſunt) publicè interpretatus eſt. Filium ſuſtulit ex legitimo matrimonio Alexandrum, qui ob eximias animi dotes primùm Cameræ Apoſtolicæ Clericus, & Decanus; deinde Bononiæ Epiſcopus, & Avenione Vicelegatus; demùm anno ſalutis 1551. à Julio III. ſacro Purpuratorum cœtui (ut in ejus vita n. 69. dicturi ſumus) adſcriptus. At Laurentius pater demortuâ uxore ſacris initiatus, ex Epiſcopo Feltrenſi, & ſacræ Romanæ Rotæ Auditore abſens (nam Nuncii Apoſtolici munere tunc temporis apud Maximilianum Cæſarem fungebatur) à Leone renunciatus eſt Presbyter Cardinalis S. Thomæ in Parione; quo titulo deinde relicto, illum S. Anaſtaſiæ, tum S. Mariæ Transtyberim obtinuit. Præfuit Epiſcopus Eccleſiis pluribus, Saresburienſi ſcilicet in Anglia; Cretenſi in Candia; Oſcenſi in Hiſpania; Albanenſi, Præneſtinæ, ac Sabinenſi in Italia.

Undeviginti annos natus Jus Cæſareum docet.

Sacris initiatus ac purpurâ inſignitus, plurib. Eccleſiis præfect.

Anno verò ſalutis 1518. cùm Leo Pontifex bellum Turcis imminentibus facturus, Legatos ad omnes Chriſtiani nominis Reges ac Principes, ad tam pium opus ſollicitandos, decreviſſet; Laurentium Cardinalem ad Regem Henricum VIII. excitandum in Angliam miſit. Sequenti anno Laurentius communi cauſâ apud Regem actâ, ac diſciplinâ Cleri Anglicani ſic poſtulantibus temporibus emendatâ, eximiis ad honorem & commodum à Rege muneri-

Legatus in Anglia ab Henrico VIII. inſulâ Saresburienſi donatur.

neribus oneratus, Romam Sareſburienſis Epiſcopus rediit; & Signaturæ officium in præmium benè navatæ operæ à Pontifice retulit. Huic quoque Clemens VII. recens electus Romanus Pontifex Eccleſiam Bononienſem detulit, atque unà Legatum à latere in Germaniam ad Lutheranam hæreſim comprimendam, quæ prioribus annis auctore Martinô Apoſtatâ exarſerat, deſtinavit. Quare Laurentius Romà digreſſus Bononiam, pridie Idus Februarii anni 1524. urbem illam inſigni pompa adiit; factoque in primaria Eccleſia ſacro ſolemni ad Ædem Prædicatorum progreſſus, ibidem ſepulchrum B. Dominici Confeſſoris inviſit, atque indulgentiis inſignitum reliquit. *A Clemente VII. legatur in Germaniam ad comprimendam Lutheri inſaniam.*

Tum ad Conventum Norimbergæ à Principibus Germanis indictum profectus, obviàm habuit S. R. Imperii Electores, & Proceres, ipſúmque Ferdinandum Archiducem Auſtriæ, Caroli Cæſaris fratrem, & Imperii Vicarium, qui Laurentium Legatum rogârunt, ne ſolitis ac ſolemnibus Legatorum cœremoniis urbem illam ingrederetur, quòd multi jam è Nobilibus & vulgo corruptam Lutheri doctrinam amplexi, contumeliam potiùs, quàm debitam Legato reverentiam exhibituri viderentur. His Laurentius obtemperandum ratus, depoſitis Legati inſignibus, communi veſtitu, & exiguo cum comitatu urbem ingreſſus eſt. Cùm autem in conſeſſu Principum, nomine Pontificis contra ſectam Lutheranam graviſſimè peroráſſet; & ut ſententia Leonis X. ac decretum Caroli Cæſaris Wormatiæ promulgatum executioni mandaretur, petiiſſet; pariterque Orator Cæſaris ex Hiſpania ejus nomine conqueſtus fuiſſet, quòd id hactenus actum non eſſet: Nihilominùs diſtractis jam Principum & Ordinum animis in diverſas Religionis opiniones, haud quid aliud factum eſt, quàm ut decerneretur, agendum eſſe cum Pontifice, Cæſaris & omnium Ordinum nomine, ut quamprimum fieri poſſet, in Germania liberum & generale Concilium indiceret, cujus auctoritate ſubortæ de Religione controverſiæ definirentur. *In conventu Norimbergenſi, ob diſtractas in variasopiniones Principum animos, nihil ferè actum.*

Poſt ſoluta Comitia Norimbergenſia Ferdinandus Archidux & Campegius Legatus operæ pretium rati, ſi convenirent ſeparatim Principes illi, & Epiſcopi, quorum ſincerus eſſet in fidem Catholicam affectus: Conventu Ratiſponæ habito circa feſtum S. Joannis Baptiſtæ anni 1524. (cui præter Ferdinandum & Legatum interfuêre Archiepiſcopus Salisburgenſis, Ducis Bavariæ fratres, Epiſcopi Ratiſponenſis; ac Tridentinus, & Legati quorundam aliorum Principum) facto inter ſe fœdere, die 6. Julii nonnulla ſaluberrimè decreverunt pro executione Edicti Wormatienſis; pro conſervatione rituum priſtinorum in adminiſtratione Sacramentorum; pro repulſione eorum ab omnibus officiis & beneficiis, qui hæreticis Novatoribus quocunque modo faverent, aut literis apud eoſdem operam darent. Utque acceptior eſſet apud omnes dictus conventus, cunctique intelligerent, quàm altè Pontificis & Legati animo morum Cleri reformatio, de quorum corruptela Lutherani conquerebantur, inhæreret: promulgavit Nonis Julii Campegius Legatus, comprobantibus cæteris, qui aderant, amplam conſtitutionem triginta *Ratiſponæ conventum celebrans, multa ſalubriter decernit.* *Clerum Germaniæ reformat.*

ginta ſeptem capita complectentem pro Cleri Germanici reformatione, & multorum abuſuum remotione; quibus ſpes etiam fieret cæterorum, ac præcipuè Romanæ Curiæ reformationis.

Bononiæ Virgines ſacras in ordinem redegit.

Inde Romam reverſus, triennio pòſt urbe ab exercitu Caroli Cæſaris captâ & expilatâ, ipſe quoque in Mole Hadriana cum Clemente Pontifice obſeſſus eſt. Demum compoſitis cum Cæſare rebus, anno Chriſti 1528. in Angliam, iterùm Legatus ad concordiam inter Regem & Reginam conciliandam deſtinatus, antequam eò migraret Bononiam ſe conferens, ibidem ex decreto Pontificis Sorores S. Mariæ ad Puliolas Ordinis S. Auguſtini, indecorè ac licenter viventes inde removit, earúmque loco puellas vitæ caſtimoniâ inſignes S. Marthæ introduxit, quas legibus S. Claræ adſtrictas nomine SS. Bernardini & Marthæ inſignivit. His peractis, iter ſuum in Angliam proſequens, Nonis Octobris anni ſupradicti 1528. Londinum ingreſſus, ſummis honoribus à Rege ac Regni Proceribus exceptus eſt: cùm verò paulò pòſt Regem Henricum Annæ Boleniæ amoribus inſanientem, à concordia prorsùs alienum reperiſſet, per occultos nuncios Reginam thoro maritali jam ejectam hortatus, ut vitæ ſaltem tuendæ causâ, religionem aliquam ſpontè ingrederetur, illam intrepidè viriliſque anima reſpondentem habuit; *Sibi integrum non eſſe, juribus matrimonii, quod Eccleſia Romana legitimum ſemel judicâſſet, renunciare; aut eos recipere judices, qui per aperta mendacia à Rege potiùs extorti, quàm à Romano Pontifice dati fuiſſent.* Quæ, cùm Campegius Reginæ conſtantiâ permotus, Pontifici per literas renunciaſſet, ac inſuper Regem alienis amoribus depravatum magnoperè inſtare, ut causâ abſolveretur, addidiſſet; diſſimulante rem Pontifice, nec aliud quàm dilationes quærente, ad octo propè menſes, nimirùm ad finem uſque Maii anni 1529. à cauſæ cognitione ceſſatum eſt.

Londini fruſtrà concordiam inter Regem & Reginam tentat.

Guicciardini aſſertum ut falſum rejicitur.

Subjungit tamen, ſed valdè temerè Guicciardinus (cui & alii ab eo ſeducti adhærent) Pontificem Campegio Diploma, ſeu Bullam ſecretò confectam dediſſe, qua matrimonium nullum eſſe pronunciabat, cum mandato tamen, ut eam quidem occultè Regi, & Volſæo Cardinali oſtenderet, verùm tempus, quantùm poſſet, protraheret; nec ſententiam ferret, priuſquam novum mandatum accepiſſet, quoniam Pontificis intererat negotium trahi, donec ſe contra Cæſaris iram firmiùs muniviſſet. Id Campegium feciſſe, ac poſteà Bullam in ignem conjeciſſe, & à Pontifice revocatum Romam rem imperfectam reliquiſſe addunt. Hanc Guicciardini & aſſeclarum ſententiam, ut temerariam ac falſam rejicit Cardinalis Pallavicinus in Hiſtoria Concilii Tridentini: Et meritò, nam ex literis Campegio Legato à Clemente Pont. ſuper Regis ac Reginæ divortio datis anno 1528. 1529. & 1531. manifeſtè apparet, Pontificem nunquam Legato Diploma à Guicciardino confictum dediſſe. Carolum deinde V. Cæſarem Bononiæ coronatum, ac anno 1530. in Germaniam ad res imperii componendas redeuntem proſecutus Campegius, apud eundem permanſit uſque ad obitum Clementis. Morte Clementis (quæ ſeptimo Kalend. Octobris anno Chriſti 1534. contigit) intellectâ Campegius Legatus ad Curiam Romanam reverſus,

Pau-

Pauli III. comitiis interfuit, à quo quintò Legatus ſanctæ ſedis ad
Concilium Vicentiæ inchoandum miſſus, & anno 1539. Epiſcopi
Præneſtini dignitatem jam adeptus, Octavo Kalend. Auguſti ejuſ-
dem anni Romæ diem ſuum ſanctiſſimè obiit, tumulatus primò in
Æde S. Mariæ Transtyberim; deinde translatus Bononiam ad Ec-
cleſiam SS. Bernardini & Marthæ, quam à fundamentis erexerat,
ſepulchrum cum inſcriptione accepit.

Moritur Romæ ſepelitur Bononiæ.

Scripſit Laurentius in omni literatura verſatiſſimus,
Tractatum adverſus ſui temporis Hæreticos.
Reformationem Cleri Germaniæ, Tomo Conciliorum quinto inſertam.
Apologiam adverſus Lutherum.
Epiſtolas ad diverſos, quarum 20. editæ ſunt.
Aliáque nonnulla inter M. S. Vaticana aſſervata.

Ejus ſcripta.

Ejum laudant Carolus Sigonius de Epiſc. Bononienſibus. Nicolaus Sanderus de Schiſ. Anglic. Garimbertus in vitis Cardin. Aubery in vita. Antonius Sanderus in Elogiis Cardin. Spondanus in Annál. Eccleſ. Contelorius in Elencho Cardinal. Pomponius Vizanus in Hiſt. Bonon. Morerius in dict. Magno. Hiſtor. & alii plurimi.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

FERDINANDO PONZETTO
S. R. E. CARDINALE.

FERDINANDUS Ponzettus ex vetuſtiſſima Ponzettorum fa- XV.
milia, (quæ à Neapolitanis ad Florentinos multis abhinc an-
nis tranſlata fertur) Florentiæ natus, vir fuit ingenio, do-
ctrinâ, & Philoſophandi præeminentiâ celeberrimus, atque
in evolvendis omnis generis Authoribus conſummatiſſimus. Hic à
puero ſedulam Medicinæ ſub optimis magiſtris operam dedit: inde
ad Curiam Romanam tranſiens; quòd benè nummatus eſſet, piſca-
tus ære, ſenſim per varios honorum gradus ad ampliſſimi Ordinis
dignitatem pervenit. Prius enim Fiſci Apoſtolici ſeptemvir crea-
tus; exinde Cameræ item Apoſtolicæ Clericus; Præſidens; & De-
canus; tum Theſaurarius, ac Epiſcopus Melphitenſis; demum an-
no ætatis octogeſimo Presbyter Cardinalis Titulo S. Pancratii à
Leone X. renunciatus, Groſſetanam in Hetruria Eccleſiam poſt in-
felicem Raphaëlis Petruccii mortem adminiſtravit. Sub hoc Epi-
ſcopo civitas Melphitenſis ab Odetto Foſſcio (aliàs Lothrechio
nuncupato) Franciſci I. Gallorum Regis invictiſſimo Duce, in-
genti civium ſuorum clade, direpta ac devaſtata eſt.

Vir undequaque doctiſſimus per varios honorum gradus ad purpuram eluctatur.

Cæterùm virum hunc omni laude memorandum, avaritiæ vitio,
hominum illius ævi opinio notavit; utpotè qui irrequieto animo im-
menſas ac omnibus invidioſas opes congeſſerit; quas tamen in
communi Romanæ Urbis excidio, ſub Borbonio ſacrilego Duce,

Nonnullis avarus creditus.

momento citiùs perdidit. Quam ipſe planè inſignem jacturam, aſino à furenti milite impoſitus ac circumvectus, purpureæ dignitatis ludibrió cumulatam ita indoluit, ut die 2. Septembris anni 1527. ex mœrore animi, nonagenario major, deceſſerit. Qui poſtmodum in ipſo belli æſtu æternam requiem accepit in Templo S. Mariæ de Pace cum hac inſcriptione :

In Urbis direptione rebus omnibus ſpoliatus moritur.

DEPOSITUM

Ejus Epitaphium.

Viri omnium diſciplinarum, omniúmque actionum humanarum, quæ ſingularem & corporis, & animi veram felicitatem mortalibus parere ſolent, refertiſſimi,
FERDINANDI PONZETTI S.R.E. CARD. PRESBYTERI
Tituli S. Pancratii, Qui II. Septemb. M.D.XXVII. obiit, victurus ſcilicet vitam hominis centenariam, ni ſacram direptionem vidiſſet.
JACOBUS PONZETTUS EPISCOPUS MELPHITANUS
Nepos lacrymans poſuit.

Scripta.

Scripſit vir erudítiſſimus non ſpernenda opera, videlicet :

De Sacramentis ad Hadrianum VI. Pont.
De Venenis ad Auguſtinum Niphum Lib. 3.
De Phyſica volumen unum.
De Origine Animæ.
De Philoſophia Naturali lib. 6. editos Romæ anno 1520.

Agunt de eo Scipio Ammirat, in Hiſt. Florent. Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Garimbertus in vitis Card. Stephanus Joanninenſis in Monarchia Medicea. Morerius, & alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

THOMA DE VIO

S. R. E. CARDINALE.

XVI. THOMAS de Vio ex antiqua & celebri Viorum familia, Cajetæ non ignobili Latii Urbe anno ſalutis 1470. ortus, parentes habuit Franciſcum de Vio, & Eliſabetham de Siero ambos à virtutibus, ſinceritate Religionis, & pietate commendatos. Hunc vixdum in lucem editum mater per quetem vidit à Divo Thoma Aquinate literis edoceri, moribus inſtrui, & in cœlum manibus efferri: ut ſcriptum reliquit Joannes Baptiſta Flavius in vita ejus metrô deſcripta, his ferè verſibus ;

Ejus præclara vita primordia.

Sollicita Matri . . . .
Divum adeſſe Thomas in ſomnis viſus Aquinas,
Qui puero rudimenta daret, moréſque doceret,
Et tandem in cœlum ſanctis geſtaret in ulnis.

Puer Divi Thomæ Aquinatis, cujus maximus ſectator fuerat præclara veſtigia imitatus, admirabili memoriâ doctores propoſitos ediſcendo, tenendo, ac recitando ita inclaruit, ut ſummam omnibus admirationem afferret. Ingenio, moribus, pietate, literis

æqua-

æquales omnes anteibat; levia, puerilia, ac maximè diſſoluta oderat; voluptates aſpernabatur; Templa, Oratoria, ſacróſque receſſus frequentabat. Adoleſcens rebus ſacris, piiſque ſermonibus delectatus, à conjugio à parentibus cupito & præparato alienus, perpetuo virginitatis voto ſe obſtrinxit; & ſexdecim annos natus, cùm ad nuptias urgeretur, domo profugus Dominicanæ Religioni nomen dedit, ſéque, ne qua impediretur, in Cœnobium Cajetanum abdidit. Multis eum illecebris parentes ab eo ſanctitatis curſu revocare conati ſunt, ſed in caſſum: nam cymbâ clam coëmptâ, conſcenſâque mutato habitu Neapolim transvectus, in monaſterio S. Dominici eò uſque delituit, donec ſublatis morte parentibus liberum ei ſuſceptæ Religionis exercitium relinqueretur. Biennio pòſt ſtudiorum causâ Patavium, mox Ticinum, aliáque ſcholaſtica loca eo eruditi ingenii profectu peragravit, ut annum agens vigeſimum ſecundum doctiſſimus in Philoſophiæ ac Theologiæ diſciplinis evaſerit, cunctóſque ſuæ ætatis viros doctos diſceptando longiſſimè ſuperarit. Juvenis adhuc, dum Prædicatores Fratres ſolemnem de more conventum Ferrariæ celebrarent, in publica literarum diſputatione, cum Pico Mirandulano homine ad miraculum docto congreſſus, ſpectantibus Ferrariæ Duce, totóque Ferrarienſium Senatu, magnô omnium applauſu, ipſóque Pico poſtulante, palàm inſignibus ac Titulo Doctoris à ſupremo Ordinis Magiſtro ornatus fuit.

In primo ætatis flore adverſus carnem & ſanguinem pugnat.

Poſt eruditū cum Pico Mirandulano habitum congreſſum, Doctoris inſignia ſuſcipit.

Exinde famâ ejus quaqua verſum percrebreſcente, ab Oliverio Cardinali Caraffa Ordinis S. Dominici Protectore Romam accerſitus, publicè Philoſophiam in celeberrimo illo totius Orbis theatro profeſſus eſt; à quo poſtmodum Ordinis Procurator Generalis & Vicarius effectus ita ſe geſſit, ut non minùs in literis tradendis, moribúſque excolendis, quàm in rebus religionis adminiſtrandis excelleret. In Romano Gymnaſio Philoſophiæ, & ſacris literis enodandis præfectus, cùm ad trigeſimum Octavum ætatis annum perveniſſet, ſedente Julio II. qua tempeſtate à Ludovico XII. Galliæ Rege Concilium Piſanum in Schiſmate fuit indictum, Thomas conſcripto libro *de Poteſtate Pontificis* tantum Romanæ Eccleſiæ favit, ut *Conciliabulum illud fuiſſe*, exiſtimandum cenſuerit; auctórque eapropter Pontifici fuerit ad Concilium Lateranenſe indicendum & celebrandum, quo prioris Conciliabuli acta infirmarentur, & abolerentur.

Librum ſcribit de Poteſtate Pontificis.

Magiſter Generalis totius Ordinis Prædicatorum communi fratrum ſuffragio electus, Ordinem univerſum per decennium ea prudentiâ, charitate, juſtitiæ zelo, Religionis obſervantiâ, & vitæ ſanctimoniâ rexit, ut plerique Patrum *alterum Ordini Dominicum præſidere* affirmarint. Thomæ nomine, ut breviter dicam, nullum in Urbe clarius, acceptius nullum. Hinc Julius II. ſacrum aucturus Senatum, illum præ primis purpuræ deſtinaverat; ſed morte præventus, laudem hanc Leoni ſucceſſori reliquit.

Magiſter General. electus Ordini ſuo mirâ ſanctitate præeſt.

Leo igitur Romanus Pontifex ſalutatus, ut operoſiùs literarum frugem, ac ſummam Religionis & majeſtatis ſanctitatem extolleret, *plures ſupremi Ordinis Antiſtites præcipuâ religionis ſanctitate*

Auctus purpuræ honore priorem vi-

vendi modū non immutat.

redimitos, ac ſcientiarum omnium eminentiâ celebres, omníque prorſus doctrina fulgore mancipatos (ſunt verba Ciaconii) *inter purpuratos Patres coöptavit, inter quos non ultimus Thomas fuit, ſed præter illius expectationem, ut ipſe de ſe alicubi teſtatur.* At priorem vivendi rationem tantum dignitatis faſtigium non immutavit: etenim eo ſemper fuit animo vir integerrimus, ut pauper viveret, & pauper moreretur: in menſa nullis niſi vulgaribus, iiſque obviis uſus eſt cibis, atque his adeò parcè, ut victus propè nullus eſſet. De quo Ciaconius ita ſcribit; *Thomas ſacro Senatui adſcriptus, veſtes religioſi inſtituti, vivendi modum, ſtudia, divitiarum contemptum, paupertatis, & cultæ virginitatis amorem nunquam rejecit: omnibus prodeſſe conabatur: voluptatum & deſidiæ hoſtis, in ampliſſimæ dignitatis ſpecula nullum diem ſine linea abire permiſit. Publicè coram aliis verba facturus, pro felici ſucceſſu, precibus & votis ſemper ad Beatiſſimam Virginem Mariam ſupplex ibat.*

Legatus mittitur in Germaniam adversùs Lutherum nova dogmata ſeminantem.

Thomas igitur die prima Julii anni 1517. Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Sixti adſcriptus, mox ad Maximilianum Imp. Auguſtæ Vindelicorum comitia tum agentem Legatus de latere miſſus eſt eo fine, ut emergentem orco Martini Lutheri Doctrinam authoritate Cæſaris & Pontificis comprimeret, ſuáque facundiâ & eruditione Catholicam ſartam tectam tueretur. Ergo cùm Auguſtam perveniſſet, protinùs Martinum, cujus ſaluti præprimis conſulere optabat, juſſit accerſiri: venit ille, ſed furenti ſimilis, cùm verò eum vel Legati majeſtas, vel ſcelerum conſcientia conſterneret, depoſito ad tempus furore, ad ejus pedes flexis poplitibus conſtitit.

Luthero ſupplici veniam ſpondet.

Cardinalis hominem ſurgere juſſum ſuavi monens oratione, & ad reſipiſcentiam incendens, pœnitenti, editóſque libellos Apoſtolicæ ſedis iudicio ſubiicienti, certam veniam ſpopondit. Omnia Martinus, in ſpeciem tum reſipiſcens, facturum ſe vel interpoſito juramento promiſit. At re in alterum diem dilatâ, vel potentium aurâ fretus; vel impiorum conſiliis in errore firmatus, à

Lutherus perjurus.

ſententia perjurus diſceſſit; ac ſtipatus ſatellitibus rediens, ſuperbiâ, faſtu, furoréque plusquam barbaro tumidus; *Quæ verbis, vel ſcriptis docuiſſet, non ea eſſe, quæ vel in apice emendari vellet*, impudentiſſimè dixit. Monitus iterum iterúmque à Legato, & validis rationibus reprehenſus, helleboro non curandus diſceſſit, appellatione interim ad ſummum Pontificem interjectâ, quam, clàm Auguſtâ ſe ſubducens, in locis publicis ad majorem in populo adverſus Pontificem & Legatum concitandam invidiam affigi curavit. Quæ tamen à nonnullis zelo religionis commotis, mox ut affixa fuit, dimota, inque mille fruſta diſcerpta, prætereuntium pedibus proculcanda rejecta eſt. Ea re perterritus Hæreſiarcha bandiſſimas literas ad Cardinalem ſcripſit, quibus ei gratias pro exhibita

Doloſus itē verſipellis & mendax.

clementia egit; ſimúlque provocandi neceſſitatem excuſavit, ac culpam nimiæ ſuæ vehementiæ & irreverentiæ in ipſum & Pontificem agnoſcens, deprecatúſque ſaniora ſpopondit. Apud alios nihilominus (ut erat doloſus ac verſipellis) & verbis & ſcriptis amarulentis in eundem Cardinalem fœdè debacchatus, tyrannidis, ſuperbiæ, infidelitatis, & ignorantiæ eum accuſavit: atque ad ſummum Pontificem ſcribens, omnem culpam in ejus impru-

den-

dentiam, ac Tyrannidem, mille convitiis uſus, refudit: qua factum eſſet, ut tranquillitas minimè reſtitueretur, & cauſa, quæ optimo loco erat, multò peior fieret; adeò, ut quidquid poſtmodùm ſiniſtri ſecutum eſſet, aut porrò ſequeretur, ei foret imputandum.

Quare Legatus cùm nec precibus, nec validis rationibus, nec ſummi Pontificis authoritate, nec Cæſaris, aut aliorum Principum Chriſtianorum viribus immanem illam belluam, ex orco in exitium animarum emiſſam, ad ſanitatem revocare poſſet, commendans cauſam Deo, non ſine triſtitia Romam rediit. Ubi à Pontifice perquàm benignè exceptus palatium S. Mariæ in via lata accepit, & Archiepiſcopatu Panormitano, reclamante licèt regio Siculorum Senatu, inſignitus eſt. Cujus tamen Eccleſiæ poſſeſſione, ne lites movere velle videretur, vir pacis amans deinceps abſtinuit: donatus paulò pòſt à Carolo V. Imp. Epiſcopatu Cajetano, ut ſuæ patriæ animabus gubernandis incumberet.

Legatus re infectâ Romam rediit: donatus poſtmodùm Infulâ Panormitanâ & Cajetanâ.

Anno Domini 1521. extinctô non absque porrecti veneni ſuſpicione Leone X. cùm Patrum diſſenſu novi Succeſſoris differretur electio, denique hortatu Thomæ Cardinalis, concordati electores unanimi ſuffragio Pontificem ſalutarunt Hadrianum VI. virum natione Germanum, omni virtutum & ſcientiarum genere excultiſſimum: unde Flavius in vita Thomæ Cardinalis:

Mortuô Leone, Hadriano VI. ſuffragatur.

Inde Urbem rediit; LEO Maximus aſtra ſubivit.
Mutatur rerum facies, coguntque Senatum;
Diſceptantq́, Patres; vicit ſententia Thomæ,
Pontificémque creant, cui tradidit HADRIA nomen.

Novus Pontifex ut Ludovicum adoleſcentem Pannoniæ & Boëmiæ Regem à Solymanno Turcarum Imperatorem bello petitum ſua prudentiâ & auctoritate juvaret, Thomam in Pannoniam legavit: Vix tamen eos fines attigerat Legatus, cùm Rex armorum ignarus hortatu Georgii Tomorei Varadienſium Epiſcopi, temerè collatis cum potentiſſimo hoſte ſignis, omnibus ſuis ad unum cæſis, ſaluti fuga conſulens, in paludium cœno miſerè interiit. Jovius ejus necem hoc ferè modo deſcribit: Ludovicus Rex quum in fugam deſperatis rebus ſe proriperet, in paludem incidit præaltæ crepidinis quam exeundo apprehendere conatus, equum ardua cervice erectum in ſe reflexit, atque ita reſupinatus in ipſo equi & armorum pondere, in aqua bipalmis gurgitis ſuffocatus interiit, ſpectante armigero ſuo, atque eum mox arenâ ſepeliente, ne corpore atque armis regiis potiretur hoſtis. Ceciderunt in inconſultâ eâ pugnâ ad triginta pugnatorum millia è Chriſtianis; qui à ducentis hoſtium millibus circumdati, oppreſſi potiùs, quàm æquo marte devicti ſunt. Juſtis Regi magnô Hungariæ mœrore perſolutis, quoniam Thomas ſe nihil ampliùs profuturum ſperabat, de reditu in Italiam cogitavit; idque eò magis, quòd acceptis paulò pòſt à Clemente VII. Hadriani Succeſſore literis, Romam quantocyùs regredi eſt juſſus. Rediit itaque pauper, ſed (ut ait Ciaconius) ſua in paupertate ditiſſimus; utpotè conſcientiæ candore, animi integritate, &

Legatur in Pannoniam ad Conſilium & opem ferendam Ludovico Regi.

Ludovicus Rex miſerè perit.

ſanctiſſimis moribus ornatus. Clemens Thomæ revocati operâ; conſilióque in rebus omnibus ad Curiam, ad forum, ad bonos mores, ad Religionem & fidem ſpectantibus uſus eſt ſemper: tùm verò maximè quando Henricus VIII. Angliæ Rex maleſano Annæ Boleniæ amore captus & depravatus, verum ſuum matrimonium cum Catharina, Caroli V. Cæſaris matertera, initum & conſummatum, irritum, nullúmque diceret. Tunc enimverò Thomas, Clementis juſſu, re maximi momenti ſeriò perpensâ, & ex æquo diſcuſsâ, *matrimonium Regis cum Catharina contractum, verum, legitimum, firmum, Chriſtianis placitis conforme, nullóque pacto diſſolvendum* latâ ſententiâ pronunciavit.

Matrimonium Henrici VIII. cum Catharina Regina initum, legitimum pronunciat.

Quæ res, æquiſſima licèt, inſanientem amoris libidine Regem uſque adeò in tranſverſum egit, ut is non modò contemptis Eccleſiæ clavibus, Catharinæ legitimæ uxori libellum repudii miſerit, ejúſque loco damnatum legibus ſcortum in thorum maritalem receperit; ſed & omnem prioris virtutis ac pietatis laudem; ipſámque adeò avitæ Religionis fidem (cujus paulò antè tam eximius cultor defenſórque extiterat, ut eam libris etiam editis propugnaret) abdicarit; deſertóque Pontifice ad nova damnatáque contrariæ ſectæ dogmata tranſierit. Sic ut derepentè à ſe ipſo mutatus, ex defenſore fidei impugnator; ex Eccleſiæ membro Apoſtata; ex cultore Religionis Tyrannus effectus, diſtricto perſecutionis gladio quamplurimos verendæ pietatis viros, & literarum doctrinâ illuſtres interfecerit, in queis fuêre eminentiori charactere Thomas Morus regii ſcrinii Magiſter, & Fiſcherus Roffenſis Cardinalis, ambo perenni memoria, Sanctorúmque faſtis digni.

Henricus Rex amore Annæ Boleniæ fidem deſerit.

Annæ itaque Boleniæ (quæ ſecundùm quoſdam non ſpernendæ fidei Auctores, ipſius Henrici filia ex adulterio ſuſcepta fuerat) regalia tradita ſunt ornamenta, & tanquam ex legitimis nuptiis communicatus genialis thorus. Quibus animadverſis injuriis, Catharina miſerabiliter thoro, domóque pulſa, quum dolorem ſuſtinere ampliùs non poſſet, mœrore animi confecta fato conceſſit. Exinde Bolenia ſublatâ thori æmula, inauſpicatò triumphans, & maſculam prolem in ſpem Regni affectans, exiſtimavit Henricum ingraveſcente jam ætate, & multo abdomine pigreſcentem, parùm idoneum fore, qui marem concupitũ progigneret, quòd anteà fœminas tantùm ſuſcepiſſet. Quamobrem nefariâ conceptâ libidine, uteri fœcunditatem adulterino ſemine experiri conſtituit, pellecto ad execrabilem concubitum Georgio fratre germano, ut is deteſtabilis inceſtus, idéoque incredibilis, extra omnem ſuſpicionem ſcelus contegeret. Sed non multò pòſt, fraternos concubitus inanes experta adjecit procacem animum, nec præſentibus contentum, ad Norreium, & Bruertonium equites ex aula illuſtres, ſic ut his exſaturata ad Marcum etiam muſicæ artis Magiſtrum ſibi familiarem inverecundè deſcenderet. Hæc enormia flagitia, ultore DEO, ab ancilla, quæ cum amatore ſuo ludens, ſeveriùs ab ipſa Bolenia caſtigata fuerat, ad Regem delata ſunt; atque eo modo tortis atque interfectis adulteris, Bolenia mille neces promerita, capitis damnata eſt, aſtante inter Judices, & ſuffragium ferente Thoma ipſo Bolenio patre putatitio

Anna Bolenia in thorũ regium ſuſcipitur.

Bolenia inceſtuoſa adultera.

Bolenia proditur ab ancilla.

tatitio. Producta exinde in veſtibulum Londinianæ turris, ſatis interrito vultu, pediſſequas virgines circa ſe plorantes ſervandi pudoris admonuit, pauluſùmque precata, ac mox collectâ ſubter reticulum comâ, lacteam cervicem, quæ tantoperè Regi anteà placuerat, carnifici latum ſtringenti gladium demetendam porrexit. Peracta hæc tragœdia eſt anno ſalutis 1531. Quo etiam anno, irreparabili animarum exitio, incœptum eſt funeſtum illud *Reformationis*, ſeu potiùs *deformationis Eccleſiæ Anglicanæ* Opus, cujus monſtroſum caput Rex ipſe Henricus, poſtquam à vera Chriſti Eccleſia abſciſſus eſſet, dici voluit. Sed de hoc fuſiùs alibi.

Gladiô percutitur.

Hinc reformatio Eccleſiæ Anglicanæ.

Cæterùm in magnis illis belli tumultibus, quibus tota propè Italia, ac maximè ſacroſancta urbs ſub impio & execrabili Duce Borbonio vexata atque direpta eſt, commorabatur Thomas Cardinalis Capranicæ; ibi de Romana clade, urbíſque excidio certior factus, ſeſe in amici cujuſdam ædes, à Germanis jam jam ſpoliatas, abdidit; ratus à furore militum nullibi locorum tutiùs agi poſſe, atque in ædibus jam evacuatis. Id cùm Hiſpanus quidam ſignifer reſciſſet, facto cum ſociis in ædes impetu, Cardinalem nil taſe opinantem, ſacriſque tum ſtudiis intentum derepentè opprimit, injectíſque mox vinculis captivum Romam abduxit: A quo, ſi libertatem cuperet, quinque aureorum millia poſtulavit, & habuit. Eò tum miſeriæ & egeſtatis emunctus Thomas pervenit, ut niſi precariò veſtem à Garzia Manriquezio accepiſſet, in publicum certè prodire neutiquam honeſtè potuiſſet. Ex eo tempore, cùm jam nihil, quod perderet, reliqui haberet, in pace & otio fuit, ut ſcribit Sadoletus, tam pacato animo ad ſacra literarum ſtudia vel in ipſo armorum ſtrepitu incumbens, ut utrumque ſanctiſſimæ fidei noſtræ inſtrumentum ſuſceperit interpretandum; totúmque penè, quod mirum ſit, abſolverit; nullo vel ſui capitis periculi metu, vel alienorum incommodorum dolore ab ea cura, animi intentione deterritus, aut avocatus. *Nónne hoc*, inquit Ciaconius, *novum & admirabile? nónne inſolita iſta virtus, & incredibilis quadam animi magnitudo fuit? quæ effecit planè, ut in communi omnium miſeriâ ipſe ſolus, & pacatus, & beatus eſſet.*

Thomas Cardinalis capitur & ære multatur.

At quàm tranquillè ſe ipſo ſemper frueretur animus Thomæ, ex eo etiam facillimè conjici poteſt, quod narrat in ſua Hiſtoria Federicus Cardinalis Borromæus. Ludovicus Sfortia cognomento Morus, Princeps ac Dux Mediolanenſis, miro ſemper amore atque benevolentia ferebatur in viros è ſacra Dominicanorum familia religioſos, quos non alio atque filiorum nomine compellaverat; iiſdémque magnam auri vim, unde victum honeſtè tranſigerent, præſtiterat. Die quadam ad Cœnobium illorum honoris ergò ſe conferens, Patres omnes in conſpectum adduci mandat; iis comparentibus, Thomam hominem modicum, gracilem, ſubnigrum, nullâque corporis parte conſpicuum curioſiùs contemplatus, moto capite, ad Antiſtitem dixit; *Quare id genus humunculos aleret?* Tum Thomas ſe peti hac quæſtione intelligens, placido vultu, lenique voce, non expectato Antiſtitis reſponſo, intulit; *Ipſe*, Ludovice Princeps, *fecit nos, & non ipſi nos.* Cognitâ poſtmodùm ex

Ludovico Sfortiæ virile reſponſum dat.

aliis Thomæ doctrinâ, virtute, & probitate, pluris unum Thomam, quàm reliquos omnes fecit, ſubjungens; *Nunc deniquè intelligo, illum à veritate non aberraſſe, qui vili ſub concha nobilem ſæpè gemmam latere dixit.*

Vitæ finem pranoſcens, egregiè ſe ad mortem preparat: Moriturque ſanctiſſimè.

Anno verò, qui mortalis vitæ finem præceſſit, hilaris de imminente morte loquens, in æternæ vitæ cognitione & ſpe defixus, ad eam ſe modis omnibus cómparavit, ejúſque diem familiaribus prædixit; humile ſepulchrum in Templi S. Mariæ ſuper Minervam veſtibulo ad ſcalas, veterum morem cadavera extra Templa ſepeliendi laudans, elegit: nullâ mortis cogitatione territus, oculis manibúſque ſæpè in cælum ſublatis ajebat; *Tu ſcis Domine, tu ſcis exiguam ſupellectilem pauperibus dari.* Corpus igitur ſine ullâ funeris pompâ, ſine ullo ſumptu & ſtrepitu, noctu humari teſtamento præcepit. Divinâ Euchariſtiâ animum roboraturus, ſemimortuus procubuit in genua, eámque verbis miram pietatem & animi ardorem ſpirantibus allocutus, mortalem vitam ſanctiſſimo fine in hæc verba: *Suſcipe Domine, ſpiritum meum,* concluſit, anno ætatis ſexageſimo quinto, die 9. Septembris anni 1534. Vixit ut nonniſi virtutis ac ſcientiæ magnitudine Principem agnoſceres: Itaque ſepeliri voluit, ut ſuo in tumulo viveret paupertas, modico ſcilicet, aut potiùs nullo, ad limen Eccleſiæ ſupra Minervam depreſſo, ac ſimplici lapide ſuperinjecto, in quo præter nudum nomen, ac titulum dignitatis nihil inſcribi mandavit.

Sepelitur ad gradus Minervæ.

THOMAS DE VIO CAJETANUS CARD. S. SIXTI SACRI ORDINIS PRÆDICATORUM.

Nec ſanè viri magni pluribus dici opus habent, cùm ipſi ſibi vera ſint, nullo interveniente fuco, Elogia: Et miſera profectò virtus illa eſt, quæ, ut perennet, emendicata indiget inſcriptione. Jacet igitur, ut diximus, in veſtibulo Eccleſiæ ſuper Minervam humatus, quaſi prætereuntium veſtigiis conculcari etiámnum geſtiret, qui, dum viveret, nullâ animi elatione lætabatur: Cui ab amicis hæc vulgari ſaxo inciſa epigraphe adjecta eſt.

Ejus epitaphium ab amicis poſitũ.

Hac anteriori foſſâ, quam Lector inſpicis,
Felicis memoriæ THOMÆ DE VIO Ordinis Prædicatorum
Cardinalis Cajetani conſervantur oſſa;
Qui, dum vixit, ita moribus, atque omni doctrina
Humano generi profuit, ut pro tanto beneficio DEO
Gratias agere; ac pro ejus anima meritò preces fundere teneamur,
Hic quorundam aliorum faſtum declinans inanem,
Humili hoc ſe condi juſſit tumulo.
Vixit annos LXV. dies XXIX.
Obiit Anno Chriſti M. D. XXXIV.
Die IX. Septembris.

Ejus elogiũ ex Jo: Baptiſta Flavio.

Joannes Baptiſta Flavius, qui viventi à ſecretis fuerat, Thomam virum doctrinâ & ſanctitate nobilem Deo in conſortio Sanctorum jam jam frui exiſtimans, Cardinales hortatus eſt, ut illum inter Cælites

lites Pontificio Decreto referendum curarent; ac ejuſdem tumulo hæc addidit carmina.

Ponite virtutes aliis de marmore fictas
Vel Pario, aut multo auro aliis ornate ſepulchra:
Exiguo hoc tumulo quidquid virtutis ubique
Inter mortales unquam fuit, aut erit unquam
Conditur: hunc veræ virtutes, veráque Pallas
Circumſtant, & veræ ornant monumenta Minervæ.

Item hæc alia, memoratu non indigna.

Virtutem & mores ſi ſpectem, hominem eſſe negabo,
Eſſe hominem ut fatear, Mors tua, Thoma, facit.
Infrà mortales fuerat tibi debile corpus,
Supra mortales vis fuit ingenij.
Ergo nulla fuit varii tibi cura ſepulchri;
Aſtra petis, nullum pulchrius eſſe poteſt.

Moriens Chriſti pauperes hæredes inſtituit, Scripſit verò vir undequaque doctiſſimus, ut habet Nomenclator Cardinalium. *Ejus variæ & docta ſcripta.*

In Univerſalia Porphyrii.
In Libros Ariſtotelis Logicorum.
De Anima.
De Cœlo & Mundo.
In Pentateuchum Moyſis.
In Libros hiſtoriales Bibliorum.
In Libros Sapientiales Bibliorum.
In Pſalmos Davidicos.
In tria priora capita Iſaiæ.
In Novum Teſtamentum.
In quatuor Evangelia.
In Acta Apoſtolorum.
In omnes Epiſtolas Apoſtolorum.
In librum D. Thomæ de Ente & Eſſentia.
In Summam D. Thomæ Commentaria.
Summulam de peccatis ſuccinctam.
De Poteſtate Papæ, & Concilii.
Apologiam pro Papa.
De Cambiis. De Maleficiis. De Votis.
De Circumſtantia Diei feſti.
De Uſura & Eleemoſyna.
De Conceptu Entis.
De infinitate Dei.
De Collatione ſacri Ordinis.
De Celatione Confeſſionis.
De Nominum Analogia.
De ſubjecto naturali Philoſoph.
De Potentia neutra.
De Uſu Spiritualium rerum in peccato mortali.
De Pontificatûs Inſtitutione divina.
De Simonia.
De Caſtitate & Matrimonio.

De Unione Verbi Dei.
De Immortalitate Animarum.
De Synodorum differentia.
De Spaſmo Virginis.
De vita divini Cultûs.
De cauſa mali.
Quæſtiones de Cœlo & Mundo, & de ſenſu agente.
Adverſus Lutherum de Fide.
Adverſus eundem de Operibus.
De Communione & Confeſſione.
De Satisfactione.
De Invocatione Sanctorum.
Orationes coram Pontificibus habitas.
Litterarum volumen.
Et alia quædam.

Hæc omnia, teſte Conrado Geſnero in Epitome Bibliothecæ, partim Venetiis, partim Romæ, & Lugduni impreſſa ſunt. Quibus Bellarminus ſuperaddit

Librum Jentaculorum, &
Summam Caſuum Conſcientiæ.

Vocatque eum, *Virum ſummi ingenii, nec minoris pietatis.* Et Sadoletus Cardinalis in Epiſtolis: *Virum ut incomparabilis doctrina, & eloquentia; ſic pietate, moribus, & vitâ exemplar abſolutiſſimum.*

Malè eum quidam hæreſis inſimulant. Cæterùm multos licèt habuerit Thomas Cardinalis laudatores, illum tamen præclarum virum, de Romana Eccleſia bene meritum, Prateolus, Alphonſus de Caſtro, paucique alii horum veſtigia ſecuti inter hæreticos connumerare non dubitarunt. Palmari utique errore & injuriâ: cùm ſingulas ſuas opiniones, in quarum nonnullis offendiſſe Catholicas aures viſus eſt, judicio Eccleſiæ ſubjecerit, paratúmque ſe ad ſpongiam & retractationem, ubi certiora aut veriora edoctus fuerit, non ſemel exhibuerit. Quæ cautio, ut benè notat Ciaconius, illum ab omni hæreſis labe immunem reddere debuit ex doctrina S. Auguſtini, ac totius Eccleſiæ, quæ affirmat

Hæretici qui dicendi? & docet: *Non qui falſa quadam & perverſa, nullâ pertinaci animoſitate defendunt, corrigi parati cùm invenerint veritatem, eſſe inter hæreticos deputandos; ſed eos qui correcti & moniti reſiſtunt pertinaciter.* Hæc ſi Prateolus cum ſequacibus ſuis in Thoma Cardinali, uti par erat, attendiſſet, non utique infami hæreſis notâ ſanctiſſimam ejus memoriam commaculaſſet. Verùm longè ſplendidius hoc lumen eſt, quàm ut ullis maledicentiæ tenebris obfuſcari queat.

Eum concelebrant Joan. Baptiſta Flavius in vita. Antonius Sanderus in Elogiis Cardin. Panvinius de Rom. Pontif. Spondanus in Annal. Eccleſ. Aubery in vita. Marraccius in Purpura Mariana. Contelorius in Elencho Cardinalium. Antonius Fonſeca in vita, Guicciardinus in Hiſtor. Morerius in diction. Hiſtor. & alii plures.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

CHRISTOPHORO NUMALIO S.R.E. CARDINALE.

CHRISTOPHORUS Numalius, natione Italus, patriâ Forolivienſis, à teneris annis ingenio pollens excellenti, humanioribus literis imbutus, Bononiæ ſolidioribus ſtudiis egregiam operam dedit. XVII. Inde S. Franciſci Seraphici inſtitutum amplexus, ad exhauriendas graviores diſciplinas in Galliam miſſus, Philoſophiam, ac Theologiam ita medullitùs imbibit, ut abſoluto ſtudiorum curſu non modò Doctoris inſignia ſuſceperit, ſed & utramque facultatem magnâ cum laude inter ſuos aliquandiu docuerit. Cúmque ad eximiam doctrinam, vitæ quoque ſanctitatem, & in rebus gerendis prudentiam cumulâſſet, Commiſſarius in Curia Romana primò inſtitutus, biennio pòſt Vicarius generalis, demum in comitiis generalibus omnium votis Miniſter totius Ordinis Seraphici eſt electus. Gallorum Regi ac Reginæ præprimis charus, utrique à ſacris confeſſionibus fuit.

S. Franciſci institutum amplexus, doctrinâ inter ſuos eminet.

Ordinis Miniſter Generalis eligitur.

Hunc Leo X. Pont. Max. ob peculiarem vitæ ſanctitatem, morum gravitatem, diſciplinæ obſervantiam, virtutúmque omnium concentum, ac ingenitam Sapientiam primum ex Obſervantibus (ut vocant) ad purpuræ dignitatem evexit, & Presbyterum tituli S. Bartholomæi in Inſula, poſteà S. Mariæ in Ara Cœli nominavit. Tantum hoc munus licèt oblatum ſuæ humilitatis delectu neglexit, uſquequo Leonis imperiô illud vel invitus unà cum Eccleſiis Iſernienſi, Alatrinenſi, ac Rhegienſi ſuſcipere coactus eſt.

Purpurâ decoratur.

Sub Leone X. Hadriano VI. & Clemente VII. (quorum duorum poſteriorum comitiis interfuit) ſanctiſſimè vixit, uſque ad Urbis depopulationem: tunc enim podagrâ impeditus tutiorem locum adire non potuit. Quare irruentibus ſine duce ſine lege militibus, ab eis captus, tortus, opprobriis multis, innumeríſque laceſſitus injuriis omnia æquo animo Chriſti causâ pertulit. Poſt Urbis liberationem ex Urbeveteri literas à Clemente VII. à Franciſco I. Galliarum, & Henrico VIII. Anglorum Regibus accepit, quibus tum de Urbis, tum de ejus calamitatibus conquerebantur. Anconam deinde aëris permutandi gratiâ delatus, paucorum dierum intervallo fatis conceſſit die 23. Martij anno humanæ ſalutis vigeſimo octavo ſupra Milleſimum quingenteſimum. Cujus verendos cineres, Anconâ Romam tranſlatos, Templum Aræ Cœli excepit. Scripſit plurima Theologica, Aſcetica, Moralia, quæ in communi Urbis excidio deperdita memorantur.

In Urbis excidio malè habetur.

Ejus obitus.

Ejus meminêre Panſinius de Rom. Pontif. Leander Albertus in deſcript. Italiæ. Toſſignanus in Hiſt. Seraph. Lucas Waddingus in Annal. Min. Gaſpar Jongellinus in Elog. Card. Ord. Min. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardin. & alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

ÆGIDIO VITERBIENSI S. R. E. CARDINALE.

Ordinem Eremitarum S. Auguſtini ingreſſus, Vicarius primò generalis, deinde Magiſter eligitur.

XVIII. ÆGIDIUS, à Viterbo, unde prodiit, dictus Viterbienſis, pauperrimis, honeſtis tamen parentibus genitus eſt Anno ſalutis 1471. Sixto IV. Univerſalem Eccleſiam moderante. Hic adhuc impubes Ordinem Fratrum Eremitarum, regulam D. Auguſtini profitentium ingreſſus, doctore & duce Mariano Genezanenſi viro eruditiſſimo, ingenii facilitate ſenſim ita profecit, ut ſuperatis doctrinæ præſtantiâ Magiſtro & coæqualibus, *Theologiæ decus, & Ornamentum* meruerit appellari. Ordinis deinde ſui Vicarius primò generalis renunciatus; ac mox in conventu Neapolitano Patrum ſuffragiis ad ſummum Ordinis Magiſtratum evectus, à Julio II. Pont. Max. tum ad Venetos, tum ad Regem Neapolitanum ineundi fœderis cauſâ magno rerum emolumento Legatus eſt miſſus. Completis hiſce legationibus, ab eodem Julio Peruſium accitus, populum, ipſo audiente Pontifice, ad arma in Turcas ſuſcipienda tantâ verborum efficacia commonuit, ut plerique paſſim in medium forum proſilientes, correptis armis ſacræ militiæ adſcribi precibus contenderint.

Orator incomparabilis omnium animos ad ſalutaria commovet.

Tanta verò eloquentia, artéque dicendi præſtabat Orator Ægidius, ut cujusvis generis auditores, doctos, indoctos, mares, fœminas, juvenes, ſenes, Principes & plebejos, allato animis motu, quocunque vellet, propelleret. Selecta erant ejus verba, ſententiæ optimæ, dicendi vis maxima & admirabilis. Confluebant homines ex omnibus locis ad eum audiendum; nec ullus, niſi melior, & ad frugem correctus redibat. Concio ejus in Synodo Lateranenſi habita doctiſſimis ac graviſſimis viris admirationi fuit. Hanc Sadoletus ad Bembum ſcribens ſummis laudibus extollit his verbis: *Habes, Bembe, orationem Ægidii Viterbienſis, quam tanta ope expetiviſti; dignam illam quidem propter elegantiam, quæ ab iis potiſſimùm legatur, qui judicare aliquid de præſtantibus ingeniis poſſunt; ſed & alijs quoque commendationibus prælucentem, tum quòd magnâ authoritate Lateranenſis principia, Concilii auſpicata eſt; tum quòd ab eo viro dicta eſt, quem ego, & tu ſoliti ſumus ſæpè in ſermonibus noſtris clariſſimum hujus ſæculi tanquam obſcureſcentis lumen appellare.*

Sadoleti Cardinal. de eo judicium.

Omnifariâ ſcientiâ excultus, linguarum etiã peritiâ præſtat.

At non ſolùm Orator, ſed & Poëta & Hiſtoricus, & Philoſophus utplurimùm Platonicus, ac Theologus inſignis fuit, plurium linguarum Hebraicæ, Græcæ, Latinæ, Chaldaicæ, Hetruſcæ ad unguem peritus. Neque ſolùm in ſuggeſtu verè admirabilis, æquo judicio per omnes urbes Oratoriæ facultatis lauream merebatur, ſed etiam domi lepidiſſimis ſermonibus, ut ait Jovius, laudem ferebat ſuam. Erat enim ingenium ejus exquiſito literarum omnium delectu gnaviter inſtructum,

ctum,

Digitized by Google

ctum, ſic ut in omnes exemplorum caſus peramplas opes alacris & expedita memoria ſuppeditaret; facundiâ porrò tantâ diſſimulatis illecebris audientes ſemper exhilaravit, ac demulſit, ut ipſo concionante vel maxima Templa complerentur. Ante verò id tempus quo totius Eremitani Ordinis præfecturam conſecutus eſt, nonnunquam accidit, ut Patavii præclaris literis operam navans, factitata ab ſe feſtiva carmina ad lyram elegantiſſimè decantaret.

Ex Leonis Pont. epiſtolis liquet, quis quantúsque Ægidius fuerit?

Leo X. Romanus Pontifex nonnullas ad eum ſcripſit Epiſtolas, ex quibus conjectari licet, quanti ſit faciendus, quem prudentiſſimus juxtà ac eruditiſſimus Romanæ ſedis Antiſtes Leo magnis laudibus cumulavit. Placet illarum unam & alteram hîc ad Lectoris oblectamentum reſcribere.

Ægidio Viterbienſi Auguſtinianorum Eremitarum Magiſtro in Ciminios &c.

Mihi verò, & quòd Ordinem, familiámque tuam tantoperè commendas, eſt gratum: lætor enim, cùm video tibi eos, quibus præes, eſſe chariſſimos; & illud ipſum, de quo me admones, valdè probatur. itaque faciam, quod te velle intelligo; nam id mihi ſatis eſt ſcire me, ſcilicet velle te à me aliquid impetrare, qui omninò nihil potes jam aut velle ipſe, quod pulchrum, utile, & honeſtum non ſit; aut ab altero petere, quod non ſit petendum. Sed de eo etiam loquemur inter nos, cùm unà erimus; erimus autem antequam dies poſtulati tui veniat. Quòd autem cupis non invideri tibi illos exoptatiſſimos dies, latebráſque iſtas, equidem illud praſtabo, ut te non interpellem: ut verò tibi non invideam, facere non poſſum, tantis præſertim caloribus urbanis, qui jam incubuerunt. An tu cùm hoc æſtu in ſylvam illam denſam atque horridam te abdideris, in qua frigus opaciſſimum, vel meridianis horis ſentias? putas fieri poſſe, ut tibi non invideatur? Ego autem ſubinvideo, cùm multa, tum illud, quod ajs, tua te ſtudia, tuáſque literulas avidiſſimè repetentem mirabiliter juvari iſtâ loci, atque ſylvæ taciturnitate, & ſolitudine; in qua nihil, quod nolis, videas, nihil tuis auribus obſtrepet præter avicularum cantus, qui te etiam magnoperè & oblectent, & incitent. Quod cùm ita ſit, effice, ut extet fructus otii tui, ſcribe aliquid te dignum, quod profectò facis, rémque publicam, quam me hercle, tot annos ſermone quidem plurimùm, concionibúſque juviſti tuis, etiam ſcriptis juva; ſocióſque tuos, quibus domum iſtam cum fano tuâ impensâ exædificaſti, quam ſylva maxima circumfuſa undique quaſi tuetur, ne adiri temerè poſſis, ſic tuis præceptis inſtitue, ut quemadmodùm tu optimè omnium feciſti, ſic illi ſua ſtudia in communem utilitatem aliquando conferant. Quod tamen jam multi multis in locis faciunt, quos audio etiam ÆGIDIANOS vocari, de quo tibi gratulor: Sed hæc hactenus. Tu velim, quòd commodo tuo fiat, dum iſtic eris, ſcribas ad me quàm ſæpiſſimè; nam cùm me omnes tuæ literæ magnoperè ſemper delectent, omninò iis Ciminienſibus ita detineor, nihil ut mihi videatur, fieri poſſe delectabilius. Itaque admirabilis tua illa ſuavitas orationis, incredibiliſque facundia ad me iſtinc etiam amabilior proficiſcitur, ut loco ipſo augeri videatur. Dat. 9. Jun. Anno quinto. Romæ

Hortatur illum Leo ad aliquid elucubrandũ.

At ſequentibus literis clariùs, quanti Ægidium Leo Pontifex faceret, oſtenditur.

Eiuſdem Leonis ad Ægidium literæ.

Ægidio Viterbienſi &c. Cùm mihi Cornelius familiaris tuus dixiſſet, velle ſe ad te proficiſci, petereque, ſi quid vellem ad te literarum dare, hanc epiſtolam ſcripſi non tam quidem otioſus, nam id perrarò accidit; quàm cupidus legendi tuas, eáſque præſertim, quæ iſtinc veniunt. Olere enim mihi propemodùm videntur illam tuam, & æſculorum umbram, qua ſcribens tegeris, amœnitatem loci. His autem literis pro meo in te amore intelliges, cogitare me Senatum cogere, ut illum Ordinem augeam, aſciſcámque eo in

Allicit eum ad purpurã.

Collegio aliquot, qui mihi valdè probantur; aliquot etiam, quos Reſpublica neceſſitas poſtulat. Puto autem te cognoſcere cujuſmodi ea neceſſitas ſit; de eo velim, cogites, reſcribáſque mihi, quid ſentias; nondum enim ſtatuì quo die: Quod, cùm erit, faciam te de eo meis literis certiorem. Dat. 13. Kal. Quintil. Anno 5. Romæ.

Reſcripſit Ægidius ſummâ prudentiâ, & probavit Leonis conſilium. Leo verò has ad illum tertiò dedit literas.

Laudat ejus modeſtiam, à qua plurimi abſunt.

Ægidio Viterbienſi &c. Scripſeram ad te proximis literis, cogitare me Senatum vocare Cardinalium creandorum causâ; neque tamen ſtatutum mihi eſſe, quo die; ſed cùm ſtatuiſſem, tibi ſignificaturum. Eas ad literas tantummodò mihi reſcripſiſti, probare te conſilium meum, ſcire enim te, nihil me, niſi quod è Republica ſit, eſſe futurum. Ego verò ſcripſeram, ut eliceream abs te, cuperéſne ipſe in Cardinalium Collegium cooptari? id quoniam reticuiſti, vel pudore tuo, atque modeſtia, qua ſemper magnoperè abundas; vel quòd ejus rei nulla te cupiditas teneat. Utrumlibet lator, vel pudentem eſſe te, vel ambitione carere præſertim earum rerum, quarum adipiſcendarum deſiderio plerique ita ducuntur, ut etiam inſaniant. Itaque confirmaſti etiam tu quidem mihi tuo ſilentio conſilium meum; perdiù enim eſt, cùm te legere in Cardinalium Ordinem cogito, tum ut tuorum laborum magnâ cum Republica utilitate triginta totos annos ſuſceptorum hanc tibi

Eidem ſe purpuræ decus collaturũ ſpondet.

quaſi mercedem perſolvam, quàm poſſum maximè; tum ut te Reſpublica ſic utatur, ut ex te fructus uberrimos capere poſſit. Puto autem Reſpublicæ, majori & uſui & honori fore dignitatem tuam, quam tibi: Major enim atque illuſtrior jam eſt virtus tua, quàm quæ magiſtratu illo egeat. Ordo verò ipſe talibus viris, uti tu es, egere mihi quidem magnoperè videtur; Quare plus tu Ordini, quàm tibi Ordo ornamenti afferet. Efficiam igitur id nunc, quod dudum, ut dixi, meditor; téque cum reliquis, qui à me creandi ſunt, Cardinalem nominabo. Id erit Kalendis Quintilibus, quem ad diem mando tibi, ut Romæ ſis, ut te ſtatim videre, atque amplecti poſſim. Dat. 8. Kalend. Quintil. Anno quinto. Romæ.

Cardinalis creatur, & legatione Hiſpanica fungitur.

Ei ita Leo Pontifex: virtutem omnem liberaliter ornare ſolitus, honorem purpurei galeri cum titulo Presbyteri Cardinalis S. Matthæi detulit, quum Petruciana conjuratione, & Umbrico bello circumventus, ſacrum Senatum aut malignè aut ſegniter Principis injuriam ferentem ſupplere cogeretur. Exinde functus eſt legatione in Hiſpania, quando Selymô poſt debellatos Perſas, & duos Memphiticos Reges interfectos, nobis arma comminante, Chriſtianæ gentes ad ſacrum bellum excitandæ viderentur. Ægi-

Romæ moritur.

dius demum (poſtquam pluribus Eccleſiis Epiſcopus præfuiſſet; & duos ſummos Pontifices Leonem X. & Clementem VII. interjectis intervallis Viterbii ſplendidè ac honorificè excepiſſet) ſexageſimo ætatis anno ſubitâ oppreſſus pituitâ Romæ obiit 12. die Novem-

vembris anno ſalutis 1532. ſepultus in Eccleſia S. Auguſtini ante Aram Principem cum hac ſepulchrali inſcriptione.

D. O. M.

ÆGIDIO VITERBIENSI CARDINALI. GABRIEL VENETUS GENERALIS POSUIT.

Ejus epitaphium.

Ante ſacroſanctos cineres bona verba Viator
Dicito, divinus hic jacet ÆGIDIUS:
Qui potuit linguâ humanas inflectere mentes;
Et trahere hærentes fervidus ad ſe animos.
Quidquid pandit Arabs divinum, quidquid Erembus
Dives Aramæus occulit in tabulis;
Explicuit populis, & ſi quid ſpiritus ultrà
Sentit, adhuc ſanctum quid meditetur, habet.

Mortuus eſt eo ipſo anno, quando Clemens VII. Pont. Maximus Carolum V. Cæſarem Bononiæ iterum excepit, deſtinatus, optatúſque à multis ad Pontificatum (ſi vita longior fuiſſet) tanquam par ſummo oneri. Hinc feſtivè Latomus in eum ludens cecinit. *Pontificatu dignus judicatur.*

Et tua debuerat ſummos conſcendere honores
Virtus, & probitas, ingeniúmque ſagax.
Sed tuus obtendit Genius; fuge protinus, inquit,
Nunc formidatos truderis in ſcopulos.
Non eſt jam merces, ſed talio, ſumma referre:
Et tu pacem, alii belligerentur, amas.

Interim non defuerunt maledici, qui præclaram Ægidiani nominis famam fœdè traducerent, *quod pallorem oris ſumpto cumino, & ſuffitu udæ paleæ mentiretur, variáſque libidines cenſoria ſeveritate contegeret*: Quas demum malignus potiùs rumor, quàm ulla certi veſtigii relicta proles detexit. Fit enim plerumque, ut Jovius ait, quadam naturæ minimè benignâ ſorte, ut nulla abſolutæ virtutis præclara facies enitere poſſit, niſi aliquem vitii turpem nævum ad eluendam felicitatem oſtendat. *Perſtringitur à nonnullis.*

Multa ingenii ſui monumenta, eáque inſignia reliquit, quæ Romæ in Angelica Bibliotheca S. Auguſtini M. SS. ſe vidiſſe fatetur Andreas Victorellus; & ſunt *Ejus ſcripta.*

- Liber in tria priora Capita Geneſeos.
- Commentaria in quoſdam Pſalmos ad Leonem X.
- De Eccleſiæ incremento liber præclariſſimus.
- Dialogorum liber.
- Panegyris de viris Illuſtribus Conventûs Ilicetani.
- Hiſtoria viginti ſæculorum.
- Liber primus ſententiarum uſque ad diſtinctionem decimam ſeptimam ad mentem Platonis.
- Epiſtolarum familiarium ad Gabrielem Venetum Liber unus.
- Diverſarum ad diverſos libri ſeptem.
- Eclogæ ſacræ tres, quarum ſecunda de Ortu, tertia de Reſurrectione Domini.

Dictio-

Dictionarium, ſive liber Radicum.
Liber in Taghin l. ſigna facta ſuper literas Hebraicas Latinitate donatus.
Oratio habita in Concilio Lateranenſi.
Ode in Ægidii Romani laudem.
Item alia permulta Proſa & Carmine, vernaculâ & Latinâ linguâ exarata.

f *Ejus mentionem faciunt Antonius Sanderus in Elogiis. Joſeph. Pamphilus in Chronolog. Aubery in vita. Petrus Coretinus in Serie Epiſ. Viterbien. Paulus Jovius in Muſæo. Contelorius in Elencho Cardd. Victorellus, & Ughellius in addit. ad Ciac. Morerius in Dict. Hiſt. & alii.*

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

PAULO ÆMILIO CÆSIO
S. R. E. CARDINALE.

XIX. PAULUS Æmilius Cæſius, Romanus, Juris ſcientiâ clarus, Angeli Cæſii & Franciſcinæ Cardulæ, nobilium conjugum nobilis filius, paterno in oppido in Umbria primam lucem aſpexit die XI. Martii currentis tum anni 1481. Hic ut inter duodecim natos natu primus fuit, ſic primus aliis in ſua familia viam ad ſacram purpuram eruditione aperuit. Nam ex Canonico Baſilicæ Liberianæ primò; mox Vaticanæ; atque ex Protonotario Apoſtolico, & ſacræ Cancellariæ Regente, annum agens primum ſupra trigeſimum, à Leone X. eruditi hominis virtutem & merita æſtimante inter Diaconos Cardinales Titulo S. Nicolai inter Imagines cooptatus, ſignandis Gratiæ libellis præfectus eſt. Quem Stephanus Joanninenſis in Medicea Hiſtoria paucis hiſce verbis, ſummis laudibus exornat: *Accerſitur ad eamdem ſacrorum Patrum celeberrimam* Synodum (puta Lateranenſem ſub Julio II. inchoatam, & ſub Leone X. finitam) *& maximo quidem jure Paulus Caſius Romanâ dignitate adauctus, qui Divi Nicolai inter Imagines Cardineo galero à Divo Leone X. redimitus eſt. Hujus enim politioris vitæ inſtituta, obſervandique mores, atque peregregia ſcientia ſumma laus, Cardinei muneris expectationem promeruerunt: quique cùm ingenii dexteritate floreat doctrinâ abſolutâ, ſcientiâ multijugâ, ac gloriâ demum veriſſimâ ſuo ipſius jure Cardineo ſtemmate claret.*

Primus ex nobili Caſiorum familia ad purpuram aſſumitur.

Ejus elogiũ ex ſcriptione Medicea Hiſtoria.

Tres ſummi Pontifices in arduis negotiis ejus operâ utuntur.

Hadrianus VI. Leonis in Pontificatu ſucceſſor, cujus Comitiis interfuit, arduam Cardinalis Volaterrani cauſam, dum in Arce S. Angeli captivus detinebatur, Paulo Cæſio cum aliis duobus collegis diſcutiendam commiſit. Et Clemens VII. poſt Urbis direptionem, pacem cum Carolo V. Cæſare initurus, eundem Cæſari obſidem dedit. Redeuntem à Cæſare muneribus cumulavit, eique cum aliis ſelectiſſimis Purpuratis provinciam injunxit, exquirendi mo-

dum parandæ pecuniæ ad tuendam Eccleſiaſticam ditionem neceſſariæ. Paulus verò III. Clementi ſurrogatus, eundem cum duobus aliis Cardinalibus ad corrigendos univerſi Cleri Romani mores delegit: cúmque in Senatu Patrum de Concilio generali celebrando retuliſſet, ei dirigendo Cæſium cum duobus Epiſcopis, ac totidem Presbyteris Cardinalibus præpoſuit; ac denique Archipresbyteratu S. Mariæ Majoris donavit.

Pluribus Eccleſiis præſidet.

Porrò Eccleſiam Tudertinam Annos undecim Epiſcopus gubernavit; Narnienſem verò, Ortanenſem, Cervienſem, Maſſanenſem & Tolonenſem annis minimùm decem & quatuor: quas omnes & ſingulas diverſis temporibus redditibus, bonis pluribus, ac muneribus auxit. Has autem Eccleſias ſimul ac obtinuit, certas in ijs eleemoſynas inſtituit ad ſublevandas pauperum, viduarum pupillorúmque familias. Accidit aliquando ut non modò fructum nullum, ob continuas bellorum exactiones, ex aliquibus caperet, ſed etiam de ſuo multum addere compelleretur. Extant frequentes ejus Epiſtolæ ad Oeconomos, quibus ijs ſub gravi pœna mandat nullo caſu omitti debere pias ejuſmodi à ſe inſtitutas eleemoſynas, aſſerens: *Malle ſe carere, atque inopiâ opprimi, quàm eas imminui. Si lautiſſimè,* inquit, *agitare non potero, in illarum unâ humillimus vivam: non erunt tam multæ veſtes? contentus ero paucioribus. Victus ratio deſcreſcet? alam minorem familiam. Omnia denique faciam, priusquam iſta deſerantur.*

Ejus variæ pietatis & munificentiæ argumenta.

Cultûs divini provehendi ſtudioſiſſimus, ſarta tecta ubique Templa volebat; atque in ijs omni reverentiâ & devotione Sacerdotes munus ſuum obire. Extant manu ipſius deſcripta ſaluberrima inſtituta, quæ ſervari ſub interminatione amiſſionis beneficii decernebat. Alibi adverſus ſua decreta delinquentes pœnam pecuniariam ſtatuebat, quam appoſitiſſimam omnium eſſe ajebat ad continendos in officio ſuo Sacerdotes. Ejus verò decreta in compendium redacta ſic ſonant: *Ne quis ſtatis ac certis horis ad celebrandum hymnis & Pſalmis DEUM deſit. Ne quis alio, quàm qui Eccleſiaſticum decet, veſtitu tempore officii divini Eccleſiam intret, nec ante tempus diſcedat. Ne ad Pſalmodiam congregati, incompoſitè ac properanter recitent. Ne durante officio divino inter ſe fabulentur, aut diſcurrant. Ne Præfecto cæremoniarum adverſentur. Ne vicarios ſuos mittant, ſed ipſi, qui Titulum habent, canonicis functionibus interſint. Ne cum fœminis ſive in Eccleſia, ſive domi, ſive in foro ſcandaloſam converſationem habeant. In concubinatu deprêhenſi ſuſpendantur & mulctentur; non correcti penitùs amoveantur, nec ampliùs recipiantur.*

Ejusdem ſalubria decreta.

Per multa quoque juſſit Sacella & Oratoria ſuis impenſis exædificari, quæ etiamnum cum ejus inſcriptionibus & inſigniis apparent. Anglicanæ matrimonii cauſæ ab Henrico VIII. Rege adverſus Catharinam legitimam uxorem motæ, cum Thoma de Vio Cardinali præfuit, eámque ad jurium exigentiam in favorem Reginæ decîdit. Variorum Regnorum, Ducatuum, ac Ordinum Protectoris munere functus eſt annis plurimis. Cúmque Patres purpurati probè ſcirent, illum ſingulari prudentiâ, erudi-

Divortium Henrici VIII. Angliæ Regis improbat.

tione, praxi, ac pietate præditum eſſe, onus ei publicô ſuffragiô impoſuerunt, ut ſuo arbitratu Epiſtolis reſponderet, quæ ad Cardinalium Collegium mittebantur.

Liberalitatē in omnes promiſcuè exercet. In ejus aulam catervatim confluebant præter egentes Epiſcopos, & clientes tenuis fortunæ, literati omnes, quos non modò peramanter & liberaliter ſuſtentandos ſuſcepit; ſed & eorum inopiæ & rationibus quàm potuit munificentiſſimè conſuluit. Quo fiebat, ut cæteri Cardinales quoſpiam ejuſmodi nacti, omnes ad Paulum tanquam *ad portum fiduciæ* remitterent. Hinc ille optimarum artium cultus; hinc ſtudium illud conquirendorum ſignorum, comparandorum lapidum, ſartæ tectæ tuendæ vetuſtatis: qua in re nemo eum, licèt ſolertiſſimus, facilè ſuperavit. Nam poſt Urbis deplorandam cladem, cùm adhuc in Arce Hadriani cuſtodiretur; cùm ſuæ res omnes in incerto eſſent; cùm de ſalute deſperaret; nihil antiquiùs habuit, quàm curare ne *Antiquitatis cultor & aſſertor eximius.* priſcæ inſcriptiones, monumenta, ſtatuæ, tabulæ, aliáque id genus venerandæ antiquitatis documenta à militibus, tum omnia ſúſque déque vertentibus, perderentur, abolerentur, auferrentur, alienarentur. Quare meritò Janus Vitalis de illo hæc cecinit:

Si genitorem humeris quòd poſt everſa tuliſſet
Pergama Tros Iteros dicitur eſſe pius:
Qua, Tibi ſpes patriæ, lux & clariſſima CÆSI,
Debentur meritis nomina digna tuis?
Tu legis en ſolus lacrymoſa cadavera Romæ,
Et facis æternâ poſteritate frui.
Jani Vitalis de eo carmē. *Tu reparas quidquid caries abſumit & ignis,*
Et quidquid duro tempora dente terunt.
Vivæ Tibi ſpirant Romana robora molis,
Imperiis quorum vix ſatis Orbis erat.
Macte animo illuſtri, qui fracta, atque ore revulſa
Iſta tuæ patriæ non ſinis oſſa mori.

Ægrotans ope Deiparæ convaleſcit. Anno ſalutis 1527. in Urbis depopulatione multa indignè à militibus barbaris paſſus extremum vitæ periculum adiit; adeò ut à medicis depoſitus, facto teſtamento, omnes eum quaſi mox obiturum complorarent: voto tamen ſacratiſſimæ Virgini Lauretanæ concepto, cui à teneris addictiſſimus erat, præter omnium opinionem convaluit.

Habitabat ille in monte Quirinali, quam Urbis partem mirè amabat, ac cæteris omnibus ob aëris ſalubritatem, amœnúmque proſpectum præferebat. Ceſſaverat aliquandiu ab ambulatione, quam firmandis viribus adhibere conſueverat, ob pluvium tempus. Pridie nonas Auguſti derepentè ſereno cœlo conſpecto, confectis muneris ſui negotiis, ſolitam corporis exercitationem repetere *Qualiter deambulando mortem ſibi aſciverit?* inſtituit: extulit domo pedem, progreſſúſque eò eſt, ubi vulgus *Neronis Turrim* fuiſſe dicit, eminenti loco, atque imminenti Columnii ædibus: eo in ſpatio incedentem adiit vetus amicus ex Leonis X. quondam familia; cum quo, ut erat feſtivus, prolixum ſermonem

nem in ſeram uſque noctem deambulando conferre cœpit, cùm nihil jucundius audire poſſet, quàm facta, memoriámque temporum Leonis amiciſſimi Pontificis, eà ſermonis ſuavitate abductus, cùm adventantis noctis humidas auras perpeſſus, pedes madefactos præter conſuetudinem non curaſſet (fuerat enim delicatiſſimi inceſſûs, atque ubi paululùm progreſſus, ſi fortè ſudare incœpiſſet, aut per udum inambulans pedes affici ſenſiſſet, mox calceos, ac reliqua mutare inſtituit, ne quid humidum in corpus malè firmum penetraret) tum, inquam, fabulando intentus cùm pluviâ madefactum ſolum calcaret, mirabantur miniſtri, quòd ſolito diutiùs ibi conſiſteret, nec crepidas, calceóſve depoſceret; cúmque ad noctem domum reverſus, cum Juriſconſultis familiaribus ſuis, quos Auditores vocant, de more negotia interdiu omiſſa intentiùs tractaret; nec madefacta pedum integumenta mutaret, ac inſuper atrienſes coclas avidiùs ad cœnam manducaret, ſubitò correptus inteſtinis doloribus intra paucas horas vir optimus exſpiravit die 5. Auguſti, anno ætatis 56. Chriſti verò 1537. ſepultus ad S. Mariam Majorem in nobili familiæ ſuæ ſacello. Venenô Paulum à miniſtris porrectô confectum eſſe rumor habuit: at ſuſpicio dati veneni, etiam tormentis adhibitis, probari non potuit. Unde creditum, nimiâ illum corporis madefactione tum neglectâ interiiſſe. *Ejus obitus.*

Obiit verò tanto luctu, tantóque ſui deſiderio relicto, ut vix ulli, hoc contigerit. Non putabant Romani tantam apud alium reperiri poſſe vitæ innocentiam & æqualitatem; tantam ſermonis comitatem; tam faciles aditus, tam aſſiduis ſubſcribendis Gratiæ & Juſtitiæ libellis laboris tolerantiam; tam ſemper fidelem & opportunam ſupplicantibus promptitudinem. Prædicabant in eo ſingularem religionem ac pietatem; ſummam omnis juris peritiam & cognitionem; miram tractandæ Reipublicæ ſolertiam & intelligentiam, quam annis minimùm viginti incorruptâ nominis famâ, omnium cumulatiſſimè adminiſtravit. Domeſtici meminerant ſplendidiſſimam frugalitatem, manſuetudinem in univerſos, in ſingulos ſingularem beneficentiam: *Neque enim ipſi dolendum fuit*, inquit Ciaconius, *aut venia à familiaribus petenda, quòd in ipſos ſe liberalem non præſtitiſſet; cùm nemo ex iis eſſet, qui non aut viventis, aut morentis benignitatem ſenſerit.* Ita ille ſuos ſemper amavit, ſemper coluit, ſemper extulit, ut quàm honeſtiſſimos, ac, ſi fieri poſſet, etiam ſibi pares efficere ſtuduerit. *Omnigenâ virtute præditum, boni omnes lugent.*

Quod figuram ipſius corporis attinet, eâ fuit ſtaturâ, quæ neque magna, neque parva dici poſſet; colore ſubalbo, oculis vigore plenis, naſo decenter prominente, barbâ ſubnigrâ, non admodùm prolixâ, æqualiter genas veſtiente, crinibus non curtiſſimis uſus, facie decorâ ſed gracili, qualem pictura, & ſtatua ſepulchro impoſita præfefert. *Ejus formæ ſpecies.*

Scripſit plurima ad Juriſprudentiam. *Scripta.*

Ad Romanæ Curiæ praxim,

tione, praxi, ac pietate præditum eſſe, onus ei publicô ſuffragiô impoſuerunt, ut ſuo arbitratu Epiſtolis reſponderet, quæ ad Cardinalium Collegium mittebantur.

Liberalitatē in omnes promiſcuè exercet. In ejus aulam catervatim confluebant præter egentes Epiſcopos, & clientes tenuis fortunæ, literati omnes, quos non modò peramanter & liberaliter ſuſtentandos ſuſcepit; ſed & eorum inopiæ & rationibus quàm potuit munificentiſſimè conſuluit. Quo fiebat, ut cæteri Cardinales quoſpiam ejusmodi nacti, omnes ad Paulum tanquam *ad portum fiducia* remitterent. Hinc ille optimarum artium cultus; hinc ſtudium illud conquirendorum ſignorum, comparandorum lapidum, ſartæ tectæ tuendæ vetuſtatis: qua in re nemo eum, licèt ſolertiſſimus, facilè ſuperavit. Nam poſt Urbis deplorandam cladem, cùm adhuc in Arce Hadriani cuſtodiretur; cùm ſuæ res omnes in incerto eſſent; cùm de ſalute deſperaret; nihil antiquiùs habuit, quàm curare ne *Antiquitatis cultor & aſſertor eximius.* priſcæ inſcriptiones, monumenta, ſtatuæ, tabulæ, aliáque id genus venerandæ antiquitatis documenta à militibus, tum omnia ſúſque déque vertentibus, perderentur, abolerentur, auferrentur, alienarentur. Quare meritò Janus Vitalis de illo hæc cecinit:

Si genitorem humeris quòd poſt everſa tuliſſet
Pergama Tros Iteros dicitur eſſe pius:
Qua, Tibi ſpei patriæ, lux & clariſſima CÆSI,
Debentur meritis nomina digna tuis?
Tu legis en ſolus lacrymoſa cadavera Romæ,
Et facis æternâ poſteritate frui.
Tu reparas quidquid caries abſumſit & ignis,
Et quidquid duro tempora dente terunt.
Viva Tibi ſpirant Romanæ robora molis,
Imperiis quorum vix ſatis Orbis erat.
Macte animo illuſtri, qui fracta, atque ore revulſa
Iſta tua patria non ſinis oſſa mori.

Jani Vitalis de eo carmē.

Ægrotans ope Deiparæ convaleſcit. Anno ſalutis 1527. in Urbis depopulatione multa indignè à militibus barbaris paſſus extremum vitæ periculum adiit; adeò ut à medicis depoſitus, facto teſtamento, omnes eum quaſi mox obiturum complorarent: voto tamen ſacratiſſimæ Virgini Lauretanæ concepto, cui à teneris addictiſſimus erat, præter omnium opinionem convaluit.

Habitabat ille in monte Quirinali, quam Urbis partem mirè amabat, ac cæteris omnibus ob aëris ſalubritatem, amœnúmque proſpectum præferebas. Ceſſaverat aliquandiu ab ambulatione, quam firmandis viribus adhibere conſueverat, ob pluvium tempus. Pridie nonas Auguſti derepentè ſereno cœlo conſpecto, confectis muneris ſui negotiis, ſolitam corporis exercitationem repetere *Qualiter deambulando mortem ſibi aſciverit?* inſtituit: extulit domo pedem, progreſſúsque eò eſt, ubi vulgus *Neronis Turrim* fuiſſe dicit, eminenti loco, atque imminenti Columnii ædibus; eo in ſpatio incedentem adiit vetus amicus ex Leonis X. quondam familia; cum quo, ut erat feſtivus, prolixum ſermonem

nem in ſeram uſque noctem deambulando conferre cœpit, cùm nihil jucundius audire poſſet, quàm facta, memoriámque temporum Leonis amiciſſimi Pontificis, eâ ſermonis ſuavitate abductus, cùm adventantis noctis humidas auras perpeſſus, pedes madefactos præter conſuetudinem non curaſſet (fuerat enim delicatiſſimi inceſſûs, atque ubi paululùm progreſſus, ſi fortè ſudare incœpiſſet, aut per udum inambulans pedes affici ſenſiſſet, mox calceos, ac reliqua mutare inſtituit, ne quid humidum in corpus malè firmum penetraret) tum, inquam, fabulando intentus cùm pluviâ madefactum ſolum calcaret, mirabantur miniſtri, quòd ſolito diutiùs ibi conſiſteret, nec crepidas, calceóſve depoſceret; cúmque, ad noctem domum reverſus, cum Juriſconſultis familiaribus ſuis, quos Auditores vocant, de more negotia interdiu omiſſa intentiùs tractaret; nec madefacta pedum integumenta mutaret, ac inſuper atrienſes coclas avidiùs ad cœnam manducaret, ſubitò correptus inteſtinis doloribus intra paucas horas vir optimus exſpiravit die 5. Auguſti, anno ætatis 56. Chriſti verò 1537. ſepultus ad S. Mariam Majorem in nobili familiæ ſuæ ſacello. Venenô Paulum à miniſtris porrectô confectum eſſe rumor habuit: at ſuſpicio dati veneni, etiam tormentis adhibitis, probari non potuit. Unde creditum, nimiâ illum corporis madefactione tunc neglectâ interiiſſe. *Ejus obitus.*

Obiit verò tanto luctu, tantóque ſui deſiderio relictô, ut vix ulli, hoc contigerit. Non putabant Romani tantam apud alium reperiri poſſe vitæ innocentiam & æqualitatem; tantam ſermonis comitatem; tam faciles aditus, tam aſſiduis ſubſcribendis Gratiæ & Juſtitiæ libellis laboris tolerantiam; tam ſemper fidelem & opportunam ſupplicantibus promptitudinem. Prædicabant in eo ſingularem religionem ac pietatem; ſummam omnis juris peritiam & cognitionem; miram tractandæ Reipublicæ ſolertiam & intelligentiam, quam annis minimùm viginti incorruptâ nominis famâ, omnium cumulatiſſimè adminiſtravit. Domeſtici meminerant ſplendidiſſimam frugalitatem, manſuetudinem in univerſos, in ſingulos ſingularem beneficentiam: *Neque enim ipſi dolendum fuit*, inquit Ciaconius, *aut venia à familiaribus petenda, quòd in ipſos ſe liberalem non præſtitiſſet; cùm nemo ex iis eſſet, qui non aut viventis, aut morentis benignitatem ſenſerit.* Ita ille ſuos ſemper amavit, ſemper coluit, ſemper extulit, ut quàm honeſtiſſimos, ac, ſi fieri poſſet, etiam ſibi pares efficere ſtuduerit. *Omnigenâ virtute præditum, boni omnes lugent.*

Quod figuram ipſius corporis attinet, eâ fuit ſtaturâ, quæ neque magna, neque parva dici poſſet; colore ſubalbo, oculis vigore plenis, naſo decenter prominente, barbâ ſubnigrâ, non admodùm prolixâ, æqualiter genas veſtiente, crinibus non curtiſſimis uſus, facie decorâ ſed gracili, qualem pictura, & ſtatua ſepulchro impoſita præſefert. *Ejus formæ species.*

Scripſit plurima ad Juriſprudentiam. *Scripta.*

Ad Romanæ Curiæ praxim,

Ad ſubſcriptionem ſupplicum libellorum,
Ad decretorum explanationem ſpectantia.
Quæ tamen edita non ſunt.

De eo agunt Panvinius de Rom. Pontif. Carolus Catharius in Syllabo Advocat. Conſiſtorial. Paulus de Angelis in deſcript. Baſilicæ Liberianæ. Contelorius in Elencho Cardinalium. Aubery in vita. Ughellius in Ital. ſacra. Victorellus in addit. ad Ciac. Morerius in Dict. Hiſt. & alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE SALVIATO
S. R. E. CARDINALE.

XX. JOANNES Salviatus, Florentinus Patritius, Jacobo Salviato & Lucretia Medicea Leonis X. ſorore anno ſalutis 1490. die 24. Menſis Martij natus, præclaræ virtutis vir, vigeſimum ſeptimum nondum attingens ſuæ ætatis annum, ex Protonotario Apoſtolico à Leone X. inter Diaconos Cardinales coöptatur, ac præficitur Diaconiæ SS. Coſmæ & Damiani; primus, qui in nobiliſſimam Salviatorum familiam Vaticani Cardinis ſplendorem intulit. Is in fratrem habuit Bernardum, virum belli gloria & animi fortitudine inclytum, qui poſteà ſub Pio IV. Anno ſalutis 1560. purpurâ ornatus eſt. Joannes rerum gerendarum apprimè gnarus, variis Legationibus ad Principes Europæos obitis magnam ſui nominis gloriam comparavit. Henrici II. Gallorum Regis affinis, & Coſmi Magni, primi Hetruriæ Ducis patruus fuit. Sub Clemente VII. Apoſtolicæ Sedis nomine, legatione functus eſt Parmæ & Placentiæ: tum in Gallia ad Regem; exinde ad Cæſarem in Hiſpania, iterùmque in Gallia eo ipſo tempore, quo Urbs à Cæſaris exercitu capta, expilata, ac propè diruta fuit. Clemente VII. injuſtæ cuſtodiæ injuriâ vexato Legatus Apoſtolicus, Galliæ Regem Franciſcum demiſſo exoravit animo, ut Pontificem extremè afflictum coacto exercitu, pulſis Urbe Cæſarianis, in libertatem aſſereret. Pro pace iterum in Hiſpaniam ad Carolum V. Imp. de Patrum conſenſu deſtinatus, conſultò renuit eò ire; ne & ipſe, quemadmodum aliis Cardinalibus obtigerat, ad Romanæ Eccleſiæ dedecus in Cæſaris poteſtatem veniret. Toleti dum eſſet Anno noſtræ ſalutis 1525. ſedis Apoſtolicæ à latere Legatus, inter alia obſequiorum genera, quibus tenerrimum ſuum erga Deiparam Virginem pietatis ſenſum declaravit, Bullam edidit, qua Toletanæ Confraternitati ſub Titulo *Immaculatæ Conceptionis* inſtitutæ Crucem publicæ deferendi jus conceſſit.

Primus ex ſua familia Cardinalis creatur.

Variis legationibus fungitur.

Pius in Deiparam Virginem.

Sub Paulo III. ex Diacono Cardinali Epiſcopus Albanus, Sabinus, ac Portuenſis extitit. Julii III. Delegatus portam D. Pauli *Sanctam* dictam Anno Jubilæi aperuit. Regale palatium, quod à

fami-

familia Corgna emerat, apud ſanctum Spiritum in Saxia à fundamentis conſtruxit, ornavítque: alii tamen, ſed perperàm, in Bernardum fratrem hujuſce palatii fabricam referunt. *Vir ſanè*, ut Stephanus Joanninenſis ſcribit, *omnium ſententiâ, perſpicuâ ingenii acie dexterrimus, & illuſtri germine clarus, mirâ prudentiâ inſignitus, & omni prorsùs virtutis ſplendore percelebris, varióque ſcientiarum genere eminentiſſimus.* Qui cùm eſſet, publicô judicio, cujúſque ingenuæ artis aſylum, Literatorum omnium (quorum jugi conſuetudine mirè delectabatur) ſe defenſorem præbuit adeò, ut ii ferè omnes ad ejus lares, veluti ad certiſſimum præſidii ſimulacrum pro ſua quiſque utilitate confluerent. Lilium Giraldum, Baptiſtam Pignam, Gregorium Corteſium, Ludovicum Arioſtum, & Gagium, viros illa ætate doctiſſimos in deliciis habuit, qui etiam ipſi tanquam literatum Patrono nobiles ſuos ingenii fœtus inſcripſerunt. Hunc præ primis ſummis laudibus celebrat Jacobus Sadoletus doctiſſimus Cardinalis, quem *virum ingenio clariſſimum, moribus ornatiſſimum humanitate, doctrinâ, modeſtiâ, continentiâ, vita integritate, omnique virtute præſtantiſſimum appellat.* Huic quoque Thereſia Foſcaria, doctrinæ laude celebris matrona, geſta Divi Franciſci Umbrigenæ verſu Heroico à ſe conſcripta dedicavit, quem in Præfatione his verbis alloquitur.

Vir à multis virtutib. commendabilis.

Literatorū Mæcenas maximus.

Thereſia Foſcaria eidem geſta S. Franciſci nuncupat.

Auguſte Antiſtes, quo ſoſpite Romula Sedes
Inclyta honoratum tollit in aſtra caput;
Ne vana interdum pertentent otia mentem,
Ingeniúmque gravi torpeat inde ſitu;
Accipe, quæ facilis jam luſimus antè Camænâ;
Carmina non animo diſplicitura tuo.
Hic vitam; hic mores, & grandia facta videbis,
Umbrigena cecinit, quæ mea Muſa tibi.
At ſi quid doctas erratum offenderit aures,
Corrige, nam ut placeam, diſplicuiſſe dolet.

Interfuit Joannes Salviatus Cardinalis plurium Pontificum Comitiis, Hadriani ſcilicet VI. Clementis VII. Pauli III. & Julii item III. In interregno Pauli III. penè ſummus Pontifex ab omnibus acclamatus, Petri Cathedram procul dubio aſcendiſſet, niſi tanquam Regis Gallorum propiorem affinem, nimiúmque fautorem Carolus V. Imper..or ab ea dignitate arcendum curaſſet. Tanti ſæpè intereſt, dum Principibus ſtudemus, affectum temperaſſe.

Regi Galliæ ſtudens, à Pontificatu arcetur.

De Eccleſia, & literaria fruge benè meritus vitalem lucem apoplexiâ tactus amiſit Ravennæ, Quinto Kalend. Octobris anni 1553. ætatis 63. Ejus cadaver, à Gallis maximè defletum, Ferrariam delatum in Templo maximo honorificè reconditum eſt.

Scripſit varii generis opellas, inter familiæ ſuæ MM. SS. pro Theſauro aſſervatas.

Ejus obitus & ſcripta.

Laudant eum Panvinius de Rom. Pontif. Hieronymus Rubæus in Hiſt. Ravennat. Franciſcus Guicciardinus in Hiſtor. Aubery in vita. Marraccius in Purpùra Mariana. Contelorius in Elencho Cardinal. Ughellius in Ital. Sacra. Stephanus Joanninenſis in Monarchia Medicea. Morerius in Dict. Hiſt. Et alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

AUGUSTINO TRIVULTIO S. R. E. CARDINALE.

XXI.

Per varios dignitatum gradus ad purpuram aſcendit.

AUGUSTINUS Trivultius illuſtri proſapiâ Mediolani natus, à puero ea ſcientiæ ac virtutis ſpecimina dedit, quibus facilè ad ſummos honores eniti poſſet. Hinc ex Abbate Montis frigidi Cubicularius primò Julii II. deinde ex Cubiculario Protonotarius Apoſtolicus; demum ex Protonotario Diaconus Cardinalis S. Hadriani à Leone X. eſt renunciatus. Multa in eo eminebant ſuſpiciendæ virtutis decora, patriæ nobilitas, ſplendor generis, oris venuſtas, ingenii acumen, judicii præſtantia, eloquentiæ ſuavitas, eruditio, prudentia, gravitas, Principum gratia, opes, & auctoritas: quibus egregiis dotibus ſuffultus, veluti quibusdam gradibus ad plures ſenſim Epiſcopatus conſcendit, nimirùm Tolonenſem, Petragoricenſem, & Maſſilienſem in Gallia; Bobienſem, Aſtenſem, & Novarienſem in Ducatu Mediolanenſi; Rhegienſem in Calabria; Brugnatenſem in Liguria; & nonnullorum teſtimonio ad Archiepiſcopatum Mediolanenſem: Quos omnes dignâ Præſule prudentiâ diu & integrè moderatus eſt. Functus eſt legatione Gallica nomine Pontificis ad Franciſcum Regem; immò poſt Scaramutiæ Cardinalis Trivultii obitum, Regnum Gallicum ejus fidei, tutelæque à Rege traditum, in eo Patronum habuit omnium fideliſſimum. Quare Gallicarum partium ſtudioſus ad inſtantiam Regis Franciſci Cardinali Farneſio, ut in Romanum Pontificem eligeretur, modis omnibus favit: Qui ſub nomine Pauli III. ſummam rerum adeptus, Trivultium mox Legatum in Gallias miſit; ut de pace cum Rege & Carolo V. tranſigeret; quamquàm obluctante Carolo, quod Trivultium ſuſpectum haberet, nihil pro Gallo obtinuerat.

Multis virtutib. conſpicuus, multis pariter honoribus cumulatur.

Gallicarum partium ſtudioſus, Carolo V. ſuſpectus redditur.

Laudatur à multis virtutibus.

Romam è Gallia re infectâ regreſſus, dignitate qua poterat; ſapientiâ, qua auctus erat, ad aliorum commodum & Reipublicæ bonum utebatur: Animo, ſtudio, curâ, diligentiâ, pro Pontificis Romani dignitate, & Apoſtolicæ Sedis auctoritate excubabat. Humanitate ſingulari excellens, *prudentiſſimus* à Bembo; *ſapientiſſimus* à Sadoleto; *impensè ſtrenuus & eruditus* à Giberto appellatus. Doctiſſimum & multis nominibus clariſſimum Cardinalem Thomam de Vio (cujus vitam n. 94. deſcripſimus) tenerrimè dilexit, dignúmque ſupremâ thiarâ non ſemel pronunciavit.

Ejus obitus.

Abiit è vita Trivultius Cardinalis Romæ prid. Kalend. Aprilis, ut referunt acta Vaticana, anno ſalutis 1548. ſepultus in Æde S. Mariæ de Populo ad portam Flaminiam. Ejus ditiſſima ſpolia cum ingenti ære ad Paulum III. pervenêre, quòd inteſtatus deceſſiſſet.

Scripſit Hiſtoriam Romanorum Pontificum, & Cardinalium gravi & eleganti ſtylo; quam tamen morte præventus, typis mandare

dare, ut optaverat, non potuit. Cujus teſtimonio Alphonſus Ciaconius in vitis Romanorum Pontificum ſæpiſſimè uſus invenitur. De eo verò Onuphrius Panvinius, præſtans Eccleſiaſticarum rerum Hiſtoricus, hæc ad poſteros tranſmiſit: *Omnium, qui in hac parte deſudarunt, ſine controverſia princeps fuit* Auguſtinus Trivultius Mediolanenſis, Diaconus Cardinalis Hadriani, *qui indefatigabili propemodum ſtudio per univerſas Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ, & Germaniæ urbes diligentiſſimè omnia, quæ ad Hiſtoriam Romanorum Pontificum & Cardinalium pertinent, conquiſivit, & magnis propoſitis præmiis conquiri fecit: Cujus in eam rem egregio & laudabili labore præcipuus & perpetuus comes extitit Antonius Lalius, ejus, ni fallor, Secretarius; quorum lucubrationibus & vigiliis præcipuè uſus ſum in ea Romanorum Pontificum & Cardinalium parte, quæ eſt ab Urbano VI. ad Paulum IV. &c.* Ad hunc Cardinalem innumeræ ſunt doctiſſimorum illius ævi virorum literæ, quarum plurimæ inter illas Principum editæ leguntur.

Scripſit Hiſtoriam Romanorum PP. & Cardinalium.

Agunt de eo Jacobus Sadoletus & Petrus Bembus in Epiſt. Petrus Abelius in Gallia Chriſtiana. Contelorius in Elencho Card. Ludovicus Jacobus à S. Carolo in Bibliotheca Pontif. Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia in Hiſtor. Pedemont. Ughellius in Ital. Sacr. Victorellus in addit. ad Ciac. & plures alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

ALBERTO MARCHIONE BRANDEBURGENSI S. R. E. CARDINALE.

XXII.

ALBERTUS Marchio Brandeburgenſis, Joannis Magni Marchionis S. R. I. Electoris filius, & Joachimi pariter Electoris frater, natione Germanus, Princeps alti ſanguinis, avitæ virtutis, pietatis, & ſapientiæ ſplendoribus longè clariſſimus, ex Canonico Moguntino, ac Trevirenſi Archiepiſcopus primò Magdeburgenſis & Germaniæ Primas; deinde Moguntinus Archiepiſcopus, Uriele Archiepiſcopo mortuo, communi ſuffragio à Moguntinis Canonicis unâ omnium ſententiâ & voce electus die 9. Martii anni 1514. duabus ſimul Archiepiſcopalibus Sedibus gubernandis (quòd nulli hactenus Principum contigerat) Leonis X. favore & conſenſu præfuit. Adminiſtraſſe etiam Halberſtatenſem Epiſcopatum à Scriptoribus Germaniæ memoratur. Hunc omni virtute, pietate, doctrinâ & auctoritate ornatiſſimum Leo Pontifex Max. ad preces Maximiliani I. Imperatoris Presbyteris Cardinalibus adſcripſit die 24. Martii anni 1518. Quem tamen, teſte Blaſio de Ceſena, eâdem die non publicavit; quâ autem die fuerit promulgatus, non aperit ille: Scimus tamen ex monumentis Vaticanis, atque ex Jacobi Manlii Cæſarei Hiſtoriographi tum viven-

Princeps alti ſanguinis; maximis dignitatibus præfuit in Germania.

Ob multas virtutes purpurâ inſignitur.

ventis relatione hiſtorica illum Auguſtæ Vindelicorum die prima Auguſti ejusdem anni à Thoma de Vio Cardinali Sedis Apoſtolicæ Legato rubrum galerum, ipſo Cæſare præſente, maximo apparatu ſuſcepiſſe. Qua occaſione Apoſtolicæ literæ ad ipſum Albertum datæ, publico in conſeſſu, Legati juſſu per Alberti Cancellarium lectæ ſunt hujus tenoris:

LEO PAPA X.

Leonis X. literæ ad Albertum Cardinalem creatum datæ.

Dilecte Fili Noſter Salutem & Apoſtolicam Benedictionem. Fraternitatem tuam, quæ ex illuſtri Brandeburgenſi proſapia, & in Germania vetuſtiſſima, magníque ponderis familia ortum ducit, quaq́ clariſſimorum Progenitorum ſuorum veſtigia ſecuta, de Nobis, ſanctâq́ Sede Apoſtolica benè mereri ſemper ſtuduit, ad ſummum Cardinalatûs honorem, quo nullus major à Chriſti Vicario concedi poteſt, & ipſam per ſe dignam, & à chariſſimo in Chriſto filio Noſtro Maximiliano Electo Imperatore Nobis per literas ipſius, & Nuncios ſæpè, ac vehementer commendatam promovere ſtatuimus. Id ut nacta temporis atque rerum opportunitate faceremus, ex qua Noſtro deſiderio, & tuæ fraternitatis dignitati, atque decori magìs conſultum videretur; Ea nunc Nobis viſa eſt hujus temporis non ſolùm commoda, & honeſta, ſed etiam laudabilis occaſio, in qua de expeditione ſanctiſſima contra ſalutiferæ Crucis hoſtes agendum eſt, & fraternitas tua tanto honore ornata magìs de Nobis, Chriſtianáque Religione benè mereri poſſit. Itaque hæc Noſtra nunc de te promotio non ſolùm grata, ſed etiam perjucunda tibi longè magìs eſſe debet; quòd circumſpectionis tuæ fide, Religione, & devotione erga Nos, & dictam Sedem, exigentibúsque tuis meritis, & præclaris virtutibus, te ſolùm in magno numero Cardinalium creavimus. Nos quoque in bonorum omnium operum Satore, & te ſpem locavimus, quòd ſi antehac de Nobis, de ſancta Apoſtolica Sede, & Republica Chriſtiana benè mereri ſtuduiſti; jam jam eo majore, alacrioréve animo, tuo officio, atque Noſtris piis deſideriis ſatisfacere poteris, quo ſacratiore ac digniore munere ornatus eris.

His Cardinalem creat; hortatúrque eum, ut tanto muneri dignè correſpondeat, & Legatum Apoſtol. ſalutaria ſuadentem benignè audiat.

Te igitur ad omnipotentis DEI, & totius Curiæ cæleſtis laudem & gloriam, perſonaq́ tuæ ornamentum, clariſſimaq́ Marchionum Brandeburgenſium proſapiæ perpetuum decus, & amplitudinem hac die 24. Martii in Conſiſtorio noſtro ſecreto de aliorum venerabilium fratrum Noſtrorum S. R. E. Cardinalium conſilio pariter, & aſſenſu in Cardinalem creavimus. Supereſt, ut tu, qui ex Moguntienſi Elector Imperii, & Magdeburgenſi Eccleſiis Germaniæ Primas in Eccleſia, & agro Domini magnus, & dives eras, atque es, nunc Cardinalatûs onere atque honore decoratus, quid dignitas ea ſibi velit, quid DEUS ipſe abs te poſtulet, intelligas; & ſedulò mediteris, quid te deceat; atque etiam dilectum filium Noſtrum Thomam titulo S. Sixti Presbyterum Cardinalem Legatum Noſtrum de ſanctiſſima & perneceſſaria expeditione contra perfidiſſimos fidei Noſtræ hoſtes, & Chriſtianorum ſanguinem, deletionémque ſitientes pertractaturum, & noſtro nomine curaturum, ejúsque pias & optimas perſuaſiones, & ſana conſilia, quæ Noſtra ſunt, audias: Ea quoque executioni debita mandes; ut quæ pulchrior totius Orbis Europæ pars, jam parva conſpicitur, non ſolùm diebus Noſtris ab impiorum manibus ſervetur, ſed illorum imperium, ſæváque poteſtas, vel ad ſanctam fidem convertatur, vel eruatur. Qui verò Nos, & ſancta, piáque vota Noſtra ſequentur, rectam

viam

viam ingreſſi, promiſſa felicitatis æternæ præmia conſequantur. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris die 8. Maij 1518. Pontificatûs Noſtri anno ſexto.

Albertus itaque ſolemni ritu & pompa in Cardinalem inauguratus, præſtito de more fidelitatis Sacramento, Titulum primo S. Chryſogoni, deinde S. Petri ad vincula, aliàs Eudoxiæ, obtinuit. Fuiſſe in Alberto Cardinali complura laude digniſſima erga Deum, & Sanctorum cultum diſertis verbis teſtatum reliquit Joannes Trithemius, ejus ævi ſcriptor non contemnendus, in fine Hiſtoriæ S. Maximini. *Dominus Albertus*, inquit ille, *ex Marchionibus Brandeburgi Princeps nobiliſſimus, Moguntinæ, & Magdeburgenſis in Saxonia Eccleſiarum inſignium Archiepiſcopus, atque Primas Germaniæ Reverendiſſimus Chriſtique devotiſſimus Archipræſul, cùm cultor, & amator, & venerator Sanctorum Dei maximus eſſet, reliquias & ſacra eorum buſta ſummâ cum veneratione ſemper ubi licuit, inquiſivit de pulvere cum honore levans, auro & argento veſtivit; honorem quoque debitum ſingulis exhibuit, & omnem memoriam eorum feſtivè celebravit. Mox enim ut ſummi Pontificatûs duplicem apud Germanos, Domino providente, apicem conſcendit, totum ſe Chriſtianæ Religioni mancipavit; actus Epiſcopales, præter multorum Præſulum conſuetudinem, in perſona frequenter propria devotiſſimè obivit; Ordines contulit; Miſſas ad altare ſolemniter ſæpiùs decantavit; conſecravit Eccleſias; benedixit Abbates; habitum publicè deferebat Epiſcopalem locis atque temporibus ſuis; & nihil omiſit eorum, quæ ad Chriſtiani Antiſtitis ſacroſanctum videbantur pertinere officium. Summa ejus delectatio ſemper in obſequio divino, in celebrandis ad altare myſteriis Sacroſanctis, in ordinandis quoque, & venerandis magnificè reliquiis Sanctorum fuit: Vir ipſe pudicus, pius, ac continens Cleri incontinentiam & lubricitatem ſanctiſſimis legibus coarctavit &c.*

Hoc honore auctus, qualiter ſe geſſerit, Trithemius coætaneus ſcriptor cum laude commemorat.

Hanc eximiam erga divinum cultum obſervantiam & voluntatem toto deinceps vitæ ſuæ tempore (ut author eſt Nicolaus Serrarius in Moguntina Hiſtoria) retinuit; & magis magiſque demonſtravit, prout tot, ac tanta ejus in Eccleſias plurimas, ſed Metropolitanam Moguntinam potiſſimùm, collata munificentiſſima dona teſtantur. Quare devoto animo, quo in divinum cultum propenſiſſimè ferebatur, ſæpè ſæpiùs cum Regio Pſalte dicere conſueverat: *Domine, dilexi decorem Domûs tuæ.*

Divinum cultum ad mortem uſque addictiſſimus.

Maximiliano I. Imperatore anno ſalutis 1519. vitâ functo, magnoperè ſatagebat Albertus Cardinalis, ut quum in Franciſcum I. Romani Imperii percupidum corrupti nonnullorum Principum animi inclinarent, eos ad Auſtriacam Domum revocaret; ſuâque tandem Sapientiâ, induſtriâ, fide, eloquentiâ, & authoritate perfecit, ut ab Electoribus ad ſanam mentem reductis, unanimi voto Francofurti Carolus V. rejecto Gallo eligeretur. Qua de re extant nonnullorum inſignium virorum diſertiſſimæ orationes, & præconia, quibus Alberti nomen in cœlum uſque efferunt. Is quoque furentem ea tempeſtate Martini Lutheri inſaniam magna ex parte repreſſit; quem cùm ſuis literis & exhortationibus ad meliorem frugem reducere non poſſet, divino incenſus zelo diris execrationibus devovit. Quare pios, doctóſque omnes, ſed præcipuè conſurgentis Societa-

Carolo V. ad Imperiū egregiè ſuffragatur.

Lutheri inſaniam Petri Fabri operâ ut cunque reprimit.

cietatis Jesu Patres intimo ſenſu dilexit; omniáque ſua illis ſtudia ad firmandam avitæ Religionis fidem contulit, introductâ in Germaniam, maximo periclitantium animarum emolumento, eorum Societate. Petrum Fabrum inſignem Theologum, unum ex primis Ignatii Loyolæ ſociis, Moguntiam vocatum liberaliſſimè aluit; ejus colloquiis non modò ſummoperè delectatus, ſed & ejusdem operâ ad convellendam impii Lutheri hæreſim ſtrenuè uſus. Unde mendacii & impoſturæ convincitur Jacobus Hoffmannus Baſileenſis, dum in ſuo Lexico univerſali comminiſcitur, Albertum Cardinalem Magdeburgi anno ſalutis 1524. excitô Lutherô Reformationem inſtituiſſe: & anno 1536. ſubditis Civitatibus, & Nobilitati in Diœceſi Magdeburgenſi & Halberſtadenſi liberum Religionis exercitium permiſiſſe. Quî enim fieri potuit, ut vir Romanæ Eccleſiæ addictiſſimus, ejusdémque Cardo & zelator maximus, impiam Lutheri Reformationem Magdeburgi aut inſtituerit, aut liberum Religionis exercitium ſuis in terris permiſerit, qui tanto ſtudio conquiſitos Societatis Patres ad arcendam Lutheri inſaniam, ad conſervandam in priſtino vigore fidei Religionem primus in Germaniam introduxit? Calumnias loquitur Hoffmannus, inſanis non ſanis perſuadendas.

Vindicatur ab Hoffmanni calumnia.

Moguntiæ piè moritur.

Cæterum Albertus prudentiâ, fide, eloquentiâ, dexteritate (ut ex Serrario Ciaconius loquitur) inſtructus, cum doctrinâ pietatem, modeſtiam, manſuetudinem, temperantiam ſemper conjunxit; Religionem verò avitam, quam *pupillam oculi ſui* appellare conſueverat, incorruptam, ſartam tectam uſque ad ſupremum Spiritum perpetuò coluit, ac retinuit. Deceſſiſſe eum ex humanæ hujus vitæ ſcenâ ſacris Eccleſiæ myſteriis ritè præmunitum Moguntiæ octavo Kalend. Octobris, anno ab orbe redempto 1545. ætatis 55. Serrarius affirmat, poſitúmque fuiſſe in primariâ Æde ſacrâ ſub rubri marmoris lapide, in quo hæc ter inciſa, nunquam è memoriâ mortalis poſteritatis, ſi quidem ſapere velit, deponenda vox Germanica: ALLE HERNACH, id eſt, *Omnes ſequentur.* Ad latus verò ſepulchri imago ejus affabrè facta cum tabula marmorea cernitur, in qua hæc inſculpta carmina leguntur.

Ejus funebre elogium.

ALBERTUS jacet hoc loco ſepultus,
Qui de ſanguine Regio creatus
Lumen Cardinei fuit Senatûs;
Qui virtute, potentiáque rexit
Magni Saxonicas Othonis Urbes;
Et Moguntiaci fluenta Rheni.
Nil Germania majus habebat:
Nam de litibus, arduíſque rebus
Conventus ubi Principes agebant.
Verbis promptus, & elegante linguâ
Totum Conſilio ſuo Senatum
Rexit, — — — —
Ac tot diſſidiis ubique motis,
Terrarum benè conſulebat Orbi,
Pacis ſuaſor erat, quieta pacis
Sævis otia præferebat armis.

Quis

Digitized by Google

Quin & juſtitiæ tenax, & æqui
Dignas ſontibus irrogare pœnas,
Complectíque bonos, & innocentes
Mitis non ſecus ac parens ſolebat.
Nec fulvum ſibi congregabat aurum,
Doctos munera conferens in omnes,
Diſpenſabat opes, manúque largâ
Sacras Pieridum fovebat artes.
Hunc lugubria tectus ora velo
Albis, Rhenus, Hanelus hunc peremptum
Fontis Pegaſei cohors, & omnis
Eſt Reſpublica proſecuta fletu.

Teſtamento ante obitum condito, multa aureorum millia cùm in pauperes, tum in pia loca diſtribui juſſit. Templum ac Cœnobium S. Petri ad Vincula impenſis propriis inſtauravit, redditibúſque ac donis ampliſſimis auxit & exornavit, quemadmodum inſcriptione ſubjectâ, etiamnum extante, docemur. *Munificus in Deum, ſuperos & homines.*

Auxit hoc Monaſterium, & ornavit mirificè Templum
CARDINALIS ALBERTUS MARCHIO BRANDEBURGENSIS, Archiepiſcopus Moguntinus, & Magdeburgenſis, Primas Germaniæ, Adminiſtrator Halberſtatenſis.

Alberti Cardinalis numiſma aureum vidiſſe ſe in Muſæo Caroli Antonii à Puteo teſtatur Oldoinus; in cujus prima facie ipſius Cardinalis effigies & nomen; in altera ſequens Lemma expreſſum conſpicitur: *Dominus mihi adjutor, quem timebo?* Huic Cardinali Leo X. Pont. Max. ſcripſit, quando culparum omnium remiſſionem erogantibus bona in Turcicam expeditionem, vel auxilium præſtantibus promulgavit; cujus rei provinciam in Germania ipſi, tanquam Primati, frendente licèt Luthero, commiſit. In literis vero ad ipſum datis hæc inter alia habet: *Amo enim te, fratrémque tuum* (Joachimum ſcilicet Marchionem Brandeburgenſem) *mirificè; tantíque utrumque facio, quantùm utriuſque virtus, atque dignitas meretur, & poſtulat.* *Quanti illū Leo fecerit?*

Edidit Albertus egregia ſtatuta pro Cleri reformatione.
Decreta adverſus Novatores, Lutherum, & aſſeclas. *Ejus ſcripta.*
Sermones item ſacros ad populum frequenter habitos.
Epiſtolas ad varios &c.

Eum celebrant Panvinius de Rom. Pontif. Henricus Albi in Elog. Card. Laurentius Surius in Hiſt. temp. Bruſchius de Archiep. Mongunt. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardin. Spondanus in Annal. Eccleſ. Victorellus, & Ughellius in addit. ad Ciac. Jacobus Manlius in Hiſt. Morerius in Dict. Hiſt. Hoffmannus in Lexico univerſali, & alii plures.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

ERALDO A MARKA
S. R. E. CARDINALE.

Nobiliſſimis ortus natalibus, multis virtutibus eminet.

XXIII. ERALDUS, ſeu HERARDUS à Marka, Germanus, ortum duxit à Roberto I. & Joanna, Comitibus è Marka &c. (quorum familiæ & nominis duo Roberti fuêre Franciæ Polemarchi, Pater, & Filius, Sedani Principes, Duces Bouillonæi) tum generis nobilitate, tum majorum ſuorum Adolphi, & Engelberti à Marka Epiſcoporum præclaris pro Eccleſia geſtis illuſtris. Eraldum eximia præprimis indoles; optima corporis conſtitutio; magnum & acre ingenium; literarum ſacrarum, humanarúmque non vulgaris cognitio; judicium; eloquentia; & ante omnia omnibus in rebus maxima animi moderatio cum affabilitate morúmque comitate conjuncta ſummoperè commendabant.

Eligitur Epiſcopus Leodienſis.

Eximiis hiſce corporis & animi dotibus clarus, Anno ſalutis 1505. ex Protonotario Apoſtolico communi Canonicorum ſuffragio electus eſt Epiſcopus Leodienſis. Qui mox ut nuncium electionis ſuæ percepit, in Carthuſiam Montis Dei in diœceſi Rhemenſi ſitam conceſſit, ut ſe per totam Quadrageſimam ad dignè ſumendum ſacerdotii characterem jugiter diſponeret. Sacerdotio inauguratus triginta aureorum millia à Roberto Markiano Sedani Principe pro neceſſariis ſibi in Pontificatûs initio peragendis accepit. Exinde maximo ſtipatus nobilium virorum comitatu, inter quos tres fuêre Principes Marckiani, Leodium ingenti civium lætitia, & apparatu ingreſſus, per arcus triumphales ad Ædem D. Lamberti deductus eſt. Hic ſtatim in exordio ſui regiminis ad ſacra converſus, corruptos Cleri mores per edicta correxit; regularem diſciplinam in Cœnobio S. Huberti collapſam reſtituit; jacentem in foro juſtitiam, potentum dominatu pænè oppreſſam, erexit; epidimiæ morbo laborantibus incredibili charitate opem tulit; ſacris Virginibus ad diſpendium uſque pudoris impugnatis paternè conſuluit; profligatæ vitæ homines legibus proſcripſit; Hæreticos, blaſphemos, ſicarios ſuppliciis afficit; cultum divinum, pietatem, honeſtatem, temperantiam, abactis vitiis, undique in diœceſim ſuam introduxit.

Deum præ oculis habens omnia in melius reformat.

Legatione ad Cæſarem utiliter fungitur.

Anno ſalutis 1517. à Ludovico XII. Francorum Rege ad Cæſarem Maximilianum contra Venetos tum bellum gerentem Legatus miſſus, eloquentiâ ſuâ & authoritate ea omnia perfecit, quæ vel ad Cæſaris & Regis dignitatem, vel ad Eccleſiæ, & Reipublicæ Chriſtianæ commodum & utilitatem ſpectare videbantur. Unde poſteà in Galliam redux, ob præclarè obitam legationem,

Car-

Carnotenſem Epiſcopatum à Rege accepit. Verùm non multò pòſt rebus ſuis proſpiciens, ac tempori ſerviens, cùm res in Gallia & Belgio per Cæſaris ac Regis milites fœdè turbari animadverteret, ne & ipſe eodem modo corriperetur, ſponte Epiſcopatu Carnotenſi ceſſit, factâ in Guillardum Tornacenſem Epiſcopum hac lege reſignatione, ut is ex redditibus annuis quatuor aureorum millia ſibi quotannis perſolvere teneretur. Exinde, neſcio qua cauſa, Gallo ſuboffenſus, unà cum fratre Roberto II. Sedani Principe ad partes Cæſaris tranſiit; Carolo Auſtriaco eapropter gratus atque acceptus: Cujus poſteà nomine, defuncto Maximiliano, ad comitia pro electione novi Cæſaris Francofurtum profectus unà cum Alberto Brandeburgenſi Electore & Cardinali effecit, ut Imperii Principes atque Electores, rejecto Franciſco I. Galliæ Rege, Carolum concordi ſuffragio Imperatorem deſignàrint. Ea re multùm lætatus Carolus, ut gratam aliquam fautori ſuo operam præſtaret, eidem Archiepiſcopatum Valentiæ in Hiſpania percommodè tum vacantem contulit; ac Leonem X. ad deferendam ei purpuram, Gallo in caſſum obnitente, precibus compulit. Allectus igitur in Senatum Vaticanum titulo Presbyteri Cardinalis S. Chryſogoni, creatur à Leone Legatus à Latere in Belgio, ad diſciplinam Cleri, maximè tum deformatam, reſtituendam: Quo munere etiam ſub Clemente VII. ſtrenuè perfunctus traditur.

Carolo V. ad imperiũ ipſi Carolus ad purpurã ſuffragatur.

Tantus verò in eo zelus & amor in DEUM, Superos, ac præcipuè Divum Lambertum Martyrem effulſit, ut thecam inauratam maximi pretii, qua veneranda Martyris oſſa contegerentur, majorique cultu ab omnibus colerentur, fieri juſſerit. Tantum in eo odium in perfidum Lutherum, ejúſque aſſeclas fuit, ut uni eorum in Deiparam blaſphemo, clavo linguam perfodi; alteri frontem ignito ferro aduri; aures & nares aliis præcidi mandàrit. Conventicula eorum & ſcholas nullibi locorum ſuæ fidei concreditorum paſſus eſt, dicens; *doctrinam Chriſti à Paſtoribus, non à lupis & deſertoribus fidei, ovibus tradi debere.* Unde Sleidanus hæreticus & Apoſtata, *Herardô*, inquit, *Marckianô Cardinale Epiſcopô Leodienſi vix alius magis doctrina cauſa plures afflixit.* Suum in Chriſtianam Religionem amorem maximè pateſecit, quum die una viginti aureorum imperialium millia pro milite contra Turcas legendo dederit; ac totidem pro exſcindendis Lutheri deliriis in viros probos ac doctos contulerit.

Religionis Catholicæ aſſertor & vindex acerrimus.

Tandem cùm multos pro Eccleſia DEI, & avitâ Religione ſartâ tectâ tuendâ labores toleràſſet, die 15. Februarii ex infecto oſtrearum eſu (ut creditum eſt) in lethalem febrem incidit, qua fruſtrà adhibitis remediis invaleſcente, poſtquam divino epulo & ſacrâ unctione ritu Catholico firmatus eſſet, alterâ à morbo die, ſummo bonorum omnium mœrore è vivis ſublatus eſt Leodii, anno à Chriſto nato 1538. regiminis Leodienſis anno trigeſimo ſecundo tumulatus ad D. Lamberti in medio choro, cum hoc brevi abs ſe compoſito Epitaphio.

Sanctè moritur Leodii.

Ejus epitaphium.

HERARDUS A MARKA MORTEM HABENS PRÆ OCULIS, VIVENS POSUIT.

Ejus inſigni Sarcophago adjecta ſunt duo ſequentia diſticha, quibus annus obitûs Herardi M. D. XXXVIII. numeralibus literis (ſuppreſſis exuberantib.) continetur:

**IMVS pro Primus.*

SI neget InfLeCtI LaChesIs VeI honore, VeI aVro
LegI *IMVS teſtIs præsVL HerarDVs erIt.

Et aliud:

QVoD neC honos, neC opes, neC gLorIa, Vertere CVrsVs
AſtrorVM poſsInt, præsVL HerarDe VIdes.

Inſigne ſibimet ipſi monumentum vivens poſuit.

Aliquot enim annis priuſquam è vita migraret monumentum æreum, auro affabrè elaboratum, variiſque ſculpturis cælatum & exornatum, ut pretio ſic & ſignificatione inſigne, ſibi fieri curaverat: Virtutum iconibus ad latera adjunctis, duabúsque aliis elegantiſſimè ſuperpoſitis, unâ ipſius Herardi Cardinalis decuſſatis manibus in genua provoluti, cælúmque ſpectantis; altera mortis ipſum digito compellantis; non ipſi tantùm Herardo, quoad vixit, ſed & univerſis hanc poſtliminiò ſpectaturis, vivam & ſalutarem inſtantis mortis, futuræque vitæ, ad quam aſpiramus, recordationem ingerens. Quamquam Sleidanus Lutheri Sectator in ſuis Commentariis Herardum idcirco vanæ ab hominibus quæſitæ gloriæ inſimulet. Sed aliud Sleidanum Apoſtatam pungebat; nimirùm quòd idem Herardus Cardinalis, acerrimus ſuo tempore Catholicæ fidei aſſertor & vindex, ſeveriùs, quàm is vellet, in hæreticos, & Religionis deſertores ſui ſimiles agendum ſtatuerat, & re ipſa per juſtitiæ miniſtros ageret.

Ejus præclarum elogium.

Herardo funebria Magiſtratus uterque Leodienſis, uti meruerat, magnificentiſſimè perſolvit: Qua occaſione elegantes in ejus laudem orationes à viris doctrina præſtantibus habitæ; in quarum unâ hoc elogio exornatur: *Fuit in Herardo Cardinali Religionis propaganda mirum ac perpetuum ſtudium; in Eccleſiaſtica diſciplina reſtituenda indefeſſus labor; in extirpandis Novatorum erroribus aſſidua vigilantia; in ſublevandis egentium neceſſitatibus indeficiens beneficentia; in Eccleſia ſua juribus vindicandis robur invictum; in hæreticos atque blaſphemos odium implacabile.* Plura inſuper pro commodo & bono publico egit, quibus immortalem nomini ſuo famam & laudem conciliavit. Nam in Civitate Leodienſi binis turribus ex marmore à fundamentis erectis, aulam etiam Epiſcopalem (regiam certiùs dixeris) adjecit; cui extruendæ licèt duos ſupra triginta annos impenderit, moriens tamen necdum perfectam reliquit. Ærea, argentea, aurea numiſmata cudit. Bernardum Saguntinum Patriarcham Hieroſolymitanam, Reginaldum Polum Cardinalem Anglum, Carolum Auſtriacum, pluréſque alios tum Principes, tum Principum ac Regum Legatos hoſpitio pro dignitate excepit. Feſtum Translationis S. Lamberti adornavit, & ſupplicationem, nundinas quoque, & luſtrationem eidem Divo inſtituit, ac Templum

Ejuſdem memoranda monumenta.

plum ejus aulæis pretioſis magno ære comparatis inſtruxit. Seditiones Leodii & alibi exortas ſua prudentia & authoritate compeſcuit. Agrum Leodienſem ſicariis & latronibus infamem expurgavit; pro Clericorum libertate & privilegiis veluti murus ſtetit. Templum Fratrum Minorum, quos *Obſervantes* vocant, Leodii extructum, Deo ac B. Franciſco dedicavit; conſecravitque. Duas inſignes campanas, unam *Herardi*, alteram *Chryſogoni* nomine nuncupatas, miræ magnitudinis, & pretii, proprio ære fuſas Eccleſiæ Leodienſi dono tranſcripſit. Arces Hoyenſem, & Francimontenſem vetuſtate & bellorum injuriâ collapſas, funditùs inſtauravit. In illius gratiam Maximilianus Cæſar, ac poſt eum Carolus V. multa Leodienſibus privilegia ac jura indulſit. Vir certè immortali memoria dignus. Quem tamen Morerius, ejus à Gallo defectionem ſugillans, magna temeritate, nulla fide, ad morem Sleidani, ſuperbiæ, ambitionis, & perfidiæ crimine inceſſit. Verùm confictæ ab homine Gallo injuriæ, in Principe Germano locum non habent.

Scripſit Herardus doctas ac utiles orationes. *Ejus ſcripta.*
Hymnos aliquot in laudem D. Lamberti.
Epiſtolas plures ad diverſos, ſed præcipuè ad Eraſmum Roterodamum.

Herardo Cardinali Eraſmus Roterodamus Paraphraſim ſuam in Epiſtolam D. Pauli ad Romanos inſcripſit, in qua tamen diſertus magis quàm pius, & melior Grammaticus quàm Theologus apparet, ut notant viri docti. Herardo pariter doctas ſuas lucubrationes *in ſomnium Scipionis* dedicavit Ludovicus Vives.

De eo agunt Joannes Chapevill. Canonicus Leodienſis in vita. Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana. Frizonius in Gallia Purpurata. Panvinius de Rom. Pontiſ. Laurentius Surius in Comment. Gáſpar Bruſchius de Epiſc. German. Contelorius in Elencho Card. Morerius in Diction. Hiſt. & alii multi.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

POMPEIO COLUMNA S. R. E. CARDINALE.

POMPEIUS Columna Romanus ex illuſtri ac pervetuſta Columnenſium Principum ſtirpe oriundus in patrem habuit Hieronymum Columnam virum ſtrenuum ac præpotentem, Martini V. Pont. Maximi nepotem, fratrem Proſperi Ducis celeberrimi, & Joannis Cardinalis. Pompejus, vividi, ſublimis & acris ingenii puer, patre in ſeditione Romana interfecto, à Proſpero patruo tutore ſuo traditus eſt viris cum primis eruditis, qui ipſum in liberalibus artibus, quibus ea ætas imbui ſolet, diligenter inſtituerent. Verùm ad arma, quàm ad literas ſuaptè naturâ inclinatior, ſepoſitis ad tempus libris, arma corripuit; diùque nec in-

XXIV. *Alti ſanguinis adoleſcens egregiè inſtituitur.*

tione, praxi, ac pietate præditum eſſe, onus ei publicô ſuffragiô impoſuerunt, ut ſuo arbitratu Epiſtolis reſponderet, quæ ad Cardinalium Collegium mittebantur.

Liberalitaté in omnes promiſcuè exercet.

In ejus aulam catervatim confluebant præter egentes Epiſcopos, & clientes tenuis fortunæ, literati omnes, quos non modò peramanter & liberaliter ſuſtentandos ſuſcepit; ſed & eorum inopiæ & rationibus quàm potuit munificentiſſimè conſuluit. Quo fiebat, ut cæteri Cardinales quoſpiam ejusmodi nacti, omnes ad Paulum tanquam *ad portum fiducia* remitterent. Hinc ille optimarum artium cultus; hinc ſtudium illud conquirendorum ſignorum, comparandorum lapidum, ſartæ tectæ tuendæ vetuſtatis: qua in re nemo eum, licèt ſolertiſſimus, facilè ſuperavit. Nam poſt Urbis deplorandam cladem, cùm adhuc in Arce Hadriani cuſtodiretur; cùm ſuæ res omnes in incerto eſſent; cùm de ſalute deſperaret; nihil antiquiùs habuit, quàm curare ne priſcæ inſcriptiones, monumenta, ſtatuæ, tabulæ, aliáque id genus venerandæ antiquitatis documenta à militibus, tum omnia ſúsque déque vertentibus, perderentur, abolerentur, auferrentur, alienarentur. Quare meritò Janus Vitalis de illo hæc cecinit:

Antiquitatis cultor & aſſertor eximius.

Jani Vitalis de eo carmẽ.

Si genitorem humeris quòd poſt everſa tuliſſet
Pergama Tros Iteros dicitur eſſe pius:
Qua, Tibi ſpes patriæ, lux & clariſſima CÆSI,
Debentur meritis nomina digna tuis?
Tu legis en ſolus lacrymoſa cadavera Romæ,
Et facis æternâ poſteritate frui.
Tu reparas quidquid caries abſumit & ignis;
Et quidquid duro tempora dente terunt.
Viva Tibi ſpirant Romana robora molis,
Imperiis quorum vix ſatis Orbis erat.
Macte animo illuſtri, qui fracta, atque ore revulſa
Iſta tuâ patriæ non ſinis oſſa mori.

Ægrotans ope Deiparæ convaleſcit.

Anno ſalutis 1527. in Urbis depopulatione multa indignè à militibus barbaris paſſus extremum vitæ periculum adiit; adeò ut à medicis depoſitus, facto teſtamento, omnes eum quaſi mox obiturum complorarent: voto tamen ſacratiſſimæ Virgini Lauretanæ concepto, cui à teneris addictiſſimus erat, præter omnium opinionem convaluit.

Habitabat ille in monte Quirinali, quam Urbis partem mirè amabat, ac cæteris omnibus ob aëris ſalubritatem, amœnúmque proſpectum præferebas. Ceſſaverat aliquandiu ab ambulatione, quam firmandis viribus adhibere conſueverat, ob pluvium tempus. Pridie nonas Auguſti derepentè ſereno cœlo conſpecto, confectis muneris ſui negotiis, ſolitam corporis exercitationem repetere inſtituit: extulit domo pedem, progreſſúsque eò eſt, ubi vulgus *Neronis Turrim* fuiſſe dicit, eminenti loco, atque imminenti Columnaiis ædibus: eo in ſpatio incedentem adiit vetus amicus ex Leonis X. quondam familia; cum quo, ut erat feſtivus, prolixum ſermonem

Qualiter deambulando mortem ſibi aſciverit?

nem in ſeram uſque noctem deambulando conferre cœpit, cùm nihil jucundius audire poſſet, quàm facta, memoriámque temporum Leonis amiciſſimi Pontificis, eà ſermonis ſuavitate abductus, cùm adventantis noctis humidas auras perpeſſus, pedes madefactos præter conſuetudinem non curaſſet (fuerat enim delicatiſſimi inceſſûs, atque ubi paululùm progreſſus, ſi fortè ſudare incœpiſſet, aut per udum inambulans pedes affici ſenſiſſet, mox calceos, ac reliqua mutare inſtituit, ne quid humidum in corpus malè firmum penetraret) tum, inquam, fabulando intentus cùm pluviâ madefactum ſolum calcaret, mirabantur miniſtri, quòd ſolito diutiùs ibi conſiſteret, nec crepidas, calceóſve depoſceret; cúmque, ad noctem domum reverſus, cum Juriſconſultis familiaribus ſuis, quos Auditores vocant, de more negotia interdiu omiſſa intentiùs tractaret; nec madefacta pedum integumenta mutaret, ac inſuper atrienſes coclas avidiùs ad cœnam manducaret, ſubitò correptus inteſtinis doloribus intra paucas horas vir optimus exſpiravit die 5. Auguſti, anno ætatis 56. Chriſti verò 1537. ſepultus ad S. Mariam Majorem in nobili familiæ ſuæ ſacello. Venenô Paulum à miniſtris porrectô confectum eſſe rumor habuit: at ſuſpicio dati veneni, etiam tormentis adhibitis, probari non potuit. Unde creditum, nimiâ illum corporis madefactione tum neglectâ interiiſſe. *Ejus obitus.*

Obiit verò tanto luctu, tantóque ſui deſiderio relicto, ut vix ulli, hoc contigerit. Non putabant Romani tantam apud alium reperiri poſſe vitæ innocentiam & æqualitatem; tantam ſermonis comitatem; tam faciles aditus, tam aſſiduis ſubſcribendis Gratiæ & Juſtitiæ libellis laboris tolerantiam; tam ſemper fidelem & opportunam ſupplicantibus promptitudinem. Prædicabant in eo ſingularem religionem ac pietatem; ſummam omnis juris peritiam & cognitionem; miram tractandæ Reipublicæ ſolertiam & intelligentiam, quam annis minimùm viginti incorruptâ nominis famâ, omnium cumulatiſſimè adminiſtravit. Domeſtici meminerant ſplendidiſſimam frugalitatem, manſuetudinem in univerſos, in ſingulos ſingularem beneficentiam: *Neque enim ipſi dolendum fuit*, inquit Ciaconius, *aut venia à familiaribus petenda, quòd in ipſos ſe liberalem non præſtitiſſet; cùm nemo ex iis eſſet, qui non aut viventis, aut morentis benignitatem ſenſerit.* Ita ille ſuos ſemper amavit, ſemper coluit, ſemper extulit, ut quàm honeſtiſſimos, ac, ſi fieri poſſet, etiam ſibi pares efficere ſtuduerit. *Omnigenâ virtute præditum, boni omnes lugent.*

Quod figuram ipſius corporis attinet, eâ fuit ſtaturâ, quæ neque magna, neque parva dici poſſet; colore ſubalbo, oculis vigore plenis, naſo decenter prominente, barbâ ſubnigrâ, non admodùm prolixâ, æqualiter genas veſtiente, crinibus non curtiſſimis uſus, facie decorâ ſed gracili, qualem pictura, & ſtatua ſepulchro impoſita præſefert. *Ejus forma & ſpecies.*

Scripſit plurima ad Juriſprudentiam. *Scripta.*

Ad Romanæ Curiæ praxim,

Ad ſubſcriptionem ſupplicum libellorum,
Ad decretorum explanationem ſpectantia.
Quæ tamen edita non ſunt.

De eo agunt Panvinius de Rom. Pontif. Carolus Catharius in Syllabo Advocat. Conſiſtorial. Paulus de Angelis in deſcript. Baſilicæ Liberianæ. Contelorius in Elencho Cardinalium. Aubery in vita. Ughellius in Ital. ſacra. Victorellus in addit. ad Ciac. Morerius in Dict. Hiſt. & alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE SALVIATO
S. R. E. CARDINALE.

XX. JOANNES Salviatus, Florentinus Patritius, Jacobo Salviato & Lucretia Medicea Leonis X. ſorore anno ſalutis 1490. die 24. Menſis Martij natus, præclaræ virtutis vir, vigeſimum ſeptimum nondum attingens ſuæ ætatis annum, ex Protonotario Apoſtolico à Leone X. inter Diaconos Cardinales coöptatur, ac præficitur Diaconiæ SS. Coſmæ & Damiani; primus, qui in nobiliſſimam Salviatorum familiam Vaticani Cardinis ſplendorem intulit. Is in fratrem habuit Bernardum, virum belli gloria & animi fortitudine inclytum, qui poſteà ſub Pio IV. Anno ſalutis 1560. purpurâ ornatus eſt. Joannes rerum gerendarum apprimè gnarus, variis Legationibus ad Principes Europæos obitis magnam ſui nominis gloriam comparavit. Henrici II. Gallorum Regis affinis, & Coſimi Magni, primi Hetruriæ Ducis patruus fuit. Sub Clemente VII. Apoſtolicæ Sedis nomine, legatione functus eſt Parmæ & Placentiæ: tum in Gallia ad Regem; exinde ad Cæſarem in Hiſpania, iterúmque in Gallia eo ipſo tempore, quo Urbs à Cæſaris exercitu capta, expilata, ac propè diruta fuit. Clemente VII. injuſtæ cuſtodiæ injuriâ vexato Legatus Apoſtolicus, Galliæ Regem Franciſcum demiſſo exoravit animo, ut Pontificem extremè afflictum coacto exercitu, pulſis Urbe Cæſarianis, in libertatem aſſereret. Pro pace iterum in Hiſpaniam ad Carolum V. Imp. de Patrum conſenſu deſtinatus, conſultò renuit eò ire; ne & ipſe, quemadmodum aliis Cardinalibus obtigerat, ad Romanæ Eccleſiæ dedecus in Cæſaris poteſtatem veniret. Toleti dum eſſet Anno noſtræ ſalutis 1525. ſedis Apoſtolicæ à latere Legatus, inter alia obſequiorum genera, quibus tenerrimum ſuum erga Deiparam Virginem pietatis ſenſum declaravit, Bullam edidit, quâ Toletanæ Confraternitati ſub Titulo *Immaculatæ Conceptionis* inſtitutæ Crucem publicæ deferendi jus conceſſit.

Primus ex ſua familia Cardinalis creatur.

Variis legationibus fungitur.

Pius in Deiparam Virginem.

Sub Paulo III. ex Diacono Cardinali Epiſcopus Albanus, Sabinus, ac Portuenſis extitit. Julii III. Delegatus portam D. Pauli *Sanctam* dictam Anno Jubilæi aperuit. Regale palatium, quod à

fami-

familia Corgna emerat, apud ſanctum Spiritum in Saxia à fundamentis conſtruxit, ornavitque: alii tamen, ſed perperàm, in Bernardum fratrem hujusce palatii fabricam referunt. *Vir ſanè*, ut Stephanus Joanninenſis ſcribit, *omnium ſententiâ, perſpicuâ ingenii acie dexterrimus, & illuſtri germine clarus, mirâ prudentiâ inſignitus, & omni prorsùs virtutis ſplendore percelebris, varióque ſcientiarum genere eminentiſſimus.* Qui cùm eſſet, publicô judicio, cujúsque ingenuæ artis aſylum, Literatorum omnium (quorum jugi conſuetudine mirè delectabatur) ſe defenſorem præbuit adeò, ut ii ferè omnes ad ejus lares, veluti ad certiſſimum præſidii ſimulacrum pro ſua quiſque utilitate confluerent. Lilium Giraldum, Baptiſtam Pignam, Gregorium Corteſium, Ludovicum Arioſtum, & Gagium, viros illa ætate doctiſſimos in deliciis habuit, qui etiam ipſi tanquam literatum Patrono nobiles ſuos ingenii fœtus inſcripſerunt. Hunc præ primis ſummis laudibus celebrat Jacobus Sadoletus doctiſſimus Cardinalis, quem *virum ingenio clariſſimum, moribus ornatiſſimum humanitate, doctrinâ, modeſtiâ, continentiâ, vitæ integritate, omníque virtute præſtantiſſimum appellat.* Huic quoque Thereſia Foſcaria, doctrinæ laude celebris matrona, geſta Divi Franciſci Umbrigenæ verſu Heroico à ſe conſcripta dedicavit, quem in Præfatione his verbis alloquitur.

Vir à multis virtutib. commendabilis.

Literatorũ Mœcenas maximus.

Thereſia Foſcaria eidem geſta S. Franciſci nuncupat.

Auguſte Antiſtes, quo ſoſpite Romula Sedes
Inclyta honoratum tollis in aſtra caput;
Ne vana interdum pertentent otia mentem,
Ingeniúmque gravi torpeat inde ſitu;
Accipe, quæ facili jam luſimus antè Camæna;
Carmina non animo diſplicitura tuo.
Hic vitam; hic mores, & grandia facta videbis,
Umbrigenæ cecinit, quæ mea Muſa tibi.
At ſi quid doctas erratum offenderit aures,
Corrige, nam ut placeam, diſplicuiſſe dolet.

Interfuit Joannes Salviatus Cardinalis plurium Pontificum Comitiis, Hadriani ſcilicet VI. Clementis VII. Pauli III. & Julii item III. In interregno Pauli III. penè ſummus Pontifex ab omnibus acclamatus, Petri Cathedram procul dubio aſcendiſſet, niſi tanquam Regis Gallorum propiorem affinem, nimiúmque fautorem Carolus V. Imperator ab ea dignitate arcendum curaſſet. Tanti ſæpè intereſt, dum Principibus ſtudemus, affectum temperaſſe.

Regi Galliæ ſtudens, à Pontificatu arcetur.

De Eccleſia, & literaria fruge benè meritus vitalem lucem apoplexiâ tactus amiſit Ravennæ, Quinto Kalend. Octobris anni 1553. ætatis 63. Ejus cadaver, à Gallis maximè defletum, Ferrariam delatum in Templo maximo honorificè reconditum eſt.

Scripſit varii generis opellas, inter familiæ ſuæ MM. SS. pro Theſauro aſſervatas.

Ejus obitus & ſcripta.

Laudant eum Panvinius de Rom. Pontif. Hieronymus Rubæus in Hiſt. Ravennat. Franciſcus Guicciardinus in Hiſtor. Aubery in vita. Marraccius in Purpura Mariana. Contelorius in Elencho Cardinal. Ughellius in Ital. Sacra. Stephanus Joanninenſis in Monarchia Medicea. Morerius in Dict. Hiſt. Et alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

AUGUSTINO TRIVULTIO
S. R. E. CARDINALE.

Per varios dignitatum gradus ad purpuram aſcendit.

Multis virtutib. conſpicuus, multis pariter honoribus cumulatur.

XXI. AUGUSTINUS Trivultius illuſtri proſapiâ Mediolani natus; à puero ea ſcientiæ ac virtutis ſpecimina dedit, quibus facilè ad ſummos honores eniti poſſet. Hinc ex Abbate Montis frigidi Cubicularius primò Julii II. deinde ex Cubiculario Protonotarius Apoſtolicus; demum ex Protonotario Diaconus Cardinalis S. Hadriani à Leone X. eſt renunciatus. Multa in eo eminebant ſuſpiciendæ virtutis decora, patriæ nobilitas, ſplendor generis, oris venuſtas, ingenii acumen, judicii præſtantia, eloquentiæ ſuavitas, eruditio, prudentia, gravitas, Principum gratia, opes, & auctoritas: quibus egregiis dotibus ſuffultus, veluti quibusdam gradibus ad plures ſenſim Epiſcopatus conſcendit, nimirùm Tolonenſem, Petragoricenſem, & Maſſilienſem in Gallia; Bobienſem, Aſtenſem, & Novarienſem in Ducatu Mediolanenſi; Rhegienſem in Calabria; Brugnatenſem in Liguria; & nonnullorum teſtimonio ad Archiepiſcopatum Mediolanenſem: Quos omnes dignâ Præſule prudentiâ diu & integrè moderatus eſt. Functus eſt legatione Gallica nomine Pontificis ad Franciſcum Regem; immò poſt Scaramutiæ Cardinalis Trivultii obitum, Regnum Gallicum ejus fidei, tutelæque à Rege traditum, in eo Patronum habuit omnium fideliſſimum. Quare Gallicarum partium ſtudioſus ad inſtantiam Regis Franciſci Cardinali Farneſio, ut in Romanum Pontificem eligeretur, modis omnibus favit: Qui ſub nomine Pauli III. ſummam rerum adeptus, Trivultium mox Legatum in Gallias miſit; ut de pace cum Rege & Carolo V. tranſigeret; quamquàm obluctante Carolo, quod Trivultium ſuſpectum haberet, nihil pro Gallo obtinuerat.

Gallicarum partium ſtudioſus, Carolo V. ſuſpectus redditur.

Laudatur à multis viris doctis.

Romam è Gallia re infectâ regreſſus, dignitate qua poterat; ſapientiâ, qua auctus erat, ad aliorum commodum & Reipublicæ bonum utebatur: Animo, ſtudio, curâ, diligentiâ, pro Pontificis Romani dignitate, & Apoſtolicæ Sedis auctoritate excubabat. Humanitate ſingulari excellens, *prudentiſſimus* à Bembo; *ſapientiſſimus* à Sadoleto; *impensè ſtrenuus & eruditus* à Giberto appellatus. Doctiſſimum & multis nominibus clariſſimum Cardinalem Thomam de Vio (cujus vitam n. 94. deſcripſimus) tenerrimè dilexit, dignúmque ſupremâ thiarâ non ſemel pronunciavit.

Ejus obitus.

Abiit è vita Trivultius Cardinalis Romæ prid. Kalend. Aprilis, ut referunt acta Vaticana, anno ſalutis 1548. ſepultus in Æde S. Mariæ de Populo ad portam Flaminiam. Ejus ditiſſima ſpolia cum ingenti ære ad Paulum III. pervenêre, quòd inteſtatus deceſſiſſet.

Scripſit Hiſtoriam Romanorum Pontificum, & Cardinalium gravi & eleganti ſtylo; quam tamen morte præventus, typis mandare

dare, ut optaverat, non potuit. Cujus teſtimonio Alphonſus Ciaconius in vitis Romanorum Pontificum ſæpiſſimè uſus invenitur. De eo verò Onuphrius Panvinius, præſtans Eccleſiaſticarum rerum Hiſtoricus, hæc ad poſteros transmiſit: *Omnium, qui in hac parte deſudarunt, ſine controverſia princeps fuit* Auguſtinus Trivultius Mediolanenſis, Diaconus Cardinalis Hadriani, *qui indefatigabili propemodum ſtudio per univerſas Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ, & Germaniæ urbes diligentiſſimè omnia, quæ ad Hiſtoriam Romanorum Pontificum & Cardinalium pertinent, conquiſivit, & magnis propoſitis præmiis conquiri fecit: Cujus in eam rem egregio & laudabili labore præcipuus & perpetuus comes extitit Antonius Lælius, ejus, ni fallor, Secretarius; quorum lucubrationibus & vigiliis præcipuè uſus ſum in ea Romanorum Pontificum & Cardinalium parte, quæ eſt ab Urbano VI. ad Paulum IV. &c.* Ad hunc Cardinalem innumeræ ſunt doctiſſimorum illius ævi virorum literæ, quarum plurimæ inter illas Principum editæ leguntur.

Scripſit Hiſtoriam Romanorum PP. & Cardinalium.

Agunt de eo Jacobus Sadoletus & Petrus Bembus in Epiſt. Petrus Abelius in Gallia Chriſtiana. Contelorius in Elencho Card. Ludovicus Jacobus à S. Carolo in Bibliotheca Pontif. Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia in Hiſtor. Pedemont. Ughellius in Ital. Sacr. Victorellus in addit. ad Ciac. & plures alii.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

ALBERTO MARCHIONE BRANDEBURGENSI S. R. E. CARDINALE.

XXII. ALBERTUS Marchio Brandeburgenſis, Joannis Magni Marchionis S. R. I. Electoris filius, & Joachimi pariter Electoris frater, natione Germanus, Princeps alti ſanguinis, avitæ virtutis, pietatis, & ſapientiæ ſplendoribus longè clariſſimus, ex Canonico Moguntino, ac Trevirenſi Archiepiſcopus primò Magdeburgenſis & Germaniæ Primas; deinde Moguntinus Archiepiſcopus, Uriele Archiepiſcopo mortuo, communi ſuffragio à Moguntinis Canonicis unâ omnium ſententiâ & voce electus die 9. Martii anni 1514. duabus ſimul Archiepiſcopalibus Sedibus gubernandis (quòd nulli hactenus Principum contigerat) Leonis X. favore & conſenſu præfuit. Adminiſtraſſe etiam Halberſtatenſem Epiſcopatum à Scriptoribus Germaniæ memoratur. Hunc omni virtute, pietate, doctrinâ & auctoritate ornatiſſimum Leo Pontifex Max. ad preces Maximiliani I. Imperatoris Presbyteris Cardinalibus adſcripſit die 24. Martii anni 1518. Quem tamen, teſte Blaſio de Ceſena, eâdem die non publicavit; qua autem die fuerit promulgatus, non aperit ille: Scimus tamen ex monumentis Vaticanis, atque ex Jacobi Manlii Cæſarei Hiſtoriographi tum vi-

Princeps alti ſanguinis; maximis dignitatibus præfuit in Germania.

Ob multas virtutes purpurâ inſignitur.

ven-

ventis relatione hiſtorica illum Auguſtæ Vindelicorum die prima Auguſti ejusdem anni à Thoma de Vio Cardinali Sedis Apoſtolicæ Legato rubrum galerum, ipſo Cæſare præſente, maximo apparatu ſuſcepiſſe. Qua occaſione Apoſtolicæ literæ ad ipſum Albertum datæ, publico in conſeſſu, Legati juſſu per Alberti Cancellarium lectæ ſunt hujus tenoris :

LEO PAPA X.

Leonis X. literæ ad Albertum Cardinalem creatum data.

Dilecte Fili Noſter Salutem & Apoſtolicam Benedictionem. Fraternitatem tuam, quæ ex illuſtri Brandeburgenſi proſapia, & in Germania vetuſtiſſima, magníque ponderis familia ortum ducit, quæq; clariſſimorum Progenitorum ſuorum veſtigia ſecuta, de Nobis, ſanctâq; Sede Apoſtolica benè mereri ſemper ſtuduit, ad ſummum Cardinalatûs honorem, quo nullus major à Chriſti Vicario concedi poteſt, & ipſam per ſe dignam, & à chariſſimo in Chriſto filio Noſtro Maximiliano Electo Imperatore Nobis per literas ipſius, & Nuncios ſæpè, ac vehementer commendatam promovere ſtatuimus. Id ut nacta temporis atque rerum opportunitate faceremus, ex qua Noſtro deſiderio, & tuæ fraternitatis dignitati, atque decori magìs conſultum videretur; Ea nunc Nobis viſa eſt hujus temporis non ſolùm commoda, & honeſta, ſed etiam laudabilis occaſio, in qua de expeditione ſanctiſſima contra ſalutiferæ Crucis hoſtes agendum eſt, & fraternitas tua tanto honore ornata magìs de Nobis, Chriſtianáque Religione benè mereri poſſit. Itaque hæc Noſtra nunc de te promotio non ſolùm grata, ſed etiam perjucunda tibi longè magìs eſſe debet; quòd circumſpectionis tuæ fide, Religione, & devotione erga Nos, & dictam Sedem, exigentibúsque tuis meritis, & præclaris virtutibus, te ſolùm in magno numero Cardinalium crevimus. Nos quoque in bonorum omnium operum Satore, & te ſpem locavimus, quòd ſi antehac de Nobis, de ſancta Apoſtolica Sede, & Republica Chriſtiana benè mereri ſtuduiſti; jam jam eo majore, alacrioréve animo, tuo officio, atque Noſtris piis deſideriis ſatisfacere poteris, quo ſacratiore ac digniore munere ornatus eris. Te igitur ad omnipotentis DEI, & totius Curiæ cæleſtis laudem & gloriam, perſonæq; tuæ ornamentum, clariſſimæq; Marchionum Brandeburgenſium proſapiæ perpetuum decus, & amplitudinem hac die 24. Martii in Conſiſtorio noſtro ſecreto de aliorum venerabilium fratrum Noſtrorum S. R. E. Cardinalium conſilio pariter, & aſſenſu in Cardinalem creavimus. Supereſt, ut tu, qui ex Moguntienſi Elector Imperii, & Magdeburgenſi Eccleſiis Germaniæ Primas in Eccleſia, & agro Domini magnus, & dives eras, atque es, nunc Cardinalatûs onere atque honore decoratus, quid dignitas ea ſibi velit, quid DEUS ipſe abs te poſtulet, intelligas; & ſedulò mediteris, quid te deceat; atque etiam dilectum filium Noſtrum Thomam titulo S. Sixti Presbyterum Cardinalem Legatum Noſtrum de ſanctiſſima & pernéceſſaria expeditione contra perfidiſſimos fidei Noſtræ hoſtes, & Chriſtianorum ſanguinem, deletionémque ſitientes pertractaturum, & noſtro nomine curaturum, ejúsque pias & optimas perſuaſiones, & ſana conſilia, quæ Noſtra ſunt, audias: Ea quoque executioni debita mandes; ut quæ pulchrior totius Orbis Europæ pars, jam parva conſpicitur, non ſolùm diebus Noſtris ab impiorum manibus ſervetur, ſed illorum imperium, ſævâque poteſtas, vel ad ſanctam fidem convertatur, vel evuatur. Qui verò Nos, & ſancta, piáque vota Noſtra ſequentur, rectam

His Cardinalem creat; hortatúrque eum, ut tanto muneri dignè correſpondeat, & Legatum Apoſtol. ſalutaria ſuadentem benignè audiat.

viam

viam ingreſſi, promiſſa felicitatis æternæ præmia conſequantur. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris die 8. Maij 1518. Pontificatûs Noſtri anno ſexto.

Albertus itaque ſolemni ritu & pompa in Cardinalem inauguratus, præſtito de more fidelitatis Sacramento, Titulum primò S. Chryſogoni, deinde S. Petri ad vincula, aliàs Eudoxiæ, obtinuit. Fuiſſe in Alberto Cardinali complura laude digniſſima erga Deum, & Sanctorum cultum diſertis verbis teſtatum reliquit Joannes Trithemius, ejus ævi ſcriptor non contemnendus, in fine Hiſtoriæ S. Maximini. *Dominus Albertus*, inquit ille, *ex Marchionibus Brandeburgi Princeps nobiliſſimus, Moguntinæ, & Magdeburgenſis in Saxonia Eccleſiarum inſignium Archiepiſcopus, atque Primas Germaniæ Reverendiſſimus Chriſtique devotiſſimus Archipræſul, cùm cultor, & amator, & venerator Sanctorum Dei maximus eſſet, reliquias & ſacra eorum buſta ſummâ cum veneratione ſemper ubi licuit, inquiſivit de pulvere cum honore levans, auro & argento veſtivit; honorem quoque debitum ſingulis exhibuit, & omnem memoriam eorum feſtivè celebravit. Mox enim ut ſummi Pontificatûs duplicem apud Germanos, Domino providente, apicem conſcendit, totum ſe Chriſtianæ Religioni mancipavit; actus Epiſcopales, præter multorum Præſulum conſuetudinem, in perſona frequenter propria devotiſſimè obivit; Ordines contulit; Miſſas ad altare ſolemniter ſæpiùs decantavit; conſecravit Eccleſias; benedixit Abbates; habitum publicè deferebat Epiſcopalem locis atque temporibus ſuis; & nihil omiſit eorum, quæ ad Chriſtiani Antiſtitis ſacri ſacrum videbantur pertinere officium. Summa ejus delectatio ſemper in obſequio divino, in celebrandis ad altare myſteriis Sacroſanctis, in ordinandis quoque, & venerandis magnificè reliquiis Sanctorum fuit: Vir ipſe pudicus, pius, ac continens Cleri incontinentiam & lubricitatem ſanctiſſimis legibus coarctavit &c.*

Hoc honore auctus, qualiter ſe geſſerit, Trithemius coætaneus ſcriptor cum laude commemorat.

Hanc eximiam erga divinum cultum obſervantiam & voluntatem toto deinceps vitæ ſuæ tempore (ut author eſt Nicolaus Serrarius in Moguntina Hiſtoria) retinuit; & magis magiſque demonſtravit, prout tot, ac tanta ejus in Eccleſias plurimas, ſed Metropolitanam Moguntinam potiſſimùm, collata munificentiſſima dona teſtantur. Quare devoto animo, quo in divinum cultum propenſiſſimè ferebatur, ſæpè ſæpiùs cum Regio Pſalte dicere conſueverat: *Domine, dilexi decorem Domûs tuæ.*

Divino cultui ad mortem uſque addictiſſimus.

Maximiliano I. Imperatore anno ſalutis 1519. vitâ functo, magnoperè ſatagebat Albertus Cardinalis, ut quum in Franciſcum I. Romani Imperii percupidum corrupti nonnullorum Principum animi inclinarent, eos ad Auſtriacam Domum revocaret; ſuâque tandem Sapientiâ, induſtriâ, fide, eloquentiâ, & authoritate perfecit, ut ab Electoribus ad ſanam mentem reductis, unanimi voto Francofurti Carolus V. rejecto Gallo eligeretur. Qua de re extant nonnullorum inſignium virorum diſertiſſimæ orationes, & præconia, quibus Alberti nomen in cœlum uſque efferunt. Is quoque furentem ea tempeſtate Martini Lutheri inſaniam magna ex parte repreſſit; quem cùm ſuis literis & exhortationibus ad meliorem frugem reducere non poſſet, divino incenſus zelo diris execrationibus devovit. Quare pios, doctóſque omnes, ſed præcipuè conſurgentis Societa-

Carolo V. ad Imperium egregiè ſuffragatur.

Fff

cietatis JESU Patres intimo ſenſu dilexit; omniáque ſua illis ſtudia ad firmandam avitæ Religionis fidem contulit, introductâ in Germaniam, maximo periclitantium animarum emolumento, eorum Societate. Petrum Fabrum inſignem Theologum, unum ex primis Ignatii Loyolæ ſociis, Moguntiam vocatum liberaliſſimè aluit; ejus colloquiis non modò ſummoperè delectatus, ſed & ejusdem operâ ad convellendam impii Lutheri hæreſim ſtrenuè uſus. Unde mendacii & impoſturæ convincitur Jacobus Hoffmannus Baſileenſis, dum in ſuo Lexico univerſali comminiſcitur, Albertum Cardinalem Magdeburgi anno ſalutis 1524. excitô Lutherô Reformationem inſtituiſſe: & anno 1536. ſubditis Civitatibus,& Nobilitati in Diœceſi Magdeburgenſi & Halberſtadenſi liberum Religionis exercitium permiſiſſe. Quî enim fieri potuit, ut vir Romanæ Eccleſiæ addictiſſimus, ejusdémque Cardo & zelator maximus, impiam Lutheri Reformationem Magdeburgi aut inſtituerit, aut liberum Religionis exercitium ſuis in terris permiſerit, qui tanto ſtudio conquiſitos Societatis Patres ad arcendam Lutheri inſaniam, ad conſervandam in priſtino vigore fidei Religionem primus in Germaniam introduxit? Calumnias loquitur Hoffmannus, inſanis non ſanis perſuadendas.

Lutheri inſaniam Petri Fabri operâ ut cunque reprimit.

Vindicatur ab Hoffmanni calumnia.

Cæterùm Albertus prudentiâ, fide, eloquentiâ, dexteritate (ut ex Serrario Ciaconius loquitur) inſtructus, cum doctrinâ pietatem, modeſtiam, manſuetudinem, temperantiam ſemper conjunxit; Religionem verò avitam, quam *pupillam oculi ſui* appellare conſueverat, incorruptam, ſartam tectam uſque ad ſupremum Spiritum perpetuò coluit, ac retinuit. Deceſſiſſe eum ex humanæ hujus vitæ ſcenâ ſacris Eccleſiæ myſteriis ritè præmunitum Moguntiæ octavo Kalend. Octobris, anno ab orbe redempto 1545. ætatis 55. Serrarius affirmat, poſitúmque fuiſſe in primariâ Æde ſacrâ ſub rubri marmoris lapide, in quo hæc ter inciſa, nunquam è memoriâ mortalis poſteritatis, ſi quidem ſapere velit, deponenda vox Germanica: ALLE HERNACH, id eſt, *Omnes ſequentur.* Ad latus verò ſepulchri imago ejus affabrè facta cum tabula marmorea cernitur, in qua hæc inſculpta carmina leguntur.

Moguntiæ piè moritur.

Ejus funebre elogium.

ALBERTUS jacet hoc loco ſepultus,
Qui de ſanguine Regio creatus
Lumen Cardinei fuit Senatûs;
Qui virtute, potentiáque rexit
Magni Saxonicas Othonis Urbes;
Et Moguntiaci fluenta Rheni.
Nil Germania majus habebat:
Nam de litibus, arduiſque rebus
Conventus ubi Principes agebant,
Verbis promptus, & elegante linguâ
Totum Conſilio ſuo Senatum
Rexit, — — — —
Ac tot diſſidiis ubique motis,
Terrarum benè conſulebat Orbi,
Pacis ſuaſor erat, quieta pacis
Sævis otia præferebat armis.

Quia

Quin & juſtitia tenax, & æqui
Dignas ſontibus irrogare pœnas,
Complectique bonos, & innocentes
Mitis non ſecus ac parens ſolebat.
Nec fulvum ſibi congregabat aurum,
Doctos munera conferens in omnes,
Diſpenſabat opes, manúque largâ
Sacras Pieridum fovebat artes.
Hunc lugubria tectus ora velo
Albis, Rhenus, Hanelus hunc peremptum
Fontis Pegaſei cohors, & omnis
Eſt Reſpublica proſecuta fletu.

Teſtamento ante obitum condito, multa aureorum millia cùm in *Munificus in Deum, ſupe-*
pauperes, tum in pia loca diſtribui juſſit. Templum ac Cœnobium *ros, & homi-*
S. Petri ad Vincula impenſis propriis inſtauravit, redditibúſque ac *nes.*
donis ampliſſimis auxit & exornavit, quemadmodum inſcriptione ſubjectâ, etiamnum extante, docemur.

Auxit hoc Monaſterium, & ornavit mirificè Templum
CARDINALIS ALBERTUS MARCHIO BRANDEBURGENSIS, Archiepiſcopus Moguntinus, & Magdeburgenſis, Primas Germaniæ, Adminiſtrator Halberſtatenſis.

Alberti Cardinalis numiſma aureum vidiſſe ſe in Muſæo Caroli Antonii à Puteo teſtatur Oldoinus; in cujus prima facie ipſius Cardinalis effigies & nomen; in altera ſequens Lemma expreſſum conſpicitur: *Dominus mihi adjutor, quem timebo?* Huic Cardinali Leo X. Pont. Max. ſcripſit, quando culparum omnium remiſſionem erogantibus bona in Turcicam expeditionem, vel auxilium præſtantibus promulgavit; cujus rei provinciam in Germania ipſi, tanquam Primati, frendente licèt Luthero, commiſit. In literis *Quanti illi*
verò ad ipſum datis hæc inter alia habet: *Amo enim te, fratrémque tuum* *Leo fecerit?* (Joachimum ſcilicet Marchionem Brandeburgenſem) *mirificè; tantíque utrumque facio, quantùm utriuſque virtus, atque dignitas meretur, & poſtulat.*

Edidit Albertus egregia ſtatuta pro Cleri reformatione.
Decreta adverſus Novatores, Lutherum, & aſſeclas. *Ejus ſcripta.*
Sermones item ſacros ad populum frequenter habitos.
Epiſtolas ad varios &c.

Eum celebrant Panvinius de Rom. Pontif. Henricus Albi in Elog. Card. Laurentius Surius in Hiſt. temp. Bruſchius de Archiep. Mogunt. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardin. Spondanus in Annal. Eccleſ. Victorellus, & Ughellus in addit. ad Ciac. Jacobus Manlius in Hiſt. Morerius in Dict. Hiſt. Hoffmannus in Lexico univerſali, & alii plures.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

ERALDO A MARKA
S. R. E. CARDINALE.

XXIII. ERALDUS, ſeu HERARDUS à Marka, Germanus, ortum duxit à Roberto I. & Joanna, Comitibus è Marka &c. (quorum familiæ & nominis duo Roberti fuêre Franciæ Polemarchi, Pater, & Filius, Sedani Principes, Duces Bouillonæi) tum generis nobilitate, tum majorum ſuorum Adolphi, & Engelberti à Marka Epiſcoporum præclaris pro Eccleſia geſtis illuſtris. Eraldum eximia præprimis indoles; optima corporis conſtitutio; magnum & acre ingenium; literarum ſacrarum, humanarúmque non vulgaris cognitio; judicium; eloquentia; & ante omnia omnibus in rebus maxima animi moderatio cum affabilitate morúmque comitate conjuncta ſummoperè commendabant.

Nobiliſſimis ortu natalibus, multis virtutibus eminet.

Eximiis hiſce corporis & animi dotibus clarus, Anno ſalutis 1505. ex Protonotario Apoſtolico communi Canonicorum ſuffragio electus eſt Epiſcopus Leodienſis. Qui mox ut nuncium electionis ſuæ percepit, in Carthuſiam Montis Dei in diœceſi Rhemenſi ſitam conceſſit, ut ſe per totam Quadrageſimam ad dignè ſumendum ſacerdotii characterem jugiter diſponeret. Sacerdotio inauguratus triginta aureorum millia à Roberto Markiano Sedani Principe pro neceſſariis ſibi in Pontificatûs initio peragendis accepit. Exinde maximo ſtipatus nobilium virorum comitatu, inter quos tres fuêre Principes Marckiani, Leodium ingenti civium lætitia, & apparatu ingreſſus, per arcus triumphales ad Ædem D. Lamberti deductus eſt. Hic ſtatim in exordio ſui regiminis ad ſacra converſus, corruptos Cleri mores per edicta correxit; regularem diſciplinam in Cœnobio S. Huberti collapſam reſtituit; jacentem in foro juſtitiam, potentum dominatu pænè oppreſſam, erexit; epidimiæ morbo laborantibus incredibili charitate opem tulit; ſacris Virginibus ad diſpendium uſque pudoris impugnatis paternè conſuluit; profligatæ vitæ homines legibus proſcripſit; Hæreticos, blaſphemos, ſicarios ſuppliciis affecit; cultum divinum, pietatem, honeſtatem, temperantiam, abactis vitiis, undique in diœceſim ſuam introduxit.

Eligitur Epiſcopus Leodienſis.

Deum præ oculis habens omnia in melius reformat.

Anno ſalutis 1517. à Ludovico XII. Francorum Rege ad Cæſarem Maximilianum contra Venetos tum bellum gerentem Legatus miſſus, eloquentiâ ſuâ & authoritate ea omnia perfecit, quæ vel ad Cæſaris & Regis dignitatem, vel ad Eccleſiæ, & Reipublicæ Chriſtianæ commodum & utilitatem ſpectare videbantur. Unde poſteà in Galliam redux, ob præclarè obitam legationem,

Legatione ad Cæſarem utiliter fungitur.

Car-

Carnotenſem Epiſcopatum à Rege accepit. Verùm non multò pòſt rebus ſuis proſpiciens, ac tempori ſerviens, cùm res in Gallia & Belgio per Cæſaris ac Regis milites fœdè turbari animadverteret, ne & ipſe eodem modo corriperetur, ſpontè Epiſcopatu Carnotenſi ceſſit, factâ in Guillardum Tornacenſem Epiſcopum hac lege reſignatione, ut is ex redditibus annuis quatuor aureorum millia ſibi quotannis perſolvere teneretur. Exinde, neſcio qua cauſa, Gallo ſuboffenſus, unà cum fratre Roberto II. Sedani Principe ad partes Cæſaris tranſiit; Carolo Auſtriaco eapropter gratus atque acceptus: Cujus poſteà nomine, defuncto Maximiliano, ad comitia pro electione novi Cæſaris Francofurtum profectus unà cum Alberto Brandeburgenſi Electore & Cardinali effecit, ut Imperii Principes atque Electores, rejecto Franciſco I. Galliæ Rege, Carolum concordi ſuffragio Imperatorem deſignàrint. Ea re multùm lætatus Carolus, ut gratam aliquam fautori ſuo operam præſtaret, eidem Archiepiſcopatum Valentiæ in Hiſpania percommodè tum vacantem contulit; ac Leonem X. ad deferendam ei purpuram, Gallo in caſſum obnitente, precibus compulit. Allectus igitur in Senatum Vaticanum titulo Presbyteri Cardinalis S. Chryſogoni, creatur à Leone Legatus à Latere in Belgio, ad diſciplinam Cleri, maximè tum deformatam, reſtituendam: Quo munere etiam ſub Clemente VII. ſtrenuè perfunctus traditur. *Carolo V. ad imperium ipſi Carolus ad purpurã ſuffragatur.*

Tantus verò in eo zelus & amor in DEUM, Superos, ac præcipuè Divum Lambertum Martyrem effulſit, ut thecam inauratam maximi pretii, qua veneranda Martyris oſſa contegerentur, majorique cultu ab omnibus colerentur, fieri juſſerit. Tantum in eo odium in perfidum Lutherum, ejúſque aſſeclas fuit, ut uni eorum in Deiparam blaſphemo, clavo linguam perfodi; alteri frontem ignito ferro aduri; aures & nares aliis præcidi mandàrit. Conventicula eorum & ſcholas nullibi locorum ſuæ fidei concreditorum paſſus eſt, dicens; *doctrinam Chriſti à Paſtoribus, non à lupis & deſertoribus fidei, ovibus tradi debere.* Unde Sleidanus hæreticus & Apoſtata, *Herardô*, inquit, *Marckianô Cardinale Epiſcopô Leodienſi vix alius magis doctrinæ causâ plures afflixit.* Suum in Chriſtianam Religionem amorem maximè patefecit, quum die una viginti aureorum imperialium millia pro milite contra Turcas legendo dederit; ac totidem pro exſcindendis Lutheri deliriis in viros probos ac doctos contulerit. *Religionis Catholicæ aſſertor & vindex acerrimus.*

Tandem cùm multos pro Eccleſia DEI, & avitâ Religione ſartâ tectâ tuendâ labores toleràſſet, die 15. Februarii ex infecto oſtrearum eſu (ut creditum eſt) in lethalem febrem incidit, qua fruſtrà adhibitis remediis invaleſcente, poſtquam divino epulo & ſacrâ unctione ritu Catholico firmatus eſſet, altera à morbo die, ſummo bonorum omnium mœrore è vivis ſublatus eſt Leodii, anno à Chriſto nato 1538. regiminis Leodienſis anno trigeſimo ſecundo tumulatus ad D. Lamberti in medio choro, cum hoc brevi abs ſe compoſito Epitaphio. *Sanctè moritur Leodii.*

plum ejus aulæis pretioſis magno ære comparatis inſtruxit. Seditiones Leodii & alibi exortas ſua prudentia & authoritate compeſcuit. Agrum Leodienſem ſicariis & latronibus infamem expurgavit; pro Clericorum libertate & privilegiis veluti murus ſtetit. Templum Fratrum Minorum, quos *Obſervantes* vocant, Leodii extructum, Deo ac B. Franciſco dedicavit; conſecravitque. Duas inſignes campanas, unam *Herardi*, alteram *Chryſogoni* nomine nuncupatas, miræ magnitudinis, & pretii, proprio ære fuſas Eccleſiæ Leodienſi dono tranſcripſit. Arces Hoyenſem, & Francimontenſem vetuſtate & bellorum injuriâ collapſas, funditùs inſtauravit. In illius gratiam Maximilianus Cæſar, ac poſt eum Carolus V. multa Leodienſibus privilegia ac jura indulſit. Vir certè immortali memoria dignus. Quem tamen Morerius, ejus à Gallo defectionem ſugillans, magna temeritate, nulla fide, ad morem Sleidani, ſuperbiæ, ambitionis, & perfidiæ crimine inceſſit. Verùm confictæ ab homine Gallo injuriæ, in Principe Germano locum non habent.

Scripſit Herardus doctas ac utiles orationes. *Ejus ſcripta.*

Hymnos aliquot in laudem D. Lamberti.

Epiſtolas plures ad diverſos, ſed præcipuè ad Eraſmum Roterodamum.

Herardo Cardinali Eraſmus Roterodamus Paraphraſim ſuam in Epiſtolam D. Pauli ad Romanos inſcripſit, in qua tamen diſertus magis quàm pius, & melior Grammaticus quàm Theologus apparet, ut notant viri docti. Herardo pariter doctas ſuas lucubrationes *in ſomnium Scipionis* dedicavit Ludovicus Vives.

De eo agunt Joannes Chapevill. Canonicus Leodienſis in vita. Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana. Frizonius in Gallia Purpurata. Panvinius de Rom. Pontiſ. Laurentius Surius in Comment. Gaſpar Bruſchius de Epiſc. German. Contelorius in Elencho Card. Morerius in Diction. Hiſt. & alii multi.

ANNO 1513.

SEDENTE LEONE X. PONTIFICE MAXIMO.

De

POMPEIO COLUMNA
S. R. E. CARDINALE.

POMPEIUS Columna Romanus ex illuſtri ac pervetuſta Columnenſium Principum ſtirpe oriundus in patrem habuit Hieronymum Columnam virum ſtrenuum ac præpotentem, Martini V. Pont. Maximi nepotem, fratrem Proſperi Ducis celeberrimi, & Joannis Cardinalis. Pompejus, vividi, ſublimis & acris ingenii puer, patre in ſeditione Romana interfecto, à Proſpero patruo tutore ſuo traditus eſt viris cum primis eruditis, qui ipſum in liberalibus artibus, quibus ea ætas imbui ſolet, diligenter inſtituerent. Verùm ad arma, quàm ad literas ſuaptè naturâ inclinatior, ſepoſitis ad tempus libris, arma corripuit; diúque nec in-

XXIV. *Alti ſanguinis adoleſcens egregiè inſtituitur.*

ingloriè in bello meruit, donec, Proſperi tutoris ſuaſu, Eccleſiaſticam vitam amplecteretur, ut Joannis patrui Cardinalis beneficiis frui poſſet. Fecit id ægrè, & Epiſcopatu Reatino, aliquotve Abbatiis vix ornatus, ab Hiſpano quodam ad duellum provocatus, reaſſumptis armis comparuit: Sed impeditus ab accurrentibus amicis, quò minùs certamine penitùs defungeretur, ex indignatione tunicam ſacerdotalem in fruſta diſcerpſit. Poſt hæc vano rumore, de Julii II. Pontificis Maximi obitu, ſparſo, coacto juvenum ſeditioſorum globo Capitolium vi occupavit; hinc ab irato Pontifice beneficiis ſuis orbatus (quæ agnato ejus, ne extra familiam eſſent, conceſſa ſunt) Româ exulare cogitur. Reconciliatus denique amicorum interventu Julio, ab hoc per literas ad ſe Romam revocatur: Sed cùm Epiſcopi Reatini titulus in iis non adeſſet, in furorem actus eas recipere, Pontificémque adire recuſavit. Julio inter hæc vitâ functo, à Leone X. Succeſſore, purpurâ & titulô Presbyteri Cardinalis S. Laurentii in Damaſo, ornatur, ac S. R. E. Vicecancellarii munere ad obitum uſque Leonis perfungitur. Mortuo Leone in comitiis ſacris electioni Hadriani VI. contra Julium Cardinalem Mediceum, quem ſummè oderat, ſubſcripſit: Quorum contentio, etiam poſt Hadriani mortem vigens dilatæ per bimeſtre electionis cauſa fuit. Unde amarulentum illud Croti Poëtæ epigramma in foro publico affixum non ſine utriusque nota legebatur:

Proclivis ad arma.

Lites cum Julio Pont. habet.

Cardinalis creatur.

Ejus cum Mediceo Cardinali ſimultas.

Ecce iterum è ſummo dejectam culmine Romam
POMPEI, & JULII mens furioſa premit!
Brute pium, Photine, pium nunc ſtringite ferrum;
Quid ſervaſſe juvat, ſi peritura fuit?

Lite dein ad tempus compoſitâ, Julius Mediceus favore Pompeij Pontifex maximus ſub nomine Clementis VII. ſalutatur. Cùm verò inter eos priſtinum odium variis de cauſis iterum recrudeſceret, Pompejus eò impotentiæ proceſſit, ut collecto milite, ac fœdere cum Hugone Moncada inito, urbem armis impugnatam ceperit, fugatoque in arcem Hadrianam Clemente Pontifice, militibus diripiendam reliquerit. Placato poſtmodùm certis conditionibus Pontifice, Regni Neapolitani Vice-Rex declaratus, ibidem paulò poſt incidit in febrim, ab initio quidem uti videbatur, contemnendam, ſed re ipſa occultis inſidiis lethalem, qua ſenſim ad præcordia penetrante confectus interiit quarto Kalend. Julii anni 1532. Aderant tum exſpiranti Auguſtinus Nyphus Sueſſanus è ſecta Ariſtotelis Philoſophorum ea ætate celeberrimus, & plerique alii viri graves, in liberalibus diſciplinis cum laude verſati, qui morientem, ut, patronum inexhauſtæ liberalitatis, parentémque doctorum omnium veriſſimis lacrymis luxerunt; intempeſtivus enim ejus videbatur interitus, quòd nondum quinquageſimum tertium ætatis annum explevisset. Nec defuêre, qui veneno ſublatum ſuſpicarentur perfidiâ Philippi Galli, qui ab ætatis flore, & muſicæ artis peritiâ domino charus, epularum deinum ſtructor evaſerat, & à Pontifice patrati ſceleris præmia expetiſſe dicebatur: Sed tum medici, & pollinctores exenterati viſcera nullo veneni indi-

Direptionis Romanæ urbis author.

Moritur, & à doctis lugetur.

Falsò veneno petitus creditur.

cio notata retulerunt. Poſt obitum ſepulchrum habuit in eadem Urbe ſine ulla inſcriptione funerali in Eccleſia Monachorum Montis Oliveti.

Pauli Jovii de eo Teſtimonium.

De eo Paulus Jovius contemporaneus ſcriptor in elogiis Virorum illuſtrium libro 4. hæc habet: *Ambiguam equidem famoſi nominis ſui laudem reliquiſſe videri poteſt Pompeius Cardinalis, quum miro ingenio diverſiſſimi muneris partes aptiſſimè impleret, & in ſacra purpura mitratus, & militari in ſago galeatus, non periti modò, ſed affectati etiam Sacerdotis ante aras, & in caſtris providentiſſimi & ſtrenui Ducis officia exequeretur. Nam ad utrumque munus, cùm peramplum excelſi corporis habitum, tum gravis pariter & perjucundi oris geſtum & facundiam illuſtrem, quò oporteret, decentiſſimè transferebat. Sed factioſa in Urbe, aulâque omnium maledicentiſſimâ de ſe promiſcua fama materiam ingeniis præbuit, moribus ſuis impensè laudandis, aut peracerbè lacerandis; utpotè qui modò temperatis, atque illuſtribus utriuſque diſciplinæ conſiliis, modò turbulentis actionibus clareſceret, quibus Clementem VII. ab ſe præclaro ſtudio ad Pontificatum provectum ita circumvenit & oppreſſit, ut Bonifacii VIII. funeſta memoria renovata videretur; Unde odium valdè ingens apud multos, ſingularem verò gratiam apud Cæſarem promeruit. Cæterùm quibus de cauſis ab amicitia Clementis diſceſſerit, ruituræq; patriæ arma intulerit, diffusè à nobis perſcriptum eſt eo in libro, quo ipſius Pompeij vitam ſincera fide ad poſteros miſimus, admirandam utique potiùs, quàm imitandam. Vir enim ingentis animi, efficaciſſimæq; virtutis, & induſtriæ (modò factionis odium faceſſat) non ipſo tantùm Pompey nomine, ſed Magni item cognomento dignus exiſtimari potuit, niſi infauſtus Senator, & malus omninò civis, vaſtatâ patriâ, & Senatui & populo Romano gravis apparuiſſet. Ad extremum qui exequiis intermortuæ patriæ, & capti Pontificis Tragœdiæ interfuerat, civitatis reſurgentis, & reſtituti Pontificis ſimulacrum videre potuit. Verùm ſecùs atque optabat, maturo fato cedens, Clementem biennio anteivit, quum apud Neapolim Regno adminiſtrando Præfectus à Cæſare poſt comeſtas ficus biferas, quas multâ nive refrigerarat, in complexu Auguſtini Nyphi clariſſimi Philoſophi integris ſenſibus exſpiraſſet, anno ætatis quinquageſimo tertio, quum Carolus Cæſar comparatis ingentibus copiis Solymanno in Pannoniam irrumpenti ad Viennam occuriſſet.* Hucusque Jovius.

Fuit promiſcuæ famæ laudandus æquè ac vituperandus.

Immaturâ morte deceſſit.

Pluribus Eccleſiis Epiſcopus præfuit.

Pompei mors Clementi Papæ timori potiùs, quàm lætitiæ fuit.

Præfuit Pompeius ut Epiſcopus non modò Reatinæ, ſed & Interamnenſi in Umbria; Catanenſi ac Montis Regalis in Sicilia; Acerrenſi, Roſſanenſi, Aquilanæ, Potentinæ, Averſanæ, & Montis Martiani in Regno Neapolitano, ac Sarſinenſi ſub Archiepiſcopo Ravennate Eccleſiis. Et quamvis hæ dignitates omnes cùm perampla hæreditate Clementi ad ornandum Hippolytum Mediceum obvenirent, nullum tamen, ad mortis Pompeii nuncium, lætitiæ ſignùm vultu prætulit. Verùm ſeverè contraxit frontem, vel ob id quòd Pompeius eodem anno, menſéque, quo ipſe natus, immaturè, atque hominum opinione celeriùs è vita diſceſſiſſet, cùm præſertim tanta vis Spiritûs, & ea quidem adverſus morbos indomita robuſto in corpore vigere videretur. Magnoperè enim Clemens Pontifex ex alienis fatis omine concepto mortem timebat, cùm alioqui nihil ſaluti molliter indulgendo vitam contemneret. Prorupit tamen in longos ſermones de Pompei moribus ex animo judicium ferens, cùm honeſtiſſimi, qui tum aderant, amore vel odio mortui famam diverſis ſententiis

 ex-

excuterent, & ipſe ante omnes Pompeium ab eximiis ingenii, naturæque dotibus verè magnum fuiſſe teſtaretur: ſed aculeatè ſubjunxit, Pœni Annibalis exemplo, vel maximas ejus viri virtutes ingentibus vitiis adæquari. Appellarant enim eum nonnulli ingenio repentinum & inconſtantem; natura factioſum ac tumidum; conſilióque maximè vaſtum, & incertum: *Ego certè*, inquit Jovius, *qui fortè ſermonibus tum aderam, multa ex his ad calumniam ſupra æquum adaucta ab inimicis arbitrabar; revocabam item ad memoriam ferè omnia quæ vir ille ab ineunte ætate in lorica pariter & purpura, ad extremum vitæ actum ſtrenuè ac magnificè peregiſſet; ita ut ab incomparabili maximarum virtutum concurſu, memorabile poſteris ejus nomen futurum putem; cùm nemo hodie in toto divinarum, atque humanarum rerum officio laudandum, admirandúmque ſe offerat, vel magnitudine animi, vel perſonæ dignitate, vel authoritate nominis, vel denique diſciplina, ſplendore, fortunáque Pompeio major, & illuſtrior, modò odium faceſſat, decedat invidia virtutis comes, omniſque ſimultas humaniter ipſo ſaltem vitæ exitu terminetur.*

Jovii de eo judicium.

Cæterùm horas Pompeius ferè omnes negotiis vacuus Muſis dabat, quibus adeò oblectabatur, ut & ſtylum feliciter exerceret: compoſuit enim lepidis argumentis aliquot minuta poëmata, in quibus Iſabellæ Villamarinæ Salernitani Principis uxoris formam, ac delitias elegantiſſimè depinxit, hanc enim ſtudioſè colebat, atque ea ingenij libertate, ut nihil unquam turpe à caſtiſſima fœmina cupiviſſe teſtaretur. Scripſit etiam, ſed graviori conſilio, laboréque juſtum volumen de *de Laudibus Mulierum* à multis priſcæ virtutis exemplis atque orationis elegantiâ & jucunditate eruditorum lectione digniſſimum: quod ſe in honorem Victoriæ Columniæ gentilis ſuæ compoſuiſſe dicebat: cui & Paulus Jovius pari ſtudio ob excelſam nobiliſſimi, eruditiſſimique ingenii virtutem, eximiámque Chriſtiani animi pietatem quinque libros *de Vita & Rebus geſtis Piſcarii* mariti ipſius, invictiſſimi Ducis dicavit.

Quæ ſcripſerit Pompeius Cardinalis?

Pompeium Columnam laudibus extuliſſe reperitur Marcus Antonius Caſanova, illuſtris illius ævi Poëta hoc epigrammate.

Si inſpiciant populi deſiderium, alta Columna,
Quandocunque obeas, vixeris una parùm.
Si ſpectent quotquot tu erexeris, atque relictum
Ne meritum unum illis, vixeris unà ſatis.
Mirentur ſi animi, atque operum monumenta tuorum?
Dicent te nullo tempore poſſe mori.

Eum laudat Caſanova.

Non ita Jovius junior, qui eum etiam laudando perſtringit.

Virtutem mirata tuam, tuáque inclyta facta,
Lætata eſt tanto Roma ſuperba viro:
Virtutem illa eadem indoluit, tuáque inclyta facta,
Ingenio civis, Roma caſura ſui.
Sic Patriæ charum virtus te fecerat; Orbi
Illa eadem ingratum reddidit & patriæ.

Perſtringit Jovius Junior.

Agunt de eo Paulus Jovius in vita. Franciſcus Guicciardinus in Hiſt. Antonius Summontius in Hiſt. Neapolit. Ludovicus Lelius in Hiſt. Montis Regalis. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardin. Ughellius in Italia ſacra, & de Cardin. Column. Antonius Sanderus in Elog. Card. Morerius in Dict. Hiſt. Jacobus Hoffmannus in Lexico univerſali, alii quamplurimi.

Porrò

Pompeius Cardin. præcipuus devaſtatæ Urbis Romanæ auctor.

Porrò quoniam Pompeius Cardinalis Columna, Clementis VII. juratus quondam hoſtis,præcipua ac maxima cauſa extitit ſubactæ atque ſacrilegè direptæ almæ Urbis Romæ, non erit abs re in gratiam Lectoris hoc loco immaniſſimæ hujus direptionis atque devaſtationis, & quæ ſecuta ſunt damna, genuinam imaginem referre; atque omnia ex ordine, pro ut geſta ſunt, ex probatis Auctoribus ob oculos ponere.

Clemens Papa fœdus adverſus Cæſarem init.

Clemens igitur inito ſub annum 1526. cum Venetis, & Sfortia Duce Mediolanenſi, ac Rege Gallorum Franciſco I. contra Carolum V. Cæſarem fœdere; literas ad Cæſarem Valliſoleti in Hiſpania tum agentem ſcripſit, quibus ad fœdus iſtud excuſandum graviter expoſtulavit de multiplicibus injuriis, quas ab eo, ejúſque miniſtris immeritò accepiſſet, licèt ſemper ſe ejus ſtudioſiſſimum, addictiſſimúmque demonſtraſſet; injuriarum acceptarum tantùm causâ fœdus cum nonnullis Italicæ quietis, & Reipublicæ utilitatis amatoribus coactum ſe iniiſſe affirmabat. Ad Clementis expoſtulatorias, non ſolùm prolixam dedit reſponſionem Carolus Cæſar, ſed & alias minis non carentes ad Collegium Cardinalium ſcripſit, quibus peracerbè de inito adverſus ſe Pontificis fœdere conquerens, Concilium petiit.

Cæſar conqueritur.

Vide Maſen. L.4. in vita Caroli V.

Clemens Sfortiam ab obſidione liberare ſtudet.

Inter hæc copiis tum Pontificis,tum Venetorum coactis, ſpem certam Mediolanenſium Duci dederunt Italiæ Principes obſidionis, qua in Arce ab Hiſpanis premebatur, tollendæ, & Cæſariani exercitûs toto principatu pellendi. At Ducis Urbinatis, exercitûs Veneti imperatoris, culpâ factum eſt, ut Dux Mediolanenſis maxima commeatûs penuria preſſus, arcem dedere coactus fuerit. Columnenſes, Cæſari addictiſſimi, cognitis Clementis conſiliis de bello Cæſari inferendo, auctore Pompeio Cardinali, qui belli initio ex Urbe ſe in Tuſculanam villam ſubduxerat, copias inſtruere ſpecie tuendi Regni Neapolitani cœperunt. Quos, ipſúmque Cardinalem cùm Pontifex publico edicto monuiſſet, operâ Hugonis Moncadæ Hiſpani, quem Cæſar ad Pontificem miſerat, & Veſpaſiani Columnæ ipſius Pontificis familiaris, certa inter ipſos conventio facta eſt: qua fretus credulus Pontifex copias, quas contra illos collegerat, incautè dimiſit. Mox Columnii, accedente Moncada & Veſpaſiano, contra fidem datam nocte ante vigeſimum Septembris diem anni 1526. cum octingentis cathaphractis equitibus, & tribus ſelectorum peditum millibus ſumma celeritate incedentes, nemine de ipſorum molitione ſuſpicante, Urbem ſummo mane ingreſſi, ad Vaticanum contenderunt. Quorum adventu, terrore ac conſternatione plenus Pontifex nullum à populo auxilium expectans (ut qui potiùs ex ejus calamitatibus voluptatem caperet, quòd variis oneribus & exactionibus ab eo gravatus fuiſſet) cum nonnullis Cardinalibus, quibus magis fidebat, in Arcem S. Angeli ſe recepit. Hoſtes autem, in Palatio pontificio omni ſupellectili ſacra & prophana direptâ, in Baſilicam S. Petri nefarias manus injecêre; eámque pariter ſpoliavêre unà cum maxima illius ſuburbii parte, nullo cæterоquin damno Urbi illato.

Pompeio & Columniis adverſatur, ac mox amicus redditur.

Columnii à data fide reſilientes Vaticanum occupant, & diripiunt.

Induciæ Pontificem inter & Cæſarem initæ.

Interim Moncadâ à Pontifice ad colloquium accito induciæ reclamantibus Columnenſibus, ac præcipuè Cardinali, compoſitæ inter Pontificem & Cæſarem fuêre: quarum vigore Pontifex ſtatim copias, quas circa Mediolanum habebat, removere; Columnenſibus, & omnibus, qui hoc motu impliciti fuiſſent, ignoſcere; atque obſides de his dare promiſit: Cæſariani & Columnii copias Româ, & è Pontificii imperii finibus educere. At Clemens paulò poſt Regum Galliæ & Angliæ hortationibus confirmatus, cùm & ejus fama fœdè apud populum Romanum proſcinderetur, nec tantæ injuriæ contumeliam æquo animo ſuſtinere poſſet; denique nullo jure ad pactionem dolis hoſtium, ac violatione datæ fidei extortam ſervandam ſe teneri aſſerens, Columnenſes omnes, ipſúmque etiam Cardinalem, hoſtes Eccleſiæ pronunciavit; eúmque à dignitate ſacra, adempto pilei rubri uſu, remotum declaravit; additíſque diris, aqua & igni omnes interdixit, ac per Vitellium copiarum ſuarum ducem cuncta ferè eorum oppida invaſit, diripuit, incenditque.

Pompeius cum Columnis hoſtis Eccleſiæ declaratus ad Concilium provocat.

Cardinalis interim à ſententia in ſe lata ad futurum Concilium ſine Conſilio provocavit: immò addit Jovius in vita ejuſdem Pompeii Cardinalis, eum Concilii indicendi, cujus nomen Clementi maximè terribile fore videbatur, ex formula tabulas conſcripſiſſe, noctúque Romæ per clientes ſuos affigendas Templorum valvis, ac publicis in locis evulgandas curaſſe, per quas Pontifex ad Concilium vocabatur, quod Cæſar ad Spiram Nemetum eſſet habiturus.

Clemens regnum Neapolitanum invadit, ſed non proficit.

Clemens pecuniis & hortationibus Regum Galliæ & Angliæ firmatus, regnum Neapolitanum terra, marique impetendum eſſe decrevit: Aquilam, nobilem Aprutii civitatem, aliáque nonnulla oppida, & caſtella vi cepit, atque ſub poteſtate retinuit. Verùm cùm mox terreſtris exercitus aut miniſtrorum negligentiâ, aut Pontificis in neceſſariis apparatibus culpâ in maximam commeatûs penuriam redactus eſſet, diſſolvi cœpit; & claſſis neque navibus, neque militibus aucta, cùm capta loca cuſtodire cogeretur, haud multùm progredi potuit.

Feltrius Dux Urbinas Cæſari favet.

Factum quoque in Inſubria & Æmilia eſt, ut Dux Feltrius Urbinas, Veneti ac confœderatorum exercitûs Ductor, Pontificiorum ac Gallorum pugnandi ardorem retundens, Borbonio adventanti, quocunque ire vellet, liberam viam relinqueret, contentus à longinquo inſequi, qui rectiori aliorum judicio antevertere debebat; adeò ut non ſolùm eum exercitum inutilem fœderatis reddiderit; verùm etiam majori damno res eorundem hoſtibus prodiderit; ac ne Borbonio Romam petenti iter impediretur, clandeſtinis ſuis artibus perfidè procuraverit.

Rebus hoc pacto conſtitutis, cùm & inſuper Regis Galliæ apparatus verbis ampliſſimi, re ipſa parciores cernerentur; & Regis Angliæ promiſſa & auxilia nimis remota planéque incerta eſſent; cúmque Veneti in ſtipendiis militi repræſentandis tardiores ſeſe exhiberent; Pontifex, auditâ Borbonii deliberatione ducendi Romam exercitum, conſternatus animo, cùm neque ex ſeipſo, ut potuiſſet, ſubſidia quærere vellet, neque difficul-

tates

tates & pericula forti animo ſuſtinere ſciret, cum Lanoio octo menſium inducias pepigit, datis ſexaginta aureorum millibus in ſtipendia exercitûs Borbonii ea lege, ut abſtineret à Pontificii & Florentinorum imperii finibus, factâque Galliæ Regi & Venetis facultate his induciis intra certum tempus ſe adjungendi: Quo factum eſt, ut terreſtres, navaléſque copiæ ex regno Neapolitano utrinque ſint revocatæ, & capta loca protinùs reſtituta. Tum Pontifex jam ſibi omnia tuta promittens, pernicioſo conſilio, ex pecuniarum penuria tamen procedente, milites omnes, quos circa Romam habebat, paucis tantùm retentis, dimiſit, priuſquàm certus eſſet, utrum Borbonius factas inducias acceptaret; Non enim ullam Lanoius in eum, aut exercitum auctoritatem habebat.

Clemens inducias cum Cæſare iterum paciſcitur, Copias incautè admittit.

Cùm igitur factas cum Lanoio inducias Pontifex ad Borbonium miſiſſet, ut eas confirmaret, multæ in eo difficultates, & multò magis in militibus apparuerunt; ſive quòd vaſtas ſibi emolumenti ſpes propoſuiſſent, ſive quòd promiſſa à Pontifice pecunia bimeſtre ſtipendium non expleret, cùm tamen annorum aliquot ſtipendia deberentur, ſe rejecto omni conſilio, ad bellum proſequendum pertinaces oſtenderunt, quos tamen creditum eſt, ſi centum aureorum millia data fuiſſent, inducias procul dubio admiſſuros fuiſſe. Dubiis autem ſic aliquot dierum ſpatio rebus permanentibus, tandem Borbonius, qui à Florentiæ direptione, quam animo conceperat, diligentiâ fœderatorum fruſtratus fuerat, derepentè, ſive quòd prædominanti exercitui imperare non poſſet (nam & fuerat non ita pridem à Germanis & Hiſpanis pecuniam inclamantibus in ſummum vitæ diſcrimen adductus, cùm ad ejus tentorium accurrentes, ipſo ſe citiſſimè ſubducente, unum ex nobilibus ſeſe tumultui opponentem occidiſſent, ac tentorium rejectis cuſtodibus diripuiſſent; cui poſtmodùm redire juſſo honoris nomen reſtituerunt, ut aliqua Ducis imagine ad diſciplinæ ſpeciem uterentur: Irridebant enim eum ut ſtolidum Hiſpani, quòd ambitioſè nuptias Eleonoræ ſororis Cæſaris expetiiſſet, & ad Lombardiæ imperium adſpiraſſet; Germani verò uti egentem, exutúmque omnibus fortunis, & proditorem ſuæ gentis aſpernabantur) magnis itineribus Romam verſùs contendere ſtatuit, ubi & victoriæ præmia tum Cæſari, tum militi ingentia eſſent futura; & ad ea conſequenda ſpes minimè parva, quandoquidem Pontifex, qui priùs copias ſuas dimiſerat, ubi pacis ſpe fruſtratus eſt, tam lentè iterùm munire ſe cœpiſſet, idoneum præſidium in tempore colligere non poſſe videretur. Quare cum exercitu expedito, & ad omne ſcelus libidinis & avaritiæ prompto, ſine tormentis, & impedimentis, incredibili celeritate, nullo toto itinere reperto obſtaculo, penè priuſquàm Pontifex de adventu certior factus eſſet, ad urbem acceſſit: In qua Rentius Ceres, cui Pontifex præcipuam ejus propugnandæ curam commiſerat, paucos bello idoneos milites, multam verò imbellem & imperitam turbam collectam habebat.

Borbonius adverſante exercitu, inducias firmare recuſat.

Borbonium Germani & Hiſpani aſpernantur.

Exercitus Romam verſùs ducit.

Quinto Maii anni reparatæ ſalutis 1527. Borbonius in Pratis prope urbem caſtra metatus cum exercitu, qui quadraginta pu-

Romam aggreditur, & glande trajectus occiditur. gnatorum millibus, Germanorum, Hiſpanorum, ac Italorum conſtabat, militari inſolentia præconem ad Pontificem miſit, qui iter per ipſam urbem, ut cum exercitu in regnum Neapolitanum iret, ſibi concedi poſtularet. Quod cùm negatum eſſet, ſequenti die in ipſa aurora eo animo, ut aut victoria potiretur, aut mortem oppeteret, exercitu mœnibus Vaticanis (qua mons, & Templum S. Spiritus ſitum eſt) admoto, in primam aciem loricatus ſeſe conjiciens, ferale initium ſacrilegæ pugnæ dedit; atque illicò, dum per ſcalas muro veteri applicatas in urbem eluctari contendit, ignitâ glande ad inguen trajectus, exanimis cecidit; meritáſque perfidiæ pœnas, ultore DEO, omnium primus perſolvit. Mortui cadaver à Germanis Cajetam ad ſepulturam deportatum hac meruit inſcriptione laudari.

Ejus corpus Cajetam defertur, & hoc epitaphio ornatur.

AUCTO IMPERIÒ, GALLO VICTO,
SUPERATA ITALIA, PONTIFICE OBSESSÒ,
ROMA CAPTA,
CAROLUS BORBONIUS IN VICTORIA CÆSUS
JACET HIC.

Victorem victúmque eadem complectitur urna,
Et tamen hac victi non niſi corpus habet:
Hóccine miraris? mirari deſine, vicit,
Qui jacet hic, alios: Ipſe ſibi periit.

Roma occupatur, diripitur, & vaſtatur. Borbonii interitu nihil retardata militum ferocia; ſed omnium ſuffragiis Philibertus Aurantius ad imperium vocatus eſt; oppugnatioque, Hiſpanorum præſertim ardore, per adjunctas muro caſas invadentium, ad victoriam producta eſt. His nihilò remiſſiores Germani parte illa urbis munitiones ejecerant, apertâque ferro viâ urbem ingreſſi, Helvetios præſidiarios, ac plebem ſub vexillis ad defenſionem collectam, tam immani truculentiâ aggreſſi ſunt; ut projecta ad ſalutem promerendam arma ne ſupplicibus quidem profuerint; fugientes nec ipſa Templi adyta, ſacrorúmque protexerit Religio, ſed inter aras Divûm opem, ac hominum miſerationem implorantium ora ferro violata ſint, facinore olim nec Gothorum quidem Vandalorúmque populis tentato. Nec inuſitatis tantùm crudelitatis, ſed & ſacrilegiorum ac libidinum exemplis, ædes, aræque Divorum contemeratæ ſunt: Expugnata virginum juxtà ac matronarum, quamvis jurata Deo hominibúſque pudicitia: Principum ac Purpuratorum Palatia ferro, direptione, incendióque vaſtata, nullà, ne Legatorum quidem, reverentiâ. Hiſpanorum hac in re non minùs crudelitas acerba, quàm avaritia probroſa extitit, ut qui arcanas familiarum opes exquiſitis in nobiliſſima etiam corpora ſuppliciis indagarent; neque ab ipſis mortuorum ſepulchris, cadaveribúſque rapaces manus temperarent. Germanorum furor in armatos maximè conſumptus eſt, qui non niſi ſeptem millibus Romanorum deletis ſiſti poterat. Tum ad ſpolia, libidines, ſacrilegia, & epulas itum. Nihil ea nocte, & ſequentibus diebus lugubriùs unquam, aut funeſtiùs, tot calamita-

Eduntur extremæ crudelitatis exempla.

tum

tum generibus deformata Roma vidit. Prædæ magnitudo ad ducenties centena millia, hoc eſt, viginti milliones, ut vocant, aureorum aſcendiſſe proditur: Quam tamen in immenſum auxit ingens captivorum, qui poſteà maximâ ſe pecuniâ redemerunt, dignitas & numerus. Refert hoc loco Fauſtus Sabæus, nonnullas generoſi ſpiritûs Virgines in urbis direptione pudoris jacturæ mortem antepoſuiſſe: Nam quaſdam, impuras militum manus dilapſas, caput muro impegiſſe; alias inclamato cælo in puteos; rurſúmque alias ab altis ſpeculis in terram præcipites ſeſe dediſſe; alias denique à Barbaris militibus occidi potiùs, quàm fœdari maluiſſe, & fuiſſe occiſas. Quod verò calamitatem mirum in modum cumulavit, fuit nobiliſſimæ Bibliothecæ Vaticanæ, aliarúmque locupletiſſimarum vaſtatio, librorúmque antiquiſſimorum dilaceratio, atque combuſtio, irreparabili in omne ævum damno, nullis eruditorum lachrymis ſatis deplorando.

Prædæ magnitudo & damna.

Commendatur Virginum Roman. pudor.

Bibliotheca Vaticana fœdè vaſtatur.

Pompejus Cardinalis ubi poſt biduum Urbem ingreſſus, promiſcuis omnia cædibus, miſerabilique inter tormenta ejulantium ploratu completa ſpectaret, ſuique ipſe conſilii immanitatem perhorreſceret, lachrymas in tanta occumbentis patriæ calamitate non tenuit: Doluítque, incolumi Clemente, ad pœnam hoſtiliter quæſito, ſummam malorum in capita innocentis vulgi derivatam eſſe. Quare indignatione in miſerationem verſâ, omni qua valuit ope atque auctoritate, apud Duces, militéſque contendit, ut humanitati locus eſſet, aliorum pudori, aliorum vitæ ac libertati æquis conditionibus conſuleretur. Ipſe præter laborem nullis ſumptibus parcebat, ut hoſtili petulantiæ honeſtiſſimas fœminas ſubduceret, Patréſque ac Principes urbis viros, & quotquot ultimo vitæ diſcrimine periclitarentur, à militum injuria vindicaret. Ita vulnera, quæ fecerat tanquam offenſus filiis pater, adhibito deinde remedio utcunque curavit; dubiúmque reliquit, plúsne odiis impugnantis, an miſerentis amoribus Roma deberet. Ad Pontificem deinde pacis, fœderúmque ſpe in arcem (quo ſe ille inter primos irrumpentium hoſtium tumultus receperat) admiſſus, ut erat ſeveritatis miſerationiſque juxtà capax, veriſſimis cum illo lachrymis funeſtiſſimam urbis, turbatæque Religionis faciem, ac communem, quâ, ad ſacrarum, profanarúmque rerum excidium, in ſe invicem graſſarentur, inſaniam deploravit. Nec multò poſt, certis conditionibus placato Cæſare, Clementem ſeptem menſibus captivum, ex Mole Hadriana tanquam è carcere in libertatem vindicavit. Fusè hæc omnia proſequuntur, elegantérque deſcribunt Paulus Jovius in vita Pompei Cardinalis: Ciaconius, & Oldoinus in vita Clementis VII. Joannes Cochæus in Hiſtoria Germanica: & noviſſimè Jacobus Maſenius S. J. in Anima Hiſtoriæ; ſeu in vita Caroli V. Imp. lib. 4.

Pompejus furore in Miſericordiam verſo omne ſtudiũ ad innoxios liberandos convertit.

Urbis excidium cum Pontifice deplorat; & libertati Pontificis ſtudet.

ANNO

ANNO 1521.

SEDENTE HADRIANO VI. PONTIFICE MAXIMO.

De

WILHELMO ENCKENVOIRTIO S. R. E. CARDINALE.

XXV. WILHELMUS Enckenvoirtius Brabantinus, patriâ Trajectenſis, vir ab eruditione & pietate multùm commendandus; *Cui*, ut Jovius paulò mox citandus atteſtatur, *ab ineunte ætate perpetuæ aderant rariſſimæ virtutes; innocentia, modeſtia, fides.* Is ab Hadriano VI. concive ſuo non modò Inſulâ Dertuſenſi, qua ipſe ante Pontificatum ornatus fuerat, ſed & purpurâ ac tituló SS. Joannis & Pauli donatus, inter Presbyteros Cardinales ſolus & unus adlectus eſt. *Nam die 10. Septembis anni 1523. Hadrianus gravi morbo correptus* (ſunt verba Ciaconii) *vocatis in congregationem Cardinalibus, Wilhelmum de ſe, déque Chriſtiana republica benemeritum S. R. E. Cardinalem publicavit; quem poſteà Clemens VII. Hadriani Succeſſor Trajectenſem inferioris Germaniæ ampliſſimæ Civitatis Epiſcopum fecit: Unde vulgò Trajectenſis Cardinalis dictus eſt.* Hunc Carolus V. Auguſtus uti virum omnifaria virtute & eruditione præditum, quoad vixit, coluit, multiſque ſenſim muneribus in gratiam Hadriani affecit.

Ab Hadriano VI. purpurâ; à Clemente VIII. inſulâ Trajectenſi donatur.

Ejus in Hadrianum mortuum gratitudo & liberalitas.

Wilhelmus Cardinalis, optimi Pontificis demortui cineribus & memoriæ conſulturus, ſumptuoſum ſepulchrum egregiâ gratiſſimi animi liberalitate conſtruxit in Eccleſia S. Mariæ de anima juxta circum Flaminium, ſignis marmoreis & artificio ſtupendum; ſuâque auctoritate Paulum Jovium Epiſcopum Novocomenſem, virum ea ætate & literis & eloquio clariſſimum ad conſcribendam Hadriani vitam impulit. Id quod ex Præfatione, quam Jovius actis & vitæ Hadriani præfixit, nullo negotio colligitur. His enim verbis Wilhelmum noſtrum Cardinalem alloquitur: *Movit me præclara quadam æmulatione gratiſſimi animi tui ſtudium, Wilhelme Cardinalis ampliſſime, ut Hadriani VI. memoriam literarum beneficio ad poſteros quàm longiſſimè proferrem. Nam tametſi magnis opibus, & liberalitate penè incredibili ſepulchrum marmoreis ſignis inter cætera urbis monumenta conſpicuum, ſanctiſſimi viri cineribus perſolveris; id tamen ad æternitatem, quam quisque optimus pro gloria avidiſſimè diuturnum: Quòd vel elaborata excelſaque artificum opera uti fortunæ, atque innumeris invidiæ caſibus ſubjecta, vel unâ nec longi quidem temporis injuriâ celerrimè conſumantur. Itaque & meo vetere decreto, & tua præſertim auctoritate impulſus non injucundum tibi fore putavi, ſi ad dignitatem ſumptuoſi operis, fidelis etiam hiſtoriæ & literarum honos, opinione mea facilè ſempiternus, adderetur. Scilicet ut poſteri diffuſè intelligant, quantum Hadrianus VI. virtute animi & pietate in omni fortuna præſtiterit. Nec è titulo tantùm marmoribus inciſo, ſed è perpetuis actionum omnium annalibus Chriſtianæ vitæ exempla ſacratis præſertim hominibus petantur: & hercle, deſiderio votóque tuo dignum*

P. Jovium ad ſcribendam Hadriani vitam conducit.

gnum videtur, ut optimi viri nomen non in Urbe tantùm legatur, incluſum ſcilicet anguſtiis unius ædiculæ ſpatiis, verùm etiam ubique terrarum Latina voce celebretur. Hujus autem publici beneficii laus apud te aliquantò quàm apud authorem verior & cumulatior erit; cùm imperaſſe ſcripturo majus ſit, atque præclarius, quàm jubenti liberalique animi magnitudine flagitanti me nequaquam gravatè vel infeliciter obſecutum fuiſſe. Sic enim turbidioris ſæculi mores ferunt, ut ditiſſimus quiſque laudari, effingique literis ineptum & abſurdum putet, quando ipſum ſcribenda facere, & benigna manu excitare ingenia oporteat.

Hæc præfatus Jovius, paulò pòſt in laudes Wilhelmi his verbis excurrit: *Nec mirum eſt, ſi exiſtimaris, optime Wilhelme, inter multos bonarum literarum præcipuus & liberalis æſtimator; decurriſti enim felici paſſu per omnes fortunæ gradus, ut in hanc ſummi propè honoris ſedem provehereris, cùm tibi ab ineunte ætate perpetuæ adeſſent rariſſimæ virtutes, innocentia, modeſtia, fides. Adjeciſti demum pietatem, quæ eſt una omnium virtus Senatore Sacerdote digniſſima: hac enim multos divitiis atque natalibus florentes facilè ſuperas, & cum priſcæ ætatis optimis Cardinalibus certiſſima cum laude contendis. Studia porro tua plena officioſa humanitatis, moderationis, atque juſtitia in Senatu, in Urbe, totâque Italiâ, atque Germaniâ nudantur; ut cùm neminem omninò ambitiosè colas, vel aſtutè captes, vel malignè circumſcribas, hic ipſe, quo emines, pilei & purpuræ honos merito tuo inferior habeatur. Ob id ferè nemo eſt in Urbe bonus & ſtudioſus, qui tibi fortunas ampliſſimas, & in hac viridi venerabilique canicie ſeram felicémque ſenectam non optet. Miſeri etiam, quorum ſanctiſſimæ ſunt precationes, pro tua ſalute vota ſuſcipiunt, utpotè quos vel durior egeſtas oppreſſerit; vel atrocior & fœdior afflixerit morbus, vel immitis fortuna jactaverit. Et hoc loco annumerare fœminas lubet, quas profligato quondam pudere, nunc demùm ab honeſti decoris cura, Religionis amor abdicatis voluptatibus, intra pudicitiæ ſepta concluſit: eæ enim ſuppliciter vitam & dignitatem tuam ſuperis commendant, quoniam his omnibus alendis fovendiſque piâ, liberali, opportunâque manu ſemper occurris. Et id quidem jucundiore & clariore cum laude, quòd cùm tibi uni, qui aureâ & verè beatâ mediocritate delectaris, ſis frugi, moderatus, & diligens; ergo hus demùm veluti contemptis opibus, pietate ſingulari profuſiſſimus habeare.* Huc uſque Jovius.

Jovii Encomium, quod dedit Wilhelmo.

Wilhelmus Anno ſalutis 1530. cum Clemente VII. ac quindecim Purpuratis ad coronandum Carolum V. Imperatorem Bononiam profectus, die 22. Februarii peractis ſacris eundem Carolum, antequam imperii diadema ſuſciperet, juſſu Clementis ſacro unguento linivit. De Caroli coronatione hæc legimus in Monumento Bononienſi M.S. ſimplici ſed veraci ſtylo conſcripto: Quod refert Ferdinandus Ughellius in additionibus ad Ciaconium in vita Clementis VII. *Sanctiſſimus Dominus Noſter Clemens PP. cùm intelligeret Majeſtatem Cæſaream ingreſſam Civitatem Bononienſem, exivit cum ſacro ſenatu, ac ante Eccleſiam S. Petronij in quodam loco eminenti ad hoc diſpoſito Cæſarem expectavit, qui veniens flexis genibus oſculatus eſt pedem primò, deinde manum ſanctitatis ſuæ; & poſtmodùm ſanctitas ſua ſuſcepit Cæſarem ad oſculum pacis: demùm habito per Cæſarem brevi ſermone, & facto reſponſo per ſanctitatem ſuam, Cæſar oblatâ priùs auri maſſâ, ponderis, ut aſſerebatur, ſeptem librarum, comitatus quatuor Cardinalibus, duobus Presbyteris & duob. Diaconis, ivit*

Carolum V. ſacro unguento linit.

Ceremoniæ ſolemnes ſanctiſſimi. & Carol. V.

in Eccleſiam S. Petronii, & Sanctitas ſua unà cum aliis Cardinalib. reverſa eſt ad palatium. Die verò 22. Febr. 1530. Bononiæ in capella palatij Apoſtolici infra Miſſarum ſolemnia, celebrante Wilhelmo Cardinale Dertuſenſi Sanctiſſimus D. N. præfatum Carolum in Imperatorem electum ferrea corona ornavit præſentibus Cardinalibus, Archiepiſcopis, Prælatis, ac Oratoribus Regum, Principum ac Poteſtatum. Et paulo infrà. *Die 24. Febr. in Eccleſia S. Petronij infra Miſſarum ſolemnia, quæ celebravit idem Wilhelmus Cardinalis, Sanctiſſimus D. N. præfatum Carolum in Imp. electum, exhibitis priùs inſignis, & ſervatis cæremoniis conſuetis coronavit corona aurea imperiali. Finitis divinis ambo equitarunt per civitatem Bononienſem, comitantibus Cardinalibus ac Principibus & Oratoribus. Inter equitandum autem Cæſar multos ex Germanis, Italis, & Hiſpanis equeſtri dignitate ornavit.*

Coronatur Carol. V. ferreâ coronâ.

Item Aureâ imperiali.

Wilhelmus Bononiâ Romam redux quarto à coronatione Caroli anno, ſacris Chriſtianis ritè expiatus fatis conceſſit die 30. Julii anno 1534. ſepultus in Eccleſiâ Germanorum ad S. Mariam de anima, ubi monumentum ejus ſignis marmoreis nobile etiamnum viſitur. Statura fuit juſta, lata; oculis cæruleis, aſpectu obliquo, naſo eminenti & rubido, barba mediocri; habitudine corporis pinguiore, proſpera valetudine, ad finem vitæ tamen manibus pedibúsque articulari morbo debilitatus. Inerat ei ſcientia literarum multa, ac negotiorum magna experientia, eloquentia non mediocris, memoria ſingularis, qui veterum Juriſconſultorum & Hiſtoricorum integras ſæpè paginas accuratè recitaret.

Mors Wilhelmi.

Ejus imago.

Scripſit plurimas Epiſtolas, cùm ſuo, tum Hadriani nomine ad Carolum Imp. alióſque Principes.

Ejus memoriam faciunt Paulus Jovius in vita Hadriani, Antonius Sanderus in Elog. Card. Aubery in vita. Onuphrius Panvinius de Rom. Pontif. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Victorellus & Ughellus in addit. ad Ciaconium.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

BENEDICTO ACCOLTO S.R.E. CARDINALE.

XXVI.

Benedictus quis?

BENEDICTUS Accoltus, nobilis Florentinus (quem aliqui origine Aretinum faciunt) in lucem editus eſt Florentiæ Hetruriæ Metropoli, die 29. Octobris anni 1497. Patre Michaële de Accoltis, & Matre Lucretia de Alamannis, nobiliſſimis ac lectiſſimis conjugibus, ut Petrus Bembus ait. Adoleſcens literis humanioribus curâ parentum egregiè imbutus Florentiæ, inde altiorum ſtudiorum causâ migravit Piſas; ubi emenſo feliciter Philoſophiæ curriculo, Juriſprudentiæ tam ſedulam impendit operam, ut ſuſceptis cum plauſu eâ in facultate doctoratûs inſigniis, magiſtralem cathedram juvenis admodùm conſcendere meruerit. Interjectis nonnullis annis, quum armis ac ſeditionibus Piſis omnia ferverent, ac publica ſtudia ex eo tumultu multùm turbata langueſcerent, collectis ſarcinulis Romam ſe contulit ad Curiam; ubi ſub Petri

Juriſprudentiæ Doctor creatur.

Car-

Cardinalis Accolti, patrui ſui, viri in utroque jure clariſſimi contubernio ac diſciplina magnos in literis, virtutibus, & pietate fecit progreſſus. Itaque famâ ejus tota ſenſim urbe inclareſcente, ne virtuti ſuffragium, & merito præmium deeſſet, Apoſtolicus primùm Abbreviator; mox Gaditanus Epiſcopus in Hiſpania à Leone X. deinde Cremonenſis & Ravennatenſis Antiſtes ex patrui reſignatione ab Hadriano VI. creatus eſt. Clemente VII. poſt obitum Hadriani ad ſummam rerum evecto, cùm prima creatio Cardinalium die 3. Maij anno ſalutis 1527. inſtitueretur, Benedictus Accoltus omnium primus ob eminentem doctrinam & pietatem ad purpuram adſcitus eſt anno ætatis ſuæ trigeſimo.

Cardinalis igitur S. Euſebii creatus, duas Eccleſias in regno Neapolitano Pollicaſtrenſem & Bovienſem adminiſtravit: Paulò pòſt Legatus à latere in Piceno, & Fanenſis civitatis perpetuus Gubernator à Clemente conſtitutus, provinciam illam ſumma laude, prudentia & æquitate ad uſque Pauli III. tempora feliciſſimè rexit. Arcem Anconitanam lapſu temporis multùm deformatam, penéque dirutam, magnis ſumptibus & loci commodo refecit, & ab hoſtium incurſibus tutiorem firmiorémque reddidit, ut ex adjecta ibidem inſcriptione, quam refert Oldoinus, colligitur.

Mortuo ſub annum 1534. Clemente VII. eique ſuffecto Paulo III. Benedictus Cardinalis die 15. Aprilis anno 1535. conſpirationis in Paulum conceptæ accuſatus, Romámque ea propter citatus, mox ubi comparuit, juſſu Pontificis cuſtodiæ in Mole Hadriana traditus eſt. Ibi ſex menſium ſpatio non ſine capitis periculo detentus, quum multis rationibus convictus crimen confiteretur; conſcriptóque ſupplici libello cum lacrymis veniam deprecaretur, mulctatus quinquaginta novem aureorum millibus, interventu Caroli Cæſaris, cui acceptiſſimus erat, vita & libertate donatus eſt.

Ex eo tempore publico ut plurimùm abſtinens, rebúſque privatis indulgens, quod reliquum vitæ ſupererat, totum literis amicis, & lectioni conſecravit. Qua occaſione, præter alia præclara ingenii ſui monumenta, conſcripſit quatuor De Bello ſacro libros, quibus nihil terſiùs aut elaboratiùs inveniri poſſit; imitatus eo in opere (teſte Jacobo Gaddio) Saluſtium, Cæſarem, & Curtium, cum quibus conferri jure poſſe, multorum conſenſu videtur. *Nec hyberbolicum, aut temerarium eſt hoc judicium* (inquit laudatus Gaddius) *ſi enimè particulis aliquot Hiſtoriæ à me lectis judicare totam poſſum; eſt in ea eloquium candidum ferè ac nobile; narratio prudenter inſtituta; gravis, clara, brevis, nec ſuperfluis phalerata ornamentis; nec inminutula & devia, ut quædam Recentiorum delabitur, memor Hiſtoricæ majeſtatis.* Hanc Hiſtoriam illuſtravit notis non vulgaribus eruditus ac celebris Dempſterus Scotus; quam Franciſcus Baldellus Cortonenſis in Hetruſcam, Ivo Ducatius Tracenſis in Græcam verterunt, ut per orbem Chriſtianum illa diffuſa, fideles ac Principes ad pia bella adverſus communem Chriſtiani nominis hoſtem accenderet. Pari laude & felicitate Carmina mirâ concinnitate cùm ſacra tum profana panxit; ac omnem penè Ciceronis phraſim orando atti-

attigit: ad quem Bembi, Sadoleti, Pauli Manutii, Cœlii Calcagnini, & Erasmi plures leguntur Epiſtolæ. Hos enim, pluréſque alios doctiſſimos eruditiſſimus ipſe perquam officiosè coluit, ac in deliciis habuit.

Fato functus eſt Florentiæ, de literis, ſi quis alius, optimè meritus, die 21. Septembris, ætatis ſuæ anno 52. ſalutis verò 1549. ſepultus ibidem in Eccleſia S. Laurentii. *Vir* (ut Oldoinus in vita loquitur) *ob ſingulares animi dotes, ac in rebus gerendis prudentiam, magno ſemper apud Chriſtianos Reges, & Principes in pretio habitus; quem ſacri Collegii decus & Ornamentum Ludovicus Areoſtus appellat. Et de quo Rubæus in Hiſtoria Ravennate libro 9. & monumenta præſtantiſſimi viri Leonardi Accolti plura habent.* Floruit præſtanti ingenio, acerrimo in cognoſcendis hominibus judicio, ſtudiorum amore, diſcendi ardore mirifico, & nitore orationis Latinæ præcipuo; verborum item & ſententiarum venuſtate, & laude eloquentiæ ſingulari. In Latina autem ſcriptione tantum profecerat Benedictus, ut multorum ſententiâ cum antiquitate contenderet: nonnullas ejus literas iidem tantoperè laudarunt, ut nihil illis purius, caſtius, elegantius, liberalius ſe legiſſe ſcripſerint. Ita clariſſimis ad illum verbis atteſtatur Jacobus Sadoletus Cardinalis; *Nihil recordor permultis hiſce annis mihi accidiſſe gratius, neque optatius, quàm tuas nuper literas: pleniſſimæ enim fuerunt amoris, ſuavitatis, officii: quódque ad præclaram jam laudem tui præſtantis ingenii pertinet, eo modo ſcriptæ ut purius, aut elegantius quod me legiſſe meminerim, habeam profectò nihil. Itaque duplici ex illis gaudio affectus ſum, nam cùm omnis tua ergà me voluntatis ſignificatio pergrata; tum verò orationis nitor, & verborum ac ſententiarum venuſtas, quam in ſcribendo adhibuiſti, mihi vehementer jucunda extitit.* Pari laude ejuſdem in ſcribendo candorem, & in pangendo venuſtatem commendat Lilius Gyraldus in Dialogis de Poëtis ſui temporis: *Quis non inter primos Epigrammatum, & Elegiarum Poëtas connumeret Benedictum Accoltum Ravennæ Cardinalem? quis eo argutior? quis cultior? politior? extant & leguntur ejus Carmina mirâ concinnitate compoſita; mitto nunc ſolutam orationem, quâ penè omnem Ciceronis phraſim eſt aſſecutus, quod manifeſtant ejus Epiſtolæ & libelli.* Marius Molſa Mutinenſis Poëta clarus, ejuſdem laudes elegiaco carmine, quo idem innuit, complexus eſt. Hunc ſecuti ſunt plures alii doctrinâ & fide conſpicui, quos, ne longior ſim, lubens prætereo.

Cæterùm Benedictus, ſi Oldoino credimus, in optimarum artium ſtudiis totos ponebat dies, & quotidie ferè à graviſſimarum artium tractatione in humaniorum literarum ſtudia quaſi in hortum amœnum divertebat. Oratores, Poëtas, Philoſophos legebat: Doctorum virorum, quos mira liberalitate adjuvabat, conſuetudine delectabatur: illos in pretio habuit, Picum præſertim Mirandulanum, Marium Molzam, Pierium Valerianum, Baldinum, Octavium Panagathum, Lilium Gyraldum, Paulum Manutium, Robertellum, alióſque illius ævi claros viros. Horam nullam præterire ſinebat, quam non in virtute, & literis traduceret. Paulus Manutius pruden-

dentiam in illo, pietatem, juſtitiam, mentis optimæ conſcientiam, invictum in adverſis animi robur, humanitatem, liberalitatémque naturæ inſignem, qua pluribus benignè facere conſueverat, agnovit. Extant nonnulla ejus Poëmata, inter illa illuſtrium Poëtarum annumerata, ſicut & orationes & Epiſtolæ; quæ omnia Florentiæ anno ſalutis 1562. typis vulgata ſunt.

Has tamen præclaras ſive naturæ vel artis dotes nonnullis vitiis (uti nihil eſt in homine omni ex parte perfectum) corrupit. Namque in Venerem pronus, ſuſtulit aliquot liberos, è quibus unus, nomine Benedictus, cùm anno ſalutis 1563. in caput Pii IV. Pontificis Maximi nefariè conſpiraſſet, ex cenſura judicum tormentis probè vexatus in furca pependit. Rem narrat Oldoinus in vita Pii IV. ad calcem his ferè verbis: Pium Pontificem Maximum deliri aliquot factâ conſpiratione de medio auferre moliti ſunt; qui detecti, criménque confeſſi à carnifice in foro publico necati ſunt. Conjurationis ducem narrant fuiſſe Benedictum Accoltum, Accolti olim Cardinalis filium, qui unà cum aliis quibusdam ære alieno oppreſſis, nec ſatis ſanæ mentis, prædæ ſpe, & emendationis Eccleſiæ obtentu, audax facinus Pium perimendi ſuſceperat, dum is publicè daret audientiam, ſimulatione porrigendi libellum ſupplicem. Aiebat ſiquidem, Pium verum Pontificem non eſſe, eóque ſublato alium nomine Angelicum ſuffectum iri, qui etiam totius orbis Imperator futurus eſſet, ſub quo Eccleſiæ concordia caſtigatis erroribus ſarciretur. At cùm ſemel iterúmque oblatâ occaſione animus Accolto defuiſſet, natâ inde inter conjuratos diſſenſione, ab uno eorum perfidiæ ſeries Pontifici patefacta eſt, omnéſque, uno dempto delatore, capti, atque ſuppliciis affecti fuêre. Accoltus, qui ſe ab Angelo (utique malo) ad id ſuaſum fuiſſe dicebat, inter mortis tormenta ſemper ridens conſpectus memoratur.

Agunt de eo Petrus Bembus in Epiſt. Lilius Gyraldus in Dialog. Poëtarum. Marius Molſa in carmine elegiaco. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Antonius Sanderus in Elogiis Card. Contelorius in Elencho Cardin. Petrus Aretinus in Epiſtolis. Leander Albertus in deſcript. Italiæ. Morerius in Hiſt. Dict. & alii.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

HERCULE GONZAGA
S. R. E. CARDINALE.

HERCULES Gonzaga, Mantuanus, Franciſci Marchionis Mantuæ, & Iſabellæ Eſtenſis Filius, Sigismundi Gonzagæ Cardinalis nepos, Ferrantis Gonzagæ clariſſimi Ducis frater, Mantuæ natus X. Kal. Decemb. anno 1505. generis ſplendorem cultioribus tum literis, tum moribus auxit & ornavit. Adoleſcens, poſtquam in patria politiorem doctrinam, & liberales artes percurriſſet, Bononiam ad graviora ſtudia ſe contulit; ubi Philoſophiam XXVII. *Hercules Gonzaga quis?*

phiam ſub Petro Pomponatio claro illius ævi Philoſopho, ac Theologiam ſub aliis Magiſtris ea ſedulitate audivit, ut in utraque facultate ingenio facilis mirificos fecerit progreſſus. Juvenis adhuc (vigeſimum enim, ſeu ut alii volunt, decimum quintum vixdum attigerat annum) ex ceſſione Sigiſmundi Gonzagæ Cardinalis patrui Eccleſiæ Mantuanæ Antiſtes factus, paulò poſt ad preces matris Cardinalatûs inſignia cum titulo Diaconi S. Mariæ novæ à Clemente VII. accepit.

Hercules igitur in ſacrum Senatum coöptatus, tantam ſenſim apud omnes famam conſecutus eſt, ut doctrina, prudentia, & ſingulari in rebus gerendis dexteritate cum præcipuis illius ætatis hominibus non immeritò conferretur. Propter enim inſignes illas animi dotes apud Carolum V. & Ferdinandum Imperatores: Nec non apud Franciſcum & Henricum Galliæ Reges, alióſque Principes magno in pretio fuit. Unde Clemens VII. aliíque Succeſſores Pontifices in publicis Eccleſiæ negotiis ejus opera & conſilio magna cum utilitate ſemper ſunt uſi. Legationis munere, Pontificum Romanorum juſſu, functus eſt in diverſis Provinciis; videlicet ſub Clemente in Campania; & apud Carolum V. quem Bononiâ, ubi imperiale diadema de manu Pontificis ſuſceperat, magno apparatu Genuam uſque comitatus eſt. Sub Paulo III. ad Franciſcum I. Galliæ Regem in cauſa diſſenſionum componendarum, quæ inter ipſum Regem & Carolum V. viguerant. Rursùm ſub pio IV. à quo primus Apoſtolicæ Sedis Legatus, & Præſidens ad Concilium Tridentinum miſſus, 15. Kalend. Februarii anno 1562. primam eámque elegantiſſimam orationem ad Patres in Concilio congregatos habuit, cujus tenor erat: Ut, quod DEO propitio feliciter incœpiſſent, ad Eccleſiæ utilitatem ſtrenuè proſequerentur; ac abuſus & vitia, quibus fideles utriusque ſtatûs non mediocriter infecti eſſent, divellerent, morúmque ſanctitatem introducere ſatagerent. Ejus enim morum gravitas, vitæ innocentia, longa rerum benè geſtarum ſeries, authoritas, conſtantia, nobilitas magnam exiſtimationem pollicebantur.

Attamen in Concilio, cùm favere Cæſaris, ac Regis Galliarum poſtulatis de communione ſub utraque ſpecie viſus ſit, factum eſt aliquorum potiùs vitio, quàm ſuo, ut Pontificis gratiam, benevolentiámque aliquando amiſerit. Et licèt nemini eſſet probitate inferior, neminémque haberet doctrinâ ſuperiorem, pluries tamen accuſatus eſt, ac ſi propriæ domûs potiùs quàm Eccleſiæ utilitatis rationem haberet: illum aliqui ambitioſum; alii ſupremis Principibus plùs æquo deditum; alii Pontificis adverſarium prædicabant. Hercules ea re commotus, licèt Eccleſiæ ſtudioſiſſimus eſſet, ad evitanda tamen invidorum jacula, facultatem abeundi Concilio inſtantiſſimè à Pontifice petiit. Concilii Patres omnes ad unum repugnarunt; Cæſar ipſe iteratis precibus obſtitit; quare diſcedendi à Pontifice negatâ licentiâ, antiquam dignitatem in Eccleſiæ bonum retinuit. Vixit igitur in eodem Concilio zelo fidei plenus uſque ad ſextam ſeſſionem, diu noctúque dictis, factis, & ſcriptis ad tollendos in Eccleſia DEI exortos abuſus laborando.

Tan-

Tandem multis attritus laboribus ferventi febre correptus cum ſacroſanctum Viaticum, ac ſupremam ad exitum unctionem à Jacobo Lainio integerrimo Societatis JESU Præpoſito ſibi adhiberi juſſiſſet; die 2. Martii anno à partu Virginis 1563. ætatis 58. (quorum triginta ſex in purpura tranſegerat) Tridenti ſanctiſſimè, uti vixerat, expiravit: Incuſatis medicis, quòd ignorata morbi cauſâ opportuna remedia non adhibuiſſent. Pauperum precibus in æterna tabernacula ejus animam receptam, æquum eſt opinari; nam eodem anno, graviore annonâ Mantuam premente, inſtituerat, ut præter pecuniæ, aliarúmque rerum largitiones, aſſiduè uſque menſem mille hominibus, quorum egeſtatem animorum curatores indicaſſent, tantum farinæ tribueretur, quantum ad eorum victum honeſtè tranſigendum fuiſſet ſatis. Neque hoc novum; nam aliàs in Gallia Ciſalpina arcta rerum omnium caritas, cùm eſſet exorta, ut erat Hercules in pauperes liberalis, quingenta aureorum millia ad ipſorum inopiam ſublevandam erogari præcepit. *Ss. Viatico è manibus Lainii Præp. Gen. Soc. JEſu ſuſcipit. Ejus mors. Ejus miſericordia in pauperes.*

Concilii Patres in urbe Tridentina, & Dux nepos Mantuæ regio more funus Herculis celebrarunt; Reſpublica Chriſtiana omnium lacrymis eidem juſta perſolvit. Corpus aromatibus conditum, pullato apparatu Mantuam delatum, civitatis Proceres, Clerum, ac populum obviàm habuit. Quod deinde multorum elogiis celebratum, cum Ferrantis Fratris cineribus in ſacello S. Petri, cum ſequenti inſcriptione marmori inciſâ, collocatum eſt.

HERCULIS GONZAGÆ CARDINALIS,
ET EPISCOPI MANTUANI
Magni Conſilii, magnæque eruditionis viri, dum ſacro Concilio
Tridentino præſideret, vita functi
CADAVER. *Inſcriptio ſepulchri.*

In ejus funere peroravit Bernardinus Percivallus, Juriſconſultus ſua ætate clariſſimus; ac Leſſum cecinit heroico carmine Paganius Licionenſis ad Guillelmum tum Mantuæ Ducem. Janus verò Vitalis Herculi huic Eccleſiaſtico honoris aram dedicavit his verſibus. *Celebratur à Percivallo, & Paganio.*

Verſus in laudem ſcit Pagano Poëta.

Sit quamvis celebris ſublimis laude Maronis
Superba rerum Mantua,
Sit GONZAGA Domus titulis licèt alta ſuperbis
Virtutis atque gloriæ,
Quæ nihil Italia in magna ſplendentius ambit
Perenni Echus lampade,
Unde Duces plures armorum gloria, & unde
Venêre plures Principes,
Quàm Trojanus equus tulerit Mavortis alumnos,
Et lecta belli robora:
At tandem illa habuit nihil unquam majus, habétque
Auguſtius te Principe,
Præterea ante alios pietas tua laudis honores
Et duplicat prudentiæ,

Et

Et propè ſtagnantis leniſſima litora Minci
Honoris aram dedicat,
His ubi ſcripta notis ſunt grandibus aurea verba
DIVO ARA HONORIS HERCULI.

Ingenium ejus celebratur.

Excelluit Hercules ingenio natalibus pari. Principis ſplendorem cum Antiſtitis probitate, prudentiam verò politicam cum Chriſtiana pietate conjunxit: laudatus plurimorum teſtimonio, ſed præ primis duorum doctrinâ inſignium virorum Bembi & Sadoleti. Audiamus utrumque: Prior literarum commercio his eum alloquitur verbis: *Nam & tui de me animi judicium, & egregiam tuam cognovi ad optimas artes amplectendas voluntatem; quæ mihi ſemper in te omni digna honore & laude viſa eſt; hoc etiam magis, quòd in tanta raritate, & penuria eorum, qui nobilitatem cum virtute habeant conjunctam, tu unus excellis; qui utrumque ita adeptus ſis, ut in tuis plurimis, maximiſque ornamentis major tamen multò virtuti tuæ, quàm fortunæ gratia habenda ſit. Itaque recordor jam inde à tua ineunte adoleſcentia me ſemper judicaſſe, te fore unum, aut certè præcipuum inter cæteros, in quo his temporibus perditis lumen veræ dignitatis illuceſceret. Qui omnibus & naturæ & fortunæ bonis inſtructus, nobilitatem & potentiam non arma injuriæ, ſed inſtrumenta bonitatis eſſes habiturus. Poſteà verò quàm ego in has, ſanè regiones me contuliſſem, túque ad urbem acceſſiſſes, domiciliúmque in ea fortunarum, & dignitatis tuæ conſtituiſſes; nunquam mihi inauditus fuit ſplendor tuus, & ſingularis in omni genere morum elegantia & comitas; quæ cùm unâ & conſtanti omnium voce laudaretur, non dici poteſt, quâ lætitiâ afficiebar, cùm intelligerem, cæterorum quoque hominum judicia cum meis de te judiciis conſentire. Atque hæc, quæ nobilitati, & generi, & tuæ majorúmque tuorum dignitati debita erant, illuſtrius tamen abs te gerebantur, quàm reliquorum uſus ferat. Quid? quæ jam tua ſunt, & propria, quæ pauci iſto loco attingunt, quanti tandem facienda ſunt? Quòd bonas literas, quòd optimas artes, omniáque humaniſſima ſtudia ita conſectaris, ut in honore ipſo, non in inſignibus honoris, quibus ſolis plerique nituntur, ſtatum tuæ dignitatis poſitum putes. Atqui ab his initiis viri illi oriuntur, quorum nunc conſiliis maximè eget Reſpublica, quæ, niſi me fallit opinio, adducta eſt in id diſcrimen, ut vehementer nobis ſit de communibus fortunis extimeſcendum. Sed qui in ſecundis rebus comparant ſeſe, ut poſſint adverſas & dubias, ſi quando inciderint, regere, & virtute ſuſtinere; hi omnia in ſe obtinent beatæ vitæ præſidia; ad quæ tunc eximiè paratus es, facilè enim & prudentiam in capiundis conſiliis, & in dandis fidem, auctoritatem in ſententia dicenda, in omni vita conſtantiam, & gravitatem, iſta tibi optimorum auctorum lectio ſuppeditabit, accedente præſertim uſu, atque ætate.* Alter, nimirùm doctiſſimus Cardinalis Sadoletus pari eum commendat elogio: *Etenim*, inquit in literis ad eum datis, *patiêre nunc tu quidem me meum de te proferre judicium; non enim blandiendi causâ loquor, ſed verè de te dicam, quod ſentio. Ego paucos homines mihi videor, quamquam quid dixi paucos? utinam alter mihi facilè veniret in mentem, qui tecum videretur eſſe comparandus. Sed tamen pauciſſimos eſſe judico, qui in tanta nobilitate tantam manſuetudinem, in tam corruptis horum temporum moribus tantam æquitatem, temperantiam, moderationem animi præſtent, atque exhibeant, quanta in te mihi cognita jam pridem, atque perſpecta eſt.*

eſt. Sunt alij inſignes viri, atque in Collegio præcipuè noſtro, omnium virtutum laudibus excellentes, quibus ſuus honor, & ſua debita laus tribuenda eſt; ſed tua iſta præſtans eximiáque nobilitas conſociata pari, adjunctáque virtuti, omnia in te facit majora, atque illuſtriora. Accedit id, quod maximum eſt, & quod ego pluris facio quàm reliqua omnia, quòd timorem illum Domini, quem initium ſapientiæ vocant ſacræ literæ: qui autem eas literas ſubtiliter & piè interpretati ſunt, ex illo non inchoäri modò, verùm etiam perfici ſapientiam diſſeruerunt; non enim eum ex eo genere timorem eſſe, quem ejiciat foras, atque expellat, ſed quem augeat magis & confirmet ipſa charitas: hunc timorem, inquam, qui eſt robur animi noſtri & fortitudo, per quem Deum ante oculos ponimus, arbitrúmque eum, & judicem omnium noſtrarum actionum conſtituimus, in tuo verſari animo atque hærere ſemper ſenſi. Quo non majus mihi, neque certius argumentum confirmatæ in te ipſo virtutis, egregiæque in Chriſtianam Rempublicam voluntatis ullum offerri poteſt. Hæc ille. Celebratus eſt etiam à Staniſlao Hoſio Cardinale Varmienſi, à quo ut nomine, ita & re ipſa Hercules animo & corpore dictus eſt: ejus verba hæc ſunt; *Hercules Cardinalis Mantuanus, vir ingenij & Sapientiæ laudibus totâ Italia percelebris.* Et alibi. *Inſtabant Legati, & præſertim ille laudatiſſimus Cardinalis, & animi magnitudine, & conſilii abundantia, & ſpecie corporis verè Hercules Gonzaga.* Summis etiam laudibus effertur ab Henrico Spondano in Annalib. Eccleſiaſticis; & à Sfortia Cardinali Pallavicino in Hiſtoria Concilii Tridentini. Ut proinde non immeritò talis actantus vir pari Germanorum, Gallorum, & Hiſpanorum voto, poſt Pauli III. obitum, Pontifex expetitus fuerit: & certè concurrentibus, paſſim in eum ſuffragiis, dum comitia celebrabantur, procul dubio Pii IV. locum occupaſſet, niſi æmulorum judicio Princeps nimis magnus & potens, nimiúmque Cæſari addictus, fuiſſet creditus: hoc ipſo tamen longè illuſtrior & major, quòd tanti faſtigii cupiditatem, nullo æmulorum obice offenſus, ſuppreſſit. Invitus etiam, & juſſus ad Concilium Tridentinum Legatus venit & Præſes; nec niſi juſſus in legatione perſtitit, tam accuratè quidem & diligenter, ut probè oſtenderit, virtuti nihil eſſe violentum. Hic in tanta ingeniorum, affectuum, ſtudiorúmque diverſitate primas ab omnibus laudes retulit: adeò ut cùm ipſe diſceſſum ex multa ratione cogitaret, univerſa mox Synodus conturbata reſiſteret; Principes omnes Chriſtiani repugnarent; ipſéque Cæſar preces, & Pontifex præcepta interponeret.

Celebratur item ab Hoſio Card.

Hercules paulò ante mortem, cupiens poſtremos vitæ annos curis Epiſcopalibus liberare, Pontificem ſemel iterúmque ſupplex rogavit, ſibi ut liceret cum onere legationis, purpuræ quoque honorem deponere, neutrum obtinuit, quòd Eccleſiæ magis quàm ſibi neceſſarius ſit viſus. Primarium Mantuæ Templum ex fortuito incendio fœdè deformatum ſuâ munificentiâ in meliorem formam redegit; cultum reſtituit, aras & ornamenta adauxit.

Cœpit deponere & purpuram, & Legation.

Anno 1563. quo obiit, Collegium Societatis Jeſu Mantuæ parabat inſtituere: Teſtamento autem quatuordecim aureorum millia ad ædes emendas, coäptandas, ornandáſque, & ad certum redditum comparandum dari præcepit. Triginta inſuper aureorum

Inſtituere parabat Collegium Soc. Jeſu.

millia Monti pietatis Mantuanæ urbis; & viginti quinque millia famulis diſpertienda Teſtamento reliquit. Et licèt à prima die, qua renuntiatus fuerat Epiſcopus Mantuanus, uſque ad obitum ſingulis annis aureorum octo millia in pauperes erogaſſet; ac juvenes inſuper multos in præcipuis Italiæ Academiis propriis ſumptibus ſuſtentaſſet; nihilominus, ne in ſupremo vitæ exitu eorum immemor eſſe videretur, tantum pecuniæ utriſque Teſtamento aſſignavit, quantum ſatis eſſet ad condendum, dotandúmque Mantuæ hinc Xenodochium, illinc Seminarium, amborum neceſſitatibus peropportuna.

Quæ ſcripſerit? Scripſit Hercules Card. inſignem Librum, *Vitæ Chriſtianæ Inſtitutio* prænotatum. Epiſtolas item plures; quæ quia elegantes & graves ſunt, inter Literas Virorum Illuſtrium repoſitæ, lucem cum iis publicam aſpexerunt.

Agunt de eo Poſſevinus in Hiſt. familiæ Gonzagæ. Sacchinus in Hiſt. S. J. Julian. Gorſelinus in vita Ferrantis Gonzagæ. Jo. Bapt. Adriani in Hiſt. ſua. Aubery in vita. Julius Caſtellanus in vita. Victorellus & Ughellius in addit. ad Ciac. Mororius in Dict. Hiſt. & alii plures.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

MARINO GRIMANO
S. R. E. CARDINALE.

XXVIII. *Meritis, virtute, doctrinæ clarus purpuræ decorem indipiſcitur.* MARINUS Grimanus Venetus, Antonii Venetiarum Ducis propinquus, & Dominici Cardinalis Grimani nepos, literatorum ſui temporis Mœcenas, vir doctrinâ & eloquentiâ clariſſimus, ex Patriarcha Aquileienſi ob virtutum merita Presbyter Cardinalis S. Vitalis Titulo Veſtinæ à Clemente VII. renunciatus eſt. Temporis verò progreſſu, relicto S. Vitalis Titulo, ad illum S. Marcelli, deinde S. Mariæ Transtyberim tranſiit. Præfuit Epiſcopus Eccleſiæ Portuenſi, & Cenetenſi: Tiphernatem quoque Eccleſiam adminiſtrandam ſuſcepit anno ſalutis 1539. Tiphernum autem urbs eſt prope fluvium Tyberim ad radices Appennini in Umbria ſita. His adjuncta habuit plura alia Sacerdotia, quibus purpuræ ſplendorem ex dignitate ſuſtinuit & aluit. Legationis munere apud Franciſcum I. Galliæ Regem: & ſub Paulo III. Parmæ, Placentiæ, & in Gallia Ciſpadana.

Grimani eloquentia coram Carolo V. Cùm verò Paulus III. Carolum V. Imperatorem Buxeti (Pallavicinæ gentis tunc temporis inter Cremonam & Placentiam oppidum id erat) triduano colloquio ad pacem cum Gallorum Rege ſtabiliendam fruſtrà fuiſſet cohortatus, rogavit, ut Senatores ſacros de pace dicturos vellet audire; aſſentiente Cæſare, Cardinalibus non multò pòſt eum in finem accitis, Marino Grimano ampliſſimi Ordinis Principi facundia celebri orandum fuit. Qui quidem non perſuaſit pacem, ſed appoſitè dixit ad perſuadendum. Delectabit

bit forſan lectorem hujuſce Cardinalis ad Cæſarem oratio, numeris
planè omnibus abſoluta, quam ex Jovio placet hic reſcribere. *Niſi* Oratio Car-
longè maximum, quod Reipublicæ diuturnis affectæ malis diſcrimen immi- dinalis ad
net, Auguſte Cæſar, omnium animos vehementiſſimè commoveret, rem pro- Cæſarem.
*fectò toties actitatam, rurſus agere maximè abſurdum putaſſem. Sic enim
hic frequens Senatus cùm priſtina tua conſtantia, tum modeſtia ſua memi-
nit, ut privatis colloquiis vigilantiſſimi atque optimi Pontificis officio gravis-
ſimè ſatisfactum intelligat. Sed dirus hoſtis in limine crudelia arma con-
cutit; maréque Jonium magnis ejus claſſibus conſtratum eſſe nunciatur; &
tu tanta animi magnitudine, tantis opibus, & tanta denique fortuna ſum-
mus Imperator, neglectâ Pannoniâ, deſerto fratre, Italia, Siciliaq; littori-
bus Barbaro penè proditis, averſus in Belgas contendis, ſcilicet ut cùm
ignobili vindictæ ſtudio rebellantem regulum debellaveris, perverſa lau-
dis famam quæras; quaſi rectiſſima & perilluſtris laus aliundè quàm à
confecta pace, ſuſceptóque ſacro bello petenda videatur. Æquo igitur ani-
mo tuleris, Auguſte, ſi decreti tui novitatem non inſulſi homines admiran-
tur; nam cùm in periculo ſit publica ſalus, occultas conſilii tui rationes
excutiunt, omitti victoriam, parari cladem, Religionem altiùs revelli ma-
ximè dolent, agnatáſque Cæſaribus, & tibi proprias virtutes requirunt, ve-
ræ ſcilicet gloriæ cupiditatem, dedecoris metum, & præſentis animi pietatem.
Quarum rerum cùm tibi eſſes omninò perſimilis, præclara non uno in loco, &
quidem imitanda poſteris documenta reliquiſti: ſed in te una maximè pie-
tas refulſit erga Deum, Divóſque immortales, qui te hac incedentem via,
& ritè vota nuncupantem nuſquam fefellerunt. Noſti enim quanta even-
tus felicitate reſponderint, cùm in Pannonia Solymannum tantarum virium
tumentem faſtu, ſolo propè caſtrorum tuorum fremitu profligaſti; Barbaruſ-
ſámque acie devictum, ac exutum regno, terrâ Africâ depuliſti! At illi
demum ad inteſtina bella ſi non iniquè, importunè tamen converſo minùs
arriſerunt, ſcilicet ut ſalutem tuam, non victoriam ſibi curæ eſſe oſtende-
rent, & præclarè monerent, ut à Chriſtiano ſanguine temperares. Re-
diiſti ſiquidem è provincia incolumis, cùm tertia ferè pars exercitûs non
hoſtili gladio, ſed tabe conſumpta perierit. Verùm aliquantò certius Deo-
rum numen apparuit, cùm è Germania Solymanno ad occupandam Budam
adventante, in Africam trajicere properâſti, cùm à te ſupplex frater opem
imploraret; retentarent Germaniæ Proceres, mæſtique Hungari tuo diſceſſu
ſe proditos quererentur. Trajeciſti ſcilicet duriſſimo anni tempore, ut
cuncta terræ, mariſque pericula ad exiguam, nec ſatis nomini tuo deco-
ram victoriæ ſpem ſubires. Neque enim & Eunuchus & ſervus Aſanagas
cum ipſo nobiliſſimo Imperatore hoſte tum præſertim Chriſtiana terga im-
maniter cædente videri poterat comparandus. Sed te, nóſque tecum omnes
capitis tui aleam ſubituros Dij ſuperi præclara miſeratione conſervarunt
uſque adeò clementer, ut tibi in eo calamitatum omnium concurſu incom-
parabile trophæum de devicta fortuna conceſſerint. Ergo ſi tam grata,
quàm pia mente Deorum beneficio commoveris, te ipſum hodie profectò vin-
ces, quòd certè magis pulchrum decorúmque fuerit, quàm fortunam re-
rum omnium dominam admirabili conſtantia ſuperaſſe. Hæc quidem agno-
ſcis, Cæſar, & quæ tua judicii, atque memoriæ vis eſt, ad gloriam tuam,
& ſæculi felicitatem pertinere confiteris; ſed cum Gallo nunquam ſtabilem
amicitiam, nunquam ſecuram pacem parari poſſe contendis, quòd tibi ea*

 gens

gens è ſummis regni opibus facilè infrænis, alienæ ditionis appetens, novâ ſpe, novâ libidine ſemper inquieta videatur. Hæc certè ſuſpicantem à communi concordia avertunt, avertentq́ ſemper, nulla enim gravior peſtis humano ingenio inſidet, quàm altè concepta ſuſpicio; ea enim cùm temerè ſemel irrepſerit, ægerrimè vel maximè illuſtri ratione convellitur. Noli generoſe, piéque Cæſar, ullo modo pati, ut in te vel minima ſuſpicacis ingenii nota reſideat; patere autem, ſi quid prædurum in intimis ſenſibus obcalluit, ut id totum Chriſtiana pietate molliatur. Honeſtiſſimis ſiquidem, nominéque tuo maximè decoris conditionibus, quas prudentia, & Reipùblicæ amantiſſimorum hominum judicio deſcriptas dudum perlegiſti, Rex Gallorum pacem petit, affinitatem, opes, copias offert, occupata reſtituet, ut Mediolano tua liberalitate, beneficiariique juris nomine recuperato, communem hoſtem Barbarum, conjunctis armis perſequatur, ut nihil porrò vel occultæ fraudis, vel parùm ſinceræ fidei pertimeas. Qui nihil unquam invicti animi fretus altitudine timere didiciſti. Cuncti ferè Principes initâ ſocietate, fœderum ſponſores, vadéſque aderunt, ut juſtis armis ſanctas pacis leges, juráque omnia tueantur. Hanc à te pacis conditionem ante alios orat & exigit Carolus Allobrogum regulus, innocentiâ tantùm ſuâ depulſus regno, & quod longè miſerrimum videtur, per ſeptem annos ancipiti duorum propinquorum injuriâ faſtigatus. Hanc item Veneti tanquam ex fœdere debitam repoſcunt; eandem regna tua perpetuis tributis enervata, ſuorúmque præſertim ac hoſtium rapinis crudeliſſimè divexata, ſuppliciter efflagitant. Valeant aliquid, obſecro Cæſar, fraterna pericula: Hungarorum ſupplicantium lacrymæ; Senatûs preces; valeat ipſa ſacroſancti Pontificis auctoritas, pijs atque optimis nunquam ſpreta Regibus, ut Chriſtianus orbis luctu, miſeriis, & Barbarorum metu liberatus, poſt impetratam tuo incomparabili munere pacem, atque concordiam fecundiſſimè refloreſcat.

Ad hæc Cæſar, ut à vetere conſilio diſcederet, nihil omninò vel *Quid Cæſar reſponderit?* ampliſſimi viri facundiâ, quæ in Grimano ſumma cenſebatur, vel ejus ſacrati Ordinis dignitate permotus, graviter reſpondit: *Nihil à ſe in toto vitæ curſu vel ad gloriam, vel amplitudinem comparandam publicâ pace commodiùs & meliùs concupiſſe, quàm ut exoptata ſæculi ſecuritas cum tranquillitate rerum omnium pararetur; nihilq́ demum antiquius habuiſſe, quàm pace potiri, ut inde adverſus Barbaros arma diſtringeret, cujus voti ac inſtituti ſui præclara exempla in Pannonia, Græcia, Illyrico, ac tota denique Africa rebus geſtis oſtenderit; ſed laceſſitum Gallorum injuriis, retractúmq́ à nobili incœpto bella conficere nequiviſſe. Nemini enim tutam pacem utiliorem, chrioremq́ videri, quàm ei ad quem jure optimo ex ſacri belli victoria cùm ſpecioſiſſimi ſpes triumphi, tùm inuſitatæ laudis proventus obvenirent. Sed Gallos ſemper nova odia ex antiquis ſimultatibus ſerentes, ipſius ſemper majorúmque ſuorum obtrectaſſe laudibus, ac potentiæ, amplitudini, & legitimis Regnorum hæreditatibus invidiſſe; quòd ritè nuptas lectiſſimas virgines, quibus digni ipſi non eſſent, impudentiſſimè repudiarint; Sacramenta fœderum abjurarint; nihilque unquam ſanctiùs habuerint, quàm cùm ex commodo luberet, à fide ac amicitia defeciſſe: id præclarè perſpectum eſſe, planéque cognitum imperatoriis comitiis, quibus multo auro ſuffragia prævertere conati, ambitioſæ malignitatis atque ſtultitiæ gravi ſumptu ignominiam retulerint. Poſtremò ab ipſis concitatos Menapios atque*

Sicam-

Digitized by Google

Sicambros, ut Brabantiorum regionem incenderent, evocatúmque nefaria crudelitate ad omnium perniciem Solymannum, ut Auſtriaca Domui quàm maximè noceretur, cùm nunquam anteà in eam maleficio & consumelia temperaſſent. Ab iis autem octiectari ſibi inducias, Rinconis & Fregoſi cade violatas, cujus patrati ſceleris ipſe prorſus fuerit ignarus, & pœnam denique Georgio patrno pecunia redempto nuper exſolverit. Proinde nunquam ſe ad animum concordia mentionem admiſſurum, niſi Belgarum ſuorum injurias de rebellibus & incendiariis latronibus vindicaret; id enim dignum videri Caſaris Majeſtate, omnia belli detrimenta aquo animo perferre, ſed nullam dignitatis pati contumeliam. Sibi autem & ſummi Pontificis, ac totius denique Senatûs gratiam honori ac emolumento eſſe debere, non detrimento atque dedecori. Quid enim in re ſua potiùs, quàm aliena ſapienti, & ſatis ſupérque Gallorum fidem experto, abſurdiùs ac dementiùs, quàm iniqua pacis conditione Ciſalpina Gallia imperio ſpoliari, ut Franciſci Regis minori filio Britannia citerioris hareditate penitùs excluſo, novum ex alieno patrimonium paretur? quo demum Gallica augeantur vires in Italia, & ſua protinùs minuantur: Ea quoque inſana, aut certè prapoſtera liberalitate liberas navigationum ac itinerum ſibi eripi facultates, cùm repetere Hiſpaniam, & Germaniam inviſere ſingulis propè annis neceſſe foret. Malle ſe Auguſta dignitatis penitùs oblivviſci, & acclamatum Caſaris nomen ultrò deponere, quàm indignanter pati, ut terra maríque portus, hoſpitia, tranſitus à dubiis, vel ingratis clientibus impetranda videantur. Poſtremò Cæſar ſenſim exardente facundia, eadem ferè commemoravit, quæ aliàs tum Romæ, tum Niceæ etiam & Lucæ expetentibus pacem reſponderat, cùm eam cauſam diſertè & accuratè peroraſſet.

Ut autem ad Grimanum Cardinalem redeamus, inter Cardinales à Paulo III. pro rebus Concilii delectos unus fuit. Cenetenſes apud Venetam Rempublicam contra Marinum Epiſcopum conqueſti ſunt, ac Venetam clementiam, opémque implorarunt: quare Patres illi re pro tribunali diſcuſſa cenſuerunt, ut temporalis dominii jus ad Venetos rediret; ac ſtatim Comitiis habitis Jacobus Surianus Prætor Cenetæ renunciatus, Veneti Senatûs nomine urbis illius adminiſtrationem in temporalibus ſuſcepit. Cardinalis illicò Venetorum nomen apud Romanum Pontificem detulit, quòd nulla habita Apoſtolicæ dignitatis ratione, urbem ad Eccleſiæ ditionem pertinentem occupaſſent. Tum Pontifex injuriam non tulit, effecítque, ut Veneti abrogato priore decreto rem in integrum reſtituerent: Atque ita Cardinalis priſtina jura eàdem in civitate cum authoritate recepit, quod à Senatu illo in Romani Pontificis gratiam factum fuit. Quare Veneti Scriptores, inter quos Petrus Juſtinianus, Marianum Cardinalem notâ aliquâ inficiunt, virúmque ſæcularibus potiùs, quàm ſacris rebus aptum nominant. Hic cùm animi relaxandi gratia urbem veterem conceſſiſſet, ibi ſubito obrutus morbo, die 28. Septembris anni 1546. mortem oppetiit. Ejus cadaver, quod quibusdam quaſi ex ſumpto veneno intumeſcere videbatur, Venetias relatum in Eccleſia S. Franciſci de vinca, in nobili marmoreo tumulo, ad lævam Dominici Cardinalis patrui, humatum eſt cum hac inſcriptione.

Inter Cardinales pro reb. Concilii delectos & ipſe fuit Grimanus.

Ejus obitus

D. O. M.

Epitaphiũ.

MARINO GRIMANO VENETO
SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ CARDINALI
CUJUS VIRTUTUM IN OMNES GENTES
EGRESSA MEMORIA
MAGIS APUD ANIMUM CUJUSQUE, QUAM APUD
TUMULUM HOSPITATUR.
ILLUSTRIUM ERGO VIRORUM VERUM SEPULCHRUM
ANIMUS EST HOMINUM.
ÆDITUI BENEFICIORUM MEMORES,
EX SENATUS DECRETO
INSTAURARUNT.

Eiuſdem liberalitas. Marinum Cardinalem, Eccleſiam S. Mariæ Tranſtyberim variis ſtructuris inſignem feciſſe; palatium item & porticum ejuſdem Eccleſiæ pro ornamento regionis ampliorem reddidiſſe, fatentur monumenta publica ejuſdem Baſilicæ. Pari liberalitate Organum in Cenetenſi Principe Eccleſia conſtruxiſſe; ac Turrim campanariam propè Cathedralem, populorum commoditati exædificaſſe, & picturis egregiis ornaſſe teſtantur inſcriptiones appoſitæ. Viros doctrina præſtantes ſemper coluiſſe, ac multis beneficiis affeciſſe, memoriæ prodidit Bernardinus Paternus Salodienſis, Medicæ facultatis in Piſano Gymnaſio tunc temporis clarus interpres.

Ejus ſcripta. Scripſit vir eloquentiſſimus
Artem oratoriam.
Opuſculum utile in Divi Pauli Epiſtolas.
Aliáque nonnulla.

Agunt de eo Jovius in Hiſt. ſui temporis. Joannes Candidus in Hiſt. Aquilienſi. Conteloriūs in Elencho Cardin. Franciſcus Sanſovinus in Hiſt. Venet. Sfortia Pallavicinus in Hiſtor. Conc. Trid. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Jacobus Philippus Tomaſinus in elogiis Virorum illuſtr. Morerius in Diction. Hiſtor. & alii plures.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

ANTONIO SANSEVERINO
S. R. E. CARDINALE.

XXIX. *Sanſeverinus quis?* ANTONIUS Sanſeverinus, Neapolitanus, filius illuſtrium conjugum Antonii Sanſeverini plurimorum oppidorum in regno Neapolitano domini, & Henrietæ Caraffæ lectiſſimæ fœminæ, eques Ordinis Hieroſolymitani, vir generis nobilitate, doctrinâ, & virtutibus apprimè excellens. Is vixdum Clericali militiæ adſcriptus, ob præclaras corporis & animi dotes

à

à Clemente VII. die 16. Februarii anni 1528. inter Presbyteros Cardinales titulo S. Suſannæ coöptatus eſt. Hunc tamen titulum poſteà cum illo S. Mariæ Tranſtyberim commutaſſe ſcribitur, quando legatione Apoſtolica functus eſt ad Carolum V. Imperatorem è regno Neapolitano Romam venientem. *Fit Cardinalis.*

Antonius Cardinalis, ut erat vir mitis at efficacis ingenii, ſæpiùs ſuæ mentis acumine, ſuâque erudita prudentia aliorum impetum fregit atque repreſſit. Tum verò præcipuè, quando ſacrilega Bernardini Ochini Senenſis, quondam Capucinorum Generalis Miniſtri apoſtaſia & fuga religioſiſſimæ juxtà ac florentiſſimæ Capucinorum familiæ multum calamitatis attulerat, adeò ut non modò apud plebem paſſim traducerentur, ſed & apud ipſum ſummum Pontificem Paulum hujus nominis Tertium periculoſiſſimè conflagrarent Sodales omnes. Ergo quaſi malam noxiæ frugis ſtirpem penitùs exſcindere apud ſe, cùm Pontifex deliberâſſet, nec illorum precibus vel cum lacrymis iteratis placaretur, Sanſeverini Cardinalis conſilio ad commodiorem ſententiam eſt revocatus. Qualiter autem hæc acta fuerint, placet ex Pauli Pontificis geſtis ſtrictim hìc enarrare: quoniam ad laudem Cardinalis noſtri mirè faciunt. *Prudentia Antonii præcellens.*

Magno mœrore Pauli animum affecerat, ut diximus, Ochini Apoſtatæ non modò à religioſa familia fuga, ſed etiam ab a vita fide defectio; illud verò maximè, quando Romam ad dicendam cauſam citatus, ſpreto Pontificis imperio, unà cum ſcorto, novæ religionis gratiâ ducto, Genevam conceſſit; atque iſtic turpiſſimam, calumniiſque pro more in Romanos ſaginatam apologiam texuit. Quo facinore concitatus Paulus, coäcto Patrum Senatu, damnum, quod ex Capucinorum ordine Eccleſiæ univerſæ imminebat, pluribus, nec ſine ſtomacho expoſuit. Exiſtimabat enim hæreſis exortæ morbum ab Ochino capite in totum Religionis corpus eſſe diffuſum: in eam igitur ſe ſententiam propendere dixit, ut deletâ Capucinorum Religione, Ordo eorum de medio tolleretur. Hæc enim, ajebat, eſt humanæ ac divinæ prudentiæ lex, *ut abſcindantur, qui nos conturbant*; & cùm totum Reipublicæ corpus periclitatur, ſatiùs eſt membrum unum perire, quàm totum corpus in diſcrimen adduci; *Neſcitis*, inquit Apoſtolus, *quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?* Capucinorum Ordo tantæ apud homines Chriſtianos exiſtimationis eſt, ut cunctorum animos facilè ad ſe ipſum pertrahat, quod ſi ille errores pro veritate, & pro fide hæreſes diſſeminaverit, timendum maximè eſt, ne totus Eccleſiæ ager malo hoc zizaniorum ſemine ita imbuatur, ut nullo ampliùs admiſſo conſilio triticum reſpuat. Cardinales, qui Pontifici aſſidebant, validiſſimis Pauli rationibus ducti, ferè omnes in eius ſententiam propendere videbantur; ſolus Antonius Sanſeverinus multorum innocentiæ patrocinaturus, ita Pontificem, ac reliquos Cardinales allocutus memoratur: *Nulli dubium eſt Beatiſſime Pater, ac Collegæ ampliſſimi, quin Eccleſiæ periculo, cùm de eo agitur, maturè ac opportunè proſpiciendum ſit; nec non Zizania, quamprimùm erumpere cernuntur, de Eccleſia agro quantocyùs ſummo ſtudio atque diligentiâ evellenda* *Ochini Apoſtatæ acerbum incolet Paulus Papa.* *Sanſeverini Oratio ad Papam, & Cardinales pro Capucinis.*

ſint,

ſint, ne triticum dum negliguntur, occupent. At verò id quoque magnoperè & prudenter curandum eſt, ne dum Zizania præcipiti ſtudio evellere ſatagimus, ſimul & triticum eradicemus. Paris enim periculi eſt, ſi Dominicus ager, dum zizaniis caret, etiam tritico vacet. Capucinorum Religio hactenus in Eccleſia Dei, velut triticum Apoſtolicæ vitæ ſplendore, ac præclariſſimis virtutum exemplis pullulavit, quibus admirabiles propemodùm atque uberes in ea fructus protulit: Vidimus omnes, & læsati ſumus. Nullum quoque ex ea per tot annorum curricula, quibus in Domini agro fructificavit, zizaniorum ſemen aut hæreſum ſuſpicio orta eſt, donec ad Ochinum, hominem ſuâ propriâ, non Ordinis malignitate perverſum, ventum eſt, qui haud ſecus quàm ille inimicus homo ſuperſeminavit zizania in medio tritici, & abiit, & ad hæreticos fugit. Jam verò cùm de eradicandis zizaniis, & Eccleſiæ agro ab illius hæreſi expurgando agitur, ſi Capucinorum Religionem extirpandam atque delendam cenſemus, profectò maximè verendum eſt, ne cum ea ſimul eradicemus & triticum, maximámque boni jacturam ex boni ſeminis proſcriptione Dominicus ager patiatur. Neque enim, dummodò Capucinorum Religio malo hoc hæreſum ſemine, aut tota, aut majori ex parte corrupta non ſit, lex ulla, aut ratio, aut æquitas ſuadet, ut tota ac integra noſtro conſilio intereat; ne iis parùm æqua à nobis punitio irrogetur, quibus cùm nihil delicti ſit, iis quoque divina atque humana jura à pœna vacandum eſſe decernunt. Quænam verò hujus ſanctæ Sedis, quam ſumma ſapientia & æquitas decet, aut prudentia aut juſtitia apud homines eſſe cenſeretur, ſi inſontes viros, ac nullius ſibi ſceleris conſcios, non citatos, non convictos, inauditos denique præcipiti, planéque cæca ſententia in gratiam unius transfugæ mulctaret? An non gravius inde in Eccleſia DEI ſcandalum orietur, ſi illorum aliqui hac ſententia obruti, vel ut oppreſſi in Chriſtiano orbe voces extollerent contra nos? Illud quidem mihi haud facilè perſuaſerim, totum Capucinorum gregem, majori ex parte hæreſum tabe contaminatum eſſe, cùm in eo tot ſancti viri virtutibus floreant, quos certè lues ulla hæreſum veneno ſuo non attigit. Veruntamen ſi meus in hac re ſenſus expetitur, hæc mea ſententia eſt, Beatiſſime Pater, ut & Eccleſiæ periculo, & Religionis incolumitati, quoad fieri poteſt, communi conſilio ac prudentia conſulatur. Eccleſiæ quidem optimè atque opportunè conſultum erit, ſi ante omnia diligentiſſimè de Religione diſquiſitiones fiant, quid in ea corruptum, quid languidum, quídve ſanum in fide ſit? Quòd ſi aliquid in ea putridum ſeſe obtulerit, ferro ac igne aut abſcindatur, aut aduratur; ſi languidum ac ſaucium fuerit, curetur; reliqua verò, quæ in Religione ſana ſunt, & Eccleſiæ utilia, hujus Apoſtolicæ Sedis munus ac officium eſt, ut integra ſerventur, ſervatáque ſua benignitate ac providentiâ foveantur, ne illam DEI ſententia feriat per os Vatis dicentis: Quod infirmum fuit, non conſolidaſtis; quod ægrotum, non ſanaſtis; quod confractum, non alligaſtis; & quod abjectum eſt, non reduxiſtis. *Hoc pacto & Eccleſiæ commodo atque utilitati, & ſanctæ hujus Sedis exiſtimationi abunde proſpectum erit, ac Pontificis ſapientia & conſilium, veluti à divini Spiritûs luce profectum, omnium ore commendabitur.* His graviter dictis Sanſeverinus Cardinalis facilè Pontificem & Collegas in ſuam ſententiam pertraxit. Paulus igitur Cardinali Carpenſi Ordinis Protectori mandavit, ut Provinciarum Vicariis, atque aliis Religionis Patribus, quos ipſe prudentiores judica-

Paulus ſententiam mutat, ac Ordinem Capucinorũ confirmat.

dicaret, Romam convocatis, ab his, quo in rerum ſtatu, fidei integritas in Religione conſiſteret, addiſceret; iiſdémque de rebus fidei examinatis, quid de tota Religione ſentiendum ſit atque ſtatuendum, Apoſtolicæ Sedi aperiret. Juſſa Pauli fideliter executus Cardinalis Carpenſis, detecta veritate, Ordinis totius integram fidem in Romanam Eccleſiam Pontifici patefecit, qui laudata poſtmodùm Sanſeverini ſententià, Ordinem illum non ſolum Apoſtolica authoritate confirmavit, ſed beneficiis quoque ac privilegiis ampliſſimis illuſtrem reddidit. Quare Capucinorum ordo non tam Inſtitutoribus ſuis, quàm Antonio propugnatori plurimum ſe debere libens fatebitur.

Inter hæc Ochinus impurus & perfidus transfuga, diris à Paulo devotus, unà cum Petro Martyre paris farinæ ſocio & moniali etiam copulato, in Angliam conceſſit. Ibi ambo Oxonienſis Academiæ ſtudiis authorati, in qua Martyr, tanquam inter ſtellas Luna minores, media hæreſum nocte, excelluit. Ochinus verò omnibus ob fœdam vitam inviſus, inde ejectus ad Polonos, mox ad Helvetios hæreſi infectos migravit: denique cùm nullibi firmam homo impius ſedem nanciſci poſſet, SS. Trinitatis hoſtis, & polygamiæ amicus effectus, infelicem animam ſub annum 1547. orco transmiſit. Quo etiam anno, V. Kalend. Februarii Henricus VIII. Angliæ Rex, libidinis, avaritiæ, & crudelitatis, poſt fidem Deo proditam, exemplar ultimum, interiiſſe ſcribitur. Qui, ut alibi diximus, Catharina legitima uxore è thalamo proſcripta (ex qua Mariam ſuſceperat) Annam Bolenam meretricem unà Eliſabethà fœcundam, atque illà per carnificem ſublatà, Joannam Seimeram duxit. Unde Eduardus puer ſuperſtes, regno ſub Tutoribus per Henricum præfectus eſt, juſſúſque Catholicè educari; ſed primatum retinere Eccleſiæ, ne fortè patrem erraſſe filius correctus teſtaretur. Sed ut ad declivia facilior quàm ad ardua tranſitus eſt, Tutorum præcipuus Eduardus Herfordiæ Comes, Seimeræ frater zwinglianà infectus hæreſi, favente Cranmero Archiepiſcopo Cantuarienſi, & Regem, & regnum eàdem lue infecit; quod Henricus hactenus caverat, ſolius primatus arrogatione à Catholicis diviſus. Quanquam Cromvelli perditiſſimi hominis conſilio, Monaſteria & Abbatias per univerſam Angliam everterit, reſiſtentibus virili animo ad furcam, ignéſve condemnatis; Eccleſias opulentiores paſſim exhauſerit, ſepulchris Martyrum quoque ſpoliatis profanatiſque, ex quibus (ut S. Albani Protomartyris Angliæ, ac Divi Edmundi Regis cineres violatos non memorem) Thomam Archiepiſcopum ſepulchro erutum, inaudito hactenus judicio publicè condemnatum, quòd Henrico II. olim Angliæ Regi in Eccleſiaſticos jus ſibi arroganti adverſatus eſſet, omni ſanctitatis titulo ac honore exuit, interminatus mortem omnibus eum veneraturis, quem innumeris claruiſſe ſignis exploratiſſimum fuerat. A Templo verò ipſius opes, theſaurúmque, ſex boum plauſtra onerantem, ad fiſcum regium tranſtulit. Neque tot Eccleſiarum deprædationes inexhauſtæ illius aulæ voragini ſufficiebant; ſed æſtimatis totius Angliæ poſſeſſionibus, plus quàm tertiam bonorum partem regio fiſco vendicavit, nemine jam, poſt innumeras ſacrorum, profanorúmque hominum cædes, reſiſtere auſo. Qui-

Henrici Anglorum Regis mors & vita.

bus improbè, velut in charybdim congeſtis, adhuc moriens egere compertus eſt. Illuſerat quinquaginta hominum millibus in rebellionem principio coörtis, ſeque conciliationem cum Romana Eccleſia moliri perſuaſerat, ſed his ea arte diſtractis, perque ſuos miniſtros ad obſequium coäctis, tyrannidem homo in homines incompertam hactenus exercuit, authore præcipuo malorum Cromvello, quem tamen, poſtquam fœderi Schmalcaldico adverſus Carolum V. (Henrico ignorante, aut certè diſſimulante) ſubſcripſiſſet, idque Cæſar, tanquam perfidioſum facinus exprobraret Regi, Cromvellum jam ob faſtiditas cum Anna Juliacenſi, quas ſuaſerat, nuptias averſanti (ut mulierum amor odiúmque pondus illi decretorum erat) carceribus incluſum, ultimo infamique ſupplicio, & inauditum quidem, ut ipſe nuper in crimine læſæ Majeſtatis ſanxerat, è medio ſuſtulit, digniori nunquam victimâ Themidi operatus. Porrò Rex innumerâ Procerum nobiliúmque cæde purpuratus, ex quibus Cardinales Duo; Archiepiſcopi tres; Epiſcopi decem & octo; Abbates tredecim; Sacerdotes quingenti; Decani majores triginta; Canonici ſeptuaginta quatuor; Doctores Theologi quinquaginta; Duces, Marchiones, Comiteſque duodecim; Barones undetriginta; Nobiles ſupra trecentos triginta ſex; præter reliquam multitudinem cenſentur, ipſe denique, mille ſupplicia meritus, ſicca (quod ſtupendum eſt) morte defunctus, ambiguo inter pœnitentiam pertinaciámque exitu, poſt Sacramenta ritu Catholico reverentur ex genibus ſuſcepta, deceſſit; nullis deploratus ſuorum in funere lacrymis, ut quibus eidem abundè in vita litaſſent. Leſſum ei cecinit Lælius Caranus, poëta contemporaneus.

Clara velut magnum cognovit Roma Neronem,
Aſperitas cujus maxima in orbe fuit:
Secula ſic Regem aſpexerunt noſtra Britannum,
Qui pietate magis ſplenduit atque minùs.
Attamen hoc fateor Nero, te ſuperaſſe Britannum
Crimine, quod Divos temnere non timuit.

Sed redeundum nobis eſt ad Antonium Cardinalem, qui, ut Oldoinus in vita teſtatur, nobilitatem ſui generis virtute, doctrina, ac pietate multò quàm fuerat, illuſtriorem reddidit: Erat enim, ſi quis alius, moribus probatiſſimis; comis, humanus, officioſus, continens, frugalis, ſed præ primis liberalis in pauperes, in quos multam ſæpè pecuniam clanculùm diſpertiri præcepit. Emolumenta item omnia, quæ ipſi ex titulo S. Mariæ Tranſtyberim obvenerant, Capitulari Canonicorum menſæ perpetuò applicanda curavit, ut ex iis quatuor Sacerdotes, & duo Clerici pro divini cultûs augmento perpetuò alerentur. Literatorum hominum, quoad vixit, fautor & Mœcenas maximus.

Deceſſit Romæ non ſine magna ſanctimoniæ opinione die 16. Auguſti anno redempti orbis 1543. ſacris Chriſtianis præſidente Paulo III. cujus comitiis interfuerat: ſepultus in Templo SS. Trinitatis ad montem Pincium, defletus multorum lacrymis, ſed præcipuè Patrum Capucinorum, quorum conſervationi, ut diximus, tantopere ſtuduerat. Scripſiſſe plurima memoratur, quæ tamen, quantum ſcio, luci publicæ commiſſa non ſunt.

Eum

Eum celebrant Panvinius de Rom. Pontif. Scipio Ammiratus de Nobilib. Neapolit. Jacobus Boſius in Hiſt. Melitenſi. Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Joſeph. Maria Suareſius de Epiſcop. Præneſtinis. Ughellius in Italia ſacra. Morerius in Dict. Hiſtor. & alii.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

ANTONIO A PRATO S.R.E. CARDINALE.

XXX.

ANTONIUS à Prato, nobilis Gallus, in Arvernis apud Iſſiodorum ortum habuit anno à Chriſto nato 1468. cujus parens Antonius à Prato Dominus *de Verrieres*, Mater Jacobina Boheria egregiis dotata virtutibus fuit. Antonius à puero humanioribus literis excultus, Juris ſtudio ſe applicuit; inde poſt magiſtratus laudabiliter obitos, cùm in foro multâ claruiſſet doctrinâ, & rerum ſæcularium peritia & uſu præditus, libellorum ſupplicum præfecturâ ornatur; tum Regis Advocatus Toloſæ deligitur; ac poſtremò ſupremam Principis Senatus Pariſienſis præfecturam à Ludovico XII. obtinuit anno 1505. Ne quid verò deeſſet ampliſſimi hujus Ordinis ſplendori, ad Cancellarii apices urgentibus meritis & virtutibus vocatur. Deinde Principem in expeditionem Inſubriam ſecutus, cùm iterum in Italiam profectus fuiſſet Franciſcus Rex, ſub Aloyſia Sabauda matre, regni Procuratrice, è pugna Ticinenſi Rege in Hiſpaniam captivo abducto, ejus Conſiliorum omnium moderator difficiliora regni negotia tractavit. Arridente in dies fortuna, hortatu Reginæ, in uxorem duxit Franciſcam Vaynam *de Arbouſe* præſtantem formâ & generis nobilitate Virginem, ex qua plures poſtmodū ſuſtulit filios, inter quos maximè eminuit Guillelmus Abbas S. Joannis de Moſa, Antiſtes poſteà Claromontanus. At uxore trigeſimo matrimonii anno demortuâ, ad ordinem ſe convertit Eccleſiaſticum, ſacriſque initiatus, primò donatus eſt Infula Albienſi, deinde Meldenſi, denique Senonenſi.

Inſignis Juriſta clarus. *Supremus Senatûs Præfectus Pariſiis, poſt Cancellarius.* *Mortuâ uxore Eccleſiaſticus fit. Epiſcopus poſtea trium ſucceſſivè Epiſcopatuũ. Fit Cardinalis.*

Antonius cùm hiſce dignitatibus magna ſui nominis commendatione annis pluribus præfuiſſet, ac Regi Franciſco in arduis Regni negotiis fidelem ſemper operam præſtitiſſet, ad ejus denique preces ſub annum 1527. die 21. Novembris, Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Anaſtaſiæ à Clemente VII. abſens adſcriptus eſt. Tranſmiſit illi Clemens Româ ſacræ dignitatis ornamenta, pileum rubrum, & annulum, quæ Pariſiis magna celebritate, ipſa Regina præſente in ſacra Auguſtinianorum æde recepit: quin & Legatum illum Apoſtolicum bienniô pòſt in Gallia nominavit idem Clemens, ut ex ejuſdem literis 4. Julii anno 1529. ad ipſum datis colligitur. Regio diademate coronavit Eleonoram Caroli V. Imp. ſororem natu majorem, Franciſci primi Galliarum Regis uxorem. Verùm tantæ fortunæ amplitudini viſa eſt tandem ipſa aliquatenùs fortuna iniquior, cùm vacante ſede Apoſtolica Pontificatum ambire creditus,

Ambiens Pontificatũ deluditur optatis.

regio intercedente ſavore, fructum ejus conſilii carpere non valuit, nam etſi Regi quadringenta aureorum millia, ſi Pontifex ſuâ operâ ſalutaretur, pactus fuerit, ſuffragiis tamen nutu divino in Paulum III. verſis, ipſe cum Rege ſuo fautore deluſus atque rejectus eſt. Ex hac repulſa vir ambitioſus ac vanus tantum mœrorem concepit, ut non multò poſt ſenio & animi dolore confectus, in Caſtro ſuo Nantovilliaco die 9. Julii anno ſalutis 1535. deceſſerit. Cineres ejus ingenti cum pompa in Metropoli Senonenſi, quam vivus nunquam fuerat ingreſſus, conditi fuêre, adjecto memoriali Epitaphio, rerum ab eo geſtarum ſeriem linguâ vernaculâ continente.

Duplicem Synodum celebravit.

Duplicem celebraſſe Synodum provincialem in actis; alteram Lutetiæ Pariſiorum adverſus hæreſes eo ævo enatas; alteram apud Senones pro Cleri populique reformatione, quarum acta ipſemet ſcripſit, & ſunt inſerta quarto Conciliorum tomo. Benefactor munificentiſſimus magnis ſumptibus auxit ædificia Xenodochii Luſitani Septentrionem verſus: incrementum vulgo vocatur *le Legat*: & eſt ampliſſima aula locandis infirmis & egenis mulieribus deſtinata: hanc aulam dotavit annuis redditibus in ſubſidium & alimentum ægrorum & pauperum. Curavit inſuper ædificari propriis impenſis Cœnobium S. Franciſci de Paula *de Beauregard* in Claromontana Diœceſi. Cæterùm non deſunt Scriptores cùm Galli, tùm Itali, qui hujus ampliſſimi viri memoriæ notam avaritiæ & ambitionis inurere non dubitarunt, quibus & ipſe Morerius ſuffragari videtur, dum relatos authores ne verbo quidem redarguit.

Ejus ſcripta.

Scripſit præter acta Synodi Pariſienſis & Senonenſis, Orationes aliquot; inter quas illa multùm laudatur, quam anno 1515. Bononiæ ad Leonem X. præſente Rege Franciſco I. habuit. Condidit etiam terſa poëmata ingenioſo ſale conſperſa, Typis Lugdunenſibus edita. Huic Cardinali inſcripſit librum *Agones Martyrum* prænotatum, Jacobus Faber Stapulenſis Theologus ſua ætate doctiſſimus. Sunt & plures literæ ad eundem Jacobi Sadoleti eruditi Cardinalis.

Agunt de eo Joannes Chênu de Epiſcopis Galliæ. Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana. Petrus Frizonius in Gall. Purp. Aubery in vita. Andreas Sauſſay de myſticis Galliæ Scriptor. Panvinius de Rom. Pontif. Ciaconius in Elencho Cardin. Jacobus Tavelleus de Epiſc. Senonen. Morerius in Dict. Hiſtor. & alii multi.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

FRANCISCO QUIGNONIO
S. R. E. CARDINALE.

XXXI.

Nobiliſſimæ, præpotentis Familiæ.

FRANCISCUS Quignonius, natione Hiſpanus, Comitis de Luna Filius, in ipſo juventutis flore parentibus orbatus, totius nobiliſſimæ & præpotentis in Hiſpania familiæ Quignoniæ univerſalis hæres & Dominus effectus, abdicatis omnibus mundanæ gloriæ faſcibus ac titulis, terreniſque poſſeſſionibus (ut iis expeditus Chriſtum liberiùs ſequeretur) Crucis militiam

litiam ſub S. Franciſci ſignis in cœnobio & provincia Sanctorum Angelorum nuncupata complexus atque profeſſus eſt. Itaque ſæculo nuncium remittens, deſerto familiæ ſtemmate, ac mutato Quignonii nomine, dictus deinceps eſt Franciſcus de Angelis; ad augurium futurorum, ejúſque morum candoris & innocentiæ feſtivum, certúmque præſagium, quòd totus Angelicus futurus eſſet, ac rerum divinarum contemplationi addictus, vitam potiùs cæleſtem ducturus quàm humanam, ſubliméſque illas notitias ſibi comparaturus, quæ ſolis Angelicis intelligentiis videntur competere. Philoſophiæ enim ac Theologiæ ſtudiis in diverſis Academiis, & præſertim in Complutenſi Palæſtra perfectè imbutus, utrámque facultatem, magiſtrali laurea & Cathedra donatus, cum multorum utilitate publicè docuit. Junxit autem feliciter eminenti doctrinæ morum integritatem non vulgarem, ſtrictámque diſciplinæ regularis obſervantiam, humilitatem, temperantiam, modeſtiam, cæteráſque virtutes, ob quas in Ordine ſuo Franciſcano varias dignitates & officia obtinuit, Rectoris ſcilicet, ſeu (ut vulgariùs dicitur) Guardiani diverſorum Cœnobiorum, Provincialis, & Commiſſarii Generalis Hiſpaniæ.

Seculo valere juſſo S. Franciſci caſtra ſequitur.

Doctor Theologiæ claret.

Fit Provincialis, Commiſſarius Generalis Hiſpaniæ.

Quin etiam zelo veræ pietatis accenſus, ac ſanguinis pro Chriſto fundendi cupidus, cùm in novam Hiſpaniam à Ferdinando Corteſio non multò antè inventam transfertare pararet, DEO aliter diſponente, priùs ad generale Capitulum à Præpoſitis ſuis accedere juſſus, ibi unanimi ſuffragiorum concurſu, comitiorum Præſes, móxque ſupremus totius Ordinis Moderator non ſine lacrymis & obluctatione electus eſt. Verùm humeros laborioſæ iſti provinciæ ſupponere neceſsè fuit; quod ubi animadvertit, nec onus impoſitum declinare ſe poſſe ullis precibus aut arte cognoſceret, obedientiæ cedendum ratus ſtatim ad extirpanda vitia, inferendas virtutes, alendámque monaſticam diſciplinam animum adjecit. Quapropter DEO confiſus in qualibet provincia monaſteria quædam ſelecta aſſignavit, in quibus regula ad unguem ſervaretur, ut ſi qui eſſent, in quibus vigeret, ferverétque primigenius ille Seraphici Inſtitutoris ardor ac ſpiritus, haberent locum, in quo votis ſuis abundè ſatisfacerent, ac in Sanctuariis illis reconditi, ſumma cordis puritate, victûſque aſperitate inibi Domino famulari poſſent. Ipſe verò uti fidelis ſervus & prudens, conſtitutúſque à Domino ſuper familiam ſuam, ejuſdem Ordinis per univerſum orbem longè latéque diffuſi loca nudis pedibus ambulans obibat; ſedéſque fratrum illic degentium ſolicitè circumſpiciebat, durè admodùm in ſe ipſum agens, ut aliis exemplum præberet arctæ viæ ſequendæ, quæ ducit ad vitam. Nam inedia & abſtinentia corpus ſuum domabat, atque utplurimùm humi cubans per unius tantùm horæ ſpacium ſomno indulgebat, reliquum in oratione ac meditatione tranſigens. Collegium Minorum intra Univerſitatem Complutenſem à Franciſco Cardinale Ximenio fundatam optimis legibus ſtabilivit; novas enim conſtitutiones maturo conſilio digeſtas, ſolertique cura examinatas dedit, eáſque inviolabiliter obſervari præcepit.

Ardet profundere ſanguinem inter Barbaros.

Supremus Ordinis Moderator eligitur.

Sibi durus.

by Google

His profectò virtutum exemplis clarus, in tantam apud Reges, ac Principes quoſcunque, & ipſummet Romanum Pontificem Clementem venit exiſtimationem, ut à ſingulis eorum tanquam vir DEI coleretur, maximè verò in Carolo V. Cæſare, qui eum à confeſſionibus aſcivit. Unde occaſionem ſumpſit, ex eo quòd Cæſaris obſequiis, & ordini ſuo regendo ſimul vacare non poſſet, in Capitulo quodam Aſſiſii celebrato congregatos Patres enixè rogandi, ut ſe à publici Magiſtratûs curâ & functione abſolverent. Quod, cùm non impetrâſſet, immò illi acriùs urgerent, ut in ſuſcepto officio perſeveraret, antequam in Hiſpanias regrederetur, Romam acceſſit, Clementis Papæ pedes exoſculaturus, qui eum (cognita ipſius virtute ac in rebus gerendis peritia, ex quo ad ſe ab eodem Carolo Cæſare tanquam intimus ejus conſiliarius atque Confeſſarius antehac miſſus fuerat) benignè ac peramanter accepit, nec jam ut hominem & DEI ſervum qualemcunque, ſed velut Angelum ſingulari Numinis beneficio in rerum anguſtiis ad ſe venientem plurimi æſtimavit, ac illicò pacis ſequeſtrum & mediatorem ad ipſum Cæſarem Apoſtolico nomine deſtinavit, cum quo de ſanctæ Sedis Romanæ avertendo dedecore, ac propria libertate tractaret. Paruit jubenti Pontifici Franciſcus non gravanter, moxque Româ in Hiſpanias tendens Cæſarem adiit, qui piis adhortationibus atque conſiliis, & eâ qua pollebat animi ſolertiâ id effecit, ut quibuſdam capitibus interpoſitis pax inter ipſum Carolum Cæſarem & Clementem Papam firmata ac ſtabilita fuerit, Pontiféxque à captivitate ſolutus.

Carolus V. eum in Confeſſarium habet.

Venit ergo vir DEI non concitatis equis, ſed pedibus & baculo tantùm nixus, tanquam genuinus S. Franciſci diſcipulus, ac legitimus Succeſſor, filiorum ejus parens; atque ad ſummi Pontificis genua provolutus ei liberationis ſuæ, optatæque pacis nuncium attulit. Sed cùm abjectâ Ducum obedientiâ Cæſariani milites ſæpè inter ſe tumultuantes, diſcedere ab urbe, & abſtinere à præda renuerent, nováque in dies ſtipendia poſtulare non ceſſarent; eſséntque datæ conditiones adeò perplexæ & ambiguæ, ut variis interpretationibus facilè eludi poſſent, atque ipſæ in diverſos ſenſus à Præfectis exercitûs acciperentur, ut crederetur à multis, Cæſarem fictè, & non ex animo in Clementis liberationem conſenſiſſe, illuſiſſéque ipſi Franciſco Confeſſario ſuo, quemadmodùm & cæteris Principibus Chriſtianis, ad quos encyclicas dedit epiſtolas, quibus (ut Romanam obſidionem & cladem tegeret, ob quam apud omnes peſſimè audiebat) conteſtabatur, exercitum ſuum abſque ullo à ſe accepto mandato, imò etiam invitis Ducibus urbem ſanctam invaſiſſe atque exſpoliâſſe. Quare Pontifex in extremis poſitus, iterum Franciſco noſtro mandavit, ut ad Cæſarem denuò ſe conferret, qui excuſavit ſe humiliter, quòd diceret, commiſſi ſibi Ordinis Franciſcani utilitatibus providendi onus, curámque incumbere; poſſe verò alios ſe magis idoneos idem præſtare. Sed rursùm inſtante Pontifice, qui multum de ejus in Eccleſiam fide, & apud Cæſarem gratia, animique ſolertia in tractando tanti momenti negotio expectabat, ac

Militum inſolentia.

ſub

ſub ſalutaris obedientiæ præcepto rem injungente, ei, cui non obtemperare, nefas ducebat, ſine mora obſecutus eſt, ac ſtatim ſe viæ Toletum versùs commiſit, in qua à Pyratis captus, & multa paſſus, tandem Dei beneficio ab eorum manibus elapſus, ad Cæſarem primùm, deinde Romam confectis proſperè rebus ad Clementem reverſus eſt. Obtinuit ſiquidem ut Pontifex à ſeptimeſtri ergaſtulo, in quo invitus hactenus detentus fuerat, dimitteretur, certis tamen quibusdam conditionibus, quæ quia duriores erant, & pactam pecuniam, unde ſolveret Pontifex non haberet, Cardinales ſex in partem ſolutionis pretio creavit, in reliquam decimas in regno Neapolitano, & Eccleſiæ bona alienandi facultatem conceſſit.

Clemens non ignorans, laboribus, diligentiæ, ac induſtriæ Franciſci ſe plurimum debere, qui auctoritate, qua apud Cæſarem valebat, ſolvi obſidionem urbis impetraverat, nec dubitaverat ſe periculis ac itinerum incommodis innumeris exponere, ut Vicarium Chriſti ſervaret incolumem, ejúsque ſacræ perſonæ immunitatem curaret, cùm æquum ſit, ac ipſi naturæ legi conſentaneum, ut pro capitis tuitione, cætera membra inciſionem & duriora quæque patiantur, liberatorem Franciſcum nunquam à latere ſuo divelli paſſus eſt; immò in præmium benè navatæ operæ eundem anno 1527. Presbyterum Cardinalem titulo Sanctæ Crucis in Hieruſalem, ac totius Seraphici Ordinis Protectorem conſtituit, cùm ipſum priùs ab officio generalis Præfecti (quo ut exoneraretur, anteà fruſtrà laboraverat) motu proprio abſolviſſet, ut ſibi & Apoſtolicæ Sedi plenè vindicatus, & ab aliis curis exemptus, in poſterum ei liberiùs inſervire valeret. Laudavit Cæſar Franciſci promotionem, gratiſſimum habens, conſcientiæ ſuæ rectorem & arbitrum in Senatum Eccleſiæ ab ipſo Pontifice relatum. Quare ut ejusdem judicio ſe conformaret, illum inſuper Caurienſis Epiſcopatûs in Extremadura ſub Metropoli Compoſtellana primò, deinde Hiſpalenſis Epiſcopatûs etiam in Hiſpania conceſſione (ut haberet unde novam dignitatem commodiùs ſuſtineret) ditaſſe quamplurimi tradunt.

Franciſcus volente Clemente fit Cardinalis.

Adeptus igitur purpuram mox ad Carolum in Hiſpanias à Clemente Pontifice legatus eſt miſſus pro reſtitutione obſidum, & oppidorum, ac civitatum ditionis Eccleſiaſticæ. Franciſcus multis itinerum difficultatibus, hoſtiúmque inſidiis ſuperatis (nam à Neapoleone Urſino Abbate Farfenſi interceptus, ductúſque ad caſtrum Bracciani duram cuſtodiam haud evaſiſſet, niſi auctoritate ſacri Collegii Braccianus emollitus libertatem donâſſet) apud Cæſarem allapſus, primùm illi pro accepto recenti beneficio gratias egit; deinde, quod in mandatis habebat, Eccleſiæ negotia cum eodem diligentiſſimè id effecit, ut & obſides, & oppida, Eccleſiæ certis legibus reſtituerentur. Completâ ad votum Pontificis cum Cæſare legatione, Romam reverſus, publicéque pro Conſiſtorio ob rem optimè geſtam dilaudatus, atque dimiſſus, arctam illam & ſeveram vivendi legem, cui in Cœnobio aſſueverat, quoad fieri potuit, mirâ conſtantiâ ad obitum uſque retinuit. Extremis vitæ temporibus

Legatus in Hiſpaniam abit.

à

à Paulo III. Clementis Succeſſore iterum legatione ad Cæſarem in Germania tum agentem cohoneſtatus, dum iter proſequitur, gravi correptus morbo finem piis laboribus juxta ac vitæ fecit Verulis in Campania die 27. Octobris anno à partu Virginis 1540. Corpus ejus Romam transvectum, publico luctu conditum eſt in Baſilica S. Crucis in Hieruſalem, in qua dudum antè ſepulchrum ſibi paraverat adjectâ hac brevi inſcriptione.

Ejus mors.

Inſcriptio funebris.

FRANCISCUS QUIGNONIUS CARDINALIS
S. CRUCIS IN HIERUSALEM,
DE MORTE AC RESURRECTIONE COGITANS
VIVENS SIBI POSUIT.
EXPECTO DONEC VENIAT IMMUTATIO MEA
VIATOR BREVI TE SECUTURUM
MEMENTO.

Obiit, inquam, Verulis in palatio à ſe conſtructo, cujus viſcera in Cathedrali ejuſdem urbis ſub lapide rotundo, nudum Franciſci nomen continente, recondita fuere.

Summa illius laus à Ferdinando Ughellio.

Refert Ferdinandus Ughellius ex Luca Waddingo Ordinis Minorum profeſſore, & Chronographo clariſſimo: Eodem die, quo Cardinalis Quignonius ex hac mortali vita ad cæleſtem immortalémque tranſivit, Bernardinum Haredum Quignonii quondam ſocium, magnæ Sanctitatis virum ac prophetiæ dono inſignem, in oratione tum defixum, ut animæ Miniſtri ſui, quinto ante obitum Quignonii die defuncti, piis apud Deum ſuffragiis opem ferret, vidiſſe Cardinalis animam ſtatim è corpore egreſſam, cæli ardua penetrantem; ipſiúſque meritis, & interceſſione eundem Miniſtrum è purgatorii pænis liberatum. Et meritò quidem, nam licèt tot gravia obiiſſet munia, ſummæ ſcilicet præfecturæ ſui Ordinis; legationum ad Cæſarem; purpuræ Romanæ, tótque Eccleſiarum ſuæ curæ commendatarum; virtutibus tamen excelſus, illarum nullam inter tot dignitates imminuit. Parciſſimus ei ſomnus (ut diximus) veſtis vilis, cibus communis, abſtinentia frequens, eam reddendo cauſam; *Si carni, vel parumper indulgeo, pudicitia timeo jacturam.* Ante Ordinis præfecturam, in publica luce, quæ ſæpiſſimè graſſabatur in Hiſpania, ad Extremaduram peſtilentibus humiliter inſerviebat, iiſdémque Sacramenta adminiſtrabat, ac defunctorum cadavera propriis manibus ſepeliebat.

Ejus ſcripta.

Scripſit Franciſcus Breviarium Eccleſiaſticum à viris DEO ſacratis cùm regularibus, tum ſæcularibus quotidie recitandum, in quo elegantiori ac breviori formæ donando quid præſtiterit ex Authore nupero conſultationis de reformandis horis ſic accipe, *Primùm pleraque reſponſoria, verſus, Antiphonas, atque alia ejuſmodi quæ vel malè cohærebant, vel nihil, aut parùm ſignificabant, omnino ſuſtulerat, & ſi quæ alia ſubſtituerat, ea demum præcedentibus tam appoſitè conjunxerat, ut ubique ſenſum congruentem concordémque referrent. Deinde Pſalterium univerſum ita digeſſerat, ut per unamquamque hebdomadam, etiamſi feſta intervenirent, abſque ulla repetitione quotidiana, eâque tadioſa, qualis nunc contingit, recitaretur. Quo pacto ſenſim*

ſim ab Eccleſiaſticis, quibus olim univerſum illud teneri memoriter injunctum erat, absque ullo etiam ſtudio diſcebatur. Scriptura verò ſacra lectiones ita diſtinxerat, ut ipſa uno Ordine, unáque ſerie quotidiè perlecta, quolibet anno tota abſolveretur: quo pacto Eccleſiaſtici Hiſtorias ipſius integras absque diverticulo facilè ſuavitérque cognoſcere poterant. Nec interim Sanctorum vitas omiſerat, ſed eas in ultima lectione paucis explicaverat; ita ut eorum ſolemnitatibus celebrandis, & audientium, aut legentium animis inſtruendis ſatis eſſent. Hymnos verò, cæteráſque lucubrationes humanas aliquatenùs expolierat, ac ſatis Latinas fecerat. Hæc autem omnia ita coaptaverat, ut iſtud officium licèt universa, quæ neceſſaria ſunt, atque etiam ampliùs quàm illud, quo nunc utimur, contineret, multò tamen brevius atque compendioſius eſſet. Unde nec inſipidum propter barbariem, nec incommodum propter prolixitatem haberi poterat. Quibus de cauſis non tantùm à multis Theologis, iíſque eruditis, atque prudentibus, & à ſummis Pontificibus Clemente VII. ac Paulo III. comprobatum eſt; ſed etiam promulgatum. Hæc ille.

Cæterùm in præfatione dicti ſui Breviarii Quignonius Cardinalis mandatum ſe habuiſſe à Clemente Papa huic operi incumbendi fidem facit his verbis: *Quibus rebus animadverſis felicis recordationis Clemens VII. Pontifex maximus cùm intelligeret officii ſui eſſe cùm aliorum Chriſtianorum commoditatibus proſpicere, tum in primis Clericorum, quibus uteretur in commiſſo ſibi grege adminiſtrando, me hortatus eſt, negotiúmque dedit, ut quantùm cura atque diligentia niti poſſem, preces horarias ea ratione diſponerem, ut ſublatis, quas dixi, difficultatibus & diſpendiis Clerici majoribus etiam commodis ad precandum allicerentur. Quare ego provinciam libentiſſimè ſuſcepi, ſimul ut Paſtori ſummo honeſtiſſima præcipienti parerem; ſimul ut bono publico pro mea virili parte ſervirem. Adhibitis igitur quibusdam meorum domeſticorum prudentibus hominibus, ſacrarum literarum & Pontificum juris doctrinâ præditis, eiúdémque Græcè & Latinè eruditis, dedi operam quàm maximè potui, ut commodè ac ex utilitate publica rem conficerem.* Ex quo apparet, quanto in pretio, & Sapientiæ fama fuerit apud Romanos Pontifices, maximè verò apud Clementem Cardinalis iſte, cui ſoli tanti ponderis & momenti negotium, quod novam divini cultûs formam per univerſum orbem Chriſtianum introducendam reſpiciebat, commiſit.

Pius tamen V. ſanctiſſimus Pontifex anno 1561. graviſſimis ductus rationibus, ac potiſſimùm ne in materia divini cultûs quicquam innovaretur, priſtinum, & priſcum precatorium penſum voluit eſſe ſanctum & inviolatum; ac proinde Cardinalis noſtri Breviarium ſuſtulit & abolevit: quod à præcedentibus Pontificibus antè memoratis erat quidem approbatum, ſed non generatim, videlicet pro Eccleſiaſticis in ſæculo degentibus dumtaxat, ac dummodò ſpecialem ſinguli ſuper hoc ab Apoſtolica ſede facultatem haberent. Quòd ſi uſum hujusce Breviarii abrogavit Pius Papa, non propterea Quignonii Cardinalis intentionem, quæ ſancta proſus & laudabilis erat, damnavit: imò meritus eſt ille laudem ſuam apud Deum & homines; nam nunquam inven-

Breviarium ſanctè ſervatur.

tum ullum novum in Eccleſiam introducere cogitavit, niſi de conſenſu, vel etiam præcepto ſummi Pontificis, aut ſaltem ſub S.R. Eccleſiæ beneplacito, cui ſemper obſequentiſſimus extitit ac fideliſſimus; cujus judicio ac cenſuræ omnia ſua dicta, ſcriptáque perpetuò, uti par erat, ſubjecit. Unde ad calcem præfationis ſuprà laudatæ, quam Breviarii ſui fronti præfixit, Paulum Papam III. ſic affatur: *Habes, Pater ſanctiſſime, inſtituti noſtri rationem; habes formulam Breviarii: ſupereſt, ut ſi tibi res, quemadmodum ſperamus, non improbabitur, ipſe quoque faveas inceptis noſtris, & labori publicæ commoditatis gratia ſuſcepto benedicas.*

Scripſit etiam, ut refert Marcus Ulyſipponenſis in Chronico Ordinis Seraphici, Regulam Ordinis Sanctimonialium B. Virginis Conceptæ, quæ Cœleſtes, à colore veſtis cæruleæ, dictæ ſunt.

Regiſtrum item accuratiſſimum ſui Generalatûs; ſeu Epiſtolas, quas ſcripſit, dum Generalis Magiſtri officio fungeretur.

Compilationem etiam omnium Privilegiorum Minoribus à Pontificibus conceſſorum.

Aliáque id genus plura.

Cùm autem Frater Joannes Calvus Ordinis Minorum Commiſſarius Generalis, dolens Hebræos fœneratores in Urbe Roma omnes pauperum exhaurire facultates, & exſugere ſubſtantiam, inito cum piis viris frequenti Conſilio, obtinuiſſet, ut ex pecuniarum aliquot ſummis ad hoc collectis *Mons Pietatis* erigeretur ad inſtar aliorum, quos multis in urbibus Italiæ ſui conſodales inſtituerant; Paulus III. Romanus Pontifex anno 1539. opus illud laude dignum commendavit; Montíſque erectionem ſuis literis confirmavit, inſtituto Montis protectore Franciſco Quignonio Cardinali, Ordinis Minorum olim alumno, tunc protectore, qui Montis erigendi conſtitutiones ex Pauli commiſſione examinavit & approbavit; voluítque inſuper Pontifex, ut Franciſci ſucceſſores in protectione Ordinis, forent etiam ejuſdem Montis protectores.

Mons pietatis.

Agunt de eo Panvinius de Rom. Pontif. Hieronymus Niger in Orat. funebri. Auberj in vita. Jacobus Tomaſinus in elogiis Illuſtrium virorum. Joſeph. Maria Suareſius de Epiſcop Præneſtinis. Contelorius in Elencho Cardin. Lucas Walding. in Annal. Minor. Ludovicus Morerius, in Dict. Hiſtor. & alii plurimi.

ANNO

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

HIPPOLYTO MEDICE S. R. E. CARDINALE.

HIPPOLYTUS Medices, Florentinus, Juliani Medicis Floren- XXXII.
tiæ Ducis, ac S.R.E. vexilliferi filius, Alexandri Medicis fra- *Ejus ſtirpis claritas.*
ter patruelis, Leonis X. nepos, & Clementis VII. conſobrinus, extra matrimonium natus eſt die 19. Aprilis anno redempti orbis 1511. De quo Paulus Jovius Elogiorum libro VI. ſic ſcribit. Hippolytum Julianus Leonis X. Pont. Maximi frater Urbini exul ex nobili vidua ſuſceperat. Infans in ipſo vitæ ſimul & mortis limine, quum eum mater admiſſi ſtupri impio pudore concita necari juſſiſſet, ancillæ miſericordiâ & aſtu ſervatus eſt. Creato Leone Pontifice triennis cum nutrice Romam venit: tantâ verò ſuaviſſimi oris indole, ſermoniſque feſtivi lepore mirabilis extitit, ut Pontifex eo ad pedes ludente mirum in modum oblectaretur, & ea ſpecie in Cœnaculo Vaticano à Raphaële claro ejus ævi pictore, exactiſſimè pingi juberet. Ubi adolevit literis ac diſciplinis politioribus liberaliter eſt inſtitutus. Oſtendebat enim ingenium habile ad omnia perdiſcenda, imitandáque. Ei namque ſupra ætatis captum ante omnia mira vis inerat poëtici Spiritûs; ſic ut Virgilii Poëtarum Principis ſecundum Æneidos librum, in Etruſcum ſermonem lepidiſſimè verteret; & Proloquia Hippocratis ab arte medica, in uſum bellicæ diſciplinæ, æmulatione feſtiviſſima transferret.

Verùm non multò pòſt à literis ad exactum totius Muſicæ ſtudium deflexit, peritiſſimo quoque artificum & phonaſcorum ſibi aſcito, parique flagrantis ingenii cupiditate, omnis Symphoniacæ modulationis Inſtrumenta uſque adeò eruditè pertractavit, ut prædulcis cytharædus, Lyriſtes numeroſus, fiſtulator eximius, & incomparabilis Tibicen evaderet; Oenocordáque item argutiſſimis percurreret digitis, quando ærea etiam, membraneáque tympana bellico crepitu militares animos excitantia, diverſiſſimis concentûs numeris editis, cùm noſtrorum, tum Barbarorum more ſtupenda imitatione perpulſaret. *Fit perfectus muſicus.*

Cùm his ſtudiis juvenili alacritate totus occuparetur, Clemens Papa VII. gravi tum morbo laborans, eum duodeviginti annos natum, die 10. Januarii anno 1529. in Senatum Purpuratorum, Titulo Diaconi Cardinalis S. Praxedis legit, ratus eum hac dignitate auctum ad gravitatem componi poſſe. Ex arcano autem id Pontifex petebat, ut Hippolytô ſacris initiatô, Alexander ejus patruelis juniore Laurentio Medice genitus, Hetruriæ Principatu ſolus potiretur, quòd tum propter ingenii firmitatem, quanquam eſſet literarum expers, in ſuſtinendo tuendóque dominatu potiorem exiſtimaret, *Fit Cardinalis.*

ret. Verùm Hippolytus parùm Eccleſiaſticus purpuræ honorem ita contempſit, ut Clemens eum indignis ſacro Ordine ſtudiis & voluptatibus deditum graviter increparet, dedecorantémque nihilo ſeciùs Senatoriæ amplitudinis dignitatem, importunæ inſaniæ pœnas citò daturum divinaret. Nam ad theatrales ludos, equeſtréſque decurſiones, edendáque ſimulachra præliorum, ſumptuoſi & varietate gaudentis ingenii libidinem detorſerat: quanquam præter hæc incredibili magnarum venationum cupiditate incenſus, numeroſum inſignium canum, & nobilium equorum apparatum graviſſimâ impenſâ tueretur; tanto etiam vitæ ſplendore, ut in mediis nemoribus apud fontes toti aulæ, Romanorúmque juventuti frequentiſſimè epulum daret. Quæ omnia Clementem è tanta clade Urbis, carceriſque miſeria nuper emergentem, egentémque pecunia, & (quòd augendo mœrori plurimum intererat) naturâ parciſſimum, mirabiliter vulnerabant.

Mors Clementis Pontif. Non multò pòſt (nimirùm anno ſalutis 1534.) Clementem Pontificem lethalis morbus invaſit, & eripuit: cujus morte quanquam in Hippolyto ſuſcepta vitæ ſtudia minimè refrixiſſent; is tamen in comitiis opportuniſſimè ſe collegit; multóſque ſecum ex veteribus amicis perducens Farneſio Cardinali ſacri collegii Decano, ut Pontifex renunciaretur, præcipuus extitit ſuffragator; cujus tamen ſtudii eum mox pœnituit, quòd præter ſpem Anconitana legatione, quæ ſibi per interregnum promiſſa fuerat, à Paulo Pontifice recens electo indigniſſimè fraudatus eſſet. Qua ex re, animo vehementer perturbato, invidere apertiùs fortunæ Alexandri fratris, atque ejus vitæ inſidiari cœpit, depravantibus eum atque impellentibus Florentinis exulibus, juratis Mediceæ Familiæ inimicis, principe horum Philippo Strozza. Eum enim inſana ambitione correptum, aſtuti homines miris nocendi artibus inſtructi, eò pepulerunt, ut Hetruriæ principatum in ſua fata præproperus affectaret, abdicaréque ſe honore purpurei galeri vellet, atque inde ad filiæ Cæſaris nuptias aſpiraret; quod niſi ſublato Alexandro fratre fieri non poterat: cuncta enim tum ſibi ſecunda obventura, ſi Cæſaris gener evaderet, vaniſſima cogitatione confidebat. Itaque dum in ejus ſceleris decreto obfirmatâ malitiâ verſaretur, per Baptiſtam Cybo Epiſcopum Maſſilienſem, Innocentii quondam VIII. nepotem, deterrimam necem ex ſubitario tormentarii pulveris incendio Alexandro machinatus eſt. Harum autem inſidiarum certa indicia, (Deo maximo detegente) ab Alexandro Duce deprehenſa ſunt, atque illicò Romam ad Paulum Pontificem per nuncios delata. Pontifex Alexandri injuriam haud negligendam ratu Octavianum Zengam, hominem facinoroſum ex Hippolyti ſatellitibus, nefarii conſilii primarium authorem mox comprehendi, ac poſt proditos complices, ſcelus confeſſum in furcam agi juſſit. Eo necato Hippolytus vehementer exterritus, ac detectæ malignitatis ſuæ pudore confuſus, mutata veſte, ne conquiſitus agnoſceretur, ex Urbe in Catilum Tiburtini agri caſtellum profugit: atque inde paulò pòſt ex pœnitentia concepti facinoris mutata voluntate, ad ſanitatem redire, & quorſum evaderent maligna

ex-

exulum Conſilia ſeriò agnoſcere cœpit; ſic ut cum offenſo fratre in gratiam redire, & à Cæſare pacis conditiones accipere percuperet. Qua de cauſa conducto Neapoli navigio ad Cæſarem in Africa tum bellum gerentem enavigare conſtituit. Verùm Petro Toletano Prorege ei navigium pernegante, ad oppidum Itrii viæ Appiæ impoſitum non procul à Fundis ſubſiſtens, in mortiferam febrem incidit, pauciſſimiſque diebus juvenis longè omnium eruditi ingenii nobilitate, decore vultus, & illuſtris vitæ ſplendore florentiſſimus die 13. Auguſti anno 1535. ætatis 24. ex humanis ereptus eſt; magnâ herclè exulum lætitiâ (quorum princeps Philippus Strozza erat) magnóque Pontificis commodo: cùm hic ejus ſpoliis nepotes ſuos ditaret; illi verò uno erepto, alterum tanquam fratris ope deſtitutum (uti mox evenit, & nos libro III. Purpuræ Doctæ n. 87. enarravimus) facilè tolli poſſe divinarent.

Nec defuerunt de exulibus, qui authore Strozza ejus immaturæ mortis cauſam ad venenum referre conarentur, ut Alexandri exiſtimatio eâ infamiâ, quaſi venenum ipſus porrigi curaſſet, concideret. Verùm ob id Andreas Hetruſcus epulas menſis inferre ſolitus, temerè accuſatus, cùm diu tortus nihil confiteretur, carcere tanquam inſons eductus eſt; affirmantibus præſertim medicis, nullum eſſe venenum, quod certo ex intervallo laceſſeret, ac fureret, ſicut in febri tertiana bilem efferveſcere videmus. Is enim morbus, cui Hippolytus ceſſit, ad ſtatæ periodi exacerbationem redibat; ideóque ejus morbi cauſam ad novam permutati aëris intemperiem referebant, qua nonnulli ex ejus comitatu juvenes ætate florentes eodem tempore, quo Hippolytus, oppreſſi conciderunt. Funus ejus, lugubri apparatu, Afrorum & Æthiopum humeris Romam delatum, urbanæ multitudinis, omniúmque Ordinum lacrymæ per triduum decorarunt, quod deinde in ædibus S. Laurentii in Damaſo cum ſequenti inſcriptione humatum eſt.

Non benè dicitur veneno ſublatus.

Obitus Hippolyti.

Inſcriptio ſepulchri.

HIPPOLYTO MEDICI CARD. S. R. E.
Vicecancellario
Eximiis corporis ac ingenii fortunæque
Muneribus ornatiſſimo,
Qui cùm ab tanta rariſſimarum virtutum indole,
AD LEONIS X. CLEMENTISQUE VII. PATRUORUM
Pontificum gloriam contendit,
Acerbiſſima morte ſurripitur,
Anno ætatis XXIV. A Partu Virginis
M. D. XXXV.
Idibus Auguſti.

Inexhauſtæ liberalitatis Princeps fuit, ejus námq; domus ex omnibus cogniti orbis gentibus virtute animi, aut corporis proceritate conſpicuos liberaliter admittebat: Inter hos numerabantur quinquaginta viri omnis eruditionis, exquiſitarúmque artium laude præſtantiſſimi, qui variis ingenii monumentis Patrono ante diem erepto non ſine lacrymis parentarunt, fortunæ fatorúmque ſævitiam

Liberalis, ſed vaniſſimus,

am eruditis ſalibus perſtringentes. Erátque videre homines diverſiſſimo ſub cælo natos, eundem dolorem ex Herimorte, eandémque triſtitiam, ſed diſpari vultu, garritúque diſſono contundendo pectora, ſulcandoque ora unguibus, præferentes. Gaudebat ſiquidem ille, dum viveret, mirum in modum quòd Barbari viginti ampliùs linguarum in ejus cœnaculis recenſerentur. In his erant Numidæ Regulorum ſanguine progeniti, qui equitandi deſultandique peritia ſpectantium oculos admiratione complerent. His accedebant Tartari Sagittarii incomparabiles, & Æthiopes, qui in luctatione & palæſtra quosque validiſſimos anteirent. Ex India porrò natandi, urinandique peritos, quibus ſtudiis juvenili fervore impensè deditus, tanquam magiſtris ad æmulationem utebatur. Turcas autem tanquam ad expedienda arma promptiſſimos, in venationibus ita exercebat, ut interdiu noctúque corporis cuſtodiæ præcipuos adhiberet, egregio certè exercitationum genere, niſi ſacræ dignitatis oblitus, per vanitatem oſtentandi militaris ingenii, ſalutis quoque aleam ſtultè periclitari, quàm familiæ atque Ordinis decus tueri maluiſſet.

Diverſarũ nationum homines domi alit.

Rexit Hippolytus nonnullos inſignes Epiſcopatus Avenionenſem in Gallia; Montis-Regalem in Sicilia; Caſalenſem in Monferratenſi provincia. Fuit etiam S. R. E. Vicecancellarius, ſeu Presbyter Cardinalis S. Laurentii in Damaſo; & Abbatiæ Trium Fontium; S. Sabbæ de urbe, Cryptæque ferratæ perpertuus commendator: redditus ex hiſce dignitatibus redactos, utplurimum ludis, ſpectaculis, conviviis, aliisque id genus vanitatibus juvenis diſſolutus impendit, ſi Garimberto adhibenda fides. Functus etiam legationibus memoratur ad Carolum V. ſemel iterúmque, in quibus tamen militis egregii potiùs, quàm ſacri viri munus obiiſſe notatur.

Ejus inſignia munera.

Redditus malè applicat.

Ejus ſcripta.

Scripſit, ut ſuprà diximus, plurima Poëmata.

Tranſtulit in vernaculam linguam Virgilii ſecundum librum.

Hippocrátis item Proloquia vertit.

Epiſtolas ſcripſit multas, eásque terſas.

Ejus mentionem faciunt Paulus Jovius in elogiis. Hieronymus Garimbertus de Cardin. Aubery in vita. Jacobus Sadoletus in epiſtolis. Contelorius in Elencho Cardin. Scipio Amniratus in Hiſt. Florent. Jacobus Gaddius de Scriptorib. non Eccleſiaſticis, Petrus Bizarrus in Hiſt. Genuenſi. Morerius in Dict. Hiſtor. & alii paſſim.

ANNO

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

MERCURIO ARBOREO S.R.E. CARDINALE.

MERCURIUS Arboreus de Gattinaria, non Allobrox, ut quidam malè opinati ſunt, ſed Pedemontanus, nobilibus parentibus Vercellis natus, Paulinum patrem ſpectatæ virtutis virum penè infans amiſit. Felicitas Roncia ejus mater, lectiſſima ac literis deditiſſima matrona, eundem præclara indole præditum vel ſuo exemplo ad literarum ſtudia ab infantia inflammavit. Adoleſcens politioribus diſciplinis accuratè imbutus, Latinique ſermonis elegantiam præ primis aſſecutus, naturali Philoſophiæ Ticini operam dedit. Qui licèt uxorem, cùm tredecim eſſet annorum, Andriettam de Advocatis primariæ Vercellenſis nobilitatis virginem duxit, & unicam tantùm filiam Eliſam (quam deinde Alxandro Lignariæ Comiti Taurienſi deſpondit) ſuſcepiſſet, nihilominùs nobilitatem ſui generis bonarum literarum acceſſione longè clariorem reddidit. XXXIII. *Ejus Patria*

Conjuge in ipſo juventutis flore orbatus, nuptiáſque novas exoſus, quò liberiùs ſtudiis literariis vacare poſſet, Juri Civili & legibus operam navavit, & accedente ad eximium ingenium maximo labore atque induſtria, Juriſconſultus evaſit ſuo ſæculo facilè princeps, ita ut ad ipſum in difficillimis ac penè deſperatis cauſis, tanquam ad oraculum, homines ex longinquis provinciis, diſſitiſque regionibus confluerent. Tantam itaque juvenis adhuc nominis ſui celèbritatem comparaverat, ut à Margaritha (non Valeſia Franciſci I. Galliarum Regis ſorore, ut malè refert Ughellius) Auſtriaca Maximiliani Cæſaris filia, & Philiberti Subaudiæ Ducis uxore ad tutanda ejus dotalia jura, à conſiliis fuerit accitus: Quem illa etiam Breſſiæ & Burgundiæ Præſidem creandum curavit; tantíque illum iidem Principes fecerunt, ut Maximiliani Imp. ad Ludovicum XII. Gallorum Regem legatus miſſus, pacem inter hos Principes, graviſſimis de cauſis diſſidentes, ſummo totius Reipublicæ Chriſtianæ bono ſua dexteritate atque prudentia firmaverit. Carolo V. Imperatori à ſecretis, & arcanis conſiliis eſſe juſſus, ac munere denique ſupremi Cancellarii donatus, annis duodecim tanta prudentia, fide, & integritate negotia Cæſaris cùm publica tùm privata tractavit, ut nihil arduum, nihil difficile abſque maturo Mercurii conſilio fieri Cæſar præciperet. Eundem Imperatorem Franciſco Sfortiæ Mediolanenſium, & Alphonſo Ferrarienſium Ducibus, ac Venetis ſubiratum conciliavit; & ut Bononiæ à Clemente VII. Pontifice ferream Imperii coronam ſuſciperet, ſua auctoritate permovit. Quem cùm haberet ſingularem Patro- *Odit ſecundas nuptias.*

num

num, & Principem optimum, Comitatu Gattinariæ, Sartiranæ, Valentiæ; Marchionatu item Romagnani, Baronatu Montisferrati in utraque Sicilia Ozoni & Conenghi donatus eſt; ac paulò pòſt, nempe die 13. Auguſti anno 1529. ad ejusdem preces à Clemente Pontifice ſacrâ purpurâ cum titulo S. Joannis ante portam Latinam inſignitus.

Ejus prudentia ſingularis. Quanta vero prudentia, æquitate, fide, dexteritate in ampliſſimo illo munere verſatus fuerit, illud inter cætera argumenta eſſe poterit, quòd homo Italus, externus ad ſupremam S. R. Imperii Cancellarii dignitatem evectus ſit; ac Imperatori Carolo acceptiſſimus, Regni Proceribus, & Principibus viris gratus, ab univerſo Germaniæ populo ob miram in omnes comitatem, benevolentiam, juſtitiam, ſincerè dilectus. Ita vixit ab adoleſcentia uſque ad annum ætatis ſexageſimum quintum, ut ſemper in aliquo primæ qualitatis munere verſatus fuerit. Clariſſimus tandem apud omnes gentes, conſtructis priùs à ſe duobus egregiis cœnobiis, altero Canonicorum Lateranenſium Regularium; altero Monialium Divæ Claræ; pecuniis in alimoniam puerorum novem de domo Arborea; totidémque puellarum in ſingulos annos nupturarum aſſignatis, cùm de propaganda fide, hæreſíque tollenda, ac Ottomanico Imperio invadendo cogitaret, curſu vitæ peracto *Moritur.* mortem lætus aſpexit die 5. Junii anno à Chriſto nato 1530. Æniponti in Germania. Cadaver ejus, teſtamento mandaverat, Gattinariam deportatum, in æde Divi Petri Canonicorum Regularium abs ſe ædificata, cum hac ſepulchrali inſcriptione quieſcit.

D. O. M.

Ejus lapis ſepulchralis.

Mercurius Arbonenſis de Gattinaria
poſt multos honores, rariſſimáque dignitatum inſignia, qua ſumma virtutum fide apud omnes ferè Chriſtianos Principes promeruit: Sedatis tandem ſuo conſilio, totius Chriſtianitatis tumultibus; firmato fortunatiſſimi Caroli per coronationis triumphum Cæſareo ſceptro, placida in pace Æniponti decedens, in patriam cineres referri juſſit, ſuorúmque paucis his monumenta laborum poſteris adnotari.
Vixit annos LXV. Illuſtriſſimi Ducis Sabaudiæ annos novem Conſiliarius, annos tredecim Magnæ Burgundiæ Præſidens; Annos duodecim ſupremus, & acceptiſſimus Cæſari Cancellarius: Poſtremò ad Cardinalatum evectus, Gattinariæ, Valentiæ, ac Sartiranæ Comes, Marchio Romagnani, Heros Montiſferrati, ac utriusque Siciliæ: Quinta Junii diem felix clauſit extremum: Qui vivens publicis ſemper negotiis oppreſſus extitit, Moriens publicis etiam pedibus conculcari ſtatuit.
M. D. XXX.

Pur-

Purpurâ decoratus, artuum dolore ita languit, ut totum corpus, linguâ exceptâ, impediretur, quò minùs aptas membrorum functiones exerceret: cùm à doloribus reſpiraret, lecticâ in Senatum deferebatur. Erant ejus ſententiæ in Senatu graves; conſilia matura; orationes nervoſæ; dicta ſuſpicienda. Acutiſſimis vexatus doloribus, nullum ejulatum, nullam querulam vocem, nullúmque impatientiæ ſignum edidit.

Scripſit multas inſignes & terſas Epiſtolas; *Ejus ſcripta.*
Orationes plures vario idiomate.

Eum commendant Paulus Jovius in Hiſtor. Math. Valerius in Elogiis M. S. Franciſc. Zazera in nobili Italia. Antonius Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Felix Contelorius in Elencho Card. Auguſtinus ab Eccleſia in hiſt. Pedemont. Famianus Strada de bello Belgico. Et alii.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

FRANCISCO TURNONIO S.R.E. CARDINALE.

FRANCISCUS Turnonius, natione Gallus, Regibus Galliæ affi- XXXIV.
nis, illuſtribus parentibus Jacobo Turnonio Comite de Rouſ- *Turnonius*
ſillon, & Joanna de Polignac prodiit in lucem Turnonii an- *quis?*
no ſalutis 1489. Franciſco à teneris annis uſque ad primam
adoleſcentiam, pietatis ac literarum exercitiis enutrito, non vanæ
atque ambitioſæ rerum fluxarum cupiditates, ſed Religioſæ vitæ
amores, ac ſtudia fuêre inſtillata. Itaque maturè ſubductus huma-
norum affectuum corruptelæ, addictus eſt (quamprimùm per æta-
tem licuit) Ordini Religioſo ſancti Antonii Viennenſis, ubi copio-
ſiſſimæ tota vitâ frugis præclaram in ſe, generoſámque ſementem *Duos fratres*
eſt complexus. E quatuor fratribus, quos habuit, duo fuêre Epiſco- *Epiſcopos*
pi, Gaſpar ſcilicet Valentiæ; & Carolus Ruthenæ: quamobrem *habet.*
Franciſcus tum ob inculpatos ſuos mores, tum ob ſanguinis præro-
gativam, ante conſuetum tempus ad dignitates & præfecturas ſui
Ordinis vocatus eſt, & eam, quæ inter omnes præcipua cenſetur, *Fit Abbas to-*
Generalem fori Seguſianorum præfecturam obtinuit. Quin etiam, *tius ſui Or-*
ut multi ſcribunt, Abbas totius Ordinis, meritorum & fratrum ſuf- *dinis.*
fragio, renunciatus eſt.

Anno verò noſtræ ſalutis 1525. electione Cleri Ebredunenſis *Eligitur in*
Archiepiſcopus eſt conſecratus, pro cujus Eccleſiæ temporali fi- *Archiepiſc.*
dem Sacramento obligavit Franciſco I. Galliæ Regi; nec multò *Ebredunen-*
pòſt ad Regium accitus conſiſtorium, eam probitatis, fidei, pru- *ſem.*
dentiæ, ac ſolertiæ famam collegit, ut cùm ad eum annum Franciſcus Galliæ Rex in infauſta illa Papienſi pugna captus, atque in Hiſpaniam ex Italia eſſet abductus, Procerum Regni Gallici judicio delata fuerit legatio Franciſco Turnonio ad Carolum V. Imperatorem, ut eo adnitente aliquæ Regis liberandi rationes cum

Carolo inirentur. Icto igitur ad diem 14. Januarii anno 1526. eo fœdere, quod ad Regis tunc ſalutem erat neceſſarium, Turnonius cum liberato Rege, exeunte Januario reverſus eſt in Gallias, miſſis intereà in Hiſpaniam (uti conventum erat) obſidibus filiis. Dum hæc aguntur, injecta eſt Clero Bituricenſi mens, ut orbam ex obitu Franciſci Buellii Archiepiſcopi ſedem Bituricenſem Turnonio deferrent. Acceptatâ Turnonius infulâ, mox Synodum Bituricis indixit, tum ut deformatos Clerici mores ad decorem revocaret; tum ut Eccleſiæ ſibi commiſſæ commodis paternè proſpiceret; tum ut diœceſim hæreſi, quæ ſenſim irrepſerat, purgaret, ac omnia quæ ſui muneris eſſent, exactiſſimè compleret.

Turnonio Franciſcus I. ſuam liberationem maximè debet.

Interim Franciſcus Galliæ Rex jam redditus libertati, Encolismam aliquamdiu ſeceſſit, ut iis qui in funeſta illa pugna, qua captus eſt, egregiam illi operam præſtitiſſent, vel etiam ejus liberationi procurandæ, dum in Hiſpania detineretur, inſudaſſent, per otium proſpiceret. Occurrit omnium primus Turnonius, cujus potiſſimùm beneficio Rex ſuam liberationem acceptam referebat. Igitur ne ingratus eſſet, liberatori ſuo Cardinalatum à Clemente Pontifice flagitavit, atque etiam die 19. Martii anno 1530. obtinuit. Siquidem Clemens non tam regiis precibus, quàm propriis Turnonii meritis ac virtutibus motus, eundem Bononiæ Presbyteris Cardinalibus Titulo SS. Petri & Marcellini abſentem adſcripſit. Quem Titulum poſteà Turnonius reliquit, dum ad Epiſcopatum primò Sabinenſem, deinde Oſtienſem aſſumeretur: fuit enim, ut diplomata paſſim fidem faciunt, ſacri Collegii Decanus.

Regii Liberi in Hiſpania detenti, obſides.

Cæterùm non planè liberum videbatur Regnum Francicum quamvis recepto Rege, quamdiu liberi ejus, regni hæredes in Hiſpaniæ Regis erant poteſtate: itaque anno 1530. cùm fœdus, quod quadriennio antè ictum, & poſteà fractum fuerat, nonnulla pactorum moderatione ſancitum eſſet, legatus eſt denuo Turnonius Cardinalis cum Montmorancio in Hiſpaniam, ut Regis liberos eò pro patre obſides miſſos, maximâ pecuniæ vi redimeret, atque redemptos nullâ interveniente morâ in Galliam reduceret. Confectum eſt cum Hiſpanis miniſtris negotium extremo Junii, & Regis liberi numerato ære, cum Eleonora Caroli V. ſorore Franciſco Regi deſponſa ad montem Marſanum adducti; nec procul inde in monaſterio (quod vocant *Captivax*) matrimonium Regis cum Eleonora, concipiente verba ſolemnia Turnonio Cardinale, copulatum fuit. Auctior deinde facta eſt Turnonii dignitas tum ex acceſſione præfecturæ monaſterii S. Germani Pariſienſis, quam Rex eidem conciliaverat; tum ex graviſſimâ legatione ad Clementem Pontificem, in ipſum decretâ: ſumma legationis erat, ut Henrico VIII. Angliæ Regi defectionem ab Eccleſia meditanti, proſpiceretur; & ut colloquium Pontificis cum Rege apud Maſſiliam propter hanc & alias cauſas quantocyùs procuraretur. Perſuaſus Clemens Maſſiliam ſub annum 1533. in gratiam Regis acceſſit: ubi inter alia, adnitente maximè Turnonio Cardinali, nuptiæ Catharinæ Mediceæ Pontificis neptis cum Henrico

Cùm Eleonora Caroli V. ſoror nuberet Franc. I. Turnonius verba ſolemnia concipit.

rico

rico Regis filio ſecundo genito fuerunt concluſæ; at pro Anglo ſana omnia reſpuente, ac in dies in deterius prolabente confectum eſt nihil. Quies deinde triennio circiter fuit à bellis Gallos inter & Hiſpanos. Sed anno rurſum 1536. cùm omnia ſuſpicionibus & odiis turgerent, in apertum bellum res erupit. Quod cùm proſperè ceſſiſſet in Gallia, creatus eſt Turnonius Cardinalis, Lugdunenſis provinciæ præfectus, ut belli vim totam, ad Inſubres tranſlatam, curaret; ínque omnes militantium neceſſitates invigilaret. Indoluit vehementiſſimè, qui tunc Eccleſiæ ſacris præerat, Paulus hujus nominis Tertius, tantum hactenùs Chriſtiani ſanguinis fuſum; tantum in poſterum (ut erant ambitiones, & offenſiones animorum acerbæ) fundendum! Itaque anno 1538. cùm ad Nicæam Maſſilienſium Paulus Regi atque Imperatori condixiſſet, pacis inter eos conciliandæ gratiâ, venit eò Regis juſſu, omnium primus Turnonius Cardinalis, ac diu cum Imperatore Carolo collocutus, tum etiam cum Pontifice, auctor fuit, ſi minùs pacem, at certè inducias in proximos decem annos ſanciendi.

Incredibilem Germanicæ pietati labem attulerat lues Lutherana per annos ante hac circiter vicenos; nec illis contenta finibus, bellorum turbis ac licentiâ ſeſe occultans, in Galliam ſenſim proſerpebat. Hanc igitur ſibi inprimis prodendam ac reprimendam ſumpſit Turnonius Cardinalis, non pro ea ſolùm, qua in Eccleſia emicabat dignitate, ſed pro eo quoque ſtudio, quo erga divinum honorem, hominúmque ſalutem incenſus erat. Itaque cùm eruditionis ac literarum nomine (quas Franciſco Regi in pretio ac amore eſſe notum erat) plurimi in regnum ſe infunderent, quorum haud ſatis ſincera eſſet erga Deum fides, fuit Turnonius Cardinalis in perpetua vigilia, ne quid vel in Regis animum, vel in regnum hinc redundaret detrimenti.

Turnonius opponit ſe Lutheraniſmo.

Irrepſerant in aulam nonnulli fucata eruditione viri, & ſubdolis perſuaſionibus effecerant apud Margaritam Valeſiam Regis ſororem, & Annam de Piſſelieu Stampenſem Duciſſam, magnæ apud Regem gratiæ fœminam, ut Melanchthoni fallaciſſimo Religionis omnis interpolatori veniendi in Galliam, & diſputandi cum Pariſienſibus Theologis daretur à Rege commeatus. Eam machinationem, non præſente minùs peccato, quàm futuro exemplo pernicioſam, ut inaudiit Turnonius Cardinalis, diſcutiendam ſibi ac diſſipandam nullâ morâ cenſuit: ſumpto igitur pio aſtu S. Irænei libro adverſus hæreſes, Regem ſummo manè ſalutatum iit. Non diſtulit Rex, ut primùm in conſpectu fuit, ſciſcitari, quidnam id libri eſſet? *Excellentiſſimus eſt*, reſpondit Cardinalis, *Galliæ tuæ Epiſcopi, & hominum Apoſtolicorum diſcipuli commentarius, qui cùm præclarè cætera, tum illuſtriſſimè illud ſcripſit libro tertio*: Nullum homini Catholico cum hæreticis aut commercium eſſe oportere, aut colloquium: *Joannem Apoſtolum, Polycarpum, & alios uno cum illis tecto ſubeſſe veritos, pedem ex ædibus, quas illi incolerent, illicò extuliſſe.* Hinc exorſus, ſubjecit, obſcurâ ad ſe famâ delatum, Melanchthoni factam ab ipſo poteſtatem Pariſios veniendi; eam ſe famam abominatum, non dubitaſſe, quin (ſive falſa eſſet, ſive vera) libentes ſibi præbi-

Melanchthon fallax Hæreticus.

turus eſſet aures, ſui hac in re animi æſtum in regio ipſius ſinu deponenti :| *Fac enim*, inquiebat, *Regum Chriſtianiſſime*, *neminem è Gallis tuis fallaci facundia, ſimulata humanitate*, *& verſipellis Melanchthonis nomine circumveniendum. Attamen quanam erit illa de te apud Pontificem, apud Romanum Senatum, apud Italos univerſos opinio? quàm ſuſpicioſa? quàm ſiniſtra? cùm te viderint ejus hominis conſortio & colloquio delectari, cujus ipſi doctrinam, & magiſtrum Lutherum diris omnibus devoverunt. Quanam verò profeſſi illius hoſtis tui, atque æmuli Imperatoris Caroli aut exultatio, aut inſultatio, dum te in hæreſis invidiam apud Catholicos Principes adducere laborabit? Denique quis tuorum omnium mæror, & abjectio animi, dum injuſtas calumnias rebus ipſis refellere parùm cumulatè valebunt?* Penetravit in Regium pectus hæc oratio, & literas commeatûs Melanchthoni jam deſtinatas, obſignatáſque diſcindi juſſit, ſanctè dejerans, nullum ſibi deinceps totâ vitâ, niſi cum Eccleſia Catholica commercium fore. Hinc renovatæ apud omnia tribunalia contra Lutheranos quæſtiones: cúmque in provincia Arelatenſi Merindolenſes dudum ſopitos Valdenſium errorum cineres novis Lutheri flabellis excitarent, ac jam publicas regno flammas perfidis concionibus intentarent, conſultus Turnonius, legum ſeveritate obruendam in primo conatu perfidiam ſuaſit.

Turnonius à Franciſc. I. magni fit.

Fuerat ergo apud Franciſcum Regem magno ſemper exiſtimationis & gratiæ loco Turnonius, ex quo ad Rempublicam acceſſerat; ſed tum longè majori, quando Rex nonnullis offenſionibus abalienatus ab Annæo Montmorancio Magiſtro Equitum, potiſſimam curarum regiarum partem in Turnonii ſinu depoſuit; nec quidquam domi foriſque deinceps ſuſciperet, aut aggrederetur, cujus ille caput & auctor non ſit factus.

Inſtitutum ardens quid?

Plura toto ſeptennio geſta ſunt cum Hiſpanis bella, plura Sapientiſſimè inita ejus conſultu fœdera, ſed nulla ei frequentior, utilióque opera fuit, quàm in hæreſi undequaque in Galliæ ſolo pullulante, reſecanda profligandáque. Inſtitutum enim hoc circiter tempore Pariſiis Quæſitorum capitalium tribunal, *Ardens* vulgò appellatum, in quo de hæreticis inquireretur; qua re accommodatior nulla poterat excogitari ad infinitam hominum circa res divinas curioſitatem, quæ tunc vigebat, coërcendam.

Utilis Regno Galliæ.

Inter hæc non ille magis publicis utilitatibus regni, quàm Rex privatis ejus honoribus & commodis augendis incumbebat. Nam præfecturam monaſterii Bellilocenſis apud Virodunum indulgenter illi attribuit, quam cùm Robertus *de Lenocourt* Cardinalis junior rationibus ſuis commodiorem Trenorchienſi (quam olim obtinuerat) exiſtimaret; Turnonius autem Trenorchienſem ſibi, quàm Bellilocenſem mallet, legitima inter ſe permutatione de illo transêgere. Nec multò pòſt in Novempopuloniæ Metropoleos poſſeſſionem, Franciſci Claromontii obitu vacuam, regia nuncupatione Turnonius eſt inductus. Sub hæc tempora nihil fuit, quod hæreticorum natio non tentaret, ut Franciſcum Regem aliquot infortuniis mœſtum, ac Pontifici quaſi in Cæſareas partes nimiùm proclivi ſuboffenſum ſua poſſet infuſcare caligine. Itaque cùm Landri-

cus

Google

cus quidam Eccleſiæ S. Crucis apud Pariſios parochus garrulæ vir facundiæ multa adverſùs Purgatorium auſus eſſet pro ſuggeſtu blaterare, quidam aulici ea jam labe aſperſi tam multis eum laudibus apud Regem extulêre, ut ille ſibi hanc vocem excidere pateretur; *Audiam & ego hominem;* juberétque eum ſibi præſto eſſe. Perducere eum nulla morâ aulici ſatagebant; ſed Turnonii non antevertêre vigilantiam, qui hominis animum ita per ſuos antè permovit, ut coram Rege ſolitâ garrulitate excidens, nihil contra Catholicam veritatem mutire ſit auſus; atque ab illo ad Quæſitores fidei, ac Theologos (qui ſuſcepta ejus dicta jam ad cenſuram vocarânt) rejectus, paucis poſt diebus in Pariſienſi Senatu retractatis, damnatiſque erroribus juſſus ſit, deinceps ſub pæna capitis concionibus abſtinere.

Æneæ Sylvii dictũ.

At quamvis gratiâ apud Regem Franciſcum floruiſſe Turnonium viderimus, tamen (ut ſunt rerum humanarum vices! ratóque contingit, ut ſcribit Æneas Sylvius, in rebus humanis, & aulis maximè Principum, ut Succeſſor probet, quos Deceſſor amaverit) cùm longè alio eſſet apud Henricum II. Regem Franciſci I. Succeſſorem loco, miſſo aulæ nuncio in Monaſterium Trenorchienſe ſeceſſit, tum ut nonnullam animo quietem caperet; tum ut res ejus monaſterii ſacras, ac familiares per ſuperiorum incuriam, temporúmque injuriam multum collapſas in integrum reſtitueret: Id quod egregiè præſtitit, etſi non longa illi eô loci quies fuit: nam paucis poſt menſibus, Rex ætati Pauli Pontificis, qui octogenario major erat, diffiſus, è duodecim Galliæ Cardinalibus, qui tunc ſupererant, ſeptenos, atque in iis Turnonium Romam ire juſſit, ut ſi quid humanitùs Pontifici contingeret, Romanæ Sedi virum Eccleſiæ toti, ac regno utilem darent; & dedêre demum anno ſalutis 1550. Julium III. *maximum juſtitiæ, integritatis, & bonitatis decus*, ut Ciaconius ſcribit. Dum hæc fiunt, Merindolenſes hæretici, in quos Turnonii conſultu lege actum aliquot ante annis fuerat, per ejus ab aula abſentiam meliora ſibi ominati, retractari judicium anteà pronuntiatum in ſuos cùm poſtulaſſent, causâ iterum cecidêre: hinc multùm exacerbati, plauſtra convitiorum in Turnonium evomuêre, effrænique licentiâ plurima de eo ſuis in commentariis mentiti, illuſtri Cardinalem laude præter mentẽ affecerunt, dum capitaliſſimum ſibi illum hoſtem fuiſſe ſunt teſtati.

Ad varias dignitates evectus Turnonius.

Turnonius intereà ob res præclarè geſtas, non ſolùm à Julio III, Epiſcopatu Albano, ac mox Sabino donatus; ſed & ab Henrico II. Galliæ Rege Archipræſulatu Lugdunenſi ornatus, Româ digreſſus ad Lugdunenſes ſuos pervenit ad annum 1553. Ibi vixdum allapſo abundè fuit laborum & contentionum cum hæreſi è vicina Geneva (ubi Calvinus impietatis ſedem fixerat) in plebem ſuam per mille cuniculos proſerpente. Venerant eò aliquot antè menſibus clancularii de illa ſchola præcones quinque, hæreticis dogmatibus à Calvino, Beza, Farello altè imbuti, atque ad peſtem exitioſiſſimam latè ſpargendam omni arte parati. Sed non fefellerant Eccleſiaſtici officii & oculi vigilantiam; ſiquidem à Quæſitoribus hæreticorum illicò detecti, in carceres ad pænam com-

pacti ſunt. Verùm ne in eos lege ageretur, Bernates Helvetii ſuis apud Regem interceſſionibus, aliique ex aula ſuſpectæ fidei homines præpediebant. Ubi affuit Turnonius, nulla fuit mora, quin omnes, quòd Galli eſſent, & contra Regis graviſſima edicta perniciem regno inferrent, meritiſſimas flammis pænas luerent. Acres deinde adeò fuêre tum ipſius, tum aliorum, quos in eam operam ipſe aſciverat, vigiliæ, quo nihil ibi Eccleſia Catholica detrimenti ſentiret, omneſque errorum fibræ convellerentur, flammiſque ultricibus abſumerentur, ut Genevenſes illæ partes nihil diutiſſimè haberent exoſiùs, nihilque fugerent longiùs quàm tractum Lugdunenſem. Itaque conventicula hæretica quingennio antequàm Lugduni Turnonius Cardinalis præeſſet, cogi cœpta, ſtatim ac ille fuit Epiſcopus, penitùs diſſipata, non coiêre denuò, niſi illo demum è vivis ſubducto.

Ejus cura in Lugdunenſes. Has aliáſque non minùs graves curas Lugdunenſium ſaluti biennio impendit, quarum utilitatem, imò neceſſitatem cùm haberet perſpectam, vix inde avelli potuit anno 1555. quo juſſus eſt cum Cardinali Carolo Lotharingo Romanam ſuſcipere Regis nomine legationem: Nam ad primam inſtantiam ſine ulla hæſitatione legationem illam reſpuit, ne Lugdunenſium ſaluti deeſſet; juſſus tamen iteratò ac tertiò, non ſine lacrymis Regis mandato obtemperando, Romam ſe contulit. Ubi, non approbante Turnonio, ictum eſt inter Galliarum Regem & Pontificem fœdus, quo & Pontifex Regi ad Neapolitanum regnum recipiendum opem & conſenſum; & Rex è contrario Pontifici & Caraffis tutelam, & rei familiaris multiplicem acceſſionem deſpondit. Sed induciis poſt iſta inter Reges Gallum & Hiſpanum ad longum tempus depactis, nihil contra eas tentari paſſus eſt Turnonins. Cùm verò paulò poſt Caraffarum & Columnenſium diſſidia Romam Hiſpanos evocaſſent, Turnonius ſedulam, ut par erat, operam impendit ſuam, Rege per literas & nuncios excitato, ut valido in Italiam exercitu ſubmiſſo, Hiſpanos ad Romanas portas velitantes abigeret, reſtitutóque in libertatem Pontifice, redintegrandæ honeſtis conditionibus pacis redderet facultatem. Interjecto non longò abinde tempore Româ diſceſſit; triennium eóque ampliùs ab urbe abſens, menſes quindecim in Umbria, ſex Venetiis, in oppido Corneſiano annum moratus eſt; Inde longo itinere valetudinis causâ ſuſcepto, ad aquas Lucenſes de medicorum ſententia profectus eſt. Ubi ſubſiſtens cùm de Pontificis Julii obitu multorum literis certior factus eſſet, Romam navigavit, non ſpe Pontificatûs adipiſcendi (ut quidam malè interpretati ſunt) ſed Eccleſiæ Romanæ laborantis juvandæ ſtudio incenſus. Vertebatur tunc annus 1559. quo Angelus Medices (cui Pii IV. nomen inditum) poſt diuturnam quatuor menſium, ob varias intercurrentes Patrum diſſenſiones, Pontificatûs vacationem, ſuffragante maximè Turnonio renunciatus eſt Romanus Pontifex, qui beneficii non immemor, illicò duplici Turnonium dignitate auctiorem reddidit: Nam cùm in ipſis comitiis, quibus lectus fuit, fato ceſſiſſet Hieronymus de Capiteferreo, qui Reomacenſi monaſterio præfectus erat; eam dignitatem

ad

ad Franciſcum Turnonium tranſtulit. Nec multò pòſt cùm Cardinalis Bellay deceſſu vacuus redderetur Oſtienſis, ac Veliternus Epiſcopatus in eum pariter inductus eſt. Quare à Pio IV. Turnonius Cardinalis, Romani Collegii Decanus factus.

Subinde paucis ante diebus, quàm creando Pontifici indicerentur Romæ comitia, in quibus, ut diximus, Pius IV. renunciatus eſt Romanus Pontifex, funeſtiſſimo infortunio Henricus II. Rex Francorum à Mongomerico Com. lethaliter in haſtiludio vulneratus deſierat eſſe in vivis, locúmque ejus adierat Franciſcus II. penè puer, móxque, ut in tenera Regum ætate ſolet, aula in factiones & ambitioſa ſtudia divulſa, ſecretis odiis inter regni Proceres certabatur; nec vanus metus erat, rem brevi in apertas diſcordias, atque adeò inteſtina bella erupturam. Ergo dum partium ſtudiis laborant conſilia, viſum eſt regni moderatoribus è re eſſe, ut Cardinalis Turnonius vir altæ prudentiæ, ac longo rerum uſu perſpectus, nulliſque addictus partibus, Româ ad conſilium regium accerſeretur; idque eò proclivùs proviſum, quòd miſerabili fato hæreſis causa in has aulicas factiones ſe inſinuaſſet, cujus fraudi atque impudentiæ amoliendæ, ac frangendæ ille præ primis idoneus, planéque neceſſarius videretur. *Henricus II. Rex Galliæ in haſtiludio occiſus.*

Ægrè impetratum eſt à Pio IV. ut eo carere vellet; ſed triſtibus, iiſque crebris è Gallia ad ſe allatis de Religione literis, ac nunciis commotus, cùm cuperet florentiſſimo ac potentiſſimo regno pro paterno in omnes Chriſtianos amore conſulere, eum unum ad eas partes aptiſſimum judicavit: Cùm præſertim Rex ipſe Franciſcus II. & mater, regiíque Conſiliarii eum quotidianis literis abs ſe efflagitarent; eámque ob cauſam triremes quatuor in portum Oſtienſem partim ventis provectæ, partim remis appulſæ eſſent; quarum duæ regiæ erant è portu Maſſilienſi profectæ, reliquarum duarum altera à Coſmo Florentiæ Duce, altera à civitate Genuenſi rogatu Regis erat miſſa. Ita eum Pontifex maximus Pius à ſe diſcedere, atque in Gallias reverti paſſus eſt. Vix Maſſiliam prætervectus erat, Rhodano Lugdunum petens, cùm cauſa illi doloris oblata à Carolo Podienſi Monthurſio, qui proxima affinitate junctus Turnoniis, arma pro hæreticis primus eâ in regione movit. ſed eum Cardinalis nunciis ac literis àb impio tunc auſu abduxit, eundémque poſteà relapſum non ceſſavit revocare, donec ſua illum facinora perdidêre. Altera illi in hoc itinere doloris cauſa fuit à Collegio Turnonienſi: cùm enim anno 1552. partim popularium ſuorum commiſeratione, qui Magiſtrorum inopiâ vel imperiti conſeneſcebant, vel ad magiſtros non ſanæ fidei extra provinciam adire cogebantur; partim doctorum hominum conſortio, quod maximi ſemper fecit, frui peroptans, Turnone gentilitia urbe ſplendidiſſimas ædes exædificaſſet, in quibus viri doctrinâ excellentes humanas omnes diſciplinas auditoribus undequaque confluentibus traderent, & avitam in illis fidem ac pietatem ex præſcriptis ab ipſo legibus confoverent: atque ſubinde anno 1553. (ut ardor ſtudiis ac ſplendor creſceret) jura Univerſitatis tum à Pontifice Romano tum à Rege Franciſco Collegio illi ſuo impetraſſet; *Turnonii deſideratur præſentia à Papa.*

anno

anno demùm 1560. quo Turnone iter habuit, adeò ſpes omnes conſiliáque ſua comperit evanuiſſe, ut Joannes Peliſſo vir eruditus, quem Collegio præfecerat, de Collegii ſtatu rogatus teſtaretur, Profeſſores ferè omnes Lutheraniſmo infectos, diſcipulos eodem præcipitare!: Quin & res ipſa, quantum in Collegio labis eſſet, illicò patefecit; cùm eò impudentiæ proceſſerint ſive diſcipuli, ſive magiſtri, ut ad ipſas Turnonii caſtri portas, dum adeſſet Cardinalis, maledica quædam in Romanum Pontificem, & Cardinales ſchedia affigere non dubitarent. Quæ res ita illi animum convulneravit, ut crebrò ædes illas ſuas in quidvis aliud, quàm Collegium mutaturum minaretur.

Ejus in Societatem JEſu amor. Verùm cùm Petrus Millarius Mirapicenſis Antiſtes, poſteà futurus Viennenſis Archiepiſcopus; Vincentius Laureus, qui & ipſe poſtmodùm à Gregorio XIII. purpuram promeruit, aliíque viri graviſſimi ac literatiſſimi, quos domi alebat, ei de Collegio illo Societati JESU addicendo ſuggeſſiſſent, in hac ſtatim cogitatione conſilióque defixus conquievit. Etenim cùm ab anno 1552. ſuaviſſimum de eadem Societate guſtum cepiſſet in Alphonſo Salmerone & Paſchaſio Broëto (quos ex Hibernica Pauli III. Pontificis legatione reduces, ac pro exploratoribus Lugduni captos carcere exemerat, domi aliquandiu ſecum habuerat, & equis ac viatico Romam abeuntes liberaliter inſtruxerat) tum Romæ poſteà cum S. Ignatio, ac Lainio ſæpè verſatus, quantum in eadem Societate eſſet contra enaſcentes hæreſes præſidii, & quantum in promovendis cum pietate literis induſtriæ perſpectum haberet, nihil cunctatus Vincentio Laureo in mandatis dedit, ut protinus ad Jacobum Lainium Societatis JEſu tum Præpoſitum ſuo nomine ſcriberet, eidémque ſignificaret, ſe Turnonium Collegium Societati tradere, optaréque, ut optimi eò magiſtri quamprimùm mitterentur. Fecit Laureus quod imperatum ſibi à Cardinale fuerat, ſcripſitque ad Lainium Kalendis Octobris anno 1560. ſequentem Epiſtolam.

Collegium Turnonium Societati JEſu traditur.

AD JACOBUM LAINIUM SOCIETATIS JESU PRÆPOSITUM GENERALEM.

Laurei ad Lainium Soc. JEſu Præ. Gen.

INCOLUMIS DEI GRATIA CARDINALIS TURNONIUS in Gallias venit; ſed cum magno ſui animi mœrore & dolore Religionis res ita perturbatas invenit, nullus ut propè in hoc regno ſit locus, quem non aliqua ex parte hæretica lues contaminarit. Cùm verò adventu ſuo partim ſeditiones graves, vel jam ardentes extinxerit, vel orientes oppreſſerit; partim Chriſtianiſſimo Regi per literas, malorum remedia utáque, ad vim & fraudes ſeditioſa hujus & conſceleratæ ſectæ repellendas propoſuerit, nequaquam deeſſe Turnoni vult, ſolo ſuo natali. Id cùm oppidum ſit octingentis circiter domiciliis frequens, ad Rhodanum ſitum; ac ſapientiæ ſtudioſos non pauciores mille ducentis habeat propter opportunitatem Collegii, quod ſuis ibi impenſis Cardinalis ædificavit, proximè ab hujus tetræ peſtis periculo abeſt, quam ad id loci haudquaquam effugiſſet, niſi & popularium erga Cardinalem amor eximius, & obſervantia defendiſſet; & vigil prudénsque fratris filii cuſtodia, qui Turnonia domus generoſa ſtirpe, vel cum

vita

vitæ diſcrimine majorum ſuorum illuſtria premens veſtigia, nova hac impietatis inventa, eorúmque fautores propulſare & oppugnare nunquam deſtitit: adeò ut ab inimicis fidei, ad contumeliam ut ipſi rentur, monſtretur digito, & PAPISTA vocitetur. Jam verò Cardinalis pro optima opinione, quam ſemper de ſanctimonia vitæ, doctrinaque & integritatis fama ſacratiſſimæ Societatis JESU habuit, perſuadet ſibi ſuam hanc patriam contra impetum quemvis, fraudémque tartaream reddere inexpugnabilem poſſe, ſi præſidium ei de veſtris hominibus imponat, ſuúmque Collegium cuſtodiæ Societatis fidæ ac ſanctæ committat. Neque uni tantùm oppido, ſed toti regno ſperat ſe ingens commodum allaturum: etenim Collegium peropportunum cùm ſit tum ſitu & opulentia oppidi, tùm ædium magnificentia, & bis mille Francorum annuo vectigali, præterquam quod diſcendi cupidos eò ut commeent, allicit; Poteſt etiam multos è Societate præſtantes enutrire viros, ques per Galliam ſparſos, certa ſpes eſt ubique innocentia vitæ, ac Dei verbo ejecturos jugulaturóſque Catholicæ fidei hoſtes. Noc leve erit commodum, tam multos adoleſcentes (ex quibus deinde Antiſtites, Religioſi viri, magni Cancellarii, Præſides, Conſiliarii, Senatores, ac cæteri Magiſtratus, regníque Adminiſtri creantur) à primis annis in ſancto Dei timore educari, & Catholicæ cuſtodiâ pietatis. Atque adeò haud mentiar, ſi hujus mali originem ab talibus perſonis affirmem eſſe, ſi perperam inſtituantur. Feciſſet Deus, ut in omni Gallia Societatis extructa Collegia eſſent; non jam ita laborandum ſummo Pontifici eſſet ad populum olim pietate inclytum in ſanctæ ſedis obſequio, & matris Eccleſiæ gremio retinendum. Id adeò experimentum apertè monſtrat, quòd Billornum, atque Appamiæ Gallicanæ urbes, quamvis Regionibus lue contactis undique obſideantur, tamen & ſe, & multas circùm oras ab infanda contagione liberas ſervaverunt. Hujus rei gratiâ Deo gratiæ peragendæ, quòd in ſummis hiſce calamitatibus, quaſi è cælo demittere ad nos hanc verè cæleſtem Societatem dignatus eſt: cui cùm tu, Pater ſummè obſervande, meritò præſis, cujus magnam incorruptámque Sapientiam, prudentiam, & ſanctos mores cognitos habet, plurimíque, ut debet, facit Cardinalis, tantò acriùs confirmat ſuum honeſtum hoc votum, atque inflammat; ideóque juſſit me tibi nomine ſuo (quod his literis facio) ſignificare, mentem hanc ejus eſſe, ut ſuum illud Collegium ſanctæ hujus Societatis ſit.

Hactenus Vincentii literæ: Proximo verò pòſt anno Jacobus Lainius Generalis Societatis Jesu in Galliam à Romano Pontifice legatus, Eleutherium Pontanum, Edmundum Augerium, Joan. Baptiſtam Violam, & alios virtute, doctrina, & pietate conſpicuos viros Turonem miſit, qui aditâ Collegii poſſeſſione, docendi initium 5. Nonas Maij anno ſalutis 1561. fecêre. Nec multò pòſt dum ad S. Germanum in Laya degeret, ſolemnibus literis ejuſdem Societatis ſodales in jura Univerſitatis induxit. Intereà poſt ſcriptas à Laureo literas, acceleravit Cardinalis Turnonius iter Lugdunum, atque inde Aureliam, quo Rex comitiorum causâ ad 15. Kal. Novemb. erat acceſſurus. Prævenit Rex paucis diebus Turnonium, eúmque advenientem ſummis honoribus obviàm factus excepit; magnáque totâ Galliâ à Principibus, & Nobilibus facta illi congratulatio eſt. *Gaudium in luctum.*

Vertêre ſe tamen hæc omnia brevi in mœrorum ſive ob Principum virorum diſſidia; ſive ob juvenis Regis immaturum fatum, qui 17. ætatis anno, quinta die Decembris anno 1560. expirans Carolo

IX. fratri germano imperii locum ceſſit. Hujus primordiis ob teneram ætatem Regis, electi Rectores regni, ac Conſiliarii, inter quos Turnonius principem locum tenuit. Tum comitia, Franciſci II. morte nonnihil interpellata, iterum cojêre Idibus Decembris, in quibus magno Turnonii dolore vox illa primùm audita eſt; ut iis, qui ex Proteſtantibus nobiles eſſent, templa conventuum ſuorum cauſſâ habere, ne eſſet interdictum. Quam vocem, illo aliisque Eccleſiæ Epiſcopis agentibus, ita repercuſſit Orator Eccleſiaſticus, ut ij quoque, qui auctores fuerant, ejus à ſe invidiam amoliri omni ope conarentur. Dimiſſa dehinc ad tempus comitia, & ad proximum Majum rejecta; quo intervallo Turnonius non ſolùm paci conciliandæ inter Principes Galliæ viros, qui pernicioſis inter ſe odiis diſſidebant, omnem operam poſuit; ſed diviſa etiam in ſuos Lugdunenſes ſollicitudine, ſtatuta Synodalia olim à ſe, ſuiſque Epiſcopis ſancita evulgavit. Revocata ſubinde ſunt anno 1561. Regni comitia non Majo, ut erat condictum, ſed Septembri menſe primùm ad pontem Eſiæ; tum ad S. Germanum celebranda: in quibus primarii Cardinalis dignitatem inſigniter eſt tutatus Turnonius.

Sectariorum in Gallia incrementa.

Intumeſcentibus porrò magis quotidiè Sectariorum in regno tumultibus ac factionibus, viſum eſt regni moderatoribus è republica eſſe, ut Eccleſiæ Prælati Piſcianum haud procul Pariſiis convocarentur, non ſolùm ut Eccleſiæ facultatibus ærarij regij egeſtatem ſublevarent; ſed eo etiam maximè, ut diſpicerent quibus modis virorum Eccleſiaſticorum mores componi poſſent, quorum lapſus & corruptelas, hæreſum buccinatores Schiſmati, ac tumultui ſuo velux cauſam prætexebant. Verùm ambiguum eſt, cujus mala ſuggeſtione factum fuerit, ut Novatores, qui nihil aliud in ore haberent, quàm *liberum Concilium*, eò quoque, ut de erroribus ſuis contra Theologos diſceptarent, tanquam ad liberum conventum ſint accerſiti. Quæ res ut laudis non vulgaris; ita moleſtiſſimi negotii Turnonio Cardinali ſeges fuit. Nam primùm nihil non egit, ut Concilium exemplo inſolens, auſu temerarium, eventu pernicioſum diſturbaret; ita ut ex improviſo ad diem Septembris ſeptimam regni Cancellarius ad Prælatorum cœtam de hæreticis diſceptandi cauſa eundem in cœtum admittendis ſermonem fecerit. Turnonius Regi quidem ac Reginæ, qui affuêre, magnas Eccleſiaſtici illius cœtûs nomine gratias habuit, quod illum ſuâ cohoneſtare præſentiâ dignarentur; ſed quòd Cancellarius verba feciſſet de hæreticis eò admittendis, quodque alias longè ob cauſas cœtus ille coäctus eſſet, æquum dixit ſibi videri, ut quæ propoſuerat voce, ſcripto ederet; quo Eccleſiaſtico cætui fas eſſet ea de re ire in Conſilium. Negavit abruptè Cancellarius quod petebatur, ac multùm inſtanti Turnonio totam hanc diſſipandi negotii viam præcluſit. Ergo poſteaquam hæretici, Eccleſiaſtici Ordinis Conciliorum ac Patrum judicia libello dato ejerarunt, coäcti fuêre Cardinales Sex, Epiſcopi Sex ac triginta, magnóque numero alii Presbyteri, ac Doctores audire Theodorum Bezam ore impuro blaſphemos errores, ſine probationibus & argumentis quaſi ex indiculo, lapſando interim, ac balbutiendo horam benè longam recitantem. Inter quæ dum auſus eſſet homo perfidus eam vocem effutire; *Tantum ab Euchariſtia Sacramento abeſſe Chriſti corpus quantum à*

terra

terra cælum, cohorruit videlicet Turnonius, & in pedes erectus Regi ſupplicavit, ut vel illi os obſtrueretur, vel Eccleſiaſtico cœtui eò liceret abire, ubi has vocum impietates non audiret. Quæ obteſtatio, etſi fucato publicæ pacis ſtudio, quod hujus colloquii auctores obtendebant, non eſt audita, tamen Bezam in dicendo frigus multò congelavit ampliùs, longámque illi poſteà ineptarum excuſationum, atque apologiarum materiam ſuppeditavit. Hæc Beza. Turnonius Cardinalis Regem compellans dixit, animum non ſolùm ſibi, ſed toti etiam Eccleſiaſtico cœtui eſſe, exire è colloquio tali, cui ſine Dei injuria publicóque fidelium ſcandalo intereſſe non liceret; quódque tanta omnium hominum inverecundia ſuſceptum eſſet. Cujusmodi enim illud eſſet, quòd coram Rege Chriſtianiſſimo tam aliena à Chriſtiana pietate auſi ſint impudentiſſimi homines blaterare: cujusmodi verò etiam, quòd leviſſimi Novatores non antiquorum Patrum Traditionibus, non Conciliorum decretis, ſed futilibus ſuis tantùm ſcripturæ interpretationibus fidem eſſe in eo regno poſtularent, cujus fides tot Patrum, tótque Conciliorum doctrinâ ſit fundata? Denique quantæ illud eſſet temeritatis atque abſurditatis, quòd hæreſeos inſimulati, ac rei laicæ ſibi tribunalia flagitaſſent, Eccleſiaſticum ordinem non pro judice, uti par erat, ſed pro actore coram Laicis eſſe velint? Ita mandatum ſibi à ſacro Ordine dixit, ut ejus Majeſtati ſignificaret, non alio ſe, quàm auguſtæ ipſius præſentiæ reſpectu ductum, ut eorum verba auribus admitteret. Sed quando eò eſſet proceſſum, poſtulare, ut eorum quæ dicta erant, confutationi certum diem dicat: deſcenſurum quidem Ordinem ſacrum in omnem conditionem; ut non ipſi modò, (de cujus Religione à majoribus tam procul derivata nihil ambigat) ſed ut cæteris quoque omnibus, quantum præ mendacio valeat veritas, liquidò ſit perſpectum.

Dicta eſt dies decima quinta Septembris, ad quam diem Carolus Cardinalis Lotharingus acerrima, fundatiſſimáque oratione docuit; non Regum, non Magiſtratuum, ſed eorum tantùm, qui ſacro Ordini eſſent adſcripti, munus eſſe, ea quæ ad fidem pertineant, dijudicare: eam verò ad rem non nudas dumtaxat ſacræ ſcripturæ voces, ſed veterum etiam Patrum interpretationes ac Traditiones uſui eſſe oportere. Tum delapſus ad auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, omni Argumentorum genere validiſſimè confecit, veram in eo eſſe Corporis Chriſti ac ſanguinis præſentiam Regem extremò obteſtatus, ne quid de tam veteri, támque conteſtata veritate deliberari in regno ſuo pateretur; atque in eo maximè tot ſibi à Regibus hæreditariò transmiſſum Chriſtianiſſimum nomen repræſentaret. Acceſſit, poſtquam ille dixerat, Turnonius ad Regem, toto ſe Ordine Eccleſiaſtico circumfundente, teſtatus, hanc Catholicæ, hanc Gallicæ cumprimis Eccleſiæ fidem ſemper fuiſſe, & pro ea paratos, qui adſint, omnes ſanguinem fundere; auctoréſque illi eſſe, ſi qui huic fidei obſtrepent, damnet eos ſilentio, atque ab ſe procul ableget. Audiit pro eo ac debuit Rex Cardinalem, nec aliis conventiculis (quæ frigida deinceps ibi, & colluſionibus cum dubiæ fidei hominibus plena fuêre)

Cardinalis Lotharing. Zelus.

ſuam poſteà commodavit præſentiam. Quæ cùm à Roverio, ac Frizonio recitentur de geſtis à Cardinale Turnonio in conventu Piſciacenſi, neſcio quomodo cohæreant cum his, quæ leguntur in Hiſtoria Societatis Jesu; affuiſſe quidem quinque Cardinales, videlicet Lotharingum, Borbonium, Armeniacum, Guiſium, & Caſtilionæum; Epiſcopos quinque ſupra viginti, totidemque Doctores; at nec Legatum pontificium, neque Cardinalem Turnonium illi intereſſe voluiſſe, quòd nullum ab eo fructum Religionis rebus obventurum eſſe dicerent, imò multam inde ipſi creandam perniciem; nec expediret coram laicis hominibus, quacunque tandem poteſtate fulgerent, fidei cauſas tractare, ſed Sacerdotum tantùm officium eſſe juxtà notum illum Juris textum: *Sicut Principes præſunt cauſis ſæculi, ita & Sacerdotes cauſis Dei*; niſi quòd principio interfuit; ſed ubi animadvertit multa contra decorum, vel in Eccleſiæ dedecus attentari in ejusmodi colloquio, ſive pro loco ſeſſionis Cardinalium poſt Principes regii ſanguinis, ſeu pro blaſphemis & impiis propoſitionibus, quæ impunè jactabantur ab hæreticis coram Rege, ac regni Proceribus, ſpecie tutandæ novæ doctrinæ, quam profitebantur, non ferens contumeliam è comitiis diſceſſit.

Colloquium Piſciacenſe incaſſum venit.

Nec ſolùm ſarciendæ Religionis concordiæ fruſtra fuit colloquium illud Piſciacenſe; cujus iniquitas hoc tantùm obtentu velabatur, ſed regnũ è contrario majoribus multò diſcordiis implicavit. Nam eô tantùm quòd in illo regni theatro facta eſſet poteſtas perditiſſimis hominibus, ut errores ſuos, quos in luſtris antè, ac tenebris vix mutire audebant, impunè evulgarent, factus eſt ubique animus iis, quos illa peſtis afflaverat, Catholicorum tentandi patientiam. Itaque perſonare jam cœperunt ubique compita profanis Clementis Moroti canticis, nec aulas tantùm, ſi quæ in urbibus erant ampliores, ſed etiam ipſas Catholicorum Eccleſias hæreticorum præcones profanas fecêre. Quod cùm vi atque injuria fieri ſibi conſcii eſſent, ad conciones hæreticorum armati videlicet conveniebant, ne à Catholicis loco pellerentur. Hinc vulgatus inter hæreticos primùm, tum & inter Catholicos edictorum Regis, quæ arma in pace geſtari vetabant, contemptus: nec diu poſteà irritatis animis, ex immodica licentia ſentiendi, ac diſceptandi religione, armis alicubi ac cædibus eſt tranſactum. Cui malo ut iretur obviàm, coäctus eſt ad S. Germanum cœtus *Nobilium* dictus, cui præfuêre Præſides è quolibet Senatu unus; & Conſiliarii duo: horum conſultu concinnatum eſt edictum anno 1562. cui à menſe Januario, quò fuit promulgatum, indita eſt Appellatio: eô edictô facta poteſtas hæreticis, cœtus & conciones habendi extra urbes; Templa Catholicorum, quæ invaſerant, adempta; urbium occluſa ſepta; imaginum abolita injuria; diſceptationes de Religione interdictæ; armorum geſtationi, omníque conflictui pœnæ additæ: Verùm non tantùm ſuperavit remedia malum, ſed ex ipſis etiam ſuſcepit incrementa. Dum enim hæretici quæ uſurparant, obſtinatè retinent, & Catholici, quæ olim ſua erant, non deſerunt, exarſit toto regno inteſtini belli flamma; cujus conſpectu ita contabuit Turnonius Cardinalis, qui ad id tempus nihil non egerat ad

fidei

fidei Catholicæ, Eccleſiæque ruinam prohibendam, ut nihil deinceps ei eſſet in vita ſuave. Silentibus enim inter arma legibus ac conſilijs; & vi ubique dominante, nullus ei ſupererat gubernaculi tenendi modus: itaque dolore preſſus animi, morbum contraxit lethalem, quo ad extrema perductus, ritéque more Chriſtiano expiatus, annis cumulatus & benefactis piè deceſſit X. Kalend. Maij Lutetiæ Pariſiorum in ſuo Rouſſilionenſi palatio, Anno à Chriſto nato 1562. ætatis 73. Corpus ejus Turnonium tanquam ad ſedem gentilitiam tranſlatum, in Collegio Societatis Jesu, à ſe conſtructo *Mors Cardinalis Turnonii.*
& dotato, terræ mandatum eſt, cum inſigni Epitaphio, præclara ejus geſta, aureis literis in nigro marmore conſcripta, continente.

Ita deſiit in vivis eſſe illuſtre Galliæ lumen, divina proviſione iis maximè temporibus periclitanti regno commodatum, quibus & Religio, & eruditio, & Reipublicæ ſtatus maximè laborabant. Erat enim in eo in primis tam incenſum Religionis erga Deum ſtudium, ut qui ejus ætate emerſerunt Novatores, nullum conatibus ſuis ſenſerint infenſiorem. Itaque ii Galliæ Hiſtorici, qui vel ipſi fuêre hæretici, vel hæreticis favorem impendêre, hoc unum in eo notare vitium ſolent; *Quod nimiùm in cauſa Religionis timuerit;* quaſi rerum fides non docuerit, nullum ea in re timorem nimium eſſe potuiſſe. Politiorem eruditionem eo conſilio magni faciebat, ut & hoc etiam ornamento Catholicam pietatem excoleret, ac vanitatem Novatorum retunderet. Hæ illi cauſæ fuêre non ſolùm Collegii Turnonenſis inſtituendi; ſed etiam viros complures, omni ſcientiarum genere celebres, domi foriſque officiis ac beneficiis proſequendi: Nullum enim fuit tempus, quo etiam inter peregrinationes non plures eorum aleret, libróſque illis inter pretioſas ſarcinas comportaret, quo ſtatim ut equo deſcenderant, ad ſtudia tranſire poſſent, atque erudita coram ſe colloquia inter cœnandum miſcere. Huic illi uſui fuêre Petrus Daneſius, poſteà Vaurenſis Epiſcopus; Dionyſius Lambinus Pariſiis Profeſſor regius; Vincentius Laureus, poſtmodùm Cardinalis, aliique quamplurimi.

Denique ad gerendam Rempublicam ea unus ſimul attulit o- *Ejus Encomium.*
mnia, quæ vel ſingula alium quemlibet rebus magnis facere poſſent idoneum. Vis enim illi erat animi, nulli non multitudini ac ponderi negotiorum ferendo apta, ut de illo merito ſcripſerit Michaël Hoſpitalius.

Cujus conſilio res omnis publica noſtra
Dirigitur foris atque domi quæcunque geruntur.

Denique ea erat ejus in negotiis aſſiduitas, ut nulli unquam fas eſſet ceſſantem reperire, quod pergit aſſeverare Hoſpitalius;

Sed qua te vacuum deprendet nuncius horâ
In tanto, quæ te circumſtant, agmine rerum?

Hæc autem duo (quorum eſt in pauciſſimis conjugium) comitas & integritas, uſque adeò inſigniter in illo coäluêre, ut cùm nihil ab eo poſſet obtineri, quod vel minimùm ab æquitatis linea detortum eſſet; tum ſi quæ id genus poſtularentur, ea tam rationabili, comi, & urbana oratione negaret, ut pluris apud multos eſſet illius recuſatio, quàm aliquorum conceſſio.

Ejus ſcripta.

Scripſit ac edidit Statuta Synodalia Lugduni anno 1560.
Orationes item in comitiis habitas.
Invectivas plures adverſus Novatores.
Extant etiam illius literæ ad Annæum Montmorancium.

De eo agunt Vincentius Laureus Cardinalis in vita M. S. Jacobus Sadoletus in epiſtolis. Rugerius Trittonus in vita Vincentii Cardinalis Laurei. Aymarus Falco in Hiſtoria Antoniana. Petrus Ribadeneira in vita Jacobi Lainii. Auguſtinus Thuanus in Hiſtoria ſui temporis. Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Famianus Strada de bello Belgico. Ludovicus Morerius in Diction. Hiſtor. Et alii plurimi.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

GABRIELE DE GRAMONT
S. R. E. CARDINALE.

XXXIV.

Videatur Morerius in verbo Gramont.

GABRIEL de Gramont (quem perperàm minùs periti *de Acromonte* appellant) illuſtri proſapia in Gallia ortus, primogenitus fuit Rogerii Seneſcalli Aquitanici ex Eleonora de Bearn. Nobiliſſimam hujus viri familiam præter alios pluribus commendat Morerius in Dictionario ſuo Hiſtorico, quem lectori curioſo adeundum ſuadeo. Gabriel excelſo, acri, & vivido præditus ingenio, cùm à puero diſciplinis omnibus, quæ in viro nobili & erudito requiri poſſunt, excultus eſſet, ſpretis aulæ, ac nuptiarum deliciis, quibus à parente deſtinabatur, Eccleſiaſticum Ordinem, vocante DEO, ſecutus eſt.

Spretis nuptiis vitam amplectitur Clericalem.

Inſula Conſeranenſi, Tarbenſi, ac præfectura ſupplicum Libellorum inſignitur.

Annis & meritis ſenſim auctus, quum virtute, doctrinâ, agendique peritia plurimùm emineret, Conſeranenſem primò, deinde Tarbenſem Epiſcopatum ad Atyrum fluvium obtinuit: qua occaſione præfecturam ſupplicum libellorum in Regia Franciſci hujus nominis Primi Galliæ Regis nactus, eam qua decet integritate, annis plurimis adminiſtravit.

Legatur in Angliam.

Illum Franciſcus Rex ob miram dicendi facundiam anno noſtræ ſalutis 1526. Oratorem miſit in Angliam ad Henricum VIII. eo fine, ut Mariam Walliæ Principem, anteà Delphino promiſſam, Aurelianenſi potiùs Duci, ſecundo genito filio nuptui dari peteret. Ibi à Volſæo Cardinali, impio Regis deſiderio mirè ſtudenti, callidè circumventus, habita in regio Senatu, Rege ipſo præſente, oratione, in matrimonium Henrici cum Catharina Hiſpana tanquam parùm licitum, ideóque diſſolvendum, ſtylum direxit. Quo facto mirum eſt, quantum Regis animum, ad divortium jam anteà propenſum, demulſerit, atque propulerit.

Henrico Regi blanditur.

In Hiſpania à Carolo V. Carceri mancipatur.

In Hiſpaniam poſteà Legatus ad Carolum V. directus, ab eodem carceri mancipatus eſt, quòd fœdus inter Franciſcum Galliæ, & Henricum Angliæ Reges contra ſe initum procuraſſe diceretur. Ea re confœderati Reges graviter offenſi, pari vindicta ſuis in re-

grüs

gnis in Caroli Oratores graſſati ſunt. Sic ut tres Oratores regios, Hiſpanum, Gallum, & Anglum, uno, eodémque tempore carceribus addictos Orbis Chriſtianus admirabundus conſpexerit. Anno ſequenti (qui fuit Chriſti 1528.) certis conditionibus libertate donatus, Gallias repetiit, non tamen diu ibi negotiis vacuus permanſit: Nam ad Pontificem Clementem, novas adverſus Carolum querelas moturus, Orator eſt ablegatus. Romæ conſiſtens, dum ſuo munere ſtrenuè ad Regis mentem fungeretur, Franciſco poſtulante, ſacro Purpuratorum Senatui, titulo S. Joannis ante Portam Latinam die 8. Junii anno 1530. in prima Patrum lectione adſcriptus eſt. Unde malè Cabrera renunciatum Bononiæ cum Cardinali Turnonio affirmat. Relicto poſteà priori titulo, ad illum S. Cæciliæ tranſiit. Mox regio favore electus Epiſcopus Pictavienſis, Româ digreſſus in Galliam, novam iniit poſſeſſionem die 20. Martii anni 1532. Interjecto unius anni ſpatio, eodem Rege promotore, evectus eſt ad Infulam Burdegalenſem, tùm anno 1533. ad Archiepiſcopatum Toloſanum; cui præmatura morte præventus, non niſi annum præfuit. Romæ exiſtens procuravit Clementis Pontificis colloquium Maſſiliæ cum Rege Franciſco.

Orator mittitur ad Pontificem: & purpurâ donatur.

Tribus ſenſim Infulis, Pictavienſi, Burdegalenſi, & Toloſana honeſtatur.

Gabriel continuis Regni curis diſtractus, ætate adhuc viridi gravem in morbum incidit, quo nihil proficientibus medicis in dies ingraveſcente, denique anno Chriſti 1534. die 26. Maij è vivis ſurripitur in Caſtro de Balura, non longè à Toloſa ſito. Corpus magnifico apparatu terræ mandatum in Eccleſia Caſtri *de Bidache* propè Bearnum, in Mauſolæo gentis ſuæ proprio. Nicolaus Ægidius refert, eum vita functum in legatione Hiſpanica; ſed hæc, ut vidimus, ſexennio fuit anterior morte. Alii majori adhuc errore decepti, obitum ejus prorogarunt in annum 1554. verùm hallucinari eos, nemo non gnarus hiſtoriæ videt. Philippi Bergomenſis Continuator contendit Gabrielis obitum eveniſſe extra Galliam, è qua Rege mandante ejectus fuerat: At hæc ab illis diſcrepant, quæ narrat in ſuis Annalibus Joannes Bouchet Gallus, & Morerius in Dictionario Hiſtorico: Qui ſcribunt, Gabrielem toti regno gratum obiiſſe in Gallia, tantique viri jacturâ à lacrymis Regem non abſtinuiſſe.

Moritur in Caſtro de Balura.

Nonnullorũ errores circa ejus mortem.

Extant nonnullæ ejus Orationes in legationibus variis ad Principes dictæ.

Ejus ſcripta.

Agunt de eo Jo: Chénu de Epiſ. Galliæ. Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana. Auberius in vita. Contelorius in Elencho Cardinal. Frizonius in Gall. Purp. Sanderus de Schiſm. Anglic. Sadoletus lib. 6. Epiſt. 17. Ferronius in Francia, Morerius in Dict. Hiſtor. & alii plures.

ANNO

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

BERNARDO CLESIO
S. R. E. CARDINALE.

XXXV. BERNARDUS Cleſius, ſeu ut Morerius habet, *de Cleſſ*, nobilis Germanus, oriundus è Tyroli; *Vir*, ut acta loquuntur, *profunda prudentia, acri ingenio, eruditione inſigni, rerum agendarum peritia, & ſingulari erga Principes Auſtriacos fide & pietate.* Hic ob eximias animi corporiſque dotes à Maximiliano I. Imperatore in arcanum primò conſilium lectus, cùm annis pluribus utilem eidem domi foriſque operam navaſſet, eo maximè adnitente, Eccleſiæ Tridentinæ commodùm tum vacanti Antiſtes datus eſt. At mortuo ſub annum 1519. Maximiliano, Ferdinando Auſtriaco rerum ſummam adepto ſeſe addixit; cui Bohemiæ & Hungariæ Regi ſupremus regnorum Cancellarius, & ſecretus Præſes magnâ ſui nominis famâ aliquamdiu ſervivit. Adi magnos Principes ſæpenumerò ab eodem Legatus in arduis regnorum cauſſis miſſus, die 24. Februarii anno 1530. ejuſdem nomine, Bononiæ Caroli V. ferreæ coronationi, magno ſtipatus Nobilium numero, interfuit. Ubi ad preces Caroli Cæſaris à Clemente VII. Pontifice Maximo inter Presbyteros Cardinales cooptatus, purpuram cum titulo S. Stephani in Cœlio Monte obtinuit.

Cleſius quis?

Fit Epiſcopus Tridentinus.

Fit Cardinalis.

Proficiſci ad comitia Spirenſia.

Domum redux juſſu Cæſaris ad comitia Spirenſia profectus, cauſam Religionis tunc magnoperè periclitatam, ad exemplum Cardinalis Turnonii, egregiè tutatus eſt. Siquidem cùm Lutherus eo tempore, ut erat veterator inſignis, omnia ad ſacrorum voluminum rationem & normam, abolitis, quæ Eccleſiam fœdarent, abuſionibus, ſplendidè revocaturum ſe jactaret; neque deeſſent conſecratorum DEO hominum inquinata morum exempla, quæ vulgi offenſionem mererentur; dici non poteſt, quàm multorum ſibi ſtudia adjunxerit impoſtor hoc commento. Tum verò maximè, quando ſe aliam viam, planam facilémque ſanctè Chriſtianéque vivendi ex ſacris literis oſtenſurum promitteret; ubi ſola fide, abſque vita tam difficili præceptorum operum ad juſtitiam viâ (quam negabat à Chriſto redemptis neceſſariam, aut lapſis in Adamo poſſibilem) cælum credentibus pateret: ut proinde alios umbrata pietas; alios religionis facilitas in præceps raperet. Neque imperiti modò vulgi, quod, diſertiſſimus ipſe orator, in quamvis partem duceret; ſed & doctorum inprimis hominum frequens ad ipſum fieret acceſſio. Multis enim ſteriles illæ Academicarum ex Ariſtotele, & Angelico Doctore diſputationum tricæ diſplicebant; multis grata novitas, & ſuſpecta antiquitatis fides, tot leviculorum per orbem Chriſtianorum hominum ſceleribus obſcurata. Verbo, omnis ætatis Ordiniſque hominibus hamos, eſcâ cuivis aptâ,

aptà, projecerat: dum quod quiſque in veteri religione odiſſet, abolitum in nova, Lutheri artificio, reperiret; aliis virtutis imagine, aliis impunitatis ſpe captis, prout quilibet aut vitiorum, aut virtutum traheretur affectibus.

Cleſius igitur Cardinalis, ubi illam perniciem ad ingentem animarum ſtragem videret invaleſcere, flagrans avitæ fidei pietatiſque defendendæ ſtudio, Pontificem juxtà ac Cæſarem per literas docuit, quàm lubrico in loco Germaniæ ſalus conſiſteret. Neque ſegniter ipſe interim cum Eckio adverſus Apoſtatam rem egit: ſiquidem fugato per publica edicta Luthero, libellos ejus omnes, deteſtabilem doctrinam continentes, ut per multas Germaniæ urbes flammis abſumerentur, effecit. Quo laudabili facto, quamplurimis non modò ſuſpectam Lutheri doctrinam reddidit, ſed & ut ad gremium Eccleſiæ Romanæ catervatim redirent, author fuit. Frendente interim in latebris ſuis impoſtore, & nova ex orco Conſilia in vindictam conquirente. *Cleſii Religionis Zelus.*

Cæterum Cleſius ad ſua remeans, vigilantiſſimi Principis partes uſque adeò exactè complevit, ut nemo Novatorum ſuam in Diœceſim, niſi carceribus condi, aut probroſo ſtigmate inuri vellet, irrepere ſit auſus. Adhæc literarum & literatorum fautor eximius, Ignatii Loyolæ ſequaces, quos in juventute ad pietatem & ſtudia inſtituendà magnam curam ac ſolertiam adhibere intellexerat, ingenti favore dum vixit proſecutus eſt. Auctórque fuit Cæſari, ut eorum ordo tanquam fidei tuendæ, & rei literariæ utilis, multis in locis cùm in Germania, tum Hiſpania maximo reipublicæ emolumento reciperetur. Ad publicam deiņde utilitatem collimans, Tridentinam illam arcem (quam Albericus Longus Salentinus carmine deſcripſit; & Cæſares incoluêre) miris ac ſumptuoſis ſtructuris auxit, nobilitavitque. Vias vero publicas ejuſdem urbis, quæ priùs ignobiles ac lutulentæ erant, lapidibus ſtravit, placidiſque rivulis ac fontibus ornavit atque exhilaravit.

Cùm autem anno ſalutis 1539. ob inſignes ſuas virtutes à Capitulo Brixienſi in Adminiſtratorem Brixienſis Epiſcopatûs poſtularetur; eóque poſſeſſionis capiendæ causà magno cum comitatu veniſſet, peractis ſumma celebritate ſacris, inter prandendum ſubitâ tactus apoplexià è vita migravit die 28. Julii, ejuſdem anni. Corpus funebri pompa Tridentum relatum, ibidem in Eccleſia Cathedrali cum ſubjecto Epitaphio humatum eſt. *Moritur apoplexià.*

D. O. M.

Inſcriptio ſepulchralis.

BERNARDO CLESIO S.R.E. PRESBYTERO CARDINALI
IN CÆLIO MONTE,
EPISCOPO TRIDENTINO, ET ADMINISTRATORI BRIXIENSI,
OB MULTA MAGNAQUE IN HANC ECCLESIAM MERITA
ÆTERNA MEMORIA DIGNO POSITUM.
OBIIT XXVIII. JULII. ANNO M.D.XXXIX.
SEDIT ANNOS XXV. MENSEM UNUM, DIES XXIV.
VIXIT ANNOS LIV. MENSES IV.

Scripſit Epiſtolas doctas.

Scripſit Epiſtolas plures ad Fridericum Nauſeam Germanum, invictum ea ætate Lutheri antagoniſtam, dictum à patria Blancicampianum, cujus multiplicia ſcripta Geſnerus diligenter recenſet, & ad Joannem Fabrum, alióſque plures doctrinâ & eruditione inſignes. Illi Eraſmus Roterodamus ſuos libros dicavit. Plures ad illum dedit Epiſtolas literatiſſimus Petrus Aretinus, atque ab illo aurum ſæpè ſæpiùs cum reſponſo libentiſſimè recepit.

De eo agunt Pyrrus Pincianus in Catalogo Concil. Trident. Aubery in vita. Hieronymus Garimbertus de Cardin. Panvinius de Rom. Pontif. Felix Contelorius in Elencho Card. Rundius in Metropolit. Saliſb. Nomenclator Card. Morerius in Dict. Hiſtor & aliis.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE TAVERA S. R. E CARDINALE.

XXXVI. *A nobilitate generis commendatur.*

JOANNES Tavera, natione Hiſpanus, patria Salmanticenſis nobili genere in lucem editus eſt die 16. Maij anno ſalutis 1472. Parentibus, nondum in pubertate conſtitutus, orbatus, à patruo Didaco de Deza Hiſpalenſi Archiepiſcopo in ſancto Dei timore educatur. Adoleſcens in celeberrima Salmanticenſi Academia magno labore & continuis ſtudiis in omni ferè doctrinæ genere excellenter inſtitutus, ibidem primò Baccalaureus in Decretis factus, deinde totius Univerſitatis conſenſu annuus Rector conſtitutus, & inter Licentiatos, ut vocant, relatus, ingenii felicitate in virum eruditione & Conſilio inſignem; virtutum omnium amatorem, omniúmque vitiorum oſorem evaſit. His nominibus Ferdinando Catholico Regi publicâ famâ commendatus, honoratiſſimis apud eum muneribus perſungens tanta váluit authoritate & gratia, quanta ante eum nemo alius. Nam à Rege Cancellariæ regiæ Valliſoletanæ viſitator, & Hiſpalenſis territorii Vicarius conſtitutus, adeò in iis, quæ bonum reipublicæ ſpectant, fidelis & prudens inventus eſt, ut poſt paucos inde menſes Epiſcopatu Civitatis Rodrici donatus ſit: hanc Eccleſiam mira ſanctitate & integritate ad decennium regens, præter multa bona, quæ illi contulit, ſacris etiam ædificiis, proventibus, ac privilegiis magnificè auxit.

Legatur ad Regem Luſitaniæ à Carolo V.

Ferdinando Rege (cui ob Mauros omni Hiſpania pulſos *Catholici* nomen inditum) anno 1516. è vivis ſublato, Carolus Auſtriacus, qui in Cæſarem poſteà electus, dictus eſt Quintus, cognitâ Joannis Taveræ virtute, & in rebus agendis dexteritate, eum ad Luſitaniæ Regem Oratorem inſtituit, ut inter ipſum & Iſabellam memorati Regis filiam pactum matrimonium obſignaret. Functus hoc munere in Caſtellam rediens, Legionenſem primo Epiſcopatum ex obitu Cardinalis Arragoniæ vacantem, deinde Oxomenſem; ac

Vali-

Valiſoletanæ Cancellariæ præfecturam accepit. Compoſtellanus denique Archiepiſcopus, & Caſtellæ Præſes ab eodem Cæſare nominatus, quindecim ſolidis annis provinciam illam ſumma cum laude adminiſtravit. Carolus V. in Italiam profecturus, ut à Clemente VII. Pont. Max. coronâ Imperiali redimiretur, Iſabellam Auguſtam ea lege Hiſpanici Regni Gubernatricem ſe abſente inſtituit, ut in omnibus, ad bonum regimen ſpectantibus, Taveræ Conſilio & opera uteretur.

Purpurâ inſignitur inſtante Carolo V.

His tandem exigentibus meritis, inſtante Carolo, Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Joannis ante portam Latinam à Clemente Pontifice abſens adſcriptus eſt: quo Titulo progreſſu temporis relicto, illum Sanctorum XII. Apoſtolorum accepit. Exin creſcentibus in dies ejus virtutibus, Imperatoris gratiam adeò ſibi conciliavit, ut Archiepiſcopus Toletanus, Hiſpaniarum Primas, ac ſupremus regni Inquiſitor adlectus ſit, quo in munere, Ciaconio teſte, verum pietatis patrem, & Catholicæ veritatis acerrimum judicem, ac virtutum omnium exemplar & ſpecimen ſe præbuit. Carolus ipſe Joanni jam renunciato Inquiſitori cauſam cujuſdam nobilis Hiſpani quæ in ſacræ Inquiſitionis tribunali tunc temporis agitabatur, ex animo commendavit. Promiſit Cardinalis promptum Carolo obſequium: verùm in percurrendo exinde capitis judicio, ut vidit non poſſe ſe citra juſtitiæ læſionem tutáque conſcientiâ reum, uti ſpoponderat, abſolvere; latâ ſententiâ nobilem capitis condemnavit. Re cognita Cæſar multùm commotus, fidem ſibi datam minimè ſervatam eſſe conqueſtus eſt: tum Joannes, *non ego, maxime Cæſar, nam reum abſolveram uti promiſeram; ſed ſcelera, quæ patraverat, illum damnarunt.* Conceptam iram depoſuit tunc Carolus; hominémque incorruptum, dum in Belgium ipſe ad rebelles compeſcendos proficiſceretur, Proregem conſtituit, ſuprémúmque totius Hiſpaniæ moderatorem. Hac auctus dignitate commiſſum ſuæ fidei Regnum tanta benignitate, tantáque prudentia & æquitate rexit, ut omnium ore celebraretur, ipſique Imperatori ſummæ admirationi eſſet.

Perpinianum munit.

Perpinianum in Pyrenæis poſitum, munitiſſimum oppidum ab Henrico Galliæ Delphino ingenti exercitu vallatum, propriis expenſis conductis copiis, ac artificio intromiſſis adeò munivit, ut infecto negotio deluſus Delphinus in Galliam redierit. Nec interim paſcendo gregi defuit ijs negotiis implicitus Tavera; nam Toletanum Archiepiſcopatum ſemel iterúmque peragrando viſitavit; Synodos provinciales celebravit; corruptos Clericorum, ac populorum mores, quantum valuit, ſtatutis legibus reformavit. Celebre totius Hiſpaniæ Xenodochium Toletanum ad muros ejuſdem civitatis à fundamentis erexit, fortunis auxit, & locupletavit: triginta enim florenorum millia pro annuis redditibus illi aſſignavit; ac decedens univerſalem ex aſſe hæredem inſtituit, ubi etiam poſt obitum humari voluit. In Cathedrali Compoſtellanâ tria Sacerdotia pro totidem Presbyteris fundavit, cum onere ſingulis diebus pro ſe ſuíſque ſacrificium Deo offerendi: annuos item redditus pro ſacrarii cuſtode; pro dotandis nubilibus puellis; ac pau-

peribus ſuſtentandis, & pro anniverſario in defunctorum ſuffragium celebrando aſſignavit.

Ipſe demum ætate maturus, morum ſuavitate, doctrinæ varietate, vitæ integritate, omnique virtutis cultu ornatus, Paulo III. Pontifici maximo, Carolo V. Imperatori, Philippo II. Regi, Principibus, & omnibus cujusvis ordinis hominibus charus, ac dilectus ex hac mortali vita ad cœleſtem patriam evolavit Valliſoleti die prima Auguſti, anno redemptionis humanæ 1545. ſeptuagenario annis tribus, menſibus duobus, diebus ſedecim major. Corpus ejus Toletum relatum, in ſacello Hoſpitalis à ſe fundati terræ mandatum cum hac inſcriptione:

Ejus mors.

D. O. M.

Sepulchri inſcriptio.

JOANNES TAVERA CARDINALIS ET ARCHIEPISCOPUS TOLETANUS
AMPLISSIMIS HONORIBUS PERFUNCTUS, REGII SENATUS PRÆSES,
INQUISITOR GENERALIS, REGNIQUE ALIQUANDO MODERATOR,
FESSIS TANDEM ÆVO ET LABORE OSSIBUS
HANC REQUIEM DELEGIT.
VIXIT ANNOS LXXIII. OBIIT KALEND. AUGUSTI,
ANNO M.D. XLV.

Ejus virtutes, laudes, & præclara facinora futuris ſæculis ſcripſerunt Petrus de Salazar in vita. Franciſcus de Piſa in deſcript. Toletanæ Civitatis. Gil. Gonzales in Catalogo Oxomenſium Præſulum. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Card. Moreruus in Dict. Hiſt. & aliis.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

ALPHONSO MANRICO DE LARA S.R.E. CARDINALE.

XXXVII. Alphonſus Manricus quis?

ALPHONSUS Manricus de Lara, Hiſpanus, Roderici Manrici Ducis de Naiara Ordinis S. Jacobi Magiſtri, & Elviræ Caſtagnedæ filius, à puero ſtudiis Salmanticæ ſe dedit; tantúmque brevi in illis profecit, ut Doctoris lauream adhuc juvenis conſecutus, eaſdem, quas didicerat, ſcientias, magna omnium admiratione publicè docuerit. Inter hæc ſæculi vanitates pertæſus, ordini Eremitarum S. Auguſtini ſe addicere poſt ſtudia decrevit. At Joannes Hiſpalenſis Cœnobii Antiſtes, pietate & dono prophetiæ clarus illum admittere recuſavit, & diſcedenti mœſto, vaticinans dixit: *Ne mœrens abeas, fili, nam Deus te ad majora elegit; eris enim magnus in Eccleſia Dei.* His confirmatus verbis, relicta Hiſpania ad Carolum Regem in Belgium ſe contulit; in cujus aula cùm magnæ virtutis & eruditionis ſpecimina dediſſet, ſuffragante Carolo, Canonicus primùm Eccleſiæ Toletanæ factus; deinde Bajocenſis Præſul; mox Epiſcopus Cordubenſis, poſteà Archiepi-

ſcopus

ſcopus Hiſpalenſis, Hiſpaniarum Inquiſitor, & Conſiliarius regius; demum abſens,inſtante Carolo V. adhuc juvenis Presbyteris Cardinalibus Titulo S. Calliſti adſcriptus eſt.

Renunciatus Cardinalis ad Urbem nunquam acceſſit, quare Clemens unà cum diplomate pileum, annulum, cæteráque Cardinalatûs inſignia ad ipſum in Hiſpanias transmiſit. Epiſcopus Cordubenſis magna celebritate primum Eccleſiæ ſuæ Cathedralis lapidem jecit: Archiepiſcopus Hiſpalenſis Cœnobium S. Gabrielis Ordinis Franciſcanorum ſacravit; & ad gregis ſibi commiſſi ſalutem Ioannem Avilam virum illius ævi celeberrimum in ſacrum Oratorem elegit, ut pravos populorum mores divino Spiritu,quo prædi-is è ſuggeſtu dicebat, corrigeret & emendaret. *Fit Cardinalis.*

Obiit in ipſo juventutis flore, annos agens non niſi viginti ſepm, die 6. Octobris anno ſalutis 1538. Mortis genus exprimit cum ɔitaphio Petrus Martyr Anglerius Mediolanenſis, qui Ferdinando iſpaniæ Regi à conſiliis fuit, longè alius ab illo Petro Martyre dicto *rmilio*, qui ex Canonico Regulari S. Auguſtini factus Apoſtata crilegas nuptias cum ſeducta moniali fecit, & anno 1562. diris :votus, morte peccatorum peſſima impœnitens obiit. Petrus ;itur Martyr Anglerius Alphonſi Cardinalis noſtri mortem hoc ſubcto carmine expreſſit. *Ejus obitus.*

Carmen in ejus mortē.

Cernite viventes quid faſtus, & alta poteſtas?
Quid ſumus, aut cunctos quis furor unus agat?
Hic hodie! hic hodie! (medio dum curreret axe
Phœbus) erat vivus, pulcher, amandus, ovans.
Neſcio quid gelidum nunc eſt, & inutile quiddam:
Eſt color huic pallens, cui modò purpureus.
Eſt mutus ſine voce manens, qui nuper obibat
Vectus equo cunctas latus in Urbe vias.
Dic ubi forma decens ALPHONSE? ubi pectore forti
Ille nitor? pro te curia tota gemit.
Infelix ſonipes, herebi de carcere ducte,
Vertiſti in lacrymas gaudia tanta niger!
Tu niger exterius ſonipes, fore nigra dediſti
Corda hominum, nigra & tegmina ferre dabis.
Quàm properante rotâ, rerum eſt mutata figura!
Gaudia mane tulit, Veſpera dat gemitum.
Te generum multi Proceres, multæque maritum
Nympha expectabant! tu ſine mente jaces.
Quid tibi nobilitas? quid tanti Patris honores?
Profuit & tibi quid regius ille favor?
Abſens quos gemitus mater conſparget in altum;
Quum veniet talis nuncius ad miſeram?
Inter tot dabitur curas hoc quippe levamen
Fratribus, & cunctis qui tua damna gemunt:
Quòd dixti moriens, fateor peccaſſe Tonanti,
Quódque Sacramentum ſæpè petiſſe ſciunt.
Hoc tamen ipſius Titulo ſignate ſepulchrum,
Ne lateat mortis quod genus abſtulerit.

EPITAPHIUM.

Epitaphium.

Viginti ALPHONSUS CARDO vix egerat annos,
Quem verſo necuit vertice lapſus equus.

Ex hiſce carminibus, & epitaphio patet, Alphonſum Cardinalem valdè juvenem, ex lapſu de equo lethaliter vulneratum, paulò pòſt ſuſceptis priùs Eccleſiæ Sacramentis obiiſſe. Scripſiſſe dicitur *Librum de expugnatione Rhodienſi* Hiſpanico idiomate, quem tamen librum quidam cum Ciaconio, non Alphonſo Cardinali, ſed ejus Capellano Chriſtophoro de Arcos, attribuunt.

Suſpicio erroris Morerii circa hunc Cardinalem.

Ludovicus Morerius hujus Cardinalis vitam ex Gomecio *de reb. Cardinal. Ximenii lib. 6.* & Mariana *lib. 29.* longè aliter atque Ciaconius & Oldoinus narrat; addens illum Archiepiſcopum Toletanum fuiſſe; ac multas ſimultates cum Ferdinando Rege Hiſpaniæ, à quo & carceri mancipatus ſit, habuiſſe. Mortis verò genus exprimens, nullam de equi lapſu mentionem facit. Unde ſuſpicor, Morerium vel in Alphonſo noſtro hallucinatum, vel nominis ſimilitudine deceptum de alio locutum fuiſſe.

Ejus mentionem faciunt Balthaſſar Porregnus in vita M. S. Felix Contelorius in Elencho Cardinal. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Ughellius in addit. ad Ciacon. Petrus Martyr in Carmine de ejus obitu. Morerius citatus, & alii.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

ANTONIO PUCCIO
S. R. E. CARDINALE.

XXVIII.

tonius cius (

ANTONIUS Puccius, natione Italus, patria Florentinus, Alexandri Puccii patricii Florentini filius: puer elegantis ingenii & à natura ad bonas artes formati, ab Alexandro patre optimis magiſtris imbuendus literis traditur. Florentiæ humanioribus diſciplinis apprimè excultus, quum Poëtarum facetiis multùm delectaretur, ipſéque ſæpenumerò facili venâ diverſi generis & argumenti carmina factitaret, progreſſu temporis non ignobilis Poëta evaſit. Exinde Piſas altioribus ſtudiis erudiendus delatus, tam uberes brevì cùm in Philoſophia tùm Theologia progreſſus fecit, ut vigeſimum ætatis annum nondum egreſſus, omnium gratulatione Doctoratûs lauream acceperit. In patriam reverſus, ac Metropolitanæ ibidem Eccleſiæ Canonicus factus, cùm in explicandis ſacræ Scripturæ obſcurioribus locis clarus, perſpicuus, ac dilucidus eſſet, incredibili omnibus admirationi, Pocciantio teſte, juvenis eruditus fuit; unde à Magiſtratu poſtmodùm pretio conductus, & obſcura inſigni nominis ſui fama interpretatus eſt.

Itaque poſtquam tum publicis lectionibus, tum ſcholaſticis concertationibus non vulgarem ſibi conciliaſſet laudem, à Laurentio

Puc-

Puccio patruo Cardinali (de quo ſuperiùs n. 7. egimus) Romam vocatus, inter Amanuenſes Leonis X. adſcitus eſt. In aula Leonis cùm virtutibus & eruditione plurimùm emineret, Apoſtolicæ primùm Cameræ Clericus; deinde ex patrui reſignatione anno 1518. Piſtorienſis Epiſcopus renunciatus eſt. Apoſtolicæ Cameræ Clericus in Lateranenſi Synodo ſub eodem Leone luculentam orationem ad Patres habuit, quam multorum precibus, ut typis vulgaretur, expetitam, publici juris fecit, ipſique Leoni Pontifici maximo nuncupavit. Ultimo ejusdem Leonis Pontificatûs anno, Pontificii exercitûs in Longobardia Vicelegatus conſtitutus, arma in Gallos movit, quibus acie profligatis Bondenum, Finalem, ac totum Mutinenſem agrum unà cum Cento munitiſſimo oppido extorſit, atque in fidem recepit. Leonis morte ſecutâ, Parmam, Rhegium Lepidi, aliáque contigua loca invecto milite ac commeatu munivit, & futuri Pontificis nomine in obſequio retinuit.

Romam vocatur à Patruo Cardinali.

Sub Clemente VII. ad varia Pontificatûs obeunda negotia accerſitus, ab eo ob animi candorem, in rebus gerendis peritiam, & ſingularem doctrinam adamatus, & charus habitus eſt. In Hadriana mole & ipſe cum Pontifice & Cardinalibus obſeſſus, à Clemente cum ſeptem aliis Præſulibus, hoſtibus obſes datus, in maximo vitæ diſcrimine cum Collegis fuit; parúmque abfuit, quin à barbaris militibus in campo Floræ ad furcas cum collegis, more damnatorum catenatus perductus, extremum ſupplicium pateretur. Ejus calamitatem paulò poſt miſeratus Pompejus Cardinalis Columna, conſopitis multo falerno Germanis cuſtodibus, eum per vaporarium foci tubum in ſumma Riariæ domûs tecta funibus è cuſtodia pertractum liberavit. Pompei artificio libertate donatus, non multò pòſt ad Franciſcum Gallorum Regem, indéque ad Cæſarem Legatus miſſus, ut pacem inter eos componeret, aliiſque perfunctus pro Romana Eccleſia laboribus die 25. Septembris anni 1531. à Clemente Pontifice Presbyter Cardinalis SS. quatuor Coronatorum, ac major Pœnitentiarius poſt Laurentii patrui obitum renunciatus eſt. Et anno abindè interjecto Venetenſis in Gallia Epiſcopus, regiâ præſentatione electus, inter primates apud Franciſcum Regem hominis doctrinâ delectatum, & chariſſimos quoad vixit, ſemper fuit. Eum pariter Paulus III. Clementis Succeſſor ob ſummam eruditionem adeò dilexit, ut in ejus gratiam patruum Robertum Puccium in numerum Cardinalium coöptaverit. Sub eodem Paulo III. Sanctæ Mariæ Transtyberim titulum, inde Albanenſem, ac poſtremò Sabinenſem Epiſcopatum obtinuit.

In mole Hadriana unà cum Pontifice & Cardinalibus ab hoſte obſidetur.

Fit Cardinalis poſteà major Pœnitentiarius.

Tandem annum agens ſexageſimum, rebus benè diſpoſitis, exceſſit Balneoregii 14. Octobris æræ Chriſtianæ 1544. Corpus Romam relatum in choro S. Mariæ ſuper Minervam juxta Clementem VII. ſepultum eſt, cujus ſimplici tumulo ſequens epitaphium inſcriptum legitur.

Exitus ejus ex hac vita.

D.O.M.

D. O. M.

Epitaphiũ.

ANTONIO PUCCIO EPISCOPO SABINO, CARDINALI
SANCTORUM QUATUOR CORONATORUM
MAJORI PÆNITENTIARIO:
Moribus, doctrinâ, & Religione, ac in omnes probos
liberalitate ſingulariſſimo,
Robertus Puccius ejus favore purpuram adeptus
mærens poſuit anno 1544.
Vixit annos 60. dies 4.

Quid ſcripſerit. Quod autem ad literarios ejus labores attinet, ſummo ſtudio elaboravit Homilias quatuor & decem, non minùs eruditas quàm pias: Quibus hunc titulum præfixit; *De corporis & ſanguinis D. N. JESU Chriſti ſacrificio, ejuſdémque ſacrorum verborum declaratione.* Quas poſt ejus obitum in lucem protulit M. Antonius Georgius, & Joanni Mariæ Cardinali de Monte dicavit. Scripſit etiam venuſta poëmata; Rhythmos item Octonarios elegantiſſimos, & epiſtolas ſententiarum pondere ac ſtyli nitore graves.

De eo agunt Paulus Jovius in Hiſtor. ſui temporis. Ughellius in Ital. ſacra. Sammarthani in Gallia Chriſtiana. Aubery in vita. Scipio Ammirat. in Hiſtoria Florentina. Panvinius de Rom. Pontiſ. Victorellus in addit. ad Ciac. Morerius in Diction. Hiſt. Et alii.

ANNO 1523.

SEDENTE CLEMENTE VII. PONTIFICE MAXIMO.

De

ODETO COLINIO S. R. E. CARDINALE.

XXXIX. ODETUS Colinius Caſtellionæus (quem Scriptores Galli *Coligny de Châtillon* appellant) nobiliſſimo & antiquiſſimo genere in Gallia Kalendis Februarii anno 1523. ortus, in parentes habuit Gaſpardum Colinium Franciæ Polemarchum, & Ludovicam Montmoranciam, viduam Friderici Baronis de Conty. Fratres ei fuêre duo, Gaſpar Colinius famoſus ille Galliæ Admiralis, & Franciſcus Colinius Andelotii Dominus, pedeſtri militiæ Franciæ præpoſitus, qui primi ex Gallica nobilitate ab avita religione deficientes hæreſim Calvinianam amplexi peſſimum Odeto noſtro ad eandem infamiam poſteà cumulandam exemplum præiêre.

Nobiliſſimo ſtemmate natus.

Odetus à prima ætate optimis moribus & diſciplinis inſtitutus, ſanguinis claritatem bonarum artium ſtudiis, & virtutis ac pietatis radiis multò ſplendidiorem reddidit. De quo alicubi Sadoletus in literis ad eum datis ſic ſcribit: *Etenim cùm tibi natura excellens ingenium, fortuna inſignem potentiam; majorum virtus ſummam nobilita-*

Eruditus ſcientiis.

tem

tem; domeſtica inſtitutio honeſtiſſimos mores, rudimenta virtutis, pietatis, artiúmque ingenuarum perliberalia dona tribuerit, non potes non magnoperè omnium oculis, in quos incurris, placere. Hic igitur nobiliſſimus juvenis tot egregiis dotibus ornatus, nondum duodecimum ætatis annum egreſſus, ad preces Franciſci Galliæ Regis, Maſſiliæ à Clemente VII. ſub annum 1533. creatus eſt Diaconus Cardinalis SS. Sergii & Bacchi; Abbas S. Benigni Divionenſis, Floriaci, Ferrarienſis, & Valliumcernarii. Poſt obitum verò Gabrielis Cardinalis de Grandmont, qui eodem anno accidit, regio favore ſuffultus, electus eſt Archiepiſcopus Toloſanus. Eccleſiæ Toloſanæ, cui uſque ad Pauli III. tempora non abſque laude præfuit, junxit celebrem Parœciam S. Stephani Protomartyris, ut patet ex ejuſdem Pauli diplomate dato anno reparatæ ſalutis 1545. in quo hæc verba de noſtro Cardinale leguntur: *Odetus SS. Sergii & Bacchi Diaconus Cardinalis de Caſtilione nuncupatus, perpetuus Eccleſiæ S. Stephani Protomartyris Adminiſtrator in Spiritualibus & temporalibus &c.* Præfuit etiam Epiſcopus cathedræ Bellovacenſi, & juramentum clientelæ Franciſco Regi exhibuit pro temporali Epiſcopatûs die 30. Decembris anno 1536. Affuit etiam colloquio Piſciacenſi anno ſalutis 1561. habito de diſſidiis religionis, in quo hæreticis non modicè favens, Turnonio Cardinali malè de ſe ſuſpicandi occaſionem præbuit. Paulo III. è vivis ſublato, Julius III. ſuccedens, Odetum regio nomine ad ſe Legatum nova dignitate auxit, ac Archidiaconum S. Hadriani proclamavit. *Fit Diaconus Cardinalis.*

At licèt Eccleſiæ Catholicæ firmiſſima columna aliquamdiu fuerit, ſuorum tamen fratrū pernicioſo colloquio depravatus, & illecebris concubinæ, quam domi aluerat, emollitus execrabili exemplo ejuratà majorum religione in hæreſim Calvinianam prolapſus eſt. Igitur anno 1563. projectis ſacræ dignitatis veſtibus, Bellovaci ipſo Paſchatis feſto in gratiam concubinæ ſub utraque ſpecie communicavit; vocarique deinceps Comes Bellovacenſis volens, Martem & arma pro hæreſi tuenda ſecutus eſt; quare adverſus eum graviter à plebe, totà diœceſi ad arma ruente, tumultuatum eſt. Pius IV. Pontifex Maximus rerum certior factus, iteratis ſæpiùs & literis & nunciis illum erroris admonuit, ſinúmque paternum reſipiſcere volenti expandit. Verùm cùm infamis transfuga à venere excœcatus, & in malo obduratus, ad ſalutaria Pii monita prorſus obſurdeſceret, eum Pontifex pridie Kalend. Aprilis die Mercurii ejuſdem anni in ſecreto Patrum conſiſtorio purpurà, titulis, & Sacerdotiis omnibus ſpoliavit, ac hæreticum declaravit. Quo accepto nuncio, furenti ſimilis reſumpſit purpuram, quam anno antè fœdè projecerat, eáque indutus in Eccleſiæ Romanæ contemptum præclarus ſponſus duxit in uxorem, imprægnatam priùs à ſe concubinam, Eliſabetham Hautevillanam Dominam de Loré prima die Decembris anno 1564. Duo fratres ſubſcripſerunt connubiali contractui, & familiæ ſuæ ſigillis ſacrilega pacta obſignarunt; Petro Meletio è Sectariorum miniſtris præcipuo damnatas legibus nuptias confirmante, & è ſuggeſtu laudante. His commotior factus Romanus Antiſtes, ejus privationem ac depoſitionem (priùs, uti diximus, in ſecreto conſiſtorio factam) publicari, locíſque conſuetis Romæ affigi; ac demum typis manda- *Seductus in Calvinianā hæreſim labitur.* *In contemptum Eccleſiæ, purpurā veſtitus uxorem ducit.*

ri, & exemplaria per Galliam univerſam diſſeminari curavit. Exauctoratus intereà Odetus, nihil publicâ infamiâ motus, purpuratus inceſſit, útque eo pariter colore ſua concubina uteretur, effecit. At Pij IV. Pontificis Maximi authoritate atque diligentià apud Regem Chriſtianiſſimum effectum eſt, ut non modò ſacrà purpurà uxoratus myſtes deinceps abſtinere; verùm etiam in utroque Conſilio regio, dignitate & loco cedere compulſus fuerit. Quare Eccleſiæ Catholicæ deſertor impius, (quòd totà Galliâ deſpectui & odio haberetur) ad Anglorum regionem hæreſi tum æquè ac ipſe infectam ſe convertit, ut ibi quæſito carnis commercio liberiùs indulgere; ac quietiùs cum ſui ſimilibus, quod reliquum vitæ ſupereſſet, transigere poſſet. Excepit eum Eliſabetha Regina perquàm benignè, eidémque atque uxori nobiliſſimas ædes ad Tameſim ſitas (vulgo *Sion* dictas) inhabitandas dedit: nec unquam Odetum Regina obvium habuit, quin oſculo impreſſo eum ſalutaret. Nunquam tamen aulam Anglicanam, præſentibus Galliæ Legatis, intrare eſt auſus.

Abit in Angliam.

Cùm verò media, quibus ſplendidè viveret, in dies ipſi deficerent, nec quidquam emolumenti ex patriis fortunis fiſco regio addictis percipere poſſet, mœrore animi contabeſcens, efflavit miſer animam Cantuariæ in Anglia die 16. Aprilis anno ſalutis 1571. ætatis quadrageſimo octavo. Ferunt domeſticos annuo ſtipendio defraudatos eidem & concubinæ toxicum in ferculis præparaſſe; concubinam verò fraude animadverſa languorem ſtomachi ſimulaſſe, ac ſic infectis epulis, quibus Odetus rerum inſcius ad mortem paſtus eſt, abſtinuiſſe. Quæſitus infelix à circumſtantibus paulò antequam decederet, cur ſubtriſtis adeò deſolatúſque appareret? *Quia*, inquit, *desertâ ſalutis viâ ad orcum tranſeo. Nequaquam Domine mi* ſubjunxit Pellex, *nam fides tua te ſalvum reddet. Redderet profectò*, reponit ille, *niſi extra Eccleſiam conſtituta, boniſque operibus carens in ſe ipſa mortua eſſet. Atqui à fide mortua, numquid ſalus aut vita ſperari poteſt? minimè quidem. Nam ſicut extra Eccleſiam nulla ſalus, ſic nulla fides, quæ impium juſtificet.* Tum altùm ingemiſcens, *Heu purpura!* inquit, *purpura! quantam mihi mox flammam accendes?* In hæc verba deficiens, animam miſer inexpiatam ad Chriſti tribunal, rationem villicationis malè geſtæ reddituram transmiſit. Corpus Cantuariæ extra Eccleſiæ promptuarium projectum, nulla memoriâ, terræ mandatum eſt. Cardinalis ſanè meliori fato dignus, niſi pellicem Deo, orcum ſaluti præpoſuiſſet. Odeto vità functo, vidua concubina ſenſim ad incitas redacta, eò temeritatis progreſſa eſt, ut circa ſalutis annum 1602. litem in Senatu Pariſienſi pro dote publicè movere ſit auſa. Verùm Chriſtianiſſimi Senatûs decreto pro dote carceres accepit, in quibus paulò pòſt ærumnis confecta nullo pœnitentiæ edito ſigno deceſſit.

Moritur infelix.

Scripſiſſe Odetus nonnulla varii generis de religione opuſcula memoratur; ſed uſque adeò hæreſi, & calumniis in Romanam Eccleſiam contaminata, ut ignem præ lectione mereantur. Typis Londini anno ſalutis 1610. impreſſa, cùm nec ſuis placerent, deinceps ſuppreſſa ſunt.

Peſſima ejus ſcripta.

Ægini

Agunt de eo Panvinius de Rom. Pontif. Frizonius in Gall. Purp. Aubery in vita. Claudius Robertus in Gall. Chriſtiana. Contelorius in Elencho Cardin. Henricus Spondanus in Annal. Eccleſiaſt. Morerius in Diction. Hiſtor. Hoffmannus in Lexico Hiſt. univerſ. & alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

ALEXANDRO FARNESIO
S. R. E. CARDINALE.

XL.

Nobiliſſimus ortus.

ALEXANDER Farneſius, Romanus ex nobiliſſima & perveтuſta Farneſiorum Familia, quæ inter Romanas principem ferè locum obtinet, Petro Aloyſio Parmæ & Placentiæ Duce ex Hieronyma Urſina pari generis claritate fœmina natus eſt die 7. Octobris anno ab orbe redempto 1520. Hic à teneris annis eximia parentum curâ domi foriſque in omni virtutum ac literarum genere apprimè inſtitutus, cùm humaniores juxtà ac graviores diſciplinas omnes, quibus ea ætas ad familiæ ſplendorem & reipublicæ emolumentum imbui ac exornari ſolet, perſpicaci vividoque ingenio comparaſſet, ab avo ſuo Paulo III. annum agens decimum quintum, inter Diaconos Cardinales cum denominatione S. Angeli in Foro piſcium cooptatus eſt. Die 13. Auguſti anni ſequentis relicta Diaconia S. Angeli, ad illam SS. Laurentii & Damaſi annuente Paulo tranſitum fecit. Tum ex Diaconorum primo, Presbyterorum princeps; ex Presbytero Cardinali Epiſcopus primùm Sabinenſis; deinde Portuenſis; demum Oſtienſis, & ſacri Collegii Decanus, ſacræ Romanæ Eccleſiæ item Vicecancellarius; & Baſilicarum S. Mariæ Majoris primò, deinde Vaticanæ Archipresbyter diverſis temporibus renunciatus eſt.

Hieronymus Fracaſtorius inſignis ævi illius Poëta, Alexandri Farneſii juvenis purpurâ ornati laudes eleganti carmine cecinit: hujus carminis initium hoc eſt.

Carmen in ejus purpuram.

> At tibi quas, Juvenis fortunatiſſime, dignas
> Attribuam laudes? generis ſpes altera tanti,
> Inclyte ALEXANDER: puerum quem plurima virtus,
> Canáque conſurgens teneris prudentia ab annis,
> Et ſpondens majora aſtris felicibus æther
> Ad ſummos meritum ante annos evexit honores,
> Et ſacri geſtare dedit decora alta GALERI?

Ejuſdem Cardinalis purpuram ac animi dotes laudibus extulit Franciſcus Marius Molſa Mutinenſis, Poëta celebris; Jacobus item Sadoletus, Petrus Victorius & alii.

Epiſcopatuũ Rector.

Rexit Alexander Cardinalis ut Epiſcopus Giennenſem Eccleſiam in Hiſpania; Maſſanenſem in Hetruria; Spoletinam in Umbria; Viſenſem in Luſitania; Anagninam in Hernicis; Maceratenſem in Marca Anconitana; Herbipolenſem in Germania; Bituntinam in

regno Neapolitano. Archiepiſcopus verò præfuit Eccleſiæ Avenionenſi in Gallia; Montis regali in Sicilia; Beneventanæ in regno Neapolitano, & ut Patriarcha Hieroſolymitanæ. Per ſingulos harum dignitatum gradus ita graviter, incorruptè, piè, ac prudenter verſatus eſt, ut quamvis majorum ſtemmate, & longo ſanguine cenſeatur, nobilitas tamen illi, unica & ſola virtus eſſe viſa fuerit. Cujus quanta fuerit authoritas, & in rebus gerendis dexteritas, variæ ac graviſſimæ legationes haud obſcurè teſtantur: nam adhuc adoleſcens Anno 1541. ad Carolum V. Imp. & Franciſcum Galliæ Regem, qui Lutetiæ Pariſiorum amicè convenerant, ut utrique Pontificis nomine gratularetur, miſſus legitur. Rursùm ad Carolum Imp. (qui à Petro Aloyſio, ut Pontificem alloqueretur, exorari non poterat) Genuam veniens, ſingulari dicendi vi, qua maximè ad perſuadendum pollebat, reluctantem diu Cæſarem ita delinivit, ut Pontificem ad oppidum Buxetum Imperator convenerit. Nec multò poſt idem Cæſar Sicambris domitis, eundem Alexandrum pro pace inter ſe, & Regem Gallorum à Pontifice legatum clementer audivit.

Patrocinia diverſa adminiſtrat. Quin & ob ſummam vitæ integritatem atque prudentiam diverſorum Collegiorum, Sodalitiorum, Siciliæ, Arragoniæ, Luſitaniæ, Poloniæ, Imperii Romani, Genuenſis Reipublicæ, ac Raguſinæ, Ordinisque Benedictinorum patrocinium apud Sedem Apoſtolicam geſſit. Anno 1582. Collegium Patribus Societatis JESU ad Eccleſiam Montisregalis in Sicilia, cui ipſe præerat, à fundamentis erexit.

Ingens Benefactor Soc. JESU. In Urbe verò Roma iisdem Patribus Societatis Jesu, Templum aliud auguſtiſſimum ſeptennio antè à fundamentis conſtruxit, in quo interiùs in occidentali parte ſupra portam regiam memoranda hæc inſcriptio legitur.

ALEXANDER FARNESIUS CARDINALIS
S. R. E. VICECANCELLARIUS
PAULI III. PONT. MAX. NEPOS, CUJUS AUTHORITATE SOCIETAS JESU RECEPTA PRIMUM FUIT; ET DECRETIS AMPLISSIMIS ORNATA, TEMPLUM HOC SUÆ MONUMENTUM, ET RELIGIONIS, ET PERPETUÆ IN EUM ORDINEM VOLUNTATIS, A FUNDAMENTIS EXTRUXIT. ANNO JUBILÆI M. D. LXXV.

Præſenſio S. Ignatii de beneficentia hujus Cardinalis. Hujusce Templi conſtructionem præſenſerat olim S. P. Ignatius, dum viveret; nam cùm vir quidam nobilis ac pecunioſus Templi Societatis anguſtias miſeratus, ædem Patribus ædificare vellet laxiorem, ſed deſcriptionem quandam ſuam ſequeretur cum dignitate quidem illam & elegantia; veruntamen ad Religionis dictæ uſum parùm idoneam: Ignatius piam viri voluntatem multùm dilaudans, maximas illi, ut decuit, egit gratias, rem verò ipſam animo fidenti rejecit; quòd ſibi compertum diceret, non defuturum olim, qui Templum Ordini ſuo accommodatum extrueret. Quam præſenſionem Alexandri Cardinalis Farneſii eximia religio, & regia planè munificentia egregiè comprobavit. Nam 6. Kalend. Julii anni à partu Virginis 1568. idem Farneſius, & Cardinalis Auguſtanus primarium in fundamen-

tis

tis lapidem magnifici Templi ſanctiſſimo JESU Nomini dedicati ad ædes Profeſſorum poſuerunt. Ad quod jam perfectum anno 1583. ex pervetuſta æde SS. Coſmæ & Damiani, Gregorii XIII. conſenſu, precibus Alexandri Cardinalis, ſacra pignora Abundii Presbyteri, & Abundantii Diaconi Martyrum, 17. Kal. Octobris magnifica celebritate illata ſunt. Peracta eſt ſolemnis ſupplicatio non ſolùm à Religioſorum familiis, ſed etiam à Sodalitio, quod erat B. Virginis in Collegio Romano, à Clericis & Convictoribus Seminarii, à Germanico Hungaricóque, & Anglicano Collegiis. His feria quinta geſtis, toto inde triduo ſacra corpora in ara ad id in medio choro excitatâ, populi, qui plurimus accurrit, venerationi fuêre expoſita. Inſequenti anno 7. Kalend. Octobris procurante eodem Alexandro Cardinali recondita ſunt in concamerata cella ſubter ipſum altare maximum, loculo incluſa nobili è punico rubenti marmore, ibique in præſentem uſque diem ſumma religione coluntur. Eodem anno noſtræ ſalutis 1584. ritè à Cardinali S. Severinæ idem Templum maximâ pompâ conſecratum eſt, & die Virginis in cælum aſſumptæ ſacra Gregorius XIII. Pontifex Max. novæ Baſilicæ decus addidit, ſolemnia Pontificialia cum Cardinalibus inibi celebrando, quò primùm die ſacroſancta Hoſtia in ara principe immortali DEO immolata eſt.

Ædem quoque SS. Laurentii & Damaſi de urbe, Alexander *Ejus præcel-* Cardinalis inſigni laqueari, & præſtantium pictorum ſignis exor- *lentia ope-* navit. Baſilicam S. Mariæ Majoris, cujus, ut diximus, Archi- *ra.* presbyter fuit, pretioſis donariis exornavit. In Vaticano Principis Apoſtolorum Templo aram *Vultûs ſancti* dotavit, duóque Sacerdotia erexit, ut in ea ſacram hoſtiam diebus Dominicæ, Lunæ, & Veneris DEO libarent. Crucem & duo candelabra aurea, pretio ſcutorum quindecim millium eidem Eccleſiæ dono dedit. In ædes Orphanorum pari liberalitate decem aureorum millia contulit, aliáque innumera inexhauſtæ munificentiæ argumenta, ut infrà dicturi ſumus, paſſim edidit.

Quare qui celebrem hunc Cardinalem, liberalitatis fontem; *Ejus ſum-* Farneſiæ gentis facem; Principum conciliatorem; eruditorum *mum elogi-* columen; pauperum parentem; Provinciarum patronum; Ro- *um.* manæ urbis decus, & Italiæ totius ornamentum cum Oldoino nominaverit, à veritate aberraſſe non dixerim.

Quàm autem diligenter ad benè piéque moriendum religio- *Ad piè mo-* ſiſſimus hic Cardinalis ſeſe comparaverit, paucis innuere ſit ſatis. *riendum ſe* Biennio ante mortem paucis religioſis comitibus delectis, urbis *parat.* ſtrepitum fugiens, ſeſe recepit in Villam ſuam extra Romana pomœria ſitam, ibi diligenti ſcrutinio perluſtratâ conſcientia, animum contractis maculis ſacrâ exomologeſi tenerrimis lacrymis expiavit. Ab eo tempore uberiores eleemoſynas in pauperes erogavit; de rebus ad Deum pertinentibus, & æternam animæ ſalutem concernentibus frequentiùs loquebatur; tumulum dudum ante mortem ſibi præparatum, deſpectis vanitatibus, mente complectebatur; Deum bonorum omnium fontem aſſiduis precibus pro ſancto mortalis vitæ termino interpellabat. Diebus ſingulis

plura ſacra in ſuarum, ut ajebat, noxarum remiſſionem celebrari; plura in pauperes donaria erogari præcepit: Subſidia denique precum à non paucis religioſorum hominum familiis, collato in vicem ære, pientiſſimè poſtulavit. Dignus profectò, de quo Carolus V. prudentiſſimus Imperator aliquando dixerat: *Collegium Cardinalium ſi ex talibus viris conſtat, ſanè Senatus ſimilis nuſquam gentium reperietur.*

Migravit è vita vir laudatiſſimus Romæ die 2. Martii anno Chriſti 1589. ætatis ſeptuageſimo, quorum quinquaginta quinque, raro exemplo, purpurà indutus traduxerat. Cùm cadaver ad Templum *Nominis JESU* ab eo conditum, ſepeliendi gratia deferretur, fora, compita, plateas, loca omnia urbis, (viâ exceptâ, qua funeris pompa ducebatur) deſerta, & plurimorum lacrymas, *Patriæ & pauperum parentem; Curiæ ſplendorem; Purpuræ ornamentum; Antiſtitum decus; Chriſtiani orbis magnum lumen ſublatum* querentium vidiſſes. Viſcera in SS. Laurentii & Damaſi Templo ante aram maximam cum nobili inſcriptione humata. Exequiis funeralibus in auguſta Societatis JESU æde Cardinales duo ſupra quadraginta; Præſules centum; Sacerdotum turba immenſa interfuère. Epitaphium ab Aurelio Urſo tumulo affixum fuit tale.

Ejus obitus.

Verſus in honorem funeris.

Eheu FARNESI! quod nomen in urbe relinquis
Dulce tui? quæ ſpes, te pereunte, perit?
Te gemit ager, inops, te virgo nubilis optat;
Te reus è dura compede ſæpè vocat.
Tu decus omne tuis, patriæ tu ſydus amicum,
Grandéque præſidium, ac nobile lumen eras.
Nunc moriens, Roma excidium funúſque videris!
Omnis & in te uno Roma ſepulta jacet.

Amor in viros doctos. Amavit Alexander à primis annis ſapientiam & eruditionem, doctos viros modis omnibus fovit, ſuſpexitque: Ædes ejus ſapientiæ (ut cum Oldoino loquar) altrices erant, & domicilium; eruditorum perfugium, ſedes, & quies. *Quis neſcit*, ſcribit Petrus Victorius in literis ad illum datis, *quanto ſtudio tu ſemper ornàris doctos & eruditos viros? & quantoperè dignitas eorum, commodáque curæ tibi fuerint? nec tantùm cùm vivente adhuc Paulo III. Optimo, ſapientiſſimóque ſene, florentibúſque tuis rebus, concurſus ad te cunctorum literatorum fiebat, eorúmque omnium, qui in aliqua honeſta arte cæteris præſtabant, quibus omnibus præſidio eras, in eóſque alacri animo gratiam tuam benignitatémque conferebas, ſed etiam reliquis temporibus, ac duriore quoque fortuna: Nunquam enim deſtitiſti fovere ſtudia, ſempérque domus tua plena fuit eruditorum hominum, & in omni genere literarum magnoperè celebratorum.* Ex ejus familia quaſi ex Eccleſiaſticæ ſapientiæ Academia Epiſcopi, Cardinales, Romani Pontifices prodierunt; prudentiſſimo & ſapientiſſimo magiſtro uſus, Paulo nempe Pontifice, cujus lateri individuus adhærebat, & ex cujus pectore, prudentiæ hauriebat documenta. Quindecim totos annos, quibus Paulus Pontifex vixit, Eccleſiam ferè univerſam prudentiſſimè gubernavit; legatio-

tiones Apoſtolicæ Sedis aut ipſe obivit, aut quibus voluit, à Pontifice delatæ. Ad Pontificem, atque à Pontifice per ipſum Alexandrum Provinciarum, & Principum manabant negotia: Viros Eccleſiaſticos doctrinâ ornatos eſſe cupiebat, eâ ſaltem, quæ Eccleſiaſticæ vitæ ſectatori eſt conſentanea; dicebat eapropter ſæpè; *ut ignaro milite nihil inutiliùs, ſic & Clerico indocto nihil eſt turpius.*

Cæterùm DEI, qui ſumma bonitas eſt, naturam, quantum homini mortali licet, imitari conatus, omnibus, qui ſuam implorasſent opem, benefacere ſtuduit. Numeroſam familiam ſumptibus regiis aluit; dena millena aureorum nummûm dono dedit; in pauperes opes non modò erogavit, ſed effudit: multas honeſtas familias ad rei familiaris anguſtiam redactas ſuâ beneficentiâ erexit; pueros plurimos parentibus orbatos ære ſuo educavit; alios in ingenuarum artium ſtudiis ſuſtentavit: trecentas virgines plebeias, totidémque nobiles dotavit, atque à periculo pudoris evulgandi revocavit. Viros nobiles utriusque ſtatûs, aliósque Catholicæ Religionis causâ exules nummis refecit. Romæ omnes religioſorum hominum familias eleemoſyniis recreavit; Captivos millenarium numerum excedentes, è Turcarum manibus ſua liberalitate redemit. Ut proinde non immeritò *Pater Patriæ* vulgò appellari meruerit. *Inſignis ejus in omnes beneficentia.*

Scripſit Alexander Farneſius literas plures, doctrinâ & prudentiâ inſignes, quarum aliquæ inter literas Cardinalis Sadoleti editæ inveniuntur. *Quid ſcripſerit.*

Orationes duas ad Carolum V. habitas.

Statuta ſalubria pro Clero Montisregalis.

Eum laudant Petrus Ribadeneira, & Petrus Maphæus in vita S. Ignatii. Antonius Sanderus in Elogiis Cardin. Laurentius Schraderus in monumentis Italiæ. Jacobus à S. Carolo in Bibliotb. Pont. Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana. Henricus Spondanus in Annal. Eccleſ. Aloyſius Lellus in Eccleſ. Montisregalis. Famianus Strada de bello Belgico. Aubery in vita. Morerius in Diction. Hiſtor. & alii plurimi.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

NICOLAO A SCHOMBERG S. R. E. CARDINALE.

NICOLAUS à Schomberg, Germanus Suevus, patriâ Miſnenſis, Theodorici à Schomberg nobilis Miſnenſis filius: Adoleſcens ſacra viſendi limina incenſus deſiderio, Religionis ergo Romam petiit. Perſolutis magna devotione ibidem votis, patriam cùm repeteret, Florentiæ divino afflatus ſpiritu ſacrum Prædicatorum Ordinem anno reparatæ ſalutis 1497. ingreſſus eſt in D. Marci nobili cœnobio ſub diſcipina famoſi Hieronymi Savanorobæ, ſub quo etiam liberales artes & Philoſophicam XLI. *Nobilitas Nicolai.*

cam

carn ſcientiam edoctus, cùm animum ſtudiis Theologicis accuratâ diligentiâ applicaret, clarus brevi tempore Theologus evaſit. Creſcentibus deinde cum doctrina virtutibus, Theologiæ Doctor, & Cœnobii Prior maximâ fratrum concordiâ electus, cùm in eo munere ritè obeundo mirè excelluiſſet, magnámque nomini ſuo famam ex virtutum cumulo conflaſſet, à Joanne Clareto Ordinis Generali ſocius,& Terræ ſanctæ Provincialis renunciatus eſt. Quem magiſtratum cum nonnullis identidem annis ſumma cum prudentia, vitæque integritate geſſiſſet, ad majora vocatus, totius Ordinis in Romana Curia Procurator Generalis ſuffragio capituli electus eſt: à Julio II. & Leone X. ſummis Pontificibus ob incorruptum vitæ tenorem,magnámque ſcientiarum cognitionem mirè æſtimatus, charúſque habitus.

Cœnobii Prior.

Terræ S. Provincialis.

Anno ſalutis 1520. cùm Lernam illam Tartaream Lutherum, varios errores in Germaniæ perniciem diſſeminantem, ſcriptis oppoſitis virili conatu exagitaſſet; ac multos pro DEO, & Eccleſia quaquaverſùm hæreſum monſtris impugnatâ, labores toleraſſet; in vicem præmii Archiepiſcopatu Capuano à Leone cohoneſtatus eſt. Nuncii poſteà Apoſtolici munere tum in Hiſpania, tum in Hungaria ſumma cum laude perfunctus, Clementis VII. intimus & fidiſſimus tam in proſperis quàm adverſis conſiliarius fuit: à quo ad Franciſcum I. Galliæ Regem pro pace cum Cæſare ineundâ in Galliam miſſus, cùm Regi quorundam malevolorum calumniis ſuſpectus redderetur, Avenione contra jus gentium detentus, maléque habitus eſt. Purgatâ malè impactâ calumniæ labe, dimiſſus atque ad Cameracenſe concilium regio nomine invitatus, ſua facundiâ, dexteritate, & in rebus gerendis prudentiâ pacem diu deſideratam Regem inter & Cæſarem totius Reipublicæ Chriſtianæ jubilo tandem perſuaſit & ſtabilivit. Ad Curiam reverſus vir pietatis, prudentiæ, & doctrinæ laudibus clarus, tantam apud homines cujusvis Ordinis & dignitatis ſibi conciliavit gratiam, ut Clemente mortuo (quod & in Hadriani VI. comitiis acciderat) licet purpurâ nondum ornatus eſſet, parùm abfuerit, quin ſummus Eccleſiæ Pontifex, urgente populo, ſalutaretur.

Scriptis,& toleratis laboribus Eccleſiam ab Hæreſi defendit.

Pacem inter Carol. V. & Franc. I. facit.

Hinc Paulus III. ſtatim atque ſummam rerum adeptus eſt, quòd maximas probatiſſimi viri virtutes & merita explorata haberet, illum inter primos ad Cardinalitiam dignitatem titulo S. Sixti evexit: In quo ſublimi ſtatu conſtitutus, nihil de monaſtica diſciplina remittens, cæteris purpuratis quoad vixit,non tam ornamento, quàm ad probè vivendum exemplo fuit. Mortalia deſeruit Romæ ſancto exitu in Cœnobio S. Mariæ ſuper Minervam, 5. Idus Septembris anno ex aliquibus eodem 1535. quo renunciatus eſt Presbyter Cardinalis; ex aliis verò, atque ex ſepulchrali inſcriptione anno 1537. ante fores Eccleſiæ memoratæ humili loco, uti decedens mandaverat, tumulatus: Ubi hoc legitur epitaphium.

A Paulo III. creatur Cardinalis.

Ejus obitus.

D.O.M.

D. O. M.

Hoc vili, quem à tergo Viator habes, Tumulo conditus eſt is, in quo mira rerum peritia, Catholica doctrina, atque Religio fuit, NICOLAUS A SCHOMBERG, natione Suevus, Ordinis Prædicatorum, Cardinalis Capuanus à Paulo III. Pont. Max. creatus, quem nobilem genere ipſa nobiliorem reddidit virtus, qui tanto majori laude poſt mortem efferendus eſt, quanto ipſe moriturus eam fugere curavit. *Epitaphiũ.*

NICOLAUS A SCHOMBERG THEODORICI FILIUS ex Suevis Miſnenſibus oriundus, S. R. E. Titulo S. Sixti Presbyter Cardinalis cognomento CAPUANUS, ſacri Ordinis Prædicatorum.

Vixit Annos LXV. dies XXIX. Obiit anno Chriſti M.D.XXXVII. V. Idus Sept.

Hunc, quem veluti civem adamaverat Forentina civitas, mortuum ſincerè & diu luxit; magna enim beneficia in omnes ejus Civitatis Eccleſias & pia loca contulerat Nicolaus, ſed præcipuè in ditando *Innocentum* Xenodochio ejus liberalitas eminuit, cui præter aurum ac omnem ſupellectilem ſuam, unicam etiam Abbatiam, quam ex diſpenſatione Apoſtolica in Commendam obtinuerat, futuris ſæculis uniendam curavit. Capuanam Eccleſiam, quam decem & ſeptem annis magna cum laude Archiepiſcopus moderabatur, ſacris ornamentis, aureis candelabris, aris, & laqueareo tecto ornavit: de qua re videatur Capicius libro 2. Hiſtoriæ Neapolitanæ, qui tamen perperàm Nicolaum à Clemente VII. Archiepiſcopum Capuanum creatum ſcribit; nam poſt obitum Hippolyti Eſtenſis Cardinalis anno 1520. inſulam Capuanam à Leone X. accepit. *Luctus de ejus morte.*

Plures inſignes Epiſtolas ſcripſit, quæ ſparſim inter Principum literas editæ habentur; inter quas ſunt nonnullæ lectu digniſſimæ ad Cardinalem Carraciolum de Thomæ Mori cruenta morte datæ. *Quid ſcripſerit.*

Idem Orationes quinque ſtili nitore elegantes edidit de admiranda Chriſti pugna cum diabolo in deſerto, coram Julio II. Pont. Max. habitas.

Elucubravit etiam ſermones ſacros de Tempore: de Sanctis: de Feſtis B. V. M.

Agunt de eo Panvinius de Rom. Pontif. Ughellius in addit. ad Ciac. Henricus Spondanus in Annal. Eccleſ. Aubery in vita. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Capicius in Hiſt. Neapolit. & alii.

Gratia, forma, decus, probitas, facundia, candor,
Relligio, Charitum ſpes, amor Aonidum;
Ingenij, atque animi vis admirabilis, uno
Cuncta hac in tumulo, REGE JACENTE, *jacent.*

Ejus carmen in regium Tumulum.

Elogium Franciſc. I.

Fuit verò Franciſcus I. Galliæ Rex (ut hoc ſacris ejus Manibus elogium addamus) adeò præclaris corporis animíque dotibus ornatus, ut nemo Galliæ Procerum vel excelſæ ſtaturæ proceritate, vel habilium ad arma artuum firmitate, vel impavidi & ſemper conſtantis animi vigore eum adæquaret: nemo Regum candore animi, eruditione, clementia, & pietate anteiret: nemo denique mortalium prælto vividi ingenii lumine, & expeditâ, maximéque tenaci, & rerum & nominum, eum memoriâ ſuperaret. Summa ſiquidem (ut Paulus Jovius atteſtatur) in eum naturæ aſpirantis dona, Superi adeò cumulatè contulerant, ut certo & jucundiſſimo inſignium virtutum concurſu haud dubiè felix potuerit exiſtimari, niſi eum tractantem arma Fortuna Caroli V. ex profeſſo tantis belli pacíſque artibus adverſa, ſæpiſſimè feſelliſſet. *Multa*, (inquit in vita Caroli V. Jacobus Maſenius S. J.) *in Rege Franciſco cùm civiles, tum religioſæ virtutes emicuerunt, quas tanta morum facilitate condierat, ut nec ab hoſte contemni poſſent. Solâ, uti nemo eſt vitiorum omnium expers, contractâ ſuſpectáque cum fœminis quibuſdam familiaritate, & ſuſceptâ cum Carolo æmulatione diſplicuit. Bella tamen cum Carolo ita geſſit, ut cùm nunquam illi virtus & Conſilium; fortuna nonnunquam defuerit. Par dignúſque Europa totius imperio, niſi eodem illa tempore Carolum habuiſſet.* Plura de Franciſco Rege qui deſiderat, Thuanum lib. 3. de geſtis ejus; & Bellaium in fine hiſtoriæ Gallicæ conſulat. Nos ad Joannem Cardinalem regrediamur.

Hic poſtquàm comitiis Apoſtolicis, in quibus Paulus IV. anno Domini 1555. Pontifex Maximus ſalutatus eſt, interfuiſſet, eúmque conſuetis cæremoniis conſecratum ſacrâ thiarâ coronaſſet; quinquennium, quod ipſi ſupererat, variis lucubrationibus condendis impendit. Erat enim vir tam uberi tamque vivido præditus ingenio, ut nullo negotio de quacunque re ex tempore præclarè diceret, & ad omnia ſcientiarum genera facilem, apertumque aditum haberet. Fatis conceſſit Romæ die 16. Februarii anno à partu Virginis 1560. ætatis octavo ſupra ſexageſimum in palatio ſuo, quod juxta Diocletiani Thermas exquiſita magnificentiâ conſtruxerat: ſepultus in Eccleſia SS. Trinitatis in Monte Pincio ſitâ cum ſequenti Epitaphio.

Præcelſum ejus ingenium.

Ejus obitus.

Bellaius jacet! ulteriùs ne quære, viator:
Sit ſatis & tumuli ſignificaſſe locum.
Nos tumulum & lacrymas; ipſe immortalia, ſcriptis
Carminibus, poſuit ſed monumenta ſibi.

Joannes Cardinalis Eccleſiam S. Hadriani Romæ à fundamentis reſtauravit, priſtinæque dignitati ac ſplendori, ut inſcriptio præfert in epiſtyliis, reddidit. Pariſienſem Academiam multis beneficiis & privilegiis illuſtravit, auctórque fuit Franciſco Regi, ut eam ferè collapſam accerſitis undique viris doctiſſimis ad priſti-

num decus revocaret. Cæteras ejus virtutes Janus Vitalis Poëta celebris culto hoc carmine breviter expoſuit.

Jani Vitalis carmen in ejus virtutes.

Cui caput egregium Latialis purpura opacat,
Pendet & aurato laurea culta tholo.
Quem cunctorum oculi Heroum admirantur, & unum
Ceu ſolem obſervant ſydera clara ſuum.
Ille animo inſigni, inſignis BELLAIUS ore,
Atque oculis pulchras afflat honoris opes.
Sordidam avaritiam propriis ſplendoribus arcet,
Et procul à laribus præcipit eſſe ſuis.
Ille ſacroſanctos, totidem ceu numina, vates
Invitat magnis ſedulus officiis.
Carmina & ipſe facit doctâ mirabilis arte;
Quæ poſſunt Clarium ſola movere Deum.
Felix quæ genuit talem ſibi Gallia florem,
Cujus & aſſiduus regna per Orbis odor.
Hunc lege regnorum clypeum, Rex Galle, tuorum;
Fortunísque virum, ſi ſapis, adde tuis.
Illi Conſilium dubiis in rebus, & illi
Semper ineſt ſummo culmine ſumma fides.

Ejus ſcripta. Scripſit vir eruditus Carminum libros tres.
Apologiam pro Franciſco I. Rege Galliæ.
Orationes plures elegantes & terſas.
Epiſtolarum volumen.

De eo agunt Ludovicus Tricaut, in vita M. S. Paulus Jovius lib. 35. Thuanus lib. 16. & 26. Michael Hoſpitalis in Epiſt. Joannes Chenu de Epiſc. Galliæ. Frizonius in Gall. Purp. Aubery in vita. Martinus Bellaius in Hiſt. Franc. Claudius Robertus in Gall. Chriſtian. Mererius in Diction. Hiſt. Et alii plures.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

JACOBO SIMONETA
S. R. E. CARDINALE.

XLIII. *Nobiliſſimus ortus.* JACOBUS Simoneta, nobilis Mediolanenſis, qui ex gente nobiliſſima (Matthæo Valerio in elogiis teſte) natus, præclaris ingenii ſui dotibus ſupra genus ipſum emicuit. In patrem habuit Joannem Simonetam virum doctiſſimum, libris etiam editis clarum; in matrem verò Catharinam Barbavariam ſummæ nobilitatis ac prudentiæ matronam, multorum elogiis decantatam. Jacobus elegantis ingenii puer à primis adoleſcentiæ annis inter viros doctiſſimos verſatus, brevi tempore tantum profecit, ut præter alias eruditi ingenii ſui monumenta luculentiſſimum *de Reſervationibus Beneficiorum* Tractatum in lucem ediderit, à Paulo Granutio deinde auctum, quo clariùs nomen ejus diffundi cœptum eſt, ut Julius II. Pontif. Max. celebri ejus virtutum famâ permotus, anno

repa-

reparatæ ſalutis 1505. aulæ Conſiſtorialis Advocatum elegerit, & inter Judices ſacræ Romanæ Rotæ adnumeraverit. Auditor cauſarum ſacri Palatii concilio Lateranenſi ſub eodem Julio II. interfuit. Leo X. in locum demortui Julii ſubrogatus, eundem Florentiam miſit, ut cives inter ſe diſſidentes ſua ſingulari prudentia ſedaret: quos non ſine maximo labore quieti reddidit.

Illum Clemens VII. 1529. Piſaurienſem Epiſcopum in locum Paridis de Graſſis elegit; eumque Paulus III. ob ingentia in ſanctam ſedem merita Presbyterum Cardinalem tituli S. Cyriaci in Thermis; mox S. Apollinaris nominavit; ac Peruſinum Epiſcopum creatum, cum aliis Cardinalibus pro rebus ad Concilium ſpectantibus deputavit, atque Signaturæ Gartiæ præfecturâ inſignivit. In Henricum VIII. Angliæ Regem ob legitimam ab eo uxorem repudiatam diſtrictâ egit cenſurâ, atque in eundem ſententiam libertate viro Apoſtolico dignâ tulit. Diſcordias & ſimultates inter Florentinos & Senenſes ob Montiſpolitani dominium & poſſeſſionem natas, arbiter datus mira dexteritate ſuſtulit. *A Clemente VII. Cardinalis creatum.* *In Henr. VIII. ſententiam tulit.*

Obiit Romæ die 1. Novembris anno 1539. poſtquam ampliſſimis pro Eccleſia DEI muneribus perfunctus eſſet. Ejus cineres in æde Sanctiſſimæ Trinitatis ad Montem Pincium abſque inſcriptione quieſcunt. Præſtantiſſimi hujus viri nonnulla extant opera typis nondum vulgata, ut habet Nomenclator Cardinalium, quæ verò ea ſint, aut quo titulo prænotentur, non indicat relatus Author. Eum Jacobus Sadoletus Cardinalis in epiſtolis paſſim laudat, *virúmque multarum ſcientiarum gloria inſignem, ac in omni dicendi facultate opulentiſſimum* appellat. *Ejus inors.*

Notandum hoc loco, nonnullos haud ſpernendi nominis authores Jacobum Simonetam cum Joanne ejuſdem cognominis perperàm confundere; atque adeo primi opera ſecundo, ſecundi primo adſcribere. Ad errorem hunc evitandum, ſciendum eſt, Joannem Simonetam Jacobi patrem fuiſſe, qui Franciſci Sfortiæ res geſtas, elocutione, texturâque operis Julium Cæſarem alludendo imitatus, Latinè perſcripſit. Erat verò Joanni Simonetæ germanus frater nomine Cichus, qui Galeacio Sfortia à conjuratis interfecto, quum pupilli incorrupta fide tutelam ſuſcepiſſet, nefaria ambitione Ludovici patrui captus, damnatúſque fatalis conſtantiæ ſuæ abſciſſis cervicibus pœnam ſubiit, mitiore aliquantò fortuna erga Joannem, quum in eâdem quæſtionis acerbitate diu tortus evaſerit, valido ſcilicet apud Tyrannum pudore, ne videretur ingratè ſublatus, qui patrem ſummæ virtutis Principem, ne unquam interiret, beneficio literarum immortalem effeciſſet. Hinc mordax illud Joannis Latomi epigramma. *Perperàm confunditur cum Joanne Simoneta.*

Quid, Simoneta? negas gratiam,
Qui de Tyranni non ita es meritus patre? *Latomus mordaciter eum inceſſit.*
At dira fratrem quæſtio jam abſorbuit.
Et tu perieras: Sed datum hoc eſt gratiæ,
Tormenta quòd poſt multa non occideris;
Nam ut innocentem te probes, nihil egeris.
Immò, inquis, eſt relata; ſed tyrannica.

Jacobi Cardinlis Simonetæ memoriam agunt Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita; Paulus Morigia de Nobil. Mediolan. Felix Contelorius in Elencho Card. Joan. Baptiſta Laurus in Hiſt. Peruſ. Victorellus & Ughellius in addit ad Ciac. & alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE FISCHERO
S. R. E. CARDINALE.

XLIV. JOANNES Fiſcherus, natione Anglus, Benerlaci Diœceſis Eboracenſis oppido, anno noſtræ ſalutis 1459. natus eſt honeſtis parentibus, quorum curâ optimis magiſtris pietate ac bonarum artium ſtudiis erudiendus traditus, utraque dote mirum in modum excelluit. Ejus pater Robertus Fiſcherus, mercator honeſtus & mediocri fortunâ præditus, moriens filium hunc reliquit impuberem, qui matris ac propinquorum pia ſolicitudine poſitis apud quendam Sacerdotem Eccleſiæ Benerlacenſis rudimentis, liberales artes egregiè & accuratè perdidicit; quibus poſteà linguarum Græcæ, Hebraicæ, Arabicæ notitiam pari ſedulitate adjunxit. Inde ad graviora ſtudia animum conferens, in Cantabrigienſi Academia Philoſophiæ ac Theologiæ diſciplinis totum ſe addixit, tanto quidem profectu, ut per omnes gradus paulatim ad magiſterii apicem conſcenderit, & ſacerdotali charactere initiatus Doctoris lauream in ipſa Cantabrigienſi Academia ſit conſecutus. Mox Collegio D. Michaëlis Archangeli, cujus olim alumnus fuerat, præfectus, illud per biennium ſumma cum laude, vitæque integritate adeò dextrè ſanctéque rexit, ut inde avocatus, totius Academiæ Rector & Cancellarius communibus ſuffragiis electus fuerit. Quibus in muneribus, cùm ejus virtus tanquam è ſublimiori theatro radiis clarioribus effulſiſſet, à Margaretha Comitiſſa Regis Henrici VIII. matre, ac ſancti animi principe fæmina, eo fine in familiam ſuam adſcitus eſt, ut ſuæ ſuorúmque conſcientiæ arcanis arbiter præeſſet, cujus ipſa ſuaſu atque conſilio duo inſignia Collegia Cantabrigiæ regio ſumptu fundavit; & Oxonii ſacræ Theologiæ dogmata magno univerſæ Britanniæ fructu doceri & explanari publicè fecit.

Fiſcherus quis?

Linguarum peritiam comparat ſibi.

Fit Doctor.

Academiæ Rector.

Ab Henrico VII. veræ pietatis & fidei laude claro, perſpectâ Joannis eruditione ac ſanctimoniâ ad Eccleſiæ Roffenſis gubernacula moderanda anno 1504. vocatus, gregi ſibi commiſſo tanta morum integritate, doctrinâ, indefeſſo labore, profuſisque largitionibus præfuit, ut omnibus jure ſummæ admirationi eſſet. Carceres enim inviſere, vinctos ſolari, Xenodochia, & privatas decumbentium, ac deſertorum civium ædes circuire, idque præſertim ſolemnioribus vigiliis; domi peregrinos excipere, hominésque literatos amplecti, ſuas eſſe partes intelligebat. Cúmque idem Rex meritorum ipſius intuitu ad Lincolnienſem & Elienſem Epiſcopales

Eccleſiæ Roffenſi præficitur.

cathe-

Cathedras Roffenſi multò opulentiores illum efferre voluiſſet, abnuit Joannes, nec unquam adduci potuit, ut prioris ſuæ ſponſæ paupertate rejecta, aliam ſibi locupletiorem ſuperinduceret. Rexit ergo Roffenſem Eccleſiam annis tribus ſupra triginta, eámque piis adeò curis, laboribus, jejuniis, vigiliis, eleemoſynis, aliiſque id genus Epiſcopo dignis muneribus, ac memorandis exemplis ornavit, ut eundem tanquam virum cœlo delapſum omnes amarent, atque ſuſpicerent. Sacris námque precibus, ac rerum cæleſtium mediationi aſſiduè vacabat; corpus inedia, flagris, atque cilicio atterebat; crebrò quoque carceres, & Noſocomia, in iiſque detentos viſitabat, ac ſolabatur; egenorum, aut quovis modo afflictorum domos civitatis ſuæ luſtrans, conſilio, ope, ac ære etiam parato, aliiſque Chriſtianæ pietatis & charitatis officiis, ubi neceſſitas virum poſtularet, ſingulis aderat. Peregrinos hoſpites, aut Chriſti cauſâ exules, quotidianâ menſâ excipiebat, iiſque cibos plerumque lautos & exquiſitos, ſibi verò viles & craſſiores apponi faciebat, ut charitatem vir pius ac ſobrius abſtinentiâ cumularet.

Gliſcentem Lutheranam hæreſim reprimit.

Zelo autem animarum, & Apoſtolico Spiritu exæſtuans, gliſcentem per ea tempora Lutheranam hæreſim, quà concionibus efficaciſſimis, quà libris eruditiſſimis repreſſit, & novæ hæreſeos veneno novum ac præſentiſſimum doctrinæ ſuæ pharmacum appoſuit. Ipſi verò Lutherani in illum conſurgentes, ac inſanientes tot lucubrationum ab eo editorum volumina igne abſumpſerunt, quot robuſtus equus juſto onere bajulare poſſet, ut teſtatur Joannes Pitſæus. In Catholicorum quoque depravatos mores vir zelo Dei plenus invectus eſt; ac imperterrito animo Regem ipſum aliquando reprehendit, & in publico concilio à Volſæo Cardinale Legato, Eboraci congregato de relexata Cleri diſciplina ſeverè expoſtulavit, atque ipſius Cardinalis luxum & faſtum, ambitionémque non obſcurè notavit. Inde ſibi ejusdem creavit invidiam, qui ab eo tempore non ceſſavit in Joannem Regis Henrici VIII. animum confictis calumniis concitare, cui quamvis aliàs fuiſſet acceptiſſimus, cùm illum omnium Europæ Theologorum eruditiſſimum non ſemel publicè prædicaſſet, ejúſque partus fuiſſe credatur vulgò Commentarius ille de ſeptem Sacramentis ſub ejusdem Henrici nomine adversùs impium Lutherum conſcriptus, pro quo etiam, poſteà ab eodem hæreſiarcha impugnato, reſponſoriam ſeu apologeticam ſcripſit epiſtolam, tandem Volſæi artibus ac impoſturis factus eſt ingratus & odioſus: Quod quomodo contigerit, paucis hoc loco aperiam.

Volſæi nefanda nequitia.

Animadvertens Volſæus Cardinalis, qui unus omnia tunc in regno poterat (vir aliàs ad patriæ ſuæ, imò & Eccleſiæ excidium natus) Henricum Regem turpi amore captum, non modò regiæ cupiditati non obſtitit, aut à nefanda illum conſuetudine abſterruit, ſed potiùs, ut ſe in ipſius gratiam magis magiſque per fas aut nefas inſinuaret, ejusdem libidinem palpans ſuaſit, ut Catharinam Ferdinandi Regis & Eliſabethæ Hiſpaniarum Reginæ filiam, lectiſſimam fœminam, Arthuri olim fratris ſui relictam (quam ex

Apo-

Apoſtolica diſpenſatione ipſe poſtmodùm ſibi in uxorem deſponderat) thoro dimitteret, ejúſque loco adamatum ſcortum Boleniam reciperet. Nec multò poſt ſententiâ infauſti illius divortii à Thoma Cronmero Archiepiſcopo Cantuarienſi, qui priùs Annæ Boleniæ à ſacris fuerat, totúſque ab ejus voluntate ac nutu pendebat, pronunciatâ, optatis nuptiis Rex maleſanus potitus eſt, proditque libellus decreto regii Senatûs edito, qui totius rei factæ rationem redderet. Sed Roffenſis incorrupti animi vir, & ſententiam, & libellum omninò improbavit; quin & eâ de re ipſe volumen à ſe conſcriptum obtulit Cardinalibus Legatis Volſæo atque Compegio, quo pluribus argumentis nervosè oſtendit, ad ſolum Pontificem pertinere de hujuſmodi cauſis judicare; nec potuiſſe humanâ ullâ auctoritate ſacroſanctâ initi cum Catharina matrimonii jura violari, aut quovis pacto abrumpi.

Improbat acta ſchiſmatis Anglicani.

Quantum id Annæ pellici nuper ad regium thronum admiſſæ diſplicuerit ſupervacaneum eſt dicere; quæ impotenti odio in virum ſanctum tanquam altera Jezabel in Eliam Prophetam; aut Herodias in Joannem Præcurſorem Domini inflammata, cogitánſque quo pacto alterum Joannem, puta Roffenſem è medio tolleret, quendam ipſius coquum, qui ſancto Antiſtiti venenum pararet, multo auro corrupit, atque induxit. Verùm divinâ providentiâ factum, ut eâ die præter conſuetudinem privatim pranderet Roffenſis, ſicque periculum, quo multi è familiaribus ſuis inopinatò extincti ſunt, evaderet. Cùm igitur clancularium illud conſilium Boleniæ ex voto non ſucceſſiſſet, confugit ad aliam artem mulier deteſtabilis non minùs pernicioſam: Induxit enim Regem ad ſanciendam legem, qua omnes (Clerici præſertim) idem Sacramentum Regi præſtare tenerentur, quod ipſi Papæ facere conſueverant. Id cùm à Roffenſi præ omnibus exigeretur, ut erat & dignitate & virtutis opinione præſtantiſſimus, ac in regno præcipuus, primâ fronte rem propoſitam ut immunitati Eccleſiaſticæ repugnantem averſatus eſt. Sed ubi perpendit, quantæ ſtrages inde orituræ eſſent, quantóque innocentum ſanguine Anglia fœdanda, ſi regiæ voluntati ſaltem in aliquo non obtemperaret, innoxium, ut putabat, juramento, quod ab eo exſpectabatur, hoc temperamentum appoſuit, quatenus ſcilicet divinis legibus, ſacriſque Canonibus licitum eſſet.

Anna furens, ut altera Jezabel.

Verùm cùm inde Rex occaſionem ſumpſiſſet, omnes Epiſcopos, & Abbates in ſuam pertrahendi ſententiam, quòd arbitrarentur Roffenſem divortio ſubſcripſiſſe; ac in eam tandem inſaniam erupiſſet ipſe Henricus, ut ſe Anglicanæ Eccleſiæ caput eſſe jactaret, haberique vellet; atque ad majorem divortii ſui confirmationem exhæredatâ Mariâ Principe Catharinæ filiâ, Eliſabetham, quam ex Bolenia pellice ſuſceperat, veluti legitimam regni hæredem omnes agnoſcere; & Romani Pontificis auctoritatem toto Angliæ regno abjurare cogeret, præſertim cùm lata in ſe à Clemente VII. majoris excommunicationis ſententiam accepiſſet: tunc Roffenſis facti pœnitens, religione tactus, quòd fortaſsè, ne Regis gratiam amitteret, aut ejus iram provocaſſet, conſcientiam ſuam

Henricus Eccleſiæ Anglicanæ caput vult dici, & haberi.

ſuam eo modo ad aliquid mitius, & aulæ regiæ deſiderio conformius accommodaſſet, indéque ſcandali plurimis anſam præbuiſſet, pudoris ſtimulo majori reparans certamina, atque ex lapſu iſto incitatior factus, apertè deinceps Regi, ejúſque miniſtris reſtitit, audacter ſignificando; malle ſe obedire Deo, ejúſque Vicario, qui matrimoniū cum Catharina contractum, firmum & validum declaraſſet, quàm hominibus utplurimùm laicis (Anglicani ſcilicet Parlamenti Senatoribus) ſpe aut metu ad ferendam impiam ſententiam adactis, qui è contrario nuptias cum Anna inceſtuoſa muliercula contractas ratas pronunciaverant; omninóque firmiter ſibi conſtitutum eſſe, juſjurandum à Rege propoſitum de primatu Romanæ ſedis in Angliæ abolenda, rejicere.

Quam ob rem vir ſanctus, cùm in dies magis magíſque impii Regis decreto obſiſteret, Henrici juſſu à ſatellitibus comprehenſus eſt, qui cùm in ejus ædibus magnam prædam ſe facturos eſſe ſperarent, quòd eum à multis annis Epiſcopum eſſe, & largas eleemoſynas quotidie facere didiciſſent, indéque ſuſpicarentur multis illum affluere divitiis, omnes arcas ac reconditoria, recluſis vi ſeris perveſtigarunt. Sed fruſtrata eſt atque confuſa ſceleratorum prædonum rapacitas, utpotè qui nihil penè ſignatæ pecuniæ, vel pretioſæ ſupellectilis ad explendam avaritiæ ſuæ ſitim, ſed tantùm ſacrorum librorum copiam, flagráque atque cilicia, & alia id genus caſtigandæ carnis inſtrumenta invenerunt, quibus pius Antiſtes ſenile corpus, jámque annis & ſtudiis, aliíſque ſanctis laboribus & curis fractum affligebat, pauciſſimóſque nummos ad moderatum familiæ uſum, & pauperum alendorum ſubſidium repoſitos. Spe igitur ſua fruſtrati exertis gladiis ſanctum Præſulem circumſteterunt, injectíſque mox laqueis, eum per compita trahentes arctæ cuſtodiæ mandàrunt, expectantes interim ſi fortè animum ad Regis obſequium mutaret; aut longo carceris cruciatu, ſqualllore & ærumna, ejus conſtantia frangeretur. At nihil potuerunt adversùs magnanimum beati viri pectus minæ, terroréſve, aut blandimenta humana; quin potiùs divinâ virtute fortior redditus, in eodem, quo anteà, propoſito firmus atque immutabilis perſtitit. *Furenti impetu ſanctiſſimi Præſulis domus invaditur.*

Interjectis hoc modo quindecim diebus, cùm nihil à conſtantia remitteret, juſſu Tyranni, Judicum ſententia in eum prolata eſt, qua læſæ majeſtatis reus declaratus, *quòd pro Eccleſia Romana libertate pugnâſſet; divortium à Rege factum improbaſſet; & Romani Pontificis primatum calamo & viva voce temerariè aſſeruiſſet*, capitis damnatus eſt. Ille imperterrito vultu auditâ mortis ſententiâ ad impios Judices converſus, ſic eos affatus proditur: *Viri Proceres, ultimo à vobis ſupplicio quaſi læſa majeſtatis reus adjudicatus ſum; quia pro Deo, & Eccleſia veritate ſteti; quia damnatum legibus divortium Regis improbavi; quia primatum Vicarii Chriſti ſupra Regem aſſervi: at quo juris ordine, qua juſtitia, quâve ratione, judicet Deus optimus maximus inter me, & vos, cui veſtrorum & Regis ipſius cordium inſpectori rem omnem intactam relinquo, méque totum divina illius voluntati committo. Divortium à Rege perperàm factum, quod attinet, non ego dumtaxat, ſed & leges, & Chriſti dogmata damnant. De regio primatu, ſentio ut ſemper ſenſi, & nunc palàm affirmo;* *Damnatio capitis.* *Ejus oratio Spiritu S. plena, ad Judices.*

nec poſſe, nec debere authoritatem in Eccleſia Dei Regem ſibi vindicare; neque hactenus unquam auditum, terrenum aliquem Regem id ſibi arrogâſſe, immò portento ſimile videri, hominem laicum ſtatûs Eccleſiaſtici caput eſſe. Pro hac veritate tuenda paratus ad ſupplicia conſiſto, libénſque morior.

Roffenſis fit Cardinalis.

Inter hæc Paulus III. ſummus Pontifex audiens quæ pro Romani Pontificis primatûs defenſione ſuſtineret Roffenſis, illum, dum in carcere detineretur, anno poſt Chriſtum natum 1535. XII. Kalend. Junii ſacrâ purpurâ inſignivit, & Presbyterum Cardinalem tituli S. Vitalis creavit, quem Titulum Godwinus Anglus Scriptor haud ſincerus Catholicus *lethalem* ei potiùs, quàm *vitalem* fuiſſe nugatur. Ornavit ergo illum ſanctiſſimus Pontifex ſacrâ purpurâ, tum ad novum huic viro (quo nihil habebat eo tempore Chriſtianus Orbis illuſtrius) decus addendum; tum ad præmium ejus virtuti, fidei, atque conſtantiæ referendum; tum quòd ſperaret Pontifex (ut in literis Apoſtolicis, quas ad varios Principes reipublicæ Chriſtianæ de ejus promotione, & poſteà nece adverſus Henricum ſcripſit, atteſtatur) Epiſcopalem dignitatem acceſſione ſacræ hujus purpuræ, quæ ubique ſolita eſt haberi ſacroſancta, cumulatam, ad ſalutem & liberationem ejus eſſe valituram. Sed è contrario accidit. Nam Rex impius, cùm audiſſet Joannem Cardinalium cœtui à Paulo adſcriptum eſſe, multò magis in eum excanduit, & ne decreto honore potiretur, mortem ejus accelerari juſſit; *Mittat*, inquiens, *ſuum galerum Paulus cùm volet, ego interim operam dabo, ut cùm appulerit, Roffenſis caput, cui ille imponatur, non habeat.* Sanè Cardinalitius pileus Româ transmiſſus, à Calatenſis Urbis præfecto, quæ tunc Anglis parebat, juſſu Regis detentus in Angliam non pervenit; ſicque capite minutus priusquam roſeum pileum à Pontifice acciperet, ipſius loco glorioſâ martyrii coronâ à Deo redimitus proprii cruoris purpurâ triumphavit.

Nihil mortis ſententiâ turbatus.

Cæterùm poſt latam in ſe capitalem ſententiam Joannes Cardinalis renunciatus, nihil prorſus animo conſternatus, nihilve turbatus, ardentiſſimis ad Deum precibus per triduum vacavit. Die verò ad ſupplicium deſtinato, pro interiori tunica cilicina, quam ad carnem geſtare ſolebat, ſubuculam mundiſſimam clam ſecum deferri curavit, ac veſtimenta, quæ habebat ornatiora induit: quod cur faceret, admirantibus & ſciſcitantibus reſpondit: *Hic eſt nuptiarum mearum feſtus dies, in quo proinde majori me cultu foras prodire convenit.* In lectulo ſecuriſſimè eodem die uſque ad horam benè matutinam dormivit; à ſomno excitatus lac pro jentaculo petiit. Ut verò ad ſcenam, in qua glorioſum certamen conſummaturus erat, pervenit, cùm theatrum ferale conſcenderet, abjecto, quo tum ob ætatis longævæ, tum ægritudinis, quam in carcere contraxerat, moleſtiam, ſuſtentabatur baculo, *Eja*, inquit, *pedes, officium facite, brevis vobis nunc reſtat via.*

Oratio ejus ad populum in loco ſupplicii.

Conſtitutus itaque in loco martyrii, populum, qui ſine numero ad tam horrendæ cædis ſpectaculum videndum ex omni parte confluxerat, his verbis eſt allocutus: *Ecce fratres chariſſimi, hic adſto pro DEO & Eccleſia Catholica mortem mox ſubiturus: nullum hucusque ejus horrorem, aut animi perturbationem, DEO me confortante,*

per-

perſenſi: ſed quia continuò gratiâ ejus, & miſericordiâ in tantis anguſtiis eget mortalis infirmitas, oro vos, ut me orationum veſtrarum ſubſidio juvetis, quatenus in hoc cruentæ mortis articulo absque ulla trepidatione, aut vacillantis animi notâ, in confeſſione ſui nominis, ac fidei fixus, firmúsque permaneam. Cauſa, pro qua cado, juſta & ſancta eſt, ipſi ſcitis, Deum enim & Eccleſiæ authoritatem concernit, pro qua, ſi mille vitas haberem, mille profunderem: nunc autem hanc, quam unicam habeo, libens conſecro. De cætero Deum ipſum immortalem obteſtor, ut vos omnes perenni ſuſpitate & incolumitate donet; regnum ac Regem ſervet, eique mentem meliorem, & ſanum ac ſalutare Conſilium ſuppeditare dignetur. Quibus magna animi alacritate, vultúque conſtanti prolatis, oculos in cœlum erigens, triumphale illud Canticum *Te Deum laudamus*, quo Eccleſia ſancta in ſolemnioribus feſtis, & omnibus publicæ hilaritatis exhibitionibus utitur, in ſuæ præſentis hujusce lætitiæ teſtimonium cecinit. Poſteà Pſalmo *In te Domine ſperavi* recitato, aliiſque ignitis orationum jaculis in cœlum, quò tendebat, præmiſſis ſanctam cervicem ſecuri demetendam objecit; qua abſciſſâ animam Deo, pro cujus nomine occubuit, conſignavit; atque immarceſſibilem coronam juſtitiæ, fidelibus omnibus repoſitam accepit.

Mortem hanc ſubiit Joannes Cardinalis Roffenſis Londini die 22. Junii anno Chriſti 1535. ætatis ſuæ ſeptuageſimo. Corpus nullo tectum velamine in Cœmeterio omnium Sanctorum toto illo die jacuit inhumatum, nemine illi ſepulturæ officium impertiri audente ob Regis metum, cui poſtremis temporibus admodùm inviſus redditus fuerat, donec tandem à militibus ipſis, ejus vitæ ſanctitatem exploratam habentibus, tumultuario ſepulchro terræ mandatum eſt. Sacrum Martyris caput à lictore haſtili impoſitum in ponte Londinenſi propè Carthuſianorum paulò antè eadem de causâ cæſorum capita expoſitum, ac tranſeuntium oculis objectum, poſt totos quatuordecim dies non ſolùm non contabeſcere, ſed etiam effloreſcere, pulchriusque ac vividius, quàm cùm eſſet corpori junctum, viſum eſt, ipſósque prætereuntes aſpicere & alloqui, ac ſuavem quendam ſpirare odorem, quamvis priùs ferventi aqua fuiſſet decoctum, ut plus horroris & deformitatis haberet. Ad quod contuendum cùm innumerabilis hominum multitudo tota urbe & regno accurreret, ne plebs ad commiſerationem & reverentiam damnati à Rege & Anna concubina capitis commoveretur, Regii Concilii juſſu noctu ſublatum & abditum eſt, vel ſecundùm alios in fluvium Tameſim projectum, ut nullum ejus memoriæ veſtigium remaneret. Referunt probati authores, ad capitis Joannis aſpectum Annam pellicem inſultando dixiſſe: *eſtne hoc os illud, quod in me toties bacchatum eſt? certè nunc conticeſcit, nec ampliùs nocebit.* Quo dicto illud extrema manûs parte percutiens, à prominentiori dente, in digito vulnus accepit, cujus etſi levis, cicatrix tamen deleri nunquam potuit. Terra autem, in qua beati Martyris truncum corpus fuerat tumulatum, per ſeptem integros annos pedibus protrita, vel ſale ſeminata, nec folium, nec germen ullum protulit, aut virore aliquo ridere viſa eſt. Tanti verò facinoris nuncio Romam allato, Paulus Pontifex juſtâ indignatione com-

Caput occiſi mirabili decore, & odore præditū.

Impium Bolenæ in ſacrum Roffenſis caput Scomma.

Ejus mirum vulnus in digito in pœnam attacti S. Capitis.

motus de Henrici Regis immanitate per literas, ad univerſos Reges & Principes datas, conqueſtus eſt: quibus id effecit, ut Henrici deinceps nomen diris devotum, omnibus Chriſti cultoribus execrationi & odio eſſet.

Eius ſcripta. Multa reliquit ingenii ſui ac doctrinæ monumenta vir martyrio illuſtris, quæ Theologorum omnium manibus ut plurimùm teruntur, eorundémque judicio ſolidam ſpirant ac ſapiunt pietatem & eruditionem. Hæc autem quæ ſequuntur, ejus opera ad nos pervenerunt.

- Epiſtola reſponſoria ad Epiſtolam Lutheri.
- Contra captivitatem Babylonicam Lutheri ad Epiſ. Elienſem.
- Confutatio Articulorum Lutheri, quos Leo X. damnaverat.
- Defenſio Sacerdotii contra eundem Lutherum.
- De veritate Corporis & ſanguinis Chriſti contra Oecolampadium, & Richardum Epiſ. Vuintonienſem.
- Pro damnatione ejusdem Lutheri.
- De unica Magdalena contra Jacobum Fabrum Stapulenſem.
- Additiones de Magdalena.
- De fructu Orationis.
- Expoſitio Orationis Dominicæ.
- Commentarius in 7. Pſalmos pœnitentiales.
- Concio de Paſſione Domini ad ſororem Eliſabetham.
- Concio de Juſtitia Phariſæorum & Chriſtianorum.
- Methodus perveniendi ad ſummam perfectionem Religionis, ex carcere ad ſororem: quæ quatuor poſtremæ lucubrationes idiomate Anglico conſcriptæ à Joanne Fennio in Latinum ſermonem verſæ ſunt.
- Epiſtola de Charitate Chriſtiana.
- De neceſſitate orandi Tractatus.
- Pſalmorum & Precationum faſciculus libro uno comprehenſus.
- De Purgatorio.
- Defenſorium matrimonii Henrici Regis cum Catharina Hiſpana.
- Convulſio Veleni, qua oſtenditur S. Petrum Romæ fuiſſe.

Omitto hìc recenſere volumen *de VII. Sacramentis contra Lutherum* ſcriptum, quod ſub Henrici Regis nomine prodiit: cùm incertum ſit Roffenſem ejus operis ſi non auctorem, certè adjutorem fuiſſe. Prætermiſi etiam librum *De Fiducia & Miſericordia Dei*, qui falsò ei tribuitur, ac in Indice Romano prohibetur: quem Bellarminus alterius Joannis Fiſcheri eſſe arbitratur.

Scripſit etiam Matris JESU MARIÆ carmen, ſeu Paraphraſim in Canticum B. Virginis *Magnificat*; necnon de Nativitate Virginis luculentiſſimum ſermonem: Concionem item Londini habitam, quando libri Lutheri publicè combuſti ſunt. Notat inſuper Pitſæus tot ejus M. SS. libros ab hæreticis igni traditos fuiſſe, ut ſupra notavimus, quot robuſtus equus juſto onere portare potuiſſet.

Eius Encomia. Cæterùm innumeros habuit Cardinalis Fiſcherus virtutum ſuarū præcones, quorum hìc ego non niſi unum, alterúmve in medium producam.

ducam. Magnus ille Stanislaus Cardinalis Hoſius libro tertio *de aucto-*
ritate ſacra Scriptura hoc eum exornat elogio: *Nec hoc infelici noſtro ſaculo* *Hoſii laudes*
defuit Eccleſia ſua Deus; nam cùm erupiſſent Lutherani, & ex iis nati Zwin- *de Cardin.*
gliani, & alia plurima hareticorum portenta, produxit contra eos in aciem *Roffenſi.*
Deus multos ingenio & doctrina excellentes pugiles, per quos inſana illorum
rabies comprimeretur. Inter alios inſignem illum eruditione, pietate, &
vita ſanctimonia virum Joannem Epiſcopum Roffenſem, qui pro fide, atque
Eccleſia Catholica vitam etiam ſuam cum ſanguine profundere non dubitavit.

Thomas Morus, paulò pòſt Roffenſem martyrio coronatus, *Item Thoma*
præclaris eundem laudibus extulit: in quadam Epiſtola ad ipſum *Mori.*
Roffenſem data hæc habet: *Gaudeo profectò, quantum non queo ſcribere*
cùm tua, tum etiam patria cauſa, eum eſſe paternitatis tua ſtylum, qui poſſit
Eraſmicus videri. Certè cauſam ſic prætereà tractaſti, ut ne decem quidem
Eraſmi potuerint abſolutiùs. In qua Epiſtola eum vocat; *Praſulem*
optimum, & virtutis & doctrina gratiâ maximè ſuſpiciendum. Alibi ſic
ſcribit de eodem: *Virum illum ita revereor, ut planè ei parem in toto*
hoc regno non eſſe exiſtimem; ſeu prudentiam, ſeu eruditionem, ſeu ſpe-
ctatiſſimam pietatem ſpectes. Denique cùm ad ſupplicium exiret Mo- *Tho. Morus*
rus, diémque jam mortis, vel potiùs veræ vitæ ſibi adeſſe cogno- *glorioſè*
ſceret, ſublatis in cœlum oculis, hæc ad Deum dixiſſe fertur: *Fa-* *moritur.*
teor Domine, me tanta gloria indignum eſſe, ut in beato illorum nume-
ro recenſear, qui pro Eccleſia tua ſanguinem ſuum fuderunt: non ſum juſtus,
nec ſanctus, ut ſervus tuus Fiſcherus, quem elegiſti:

Eraſmus quoque in ſuis Epiſtolis Roffenſem non ſemel egregiè
dilaudat & prædicat: In Epiſtolarum una hæc habet: *Reverendus*
Epiſcopus Roffenſis, vir non ſolùm mirabili vita integritate, verùm eti-
am altâ & reconditâ doctrinâ, tum morum quoque incredibili comitate
commendatus, maximis pariter ac minimis, atque his nominibus aliquan-
do Henrici Regis, qui nunc Angliam moderatur, avia paterna Marga-
ritha egregiè charus, & à confeſſionum ſecretis &c. Et alibi: *Aut e-*
gregiè fallor, aut is eſt unus, cum quo nemo ſit hac tempeſtate, vel integri-
tate vita, vel eruditione, vel animi magnitudine comparandus. Virum ſi
verbo deſcribam, dicam eum Epiſcopalibus virtutibus ſuffarcinatiſſimum eſſe.

Andreas Victorellus talem fuiſſe Joannem Fiſcherum prædi-
cat, quo nullum Britannia multis annis candore, robore animi, &
ſacrarum literarum cognitione præſtantiorem tulit. Unde ſubjun-
git: *Celebrabitur profectò omni futura atate Antiſtes illuſtriſſimus, idém-*
que Chriſti pugil invictiſſimus, qui ſuo exemplo ſanctorum Martyrum for-
titudinem amulatus, Chriſti Domini fidem, ſancta Sedis Apoſtolica digni-
tatem, univerſaq́ Eccleſia doctrinam & auctoritatem, & vivens defendit,
& moriens ſuo ſanguine conſignavit. A Stapletonio dicitur: *Britan-*
nia lumen ac ſidus ab Henrico Rege extinctum. A Paulo Jovio; *Ani-*
mi pietate, candore, conſtantiâ, priſcis illis ſanctiſſimis Chriſtiani orbis &
Ordinis Patribus comparandus. Sed ne æquô ſim longior, plures de
induſtria prætereo incomparabilis viri præcones.

Meritò ergo S. Carolus Borromæus Cardinalem Roffenſem *S. Caroli*
pari fermè cum D. Ambroſio cultu ac veneratione proſecutus, *Borromæi*
utrumque doctò penicillo ad vivum depingi fecit, ut illos tan- *encomium*
quam vitæ ſuæ duces, ac morum exemplaria continuò præ ocu- *in Roffenſ.*

lis haberet. Nec injuria idem Joannes Roffenſis à nonnullis comparatur Joanni Baptiſtæ: ambobus enim fuit commune nomen; ambobus eadem ſors & caſus, qui capite truncati pro veritate & juſtitia ſimiliter occubuerunt; utrobique ab adulteris juſtus occiditur; utrobique odium peperit veritas, nec potuit æquo animo tolerari, quod homo DEI ſanctus, impollutus, & à peccatoribus ſegregatus monebat. De hac comparatione non inſulsè cecinit Franciſcus Bozius Congregationis Oratorii ſacerdos.

Carmen Bozii in laudem ejusdem Cardinalis.

Proh ſcelus! heu Vates ſubmittit colla ſecuri!
Pellicis Herodes ſic jubet ob furias.
Quid mirare? novum potiùs mirare Tyrannum,
Qui renovat cæco captus amore ſcelus.
Pellicis Henricus ſtimulis agitatus iniquæ
Imperat abſcindi Præſulis enſe caput.
Quin multos uno miſerando vulnere tollit;
Quid non inſanus pectora cogit amor?
Morte alter ſimilis, tum nomine; ſed ſcelere alter
Pejor, nec prorsùs nomine diſſimilis.

Eruditus quoque Latomus apud Paulum Jovium in elogiis, & apud Auguſtinum Oldoinum in vita, Roffenſis Cardinalis nomen hoc epigrammate celebravit.

Item Latomi.

Quum te ſancte Senex infami morte Tyrannus
Perderet, æternis objiceréṫque probris;
Perdere non potuit titulis cæleſtibus auctum,
Turpiter aut famæ conſuluiſſe tuæ.
Quin luit æternùm ſcelus exitiale, pudendum
Séque ſibi, & populis reddidit ipſe ſuis.
Poſteà, nam dicet, quæ talia legerit ætas,
Anglia bina *uno tempore* monſtra *tulit.*

Refert etiam Joannes Pitſæus cujuſdam Gregorii Martini bina diſticha non inelegantia, quæ, quia prolixa non ſunt, lectori Catholico eſſe faſtidio non poſſunt.

Dum mihi Martyrii cedit diadema ſecuris,
Quæſo meum teneas, ô bone trunce, caput.

Aliud ejuſdem.

Ne tu deſereres verum Caput, Anglia, Chriſtum
Pontificum caput, hìc ſpontè relinquo meum.

Habes item apud Andream Victorellum aliud epigramma haud invenuſtum de Henrico Rege, Thoma Moro, & Joanne Roffenſi.

Cur bonus in prima florens, Henrice, juventâ
Impius in tenebris ultima fata trahis?
Nempè quia extincti duo maxima lumina regni
Roffenſis *Phœbus*, *Cynthia* Morus *eras.*
Præfuit ille ſacris, terrenis præfuit iſte;
Extinctis pereunt ſacra profana ſimul.

Ejus mentionem agunt Paulus Jovius in elogiis. Robertus Bellarminus in epiſtol. ad Epiſcop. Angliæ. Joannes Pitſæus de reb. Anglicis. Jo: Leslé de orig. Scotor. Hieronymus Polinus in Hiſt. Anglic. Aubery in vita. Antonius Sanderus in elog. Cardin. Contelorius in Elencho Card. Nicolaus Sanderus de Schiſm. Anglic. Spondanus in Annal. Eccleſ. Andreas Sauſſay in Continuat. de Script. Eccleſ. Morerius in Dict. Hiſt. Et alii plurimi.

ANNO

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

GASPARE CONTARENO S. R. E. CARDINALE.

XLV.

GASPAR Contarenus clariſſimo genere Venetiis Aloyſio Contareno, & Polyxena Malipetria fæmina primaria natus eſt anno ab orbe redempto 1483. Is ab inſigni memoria, illuſtrique doctrina, linguarum cognitione, corporis ac ingenii caſtitate mirabilis, ad Rempublicam, Patrum ſuffragio expetitus, ita acceſſit, ut gravitate judicii conſummatæ prudentiæ Senatoribus æquaretur; atque inde maturata maximarum legationum munera tùm ad Cæſarem Carolum, tùm ad Galliæ Regem, alióſque Principes ac Reſpublicas pacis confirmandæ causâ capeſſeret, non ætatis quidem, ſed unà virtutis prærogativâ commendatus. Juvenis enim tanquam perfectus Peripateticus Ariſtotelem ab impacta calumnia defenderat (quamquam modeſtiæ causâ ſuppreſſo nomine) adversùs Petrum Pomponatium præceptorem, quum ille ſi non inſano, impio tamen conatu animas noſtras interire cum corpore ex Ariſtotelis ſententia perſuadere libro edito contendiſſet. Tunc, inquam, conſurgens Contarenus juvenis adhuc (trigeſimum enim tertium ætatis annum vixdum inchöaverat) edidit libros duos contra judicium Pomponatii doctoris ſui *de immortalitate animæ* inſignitos, quibus luculenter admodùm & eruditè oſtendit, Peripateticorum principem longè aliter, atque Pomponatius evincere nitebatur, eâ de re ſenſiſſe; viderique potiùs immortalitate donatas animas Ariſtotelem voluiſſe, cujus opinionis anteà Plato, unde didicerat, ſine ulla dubitatione fuerat. Argumenta autem illa firma ad probandum & gravia fuiſſe, opúſque totum valdè elaboratum ex eo liquet, quòd Pomponatius, acutiſſimus licèt Philoſophus, in libro (quo defendit illam ſuam opinionem, à Contareno impugnatam) apertè fateatur, *Adverſaris ſui Opus & doctiſſimum & uberrimum eſſe omnium, qui omni tempore materiam illam proſecuti ſunt.* Additque paulò pòſt; *videri prorsùs, Opus illud divinâ operâ & manu fabricatum fuiſſe.* Marcus Antonius Flaminius illuſtris vates ſubjectis verſibus illud extulit.

Clariſſimo genere ortum.

Defendit immortalitatem animæ contra Pomponatium præceptorē ſuum.

> Contarene, *tuo docuiſti*, Magne, *libello*
> *Extinctis animas vivere corporibus:*
> *Ergo jure tui vivunt monumenta libelli,*
> *Et vivent ſeclis innumerabilibus.*

Appulit exinde Contarenus ingenium ad ſacras literas adeò diligenter, ut ad normam Chriſtianæ diſciplinæ duos libros de optimi Antiſtitis officio publicaret. Qua de re in hunc modum ſcribit Joannes Caſa Archiepiſcopus Beneventanus in vita Contareni. *Scripſit duos libros de officio Epiſcopi; finxitque ita, atque formavit talem vi-*

Libros 2. de opt. Antiſtitis officio, ſcribit.

rum

rum, quales ſi forent, quibus tantum hodie munus commiſſum eſt, non laboraremus. Quis enim non fateatur, pias in primis caſtáſque fuiſſe cogitationes ejus, totáq; mente, ac ſtudio ſolitum eſſe in illis volutari optimum virum, poſtquam alium inſtruere, & ornare in ea vita auſus eſt, quam ipſe adhuc non attigerat, nec unquam cogitarat, præcepta illa ſibi utilia aliquando futura? Hæc Joannes Caſa.

Præterea cùm in Senatu Veneto, neſcio qua cauſa, orta eſſet quæſtio de Pontificis Maximi poteſtate, divinitúsne illa ſtabilita foret, an humanis conſiliis regeretur? cúmque multùm illic acritérque eâ de re in utramque partem diſputatum eſſet, nec cui opinioni deferrent, in promptu haberent, domum ex Senatu reverſus Contarenus, ut quid ipſe de propoſita quæſtione ſentiret, palàm oſtenderet, civéſque ſuos periculoſo errore liberaret, ſpatio unius noctis (quod mirum ſit) libros confecit duos; *de Poteſtate ſcilicet Romani Pontificis*, de uſu clavium unum; alterum de poteſtate Pontificis Maximi; quos Paulo III. & Nicolao Teupolo dicavit: Quique paulò poſt Venetiis excuſi luce publica donati ſunt.

Unius noctis ſpatio 2. libros componit.

In ipſo autem civilium honorum curſu conſtitutus, ut tum ſibi, tum Collegis in Senatu Veneto, patriæque prodeſſet; effigiémque ejus Reipublicæ, in qua natus erat, & quam pro parte moderabatur, exprimeret, quinque libros ſcripſit, *de Magiſtratibus* duos; tres *de Republica Venetorum*: Qui itidem magno rerum civilium emolumento divulgati ſunt. De his libris ita cecinit laudatus Marcus Antonius Flaminius.

Laudatus à Flaminio.

Deſcripſit ille maximus quondam Plato
Longis ſuorum ambagibus voluminum,
Quis Civitatis optimus foret ſtatus:
Sed hunc ab ipſa ſæculorum origine
Nec ulla vidit, nec videbit Civitas.
At Contarenus *optimam Rempublicam*
Parvi libelli diſputationibus
Illam probavit eſſe, plùs milleſima
Quam cernit æſtas Hadriatico in mari
Florere pace, literis, pecunia.

Intereà Paulus III. Pontifex Maximus viri decantatiſſimi merita virtutem & eruditionem præmiaturus, nihil tale expectantem in ſacrum Purpuratorum Senatum legit die 30. Maii anno 1535. adjecto ei titulo Diaconi Cardinalis S. Mariæ in Aquiro; eundémque poſteà Legatum in Germaniam miſit, ut quorundam animi conceptâ Lutheri ſententiâ corrupti, ſalubri adducto dogmate ſanarentur. Sed poſt eam rem caſſo labore ſemper agitatam, quum in urbem rediiſſet, Legatus Bononiæ creatus eſt. Hoc in munere quàm piè, prudenter, ac integrè ſe geſſerit, acta publica omnium ore commendata ſatis ſupérque teſtantur: Ego, quæ porrò ſcripſerit vir eruditiſſimus, paucis proſequar.

Allegitur in Collegium Purpuratorum.

Is igitur in ampliſſimorum Antiſtitum Collegium coöptatus, perlectis diligenter Synodis omnibus, quæ variis temporibus tum ad Cleri reformationem, tum ad emendandum Chriſtianæ Reipublicæ ſtatum habitæ ſunt; in breve quoddam corpus graviſſimas

Ejus diligentia in emendandam Rempubl. Chriſtian.

quas-

quaſque ipſarum leges, ſtatuta ac decreta collegit, ſervato ubique rerum ac temporum ordine, materiáque omni, quam illæ proſecutæ ſunt, demonſtratâ. Miſit autem opus hoc multarum vigiliarum ad eum, cujus tum maximè intererat, Paulum III. Eo abſoluto par illi opus, & quod eundem finem haberet, aggreſſus eſt.

Præclarè ſcribit, de Sacrament. Eccleſ.

Scripſit enim quatuor libros *de Ritibus & Cæremoniis* noſtræ Religionis, ac *de Sacramentis Eccleſiæ*, quibus libris complexus eſt materiam illam omnem, quæ ad notitiam hominis Chriſtiani pertinet; & quæ radix víſque ipſarum fuiſſet, luculenter declaravit; quidque demum piè credi, & cuſtodiri circa ea deberet, veris rationibus, & argumentis firmiſſimis comprobavit. Ut autem libellum alium, admodùm utilem pravis opinionibus ex animis hominum evellendis conficeret, occaſionem hanc habuit. Factum eſt, cùm ille Bononiam Legati nomine obtineret, ut Moronus Mutinenſis Epiſcopus, vir pius ac prudens, ſalutíſque gregis ſuæ fidei commiſſi valdè ſtudioſus ad eum Bononiam veniret, medicinam ab eo petens, rationémque accipere cupiens, qua ſalvum ipſum, incolumémque redderet, cùm graviter ægrotare non parvam ipſius partem cognoſſet, quam tamen totam rem ille ita tractari volebat (cùm honeſtam nobilémque civitatem, nempe Mutinam, regeret) ut ne ullâ ignominiâ illa notaretur, ac tamen remedium citò adhiberet, ne malum magis ſerperet. Conſilium ipſius cùm mirificè probaſſet Contarenus, multa animo revolvens, ut erat ſummus & acuratus peſtilentis hujus morbi medicus, ſtatuit demum ita rem eſſe agendam. Confecit tanquam Inſtitutionem quandam brevem hominis Chriſtiani; collegitque quæ magis mordere animum ſolent probra omnia, & ita ut aperire ipſa oporteat cum dolore Sacerdoti. Qui ſanè liber non uni illi Civitati ſanandæ factus videretur, ſed Chriſtianis omnibus in officio retinendis, & ab illa contagione liberandis. Eum verò ad ſuos Moronus Epiſcopus importavit, divulgatúmque ſtudio quodam & arte effecit, ut vulgo reciperetur, cunctique ſe vitæ illi tenendæ, legibúſque ſervandis adſtringerent. Statim enim probatus fuit omnibus, exceptis paucis, qui planè perditi ac deſperati forent: poſteáque & ipſe formis excuſus eſt.

Scholia in Epiſt. D. Pauli concinnat.

Illuſtravit etiam Scholiis doctiſſimis Contarenus multos obſcuros locos in Epiſtolis D. Pauli Apoſtoli, cùm ipſas accuratè legeret: quo ſanè in ſtudio, toto animo occupatus erat, ut teſtatur laudatus Joannes Caſa, cùm mors eum oppreſſit.

Item Epiſtolæ.

Epiſtolas etiam non paucas conſcripſit, eruditas ſanè & optimorum præceptorum plenas: uti libellos etiam nonnullos alios valdè utiles & ſaluti animæ conſulentes. In quibus eſt quæſtio diligenter explicata, perdifficilis ſanè, magníque momenti ſemper habita, ad vitam benè, beatéque degendam; qua traditur, liberam eſſe poteſtatem noſtram, omníque nexu cauſarum, ac neceſſitate ſolutam. Eum verò librum miſit ad Victoriam Columnam fœminam lectiſſimam, quæ ob eximium amorem erga virum mortuum, admirabilémque ingenii laudem in condendo carmine, maximo in honore eâ ætate habita eſt.

Sed etiam ut ſorori ſuæ perquàm dilectæ, quæ ſe in caſtiſſimum cœlum Virginum Muranarum conjecerat, morem gereret, animúmque ipſius ſuaviſſimo cibo aleret in eâ ſolitudine, cui ſe dicaverat, interpretatus eſt Hebræorum cantum *Ad te levavi &c.* Italico ſermone. Quo libello nihil dulcius, ſanctiúsve. Quin etiam eodem honeſto deſiderio incenſus, ut utilitatibus fratrum ſuorum ſerviret, qui crebro mercaturis faciendis operam dantes, navigabant: confecit libellum *de Æſtu maris*; & quam cauſam reciproca illa fluctuum agitatio haberet, diligenter monſtravit: qui tamen liber amico olim ſuo commodatus, magno ſtudio adhibito recuperari ampliùs non potuit. Eundem in finem ſcripſit etiam *de Elementis* libros quinque; in quibus viam omnem rationémque Ariſtotelis diligenter expreſſit: miſit autem illos ad Matthæum Dandulum ſororis ſuæ maritum, quem Joannes Caſa magnis laudibus effert.

Interpretatur Italico ſermone, Ad te levavi.

Elucubravit pariter magna diligentia Tractatum, quo probat non dari quartam figuram Syllogiſmi, quæ dicitur Galeni: item alium *de Homocentricis* ad Hieronymum Fracaſtorium: *De Ratione anni: Confutationem Articulorum Lutheri: De Juſtificatione; de Libero Arbitrio: de Prædeſtinatione: Reſponſionem ad Apologiam Franciſci Georgii: & Epiſtolas multas.* Addit denique ſæpè memoratus Caſa; Contarenum, quodcunque tempus vacuum à negotiis ſive publicis, ſive privatis nanciſceretur, illud omne ſcribendis literis aut libellis inſumere ſolitum fuiſſe.

Scribit item Confutationẽ Articulorũ Lutheri.

Jam verò eruditis ejus ingenii monumentis enarratis, qualiter vir pius, nec unquam ſatis laudandus, mortalia reliquerit, paucis ex ſæpè allegato Joanne Caſa vitæ ſcriptore accuratiſſimo indicabo. Agebat Contarenus annum ætatis ſuæ quinquageſimum nonum, iis vigiliis, curis, ac ſtudiis, quæ paulò antè memoravi, toto animo occupatus. Inſtabant eo tempore, quod æſtivale erat, calores maximi: hos ut declinaret, ſimúlque animum à perpetuis laboribus aliquantulùm relaxaret, Bononiâ excedens migravit in locum mille paſſibus circiter ab urbe diſtantem, naturâ & arte amœniſſimum cujus poſſeſſio ad ſodales D. Juſtinæ tum ſpectabat. Hic ille cum ſelectis quibusdam viris eruditione & pietate claris æſtûs declinandi causâ crebrò in porticulam quandam ſitu & aëre jucundiſſimam deſcendebat, atque ibidem, ut fieri amat, deambulationis ſatur poſitâ menſâ cibum cum ſodalibus frequenter capiebat. Vergebat porticula illa ad Septentrionem, urbémque ipſam quaſi ante pedes poſitam proſpiciebat, planiciémque omnem, quæ ipſam cingit, quin etiam remotiores urbes illinc commodè cernebantur Mutina, Ferraria, aliæque nobiliores. Quare non ſine cauſa, nec ſine maxima animi & corporis voluptate expetebatur proſpectus ille, quamvis tunc capto jucunditate illius Contareno, nihil tale timenti exitium comparaverit. Aura enim illa lenis, quæ frigus majus adflabat, quàm hominis temperamentum (quod naturâ rarius erat) pateretur, parvóque ſæpè momento commoveretur, facilè ad imas partes penetravit, ſanguinéque inflammato abſceſſum in latere creavit. Quare ſtatim febris inſecuta eſt lethalis, quæ paucis

illum

illum diebus conſumpſit, quamvis magnâ diligentiâ egregii, qui aderant, medici malum arcere ſatagerent. Ipſe autem ut primùm cognovit ſe ægrotare, collectis vaſis, Bononiam reverſus eſt. Ubi vixdum allapſus, morbóque (cujus vim atque naturam exploratam habebat) diffiſus ad medicos dixit: gravitatem morbi ejus, quo affligeretur, longè majus in ſe periculum continere quàm appareret; quòd ſi vires corporis eæ forent, ut ſpatio trium quatuórve dierum reſiſterent, ſine dubio morbum ipſum, impetum ſuum remiſſurum; ſe tamen magnoperè vereri, ne contrà ipſe deficiat, naturáque penitùs frangatur; intelligere enim ſe, motum venæ valdè imbecillum & varium eſſe, atque adeo lethalem. Cui ille, qui ſaluti ipſius omni ſtudio proſpiciebat, reſpondit rogans, ut abduceret pauliſper animum ab his moleſtis cogitationibus, rationémque omnem ſui curandi in prudentia, diligentiáque Medicorum poſitam eſſe vellet: affirmans propterea Deum optimum maximum, quem ſemper ille piè coluiſſet, ipſi præſidio ac ſaluti futurum. Omninò, inquit, ſpem omnem meam in Domino repono, cujus miſericordiæ, quæ magna eſt, ſic confido, ut malè me mori poſſe non autumem. Verùm ne perituri corporis majorem curam, quàm animæ immortalis habere videar, jubeo actutùm adeſſe Sacerdotem, qui myſteria exituris ut ſalutaria, ſic neceſſaria exhibeat; iis expiatus, corpus aut medico curandum, aut terræ mandandum reſigno. Hæc effatus, mandavit famulo, ut privilegium, quod à Pontifice beneficii loco ad delicta penitùs abſtergenda impetrarat, ſibi dum mente valeret, prælegeret. Quibus omnibus ritè & ad votum peractis, ſanè conſtanti animo, lætóque vultu vir cœlo maturus mortem aſpexit ipſis Kalendis Septembris anno reparatæ ſalutis 1542. ætatis quinquageſimo nono.

Præſentit mortem.

Ejus mors.

Reliquit verò ille diſceſſu ſuo ſuos omnes mœroris ac luctûs pleniſſimos, & univerſam quoque Civitatem dolore magno affectam, quæ ſanè quacunque ratione potuit, funus illius pullata honeſtavit, & quàm moleſta ipſi optimi Antiſtis mors accidiſſet, veris lacrymis teſtatum fecit. Die autem, quæ ſecuta eſt mortem ipſius, funus longo Ordine pompáque tanto viro convenienti ductum eſt. Orationem de laudibus ejuſdem & honeſtè acta vita habuit Romulus Amaſæus diſertus & nobilis Orator, qui tum in ea urbe, domicilio quodam vetere omnium diſciplinarum, & politiores literas docebat, & negotia publica Reipublicæ adminiſtrabat. Corpus in Divi Petronii lateritio in tumulo depoſitum eſt eo Conſilio, ut Venetias ad Divæ Mariæ ab Horto in familiæ ſacellum poſteà exportaretur, quod & factum eſt. Adjectum eſt viri cineribus ſequens Epitaphium.

Luctus inde ortus.

GASPARIS CONTARENI S. R. E. CARDINALIS OSSA,
CUJUS ADMIRANDAM INTEGRITATEM, DOCTRINAM, AC
ELOQUENTIAM IN UTRAQUE REPUBLICA, ET APUD SUMMOS REGES GESTA ET SCRIPTA PUBLICA TESTANTUR.
BONONIÆ LEGATUS PONTIFEX NATURÆ CESSIT
ANNO M. D. XLII. VIXIT ANNOS LIX.
ALOYSIUS EQUES, ET GASPAR, EX FRATRE NEPOTES,
MOESTI TANTO VIRO POSUERE.

Ejus epitaphium.

Ejus corpus in Divi Petronii depoſitum cohoneſtavit Janus Vitalis, illuſtris vates hoc carmine marmori inciſo.

C[ar]men in ejus funus.

Contarene, tibi pietas dum dia parentat,
Et queritur longo amiſſum Reſpublica luctu:
Ite, ait, illuſtres animæ, vitalia ſacla
Heroum, & veſtro Athleta exornate ſepulchrum
Floribus: Hic veris docuit rationibus eſſe
Immortalem animam ſumma de mente creatam.

Indoles Paul. III. funeri ejus.

Paulus III. Pontif. Max. nuncio allato de obitu Contareni, ægrè admodùm illum tulit, declaravítque quanti hominem feciſſet, omni genere liberalitatis uſus erga domum illius. Nec tantùm Pontifex Maximus, qui ſæpè operâ ipſius fideli & utili uſus fuerat, verùm etiam Romæ cæteri probi viri morte illius vehementer conflictati ſunt. Omnes denique, qui aliquando doctrinam illius guſtarant, ſingularíſque probitatis hominis ſpecimen aliquod acceperant, publicam illam cladem exiſtimarunt. Civis autem Collegáque ipſius in ampliſſimo Sacerdotio Petrus Bembus, quantum dolorem cepiſſet ex gravi morbo Contareni, deſperatáque jam à Medicis ſalute, notum omnibus eſſe voluit. In Epiſtola enim ad Flaminium Tomarotium, quomodo affectus animo eſſet, audito caſu illo, & propinqua morte optimi & honeſtiſſimi viri diligenter narravit: verba ipſa cùm illuſtri loco poſita ſint, alióque ſermone edita, typíſque vulgata, ſuperſedeo hìc reſcribere. Poſſem etiam aliorum multorum doctorum & excellentium virorum teſtimonia citare, qui quantum damnum morte illius factum ſit, ſcriptis ſuis multo cum dolore teſtati ſunt: in quibus & nonnulli, qui ab eo vehementer diſſentiebant de ratione vivendi, veróque cultu Chriſtiani hominis, & acerrimi adverſarii opinionum, quas ille in Germania adverſus eos defendit, extiterunt; magnificè tamen de eruditione, continentiáque illius in illis ipſis libris, quibus ſententias ejus oppugnabant, locuti ſunt. Quòd ferè uſuvenire non ſolet, ut à quibus de veritate homines diſſentiant, non eoſdem etiam conentur deformare, atque ita authoritate omni ipſos ſpoliare.

Laus ejusdē integritatis.

Cæterùm claruit Contarenus morum honeſtate, vitæ ſanctimonia, & virginali pudore, ut conſtans hominum opinio fuit. Florens, inquit Joannes Caſa in ejus vita, fœdas Veneris voluptates ſemper exhorruit; integritatem, innocentiam, juſtitiam, pietatem ſolidam nudámque peramavit, ac nullis unquam carnis deliciis delectatus eſt. Meritò igitur Petrus Maffæus, clarus Societatis JESU ſcriptor. *Graviſſimum Senatorem, iíſque temporibus ingenii & doctrina facilè principem, & ob Regiam virtutem & Sapientiam Paulo Pontifici acceptum, ſuíque Ordinis amiciſſimum* dixit: nam per illum S. Ignatius univerſi Inſtituti ſui formulam ad certa capita dilucidè redactam Apoſtolica authoritate ſanciendam Pontifici obtulit, qui eâ perlectâ, *Spiritus Dei*, inquit, *eſt hic*. Porrò idem Societatis Jesu fundator Ignatius illi ſpiritualis olim vitæ magiſter extitit, à quo ſacra Exercitia acceperat, quæ ſemper magni fecit, & ſua manu deſcripſit; ejúſque ſanctis monitis & conſiliis mirum in modum profecit; dictus propterea vel extra ordinem conſtitutus, *Ignatij ſectator*. Quare à

Bzovio

Bzovio in Annalibus primus recenſetur cum Jacobo Sadoleto, & Joanne Petro Caraffa (qui poſteà ad Pontificium aſſumptus, dictus eſt Paulus IV.) aliiſque ſolida probitate viris, qui ut labantem Eccleſiaſticum ordinem ad priſtinam dignitatem, puritatémque revocarent, in ipſa Urbe Roma (Leone X. ſedente) ſodalitium inſigne fundarunt, cui *à Divino Amore* cognomentum impoſuêre.

Viri hujus acta & vitam omnium accuratiſſimè deſcripſit Joannes Caſa. Eundémque laudant Petrus Juſtinianus in Hiſt. Veneta. Aubery in vita. Petrus Maffæus in vita S. Ignatii. Jovius in elogiis. Nicolaus Orlandinus in Hiſt. S. I. Nicolaus Barbadicus in vita. Antonius Sanderus in elog. Cardin. Morerius in Dict. Hiſt. & alii multi.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

JACOBO SADOLETO, S.R.E. CARDINALE.

JACOBUS Sadoletus Italus, patria Mutinenſis prodiit ſub annum 1476. loco honeſto, & urbe Ciſalpinæ Galliæ in primis nobili, Mutinâ. Pater ei Joannes Sadoletus fuit, homo eâ vitæ ac morum integritate, eâque Juris civilis ac pontificii ſcientiâ, ut judicari haud facilè poſſet, utrum melior eſſet, an prudentior? Is cùm Ferrariæ, ubi apud Herculem ejus civitatis Ducem gratia & authoritate multum valuit, Jus civile magnis præmiis, majore nominis ſui celebritate & laude doceret, filium ſuum Jacobum iis diſciplinis ac literis, quibus puerilis imbui ætas ſolet, diligenter inſtituendum curavit. Erant tum in ea urbe omnium liberalium artium magiſtri ac Doctores egregii: in his Nicolaus Leonicenus, qui non ſcientia ſolùm Medicæ artis excelluit, ſed Philoſophiam etiam magna cum laude profeſſus eſt. Eum Jacobus vixdum pubertatem ingreſſus Ariſtotelis libros de Moribus publicè interpretantem audiit: tantum enim jam propter admirabilem ingenii vim profecerat, ut qua ætate cæteri laborare in linguis diſcendis ſolent, eâ Græcas ipſe, & Latinas literas egregiè callens, nobiliſſimi omnium Philoſophi præcepta cognoſceret.

XLVI.
Jacobus Sadoletus quis?

Hunc tali ingenio præditum, atque ita inſtitutum pater amplecti Juris civilis ſtudium peroptat (plerumque enim hoc fit, ut Parentes, quibus ipſi artibus & ſtudiis dediti fuerint, eiſdem liberos ſuos operam dare cupiant) ſed tamen naturæ eum, & ſtudiis ſuis obſequi paſſus eſt. Etenim egregius adoleſcens majorum jam, & graviorum artium ſtudio incenſus, Philoſophiæ juxta ac eloquentiæ amore exarſerat. Itaque Ciceronem ſibi & Ariſtotelem penitùs cognoſcendos propoſuerat, quorum ex altero Philoſophorum omnium principe, rerum cognitionem, ex altero Latinæ linguæ parente, orationis elegantiam & copiam hauriret. Nec verò non Poëtices etiam ſtudioſus extitit: in qua quidem quantum excelle-

Ardet perdiſcere Ariſtotelem & Ciceronẽ.

re potuiſſet, ſi ei ſe ſtudio penitùs dedere voluiſſet, complura,quæ ab eo adoleſcente facta ſunt, poëmata declarant.

Ætatem virtute, & doctrinâ præcedit.

Jacobus igitur cùm ætate jam aliquantùm proceſſiſſet, & iſam ætatem virtute & doctrinâ longè anteiret, patris voluntati obſequens Romam ſe contulit Alexandro VI. Eccleſiæ habenas moderante. Ampliſſimi tum Romanæ Eccleſiæ Ordinis virtute atque exiſtimatione princeps & erat, & omnium judicio habebatur Oliverius Caraffa (cujus vitam pluribus libro 3. n. 34. deſcripſimus) ab hoc cupidiſſimè ſtatim in fidem & contubernium literatiſſimus juvenis receptus eſt. Atque hoc primum prudentiæ ſuæ ſpecimen ea in urbe dedit, quòd ad eum ſe potiſſimùm contulit, non qui opibus & divitiis maximè præſtaret (multi enim Romæ tum ditiores, opulentioréſque ejus Ordinis viri erant, quorum illi omnium domus patuiſſent) ſed qui integritate vitæ, prudentiæ laude, & Religionis cæteris antecelleret. In ejus caſtiſſima domo plurimos annos ita vixit, ut ad optimarum artium ſtudia aſſiduè incumberet, & cùm reliquis omnibus, tum illi graviſſimo viro probatiſſimus eſſet; à quo etiam honeſto in urbe Roma Sacerdotio ornatus eſt.

ſtia bi ſin-

Erat autem in Jacobo præter excellens ingenium incredibilis quidam pudor ac ſingularis prorsùs modeſtia, quæ non modò in omni ejus ſermone, ſed in ipſo etiam vultu atque oculis inſigni cum gratia elucebat. Commendabat eum præterea omnibus iis, qui illum noſſent, gravitas quædam major quàm quæ ab illa ætate poſtulanda eſſet, eximia humanitate temperata. Referta tum ea urbs erat eruditiſſimis, & in omni genere præſtantiſſimis hominibus: Eos ille omnes celeriter amicitiâ & conſuetudine comprehenderat. Ex quo celebre jam ejus nomen, & principibus quoque viris, iis præſertim, qui eiſdem ſtudiis delectabantur, notum erat, quorum brevi tempore omnium gratiam ſibi & benevolentiam conciliavit. In primis autem Friderico Fregoſio Salernitano Pontifici familiaris fuit, viro cùm genere ac nobilitate, tum virtute doctrinâque præſtanti, cujus coutubernio aliquamdiu poſt Oliverii Caraffæ obitum, unà cum Petro Bembo optimo & doctiſſimo viro uſus eſt. Horum inter ſe amicitia Romæ poſteà maximè illuſtris fuit: etenim jam inde ab eorum adoleſcentia inſtituta, per omnes ætatis, atque honorum gradus uſque ad ſummam ſenectutem ſanctiſſimè conſervata eſt; erat enim virtute, ſtudiorum ſimilitudine, firmiſſimis animorum vinculis copulata & conſtituta. Jam quantoperè Sadoletus eo tempore virtutis & eloquentiæ gloriâ floreret, ex eo facilè judicari poteſt, quòd Leo X. acerrimi ingenii & graviſſimi judicii princeps, ſimul ac creatus eſt Pontifex Maximus, eum ſtatim, Petrum Bembum ex omni doctorum hominum copia delegerit, quorum in conſcribendis epiſtolis operâ & ingeniô uteretur; quod apud Romanos Pontifices munus longè honeſtiſſimum eſt. Sadoletus autem eo ita munere functus eſt, ut non ingenio modò, ſcribendi facultate (qua nemo ætate noſtra ad illam ſcriptorum laudem propiùs accedere exiſtimatus eſt) ſed induſtria etiam, & fide Principi illi maximè ſatisfaceret. Itaque apud eum

aucto-

auctoritate & gratia multum valuit, & ea re facillimè augere honeſtatem, & facultates ſuas potuit: Verùm uſque adeò ab hac cupiditate remotuſatque alienus fuit,ut (quod vix credibile viſum iri puto, his præſertim temporibus & moribus) nullum ſibi unquam Sacerdotium à liberaliſſimo & ſui amantiſſimo Principe petierit, cùm tamen amicis ſuis, probis idoneiſque hominibus, & alienoribus etiam permulta & peteret, & impetraret.

Tanta porrò abſtinentiâ fuit, ut, cùm pro loci ejus, quem apud Pontificem tenebat, auctoritate, munera ei multa & perampla mitti ſolerent, ea ſemper conſtanti animo repudiaverit. *Hac ille continentia ita delectabatur*, inquit Oldoinus in vita ejus, *ut pleriquae pecunia, aut elegantiori veſte, aut ſupellectili delectari ſolent.* Sua verò commoda negligendo aliorum utilitati inſervire, eum auctoritatis & gratiæ fructum putabat eſſe maximum. Cùm profectus eſſet voti & Religionis causâ ad Lauretanæ Virginis templum, Carpentoractenſis Eccleſiæ Pontificatus in Gallia vacavit: eum delatum ultrò ſibi abſenti à Pontifice Maximo aliquandiu recuſavit; cùm intereà eundem Leo flagitantibus aliis non infimæ notæ viris denegaſſet. Ut rediit Romam, diutiùs illum recuſare non licuit. Itaque ut illud magni animi fuerat tam honeſtum Sacerdotium ultrò à Pontifice Maximo delatum à ſe rejicere; ita hoc moderati & Chriſtiani animi ſpecimen fuit, vocanti ad ejuſmodi munus Deo obtemperare. Hoc ille Sacerdotium adeptus, primò quantâ maximâ potuit abſens diligentiâ commiſſam ſibi Eccleſiam per idoneos homines rexit. Poſt cùm ex hac vita Leo migraſſet, ſtatim rebus Romanis relictis, Carpentoracte profectus eſt eo conſilio, ut populis ſuæ fidei concreditis boni & diligentis Epiſcopi officium præſtaret; neque Principibus ampliùs, ſed uni Deo, & rectiſſimis ſuis ſtudiis inſerviret. Exceptus eſt adventus ejus maximâ lætitiâ & gratulatione illorum hominum, tantam illis jam abſens de ſe opinionem exſpectationémque commoverat,cui tamen exſpectationi poſteà egregiè ſatisfecit. Nam & rebus divinis procurandis, & vitæ innocentiâ, & admirabili in primis quadam in eos homines charitate optimi & religioſiſſimi Præſulis munus obiit. Vixit in eâ vitæ quiete & tranquillitate, quoad Hadrianus VI. Pontifex Maximus, qui Leoni ſucceſſerat, vixit. Creato verò poſt Hadriani obitum Clemente VII. ab ipſo ſtatim Romam evocatus accerſitúſque eſt; quem cùm eximiè diligeret, multis magniſque ejus officiis adſtrictus eſſet, quin ei pareret tam amanter & tam acriter evocanti, facere non potuit; neque adeò rectum, neque fas eſſe exiſtimavit, tam benemerito de ſe Pontifici, præſertim optimum in Chriſtianam rempublicam animum præ ſe ferenti, operam ſuam denegare. Itaque etſi invitus fecit, ut ab Eccleſia ſua diſcederet, tamen ad eum ſe contulit; verùm eâ lege, ut ne plus triennio abeſſet; útque eo exacto tempore, remigrare ſibi Carpentoarcte voluntate ipſius liceret.

Romam igitur cùm veniſſet, verſatus eſt in intima ejus Pontificis amicitia & familiaritate: nec verò ingenio hominis ſolùm Clemens, ſed conſilio etiam in adminiſtranda republica uſus eſt. Ad

Munera reſpuit.

Pontifici amiciſſimus.

deli-

deliberationes eas, quas habebat de maximis & graviſſimis rebus, eum unà cum aliquot aliis amicis adhibebat; curas illi omnes, & cogitationes ſuas impertiebat; tantum denique ejus fidei, tantum prudentiæ tribuebat, ut multa, quæ ad Chriſtiani nominis quietem, & ad morum ac diſciplinæ publicæ correctionem pertinebant, ejus potiſſimùm admonitu & conſilio ſibi agenda conſtitueret. Atque utinam is Pontifex ea, quæ interdum præclaro quodam animi impetu agere meditabatur, ad exitum perduxiſſet, profectò cum univerſa Chriſtiana reſpublica meliore loco eſſet, tum ipſa Italia; atque urbs Roma eas, quibus poſteà afflicta, oppreſſáque eſt, calamitates effugiſſet. Non enim in eo Pontifice rectum in republica ſenſum requiſiſſes, conſtantiam potiùs, & perſeverantiam majorem in bonis conſiliis deſideraſſes. Itaque cùm ſalutaribus Sadoleti conſiliis ſæpè uſurus eſſe videretur, flectebatur poſteà aliorum quorundam, qui longè plurimum apud eum poterant oratione. Intimus erat Pontifici illi maximo Sadoletus; amplificandæ fortunæ ac dignitatis ſuæ facillimam rationem in manibus habebat: Colebatur prætereà, & magno honore afficiebatur ab omnibus; pro ſua tamen in rempublicam dignitate nullam commodorum rationem ducens, ex ea temporum ac rerum perturbatione maximo animi dolore aſſiduè tangebatur. Qui quidem ad extremum, cùm rem in eum locum adductam intelligeret, ut nihil benè monendo & ſuadendo ampliùs proeſſet, ſtatuit, quando reipublicæ prodeſſe jam nihil poſſet, ſuæ ſaltem Eccleſiæ proſpicere atque conſulere. Itaque cùm operam ſuam per triennium jam Clementi ſumma cum fide & integritate navaſſet; etſi nonnulla concordiæ & compoſitionis ſpes inter eum Pontificem & Carolum Imperatorom allata erat, jámque inter eos induciæ pactæ fuerant, tamen in ſententia permanſit. Nec verò movebatur animo, cùm ab eo Pontifice eſſet diſceſſurus, quem cùm ob eximiam quandam ejus humanitatem, tum ob perpetuam erga ſe benevolentiam amabat. Sed cùm cogitaret, quando Eccleſiæ ſuæ officii ac neceſſitudinis vinculo obſtrictus eſſet, cúmque Carpentoractenſis populi deſiderium ferre diutiùs non poſſet, longioriſque in urbe Roma commorationis cauſam, ambitionem potiùs, quàm officium viſum iri ſuſpicaretur, omninò ſibi abeundum eſſe ſtatuebat; cujus juſtæ voluntati, ac precibus ad extremum Clemens cedere coäctus eſt.

Dei benignitate ſubtrahitur cladi Romanæ urbis, à morte ſubreptus.

Comprobavit ejus conſilium is profectò, qui intimos hominum ſenſus perſpicit, neque unquam non rectis bonorum voluntatibus favet Deus: etenim tam opportuno tempore diſceſſit, ut vix dies viginti ab ejus abitu interceſſerint, cùm urbs Roma capta atque direpta eſt; ut in ſingulari Dei erga ſe beneficio, horribili illi cladi ſubtractus fuiſſe videatur. Tum verò, quamquam ſerò intellectum eſt, quàm & prudenter Sadoletus, & fideliter monere ſolitus fuiſſet (ille ènim & initio diſſuaſor belli adversùs Carolum, & poſteà deponendorum armorum aſſiduus hortator, paciſque quibusvis conditionibus accipiendæ auctor ſemper extiterat) perceptâ tamen hac tantâ clade, quem par erat, dolorem concepit: Nam & urbis longè omnium nobiliſſima direptio & vaſtitas, & varii & graves

ves multorum clarorum virorum, ac ſibi amiciſſimorum hominum caſus, quos tempeſtas illa oppreſſerat, inprimiſque ipſius Pontificis maximi calamitas magnum illi mœrorem attulère. Non tamen angoribus ſeſe dedidit; ſed cùm Pontifici maximo, ac multis præterea amicis tali eorum tempore literas amiciſſimè & prudentiſſimè ſcriptas miſiſſet; tum ipſe doloris ſui levamentum à Deo, & ab iis ſtudiis, iiſque actionibus, quæ cùm Deo in primis gratæ, tum etiam animis ſalutares ſunt, petivit: Ad ſacrarum enim literarum ſtudia toto tum (ut aiunt) pectore incubuit; quæ poſt aliarum literarum & artium cognitionem à ſe vehementer culta, temporibus quibusdam propter occupationes remiſerat. Et quanquam maximas in re domeſtica difficultates & anguſtias poſt Urbis excidium experiretur, non potuit tamen ſibi temperare, quin pro natura & inſtituto conſuetudinis ſuæ omnes, tam veteres, quàm novos reciperet familiares, qui egentes ac nudi ad eum undique confluxerant. Nec verò legendo ſolùm, ſed commentando etiam, & ſcribendo, tum ſibi, tum aliis prodeſſe conatus eſt. Nam cùm religionem videret ſeditioſorum quorundam hominum impietate magnoperè ubique perturbatam, tuendæ ejus ſtudio incenſus, Divi Pauli ad Romanos Epiſtolam maxima religionis noſtræ Myſteria continentem, & obſcuriſſimis quæſtionibus refertam tribus libris non minùs piè, quàm ornatè & dilucidè explicavit.

Nuntius Apoſtolicus ad Helvetios.

Helvetiis, apud quos Nuncii Apoſtolici munere, mandante Clemente, functus eſt; & commiſſis ſibi populis ita præfuit, ut nullum in eos fortis & diligentis Epiſcopi munus prætermiſerit, quos quidem quanti faceret, nullà re potuit apertiùs declarare, quàm quòd eorum causâ ampliſſimi & potentiſſimi viri ſimultatem (qui eo tempore Legatus Avenionem & finitima illi loca & oppida, quæ in fide Eccleſiæ Romanæ ſunt, regebat) homo injuriis perferendis, quæ ipſi fierent, incredibili ac nimia propè patientia ſuſcipere veritus non eſt. Multas enim Eccleſiæ ſuæ injurias inferri, multa tum à Legato, tum ab ejus Magiſtratibus ac miniſtris iniquè decerni atque agi, pro munere ac pro perſona, quam ſuſtinebat, minimè ſibi ferendum exiſtimavit. Ac primò quidem illum ab eis inſtitutis hortando, & amicè ſæpiùs monendo deterrere conatus eſt; ſed cùm nihil hac ratione proficeret, cúmque ejus quamquam abſentis, Romæ magna apud Clementem Pont. Max. eſſet authoritas, brevi tempore perfecit, ut Legatus ſeſe colligeret, & eos, quibus præerat populos magna in poſterum æquitate & diligentia regeret. Qua in re Sadoleti officium ac pietatem potiùs is adeò aliquantò poſt amavit, ut non modò cum eo in gratiam redierit, ſed ex eo tempore illum & vereri maximè, & patrem etiam appellare ſolitus fuerit.

Judæorum in ſimplices Chriſtianos doli.

Recreatis hac ejus actione Carpentoractenſibus, & reliquis illis populis, altera ab eo actio non minùs pia, nec minùs illis grata ac ſalutaris ſuſcepta eſt. Maxima jam diu Hebræorum multitudo apud eos conſederat: ij Chriſtianos homines imperitos & incallidos circumvenire, & quibus pecunias credidiſſent, eos fœnoris gravitate, & renovandis multiplicandiſque uſuris, ad extremum fortunis omnibus evertere ſolebant. Eorum quoque avaritiam & fraudes, ſuſcepta

ptâ miſerorum causâ, eáque diligenter apud Pontificem Maximum, & Magiſtratus Urbanos per literas & procuratores actâ, magna ex parte repreſſit tandem, atque coërcuit. Quin etiam orationem in eos pro Chriſtianis compoſuit, & eam quidem omnium, quæ ab eo ſcriptæ ſunt diſertiſſimam. Alia prætereà multa variis temporibus in Carpentoractenſes, & rem eorum publicam tum officia tum beneficia contulit, quibus planè declaravit, nunquam ullum cuiquam chariorem fuiſſe, quàm ipſi fuerit univerſa ſua Eccleſia.

Ejus Zelus animarum. Uſu ſæpiſſimè venit, ut illi aut Pontifici Maximo, aut Gallorum Regi aut ijs, qui plurimum apud eos poterant, commendandi fuerint; non dici poteſt, qua ſolicitudine id egerit? prorſus, ut multò vehementiùs, quàm ſi ipſius ageretur res, laborare eorum cauſa videretur. Eorum liberi parùm idoneis anteà doctoribus uſi fuerant: hoc quoque ad officium ſuum pertinere exiſtimans, ut illi optimis & moribus, & diſciplinis imbuerentur, curavit ut doctores ſemper egregii ad eos inſtituendos conducerentur, quibus ipſo, quò diligentiùs officio fungerentur, præter eam mercedem, quæ eis ex publico ærario dabatur, non exiguam pecuniam de proprio contulit. In eo verò longè Maximam curam ac diligentiam adhibuit, ut turbulentis ijs temporibus Eccleſiam ſuam in fide, & ſana erga Deum religione contineret. Itaque ſi quos in errorem impulſos à recto itinere declinaſſe cognoverat, paternis eos admonitionibus in viam reducere ſatagebat. Si cujuſpiam concionatoris fides, & diſciplina illi ſuſpecta erat, is ne quem aut publicis concionibus, aut privatis diſputationibus corrumpere poſſet, providebat. Denique ejuſmodi concionandi munus illis mandabat, quorum pietas explorata ipſi eſſet & cognita; quos ipſos etiam ad cautelam attentè audiebat. Non continebat tamen illos homines in officio tantopere hæc ejus diligentia, quàm ipſius innocentia, liberalitas, continentia. Non modò enim neminem ullà unquam affecit injuria, ſed multorum ipſe injurias ita pertulit, ut eos patientià & lenitate ſua ad extremum ſibi amiciſſimos reddiderit. Duriore annonà, magnum hominum egentium numerum alebat: patebat ejus domus ſemper pupillis, viduis, peregrinis, inopibus puellis, quarum pudori & neceſſitati, incredibili vigilantia & charitate conſulebat. In alios præthereà honeſtos ac pios ſumptus vectigalia ſua ſic ſolebat impendere, ut vertente anno par ratio eſſet accepti, & expenſi: neque enim quidquam tantopere deteſtari ſolitus erat, quàm in Sacerdotibus ſtudium congerendæ & coäcervandæ pecuniæ. Erant ei omninò modica, vel exigua potiùs vectigalia; ſed frugalitate & temperantia in victu, cultúque domeſtico id aſſequebatur, ut ejus liberalitati ſufficerent. Hoc ejus vitæ genere, hiſque officiis fiebat, ut illi eum populi ineffabili pietate & cultu proſequerentur, planéque honeſtiſſimo *parentis omnium* titulo exornarent.

Redit Romã Sadoletus. Interim mortuo ſub annum 1534. Clemente VII. cùm Paulus ei Tertius ſucceſſiſſet; hujus quoque Pontificis accerſitu Romam Sadoletus redire coäctus eſt. Etenim is ſui Pontificatûs initio ſpem atque expectationem omnium mirabiliter erexit: oſtendit enim ſibi

in

in animo eſſe, novis legibus ſolutam Sacerdotum diſciplinam aſtringere, & ſublatis eis, quæ à ſuperioribus Pontificibus Romanis inſtituta, minùs probarentur, ſanctiorem gerendi ſummi Pontificatûs rationem inſtituere. Ejus rei perficiendæ causâ è longinquis locis accerſivit, quos doctrinæ, integritatis, & prudentiæ maximam opinionem habere intelligebat; ut cum eis, cúmque alijs prætereà quibusdam, quos ex ampliſſimo Ordine adhibiturus erat, tantarum rerum conſilia communicaret, eorúmque monitu ea, quæ aut abroganda eſſent, aut ſancienda, cognoſceret. Hi autem qui accerſiti ſunt, omninò ſex fuêre, inter quos primo loco eminebat Jacobus Sadoletus, qui tam gravem ob cauſam Pontificis maximi literis evocatus paruit ei, ut debuit. Agitata ea res fuit complures dies, Sadoleto & reliquis graviſſimis viris nihil earum rerum obticentibus, quæ ad ſedandam Sacerdotum, in primiſque ſummi illius Sacerdotii invidiam pertinere videbantur. Quo quidem tempore Sadoletus etiam eis de rebus aliquot inſignes orationes ſcripſit, quibus Pontificis Maximi animum ad rem tam præclaram, támque rei publicæ ſalutarem perficiendam acriùs incenderet.

Verùm cùm tota res poſteà ob multas & magnas difficultates & impedimenta, quæ objici videbantur, vel refrixiſſet, vel dilata in opportunius tempus fuiſſet, Sadoletus non ampliùs Romæ ſibi terendum tempus exiſtimans, de reditu cogitabat; cùm repentè unà cum quibusdam optimis & præſtantiſſimis viris in Senatum Romanæ Eccleſiæ à Pontifice Maximo, cunctis illius ordinis ſuffragiis, magnâ bonorum omnium lætitiâ, & gratulatione delectus eſt die 20. Decembris anno ſalutis 1536. Titulum primò Presbyteri Cardinalis S. Calliſti, poſteà S. Balbinæ, demùm S. Petri ad vincula, aliàs Eudoxiæ diverſis temporibus obtinuit. Venetorum Reſpublica miſſo legato ampliſſimam Vaticanæ purpuræ dignitatem, felicem illi precata eſt: quod à Mutinenſibus quoque præſtitum alii affirmant.

Fit Cardinalis.

Accepta purpurâ, doluit Jacobus, doloremque ſuum teſtatus eſt pluribus epiſtolis; tum quòd ſe tanto honore indignum profiteretur, tum etiam quòd illam ipſam dignitatem, novam & gravem ſervitutem appellaret. Unde in Epiſtolarum libri decimi unâ ita ſcribit: *In honore Cardinalitio non tantoperè delector, qui etſi magnus & expetendus omnibus videtur, mihi tamen boni multò plùs abſtulit, quàm dedit. Abſtulit enim otium, quietem, libertatem; alia quædam reddidit, quæ nequaquam cum illa felicitate prioris vitæ, meo quidem judicio, erunt comparanda. Sed quoniam oppreſſi ſubito optimi Pontificis beneficio, ſpatii ad conſulendum ac deliberandum nihil habuimus, pareamus ſanè Deo, qui nos huic oneri ſubjectos eſſe voluit.*

Quid ſenſerit de Cardinalatu.

Tum Jacobus purpuratus Carpentoractem ſpectans, & ad Eccleſiam ſuam redire paratus, cùm priſtinam vitæ ſuæ rationem ex eâ dignitatis amplificatione obturbatum iri intelligeret, cum honorem recuſare in animo habuit; jámque hac de re Epiſtolam compoſuerat, quam ad Pontificem maximum transmittere cogitabat: ſed cùm in eo accipiendo honore amicorum conſilio, auctoritatique ceſſiſſet, ita in republica verſatus eſt, ut nihil præter Eccleſiæ Romanæ commodum, & ſedis Apoſtolicæ dignitatem propoſitum

Cogitat Purpuram deponere.

unquam habuerit, ac ſententiam ſuam eâ, qua decuit, libertate & conſtantiâ ſemper dixerit. Qua quidem ſacerdotali libertate in dicendo ſic uti ſolebat, ut neminem eâ, jure poſſet offendere: leniebat enim illam ejuſmodi orationis modeſtiâ, quæ cogebat eos ipſos, quibus adverſabatur, in optimâ partem ea, quæ is dixiſſet, accipere. Sed ut amicitiæ & gratiæ nihil dabat, cùm id fieri ejus fides minimè pateretur, ita cùm è re publica eſſe cenſebat, quempiam in ampliſſimum ordinem adſciſci; aut alio quopiam ornamento atque honore affici, cupidiſſimè ei, ac ſtudioſiſſimè favebat. Itaque complures egregios, & virtute & ingenio præſtantes viros, quò in ſenatum legerentur, aut aliis Sacerdotiis ornarentur, Pontifici maximo partim coram, partim abſens per literas commendavit; idque illis ſæpè inſcientibus: non enim hoc ambitione adductus faciebat, ſed ſtudio reipublicæ.

Ejus officia in quosdam Germaniæ Principes. Nec verò id ſilendum eſt de illis officiis, quæ in quoſdam Germaniæ Principes, ipſorum quidem etiam, ſed multò magis reipublicæ, & communis religionis cauſâ vir Deo addictus contulit. Semper enim illâ, tot Germaniæ populorum & Principum defectione, Eccleſiæ ut luctuoſâ, ſic ipſis peſtiferâ graviſſimè indoluit; ſemper ut ij, qui & poterant, & debebant, tanto illi vulneri mederentur, optavit. Sed cùm nihil ſuâ ſedulitate iis, qui ab Eccleſia, & Romano Pontifice penitùs alienati erant, prodeſſe poſſet, enixè operam dedit, ut eos ſaltem, qui ſua ſponte in vera religione permanſerant, & ſedi Apoſtolicæ amici erant, officiis ſuis aliquanto etiam amiciores & firmiores redderet. Itaque Georgium in primis, & Guillelmum, hunc Bavariæ, illum Saxoniæ Ducem omni ſuo ſtudio, officióque complexus eſt: quæcunque ab eo proficiſci potuerunt ad illos ornandos, & cohoneſtandos profecta ſunt; in eorum negotiis, de quibus cum Pontifice Maximo agendum eſſet; eorum Procuratores & Legatos operâ, conſilio, authoritate ſuâ ſemper adjuvit: ipſius porro officia adeò grata illis fuerunt, ut & amiciſſimè ei ſcribere ſoliti fuerint & gratias agere; & Procuratoribus ſuis, ut ejus potiſſimùm operâ, conſilio, & ductu uterentur, præſcribere.

In morbum incidit. In graviſſimum poſteà morbum incidit, ex quo nondum planè ſe ſe confirmaverat, cùm proficiſcentem Paulum Pont. Maximum ad reconciliandos Carolum V. Imp. & Franciſcum I. Galliæ Regem, grave inter ſe & diuturnum bellum gerentes, ſecutus eſt: quo in itinere cùm Placentiam veniſſet, recrudeſcente morbo, de novo iterum ægrotavit. Ibi cùm aliquot dies curandi ſui cauſâ ſubſtitiſſet, ut primùm convaleſcere cœpit, feſtinans properánſque optatiſſimæ illi de pace actioni intereſſe, itineri ſe commiſit, neque deſtitit, quo uſque Nicæam, ubi conventuri Principes erant, perveniret. Tum verò tempus illud ratus eſſe, quo bonos omnes pacem urgere oporteret, uti ea fieret, pro ſua parte vehementer annіſus eſt. Deinde cùm ea minimè convenire potuiſſet, pactis Pontificis Maximi operâ decem annorum induciis, cùm Pontifex Romam reverteretur, ipſe conceſſu ejus Carpentoractem, reficiendi & confirmandi ſui, ac reviſendæ Eccleſiæ cauſâ ſe recepit.

Com-

Commoratus ibi eſt, ut rem familiarem planè conſtitueret, aliquantò diutiùs, quàm ſe facturum oſtenderet, ne tamen interea operà ſuà Reipublicæ deeſſe videretur, Opus præclarum ſanè, & Reipublicæ temporibus aptum aggreſſus eſt, *de extructione Catholica* (ita enim inſcribebat) *Eccleſiæ*: Quod opus Joanni Salviato collegæ ſuo deſponderat, cùm propter veterem eorum inter ſe neceſſitudinem, tum ob excellentem ejus viri in ſacris literis, & cæteris diſciplinis, quæ magno viro dignæ ſunt, ſcientiam. Verùm propter itinera & occupationes, quæ illum alio ex aliis poſteà impeditum tenuerunt, nec tres, quos jam confecerat ejus operis libros, perpolire, nec quartum, quem illi tanquam faſtigium addere in animo habebat, inſtituere potuit. Revocatus enim Romam, vixdum ibi conſtiterat, cùm renovatô quibuſdam de cauſis inter Carolum & Franciſcum bellô, & ob eorum diſcordiam republicâ Chriſtianâ iterùm in maximum diſcrimen adductâ (quippe cùm Turcicum bellum impendere videretur) Paulus Pontifex Max. per Legatos cum utroque eorum de pace agendum eſſe exiſtimavit. Itaque delectus ipſe eſt, qui Legatus ad Galliæ Regem iret, qui quamquam affecta jam ætate eſſet, tamen nullum pro Republica laborem aut periculum recuſans, legationem eam ſuſcepit, habitàque diligentià, quantam maximam ferre ſenile corpus poterat, maturè in Galliam pervenit. Talis viri auctoritate Regem permotum eſſe, res poſteà declaravit: Nam cùm ei Sadoletus Pontificis Maximi mandata ac monita expoſuiſſet, poſt aliquot congreſſus, animum ejus quamquàm armati, & viribus ſuis fidentis ad pacem flexit. Itaque ex magna deſperatione concordiæ ſubitò in ſpem compoſitionis ventum erat, ſi modò alterius Legati, qui in Hiſpaniam ad Carolum miſſus fuerat, felicior fuiſſet tractatio. Non eſt autem ſingularis ejus abſtinentia omittenda in ea legatione: Nam cùm Legatorum, qui à Romanis Pontificibus mitti ſolent, quamdiù extra Urbem ſunt, varia & multiplex ſit poteſtas, & eam ob cauſam facultatem habeant magnæ conficiendæ pecuniæ, eà tamen poteſtate ipſe ad quæſtum abuti minimè ſuſtinuit, neque niſi gravi ex cauſa uſus eſt, ac ne comites quidem ſuos quicquam præter mercedem pro ſcriptura, aut hujuſmodi quapiam opera debitā, quam ipſā etiam imminuit, accipere paſſus eſt. Ut à Rege autem diſceſſit, Carpentoractem venit, quò reliquam ibi hyemem maneret; ſéque ex aſſiduis laboribus reficeret: id enim ei Pontifex, ætati hominis & valetudini conſulens, permiſerat. Hoc quoque Sadoleti integritatis exemplum ſit, quòd cùm extremo legationis tempore integri menſis ſumptum accepiſſet, atque ante exactum menſem Carpentoractem perveniſſet, decem dierum ſumptum (tot enim dies reliqui fuerant) referri juſſit ad quæſtorem Pontificis Maximi, quamquam diſſuadentibus amicis, & nimiam ejus Religionem incuſantibus. Eodem tempore clientes domeſticos, quorum opera ſtrenua & fideli in legatione uſus fuerat, alium alio præmio, & quidem ſupra facultates ſuas remuneratus eſt.

Legatur ad Galliæ Regem.

Inſequenti æſtate in Italiam non ſine maximo Carpentoractenſium dolore diſceſſit: eò cùm veniſſet, interfuit colloquio Pauli

Intereſt colloquio Pauli Pontificis, ac Caroli Imp.

Pontificis, & Caroli Imperatoris, qui in agro Parmenſi congreſſi ſunt. Iter tum ex Hiſpania in Germaniam Carolus habebat: Oblata ea occaſione Sadoletus magnorum laborum, quos in legatione pertulerat, fructum captum iri à ſe exiſtimavit, ſi illum quoque ad pacem hortatus eſſet; redierat enim ex legatione Gallica, & animum Regis ad concordiam propenſum cognoverat, vel ipſe potiùs effecerat. Verùm adeò Carolus dolore iràque exarſerat, quòd à Rege Galliæ contra fidem datam bellum renovatum fuiſſet, ut neque accurata Sadoleti oratio, neque ipſius Pontificis ſacra auctoritas quicquam profecerint. Is tamen poſteà, lenitâ videlicet irâ, poſt victum & in deditionem acceptum Sicambrorum Ducem (qui Regis partes ſecutus fuerat) & expugnata nonnulla Galliæ oppida, pacem cum eo Rege fecit. Qua ex re Sadoletus tantùm lætitiæ ac voluptatis cepit, ut Deo bonorum omnium authori ab Eccleſia ſua meritum continuò honorem haberi juſſerit; & ſcriptam ipſe orationem paulò pòſt ad Carolum miſerit, per quam illius ſapientiâ & moderatione animi laudatâ gratias ei egit ſuo, & Chriſtianorum omnium nomine; & ad ea, quæ pro Religione & concordia, ac libertate Chriſtiani nominis agenda reſtabant, eum accendere, atque incitare conatus eſt, cujus optatis magna jam ex parte optimi & fortiſſimi Imperatoris virtus pietáſque reſpondit. Fuit enim hic vir religioſiſſimus incredibili adeò in rempublicam Chriſtianam ſtudio, ut qui pro diuturno contubernio ſenſus ejus ſatis cognitos & perſpectos habuit, hoc de eo affirmare non dubitaverit: *Plus illum doloris ſemper ex malis hauſiſſe communibus; contráque ex publicis commodis plus gaudii, quàm rebus ſuis, vel ſecundis lætatus ſit; vel adverſis contriſtatus.*

Ejus imago animi.

Idem moribus fuit facillimis, animo aperto, candido, & ſimplici; naturà verò ad iracundiam proclivior, cujus tamen comprimendæ aſſidua meditatione tantùm profecerat, ut lentus potiùs eſſe videretur; ac ſi quando paulò eſſet commotior, tum maximè ſedata voce & oratione uteretur. Amicitias ſumma cum fide, & quibuscunque potuit officiis, coluit: familiam ſuam ea charitate eſt proſecutus, ut cùm de ſuis minimùm, de illius commodis plurimùm laboraret. Patrem juvenis, matrem ſenex ferè octogenariam amiſit; ambos quoad vixerunt, ſum̃a pietate dilexit & veneratus eſt: Fratribus, qui ei plures fuerunt, partem ſuam primò paternæ hæreditatis donavit, poſt aliis quoque haud ſpernendis beneficiis affecit. Adjutor ad regendam Carpentoractenſem Eccleſiam, cùm jam ſenex in occaſu vitæ conſtitutus eſſet, ut ſibi Paulus Sadoletus patruelis filius daretur, à Pontifice impetravit; ídque non tam propinquitati à ſe datum dicere ſolitus eſt, quàm adoleſcentis ingenio & virtuti. In literarum ſtudiis ſummâ induſtriâ verſatus eſt: lucubrare Autumno ineunte benè manè incipiebat; hyeme verò multò etiam maturiùs: id tempus gravioribus ſtudiis, aut ſcriptioni dabat; quod ſupererat temporis, id totum vel orationi, vel publicis negotiis tribuebat.

Hactenus ea, quæ de ejus vita memoriæ prodenda eſſe viſa ſunt, ſcripſimus, nunc de pio ejus obitu pauca referemus, qui quidem

dem vitæ ejus innocentiſſimè transactæ planè conſentaneus fuit. Habitare Tranſtyberim cœperat in ædibus Divæ Mariæ Templo adjunctis: Ibi Autumni principio in febrem incidit, quæ levis primò ac propè contemnenda eſſe videbatur; ſed cùm nunquam, etſi pharmacis oppugnata, ſtatione cederet, ipſe ſenſim deficere, morbus ingraveſcere cœpit. Tum is nihil cunctatus, accerſiri Sacerdotem juſſit: eo adhibito, ritè omnia, quæ ex more Chriſtiano ad expiandum animum, Deúmque placandum inſtituta ſunt, ſervavit. Re quidem divinâ coram eo factâ, antequam ſacrum illud & ſalutare ferculum acciperet, cùm Chriſtum Deum ac conſervatorem noſtrum à ſuis ſublevatus venerari, & ſupplici quadam oratione affari cœpiſſet, tantam ſubitò lacrymarum vim profudit, ut eam precationem præ fletu ac ſingultibus abſolvere vix potuerit. Paſtus Angelico pane, unctúſque ad luctam, cùm vires deficerent, lecto reſedit; ac ſupremis vocibus Paulo Sadoleto, qui ei ſumma cum pietate aſſiſtebat, Eccleſiam ſuam commendavit; paulóque pòſt defixo in Chriſti imaginem vultu, (bonorum omnium mœrore) piiſſimam animam Deo reddidit Romæ die decimo octavo Octobris anno ſalutis 1547. ætatis 70. ſepultus ſine ulla funeris pompâ, juxta præſcriptum ſuum, in Eſquiliis cum ſequenti epitaphio, à nepotibus inſcripto.

Moritur piiſſimè.

D. O. M.

Ejus epitaphium.

JACOBO SADOLETO EPISCOPO CARPENTORACTENSI
S. R. E. CARDINALI PRESBYTERO:
Viro morum gravitate, prudentiâ, & vitæ integritate
præſtantiſſimo:
Doctrina & eloquentia, cum iis, quos mirata eſt antiquitas,
comparando:
PAULUS SADOLETUS EPISCOPUS CARPENTORACTIS, ET CAMILLUS SADOLETUS,
Fratrum filii mæſtiſſimi, multis cum lachrymis
Patruo benè merenti pro tempore poſuerunt
Vixit annos LXX. menſes III. dies VI.

Scriptorum aliqui in ea ſunt ſententia, Jacobum poſtremum obiiſſe diem non ſine dati veneni ſuſpicione; cauſam tamen tacent, quia ignorant. Alii illam ſomniant, quàm prudentiores uti à veritate alienam ſine ſcrupulo rejiciunt; ſcribunt enim, properata morte Jacobum occubuiſſe, quia familiaritatem inventus eſt habuiſſe cum iis, qui à Romana Religione diſcordabant. At hominis dignitatem in rempublicam Chriſtianam ſtudioſiſſimi violari, imminui, offendíque iniquè patior; virum hunc maledictis onerare, atque infidelitatis damnare, qui nemini probitate ceſſit, bonitatéque inter omnes ſemper excelluit, turpiſſimum eſſe judico. Scripſit ille quidem, & humaniſſimè ad Lutheranorum aliquos, ut illos ad Chriſti gregem, & ad Eccleſiæ Romanæ unionem reduceret, ut teſtatur ipſemet his verbis: *Alterum ego cùm experiri conatus ſim, lite-*

Error illorum, qui putant, veneno ſublatum.

literáſque ad eorum nonnullos dederim humanè, ac ſatis etiam honorificè ſcriptas, ſentio quàm malè ſim à nonnullis exceptus, qui me aut ſcripſiſſe ad hæreticos homines, aut illo modo ſcripſiſſe arguunt, ac reprehendunt. In quo ego ſi conſilio lapſus ſum, ſtudio certè, & pietate erga Deum non ſum lapſus; quid enim aliud ego quæſivi, quàm dum honorificè & comiter ad illos ſcribo, ut ipſi quoque ad parem moderationem, & quandam etiam benevolentiam mei inflecterent ſe, atque adducerentur; quod ſi eſſem adeptus, ſperavi majora me multò, & commodiora ad ſpem concordiæ & rationem publicæ utilitatis eſſe facturum. Pari ratione à naſutiori quodam reprehenſus, quod hæretico cuidam (is erat Joannes Æcolampadius) non humaniùs modò, ſed humiliùs etiam, quàm dignitas pateretur, ſcripſiſſet.; quod volens ac ſciens fecerat, ut illum Chriſto lucrifaceret, pulchrè omninò reſpondit. *Ego apud homines gravitatem conſervo; in cauſa Dei depono: Siquidem & David ante Arcam DEI pietatis memor fuit, non dignitatis.* Exhibuit námque ſe, juxta Apoſtoli monitum, perfecti Præſulis exemplar, omnibus omnia factus, ut omnes Chriſto lucrifaceret. Qua in re, cùm ſapientibus & inſipientibus debitores ſimus, nemo jure reprehendi poteſt aut debet. Sed miſſis his cavillationibus, quæ prudentibus non probantur, ad enarranda ingenii ejus monumenta accingamur.

Ejus ſcripta. Scripſit de Pueris rectè ac liberaliter inſtituendis.

De laudibus Philoſophiæ lib. 2.

Philoſophicas conſolationes & meditationes in adverſis.

In Epiſtolam ad Romanos lib. 3.

Enarrationes in aliquot Pſalmos, præſertim 50. & 93.

De Peccato Originali.

De Purgatorio.

De Tranquillitate vitæ.

De Eccleſiæ Catholicæ ædificatione, ejusdémque Defenſione.

De Sacramentis contra Lutherum.

Orationem contra eundem Lutherum, ejúſque ſequaces.

De Hungariæ Regno à Turcis oppreſſo.

De Bello Turcis inferendo ad Franciſcum I. Galliæ Regem.

Homilia de obitu Friderici Fregoſii Cardinalis.

Librum Poëmatum maxima parte piorum & ſacrorum.

Epiſtolarum libros ſexdecim: & ad Paulum Sadoletum librum unum.

Orationem ad Carolum V. gratulatoriam de pace.

Epiſtolam item paræneticam ad Gebennenſes, qua eos hortatur, ut dimiſſis Novatoribus, redeant ad Eccleſiæ Catholicæ unitatem, & Romani Pontificis obedientiam.

Nonnullas etiam Parænesſes ad Eraſmum de vitandis novitatibus.

Eum celebrant Cæſar Capacius in elogiis. Hieronymus Platus de Cardinalatu. Antonius Poſſevius in apparatu ſacro. Sixtus Senenſis in Bibliotheca ſancta. Henricus Albi in elog. Cardin. Thuanus in Hiſt. ſui temp. Petrus Bembus in epiſtolis. Antonius Florebellus in Apulia. Andreas Sauſſay de Script. Eccleſiaſt. Morerius in Dict. Hiſt. Hoffmannus in Lexico & alii multi.

ANNO

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

RODULPHO PIO S.R.E. CARDINALE.

RODULPHUS Pius, Italus, Leonelli Carporum Comitis fili-
us, anno noſtræ ſalutis 1500. Sexto Nonas Maij in lucem e- XLVII.
ditus eſt ex nobili Pia familia, quæ in Carpenſibus, Meldula- *Rodulphus Pius quis?*
nis, Sarſinenſibus Italiæ populis per multos annos dominata
eſt. Hic quamvis natu major propagationi familiæ deſtinatus eſſet,
Eccleſiaſticæ tamen militiæ caſtra ſecutus, Deo à puero ſe devovit,
tantáque virtutis ab ineunte ætate ſigna dedit, ut ex primis illis ve-
luti ignibus, fauſtiſque initiis, ingentis cujusdam pietatis flammam,
progreſſu temporis inde erupturam, nemo non portenderet. Emen-
ſis itaque feliciter Patavii Philoſophiæ ac Theologiæ ſtudiis, vitæ
integritate jam percelebris, ac bonarum literarum ſupellectili in-
ſtructiſſimus Romam petiit Clemente VII. ad clavum Eccleſiæ ſe-
dente: à quo tum in gratiam Leonelli parentis de Medicea familia
optimè meriti; tum ob proprias, & egregias perſonæ ſuæ dotes Fa-
ventino Epiſcopatu donatus eſt anno 1528. ac ſeptennio pòſt, cùm
operam ſuam, fidem, integritatem, atque prudentiam, non ſolùm in
Epiſcopali munere, quo præclarè perfunctus; ſed in aliis etiam
Romanæ Curiæ officiis, quibus adhibitus eſt, Clementi VII. cumula-
tiſſimè probaſſet, in Galliam ad Franciſcum I. Regem conciliandæ *Eligitur ab-*
pacis cauſa miſſus eſt. Qua in legatione, cùm Reipublicæ Chriſtianæ *ſens in Car-*
maximè utilis cenſeretur, à Paulo III. qui Clementi ſucceſſit, confir- *dinalem.*
matus, ac triennio pòſt ab eodem in numerum Cardinalium abſens
relatus, titulo Presbyteri S. Pudentianæ primùm; mox S. Priſcæ, dein-
de S. Clementis; demum S. Mariæ Tranſtyberim ornatus eſt.

Hic Franciſco Regi Galliarum licèt gratiſſimus eſſet, non pro- *Angelus Pa-*
pterea Carolo Cæſari Franciſci Regis æmulo inviſus extitit. Unde *cis.*
ad eundem Carolum bis tanquam pacis Angelus miſſus, bellum Par-
menſe, quo tota Inſubria, imò & Italia conturbabatur, utcunque re-
ſtinxit. Paulo III. ſummo Pontifice Româ abſente, urbis præfecturæ
admotus, tanta æquitate, juſtitia, & authoritate rempublicam mo-
deratus eſt, ut magni Cardinalis, ac æternâ memoriâ digni nomen,
apud Romanos conſecutus fuerit. Exinde Anconitanis & Picenti-
bus Legatus datus, pari prudentia ac moderatione apud eos floruit.
Quin & immortalem ſui memoriam (ut refert Oldoinus in vita) ad
poſteros transmiſit, quando Legati partes agens, Anconæ portum
propugnaculis munivit; & conſtitutiones illas, quas ab Ægidio
Cardinale Albernotio pridem latas & ſcriptas, *Ægidianas* vocant
(uti libro 2. Purpuræ Doctæ num. 99. indicavimus) purgavit &
auxit, atque ad illud tempus, ſummo reipublicæ emolumento, ac-
commodavit.

Patronus conſtituitur Ord. Franc. & Soc. Jeſu.

Cæterùm bis in Urbe Romana, ejúſque diſtrictu, mandante Paulo III. Apoſtolica legatione functus eſt. Ejusdémque Pauli imperio, Ordinis Franciſcani, & Societatis Jesu patrocinium demandatum habuit. Ædis verò Lauretanæ poſt Cardinalis Contareni obitum Protector conſtitutus, cùm minorem in ea Sacerdotum numerum animadverteret, quàm & aſſiduus advenarum concurſus, & loci ſanctitas poſtularet, de collocandis in eà patribus Societatis Jesu, fundandóque Collegio agere cœpit; ac re cum Ignatio primùm; deinde cum aliquot è primariis Cardinalibus, & ad extremum cum ipſo Pontifice maximo communicatà, adeò eſt probata ejus ſententia Pontifici, ut illo præcipiente S. Ignatius è veſtigio, ut refert Orlandinus, quatuordecim Sacerdotes eò mitti juſſerit, qui peregrinorum confeſſionibus audiendis ſedulam aſſiduámque navarent operam. Cujus rei utilitatem & beneficium Rodulphi pietati Societas Jesu debet, qui ſacræ hujusce coloniæ illùc deducendæ Pontifici primus author & ſuaſor extitit. Imò cùm Robertus Croyus Cameracenſis Præſul in Diœceſi ſua ejusdem Societatis homines à divini verbi prædicatione, & ſacrorum adminiſtratione prohibuiſſet, Rodulphus Societatis Jesu Patronus commendatitias literas Apoſtolico Nuncio ſcripſit, ut medio Carolo Imperatore, Bruxellis tunc temporis degente, Epiſcopum induceret ad edictum illud, quod in Patres publicaverat, delendum. Quare meritò Jacobus Lainius primus à S. Ignatio Societatis Jesu Generalis in paterna Cardinalis providentia plurimùm conquievit; ſeque illi cum tota ſua Societate adverſus malevolos tuendos tradidit, ut patet ex ejusdem Lainii inſigni epiſtola ad ipſum Rodulphum Protectorem ſcripta; quam refert in actis Rodulphi, Auguſtinus Oldoinus ejusdem Inſtituti Sacerdos.

Felicem Perettum, poſtea Papam ſub nomine Sixti V. pro Theologo domeſtico habet.

Cùm verò idem Rodulphus totius etiam Franciſcani Ordinis, ut diximus, patrocinium ſuſcepiſſet, Felicem Perettum ejusdem Ordinis profeſſorem (qui poſteà ſub annum 1585. in Beati Petri Cathedra ſub nomine Sixti V. ſedit) ex humili ſorte, ſed ad magna natum, pro Theologo familiari domi ſuæ habuit; illum Inquiſitorem hæreticæ pravitatis factum Venetias miſit, atque ad honores monaſticos, Epiſcopalis gradûs eminentiam provexit; unde Cardinalis primùm, demum ſummus Pontifex evaſit. Religioſos pariter viros, Capucinos dictos, paterno ſinu excepit & fovit; eorúmque inſtitutum in ipſo enaſcentis familiæ primordio, apud Pontificem, donec approbatum eſt, protexit; & indefeſſà curà atque ſolicitudine à variis perſecutionum procellis tutatus eſt.

A Carolo V. omnium Regnorum ſuorũ, & Rom. Imp. Protector eligitur.

A Carolo V. Imp. omnium regnorum ſuorum, ac Romani itidem Imperii Protector electus, quoad vixit, maximà Principũ gratià hanc ſibi demandatam provinciam exercuit; quo in munere ità prudenter ſe geſſit, ut ab eodem Imperatore Carolo ad Agrigentinum Epiſcopatum promoveri; & à Philippo II. Caroli filio decem millibus aureorũ in ſingulos annos donari dignus ſit judicatus. Fuit & Eccleſiarũ regni Scotici difficillimis temporibus Protector, nec non Xenodochii S. Hieronymi Illyricorum de Urbe, & Patrimonii Legatus, quo munere dum præclarè ſungeretur, Romanæ Curiæ morum, & ſupremus rerũ

fidei,

fidei, cum quatuor aliis doctiſſimis Cardinalibus, cenſor eſt renunciatus. Quin & poſteà diverſis temporibus ob virtutis, juſtitiæ, & doctrinæ præſtantiam creatus eſt primò Epiſcopus Albanenſis; mox Tuſculanus; inde Portuenſis; ac demum Oſtienſis, & ſacri Collegii Decanus; ut nullum adeò fuerit in Romana Curia publicum munus, quod ipſe vitâ comite non geſſerit; aut ulla Eccleſiaſtica dignitas, ad quam gradatim non aſcenderit, ſolo pontificali faſtigio excepto, ad quod tamen in comitiis Pij IV. multorum ſuffragiis poſtulatus reperitur, ut auctor eſt ex Spondano Oldoinus.

Tot ergo, tantiſque virtutum & dignitatum coronis ornatus, eodem die recurrente, quo in lucem venerat, ſexto nimirum Nonas Maji, anno ſalutis 1564. mortalitatis compede ſolutus eſt. Poſt obitum conditus in Templo SS. Trinitatis juxta montem Pincium, nobile ſepulchrum habuit, quod Pius V. Pontifex Maximus, qua erat in Deum & homines pietate, illi erigendum curavit cum præclaro hoc elogio marmori inciſo. *Ejus obitus.*

QUI DORMIUNT IN TERRÆ PULVERE,
SONANTE TUBA EVIGILABUNT. *Elogium ſepulcri.*
RODULPHO PIO CARDINALI CARPENSI, PRINCIPI SENATUS,
AMPLISSIMIS ECCLESIÆ DEI MUNERIBUS SINGULARI PRUDENTIA
PERFUNCTO, JURIS ECCLESIASTICI DEFENSORI, ET SACRORUM
ORDINUM AMATORI NULLI SECUNDO, VIRO AD BENEFICENTIAM NATO,
PIUS V. PONT. MAX.
HOC AMORIS MONUMENTUM POSUIT.
ANNO SALUTIS M. D. LXVIII.
PONT. SUI III.

Fuit Rodulphus Cardinalis Pius, vitæ integritate, animi magnitudine, doctrinæ præſtantia, & rerum præclarè geſtarum luce illuſtris; quin & venerandæ antiquitatis, ut teſtatur Oldoinus, indagator ſtudioſiſſimus. Quapropter Leonelli parentis veſtigia ſecutus, ſigna, ſtatuas è marmore, aut ære conflatas, veteréſque urnas, ac cippos, aut alias inſcriptiones, Epitaphia, monumenta; nec non exquiſitæ artis picturas toto orbe conquiſitas, grandíve pretio coëmptas in ſuum Campi Martij palatium, hortóſque *Carpenſes* ab ipſo denominatos, in Quirinali ſitos miro diſtribuit ordine ad publicam utilitatem, Urbiſque ornatum. In Lauretano B. Virginis Templo, adjectiſque ædibus ad hodiernum usque diem multa illuſtria dona & monumenta hujusce Cardinalis conſpiciuntur, quæ pietate ductus Sacratæ Virgini obtulit. *Ejus Encomii effigies.*

Scripſit complures inſignes orationes. *Ejus ſcripta.*
Epiſtolas item varias.
Compoſuit etiam leges ſaluberrimas pro Clero & populo Lauretano in officio continendis.

De eo agunt Antonius Sanderus in elog. Cardin. P. Jovius in Hiſt. Ludovicus Donius d'Attichy in Hiſt. Cardin. Nicolaus Orlandinus in Hiſt. Soc. JESU. Horatius Turſelinus in Hiſt. Laur. Hippolytus Marraccius in Purpura Mariana. Aubery in vita. Franciſcus Scottus in Itiner. Ital. Ughellius in Ital. Sacr. Panvinius de Rom. Pont. & alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

HIERONYMO ALEANDRO
S.R.E. CARDINALE.

XLVIII. *Aleander quis?*

HIERONYMUS Aleander Mottenſis è Comitibus Landri prope Forum Julii in Oppido Motta anno noſtræ ſalutis 1480. die 13. Februarii natus, in parentes habuit Franciſcum Aleandrum præſtantiſſimum medicum, & Bartholomæam Bonfiliam Venetam, patricii ordinis matronam. Hieronymus divino propè ingenio præditus, literis operam navavit primùm Venetiis, deinde in Oppido Portusnaonis in Fori Julii regione; ubi (mirum dictu!) annos natus nonniſi quindecim, bonos authores publicè interpretari cœpit, accurrentibus undique tam laicis quàm Eccleſiaſticis ad audiendum juvenem Magiſtrum nondum lanugine tectum. Diſciplinis omnibus inhians, paulò pòſt à Daniele Patavino magni nominis Aſtrologo res Aſtrologicas ea felicitate ac promptitudine didicit, ut non modò coæqualibus, ſed ipſi etiam magiſtro ſummæ admirationi eſſet. Tum ad Medicam facultatem hauriendam converſus, eandem pari facilitate doctus eſt: cùm enim Græcas literas ad amuſſim calleret; & pater Græci ſermonis ignarus, ejus opera in Hippocratis & Galeni locis perpendendis uteretur, eam artem haud difficulter adeptus eſt.

Hebræum celeberrimũ, Chriſtianũ facit. Anno proximo, qui fuit Chriſti 1498. à Moyſe Perez Hebræo Legionenſi, viro in dogmate ſuo excellenti, Hebraicas literas edoceri voluit; quem, qua erat pietate, ut religioni Chriſtianæ nomen daret, lucidiſſimis rationibus adeò convicit, ut is ſacro baptiſmate initiari, ac Hieronymus de ejus nomine appellari petierit. Iis autem literis Perezio doctore adeò profecerat Aleander, ut eo ipſo anno Venetias accitus ſit, ad inſtruendum in lingua Hebraica Sebaſtianum Priulum Nicoſienſem Archiepiſcopum. Præter humaniores literas, inſatiabilémque librorum omnis generis lectionem, Philoſophiæ, ac Theologiæ ſeriò ſtuduit; & decimum nonum ætatis annum agens, coram Prætore & populo Veneto, inſtitutâ *de Angelis* *Vir doctiſſimus.* diſputatione, cum Joanne Paſeto Epirota, claro Theologo ita eruditè diſſeruit, ut omnibus admirationi eſſet, famámque excellentis Theologi tulerit. Vigeſimo ætatis anno, publico ſtipendio conductus, Tuſculanas Ciceronis Quæſtiones Venetiis nobiliſſimis auditoribus explicuit; ubi ex vehementi vocis intenſione, ruptâ in pulmonibus venâ, periculum vitæ adiit. Sed amicorum ſollicitudine præſtantiſſimos medicos adhibentium curatus eſt.

Teſtimonio Aldi Manutii Linguarum peritiâ excellit. Aldus Manutius, vir à multiplici doctrina, librîſque editis clarus, in præfatione Iliados Homeri Venetæ editionis, diſertis verbis fatetur, Hieronymum annum vigeſimum quartum nondum natum, præter Græcam, Hebraicámque linguas, quas perfectè calle-

bat,

bat, Chaldeæ tunc & Arabicæ ſedulò vacâſſe; in Latina verò adeò profeciſſe, ut Lyricorum, Sylvarum, Epigrammatum, & Jambicorum omne genus carminum, jam tum magnos eruditóſque libros; ſoluto verò ſermone Epiſtolas, Orationes, Dialogos, & alia id genus plura felici ſtylo conſcripſerit. Erat præterea, eodem teſte, Muſices, & Mathematicarum artium peritus; ſtudiúmque liberalium omnium diſciplinarum conſectatus fuerat. Nec minùs Græcas Epiſtolas, & Dialogos, Lucianum (quo ob ſermonis nitorem delectabatur) imitatus, eruditè expreſſit. Græcos verò, verſus illius venuſtatis & præſtantiæ fudit, ut Michaël Humilbergius Græcè doctiſſimus, talem eum vatem nuncupaverit, qui uni Homero cederet.

Ludovicus XII. Galliarum Rex, literatorum fautor & cultor egregius, Hieronymum, virtutis & nominis celebritate agnitum Anno ſalutis 1508. Pariſios regiis literis invitavit, ut in florentiſſima illius Urbis Academia bonas literas, quingentorum aureorum ſtipendio conſtituto, profiteretur. Id quod egregiè & ſummo omnium plauſu & utilitate præſtitit, ut Arnoldus Ferronius in vita Ludovici Regis innuit. Altero abhinc anno, qui fuit Chriſti 1509. ob egregiam navatam operam *naturalitatis*, ut aiunt, privilegio à Rege donatus, ſacris, quod jam dudum decreverat, initiatus eſt. Rector Univerſitatis, Sorbonenſium ſuffragio electus, præfuit biennio Univerſitati. Graſſante poſtmodum peſte, ne eâ corriperetur, primùm Aureliam, inde Bleſios conceſſit. Remittente lue, Pariſios iterum evocatus Præſuli Pariſienſi honeſtiſſimis ipſum conditionibus allicienti, annos minimùm duos adhæſit.

A Rege Galliæ Pariſios vocatur Literatus ut magis effulgeat.

Anno autem 1514. Erardus Marcuanus, dictus *de la Marck*, Princeps & Epiſcopus Leodienſis (cujus acta libro III. Purpuræ doctæ n. 101. deſcripſimus) Pariſienſi Antiſtite ægrè permittente Hieronymum ad ſe allectum, Secretarium & Cancellarium ſuum inſtituit, Canonicatúque in Æde Cathedrali, & Præpoſiturâ S. Joannis cohoneſtavit. Biennio elapſo, cùm Erardus Romanâ purpurâ, procurante Carolo Auſtrio, ornari cuperet, Romam Hieronymum ſuo nomine proficiſci juſſit, qui difficultates ea in re obortas, quas Rex Galliæ Erardo inimicus moverat, diſſiparet. Leo X. tunc Romanus Pontifex, Hieronymi memoriam, multiplices diſciplinas & linguas, prudentiam & probitatem demiratus, ab Erardo purpurâ à ſe donato, ut eum apud Julium Cardinalem Mediceum (qui poſteà Clemens VII. evaſit) eſſe vellet, aſſecutus eſt.

Epiſcopi Leodienſis Cancellarius fit.

Anno 1519. ipſo die 27. Julii, quo Zenobius Acciajolus è vivis exceſſerat, Bibliothecæ Vaticanæ à Leone præfectus eſt, quam præfecturam tametſi abſens in legationibus, quibus tum pro Eccleſia fungebatur, contra morem retinuit. Anno proximè ſecuto, ob hæreſim à Luthero Apoſtata in Germania diſſeminatam, turbáſque inde exortas, à Leone Legatus in Germaniam miſſus: ubi quamvis ſtrenuè pro Eccleſia Dei adversùs hæreſim pugnâſſet, cùm tamen res armis potiùs quàm ratione ageretur, Luthero & aſſeclis nihil ſanè admittentibus, quin & necem Legato machinantibus, re infecta Romam repetiit. Leone mortuo, Hadrianus VI. Succeſſor

eundem magno in pretio habuit, mirificéque dilexit; cui aliquando coram Patribus dixit: daturum ſe operam, ut homines, quanti ejus eſſent apud ſedem Apoſtolicam merita, palàm agnoſcerent; ſtatimque canonicatum & Præpoſituram in Valentina Eccleſia, quorum annui redditus ſexcentorum aureorum erant, in eum contulit. Eo tempore, cùm Theophilus Alexandrinus Patriarcha literas ad Hadrianum Pontificem dediſſet, quibus Apoſtolicæ Sedi ſe profitebatur obnoxium, eíque in omnibus canonicam obedientiam, & ſolemne obſequium ultrò deferebat, ipſúmque caput Eccleſiæ, ac verum Chriſti in terris Vicarium agnoſcebat, Hieronymus eas literas, ut in ſacro Senatu ab omnibus intelligerentur, ex Græco in Latinum ſermonem tranſtulit, atque unà cum interpretatione in conſeſſu Patrum clara voce prælegit.

Præpoſitus Valentinæ Eccleſiæ.

Surrepto è vivis Hadriano, mox ut Clemens VII. Romanum Solium conſcendit, Hieronymi merita præmiaturus, cum anno ſalutis 1524. Archiepiſcopum Brunduſinum & Oritanum, annuente Cæſare, creavit; nec multò pòſt Internuncium Apoſtolicum apud Franciſcum Primum Gallorum Regem inſtitutum Româ dimiſit. Ea legatio ob infauſtam Regis captivitatem Hieronymo exitialis fuit, nam & ipſe cum Rege ab Hiſpanis captus, maléque habitus atque abductus eſt. Cæſar præſtantiſſimi viri ſortem miſeratus, eundem muneribus & libertate donatum Romam remiſit, ubi impetratâ à Pontifice veniâ, aliquantulùm reſpiraturus, ad Eccleſiam Brunduſinam ſe recepit. Tranſacto biennio iterum Romam à Clemente accitus, rurſus in Germaniam Legatus proficiſci eſt juſſus; ubi cùm nihil ipſi cum hæreticis ſalutaria quæque reſpuentibus conveniret, abrupta cum indignatione legatione, Clementis juſſu ad Venetos Internuncius pontificius ivit, cujus in munere operam & Venetus Senatus, & Pontifex probarunt. Venetiis hæſit uſque ad Maij dimidium anni 1534. quo anno Paulus III. extincto Clemente, Pontifex ſalutatus, Romam acceſitum publicis negotiis præfecit; ac biennio pòſt de eo in ſacrum Senatum legendo conſilia cum Patribus agitavit. Hic rumor cùm in publicum promanaſſet, mox inſurgentes æmuli quidam Paulo ea intentione occupato inſuſurarunt; Hieronymi promotionem tum Ferdinandum Regem Romanorum, tum alios Germaniæ Principes ægrè laturos quòd is in Germania conſtitutus in Lutherum ac Lutheranos nimis acris fuiſſet; quin & concordiam, quæ tunc agitabatur, magno reipublicæ incommodo impediri poſſe. Hinc factum eſt, ut Paulus falſis delationibus circumventus, decreta promotione & declaratione ſuperſederit. Id quod ſummam moleſtiam viris bonis, Eccleſiæ commodum ſpectantibus attulit; præcipuè verò Cardinali Sadoleto, qui rei indignitate commotus, hiſce literis apud Paulum conqueſtus eſt.

Archiepiſcopus Brunduſinus & Oretanus conſtituitur.

Incredibile eſt, Pater ſancte, quantum dolorem acceperim, quòd ſummus & doctiſſimus vir Hieronymus Aleander Brunduſinus Antiſtes ab eo honore exciderit, ad quem ego vocatus ſum; Quo adjutore & ſocio, ambobus nobis, ſtudio locóque conjunctis, alacris animo eram, planéque Deo fretus confidebam, nos non modò apertos impetus hoſtium, ſed abſconditas etiam

Sadoleti literæ ad ſanctiſſimum in cauſa Aleandri.

inſi-

inſidias facilè propulſaturos. Multa enim collecta ſunt in eo homine magna atque præſtantia, quæ in cæteris ſingula vix inſunt, eáque omnia maximè & huic tempori, & huic cauſæ neceſſaria. Linguarum ſumma cognitio; Conciliorum, rerúmque, quæ ad eam rationem pertinent, omnium memoria, ſcientiáque admirabilis; uſus & conſuetudo cum exteris nationibus, ac cum Germanica natione præſertim; in qua diu & acriter negotia Catholicæ fidei tractavit. Quò ergo tantum bonum à nobis rejectum eſt? nollem detrahere cuiquam, non enim id natura, nec conſuetudinis eſt mea, ſed tamen Sedis Apoſtolicæ amor, qui mihi penitùs inſitus eſt, vincet in hoc loco naturam. Etenim ſi confidit Sanctitas ſua, res benè proceſſuras horum Theologorum ope, qui in Doctoribus iſtis recentioribus tantùm exercitati ſunt; credat mihi ipſa (in quo mentiri cupio) acerbiore diſſidio, & multiplicatis hæreſibus, nos ex Concilio eſſe diſceſſuros. Quamobrem, & quomodo hoc futurum putem, aut aliàs dicam, aut res ipſa indicabit. Doleo igitur, & vehementer doleo, quòd Aleandrum comitem mihi fortuna inviderit. Nam cùm in me aliquid fortaſsè inſit (quamquam exiguum id, & tenue, attamen publicæ cauſæ non importunum) id illo comite & adjutore, ampliùs & valentiùs certè erat futurum. Omninò ſemper conſilium tuum ſapiens, nihilque niſi ſumma ratione abs te agi ſoles; mihi tamen & dolere & timere neceſſe eſt, quod vereor, ne ſit non levis plaga publicæ cauſæ injecta. Atque hic Deum teſtor inſpectorem cordium, me hoc teſtimonium de illo viro, neque gratiæ dare, neque ulli cupiditati meæ, ſed unam mihi veritatem, unam utilitatem publicam eſſe propoſitam. Neque tamen audeo id à Sanctitate tua poſtulare; prohibet enim pudor meus, hócque ſolum affirmare non dubito, ſi Sanctitas tua ſuam prudentiſſimam atque optimam mentem ad hunc honeſtandum hominem deflexerit, præter rei Chriſtianæ commodum homines tale tuum judicium atque factum ſummoperè eſſe comprobaturos.

Re quoque à Germanis cognitâ, tam ipſe Romanorum Rex, quàm Moguntinus, & Tridentinus Cardinales, aliique Catholici Principes Paulo ſcripſerunt, ægrè ſe ferre, quòd tunc eum virum prætermiſſum ſcirent, qui multa & magna pro Catholica Religione, & Apoſtolicæ Sedis dignitate exantlaſſet. Quare illum Paulus anno 1538. die 13. Martii Cardinalem declarandum cenſuit, atque ſubmiſſo pileo Presbyteris Cardinalibus titulo Sancti Chryſogoni adſcripſit. Relatum inter purpuratos, morâ nullâ interjectâ Legatum Synodi celebrandæ Vicentiæ unà cum Cardinalibus Campegio & Simonetta inſtituit. Poſt tres menſes Synodi tempore prorogato, eundem Cardinalem Brunduſinum (ſic vulgò dicebatur) ad Regem Romanorum legavit; ſpes enim affulſerat (quamquam fallax) res religionis in Germania meliorem ſtatum habituras. Noverat Brunduſinus vertiginoſa Lutheranorum ingenia, fallaci ſuo Anteſignano haud abſimilia; nihil ſe profecturum opinabatur: Ivit tamen in eam regionem, in qua uſque ad Octobrem ſubſequentis anni, nullo fructu ſecuto, moratus eſt. *Cardinalium Collegio adſcribitur.*

Redux è Germania Romam, dum egregium illud Opus *de Concilio habendo*, in quatuor libros diviſum, molitus eſſet; atque etiam ut formis excuderetur, animum intendiſſet; lenta correptus febri ceſſit è vita Kalendis Februarii anno 1542. ætatis verò ſuæ ſexageſimo ſecundo nondum exacto. Vitam fortaſsè longiùs produ- *Ejus mors.*

duxiſſet, niſi medicis nimiùm credulus, cùm ipſe medicinæ peritus, medicíque præſtantiſſimi filius, intempeſtivo ac immodico pharmacorum uſu ſibi viſcera corrupiſſet. Leviſſimum autem videtur, quod habet Paulus Jovius; doluiſſe ſcilicet vehementer, ac lacrymis etiam deploràſſe, quod paucorum menſium defectu ad climactericum vitæ, hoc eſt, trium & ſexaginta annorum terminum non perveniſſet; Id quod ex ſola Mauſolei illius inſcriptione apertæ falſitatis convincitur, Græcorum verſuum de mandato ipſius ibidem appoſitorum; qui Latinè redditi ſic ſonant:

Inſcriptio Tumuli.

Exceſſi è vita ærumnis facilisque, lubénsque,
Ne pejora ipſa morte dehinc videam.

His enim humanæ vitæ miſeriam, quanta ſit, ſatis indicat, cùm mortem non libenter tantùm ſe oppetere, verùm etiam illam appetere, tanquam malorum vitæ finem, canit. Corpus in D. Chryſogoni tumulatum, ſequenti elogio ornatum memoratur.

HIERONYMO ALEANDRO MOTTENSI
è comitibus LANDRI ORIUNDO, S. R. E. CARDINALI BRUNDUSINO, *Philoſophiæ & Theologiæ Doctori, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ, aliquótque aliarum linguarum exoticarum ita exactè docto, ut eas rectè & aptè loqueretur & ſcriberet. Mox diverſis legationibus pro ſummis Pontificibus ad omnes ferè Principes Chriſtianos fideliter & diligenter perfuncto, & ideo in tabem delapſo, quanti humanam miſeriam fecerit ſequenti diſticho de ſe edito teſtatum poſteris reliquit.*

EXCESSI E VITÆ ÆRUMNIS FACILISQUE, LUBENSQUE,
NE PEIORA IPSA MORTE DEHINC VIDEAM.

Aliud Aleandro Cardinali inſcripſit Epitaphium Fauſtus Sabæus non ignobilis Poëta.

Cur tumulo non inſcripſi mea nomina quæris?
Ingratus cùm ſit, mutus & iſte lapis:
Qualis eram, dicent, & quis pleno ore Quirites;
Si magè vis, dicent, Græcus, Arabs, Solymus.

Ejus Elogiũ.

Pluribus claruit animi dotibus, ùti omnes teſtantur, qui de illo ingenuè ſcripſêre. Nihil ardui Clemens VII. & Paulus III. tractarunt, quin ipſum etiam abſentem, velut oraculum, conſulerent. Inſigni erat in egenos, & doctos viros liberalitate, quamvis rei familiaris anguſtia premeretur. Munerum contemptor inclytus; unde in Teſtamento ſuo inter alia, verba illa aureis literis ſcribenda extare voluit: *Nunquam in legationibus meis munus accepi.* Valetudine utebatur utplurimùm imbecilli & infirma; labore tamen in literarum ſtudiis erat indefeſſo. Fuit enim amœnioribus, humanioribúſque diſciplinis mirè excultus, Aſtrologus, Medicus, Muſicus, Orator, Poëta, Philoſophus, Theologúſque inſignis, & linguarum Hebraicæ, Græcæ, Chaldaicæ, Arabicæ, aliarúmque præter Latinam ad mi-

racu-

raculum peritus; ita ut, teſte Jovio, pro Aſiatico inter Græcos, pro Judæo inter ipſos ejuſdem idiomatis, ac nationis homines haberetur. Tantâ porrò floruit memoriâ, ut nihil eum cunĉta ferè volumina cupidè perlegentem, vel rerum, vel verborum omninò ſubterfugerit, quin ſingula memoriter, vel à multis annis longo ſepulta ſilentio recitaret.

Opera multa, eáque egregia ab ipſo conſcripta ſunt. *Ejus ſcripta.*
Vaſtum ſcilicet opus adverſus ſingulos diſciplinarum profeſſores: in quos cenſuram acerbiùs, calamum feliciùs exercuit.
Grammatica ad Græcas, & Hebraicas literas.
Dialogi duo feſtiviſſimi, quorum alter *Cicero relegatus*, alter verò *Cicero revocatus* inſcribitur.
Carmina quædam, & Epigrammata.
Epiſtolæ, in quibus de rebus Eccleſiæ agit.
Notationes variæ de rebus variis.
Quatuor *de Concilio habendo* Libri; quos Tridentinæ Synodi uſui plurimùm fuiſſe teſtatur Oldoinus.

Agunt de eo Hieronymus Garimbertus in vitis Cardin. Franciſcus Guicciardinus in Hiſt. Jacobus Sadoletus in Epiſtolis. Paulus Jovius in elog. Famianus Strada in Proluſion. Spondanus in Annal. Contelorius in Elencho Cardin. Aubery in vita. Laurentius Surius in Comment. Mororius in Diction. Hiſtor. Jacobus Hoffmann. in Lexico Hiſtor. & alii plures.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

REGINALDO POLO
S. R. E. CARDINALE.

REGINALDUS Polus natione Anglus, Richardi Poli, Henrici VIII. Angliæ Regis fratris conſobrini, Suffolciæ Ducis, & Margarithæ Comitiſſæ Sariſberienſis, quæ regio pariter ſanguine genus ducebat, filius, natus eſt eodem anno, quo Carolus V. Imperator, videlicet 1500. Menſe Martio. Hic non tàm regii ſanguinis ſublimitate, quàm ingenii & judicij præſtantia, morum ſuavitate, innocentia vitæ, eruditione, defenſæque religionis merito ſpectatiſſimus, adoleſcens adhuc in cœnobio Patrum Carthuſianorum Londini primò, deinde Oxonii in Collegio Corporis Chriſti literis operam dedit, Thomâ Linacro, & Guillelmo Letimerio doctiſſimis viris, Liberalium artium magiſtris ac Doctoribus uſus. Henricus Rex nondum deſerta religione infamis, Polo tum propter eruditionem ac virtutem; tum ob arctam ſanguinis propinquitatem, Oxonienſis Eccleſiæ Decanatum contulit. Annum poſteà agens ætatis decimum nonum, Galliarum & Italiæ deſiderio accenſus, Pariſios primùm; mox Patavium pro-

XLIX. *Polus incomparabilis ortu, judicio, ingenio.*

ſectus Eloquentiæ ſimul ac Philoſophiæ tam uberem impendit operam, ut maximos brevi tempore in utraque facultate faceret progreſſus. Fuit ei magna inter cæteros cum Petro Bembo, Aloyſio Priulo, Gaſpare Contareno, & Joanne Petro Caraffa familiaritas: & Priulus quidem tam arctè Polo ſe adjunxit, ut ad extremum uſque ſpiritum, nullà mercedis ſpe propoſità, Cardinali adhæſerit, raro, & noſtro ſæculo inuſitato fidelis amicitiæ exemplo. Doctiſſimis quoque hominibus non minùs ipſe doctus uſus eſt; in his Chriſtophoro Longolio Belga, diſertiſſimo ætate ſua oratore, qui etiam in ejus contubernio è vivis exceſſit, cujus ipſe poſtmodùm vitam adoleſcens licèt virili eruditione conſcripſit. Tranſacto in peregrinis regionibus quinquennio, domum à ſuis revocatus, antè redire noluit, quàm Romam vidiſſet. Eò delatus, poſtquam propoſitas ſacri Jubilæi indulgentias lucratus fuiſſet, in patriam ſoſpes remeavit; Anglis omnibus propter inſignem doctrinam, pietatem, moréſque amabiliſſimos mirè acceptus & gratus.

Invitatur ab Anna Bolena, ut in ſententiam Henrici IIX. conſentiat.

Anna Bolena Henrici Regis concubina nihil rebus ſuis utiliùs exiſtimans, quàm ſi Reginaldum florentiſſimum doctrina & regio ſanguine juvenem, Anglorum ut ita dicam pupillam, in ſuas partes pertraheret, omnes admovit machinas, quibus id conſequeretur. Et primus aries quo conſtantiam juvenis impetiit, fuit oblatio duarum opulentiſſimarum Eccleſiarum, nimirum Eboracenſis & Vuintonienſis (è quarum alterutrà ſexaginta aureorum millia annuatim colligebantur) ut quam ſibi mallet, eligeret. Verùm ampliſſimis Annæ promiſſis cùm nihil moveretur clariſſimus juvenis, nondum vigeſimum octavum ætatis annum egreſſus; à fratribus tamen fortiter inſtantibus aſſiduò urgeretur, ut vel ſimulans uno alteróve verbo, aut nutu, Regis à Catharina divortium approbaret, tandem cogitare cœpit apud ſe, quánam ratione (tuta conſcientià) cupidiſſimo Regi ſatisfacere; quóve pacto conceptam in ſe ſuóſque ipſius iram avertere poſſet. Diſpoſito itaque ad aliqualem favorem animo, Regem ſeſe vocantem adiit, à quo humaniſſimè exceptus, cùm ea dicere pararet, quæ ſibi propoſuerat, verba ſcilicet Regi placitura, vix os ad loquendum aperuerat, cùm ecce! ſtatim quaſi fulmine tactus (Deo, qui corda & linguas hominum dirigit, ita volente) ſic obmutuit, ut lingua faucibus hærente, ea, quæ mente conceperat, verba neutiquam exprimere valeret. E contrariò omnia, quæ ſupprimere aut diſſimulare conſtituerat, ultrò currentibus verbis, Regi propalaret; ejúſque impietatem ſimul ac cauſæ iniquitatem pluribus redargueret ac deteſtaretur; apertè prænuncians, neminem inventurum Regem, cauſæ iniquiſſimæ ſuæ patronum, niſi eum fortaſſè, quem par impietas, aut famer, non certè fama moveret, & ne hunc quidem tam promptè, quàm ipſe ſperaret: quòd cauſa divortii ſui utpotè fidei contraria, & legibus damnata eſſet, & à probis omnibus exploſa.

Quæ cùm pluribus Regi aliàs naturà ferventi & ſupra modùm iracundo, magnà divini Spiritus, à quo manifeſtè agebatur libertate pronunciaſſet, adeò excanduit Rex ſui impotens, ut ar-

Sanctè, & liberè loquens Regis iram accendit.

arrepto ſemel iterúmque pugione Polum manu propria tentarit occidere: ſed denique ſuorum exoratu ad mitiora perſuaſus, oculis averſatum è conſpectu protinus faceſſere juſſit. Faſſus tamen ſubinde eſt, ubi ira reſedit, Polum ſibi chariſſimum ſemper manſiſſe; neque ſe unquam illum odio habere poſſe ob admirabilem ejus virtutem, ac ingenium amabiliſſimum. Unde, cùm iram Polus, quam incurrerat, declinaturus, Avenionem primùm, indéque Patavium ſe recipiſſet, Henricus, qui jam eò cæcitatis devenerat, ut ſe Eccleſiæ Anglicanæ caput plenis regni comitiis declararet, eorum acta per velociſſimum curſorem ad Polum Patavium uſqus tranſmiſit, literis ad eum humaniſſimè ſcriptis flagitans, ut cùm ipſi ſanguine conjunctus eſſet, in ejus gratiam (quam ipſe omni majore beneficio, Cantuarienſem infulam deſignans, compenſaturus eſſet) aliquid pro cauſa divortii, quod cum Catharina uxore ſua meditabatur, reſcriberet. In his anguſtiis non diu dubitavit fortiſſimus Chriſtianæ fidei athleta Polus, quid ageret, aut reſponderet, quidve conſilii caperet; cùm hinc oculis ejus obverſaretur indignatio Regis certæ illi mortis ac exitii nuncia; illinc divini judicii metus, ſi vel minis territus, vel aulæ blanditiis delinitus conſcientiam læderet, mendacióque in re tanti momenti faveret. Quam ob rem ſe ipſo fortior, oblatum ſibi à Rege honorem non admiſit; *nolle ſe*, dicens, *cum gravatâ crimine conſcientiâ in conſilium impiorum abire; nec cum ſalutis diſpendio lubricam Regis gratiam mercari.* Dedit igitur ad Henricum Regem graviſſimas literas, quibus ei quàm vana eſſet, futiliſque ac impia ſui Pſeudoprimatûs electio, meridiano ſole clariùs demonſtravit; ſimul & inanis ille conatus, quo nullum fuiſſe, quod inierat, matrimonium cum Catharina Hiſpana probare contendit; nec mirari ſatis ſe poſſe aſſerens, quo pacto tantam pecuniæ vim effundi paſſus eſſet ad infamiæ non mediocris notam ſibi perpetuò inurendam, qua per viginti ſolidos annos inceſtuoſis nuptiis illigatus fuiſſe exiſtimaretur. Quod autem per privatas literas Henrico ſignificavit, id multò magis, apertiúsque Anglis omnibus profeſſus eſt, editâ publicâ fidei confeſſione, quam quatuor menſium ſpatio confectam, totidémque libris comprehenſam, *Unitatis Eccleſiaſticæ Defenſionem ad Henricum VIII. Angliæ Regem &c.* appellavit: his quatuor libris quintum etiam adjunxit ad Eduardum VI. ejuſdem Henrici filium & ſucceſſorem, qui prioribus libris præfationis loco eſt.

Miraculum ſcientiarum.

Tantus hic vir Latinis, Græcis, Hebraicíſque literis præter Philoſophiam ac Theologiam apprimè eruditus, dum in divinæ ſcripturæ ſtudio magnâ cum animi voluptate & profectu, quaſi in amœno ſpiritualium deliciarum horto conquieſceret; derepentè à Paulo III. Romano Pontifice cum aliis præſtantiſſimis viris Romam evocatus eſt, ut ejus conſilio & operâ ratio aliqua iniretur, qua diſciplina Eccleſiaſtica multum eo tempore corrupta & labefactata corrigi poſſet & reſtitui. Inter hæc admonitus Polus conſilii pontificii, quo ad ſacri Senatûs honorem vocabatur, precibus & orationibus egit apud Pontificem, ut ſi minùs à propoſito ipſum creandi Cardinalem penitùs avertere poſſet, ſaltem id in aliud tempus differ-

differret, quo Eccleſiæ Anglicanæ utilior eſſet, Regémque jam libro ſuo *de unitate Eccleſiaſtica* offenſum minùs exaſperaret; minúſque in ſe ſuóſque, quos illic habebat, concitaret.

Fit Cardinalis.

Annuit tum dictis optimus Pontifex. Verùm convocato poſtea ad multorum inſtantiam Conſiſtorio, ut aliquot alios purpurâ pro Eccleſiæ neceſſitate inſigniret, ſenſit ſe divino quodam nutu ac motu impelli ad Polum reliquis adjungendum. Quare eundem die 20. Decembris anni 1536. Diaconum Cardinalem SS. Nerei & Achillei, nullo deprecationi relicto loco, creavit. Henricus Rex accepto Româ tali nuncio in furorem actus, nullâ vel religionis, vel propinquitatis tactus ratione, cruentiſſimæ perſecutionis telam exorſus eſt, Poli Cardinalis fratribus aut internecioni datis, aut fugâ vitam redimere coäctis. Imò Margaritham ipſam Sarisberiæ Comitiſſam Poli matrem, clariſſimam pientiſſimámque matronam, ſeptuagenariâ majorem, nulla ætatis, ſexûs, aut cognationis habita religione, publico in foro capite plecti juſſit, quòd literas officii plenas à filio, inſcio Rege, accepiſſet; quódque, cùm eſſet ipſa regiâ Eboracenſi familiâ nata, ſacram imaginem quinque vulnerum Chriſti ferret in pectore, quod erat Eboracenſium ſcutum, qui ſub illis inſignibus arma primi pro Chriſtiana religione ſumpſerant. Quæ Rex malignè ſui odio facta interpretabatur, vel certè ſtudio Domûs Eboracenſis, quæ Lancaſtrenſi, è qua Henricus ortum ducebat, inimica erat & æmula.

Furit Rex, quòd Polum comprehendere nequeat.

Verùm ſi res propiùs ſpectetur, dicendum, Regem ex eo capite in furorem verſum, quòd Polum, qui ex ejus manibus elapſus Apologiam pro Pontifice conſcripſerat, comprehendere nequiviſſet, ac ſic matrem, vindictæ causâ, pro filio crudeliter mactaſſe & immolaſſe. Cujus casûs triſti nuncio ad Polum Perlato, qui ei erat ab epiſtolis, rem quamdiu potuit celavit; ſed ubi illam per literas didicit, his eum verbis allocutus eſt: *Cur mihi tam gratum nuncium invidiſti? ego certè mihi hactenus gratulabar, me illa parente progenitum, quæ majorum nobilitati pietatem junxiſſet: at quas nunc Deo gratias referam, non habeo, qui me cælitem & Chriſti martyrem habere voluit, quæ abſciſſo pro Chriſtianæ fidei cauſa, ſævi Tyranni juſſu, collo, nobiliſſimam martyrii lauream, triumphúmque reportavit. Felix proinde mater, felices & nos, qui novam in cælo patronam nacti ſumus; quæque nos exemplo domeſtico animavit ad quævis adverſa conſtanter ferenda.* Eúmque ita dimittens lacrymis probè perfuſum, in oratorium ſuum intimum ſe recepit, enixè à DEO petens, ut optatiſſimam eandem ſibi gratiam, pro Chriſto mortem oppetendi, concedere dignaretur.

Henricus Matrem, Fatrem, Familiam Poli neci dat.

Neque matrem tantùm Poli, ſed & fratrem ejus, ac nepotem alióſque ex illuſtri familia propinquos martyrio affecit Henricus: quin & in ipſum quoque Polum, perſecutionis gladium extendere ſatagens, quinquaginta aureorum millia, publicâ præconis voce, propoſuit ei, qui necem illi inferret. Nec defuêre, qui ſpe tantæ mercedis tantum ſcelus aggrederentur. Inventi namque ſunt, qui id auderent, Itali tres, & Angli duo: pro quibus tamen ipſe (raro clementiæ exemplo) interceptis, ne ſupplicio afficerentur, inter-

ceſſit:

ceſſit: Cúmque gratiam pro Italis obtinuiſſet, doluit, ſe idem pro Anglis impetrare non potuiſſe, qui ignito ferro aduſti, ad triremes damnati ſunt.

Legatur Polus in Galliam.

Inter hæc à Paulo Romano Pontifice legatio in Galliam ad Franciſcum Regem eidem commiſſa eſt: Cui inſiſtens, ampliſſimis honoribus Pariſiis à Rege exceptus, palatium pro diverſorio oblatum habuit Principe dignum. Verùm Henricus, ut eum Pariſiis allapſum, regiéque exceptum intellexit, iracundia exardens, per Oratorem ſuum cum Franciſco Galliarum Rege egit, ut Polum, quem perduellionis læſæque Majeſtatis reum dicebat, pro ea, quæ inter ipſos intercedebat, amicitia, protinùs ſub fida cuſtodia ad ſe mitti curaret. Cui Regis Angli fidei deſertoris poſtulationi Rex Chriſtianiſſimus, etſi haud quaquam annuit; contra Religionem, júſque gentium eſſe dicens, Legatum ullum, ac præſertim ſummi Pontificis ad ſuplicium tradere; legationem tamen ulteriùs admittere recuſavit, ne Regem Anglum offenderet, quem inſenſum habere nolebat, eo præſertim tempore, quo cum Carolo Cæſare tot tantáſque gerebat inimicitias; ſed Polo clam à miniſtris denunciari fecit, ut quàm celerrimè poſſet, è Galliæ finibus ſe proriperet. Quare Polus nihil cunctatus, confeſtim Cameracum magnis itineribus contendit, nec illuc ſine magno vitæ diſcrimine pervenit, eò quòd iter illud non modò Gallorum, verùm etiam Germanorum, & Anglorum, qui urgente Henrico in caput ejus conjuraverat, perpetuis incurſionibus infeſtaretur. Unde etiam quidam Cardinalem Polum, tot inſidiis appetitum, veſtem ſæpiùs mutaſſe ſcribunt, ut ignotus ea ſpecie, incolumis evadere poſſet. Alii contrà tradunt, (in quibus eſt Florimundus Remondus Senator Burdegalenſis in libro de Ortu, progreſſu, & interitu hæreſeos) territis periculo Poli comitibus ac famulis, cùm illorum nemo Crucem ſublimem, quæ Legatis Apoſtolicis anteferri ſolet, geſtare ampliùs auderet, Polum ipſum invicto animo ſacrum illud Salvatoris Domini, & ſuæ dignitatis inſigne in manus aſſumpſiſſe, magnáque conſtantia ac fiducia erectum, uſque Leodium retuliſſe.

Leodii ſub umbra Card. à Marcka, tantiſper quieſcit.

Erardus à Marka Cardinalis, natione Germanus, Epiſcopus Leodienſis (cujus vitam libro hoc IV. Purpuræ doctæ n.23. deſcripſimus) ne Legatus Romani Pontificis per Belgium erraret, tutiſſimum, imò & ſplendidiſſimum ei obtulit hoſpitium in ipſa ſua civitate Leodienſi, publica fide interpoſita pro ejus tutela. Quo audito Henricus Rex ſtatim per nuncios, & literas egit cum Senatu Belgico, cui tunc Erardus præerat, ut ſibi Polum traderet, ſpondens ſe, ſi id faceret, Gallicas partes relicturum, Cæſarique adhæſurum; ac quatuor millia peditum ſuis ſumptibus in ejus auxilium miſſurum, ſéxque menſium ſtipendia è veſtigio in manibus Senatorum depoſiturum. Quæ, cùm Erardus ſubtriſtis Polo, poſt ſex menſium tutam & quietam Leodii habitationem, declaraſſet; Henrici amentiam, capútque ſuum pluribus aureorum millibus æſtimatum miratus, Erardo ſubridens dixit: *Jam dudum quidem ſe vita hujus tædio affectum mortem cupiviſſe, corporiſque depoſitionem; ac proinde Henricum omnibus ſuis conatibus nihil aliud facere, quàm ſi quis dor-*

dormitum ire cupienti veſtem velit detrahere: faciliùs ergo ſe vitam deponere, quàm ille veſtem, paratum eſſe. Se tamen ſua in poteſtate non eſſe, ſed Pontificis.

Evocatur Romam.

Paulus Romanus Pontifex id reſciens, evocato Romam ex Belgio Cardinali Polo, eidem armatos milites ad palatii, ac perſonæ ſuæ cuſtodiam aſſignavit: Erardum verò, quòd Cardinalem Polum Legatum hoſpitio ſuo perbenignè ſuſcepiſſet, Legati Apoſtolici in Belgio munere, ac prærogativa decoravit. Narrat hæc pluribus Sanderus in Schiſmate Anglicano, cùm Poli intereà legationem Sleidanus de more corrumpens, eum idcirco miſſum ſcribat, ut Regem Franciſcum in Anglos concitaret. Sparſerunt enim in vulgus Angli, qui à perfido Rege ſtabant, Cardinalem Polum ita cum fratre ſuo, qui apud Regem abſque ulla ſuſpicione vivebat, pepigiſſe, ut Cardinalis exercitum ſumptibus Papæ colligendum per Galliam duceret, ſimul atque accederet ad fines regni, tumultum frater ejus in Anglia cum aliis conjuratis excitaret: quo Rex occupatus in placandis inteſtinis motibus adverſus exterum hoſtem defendere ſe non poſſet: Verùm priuſquam Cardinalis cum exercitu adventaret, detectam eſſe ab Judice conſpirationem; indéque percuſſo Poli fratre ſævitum in totam cognationem eſſe. Quæ mera commenta fuiſſe turpiſſimorum hæreticorum, probatis Scriptoribus extra dubium eſt.

Tridentum legatur Præfuturus Concilio.

Legatione Viterbienſi deinde donatus Polus à Romano Pontifice totum ſe Orationi, ſtudiis, & quieti dedit: à qua legatione non multo pòſt Tridentum, ut indicto ibi Concilio præeſſet, miſſus eſt. At Paulo III. Quarto Idus Novembris anni 1549. è vivis erepto, tanta fuit Cardinalium in Polum animorum conſpiratio, ut duo tantùm illi ad aſſequendum ſupremum Sacerdotium Suffragia defuerint. Cúmque nocte quadam ad eum convenientes Cardinales ipſum pro more Pontificem adoraturi, Aloyſium Priulum patricium Venetum, familiarem ſuum à conclavi, ut eum dormientem excitaret, juſſiſſent, ídque expergefacto Priulus præ gaudio geſtiens nunciaſſet, increpuit hominem amicè, jámque ad ſe accedentes Purpuratos repulit: *Nolle ſe*, inquiens, *rem tantam, quam pertimeſcendam potiùs, quàm appetendam cenſeret, tumultuosè ac temerè, ſed rectè atque ordine agi; alienum eſſe noctu tempus; Deum lucis non tenebrarum Deum eſſe; rem igitur in proximam lucem differri debere; tunc enim, ſi Deo ita viſum eſſet, meliùs confici poſſe.* Hac igitur interpoſita morâ noctis, diſtractæ multorum voluntates ab illo ad Julium mox adorandum coiêre. At Julium tanti decus faſtigii non niſi à Polo Cardinali ſibi veluti de manibus traditum, prædicari ſolitum referunt. Fortiſſimus enim Polus, ut ajebant, muri adinſtar, tanti Sacerdotii, vel adipiſcendi ſpe, vel amittendi metu nunquam eſt commotus.

Propè fit Papa.

Secedit ſibi victurus.

Poſt Julii III. electionem Polus Cardinalis eo annuente Româ diſcedens, ad Cœnobium quoddam agri Veronenſis *Maguzanum* vulgò appellatum, ad religioſos viros ſancti P. Benedicti ſpectans, quorum ipſe patrocinium gerebat, ſeceſſit. Ibi cùm ſemet abdere, & reliquam vitam ſanctè tranſigere ſtatuiſſet, fama, quæ increbuerat

buerat de morte Henrici, & Eduardi Regum, &, quæ proximè ſecuta eſt, ſucceſſione Mariæ, intra clauſtri latebras delitefcentem excitavit, ac Romam iterum pertraxit non invitum, quòd ſpem (propitio Deo) illuceſcere videret æternæ ſalutis contribulibus ſuis procurandæ, reſtituendíque in integrum ſanctæ Eccleſiæ ſtatum in Anglia, quæ duo ex æquo ambiebat. Nam Maria defuncti Regis Henrici ex Catharina Hiſpana filia, religionis Catholicæ cultrix eximia, ſceptro Anglicano, quod ad eam jure ex Teſtamento patris pertinebat, potita, poſtquam in arcem & urbem Londinenſem triumphantis more ingreſſa eſt, nihil habuit antiquiùs, quàm ut veterem religionis cultum reſtitueret, primámque regno illi faciem, patris vitio fœdè deturpatam redderet. Quare illicò, nullo expectato Senatûs conſulto, propriæ pietatis motu, profanum primatûs Eccleſiaſtici titulum reſpuit; ſanctiſſimos Epiſcopos Edmundum Londinenſem, Stephanum Vuintonienſem, Cuthbertum Dunelmenſem, qui ob fidem Catholicam vincti tenebantur; Thomam item Northfolciæ Ducem, & Odoardum Curtnerum, Marchionis Exonenſis olim Henrici mandato capite cæſi filium, injuſtè ad perpetuos carceres damnatos, libertati & honori priſtino reſtituit. Apoſtolicæ ſedi, quam patris, fratriſque ſui tempore etiam cum vitæ periculo conſtanter ſemper coluit, antiquum jus & honorem reddi voluit; exilii & perduellionis iniquiſſimam contra Reginaldum Polum latam ſententiam revocavit. Præterea impias leges tam ab Henrico patre, quàm ſub Eduardi nomine contra fidem, & Eccleſiam Catholicam latas abrogavit; magiſtros ſectarum, ſeu adulterati Evangelii Præcones abegit; nec non antiquum orandi, pſallendi, & ſacrificandi morem per totam Angliam, & Hiberniam, ac reliqua ſibi ſubjecta loca reſtituit; aliáque permulta in Eccleſiæ & regni beneficium piè ac ſalubriter ſanxit. Quæ omnia in primis comitiis prudenter, & de omnium Ordinum conſenſu confirmari curavit. Reginaldum quoque Polum acceſſivit, quem & Julius III. Legatum de latere ad Carolum Cæſarem, & Franciſcum Galliarum Regem tranſmiſit.

Ut in viam ſe dedit Polus Cardinalis ex Maguzano Cœnobio, *Hortatur*
congratulatorias ad Mariam Reginam literas ſcripſit, quibus eam, *Mariam Re-*
ut in ſancto regni ſui ad priſtinam gloriam, & Romanæ Eccleſiæ *ginam ad*
obedientiam, communionémque reducendi propoſito conſtanter *ſervand.*
perſeveraret, paternè hortatus eſt. *avitam Religionem.*

Ad has Maria Regina humaniſſimis aliis literis Legato Polo re- *Reſpondet*
ſpondit, quibus impatiens ejus adventûs deſiderium, conſtantémque *Regina be-*
voluntatem regni ſui ad avitam fidem, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ *nignè.*
glorioſam ſubjectionem revocandi teſtata eſt. Porrò ab ipſo petiit, ut humillimum obſequium ſuum Pontifici Maximo offerret, ac viciſſim ab eo indulgentiam ſibi & benedictionem impetraret.

At Carolus Cæſar ſtatim atque accepit à Polo profectionem *Sufflamina-*
adornari in Angliam, illam, ſuis commodis proſpiciens, retradare *tur Poli ad-*
curavit. Ille enim cùm & aliàs decreviſſet filio ſuo Philippo Ma- *ventus in*
riæ nuptias omnimodè conciliare, ac proinde regnum illud quaſi *Angliam à*
ſuum jam intueretur, diſpliceretque, quòd legatio illa ſe inconſul- *Carolo V.*

to

to ſuſcepta eſſet, multò magis vereretur, ne Poli in Angliam adventus rebus ſuis nondum inibi conſtitutis damno eſſet, egit diligenter cum Hieronymo Dandino Cardinale, quem apud pacis tractandæ inter Galliæ Regem & ipſum, habebat Legatum, ut iter Poli aut penitùs impediret, aut ſaltem aliquantiſper retardaret. Quapropter Dandinus Legatus, ut Cæſari gratificaretur, Polo ſignificavit, non videri è re publica eſſe ob multas & graves cauſas, ut is adhuc ſe in viam daret, quoad ſuaſionibus Angli, quibus Pontificis nomen exoſum antehac redditum fuerat, ad optandam, aut recipiendam pro dignitate legationem Apoſtolicam deducerentur; ſimul & fieret ſatis Cæſari, qui illam rebus ſuis, & Eccleſiæ præmaturam conquereretur. In Anglicanis comitiis de marito Mariæ deligendo, ex quo proles ſperari poſſet, actum jam erat, & licet illa ad trigeſimum octavum ferè perveniſſet ætatis annum, & hactenus cœlebs & illibata virginitate manſiſſet, tamen publicum bonum ſuo ſemper commodo præferens, ne ob ſexûs imbecillitatem in ſuorum contemptum deveniret, nondum conſtitutâ auctoritate, regnóque à recenti factionum memoria adhuc fluctuante, plurimorum ſuaſu de nuptiis cogitavit; atque ex tribus propoſitis unus erat Reginaldus Polus, qui, ut notat Spondanus, hactenus à ſacris Ordinibus abſtinuerat; eratque è regia ſtirpe, & gratiâ apud ſuos plurimum valebat. Unde non ſine cauſa Cæſar (rem ſubodoratus) appulſum ejus in Anglia formidabat; & antequam nuptiæ cum Philippo filio ſuo omninò confectæ eſſent, illum improbavit, atque prohibuit.

Cardinalis Polus cùm Dandini Legati literas accepiſſet ultrà ſibi non putavit eſſe progrediendum, priuſquàm de Pontificis Maximi voluntate certior eſſet: Qui, cùm Cæſaris potentiam augeri nollet in immenſum tot provinciarum acceſſione, ſtomachatus, quòd Dandinus itineri Cardinalis Poli impedimentum objeciſſet, illum cum indignatione Romam revocatum à legatione removit, & utramque tàm in Angliam, quàm ad Cæſarem, Gallorúmque Regem de componenda pace uni Polo detulit. Tridentum cùm perveniſſet, ad utrumque Principem mox nuncios miſit, maximè verò Franciſcum Florabellum ad Cæſarem, cui ſe proximè advenire ſignificaret. Cæſar autem, cùm eum artibus, quas hactenus adhibuerat, ampliùs ſine nota detinere non poſſet, illuſtrem virum è Curiæ ſuæ primoribus Joannem Mendozam cum mandatis tranſmiſit, quibus apertè ſuo nomine diceret, vereri ſe, ne ejus profectio quibusdam magni momenti negotiis, quæ tum in Anglia tractarentur, obfutura eſſet. Quapropter rogare, ut Leodii, vel alibi quieſcat, donec ipſe ex animi ſententia omnia confeciſſet. Quo nuncio accepto Polus Dilingam Academiâ nunc ſub Soc. JEſu Patrum cura florentiſſimam, reverſus, voluntatem Cæſaris exſpectare coactus eſt. Verùm cùm ægrè id faceret, expoſtulatorias literas ad ipſum Cæſarem exaravit, oſtendens quàm eſſet indignum, Pontificis Maximi Legatum, pacis & religionis causâ ad eum miſſum, in media Germania ſub ipſis hæreticorum oculis, cum ſummo, Eccleſiæ dedecore & Pontificis contemptu, Cæſaris præſertim juſſu, deti-

Polo deſertur negotiū pacis componendam inter Cæſar. & Regem Gall.

detineri. Dilingæ tunc erat Dominicus à Soto Dominicanus Hiſpanus, magni nominis Theologus, qui Cæſari à ſacris confeſſionibus fuerat: per eum Polus Cæſarem urgebat, ne pateretur diutiùs legationem impediri magno rei Chriſtianæ, atque in primis Anglici Regni detrimento.

Cæſar Polū ad ſe Bruxellas venire permittit.

Soti igitur precibus, & Poli ipſius graviſſimis literis commotus Cæſar Bruxellas ad ſe Polum venire, ibique ſubſiſtere, quousque Philippus filius in Angliam appuliſſet, & nuptias cum Maria contractas celebraſſet, permiſit. Poſtquam igitur Bruxellas Polus veniſſet, ac Cæſarem, à quo perhumaniter exceptus eſt, ſalutaſſet, ne illic otioſus jaceret, alteram legationis partem aggreſſus tentavit, ſi qua fortè ratio iniri poſſet pacis inter ipſum & Gallorum Regem conciliandæ. Ac Cæſarem ea de re primum tentavit, qui ſe nullas honeſtas conditiones recuſaturum reſpondit; ſed priùs inquirendum de voluntate Regis eſſe. Unde nullâ interpoſita morâ Polus Legatus in Galliam advolavit. Gallus excepto regiè Polo majorem atque Cæſar concordiæ ſpem fecit, abeuntémque arctiùs complexus, plurimùm ſe dolere dixit, quòd non eum ante hac noviſſet; nam ſe nullum alium, quàm ipſum creari maluiſſe Pontificem, ſi de ſummis ejus virtutibus magis ex fide fuiſſet edoctus. Rediit ergo ad Cæſarem lætus, non ſine magna ſpe pacis obtinendæ: Impetravit ab utroque, ut ad colloquium publicum delegatos mitterent; ab armis utrinque ceſſaretur; & ab utraque parte obſides deducerentur, donec de rei exitu conſtaret. Completis hiſce poſtulatis indictâ die omnes Principum delegati cum Polo ad locum in agro Caletenſi Gravelingam inter & Ardram præparatum convenerunt, ibique poſt mutuas ſalutationes & amplexus diſcuſſæ ultrò citróque difficultates; utrinque propoſitæ ditionum occupatarum reſtitutiones faciendæ, & contrahenda conjugia: ſed omnia ſine fructu peracta, adeò exulceratis utriusque Principis animis, ac tam inveteratis vulneribus nondum coäleſcere valentibus.

Proficiſcitur Polus in Angliam.

Interea confectis Londini regio apparatu Philippi & Mariæ nuptiis, irritóque eorum conatu facto, qui Romæ apud Pontificem; in Belgio apud Cæſarem; & in Anglia apud Regem, Polo per calumnias invidiam conflare tentarant: Maria duos aulæ ſuæ principes viros Bruxellas miſit, qui Polum Legatum honorificè evocatum, Londinum deducerent. Igitur petitâ à Cæſare veniâ Polus his ſe vix comitibus die 23. Septembris anni 1554. ad iter accinxit; & Caletô (quod erat tunc ditionis Anglicæ) paratis ad id ſex navibus, ſecundis velis Darvernum, qui proximus eſt Angliæ portus, delatus eſt. Ibi ab Elienſi Epiſcopo, & Montiſacuti Vicecomite honorificè exceptus, magnóque nobilium undique confluentium numero, tandem Graveſindæ ad Tameſis ripam, quæ Londino viginti miliaribus diſtat, obvios habuit Dunelmenſem Epiſcopum, & Salopienſem Comitem, qui de adventu gratulati, ipſum Regis ac Reginæ nomine plurimùm ſalvere juſſerunt, & diploma regium de ejus reſtitutione maximo regni ſigillo obſignatum exhibuerunt; ac inſuper addiderunt, in comitiis in-

choätis magno omnium Procerum conſenſu actum eſſe, ut impia lex illa abrogaretur, qua ille hoſtis patriæ, atque exul declarabatur, omnique nobilitatis jure ſpoliabatur. Atque ut major actioni authoritas accederet, Philippum & Mariam præter morem (nam tantùm ſemel cùm coguntur, & cùm dimittuntur, ad ea venire ſolent) comitiis intereſſe voluiſſe.

Nono Kalend. Septembris Darverno ſolvens, Regum permiſſu argenteam Crucem, quæ legationis Apoſtolicæ inſigne eſt, prolatam in prora cymbæ, qua vehebatur, ut ab omnibus conſpici poſſet, conſtituit, atque ita Londinum, duce Deo, ſe contulit. Præmiſſus Stephanus Vuintonienſis Epiſcopus, regni Cancellarius cum pleriſque Proceribus, navigio egredientem gratulatoria oratione excepit, indéque ſub fauſta immenſi populi acclamatione in Regiam duxit. Philippus, qui cum Maria adhuc ad menſam ſedebat, nunciato ejus in regiam ingreſſu, protinùs conſurgens ei ad primam uſque portam obviam proceſſit; Regina verò ad ſummas ſcalas conſiſtens, venientem humaniſſimè excepit; tantámque voluptatem ac lætitiam animo ſe capere dixit, quòd illum tot periculis ereptum, ſalvum atque incolumen aſpiceret, quantam cepiſſet tunc, liberam regni poſſeſſionem adiiſſet.

Fauſta acclamatione accipitur in Anglia.

Triduò pòſt, Regem adiit Polus Legatus, ut de iis, quorum cauſa à Romano Pontifice miſſus fuerat, cum ipſo ageret: Rex obviàm ei rurſus extra cubiculum procedens, faſciculum Româ nuper allatum quo mandatorum amplificatio ab ipſis avidè expetita continebatur, ſecum detulit, ac coram lectum Polo in manus conſignavit. Poſtridie Rex ipſum officii cauſa viciſſim adiit, ſimúlque de rationibus, quibus regnum ad Eccleſiæ Catholicæ unionem revocaretur, cum eo egit; quæ res ſolemni ritu peracta eſt. Nam poſtridie convocatis adunatiſque regni Proceribus, ordinúmque omnium Præfectis, conventus magnus in ipſa regia coram Regibus habitus eſt, cui Polus interfuit: ibi Vuintonienſis regni Cancellarius cùm de Poli mandatis, quæ à Pontifice miſſus ad Angliæ Regnum haberet, egiſſet; Polus ipſe longam eámque terſam ac gravem orationem vernaculâ linguâ ad conventum habuit; qua cum primis Ordinibus gratias egit, quòd ſe in patriam ac nobilitatem reſtituiſſent, ſicque ſibi præcluſum anteà ad Regnum aditum pateféciſſent, & facultatem ipſis inſerviendi dediſſent. Se viciſſim veniſſe, ut qui in terrenam patriam ac nobilitatem ab ipſis reſtitutus ſit, eos in cœleſtem patriam ac potiorem nobilitatem reſtituat, qua ſe demum ipſi ſpoliaſſent, cùm ab unitate ſanctæ Eccleſiæ defeciſſent. Igitur monebat, ut ſuperioris temporis, quod tot tantáſque ipſis, & univerſo regno calamitates importaverat, errorem ingenuè agnoſcerent, & ex animo deteſtarentur: & quod iis beneficium DEUS Vicarii ſui nomine per ejus Legatum deferat, id ſincera animorum alacritate acciperent, ac ſedulò retinerent. Reliquum eſſe, ut cùm ipſe adeſſet claves afferens, quibus Eccleſiæ valvas ipſis aperiret, quemadmodum aditum ſibi in patriam feciſſent legibus, quæ illum excludebant, antiquatis; ita ipſi leges illas omnes abrogarent, quæ contra ſedem

Regem adit Legatus Polus.

Apo-

Apoſtolicam latæ, ipſos à reliquo Eccleſiæ corpore omninò divulſos tenerent.

Ad Poli ſermonem varii Anglorũ affectus.

Hoc Poli Legati ſermone, audientium animi variè affecti ſunt, dum ſtatum præſentem pertæſi alii, priorem mallent; alios, qui contrariam doctrinam imbiberant, Pontificii nominis authoritas terreret. Seceſſit igitur Polus tantiſper, dum deliberaretur: deinde revocatus Vuintonienſem Epiſcopum ſic loquentem audiit: *Deo immortali gratias agimus, qui pro ſua immenſa miſericordia Prophetam nobis ex noſtro ſemine ſuſcitavit, ampliſſimum ſcilicet Cardinalem, qui totus in ſalutem noſtram ipſorum incumberet.* Tum, poſtquam beneficium à Pontifice ultrò Angliæ regno factum, aptiſſimis verbis extuliſſet, ſe ipſum cum cæteris errore lapſum palàm profeſſus eſt, atque ut omnes tandem ad cor redirent, & reſipiſcerent, oblatam gratiam amplexantes, virili facundia admonuit.

Angli pœnitere ſe, & ad Eccleſiæ Romanæ gremium redire velle pronunciant.

Altera die, Pridie ſcilicet Kalendas Decembris, Cardinalis Polus ab Arondelii Comite regiæ domûs præfecto, & ſex aliis primariis Equitibus, totidémque Epiſcopis deductus in regiam ſe contulit. Ibi in conſeſſu Cancellarius circumſtantes rogavit, placerétne iis, ut ipſorum nomine venia à Legato peteretur, ut ad Eccleſiæ unitatem, atque adeò ad Pontificis Romani, qui ſupremum Eccleſiæ caput eſt, obedientiam redire poſſent? Clamore magno aliis, ſilentio nonnullis aſſentientibus, libellus ſupplex Regibus omnium nomine porrectus fuit, quo univerſi pœnitere ſe ſciſſuræ, & à Romana Eccleſia defectionis declarabant: ac proinde rejicere ſe leges omnes, quæ contra ſummum Eccleſiæ Monarcham latæ eſſent, & quantum in ipſis eſſet, abrogare & deteſtari: orabántque Reges, ut veniam ſibi per ejus Legatum impetrarent; atque ejus beneficio in gremium Eccleſiæ tanquam filii reciperentur. Poſtquam Reges legiſſent libellum, Vuintonienſi Cancellario ea lege reddiderunt, ut eundem cunctis audientibus diſtinctâ voce recitaret: cujus hic tenor erat; *Pœnitere ſe vehementer Schiſmatis, quòd obedientiam ſedi Apoſtolicæ denegarint, & quòd Decretis factis adverſus illam aſſenſerint: in poſterum verò ſe futuros in ipſius, atque Regum poteſtate, & facturos omninò quidquid poſſent, ut ejuſmodi leges omnes, atque decreta his comitiis abrogarentur. Majorem igitur in modum orare, ut interveniant, & efficiant, ut cenſuris abſoluti, in quas juxta leges Eccleſiaſticas per Schiſma inciderant, in Eccleſiæ gremium tanquam filii pœnitentes recipiantur, ut deinceps in Romana ſedis, & ſummorum Pontificum obedientia ſervire Deo poſſint, ad ipſius Domini gloriam, & ſuæ ſalutis incrementum.*

Gratulatur Polus Angliæ bonum Spiritum.

Perlecto libello iterum Cancellarius ab univerſo cœtu, qui regnum totum repræſentabat, petiit, num eam petitionem ratam haberent? omnibus affirmantibus, Rex & Regina eam Cardinali Legato tradiderunt. Poſt Regum deprecationem confidens Polus, quid poteſtatis ſibi à ſummo Pontifice conceſſum fuerit, recitato diplomate palàm fecit; tum immortales ſe Deo gratias habere dixit, quòd quemadmodum priſcis Eccleſiæ temporibus Anglis hanc gratiam feciſſet, ut primi, rejectis gentium erroribus, verum Dei cultum publico conſenſu amplecterentur, ita nunc iiſdem tribuiſſet, ut cùm ſeſe ab Eccleſia ſejunxiſſent, quàm graviter deliquiſſent,

ſent, agnoſcerent, Nec dubitandum eſſe, ſi verè eos atque ex animo pœniteat, quin Angeli ſummum gaudium ex tot hominum, támque florentis regni converſione capturi ſint, quibus vel unius peccatoris pœnitentem animum ſummam lætitiam afferre divini verbi Teſtimonio conſtet. Hoc dicto, cum Rege & Regina in genua provolutus, Dei numen, atque miſericordiam imploravit, precatus, populum ſuum humiliter proſtratum benignè aſpiceret, eique contractam culpam ignoſceret: tum ſe Legatum ab Julio ſummo Pontifice, Chriſti in terris Vicario, miſſum conteſtatus, ut eos abſolveret. Nec mora, protenſà manu benedixit toti multitudini, ſimúlque eam, ex plenitudine poteſtatis ſibi conceſſæ, in Dei nomine abſolvit.

Cantatur Te Deum laudamus, ſunt feſtiva lætitiæ Teſtimonia.

His peractis in Regiæ ſacellum itum eſt ad decantandum Hymnum Ambroſianum *Te Deum laudamus*. Qua occaſione omnis generis feſtiva lætitiæ ſigna ſunt edita. Die ſecundo Decembris Reges, & Cardinalis Legatus cum omnibus totius Angliæ Proceribus ad Templum S. Pauli ſe contulerunt. Ubi Stephanus Vuintonienſis Epiſcopus, regni Cancellarius conſcenſo celeberrimo totius gentis ſuggeſtu, poſt ſacram adhortationem, populo edixit, quanto ſtudio omnes ſtatus, univerſi regni nomine, ſe ſubmiſerint Apoſtolicæ ſedis obedientiæ; quantáque viciſſim pietate ab illuſtriſſimo Legato, vice Sanctiſſimi Domini noſtri ſint accepti, & à prioribus peccatis ac cenſuris abſoluti; & ut pro tanta gratia Deo in primis, ſummo Pontifici, & Regibus pientiſſimis gratias agerent immortales, hortatus eſt.

Romæ aguntur ſolemnes Deo gratiæ ob felicem nuntium.

Nec ita multò pòſt ampliſſima legatio ad Pontificem decreta eſt, adiitque munus deſtinatus Elienſis Epiſcopus, Montiſacuti Vicecomes, & Eduardus Carneus I. C. qui Reginæ Mariæ, & Philippi Regis nomine obedientiam Sedi Romanæ præſtarent. In Urbe quoque Roma propter lætiſſimæ rei nuncium ſupplicationes publicæ factæ, debitæque Deo grates, Julio ipſo Pontifice ſacra myſteria celebrante, perſolutæ; ac Indulgentiæ ad modum Jubilæi per univerſum Chriſtianum orbem in gratiarum actionem publicatæ ſunt. Celeberrima hæc regni Anglici reconciliatio poſt vigeſimum Schiſmatis annum incidit in feſtum S. Andreæ; unde Synodico poſteà decreto conſtituit Legatus Polus, non ita multò pòſt factus Cantuarienſis Archiepiſcopus, ut ad tanti beneficii immortalem memoriam, feſtum S. Andreæ in perpetuum ſolemni officio apud Anglos celebraretur; & ut totus Clerus ac populus per univerſum regnum, in ſua quiſque Parochiali Eccleſia infra certum tempus, reconciliationis & abſolutionis gratiam in genua provoluti humiliter poſtularent ac ſuſciperent: quod & factum eſt avidiſſimè ab univerſo populo. In hac tamen religionis inſtitutione aliquæ graves intervenêre difficultates, de quibus niſi Polus ſe ipſum alióſque inſigni prudentia & nonnulla etiam indulgentia expediviſſet, non ita promptè in reconciliationem hanc, & pontificiæ authoritatis agnitionem conſenſiſſent, nec in officio permanſiſſent. Quæ verò eæ difficultates fuerint, recenſet ordine Oldoinus in vita; mihi ad alia properanti iis immorari non vacat.

Reſti-

Poli induſtria in ſtabilienda Religione.

Reſtituto ad hunc modum à Cardinale Polo Regilionis cultu, quum plebs Anglica alacri ſtudio ad Sacramentorum frequentationem, ad ſanctum Miſſæ ſacrificium, confeſſionem, Communionem, confirmationem, publicas preces, & conciones concurreret, Legatus ad Cleri quoque, & maximè Academiarum reformationem animum adjecit. In primo paulò indulgentior viſus, ut à multis obſervatum fuit, quòd in Sacerdotes, ac Religioſos uxoratos, non eo, quo leges jubent, rigore animadverterit; ſed à prætenſis uxoribus tantùm ſeparatos, ac beneficiis prioribus privatos, mox ad alia ac majora Sacerdotia admiſerit, uxoribus interim clanculùm viros ſuos adeuntibus. Sed illud, ut fieret, Presbyterorum magnæ tum penuriæ indultum dicebatur. Ad Academias autem in priſtinum ſplendorem & diſciplinam reſtituendas, præter cæteros viſitatores Anglos miſit etiam Nicolaum Ormanetum, Patavinum poſteà Epiſcopum, virum gravem, prudentem, doctum, & zelo domûs Dei in primis præditum. Hic Oxonii, & Cantabrigiæ Collegia omnia ad normam prioris à fundatoribus inſtitutæ gubernationis, quantum fieri potuit, reduxit; hæreticos, aut hæreſis ſuſpectos abegit, Catholicóſque tùm Profeſſores, tùm Adminiſtratores ubique conſtituendos curavit. Id verò ſummum fuit Regum, & Legati Poli in Univerſitatem Oxonienſem beneficium, quod Petrum à Soto Ordinis S. Dominici excellentiſſimum Theologum in Angliam accerſitum, illic Profeſſorem publicum conſtituerit, ut à Petro Martyre (apoſtaſiâ, & ſacrilegis ſeductæ monialis nuptiis infami) omnia paulò antè diruta & peſſumdata, reædificaret ac reſarciret. Id quod egregiè ſummo reipublicæ bono præſtitit.

Polygamia ſpiritualis rurſum Anglicam hæreticam feciſſe, autumant idonei authores.

Eodem tempore idem Legatus Polus juxta decreta Synodi univerſalis, quam antè coëgerat, Religionis reſtituendæ, ac reformandæ formulam, à ſummo Pontifice priùs viſam & approbatam publicavit, atque ab omnibus Ordinibus ſervari juſſit; ſtuduítque præſertim emendationi deformati Cleri, quòd inde malum omne tanquam è fonte derivari ſciret. Sed nimium Clericorum luxum, libidinem, ac menſarum immoderatas expenſas, quibus DEUS in primis offenditur, & pauperes ſuo patrimonio defraudantur, vix cohibere, aut ambitioni, ac cupiditati congerendorum Sacerdotiorum (quam Polignamiam ſpiritualem vocant) modum ponere illum potuiſſe, ſcribit illuſtris fidei Confeſſor, idémque nobilis rerum Anglicarum Scriptor Nicolaus Sanderus; indéque auguratos homines aliquot verè pios, & ſecundùm DEUM prudentes, iterùm à Domino gravioribus quàm antè flagellis Angliam eſſe vapulaturam, quod planè mox ut Maria Regina, & Polus oculos clauſêre, irreparabili animarum detrimento contigit, regnante & in Eccleſiam Catholicam furente Eliſabethâ, Henrici quondam VIII. ex pellice Bolena, filiâ.

Eligitur Polus Archiepiſcop. Cantuarienſis.

Anno redemptionis humanæ 1555. favente Maria Regina, Polus ſumma totius Angliæ lætitiâ & conſenſu Archiepiſcopus Cantuarienſis electus eſt. Is, antequam in Epiſcopum inauguraretur, Sacerdotio initiatus, rem ſacram privatam coram Regina conſobrina ſua primùm celebravit; quo facto ad eum denique potentiæ

& auctoritatis gradum in Anglia pervenit; ut ſimul fuerit Angliæ Primas, ſanctæ Sedis Apoſtolicæ Legatus, ac etiam totius regni abſente Rege, conjunctim cum ipſa Regina ſummus Procurator, & Regens.

Mortuo autem X. Kalend. Aprilis 1555. Julio III. qui Cardinalem Polum, cujus virtutes optimè perſpectas habebat, unicè amabat; ſucceſſit in Apoſtolica Sede Joannes Petrus Caraffa, Cardinalis Theatinus dictus, ſub nomine Pauli IV. non autem in amore & propenſione erga ipſum Polum, quamvis ei Cantuarienſis Archiepiſcopatûs poſſeſſionem confirmarit, palliúmque conceſſerit. Hic magna omnium admiratione, ne dicam indignatione, Polum à legatione Anglica, Romam revocavit; ſubrogato ei in eodem legationis munere Guillelmo Peytoo Cardinale, Ordinis Minorum, nobili Anglo, quem & Epiſcopum Sariſburienſem, ad majorem auctoritatem ei conciliandam, deſignavit, qui tamen morte præventus, antequam Angliam intraret, hos ſibi oblatos honores inire non potuit, quos nec niſi coäctus, ob reverentiam Poli (quem ſumma obſervantia, ut par erat, proſequebatur) ſuſceperat. Cur autem hæc in Polum Paulus Pontifex ſtatuiſſet, nonnullos reperimus hanc cauſam aſſignaſſe, quòd, cùm Legatus eſſet Apoſtolicus, Pontifice inconſulto inducias inter duos Reges Galliarum & Hiſpaniarum conciliaſſet. Sed cùm mandatum à Julio accepiſſet de pace, aut induciis tractandis, quis ei jure ſuccenſuiſſe potuit, ſi, quod cuivis Chriſtiano competere videtur, vir pius nullâ de eo prohibitione acceptâ præſtitit? Alii contrà, quòd Mariam Angliæ Reginam pro ea, qua apud illam valebat gratia & auctoritate, à bello Galliæ Regi denunciando non inhibuiſſet. At nullam inhibendi rationem habuit Polus, quando Rex ipſe Galliæ, nullâ laceſſitus injuriâ, ſpretis initæ pridem pacis conditionibus, Mariæ ultrò inſultavit. Additur & tertia ratio, ſeu potiùs infirma & futulis conjectura; quòd in Conclavi Polus, ne Paulus in Pontificem aſſumeretur, obſtitiſſet: cùm tamen longè certiùs ſit (teſte Oldoino cum aliis) Paulum olim obſtitiſſe, ne Polus poſt obitum Pauli III. in Pontificem eligeretur. Ut ut ſit, non parum hoc Pauli exiſtimationi apud illos, qui Poli virtutem noverant, offecit; quorum aliqui fuêre, qui potiùs Paulum odio & affectui, aut, ut molliùs dicam, innatæ auſteritati ſuæ indulſiſſe credere maluerit, quàm Polum juſtè alicujus criminis, quod depoſitionem mereretur, reum conſtitutum eſſe. Sunt, qui ſcribant, Polum ut hæreſi ſuſpectum, legatione Apoſtolica excidiſſe. At quis ùti reum damnabit virum illum, qui columnam fidei, religioniſque Catholicæ clypeum non in Anglia ſolùm, ſed etiam ubique terrarum ſe præſtitit? quis, inquam, de gravi aliquo delicto reum ſuſpicetur, qui fuit in omni vitæ curſu tantoperè irreprehenſibilis, ut faſſus ſit ſæpenumerò Julius III. Pont. Max. cùm ſibi contingeret eo præſente aliquid dicere, ſolito cautiùs locutum, ne aliquod verbum ex ejus ore effluerct, quod non eſſet ad trutinam rationis libratum, & ſummo Sacerdote dignum? Carolus etiam V. Cæſar nunquam Romanæ Curiæ meminerat, aut de ea ſermonem habebat, quin Poli Cardinalis pietatem, virtu-

Revocatur à Legatione Anglica Romam Polus.

tutem, & fidem in cœlum uſque efferret; eúmque ſacri Senatûs *Decus, lumen, & animam* prædicaret. Sed de his fuſiùs, qui innumera & vera ejus elogia congeſsêre.

Reginæ Mariæ Zelus pro Polo.

Quæ autem qualiſque fuiſſet Pauli Pontificis Polum à legatione Anglica revocandi vel voluntas, vel ratio; primùm diligenter providit Regina, ut illum lateret; ne, Polo Romam repetente, illa tam utili conſiliario, & Eccleſia Catholica tam fideli miniſtro privaretur. Quamobrem non permiſit novo illi Legato regnum ingredi, quin imò literas quorumcunque, quos ſuſpicaretur mandata de hac re à Pontifice afferre, intercipi curavit, atque apud ſe retinuit. Inſuper Oratori ſuo Romæ agenti mandavit, ut Papam admoneret, quantum periculum Religioni vix dum in Anglia ſtabilitæ creaturus eſſet, ſi tanto ac tali viro ejuſmodi contumeliam inferret, cujus authoritas & vitæ innocentia ad gentis converſionem maximum pondus attuliſſet. Verùm dum Regina clam agit apud Pontificem de retinendo in ſtatione Polo, ipſe rem neſcio unde ſubodoratus, non modò nihil inde ſe commotum oſtendit; verùm etiam ut ſe genuinum Eccleſiæ filium, & Pontifici perfectè obſequentem præſtaret, Crucem argenteam legationis inſigne ultrò depoſuit, omnique illius munere abſtinuit. Tum miſſo Romam Nicolao Ormaneto legationis Datario, viro gravi ac prudente, legationis à ſe adminiſtratæ rationem reddidit. Non enim ut ipſe iret, paſſa eſt Regina, ne tanto ac tam neceſſario ſolatio careret, néve Anglicana Eccleſia in fide neophyta, tam ſtrenuo duce, & perito nauta deſtituta ad ſcopulos allideret, naufragiúmque faceret.

Poli animi moderatio.

Polum autem Ormaneti operâ reſtitutum plurimi tradunt; alii Paulum Papam, nulla ratione motum, obſtinatè in ſententia ſua perſeveraſſe, quod Poli noſtri virtuti nihil officit, imò verò multum proficit, cujus exercendæ occaſionem cum fœnore ſubminiſtravit, dum intempeſtivè loco motus, de mandato rigidi Pontificis ne minimum quidem querimoniæ verbum protulit. Sicque Polus jam cælo maturus, etſi non annis, at certè adverſis caſibus, itinerum moleſtiis, aliſque laboribus pro fide Catholica propaganda exantlatis fractus nihil ampliùs niſi de futura vita capeſſenda dies noctéſque cogitavit. Unde cùm quidam de nobili palatio, quod Romæ imperfectum habebat, cum eo in colloquium veniſſet, pluréſque vitæ annos ipſi ſpopondiſſet, quibus reverti Romam, ædéſque illas intueri perfectas liceret; ſubintulit. *Non æſtimo te mihi adeò inimicum, ut tam diuturnum exoptes ſupplicium ac exilium à cælo, quod ſola noſtra ac vera patria eſt.* Et quidem benigniſſimus DEUS pia fidelis ſervi ſui Poli vota exaudivit.

Ejus mors.

Anno námque Chriſti Salvatoris 1558. ætatis verò ſuæ 58. die 25. Novembris quartana ſebre correptus (quæ plurimùm eo anno graſſata, multos è Sacerdotali potiſſimùm Ordine ſuſtulit) atque ad extremam corporis maciem redactus, accedente inſuper acerbo mortis Mariæ Reginæ nuncio (quo quaſi telo mortifero confixus eſt) horis ab ipſa circiter ſexdecim placidiſſimè expiravit Laberchi prope Londinum. Viſus eſt planè Deus Britanniæ iratus; nam uno hoc viro ſublato, qui ei adverſus exitialia dogmata loco

ſcu-

ſcuti erat, ipſa iterum ab avita religione devians & deficiens, in ejuratam paulò antè hæreſim urgente Eliſabetha, quaſi ad vomitum relapſa eſt. Corpus defuncti Cardinalis per plures dies pro more Principum in lecto funerali compoſitum, omnibus ad mœrorem exhibitum eſt; tum plumbeæ capſæ incluſum, Cantuariámque delatum in Sacello D. Thomæ quondam Cantuarienſis Archiepiſcopi (cujus fuerat non minùs zeli, virtutiſque ſucceſſor, quàm Cathedræ) tumulatum eſt, hoc tantùm brevi ac nudo adſcripto titulo epitaphii vice: *Depoſitum Cardinalis Poli.* Quo quantum à ſæculi faſtu vir Deo tranſcriptus abhorruerit, ſatis declaravit.

Ejus imago. Fuit Reginaldus Polus ſtatura mediocri, corpore tereti atque exili, colore candido, ſed ingenuo rubore permixto, ut ferè ſunt Angli; vultu latiori, oculis cæruleis, aſpectu hilari lætóque, animi tranquillitatem vel inter adverſa, quibus nunquam caruit, indicante; barba juveni fuit colore flava, ſeniori ſubalba; moribus prætereà compoſitis & innocentiſſimis, alloquio ſuavis, inceſſúque gravis & per omnia modeſtus.

Ejus autem ingenii monumenta adhuc ſuperſunt plurima, quorum indicem texuit Antonius Poſſevinus in Apparatu ſacro, verbo *Reginaldus*, ubi vocatur *ſanguine, doctrina, & pietate nobiliſſimus*: Flurima tamen hæreticorum fraude ſuppreſſa interciderunt: Quæ verò extant, hæc ſunt:

Ejus ſcripta.

Pro Eccleſiaſticæ Unitatis Defenſione libri quinque ad Henricum & Eduardum Angliæ Reges.
De officio ſummi Pontificis liber unus.
De Poteſtate ejuſdem liber unus.
Exhortatio habita in Concilio Tridentino.
De eodem Concilio liber unus.
De Baptiſmo Conſtantini Magni.
De Angliæ Reformatione.
De reformanda Eccleſia conſilium.
Exhortatio ad Carolum V. & Franciſcum I. Galliæ Regem pro pace.
De Juſtificatione libros duos patrio idiomate.
Epiſtolarum volumen ad varios ſcriptarum.
Edidit etiam adoleſcens Chriſtophori Longolii vitam.
Tranſtulit pariter ex Hæbraica lingua in Latinam Lamentationes Hieremiæ Prophetæ.

Elogia virorum clariſſimorum de Polo. Non ſiluerunt ab ejus laudibus prædicandis viri quique nominatiſſimi, quorum princeps eſt Thomas Morus Angliæ Cancellarius, idémque Chriſti Martyr invictiſſimus, qui in epiſtola ad Margaritham filiam, Reginaldum Polum appellat *Juvenem ut ſanguinis excellentia nobiliſſimum, ita in omni literarum genere doctiſſimum; nec virtute minùs, quàm eruditione conſpicuum.* Et in alia epiſtola ad ipſum Reginaldum Polum, & Joannem Clementem, de Margaritha Sariſburiæ Comitiſſa, Poli matre loquens, *fœminarum optimam, pientiſſimam, atque nobiliſſimam, planéque tali filio dignam* nominat; quibus pauciſſimis verbis multa ſimul matris, ac filii encomia complectitur. Thomas quoque Stapletonus in vita ejuſdem Thomæ Mori,

Polum

Polum nobiliſſimi fidei confeſſoris & Eccleſiæ defenſoris titulo exornat. Joannes Caſa in vita Petri Cardinalis Bembi, *Reginaldum virum de cælo lapſum, ejúsque virtutem divinam, de qua nemo unquam ſatis loquetur,* ſcribere non dubitavit; quin & addit; neſcire ſe dijudicare, plúsne Britannia multis vulneribus reipublicæ Chriſtianæ inflictis nocuiſſet; an tali, tantóque viro exhibito, ex quo veræ, planéque Chriſtianæ pietatis ac vitæ exemplum peti poſſit, profuiſſet? Pierius Valerianus, qui ei tanquam literatorum Mœcenati librum 53. Hieroglyphicorum inſcripſit, *illum pietate integerrimum; vita moderatione conſpicuum; divinarum rerum, & ſacrarum literarum ſtudio fervidum; omniúmque virtutum exemplar abſolutiſſimum* dixit. Nicolaus verò Sanderus paucis multa complectens, *Eum Angliæ ſpem, Eccleſiæ Romanæ decus, Purpuratorum ſolem, Orbis Chriſtiani lumen, & literatorum Ornamentum* nuncupat. A Joanne autem Pitſæo in libro de claris Angliæ Scriptoribus dicitur, *Vir pietate, prudentia, doctrina, omnique virtutis genere, æquè ac regio ſanguine Princeps clarus.* Et alibi ab eodem; *Vir vitæ puritate integerrimus, moribus gravis & modeſtus, in vita temperans, omnibus affabilis, ingenii per exceſſum erga omnes mitiſſimi, ſacrarum & profanarum literarum ſcientia nobiliter inſtructus, divinæ gloriæ zelo fervidus, & qui multa pro fidei Catholicæ defenſione fecit ac pertulit.* A Franciſco Sacchino in Hiſtoria Societatis Jesu; *Unicum adverſus exitialia dogmata ſubſidium, Britannis à Deo ſubmiſſum.* Ab Andrea Victorello in notis ad Ciaconium; *Polus regii ſanguinis ſublimitate, ingenii & judicii præſtantia, morum ſuavitate, innocentia, eruditione, defenſæq; religionis merito ſpectatiſſimus.* A Spondano & Bzovio in Annalibus Eccleſiaſticis ad annum 1557. *Vir moribus integerrimus, fidei Catholicæ defenſor ferventiſſimus, ejuſdémque in Anglia reſtaurator clariſſimus.*

Sunt autem & alii plurimi non inferioris notæ ac dignitatis Authores (quorum congeſta Teſtimonia Auguſtinus Oldoinus in vita ipſius Poli fuſiùs exhibet) qui ſe in præſtantiſſimi hujus Cardinalis & Principis laudibus copioſiùs exercuerunt, eundémque æternitatis balſamo digniſſimum exiſtimaverunt, non diſſentientibus ipſis fidei noſtræ hoſtibus Anglis, qui tanti viri decora ſuis Scriptis celebranda ſuſceperunt, & non parcè extulerunt; ut fidem faciunt Paulus Manutius Aldi filius, Oldoinus, Sauſſayus, Morerius, & alii. *Ab ipſis quoque heterodoxis laudatus Polus.*

De eo agunt Ludovicus Becatellus Archiep. Raguſinus in vita. Joannes Antonius Petramellarius. Antonius Sanderus in elog. Cardin. Andreas Thevetus de viris illuſt. Joannes Imperialis in Muſæo Hiſtorico. Papirius Maſſonus de Epiſ. Urbis. Laurentius Surius in Hiſtoria rerum memorabilium ſui temporis. Nicolaus Sanderus in Schiſm. Anglic. & de Viſibili Monarchia. Andreas Duchesnius in hiſt. Anglic. Nicolaus Orlandinus, & Franciſcus Sacchinus in hiſt. Soc. JESU. Morerius in Dict. hiſt. & innumeri alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE ALVAREZ S.R.E. CARDINALE.

L. *Stirpis nobiliſſimæ fuit.* JOANNES Alvarez, natione Hiſpanus, Friderici Alvarez Albæ Ducis ex Iſabella Pimentella nobiliſſima juxtà ac religioſiſſima fœmina filius, primam lucem aſpexit Toleti 5. Idus Junii anno poſt Chriſtum natum 1488. Is cùm adoleſceret, celeberrimæ familiæ Toletanæ Ordinis Prædicatorum, rejectis nuptiis, nomen dedit. Ubi in primis vitæ morúmque probitate, ac literis politioribus excultus, Philoſophiæ & Theologiæ eam navavit operam, ut non modò utramque hanc facultatem magno cum plauſu inter ſuos aliquamdiu docuerit; ſed etiam famâ ſingularis ejus doctrinæ ac pietatis ad Carolum V. perlatâ vir magnus in Eccleſia Dei, ut mox dicemus, evaſerit. *Doctiſſimus.*

Humilimus. Humilitati mirè addictus, ſæpè ſordidis culinæ miniſteriis exercebatur, maximè cùm adeuntem ad ſe patrem Albæ Ducem eàdem in veſte, qua coquo miniſtrabat, conſtans animi ac frontis excepit, meruitque laudari, ut qui ſeriò & exactè Religioſum ageret. Quare cùm vitæ exemplo atque doctrinâ, præter ipſam nobiliſſimæ familiæ claritatem commendaretur, Cordubenſis primò Epiſcopus, deinde Burgenſis, demum ad preces Caroli Cæſaris Presbyter Cardinalis Titulo S. Mariæ in Porticu à Paulo III. renunciatus eſt. Anno Domini 1553. Epiſcopus Albanenſis creatus præfuit Eccleſiæ Albanenſi per biennium; tum ad Tuſculanam infulam promotus, retinuit eam uſque ad obitum. Rexit pariter in Hiſpania Archiepiſcopus Eccleſiam Compoſtellanam; unde Cardinalis poſteà Compoſtellani, cùm Burgenſis anteà diceretur, nomen eſt conſecutus. *Fit Cardinalis.*

Per literas ſuas Urbis cladē avertit. Orto ſub annum 1556. inter Paulum IV. Pontificem, & Philippum II. Hiſpaniarum Regem graviſſimo bello, Albanum Ducem, ſummum Hiſpanici exercitûs Imperatorem; conſobrinum ſuum Joannes Cardinalis, ne infeſta Urbi ſigna inferret; breviſſimis literis obtinuit, monens, non benè inter Turcarum & Maurorum vexilla, quibus Albæ Templum olim à Majoribus fuiſſet exornatum, Romani Pontificis veluti victâ de religione trophæa ad memoriam poſteritatis poſſe ſuſpendi. Avertit virilis hæc vox imminentem Urbi cladem: tanti eſt noſſe, qua quiſque maximè ratione ducatur, ut perſuadeas.

Joannes dum Epiſcopus Cordubenſi Eccleſiæ præſideret, motus pietate in Superos, celeberrimum ſanctorum Martyrum Cœnobium à fundamentis conſtruxit, quod multis facultatibus, annuiſque redditibus dotatum, viris religioſis ſui Ordinis dono conceſſit. Jam Cardinalis creatus Templum Salmanticenſe S. Stephano ſacrū, & proximum

num Cœnobium, in quo veſtem S. Dominici ipſe puer induerat, propriis ſumptibus reſtauravit: ad ædificium in Dei honorem erigendum quinquaginta florenorum millia, larga manu ſuppeditavit. Huic Joanni Epiſcopo, cùm vir doctiſſimus eſſet, Dominicus à Soto Ordinis Dominicani Theologus nominatiſſimus Librum inſcriptum *De ratione tegendi, ac detegendi*, dicavit. Interfuit Comitiis pontificiis, in quibus renunciati ſunt Romani Pontifices Julius III. Marcellus II. *Moritur.* & Paulus IV. ſub quorum ultimo deceſſit è vita Romæ die 15. Septembris Anno Chriſti 1557. ætatis 69. ex iliorum doloribus. Corpus demortui in S. Mariæ ſuper Minervam depoſitum, poſteà in Hiſpanias translatum, Albæ in ſepulchrum Majorum ſuorum illatum eſt. Cujus memoriam Janus Vitalis his verſibus celebravit.

Elogium funebre.

Te licèt immodicis natalibus Heſperus Orbis
Et dederit claris nobilem imaginibus;
Et priſca oſtentet quæſita ab origine gentis
Raptáque victrici barbara ſigna manu:
Illa quidem illuſtrem poſſunt Te *clara* Joannes
Ornare, & Patribus connumerare tuis.
Tu tamen in te ipſo tanto es præſtantior illis,
Et majeſtatem gentis, is ante tua.
Ut tua tanta domus de te ſibi lumina quærat,
Splendorémque tua ſedula lucis amet.
Cætera cùm dederit tibi ſors invicta parentum,
Hæc venit à gente gloria viva tuo.

Joannes dum inter ſacri Ordinis Prædicatorum Religioſos viros viveret, à ſuperioribus ad aliam civitatem miſſus, iter illud ſat longũ non niſi pedibus, pauperum Religioſorum more, conficere voluit: itineris laſſitudine fatigatus defeciſſet procul dubio in via, niſi agreſtis quædam mulier miſericordiâ mota, laſſum juvenem ad proximum tuguriolum invitaſſet, in quo proſtratas prorſus vires non tam cibo, quàm quiete refecit; aſinoque vulgari ab ipſa muliere commodato vectus, reliquum itineris deinde facilè confecit. Ut primùm dignitate Epiſcopali excelluit, beneficii haud immemor, mulierem ſummo ſtudio perquiſivit, at cùm jam mortuam intellexit, filiam ejus unicam honeſto matrimonio ſuâ operâ locatam, annuis redditibus etiam in poſteros utriusque ſexûs valituris remuneravit. Voluit enim vir pius per ſæcula futura non ſolùm majorum ſuorum præclarè geſtis, ſed ſuis etiam præclari animi monumentis vivere; ambiguo apud omnem poſteritatem judicio, quænam glorioſior ſit, majorúmne, an Joannis Cardinalis memoria?

Factum ejus humile, at Religioſo glorioſum.

Scripſit vir eruditus, De regimine hominis Chriſtiani. *Ejus ſcripta.*
Sermones de Sanctis.
Speculum Virtutis.
Epiſtolas varias.

Agunt de eo Joannes Antonius Petramellarius in elog. Chronicon Dominicanorum. Ferdinandus de Caſtiglione in Concert. Prædicat. Joannes Rho in exemplis Virtutum. Victorellus in addit. ad Ciac. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. & alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

ROBERTO LENONCOURTIO S. R. E CARDINALE.

LI.

Lenoncourtius quis?

ROBERTUS Lenoncourtius, Gallus, nobili proſapia *de Lenoncourt* patre Theodorico genitus, ex Priore Charitatis D. Mariæ ad Ligerim, Abbas primò Barbellæ, ſeu Sacri-portûs; deinde Epiſcopus Catalaunenſis; demum ad preces Regis Galliarum, (cujus erat Orator apud Carolum V. Imp. pro Ducatu Geldriæ) ob inſignem prudentiam, pietatem, & eruditionem abſens purpurâ ornatur à Paulo III. ſummo Pontifice;

Fit Cardinalis.

ac titulo S. Anaſtaſiæ primùm, deinde S. Apollinaris, demum S. Cæciliæ inſignitur. Rexit deinde Epiſcopus Eccleſiam Metenſem; ac Archiepiſcopus Ebrodunenſem, & Toloſanam in Gallia. In Metenſi, anno ſalutis 1552. menſe Januario diem indixit omnibus ad generalia Comitia celebranda. Hoc Præſule favente, Galli ſtratagemate uſi Urbe Metenſi eodem anno potiuntur.

Epiſcopus Metenſis.

Metenſem Eccleſiam à Julio III. moderandam acceptam, tam modeſtè, tam benignè, prudentérque rexit, ut ex ſuavi adminiſtratione *Boni Roberti* nomen ſit conſecutus; & de ipſo Metenſes rectè tanquam de viro integerrimo, ac maximè pio Præſule uſque nunc & ſentiant, & colloquantur. Sepulchrum D. Remigii in cœnobio Rhemenſi ea forma, eo lapide, eáque pulchritudine extruxit, ut omnibus vel hodiedum ſit admirationi; in quo, ſummo oculorum oblectamento, videre eſt duodecim Franciæ Pares, tum Eccleſiaſticos, tum ſæculares; tum Duces, tum Comites affabrè elaboratos.

Moritur.

Robertus ſanctis operibus & eruditione inſignis, poſtquam quatuor ſummorum Pontificum creationibus ſuo ſuffragio interfuiſſet, febri correptus acuta ad ſuperos evolavit Metis in Gallia Quarto Nonas Februarii anno æræ Chriſtianæ 1561. ſepultus ibidem in ſacello Cathedralis Eccleſiæ à ſe conſtructo & dotato: Alii dicunt, eum in Prioratu Charitatis fuiſſe ſepultum, ejúſque cineres anno ſequenti ab Hæreticis erutos ac diſperſos.

Error Petramellarii circa hunc Cardinalem.

Cæterùm malè eum Petramellarius inter Bellovacenſes Epiſcopos recenſet, cùm in tabulis ejuſdem Eccleſiæ exactiſſimis non numeretur illius Antiſtes: illum tamen commendat hiſce verbis, relatu ſi vera ſint, non indignis: *Robertus Lucemburgenſis de Lenoncourt Gallus, nobiliſſimo natus ſanguine, vir literarum cognitione, morum gravitate, vitaque ſanctimonia inſignis, ex Priore, quem vocant Charitatis, Epiſcopus Catalaunenſis electus eſt. Non dicam innumeras ejus virtutes, patientiam, humanitatem, gravitatem, animi moderationem, & cæteras dotes, quas in bono Epiſcopo Doctor ille gentium requirit; ut jure merito Job patientia; humanitate Ægidium Abbatem; gravitate Agapytum Pontificem;*

Encomia Illius.

cem; ac poſtremo præ cæteris animi moderatione, atque doctrina Auguſtinum, Baſilium, Hieronymum adæquaſſe communi omnium confeſſione diceretur. Magnum profectò elogium, ſi dicta veritati conſentiant. At ut Robertus vir inſignis, doctus, pius & ſanctus fuerit, æquaſſe tamen illum incomparabiles viros à Petramellario allatos non facilè crediderim. Unde non immeritò Morerius de Roberto agens, ejúſque elogium à Petramellario concinnatum expendens, *exceſſivum* illud atque *immodicum*, uti re vera videtur, appellavit. Janus Vitalis licèt in eo extollendo nec ipſe parcus fuerit, moderatiùs tamen, tolerabiliúſque ceciniſſe videtur.

Numam videre ſi quis optat alterum,
Et alterum ſi Romulum;
En Purpuratus hic Robertus *nobilis*
Ille ille Lenoncourtius,
Spirans vigorem mentis, & prudentiam,
Priſcámque fortitudinem.
Vides diſertis finxit, ut coloribus
Illum diſertus Artifex?
Naturam & arti, artémque natura obſequi
Ut imperavit invicem?
Dices in illo ſubſilire Spiritum,
Et palpitare muſculos.
Congeſſit huc natura fœcundiſſimas
Dotes ſuperba Gallia,
Locúmque in unum Sanctitatis Symbolum,
Et gratiarum lumina.
Quid ſi videres pectoris recondita,
Et mentis elegantias,
Non eſt imago vera Lenoncourtii,
Hæc, quam videmus, diceres.

Scripſiſſe dicitur egergium Tractatum de triplici bono, Naturæ, Fortunæ, & Gratiæ: Qui an extet excuſus, exploratum non habeo. *Ejus ſcripta.*

Eum laudant Claudius Robertus in Gall. Chriſtiana. Petrus Frizonius in Gall. Purpur. Felix Contelorius in Elencho Cardinal. Joannes Chénu de Epiſ. Gall. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontiſ. Ughellius in Ital. ſacra. Morerius in Dict. Hiſt. & alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

DAVIDE BETONIO S. R. E. CARDINALE.

LII. DAVID Betonius, natione Scotus, ſanguinis & cognationis ſublimitate ipſis Scotiæ Regibus, ut ſcribit Garimbertus, propinquus, Baronis de Balfurno filius. David tum propria indole ad virtutem pronus; tum nobiliſſimorum parentum curâ ad bonas artes, literáſque formatus, earum rudimenta brevi temporis ſpatio ſic perdidicit, ut egregia futuræ eruditionis, qua deinde polluit, vel adoleſcens ſpecimina ediderit. Anno ætatis ſexto decimo majorum ſuorum ſuaſu atque conſilio Pariſios ad Florentiſſimam illam diſciplinarum omnium Academiam delatus, mirum dictu, quantum progreſſu temporis, accedente ad naturæ bonitatem optimorum præceptorum inſtitutione, proventum reportarit in patriam? adeò ut in illam regreſſus Duci Albaniæ bellica fortitudine clariſſimo (qui apud Jacobum V. Scotiæ Regem plurimùm gratia & auctoritate valebat) ob eximias ingenii, naturæ, ac doctrinæ dotes chariſſimus evaſerit; qui cùm de illo coram Rege, ac regni Proceribus multa prædicaſſet, admiſſus deinde ad ipſius Regis præſentiam & alloquium, iiſdem artibus ac dotibus, quibus ſeſe priùs in Albanenſis gratiam inſinuarat, ejusdem quoque Regis benevolentiam ſibi comparavit. Nam & forma corporis præſtanti, & judicio ſupra ætatem maturo, & comitate in omnes admirabili, non modò aulicorum in ſe omnium provocavit affectum, ſed & Regis ipſius amorem ſpecialiſſimum, qui eum nullâ morâ intra regios Conſiliarios coöptatum, ſenſim publicis muneribus maxima regni utilitate præficiendum curavit.

Regiæ ſtirpi propinquus.

Placuit id mirum in modum Jacobo Betonio Glaſcuenſi Archiepiſcopo patruo, Davidem fratris filium iis virtutum ac literarum ornamentis, Regi cùm primis totique ejus Curiæ innotuiſſe: Quare Abbatiam magni cenſûs ac dignitatis, quàm tunc poſſidebat, ultrò annuente Rege, in Davidem nepotem tranſtulit. Quam quidem tanta prudentia, comitate, atque integritate annis pluribus ita moderatus eſt, ut, teſte Archibaldo Hayo in Panegyrico ea de re habito, & patrui ipſius, & Regis, omniúmque conceptæ de ipſo exſpectationi cumulatiſſimè ſatisfecerit.

Abbatiam accipit à Patruo.

Anno ſalutis 1534. à Jacobo Scotiæ Rege Orator in Galliam miſſus, negotia ſuæ fidei comiſſa ex Regis utriusque ſententia adeò dexterè feliciterque confecit, ut concertantibus inter ſe de eo remunerando Regibus, hinc à Franciſco I. Epiſcopatu Mirapicenſi in Oxitania; illinc à Jacobo V. Metropolitica ſede Sanctandreana in Scotia (cui Primatus Eccleſiarum totius Scotiæ annexus eſt) donatus; ac inſuper purpurâ ſacrâ, utroque Rege intercedente, à Pau-

Orator in Galliam mittitur.

Purpurâ ornatur.

Paulo III. ſummo Pontifice ornatus fuerit. Accepit autem pileum Cardinalitiæ dignitatis cum titulo Presbyterali S. Stephani in Cœlio monte, à Pontifice ſibi miſſum, Latini Juvenalis ipſius Papæ intimi Cubicularii viri eruditiſſimi miniſterio in Scotia anno à partu Virginis 1538. quadriennio poſt legationem in Gallia obitam.

Jacobi Scotiæ Regis Zelus fidei Catholicæ.

Obſervant Andreas Victorellus, & Antonius Auberius, Jacobum V. Scotiæ Regem (qui zelo propagandæ fidei Catholicæ non mediocriter enituit, magnámque ex eo nomine à ſuis Scriptoribus laudem tulit (cùm animadvertiſſet Joannem Fiſcherum Cardinalem, Thomam Morum Angliæ Cancellarium, alióſque fortiſſimos Chriſtianæ Religionis athletas, Henrici VIII. in tranſverſum acti ſævità necatos, & quaſi extincta in miſerando illo regno fidei Catholicæ lumina; ſancto aç prudenti conſilio ſuggeſſiſſe Paulo Papæ III. ut Davidi Betonio Præſuli Sanctandreano Romanæ purpuræ decus, dignitatémque decerneret, ne ſancta Chriſti religio, externis hiſce ſignis & ornamentis in Britannia carens atque langueſcens, penitùs interiret: Quod conſilium probavit, laudavítque Cardinalis Sadoletus apud Paulum his verbis: *De Scoto illo promovendo* (intellige Betonium) *vehementer probavi conſilium tuum, Beatiſſime Pater, perſpexi enim penitùs cùm altitudinem animi tui, tùm vim ſingularis prudentia tua, per quam pati non vis impium Regem Henricum vacantem domeſticis finitimiſque periculorum ſuſpicionibus, impunè ac licenter in depopulanda DEI Eccleſia debacchari. Quod conſilium ſimul & factum Sanctitatis tua DEUM immortalem fortunaturum eſſe non dubito, idque ut eveniat, DEUM eundem enixè precor.*

Contraxerat Jacobus Rex Scotiæ poſt obitum Magdalenæ Franciſci I. Regis Galliarum filiæ, matrimonium cum Maria Guiſiana Longovillani Ducis vidua; & Lutheraniſmi ſuſpectos plures publicà ſententia igni tradiderat, alióſque eàdem inſaniâ infectos exilio multaverat. Jacobo Regi manifeſtè ob id offenſus erat Henricus VIII. Angliæ Rex: pupugerat quoque Angli animum adverſus Scotum, quòd ad congreſſum cum eo Eboracum venire detrectaſſet; unde & ejus regnum invadere cogitavit faventibus ei univerſis Lutherani dogmatis toxico imbutis, & aliis, qui rebus novis in Scotia excitandis ſtudebant; quorum nonnulli in Angliam ad ipſum Henricum tanquam impietatis aſylum confugerant, Cardinale Betonio interim Regi ſuo adſtante pro muro & aggere adverſus omnes factioſorum impetus. Poſt primas pugnas ultrò citróque initas, in quibus victores initio fuêre Scoti, tandem Anglus prævaluit. Quapropter ex dolore acceptæ cladis Jacobus Rex in morbum incidit, è quo intra paucos dies ſub annum 1542. mortuus eſt, relicta unica prole Maria Stuarta, octavo antè die nata: Cujus glorioſa acta, & Martyrium pro Deo & fide perpeſſæ infrà narraturi ſumus.

Betonius Regi Scotiæ Jacobo, pro muro eſt contra factioſos.

Jacobus Hamiltonius Araniæ Comes, Regis defuncti propinquus, regni Gubernator, Reginæque infantulæ tutor à regni Principibus eſt declaratus, reclamante Davide Cardinale Betonio, quòd is ex teſtamento defuncti Regis delatum ſibi tribus aſſeſſoribus è numero primorum Procerum adjunctis, ſummum Magiſtra-

tum

tum, ac regni procurationem contenderet. Henricus verò Anglus in ſpem obtinendæ Scotiæ erectus, non jam aperto Marte eam aggredi decrevit, ſed viâ matrimonii, qua Mariam reginam puellam filio ſuo Eduardo quinquenni deſpondere petiit, Legatóſque eo fine ad Hamiltonium miſit, quibus auditis ad 3. Kalendas Maij anni 1543. Nobilibus regni convocatis indixit comitia, quibus poſtulata Regis Anglorum propoſita examinarentur. Sed qui à partibus illius ſtabant, non dubitantes, Cardinalem Betonium, qui Pontifici, & Gallis erat addictiſſimus, per amicos & clientes, quos habebat plurimos, totis viribus impediturum, ne, quod petebat Henricus, aſſequeretur; néve Scotia in Principis Catholicæ fidei deſertoris, atque hoſtis truculentiſſimi poteſtatem veniret, domi repentè comprehenſum in Caſtrum Dalketum, indéque in ſuam Sanctandreanam arcem conjiciunt. Quo tempore violatâ Eccleſiæ immunitate in perſona ſui Præſulis, à ſacris, diviníſque officiis in univerſa Sanctandreana Diœceſi ceſſatum eſt: Et Paulus Romanus Pontifex pro ejus liberatione Marcum Patriarcham Aquilëienſem delegavit in Scotiam.

Traditur in cuſtodiam, ob fidem Catholicam.

Prorex autem, ſeu Gubernator Hamiltonius (quem depingit Buchananus, ingenio fuiſſe ad quietem prono, atque à turbis alieno) modò Reginæ, ac Gallis, & Pontificiis; modò Anglis Scotiæ perturbatoribus, ac in regno, & religione nova molientibus adhærens, quendam Ordinis religioſiſſimi apoſtatam Guillelmum nomine, ab exulibus, qui nuper ex Anglia redierant, ſubintroductum, impunè permiſit Diplomata ſummi Pontificis, libróſque Catholicis dogmatibus refertos palàm pro concione lacerare, quin & ſua auctoritate indulſit, ut liceret cuique pro libitu Biblia ſacra vulgato idiomate legere, interpretari, precéſque ac ritum orandi, quem vellet, tenere. Ex quibus infauſtis ſignis, ac prænotionibus primùm cœpiſſe viſam, ſcribit Joannes Leſlæus Roſſenſis Epiſcopus, veræ & avitæ religionis in Scotia profeſſionem in occaſum inclinare; præcipuè cum Henrico Angliæ Regi à Scotici regni Ordinibus conceſſum fuiſſet filii ſui Eduardi cum Maria regni hærede conjugium, induciæque ob id ad decennium pactæ; ſtatímque Cardinalis Betonius è carcere eductus libertati reſtitutus eſt. Quo tamen agente (nam nulla ei unquam cum hæreticis aut quies aut ſocietas erat) Scoti Mariam Reginam ſuam in Anglia educandam, Eduardóque conjungendam tradere abnuerunt. Unde poſtmodum rupto fœdere, bellum in eos offenſus Henricus acriùs atque anteà redintegravit.

In Scotia inclinat res fidei Catholicæ ad occaſum.

At neque ob id, neque ob Regis Angli minas, aut carceris, quæ perpeſſus eſt, incommoda, animi cecidit invictiſſimus Cardinalis, quin potiùs ſe erigens contra omnes hæreticorum in illius caput conjuratorum machinas atque inſultus, Marino Cardinali Patriarchæ Aquilëienſi Sedis Apoſtolicæ Legato è Scotia diſcedenti in officio ſubrogatus, ſub initium menſis Martii 1543. omnes Scotiæ Præſules quaſi indicto concilio coëgit ad conſultandum, quánam ratione, quóve remedio hæreſis lui, quæ univerſam penè Scotiam ex Angliæ proximæ contagio jam penetraverat, occurri poſſet? So-

Animi heroica Conſtantia pro orthodoxa fide in Cardinali Betonio.

Soluto Concilio Georgium quendam Vuſchertum, ſeu (ut Buchananus habet) Sephocardium, præcipuum Lutheranæ ſectæ miniſtrum & concionatorem virulentiſſimum, apertæ hæreſis convictum, ac damnatum, nec reſipiſcere volentem, publicè comburi juſſit. Quæ res mirum in modum exulceratos jam antè Novatorum animos in Cardinalem concitavit: etenim nonnulli Sephocardii exemplo ſibi metuentes; alii quorundam è Scotiæ primoribus authoritati Cardinalis invidentium conſilio & ſuaſu incitati, authore Normanno Leſlio Comitis Rothuſiæ filio in vitam Cardinalis conſpirarunt.

Is igitur Lutheri hæreſi imbutus, & privatis odiis Davidi infenſus, ac vindictam ſpirans, quinque tantùm comitibus Andreæ fanum ingreſſus, in conſuetum diverſorium ſe recepit, ut ea paucitate meditatæ cædis conſilium diſſimularetur. Erant præterea in oppido Sanctandreano decem ex conjurationis conſciis, qui alii alio in loco rei aggrediendæ ſignum expectabant. Cum exigua hac manu tantum facinus obire eſt auſus Normannus in oppido pleno propinquorum & clientum Cardinalis. Erant tum in illis regionibus dies longiſſimi, ut adulto jam vere eſſe ſolent, & Betonius arcem ſuam in uſum belli ab Henrico Rege, qui jam Scotiæ littora infeſtabat, parati communicbat tanta feſtinatione, ut propè diei noctem in opere conjungeret. Igitur cùm diluculo ad operas immitendas aperiretur porta, Normannus è ſuis in domuncula propinqua duos præmiſſos in inſidiis collocarat, ut janitore ab iis comprehenſo, portæ compotes, ſignum, quod convenerat, ceteris darent. Hoc pacto ſine tumultu omnes ingreſſi, quatuor è ſuis miſerunt, qui Betonii oſtium obſervarent, ne quis ad eum nuncius perferri poſſet: alii circa aliorum cubicula miſſi, qui hominum & locorum notitià freti miniſtros nominatim excitarent. Eos cùm ſemiſomnes ſingillatim evocaſſent, mortem præſentem, ſi quiſquam mutiret, comminati, extra arcem inviolatos ſine rumore eduxerunt. Ita ceteris ejectis cùm ſoli arce potirentur, qui obſidebant Cardinalis oſtium, tum demum pulſant, rogati quinam eſſent, cùm ſua nomina edidiſſent, intromiſſi, promiſſà, ut quidam ſunt authores, incolumitate, in ejus cubiculum irruentes, dum ſurgens è lecto veſtiretur, exertis pugionibus quaqua verſùm in corpus adactis crudeliſſimè mactarunt; atque ad omnis immanitatis, & impietatis cumulum, occiſi cadaver ſacrà purpurà indutum in feneſtræ cancellis ſpectaculo cunctis futurum, omni alio ludibrii & turpitudinis genere addito (quod minutiùs explicare juſtà prohibemur verecundia) ſuſpenderunt. Conſtans igitur fidei Catholicæ defenſor evolavit ad ſuperos die 29. Maij anni 1546. ſeu, ut vult Contelorius, Auberius, & alii, 1547. *Occiditur à perfidis.*

Amici Betonii interfecti rumore captæ arcis per totam urbem ſparſo, ad auxilium & arma vocantes protinus advolarunt; ſed qui eos ex arce ſpectabant, fruſtra tumultuari conclamarunt, & mortuo ſeram opem ferre. Prorex Hamiltonius, quod nec cognato ſuo ſanguinis conjunctio; nec Cardinali dignitas; nec Cancellario regni majeſtas; nec civi domus propria ad evitandas impiorum inſidias quicquam profuiſſent, graviſſimè ferens, in tanti ſceleris authores,

capitis, proſcriptioniſque ſententiam tulit; arcémque, qua ſe incluſerant ſicarii, expugnare tentavit, ut meritas de iis pœnas ſumeret, ſed irrito conatu, donec miſſa ſequenti anno à Rege Francorum claſſe, Leo Strozzius ejus ductor illam expugnatam diſiecit, & captos ad unum reos in Galliam perduxit; qui tandem omnes tanti ſceleris pœnas violenta & exquiſita morte luerunt.

Sicarii in Gallia debitas ſupplicio pœnas luunt.

Cæterùm quo magis fuit ab impiis ac ſacrilegis Dei & Eccleſiæ hoſtibus indignè habitus Cardinalis Betonius, eo quoque ampliùs non tantùm ab ipſo Romano Pontifice ad primarios honorum Eccleſiaſticorum gradus evectus eſt; verùm etiam à pleriſque optimæ notæ ſcriptoribus condignis laudibus exaltatus. Ab Archibaldo Hayo in prælaudato Panegyrico dicitur fuiſſe vir *poſt Regem in regno Scotiæ eminentiſſimus, opibus potentiſſimus, conſilio ſagaciſſimus, zelo Religionis ferventiſſimus, juſtitia, pietate, & eruditione clariſſimus.* Et alibi; *fuiſſe in eo ineffabilem comitatem, ab omni prorſus faſtu ſemotam; & ſummam in utrinſque fortunæ varietate conſtantiam.* A Joanne Ferrerio Pedemontano in Epiſtola nuncupatoria ſuæ Appendicis ad Hiſtoriam Scotorum dicitur *Religionis antiquæ vindex, ac patriæ libertatis aſſertor, qui in ea fide, in qua natus, & ſanctè educatus fuit, uſque ad ſanguinis effuſionem perſtitit.* A Paulo Jovio, *Purpurei galeri dignitate, vitæ ſplendore, ac ingenti gravitate illuſtris.* Ab Andrea Victorello; *Acerrimus fidei Catholicæ propugnator, præcipuúſque illius cuſtos, ſpectata nobilitate, doctrina, & integritate inſignis.* Ab Henrico Spondano in Annalibus Eccleſiaſticis; *Zelo Catholicæ Religionis æſtuans; de cuſtodienda fide Catholica uſque ad impendium vitæ ſollicitus.* Unde Thomas Dempſterus in hiſtoria gentis Scotorum honorifico illum *Martyris* titulo appellat, atque ut talem Martyrologio ſuo Scotico inſcribit; quod fecerunt & alii multi ab ipſo: nominatim Andreas Victorellus in Hiſtoria anni Jubilæi; Ferdinandus Ughellius in Notis ad Ciaconium; Camerarius de Scotorum pietate; Spondanus in continuatione Annalium Cæſaris Baronii; Auberius, & alii paſſim. Eſtque duplex hujus honoris à DEO adepti pro ipſo conjectura, ſeu potiùs confirmatio, eáque validiſſima: prima, quòd certa & indubitata aſſertione graviſſimorum virorum (à quibus Victorellus rem ipſam ſe accepiſſe teſtatur) habeamus, ſanguinem, quo parietis aut feneſtræ, è qua ille poſt mortem pependit, lapides tincti fuêre, nulla arte, nulláve conatu unquam deleri aut eradi potuiſſe: altera, DEUM iniquam adeò, & cruentam necem in ſicarios, quorum nullus vel hæreticorum armis protectus, elabi potuit, divinitùs ultum fuiſſe.

Elogia illius.

a Agunt de eo Thomas Dempſterus in Hiſtor. Scotor. Joan. Leſlæus de geſt. Scotorum. Georgius Conæus de Relig. apud Scotos. Jacob. Aug. Thuanus in Hiſtor. ſua. Florim. Remundus in Hiſtor. hæreſum. Ludovicus Donius d'Atticby in vita. Camerarius de pietate Scotor. Andreas Ducheſnius in Hiſtor. gentis Betoniæ. Felix Contellor. in Elencho Cardd. Morerius in Dict. Hiſtor. Ughellius & Victorellus in addit ad Ciac. & alii plurimi.

Por-

Betonius inclytus Chriſti Martyr.

Porrò quia Betonius Cardinalis, inclytus Chriſti Martyr, ſanguinis propinquitate, (ut initio diximus) ipſis Scotiæ Regibus conjunctus, Mariam Stuartam Scotorum Reginam, poſthumam Jacobi V. filiam, conſanguineam ſuam, ne & ipſa, & regnum Scoticum hæreſi contaminaretur, à prætenſo Anglici Regis hæretici matrimonio totis viribus amoliri conatus eſt, ac propterea non ſolùm multorum Procerum in ſe odia, perſecutiones, præſentiſſimáque vitæ pericula concitavit; ſed & carceres, & indigna multa, ipſámque denique violentam mortem perpeſſus eſt: Nemo procul dubio vitio mihi vertet, ſi præclara incomparabilis hujus Reginæ vitæ acta, cruenta certamina, & glorioſè denique obitum pro Deo & fide agonem, qui in hæc & ſequentia tempora incidit, paucis hoc loco ex idoneis Scriptoribus lectori curioſo ad oblectamentum & ædificationem ob oculos ponam.

Vita Mariæ Stuartæ Reginæ Scotiæ,
Ab Eliſabetha Angla interemptæ.

De Mariæ Scotorum Reginæ præclarus animus.

Et profectò rara uſpiam vel in Tragicorum Scenas Regina prodiit, quæ nobiliori gratiarum comitatu, in admirationem, amorémque ſui: dein lugubriori ſpectaculo in commiſerationem, & lacrymas theatra converterit. Nata eſt Maria Jacobo Stuarto, Centeſimo quinto (ut Scoti numerant) Scotorum Rege. Ipſam quatuor Regnorum inſignia ornavêre, ſed forma, cui parem ea ætate fuiſſe nullam memorant, digna Europæ totius imperio habebatur. Æquabat decori corporis ſpeciem verborum gratia, quam excellenti promptóque ingenio, non formæ, tanquam ejus lenocinio captus, imputares. Sed ſuper omnia Religio fuit, & erga veteres Sacrorum ritus, ſedémque in primis Apoſtolicam reverentia: uti ejus addecebat heredem regni, in quo tres, & octoginta Scotiæ Reges eadem fidei conſtantià, obſequióque in Chriſti Vicarium floruêre. Septimo, poſtquam nata eſt die, regnare Maria Cæpit, amiſſo Patre, adeò ad cunas ipſas exornandas præfeſtinâſſe viſi ſunt regales tituli. Octavo menſe diadema regni, ſceptrúmque inter feſtas populorum acclamationes accepit. Statímque Coronas, regias filiorum nuptias hinc Henricus Octavus Angliæ, inde Henricus Galliæ ſecundus obtulêre. Quin etiam ad haſce nuptias armata ſunt regna: Scoti gravi propterèa bello, terrà, maríque ab Anglo laceſſiti, â Gallo adjuti, â Legato Pontificis animati: qui Romà miſſus, Scotos, ut in avita religione perſiſterent, adhortaturus; viſa regia infante, laudaſſe eos dicitur, quòd pro cœleſtiſſimæ indolis Principe adverſus obſcæna hæreticorum monſtra bellum gererent, relaturi non pauſò plus ſolidioris gloriæ, ut aibat, pro hac Helena, quàm pro Græca relatum eſſet apud Troiam. Deſponſata demum Franciſco, Henrici Regis filio, Galliæ Delfino, atque illuc armis traducta, inter nuptiarum ſolemnia, Reginæ Scotiæ, atque Angliæ, nec non Hiberniæ Titulum aſſumpſit, Henrici Soceri ſuaſu: quòd Mortuâ per eos dies Marià Anglà, Hiſpani Regis uxore, affirmaret Henricus, non ad Eliſabetham Henrici Octavi ſpuriam, ſed ad Mariam Stuartam, Jacobo V. Henrici nepote genitam, pertinere Angliæ Regnum. Retinuítque aliquamdiu eam appellationem mortuo ſocero, inau-

Fuit excellenti ingenio & corporis forma.

Ejus religio.

Infans Regina coronatur.

Uxor expetitur à multis.

Galliæ Delfino deſponſatur.

Ægrè fert Eliſabetha aſſumptum à Scota titulum Angliæ Reginæ.

gurata conſecratáque Galliæ Regina. Atque hinc duci cœpta ſunt fila funereæ illius telæ, quæ infelici ſternenda ſuggeſto, Mariæ ſupremùm parabatur. Et enim Eliſabetha ad Angliæ Regnum aſſumpta, Stuartæ jam pridem æmula, invidáque, ubi audiit, illam miſtis Angliæ, Galliæque inſignibus, utriusque regni Dominam appellari, ut ferè POSSESSORES malæ fidei timor poſſidet, verita ne per Gallorum potentiam attentaretur aliquid in Anglia, turbandum ſibi Scotiæ regnum diſtrahendúmque abſente Regina, exiſtimavit, occaſionem apprimè tunc nacta. Nam Jacobus Stuartus Jacobi V. nothus, Catholicæ Religionis, ac monaſticæ familiæ deſertor, quum Moraviæ in Scotia comitatum inſanè ambiens repulſam ab Regina Sorore paſſus eſſet, odio inflammatus præſidium ſibi quæſivit ab hæreſi, ubique parata turbantibus. Aggregatiſque ſibi, quos Calvinianâ licentiâ jam allectos in Scotia, eóque Mariæ adverſaturos intelligebat; ſacrum ordinem, quaſi meritò illum deſerviſſet, inſectari, templa, ac cœnobia evertere: opulentos Eccleſiæ reditus invadere, ſacráque inde pecuniâ multos nobilium ineſcare: demum impetrato à nimia ſororis facilitate Moraviæ Comitatu, ſpes ſuas attollere: ac mortua Guiſia regni pro abſente filia moderatrice, mortuóque poſtea Franciſco Galliæ Rege ejuſdem marito; Scotiæ Regimen ſibi polliceri, ac tractare cœpit. Hinc illum & Angliæ Reginam facilè junxit commune in Mariæ odium, & propria cujusque utilitas. Ictóque fœdere adverſus Catholicos, quibus dominantibus neque hæc diu tueri ſe poſſe regnum, neque ille adepturum ſe aliquando ſperarent; vetus utrobique Religio miſeris ſanè modis labefactata: ac duo præſtantiſſima Europæ regna, unâ hinc ſpuriâ inſtigante, unóque inde notho adnitente, â complexu Eccleſiæ legitimæ Matris, abſtracta ſunt. Et Maria quidem cujus non minus perculit animum Religionis in Scotia, quàm in Gallia Mariti Regis interitus, in Scotiam reverſa nullum præſentius remedium objicere turbatoribus regni quàm conjugium & ſpem ſobolis, meliorum perſuaſione, decrevit. Quamobrem evulgato Mariæ Conſilio, jámque variis legationibus expetito certatim matrimonio, præſertim à Cæſare pro Archiduce Carolo, atque à Philippo pro Carolo Hiſpaniæ Principe, intercedere protinus Angliæ Regina, pérque Moravium Mariæ ſuadere, ne maritum extra Inſulam quæreret, conata eſt. Nec illa diſſentiebat, quæ jam animum adjecerat ad Liviniæ Comitis filium, Henricum Stuartum Darlæi Dynaſtam. Cauſa hujus Conſilii fuerat, quòd Darlæus genitus ex Henrici Septimi Angliæ Regis nepte, ſecundus heres Angliæ regni habebatur. Ideoque reputaverat apud ſe Maria, poſſe illum, ſi ex potentioribus Angliæ familiis uxorem duceret, Anglorum viribus ſubnixum ſibi aliquando negotium faceſſere ad ſucceſſionem.

Inde Scotiam turbat per Jacobum Regis Scotiæ nothum, qui Religionis deſertor & hoſtis regiminî Scotiæ pro abſente Regina Maria invadit; juncto fœdere cum Eliſabetha.

In utroque regno religio Catholica cadit.

Maria redit in Scotiam, & ſpargit novi conjugii famam ad terrendos hoſtes.

Inclinat in Darlæum.

Accedebat decora juvenis ſpecies undeviginti annos nati, par morum ſuavitas, & â Catholica Religione commendatio. Itaque feſtinavit accerſere illum ex Anglia, ubi cum patre extorri â patria jam pridem agebat: fruſtrà conjugium improbante Eliſabetha, ac Darlæi loco Leiceſtrium Stuartæ junctû volente, hunc enim deſpondiſſe

diſſe

diſſe jam ſibi Eliſabetha ferebatur; ſed (præter ea, quæ alibi memoravimus) ut, dum moras nectendo, alium alio pelleret, nec alium, nec aliquem ad extremum induceret. Id quod ad firmandum ſibi Angliæ ſceptrum ipſa referebat: Et Moravii inprimis intererat, ne Scotiæ & præſens regimen & devoratum ſpe regnum amitteret. Sed jam illa properato matrimonio, ac filio poſtmodùm aucta; quem Scotiæ atque Angliæ Regem ſub nomine Jacobi VI. vidimus, quantùm ſolicitudinis Angliæ Reginæ Scotiſque rebellibus incuſſit, tantò ipſa validioribus inſidiis, ſtruente Moravio, involuta eſt; ſparſo in vulgus rumore, decreviſſe illam, firmato jam prole regno, veterum ſacrorum cultum reſtituere, atque Eccleſiæ bona in plerosque Nobilium tranſlata, ab uſurpatoribus repetere, eóque à Conjuratis proceſſum eſt, ut armis palàm ſumptis, mox, quoniam aperta vis improſperè ceſſerat, occultè diſcordiis inter Reginam, Regémque jactis, ſed brevî compoſitis: Denique Darlæo Nobilium conſpiratione perfidè interempto, viduam Reginam in poteſtatem aliquando redegerunt. Neque hîc ceſſatum. Nam Jacobus Eburnus Botuelii Comes, Scotici maris Præfectus, quem Moravius ad cædem Regis incitaſſe, eidémque promiſiſſe Reginæ nuptias eo conſilio ferebatur, ut invidia regiæ cædis apud Mariam inextricabilis adhæreret, ſi ipſa cum mariti interfectore matrimonium contraxiſſet; hic, inquam, Botuelius poſtquam iiſdem authoribus, quibus ſcelus patraverat, eſt abſolutus; armata militum manu Reginam Sterlino redeuntem invaſit: Ac nuptiarum promiſſa proferens publicis Procerum tabulis obſignata, ad conjugii aſſenſum adegit, non antè tamen, quàm ipſam operam ſuam pro Catholicæ Religionis inſtauratione cum Regina ſociandam, Sacramento multis coram obligaſſet. Hoc autem ubi à primariis Calvinianæ factionis auditum, verſis in odium ſtudiis concitáque plebe, Botuelius *Regiæ cædis author*, *Pontificius ſatelles*, *patriæ proditor* vulgò proclamatur. Et gliſcente rebellium armatorum numero, Regina quum ſe imparem ſubitæ, inopinatæque aggreſſioni videret, ac ſperaret elapſo Botuelio, tumultum facilè ſedatum iri, clàm illum emittit, conniventibus hoſtium ducibus, quippe veritis, ne capto, vocatóque ad quæſtionem, Botuelio, ipſi regiæ cædis ſocii denudarentur. Nec ideò quievére: Quin etiam Reginam, quæ rejecto multorum obſequio ad ejus tutelam certatim confluentium, in rebellium caſtra ſpontè proceſſerat, impacati aggrediuntur, captámque in privatas primùm ædes, dein necis in maritum patratæ inſimulatam, in arcem quàm arctiſſimè cuſtodiendam inducunt. Hic Maria, quum à Moravio triſtiora in dies, ac ſuprema exſpectaret, fideli ſubditorum operâ virilem veſtem induta, ex arce fugam arripuit. Ac varios poſt caſus, commiſſúmque ad eam retrahendam prælium, ubi ſe ab inſequentium inſidiis expeditam ad regni fines vidit, incerta animi quò progrederetur, quum Comitum alii Belgium petendum, alii Galliam ſuaderent; ipſa, cunctis magnoperè diſſuadentibus, Angliam antepoſuit. Mota dicitur ad hoc conſilium capeſſendum, recordatione promiſſæ opis ab Eliſabetha: Quæ paucis antè annis, ſecti adamantis partem alteram Mariæ do-

Creſcunt turbæ regni.

Darlæus à Botuelio interficitur.

Maria cogitur nubere Botuelio.

Botuelii fuga.

Regina in arcem captiva deducitur: ſed elabitur fuga.

Fugit in Angliam, ob quã cauſã?

no mittens adjecerat, ſi quando bipartitæ illius gemmæ ſymbolum remitteret in Angliam Maria, quibuſcunque circumventa neceſſitatibus; ſtatim ſe eo monitore excitatam auxilium ei, quantum exſpectari à ſorore poſſet, allaturam. Sed nimirùm faciliùs ſectus adamas iterum coire, quàm diſſociati animi contentione Religionis & regni, coaleſcere inter ſe poſſunt.

Maria in itinere ſiſtitur; & uti rea ab Eliſabetha evocatur.

Hac datâ fidei, & hoſpitii teſſerâ ad Eliſabetham præmiſſâ, in Angliam ſecura pergebat; quum à militari Tribuno obviàm facto, paulùm ſubſiſtere, Reginæ Eliſabethæ nomine, rogatur. Inde in Bortonum pagum deducta, appoſitiſque cuſtodibus cincta, tunc ſerò ſenſit, ac damnavit credulitatem ſuam: tantóque magis, quantò mox dicendam ad cauſam coram Eliſabetha de Darlæi cæde, qui Londini natus ad Reginam Angliæ pertinere videbatur, evocata eſt. Quod illa averſata primùm, dein teſtata, Reginam ſe nulli mortalium, uni ſolùm Deo, & Chriſti Vicario ſubjectam; Legatos ſuos ad illud tribunal, non tanquam ad judicium, ſed ad colloquium emiſit. Ibi multis ſanè argumentis, & confeſſione famulorum Botuelii, qui ob eam cædem ſuſpendio necati Mariam inſontem, inſciámque, populo coram, teſtati ſunt; (uti hoc idem poſteà Botuelius ipſe captus à Danis in quæſtione juravit) Maria à ſuſpicione objectæ cædis, omnium qui aderant judicio, exempta eſt: Immò in altero etiam conventu ſuper eadem re indicto, rejecto in accuſatores, Mortonum inprimis atque Moravium, crimine, propiùs ſupplicio fuêre, qui ſupplicium intentaverant.

Innocens reperitur; accuſatoribus non impunitis.

Quamquam Mortonus ſupplicium diſtulit, non evaſit, ſiquidem aliquot pòſt annis, Darlæi cædis manifeſtus, ob ídque juſſu Regis Mariæ filii, ſecuri percuſſus, Mariæ innocentiæ teſtis fuit. Nec Moravius in hac Darleanæ cauſæ retractione abiiſſet impunis, niſi multò antè ab inimico interemptus, ſpiritum, quem patibulo debuerat, præfeſtinè reddidiſſet, verùm primis hiſce ad Mariæ exitium fruſtrà tentatis, occaſiones dein aliæ non defuêre. Pontificiæ Pii Quinti literæ diro Eliſabetham anathemate ferientis, regnorúmque jure ſpoliantis: Mota in illam in boreali Anglia nobilium arma: Fama nuptiarum Mariæ cum Thoma Houvardo Norfolciæ Duce: Auditus Albani Ducis adverſus Angliam belli apparatus in Belgio, atque inde tranſmiſſus in inſulam Marchio Vitellius: hæc ſimul omnia comperta, & tanquam ad Scotiæ Reginam liberandam, & in Angliæ imperium, oppreſſa Eliſabetha, ſuſtollendam compoſita, novum ei ſeveriúſque judicium intenderunt. Deportatáque in arctiorem cuſtodiam, atque illuc miſſis ab Eliſabetha è prima nobilitate judicibus, rationem eorum, quæ objectabantur, afferre juſſa eſt. Nec illa negavit, quæſitam à ſe libertatem ex ea cuſtodia, qua contra jus, fáſque, Regina nulli ſubdita, detinebatur, ob eámque rem imploráſſe ſe Romani Pontificis preces, atque opem: literarum autem, quas Pontifex in Reginam Eliſabetham emiſerit, ignaram ſe eſſe, non ſe reſpuiſſe vicina Ducis Albani arma, quibus ipſa in regnum ſuum, non in alienum ſtatueretur, non ſe repudiáſſe conſilium de nuptiis cum Norfolcio, nempe oblatum à Moravio Eliſabetæ arcanorum conſcio: Non tamen ultra conſultationem

Novæ accuſationis capita.

Ad ea Mariæ reſponſio.

nem proceſſum eſſe, poſtremò non ſe ulli miſcuiſſe conſpirationi nobilium, quamvis illi honorificum liberandæ Scotorum Reginæ titulum armis ſuis impoſuerint. Quæ aliáque in hanc ſententiam poſtquam Maria diſſeruiſſet, ſcriptis ad Eliſabetham literis, expoſitóque quàm indignè ſecum actum eſſet; oravit, ut aut permitteret ire ſe in Galliam ad cognatos Guiſios, à quibus ſperaret eam opem adverſus rebelles ſuos, quam impetrare in Anglia à ſorore nequiviſſet: Aut certè non arceretur ab ejus conſpectu colloquióque apud quam ſuſpiciones omnes facilè purgaturam ſe non dubitaret.

Ex adventu Joan. Auſtriaci in Belgium novis accuſationibus urgetur.

Sed non modò neutrum impetravit, Duce ipſo Norfolcio ob eam cauſam ſecuri percuſſo, ſed novis iterum ſuſpicionibus, novis criminationibus Regina infelix appetita eſt. Nempe quo plures in libertatem ejus intendebant, eo cauſam indeprecabiliùs aggravabant: Ac juvandi ſtudio, altiùs nocebant. Venerat in Belgium Joannes Auſtriacus Caroli Cæſaris filius, operâ in primis Gregorii XIII. qui miſertus indignam Mariæ ſortem, Philippo Regi Author fuerat, ut in provincias Gubernatore tunc vacuas fratrem induceret, qui & ob patris memoriam acceptus Belgarum populis eſſet, & ob propriam maritimis in bellis claritudinem ſuſciperet expeditionẽ in Angliam, ad liberandam Scotorum Reginam, non vana ſpe poſſet. Nec Auſtriacus quidquam committebat, quo provincias, quacunque ratione componeret: Ut ſolutus omni per Belgium cura, ad Britannicam expeditionem ſeſe accingeret.

Admonetur Eliſabetha de novo ejus conjugio.

Orangius arcana expiſcatus, aperuit illa Eliſabethæ: adiditque, ſibi conſtare, Mariam Stuartam Pontificis Romani, Hiſpaniique Regis communi conſilio, conjugem Auſtriaco deſtinatam eſſe. Id verò variè torſiſſe dicitur Eliſabethæ animum ambigentis conſultantíſque, ſatiúſne foret, Mariam in Scotiam remittere, vexandámque rebellibus ſuis tradere, certè ab Anglia occaſiones armorum procul pellere: An potiùs cum Mariæ morte, cauſas pro captiva conſpirandi aliquando præſcindere. Et quamquam in hanc partem ferebantur plerique conſultatores, ſerio inculcantes, Maria incolumi nuſquam fore aut Reginæ, aut Religioni in Anglia ſecuritatem, eóque rem deveniſſe, ut diverbium illud de duobus olim Principibus Conradino & Carolo, nunc duabus de Reginis vulgò uſurpetur. *Aut Scotam ab Anglia, aut Anglam à Scota,*

Conſultat quid ſibi de Maria agendũ ? necandam plerique conſent.

Reginæ tamen publicum dedecus apud ſe ſubinde reputanti viſum eſt, callidiore conſilio ſpargere in vulgus, reconciliatam ſe Mariæ, ac brevi cum ea relaxanda tranſacturam. Sic utique ſperabat ſiſtere in præſens, ſi quæ à Belgio, aut aliunde prætentarentur: Simul ejuſmodi conditiones Stuartæ imponere, quas illa facile aſpernante, res demum omnis in irritum caderet. Et ſanè, ubi audiit Maria, peti ex ſe inter alia, ut filium cum aliquot Scotiæ Proceribus obſidum loco in Angliam accerſeret: Et ipſa antiquatæ jam per Angliam Scotiámque Romanæ Religioni nuncium remitteret; indignata reſpondit, conditiones quaſcunque alias admiſſuram ſe: At mori potiùs, & ſi quid gravius eſt morte, pati velle, quàm aut filium, aut animam indignè prodere: avitam Religionem à tot retro Regibus progenitoribus ſuis ritè traditam, & cordi & curæ ſibi

Callidè reconciliationis conditiones proponit.

per-

perpetuò futuram. Finis colloquii fuit, mutatus anguſtiórque carcer, imminuta familia, aucti cuſtodes. Quippe implicito Belgicis turbis Auſtriaco, mox, & extincto, omnem à Belgio metum exuerat Eliſabetha. Sed propior illam ſollicitudo excepit domi.

Conſpiratur ab Anglis contra Eliſabetham.

Conjuravêre nobiles aliquot Angli, promptiſſimo eorum Antonio Babingtono: in ſeque ſuſcepêre, Anglam de medio tollere, Scotam ſubſtituere, Catholicam Religionem regno reddere.

Detectâ conſpiratione in Mariã inquiritur.

Sed prodita detectáque conſpiratione, ac repertis conjuratorum ad Mariam literis, illicò in quæſtionem ipſa poſtulatur. Septem & quadraginta viri partim è ſenatorio, partim è Forenſi Ordine ad cognoſcendam cauſam feſtinantur ab Eliſabetha, proferuntur Conjuratorum ad Mariam literæ: Ejus aulici duo, uti conſcii arguuntur: Omnia contra noviſſimum Eliſabethæ edictum attentata pronuntiantur. At Maria tot inter cauſidicos, & leguleios, queſta primùm, agi ſecum contrà quàm cum Principibus ritè inunctis, & conſecratis agi deceat, neque enim, quòd carcere attineretur, minùs Reginam ſe, eóque liberam: Neque Eliſabethæ, aut ulli mortalium, præterquàm Vicario Chriſti ſubjectam eſſe.

Maria rationem reddit.

Tum defenſionem orſa, inficiata non eſt, auditas ſibi aliquoties multorum, aut Anglorum, Scotorúmque, aut externorum Principum curas pro ſe in libertatem aſſerenda ſuſceptas: ac pio illorum officio, pro quo laudem apud poſteros merebuntur, lætatam ſe fuiſſe: &, ut exitu non carerent ejusmodi conatus, optâſſe. Id verò, an cum Eliſabethæ vitæ diſcrimine quæſitum ſit, neque ſe conſciam fuiſſe, neque in talium conſpirationes operam ſuam, aut nomen aliquando commodaſſe. A Babingtono, aliiſque poſtremò conſpirantibus nullas ſe adverſus Reginam litteras accepiſſe: quæque ab eo ſcriptæ dicuntur Mariæ nomine à Mariæ aulicis, dolo malo fictas eſſe; promptámque ſe, ſi illi in conſpectum veniant, mendacii redarguere. Ad extremum tacto dextera manu ſancti Evangelii codice, averſum ſibi Deum precata eſt, ſi quidquam contra Reginæ vitam egiſſet, aut cogitaſſet,

Una in re peccatum à ſe eſſe fatetur.

una in re addidit, agnoſcere ſe non innoxiam, calamitatéſque, in quas inciderit, promeritam: quòd indulgentior in apoſtatam Monachum fuiſſet, quódque poſt reditum è Gallia lenitate nimia, Dei, & Catholicæ Religionis hoſtes in regno ſuo toleraſſet.

Læſæ Majeſtatis rea pronunciatur.

Sed incaſſum defendebatur illa, quam judices prædamnaverant, ſtatímque & ab Ordinum in Londinenſi urbe conventu Maria læſæ majeſtatis rea pronunciata eſt: & feſtinatâ legatione in Galliam, miſſus ab Eliſabetha libellus regiæ damnationis ad Henricum Regem & Mariæ, quid à regni Ordinibus decretum eſſet, Eliſabethæ litteris ſignificatum. Illa autem nihil inde conſternata, quin vultu placido, actis nuncio gratiis, Deum precata eſt, ut quam innocentem ſciret, fortem quoque, & in Catholica Religione, pro qua libens mortem oppeteret, conſtantem vellet.

Legatio è Gallia.

Intereà appulſus in Angliam multo comitatu Pomponius Belliciuræus ab Henrico Rege ad Eliſabetham legatus cum reſponſis ad ſingula damnationis capita, magnis urbem rumoribus implevit, quaſi propediem ſecuturam Mariæ libertatem. Ferebatúrque in

man-

mandatis Bellieuræus habuiſſe, omnem operam adhibere Galliæ Regis, Galliæque univerſæ nomine, ut Scotiæ Reginam imminenti periculo ſubtraheret. Quamquam Bernardinus Mendoza, Hiſpani Regis apud Henricum Orator, Vir aulæ Principum intelligens, affirmavit ad Alexandrum ſcribens, videri, Reginæ liberationem fuiſſe minimam cauſarum decretæ legationis, illa potius Regi curæ eſſe, legatóque impenſius injuncta, ut Angliæ Reginam induceret ad pacem Bearniæ, Condæique Principibus, & Turenæ Vicecomiti, pro ea qua erat apud illos authoritate, perſuadendam, ſimul ut de fœdere cum aliquibus Germaniæ regulis ineundo, Anglæ mentem exploraret, ac certi aliquid cum ea conficeret, quod confectum fuiſſe à Bellieuræo, ex aliquorum conjectura, ſcripſit poſtea Alexander ad Regem. Sed ſive Mariæ cauſam minùs anxiè curaverit Galliæ Rex, ſive potiùs illum, ne in eam curam totus atque armatus incumberet, inteſtina Galliæ bella retardaverint, certè ab ejus legato non modò pro captiva Scotiæ Regina peractum eſt nihil, ſed hæc ipſa legatio (ut cætera ad illum diem tentamenta) Mariæ in perniciem vertit, ac ſupremum ei fatum maturavit. Etenim poſt diſceſſum Bellieuræi, quum ex bimeſtri dilatione ſupplicii, nutare crederetur Eliſabethæ animus Gallica legatione ſuſpenſus; ingens profectò ſollicitudo invaſit cùm hæreſum Antiſtites, tùm aulæ conſiliíque primores, Leiceſtrium, Cæcilium, Valſinganum, aliósque nonnullos, certum ſibi a Mariæ incolumitate, in quam capitis ſententiam tulerant, infortunium metuentes. Quippe ſecum reputabant, poſt exceſſum Eliſabethæ, haud dubiè Stuartæ deberi Angliæ regnum, hac autem rerum potiente, de ſe pariter omnibus actum eſſe, nempe novam fore regni faciem, multò quàm ſub alia Maria, novo Evangelio infeſtiorem: adeſſe enim Scotæ altiores Spiritus, & odium in hoſtes Catholicæ Religionis longâ carceris injuriâ proritatum. Inde ad Eliſabetham converſi eò quidem audaciùs, quò grata ſe offerre non ignorabant; queruntur, tot Procerum Senatorúmque judicium, ac regni totius votum tamdiu protelando contemni: *ea procraſtinatione nihil effici, niſi ut ad novas excitandas impiorum conjurationes ſpatium extendatur, poſſe in adyta irrumpere, qui toties in veſtibulo fuerunt: nec ſemper aberrare, qui ſæpè jaculantur: itaque liberaret ſeque & regnum ea ſollicitudine: pateretur Angliam uni parêre, nam duo jam regni capita monſtrari, nec magis Eliſabetham Anglicanæ Eccleſiæ Principem ritè coli, quàm Maria ad Aram confugere Catholicorum reliquias.* Neque hoc contenti, comitiorum, quæ tunc agebantur, opportunitate utentes evincunt, ut ſubſidium, quod ad reparandum in Belgio bellum enixè petierat Eliſabetha, comitiorum decreto non exigeretur antè, quàm capitis ſententia in Scotiæ Reginam jam pridem lata, executioni mandaretur. Sic & Leiceſtrio pecuniam ad delectum novi exercitûs urgente: & Eliſabetha illam qualemcunque neceſſitatem ad explendam cupiditatem amplexante, Mariæ feſtinata mors eſt. Igitur Eliſabetha, poſtquam videri poterat ex ſupplicii dilatione meruiſſe clementiæ laudem, & compulſa ad executionem imperandam declinaſſe invidiam, jubet cum

Vulgo liberatura credetur.

Legatio Gall. Mariæ potiùs obeſt, quàm prodeſt.

Heretici urgent Mariæ mortem apud Eliſabetham.

Mortis ſententia ad Mariam perfertur.

rea juxta regii Senatûs Ordinúmque regni ſententiam agi, conficique de ſumendo ſupplicio mandatum, quod à Buchoſtro ſupremo Angliæ Quæſtore, atque à Roberto Beſſæo à regni ſecretis, ad Mariam in Fodringanum Oppidum, ubi illa attinebatur, perlatum eſt; ultimáque ei neceſſitas, Reginæ, & regni nomine indicta. Nec imparatam, aut averſam feralis nuncius invenit: hunc enim illa diuturni carceris exitum expectabat, haud inſcia; *In magnis Principum injuriis non incipi, ut deſiſtatur.* Illud gravius accepit, quòd evocatum ad ſe Sacerdotem, aulicum ſuum ab eleemoſynis, ut apud illum

Illa de Sacerdote ad confeſſionẽ non admiſſo dolet.

animi noxas, uti conſueverat, expiaret, aditu excluſerint; multa in hæc priſcæ pietatis Sacramenta, ceu ſuperſtitionum inania ſuperaddentes; ipſámque ad hujuſmodi deliramenta Catholicorum, in eo ſaltem articulo deponenda, certatim cohortantes. Quos illa quum faceſſere ab ſe juſſiſſet, certè non aliâ ſe proceſſurum viâ, quàm quæ ab Apoſtolis, ac Pontificibus Apoſtolorum ſucceſſoribus monſtrata eſſet: uſque adeò copioſè & conſtanter adverſus noviſſima Apoſtatarum commenta diſſeruit, ut admiratus inter eos, qui cauſæ præerant, vir ſanè primarius, continere ſe haud po-

Cantii Comitis ſententia.

tuerit, quin palàm diceret; *Neceſſariò tollendam è medio fuiſſe illam, cujus vita timeri poſſet, ne reformata Religionis mors eſſet.* Ad quæ gaudio ipſa prægeſtiens (namque ſimilia his audierat ab iis, qui ſibi nuncium mortis attulerant) egiſſe dicitur Deo grates, quòd ad Religionem Catholicam in ea Inſula reſtituendam, inſtrumentum haberetur. Hæc autem ad eum, quem dicebam modò, Sacerdotem Maria perſcribens orat, ut ſe omni humano deſertam auxilio, in illa noctium ſuprema non deſereret ipſe; ſed confitenti peccata ſua ſoli Deo, quando apud hominem confiteri pro-

Maria ſcribit ad varios.

hiberetur, veniam à patre miſericordiarum impetraret. Ac præterea compoſitis ad Eliſabetham Reginam, ad Henricum III. Galliæ Regem, ad alios literis, commendatóque, inter monita ad filium Regem anxiè transmiſſa, amore ac patrocinio Catholicæ Religionis, pro qua mater occumberet, & in quo Majores ſui, Reges antè deceſſerant; in ſecretius cubiculum, dimiſſis etiam pleriſque fidelioribus ancillis, noctem illam precibus traductura ſe abdidit. Atque humi proſtrata ante Domini è cruce

Ad mortem ſe parat, ſumitque divinum epulũ

pendentis effigiem, actis ſuppliciter gratiis per commemorationem beneficiorum, inter quæ mortem mox ſubeundam adnumerabat, Sacroſanctum Chriſti Domini corpus clàm apud ſe ſervatum (poteſtate, quam Mariæ ob ſingularem in fide conſtantiam, ad hunc uſum indulſerat Pius V.) è ſuis ipſa manibus venerabunda ſuſcepit.

Eliſabetha ſomnio matronæ terretur, ſuppliciúmque differre cogitat.

Hæc dum Fodringani agebantur, ferunt Londini eadem ipſa nocte, (quam Eliſabetha curis agitata inſomnem ducebat) matronã in ejus conclavi dormientem, repentè ſpectris expergefactam exclamaſſe; *Videre ſe Mariam Stuartam capite obtruncari, mox & Dominam ſuam* (Reginam ſcilicet Eliſabetham) *plecti eâdem ſecuri.* Quibus clamoribus Eliſabetham, quæ ſimilibus quoque imaginibus diſtrahebatur, exterritam ſollicitè mandaſſe, advolaret illicò nuncius Fodringanum, ac Mariæ ſupplicium differri ſuo nomine imperaret. Sed ſerò hæc

para-

parabantur, peractâ jam, quatuor ante nuncii adventum horis, Reginæ cæde. Etenim albeſcente vix dum die, feſtinantibus, qui Mariam adſervabant, atque admonentibus, cuncta parata jam eſſe ad ultimum illum actum; paucis ſuorum comitata, juſſiſque (in queſtus enim & ejulatus eruperant) ne lætiſſimum ac triumphalem diem importuna lamentatione corrumperent; in Aulam ſupplicii locum proceſſit, pretioſioribus veſtimentis induta, piaculari corolla ad latus accincta, & crucifixi Domini ſignum utráque manu ſuſtollens.

Maria ad ſupplicium dicta cohibet ſuorum fletum.

Ad ejus aſpectum audiri totâ ubertim aulâ cœpêre, quamvis premerentur, ſuſpiria & ſingultus. Crevitque palam comploratio, ubi illam conſpexêre ferale pegma, impar ſanè regiæ Majeſtati ſolium, aſcendentem, ſequente carnifice. Hoc è ſuggeſtu Maria ſolito lætior, pulchriórque (nam viſam omnibus perhibent mirâ decori vultûs ſpecie prænitentem: ſive nativam oris formam commiſeratio intendebat, ſeu vicinæ beatitudinis aliquis jam tum fulgor afflabat) converſa ad multitudinem oravit, qui inter eos adeſſent, Catholicæ religionis cultores, ut ſecum in eo vitæ mortiſque confinio, preces conſociarent ad Deum: Quem ut innocentiæ ſuæ cauſam ac teſtem adorabat, ita ab eodem veniam mortis ſuæ authoribus ex animo poſceret. Poſtremò provoluta in genua, poſtquàm ipſa ſibi velum è capite ſubmovit, & collum lacte candidius nudavit, crucifixum Dominum arctè complexa, oſculatáque, cervices carnifici Regina ſubjecit, à quo tremebundo atque inhorreſcente, nonniſi poſt tertium vulnus, avertentibus oculos ab eo ſpectaculo etiam qui mortem ejus concupiverunt, regium Mariæ caput ſacras inter preces amputatum eſt die 18. Febr. anno à Chriſto nato 1587. ætatis ſuæ 44.

Solito lætior ac pulchrior apparet.

Caput amputandum præbet.

Atque hunc exitum habuit Scotiæ Regina: magnum ſi quod aliud utriuſque ſortis exemplum. Forma, ingenio, regnis Scotiæ atque Galliæ, quæ adminiſtravit, & qui debebantur, Angliæ, Hiberniæque titulis fortunatiſſimè cumulata. Sed verſa felicitate, à nothi fratris Comitis Moraviæ odio prodita, à Reginæ Eliſabethæ Sororis invitatu decepta, ab hæreſi periclitante criminationibus circumventa, à Magnatum Judicúmque privatim ſibi præcaventium ſententiis iniquè oppreſſa, ab Eliſabetha amittendi regni metu damnata, nullo teſte coram producto, ſine quo ex regni lege damnari ne privatus quidem potuit, poſt viginti ferè annorum captivitatem, poſt mutati ſexiesdecies carceris illuviem, tanto vitæ ſpatio inter cuſtodum injurias traducto, deſtituta omni inviſentium ſolatio, præter aliquas Romanorum Pontificum literas clàm illatas; regnis, libertate, vita, ſpoliata eſt carnificis manu.

Ejus elogiũ.

Auditâ morte ejus, Eliſabetha ad abſolendam fuſi regii ſanguinis infamiam, ſimulato mœrore, lugubria induit: & quaſi extortum ſibi capitale mandatum; & contrà, quàm ipſa injunxiſſet, feſtinatum fuiſſet, à ſecreti ſcrinii miniſtro Daviſono; ſtatim reum illum agi, pecuniáque, & carcere mulctari voluit, multum irridentibus, qui eodem tempore Londini videbant, feſtis ignibus, campanarúmque ſonitu, edi lætitiæ publica ſigna ob innocentis Mariæ cædem:

Luctum ſimulat Eliſabetha.

Odium Principum incurrit. ac poſteà in ejuſdem miniſtri Apologia, qua is nihil ab ſe, niſi è Reginæ mente factum eſſe palàm teſtatus eſt, evolutam palliatæ fabulæ telam ampliùs agnovêre. Certè Eliſabetha publicum non evitavit odium Europæ Principum, ob violatam in Mariæ ſupplicio Majeſtatem regiam ſuccenſentium, inſuláque in ipsâ auſos vidit, qui poſito ad tumulum lapide, facinus illud, *nefarium judicium*, *barbaram & tyrannicam crudelitatem* notavêre. Et Mariæ abſtulit illa quidem regnum & vitam: nempè res caducas, & brevi auferendas: ſed redditum ei ævum in cœlo beatum, & manſurum imperium pro ejuſmodi jactura tutò creditum eſt. Sanè ſcribens ad Philippum Hiſpaniæ Regem Parmenſis Dux Alexander, poſtquam dixiſſet, Mariæ finem vulgo lamentandum, ipſi ad immortalitatem gloriæ appetendum fuiſſe, affirmare non dubitavit; *Poſſe Scotiæ Reginam in Martyrum numero, qui in Anglia fudêre ſanguinem, meritò cenſeri; atque adeò in cælo degere corona præcinctam, multo, quàm quæ ei injuſtè ablata eſſet in terris, pretioſiore.* *Judicium Alexandri Parmenſis de Maria.* Imò neque illo, neque ullo pòſt tempore defuêre complura & decora ingenia, à quibus vario ſtyli genere, Mariæ laudes per omnem ejus vitam, inque ipſa præſertim morte conſtantiſſimè pro Religionis patrocinio ſuſcepta, literis commendatæ ſunt. Ut profectò horum Scriptorum authoritas facilè præhaberi debeat uni Georgio Buchanano (nam reliqui fermè ex hoc lutulento fonte turbidam hausêre) qui partim odio in Jacobum Regem Mariæ patrem, à quo propter hæreſim & ſcelera exulare juſſus fuerat: partim ſpe inductus à Moravio, ſi hic regno potiretur, ſe in Scotiæ Patriarcham aſſumendum; ea adversùs Mariam, déque Scotiæ regno ſcripſit, quæ & à regni Ordinibus, uti falſa & putida commenta, damnata ſunt; & ipſe poſteà, ut nec in perfidia conſtans erat, coram Jacobo Rege Mariæ filio tanquam contumelioſè, immeritóque concinnata reprehendit. *Buchananus calumniator Mariæ oſtenditur.* Et ne hoc Jacobi gratiæ datum videretur ab homine commutabilis fidei, morti proximus, quum adulationi nulla merces, optaſſe dicitur tantum vitæ ac Spiritûs, quantum revocare ac retractare, quæ malè emiſerat, maculáſque innocenti Mariæ falsò aſperſas, ſuo utique ſanguine delere poſſet. *Se ipſum talem eſſe moriturus fatetur.* Cæterùm vitam Mariæ Reginæ, (quam nos hîc ex Famiano Strada Decade ſecunda de bello Belgico lib. 8. retulimus) fideliter deſcripſerunt inter primos Florimundus Remundus lib. 6. de Origine hæreſ. Georgius Conæus in vita Mariæ. Henricus Spondanus in Annal. Eccleſ. Nicolaus Cauſſinus in Curia ſancta. Hilarion de Coſta in Elogiis illuſtr. fœminar. Liber intitulatus *Martyrium Reginæ Scotiæ.* Jacobus Auguſtinus Thuanus in hiſt. ſui temp. lib. 86. Ludovicus Morerius in Dict. hiſt. verbo *Marie Stuart*, aliique plures. *Qui ex vero de Maria ſcripſerint.*

ANNO

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

PETRO BEMBO S.R.E. CARDINALE.

LIII.

Bembus quis?

Juris ſcientiâ clariſſimus.

PETRUS Bembus, Patricius Venetus, natus anno à partu Virginis 1470. die 28. Maij, patrem habuit Bernardum Bembum Senatorem, virum nobilitate generis, juris ſcientia, & dignitate clariſſimum. Hic ob inſignem rerum peritiam, doctrinæque famam à Senatu Veneto Florentiam Legatus miſſus, cùm biennium domo patriis legibus abeſſe cogeretur, Petrum filium excitati ingenii adoleſcentem, politioribus literis ibidem imbuendum ſecum abduxit. Nec feſellit patris conſilium filii induſtria: ſic enim docile Petri ingenium (atteſtante Joanne Caſa) Florentiæ ſcientiis amœnioribus excultum eſt, ut ſumma omnium admiratione nondum lanugine tectus, multa cùm Latinè, tùm Tuſcè à ſe ſcripta ediderit; quibus nihil hominum auribus politiùs, nihil elegantiùs aut ſuaviùs accidere poſſit.

Bonarum literarum neglectus eo tempore miſerabilis.

Jacebat omninò temporibus illis eloquentia, inquit laudatus Auctor, inquinatè enim loquebantur omnes, nullus erat verborum delectus, nullum Scriptorum diſcrimen; nam & ipſe negligebatur Cicero, vel potiùs contemptui erat, & Cæſarem propter hiſtoriam modò curſim, & oſcitanter legebant; Livium, Tacitum, Terentium; Virgilium, cæteróſque auctores bonos in ludo tantùm, & quidem perpauci diſcebant: Poſt puerilem illam diſciplinam ſumebat eos in manus nemo. Duros, obſcuros, aſperos Scriptores adamabant, conſectabantúrque abditas, abſtruſáſque hiſtorias, aut fabulas. Qui iis ineptiis referti eſſent auctores, ii demùm probati, eruditi numerabantur. *Ergo ſi verum quærimus* (inquit allegatus Caſa) *nihil ante Bembi ætatem ſolidè, concinnè, Latinè ſcriptum octingentis ipſis annis eſt, quod Romam illam veterem redoleat, aut magnoperè lectione dignum ſit: ſolæciſmum enim vitabant, quantum quidem ex arte Grammatica didicerant, idque ipſum haud quaquam ſemper: Id unum, qui præſtare poterant, Latinè loqui ſeſe putabant; nulli, quis aut qualis purus ille, incorruptúsque veterum Romanorum ſermo eſſet, extra unum Petrarcham, aut Politianum, noverant. Hos igitur cùm haberent Auctores duos, utrumque in ſuo maximè genere excellentem, ſcribebant ipſi ineptè abjectiſſimis verbis; nullus erat orationis ornatus, nulla homine erudito ſcientia digna, nulla virilis compoſitio, aut numerorum ratio. Par erat atque idem eorum error, qui Italicè ſcribebant; paucos invenias, quos, ut in Tuſcorum ſcriptorum numerum referas, dignos cenſeas.* Huċuſque Joannes Caſa; qui an verò ſcripſerit? judicent alii.

Bembus lucē accendit caligini indocti temporis

Hanc igitur inter erroris atque inſcitiæ caliginem Bembus ad veterum Scriptorum tanquam lumen ac lucem reſpexit primus: Primúſque ab omnibus, magnis quidem hortationibus, magno ſuo

labore (reclamantibus multis ac repugnantibus) impetravit, ut Ciceronis, ut Virgilii, ut Ovidii, ut Cæſaris ſimiles ſeſe in dicendo aut pangendo, quàm Apulei, Macrobii, Statiique eſſe mallent: Cùm contenderet, oportere, qui ſcriberent, eam dicendi formam, quæ optima eſſet, habere animo & cogitatione comprehenſam; ad eam tànquam ad exemplum aliquod orationem ſcriptionémque ſuam dirigere: Demoſthene, aut Cicerone perfectius in dicendo aliquid promere ſe poſſe, qui profiterentur, ſuâ quidem ſententiâ nimiùm ſubire oneris, nimiùm ſuis fidere viribus, quorum etiam jam olim errore ac temeritate factum eſſe exiſtimabat, ut malos multos Scriptores haberemus. Nam cùm nonnulli à Cicerone diſcedere, ſuíque planè eſſe vellent; cùm aliter atque ille dicere ſtuderent, quoniam is perfectus abſolutúsque eſſet, deteriùs dicere cogebantur. Hæc Bembus cùm dictitaret, atque etiam literis mandaret, ægrè ille quidem, ſed multis tandem perſuaſit, ſpretos ac repudiatos anteà Scriptores optimos illos repeterent, propoſitósque ſibi ad imitandum haberent. Quo quidem egregio Bembi labore quantum eloquentia adaucta ſit, cuivis facilè eſt noſcere, ſi ea, quæ ante hanc illius diſciplinam ſcripta ſunt, cum poſteris Scriptoribus conferantur.

Obita legatione Florentina, domum Bembus cum patre rediit, jam bonarum artium ſtudiis incenſus; jam eloquentiæ, ac ſcribendi magno quodam amore flagrans. Itaque in Siciliam uſ-

Græcè ſcribit. que, ad Conſtantinum Laſcarem literarum Græcarum causâ profectus, trienniúmque ibidem commoratus, tantum ingenio, labore, aſſiduitate profecit, ut Græcè non modò optimè ſciret, ſed etiam exactè loqueretur, & luculenter ſcriberet. Atque in Sicilia, cùm eſſet, Latinè de Æthnæ incendiis ſcripſit ad Angelum Gabrielem: Qui liber ab eo editus, vel hodie in manibus eruditorum non ſine laude verſatur. Poſt eam peregrinationem celeriter Bembus

Miraculum fit ſcientiæ. aſſecutus eſt, ut maxima apud omnes Italiæ civitates, quin & exteras etiam nationes, ejus eſſet ingenii admiratio. Ita enim, uti res eſt, ſic homines ſtatuebant, perdifficile factu eſſe, unum atque eundem duabus imò tribus linguis tam ſcitè, támque ornatè & copioſè uti poſſe: Quódque pauci uno in ſermone unquam præſtiterunt, ut præclarè ſcriberent; id ab adoleſcente Bembo & in Latina, & in Italica, & in Græca oratione effici, omnibus, qui de iis ſtudiis aliquid judicare poſſent, permirum videri neceſſe erat; præſertim id ipſum in triplici lingua, & proſa & verſibus; id quod Ciceronem ipſum expertum, ſunt, qui negent, aſſequi potuiſſe.

Poſt Sicilienſem illam peregrinationem nonnullis interjectis

Ferrariam venit. annis, Ferrariam Bembus pater Prodominus miſſus eſt (eum Magiſtratum, magnum in primis atque honorificum illis temporibus, Veneti virtute belli partum, victoriæque tantum inſigne gerebant in aliena civitate) eò quoque cum patre filius exiit. Ubi cùm diutiùs moraretur, non modò ab omni juventute & nobilitate ob egregias animi dotes officioſiſſimè cultus fuit, ſed & ipſi Herculi Eſtenſi Ferrarienſium Principi gratus in primis, acceptúsque. Per idem tempus, annos natus haud ampliùs 26. eos ſermones, qui

Aſu-

Aſulani ab eo inſcripti ſunt, confecit; opus omnium pigmentorum flore, atque colore diſtinctum, ſed minùs verecundum, quòd fœminas cum adoleſcentibus de amore loquentes minori, quàm honeſtas exigit, cautelâ introducat; æſtimatum tamen totâ Italiâ ob orationis nitorem & ubertatem, copiámque ſententiarum paſſim intermixtarum. Patrio idiomate hoc opus conſcripſit.

Erat per id tempus Urbini Dux Guidobaldus Feltrius, vir ſpectatiſſimæ virtutis & nobilitatis, junctus matrimonio Eliſabethæ Gonzagæ Mantuani Ducis ſorori, de cujus mulieris laudibus mira quædam literarum monumentis cùm ab aliis multis, tum ab ipſo etiam Bembo mandata fuêre. His Bembus ut primùm ex fama innotuit, mox Urbinum accitus, præcipuo honore inter omnes aulicos haberi cœptus eſt. Multa enim in Bembo elucebant, quæ ad hominum animos conciliandos, cicurandóſque plurimùm valere conſueverunt. Nam & in forma corporis quædam oris ſpecies ac dignitas inerat, & in ſtatura ac proceritate decor; mira præterea in moribus ſuavitas, lenitáſque amabilis, dulciſque tùm ſermo, tùm tota vitæ victúſque conſuetudo mitis ac clemens. Ad ea cùm præclara ingenii vis ac natura accederet, expetebatur ſcilicet unus omnium maximè ab illuſtri illo virorum ac mulierum cœtu aulico. Quo fiebat, ut multus domo abeſſet Bembus, Urbinique ferè viveret, ac patrios honores non ſolùm non ambire, ſed propè ſpernere videretur. Id indignè ferens pater, non ſemel filium tanquam honoris incurium reprehendit: volebat enim, ut rempublicam capeſſeret, atque ex ordine magiſtratus gereret, ad eúmque denique curſum, quem ipſe pater tenuerat, intenderet. Ille contrà cùm alia ſpatia, curſúſque animo agitaret, quamquam patri obſequi ſuadebat pietas, civium conſuetudo hortabatur, propinqui ac neceſſarii efflagitabant, nihil motus in propoſito permanſit, libertatem (vitio Juvenum) omni dignitati atque honori præponens. *Urbinum accitur.*

Inter hæc Joannes Medices Cardinalis, anno ſalutis 1513. ſummus Pontifex ſub Leonis X. nomine ſalutatur. Mos & conſuetudo Romanorum Pontificum eſt, ut ſi quid publicæ privatæque rei incidat, quod ſecretò per literas agi oporteat, ſi quando aut Regibus, aut civitatibus reſpondendum, aut ſi quid poſtulandum ab iis ſit, ſi quid denique majoris negotii implicitum cum aliquo eſt, id quaſi per familiares epiſtolas tranſigant, eas literas cerâ obſignant; nam publicis decretis aut diplomatibus in plumbo ſignum eſt. Earum literarum ſcribendarum negotium datur hominibus ob ſcribendi prudentiam atque elegantiam eruditiſſimis, ob muneris locíque dignitatem graviſſimis, atque honeſtiſſimis, ob rerum autem pondus ac magnitudinem ſumma fide, ſummáque probitate præditis: Ii magna cura, magna ſollicitudine, atque diligentiâ conquiruntur, magnis item præmiis ac ſponſionibus evocantur. Eum morem cùm Leo perſpicaciſſimus vehementer probaret, atque etiam ad dignitatem pertinere arbitraretur, ſine ulla cunctatione Bembum totâ Italiâ ob eruditionem & virtutem decantatiſſimum accerſiri, eíque muneri, negotióque præfici jubet. *Præficitur Bembus ſcribendis Literis Pontif.*

Evo-

Evocatus igitur tanta dignitate Romam Bembus, eò proficiſcitur, annos tum natus tres & quadraginta; præponitúrque epiſtolis Pontificis Maximi nomine ſcribendis, eóque in munere gerendo datur illi ſocius, ac tanquam collega Jacobus Sadoletus, qui poſteà (uti n. 22. oſtendimus) Cardinalis factus eſt. Scripſit eorum uterque epiſtolas tales, quales ab elegantia, latinitate, & ſententiarum gravitate eruditi quique vel hodie admirantur. Cùm itaque Pontifici, Bembus homini nec natura hebeti, nec in ſcribendo rudi, cumulatiſſimè ſatisfaceret, magno ab eo honore afficiebatur: Tantum porrò in illum ſuæ liberalitatis Leo contulit, ut qui Romam pauper tandem veniſſet, Pontificis planè beneficentia dives ſit factus. Inter alia Prioratum Bononienſem Militum Hieroſolymitanorum, & Canonicatum Eccleſiæ Patavinæ obtinuit, Prioratum tamen alii non à Leone, ſed à Julio II. precibus Ducis Urbinatis habuiſſe volunt.

Promovetur ad dignitates Eccleſiaſticas.

Mores illius temporis.

Cæterùm fuit ætas, tempúsque illud humanitatis, ſuavitate nimia propè perfuſum (ſunt verba Joannis Caſæ in vita Bembi) *ut delectationum multarum ſtudia ſæculi illius licentia, propemodum omnium permiſſu, conceſſa eſſent; nec enim ne voluptatum quidem blandimenta nimiùm ſeverè aſpernabantur, ſed multa ad oblectationem, multa ad ludum data erant cujuſque ordinis, cujuſque ætatis, aut ſexûs hominibus. Nec Religioni habebatur, honeſtos gravéſque viros in hortis viſos eſſe, aut liberiori in convivio, Symphonia cùm caneret, mulieres accumberent, interfuiſſe. In ea igitur morum, ſæculíque licentia, eximiâ formâ mulier non infimi nominis petulantiùs Bembum ad amorem perpuliſſe dicitur; neque diu reſiſtentem continere eum ſe à lapſu potuiſſe, præſertim qui nullis dum ſacris initiatus eſſet.* Tenuit ea conſuetudo irretitum illecebris Bembum annis minimùm quatuor, ſic ut liberos tres ex amaſia ſuſceperit, Lucillum ſcilicet, Torquatum, & Helenam Bembam, fæminam lectiſſimam, quæ protractu temporis primæ nobilitatis adoleſcenti Veneto Petro Gradenigo nuptui data eſt. Lucillus verò & Torquatus patris veſtigia ſecuti, literis & eruditione clari evasêre. Sic ut lapſus Bembi, fructu bonæ ſobolis ſubſecutæ nonnihil compenſatus videri poſſit: planéque ſuis etiam lacrymis ſeriò in pœnitudinem profuſis dilutus.

Nec vero in literis modò ſcribendis Bembi fidem, atque eruditionem Leo periclitatus eſt, ſed etiam in rebus agendis hominis prudentiam, ſolertiámque plurimùm adamavit. Itaque cùm conſpirare adverſus Galliæ Regem cum Cæſare Maximiliano, atque Hiſpaniæ Rege (ita reipublicæ commodo & neceſſitate exigente) cogitaret: Miſit de ea re Bembum ad Venetorum Senatum, qui eos magnoperè hortaretur, uti à Gallorum amicitia, cum quibus conſenſerant, diſcederent; ac ſeſe cum Pontifice, Cæſare, Hiſpano, reliquíſque confœderatis Principibus ſocietate conjungerent. Habita eſt à Bembo in Venetorum Senatu eo de fœdere oratio gravis ſanè, atque vehemens: Quâ Itali, teſte Sanſovino in hiſtoria Veneta, nihil terſius, gravius, atque ornatius audiviſſe aut legiſſe ſe palàm profeſſi ſunt. Functus ea legatione ad votum Pontificis Bembus, rediit ad antiquum ſuum literarum munus. Verùm

Bembus perorat ad Venetos.

cùm

cùm tenui admodùm valetudine, atque imbecilla eſſet; nec non noctu multis lucubrationibus, magniſque vigiliis ſcribere neceſſe haberet (nam interdiu, cùm à Pontificis latere diſcedere veſtigium vix liceret, etiam multi audiendi, ſalutandi, deducendi, honeſtandique, ut Romanus mos ferebat, eſſent, relinquebatur otii nihil) gravem, diuturnúmque in morbum incidit, ex quo cùm ægrè ac difficulter convaleſceret, nec recreari, reficique poſſe videretur, de medicorum conſilio, ipſiúſque Pontificis hortatu, aëris mutandi causâ Patavium petiit; atque eo anno, qui fuit Chriſti 1521. Leo veneno petitus, ut quidam ſuſpicati ſunt, extinguitur. Incredibile dictu eſt, quanta animi alacritate, quantáque lætitia Romanis laboribus, curiſque liberatus, longâ ſanè annorum novem ipſorum intermiſſione factâ, optatum ad otium, ſtudiúmque ſuum vetus ſeſe Bembus receperit; nullum ut Urbis, urbanarúmque rerum, aut deliciarum deſiderium in eo reſediſſe liquidò appareret.

Fit æger.

Convaleſcit, & reſumit ſcribendi otium.

Vixerat in dulci illo literarum otio Patavii ab omni cura negotiorúmque ſtrepitu ſemotus annos minimùm tredecim, cùm ecce inopinato quodam caſu clementem illam vitam, adamatámque quietem, ætate jam ad occaſum inclinante, invitus licèt, mittere compellitur. Erat Romæ temporibus illis vir ſummus atque clariſſimus, ſingulari prudentia, admirabili animi magnitudine præditus Alexander Cardinalis Farneſius, qui ſub annum 1534. Clementi VII. ſubrogatus, dictus eſt Paulus III. Hic in ipſo ſuſcepti Pontificatûs exordio, ut initium rerum, actionúmque ſuarum ab illuſtri aliqua laude duceret, omninò faciendum ſibi exiſtimavit, ut qui quacunque in civitate, quibúſque in terris homines eſſent inſigni quadam aut pietatis, aut prudentiæ, aut doctrinæ laude celebres, illos ultrò ipſe, non requiſitos aut rei conſcios, in ampliſſimum Cardinalium Collegium cooptaret. Itaque ſemel atque iterum magnâ curâ, magnáque adhibitâ diligentiâ ſummos viros perveſtigavit atque delegit, quibus graviſſimam illam dignitatem, nimio à pleriſque ſtudio & opere ſæpè fruſtrà expetitam, ultrò deferret. Quo facto ſperabat non modò nominis ſui famam, ſed & Pontificatûs ipſius, ſacríque Senatûs majeſtatem vehementer auctum iri. Ergo ſollicitè Paulo circumſpicienti, quos præſtanti doctrina & pietate viros in Sacroſanctum Senatum legeret, in primis occurrit Bembus virtute & eruditione conſpicuus, qui tunc temporis ſuorum causâ negotiorum Venetiis erat. Mittitur ad eum Pauli nomine Octavianus Zeno Pontificius cubicularius cum diplomate, ac reliquis Cardinalitiæ dignitatis inſigniis, dicitúrque Diaconus Cardinalis S. Cyriaci in Thermis. Ea res ut aliis fortaſsè non injucunda evenerit, certè Bembo ab omni tum ambitione alieno perquàm gravis, multúmque incommoda cecidit, quòd ex ſuo otio, ſuáque dulci illa ſolitudine erutus, rurſum in eam turbam, moleſtiámque ſenex raperetur, à qua vixdum inclinata ætate, ſeſe tandem cupidiſſimè vindicaſſet. Igitur modis omnibus oblatum honorem deprecari, recuſare, planéque à ſe conſtanter amovere; magnas tamen tum Pontifici Maximo, tum ſacro Collegio gratias habere, ac dicere, quòd ſenectutem ſuam honorificentiſſimo de ſe judicio,

Denunciatur Cardinalis.

Evocatus igitur tanta dignitate Romam Bembus, eò proficiſcitur, annos tum natus tres & quadraginta; præponitúrque epiſtolis Pontificis Maximi nomine ſcribendis, eóque in munere gerendo datur illi ſocius, ac tanquam collega Jacobus Sadoletus, qui poſteà (uti n. 22. oſtendimus) Cardinalis factus eſt. Scripſit eorum uterque epiſtolas tales, quales ab elegantia, latinitate, & ſententiarum gravitate eruditi quique vel hodie admirantur. Cùm itaque Pontifici, Bembus homini nec natura hebeti, nec in ſcribendo rudi, cumulatiſſimè ſatisfaceret, magno ab eo honore afficiebatur: Tantum porrò in illum ſuæ liberalitatis Leo contulit, ut qui Romam pauper tandem veniſſet, Pontificis planè beneficentia dives ſit factus. Inter alia Prioratum Bononienſem Militum Hieroſolymitanorum, & Canonicatum Eccleſiæ Patavinæ obtinuit, Prioratum tamen alii non à Leone, ſed à Julio II. precibus Ducis Urbinatis habuiſſe volunt.

Promovetur ad dignitates Eccleſiaſticas.

Mores illius temporis.

Cæterùm fuit ætas, tempúſque illud humanitatis, ſuavitate nimia propè perfuſum (ſunt verba Joannis Caſæ in vita Bembi) *ut delectationum multarum ſtudia ſæculi illius licentia, propemodum omnium permiſſu, conceſſa eſſent; nec enim ne voluptatum quidem blandimenta nimiùm ſeverè aſpernabantur, ſed multa ad oblectationem, multa ad ludum data erant cujusque ordinis, cujusque ætatis, aut ſexûs hominibus. Nec Religioni habebatur, honeſtos gravéſque viros in hortis viſos eſſe, aut liberiori in convivio, Symphonia cùm caneret, mulieres accumberent, interfuiſſe. In ea igitur morum, ſæculíque licentia, eximiâ formâ mulier non infimi nominis petulantiùs Bembum ad amorem perpuliſſe dicitur; neque diu reſiſtentem continere eum ſe à lapſu potuiſſe, præſertim qui nullis dum ſacris initiatus eſſet.* Tenuit ea conſuetudo irretitum illecebris Bembum annis minimùm quatuor, ſic ut liberos tres ex amaſia ſuſceperit, Lucillum ſcilicet, Torquatum, & Helenam Bembam, fæminam lectiſſimam, quæ protractu temporis primæ nobilitatis adoleſcenti Veneto Petro Gradenigo nuptui data eſt. Lucillus verò & Torquatus patris veſtigia ſecuti, literis & eruditione clari evaſêre. Sic ut lapſus Bembi, fructu bonæ ſobolis ſubſecutæ nonnihil compenſatus videri poſſit: planéque ſuis etiam lacrymis ſeriò in pœnitudinem profuſis dilutus.

Nec verò in literis modò ſcribendis Bembi fidem, atque eruditionem Leo periclitatus eſt, ſed etiam in rebus agendis hominis prudentiam, ſolertiámque plurimùm adamavit. Itaque cùm conſpirare adverſus Galliæ Regem cum Cæſare Maximiliano, atque Hiſpaniæ Rege (ita reipublicæ commodo & neceſſitate exigente) cogitaret: Miſit de ea re Bembum ad Venetorum Senatum, qui eos magnoperè hortaretur, uti à Gallorum amicitia, cum quibus conſenſerant, diſcederent; ac ſeſe cum Pontifice, Cæſare, Hiſpano, reliquíſque confœderatis Principibus ſocietate conjungerent. Habita eſt à Bembo in Venetorum Senatu eo de fœdere oratio gravis ſanè, atque vehemens: Quâ Itali, teſte Sanſovino in hiſtoria Veneta, nihil terſius, gravius, atque ornatius audiviſſe aut legiſſe ſe palàm profeſſi ſunt. Functus ea legatione ad votum Pontificis Bembus, rediit ad antiquum ſuum literarum munus. Verùm

Bembus perorat ad Venetos.

cùm

cùm tenui admodùm valetudine, atque imbecilla eſſet; nec non noctu multis lucubrationibus, magniſque vigiliis ſcribere neceſſe haberet (nam interdiu, cùm à Pontificis latere diſcedere veſtigium vix liceret, etiam multi audiendi, ſalutandi, deducendi, honeſtandique, ut Romanus mos ferebat, eſſent, relinquebatur otii nihil) gravem, diuturnúmque in morbum incidit, ex quo cùm ægrè ac difficulter convaleſceret, nec recreari, reficique poſſe videretur, de medicorum conſilio, ipſiúſque Pontificis hortatu, aëris mutandi causâ Patavium petiit; atque eo anno, qui fuit Chriſti 1521. Leo veneno petitus, ut quidam ſuſpicati ſunt, extinguitur. Incredibile dictu eſt, quanta animi alacritate, quantáque lætitia Romanis laboribus, curiſque liberatus, longâ ſanè annorum novem ipſorum intermiſſione factâ, optatum ad otium, ſtudiúmque ſuum vetus ſeſe Bembus receperit; nullum ut Urbis, urbanarúmque rerum, aut deliciarum deſiderium in eo reſediſſe liquidò appareret.

Fit æger.

Convaleſcit, & reſumit ſcribendi otium.

Vixerat in dulci illo literarum otio Patavii ab omni cura negotiorúmque ſtrepitu ſemotus annos minimùm tredecim, cùm ecce inopinato quodam caſu clementem illam vitam, adamatámque quietem, ætate jam ad occaſum inclinante, invitus licèt, mittere compellitur. Erat Romæ temporibus illis vir ſummus atque clariſſimus, ſingulari prudentia, admirabili animi magnitudine præditus Alexander Cardinalis Farneſius, qui ſub annum 1534. Clementi VII. ſubrogatus, dictus eſt Paulus III. Hic in ipſo ſuſcepti Pontificatûs exordio, ut initium rerum, actionúmque ſuarum ab illuſtri aliqua laude duceret, omninò faciendum ſibi exiſtimavit, ut qui quacunque in civitate, quibúſque in terris homines eſſent inſigni quadam aut pietatis, aut prudentiæ, aut doctrinæ laude celebres, illos ultrò ipſe, non requiſitos aut rei conſcios, in ampliſſimum Cardinalium Collegium cooptaret. Itaque ſemel atque iterum magnâ curâ, magnáque adhibitâ diligentiâ ſummos viros perveſtigavit atque delegit, quibus graviſſimam illam dignitatem, nimio à pleriſque ſtudio & opere ſæpè fruſtrà expetitam, ultrò deferret. Quo facto ſperabat non modò nominis ſui famam, ſed & Pontificatûs ipſius, ſacríque Senatûs majeſtatem vehementer auctum iri. Ergo ſollicitè Paulo circumſpicienti, quos præſtanti doctrina & pietate viros in Sacroſanctum Senatum legeret, in primis occurrit Bembus virtute & eruditione conſpicuus, qui tunc temporis ſuorum causâ negotiorum Venetiis erat. Mittitur ad eum Pauli nomine Octavianus Zeno Pontificius cubicularius cum diplomate, ac reliquis Cardinalitiæ dignitatis inſigniis, dicitúrque Diaconus Cardinalis S. Cyriaci in Thermis. Ea res ut aliis fortaſſè non injucunda evenerit, certè Bembo ab omni tum ambitione alieno perquàm gravis, multúmque incommoda cecidit, quòd ex ſuo otio, ſuáque dulci illa ſolitudine erutus, rurſum in eam turbam, moleſtiámque ſenex raperetur, à qua vixdum inclinata ætate, ſeſe tandem cupidiſſimè vindicaſſet. Igitur modis omnibus oblatum honorem deprecari, recuſare, planéque à ſe conſtanter amovere; magnas tamen tum Pontifici Maximo, tum ſacro Collegio gratias habere, ac dicere, quòd ſenectutem ſuam honorificentiſſimo de ſe judicio,

Denuntiatur Cardinalis.

clariſſimóque decreto tantoperè honeſtatam voluiſſent. Itaque cùm in eo propoſito multos jam dies obfirmato animo perſeveraret, neque ulla arte de ſententia depelli poſſe videretur, Zeno hominis conſtantiam, animique magnitudinem admiratus, re infecta Romam revertitur.

Cardinalatûs dignitati reluctatur.

Famâ hac, ut fieri amat, in vulgus ſparsâ, accurrunt undique ad Bembum amici, neceſſarii, propinqui; agunt, hortantur, obſecrant; ſi ſuâ ipſe gloria minùs moveatur, gentis ſaltem, ac poſteritatis memoriam noménque reſpiciat, ac tantam dignitatem in domum ſuam illatam ne temerè ipſe abjudicet. Parùm primò Bembus eorum moveri oratione, utpotè qui eadem ſæpè numero audiſſet, jámque olim propè omnia refutaſſet. Ubi verò ad eum Petrus Landus adiit, qui civitatis haud multò pòſt Princeps fuit; ísque longa atque accurata oratione uſus, tergiverſanti etiámnum oſtenderet, quantum ea re ſubiturus eſſet offenſionis atque invidiæ, quàm indignè Pontificem maximum, quàm graviter ampliſſimum Purpuratorum Ordinem eam ignominiam ferre neceſſe eſſet; cúmque adderet, nunquam hæc ſine nutu, atque conſilio divino accidere ſolere; diligenter videret, ne dum hominibus refragaretur, ipſi Deo vocanti ſe, reluctetur; tum enimverò animo ſanè ſuſpenſo ac perturbato hominem Bembus dimittit in præſentia; rem in diem poſterum differt: & quoniam religionem ſibi injeciſſet, diligentiùs deliberaturū ſeſe pollicetur. Poſtridie ejus diei cùm res illi in religionem planè veniſſet, (fuit enim non verſuta hac, atque ad hominum opiniones captandas ſimulata, quam in multis videmus, rugis ſuperciliόque horridam, triſtitiâ; ſed verè, atque ex animo pietatis colentiſſimus) conſilium à Deo petiturus, proximum Templum manè ingreſſus eſt. Erat tum fortè Sacerdos ad aram, atque Hiſtoriam de iis, quæ à Chriſto dicta, aut geſta in terris ſunt (quod Evangelium appellamus) clara voce, ut mos ſacrificium offerentibus eſt, effari incœperat. Vixdū pedem in Templum attulerat Bembus, ac Sacerdos, *Petre*, ait, *ſequere me:* ea verò illi vox, Dei propè ipſius ore mitti viſa: itaque cùm omnē ex animo dubitationem ſuſtuliſſet, quaſi Dei accitu Romā proficiſci ſtatuit. Magnus fit in domum ejus omnium hominum, atque ordinum concurſus; frequens gratulatio; maximus totius civitatis plauſus. Ille verò paucis poſt diebus ſilvas, receſſúſque ſuos, in quibus pacatam, tranquillámque inter ſtudia & lucubrationes, vitam exegiſſet, crebrò appellans, atque identidem reſpectans, Romam ſubtriſtis perrexit. *Verè hoc dicere poſſum* (inquit hoc loco Joannes Caſa) *ſic hominē hôc diſceſſu hilaritatem prorſus excuſſam, ut ejus priſtinam jucunditatem, ſuavitatémque amici, familiaréſque ex illa die deſideraverint, atque in omne deinceps tempus amiſſam doluerint.*

Cultus eſt Romæ Bembus cùm à bonis pleriſque omnibus Contareno, Sadoleto, Corteſio, Morono Cardinalibus ampliſſimis, atque doctiſſimis, tùm verò à Reginaldo Polo quammaximè: is enim præclaras animi ejus dotes, doctrinam, virtutem, ingenium, prudentiam admiratus, Bembum quaſi hominem divinitùs miſſum ardentiſſimè adamavit. Sed cùm diligentiſſimè coleretur à multis, ſummo etiam honore à Paulo Pontifice afficiebatur: quin & tanta apud eum gratiâ fuiſſe memoratur, ut nullam unquam rem ab eo poſtulaverit, quam

Bembi dicendi ſententiam libertas.

non

non protinùs obtinuerit. Tum ea erat Bembi in dicenda ſententia libertas, ea ſimplicitas, eáque in omni vita clementia, atque ingenuitas, ut ſi ante eum Paulus mortem obiiſſet (quod natura poſtulare in decrepito & octogenario ſene videbatur) creatum iri eum Pontificem Maximum plerique compertum haberent.

Verùm fatis alia decernentibus, cùm equo fortè Bembus incautior veheretur, leviter in oſtio ad parietem latus offendit, qua ex plaga homo ſenex ac debilis in febriculam incidit; atque ex ea in dies invaleſcente, cùm ſenſim extenuari, conficíque ſeſe intelligeret, atque etiam mortem nulla lege evitabilem multos dies quaſi præſtolatus eſſet, animo non modo forti, ſed etiam æquo, ut de ſua migratione cum amicis interdum etiam jocaretur, diem ſuum piè, *Ejus mors.* ſanctéque & expiatus obiit Decimo quinto Kalendas Februarii, anno Chriſti 1547. ætatis 77. Hominem & funus Viri quique doctiſſimi non ſine lacrymis & deſiderio celebrarunt, ut paulo mox viſuri ſumus. Funeratus jacet in Eccleſia S. Mariæ ſuper Minervam inter Leonis X. & Clementis VII. monumenta cum hoc Epitaphio à Torquato Bembo Filio appoſito.

Encomia funebria Bembo poſita.

PETRO BEMBO PATRICIO VENETO
OB EJUS SINGULARES VIRTUTES
A PAULO III. P.M. IN SACRUM COLLEGIUM COOPTATO
TORQUATUS BEMBUS POSUIT.
OBIIT XV. KALEND. FEBR. M. D. XLVII.
VIXIT ANNOS LXXVI. MENSES VIII. DIES XVIII.

Hìc BEMBUS jacet, Aonidum laus maxima Phœbi,
Cum Sole & Luna vix periturus honos.
Hìc & fama jaces, ſpes & ſuprema galeri,
Quam non ulla queat reſtituiſſe dies.
Hìc jacet exemplar vitæ omni fraude carentis,
Summa jacet, ſummâ hìc cum pietate fides.

Alii eidem Bembo tumulum inſcripsêre: inter quos Auguſtinus Beatianus primum locum; Franciſcus Suvertius ſecundum; Hippolytus Calilupus tertium tenet. Reliquos brevitatis causâ omitto, requirendos apud Jacobum Gaddum, Ciaconium, & Oldoinum.

AUGUSTINI BEATIANI.

Bembe *jaces! tecúmque jacet, quæ prima canendi eſt*
Gloria, ad extremos non reticenda dies.
Bembe *jaces! tecúmque jacent cœleſtibus apti*
Mores, quos poſthac ſæcula nulla ferant.
Bembe *jaces! tecúmque jacet ſincera voluntas;*
Et, qui nos prohibet dicere falſa, pudor.
Bembe *jaces! animíque jacet laudabile tecum*
Quidquid habet Latium, Græcia quidquid habet.

FRANCISCI SUVERTII.

Hìc ſitus eſt Bembus! *ſatis hoc, nam cætera clarent,*
Quo ſe cunque decus protulit eloquii.
Auratâ, Pariáque alii conduntur in urnâ;
Sunt hominum Bembo *pectora Sarcophagus.*

 HIP-

HIPPOLYTI CALILUPI.

Adria Bembe *tibi patria eſt, & Roma ſepulchrum,*
Imperat hac Terris, imperat illa Mari.
Egregiè & lingua Tuſca, Latiáque locutus;
Non hac, non illâ dulciùs ulla ſonat:
Sunt teſtes Muſa Tuſca, Muſaq; Latina,
Magnanimûm Venetûm teſtis & Hiſtoria.
Nobiliore ſolo haud poteras naſci, nec obire;
Nec poteras linguâ candidiore loqui.
Hinc Nympha inſcribunt tumulo hoc miſerabile carmen:

MORS RAPUIT BEMBUM DELITIAS HOMINUM.

Ejus imago. Fuit autem Bembus, teſte Oldoino & aliis, frontis ſerenitate venerabilis; oriſque configuratione protenſa valdè, ſed ingenua placiditate ſpectabilis; oculis vividis & acutis; naſo comiter aquilino; barbâ promiſſa & ad pectus uſque graviter expanſa; ingenio porrò acri maximéque perſpicaci; judicio prompto & acuto, prudentia & comitate admirabili.

Ejus ſcripta. Scripſit Latinâ linguâ Hiſtoriam Venetam libris duodecim digeſtam, argumenti amplitudine & ſtyli nitore ſpectabilem.

De Imitatione Sermonis, librum unum ad Joannem Picum.
Poëma Heroicum, quod *Benacus* nominavit.
Epiſtolarum Leonis X. nomine ſcriptarum libros ſexdecim.
Epiſtolarum familiarium libros ſex.
De Ætna Dialogum.
De Culice Virgilii.
De Guidobaldo Feltrio & Eliſabetha Gonzaga Urbini Ducibus lib. unum.
Caſtigationes in aliquot loca Terentii.
Epiſtolas ſelectas ad Longævum.
Hymnum ad S. Stephanum.
Pro Goritio votum ad Sanctos, quibus ædiculã ædificaverat.
Julii II. Pontificatum carmine deſcriptum.
Poëma venuſtum *Galathea* dictum.
Item aliud ad Melinum.
Et aliud ad Nymphas, tum etiam ad Faunum.
Longolii, Leonici, & Sannazarii Epitaphia.
Scripſit patrio Idiomate *Aſolanos* opus amœnum.
De ratione Tuſcè loquendi libros tres Dialogicè.
Literarum volumina plura, quorum primum continet Epiſtolas ad Summos Pontifices, Cardinales, & viros Eccleſiaſticos datas: ſecundum ad primarias mulieres: tertium ad Principes: quartum ad varios promiſcui ſexûs.

Sunt etiam Epiſtolæ familiares ad Matthæum Bembum nepotem datæ.

A quibus celebretur? Celebratur paſſim à primæ notæ Scriptoribus, ut videre eſt apud Gaddum, Oldoinum, alióſque; & meritò quidem: nam meretur magnas laudes ob multiplex eloquentiæ genus; ob varia & complura

opera

opera eruditè ſcripta; ob literarum politionem numeris omnibus abſolutam. Quibus ornamentis ita excelluit, ut nullis cederet, pluribus anteſtaret. Atque utinam multos ſimiles ſemper haberet Senatus Purpuratorum.

Agunt de eo Franciſcus Sanſovinus in vita. Antonius Sanderus in elogiis Cardin. Contelorius in Elencho Cardinal. Joannes Caſa in vita. Henricus Albi in elogiis Cardinal. Spondanus in Annal. Eccleſ. Aubery in vita. Jacobus Gaddius de Scripｔ. non Eccleſiaſt. Mutius Panſa in Bibliotheca Vaticana. Petrus Juſtinianus in Hiſt. Veneta. Ludovicus Beccatellus in vita. Morerus in Dict. Hiſt. Jacobus Hoffmannus in Lex. Hiſt. & alii plurimi.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

PETRO PAULO PARISIO
S. R. E. CARDINALE.

PETRUS Paulus Pariſius, natione Italus, patria Conſentinus, utriusque Juris interpres celeberrimus (publicè enim, nec ſine plauſu cùm Patavii, tùm Bononiæ utrumque Jus interpretatus eſt) ex Auditore Cameræ Apoſtolicæ die 12. Decembris anni 1539. à Paulo III. renunciatur Cardinalis titulo S. Balbinæ. Rexit Epiſcopus Nuſcanam, & Anglonenſem Eccleſias in regno Neapolitano. Legationis munere functus eſt unà cum Marcello Cervino Cardinali ſanctæ Crucis apud Carolum V. Imperatorem Genuæ tum agentem; & in Concilio Tridentino unà cum Cardinalibus Morono & Polo. Poſt legationem, ſignandis Gratiæ libellis Apoſtolico favore præfectus, è vita exceſſit Romæ nonâ Maij anno redemptionis humanæ 1545. ſepultus ad S. Mariam Angelorum: cujus virtutes, & ampliſſimas animi dotes recenſet hæc ad ejus marmoreum tumulum appoſita inſcriptio. LIV.

Pariſius quis?

Fit Cardinalis.

Moritur.

D. O. M.

Inſcriptio ſepulchri.

PETRO PAULO PARISIO CONSENTINO
S. R. E. PRESBYTERO CARDINALI:

Qui ob celebrem Juriſprudentiæ famam in nobiliſſimis Italiæ Cathedris ſpectatam à Paulo III. P. M. Bononiâ Romam accitus, Apoſtolicæ primùm Cameræ Auditor creatus, mox in ampliſſimum Ordinem adſcriptus, ſignandiſque Gratiæ libellis præpoſitus, ſacri tandem Concilii Tridentini Legatus & Præſes electus, ut vivens ætati ſuæ, Chriſtianæque Reipublicæ, præſenti conſilio atque virtute, ita poſt mortem præclariſſimis editis ingenii atque doctrinæ monimentis plurimùm poſteritati profuit.

Obiit V. Idus Maij Anno ſalutis M. D. XXXXV. Ætatis LXXII. Flaminius Pariſius Epiſcopus Bituntinus Gentilis

ſui ſtudiorum & gloria æmulus, Patria & familiæ ornamento fieri Teſtamento mandavit, qui vixit annos XL.
Fabritius Gajeta, & Proſper Pariſius Executores Teſtamenti curarunt Anno M. DC. IV.
Corpus humo tegitur; Fama perora volat;
Spiritus Aſtra tenet.

Encomium illius à præſtantiſſimis viris. Ingenuam tanti viri naturam, liberalem doctrinam, temperantiam ſingularem, ingeniis præſtantiam, & vitæ probitatem Sadoletus & Bembus eximii laudibus celebrarunt.

Ejus ſcripta. Scripſit Conſiliorum Volumina quatuor.
In Decretales commentaria.
In 4. Juris Civilis libros lectiones.
Et alia quædam.

Celebratur ab Hieronymo Maraſioto in Deſcript. Calabriæ. à Contelorio in Elencho Cardinal. Ab Antonio Sandero in elog. Cardin. Ab Auberio in vita. A Sfortia Pallavicino in Hiſt. Concilii Tridentini. A Panvinio de Rom. Pontif. A Morerio in Dictionar. Hiſtor. & alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

FEDERICO FREGOSIO S.R.E. CARDINALE.

LV. *Fregoſius quis.* FEDERICUS Fregoſius, ſeu Fulgoſius, natione Italus, patria Genuenſis, Auguſtini Fregoſii ex Gentili Monteſeltria Guidobaldi Urbini Ducis ſorore filius, & frater uterinus Octaviani Fregoſii Genuæ Principis, ob inſignes generis natales, & præſtantes eruditi animi dotes à Julio II. primùm Archiepiſcopali infulâ Salernitanâ, deinde Eugubinâ ornatus eſt. Hic quòd Gallicarum partium ſectator eſſet, à Cæſare hoſtis declaratus, annuo cenſu Archiepiſcopatûs Salernitani, edicto prohibitus & exactus eſt.

Cùm autem Octavianus frater Franciſco I. Galliæ Regi quibusdam honeſtis conditionibus adhæſiſſet (quarum hæ potiores fuêre; ut perpetuus eſſet Genuenſis dominii pro ipſò Franciſco Prorex, ac Ordinis S. Michaëlis torque donaretur; & ibi caſu belli, dominatu excideret, vel à patria pulſus extorris fieret, totidem caſtra & poſſeſſiones in Provincia à Rege potiretur; Federicus verò frater quædam in Gallia beneficia Eccleſiaſtica vice verſa acciperet) Federicus relictâ Romanâ Curiâ, ut Octaviano fratri in Reipublicæ adminiſtratione, vicariâ operâ opem ferret, *Genuam ſe confert.* Genuam ſe contulit: Ubi urbi illius quieti, ac tutelæ invigilans, Piratas oram Liguriæ maritimam devaſtantes, & pecuniæ, ſegetum, pecorum, ac hominum prædam agentes, viginti navium claſſe adortus feliciter profligavit; ac pro Religione & patria fortiter pugnans, ductor maritimi exercitûs à Pontifice conſtitutus, egregiam reportavit victoriam.

An-

Anno ſalutis 1522. Genuæ unà cum fratre Octaviano à Cæſarianis obſeſſus, nunquam ſe ipſis dedere voluit, niſi poſtquam Gallorum auxilium deſperatum cognoviſſet. Urbe Genuenſi ab Hiſpanis & Germanis repentè capta, militibúſque ferro ac cæde cuncta replentibus, & per urbis compita hoſtili more vagantibus & furentibus, Federicus, capto jam fratre Octaviano, fugâ ſalutem quærens, dum ad portum, in quo erant amicæ Gallorum naves, vario errore incognitus delaberetur, ac lembo uſus Gallicam triremem aſcendere pararet, lubricante veſtigio pede lapſus in mare decidit; è quo probè potus ſemianimis nautarum ope extractus, ac in ora ſuſpenſus, hauſtam denique aquam egeſſit. Ubi convaluit, in Galliam concedens, magno apud Galliæ Regem in honore fuit; à quo in præmium ſervatæ fidei, S. Benigni Burgundiorum Apoſtoli cœnobium (quod eſt Divione inter alia Galliæ monaſteria antiquitate, cenſu, amplitudine, ac Religione præcipuum) omnium primus gubernandum ſuſcepit, cùm anteà per Abbates in titulum regeretur. *Genuæ obſidetur à Cæſareanis.*

Ibi conſtitutus, humanos caſus, fallacéſque hujus vitæ fluxæ & caducæ ſpes ſecum reputans, mente divinitùs admonita, ratione que vitæ mutatâ, faſtui & ambitioni ſeſe ſubtraxit, à civilibúſque muneribus & contentionibus procul abſcedens, ſe divino cultui, ſacrarum literarum ſtudiis, & rerum cæleſtium contemplationi ſimul ac comentationi totum addixit. Tranſactis hoc modo nonnullis annis, zelo animarum exæſtuans, Eugubium ad paſcendum ſibi commiſſum gregem conceſſit, in quo regendo ita omnes diligentiæ, continentiæ, pietatis, liberalitatis in egentium ſublevanda inopia partes complevit, ut lucidiſſima virtus ejus, religio ſummæ doctrinæ conjuncta, totum propè orbem pervagata, ipſis adverſariis noſtræ Religionis non modò ſummæ admirationi fuerit, anſámque dederit miris eum laudibus extollendi, ſed & eum inter perpaucos illos connumerandi, quos ſolos Epiſcoporum nomine dignos cenſerent. *Quæ laus ab invitis præſertim, & ſacerdotalis Ordinis perpetuis obtrectatoribus expreſſa, quanta ſit, facilè intelliget, qui cogitaverit, quantum ſit Epiſcopis impoſitum onus, cujúſque muneris colendi causâ ſit inſtitutus Epiſcopus*, ut inquit Ubertus Folieta in elogio Federici. *Reputatione, ſua xis mundi reb us ſe dedit Divino cultui.*

Præclarâ itaque Federici famâ permotus Paulus III. Pontifex Max. qui viros ſingulari virtute præditos toto orbe venabatur, quos in ſacrum Collegium coöptaret, ipſum abſentem, nihílque minùs quàm purpuram ſomniantem aut optantem Presbyteris Cardinalibus titulo Pammachij die 12. Decembris anno 1539. adſcripſit. Ille verò jam dudum mundo mortuus, ac Chriſto cruci confixus, res humanas omnes faſtidiens, ad ſacram purpuram recipiendam adigi minimè potuit, niſi ſummi Eccleſiæ Præſidis mandato, ac ſacri fulminis interminatione: Quemadmodum laudatus Folieta his verbis refert; *Nec minùs continentia, animíque omnem faſtum contemnentis ſignum expreſſit in Cardinalatûs honore ultro delato recuſando, quem retractans ac gemens accepit, Paulo III. pro imperio, ac pro jure ſacroſanctæ poteſtatis cum illo agente, pœnáſque in contumacet, & dicto non audientes ſtatutas comminante.* Jubenti ergo Pontifici pœnáſque intentanti, *Abſens eligitur in Cardinalē.*

mo-

Agunt de eo Jacobus Sadoletus in Orat. funebri. Ubertus Folieta in Elogiis claror. Ligurum. Paulus Jovius in Ferdinando Davalos. Aubery in vita. Guicciardinus in Hiſt. Italiæ. Contelorius in Elencho Cardin. Surius in Comment. Ughellus in Italia ſacra. Morerius in Dict. Hiſt. Spondanus in Annal. & alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

BARTHOLOMÆO GUIDICCIONO S.R.E. CARDINALE.

BARTHOLOMÆUS Guidiccionus, natione Italus, patria Lucenſis, anno ſalutis 1469. antiqua & nobili gente Guidicciona Lucæ, quæ eſt Hetruriæ civitas clariſſima, natus, generis ſui ſplendorem virtutibus æquavit & auxit. A pueritia namque ad ætatem uſque adultam, parentum cura, liberalibus diſciplinis, ac pietatis ſtudiis excultus, emenſóque Philoſophiæ, Theologiæ, ac Jurisprudentiæ curriculo Romam ſe contulit: ubi ejus doctrinâ, pietate, ac vitæ integritate à ſummis viris cognitâ, præſertim ab Alexandro Cardinale Farneſio (qui poſteà ad Petri ſolium evectus, dictus eſt Paulus III.) ab eo in familiam ſuam adſcriptus eſt: in qua cùm diu ſanctiſſimè vixiſſet, ab ipſo Piceni generalis Auditor; Farſenſis Abbatiæ Rector; mox & Parmenſis Epiſcopatûs Vicarius Generalis declaratus eſt. Quæ munera cùm ipſe ſingulari juſtitiæ, prudentiæ, & incorruptæ mentis laude impleſſet, tranquillioris vitæ ſtudio cum bona ipſius Alexandri venia in patriam ſe recepit, ut ibi abditus in paterna villa procul negotiis, & fori aulæque ſtrepitu, otio ſuaviſſimo Muſas excoleret, ac obſequiis divinis, & cœleſtium rerum contemplationi totus incumberet, quo in ſeceſſu, ac ſolitudine (quam *fructiferam* Annibal Carus appellat) permulta doctiſſimè commentatus eſt.

LVI. *Nobili, & perantiqua gente ortus inſtraxit.*

Interea Alexander Farneſius renunciatus Romanus Pontifex, Guidiccionum per literas, ut ad ſe veniret, illicò invitavit. Renuit ille ſemel, iterúmque, ac tertiò: denique ſummo imperio coäctus, cùm nullus excuſationi locus daretur, Pontifici ſe ſtitit: à quo perquàm benignè exceptus, mox Romanæ Curiæ Datarius; deinde Epiſcopus Aprutinus; ac anno 1539. Presbyter Cardinalis S. Priſcæ, paulóque poſt Signaturæ Gratiæ Præfectus, Major Pœnitentiarius, Romanæ Rotæ Reformator, ac demum Lucenſis Antiſtes delaratus eſt. Quæ quidem omnia unius ferè anni circulo conſecutus eſt. Nec fuit ullum alicujus momenti in Romana Curia negotium, quod ejus conſilio & operâ confectum non fuerit. Nam & cùm de celebranda Oecumenica Synodo, Romæ tunc ageretur, peculiariſque ad id congregatio ſelectorum quinque Cardina-

Cardinalatu poſt alias dignitates ornatur.

dinalium à Pontifice decreta fuiſſet, inter quos Guidiccionus præcipuæ authoritatis erat: is Tridenti indicendum omninò ſuaſit quò facilior Germanis Proteſtantibus, aliiſque Tranſalpinis nationibus hæreſis lue infectis pateret acceſſus; ejuſdémque Concilii decreta expendit, quæ in hodiernum uſque diem apud Guidiccionios ipſius manu deſcripta religioſè aſſervantur.

Agebatur eodem tempore Romæ apud Paulum III. de Soc. Jesu recenter exorta, ab Apoſtolica Sede vel recipienda, vel toleranda, vel denique rejicienda. In quam quidem Pontifex ſatis propenſus erat, utpote in cujus Regula ab Ignatio Inſtitutore conſcripta, ipſique ad approbandum oblata, manifeſtè *Digitum* DEI agnoverat. Attamen cùm eam Apoſtolico diplomate roborari ſupplex petiiſſet Ignatius, Sapientiſſimus Pontifex, ne in re perpetua, ac tanti momenti quicquam præcipiti conſilio ſtatuiſſe videretur, eam totam tribus eruditiſſimis Cardinalibus examinandam commiſit, inter quos ætate ac rerum experientia eminebat Guidiccionus; quem præterea ſciebat introductioni novorum Ordinum Religioſorum, non modò non faventem, verùm etiam ita infenſum, ut adverſus eorum copiam & varietatem, quos ad quatuor tantùm revocandos in Eccleſia arbitrabatur, etiam commentarium ſcripſerit. Unde non dubitabat, quin ſi à Guidiccio no nova hæc eſſet probata religio, ea quoque cæteris delegatis Judicibus rata haberetur, hácque ratione malevolorum ac maledicorum ſubtraheretur invidiæ & obtrectationi. Is igitur poſtquam annum ipſum deliberandi cunctatione, novis in dies difficultatibus ingerendis extraxiſſet, tandem ſive divino inſtinctu, ut habet Spondanus, ſive, ut ſcribit Ughellius, à S. Ignatio in ſomnis admonitus, adeò repentè immutatus eſt animo, ut eam præ cæteris ardentiùs propugnandam ſuſceperit, illámque gratiis ac favoribus exornandam, decretíſque Pontificiis muniendam cenſuerit; ac ſe à nemine, quàm à Numine ipſo ad id motum palàm faſſus fuerit.

Admonitus in ſomnis à S. Ignatio. Jeſuitis favet.

Univerſæ Eccleſiæ negotiis detentus, annuente Pontifice, Lucenſis Sponſæ ſuæ curam in Alexandrum Guidiccionum nepotem transfudit, poſtquam illam annos quatuor ſanctiſſimè rexiſſet. Cluſinam verò & Aprutinam Eccleſias opulentas (quod mirum fuiſſe ſcribit Petrus Paulus in Diariis) Pontifici ultrò reſignavit, ut liberiùs inſtans æternitatis iter aggrederetur. Nam paulò pòſt, V. nimirum Kalendas Septembris, vel ut monumenta Vaticana habent, Pridie Nonas Novembris anni 1549. ex inſueto & inopinato lapſu (cum ſcilicet proſpera utens valetudine, ad ſalutandum de more Pontificem veniſſet, ac talari ſyrmate purpureo Cardinalis S. Angeli præpeditus ac implicitus in terram corruiſſet) octogenarius è vita deceſſit. Optimi ſenis caſum præter univerſam Urbem, & Curiam Romanam ſummoperè luxit Paulus ipſe Pontifex, conquerens, amicum ſe integerrimum, & ſucceſſorem digniſſimum amiſiſſe. Ejus cadaver Lucam relatum, in Cathedrali Baſilica multis à ſe muneribus exornata conditum eſt cum ſequenti Epitaphio.

Ejus obitus.

D.O.M.

D. O. M.

Epitaphiũ.

BARTHOLOMÆO GUIDICCIONO CARDINALI,
Et Præſuli Lucenſi, Juris Utriuſque Conſulto, & Theologiæ perito: PAULO III. Pontif. Max. uti gratiſſimo, ita multis magnísque rebus, & ſignandis Juſtitiæ & Gratiæ libellis exercito: & cùm quietæ ſtudium vitæ, otiúmque appeteret, invitè ad purpuram evecto: gravi totius Curiæ damno, & mærore è medio ſublato:
Nicolaus Guidiccionus nepos Patruo amantiſſimo.
Vixit annos LXXX. inter nos eſſe deſiit
V. Kalend. Septemb. Anno
M. D. XLIX.

Laudatur paſſim à ſacris Scriptoribus, ſed omnium maximè ab Octaviano Veſtrio in Praxi, cujus propria verba ad viri commendationem non invitus refero: *Bartholomæus Guidiccionus Pontificiï Juris peritiſſimus, rerum uſu & experientia præſtans; ac adeò puræ ſinceraq; mentis, ut cunctis, facilè ſummæ probitatis ſimulacrum eſſe videretur. Incertum fueritne ſanctior, an eruditior, bonisque literis excultior: cùm præter opuſcula innumera, & Epiſtolas aliquot multiplici doctrinæ genere refertiſſimas, ſcripſerit prægrandia viginti volumina de utroque jure. In quibus adeò inanis auræ fumum non eſt aucupatus, ut ſibi uni, & Muſis canens ea nuſquam ediderit: unde quædam ex illis periére: alia nuper reperta ſunt in abſtruſo loco, nulli priùs animadverſo. Neque aliud opum genus, potioréſque theſauros propinquis ſuis Teſtamento reliquit, præter illos ingenii ſui partus, & virtutum præſtantiſſimarum exempla, quibus genus ſuum illuſtravit, noménque immortalitati conſecravit.* *Encomium.*

Scripſit præter plurima minutiora variæ eruditionis & argumenti Opuſcula, viginti in utroque Jure volumina, valdè pinguia & vaſtæ molis, quæ, teſte Oldoino, modò Romæ in Bibliotheca Vaticana aſſervantur. *Scripta.*

Epiſtolas item plures doctiſſimas ad varios.

Carmen elegiacum de laudibus Villæ ad Joannem nepotem.

De vitæ hujus caducitate Tractatum.

Ejus mentionem faciunt Octavianus Veſtrius in Praxi. Ughellius in Italia ſacra. Contelorius in Elencho Cardin. Aubery in vita. Nicolaus Orlandinus in Hiſtor. Soc. JESU. Petrus Ribadeneira in vita S. Ignatii. Panvinius de Rom. Pontif. Ludovicus Moretus in Dict. Hiſtor. & alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

DIONYSIO LAURERIO
S. R. E. CARDINALE.

LVII. *Laurerius quis?* DIONYSIUS Laurerius, Italus Beneventanus, vir, ſi generis originem ſpectes, obſcurus; ſi virtutes, eruditionem, & animi dotes, clariſſimus. Is ob egregiam indolem, excellénſque ingenium à puero inter Servitas Beneventi coöptatus, adeò felices in omni ſcientia & arte fecit progreſſus, ut vixdum trigeſimum ætatis annum attingens, Peruſii, Bononiæ, ac Romæ Philoſophiam, Mathematicam, ac Theologiam pluribus annis ſummâ omnium admiratione ſit interpretatus; atque in primariis Italiæ urbibus, Romæ præſertim ac Neapoli, diſertiſſimi oratoris Eccleſiaſtici munere cum laude publica ſit functus. *Vir prudens in agendo;* ut Oldoinus loquitur, *eloquens in dicendo; ſapiens in diſſerendo.*

Ordinis Servitarum Procurator Generalis. Ordinis ſui Procurator generalis electus, Regis Angliæ apud Clementem VII. Oratoris munus integerrimè geſſit; cùm enim anno 1524. Summus Pontifex Clemens in gratiam Anglici Regis Thomam Cramerum inſignem Theologum, & ejuſdem Regis Sacerdotem aulicum, atque in Urbe Curatorem, in generalem Pœnitentiarium totius Angliæ elegiſſet, ac proinde Cramerus huic muneri operam daturus in Angliam reverſus eſſet; multáque præclara Henrico Regi de Dionyſio retuliſſet; Rex viri probitate & virtute cognita, ipſum in locum Crameri Curatorem ſuum apud Pontificem deſignavit, eundémque Clementi per ſpeciales literas Londini die 14. Maij ejuſdem anni datas his præcipuè verbis commendavit: *Cùm iſtic adſit venerabilis ac religioſus vir P. Dionyſius Ordinis S. Mariæ Servorum Italus, vir certè, ut ex nonnullis indiciis perſpeximus, multa probitate ac virtutibus ornatus, & eximius ſacræ Theologiæ Profeſſor, in primiſque de nobis benè merendi cupidus; Veſtram Sanctitatem impensè rogamus, ut præfatum officium vel in ſubrogationis modum, vel alio quopiam nomine, præfato P. Dionyſio in noſtram gratiam conferre velit. Quæ in re Veſtra Sanctitas hominem multis virtutibus decoratum pro meritis exornabit, & nobis rem oppidò gratam faciet.* Quare idem Clemens in celebri illâ religionis causâ, ob infauſtum cum Catharina divortium exortâ, ad Henricum Regem, illum legavit.

Romam reverſus. Cùm verò nihil vel optimis monitis apud inſanientem libidine Regem Dionyſius profeciſſet, relictâ Angliâ Romam reverſus, ſuffragante Pontifice ſupremus Ordinis ſui Præſes in comitiis à Patribus coactis, reluctans ac gemens electus eſt. Paulus III. Clementis in Pontificatu ſucceſſor, Oecumenicam Synodum celebraturus, miſſis quaquaverſum ad Europæ Principes Internunciis, Dionyſium Ordinis Servorum Magiſtrum ad Jacobum V. Scotiæ Regem Internun-

nun-

nuncium direxit, ampliſſimiſque privilegiis ac facultatibus per univerſam Scotiam obeundis, veluti Legatum à latere inſtruxit, atque cohoneſtavit.

Cùm igitur in Scotiam, multis itinerum difficultatibus ſuperatis, Dionyſius perveniſſet, Rex in aula Edinburgi tum conſtitutus, illum perquam honorificè excepit; eundémque commiſſa ſibi à Pontifice referentem, in publico regni conventu cum Proceribus audivit; cunctiſque Pontificis mandatis promptam ſe exhibiturum obedientiam pollicitus fuit. His peractis, pervenerant recentiores Pontificis literæ ad Dionyſium Romà miſſæ; quibus ipſi ſpecialis dabatur facultas, viſitandi, corrigendi, & reformandi monaſteria quæcunque & Eccleſias tam fœminarum, quàm virorum, tam clauſtralium, quàm ſæcularium Clericorum: quæ res eò magis Jacobo Regi grata accidit, quò opportuniori tempore delata fuit. Cùm enim Henricus Angliæ Rex in apoſtaſiam prolapſus, Catholicam fidem, & Romani Pontificis obedientiam penitùs in ſuo regno abrogaſſet, pius & Religioſus Rex Jacobus finitimorum errores declinare; ſuúmque regnum in conſueta Pontificis obedientia confirmare cupiens, ab Eccleſiaſticorum reformatione futura mala per Dionyſium Nuncium Apoſtolicum præcavenda curavit. *In Scotia honorificè ſuſcipitur.*

A legatione ſtrenuè, utiliterque obitâ in Italiam reverſus Dionyſius, mox in præmium benè navatæ operæ Presbyteris Cardinalibus titulo S. Marcelli à Paulo adſcriptus eſt. Ferunt autem Paulum in Minoribus olim conſtitutum, plurimùm in Mathematicis oblectatum; atque ob hanc cauſam Dionyſii rerum Mathematicarum ſtudioſiſſimi neceſſitudine & converſatione per ſubſecivas horas delectatum. Cúmque Dionyſius aliquando ei futurum Pontificatum ex certo ſiderum concurſu prædixiſſet, Alexander (hoc enim nomine ante Pontificatum vocabatur) ut erat feſtivus, hominem blandè complectens rubro bireto ſibi detracto exornavit, addens; *Mox ut ego tiarâ juxta vaticinium tuum ornabor, tu hôc biretô à me decoraberis.* Creatus exinde progreſſu temporis Pontifex, vaticinii memor, illum inter Purpuratos adlegit. *Creatur Cardinalis.*

Variis ab eo tempore Eccleſiis præfectus, & legationibus plurimis ad diverſos Europæ Principes, præcipuè verò ad Carolum V. (cui addictiſſimus erat) inſignitus, cùm ſenſim oneri ob minùs firmam corporis valetudinem ſuccumberet, Romam regreſſus, ex calculi doloribus exceſſit è vita die 17. Septembris anno reparatæ ſalutis 1542. ſolemni pompa in Eccleſia S. Marcelli, cujus titulum geſſerat, terræ mandatus, atque hoc ſequenti, marmori inciſo, epitaphio funeratus. *Legatus ad Europæ Principes.* *Ejus obitus.*

D. O. M.

DIONYSIO LAURERIO BENEVENTANO
TITULO S. MARCELLI PRESBYTERO CARDINALI,
URBINATENSI EPISCOPO, *Inſcriptio ſepulchri.*

Religionis Servorum Generali graviſſimo,
Ac Legato Campaniæ à Paulo III. Pont. Max. ordinato,
Viro etiam omni ſcientiarum genere ornato,
R. P. M. Auguſtinus Aretinus ejus alumnus & ſucceſſor
gemens poſuit anno M. D. XLII.
Vixit annos XLV. Obiit die XVII. Septembris,
M. D. XLII.

Rariſſimi ſanè vir exempli, ſelectarúmque virtutum. In hoc tamen à nonnullis ejus ævi Scriptoribus reprehenſus, quòd à Carolo V. contra Franciſcum I. Galliæ Regem firmiter ſteterit; atque in publico totius Orbis Chriſtiani congreſſu adverſus eundem Regem vehementiſſimè (ut refert in ſua Hiſtoria Jovius) peroraverit. Quare ab illis *verus Servita* dictus, quòd pluſquam ſervili adulatione erga Carolum laboraverit.

Ejus ſcripta. Scripſit plurima ad artem Mathematicam pertinentia.
Orationes ad Carolum V. Henricum VIII. Angliæ Regem Coſmum Ducem Hetruriæ in legationibus habitas.
Selectas quæſtiones Theologicas.
Epiſtolas multas.

Agunt de eo Archangelus Gianius in Annal. Servorum. Felix Contelorius in Elencho Cardinal. Aubery in vita. Marius Vipera de Archiep. Benevent. Ughellius in Italia ſacra. Filucius in Elogiis M. S. Panvinius de Rom. Pontiſ. Victorellus in addit. ad Ciac. Morerius in Dict. Hiſt. & alii.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

MICHAELE SILVIO
S. R. E. CARDINALE.

LVIII. MICHAEL Silvius, Luſitanus, nobiliſſima Comitum, *Portalegria* gente natus, cùm adoleviſſet (ut ingenio à natura donatus erat acutiſſimo) præ cæteris diſciplinis, Poëſi, ac literis, quæ ab humanitate nomen acceperunt, ſe *Nobiliſſimo genere oritur.* commiſit; illiſque Senis in Hetruria ſedulam operam locans, omnem politiorem literaturam, & Latini ſermonis elegantiam uſque adeò accuratè didicit, ut in utroque dicendi genere, verſu ſcilicet ac ſoluta oratione facundus & elegans evaſerit. Quare meritò à Paulo Jovio, & Jano Vitali, doctiſſimis ea ætate viris, *Poëta cultiſſimus, omniſque venuſtatis & elegantiæ arbiter* vocitatus eſt.

Hujus virtute & eruditione delectati Emanuel, & Joannes Luſitaniæ Reges, ex Italia in aulam illum evocarunt: Quorum bene- *In Luſitaniā evocatur.* ficio ad Epiſcopatum Viſenſem evectus, ac Regni Scribæ munere donatus, ad Reges diverſos, ac Romanos Pontifices, nominatim ad Leonem X. Hadrianum VI. & Clementem VII. graviſſimis de cauſis legatus eſt. Scribit Hieronymus Coneſtagius Hiſtoricus Luſitanus, Michaëlem Silvium cum mala Regis Luſitani gratia ex Luſita-

ſitania in aulam Romanam diſceſſiſſe: Cauſam verò, cur Regis indignationem incurrerit, ac aula ejus exierit, nullam adfert; unde in ſuſpicionem venio, Coneſtagium hæc gratis de Silvio ſcripſiſſe, cùm reliqui Authores nullius malæ gratiæ, quam apud Regem incurrerit, mentionem faciant; quin potiùs Regi ſemper acceptiſſimum fuiſſe, uno ore teſtentur. Quidquid ſit, Romæ Silvius pro Luſitaniæ Rege Curator tamdiu manſit, quouſque Paulus III. ad ornandam virtutem natus, illum anno ſalutis 1541. ad Regis Luſitani preces in ſacrum Senatum aſciverit. Is Venetiis tunc erat ab eodem Paulo ad Senatum miſſus, cùm repentè, ne ipſo quidem cogitante, publicatus eſt Presbyter Cardinalis titulo SS. XII. Apoſtolorum, deinde S. Praxedis. *Deligitur in Cardinalē.*

Hoc inſignitus honore, Romámque Venetiis reverſus, paucis interpoſitis menſibus ad Carolum V. Imperatorem in Hiſpanias pro ineunda pace cum Franciſco I. Galliarum Rege, à Paulo Pontifice deſtinatus eſt. Functus ea legatione, mox alia & alia, Picenâ primùm, deinde Bononienſi donatus eſt. Cúmque Provincias illas ſua induſtriâ pacatiſſimas reliquiſſet, evocante eum Paulo, Romam reverſus, ex titulo S. Praxedis ad illum S. Marcelli; tum ad S. Pancratii, poſtremò ad S. Mariæ Tranſtyberim translatus eſt. *Deſtinatur Legatus ad Carol. V.*

E vita migravit non planè Senex, ſexto poſt Pauli III. obitum anno, regnante Paulo IV. anno ſalutis 1556. die 5. Junii. Sepultus Romæ ad S. Mariam Tranſtyberim; defletus à bonis omnibus: Utpotè quo nihil feſtivius Roma habuerit, nihilque dolentiùs amiſerit, ut Jovius ait. *Moritur.*

Multa feliciter ſcripſiſſe perhibetur: Ex quibus Romæ Epigramma in Capitolio marmoreis tabulis Senatûs Romani juſſu inſculptum extat; in quo continentur Conſules & cæteri Magiſtratus. Quod refert Oldoinus in vita. *Scripta illius.*

Scripſit quoque Verſus ad Titianum Pictorem celeberrimum, Poëma de laudibus Vitellotii Vitelli fortiſſimi belli Ducis.

Librum item verſu Heroico de Aqua argentea ad Emanuelem Luſitaniæ Regem.

Epiſtolas plures terſas ſanè & elegantes.

Orationes graves in legationibus habitas.

Agunt de eo Ilucius in Elog. Paulus Jovius in Elogiis. Contelorius in Elencho Cardin. Antonius Sanderus in elog. Cardinal. Hieronymus Coneſtagius de Portugalliæ conjunctione cum regno Caſtellæ. Morerius in Dict. Hiſtor. & alii.

ANNO

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE MORONO
S. R. E. CARDINALE.

LIX. *Moronus quis?*

JOANNES Moronus, Italus Mediolanenſis, Hieronymi Moroni Comitis, viri conſilio manúque prompti, inter Mediolanenſes genere primarii, & in aula Caroli V. Cæſaris, gratia & dignitate conſpicui ex nobili fæmina Amabila Tiſiraga filius, prodiit in mundum octavo Kalendas Februarii anno æræ Chriſtianæ 1509. Joannes à teneris annis in patria humanioribus literis excultus, Patavium palò pòſt gravioribus diſciplinis erudiendus miſſus, confecto feliciter Philoſophiæ, Theologiæ, ac Juriſprudentiæ curriculo, ita brevì iis in facultatibus profecit, ut trinâ condecoratus laureâ, inter primarios Patavini Gymnaſii Philoſophos, Theologos, ac Juriſperitos connumerari meruerit. Anno ætatis vigeſimo octavo ſacris initiatus, à Clemente VII. Epiſcopatu Mutinenſi donatus eſt. A Paulo III. Sub annum 1542. ad Ferdinandum Romanorum Regem Sedis Apoſtolicæ Internuncius miſſus, omnibus Germaniæ conventibus, præſertim verò Ratisponenſi, Religionis & Turcis reſiſtendi caua coäcto affuit. Quo in munere cùm partes Internuncii verè Apoſtolici ad votum Pontificis cumulatiſſimè explêſſet, abſens a Paulo virtutis remuneratore Presbyter Cardinalis S. Vitalis titulo Veſtinæ primò, mox S. Stephani in Cœlio monte declaratus, Bononiæ rubrum pileum à Gaſpare Cardinali Contareno civitatis ejuſdem Legato accepit.

Omnibus Germaniæ conventibus intereſt.

Anno 1542. 13. Kalend. Novembris cum Petro Paulo Pariſio, & Reginaldo Polo Cardinalibus, ut Concilium Tridentini inchoarent, Legatus Apoſtolicæ Sedis miſſus, ea in urbe permanſit uſque ad annum 1544. Quo anno ſuſpensâ Synodo, Legatiſque revocatis, Bononienſem legationem, ex obitu Contareni Cardinalis vacantem, jubente Pontifice accepit. Quadriennio pòſt ea legatione perfunctus, dimiſſa Mutinenſi Eccleſia, Novarienſis Epiſcopus ad preces Ducis Mediolanenſis renunciatus eſt.

Legatus Apoſtolicus Tridentum deſtinatus.

Mortuo ſub annum 1550. Paulo III. atque in ejus locum ſuffecto Julio III. S. Pater Ignatius, pro ſuo in res Septentrionis zelo, Moronum Cardinalem iteratis precibus eò denique flexit, ut is Pontificem conveniens, ſermonem cum eo de inſtituendo Romæ Germanorum Collegio haberet. Morono igitur proponente, & Ignatio apud Julium Cardinalis mentem approbante, Collegium Germanicum in urbe pro adoleſentibus pietate & literis inſtruendis exædificatum eſt anno 1552. Quod opus, & Eccleſiæ Romanæ ornamento, & Germaniæ magno adjumento fuiſſe, & eſſe hodie, vel maximè conſtat. In hujus Collegii, temporum tractu penè collapſi, inſtaurationem, & amplificationem Gregorius XIII.

A S. Ignatio Loyola ſollicitatus pro condendo Collegio Germanico Romæ.

Pon-

Pontifex Maximus, pro ſua in eam nationem nunquam ſatis laudanda clementia & liberalitate, totis viribus incubuit; edita ſub annum 1573. Octavo Idus Auguſti in ejus favorem Conſtitutione *Poſtquam Deo &c.* qua idem Collegium ſtatutis, privilegiis, proventibus, & Patronis, ſeu Protectoribus (inter quos Joannes Moronus *Fit Cardinalis.* Cardinalis primus recenſetur) munivit. Anno autem 1574. Idibus Julii facultates ſeu officium Patroni ejusdem Collegii expreſſit: *Conſtitutio Collegii Germanici.* alumnos, quos nonnunquam ſingulari humanitate inviſit, liberalibus diſciplinis, Philoſophia, ſacris Canonibus, & Theologia erudiri voluit: deditque operam ut 150. ſelecti è flore Germaniæ juvenes in illo inſtruerentur. Quamvis hac ætate non niſi centum vel circiter in eo numerentur. De hujus Collegii inſtitutione & progreſſu agit Orlandinus lib. 2. Hiſtoriæ Societatis JESU. num. 8. Hieronymus item Cataneus S. I. in Panegyrico ſuo, anno ſæculari ejusdem Collegii 1652. dicto; cujus initium eſt, *Ea eſt inter Oceanum, fluviósque diverſitas &c.* Hunc Panegyricum legiſſe, ſcio, non pigebit.

Joannes Moronus porrò ad titulum S. Laurentii in Lucina *Legatur in Germaniā.* translatus, atque anno 1555. Legatus in Germaniam miſſus, cùm Auguſtano Conventui, præſente Ferdinando Romanorum Rege Caroli Cæſaris fratris Vicarium agente, interfuiſſet; accepto de Pontificis Julii morte nuncio, Romam reverſus Marcello II. in comitiis ſuffragatus eſt: quo intra viginti duos dies vitâ functo; & Joanne Petro Cardinali Caraffa ſub Pauli IV. nomine in ejus locum ſubſtituto, Moronus relicto S. Laurentii in Lucina Titulo, & S. Mariæ Tranſtyberim aſſumpto, cùm palatium ſuum vetuſtate collapſum erexiſſet, derepentè à Paulo Pontifice ſevero & ſuſpicioſo ſene, quaſi in Germania cum Proteſtantibus colluſiſſet, ac de Religione minùs rectè ſenſiſſet, in Molem Hadriani captivus conjicitur, & quatuor Cardinalibus ſevera admodum inquiſitione examinandus committitur. Manſit in carcere vir probus & innocens, nullo convictus ſcelere, uſque ad Pauli obitum. Unde Pius IV. Pauli ſucceſſor, cognitâ integerrimi Cardinalis innocentiâ, illum non modò ab omni impacta calumnia & ſuſpicione liberavit, ac etiam Epiſcopatu Albanenſi, mox Sabinenſi, demum Præneſtino donavit, ſed & præ omnibus dignum judicavit, quem anno 1563. in Herculis Gonzagæ Cardinalis Mantuani locum, primum Legatum & Præſidem ad generalem Synodum Tridentinam, iterum à ſe convocatam, mitteret; ac paulò pòſt ad Ferdinandum I. Imperatorem.

Imo cùm ad Cæſarem Pontifex illum deſignaſſet, hortatus eſt in publico Conſiſtorio, ut ad Dei gloriam, & Eccleſiæ utilitatem laborem ſuſciperet; reſpondit Moronus injuriæ à Paulo perpeſſæ haud immemor; *ſuas partes eſſe ſilere, & obſequi, & pati.* Legationi itaque commiſſæ inſiſtens, Sabbatho ſancto, qui incidit in 10. diem Aprilis, Tridentinam urbem ingreſſus eſt ſolemni pompa ſub umbella, ſuſceptus generali omnium ordinum proceſſione & lætitia. *Solemni pompa Tridentinum ingreditur.* Triduo pòſt congregatis Patribus, ac Principum Oratoribus, in ampliſſimo conſeſſu orationem habuit de ſua miſſione cum excuſatione

tione imbecillitatis ſuæ in tanto munere dignè adminiſtrando,& exhortatione ad ea duntaxat tractanda, quæ maximè neceſſaria viderentur, remotis quæſtionibus inutilibus, abruptiſque contentionibus omnibus, atque diſcordiis.

Adit Ferdinandum I. Cæſarem Oenipontū.

Sed antequam quicquam in rebus Concilii aggrederetur, Ferdinandum I. Cæſarem Oeniponti tum agentem adiens ſpecie,ut tantummodò Pontificis propenſam voluntatem erga progreſſum Concilii, & integram Eccleſiæ reformationem ſine ulla exceptione Cæſar approbaret; re præcipuè, ut Cæſarem dimoveret à cogitatione proficiſcendi Tridentum; oraret finem ejus accelerari, & cauſas obſtantes tolli, ac ſedis Apoſtolicæ authoritatem ſartam, tectam ſervari contra tot malevolorum machinationes adverſus eam comparatas; & ut reformatio Curiæ Romanæ non inſtitueretur Tridenti à Concilio, ſed Romæ ab ipſo ſummo Pontifice; denique proponeret Concilii tranſlationem Bononiam, ubi poſſet Cæſar cum Pontifice convenire, atque in eo celebri Conventu Imperii coronam accipere, quod nemini Imperatorum hactenus contigiſſet. Ferdinando Cæſare in omnia conſentiente, Moronus Oeniponto Tridentum reverſus, ad Concilii res ſumma fide, induſtria, & integritate tractandas ſua ſtudia contulit.

Legatus Romam proficiſcitur.

Perfecto ſub annum 1564. Concilio Joannes Moronus Cardinalis Legatus Romam profectus, ex Prænestino Epiſcopus Tuſculanus renunciatus, mox Portuenſis electus, tandem Franciſco Cardinali Piſano mortuo, in Epiſcopatu Oſtienſi, ac ſacri Collegii Decanatu ſucceſſit. Anno verò 1575. à Gregorio XIII. Pontif. Max. Genuam legatus, ejus Reipublicæ tumultus, unà cum Maximiliani II. Cæſaris, & Philippi II. Hiſpaniarum Regis Oratoribus, gubernio novis legibus commutato, ad pacem & tranquillitatem redegit. Et iterum anno 1576. in Germaniam, ut Conventui Ratiſponæ celebrando adeſſet, Legatus miſſus; Maximilianum Cæſarem Poloniæ Proceribus, quòd eo neglecto, quem priùs nominaverant, Stephano Barthorio Poloniæ regnum dediſſent, iratum placavit.

Protector plurium ordinum.

Regnorum Angliæ, Hungariæ, & Archiducatûs Auſtriæ; Sacræ item Domûs Lauretanæ; Monachorum Congregationis Caſſinenſis, Monachorum Ciſtercienſium; Ordinis Prædicatorum; Monialium Convertitarum Urbis; Collegiorum Germanici, & Anglici protectionem Summa cum vigilantia exercuit. Hoc Patrono Lauretanum Templum haud parva incrementa cepit: ſiquidem (atteſtante Horatio Turſellino in Hiſtoria Lauretana) Canonici Lauretani auctis ſtipendiis ad amplificandum Templi cultum incitati; Pœnitentiarii lineis veſtibus ſuperinduti; ſericis infulis (ſtolas vocamus) ad ipſorum, ac Templi decorem ornati; duodecim pueris Sacrorum miniſtris rubræ veſtis inſigne datum; novum Odæum (quia vetus aucto Sacerdotum Symphoniacorum numero. erat anguſtius) multò amplius, commodiúſque inſtitutum & ornatum; ad ſolennem Aræ ornatum duodecim Apoſtolorum ſimulachra, ex argento puro ſeſquicubitalia egregio opere facta, pondo ſeptingentarum

ac

ac viginti librarum: Lauretanæ Hiſtoriæ Synopſis à Teremano Præſide olim edita, in octo præcipuè linguas, Græcam, Arabicam, Hiſpanam, Germanam, Latinam, Illyricam, Gallicam, & Italicam verſa, eadémque in totidem ingentibus tabulis deſcripta, ac in Templi medio expoſita, ut omnibus varii idiomatis advenis Hiſtoriæ cognoſcendæ copia foret. Ipſe verò piiſſimus Cardinalis periculoſo quondam implicitus morbo, Lauretanæ Virginis implorata ope, repentè nec ſine miraculo convaluit. Cujus rei teſtem, tabellam auream ingentis precii, extare voluit.

Tandem multis præclarè geſtis inſignis, ſeptuagenario major, Romæ Kalendis Decembris, anno reparatæ ſalutis 1580. Gregorii XIII. Pontificatûs nono migravit è vita. Cujus corpus funerali pallio ornatum, in Templo S. Mariæ ſuper Minervam cum hoc ſequenti elogio marmori inciſo ſepultum eſt. *Ejus obitus.*

HIC JACET CORPUS JOANNIS CARDINALIS MORONI, PATRICII MEDIOLANENSIS, ET EPISCOPI OSTIENSIS. QUI FUIT LEGATUS APOSTOLICUS IN SACRO CONCILIO TRIDENTINO ET PRÆSES. VIXIT ANNOS LXXI. *Epitaphiũ.*
MENSES X. DIES V. OBIIT KALEND. DECEMBRIS,
ANNO SALUTIS M. D. LXXX
ORATE DEUM PRO EO.

Hic vivens Societatem JESU unicè amavit; Petro Fabro Theologo clariſſimo, & vitæ ſanctitate conſpicuo ad expiandas animi noxas, quoad licuit, uſus. A veterno vitiorum converſis mulierculis monaſterium conſtruendum Mutinæ curavit. Patres Societatis, & Capucinos, exitatis utrique Ordini congruis ædibus, Mutinam introduxit. Tribus Synodis Provincialibus celebratis optimis legibus Clerum ad præſcriptum Concilii Tridentini inſtituit; nihílque omiſit in procuranda animarum ſalute, quod vigilantiſſimi Paſtoris munus requireret. Dignus eapropter illo ſuffragio, quo in comitiis illum S. Carolus Borromæus poſt Pij IV. obitum ad ſummum Sacerdotium evehere nitebatur. *Amator, & æſtimator Soc. JEſu.*

Scripſit Conſtitutiones Epiſcopatûs Novarienſis ad divinum cultum, curam animarum, & vitam Clericorum pertinentes. *Ejus ſcripta.*
Item Mutinenſis Synodi acta.
Orationem in Concilio Tridentino habitam.
Leges pro concordia Genuenſium.
Acta Concilii Tridentini.
Epiſtolas plures ad Principes viros, ac alios.
D. Hieronymi Scripta quoque ab Eraſmi Roterodami errōribus caſtigavit.

Agunt de eo Ludovicus Jacobillus Fulginatenſis in vita. Henricus Spondanus in Annal. Panvinius de Rom. Pontif. Aubery in vita. Ughellius in Ital. Sacra. Pallavicinus in Hiſt. Concilii Trident. Hippolytus Marraccius in Purp. Mariana. Horatius Turſellinus in Hiſt. Lauret. Nicolaus Orlandinus in Hiſt. Soc. JESU. Petrus Maffeius in vita S. Ignatij. Morerius in Dict. Hiſt. & alii plures.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

GREGORIO CORTESIO
S. R. E. CARDINALE.

LX. *Corteſius quis?*

GREGORIUS Corteſius, nobilis Mutinenſis, à primis adoleſcentiæ annis in ſtudiis virtutum ac bonarum literarum, Græcis præcipuè & Latinis, ſub ſeveri Monachi Ciſtercienſis Placentini diſciplina inſtitutus, juri deinde Civili atque Canonico Bononiæ primùm, poſteà Patavii egregiam operam dedit, multúmque in omni doctrinæ genere, acutiſſimi ingenii beneficio, profecit. Vir factus in clientelam Joannis Cardinalis Medicei receptus, eidem ab Epiſtolis, negotiisque domeſticis fuit. Apud quem etiam, quum is anno ſalutis 1513. Romanus Pontifex ſub Leonis X. nomine ſalutatus fuiſſet, graviſſimum munus audiendarum cauſarum ſumma integritate exercuit. At cùm hujuſcemodi laboris onere nimium premeretur, & ad ſacrarum literarum ſtudium, quietámque tranſigendam vitam divino quodam inſtinctu pertraheretur, ad Cœnobium D. Benedicti in agro Mantuano congregationis S. Juſtinæ convolans, monachi habitum induit. Progreſſu temporis ita virtutibus, eruditione, ac regulari obſervantia enituit, ut unus communi ſuffragio dignus ſit judicatus, qui omnibus præficeretur. Itaque loci Cœnobiarcha electus, tanta prudentia & diſcretione partes ſuas complevit, ut non modò omnibus admirationi, & incitamento ad virtutem eſſet, ſed & vulgari elogio *dulcis & ſapiens Abbas* nuncuparetur.

Creatur Cardinalis. Crevit Gregorii fama non modò apud ſuos, ſed etiam apud exteros Principes, & quàm maximè apud Paulum III. Summum Pontificem, qui mira viri probitate, ſcientia, ac religione permotus, illum ex Abbate Mantuano Cardinalem creavit die ultima Maij anno ſalutis 1542. & paulò pòſt Romam accitum, tituloque S. Cyriaci in Thermis inſignitum, Urbini Præſulem nominavit; ac in rebus ad Concilium ſpectantibus cum aliis Cardinalibus arbitrum conſtituit.

Ejus elogiũ. Cæterùm miris eum laudibus cohoneſtavit Paulus in literis ad eum datis tenoris ſequentis. *Hodie in his ſacris jejuniis, atque in Conſiſtorio Noſtro ſecreto inducti ſingulari tua probitate, Religione, ac doctrina, Te ſacra Romana Eccleſia Presbyterum Cardinalem, in Dei nomine de Venerabilium fratrum noſtrorum Cardinalium conſilio creavimus; firmiter ſperantes, quòd his difficillimis temporibus tuâ operâ, & conſilio Nobis, & ornamento futurus ſis & adjumento. Cui Noſtra ſpei, ut quemadmodùm te dignum eſt, reſpondeas; útque à Nobis pileum rubrum Cardinalatûs inſigne, juxta veterem, & probabiliorem morem præſens accipias, te hortamur, tibique injungimus, ut primo quoque tempore venire matures ad Nos,*

qui

qui te libentiſſimè videbimus. Interea has Noſtras literas, teſtes, ac nuncias tua dignitatis, unà cum bireto de more à Nobis benedicto, per dilectum filium Cornelium Bellenzinum nepotem tuum, ad te mittimus, quas debita cum reverentia recipies. Datum Roma apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris die 11. Junii 1542. Pontificatûs Noſtri anno octavo.

Ad has Pauli Pontificis literas tale reſponſum illicò dedit Gregorius. *Vix fieri poſſe crediſſem, ut oculis Sanctitatis veſtra in ſupremo rerum vertice conſtitutis, inter tot graves tàmque multiplices curas, quibus in republica Chriſtiana gubernatione animum ejus neceſſe eſt diſtrahi, ego in infimis poſitus, & velut in abdito quodam deliteſcens, aliquando poſſem occurrere. Enimverò cùm fama primùm, deinceps compluribus nunciis, poſtremò honorificis S. Veſtra literis factus ſum certior, me in ſacroſanctum Cardinalium Collegium cooptatum, equidem ſic exhorrui, ut vix longo demum intervallo animum potuerim recolligere. Ab ejus enim rei exſpectatione adeò longè aberam, ut nec mihi aliquando in mentem venerit, tale quidpiam ſuſpicari: Praclarèque mecum agi putabam, ſi in inferiori ordine & gradu conſtitutus, ea qua mei muneris eſſent, praſtitiſſem. Cùm verò id etiam ea ratione factum, quòd ſpes aliqua eſſet, me S. V. operâ & conſilio iſtis difficillimis temporibus & ornamento & adjumento futurum, gravem mihi adverſariam conſtitutam eſſe perſpexi, concitatam de me exſpectationem: Quam decipere quodammodò nefarium, ſuſtinere autem longè difficillimum eſſet. Ego certè, Pater ſancte, cùm me ob iſtud veſtrum de me judicium obſtrictum videam memoriâ beneficii ſempiternâ, & non modò ad referendam gratiam, ſed nec ad habendam quidem, aut pradicandam ſatisfacere poſſim, quod unum poſſum, polliceor, eximium ſcilicet ac ſingulare ſtudium, fidémque erga ſanctam Sedem Apoſtolicam, univerſámque Sanctitatis veſtra cognationem. Qua in re, etſi fortaſsè cateris Ordinis noſtri ingenio, eruditione, & uſu rerum, amore tamen, diligentia, atque fide nemini certè ſum conceſſurus.*

Quod verò ad profectionem meam ad urbem attinet, quam, ut ampliſſima hujus dignitatis inſignia praſens accipere poſſim, primo quoque tempore Sanctitas veſtra aggredi jubet, & ſi nobis optabiliter iter illud eſt ineundum, quo ad beatorum pedum oſcula, ad agendas gratias, & ad munus noſtrum exequendum ocyſſimè advolem, attamen ſi S. V. à ſe impetrari permittet, ut iſthac noſtra profectio in Kalendas Septembris rejici poſſit, iſtud profectò multis de cauſis rationibus noſtris conducere videretur. Primùm quidem, quòd celeberrimi hujus Cænobii, cui praſui quinquennio, rebus conſtitutis, rationes omnes confectas ſolidatáſque relinquam. Denique quòd cùm proxima hyeme, & vere toto ſatis vehementer agrotarim, tum demum valetudine meliùs firmatâ, jactationem, caterâſque itineris moleſtias abſque omni periculo ſuſtinebo. Poſtremò quòd aſtivis caloribus mitigatis, quibus imbecilla corpora maximè tentari ſolent, expeditiùs, & majori cum ſecuritate iter conficiam. Qua in re ita demum conſilium noſtrum Sanctitati Veſtra probatum eſſe cupio, ſi nulla ex parte ab ejus animo & voluntate diſcreparit. Cùm enim ad hanc atatem, omne vita mea curriculum ita ſemper dirigendum eſſe duxerim, ut quaſi ſignum mihi eſſet propoſitum, ad quod omnes actiones meas intenderem, Superiorum meorum in primiſque Sanctitatis veſtra voluntas, nunc eò magis enitar, ut omnes obedientia numeros, partéſque impleam, quo quaſi membrum proximè capiti adjunctum, totam

Reſpondet literis Pontificis.

vivendi rationem, tanquam vitalem ſpiritum potiſſimùm à S. V. petere, haurireque debeam. Incolumem Sanctitatem Veſtram DEUS Optimus Max. ſervet. Ex Cœnobio S. Benedicti Mantuani tertio Idus Junij 1542.

Gratulantur ei purpuram viri clariſſimi. Gregorio ad purpuram aſſumpto humaniſſimis literis gratulati ſunt viri graviſſimi, Petrus Bembus, Jacobus Sadoletus, Joannes Moronus, Rodulphus Pius, Guido Aſcanius Sfortia, Dionyſius Laurerius Cardinales, aliique complures. Ipſe verò Gregorius nihil ob novam dignitatem candoris, nihil probitatis, nihilque antiquæ comitatis amiſit; ſed potiùs omnibus gratus in ſacrarum literarum ſtudiis innocenter ac piè noctes, dieſque tranſegit. Cùm doctiſſimis viris per totam ferè Europam familiaritatem, & frequens per epiſtolas colloquium habuit, celebratus ab omnibus ob ingenium propè divinum, doctrinámque mirè excellentem. Tandem Romæ omnium, & maximè ſuorum luctu nondum planè ſenex è vivis exceſſit, XI. Kalend. Octobris anno ſalutis 1548. ſepultus in *Ejus obitus.* Baſilica XII. Apoſtolorum ante aram D. Eugeniæ. Morti proximus familiari ſuo adſtanti dixiſſe fertur; *En ſum morti proximus! meliùs mihi procul dubio eſſet, è vita migrare in paupere religioſorum virorum veſte, quàm in hac purpura; ſplendet hac quidem in hominum oculis, ornátque virum; ſed ni dignè geratur, continuò etiam maximoperè onerat, & aggravat. Ego illam ſic geſſi, ut ſaluti futuram ſperem.*

Ejus ſcripta. Plurima ſcripſit vir pius & doctus opera, ingenii ſui eruditionem poſteris teſtantia: nominatim.

- Commentaria de peccato originali.
- Tractatum laudes Lerinenſis Inſulæ, & Cœnobii continentem.
- Tractatum de Theologica Inſtitutione.
- Commentaria in 4. libros Sententiarum.
- De Poteſtate Eccleſiaſtica librum.
- Quod S. Petrus Romæ fuerit ad Hadrianum VI.
- Epiſtolarum Latinarum Volumen.
- Epiſtolarum Hetruſco ſermone aliud volumen.
- Hymnorum diverſo metro librum.
- De Viris Illuſtribus Ordinis Monaſtici tractatum.
- De direptione urbis Genuenſis librum.
- Poëmata ſacra ad imitationem C. Catulli.
- Nonnulla ad Philoſophicam & Theologicam facultatem ſpectantia.
- Ejus pariter operâ à Latinis legitur Tractatus D. Cypriani de Virginitate.

Fuit non ignobilis Author, qui exiſtimaret, Cardinalem Corteſium ex eadem familia fuiſſe, qua Ferdinandus Corteſius Mexicanæ Provinciæ Domitor, ſimul & novæ Hiſpaniæ inventor, qui anno 1547. die 2. Decembris è vita migravit; grandi utique hallucinatione; cùm ille Medellini in Hiſpania Bætica ſit ortus, Cardinalis autem Mutinæ in Italia.

Agunt de eo Antonius Sanderus in Elogiis. Aubery in vita. Spondanus in Annal. Felix Contelorius in Elencho Cardinal. Jacobus Gaddius de Scriptor. Panvinius de Rom. Pontif. Victorellus in addit. ad Ciac. Ughellius in Italia ſacra. Morerius in Dict. Hiſt. & alii.

ANNO

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

THOMA BADIA
S. R. E. CARDINALE.

THOMAS Badia, natione Italus, patria Mutinenſis, Ordinis Prædicatorum, non modò literarum ſcientia illuſtris, verùm etiam vitæ ſanctitate, fidei zelo, & animi candore inſignis. Hic ob profundam rerum Theologicarum cognitionem Magiſter ſacri Palatii, ac hæreticæ pravitatis inquiſitor à Clemente VII. conſtitutus, tanta integritate ſuo muneri pluribus annis præfuit, ut à Paulo III. Clementis ſucceſſore in Cœtum Purpuratorum Presbyter Cardinalis S. Sylveſtri in Campo Martio ſub annum 1542. relatus fuerit. Adauctus purpurâ, eandem, quam anteà, vitæ rationem tenuit: Tempus enim vel in percurrendis ſacris libris, vel in contemplandis divinis myſteriis, vel concionibus ad populum habendis terebat totum. Quare ſanctitate & doctrinâ clarior, quàm dignitate, anno 1547. ſexta die Septembris, ſexagenario major, non ſine opinione & fama ſanctitatis, Romæ exceſſit è vita; tumulatus ad limina S. Mariæ ſuper Minervam apud alterius Thomæ de Vio Cardinalis Cajetani cineres, cum hoc epitaphio parieti Eccleſiæ affixo. LXI. *Badia quis?* *Fit Cardinalis.*

D. O. M.

THOMÆ BADIÆ MUTINENSI, *Ejus ſepulchrale epitaphium.*

Eruditione, continentia, ac ſanctitate clariſſimo,

CARDINALI DIVI SYLVESTRI,

Qui & ampliſſimo Ordini ſenatorio, & cunctis mortalibus mira cujusdam frugalitatis, Religionis, atque omnis vita incredibile exemplum reliquit; aliis verò quibuscunque honoribus non tam uti voluit, quàm dignus videri: Quos tamen ſola morte exiſtimatus eſt fugere potuiſſe.

Franciſcus Badia Fratri optimo

poſuit.

Vixit annos LXIII. Menſes IX. Dies XXVII.

Obiit anno Chriſti M. D. XLVII.

Octavo Idus Septemb.

Scripſit Commentaria in octo libros Phyſicorum. *Scripta.*

In libros de Anima.

In libros Metaphyſicorum.

De Providentia Dei.

Quæſtionum Phyſicalium & Metaphyſicalium librum unicum.

Agunt

Agunt ejus memoriam Gaſpar Siligandus in Catalogo Matinenſium Præſulum. Antonius Auberius in vita. Antonius Poſſevinus in Apparatu ſacro. Contelorius in Elencho Cardin. Sixtus Senenſis in Bibliotheca Prædicatorum, Victorellus, & Ughellus in addit. ad Ciac.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

OTHONE TRUCHSESIO
S. R. E. CARDINALE.

LXII.

Nobiliſſimo ſtemmate ortum ducit.

OTHO Truchſeſius, natione Germanus, patria Auguſtanus, nobiliſſimorum conjugum Guillelmi Truchſeſii Baronis à Waltburg & Joannæ comitiſſæ à Fürſtenberg filius, parentum curâ ab ineunte ætate Tubingæ, primaria Wirtenbergiæ urbe, pietatis ac literarum fundamenta poſuit. Luca Lundaſtro præceptore & duce, felici in politiori literatura progreſſu facto, Academias Dolanam in Burgundia, Papienſem & Patavinam in Italia magno ingenii emolumento luſtravit; ubi adhuc adoleſcens tàm ſtricta quàm ſoluta oratione cum doctiſſimis quibusque concertans, palmámque referens, Doctorum calculo, Rectoris Academiæ gradum conſecutus eſt. Inde Bononiam profectus, Juriſprudentiæ, Hugone Boncompagno profeſſore publico prælegente (qui poſteà ſacris Chriſtianis præfectus, Gregorius XIII. dictus eſt) eam navavit operam, ut non modò doctiſſimis Italis admirationi eſſet, ſed & dignus judicaretur, qui inter primarios Juriſperitos Laurea doctorali decoraretur.

In Germaniam reverſus, cùm morum probitate, virtutibus, ac eruditione mirè ſplendeſceret, occupatis tanta luce animis, primùm majoris Eccleſiæ Auguſtanæ Canonicus, poſteà Tridentinæ Cathedralis Decanus electus eſt. Interjectis nonnullis annis Romam negotiorum causâ profectus, capto viri prudentiâ, eruditione, & facundiâ Paulo III. ab eodem inter intimos Cubicularios adſciſcitur; ac mox anno ſalutis 1543. in Germaniam Sedis Apoſtolicæ Internuncius ad Conventum Norimbergenſem pro indictione Concilii Tridentini, cogendíſque ad illud Patribus mittitur: Quo tempore unanimi omnium conſenſu Epiſcopus Auguſtanus, & ſacri Romani Imperii Princeps, ac Dapifer eligitur; & anno ſequenti, qui fuit Chriſti 1544. à Paulo Pontifice Presbyteris Cardinalibus titulo S. Balbinæ abſens adſcribitur.

Poſt præcelſas alias dignitates Cardinalatu coronat gloriam ſuam.

Cardinalis creatus miſſo ad Tridentinam Synodum Claudio Jaio, uno ex decem primis Societatis JESU patribus, qui locum, & perſonam ſuam cum pari doctrinæ, virtutisque ac ſapientiæ laude ſuſtineret, ipſe ad Bojorum Ducem interim profectus, cum illo egit de bello Saxoniæ Duci, & Lantgravio hæreticis inferendo. Quo in bello & ipſe magnâ gentilium ſuorum, ex primaria Ordinis nobilitate, catervâ ſtipatus, Quæſtoribus exercitûs præfuit Imperato-

ratoris nomine, & omnem authoritatem in eis civitatibus, quæ in ipſius Imperatoris poteſtatem venturæ erant, præſidio muniendis accepit. Anno verò ſalutis 1548. Synodum Auguſtanam diœceſanam pro reformatione Cleri & populi morum, & Eccleſiarum celebravit; in qua præter alia Decreta Catholica, Laurentii Cardinalis Campegii ſedis Apoſtolicæ olim Legati conſtitutiones Ratiſponæ indictas renovavit, atque in uſum redegit. Victoriâ deinde ex Saxone & Lantgravio reportatâ, diœceſim & Clerum Auguſtanum (horum enim potior pars ab ipſis detinebatur) recuperavit, acrebus ordinatis tranquillitati reſtituit.

Imperatoris nomine Quæſtoribus Exercitûs præfi.

Julio III. ſub annum 1550. in demortui Pauli locum ſuffecto, Otho Cardinalis ex Presbytero S. Balbinæ ad Titulum S. Sabinæ translatus, ipſius Eccleſiæ abſidem vetuſtate collapſam propriis ſumptibus reſtauravit; Eccleſiam verò ipſam picturis pulcherrimis ac novis altaribus exornavit: in fornice etenim ſuperioris ſacelli hanc marmori inciſam inſcriptionem, hoc etiámnum tempore extantem legimus:

Transfertur Otho ad Titulum S. Sabinæ.

Otho Truchſes de Waltpurg S. R. E. Presbyter Cardinalis Auguſtanus collapſam reſtituit, & exornavit.
Anno M. D. LX.

Ejusdem Pontificis Julii authoritate Gymnaſium Dilinganum Societatis Jesu Profeſſoribus & alumnis fundavit pro Cleri nuper à ſe correcti eruditione, & juventutis Germanicæ contra hæreſis virus antidoto: Quóve ipſa adverſus omnes hæreticorum inſultus, ſacræ Theologiæ veluti armis, & propugnaculis muniretur, pro ejus Collegii exædificatione quinquaginta millia aureorum expendit, in quo poſteà trecenti eóque amplius juvenes educabantur. Auguſtæ Vindelicorum pari liberalitate pro iisdem Societatis Patribus domum conſtruxit atque fundavit. Collegii Germanici Romæ nuper pro erudiendo Germaniæ flore à Julio erecti, ſingularis, quoad vixit, Patronus extitit & benefactor.

Societ. Jeſu Gymnaſiũ. Collegium ædificat Dilingæ. Item Auguſtæ.

Sanè quanto Cardinalis Truchſeſius Societatis Jesu Sodales in pretio & amore habuerit, colligitur ex multis ejusdem Societatis hiſtoriæ ab Orlandino conſcriptæ locis. Quin & ipſum ſanctiſſimum Fundatorem Ignatium, viventem ac mortuum quo honore, qua reverentia proſecutus fuerit, apparet luculentiſſimè ex ipſius Othonis Epiſtola Herbipoli ad patres Societatis data; quam refert ex Orlandino in hæc verba Auguſtinus Oldoinus: *Haud facilè dictu eſt, Venerandi in Chriſto ac religioſiſſimi fratres, ſanctiſſimi noſtri Patris Ignatij ad vitam meliorem exceſſu, utrùm nobis mœror, an lætitia major exciderit. Nam ſi ex hujus vitæ calamitatibus ad præmia, quæ promeritus eſt, evocatum Dei bonitate conſideramus, impium eſſet, id ei bonum commodi noſtri cauſa invidere: ex altera parte eſt cur meritò plurimùm doleamus, ubi relictos nos orbos aſpicimus, eóque parente deſtitutos qui quavis in difficultate portus nobis tutiſſimus erat. Tamen quia caduca cum æternis conferenda non ſunt, id ſolatii, quod item vobis capiendum eſt, capimus, certi eam benedictam animam pro nobis, qui in tenebris hiſce manſimus, ſupplicem apud Deum eſſe, ac precari, ut ea felicitate arti-*

Laudatur ab Orlandino Scriptore Soc. Jeſu.

cum

lum ſupremum exigamus, qua exegiſſe illum cognovimus. Gratia ſint divinæ Majeſtati, cui nos (ne grave ducite) veſtris precibus commendari cupimus.

Cauſam Soc. JEſu ſuſcipit.

Eſt & hujus ſummæ pietatis in Societatem Jesu, qua illam complexus eſt Otho Cardinalis, argumentum non vulgare, quòd exorto inter ipſam & Canonicos Auguſtanos diſſidio ex prava nonnullorum æmulatione (ut ſunt in omni cœtu hominum pacis ac pietatis inimici) Cardinalis pro æquitate judicium ferens, cauſam Societatis ſuſcepit, & concordiam ſua authoritate ac interventu initam, ſcripto etiam ſuo firmare dignatus eſt; quódque extructo à fundamentis, ut diximus, Dilingæ ſumma liberalitate Collegio, ipsíque Societati attributo, in quo trecenti & ampliùs juvenes pietatis & doctrinæ rudimentis imbuerentur, Petrum Soto, & Martinum Olavium Theologos præſtantiſſimos à ſe ad id accerſitos illi præfecit; quódque totam Dilinganam Academiam ejuſdem Societatis fidei ac curæ commiſit, ac tradidit eo apparatu, ac cœremonia, quam Franciſcus Sacchinus in Lainio diſertè ac fusè deſcribit.

Res Soc Jeſu quaſi ſuas tractat.

Verbo, res Societatis Jesu quaſi ſuas tractabat, eâdémque curâ, ſollicitudine, lætitia, mœrore nihil ſecius, atque ſua in re, in proſpero adverſóque ſtatu commovebatur. Exemplum in re non magna perſpicuum licet capere. Anno 1559. unus tironum arctioris vitæ tædio victus clam Ingolſtadio Auguſtam vindelicorum fugerat: agnitus ex veſtium genere ad Cardinalem in palatium perducitur: Princeps hominis fugâ intellectâ, eum emollire, atque ad ſaniora revocare aggreſſus, monita ſancta primo & adhortationes ingeminat; quæ ubi non proficiunt, tanquam ſuæ perſonæ oblitus ad obſecrandum & obteſtandum vertitur: blandè fugitivum humilitérque amplexatur, nullum prætermittit precum ac blanditiarum genus; nec tamen cor durum cedebat. Tum dexterâ apprehenſum ex aula in ſacellum deducit; ibi ante altare in genua provolutus, ad gratiam Dei implorandam invitat, Pſalmos aliquot alternatim pronunciant; quibus pias & rei accommodatas orationes adjungit. Hic demum, an clementia Numinis conciliata? an tironis veternum excuſſum, totum ſe arbitrio Cardinalis permittit; atque Ingolſtadium reverſus, deſertam militiam conſtantia majore, animóque repetiit. Quæ curatio ſi periclitanti corpori effectu pari fuiſſet adhibita, miraculum, & quidem meritò diceretur.

Lainio Soc. JEſu Generali defuncto parentat.

Idem anno 1565. Jacobi Lainii Societatis Jesu Præpoſiti Generalis morte auditâ, Dilingæ exequias illi inſigni pompa, & apparatu magnifico celebravit, ejúſque cenotaphium non pulla veſte, uti mos eſt, ſed purpurea inſterni juſſit, quòd tanti viri memoriam non luctu, ſed gaudio proſequi æquum eſſe diceret. Cúmque Orator laudationem funebrem abſolviſſet, protinus Cardinalis è ſolio ſuo effari exorſus in magna auditorum frequentia, non tantùm quæ ille commemoraverat, vera eſſe confirmavit, ſed etiam alia ab ipſo prætermiſſa, facunda diſſertatione, ſupplevit. Ad nuncium verò electionis Franciſci Borgiæ in Societatis Præpoſitum Generalem, Dilingæ in Templo, ſolemni ritu, muſicóque concentu Deo grates egit.

Sunt

Sunt & alia innumera Othonis in Societatem Jesu, atque adeò in univerſam Eccleſiam beneficia, æternáque pietatis ejus verè Germanæ monumenta.

In ſacra Æde Lauretana verò (ne ſuus in Virginem affectus deſideraretur) proprium ſacellum erexit, laudatiſſimorum quà picturum, quà plaſtarum operibus conſpiciendum. Veſtem item auream præclaro opere inſignem; monile ex unionibus centum quinquaginta, certa per intervalla aureis diſtinctum globis; aureum numisma pendulum, gemmis & margaritis nobile, eidem Lauretanæ Virgini donum tulit. Româ in patriam remeans ſecum attulit hierothecam nobilem Græcis literis inſcriptam, in qua præter aliorum Sanctorum pignora erat pars zonæ Deiparæ Virginis, nec non pars faſciarum, quibus eadem virgo corpus Chriſti infantis obtexit: hanc, inquam, hierothecam Româ in Germaniam delatam, Auguſtæ in primaria Æde B. Virgini ſacrâ publicæ venerationi expoſuit. *Devotio inſignis ll. us in B.V.M.*

Denique præclarum religionis ſuæ ſpecimen erga Sacroſanctam Euchariſtiam edidit, cùm Româ aliquando in Germaniam iter arripiens, Bononiáque tranſiens caſu in Sacerdotem corpus Chriſti ad infirmum deferentem incidiſſet. Tum enim verò confeſtim ex equo deſiliens, ſumma animi demiſſione Dominum in Sacramento de genu veneratus eſt; eundémque pedes ad domum ægri (cui & aureos numos aliquot pro ſublevanda inopia impertiit) indéque ad Eccleſiam comitatus eſt.

His ergo virtutum gradibus Otho noſter ad ſummas in Eccleſia dignitates aſcendit: nam præter Cardinalatum, Præpoſituram principalem & dominium Eccleſiæ S. Viti oppidi Elvangenſis, ac deinde infulam Herbipolenſem cum annexo Ducatu conſecutus; bienniòque pòſt ſupremus Caroli V. Cæſaris inter Sicambros Quæſtor deſignatus; & anno 1558. Cæſare annuente ſacri Romani Imperii Protector declaratus eſt: ſequenti verò anno in Conventu Auguſtæ iterum habito, reliquis pontificiis Miniſtris abſentibus totum onus religionis Catholicæ unus, nec ſine Eccleſiæ commodo, ſuſtinuit. Sub Pio IV. Romano Pontifice Romam repetens, à Titulo S. Sabinæ ad Titulum S. Mariæ Tranſtyberim tranſlatus, poſteà Epiſcopus Albanenſis factus, inter eos Senatores relatus eſt, qui ſupremo ſanctiſſimæ Inquiſitionis tribunali in maximis cauſis præſident. *Sacri Romani Imp. Protector Declaratur.*

Anno 1563. in Hiſpanias cum Sereniſſimis Principibus Rodulpho, & Erneſto Auſtriæ Archiducibus Maximiliani II. Cæſaris filiis è Germania profectus, Tridentum, dum Concilio finis impoſitus eſſet, ſe contulit; atque Ulricum Comitem ab Helfenſtein magnæ apud Germaniæ Principes authoritatis virum, in Catholicæ Eccleſiæ gremium ſuâ operâ reductum, per tres ipſas hebdomadas unà cum altero ejus fratre domi apud ſe tenuit, ut in ſuſcepta fide orthodoxa eum confirmaret; ne tenera hæc arbor, & novella planta, ſeu Neophytus hic aliquo tentationis, ſeu malignæ ſuggeſtionis vento, qui accedentes ad ſervitutem Dei agitare ſolet, à radice ſua avelleretur. *In Hiſpanias profectus.*

Anno 1570. Romam profectus, annuente Pio V. Pontif. Max. ex Albanenſi Epiſcopo Sabinenſis creatus, Archiſodalitatis SS. Trinitatis Convaleſcentium de Urbe patrocinium geſſit; ac denique non à Gregorio XIII. (ut perperam nonnulli referunt) ſed ab ipſo Pio V. anno eodem 1570. Menſe Julio ad Præneſtinam Cathedram tranſlatus, vir ampliſſimus omni virtutum genere excellens, atque conſpicuus Romæ anno redempti Orbis 1573. Quarto Nonas Aprilis, ſacris Eccleſiæ myſteriis ritè expiatus, feliciſſimo fine migravit ad Dominum. Cujus corpus in Æde S. Mariæ de Anima Theutonicæ nationis humatum eſt cum hoc ſequenti Epitaphio.

Sanctè moritur.

D. O. M.

Funebris ejusdem inſcriptio.

OTHONI CARDINALI, TRUCHSESIO EPISCOPO, AUGUSTANO, SACRI ROM. IMPERII PRINCIPI INTEGERRIMO,

Omnibus
Propter excelſas animi dotes, virtutem,
Clementiam, prudentiam, pietatem, religionem,
Affabilitatem, ingeniique & morum praſtantiam
Amabili.
Obiit Anno M. D. LXXIII. IV. Nonas Aprilis.

Oſſa ejus poſteà ab Henrico Epiſcopo Auguſtano Româ Dilingam tranſlata, ſolemni funere condita fuêre eo in Templo, quod ipſe non multò antè juxta Academiam ſanè magnificum excitârat, ut quam abiens, & peregrè moriens mœſtam reliquiſſet filiam, eandem deinceps ſaltem ſui corporis reliquiis ceu optatiſſimo theſauro conſolaretur.

Scriptorum Elogia in Truchſeſiũ.

Longus profectò forem, ſi Scriptorum elogia, quibus laudatiſſimum Othonem noſtrum extulerunt, hoc loco recenſere vellem: unius tamen alteriúsve breviter meminiſſe non pigebit. Cardinalis Hoſius in Epiſtola ad Henricum III. Franciæ & Poloniæ Regem de tanto viro ſic loquitur: *Otho Cardinalis Truchſeſius Epiſcopus Auguſtanus, vir conſervandæ religionis Catholicæ cupidiſſimus, pietatis, & pauperum Chriſti non ſolùm amicus, ſed etiam amator eximius, cujus inſignis ſanctitas, & in Eccleſiæ doctrina tuenda, & conſervanda zelus orbi teſtatus eſt univerſo.* Matthæus Raderus in vita Petri Caniſii his eum verbis commendat: *Vir Conſilio magnus, nec minùs pietate; idémque maxima apud Pontificem maximum, & Caſares authoritate; inclytum ſacri purpuratique Senatûs Cardinalium Ornamentum; exemplum Præſulum; Catholici nominis in Germania reſtitutor & conſervator; quòque major Epiſcopatûs & Principatûs gradu, tantò modeſtior in communi, domeſticáque vita. Nemo tam humilis erat fortuna, quem ipſe vel aditu, vel colloquio prohiberet; imò ſæpè ultrò invitabat, agréque ferebat, ſi qui in publicum prodeunti occurrentes majeſtate viri territi longiùs de via decederent, quos ipſe accerſitos ultrò compellabat*, quam ob rem filii patrem fugerent, quos ipſe quæritaret? *Idem juventuti Germanicæ (cujus pietate, nobilitate, & frequentia plurimùm delectabatur) Academiam*

con-

condidit: Societati JESU, quæ illam regeret, & ad optimos mores, ac diſciplinas erudiret, contubernium conſtituit. Periiſſet ſanè Catholica Rhetia, & Vindelicia, niſi maturè his Provinciis cœleſtis Atlas humeros ſubjeciſſet. Ab Hieronymo Torrenſi in Præfatione ad Confeſſionem Auguſtinianam hoc præconio celebratur: *Otho Truchſes de Waldtburg S. R. E. Cardinalis Albanenſis & Auguſtanus, Præpoſitus & Dominus Elvangenſis, Germaniæ Protector, Religionem Catholicam Studioſè coluit, & ardenti ſtudio defendit, & illius nomine varios labores & gravia ſuſtinuit pericula; Sectariorum odium, minas, vim, tela, & injurias, religionis gratia minimè formidavit; pios homines, & doctos, quâ ſummâ pollebat humanitate, clementia, & liberalitate proſequi, & ornare contendebat.* Ejus elogia agglomeratis laudibus pariter ſcripsêre Paulus Jovius, Petramellarius, Antonius Sanderus, Spondanus, Orlandinus, Gretſerus, Sacchinus, Mucantius & alii, quos omnes in additionibus ac Ciaconium refert Auguſtinus Oldoinus, ad quem Lectorem remitto.

Una re infelix Otho extitit, quòd, cùm Gebhardum Truchſeſium nepotem reliquiſſet benè piéque educatum, ſuâque operâ ad Archiepiſcopatum Colonienſem evectum; hic denique ſub annum 1582. à Scotino Præſtigiatore depravatus, ejuratâ fide Catholicâ, Agnetem Mansfeldiam Virginem DEO ſacratam è Gireſemio gynecæo abſtractam atque imprægnatam, in uxorem duxerit, eáque propter ſacro Colonienſis Eccleſiæ principatu ejectus, atque è Septemvirûm numero expunctus, oppidis, arcibus, exercitúque ſpoliatus, éque fidelium communione & Chriſti conſortio ſeparatus, exul, miſer, inops, & inglorius Argentorati conſenuerit, & perierit. Quæ omnia fuſiùs, elegantérque proſequitur Famianus Strada Decade 2. de bello Belgico lib. 5. ad annum 1584. *Una re infelix Otho.*

Ejus ſcripta.

Edidit Otho Cardinalis Conſtitutiones ſalubres pro reformatione Cleri & Populi Auguſtani.

Edicta plurima adverſus hæreticos, Diœceſim ſuam infeſtantes.

Eo authore ex Græco in Latinum verſus prodiit Tractatus S. Jo: Chryſoſtomi *de Virginitate*, operâ Julii Pogiani.

Similiter *Speculum Præſulis*, operâ Claudii Jaii S. J.

Et liber Paridis Craſſi *de Cæremoniis Cardinalium, & Epiſcoporum in ſuis Diœceſibus.*

Rurſum *Compendium doctrinæ Chriſtianæ*: Explicatio Eccleſiaſtici cultûs, Miſſæ præſertim, operâ Petri de Soto.

Aliáque innumera ad tuendam fidem Catholicam opportuna.

Eum celebrant Antonius Sanderus in Elogiis. Jo: Antonius Petramellarius in elogiis. Nicolaus Orlandinus, & Franciſcus Sacchinus in Hiſt. Soc. JESU. Stanislaus Hoſius Cardinalis de hæreſib. Jo: Antonius Gabutius in vita Pij V. Ludovicus Donius de Attichy in Hiſtor. Cardinalium. Aubery in vita. Hippolytus Marraccius in Purp. Mariana. Contelorius in Elencho Cardinal. Jacobus Pontanus in Atticis bellariis. Matth. Raderus in vita Petri Caniſii. & alii multi.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

FRANCISCO SFONDRATO S.R.E. CARDINALE.

LXIII. *Sfondratus, qui?* FRANCISCUS Sfondratus, natione Italus, Joannis Baptiſtæ Sfondrati Senatoris & Conſiliarii Ludovici Sfortiæ Ducis Mediolanenſis filius, natus eſt Cremonæ, nobili Italiæ urbe, anno ſalutis 1494. Franciſcus ab ipſis adoleſcentiæ annis liberalium artium ſtudiis in patria excultus, confecto feliciter tùm Piſis, tùm alibi Philoſophiæ ac Juriſprudentiæ curriculo, utraque in facultate cumulatiſſimus juxta ac verſatiſſimus Doctor & interpres evaſit. Perſpicacis enim & acuti ingenii, acerrimique judicii vir, cui acceſſit prudentia ſumma, ſingularis in agendis dexteritas, & incredibilis divinæ gloriæ zelus, & pietas, non modò apud vulgus, ſed & inter Principes clareſcere cœpit. Et primò quidem apud Carolum Allobrogum Ducem; à quo ex Comite Littoris, Larique, Conſiliarius primùm, deinde Senator conſtitutus, maxima quæque totius Ducatûs negotia ſuæ fidei concredita habuit. Interjectis nonnullis annis Franciſcus II. Inſubrum Dux viri famâ quaquaverſùm increſcente commotus, ex Sabaudia magno ſtipendio evocatum, in ordinem Senatorum ſuorum adlegit, ac in legationibus ad Principes obeundis, maximiſque negotiis expediendis ejus prudentiam non ſemel adhibuit; apud quem tantâ ſenſim invaluit auctoritate, ut nutu ipſius tota Mediolanenſis reſpublica æquè ab ipſo, atque à Duce regeretur. Duce defuncto, cùm ad Carolum V. Imperatorem Mediolanenſis Ducatus devolutus eſſet, Franciſcus à Cæſare non modò ſuâ in ſtatione confirmatus, ſed & Cæſareus Conſiliarius ac urbis Rector declaratus eſt.

Inter cæteros liberos ex Anna Vicecomite lectiſſima fæmina, uxore ſua ſuſceptos, eminuit Nicolaus immaturo & ultimo partu (ut Ciaconius ait) editus; quem ad Philippum Meliorium nobilem Florentinum amicum optimum, Gymnaſii Piſani moderatorem, Florentiam tranſmiſit, ut ſub ejus cura politioribus literis ac virtutibus à doctiſſimis præceptoribus imbueretur; *Omen de Sfondrato.* ominatus pater illum ſub tanti viri diſciplina & doctiſſimum, & ſummum in Eccleſia virum evaſurum. Nec fefellit de filio perſpicaciſſimi patris vaticinium: Siquidem Nicolaus ob vitæ ſanctitatem, doctrinam, ac rerum omnium cognitionem perfectam, anno ſalutis 1590. ad ſummum Apoſtolatûs apicem, aſſumpto Gregorii XIV. nomine, aſcendit.

Cæterùm Franciſcus uxore demortua, à Carolo V. Senas Legatus miſſus, ut Senenſes difficillimis temporibus inter ſe civilibus diſcordiis diſſidentes, ſuo conſilio & auctoritate regeret, atque in ordinem redigeret; negotium commiſſum tantâ ſapientiâ & dexte-

Pater Patriæ dictus.

dexteritate confecit, ut à concordatis civibus ob egregiam navatam operam non modò civitate donatus ſit, ſed & publico elogio *Pater Patriæ* appellatus. Famâ hac eximiis ejus virtutibus comitatâ Romam perlatâ, Paulus III. Pontifex Maximus, hominis videndi ac præmiandi cupidus, Franciſcum ad ſe accerſitum, humanitérque exceptum, Referendarium primò Apoſtolicum, tum poſt ſuſceptos ordines Epiſcopum Sarnenſem, inde Amalphitanum Archiepiſcopum renunciavit; Nunciúmque direxit in Germaniam primò ad Conventum Spiræ indictum; deinde ad Carolum V. Imp. ut nomine Pontificis de pace cum Franciſco Galliarum Rege peractâ gratularetur. Ibi conſiſtentem Pontifex Presbyterum Cardinalem titulo SS. Nerei & Achillei, deinde S. Anaſtaſiæ creavit; eidémque de Abbatia S. Mauri ad Padi ripam providit. Acceptis Romæ Cardinalatûs inſigniis, iterum ad Carolum Imperatorem pro reducendâ ad ſedem Apoſtolicam Angliâ Legatus miſſus, ſummo ſtudio, ne Caroli ſcriptum *Interim* dictum promulgaretur, curavit; qua occaſione doctiſſimis ſuis diſceptationibus mirabiles adverſus Lutheranæ hæreſis defenſores progreſſus fecit, convictis ac reductis eorum compluribus ad ſanam fidem.

Cardinalis creatus ad Carolum V. denuò legatur.

In Italiam redux Peruſii, Cremonæ, & locis ejus temporali dominio ſubjectis legatione functus, Laquedonenſi, Caputaquenſi, & Cremonenſi Sacerdotio ab ipſo Paulo munificentiſſimo Pontifice donatus eſt. Porrò tantæ fuit apud Principes, ac præcipuè purpuratos Patres exiſtimationis, ut Paulo ſub annum 1550. è vivis ſublato, parùm abfuerit, quin in proximis comitiis Apoſtolicis, quibus interfuit, ſummam rerum adipiſceretur. Soluto poſt Julii III. electionem comitio, ad Eccleſiam ſuam Cremonenſem ſeceſſit, eámque cùm optimè, integerriméque regeret, morbo ex multis laboribus contracto tentatus, ac ſuperatus, vale, dixit huic ſæculo pridie Kalendas Auguſti anno Chriſtianæ æræ 1550. ætatis 57. in Cathedrali ejuſdem urbis humatus, ac inſigni epitaphio, vitæ ejus ſeriem continente, à filiis donatus.

Moritur.

Ejus ſcripta.

Scripſit egregium Poëma Heroicum de Raptu Helenæ, Venetiis anno 1559. typis evulgatum.

Deciſiones Juridicas, quæ extant M. S.

Orationes plures in legationibus habitas.

Epiſtolas varias ad varios.

Agunt de eo Ludovicus Cavitellus in Annal. Cremonens. Antonius Sanderus in Elogiis Cardinal. Felix Contelorius in Elencho Cardinal. Sfortia Cardinalis Pallavicinus in Hiſtor. Conc. Trident. Auberius in vita. Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia in Hiſt. Pedemontana. Ughellius in Italia ſacra, & in addit. ad Ciac. & alii.

ANNO

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

NICOLAO ARDINGHELLO S. R. E. CARDINALE.

LXIV. NICOLAUS Ardinghellus, natione Italus, patria Florentinus, Petri Ardinghelli primariæ nobilitatis viri ex Joanna Segnia illuſtri fœmina filius, anno reparatæ ſalutis 1503. natus, generis ſui nobilitatem virtutibus, doctrinâ, & pietatis ſtudiis plurimùm auxit. Accerrimi judicii vir maternâ, Latinâ, & Græcâ linguâ abſolutè excultus, Juris utriusque conſultiſſimus, ad optima quæque ſtudia proclivis, in rebus doctiſſimis Romæ ſub auſpiciis Alexandri Cardinalis Farneſii verſatus eſt eò uſque, donec Alexander ſub annum 1534. ſummum ſacerdotium adeptus, orbi Chriſtiano ſub Pauli III. nomine præſedit.

Ardinghellus quis?

Itaque Alexander in Petri ſolium evectus, ne Ardinghello ſtudiis ſuis deeſſet, eum nepoti ſuo Alexandro Cardinali Farneſio à ſecretis & ab epiſtolis eſſe voluit. Quo in munere, cùm partes optimi, integerrimique viri cum emolumento Farneſianæ domûs explêſſet, ad preces Heri ſui à Paulo Pontifice conſecutus eſt primò Canonicatum Florentinum, mox Piceni Vicariatum; demum Infulam Foroſempronienſem. Paulus poſteà cupidus firmandæ inter Carolum V. & Franciſcum I. pacis, Ardinghellum à privatis conſiliis in Galliam ad Regem pro ineunda pacis concordia Nuncium direxit. E Gallia redux, mox Farneſio Cardinali in Hiſpanias Legato comes itineris datus, cum eo Hiſpaniam, Galliam, atque Germaniam peragravit; cujus conſilio & opera Farneſius in arduis ſuæ legationis negotiis ita ſemper eſt uſus, ut quidquid Farneſio Ardinghellus faciendum ſuaderet, id Farneſius ratum nulla hæſitatione haberet, exequereturque. Ad urbem reverſus, ob egregiam pro Romana Eccleſia navatam operam, ſupplicum libellis præfectus; mox propter multiplicem doctrinam, & ſingularem linguarum peritiam S. R. E. Cardinalis titulo S. Apollinaris à Paulo renunciatur.

Fit Cardinalis.

Ejus mors. Tres tantùm annos purpuram virtutibus ſuis Ardinghellus illuſtravit, cùm ecce in medio honorum & annorum curriculo fatali febre corripitur Romæ, & eripitur die 23. Auguſti anni 1547. annos natus nonniſi quatuor ſupra quadraginta, ut habet epitaphium mox afferendum contra Ughellium, qui Ardinghellum ſenem decrepitum fatis ceſſiſſe Scribit. Corpus ejus in Eccleſia S. Mariæ ad Minervam ſepultum, à poſteris hôc meruit elogio exornari.

D.O.M.

D. O. M.

NICOLAO ARDINGHELLO FLORENTINO,
Primariæ Nobilitatis Viro, *Epitaphiū.*
Quem Juris utriusque conſultiſſimum;
Omníque virtute, ac ſapientiæ laude praſtantem;
Ad Epiſcopatum Foroſemproníenſem profectum,
Cùm PAULUS III. Pont. Max.
Piceno primùm
Cum honore vicariæ legationis imponeret,
Deinde ſupplicum libellis præficeret;
Demum in ſacrum Collegium adoptaret,
Titulóque S. Apollinaris inſigniret;
Non tam hominem, quàm honorem cohoneſtaſſe viſus eſt.
Annos natus quatuor & quadraginta,
In medio virtutum, & honorum curriculo ereptus,
Acerbum ſui deſiderium reliquit omnibus.
Decimo Kalend. Septembris M. D. XLVII.
Alexander Ruſpolus
Bartholomæi, & Mariæ Ardinghellæ filius
Ob memorem erga Conſanguineum optimum voluntatem
poſuit Anno poſt conditam ſalutem
M. DC. I.

Quædam politioribus literis admodùm utilia, quæ hinc inde ſine nomine circumferuntur, ſcripſiſſe, refert Michaël Pocciantius de Scriptoribus Florentinis.

Scripſiſſe etiam Italico ſermone epiſtolas plures Cardinalis Farneſii nomine, quæ ob ſtyli elegantiam, & rei, quam tractant, gravitatem in lucem datæ, à viris doctis cum voluptate leguntur. *Ejus ſcripta.*

Scripſit quoque librum de Negotiatione ſua pro pace ineunda inter Carolum V. Imperat. & Franciſcum I. Galliæ Regem mediante ſummo Pontifice Paulo III.

Orationes item plures ad diverſos Principes in legationibus habitas, Latino & Tuſco ſermone.

Poëmata; Epigrammata &c.

Aguntde eo Petrus Victorius in epiſtolis. Aubery in vita. Panvinius de Rom. Pontif. Ludovicus Jacobus à S. Carolo in ſua Bibliotheca Pontificia. Felix Contelorius in Elencho Cardinal. Ughellius in Italia ſacra, & in addit. ad Ciac. Aliique.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

HENRICO LUSITANIÆ REGE S.R.E. CARDINALE.

LXV. HENRICUS Feliciſſimi Regis Emanuelis ex Regina Maria Caſtellana opimarum virtutum laude inclyta filius, Olyſſippone in lucem editus die 31. Januarii anno 1512. ortum habuit cæleſti prodigio inſignem. Tradunt enim Hieronymus Oſorius Silvius Epiſcopus, & alii rerum Luſitanarum hiſtorici, eodem die, quo hic primam lucem aſpexit, civitatem Olyſſipponenſem, in qua propter ſummam cæli temperiem monſtro ſimile eſt, partem aliquam nivis intueri, plurima nive conſperſam fuiſſe. Quod multi, nec vano augurio, ſic interpretati ſunt, ut inſueto hoc quaſi portento mentis candor, vitæ puritas, & continentia, virtutisque fœcunditas, quæ in eodem Principe mirabiliter, ut paulò mox audituri ſumus, eluxit, cœlitùs præmonſtraretur.

Cœlitùs præmonſtrantur ejus futuræ dotes animi.

Henricus in ipſo juventutis flore Latinis, Græcis, Hæbraicis literis apprimè inſtitutus, Mathematicæ poſteà, Philoſophiæ, ac Theologiæ ſtudiis operam dedit. Annos natus viginti aſſumpto Clericali habitu, DEO militaturus Eccleſiæ caſtra adiit: Primùm ſanctæ Crucis Conimbricenſis maximus Prior renunciatus, fratre Alphonſo Cardinale, qui Prioratum gerebat, ultrò cedente, diſciplinam in gravi illo monaſterio decurſu temporis collapſam ſaluberrimis legibus ac ſtatutis reſtauravit; in Templo, & in communi domo magnis expenſis vel diruta reſtituit, vel nova erexit opera, quibus ad veterem magnificentiam plurimùm acceſſit decoris, ac ornamenti regii. Quin & ab ipſo Prioratu ſuo, magnâ liberalitatis ſignificatione, non levem redditnum partem detrahi juſſit, quam Cœnobio addidit, de ſuo potiùs gregem, quàm de gregis vellere ſe communiens. Abbas deinde fit plurium Cœnobiorum Ordinis Divi Benedicti, maximè verò Albocatiæ, ac totius Sancti Bernardi familiæ præcipuus Superior per Luſitaniam; eam ad genuini Spiritus vigorem, magno & ipſe ſpiritu vigens revocavit. Sed & militaribus Ordinibus Chriſti, Divi Jacobi, & Aviſiano præficitur, magnóque eorundem ordinum profectu, ſuam optimus Princeps commendavit præfecturam.

Pluribus dignitatibus Eccleſiaſticis præeſt.

Ita quaſi ad altiora dignitatum decora proludens, paulò pòſt Bracaræ primùm Auguſtæ Archipræſul, deinde Hiſpaniarum Primas ſummo Chriſtianæ reipublicæ bono conſtituitur; Ubi prima cura fuit prædeceſſoris ſui Didaci de Souſa famulos, quaſi proprios fovere, ac beneficiis congruenter afficere: Deinde omnem animi conatum in munus paſtorale intende-

re,

re, quod ſumma vigilantiæ ac prudentiæ laude obiit, totam ipſe per ſe provinciam luſtrando, ac in Subditorum, maximè Eccleſiaſticorum errata diligenter inquirendo, quibus vel ſupplicio ſi opus erat, vel lenitate medebatur. Paſtoris optimi nullum detrectavit munus: Propria manu cæleſte pabulum in Templis dividebat, ac deferebat oſtiatim ad ægros: luſtrali fonte fidelium ritè expiabat infantes, & quorumlibet undequaque venientium confeſſionibus audiendis, ſemetipſum publicè exponebat. Archiepiſcopus renunciatus nihil antiquiùs duxit, quàm ut Judæos omnes, ac Sarracenos aut ad profeſſionem Catholicæ fidei perduceret, aut pertinaces è finibus regni Luſitanici exterminaret. Idque tanta cum prudentia, ut omnes impiorum hominum verſutiſſimos conatus eluderet; tanta integritate, ut nemo quod cavillaretur, haberet; tanta ſeveritate, ut malos exterreret; tanta rurſum clementia ac manſuetudine, ut non paucos ad ſanitatem & reſipiſcentiam pelliceret. Atque hos quidem quanta benevolentia complecteretur, quibúsve beneficiis proſequeretur, quod ſequitur, illuſtri argumento eſſe poteſt. Cùm duo nobiles Mauri jam adulta ætate ad fidem noſtram converſi, baptiſmi beneficium poſtularent, non ſolùm eos obviis ulnis recepit, ſed ipſe Pontificalibus ornatus infulis, die feſto Pentecoſtes Eboræ in Eccleſia ſua Cathedrali ſalutaris aqua lavacri tinxit tanta celebritate, ut ſi filii fuiſſent fratris Regis, fieri non potuiſſet honorificentiùs: Prætereà alterum in familiam ſuam honeſta conditione adoptavit; alterum Regi in clientelam dedit.

Paſtoris optimi officiũ facit.

Coacta Synodo in reformationē Eccleſiaſticæ diſciplinæ multùm diſſolutæ ſeriò incubuit, eíque novis conſtitutionibus ne relaberetur, providentiſſimè cavit. Synodalem verò pecuniam tùm ad puellas periclitantes parentibus orbatas honeſtis matrimoniis collocandas; tùm ad ſcholas publicas extruendas contulit, quibus probatos ad humaniores literas pueris tradendas magiſtros conſultò præfecit. In electione Viſitatorum, ac cæterorum miniſtrorum, quorum operà in adminiſtratione ſui muneris utebatur, virtutem præcipuè, doctrinam, dotes ſpectabat animi; atque ut hæc de ſingulis certò conſtarent, parvi faciebat, ſi magno id ſibi, vel ſumptuum, vel beneficiorum pondere ſtaret. Nobile illud Auguſtæ ſedis Templum pretioſis tùm veſtium, tùm vaſorum ornamentis nobilius reddidit; ac cæteram urbem variis operum ſtructuris illuſtravit.

Ejus Zelus animarum.

Poſteà generalis fidei Inquiſitor fit fratre Joanne III. Luſitaniæ Rege apud Pontificem procurante. Quo in munere ita ſe vigilantem ac ſtrenuum præſtitit, ut integram ſincerámque fidem, qua potiuntur hodie Luſitani, illi uni poſt DEUM acceptam omninò referre debeant. Eo námque ſatagente peſtilens malum hæreſis, quod vicina regna vel oppugnaverat, vel infecerat, neſcio qua vi Numinis pulſum Luſitaniæ fines horruit. In eo verò præcipua ipſius deſudabat induſtria, ut noxiis tùm libris, tùm hominibus in hæc regna aditum terrâ marique præcluderet; actúmque ſæpiùs, ut per ſtrenuos circumſpectóſque miniſtros ſuſpe-

Generalis fidei Inquiſitor.

ctarum navium etiam præveniret appulſus; tótque in eas quæſtionibus agebatur, tam exacta de libris, de perſonis pericula fiebant, ut apud nationes hæreſis labe notatas, præconis voce ad tubarum clangores vetaretur. *Ne quis in Luſitaniam libros, aut res quaslibet ad hæreſim quomodocunque ſpectantes ſub pœna capitis importaret.* Sacrum inquiſitionis munus auctoritate præcipuâ fulciebat, ejúsque miniſtros, quos non niſi maturo conſilio, ac tuta probabat experientia, non modò honorificè tractabat, ſed beneficiis & favoribus à ſummis etiam Pontificibus impetratis proſequebatur: Hos præcipuè, qui ſacro muneri vacabant, ſuis alebat expenſis, & privata in eoſdem cura, ad honorum dignitates ac præfecturas ſedulò promovebat.

Hunc virum virtutibus non minùs, quàm genere illuſtrem Cardinalium Collegio adſcribere Paulus III. Romanus Pontifex anno 1545. decreverat: Quibuſdam ex Cardinalibus hujus in Vaticanum Senatum coöptationem in aliud tempus rejiciendum putabant. At Sadoletus non differendam cenſuit; tùm quia de plurimis magníſque ejus virtutibus ad doctrinam Religionémque ſpectantibus multa ſæpè intellexerat; tùm quia illius Regis frater erat, qui verè Rex Chriſtianus nuncupari poterat, ab omníque Chriſtiani ſanguinis labe purus Chriſtianam fidem longè latéque propagandam curabat. His ergo permotus rationibus Paulus die 16. Decembris anno Chriſti 1545. ætatis 33. Presbyterum Cardinalem titulo SS. Quatuor Coronatorum nominavit. Cúmque Eboræ Epiſcopalis tantùm Sedes vigeret, placuit Joanni Regi ob honeſtas rationes, ut in Archiepiſcopalem Apoſtolica auctoritate mutaretur, eíque primum Henricum fratrem præponi curavit. Primus ergo Eborenſis Archiepiſcopus factus Henricus, ut plus temporis ad reſidendum, opum etiam plus ad benefaciendum nactus eſt, ita plus animi ac facultatum ad officia paſtoralia conferens, excellentiſſimi Præſulis vivum mundo exhibuit ſpecimen. In primis lectiſſimos undequaque coëgit miniſtros, quorum & literis, & virtute Eccleſiam Eborenſem condecoravit: In eóque enituit optimi Præſulis opera, ut ſplendor divini cultûs augeretur ampliùs, & celebriori quàm unquam anteà ritu divina quæque munia peragerentur. Communis Xenodochii curam ultrò aſſumpſit; domum, quam vocant *Miſericordiæ*, ſtatis temporibus largis fovebat eleemoſynis; ídque non modò Eboræ, ſed & aliis per totam Diœceſim oppidis medicamenta jubebat ex communi apotheca ſua in pauperes ægrotos diſtribui. Majoribus ſolemniis Nativitatis, Paſchæ, Pentecoſtes, ac Virginis aſſumptæ, in viduas, pupillos, inopes, peregrinos largas effundebat pecunias; adverſus hyemis inclementiam commodis veſtibus operiebat pauperes. Zelo etiam fervens ſpiritualis boni, literis ac virtute præſtantes deſtinavit viros, qui per totam Diœceſim concionabundi diſcurrerent; eíſque modum tractandarum animarum ipſe præſcribebat, & jus dabat experiundi & examinandi communes Parochos, eſſéntne literis ſufficienter inſtructi ad rationem ſui muneris ritè obeundam; ac ſi opus eſſet, ſubſtituen-

Cardinalitiam purpuram adit.

tuendi alios idoneos in eorum locum. Jacebat enim tunc Tranſtagnana regio in ſumma rerum inſcitia, paucique admodum erant, qui quæſtionum moralium ſufficientem ac neceſſariam haberent peritiam. Horum ignorantiæ, amotis indoctis, ac ſubſtitutis aptioribus paternè occurrebat.

Cœperat per id tempus in regno Luſitanico primas ſedes ponere recens exorta Societas JESU, cujus homines audierat optimus Præſul, ex propria inſtituti ſui ratione ad juvandos proximos eſſe formatos. Nihil ergo moratus, accerſitos ad ſe ſpargit illicò per oppida, & vicos ſuæ Ditionis, ac illa eadem, quæ diximus, erga proximos commendabat officia. Qua in re ita fructuosè deſudarunt luce doctrinæ, & exemplo vitæ, ut intra paucos menſes, coöperante Deo, non ſolùm alia rerum facies apparere; ſed etiam expulſis tum vitiorum, tum depravatorum morum tenebris, nova virtutis ac pietatis lux exoriri iis populis cœperit. Qua re permotus Henricus, ulteriùs altiúſque Inſtitutum Societatis JESU perpendens, ac modum procedendi tum domi erga Deum, tum foris erga proximos probatum ac ratum habens, cogitata ſua (quæ nuper quaſi augurans Eboræ præceperat, erecto Collegio ad alendos Clericos, qui poſtquam moribus ac literis profeciſſent, diœceſim juvare poſſent) huc tendere Numine impellente interpretatus eſt, hóſque quaſi fatis ſignatos Clericos planè agnoſcens, iis dictum Collegium tradidit, exiguis quidem adhuc numero, ſed miniſterio, quod agitabant, vividam virtutem præferentibus. Crevit ergo opus Dei: nam anno 1559. Collegium ampliavit ad ſumptuoſam uſque molem; junctúmque Collegio Lyceum Academicum extruxit, in quo cum majeſtate operis pulchritudo artificioſa certat. Atque ut communia hominum invitaret ſtudia, magiſtros in primis è Societate JESU eſſe voluit: deinde annuos redditus, & ex illis congruas portiones tum Theologis, tum Philoſophis aſſignavit. Itaque eò brevi ventum, Deo benè adjuvante, ut Collegium centum viginti religioſos homines congruis redditibus ac ſtipendiis aleret, & Academiæ ſacræ in primis, ac moralis Theologiæ, deinde Philoſophiæ, & humaniorum facultatum vocibus, magno cum bonorum applauſu perſonaret. Prodiêre hinc ſenſim Doctores quamplurimi, literis, virtutibus, ac libris etiam editis præſtantes, quos hodiédum erudita per orbem fama concelebrat; prodiêre & innumeri ſpectatæ virtutis, ac ſcientiæ Præſules, Abbates, & Parochi, qui magno reipublicæ Chriſtianæ emolumento, fructúque animarum varias Eccleſias, cœnobia, urbes, & oppida illuſtrarunt. Quæ omnia Henrici Cardinalis tum in Eccleſiam Catholicam, tum in Societatem JESU beneficia præclari Scriptores, Hieronymus Coneſtagius, Andreas Victorellus, Nicolaus Orlandinus, Franciſcus Sacchinus, & alii ſuis in commentariis copioſa laude, ut par eſt, divulgarunt.

Soc. JEſu Patrum opera in procuranda ſalute animarum ſtrenuè actitur.

Dum autem Henricus Eboræ optimi Præſulis officio fungitur, moritur Olyſippone Ferdinandus Vaſconcellus, qui ſedi illi præfuerat Metropolitanæ: Oportebat verò Henricum Olyſippone ad gubernacula regni (cui adhuc Sebaſtianus Rex immaturus erat) aſſidere. Idcircò ſummi Pontificis authoritate ab Eborenſi Eccleſia

Advocatus à Regina vidua ad Regni Gubernacula.

tranſiit ad Olyſipponenſem, hoc eſt, ab opulentiori ad minùs opulentam, ut quia Olyſippone reipublicæ benè adminiſtrandæ occaſio frequentior erat, gregem ſuum inde meliùs paſceret, rémque ſacram opportuniùs provehere poſſet. Evocaverat ſiquidem eum Regina Catharina, quæ pro demortuo Joanne Rege marito ſuo regnum adminiſtrabat. Tædio namque rerum humanarum, ac pondere annorum religioſiſſima Princeps preſſa, ſtatuerat ſe ipſam colligere, ac nuncium profanis negotiis mittere. Igitur convocatis Proceribus, in publico regni conventu, rerum ultrò reliquit habenas.

Porrò non fuit perplexa, aut difficilis regni Proceribus de ſucceſſore deliberatio, cùm haberent præ oculis Henricum Principem, in quem ob id communibus ſuffragiis tota regni gubernatio, dum puer Sebaſtianus adoleſceret, collata eſt. Gratulatus eſt orbis terrarum per publicos Legatos tanto Gubernatori; íſque,ut erat prudens ac pius, ſuo muneri magna cum populorum gratia pleniſſimè ſatisfecit. Nam ſemetipſum exponebat publicè ad communia expedienda negotia, Magiſtratúſque, ut idem facerent, ſuo cogebat exemplo; actúmque per id tempus, ut nullius etiam tenuiſſimi de plebe cauſa periret. Quin & illud memoriâ æternâ dignum ſtatuit, (quod ſanctiſſimus Franciæ Rex Ludovicus IX. præſtare olim conſueverat) ut ſi de Regis, ac privati hominis bonis æqua juris controverſia incideret, potiùs de jure regio, quàm de privato detraheretur. Egit nihilominus ita prudenter ac gnaviter rem ipſam publicam, ut cùm magno anteà ære alieno gravaretur, ipſe ſex annorum ſpatio, quibus ad clavum ſedit, omninò liberam à communi illo onere, atque adeò florentem conſtituerit. Igitur ut fuit regno habilis Sebaſtianus nepos, regnum illi felici pace gaudens, opulentúmque ſolemni ritu tradidit, ac ſe ad Eccleſiaſtica munia liberiùs curanda convertit. In urbe Olyſipponenſi celebrerrimum Xenodochium erexit pro infirmis Obſervantibus: & Romæ in Titulo ſuo ſtratum auro contectum, cœlatum, & affabrè elaboratum propria impenſa ædificari curavit.

Sebaſtiano Nepoti Regno jam maturum illud tradit curandum.

Jam tunc Succeſſor ejus Eboræ Mellius fatis ceſſerat; íſque ad ſedem iterum rediit Eborenſem: certâ quippe divini Numinis providentiâ plura obibat munera, plures luſtrabat diœceſes, ut eas ſuâ præſentiâ, exemplóque vitæ ſanctificaret, reformaret, condecoraret. Verùm in hoc ſuo ad Eborenſem Eccleſiam reditu, id unum avebat animo, ſe ut impenſiùs Deo traderet: idcircò exceptus ritè, & iterum evectus a Clero in ſedem Eborenſis Eccleſiæ, Collegium Societatis elegit in domiciliũ, in quo parvo cubiculo contentus, cum Religioſis hominibus colloqui, ac familiariter agere in delitiis habebat. Itaque ſacrum quotidie peragebat publico in Templo, ubi non ſemel Euchariſticum populo diviſit epulum, ac ſecedens ad agendas Deo gratias in ſublimi Odæo, non diſcedebat inde, dum ſacra continuo decurſu perdurabant; videlicet reputabat indecens, ſi relictâ in aliquo altari conſecratâ hoſtiâ abiret in cubiculum. Unde neceſſarium duxêre Patres, poſt unum finitum ſacrum, aliquid more interponere, quò bonus Princeps

Collegium Soc. JEſu eligit in Domicilium.

libe-

liberè diſcederet. Exercebat Spiritum ſtatis horis per commentationes pias; bis diebus ſingulis examen ſubibat conſcientiæ; lectioni SS. Patrum, maximè eorum qui Spiritum fovent, ſtudebat ſedulò. Non ſemel illum cubicularii famuli ante ſacram Crucifixi imaginem provolutum in genua, ac flagris ſe inter ſuſpiria & lacrymas durè verberantem deprehenderunt. Quo tempore verò religioſi homines ad flagellationes communes in Templo conveniebant, is erat è ſuperiori loco ſocius tam piæ exercitationis. Nihil æquè ſibi gratum, quàm noſſe, quo fructu concionatores à ſe miſſi per vineam Domini excurrerent ad ſalutem animarum: eâdémque ſignificatione voluptatis excipiebat redeuntes, ac manipulis collectis inter plurimas à Deo effuſas gratias applaudebat.

Ut Religioſus vivit.

Illud verò in Henrico Principe omnem ſuperat admirationem, quòd in iis quoque ſe virtutibus illuſtrem præbuit, quæ ſtatûs religioſi naturam per ſe conſtituunt, à regióque magis abhorrere videntur. Amabat ergo paupertatem, ac pro divitiis habebat inopiam. Itaque veſtibus gaudebat attritis, ac ſi opus erat, eas etiam ſarciri curabat: ſed neque in regni faſtigio poſitus meliores aſſumpſit: aiebat enim religione ſe teneri, ſumptus etiam leves in ſe ornando facere, cùm tot Luſitanorum pauperum greges in captivitate jacerent. Igitur ſola ſua frugalitate contentus, amplos redditus, & regales opes, quibus affluebat, eò tantùm curabat, ut & publicis, & privatis neceſſitatibus pauperum eſſent frugiferæ. Hinc evenit, ut ex annuis redditibus, qui ad centum & octoginta millia aureorum pertingebant, ſolùm triginta millia ſibi ac domeſticis reſervaret, quæ ſupererant, vel in pauperum uſus, vel in Eccleſiarum & cœnobiorum ſubſidia effundebat: documentum ſanè non imprimendum leviter, ſed altè figendum animis eorum Principum Eccleſiaſticorum, qui liberales in ſanguinem, ſtructuras, venationes, theatra, & vanitates audiunt; in pauperes verò, Religioſos, & ſacra ædificia avari, tenaces.

Caſtitate Angelum.

Quid de virtute caſtitatis præcipua memorem, qua mundo ſe Henricus exhibuit Angelum? ſanè non illum minore jure celebraverit fama Angelicum Principem, quàm Doctorem Angelicum celebrat Thomam Aquinatem: nam cùm decumberet aliquando laſſus ab itinere, ſuo in ſtrato, repulit, non ſecùs, ac ille, incredibili animi vigore introductam à pravis amicis miræ venuſtatis ſed petulantis animi fœminam, quæ pulchrum pudicitiæ florem aut decuteret, aut inficeret. Repulit, inquam, effrons ſcortum pugnis, verbis, ac famulorum fuſtibus; intromiſſores verò cum infamia aulâ exegit. An non facinus hoc cedro dignum?

Obediens ad miraculum.

Jam de obedientia illud in Henrico afferam valde laudabile. Erat is præterquam quòd Archiepiſcopus, & Generalis fidei Inquiſitor, etiam Cardinalis tituli SS. Quatuor Coronatorum, ac perpetuus in regno Luſitaniæ à latere Legatus. His omnibus titulis Apoſtolicæ Sedi ſe debitorem agnoſcens, ejus in primis ſupremo capiti Pontifici Maximo perfectam obedientiam exhibebat, obſervánſque ſedulò quò propenderet voluntas ejus (quæ magni ponderis eſt ad obediendum cognatio) curavit ſemper, ne latum unguem

ab ea diſcederet. Ad ea verò, quæ illi parùm grata fore ſuſpicabatur, ne literas quidem commendatitias impetrare quis poterat. Significavit ultimò piiſſimus Princeps animum ſuum hunc ad obediendum proclivem, legatione illâ, quam moriens in mandatis dedit, ut duo è Societate homines peregrè Romam ſuo nomine abirent oſculatum pedes Sancti Patris, ut qui per ſe non poterat, per alios Religioſum hoc præſtaret obſequium.

Studet Indoli Regis Juvenis moderandæ.

Nota res eſt, quanta mole inſudaverit Cardinalis Henricus, ut Sebaſtiani Regis pronepotis ſui juveniles impetus, ac indolem, excellentem illam quidem, ſed aliquantò præcipitem temperaret, præcipuéque fatalem illum in Africam tranſitum, nunquam à ſe probatum, impediret. Vadunt nihilominus res humanæ, in quibus libido impotens eſt dominatrix, curſu ad perniciem (Deo ſic permittente) irrevocabili. Tenuit Africam Sebaſtianus Rex egregiè inſtructus exercitu, ſtipatúſque præcipuo nobilitatis Luſitanicæ, bellum, quod inconſultò ardebat, feliciter aggreſſus eſt. At quæ prima dies ſub auroram eum victorem dedit, eadem ſub verſperum, dum bellum inſtauratur, victum oſtendit, armíſque, & vitâ, & regno exutum. Fato quidem eò arcerbiori, quòd nec interfecti cadaver poſt pugnam inventum. Res mira relatu de hoc Rege à Scriptoribus circumfertur, quam, quia huc facit, paucis per digreſſionem aperiam, priùs enarratâ breviter Sebaſtiani vitâ & pugnâ.

Fuit Sebaſtianus Luſitaniæ Rex, filius poſthumus Joannis, natus anno 1554. ex Joanna, filia Caroli V. Imp. Succeſſit avo Joanni III. fidei Chriſtianæ zelo, & animi magnitudine inclyto. A Mahomete contra patruum ſuum Abdemelechum Fezzæ, & Maroci Regem ſuppetias rogatus, cum flore nobilitatis in Africam trajicit anno 1578. hoſtem aggreditur, fundit, fugátque. Eâdem die inſtaurato prælio, vincitur ipſe, & occiditur, ætatis anno 25. quo prælio & ipſe Mahometes, dum fugam tentat, paludibus mergitur; & victor Abdemelechus Saucius in lectica moritur. Nobilitata fuit hæc pugna triplici funere regio, peracta quartâ Auguſti die anni 1578. ad Alcaceram. Corpus Sebaſtiani diu conquiſitum, nuſquam inventum. Interim venit Venetias anno 1598. qui ſe hunc Sebaſtianum diceret: quem vultu, voce, lingua, geſtu, ſtatura tam exactè referebat, ut à Luſitanis ibi degentibus pro Rege ſuo indubio haberetur. Paulò pòſt detentus, ac quæſtioni admotus, idem conſtanti animo confirmavit, oſtenſis etiam in corpore notis indubitatis, quæ in vero Sebaſtiano priùs erant animadverſæ. Imò res maximè arcanas, quas cum Venetorum Legatis olim contulerat, Senatui obſtupefacto aperuit, ut fidem tantùm non impetraret. Sed tantum valuêre Hiſpani apud Venetos, ut ab iis tanquam impoſtor urbe pelleretur. Tum in Tuſcia captus, Neapolímque abductus, ibi omnibus ludibrio fuit, in aſino per urbem circumductus. Poſteà raſus & ad triremes damnatus; tandémque in Hiſpaniam abductus, ibi in vinculis periit; fruſtrà Regem ſuum Luſitanis repetentibus. Hæc Antonius Vaſconcellos in Hiſtoria Luſitanica, & alii. Nos ad inſtitutum revertamur.

Sebaſtianus Rex occumbit in bello.

Igitur

Igitur infelicis exitûs mala fama in Luſitaniam perlata, mox ut Henrici Cardinalis implevit aures, gravi dolore ſauciatum, per ſuſpiria & gemitus effudit cor; jacuitque in ſquallore & luctu deſolatus tam diu, donec per regni Proceres coäctus eſt humeros collabenti reipublicæ ſupponere. Quare Albocatiâ, in quam per id tempus diverterat, relictâ, Olyſipponem illicò ſe contulit, quam urbem ſolo ſuo aſpectu mœrentem, in ſpem erexit, exhilaravitque. Curavit is primò, ut accitis è toto regno juriſperitiſſimis hominibus fieret actutum de ſucceſſore deliberatio. Eorum autem omnium hæc una fuit vox, *Henricum Cardinalem legitimo jure Sebaſtiano Regi ſuccedere, quòd unicus eſſet ſuperſtes Regis Emmanuelis filius, ac frater Joannis Regis, avi Sebaſtiani.* Hoc Sapientum hominum conſtanti decreto præmiſſo tulit Henricus Cardinalis noſter, evehi ſe ad regni Luſitanici faſtigium.

Rurſum Regni oneribus humeros ſupponere cogitur.

Feſtinatum itaque eſt ad ritum inaugurationis, quæ peracta fuit eo modo, quem deſcribit Coneſtagius. Henrico more veterum, ipſam urbem Olyſipponenſem celebri pompa ingreſſo, anno. 1578. circa finem Auguſti Templo Hoſpitalis omnium Sanctorum aulæis ſericis ornato, & pegmate extructo, ſella regia in eo tela aurea tecta collocata eſt. Eò aſcendit Rex tempore antemeridiano, habitu Cardinalis indutus: egredientem è palatio octo tympana ænea, & novem præcones equites chlamydibus, quibus inſignia regia inſerta erant, amicti præcedebant. Sequebantur pedites ferè omnes, miniſtri aulici, Camerales, & alii Magiſtratus. Hos itidem ſequebatur Dux Bragantiæ generoſo inſidens equo, aperto capite, & manu enſem vaginâ aureâ inſignem, tanquam Conneſtabilis, geſtans. Poſt hunc Cardinalis ipſe, vectus mulâ mirè exornatâ, cujus habenas tenebat Alvarus Sylvius, Comes *de Portalegre*, magnus Aulæ Magiſter. Poſtremum agmen claudebant Principes ac Proceres regni, nobiles itidem & equites, ſuis omnes ordinibus diſtincti; tum ingens famulorum caterva. Cardinalis regali multitudine ſtipatus, ad gradus Hoſpitalis deſcendit, ingreſſúſque Templum, poſtquam aliquantulùm orationi vacaſſet, conſcenſo pegmate ſedem ad id paratam occupavit: ſtatimque accedens Franciſcus Sad, regni Gubernatorum primarius, ſceptrum ipſi de genu tradidit. Michaël verò Morus, regni Cancellarius, in loco paululùm à ſede regia remoto, clara voce ex ſcripto legens dicebat; Regem Henricum, mortuo Rege Sebaſtiano, in regno legitimè ſuccedere, & eam ob cauſam regium ipſi ſceptrum tradi; eúmque paratum eſſe præſtare ſolitum juramentum de conſervandis privilegiis, immunitatibus, & conventionibus, à Majoribus ſuis conceſſis. His dictis in genua ante Regem cum libro Evangelii aperto procubuit: cúmque Rex manu libro impoſitâ, ſe ſuperiora omnia ſanctè obſervaturum juraſſet; tympana ſtrepitum, tubæ clangorem, campanæ ſonitum, tormenta fragorem maximum edidêre, totâ populi frequentiâ in feſtivas voces ſolutâ: *Vivat, regnet, triumphet Henricus à Deo electus Rex Portugalliæ.* Quibus verbis auditis, Rex ab iiſdem quibus antè comitatus, ſceptrum manu geſtans, ad palatium, tympanis ac tubis præſonan-

Inauguratio Henrici in Regem.

 tibus,

tibus, & præconibus ſuperiora verba per intervalla repetentibus, reverſus eſt.

Inauguratus vix fuerat Henricus, cùm illicò intendit animum in miſerrimum regni ſtatum, ſua virtute reſtaurandum: jámque viduæ hinc inde accurrebant, quarum maritos, vel inopinata nupera clades abſtulerat, vel barbara tellus captivos detinebat: pupillos audiebat ejulantes, quòd patriis æquè bonis ac patribus carebant; captivorum ex Africanis ergaſtulis ingeminatos clamores penè auribus uſurpabat. Verùm qua erat animi magnitudine, nec ſtupore detentus eſt, nec hæſit in anguſtiis, ſed ſingulis neceſſitatibus affuit aut conſolator, aut reſtitutor idoneus. Quod verò omnium caput eſt, extemplò legationem expedivit ad Regem barbarum, tam magna opum vi celebrem, ut ducentis aureorum millibus fuerit æſtimata: quò factum, ut Maurus auro illectus citra moram octoginta præcipuæ nobilitatis viros dimiſerit liberos. Sed eo non contentus Henricus, modis omnibus egit, ut cætera quoque captivorum turba patrio ſolo reſtitueretur: qua in re uſque adeò nec laboribus, nec ſumptibus pepercit, ut crediderit Africa, Regnum Luſitaniæ nec viribus attritum, nec opibus imminutum eſſe; & jure adhuc ita benè valens, ac proſperum timuerit.

Nec labori nec ſumptui parcit, ut ſuis benefaciat.

Actum interim à regni Proceribus de Regis Henrici matrimonio, quo legitima aliqua proles regno in extremis conſtituto daretur; idque maximè illi urgebant, quòd unicam, aut ſaltem expeditiorem viam eſſe ducerent ſtabiliendæ pacis publicæ, & eliminandarum turbarum, ac factionum, & quæ ex illis ſecuturæ eſſent, calamitatum, ſi ſucceſſio poſt Henrici mortem incerta remaneret. Ille rem omnem tum Medicis, tum Theologis hac lege remiſit, ut illi an ſpes ulla prolis in ſene eſſet? iſti an tutâ conſcientiâ vinculo cœlibatûs Sacerdos ſolvi poſſet? judicarent. Medicis ſpem prolis non dubitanter affirmantibus; Theologis in re tanti ponderis Pontificem conſulendum judicantibus, utriſque ægrè aſſenſum præbuit. Ne tamen ullo pacto in re maximi momenti, aut reipublicæ, aut ruenti regno deeſſe videretur, Romanum Pontificem per legationem conſulere; atque ab ejus edicto firmiter ſtare decrevit. Dum hæc aguntur, Deus optimus maximus, ſive piam perplexi Principis mentem reſpiciens, quia non ſpontè, ſed gravanter admodùm, de adeundis nuptiis deliberabat, Henricum immiſſâ febri ſenſim ad ertrema vitæ deduxit. Ille nihilominus (ſe ipſum Deo & patriæ immolans) ad ultimum uſque Spiritum nunquam deſtitit incumbere in ea, quæ ſalutis reipublicæ eſſe videbantur. At tandem vires illius adeò attenuatæ fractæque ſunt, ut è lecto ſurgere ampliùs non valeret, lactéque humano vitam utcunque prorogare cogeretur; atque adeò certiſſima mortis imminentis argumenta daret, cujus & horam divina revelatione (teſte Duardo Nonnio) præcognovit ac prædixit. Nam cùm iis, qui morienti adſtabant, dixiſſet, velle ſe parumper quieſcere, ita tamen, ut juberet ſe ante undecimam excitari: in alterum latus inclinatus aliquamdiu ita jacuit, donec admonitus auditam eſſe undecimam, *Porrigite*, inquit, *mihi ſacram candelam, hora quippe mea, dudum expectata venit*; & ita candelâ manu apprehensâ, poſtquam ritè unctus, refectus, & expiatus eſſet;

Piiſſimè moritur.

eſſet; ac regnaſſet annum unum, menſes quinque, dies totidem, gravi confectus tabe, puriſſimam efflavit animam eâdem die, eadémque horâ, qua ante ſexaginta & octo annos in lucem editus fuerat, videlicet die ultima Januarii anno Chriſti 1580. ætatis 68.

Obiit piiſſimus Princeps magno bonorum omnium luctu, quamquam non ſim neſcius, alios aliter (ut virtus ſemper habet invidiam) ſcripſiſſe; gratúmque fuiſſe pluribus ejus obitûs nuncium. Publici tamen mœroris præclarum reliquêre teſtimonium ij, qui ex vero ſcripſerunt: inter quos Jacobus Sadoletus, Duardus Nonnius, Antonius Vaſconcellus, Alphonſus Ciaconius cum primis eminent. Quibus egregiè ſuffragatur Emmanuel Pimenta S. I. hiſce verſibus de eo ſcriptis.

Elogium funebre.

Te liquidi flevêre lacus, te pallidus auro
Rex Tagus, & mæſtus te Pater Oceanus.
Te juga, te montes, te fœta draconibus antra,
Quæque colunt vitreas ſquammea monſtra domos,
Quin etiam ſummos teſtata in nocte dolores
Lucida pallentes Cynthia traxit equos.
Omnia dant lachrymas mundi loca, credite gentes,
Maxima tot lachrymas non niſi damna petunt.
Quantum perdiderit generoſo in Principe mundus,
Dat mare, dat tellus, aſtráque mæſta fidem.

Fuit profectò res admiratione digna, quam & obſervarunt *Obſervatio de ejus obitu.* Hiſtoriæ periti, cœpiſſe Henricum cum morte luctari ſub ipſum principium eclypſeos Lunæ, illáque deſinente, vivere quoque deſiiſſe. Atque ut primo Luſitaniæ Domino, qui ſub nomine Comitis imperarat, nomen fuerat Henrici, ita etiam poſtremus iſte, in quo linea maſculina Regum Luſitanea extincta eſt, idem nomen, circulo quodam facto, ſortitus fuerat, ut principium fini concordaret. Corpus Almerini, ubi obiit Henricus, primò depoſitum, deinde Eboram tranſlatum ad monumentum, quod ſibi vivens in Eccleſiâ Societatis Jesu à ſe erectà poſuerat: Sed poſteà Philippo II. regnante, & mandante ad Bethlehemiticum Templum (quod eſt commune Luſitanorum Regum Mauſolæum) tranſlatum in Eccleſia B. V. Mariæ Ordinis S. Hieronymi nobiliſſimo funere, cui Rex ipſe Philippus pullatus adſtitit, conditum fuit. Quò, ubi tertio pòſt anno tranſlatum eſt, non ſine admiratione incorruptum, integrum, ſpecioſum, nihilque grave olens inventum narratur. Unde poſteà magno beneficio è ſacro cadavere detractus pes, Eborenſi illatus eſt tumulo, monumentum ſtabile ſui in Societatem Jesu amoris, ac primæ plantæ, quam Eborenſi Collegio dederat.

Poſt ejus mortem apertis teſtamenti ante octo menſes conditi tabulis, repertus eſt ei ſucceſſionem in regno deferre, qui cauſâ in jure diſceptatâ vinceret. At neglecto conditoris Teſtamento Philippus II. Hiſpaniarum Rex armis illud, non legibus occupavit: ut proinde rectè olim dixerit Æneas ſylvius in fine Hiſtoriæ Bohemicæ; *Nobis certiſſimò perſuaſum eſt, armis acquiri regna, non legibus.* Habuit Regnum Luſitaniæ Reges proprios numero 17. ab anno nempe

 1110.

Luſitania in manus alienas labitur, & rurſum electione proprii Regis ſui Luſitania regnans.

1110. uſque ad annum 1580. quo anno, ut diximus, mortuo Henrico noſtro Philippus regnum occupavit, ſicque Hiſpania ad Monarchiam rediit. Sed iterum anno 1640. pulſis Hiſpanis, Luſitania proprium ſibi Regem elegit Joannem IV. dictum *Fortunatum*, anteà Bragantiæ Ducem, cui ſub annum 1656. ſucceſſit filius Alphonſus Henricus, qui regnavit uſque ad annum 1668. quo anno ob vitæ diſſolutionem, regnandique imperitiam ſceptro indignus declaratus, à fratre Petro in Inſulam Terceram relegatus eſt. In cujus poſteà locum ipſe frater Petrus ſubſtitutus, dictus eſt Petrus II. qui anno 1687. ſecundas nuptias contraxit cum Maria Sophia Eliſabetha Neoburgica Guillelmi Principis Palatini filia, & ſorore matris Caroli VI. glorioſiſſimi Imperatoris, hodie feliciter regnantis. Atque hoc modo Luſitania iterum ab Hiſpania ſejuncta & vindicata proprio Regi in præſens ſubeſt.

Cardinalis Henrici ſcripta.

Scripſit Henricus Cardinalis, adhuc juvenis egregium libellum ad proprium uſum, in quo Evangelia per annum occurrentia, ad formam meditationum exprimens, vivum ſuæ pietatis ſpecimen poſteris reliquit. Hæ ſunt illæ Homiliæ, quas primùm vir egregiè pius ac doctus Ludovicus Granatenſis Ordinis Prædicatorum, illius ævi præclarum ſidus, & myſticæ Theologiæ doctor mirificus in gratiam tanti Principis Luſitano ſermone excudi curavit: Antonius deinde Senenſis, ejuſdem Dominicanæ familiæ alumnus, ut toti orbi conſtarent, Latinas reddidit: Has eaſdem poſteà Eborenſes Academici elegantiùs translatas typis vulgarunt, & ampliorem fecêre uſum tam ſingularis indolis, ac Spiritûs, quem mundus in Principe tot titulis claro jure miraretur.

Scripſit etiam Commentaria, quibus probat S. Paulum Apoſtolum Hiſpanis verbum ſalutis prædicaſſe: & obſervationes Hiſtoricas, ut refert Joannes Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ, his verbis: *Sed non contentus benigniſſimus Princeps hoc beneficio, ſi quid etiam in legendis Authoribus (ut omne tempus quod ab oratione, & publicis negotiis vacat, ſacrorum Authorum lectione tranſigit) obſervaret, quod inſtituto meo conduceret, humaniſſimè mihi communicavit.* Teſtatur idem Vaſæus Henricum Principem, codicem Alcobacienſem, alióſque inſignes libros ex ſua regia Bibliotheca ad conficiendum Hiſpaniarum Chronicon ſibi ſuppeditaſſe, ſine quibus in condendo Chronico irritus ſuus conatus futurus erat.

Scripſit pariter inſignes ſermones ſacros, ad populum, Clerum, & Magiſtratus diverſo tempore habitos.

Decreta item multa pro reſermatione Cleri Luſitaniæ.

Eum celebrabant Duardus Nonnius in libro de vera Regum Portugalliæ Genealogia. Petrus Ribadeneria in vita S. Ignatii. Petrus Maſſaus in Hiſtor. Indica. Franciſcus Sacchinus in Hiſt. S. J. Antonius Vaſconcellus in Hiſt. Luſit. Antonius Sanderus in elog. Cardinal. Stanislaus Reſcius in Epiſtolis. Gaſpar Jongelinus in Purpura S. Bernardi. Hieronymus Coneſtagius in Hiſt. Luſitaniæ. Aubery in vita. Hippolytus Marraccius in Purpura Mariana. Contelorius in Elencho Cardinal. Ludovicus Mororius in Diction. Hiſtor. Hoffmannus in Lexico Hiſt. & plurimi alii.

ANNO

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

CAROLO GUISIO A LOTHARINGIA S. R. E. CARDINALE.

CAROLUS Guiſius Lotharingus Jonvillæ (quæ titulo principatûs in Campania decoratur) anno 1524. die 17. Februarii natus, Claudium I. Guiſiæ Ducem, Renati II. Lotharingiæ Ducis filium, & Antoniam Borboniam Franciſci Comitis Vindocinenſis filiam, Parentes habuit. Frater ei erat Franciſcus II. itidem Dux Guiſiæ, ob præſtantem militaris gloriæ laudem à nonnullis Mars appellatus; ſoror verò Maria, Jacobi V. Scotiæ Regis uxor, & mater Mariæ Stuartæ, Scotiæ, Hiberniæ, & Angliæ Reginæ, quæ anno 1558. ab Eliſabetha Angliæ Regina hæreſi infecta, ob fidem Catholicam extremo capitis ſupplicio affecta eſt: Quemadmodum ſuprà n. 28. in vita Davidis Betonii Cardinalis ad calcem fuſiùs retulimus. LXVI.

Ejus Frater Mars appellatus.

Natus igitur fauſtis admodùm auſpiciis, directum ad laudem iter arripuit, cujus amplam ex præclaris actibus demeſſuit ſegetem. Siquidem Pariſiis in Navarræ Gymnaſio ſtudiis eloquentiæ & Philoſophiæ apprimè imbutus, atque à Franciſco I. Galliæ Rege ad aulam accerſitus, tantâ modeſtiâ, ſobrietate, & continentiâ inter aulæ delicias eminuit, ut inſignem ejus animi indolem nec voluptatum illecebræ fregerint, nec ludicra juventutis oblectamenta mentem à ſcientiarum amore avocârint. Nam & in victu frugalis, in ſocietate urbanus, in moribus honeſtus, in colloquio gravis, ſtatim omnes ſui admiratione ita commovit, ut jam tum in adoleſcente Principe ea decora, quæ tractu temporis ſecutura erant, prædivinarent. Viros literatos impenſo ſtudio complectens, eorum conſuetudine & virtute mirè delectabatur. Nec facilè alios ad aulæ, aut Eccleſiæ dignitates provehi gaudebat, quàm quos eruditio & virtus commendarant.

In aula verſatur ſceleri parum.

Annos natus ſedecim, ad ſedem Metropolitanam Eccleſiæ Rhemenſis vocatus, præfuit illi integerrimâ nominis famâ annis ſupra quinque & triginta, quorum decurſu (rarò ſanè exemplo) tres Galliæ Reges ad aram inunxit; Henricum ſcilicet ſecundum, patrem anno ſalutis 1547. & Franciſcum II. filium Henrici anno 1559. & Carolum IX. Franciſci fratrem anno 1561. Epiſcopus rexit Eccleſiam Metenſem, & Abbas Cœnobium ejuſdem urbis; immò totius Ordinis Cluniacenſis Abbas commendatarius ſubjecta habuit Cœnobia S. Dionyſii, Fiſcani, S. Remigii, Rhemenſis, S. Urbani, & alia. Academiam Rhemenſem, obtento à Paulo III. diplomate, & Regis Henrici II. conſenſu, inſtituit anno 1548. Muſſipontanam verò, quam tradidit Patribus Societatis JESU, erexit

Fit Eccleſiæ Rhemenſis Epiſcopus.

anno 1573. Fuitque auctor Seminarii Rhemenſis, in quo multi juvenes, parentibus & facultatibus deſtituti, gratis ad literas & pietatem alerentur. Eccleſiæ Rhemenſi ex propriis bonis in annuos redditus conſtituit quatuor millia librarum, pendenda quot annis à Duce Guiſiæ ob hæreditatem in hunc finem oppigneratam. Reformavit etiam, annuente Rege, magno rei literariæ commodo, & totius reipublicæ Chriſtianæ emolumento, Academiam Pariſienſem.

Cardinalatûs dignitatem ad reliquos honorum Eccleſiaſticorum gradus adjicit.

Tantum Principem Româ abſentem Paulus III. in gratiam Henrici II. Regis, anno ſalutis 1547. Presbyterum Cardinalem S. Cæciliæ nominavit. Qui poſt obitum Joannis Cardinalis Lotharingi, aſſumpto Lotharingiæ nomine, dici voluit Cardinalis Lotharingus. Anno ætatis vigeſimo quarto ad Paulum Pontificem ab Henrico II. Legatus miſſus, ornata & gravi oratione Henrici fidem & ſubmiſſionem erga Sedem Apoſtolicam teſtatus, ejusdémque pro vera Religione zelum & propenſionem commendans, auctor fuit fœderis Paulum inter & Henricum adverſus Carolum V. Imperatorem initi.

Commendat illi S. Ignatius res Societatis JESU in Gallia.

Romæ verſanti S. Ignatius Societatis JEsu inſtitutor, res Societatis in Gallia pluribus commendavit: Cui optimus Cardinalis, *Ne alium*, inquit, *deligas Patronum*, *me futurum polliceor tuæ Societatis protectorem.* Unde in Gallias reverſus, omnium primus de eadem recipienda in frequenti Procerum conventu verba fecit. Et quamquam in Concilio Tridentino Lainio aliquantulùm ſubiratus memoretur (ſubmoleſtè enim tulerat, ab Lainino inter ſententiam peragendam publicè dictum propter imminutam Baſileenſi Concilio Romani Pontificis auctoritatem in Gallia, Dei permiſſu fieri, ut ne eius regni Principibus ſua apud populares conſtaret poteſtas) poſteà tamen meliùs informatus, rem in bonam, ſicuti dicta erat, partem accepit: Fâ quidem deliniti animi ſignificatione, ut in digreſſu Lainio ſanctè receperit, ei ſe ipſi in amanda tuendáque Societate nihil ceſſurum; quin, ſi ſors ferat, eam ſe ſuis humeris in Gallia, & ubicunque gentium poſſet, ſuſtentaturum.

Tridentum venit ad Concilium.

Anno 1562. ad titulum S. Apollinaris, dimiſſo priori, translatus, cùm ad Concilium Tridentinum magnâ Præſulum Gallorum catervâ comitatus prodiiſſet, ſtipatus multitudine Doctorum, ac inſignium Theologorum numero duodecim, die 13. Novembris Tridentum ingreſſus eſt. Exceptus longiùs extra urbem à Cardinale Madrucio Epiſcopo Tridentino, in conſortio plurium Antiſtitum, Principum, ac Oratorum; ad portam verò Urbis ab omnibus Cardinalibus Legatis, atque in hoſpitium ſibi præparatum deductus. Altera die ad Concilii locum accedens, in congregatione generali oblatis literis regiis de ſua miſſione, & cauſis ejus, videlicet ad ea procuranda, quæ neceſſaria erant ad regni tranquillitatem, ac totius Chriſtianæ reipublicæ ſalutem, nervoſam, doctam, & perelegantem orationem habuit. Quam refert in actis tanti Cardinalis Auguſtinus Oldoinus.

Pius IV. qui per id tempus ſacris Chriſtianis præſedit, dato Romæ diplomate Cardinalibus Concilii Legatis mandavit, ut debitus honor & ſedes Carolo Cardinali deferretur, non enim legatio-

Commendatur ab ipſo ſummo Pontifice.

tionis munere functus eſt in Concilio, ut perperam aliqui ſcripsêre, ſed Oratoris Gallici. Die 12. Februarii anni 1563. Tridento Cardinalis Lotharingus Ænipontum abiit ad colloquium cum Ferdinando I. Cæſare de Concilio habendum. Quo appulſus reperit Cæſarem de rebus Concilii valdè ſollicitum: Concilii inquam, cujus diſſolutionem, aut ſuſpenſionem in tot ac tantis inutilibus prorogationibus Pontificem meditari multi ſeriò ſuſpicabantur; ipſe verò Cæſar percuperet ad finem optatum ac fructuoſum perduci, atque in eo ſeriò de reformatione tùm Cleri, tùm populi Chriſtiani agi, tanto quidem ſtudio & contentione, ut offerret etiam, ſi opus eſſet, Tridentum ſe conferre ad eam rem promovendam. Quin immò & Romam iturum, ut Pontificem obſecraret, pateretur reformationem fieri ſine diminutione auctoritatis ſuæ; aut ſi Papa Bononiam peteret, uti præſeferebat, accelerandam Concilii finem, ipſum ibi conventurum, ut ea quoque commoditate coronam imperii acciperet.

Tridento Romam contendit.

Tridento etiam Romam Carolus contendit Pontificis de rebus maximis conſulendi gratià: Ubi à Pontifice perhonorificè acceptus, publicè quoque in ſuo diverſorio (quod rariſſimè fit) viſitatus eſt. Romæ tranſacto menſe, à Pontifice muneribus, atque omnibus benevolentiæ ſignis, & promiſſionibus cumulatus, rediit Tridentum, ubi uſque ad Concilii ſolutionem moras trahens, in fine ejusdem (uti ex actis Concilii docemur) acclamatione ex veteri more uſus eſt: *Beatiſſimo Pio Papæ, & Domino Noſtro ſanctæ univerſalis Eccleſiæ Pontifici multi anni, & æterna memoria.* In quibus acclamationibus uti auctor à nonnullis notatus eſt levitatis, quòd parum ex tanti Præſulis & Principis dignitate in eo miniſterio ſervire affectarit; quòd ex antiquo uſu Diaconis potiùs, aut Secretario Concilii convenire videretur, quàm Archiepiſcopo & ſummæ exiſtimationis Cardinali: Maximè quòd ejusmodi acclamationes fuiſſent ex ſcripto; quarum primus uſus in Conciliis Orientalibus ex inſtinctu aliquorum Epiſcoporum in voces laudum, & conſenſus erumpentium introductus, quibus reliqui omnes concinebant. Sed gravior in Cardinalem accuſatio à Gallis fuit, quòd ſcilicet poſt acclamationes Pontifici, & Imperatori, ſub quibus Concilium celebratum fuiſſet, nominatim factas, mox collectivo nomine Regibus acclamarit, nullà factà diſtinctione Regis Galliæ, cujus nomen in principio Synodi, dum Carolus V. in vivis ageret, exprimi conſueverat; nunc autem ne ægrè faceret Philippo Regi, à Cardinale eſt omiſſum. Quod, cùm ei poſteà in Regis conſiſtorio objectum fuiſſet, pacis & concordiæ inter potentiſſimos Reges, reipublicæ Chriſtianæ conſervandæ ſtudio, factum à ſe excuſavit.

Celebrat Exequias Henrico II.

In Gallias reverſus, ea quæ Tridenti decreta fuerant, intantum obſervare curavit, quantum pateretur miſerrima temporum calamitas. In Eccleſia ſua ABbatiali Sandionyſiana exequias Regi Henrico II. anno 1559. celebravit: & in eodem Templo coronâ donavit multos poſt annos, anno ſcilicet 1570. Eliſabetham Auſtriacam Franciæ Reginam in præſentia quatuor S. E. E. Cardinalium, Borbonii, Guiſii, Eſtenſis, & Pelvæi.

Ro-

Intereſt negotiis graviſſimis.

Romæ interfuit Conclavi, & creationi Pauli IV. à quo Legatus in Galliam miſſus, ſuâ operâ Pontificem & Regem adverſus Cæſarem fœdere conjunxit, quamqam non eo exitu, quem ſperabat, ut alibi indicavimus. Interfuit pariter fœderi Cameracenſi inito ſub annum 1559. cum Philippo II. Hiſpaniarum Rege, fuitque ipſe unus ex ictæ pacis obſidibus. Affuit item Colloquio Piſſiacenſi anno ſalutis 1561. in cauſa Religionis celebrato, in quo non ſolùm tetra Calviniſtarum molimina virili facundiâ, & rationibus è ſcriptura petitis eliſit, ſed etiam ori impuro Theodori Bezæ hæreticorum Coryphæi ſacram Euchariſtiam blaſphemantis colapſum impegit: cúmque adeſſet Petrus Martyr, cognomento Vermillius Florentinus, apoſtata, hæreticos explicare juſſit, à quonam evangelizandi poteſtatem & miſſionem accepiſſet? iis ad tantam viri libertatem obſtupefactis, & hæſitantibus, deinceps ſilentium indixit. Quare Annæum Mommorantium Franciæ Conneſtabilem, Gaſparem Colineum Thalaſſiarchum, ipſum etiam Principem Condæum, qui hæreticis favebant, hoſtes ſæpenumerò expertus eſt. Quorum poſteà inſidiis factum, ut Franciſcus Dux Guiſiæ Caroli frater in Aureliæ obſidione à proditore Joanne Poltrocio nobili Engoliſinenſi hæretico, quem Theodorus Beza ſactariorum princeps infami mercede conduxerat, crudeliter interfectus ſit.

Ipſius ſingularis pietas.

Anno 1569. Religioni Catholicæ conſulturus Carolum IX. Galliæ Regem Metas profectum comitatus eſt, ubi primâ Dominicâ Quadrageſimæ, poſt celebratum Miſſæ ſacrificium, doctiſſimam concionem coram Rege, Curiâ, & frequentiſſimo populo habuit, magnáque eloquentia, qua apprimè pollebat digito oſtendit, *Hæreticos eſſe dæmone pejores*, qui cùm non ignorent, Chriſtum Dei filium eſſe; illius tamen præſentiam & potentiam in Tranſubſtantiatione negent. Urgentibus bellorum motibus ab hæreticis concitatis, ad DEI placandam iram nudis pedibus in publicis ſupplicationibus incedens, populum exemplo & doctrina ad pietatem & fidei conſtantiam inflammavit. Sæpenumerò Regis ac patriæ cauſam agens adiit Pontificem, Cæſarem, Venetos, alióſque Principes Chriſtianos. Perduellium hæreticorum Franciſcum II. Galliæ Regem capere & occidere volentium, inhumanam conjurationem detexit: Quare meritò à gentis ſuæ Scriptoribus *Gallici ſceptri propugnaculum, & Eccleſiæ Gallicanæ lumen*, eſt appellatus; ſuâ enim ſapientiâ, facundiâ, & zelo, quo favebat ſanctæ fidei, falſorum dogmatum monſtra jugulare ſemper ſtuduit. Poſtremò Romæ fuit menſe Maio anno 1572. ad Gregorii XIII. electionem, qua peracta, ne turbatiſſimæ patriæ conſilio & opera deeſſet, in Galliam rediit.

Ejus mors.

At cùm ex Polonia adventantem Henricum III. (ſublato è vivis Carolo IX. fratre ſalutaturus Avenione conveniſſet, ibi 7. Kalendas Januarii ſæviſſimâ correptus febri, Eccleſiæ myſteriis ritè expiatus obiit anno ſalutis 1574. ætatis ſuæ vigeſimo nono, menſe decimo. Corpus Rhemos delatum, in Cathedrali Eccleſia cum ſequenti inſcriptione conditum jacet.

D.O.M.

D. O. M.

CAROLUS S. R. E. PRESBYTER CARDINALIS
A LOTHARINGIA,
Archiepiſcopus Dux Rhemenſis, Primus Par Franciæ,
Sanctæ Apoſtolicæ Sedis Legatus natus,
De morte & reſurrectione cogitans,
Vivens ſibi poſuit Pontificatûs ſui anno trigeſimo quinto,
Vixit annos 49. menſes 10. dies 7. horas 4.
Obiit anno 1574. ſeptimo Kalend. Januarii.
Requieſcat in pace, donec
veniat immutatio ejus.
Amen.

Epitaphiũ, funebre.

Fuit vir multis animi & corporis dotibus præſtans, æquè pius ac doctus, ob eruditionem & ingenii ſtupendi fœcunditatem *naturæ monſtrum* dictus. De quo in elogiis Doctorum illuſtrium Scævola Sammarthanus inter alia hæc habet. *Quod ſi Carolo per eas licuiſſet occupationes, quibus aſſiduè diſtrictum, impeditúmque graviſſima totius Chriſtiani orbis negotia tenuêre, haberemus profectò non pauca tam rari & excellentis ingenii monumenta, quæ cum veteribus etiam optimis comparare poſſemus.* Commendabat has animi, fortunæque dotes, & illuſtrabat ſtaturæ quoque dignitas, & forma ſummo conveniens Principi, quique omnes ejus actiones admirabili ſuavitate condiebat, ſermo elegans, & uberrima ſemper dicendi copia. Publico cantui Eccleſiæ in Choro, & Miſſarum ſolemniis ad aram, quoad licuit aderat: propriis manibus dapes pauperibus miniſtrabat: conciones frequenter pro ſuggeſtu ſacro ad populum habebat: lectionem ſacram frugali menſæ ſemper adhibebat: in ejus familia nulli aucupes, nulli venatores, nulli moriones, adulatores nulli, quos angue pejùs oderat: bis jejunabat in hebdomada, diebus ſcilicet Veneris in honorem paſſionis Chriſti; & Sabbathi in cultum Deiparæ Virginis: corpori domando cilicium frequenter adhibebat: vanis & inutilibus colloquiis nunquam vacabat: feſtis ſolemnioribus pontificali indutus ornamento litabat: favebat mirè viris de literis benemeritis: Sacerdotes ipſe examinatos ordinabat; Curiones viſitabat; Synodos provinciales ad Cleri decorem, & reformationem celebrabat. Unde meritò de tanto Principe cecinit Joachimus Bellaius.

Ejus elogiũ.

Quod cunctis natura dedit, quod Numina, & Aſtra;
Quod fortuna potens, CAROLE, ſolus habes.
Ingenium, formam, eloquium, florémque juventæ,
Virtutem, atque animo præmia digna tuo.

Hujus præcelſi ingenii partus ſuperſunt Orationes multæ, quarum quinque eleganter ſcriptæ in manibus habentur.

Quid ſcripſerit.

Item Commentarius de rebus geſtis Henrici II. Regis Galliæ.

Conſolatio de morte Franciſci Guiſiæ Ducis fratris ſui ad ipſam Duciſſam Guiſiæ.

Sermo didacticus de præparationibus neceſſariis ad ſumendum divinum in Euchariſtia epulum.

Conciones Latinæ & Gallicæ Rhemis pronunciatæ.

Carmina multa Latino idiomate ſcripta.

Epiſtolæ plures ad varios.

Et alia quædam præclara opuſcula.

Ejus mentionem faciunt Claudius Robertus in Gall. Chriſtiana. Petrus Frizonius in Gall. Purp. Petrus Ribadeneira in vita S. Ignatii. Henricus Spondanus in Annal. Scævola Sammarthanus in elogiis. Antonius Sanderus in elogiis Cardin. Aubery in vita. Contelorius in Elencho Cardin. Nicolaus Orlandinus in Hiſt. Soc. JESU. Sfortia Pallavicinus in Hiſt. Conc. Trid. Morerius in Dict. Hiſt. & alii multi.

ANNO 1534.

SEDENTE PAULO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

BERNARDINO MAFFÆO
S. R. E. CARDINALE.

LXVII. *Maffæus quis?* BERNARDINUS Maffæus nobilis Romanus, illuſtribus parentibus Hieronymo Maffæo, & Antonia Matthæia anno noſtræ ſalutis 1514. ortus, à juventute bonarum artium diligens cultor, brevi temporis ſpatio vir omnium ſcientiarum genere inſtructiſſimus, lepidúſque Poëta, facundus Rhetor, Hiſtoricus verax, & antiquitatum exquiſitus indagator evaſit. His, aliíſque virtutibus præditus præſtantiores Academias inviſens, hominúmque doctiſſimorum conſuetudinem & colloquium frequentans, apud eruditos viros, & eruditionis patronos magno ſanè fuit in pretio.

Hujus virtute & eloquentia illectus Paulus III. Romanus Pontifex eum ſibi ex multis ſelectum à ſecretis aſcivit; ac paulò poſt Vaticanæ Baſilicæ Canonicum primò, deinde Maſſananum, ac Populonienſem Epiſcopum, cedente Alexandro Farneſio Cardinale, renunciavit: quam Eccleſiam nonnullis interjectis annis Michaëli Silvio Cardinali Viſenſi, ipſe ad Theatinam Archiepiſcopalem ſedem translatus, liberè ceſſit. Tandem virtutum, fidei, morúmque favore, *Cardinalis creatur.* Caſertanenſi Sacerdotio auctus, ad purpuram anno ætatis trigeſimo, Chriſti 1549. à Paulo III. evectus, conceptæ à ſummis viris de ſe opinioni cumulatiſſimè ſatisfecit. Cum doctrinâ enim ſemper pietatem jungens, modeſtiam, temperantiam, manſuetudinem, ac continentiam ad ſupremum uſque Spiritum perpetuò coluit.

Arcto Vinculo S. Ignatio Soc. Jeſu Fundatori connexus. Præfuit Presbyter Cardinalis Eccleſiæ S. Cyriaci in Thermis: arctiſſimo neceſſitudinis & amoris vinculo cum S. Ignatio Societatis JESU fundatore conjunctus, ei, quum Paulo Pontifici ab Epiſtolis eſſet, opem tulit ad excludendas à Societate Eccleſiaſticas digni-

dignitates: non quòd dignitatis gradus, ac tituli ipſi per ſe mali ſint, aut improbandi (quippe ad Eccleſiam cum authoritate regendam, & ordinum diſcrimina retinenda divinitùs inductos ſcimus) ſed quòd à minimo Societatis Jesu inſtituto alieni eſſe, Ignatio viderentur. Interfuit comitiis pontificiis, in quibus anno ſalutis 1550. Julius III. ad ſummum Sacerdotium evectus eſt, à quo ad Octavianum Farneſium Parmæ Ducem pro pace Legatus miſſus, concordato ſuâ dexteritate Duce, rem ex Pontificis ſententia perfecit. *Ejus obitus.* Obiit vir optimus Romæ nondum quadragenarius, decimo ſeptimo Kalendas Auguſti anno ſalutis 1553. ſepultus in Sacello Maffeæ gentis ad S. Mariam ſuper Minervam.

Annibal Carus, Paulus Manutius, Pierius Valerianus, Petrus *Ejus Encomium.* Victorius, aliique ejuſdem notæ Authores mirificè Maffæum laudant, ejuſque reconditam doctrinam & eruditionem non ſemel prædicant. Plura ingenii ſui monumenta poſteris reliquiſſe memoratur, quorum aliqua typis vulgata, aliqua inter manuſcripta Romæ repeiuntur. Scripſit itaque *Scripta.*

Commentaria in Ciceronis Epiſtolas.

Hiſtoriam de Inſcriptionibus & Imaginibus antiquorum numismatum.

Orationes quaſdam. Epiſtolas multas.

Inter multa, quæ vitam Maffæi cohoneſtant, pietatis argumenta, hoc præ cæteris memoriæ proditum eſt, quòd ante obitum, ut ſuam erga pauperes Chriſti, quibus ſe in cœlis fœnerari non ignorabat, oſtenderet charitatem, octoginta aureorum millia ipſis viritim diſtribuenda teſtamento reliquerit. *Teſtamentū ejus Liberale.*

Jano Vitali culto ævi illius Poëtæ, Maffæi Cardinalis virtus haud ignota fuit, inter alia enim hæc de eo ceciniſſe reperitur. *Ejus Elogiū.*

Dic illum Patriæ lumen, dic eſſe decorem
Egregium Latii, dic decus Italiæ;
Dic Sanctarum illum decorare oracula legum,
Et ſcita ante oculos ſemper habere Dei.
Dic & delitias Naturæ, divitiáſque,
Dic quidquid melior ſanctius orbis habet:
Magnáque cùm repetens hæc dixeris omnia, plura
His addenda ſibi mox nova ſemper erunt.

Agunt de eo Joannes Petrus Maffeius in vita S. Ignatii Filucius in elogiis Cardinal. Franciſcus Sacchinus in Hiſt. Soc. JESU. Felix Contelorius in Elencho Cardin. Aubery in vita, Sfortia Pallavicinus in Hiſt. Conc. Trident, Andreas Victorellus in addit, ad Ciac, Morerius in Dict. Hiſt, & alii in vita citati.

ANNO 1550.

SEDENTE JULIO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

JACOBO PUTEO S. R. E. CARDINALE.

LXVIII. *Puteus quis?*

JACOBUS Puteus, Gallonarbonenſis, nobilis Nicienſis, natus anno ſalutis 1497. poſt prima rudimenta, Legum ſtudio ita ſe dedit, ut parvo temporis intervallo Juris Conſultorum ſui ævi facilè princeps extiterit. Hic poſt multa officia, privatoſque honores in Romana Curia apud quoſdam Cardinales, præſertim apud Petrum Accoltum Cardinalem Anconitanum, cui diu à ſecretis fuerat, honorificè ſuſceptus, à Paulo III. Auditor Rotæ delectus, munus hoc quindecim annis mira integritate cum maxima ſui nominis laude obivit, donec à Julio III. (cujus ante Pontificatum amica neceſſitudine ſe adjunxerat) ex Rotæ Decano Archiepiſcopus Barenſis electus eſt, ejúſque operâ in rebus perarduis, & difficillimis Pontificatûs negotiis uſus eſt.

Ad dignitatem Purpuræ evehitur. Quæ omnia cùm digna Pontifici Julio purpurâ viderentur, illum anno 1551. ad Cardinalatûs faſtigium evectum, & Presbyterum Cardinalem S. Simeonis nominatum, unà cum Joanne Baptiſta Cicada Titulo S. Clementis ad recognoſcendas, ac recidendas bonorum Eccleſiaſticorum alienationes contra formam Conſtitutionis olim felicis recordationis Pauli II. Papæ factas; & anno 1554. ad liberanda bona emphiteutica, cenſus, & canones quarumcunque Eccleſiarum, piorúmque locorum in dominio S. Romanæ Eccleſiæ exiſtentium deputavit.

Verè fit Pontifex ſupremus. Sub Paulo IV. ad Titulum S. Mariæ in via translatus, modò Signaturæ Gratiæ; modò Juſtitiæ ab eodem Pontifice præficitur, quo mortuo, parùm abfuit, quin ſummus Pontifex renunciaretur. Generalis quoque Inquiſitor delectus, ſub Pio IV. Protectoris munere functus eſt in Romana Curia tum regni Poloniæ, tum Ordinis militaris S. Joannis Hieroſolymitani, & Religionis Carmelitarum.

Poſtquam annis fermè duodecim Barenſem Eccleſiam abſens per Vicarium rexiſſet, in gratiam Jacobi Putei nepotis ſui ejus ſe regimine abdicavit anno ſalutis 1562. Anno inſequenti à Pio IV. Pontifice Maximo ad Sacroſanctam Tridentinam Synodum Legatus, & Præſidens pro Apoſtolica ſede in Hieronymi Seripandi Cardinalis defuncti locum deſignatus, dum itineri ſe accingit, ſubita aurium verberatione, ac mox ventris profluvio oppreſſus, placidam Deo animam Romæ ſexto Kalendas Maij anni 1563. in manus *Ejus obitus.* conſignavit, ſepultus in Eccleſia S. Mariæ ſuper Minervam cum hac marmori inciſa inſcriptione.

D.O.M.

D. O. M.

JACOBO PUTEO NICIENSI S. R. E. PRESB. CARD. INTEGERRIMO VIRO, *Inſcriptio ſepulchri.*

Qui ſummam Juris utriusque ſcientiam ita cum ſumma probitate conjunxit, ut unus reipublicæ conſtituendæ, diſciplinæque veteris revocandæ præcipuus author votis Bonorum expeteretur.

Vixit annos 68. Menſes 2. dies 15.

Obiit 6. Kal. Maij. 1563.

Stanislaus Reſcius in vita Cardinalis Varmienſis, Cardinalem hunc Puteum vocat *Virum optimum & integerrimum, ſummæ pietatis, & bonarum artium non ſolùm amicum, ſed etiam literatorum amatorem.* Franciſcus verò Sacchinus in hiſtoria Soc. Jesu eundem virum appellat, qui authoritatem ex ampliſſima dignitate, & eximia virtute atque eruditione collegit: clarum Pontificii ac Civilis juris interpretem; eminentem virtutum omnium cultorem; ſingulare ob præcellentes animi dotes Purpuratorum decus, & Eccleſiæ Ornamentum. Ejus laudes Janus Vitalis Poëta cultus, vinctis pedibus perſtrinxit. *Ejus Elogia.*

Scripſit Deciſiones Rotæ. *Scripta.*
De variatione Monetarum.
Literarum volumen.
Orationes multas.

Agunt de eo Petramellarius in Elog. Cardin. Sacchinus laudatus. Sfortia Cardinalis Pallavicinus in Hiſt. Concilii Trident. Auguſtinus ab Eccleſia in Hiſt. Pedemont. Antonius Beatillus in Hiſt. Barenſi. Aubery in vita. Ughellius in Italia ſacra. Morerius in Dict. Hiſt. & alii.

ANNO 1550.

SEDENTE JULIO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

ALEXANDRO CAMPEGIO
S. R. E. CARDINALE.

ALEXANDER Campegius, nobilis Bononienſis, Laurentii LXIX.
Campegii Cardinalis filius non degener, natus eſt Bononiæ *Campegius*
die 2. Aprilis anno redemptionis humanæ 1504. Lauren- *quis ?*
tius enim (uti Superiùs N. 14. oſtendimus) ante purpuram ex legitima uxore tres filios ſuſceperat; nominatim Rudolphum Campegium militari gloria illuſtrem, qui fortiter pro patria pugnans in ipſo ætatis meditullio immaturà morte ereptus eſt; & Joannem Baptiſtam Campegium Epiſcopum Majoricenſem, Oratorem ac Theologum in paucis egregium, Græcis, Latiniſque literis apprimè excultum; & Alexandrum, de quo nobis hoc loco

ſermo eſt, virum ingenii præſtantiâ, judicii acrimoniâ, morum probatiſſimorum ſuavitate, linguarum peritiâ, humanitate, continentiâ, & liberalitate commendatum.

Alexander Apoſtolicæ Cameræ primò Clericus, deinde Eccleſiæ Bononienſis Antiſtes à Julio III. deſignatus, anno 1541. pridie Kalendas Auguſti urbem Bononienſem civibus nobili pompa & apparatu occurrentibus adiit, & mox primùm ibidem in principe Eccleſia ſacrum DEO litavit. Non multò poſt, eodem favente Julio, Avenionenſis Prolegatus conſtitutus, ditionem illam hæreſi *Pauperum de Lugduno* corruptam & infeſtatam purgavit, & ad ſaniora fidei dogmata reduxit. Synodo Tridentina Bononiam translatâ, conſultationes Patrum in has ædes paternas accepit, iisdémque pro Eccleſiæ univerſalis bono, ſuo ſuffragio & conſilio favit. Ciborium inſigne quatuor magnis columnis innixum ſub aram principem D. Petronii, Templo ornamentum adjunxit. Societatis JEſu Patres in eandem urbem primus recepit; & Fratribus Capucinis, Franciſcanis item, ac Eremitis S. Auguſtini ibidem locatis impensè favit.

Ditionem Avenionenſem purgat ab Hæreſi Pauperum de Lugduno.

A Julio III. Pontifice Maximo, ejus virtutem & eruditionem admirante ac præmiante, anno ſalutis 1551. Presbyteris Cardinalibus titulo S. Luciæ in Silice adſcriptus, non diu in purpuræ luce vixit; nam tertio poſt anno, qui fuit Chriſti 1554. duodecimo Kalend. Octobris, nondum planè quinquagenarius, Romæ ceſſit è vita. Corpus primò in æde S. Mariæ Tranſtyberim tumulatum, poſteà inde erutum, ac Bononiam translatum, ibidem in Eccleſia SS. Bernardini & Marthæ juxta corpus Laurentii Cardinalis patris conditum eſt.

In Cardinalem crebitur. *Mortuus.*

Scripſit Alexander præter alia inſignem librum de Auctoritate Romani Pontificis, qui ſolus ex ejus operibus cuſus extat.

Ejus ſcripta.

Ejus mentionem faciunt Hieronymus Garimbertus de Cardinalibus. Carolus Sigonius de Episc. Bonon. Ludovicus à S. Carolo in Bibliotheca Pontificia. Aubery in vita. Fiduccius in elog. Cardin. Ughellius in Ital. ſacra. Victorellus in addit. ad Ciac. & alii.

ANNO 1550.

SEDENTE JULIO III. PONTIFICE MAXIMO.

De

ROBERTO DE NOBILIBUS S.R.E. CARDINALE.

LXX. ROBERTUS de Nobilibus, non ſanguinis tantùm claritate, ſed virtutum quoque ſplendore nobiliſſimus, in paterna urbe Montispolitiani die 5. Septembris anno ſalutis 1541. natus, patrem habuit Vincentium de Nobilibus Equitem, Ludovicæ de Monte Julii III. Pontificis Maximi ſororis filium; matrem

Nobiliſſima ſtirpe procreatur.

trem verò Magdalenam ex Comitibus Montis acuti lectiſſimam fæminam. Hic ab ipſis incunabulis ſub materna cura cum ipſo lacte pietatem ſuxit, eámque vitæ inſtitutionem, quæ meris, ut ita dicam, virtutibus conſtabat, à qua per reliquam ætatem ne latum quidem unguem deflexit. Nam ut primùm membra movere potuit, in hoc omne ſuum contulit ſtudium, ut ante imagines Chriſti Domini, ac Deiparæ Virginis crebrò, reverentérque ſe inclinaret, easdémque accenſis cereis, & floribus aſperſis piè coleret, erigerétque per domum altariola, & ea, quibus poſſet modis, ornaret; multa ac ſedula prece frequentaret, ac omnia Religionis officia exequeretur. Enituit verò illa ejus in Deum, ac Cœlites pietas tum maximè; cùm rem ſacram operanti ſacerdoti ad aram miniſtrabat, ſacerdotalem námque animum miniſter ipſe puerulus præſeferebat.

Pietati literas conjunctas præclariſſimè tenet.

Nec ingenii verò acumine minor fuit Robertus, quo tam prompto, ſagacique ad perdiſcenda primæ literaturæ rudimenta uſus eſt, ut in ipſa pueritia Grammaticam vix ab alio, quàm à ſe ipſo edoctus perfectè calluerit. Annos autem non plùs quàm decem natus Græcæ, Latinæque linguæ penè ad miraculum peritus evaſit, præeuntibus viris doctis, quos erudiendæ ejus adoleſcentiæ ſummo delectu pater adhibuerat. Quorum alter fuit Julius Poggianus, à Paulo Manutio ob præſtantem eruditionem ſummoperè commendatus, alter Hieronymus Pontius, qui cum perfecta liberalium diſciplinarum cognitione illibatam vitæ, morúmque integritatem conjunxerat: Quibus Doctoribus & propria favente indole, ac bono genio ſubnixus prodiit ipſe in publicum, habuítque coram Julio Pontifice proavunculo Latinam orationem ſanè luculentam, quæque adeò Pontifici placuit, cùm eſſet primus ejus ingenii conatus, ut eum ex tunc purpurâ dignum judicaverit, qui tam aptè, & graviter oráſſet; præſertim cùm doctrinæ illi eximiæ, cujus præclarum fecerat experimentum, pietatem feliciter junxiſſet: Nec obeſſet ei ætatis teneritudo, quin ad quoſque honores Eccleſiaſticos promoveretur, in quo inſigniter eminebat adoleſcentia ſeu juventus ſubito virtutum omnium, ac diſciplinarum concurſu & profectu mirabilis, feſtinatúmque ſapientiæ ac prudentiæ incrementum.

Seceſſit Anconam Robertus aliquando cum Vincentio genitore ſuo, quem ad eam regendam urbem, ſanctæ Sedis nomine Julius Pontifex deſtinaverat: Quam occaſionem commodam nactus à Curia Romana diſcedendi, eam arripuit ſtudendi ſeriò Theologiæ myſticæ, boniſque literis, in quibus cùm de die in diem mirè proficeret, viſum eſt Julio Pontifici adoleſcentem pronepotem ſuum ad ſupremum purpurati Senatûs gradum & locum vocare. Cardinalatûs inſignia Anconam ſibi à Pontifice miſſa, reverenter & gratanter quidem, ac verecundè accepit Robertus, non tamen elatus novo honore, ſed ſolicitior & cautior factus, quicquam remiſit de priſtino vitæ genere; quinimmò ardentiùs longè atque anteà in ſtudia literarum incubuit. Ultra integrum annum poſt purpuram Anconæ moratus, ibidem excolendo literis, paſcendóque ſpiritualibus exercitiis animo tranquillè vacavit, donec ad

Fit Cardinalis.

diem

diem 6. Februarii anni 1555. Romam vocatus à Pontifice, ferendæ in publico ſenatu ſententiæ facultatem accepit. Præfuit Diaconus Cardinalis Eccleſiæ S. Mariæ in Dominica, ut ex actis Vaticanis, contra Ciaconium dicentem illum S. Mariæ in Coſmedin præfuiſſe, docemur.

Sed Robertus Romam appulerat, cùm proximè ſequenti Martio menſe Julius Papa diem clauſit extremum. Incredibili conſtantia, & animi vigore iſtum in primis humanæ vitæ caſum tulit novus Cardinalis: Permiſit tamen DEUS, ut qui ejus amore humana quælibet, ac terrena contempſerat, non minori apud Paulum hujus nominis Quartum, qui Julio poſt aliquot dierum intervallum, ipſo ſuffragante Roberto, in Comitiis Pontificiis ſublectus fuerat, gratiâ & auctoritate floreret. Vixdum enim is Pontificatum inierat, cùm Roberto noſtro, quamvis omnium Purpuratorum ætate poſtremo, quippe qui decimum quartum nondum attigiſſet annum, Vaticanæ Bibliothecæ præfecturam & curam detulit, quæ Doctoribus & antiquioribus vulgò commendari ſolet. Tantum potuit apud ſanctiſſimum ſapientiſſimúmque Pontificem conſummata Roberti pietas, ut omnem ætatis defectum ſuppleret, ſicque ille, ex quo Bibliothecarii Apoſtolici officium per purpuratos Patres exerceri cœptum eſt, tertius hanc ſuſcepit provinciam, eámque cum dignitate ſuſtinuit: in cujus rei memoriam effigies ejus in Vaticano etiamnum extat.

Curã Bibliothecæ Vaticanæ Juvenis, non niſi antiquioribus mandari ſolitã ſuſcipit.

Paulo igitur ob excellentes animi dotes acceptiſſimus fuit, immò in publico Conſiſtorio clara voce Paulus *Angelum Domini* Robertum nominavit, quod ei cognomen à cunctis Patribus tùm maximè, cùm in Senatum veniret, ob mirabilem, qua præſtabat, oris ſpeciem, mirabiliorúmque morum candorem ac innocentiam continenter poſtmodùm tributum eſt. Et meritò, nam ab eo tempore, quo renunciatus eſt Cardinalis, ad majora ſemper, & perfectiora contendens, ſupra hominem ſapiebat, & vivebat: quotidiana ferè celebrabat jejunia, ſed ſextis feriis, aut per Quadrageſimam longè ſtrictiora & aſperiora; frequens inviſebat ſacras ædes, & loca ſanctorum Martyrum ſanguine conſecrata, eáque potiſſimùm, quæ extra urbem magna fidelium Religione coluntur, quam ille conſuetudinem Bacchanalium præcipuè diebus, quibus Romana iuventus ſolutior inſanire ſolet, retinebat. Habebátque in comitatu præter familiam viros honeſtiſſimos, coram quibus conſcenſo pulpito; panegyrim Cœliti, cui ea dies feſtiva erat, aut ejus nomini ſacra Baſilica, recitabat. Quem morem privatim etiam ſervabat in domeſtico Sacello ſingulis quibusque feriatis diebus laudes dicens ſanctis, quorum memoria recurrebat, & familiares omnes ad capeſſendas virtutes, deteſtandáque vitia vehementi cohortatione animans. Quod illi tam feliciter cedebat, ut nemo ex illis eſſet, qui non verbis ejus obſecutus, ad exemplum quoque illius ſe componeret. Nec minùs ipſe aliorum audire conciones appetebat, per quas in ſpiritu proficeret; quod, ut ſolitus erat per eas Eccleſias, in quibus præclari quique divini verbi præcones audiebantur, tum verò maximè ad ædem Societatis JEſu eâ de cau-

ſa

ſa commeabat; per eam occaſionem colloquium habiturus cum Alphonſo Salmerone, & Joanne Polanco, quos ſuos in ſpiritu rectores delegerat, per quos & mirum, quantum in ea vitæ ratione progreſſus eſt; tum etiam cum Joanne Petro Perpiniano, quem facundiæ gratiâ plurimùm obſervabat & colebat. Porrò Societatem ipſam ſingulari ſemper proſecutus eſt amore; útque Collegium in Montepolitiano inchoäretur, cum Cardinale Riccio ſollicitè agens, ſuas interim ædes, dum publicum Gymnaſium conſtrueretur, Patribus inhabitandas conceſſit.

Alphonſum Salmeronē, & Joan. Polancum in Spiritûs Rectores delegit.

Per Urbem nonniſi obducto carpento, ne ſalutationes aut admittere, aut reddere cogeretur, incedebat; non mutua hæc dedignatus officia, quibus aliàs benignè ac liberaliter fungebatur, ſed animi colligendi ſtudio. Fuit incredibilis in eo ſui deſpicientia, quam vel hoc argumento teſtatus eſt, quòd vultum ſuum depingi nunquam eſt paſſus; inductúmque ob id aliquando à parente ſuo pictorem, ac ſub januæ velo latitantem, in menſa ſedens cùm deprehendiſſet, extemplò ſurgens ſe proripuit. Verùm juſſus à patre, ut loco conſiſteret, ac conſideret, verecundiam vultûs ſuffuſione, oculorum demiſſione, ac quadam cibi averſatione quin proderet, temperare non potuit. Ut autem gentilitiæ theſſeræ, ſeu ſtemmata penicillo, acu, vel alio quovis opere, aut ingenio in ullum domeſticæ ſupellectilis inſtrumentum inducerentur, prorſus ſemper vetuit; adeò faſtum omnem, & pompam aſpernabatur. Nec mirum, aliò quippè abripiebatur animus, qui præter rerum divinarum contemplationem, & exercitia ſpiritualia, nihil aliud mente verſabat.

Incredibilis in eo modeſtia, & ſui deſpicientia.

Aſſiduus erat in expiandis Pœnitentiæ Sacramento labeculis, quibus vel leviter aſperſus videri poterat:, nec intermittebat, quin ſingulis ut minimùm Dominicis diebus Euchariſtiæ Sacramentum tenerrimo pietatis affectu, & religionis exemplo participaret. Præſtò autem illi erant ad animi affectus tum concitandos, tum fovendos petita ex Pſalmis incentiva, quos propterea univerſos memoriæ mandaverat, nihilque hæſitans ad omnem occaſionem reddebat promptiſſimè. Si quid interim remiſſionis ſibi indulgebat, totum in uſu, & converſatione ponebat literatorum hominum, ac religioſorum, quibuscum libentiſſimè verſabatur, nec inter familiares quemquam admittebat, qui non pietatem profiteretur. Quare apud viros doctrinâ præſtantes maximo ſemper in honore fuit & pretio, ut teſtatur Petrus Victorius libro tertio Epiſtolarum.

Solidiſſimè devotus.

Ad meliora juxta Apoſtolum, & ſublimiora ſe extendens, deliberavit aliquando, abdicato purpuræ honore, in eremum ſe conferre, aut Capucinorum, vel certè Jeſuitarum Ordini, qui tunc primùm novo pietatis odore ſanctam Eccleſiam reſpergebant, nomen dare. Quod Conſilium non depoſuit niſi ex ſententia probatorum hominum Societatis, & ejus in primis, quo ad excipiendas Sacramento confeſſiones utebatur. Ab hoc verò deductus & abſterritus propoſito, in aliud ſe vertit, ut bonis nimirum temporalibus quibuscunque in Pontificis manibus renunciaret; quem ejus animum probavit quidem Paulus IV. ſed in meliorem occaſionem diſtulit. Qua de

cauſa innocens Cardinalis jejunia jejuniis congeminare; addenſare orationes; multiplicare largitiones; & domandæ carni per diverberationes, aliáſque afflictationes frequentiùs, & ſtudioſiùs inſiſtere cœpit. At verò quem in his macerationibus modum teneret, licet ex conſueta vivendi ratione conjicere. Ad nudam, virginémque carnem áſpero ſemper cilicio induebatur, quo quidem in tantum attenuabatur adoleſcens alioquin tenerrimo corpore, & fluxo temperamento, ut vix proſpera unquam valetudine uteretur. Erat illi ſcutica quintuplex ferreis armata catenulis, in pungentia deſinentibus acumina, quibus corpuſculum nulla labe temeratum dilacerabatur, & multus eliciebatur ex eo ſanguis, quo illa etiámnum imbuta conſpicitur, utpotè ad memoriam inter familiæ decora aſſervata. Verùm ne fatiſcenti quidem corpori poſtmodùm indulgebat; modò feſſos artus nudæ tabulæ committens, modò in vile ſtramentum terræ proximum ſe abjiciens, ſæpiùs autem ipſo pavimento abſque ullo ſtrato decumbens, & ſomnum qualemcunque capiens; quod ut nemine conſcio faceret, cubicularium ſub noctis tempus, poſtquam illi lumen in conclave detulerat, ſine mora dimittebat, moxque paratum lectum disjiciebat, quem rurſus ſub auroram componebat, hinc inde tamen proculcatum, ne quis eſſet ſuſpicioni locus ſpontaneæ illius humi cubationis. Verùm is ne quidem pia hac arte famulos à cubiculo fallere poterat, qui curioſè per januæ rimas, quid ageret pius Cardinalis, introſpicientes, rem totam, prout narravimus, ex viſu cognoverunt; atque ex ſpeculatoribus & exploratoribus facti veneratores herum ſuum admirati, veluti ſanctum ubique prædicarunt.

Illius Pœnitentiæ inſtrumenta.

Sed de his, quæ ad corporalem exercitationem pertinent, jam ſatis: nunc ad alia, quæ interni hominis virtutes reſpiciunt, veniamus. Ab omni ambitu, faſtu, & pompa erat prorſus alienus, amantiſſimus paupertatis; hypocriſim ſummoperè oderat; & adeò verbis cor erat conſonum, ut potiùs ipſe decipi vellet, quàm ullo pacto decipere. Virginitatem, cujus erat acerrimus vindex, ſervavit illibatam, nec unquam ab ejus ſervandæ propoſito dimoveri potuit, ne vitandæ quidem mortis gratiâ. Cùm enim, qui imbecillam ejus valetudinem curabant Medici, fœminarum uſum ei conſulerent, ſi vitæ præſentiſſimum periculum declinare vellet, ipſe ſanè nefaria illorum conſilia memorabili dicto eluſit; *Malle ſe mori, quàm fœdari.* Orationi ſedulus incumbebat, eámque intermiſcebat ſanctorum Patrum lectione, quibus ediſcendis ſe plurimùm exercere conſueverat; iiſque in omni ſermonis occaſione ad præſentium ædificationem è re nata utebatur; è quibus & inſigniora dicta colligebat, quæ referuntur à Franciſco Maria Turrigio in ejus vitæ Hiſtoria, quam idiomate Italico edidit anno Chriſti 1632.

Virtutes præcelſæ in Roberto.

Miraculum caſtitatis.

Erga paſſionem porrò Domini mirè afficiebatur, in cujus rei argumentum icunculam auream collo appenſam continuò geſtabat, in qua ex una parte cernebatur imago Crucifixi Domini inter duas aquilas cum pelicano volucre ad pedes; ex alia verò figura Salvatoris, cum lemmate: *Mediator DEI, & homi-*

hominum Chriſtus JESUS; habebátque quotidie præ manibus officium paſſionis Dominicæ, in cujus fronte extabat Chriſti Domini è cruce pendentis imago, cum hac inſcripta ſententia: *Mors tua, vita mea.* Et hæc erant, in quibus die, ac nocte meditandis verſabatur, quæ quotidiana ſua vocabat exercitia; inter quæ illis potiſſimùm uſus eſt, quæ S. Pater Ignatius Deum quærentibus præſcripſit; quin & illius regulas & conſtitutiones attentè pervolutavit, ac vitæ, familiæque ordinem ex iis potiſſimùm, quoad ferre potuit dignitatis ſuæ ratio, inſtituit. Quotidie obibat magna cum cura examen conſcientiæ, factorúmque ac dictorum, ſed & cogitatorum exactiſſimam in ſe ipſo rationem repoſcebat; quo ex fonte conſcientiæ munditia, animarum zelus, & Religionis ardor, quibus maximè eluxit, proceſſerunt. Fuit autem tam deſpiciens ſui, ut ab omni prorſus veſtium ornatu abſtineret, nec eas ſibi per domeſticos unquam detrahi pateretur. Procurandæ verò ſalutis animarum cupidiſſimus extitit, & ab ipſa quidem pueritia hoc zelo æſtuavit, quibus poterat modis, conſulens errantibus, ut ad fidem, & Eccleſiæ communionem perducerentur. Liberioris etiam vitæ homines, qui deducere illum ſtuderent ab ea ſeveritate, quam profitebatur, quà verbo, quà exemplo ad meliorem ipſe mentem è contrario frugémque traduxit.

Immenſa illius erga Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum religio fuit, ut in eo ſumendo extra ſe fieri, ac in extaſim continuò rapi videretur; & cùm lecto decumberet, nonniſi in terra & nudis genibus illud ſuſciperet, ſublatus à ſuis in brachia, ut eo habitu poſſet coram Domino procidere. Inter Cœlites, præter Divum Petrum Apoſtolorum Principem, præcipuè veneratus S. Joannem Evangeliſtam, cujus nomen ſcriptis ſuis omnibus poſt JESU & MARIÆ ſacra nomina præſignabat, ob id procul dubio, quòd virgo electus à Domino, virgo in ævum permanſiſſet, cùm eſſet ipſe inſignis virginitatis candidatus, immò ſectator, & poſſeſſor, amatórque præcipuus. Mariæ quoque Deiparæ virginis ſe cultorem ſtudioſiſſimum ab ipſa infantia demonſtravit; dum adhuc puerulus ſacratiſſimam ipſius Deiparæ imaginem in domeſtico ſacello expoſitam quà genuum flexione, quà thuris oblatione, quà cereorum accenſione, quà laudum canticis, quà florum ornamentis, aliiſque ſimilibus pietatis & Religionis ſignificationibus ſtuduit honorare. In Senatorium Ordinem adſcitus, titulóque antiquiſſimæ Eccleſiæ S. Mariæ in Dominica inſignitus, ob id præſertim gaudio perfuſus eſt, quòd ejus curæ, amantiſſimæ Dominæ Eccleſia fuiſſet commendata, quam egregiis donariis, ornamentis, & proventibus vel ex hoc capite locupletavit. Aliquid ſcripturus, iis quæ ſcribenda eſſent, ſemper dulciſſimum MARIÆ nomen præfigebat: Qualibet Sabbathi die ſacratiſſimæ cœlorum Reginæ venerationi ex Eccleſiæ inſtitutione addicta, aulicos omnes, ſervóſque à minimo uſque ad maximum ſecum in eadem menſa diſcumbere volebat, quibus etiam humiliter miniſtrando, & verba ſalutis dando præcinctus inſerviebat.

Amor tenerrimus in Virginem Matrem.

In hæc autem pia ſtudia Robertus cùm ſupra vires animum intenderet, in atrocem ſimul ac diuturnam incidit ægritudinem, quæ progreſſu temporis in peius aucta, lethalis planè ac ſuprema ei fuit. Nam lecto affixus lentâ eâque malignâ febri, totos ſex menſes, contraxit immania duo ulcera, quibus tam acerbè diſcruciabatur, ut nemo non eo conſpecto vel exhorreſceret, vel miſeraretur; ſed acutiſſimis doloribus longè major erat illius patientia. Stabat invictus inter tantas acerbitates animus, fronte nil ſolito triſtiore, verbis nil minùs, quàm cum corpore valeret, compoſitis; ita ut ne minimum quidem viſus ſit impatientiæ ſignum edidiſſe. Cúmque acriùs ſubinde, ac in ſingula ferè momenta dolores recrudeſcerent, oculos in cœlum ſuaviter intendebat, agens gratias Deo, per quem vitæ noſtræ momenta decurrunt; gaudénsque & gratulabundus illius extrema per ingentes cruciatus tranſigi, quòd ſperaret vel inde ſe à laboribus & doloribus momentaneis ad æternam quietem, delectationémque tranſiturum. Inſtante demum fatali termino, cùm ſuos ſæpiùs à luctu prohibuiſſet, néve futuram, quam ſperabat à Deo optimo maximo, felicitatem inviderent, ad ultimum eos in commune, quanta potuit animi contentione, ad terrenorum omnium contemptum, morum emendationem, Deíque cultum, ac timorem hortatus eſt: monuitque ut fiduciam ſuam in Deo collocarent, qui eſt vera fortitudo noſtra, quíque ſperantes in ſe nunquam abjicit. Subjunxit ad illorum eruditionem, ſe nunquam crediturum tam dulcem fuiſſe mortis præſentiam, niſi id opitulante Dei gratia expertus eſſet: optare autem, ut ſcirent omnes, quàm libenter & alacriter ipſe ex mortali hac, & ærumnoſa vita diſcederet, ac proinde ſtarent hilares & quieti, nec conturbarentur ad exitum euntis in cœlum. Hiſque dictis munitus pro viatico, ſacro Chriſti corpore, quod in dies ferè per morbum ſumere aſſueverat, extremam quoque unctionem petiit, & accepit. Verſus inde in laudes, grates, & preces ad Deum, quaſi à ſe ipſo abreptus, per duas horas in Chriſti è cruce pendentis effigiem oculos ſublatos, defixóſque immobili obtutu tenuit: tum ſibi redditus aliquot Pſalmorum verſiculos percurrit, hærénſque his verbis; *Mandata tua exquiſivi*, ne arrogantiùs id videretur dictum, tertiò voces iſtas cum inſolito fervore ingeminavit; *Humilitas, humilitas, humilitas Domine*! ac ſtatim pectore manu percuſſo, profeſſus ſe mortalium indigniſſimum, converſis iterum in Chriſti crucem oculis, tribúſque intortis orationum jaculis, inter ſuorum manibus placidiſſimè efflavit animam die 11. Januarii anno ſalutis 1559. cùm annos ſeptendecim haud multum excederet, atque atque Cardinalem S. Floræ Camerarium hoſpitaretur, ex quo ipſi mors jucundior accidit, quòd illam non in ſuo, ſed in alieno, quaſi peregrinus ad Cœlum ſubiret.

Placidiſſimè, ſanctiſſiméque moritur.

Vulgatâ per urbem Roberti Cardinalis morte, nemo tam ſingularem caſum non indoluit; réque ad Paulum IV. Pontificem delatâ, quum is fortè pranſurus, cum duobus Cardinalibus ad menſam ſederet, protinùs non ſine lachrymis in genua procidens, ac

menſæ

menſæ innixus per quadrantem in ſilentio oravit; móxque iterum ſedens, conversâ ad Cardinales, & ad alios, qui cum illis aderant, oratione eloquentiſſimâ pro more plura in laudem defuncti Cardinalis locutus, omnem de illo ſermonem clauſit his verbis; *Beatum fore ſacrum Senatum, Chriſtianámque rempublicam, ſi multos Roberto ſimiles Senatores purpuratos habere contingeret.* Accito deinde Datario, *ſervamus*, dixit, *Nobis in pectore quidquid fuit beneficii hujus Cardinalis, ut afflictis ejus parentibus aliquod inde ſolatium impendamus: Quare nemo de ſacro hoc ſpolio quicquam exſpectet; ſic enim agere decet Romanum Pontificem de rebus, aut Sacerdotiis ad tanta virtutis Heröes pertinentibus, ut vel his ſtimulis omnes ad ſectandam pietatem excitentur.* Nec mora, fratris ſui filium Paliani Ducem ad Vincentium Roberti parentem miſit, qui eum ſuo nomine ſalutaret, ac de morte filii lugentem ſolaretur, ſignificarétque contuliſſe ſe illius liberis duas, quibus Robertus gaudebat, Abbatias cum annua penſione mille aureorum ſuper fructibus monaſterii Cryptæferratæ.

Summi Pontificis Encomium Roberto dictum.

Franciſcus Scantius celebris Orator in Roberti funere orationem habuit perelegantem, typis poſteà vulgatam. Corpus verò religioſiſſimi Juvenis ad S. Petrum in Monte aureo ad dexteram principis Aræ partem in ſepulchro è marmore confecto, cum ſequenti elogio conditum eſt.

D. O. M.

ROBERTO CARDINALI NOBILIO
Juveni ſupra ætatem ſapienti, Principi ſupra dignitatem eminenti,
Charitate in Deum, & homines; rerum humanarum contemptu,
Victoriâq; ſui conſpicuo,
Qui candorem Virginitatis rubori purpuræ,
Integritatem caſtimoniæ, diuturnitati vitæ anteferens,
Obiit in flore ætatis, ac virtutis,
E Purpuratis terræ in Candidatos cœli tranſcriptus
Vixit annos 17. menſes 4. dies 12. horas 16.
Cœlo inſertus anno 1559.

Elogium funerale.

Nemo propè Scriptorum reperitur, qui ſanctiſſimam juxta ac puriſſimam Roberti vitam non ſummis laudibus extollat, quorum plurimos, eósque haud poſtremæ notæ refert in actis Roberti Auguſtinus Oldoinus S. J. Horum elogia (falſus ſim) nemo ſine lacrymis, nemo ſine ædificatione, nemo ſine animi voluptate legerit. Tantùm verò de Roberti conſummata virtute, ac pietate præſumpſerat Carolus ille Borromæus Cardinalis S. Praxedis ob inſignem vitæ, morúmque ſanctimoniam, & miraculorum, qua fulſit, gloriam inter Cœlites vindicatus, ut ejus ſe perfectionem aſſequi poſſe vehementer optaret, ac pro magno duceret. Nec ex Ordine illo, qui in Eccleſia ſancta Dei eſt eminentiſſimus, alii defuerunt, qui eundem de Roberto Cardinali ſenſum haberent, eúmque ſuis ſcriptis, ac verbis Angelis parem edicerent. Rodulphus Pius Carpenſis magni nominis Cardinalis, *ſacri Collegii clariſſimum lumen, di-*

Laudatur mirè à Scriptoribus.

Item à S. Carolo Borromæo.

Enum ſupremâ tiarâ judicavit. Reginaldus Polus; *Purpuræ decus, Senatorii Ordinis exemplar abſolutiſſimum* dixit. Antonius Caraffa pariter Cardinalis, vir judicio, & rerum intima cognitione præſtantiſſimus, Robertum noſtrum inter præcipuos, qui quocunque tempore probitatis & inculpatæ vitæ nomine ex ordine Purpuratorum floruiſſent, recenſuit; addens *Angelicam illum vitam inter infectos mortales duxiſſe.* Demum Robertus Cardinalis Bellarminus doctrinæ meritò vitæque exemplo celeberrimus, Roberti Cardinalis Nobilii imaginē ſemper præ oculis habebat in domeſtico ſuo cubiculo, eúmque ſe pro Sancto privatim colere, & venerari palàm profitebatur.

Ejus imago. Cæterùm erat in Roberto Cardinali re, & nomine Nobili nihil niſi ſingulare, & omninò nobile: auguſta corporis ſpecies, oris venuſtas graviſſima, color nitens, & benè contemperatus, inter candorem & pallorem medius: Statura ſupra mediocrem eminens, ac gravitatem, modeſtiam, virtutem, pietatémque exactiſſimè referens. Et hæc quidem erat externi hominis, quæ conſpiceretur, dignitas, atque nobilitas; multò verò animi major, præſtantiórque perfectio. Ad doctrinam ejus quod attinet, teſtatur Hieronymus Pontius, vir & vitæ integritate excellens, & omni liberali doctrinâ excultus, ſe Roberti Cardinalis ſcripta, quotquot habere potuerit, collegiſſe; atque in iis non ſolùm antiquam Latinæ orationis elegantiàm, ac lepòrem cognoviſſe; ſed etiam doctrinam vix, aut ne vix quidem cum illa ætate conferendam admiratum fuiſſe. Pontio adſtipulari videtur Spondanus in hæc verba; *Robertus Cardinalis paucis annis, quos vixit, ita ſe geſſit, ut ingenii acumine, literarum ſcientiâ, morum ſanctitudine, pietatis cultu, mirabilem ſe omnibus exhibuerit.* Fuiſſe igitur doctum, nemo jure dubitaverit.

Scripſit verò orationes plures in præcipuis feſtis è ſuggeſtu re-
Ejus ſcripta. ligiosè ad populum habitas, pietate & eruditione refertas, quas Turrigius in Opuſculo de Cardinalibus Scriptoribus nominatim recenſet.

I. In Aſcenſione Domini.
II. De Laudibus B. Mariæ Virginis.
III. De S. Joanne Baptiſta.
IV. De SS. Apoſtolis Petro & Paulo.
V. De S. Joanne Evangeliſta.
VI. De S. Jacobo Apoſtolo.
VII. Orationem ad Julium III. propatruum.

Scripſit etiam inſignem Commentarium de Gloria cæleſti.
Dialogum piiſſimum inter DEUM & Animam.
Et alia id genus plura, quæ Romæ in Archivio Nobiliæ gentis manu exarata religiosè aſſervantur: Ut ait Oldoinus in vita.

Agunt de eo Auguſtinus Valerius Cardinalis libro de Jubilæo Clementis VIII. Hieronymus Garimbertus de Cardinalib. Thomas Bozius de Signis Eccleſiæ. Franciſcus Sacchinus in Hiſt. Soc. JEſu Antonius Petramellarius in elogiis. Sylveſter Petraſancta in vita Roberti Bellarmini. Tarquinius Gallutius in Ode de eo ſcripta. Spondanus in Annal. Antonius Sanderus in Elogiis Cardinal. Franciſcus Maria Turrigius in vita. & alii plures.

ANNO

ANNO 1555.

SEDENTE PAULO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE SILICEO
S. R. E. CARDINALE.

LXXI.

Siliceus quis?

JOANNES Siliceus, Hiſpanus, obſcuris natalibus in oppido Villagarſia Pacenſis Diœceſis ortus, primùm in Salmanticenſi Academia rudioribus literis; deinde Pariſiis ingenuis artibus ſtrenuam operam navavit; ſuóque peracri, quo pollebat, ingenio tanta brevi tempore literarum comparavit præſidia, ut in ampliſſimum S. Bartholomæi Collegium receptus, Philoſophiæ moralis Cathedram, tam ſcientiæ quàm virtutis magiſter, aſſignato in ſingulos annos ſtipendio, magna cum laude & fructu conſcenderit.

Literarum amore ſeſe dit in abditu.

Quo in munere diu laudabilitérque verſatus, ac inter emeritos relatus, non procul à mœnibus, in eam agri Salmanticenſis partem, (quæ *Hortus Therneri* vulgo dicitur) quietioris vitæ, & literarum ſtudio ſeſe abdidit. Cùm verò eo tempore Eraſmi Roterodami viri in fide vacillantis periculoſæ propoſitiones aliquot, immò tota ipſius doctrina in Hiſpania examinanda & diſcutienda eſſet, inter alios viros doctos ad cœtum vocatos, haud poſtremus fuit Siliceus noſter, qui munere ſuo egregiè perfunctus, in vicem præmii Sacerdotio in Eccleſia Corienſi donatus eſt.

Fit Præceptor Philippi II.

Hujus poſtmodùm probitate, atque doctrinâ adductus Carolus V. Cæſar, eum filii ſui Philippi II. præceptorem elegit, qui tanti Principis ad regni gubernacula deſtinati animum virtutum ac literarum ornamentis informaret. Quod cùm ab eo felici ſucceſſu fuiſſet præſtitum, Epiſcopus primò Carthaginenſis, deinde Archiepiſcopus Toletanus, & Hiſpaniæ Primas ab eodem Cæſare ad preces Philippi nominatus eſt.

Cardinalis.

Iis dignitatibus auctus, invictum ſe Chriſtianæ ſinceritatis, & fidei Catholicæ propugnatorem exhibuit: Nam pullulantem novi erroris opinionem depreſſit, & incipientem ardeſcere hæreticæ pravitatis ſcintillam extinxit. Quarum virtutum ergo à Paulo IV. Pontifice Maximo Presbyter Cardinalis titulo SS. Nerei & Achillei, inſtante Philippo II. Hiſpaniarum Rege, inſignitus fuit. Eccleſiam Toletanam non ſolùm ſuâ perſonâ illuſtrare, ſed etiam redditibus locupletare, ac virtutibus quaquaverſum invectis magnoperè exornare ſtuduit: Unde multa prædia ære alieno gravata, aut alienata reſtituit; & impuris, ac minùs dignis hominibus in poſterum eſſe purgatam voluit; leges etiam ſaluberrimas, regno & Eccleſiæ perutiles ſanxit, quæ ab auctoritate Pauli IV. ſtabilitatem acceperunt, ſcilicet ut nemo Judæorum, aut Maurorum ſtirpe oriundus, in illo auguſtiſſimo Templo Sacerdotii, aut beneficii Eccleſiaſtici titulo honeſtaretur; néve magiſtratum, aut humile quantumvis officium exerceret. Quare non ſolùm invidiam

mul-

multorum, obtrectationéſque forti ac conſtanti animo ſuſtinuit, ſed & Judæorum acerrimam apologiam Lutetiæ editam ac promulgatam, eleganti ſcripto eluſit ac jugulavit.

Pietas ſplendida in B. V. M. Tum ad ſacra converſus, nobiliſſimum B. Virgini ſacellum intra Eccleſiam Toletanam conſtruxit; Virginum Cœnobium pro puellis nobilibus, parentibus orbatis, in matrimonium collocandis, cum annuo reditu, Toleti condidit; & Collegium puerorum (quos vulgò *Chorales* dicimus) inſtituit, qui divinis officiis miniſtraturi, Muſicam & Grammaticam cum pietate edocerentur. Proſtitutarum fæminarum, ad ſanam mentem redire volentium, domum erexit. Et ſpatio unius anni pauperes omnes Xenodochii publici Toletani in annonæ charitate ſuis impenſis liberaliſſimè ſuſtentavit; ac in pauperes civitatis, & Diœceſis ſeptendecim aureorum millia diſtribuit. Collegium S. Bartholomæi magna ex parte collapſum à fundamentis reſtauravit. Carolo V. Imperatori ad proſequendum adverſus hæreticos bellum, in ſingulos annos quadraginta aureorum millia ſuppeditavit; multúmque auri, ac æris parati Julio III. ac reliquis Romanis Pontificibus pro Eccleſiæ neceſſitatibus annuatim ſubmiſit: Dictus eapropter *fidelis ac genuinus Eccleſiæ filius.*

Moritur. Tot egregiis pietatis monumentis clarus, annis inſuper & meritis gravis, ex acutiſſimo calculi dolore octogenarius migravit è vita Toleti, anno humanæ ſalutis 1557. pridie Kalend. Junii, ſepultus in Cœnobio Virginum à ſe, ut diximus, ædificato, quibus utpotè parentibus orbis facultates ſuas omnes ex aſſe teſtamento tranſcripſit. Juxta ſacrarium memorati Cœnobii inciſum marmori legitur hoc elogium.

Elogium ejus funeris.

JOANNES SILICEUS CARDINALIS,
PHILIPPI II. MAGISTER,
PATER PAUPERUM.
ET IN ECCLESIA TOLETANA SANCTARUM
LEGUM RESTAURATOR.
OBIIT XXXI. MAIJ. M. D. LVII.

Joannes Merulus Toletanus Vates defuncto Cardinali Siliceo tale ſcripſit epitaphium.

Clauditur hoc niveo SILICEI *in marmore corpus,*
Flet populus, Charites, Pieridúmque cohors.
CÆSARIS *Auguſti nato præcepta* PHILIPPO
Sancta dedit, doctos doctior ante viros.

Ejus ſcripta. Edidit Siliceus nonnulla præclara opera, inter quæ typis excuſa extant.

Libellus de SS. Nomine JESU.
Tractatus pulcherrimus de arte & diſciplina Arithmetica.
Commentaria in Canticum *Magnificat.*
Tractatus pro Eccleſiæ Toletanæ ſtatutis.
Dominicam quoque Orationem, & Angelicam Salutationem mirificis locupletavit Hieroglyphicis.

Agunt

Agunt de eo Joannes Antonius Petramellarius Eques Bononienſis in elogiis virorum illuſt. Doctorum. Nicolaus Orlandinus in Hiſt. S. I. Bibliotheca Hiſpana. Franchinus in carmine. Andreas Victorellus in addit. ad Ciaconium. Franciſcus Cabrera de Rom. Pontif. Oldoinus in vita. & alii.

ANNO 1555.

SEDENTE PAULO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

JOANNE GROPPERO
S. R. E. CARDINALE.

JOANNES Gropperus, natione Germanus, ex Suſato Vueſtphaliæ oppido oriundus, inſignis Pontificii, Cæſareique juris, nec non ſacræ Theologiæ Doctor, Præpoſitus Bonnæ, & Colonienſis Eccleſiæ Archidiaconus, atque apud S. Gereonem Scholaſticus; ad quæ Sacerdotia gradum ſibi fecit doctrinâ, & fidei Catholicæ zelo, quo inter ſui temporis Doctores, velut Luna inter ſtellas minores, potiſſimùm enituit. LXXII. *Doctrina præcellit.*

Hic enim adhuc juvenis (ut teſtantur Annales Colonienſes) Synodi Provincialis per Adulphum Colonienſem Archiepiſcopum celebratæ deſcriptas leges in decem & quatuor libros admirabili ingenii acumine, præclarâ prudentiæ, eloquentiæ, & Chriſtianæ pietatis laude redegit. Atque in Conventu Ratiſponæ Religionis causâ coäcto, coram Carolo V. Auguſto, & Gaſpare Contareno Pauli III. Pontificis Legato inter cæteros doctrinâ præſtantes viros electus eſt, ut viva voce, & ſcriptis erronea Proteſtantium hæreticorum dogmata magnâ vi argumentorum ſterneret. Qua in re acerrimum ſanè indefeſſúmque in inſectandis hæreticis, atque exagitandis fidei Catholicæ hoſtibus propugnatorem ſe oſtendit. Cúmque pro defendendâ, tuendáque apud Colonienſes religione, ingentes ſuſcepiſſet labores, quin immò vitam ipſam ſæpè ſæpiùs præſentiſſimo mortis periculo expoſuiſſet, à Paulo IV. rerum conſcio abſens ſacrâ purpurâ decoratur, atque inter Presbyteros Cardinales Titulo S. Luciæ in Silice coöptatur. Quam tamen purpuram, cujus ſe indignum fatebatur, dictis Pontifici gratiis, non admiſit. Paulus generoſum hominis animum vehementer admiratus illum mox Romam eo fine accivit, ut, quem abſentem ad tantum acceptandum honorem flectere non potuiſſet, præſentem certè vel facundiâ emolliret, vel imperio cogeret. Gropperus acceptis literis nihil cunctatus, Romam ſe protinùs contulit; ubi perquàm benignè ſuſceptus, ac Sapientiſſimis Pauli rationibus perſuaſus, purpuram, quam diu detrectaverat, tandem ex obedientia admiſit. *Fit Cardinalis.*

Cæterùm totus erat in libris Gropperus, incredibili ſtudio & labore ad Catholicæ fidei defenſionem, & propagationem anhe- *Fidei defenſor præſtantiſſimus.*

lans. Authores ferè innumeros, qui ad controverſias, ſacros canones, concilia, Theologiam, & Hiſtoriam pertinent, lectitavit; nunquam eâ lectione quam vitam ſuam, vitæque pabulum appellaverat) vel ſatiatus, vel feſſus: porrò pollebat adeò fideli tenacique memoriâ, ut ſemel lecta, ac menti impreſſa nunquam exciderint. Menſam ſacris condiebat ſermonibus: inter edendum divinarum loca literarum ex Sanctorum Patrum ſententia convivis interpretabatur. In Templo, cùm res divina peragenda, aut Sacrarum horarum penſum perſolvendum eſſet, verſabatur aſſiduè. Verbi divini pabulo concreditas ſuæ fidei oves paſcebat in dies ſingulos. Lupos, quo nomine hæreticos deſignabat, implacabili bello inſectatus, arcebat à grege; nullam iis ſtationem, aut quietem ſuo in diſtrictu indulgens.

Mirus in Continentiam amor. Florebat continentia admirabili: de quo facinus illud æternâ Sæculorum memoriâ dignum narratur. Cùm aliquando peractis ſacris domum reverſus, vidiſſet mulierculam lectum ſuum ſternentem, non modò durioribus illam verbis, ac minis è cubiculo propulſavit, ſed & lectum ipſum, tactu mulieris, ob magnam continentiæ reverentiam quaſi pollutum ratus, è feneſtra admirantibus cunctis & videntibus præcipitavit.

Liberalis in Pauperes. Erga pauperes quoſcunque munificus adeò extitit atque liberalis, ut in eorum ſubſidium & alimoniam exuberantes reddittus omnes quot diebus dividere conſueſceret. Quare cùm juſſiſſet aliquando pauperi ſtipem efflagitanti, decem aſſes dari, & promptam domi pecuniam illam eſſe Oeconomus negaſſet, detractum è coronâ precatoriâ numiſma argenteum, ne pauperis ſpem eluderet, elargitus eſt. Poſtridiè accumbenti ad menſam Cardinali, nobilis & eximiæ magnitudinis piſcis infertur, mox ſciſcitanti quanti emiſſent? Reſponſum eſt, ducentis aſſibus. Tum contracta fronte intuens Oeconomum, atque increpans; *Itane verò?* inquit, *heri non erant oboli perpauci in pauperis uſum? & erit pro gula hodie argentum? Protinùs aufer hinc piſcem iſtum, atque in Noſocomium ad pauperem deferto.* Sic piavit egregiè ſervi contumaciam pia Domini liberalitas, & victor paulò antè luxûs, ſua eſt in victoria ſepultus: nam paucis à memorabili hoc facto ſupervixit diebus.

Ejus obitus. Obiit autem non Coloniæ, ut Petramellarius, & qui ex eo errorem hauſère, ſcripſerunt; ſed Romæ, & quidem pridiè Idus Martii anno ſalutis 1558. ætatis quinquageſimo ſeptimo: ſepultus ibidem in Germanorum æde B. V. Mariæ ſacra, dicta *de Anima*, ad pedes Hadriani VI. cum ſequenti elogio funerali, ut Annales Colonienſes produnt.

D.O.M.

D. O. M.

D. Joanni Groppero, religionis, fideique Catholicæ propugnatori acerrimo. Poſt incredibiles labores ſummis cum periculis, pro Eccleſia ac religionis conſervatione, magno ſemper & invicto animo exantlatos; multaque præclara literarum monumenta edita, ac perpetuam fidei, pietatiſque conſtantiam, incomparabilem doctrinam, ſummiſque virtutes abſenti, nec quicquam minus cogitanti in ſacrum S. R. E. Cardinalium Collegium coöptato, præmatura adhuc morte, & quando ſui opera inprimit deſiderabatur, ex humanis erepto.

Elogium funebre celebratur.

Fratri piiſſimo, atque optimè merito Godefridus, & Gaſpar Gropperi fratres, & alumni mœſtiſſimi poſuêre.
Vixit annos 57. dies 18. Obiit Pridie Idus Martij, Anno M. D. LVIII.

Inſcriptio ad ejus effigiem coloribus ad vivum expreſſam, & *Ejus Effigies.* Coloniæ in veſtibulo ſacræ ædis D. Gereonis parieti affixam, non diſſentit. Sic enim habet.

Pictam vides Viator hanc Imaginem?
GROPPERUS hoc vultu fuit, dum viveret
Pulchro, ſed intus dotibus pulcherrimis
Ornatus: illas Pictor haud appingere
Evaluit; at relicta fama prædicat.
Juris Profeſſor utriusque ſplendidus,
Theologus ævo maximus ſuo fuit:
Pugil fideliter tuens Eccleſiam,
Caſtus Sacerdos, atque tutor pauperum;
Orator utriusque Cleri, præditus
Facundia mirabili: Scholaſticus
Hujusce Templi diligens, pranobilis
Bonnenſium Collegij digniſſimus
Præpoſitus, atque CARDINALIS arduo
Honore deſignatus à Sanctiſſimo
PAPA. Mori Colonia decreverat,
Sed fata Roma terminum præfixerant,
Cùm quindecim jam præteriiſſent ſæcula,
Luſtráque decem novo ferè cum Martio
Tunc Pridie, Vir clarus Idus Martias
Roma relinquens triſte ſæculum, petit
Cœlum, ſepultus laude magna poſtmodùm.

Antonius Caracciolus in edita Pauli IV. vita Romæ illum vivendi finem feciſſe, contra obloquentes diſertis hiſce verbis commemorat. *Quibusdam offerebat honores Eccleſiaſticos Paulus; quibusdam etiam inculcabat, quemadmodùm Groppero fecit, quem illos detrectantem, & purpureum pileum remittentem, Romam accivit, ut quem literis non inflexerat,*

*xerat, emolliret facundia, vel authoritate cogeret. Itaque itineri ſe ex-templ*ò *ille dedit, ſed vi dira ægritudinis interceptus Romam ſemimor-tuus intravit, ubertim complorante Pontifice, boniſque omnibus tanti viri obitum* (*qui in Urbe biennio pòſt contigit*) lugentibus.

Antonius Poſſevinus in Apparatu ſacro tanti viri mentionem faciens, ingenii ejus monumenta hæc enumerat.

Quid ſcri-pſerit.

Inſtitutionis Chriſtianæ Enchiridion Concilii Conſtantini nomine.

Inſtitutionem ad planiorem Chriſtianæ Religionis cognitio-nem.

De Euchariſtia, ſeu de Veritate corporis & ſanguinis Do-mini in Euchariſtia.

De Aſſervatione Euchariſtiæ.

De Chriſto in Euchariſtia adorando.

De Communione ſub una tantùm ſpecie: *Opus profectò ſin-gulare à Laurentio Surio, Latino eloquio expreſſum.*

Leges Synodi Provincialis Colonienſis quatuordecim libris comprehenſas.

Monumentum aliud ejusdem Gropperi viſum à ſe in Va-ticano teſtatus eſt in vita Pauli IV. Caſtaldus.

De Gropperi Cardinalis lucubrationibus hoc apud Antonium Sanderum Joannis Vontroffii extat Epigramma.

Qui tua, mi GROPPER, *doctis nunc edita libris*
Scripta legit, vivum vidit & ore loqui.
Dulciloquum dicet te Neſtora vincere longè,
Dicet & eloquio nectar ineſſe tuo.

Cùm autem Hermannus Moerſenſis è Comitum Videnſium Stirpe, Archiepiſcopus, & Elector Colonienſis aliquando inter Orthodoxos Præſules conſpicuus, atque eo nomine à Jacobo Cardi-nale Sadoleto plurimùm commendatus, metuendo Dei judicio (à Buzero peſſimo hæreſiarcha ſeductus, & depravatus) ſub annum 1543. in hæreſim prolapſus eſſet, atque adeò hæreſis propagator, hæreticorúmque fautor, atque protector evaſiſſet; iis impiiſſimi Apoſtatæ conatibus Gropperus, ac univerſus Colonienſis Clerus fortiter ſeſe oppoſuêre: qui ſummi Pontificis Pauli III. & Caroli V. Cæſaris ope atque authoritate implorata, impurum Antiſtitem cum concubina loco ſacro motum, in exilium proſcripſerunt, in quo denique diris devotus, omnibúsque inviſus, exacto novennio, in-felicem animam orcò transmiſit anno Domini 1552. Malitiâ, & fati genere haud abſimilis Gebhardo Truchſeſio Succeſſori ſuo, de quo lib. 4. n. 62. ad calcem vitæ Othonis Truchſeſii Cardinalis egi-mus.

Quòd verò mendax impoſtor Sleidanus culpam Apoſtaſiæ Hermanni Archiepiſcopi doctori Groppero impingere conatur, quò ſuſpectum illum omnibus, atque odioſum redderet, idem Gropperus ejusmodi calumniæ diluendæ gratia inſignem Apolo-geticum edidit in eodem Conventu Wormatienſi, atque Impera-tori Carolo obtulit; quò quid ſibi cum Buzero Hermanni ſeducto-re negotii fuiſſet, & quomodo is ad Archiepiſcopatum ſe obnitente

vo-

veniſſet, perſpicuè demonſtravit. Quare virulentiſſimus Beza Hermannum ab uno familiarium, id eſt Groppero, non aliter quàm Chriſtum à Juda proditum exclamat, addens, ipſum proditorem dignam factis ſuis recepiſſe mercedem, Cardinalitii nimirùm galeri fune ſtrangulatum. Nec ſoluta tantùm oratione, ſed Gallicis quoque rhythmis in eodem argumento luſit Beza, quos Latinos ita reddidit, qui Florimundum Remondum Latinè loquentem fecit.

At parte ex alia GROPPERUS imagine falſa
Decepto inſultat Domino, dum perfidus auctor
Concilii in medio ſubſiſtit fune ligatus
Purpurei pilei, qui infelici interclusit
Vocis iter - - - - - - .

Ex quibus fallaciſſimis verbis imperitus nonnemo, quod ſibi ſtultè finxit, ſtultiùs aliis perſuadere conatus eſt, quaſi Gropperus, ex deſperatione, aut cæleſti vindicta, laqueo ſibi gulam fregerit. Cùm Beza id tantùm inſinuare voluerit, Groppero Cardinalitiæ dignitatis, in cujus ſpem erectus fuerit, cupiditatem obſtitiſſe, quò minùs pro Lutherana religione ſententiam liberè dixerit. At quod mentita fuerit iniquitas ſibi, inde liquidò colligitur, quòd is, qui tanto purpuræ obtinendæ deſiderio flagrare dicebatur à Beza, ipſius inſigne ad ſe ultrò delatum, Romam dictis gratiis remiſerit; nec denique niſi imperio obedientiæ coäctus admiſerit.

At ſi obtrectatorum hæreticorum latratus & dentes non effugit Gropperus, ſanè profusè, ubertímque laudatur à Catholicis Scriptoribus: Et quidem à Cabrera vocatur, *ſacra Theologia doctor egregius, fidei Catholica propugnator eximius, & acerrimus contra Proteſtantes hæreticos diſputator, & victor.* Ab Annalium Colonienſium Archiepiſcoporum conditore; *Eloquentia admirabili, rara eruditione inſtructus, & Colonienſis Eccleſia in Catholica Religione tuenda decus, & ornamentum ſingulare.* A Nicolao Orlandino Hiſtoriæ Societatis JEsu auctore; *Strenuus Religionis Catholica Defenſor, probitate, continentia, & ſcientia clariſſimus.* Et ab aliis primæ notæ Scriptoribus; *Vir incomparabilis, qui fervente Dei zelo, & doctrina munitus, & armatus Catholicam Religionem imperterrito animo defendit; multisque periculis, etiam ipſius capitis, ut id faceret, ultrò ſe exponere non dubitavit; ad corruptos Cleri, populique mores emendandos ſeriò incubuit; ac tanto ſtudio in hæreticis à Colonienſi civitate arcendis deſudavit*, ut Pater Patriæ, *qui ejus ſaluti omninò conſuleret, meritò vocatus fuerit.* Quid adhæc mendax Sleidanus? quid fabuloſus, & putidus Beza? diſplicet iis Gropperus; fateor: At talibus diſplicuiſſe, abſoluta viri laus eſt. *Fruſtra ab Hæreticis lauratur.*

Agunt de eo Laurentius Surius in Comment. Annales Colonienſes. Spondanus in Annalib. Jo: Antonius Petramellarius in elogiis. Antonius Caracciolus in vita Pauli IV. Antonius Sanderus in Elogiis Cardin. Franciſcus Sacchinus in Hiſt. S. J. Nicolaus Orlandinus item Antonius Poſſevinus in Apparatu ſacro. Cornelius Looſius de Script. Germania. Aubery in vita. Sfortia Cardinalis Pallavicinus in Hiſt. Conc. Trident. Morerius in Diction. Hiſt. & alii plures.

ANNO 1555.

SEDENTE PAULO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

CLEMENTE DOLERA S.R.E. CARDINALE.

LXXIII. *Dolera quis.* CLEMENS Dolera, natione Italus, Ligur ex Moniliano oppido Genuenſis Diœceſis natus eſt anno reparatæ ſalutis 1501. duodecimo Kalendas Junii. Hic adhuc adoleſcens ad Fratrum Minorum de obſervantia familiam ſe conferens, atque literis cùm ſacris, tùm profanis egregiam operam navans, obtentâ ſacræ Theologiæ laureâ, graviores ſcientias multis in Gymnaſiis publicè ſumma cum laude profeſſus eſt: Ob quarum ſingularem præſtantiam, & eminentem virtutum concurſum, ab inferioribus ſui Ordinis muniis ad ſummi Miniſterii apicem Salmanticæ in Hiſpania conſcendit; cui Miniſterio ſexennium tanta prudentia, diſcretione, modeſtia, & vitæ integritate præfuit, ut regimen ejus, & zelus non ſolùm Hiſpanis ac Italis, ſed univerſo Ordini per orbem diffuſo maximoperè probaretur.

Hoc ſibi ad majores honores aditu patefacto, à Paulo IV. *Cooptatus in Cardinal.* apud quem, ob virtutis & pietatis ſuffragium, plurimùm gratiâ & auctoritate valebat, inter Presbyteros Cardinales titulo S. Mariæ de Ara Cæli coöptatur, ac ſacri Romani Imperii apud ſanctam Sedem Protector nominatur. Sublato è vivis Paulo, Pius IV. Succeſſor eundem Epiſcopatu Fulginatenſi donatum, ſanctiſſimæ Inquiſitionis Tribunali, ac Apotheoſi Beati Didaci præpoſuit; atque inter alios doctrinâ & fidei fervore præſtantes viros, qui Tridentini Concilii decreta ſervari curaret, delegit. Renunciatus Epiſcopus Fulginatenſis nihil antiquius habuit, quàm ex Tridentinæ Synodi inſtituto colere pietatem; corrigere mores Eccleſiaſticorum; cultum divinum promovere; pauperes recreare; Ordinum Religioſorum extendere fines; aliáque id genus ſimilia agere: Quibus maximam ſibi tum apud Pontifices, tum apud Principes laudem, & famam comparavit.

Migravit è vita Romæ apud S. Petrum in Monte aureo, *Moritur.* Octavo Idus Januarii anno incarnatæ ſalutis 1568. ætatis ſexageſimo octavo nondum completo, poſtquàm ſuarum facultatum hæredes inſtituiſſet pauperes incurabiles S. Jacobi de Urbe. Ejus corpus tumulatum jacet in Eccleſia S. Mariæ de Ara Cæli ſub marmoreo lapide, in quo literis æneis inſculptum legitur hoc Epitaphium.

D.O.M.

D. O. M.

CLEMENTI MONILIANO CARD. DE ARA COELI. *Inſcriptio funebris.*

Summa doctrina, & religionis viro, prudentia documento per omnes honorum gradus ad Summam in Ordine Fratrum Minorum de Obſervantia dignitatem elato, A Paulo IV. Cardinali creato

Qui liberalitatem, quam vivens ſemper exercuerat, Moriens comprobavit.

Pauperes Incurabiles Hoſpitalis S. Jacobi ex Teſtamento Heredes, Beneficii accepti ergò B. M. P.

Vixit annos 67. Menſes 6. dies 16. Obiit 8. Id. Januarii Anno ſalutis 1568.

Singularis doctrinæ, qua prædites erat, non obſcura teſtimonia poſteritati conſecravit: quorum extant,

Compendium Inſtitutionum Catholicarum, quod Theologicarum Diſputationum volumen vocat Manutius, ab ipſo Cardinali locupletatum; Chriſtianis hominibus ad piè ſanctéque vivendum neceſſarium: quod ex innumeris propè voluminibus ſingulari arte, & ſtudio collegit, atque in unum redegit. *Quo libro nihil uberius,* (ut cum Manutio loquar) *ſi res ſpectare velis; nihil brevius, ſi verba; in brevitate nihil planius, & clarius eſſe judicabis.* Totum verò Opus his conſtat tractatibus, in quos diviſum Aldus Manutius recenſet, ac ſummoperè commendat, & ſunt: *Quæ ſcripſerit.*

De Symbolo Apoſtolorum.
De Septem Sacramentis.
De Præceptis divinis, & Eccleſiæ.
De Conſiliis Evangelicis.
De Oecumenicis Conciliis.

Scripſit & alia duo præclara Opuſcula, nimirum:

De Peccatis, & eorum differentiis.
De Sacerdotum Cœlibatu.

Pietatem ſingularem, quoad vixit, expreſſit moribus; ſua omnia ſtudia curáſque ad Apoſtolicæ Sedis dignitatem tuendam; & ad animarum ſalutem procurandam contulit. Fulginatenſis Eccleſiæ oves ſibi concreditas, verbo & exemplo docuit ac pavit; unde illum Poëta contemporaneus ſic introducit loquentem:

Quàm pius & doctus, tam ſuavis moribus exto;
Mente probus, vità ſanctus, honore gravis.

Quare falſum eſt, quod ſcripſit Ubertus Folieta, Clementem Cardinalem famam, meritorum & officiorum momentis diu collectam, nihil auxiſſe: priori enim gloriæ & exiſtimationi in Ordine collectæ, multùm tum doctrina, tum ſanctiſſimis moribus addidit in purpura.

Ejus mentionem faciunt Joan. Antonius Petramellarius in Elogiis. Antonius Aubery in vita. Franciſcus Cabrera de Rom. Pontif. Sanderus in elog. Cardin. Gaſpar Jongellinus in elog. Cardinal. Minorum. Lucas Waddingus de Script. Ordin. Min. Ubertus Folieta in elogiis Claror. Ligurum, & nonnulli alii.

ANNO

ANNO 1555.

SEDENTE PAULO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

VITELLOTIO VITELLIO
S. R. E. CARDINALE.

LXXIV. *Nobilitate clariſſimus.* VITELLOTIUS Vitellius, Italus, nobilis Tiphernas, Alexandri Vitellii impigri ac ſtrenui belli ducis, & Angelæ Rubeæ filius, majorum (qui Tipherni dominatum tenuêre) nobilitate clariſſimus prodiit in mundum anno à partu Virginis 1531. Vitellotius hauſtis domi primis literarum elementis, ætatis anno decimo quarto Patavium miſſus, ut ſe virtutum, ſcientiarúmque graviorum ornamentis expoliret, ſpatio ſex annorum, Philoſophicæ & legalis Sapientiæ togâ meruit condecorari. Annos natus viginti cùm Romam profectus, virtutum ſuarum radios eruditis congreſſibus effundere cœpiſſet, à Julio III. egregiis ejus dotibus capto Cameræ primùm Apoſtolicæ Clericus; mox patriæ Epiſcopus annum ætatis agens octavum ſupra vigeſimum electus eſt.

Evehitur ad Cardinalatum. Paulus IV. ſagax virtutum indagator, & eruditionis fautor, illum Diaconum Cardinalem SS. Sergii & Bacchi anno 1557. renunciatum, paulò pòſt officiorum, quæ viginti aureorum millibus vendi potuiſſent, tum vacantium dono cumulavit. Immò hujus apud eundem Paulum uſque adeò authoritas invaluit, ut in negotiis difficilioribus nihil ille publicè decerneret, aut privatim ageret, quod non priùs Vitellotii judicium, aut conſilium approbaſſet. Qui pace inter ipſum Pontificem, & Albæ Ducem Neapolitani regni Proregem, poſt diuturnum, & acerrimum bellum ſumma felicitate compoſitâ, à priori titulo ad illum S. Mariæ in via lata tranſitum fecit.

Eccleſiæ Romanæ Camerarius. Anno 1564. defuncto Guidone Aſcanio Sfortia, ſacræ Romanæ Eccleſiæ Camerarius, ſeptuaginta millibus aureis Cameræ Apoſtolicæ ſolutis, renunciatur: quod officium infra octo proximos annos accepto pretio homini idoneo ex Pij IV. conceſſione tradere poterat, cùm neque ejus obitu iis annis vacare poſſet. Cùm illud Pius Pontifex vendidit, dixit Cardinalibus, ſororum ſuarum filios aliquo modo, illius officii venditione, à ſe affectos injuriâ; ſed Pontificii ærarii neceſſitati obſequendum fuiſſe, quòd nollet amatum & emunctum populum vectigalium onere gravare. Cæterùm Pius Vitellotium inſtituens Camerarium, in ejus laudem his uſus verbis memoratur: *Nobilitas generis, literarum ſcientia, omnium ſacræ Romanæ Eccleſiæ, & Cameræ Apoſtolicæ rerum exquiſita notitia, in rebus agendis dexteritas, morum elegantia, integritas fidei, cæteráque virtutum inſignium dona, quibus perſonam dilecti filii Noſtri Vitellotii S. Mariæ in via lata Diaconi Cardinalis decoravit Altiſſimus, Nos, ut illi id genus officii committeremus, permoverunt &c.* In Conſiſtoriali verò diplomate ſic illum allocutus eſt: *Eximia tuæ circumſpectionis induſtria, cognita boni-*

bonitas, & fidei conſtantia, ſingularis integritas, atque prudentia, zelus Domûs Dei, ſumma juſtitiæ obſervantia, & longa de te in magnis & arduis Romana Eccleſia negotiis jam dudum experientia probata, nec non aliarum multiplicium virtutum dona, quibus perſonam tuam illarum largitor Altiſſimus inſignivit, te Nobis ſummoperè commendabilem reddidère &c.

Hac auctus dignitate (qua nonniſi quadriennio potitus eſt) Epiſcopus Imolenſis, & Campaniæ ac Maritimæ de latere Legatus declaratur; & congregationibus pro interpretatione, & expoſitione Concilii Tridentini; B. Didaci canonizatione; pro Tyberis inundatione coërcenda, bonorúmque Eccleſiaſticorum malè alienatorum cognitione; Signaturæque Gratiæ præficitur. Ex his atque aliis multis muneribus magnam ſibi tum apud Pontificem gratiam, tum apud populares laudem conciliavit. *Legatus à Latere.*

Interfuit Vitellotius Cardinalis Comitiis pontificiis, in quibus duo Romani Antiſtites Pius IV. & Pius V. ad Petri ſolium evecti ſunt; ſub quorum poſtremo Romæ mortalem vitam exuit Tertio decimo Kalend. Decembris anni 1568. præmaturo fato humanis ereptus, cùm nonniſi ſeptem ſupra triginta annos ætatis haberet. Defletus à bonis omnibus, præcipuè literatis, ac ſepultus in Diaconia S. Mariæ in Via lata ante aram SS. Cyriaci & Catharinæ ſine ulla ſepulchrali inſcriptione, quam ne ſibi fieret, declinandæ vanitatis gratiâ Teſtamento vetuerat. *Moritur.*

Erat porrò Vitellotius ingenio peracri, verſatili, & ad omnia accommodato. Vir variarum diſciplinarum, Latinæ & Græcæ linguæ adamuſſim peritus; bonos authores cujuscunque ſcientiæ aſſiduò ad manus habebat; cum iis, quos mutos magiſtros appellabat, ubi per negotia licuit, libens lætúsque verſabatur; ſine iis, cùm fieri poterat, ne latum quidem unguem movebat pedes. Viros omni literarum genere inſtructos, collato ſtipendio, domi alebat: alios etiam ex Urbe, Italiáque univerſa ad ſuas ædes, tanquam ad Sapientiæ domicilium confluentes, Mœcenas beneficus incredibili gaudio excipiebat, juvabat, recreabat. Petramellarius doctorum virorum Encomiaſtes, neminem Vitellotio Cardinali, vel ingenio, vel legum peritia, vel morum ſuavitate præferendum cognoſcebat. Vincentius Tiphernas, Juris eum oraculum; doctorum aſylum & oculum; Cancellariæ, & Curiæ Romanæ interpretem ſolidiſſimum nuncupavit. Julius Peruſcus eum non ſolùm ingenii felicitate, ſed morum etiam honeſtate à puero enituiſſe ſcripſit. *Ejus elogiū.*

Accedit, quòd totâ vitâ diligentiſſimus indagator actionum ſummorum Pontificum, & Cardinalium fuit; utpotè qui multa rerum monumenta huc ſpectantia, ſummo labore, ac magnis ſumptibus ex Archiviis, & Bibliothecis publicis ac privatis per totam Europam collegit: Quæ ſi ad continuatam Hiſtoriam, typis, ut ipſe ſtatuerat, mandata fuiſſent, tantam antiquorum Præſulum gloria jacturam non feciſſet; neque nos hodierna luce præclarè geſta deſiderari, fruſtrà conquereremur. Immò ex Ludovico Jacobo à S. Carolo *Pontificum Romanorum & Cardinalium Hiſtoriam* ſcripſit: quam tamen præcoci morte ſublatus, ut non perficere, ſic nec typis vulgare potuit.

Ejus memoriam celebrant Julius Peruſcus in Epiſtolis. Petramellarius in Elogiis virorum illuſt. Vincentius Tiphernas in præfatione. Alphonſus Ciaconius in vita. Augustinus Oldoinus Soc. JESU in additionibus ad Ciaconium. Antonius Caracciolus in vita Pauli IV. & pauci alii.

ANNO 1560.

SEDENTE PIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

S. CAROLO BORROMÆO
S. R. E. CARDINALE.

LXXV. S. CAROLUS Borromæus Patricius Mediolanenſis, Giberti Borromæi Aronæ Comitis, & Margarithæ Mediceæ Pij IV. Sororis Filius, in arce Aronæ (quam Comites Borromæi ad Lacum majorem poſſident) 40. leucis Italicis à Mediolano diſtante natus eſt anno ab orbe reparato 1538. ſexto Nonas Octobris, cujus futuram vitæ ſanctitatem divinus ſplendor ſupra parientis matris cubiculum noctu coruſcans admirantibus cunctis præſignavit. Hunc adhuc impuberem clericali veſte, ad ejus mores valdè accommodatâ, Pater indui curavit: aliis quippe ejusdem ætatis Sodalibus ludentibus, aut per urbem vagantibus, iſte ſe ab eorum Societate ſubducens, vel Templa religionis causa adibat, vel domi ſacræ lectioni, ac orationi vacabat, vel ibidem parvis altaribus erigendis, ornandiſque ſtudens, jam tum, quid toto vitæ ſuæ curſu facturus eſſet, præſignificabat, qui ſe, & alios Dei vivi templum effecit præclaris monitis & exemplis. Adoleſcens SS. Gratiniani & Felini Abbatiæ Aronenſis Sacerdotium conſecutus, patrem modeſtè ſubmonuit, ne ſacros hoſce redditus in domeſticas & profanas expenſas converteret. Pater Caroli indole lætatus, eos illi adminiſtrandos ceſſit, quos liberali manu in pauperes ſtatis diebus viritim erogabat: quod ſi quid ex iis Pater ſubita neceſſitate preſſus peteret, mutuò dabat, eâ tamen lege, ut ſuo tempore cum fœnore reſtitueretur egentibus.

Futuræ Caroli ſanctitatis omen.

Ticini Liberalibus diſciplinis, & Juris ac legum ſcientiæ operam navans, caſtitatem tanto ſtudio coluit, ut impudicas etiam mulieres ad labefactandam ejus pudicitiam pluries immiſſas invictâ conſtantiâ fugaverit. Eò uſque verò bonas literas amavit, ut ob nimiam animi contentionem, qua in ipſas incumbebat, in gravem ac periculoſam inciderit ægritudinem, pituitâ, quæ nulla arte ſiſti poterat, continuo fluxu per multos annos è capite ad pectus deſcendente; quo tempore ipſa aſſiduo jejunio poſtmodùm valdè imminuta, in proverbii conſuetudinem abiit, ut *remedium Caroli* diceretur. Confecto in Ticinenſi Academia ſcientiarum graviorum curriculo, Doctoris inſignia publicè accepit à Franciſco Alciato, viro ea ætate doctrina & pietate conſpicuo; à Pio IV. poſteà in gratiam Caroli diſcipuli ad purpuram evecto.

Remedium Caroli.

Pius intereà Carolum Romam accitum, Protonotarium primò Apoſtolicum; deinde utriusque Signaturæ Referendarium; ac deni-

denique poſt menſem Diaconum Cardinalem SS. Viti & Modeſti renunciavit. Et quoniam in dies ſingulos virtute, Sapientia, & pietate apud Deum & homines creſceret (licèt annum nonniſi vigeſimum tertium ageret) infulas ei Mediolanenſes, ac regimen ditionis Eccleſiaſticæ detulit, eúmque omnium conſiliorum ſuorum participem, & adminiſtrum eſſe voluit. Hortabantur plurimi Carolum, ut Sacerdotia pinguiora ab avunculo Papa ſibi optimè affecto peteret: quibus ille graviter reſpondit, ſe ſatis divitem futurum, ſi Deum timeret; & ſi noſſet uti illis ad ſuam & proximi ſalutem, quæ ſua ſponte Chriſti Vicarius ipſi donaſſet. Pius de Caroli modeſtia edoctus, Presbyterum S. Praxedis, Bononiæ, ac Romandiolæ Legatum, multorum Sacrorum Ordinum Patronum; Flandriæ, Luſitaniæ, Helvetiæ Catholicæ, Germaniæ inferioris Protectorem; ac Majorem Romanæ Eccleſiæ Pœnitentiarium nominavit. Ad ſuſtinendum verò tot dignitatum cum authoritate pondus, ampliſſimas eidem facultates ſuperaddidit, quibus ille ſplendore ferè regio vitam inſtituebat. Erat ei familia culta, numeroſa, & viris apprimè literatis, ac nobilibus referta; ex quibus protractu temporis multi Epiſcopi, non pauci Cardinales prodiêre, qui magno Eccleſiæ uſui & Ornamento fuêre. Sedis Apoſtolicæ negotia ſuæ fidei commiſſa, tanta integritate, diligentia, & prudentia tractabat, ut nemo in univerſa aula eſſet, qui Caroli Sapientiam, fidem, ac regimen non ſummis laudibus extolleret. Principum Legatos mira comitate audiebat; eorum ſummam negotiorum bis in die ad Pontificem referebat; ex mente Pontificis congrua iis reſponſa dabat, omniáque ſic conficiebat, ut nemo jure querulus ab eo diſcederet.

Poſt alias dignitates ad Cardinalatûs purpuram evehitur.

Eduxerant feſtiva quadam die importunè Carolum in Suburbanum viri principes, qui & mulierculam proſtituti pudoris in comitatu clam habebant, quæ formâ excellenti in Principum dedecus abuteretur. Hæc ineptis ac profanis hominibus expeditisſima ratio viſa eſt, Caroli ab ea triſti (ut ipſi quidem interpretabantur) vitæ ſeveritate evocandi. Solus, dilapſis de induſtria comitibus, in cubiculo ſub noctem cùm relictus eſſet, affuit occultis ſubmiſſa ſcalis, veluti ex inferni machinâ procax mulier, jámque malè tecta blanditias audebat. Sed Carolus, quem improviſa res paululùm defixerat, ſuos illicò præter morem auſteriori voce inclamat, ac peſtem illam irarum plenus fuſtibus abigit, abominatúsque tectum, quod periculo, ac fraudibus ſenſerat opportunum, equos protinùs inſterni jubet, quibus in Urbem veheretur. Et ſanè abiit profunda jam nocte, nulliſque precibus de ſententia potuit dimoveri, quaſi majores nuſquam tenebras offenſurus, quàm ibi reliquiſſet.

Prodigioſum Caroli in tuenda caſtitate exemplum.

Inter hæc Fridericus ipſius frater in medio ætatis & honorum curſu præter omnium opinionem immatura morte ſublatus eſt. Ex hoc florentiſſimi juvenis, ſibi ſanguine propinquiſſimi interitu factum eſt, ut ad hujus umbratilis vitæ deſpicientiam, &, quod jam pridem volvebat animo, arctioris inſtituti propoſitum ſeſe apertè converteret. Perſolutis ergo clariſſimo fratri Chriſtianæ pietatis offi-

E Fratris morte proficit.

officiis, accerſito Sacerdote, apud quem erratorum ſuorum ſarcinam ſolebat deponere, de inſigni morum mutatione cum eo egit; continuóque ſacris Ordinibus, & Sacerdotio ipſo initiari voluit. Quo ex tempore contemptis mundi crepundiis totus mutatus eſt in virum alterum. Singulis diebus incruentum Deo offerre ſacrificium; cum piis & doctis hominibus verſari frequentiùs; certas horas quot diebus, quamvis variis & magnis occupationibus diſtentus, in optimis libris ponere; redditus Eccleſiaſticos ultrò ab avunculo oblatos recuſare; magnas opes in pauperes erogare; corpus jejuniis, cilicio, flagris, aliiſque ſimilibus voluntariis cruciamentis in ſervitutem redigere ſolemne habuit.

Dum autem magna gratia & authoritate apud avunculum Pontificem valeret, nihil majore ſtudio, aut diligentia contendebat, quàm ut ad Sacroſancti Concilii Tridentini Decreta Eccleſiaſticorum vita inſtitueretur. Nam confirmato à Pio Tridentino Concilio, monuit deligendos eſſe viros religioſos doctóſque, qui ſubnaſcentes controverſias tollerent, ac Eccleſiæ reformatæ vigilanti oculo proſpicerent. Unde inſtituta eſt Congregatio Cardinalium, Concilii Tridentini interpretum; à quorum judicio & ſententia omnis Eccleſia deinceps ſtaret. Ipſe verò magnis precibus ab avunculo Pontifice impetravit, ſibi ut liceret Mediolanum ad Provincialem Synodum celebrandam accedere. Conceſſit tandem Pontifex, quod inſtanter petebat: at, ut honorificentius illi contingeret iter illud, Legati à latere in tota Italia dignitatem ei contulit. Romà igitur Mediolanum profectus, mox convocatis provinciæ Epiſcopis, mira celeritate, & Eccleſiaſticorum utilitate Concilium celebravit. Quo perfecto, literis illum Pius juſſit Tridentum proficiſci tum ob alia; tum ad Joannam Maximiliani Cæſaris Sororem, quæ Franciſco Coſini Forentiæ Ducis filio; ſororémque ejuſdem Barbaram, quæ Alphonſo Ferrariæ Principi deſponſæ erant, excipiendas. Dum autem Joannam Florentiam deduceret Carolus, de extremo Pontificis morbo triſtem nuncium accepit. Quare relictis omnibus, citatis equis magna cum celeritate ad avunculum Pontificem Romam properavit. Quem cùm morti proximum aſpexiſſet, eidem aſſidens, vultu ſereno *Pater ſanctiſſime*, inquit, *nunc de patria illa cæleſti cogitandum eſt: in Chriſto cruci affixo ſpes noſtra collocanda: hic vita noſtra: hic reſurrectio noſtra: hic interceſſor noſter, qui ut Hoſtia pro peccatis noſtris Deo oblatus eſt: Hic neminem in ſe credentem reſpuit: neminem ſpes ſuas in ſe collocantem confundit: dolore peccatorum noſtrorum, & vera pœnitentia delectatur Dominus benignus, patiens, miſericors, & clemens, nec vult perire, quos ſuo ſanguine pretioſo redemit.* Adhibuit deinde & ipſe divina omnia ſalutis inſtrumenta: qua in re & accommodatam ſummi Pœnitentarii muneri functionem, & egregiam in avunculum, ſupremúmque parentem ac dominum pietatem exhibuit.

Pontifici Max. avunculo ſuo aſſiſtit piiſſimè in extremis.

Demortuo quinto Idus Decembris anno 1565. Pio, cùm Conclave ad futuri ſucceſſoris electionem intraret, Franciſco Cardinali Craſſo ſciſcitanti, quem Pontificem creandum putaret? *Quem Deus elegeris*, inquit, nihilque prætereà aliud addidit. Et revera poſt-

poſitis

poſitis quibuscunque humanis rationibus, ac domeſticis utilitatibus, in id omnem curam, operámque contulit, ut talis Eccleſiæ Pontifex daretur, qui vitæ ſanctitate, doctrina, atque prudentia ei præeſſe ac prodeſſe poſſet. Cúmque talem inter alios eſſe Michaëlem Ghiſilerium ex ordine Dominicano, Cardinalem Alexandrinum vulgò nuncupatum ſciret, nulla habita ratione quid in Caraffarum cauſa adverſus Pij IV. avunculi memoriam facere poſſet, qui à Paulo IV. Caraffa Cardinalis creatus eſſet, in ejus creationem omni conatu incubuit, atque in eandem ſententiam alios Pij IV. Cardinales precibus traxit; ſicque quod volebat, Dei in primis benignitate conſecutus, Alexandrinum Cardinalem omnium primus Summum Pontificem Pium hujus nominis Quintum ſalutavit.

Pium V. primus ſalutat Pontificem.

Poſt Pij electionem nihil antiquiùs habuit, quàm ut dilectam Eccleſiam ſuam pro veteri deſiderio ex Tridentini Concilii mente repetere ac reformare poſſet: indulſit Pius Carolo ab Urbe diſceſſum ea tamen lege, ut proximo autumno in almam Urbem reverteretur. Mediolanum pervenit Carolus nonis Aprilis anni 1566. & ad ea perficienda, quæ in Provinciæ ſuæ Synodo, anno ſuperiori ſtatuta fuerant, animum intendere cœpit. Veſperi in Archiepiſcopali palatio de neceſſariis ad ſalutem luculentos tractatus haberi curavit, fieríque preces publicas Muſicæ ſuavitate conditas, quibus omnis conditionis homines aderant, & ſenſibus capti à pravis delectationibus, aut ſtudiis revocabantur. Non defuerunt tamen Carolo multi, magníque obices; nam è Magiſtratibus nonnulli piis ejus conſiliis publicè ſe opponentes conquerebantur, regium jus à Carolo occupari. Quare cùm Synodorum ſuarum Conſtitutiones in lucem edere vellet, id minimè ferendum, palàm aſſerebant, petendámque à Magiſtratu licentiam, priusquàm Apoſtolicas literas, aut edicta promulgaret, iisque uteretur. Nimiam ejus ſeveritatem arguebant alii; nec deerant calumniatores, qui illoto ore fieri pleraque affirmarent ad captandum nomen falſæ ſanctitatis, occultorum etiam vitiorum ſuſpicionem moventes. Inter hæc ille pretioſiſſimam ſupellectilem Romæ, & Mediolani in Sacrarum ædium ornamenta diſtribuit. Sacerdotiis item ſe abdicare inſtituit, quibus ſimul bonos, eruditóſque viros, quorum fideli operâ diu uſus fuiſſet, remuneraturus eſſet. Illorum etiam nonnulla ex Monaſticis, quæ commendationis nomine ei attributa fuerant, Monachis ipſis liberè dimiſit: reliqua familiaribus ſuis, prout juſtum eſſe judicavit, ceſſit. Epiſcopis verò & Cardinalibus probis ac literatis at egentibus, varias ex fructibus ſuis penſiones conſtitui curavit. Quos autem ex diverſis Eccleſiis in Italia, Luſitania, Belgio ſolebat exigere cenſus, illos liberaliter earum Eccleſiarum Præſulibus, qui tenues habebant fructus, ultrò remiſit, nulla alia addita obligatione, niſi ut ferventiùs ſaluti commiſſarum animarum inſiſterent.

Zelus Caroli.

Anno ſalutis 1567. ad eam ſuæ diœceſis partem, quæ profano trium pagorum Helveticorum imperio paret, ac pertingit ad montem S. Gothardi, ſe contulit: ibi ſingulas Eccleſias ipſe viſitavit,

In Helvetiis fructificat.

Presbyteros, magiſtratus, & incolas pro rerum exigentia correxit; & ad normam à Tridentina Synodo fidelibus præſcriptam redegit; tam proſpero quidem ſucceſſu, ut unius menſis ſpatio, plaudentibus bonis omnibus, deformatam illius Eccleſiæ faciem ad priſtinum decorem immutaverit.

Non eodem ſucceſſu à Scalenſi Eccleſia, quam pari ſtudio reformatum ibat, rediit: ſiquidem Canonici vitæ liberioris tenaces, ab Archiepiſcopali ſe poteſtate ſolutos, multa verborum acrimonia contendebant; uni Regi Hiſpaniæ tanquam Patrono in ea Eccleſia jus eſſe, cætera nemini, altùm vociferantes. Quare in Archiepiſcopum cum ſuæ dignitatis inſignibus adventantem, militum more impetum faciunt, eundémque oppoſitis armis vi loco depellunt: tum ſententiam in eum tanquam libertatis Eccleſiaſticæ hoſtem & violatorem, ſolemni ritu, adhibito etiam campanarum ſono, his contumelioſis verbis ad valvas Eccleſiæ ſuſpenſis, edunt: *Carolus Borromæus Cardinalis & Archiepiſcopus ſacris interdictus ob immunitatis hujus Eccleſiæ violationem, & Pontificiæ juxta ac regiæ dignitatis contemptionem.* At Carolus ad coërcendam hanc illorum temeritatem, Canonicos tanquam rebelles Eccleſiæ clavibus, & inobedientes, à fidelium corpore abſciſſos declaravit; illorúmque Eccleſiam ſacro interdicto ſubjecit. Tum, ut eorum ſtudia eluderet, ad Pontificem, & Regem Catholicum graviſſimas literas ſcripſit. Pontifex contumaces Romam ad dicendam cauſam vocatos, cùm tergiverſarentur, per edicta damnavit, & à Caroli ſententia ſtetit. Rex verò datis mox literis, provinciæ Mediolanenſis Rectoribus præcepit; ut temerarios illos, qui ſeſe cum gladiis Carolo Archiepiſcopo oppoſuerant, diligenter perquirerent, eosdémq; pro rei gravitate vel pœnis vel ſuppliciis afficerent: *Tantum enim abeſſe, ut Caroli juriſdictioni eximi vellet Scalenſe Collegium, ut potiùs eum ad illud viſitandum, corrigendum, inque ordinem redigendum hortaretur, atque in omnibus Caroli difficultatibus paratum ſe ad ejus defenſionem præberet. Placuiſſe ſibi admodum, quidquid officii eo in caſu à Carolo præſtitum eſſet.* Regiis mandatis animum ſuum Dux ipſe Mediolanenſis amiciſſimè adjungens, gravia illa in primis Eccleſiaſticæ juriſdictionis impedimenta, quæ adhuc perſeverabant, in gratiam Caroli ſuſtulit. Igitur Scalenſis Eccleſiæ Canonici, ubi Carolum regia manu, ac divina potenter adjutum viderunt, metu & conſcientia tacti, facinúsque ſeriò deteſtati, ſupplices anathematis vinculo liberari petiêre; & obtinuêre, impoſitâ illis ſalutari & publicâ pœnitentiâ.

Patitur contumelioſa.

Graviori injuria, vitæque periculo affectum Carolum à Monachis Humiliatis lego. Horum patrocinium à Pontifice ſibi commiſſum cùm gereret Carolus, Monachorum ſaluti conſulturus, diſcinctam illorum vitam legibus adſtringere ſummo ſtudio conabatur: illi contra priſtinum & liberum vitæ genus retinere toto pectore anhelantes, omnem diſciplinam à Carolo introductam averſati ſunt; palàm criminantes; *Carolo in ſuum ordinem nullum jus, nullam authoritatem eſſe; nec admiſſuros ſe alias leges, quàm quibus hactenus victitarint; Ordinem libertate gaudentem, Archiepiſcopi ſeveritate*

Patitur, à Monachis Humiliatis,

&

& hypocriſi non egere; ſuos ille Clericos reformaret, Monachos ſuo jure utentes, intactos relinqueret; obedientiam ſe Deo, atque ordini, non Archiepiſcopo ſpopondiſſe; ſciret, mandatis ſe ejus neutiquam obedituros. Quare cùm rapidiſſimo huic liberæ vitæ torrenti ſeſe opponeret cum authoritate Carolus, illi, quaſi ruptis aggeribus exundantes, in eum non modò furere, famámque convitiis proſcindere, ſed nefarium etiam Conſilium de eo occidendo inire cœperunt. Hieronymus quidam ejuſdem Ordinis Monachus & Sacerdos, cognomento *Farina* ſe ad tantum ſcelus aliis in idem conjuratis paratum offert, pactus, velut alter Judas, in ſanguinis pretium quadraginta numos aureos. Facta conventione, ſeptimo Kalendas Novembris anni 1569. dimidiâ poſt noctis initium horâ, orante flexis genibus Carolo in Sacello, ſacrilegus parricida tormenti bellici rotam laxat per oſtii rimam, glandéſque plumbeas plures explodit in Carolum, cujus ictu ac ſonitu perterritis omnibus, qui aderant, & ad Cardinalem accurrentibus, ipſe ſolus animo & corpore immotus ſignificavit, ne quiſquam loco abſcederet, ſed opus veſpertinarum precum, quod cœperant, abſolverent. Paruerunt omnes, ipſóque poſteà ab oratione ſurgente, illæſus vir Dei repertus eſt, cùm pila ne veſtimentum quidem trajeciſſet, ſed in linea tamtummodò exteriori, ac brevi tunica (quam *rocchetum* appellant) impreſſo exuſtionis veſtigio, in terram cecidiſſet: aliæ glandes, vel parieti inhæſiſſent, vel percuſſionis, aut exuſtionis ſigna in ſumma tantùm cute reliquiſſent.

Pius V. Romanus Pontifex de tentato in Carolum parricidio per literas certior factus, piéque ſollicitus extemplò Antonium Scarampum Epiſcopum Laudenſem Mediolanum miſit, ut de ſicario *Ipſius mira manſuetudo.* diligenter inquireret; quamvis Carolus, nullius vindictæ cupidus, publico ſcripto privatiſque precibus conteſtatus eſſet, nolle ſe in quemquam reorum legibus aut ſupplicio agi. Quare Jacobum Auguſtum Thuanum Scriptorem Gallum ſatis mirari non poſſum, dum non minore ſcribendi licentiâ, quàm veritatis indiligentiâ viro longè ſanctiſſimo crudelitatis infamiam aſpergere non dubitavit in rei morte deſcribenda: ſed minor eſt hiſtorici hujus authoritas, quàm ut in Caroli præjudicium attendi debeat. Epiſcopus verò Laudenſis, ne per Caroli virtutem alterius parricidium eſſet impunitum, mandatis inſiſtens pontificium edictum promulgavit, quo anathemati ſubjiciebantur omnes quicunque non indicarent, quid de eo facto noſſent; indicantibúſque promittebatur impunitas, etiamſi ſceleri conſenſiſſent. Auditi ſæpiùs, ac quæſtionibus admoti ab Epiſcopo judice Humiliati; qui in reſpondendo ceſpitantes, eò uſque in vinculis detenti ſunt, donec nudata veritate crimen confeſſi. Sceleris conſcii, ac conjurationis complices de gradu Sacerdotalis dignitatis ſolemni ritu dejecti, & religioſo habitu ſpoliati à ſæculari poteſtate damnati ſunt: Parricida Farina aduſtus latera ferro ignito, capite minutus. Anno verò 1570. ſeptimo Idus Februarii datâ Conſtitutione Pius Humiliatorum Ordinem (tentatâ priùs in caſſum eorum emendatione) tanquam ramum inutilem ab Eccleſiæ trunco præſcidit, penitúſque extinxit, aſſignatis eorum

bonis

bonis & facultatibus in pios uſus & loca ſacra, ut pluribus narrant; qui Pij V. Pontificis, vel Caroli Cardinalis acta ex profeſſo deſcripſêre.

Mortuo ſubinde Pio V. Romam Carolus quamvis valetudinarius profectus, Gregorio XIII. ad ſummam rerum ſuffragatus eſt, à quo ea de cauſa Romæ ſubſiſtere juſſus eſt, ut ejus, aliorúmque optimorum Præſulum conſilio deploratæ res Eccleſiæ meliùs ordinari poſſent.

Servat ſolum Archipræſulatum Mediolanenſem.

Manſit igitur Carolus in Urbe ab initio Menſis Maji uſque ad Octobris medium: quo tempore, ut totum ſe Eccleſiæ ſuæ regendæ daret, omnibus muneribus, officiis, ac dignitatibus, quæ præſentiam ejus in Urbe requirebant, nuncium remiſit, uno tantùm ex tot ampliſſimis Sacerdotiis Mediolanenſi Archipræſulatu retento, paucisque aliis, quorum annui cenſus ad triginta aureorum millia, pauperum uſui & ſubſidio deſtinata, aſcendebant.

Obtenta deinde facultate, Mediolanum rediens, Lauretanam ædem viſitavit, & nocte integra in ſacroſancta illa beatiſſimæ Virginis ædicula vigilavit, ſacrisque meditationibus ac precationibus mentem exercuit.

Propugnat Jus Eccleſiaſticum.

Mediolanum reverſus, novas habuit cum Alvaro Gubernatore pro Juris Eccleſiaſtici tuitione controverſias: cúmque illatas Eccleſiæ injurias diſſimulare ampliùs non valeret, poſt multas admonitiones ſuo nomine per viros graves Gubernatori privatim factas (quas ille omnes pro ſua pertinacia uſque adeò contemptui habuit, ut etiam ſcriptum ferendæ cenſuræ ſibi præoſtenſum utrâque manu diſcinderet, ínque terram projectum pedibus conculcaret) Carolus zelo Dei plenus contumacem ac rebellem ab ipſius Eccleſiæ corpore abſciſſum declaravit. Alvarus ea re graviſſimè offenſus, primarium belli ducem cum expedita militum manu elegit, qui Aronenſem Borromæorum arcem ad Carolum ſpectantem Regis nomine occuparet. Carolus eo accepto nuncio nihil commotus, arcis Præfecto juſſit, ut ducem cum militibus citra obluctationem reciperet, arcémque traderet: tum etiam ad Alvarum miſit, qui non arcem illam ſolùm, ſed omnia ſua, familiæque ſuæ bona ad Regis nutus eſſe, ac ſemper fore denunciaret.

Carolus hoc pacto conflictatus, majori ſtudio atque anteà in ea, quæ Dei & officii ſui eſſent, incubuit; parùm ſollicitus quid de fortunis ſuis fieret, dummodò Eccleſiæ ſuæ jura inviolata ſervaret:

Incumbit in morum emendationem ubique promovendam.

Quare ſpretis omnibus, morum emendationi, pietatis, ac virtutum promotioni nervis omnibus intendit. Unde cùm nobilem quendam Clericum in foro aliquando offendiſſet capillo fluxiore, cultúque contra quàm latæ à ſe leges præſcripſerant, ſtare confeſtim currum, tum præcidi prolixam Clerico comam, aliáſque coram ſe afferri honeſtiores veſtes, illúmque, nil mutire auſum, indui juſſit. Laudabilem morem muliebris capitis, & vultûs operiendi (non obſtante multarum obloquio) piè renovavit, cùm ab Apoſtolica doctrina, diſciplináque Eccleſiæ naſcentis primùm ille profectus eſſet. Qua occaſione nobilem fœminam energumenam, horrendè ad præſentiam ſacræ Euchariſtiæ in Templo furentem, impreſſo crucis ſigno, ac injecto capiti velo ad corporis & animi quietem reduxit.

Annus

Annus interim aderat ſeptuageſimus quintus ſupra milleſimum quingenteſimum, Jubilæi nomine inſignis: quo non ſatis habuit Carolus exemplo proprio Mediolanenſes ſuos, alióſque ad Romanam peregrinationem ſuſcipiendam excitare: fecit id quoque literis editis, quæ per alias urbes, & provincias diſſeminatæ magnos Chriſtianis omnibus ad limina Apoſtolorum proficiſcendi ſtimulos adhibuerunt. Menſe igitur Decembri ſuam ipſe obivit peregrinationem Romam verſus: Commoda autem loca ab amicis, viriſque Principibus itineranti oblata de induſtria declinabat, hoſpitijs utplurimum ruſticis, ac caſis vilibus contentus, ut liberiùs, opportuniúſque in illis divinarum rerum contemplationi vacare poſſet. Romæ verò ita converſatus memoratur, ut virtutum ejus odore Urbs omnis ſancta compleretur: præteritas peccatorum confeſſiones amariſſimè contritus repetiit: Statas Baſilicas pedes cum familia longo ordine procedente, datis ſummæ pietatis ac modeſtiæ ſignis jejunus adivit. In via Litanias ſacras, aliáſque preces, vel ad pœnitentiam, vel ad propoſitum indulgentiarum theſaurum lucrandum pertinentes, continuò recitabat; & ſi quem obvium habebat ex principibus viris, aut fœminis, nihil ampliùs præſtabat, quàm ut illos aperto capite ſubmiſſo in terram vultu ſalutaret; fœminas verò à monitore indicatas, nullo facto obtutu diſſimulans præteriret.

Romæ Baſilicas pedes viſitat.

Poſt annum ſanctum Romæ celebratum Jubilæo etiam civitati Mediolanenſi conceſſo, nullum eſt pietatis officium, nullum virtutis opus, quod non tentaverit Carolus, aut ad quod non alios hortationibus & exemplo incenderit. Viæ & compita peregrinorum à vicis, & urbibus vicinis adventantium, Deique miſericordiam implorantium clamoribus perſonabant, qui Mediolanum pedibus etiam nudis veniebant; quamvis triginta paſſuum millia, eóque amplius quidam abeſſent; & unumquodque agmen in Eccleſia majore, primo pia concione, optimis admonitionibus referta excipiebantur (quod munus frequenter ipſe, ſæpiùs in die ad in Templum veniens, obibat) deinde rebus omnibus ex ordine procuratis, quæ ad animæ ſalutem pertinerent, ad vires quoque corporis reficiendas peregrini, præſertim pauperes, invitati veniebant: id ut ritè fieret, hoſpitio ſuſcipiebantur in ædibus ampliſſimis, quas ad mares, fœmináſque ſeparatim excipiendas Carolus conſtitui curaverat. Menſæ longiſſimæ multiplici ordine poſitæ conſpiciebantur, hominum millibus interdum quinque, aut ſex uno tempore ſimul accumbentibus, quibus ante cibum, uſitato antiquitùs Chriſtianæ charitatis officio, ab itinere feſſis pedes lavabantur, illúdque dum ipſe cum Canonicis, & domeſticis ſuis frequenter præcinctus obiret, ad idem faciendum multos quoque ex optimatibus excitavit: cui aſſiduo labori illud etiam aſperitatis addidit, ut toto Quadragenario ſolemnis jejunii tempore in aſſeribus nudis cubaret. Auxit quoque Jubilæi celebritatem ſacrarum reliquiarum translatio, quando illas tutiore, & honoratiore loco repoſuit, ac ſolemni pompa more Majorum per urbem univerſam circumgeſtavit.

Caroli officia in Peregrinos.

Auſteritas Caroli in ſeipſum.

Inter hæc affuit clades, illa à Carolo pluries prævisa, ſævæ nimirum peſtilentiæ univerſam propè Inſubriam depaſcentis, nec urbi Mediolanenſi parcentis. Rogatus Carolus ab amicis & familiaribus, ut de ſalute ſollicitus in tutum ſe reciperet donec mali furor placato Deo deferveſceret; reſpondit, non decere bonum paſtorem adventante lupo fugam arripere, ſed potiùs vitam & animam pro ovibus, ſi ita ſors ferat, exponere; mercenarii id opus eſſe, deſerto grege, latebras quærere; meliora de ſe ſperent, qui pro omnium ſalute victimam ſe DEO offerre paratus eſſet. His dictis vocato Notario Teſtamentum condidit, in quo pauperum Xenodochium, viduas, & pupillos, hæredes ex aſſe ſcripſit. Tum rejectâ ſui curâ cœpit, quoad potuit, pauperibus lue infectis paternè proſpicere, hortationibus, conſilio, ope, & opera ſubvenire; pharmaca, edulia, pecunias quotidie è palatio Archiepiſcopali ſubmittere; eleemoſynas tum foris, tum in Urbe cogere, & erogare; Sacerdotes etiam ex Germania accerſere, qui poſthabito mortis metu, operam ſuam indigentibus locarent; verbo nihil omittere, omnia tentare, quæ vel corporibus curandis, vel animabus in cœlum evehendis opportuna & neceſſaria in tanta rerum calamitate viderentur.

Bonus Paſtor oves neque in contagione relinquere ſe obſirmat.

Cùm verò ne hac quidem impenſa induſtriâ graſſanti malo modus imponi poſſet, ad publica ſacra converſus, Superis placandis, precationes, ſupplicationes quaquaverſum indixit, quibus ipſe nudipes funeſta veſte indutus, fune è collo pendente, interfuit; jugibus lachrymis divinam miſericordiam inclamando, & veluti reus pro chariſſimis filiis veniam petendo, ſéque pro eorum ſalute morti devovendo. Tum ſoluta ſupplicatione, in Eccleſia principe umbonem conſcendens graviſſimum ſermonem ad populum habuit, illum ad deflenda ſua ſcelera; ad calamitatem ſalubriter ferendam; ad vitæ rationes meliùs inſtituendas; ad vota concipienda efficaciter incitando. Vovítque tum ſuo, tum univerſæ civitatis nomine S. Sebaſtiano Martyri novam vetere diruta Eccleſiam, ſi potenti ejus interventu Numen ipſis placatum redderetur.

Nudipes in Proceſſione ad Deum placandum incedit.

Voto facto, omnibúſque bono animo eſſe juſſis, ipſe cum Clero Eccleſiam egreſſus, domum reverſurus offendit infantulum demortuæ matris uberibus inhærentem, quem abſtractum non dubitavit propriis ipſe manibus attollere, ac ſæpiùs exſuaviatum nutrici cuidam adſtanti cum ſtipendio in manus conſignare. Cæterùm ut omni ex parte circa ſuos in tanta calamitate conſtitutos ſuo fungeretur officio, nil dubius pius paſtor, multos eſſe & in urbe, & in tota diœceſi, qui Confirmationis Sacramento carerent, indixit ſacri Chriſmatis unctionem ad certam diem, ad quod recipiendum cùm innumeri è variis locis confluxiſſent, non eſt dubium quin plurimos etiam peſte infectos confirmaverit, cùm parvo temporis intervallo triginta circiter vix uncti ante pedes illius corruerint exanimes. Ubi verò per exploratores intellexit, nonnullos animarum curatores lue correptos lecto decumbere, ne & iis ſolatio deeſſet,

ſpreto

ſpreto præſentiſſimæ mortis periculo, eos acceſſit, confeſſiones excepit, viaticum, & unctionem extremam adminiſtravit, ſicque munitos precibus & adhortationibus cœlo transmiſit. Rogatus poſteà à Proceribus urbis, ne in tantum ſe vitæ diſcrimen ultrò conjiceret; eſſe alios qui id muneris minori detrimento exequi poſſint, ne fortè ſi contracto ipſe morbo (quod abſit) interiret, res publica civitatis, quæ pro periculi magnitudine ipſo gubernante benè ſe haberet, ipſo ſublato in ſummam deſperationem adduceretur: ſubſtitit aliquantiſper ad tam pias Procerum commonitiones quaſi deliberaturus quid ageret? tum reaſſumpto priſtini Spiritûs fervore, *Gratias ſe iis plurimas debere*, reſpondit, *pro tam inſigni erga ſe amore & pietate: ægrè tamen eos ferre non debere, ſi muneris ſui partes, quæ in tanta neceſſitate diſpenſationem non admitterent, auxiliante Deo exequeretur; immò ſi vitam ipſam pro grege amiſiſſet, tunc demum (ad exemplum ſummi Paſtoris, cujus ipſe vices gereret) rectè collocatam omnes judicare deberent. Neque ipſis ideo deſperandum eſſe, ſed divinæ potiùs bonitati confidendum, cui facillimum erat ſine ipſo civitatem ſervare; aut alium Paſtorem ſe longè meliorem dare.* Arripuit ex hac plaga Carolus opportunam occaſionem multa emendandi, multa reſtituendi, quæ magnam aliàs difficultatem apud incorreptos habuiſſent. Ignis deinde levamentum per hyemem ſibi interdixit, abjectâ culcitrâ paleas ad cubandum elegit; carnem à menſa ſua repulit; vinum in aquam convertit; ipſámque cœnulam, quæ veſpere jejunii diebus medicinæ potiùs, quàm alimenti cauſa ſumitur, rejecit.

Caroli allocutio fervore & Spiritu plena ad Proceres.

Imminutâ tandem peſtilentiæ vi, ac poſtmodùm omninò ſedatâ, in gratiarum actionem accepti beneficii publicas ſupplicationes ad primarias urbis Eccleſias inſtituit, quibus ipſe nudis ſemper pedibus etiam offendiculo cruentatis cantando, ac Deum laudando interfuit. Porrò liberatâ patriâ, illud præprimis curavit, ut cœnobiticam vitam (exemplo D. Auguſtini) clericali conjungeret; ac Metropolitanæ Baſilicæ Canonicos ad communis vitæ obſervantiam, in qua olim ſub Oberto Archiepiſcopo vixerant, reduceret; ipſo etiam redditus ſuos in commune ærarium conferente, & æquali cum iis veluti cum Fratribus unanimiter in domo Domini vivente, ac ſerviente. Quod cùm ab omnibus obtinere non potuiſſet, ipſe ſocietatem inſtituit Clericorum, monaſtico ritu & more viventium, qui Eccleſiæ Mediolanenſi multò magis, quàm cæteri Clerici, mancipati ſacra munia, pro tempore, uſúque Eccleſiæ occurrentia, prompto animo ex ipſius juſſu obirent, quos *Oblatos S. Ambroſii* nominavit, quòd Eccleſiæ Ambroſianæ obſequio ſeſe addicerent, atque ad obediendum in omnibus Archipieſcopo ſpecialis voti vinculo ſe aſtringerent. Eorum præcipua munera, hæc erant: Eccleſias urbis luſtrare, ac recognoſcere; Parochi munus, ubicunque neceſſe eſſet, ad tempus ſuſtinere; Sanctimonialium cœnobijs ad ſacra miniſteria inſervire; Chriſtianæ doctrinæ rudimenta docere; Collegiorum à Carolo inſtitutorum gubernationi operam dare, atque Archiepiſcopalis etiam domûs munia obire. Pari religione Scholas quamplurimas, quibus ſeparatim pueri à puellis in Chriſtianæ doctrinæ rudimentis informarentur, inſtituit, quas ipſe

 ſæpè

ſæpè ſæpiùs inviſere, luſtrare, ordinare, ac hortamentis ad pietatem, & eruditionem accendere conſueverat: Centum & viginti ejusmodi Scholæ puerorum, centum itidem puellarum (quibus pro informanda in omni virtutis genere juventute nihil ſalubrius excogitari poterat) Mediolani numerabantur. Seminarium etiam centum & viginti ampliùs puerorum condidit, quibus ædes commodas admodùm & honorificas aſſignavit; Clericos tamen adultos in alium locum cogendos decrevit, ubi gubernandarum animarum artem edocti, rerúmque Eccleſiaſticarum cognitione imbuti, ac moribus ſanctis probè inſtituti, ad regendas deinceps parochias idonei efficerentur. Collegium item Papiæ, *Borromæum* nuncupatum, magnificis ſumptibus ædificandum curavit, ut in eo è Mediolanenſibus, & Papienſibus civibus præclara ingenia in optimis diſciplinis, & in Chriſtiana pietate educarentur. Helvetiis quoque paterna curâ proſpiciens, Seminarium celebre conſtruxit, ad modum Collegii Germanici Romæ erecti, in quo Helveticæ gentis adoleſcentes ad omnem eruditionem, & pietatem informarentur. Collegium etiam Societatis Jesu, & Domum Profeſſorum Mediolani inſtituit, quibus ad victum honeſtè tranſigendum Abbatiam Aronæ authoritate Gregorij XIII. uniendam curavit. Theatinos quoque Clericos innocentiſſimos, & in omni Eccleſiæ cultu, & decore Domûs Dei diligentiſſimos Mediolanum vocavit. Quin & pias fœminas, quas vulgari vocabulo *Capucinas* appellamus, primus eo fine Mediolanum introduxit, ut pauperum virginum parentibus orbarum curam gerentes, earum pudori conſulerent, eásque ad virtutum, & vitæ honeſtatem eruditas, vel matrimonio ſanctè ineundo, vel cœnobiis aptas redderent. Ejus etiam charitas in pauperes quoſcunque, quoad vixit mirè enituit: tunc verò maximè, quando Vritano Principatu divendito, pretium univerſum ad quadraginta aureorum millia, una die in eosdem erogavit: nec minori pietate viginti millia, quæ ſibi fuerant legata, egenis diſtribuit. Imò quo tempore peſtis, uti diximus, Mediolani graſſabatur, vaſa aurea, argentea, vela, tapetes, conopœa, ſtragula, totámque denique ſupellectilem, ne relicto ſibi lectulo, in eosdem veſtiendos, alendósque contulit. Quæ omnia, qui ejus acta fuſiùs deſcribunt, ſingillatim referunt.

Societatis JEſu Collegium, & Domum Profeſſam inſtituit Carolus.

Quo habitu, inceſſúque S. Sindonem Taurini veneraturus profectus fuit

Jam dudum animo deſtinaverat Carolus, præſertim ſæviente peſtis calamitate, pretioſiſſimam Jesu Chriſti Sindonem, quæ Taurini miraculoſa exhibetur, inviſere: tandem perfecit. Ad hoc iter breviori veſte, & baculo ſumpto pedes ſe accinxit cum univerſa familia ſua, multiſque aliis nobilibus viris, pietatem profitentibus. Ibant bini & bini ſacris ſummo mane procuratis, nunc taciti & meditantes; nunc hymnos & Pſalmos alternatim modulantes, vel etiam ex ſacra calculorum corona Angelicas preces inter ſe repetentes. Philibertus Emmanuel Sabaudiæ, & Subalpinorum Dux aulicis ſuis ſtipatus, præeunte Taurinenſi Archipræſule, audito tanti Cardinalis adventû, obviam cum Principe filio, armatorum militum præmiſſis cohortibus, ad aliquot paſſuum millia procedens, fauſtis ſalutationibus cum magno tormentorum bellicorum ſonitu

ad-

advenientes tanti nominis peregrinos excepit, ſummíſque honoribus, ac beneficentiæ ſignis toto tempore, quo apud ipſum manſêre, affecit. In diſceſſu ampliſſimus Princeps ad Caroli pedes unà cum filio provolutus, ſupplex, ut ſibi ac nato benedicere vellet, rogavit, quos Carolus peramanter amplexus benedictionis munere donavit. In reditu acceptâ itineris occaſione Carolus ad ſolitudinem Varalli montis ſeceſſit; ibi animum divinarum rerum contemplatione, corpus verò pane & aqua ſuſtentans, noctem totam ad ædiculam quandam ex iis, quas mons plurimas habet, vigilias egit. Mediolanum reverſus ad Helvetiorum, & Rhetiorum Eccleſiarum, ac præſertim Vallis Tellinæ, ſeu Volturenæ res in fide promovendas animum adjunxit. Et cùm nemo eſſet hactenus, qui in aſperis illis regionibus Romanæ Sedis authoritate rem Catholicam procuraret, primus ad eas Internuncium Apoſtolicum decernendi apud ſummum Pontificem author fuit.

Cùm autem Carolus totus pro ſua Eccleſia, ejúſque juribus conſervandis ſtaret, de novo adductus in invidiam tum apud regios miniſtros, tum apud ipſius civitatis Præſides, qui primò literas, deinde etiam Oratores ad Pontificem Romanum miſerunt de ludis publicis, ſaltationibúſque prohibitis conquerentes; de peccatorum quorundam abſolutione à Carolo nimia ſeveritate, ut ipſi dicebant, reſervatâ; de marium ac fœminarum in Eccleſia ſeparatione, & aliis Similibus, quæ duriora quibusdam delicatulis viſa fuerant. Quare Romam ſe conferre decrevit: itineris autem Conſilium prudenter ſecretò haberi curavit, ne jam jam exacerbati adverſarii vehementiùs ad contentiones concitarentur: donec oblatâ menſe Auguſto Dominici Bollani Epiſcopi Brixienſis graviter ægrotantis inviſendi occaſione, Brixiam ſtatim advolavit. Morientem Epiſcopum aſſiduâ præſentiâ, officiiſque, quibus oportebat, piè juvit; mortuo in funere, & exequiis, ſuffragio & ſacrificiis non defuit. Inde viſitatâ Camaldulenſi Eremô, ubi per aliquot dies orationi vacans hæſerat, ad ſacratiſſimam Laureti ædem tranſivit, cui appropinquans viginti millia paſſuum pedes confecit; hócque iter Deus optimus maximus inſigni miraculo illuſtravit, Sacerdote, qui ab Epiſtolis illi erat, loco præcipiti à caſu ſervato. In Sacroſancta Virginis ædicula totam noctem genuflexus in oratione tranſegit; ac peracto manè Miſſæ ſacrificio, ſummo pietatis ardore ad populum ibi præſentem de laudibus almæ Virginis verba fecit. Denique per varias itineris ambages, quibus Principum invitationes, & domicilia declinaverat, Romam pervenit, ubi magnâ ſubitò factâ rerum converſione, maximis honoribus exceptus eſt, Gregorio ipſo XIII. Pontifice Vaticanas illi ædes pro diverſorio aſſignante; in quibus pro ſuo in illum amoris ac benevolentiæ Teſtimonio, non paucis illum diebus obſequioſiſſimè detinuit: qua occaſione, poſtquàm ſacra almæ Urbis loca, ac Martyrum cineres religioſè pro ſuo more veneratus eſſet, ipſe rerum ſuarum Mediolani controverſarum tantâ prudentiâ & gravitate rationem reddidit, ut probatis ejus Conciliorum actis, quæ inter alia publicis querelis impugna-

Quàm gratioſus Carolus Gregorio XIII.

ſæpè ſæpiùs inviſere, luſtrare, ordinare, ac hortamentis ad pietatem, & eruditionem accendere conſueverat: Centum & viginti ejusmodi Scholæ puerorum, centum itidem puellarum (quibus pro informanda in omni virtutis genere juventute nihil ſalubrius excogitari poterat) Mediolani numerabantur. Seminarium etiam centum & viginti ampliùs puerorum condidit, quibus ædes commodas admodùm & honorificas aſſignavit; Clericos tamen adultos in alium locum cogendos decrevit, ubi gubernandarum animarum artem edocti, rerúmque Eccleſiaſticarum cognitione imbuti, ac moribus ſanctis probè inſtituti, ad regendas deinceps parochias idonei efficerentur. Collegium item Papiæ, *Borromaeum* nuncupatum, magnificis ſumptibus ædificandum curavit, ut in eo è Mediolanenſibus, & Papienſibus civibus præclara ingenia in optimis diſciplinis, & in Chriſtiana pietate educarentur. Helvetiis quoque paterna curâ proſpiciens, Seminarium celebre conſtruxit, ad modum Collegii Germanici Romæ erecti, in quo Helveticæ gentis adoleſcentes ad omnem eruditionem, & pietatem informarentur. Collegium etiam Societatis Jesu, & Domum Profeſſorum Mediolani inſtituit, quibus ad victum honeſtè tranſigendum Abbatiam Aronæ authoritate Gregorij XIII. uniendam curavit. Theatinos quoque Clericos innocentiſſimos, & in omni Eccleſiæ cultu, & decore Domûs Dei diligentiſſimos Mediolanum vocavit. Quin & pias fœminas, quas vulgari vocabulo *Capucinas* appellamus, primus eo fine Mediolanum introduxit, ut pauperum virginum parentibus orbarum curam gerentes, earum pudori conſulerent, eásque ad virtutum, & vitæ honeſtatem eruditas, vel matrimonio ſanctè ineundo, vel cœnobiis aptas redderent. Ejus etiam charitas in pauperes quoscunque, quoad vixit mirè enituit: tunc verò maximè, quando Vritano Principatu divendito, pretium univerſum ad quadraginta aureorum millia, una die in eosdem erogavit: nec minori pietate viginti millia, quæ ſibi fuerant legata, egenis diſtribuit. Imò quo tempore peſtis, uti diximus, Mediolani graſſabatur, vaſa aurea, argentea, vela, tapetes, conopœa, ſtragula, totámque denique ſupellectilem, ne relicto ſibi lectulo, in eosdem veſtiendos, alendósque contulit. Quæ omnia, qui ejus acta fuſiùs deſcribunt, ſingillatim referunt.

Societatis Jesu Collegium, & Domum Profeſſam inſtituit Carolus.

Jam dudum animo deſtinaverat Carolus, præſertim ſæviente peſtis calamitate, pretioſiſſimam Jesu Chriſti Sindonem, quæ Taurini miraculoſa exhibetur, inviſere: tandem perfecit. Ad hoc iter breviori veſte, & baculo ſumpto pedes ſe accinxit cum univerſa familia ſua, multíſque aliis nobilibus viris, pietatem profitentibus. Ibant bini & bini ſacris ſummo mane procuratis, nunc taciti & meditantes; nunc hymnos & Pſalmos alternatim modulantes, vel etiam ex ſacra calculorum corona Angelicas preces inter ſe repetentes. Philibertus Emmanuel Sabaudiæ, & Subalpinorum Dux aulicis ſuis ſtipatus, præeunte Taurinenſi Archipræſule, audito tanti Cardinalis adventû, obviàm cum Principe filio, armatorum militum præmiſſis cohortibus, ad aliquot paſſuum millia procedens, fauſtis ſalutationibus cum magno tormentorum bellicorum ſonitu ad-

Quo habitu, inceſſúque S. Sindonem Taurini veneraturus profectus ſit

advenientes tanti nominis peregrinos excepit, ſummiſque honoribus, ac beneficentiæ ſignis toto tempore, quo apud ipſum manſêre, affecit. In diſceſſu ampliſſimus Princeps ad Caroli pedes unà cum filio provolutus, ſupplex, ut ſibi ac nato benedicere vellet, rogavit, quos Carolus peramanter amplexus benedictionis munere donavit. In reditu acceptâ itineris occaſione Carolus ad ſolitudinem Varalli montis ſeceſſit; ibi animum divinarum rerum contemplatione, corpus verò pane & aqua ſuſtentans, noctem totam ad ædiculam quandam ex iis, quas mons plurimas habet, vigilias egit. Mediolanum reverſus ad Helvetiorum, & Rhetiorum Eccleſiarum, ac præſertim Vallis Tellinæ, ſeu Volturenæ res in fide promovendas animum adjunxit. Et cùm nemo eſſet hactenus, qui in aſperis illis regionibus Romanæ Sedis authoritate rem Catholicam procuraret, primus ad eas Internuncium Apoſtolicum decernendi apud ſummum Pontificem author fuit.

Cùm autem Carolus totus pro ſua Eccleſia, ejúſque juribus conſervandis ſtaret, de novo adductus in invidiam tum apud regios miniſtros, tum apud ipſius civitatis Præſides, qui primò literas, deinde etiam Oratores ad Pontificem Romanum miſerunt de ludis publicis, ſaltationibúſque prohibitis conquerentes; de peccatorum quorundam abſolutione à Carolo nimia ſéveritate, ut ipſi dicebant, reſervatâ; de maritum ac fœminarum in Eccleſia ſeparatione, & aliis Similibus, quæ duriora quibusdam delicatulis viſa fuerant. Quare Romam ſe conferre decrevit: itineris autem Conſilium prudenter ſecretò haberi curavit, ne jam jam exacerbati adverſarii vehementiùs ad contentiones concitarentur: donec oblatâ menſe Auguſto Dominici Bollani Epiſcopi Brixienſis graviter ægrotantis inviſendi occaſione, Brixiam ſtatim advolavit. Morientem Epiſcopum aſſiduâ præſentiâ, officiiſque, quibus oportebat, piè juvit; mortuo in funere, & exequiis, ſuffragio & ſacrificiis non defuit. Inde viſitatâ Camaldulenſi Eremô, ubi per aliquot dies orationi vacans hæſerat, ad ſacratiſſimam Laureti ædem tranſivit, cui appropinquans viginti millia paſſuum pedes confecit; hócque iter Deus optimus maximus inſigni miraculo illuſtravit, Sacerdote, qui ab Epiſtolis illi erat, loco præcipiti à caſu ſervato. In Sacroſancta Virginis ædicula totam noctem genuflexus in oratione tranſegit; ac peracto manè Miſſæ ſacrificio, ſummo pietatis ardore ad populum ibi præſentem de laudibus almæ Virginis verba fecit. Denique per varias itineris ambages, quibus Principum invitationes, & domicilia declinaverat, Romam pervenit, ubi magnâ ſubitò factâ rerum converſione, maximis honoribus exceptus eſt, Gregorio ipſo XIII. Pontifice Vaticanas illi ædes pro diverſorio aſſignante; in quibus pro ſuo in illum amoris ac benevolentiæ Teſtimonio, non paucis illum diebus obſequioſiſſimè detinuit: qua occaſione, poſtquàm ſacra almæ Urbis loca, ac Martyrum cineres religiosè pro ſuo more veneratus eſſet, ipſe rerum ſuarum Mediolani controverſarum tantâ prudentiâ & gravitate rationem reddidit, ut probatis ejus Conciliorum actis, quæ inter alia publicis querelis impugna-

Quàm gratioſus Carolus Gregorio XIII.

gnabantur, Pontifex ab ipſo ſteterit, muneribúſque ſacris donatum in patriam remiſerit.

Mediolani allapſus, ac rebus ex mente ſummi Pontificis ordinatis, Taurinum iterum ſacram Sindonem adoraturus acceſſit: in reditu ad ſolitudinem Varalli montis, ubi ſculptis imaginibus Dominicæ paſſionis myſteria ad vivum repræſentantur, ſeceſſit; ibique diebus aliquot voluntaria caſtigatione aſperam, ſed Chriſti dolorum meditationibus ſuavem vitam ducens, in ardentem febrim incidit, cujus impetum cùm triduo patienter ſuſtinuiſſet, eam Franciſco Adorno Societatis Jesu Presbytero, magnæ pietatis viro ſignificavit; hujus ſuaſu Mediolanum reverſus, ingraveſcente morbo, cinere & cilicio coopertus, oculiſque in Chriſti è cruce pendentis imaginem defixis, ſanctiſſimo fine poſt ſumptum angelici panis epulum migravit in cœlum: ætatis anno quadrageſimo ſeptimo: Domini verò milleſimo, quingenteſimo ſupra octogeſimum quarto, tertio nonas Novembris. Dum animam ageret, qui lectum circumſtabant, de ſacris ejus exuviis, quod obvium erat, certatim rapuerunt; ciliciúmque ipſum, à cadavere divulſum, ſnque particulas diviſum, plurimis enixè poſtulantibus eſt diſtributum: aliæ porrò res, ut libri, veſtes, roſaria, imagines, quibus dum viveret ad pietatem utebatur, omnibus modis quæſitæ, viris principibus ad memoriam diſpertitæ, ac inter res pretioſiſſimas habitæ.

Sanctiſſimè moritur.

Corpus ſacrum in Archiepiſcopalis palatii Sacello expoſitum, cancelliſque munitum, quarto ab obitu die maximâ omnium ordinum pompâ elatum, in Eccleſia principe ad primos gradus, quibus ad altare ſummum aſcenditur, in arca plumbea conditum eſt, cum hoc à ſe concinnato Epitaphio.

Elogium S. Caroli Borromæi.

Carolus Cardinalis Tituli S. Praxedis,
Archiepiſcopus Mediolanenſis,
Frequentioribus Cleri, Populique ac devoti fœminei ſexûs
precibus ſe commendatum cupiens,
hoc loco ſibi monumentum vivens elegit.
HUMILITAS.
Vixit annos XLVII. Menſem I. Diem I. præfuit Eccleſiæ
Mediolanenſi annos XXIV. Menſes II. Dies XXVI.
Obiit III. Nonas Novembr. Anno
M. D. LXXXIV.

Humilitatis (quam reginam & matrem virtutum omnium appellare conſueverat) tam eximius cultor, quoad vixit, extitit, ut, cùm ſtemmata paterna, maternáque nobiliſſima haberet, his ob rerum humanarum deſpicientiam rejectis, ſuis in libris pingi voluerit pro ſublimi ſtemmate, Sanctorum Gervaſii & Prothaſii Martyrum, ſanctíque Ambroſii inter eos medii imagines, cum hac inſcriptione: *Tales ambio defenſores.*

Sanctiſſimæ Virgini Mariæ impenſa devotione addictus ſemper fuit: eam ab ipſa pueritia ſibi in Patronam & matrem aſſumpſit, ejúſque perfugio in rebus adverſis ſingulari ſemper fiducia, dum vixit,

vixit, uſus eſt. *Officium beatiſſimæ Virginis* ſummi Pontificis juſſu recognovit, atque in eam formam, qua nunc utimur, reſtituit, à ſede Apoſtolica approbatam; quod & in dies ſingulos ante ejuſdem Virginis iconem flexis genibus recitabat, additâ precatoriâ coronâ, quam ne iter faciens quidem omittebat. Omnibus feſtivitatum Deiparæ Vigiliis, ac ſingulis Sabbathi diebus in Magnæ Dei matris honorem pane tantùm & aqua contentus jejunabat. Publicum audiens ſalutationis Angelicæ ſignum, ſtatim etiamſi in publica, & cœnoſa eſſet via, genua ponebat in ſolo; quin & de equo etiam, ſi fortè equitaret, diſiliebat, ut ſalutationem angelicam flexo genu recitaret. Decrevit, ut in cujuſcunque Eccleſiæ, ſuâ in Diœceſi exiſtentis, frontiſpicio imago Virginis Matris Jeſum filium in complexu habentis, decorè & religiosè vel depicta, vel ſculpta emineret. Præcepit pariter, ut unuſquiſque fidelium ſuæ curæ commiſſorum eandem imaginem domi ſuæ locis honeſtis ſtatueret; & ut milites in ſtationis loco eandem ob oculos propoſitam haberent: quod & infirmis, & carcere detentis injunctum voluit. Cauſam interrogatus, *quia*, inquit, *Chriſti, & omnium Mater eſt, ſine qua nec vitam haberemus in cælis; nec exitum beatum in terris.* Mandavit pari devotione, ut quicunque contumelioſis, aut obſcœnis verbis matrem Dei blaſphemaſſet, ſi Clericus eſſet, primùm fructibus unius anni beneficiorum Eccleſiaſticorum, quæcunque habuiſſet, mulctaretur: ſi iterum in eo peccaſſet, beneficio illo, quo gauderet, privaretur; vel ſi plura obtineret, eo privaretur, quo Ordinarius privandum cenſuiſſet: ſi tertiò blaſphemaſſet, dignitates ac beneficia omnia, quæcunque poſſideret, eo ipſo amitteret, ad eáque deinceps recuperanda inhabilis eſſet. Si verò blaſphemans laicus fuiſſet, primùm pœnâ pecuniaria in decretis Synodalibus expreſſa mulctaretur; ſi relapſus fuiſſet, pecuniâ puniretur ex præſcripta in Concilio Lateranenſi ratione; vel gravem pœnitentiam ageret eo modo, quo à ſacris canonibus præcipitur: ſi tertiò blaſphemaſſet, lingua exſectâ ad juris civilis ſeu Cæſarei rigorem patriâ proſcriberetur. Clericos ſui Seminarii ad quotidianum Officii, & Roſarii B. Virginis penſum adſtrictos voluit.

Caroli conſtitutio in blaſphemos.

His licèt, aliiſque virtutum ornamentis, ac miraculorum ſignis Carolus toti orbi Chriſtiano inclaruerit, nonnulli tamen profligatæ vitæ homines tanto in illum odio accenſi ſunt, ut præter non paucas moleſtias, quas viro Dei, dum viveret, intulerunt; ejus quoque famam, ac nomen poſt mortem maledictis proſcindere non ſint veriti. Inter quos quidam cœnobitici ordinis homo (Hiſtoriæ peritis non ignotus). inventus eſt, qui præter alia impuro ore in eum effutita, omnem movit lapidem, ne tractatus quidam à Joanne Petro Guiſſano in Caroli laudem compoſitus ederetur: inſuper Franciſcum Panigarolam Minoritam Aſtenſem Epiſcopum ad ſacri Officii Tribunal detulit, quod in Oratione funebri, quam de illo Mediolani habuit, *Sanctum* vocaſſet. Verùm obtrectator iſte perfidiæ ac maledicentiæ ſuæ pœnas haud multò poſt publico in foro luit, dum inſignium criminum reus factus, infami ſupplicio vitam finivit. Alius ejuſdem Ordinis calumniator librum menda-

Graſſatoris in famam Caroli inſignis punitio.

ciis

ciis & maledictis benè fartum typis vulgavit, in quo ut nequiſſimè, ſic & falſiſſimè ſcripſit; *Caroli admiranda, eâ utplurimùm fictâ & malâ intentione facta, ut ſcilicet humanam gloriam, auramque popularem homo occultè ambitioſus aucuparetur, eáque hypocriſi viam ſibi ad meditatum ſummum Pontificatum aperiret: Imprudentiâ ſuâ peſtilentia morbum Mediolani graſſantem, in civium perniciem protractum fuiſſe: dominandi animo ductum miniſtros regios, & urbis Magiſtrâtus ſæpiùs turbaſſe; iiſque ſine ratione, protervè magis quàm piè reſtitiſſe: nullam unquam mulierculam ad eum tentandum, aut labefactandum in cubiculum intromiſſam fuiſſe; falſa loqui, qui hæc aſſererent: nec verè globo tormentario, aut ignea glande percuſſum fuiſſe; globum jaculatoris errore in murum impegiſſe, caſúque repercuſſum ad illius pedes cecidiſſe.* Hæc & alia id genus plura maledicus obtrectator eo fine in Carolum mentitus eſt, ut celebrioribus ejus actionibus fidem apud vulgus abrogaret; piámque ſanctiſſimi viri mentem in ſequiorem partem detorqueret. Sed Sixtus V. Romanus Pontifex calumniatoris libros omnes è Bibliothecis quibuſcunque erui, flammiſque publicis exuri; atque in ipſum authorem capitali ſententia animadverti præcepit, qui paratas ſibi pœnas ſolâ morte ſpontè illatâ prævenit.

Regum atq; Summorum Pontificum oraculis laudatur Carolus.

At qui malos & impios quoſdam tantùm habuit inimicos & obtrectatores, bonos è contrario & pios innumeros habuit laudatores. Henricus Rex Chriſtianiſſimus ejus nomenclaturæ Tertius, audito Caroli obitu, palàm pronunciavit: *Si omnes Itali Præſules hujus ſanctimonia eſſent æmulatores, ſe vix alios ullos, quàm ex ea natione ad regnorum ſuorum, ac dominiorum Eccleſias eſſe nominaturum.* Philippus II. Hiſpaniarum Rex Catholicus Caroli imaginem ſtatim ab ejus obitu in cubiculo ſuo religiosè aſſervavit cum ſacris ejus lipſanis in arca cryſtallina magni pretii incluſis: interrogatus cur id faceret? *Ut inde velut è ſpeculo probitatis exempla petam*, reſpondit. Gregorius XIII. accepto de Caroli morte nuncio, vicem Eccleſiæ dolens, altùm exclamavit; *Extincta eſt lucerna in Iſraël!* A quo etiam *honorabile ſedis Apoſtolicæ membrum, vir admirabilis ſollicitudinis, & ſpectatæ integritatis, multipliciúmque à Deo muneribus gratiarum inſignitus dictus eſt.* Clemens VIII. quanta in exiſtimatione illum habuerit, clarè oſtendit, cùm eum Cœlitum honore dignum judicavit: nam acceptâ Mediolanenſium legatione, qua pro ſacris honoribus Carolo decernendis Pontifici ſupplicarunt, mandavit ſacræ Rituum Congregationi anno ſalutis 1604. ut in hoc negotium omni diligentia incumberent. Quanti verò Carolum fecerit Paulus V. apertè demonſtravit, dum illum anno ſalutis 1610. ſolemni pompa Sanctorum cœtui adſcripſit.

à Paulo V. ſanctis adſcribitur Carolus.

Encomia Carolo data à Doctiſſimis Viris.

Longus profectò forem, ſi ſingula nobiliſſimorum Scriptorum encomia, quibus Caroli virtutem extulerunt, hoc loco recenſere vellem: unius tamen alteriúſve Teſtimonium in medium afferre non pigebit. Guilielmus Cardinalis Sirletus Vir doctrina & pietate maximè conſpicuus, ut dolorem intimum, quem ex amiſſione Caroli conceperat, aliquatenus leniret, hæc de eo ſcripta reliquit. *Carolus Borromæus; qui corpore tenebatur in carcere, animâ verò in cœlo,*

in

in quo nihil carnis erat ferè, niſi viſio ſola: is homo ſpecie, Angelus gratiâ. Chriſtianæ pietatis exemplar, Epiſcopalis dignitatis ſpeculum, Cardinalitiæ dignitatis ſpecimen, antemurale adverſus impios firmiſſimum, decus Eccleſiæ Dei ſpecioſiſſimum, Orbis Chriſtiani gloria: fuit Sal, Lux, civitas ſuper montem Sion; fuit lucerna ardens Evangelica; Sal in vita & moribus; Lux in doctrina & prædicationibus; civitas in præſidiis & diſſenſionibus. Effulſit in Eccleſia fide, Sapientia, vita, & regimine: fide ut Martyr (neque enim ipſe martyrio, ſed ipſi defuit Martyrium) Sapientiâ ut Doctor; vitâ ut Confeſſor; regimine ut Paſtor: innocentiâ fuit Abel; probitate Noë; Abraham fide; obedientia Iſaac; labore Jacob; caſtitate Joſeph; charitate Moyſes; humanitate David; zelo Elias; operarius inconfuſibilis, & nunquam otioſus; rectè tractans verbum veritatis, neque aliud gerens, quod ad DEUM non tenderet. Cujus animum ita DEI Spiritus ſolidavit, ut eum invictum undique, & invulnerabilem præſtiterit. Omnium denique fuit verè chariſmatum ærarium, & habitaculum. Is ſervus fidelis, poſtquam ſibi commiſſi operis implevit penſum, ante faciem Domini apparere geſtiens, in celebritate omnium Sanctorum ad cælum fuit vocatus; intempeſtiva nobis, congrua ſibi ipſi hac transmigrationis dies. Cùm enim ipſe tutatus, & veneratus eſſet omnium ferè Chriſti militum dignitatem, corúmque mores piè foret æmulatus, ab eorundem Sanctorum legionibus decuit ante Thronum Altiſſimi præſentari.

Gabriel Paleottus Cardinalis, & Archiepiſcopus Bononienſis in libro de Bononienſis Eccleſiæ adminiſtratione; Carolum noſtrum vocat *novum reliquiarum genus intra intimos viventis hominis ſenſus conditum; elaboratum tabernaculum Spiritûs Sancti; priſcorum morum exemplar; ſanctitatis & innocentiæ ſimulachrum; Virtutis domicilium; veræ dignitatis Epiſcopalis forma & decus, nova quotidie præbens exempla vigilantiæ, & ſollicitudinis paſtoralis, & rerum cæleſtium cupiditatis, humanarum deſpicientiæ, perpetui laboris, inſolitæ & admirandæ abſtinentiæ, invictæ in omnium rerum varietate conſtantiæ. &c.* Ut proinde non inmeritò ab Achille Gagliardo Societatis JESU præſtanti Theologo, & ſancto viro perfamiliari, nervoſo elogio dictus ſit; *Pelagus, & Oceanus divinorum chariſmatum, & virtutum.* De quo Robertus Cardinalis Bellarminus in Epiſtola ad Clementem VIII. veriſſimè dici poſſe ſcripſit, hunc Eccleſiaſtici verſum; *Non eſt inventus ſimilis illi, qui conſervaret legem Excelſi.* Et, quod mirum ſit, Poklintonus Anglus eruditiſſimus, hæretica licèt lue infectus, ſummis laudibus effert Carolum Borromæum, ob jejunia, preces, charitatis opera, pietatem exemplarem, caſtimoniam, cæteráſque virtutes viro Chriſtiano dignas; graviterque perſtringit non neminem ex ſuis Præconem uxoratum contrà ſentientem, quem optaret Caroli virtutum æmulatorem potiùs, quàm maſtygam. Plura id genus elogia, in Caroli laudes à præſtantiſſimis viris concinnata, qui volet, unum adeat Auguſtinum Oldoinum, integra plauſtra in additionibus ad Ciaconium, ſubminiſtrantem. Nos, quæ ſcripſerit vir doctus, æquè ac ſanctus videamus.

Laus Caroli ſpecialis à ſummæ eruditionis viris.

Quæ ſcripſerit:

Edidit innumerabiles Synopſes, ſive tabulas, quibus tractationes de Symbolo fidei; de Decem Præceptis; de ſeptèm Sacramentis; de oratione Dominica; de Paſſione Domini; déque ſingulis Sacroſanctis Myſteriis confecit.

Scripſit etiam in omnia Evangelia, quæ diebus feſtis recitantur.

Commentaria in Epiſtolas Divi Pauli.

Sex decretorum volumina ex Sex Conciliis à ſe celebratis collecta.

Tractatum de ratione conferendi Sacramentum Confeſſionis.

Concionem de Jubilæi anno, ac ſpiritualibus inde fructibus percipiendis.

Paſtorum, Concionatorúmque Inſtructiones ad ſuæ Diœceſis uſum editas.

Libros duos Inſtructionum fabricæ, & ſupellectilis Eccleſiaſticæ.

Modum viſitandi Baſilicam S. Petri in Urbe Roma.

De cura peſtilentiæ Tractatum.

Acta Eccleſiæ Mediolanenſis edita anno 1599.

Extant præterea Mediolani in Bibliotheca S. Sepulchri triginta & unus Tomi Epiſtolarum, ab ipſo ad Laicos, Eccleſiaſticos, Principes, ac Monarchas Scriptarum.

Porrò tanti viri laudibus, & elucubrationibus ſat dignè efferendis, (ut cum doctiſſimo Andrea Sauſſayo Epiſcopo, & Comite Tullenſi, libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis loquar) *nemo eſt, qui par eſſe poſſit.* Unde venerabundus ſubticeo, & finio.

Agunt de illo Carolus à Baſilica S. Petri Epiſcopus Novarienſis in vita. Hiſtoria Mediolanenſes. Henricus Spondanus in Annal. Auguſtinus Cardinalis Valerius in vita. Aubery in vita. Ludovicus Donius d'Atticby Epiſcop. Æduenſis in Hiſtor. Cardinal. Aurelius Grattarola in vita. Virgilius Ceparius in vita B. Aloyſii Gonzagæ. Antonius Sanderus in Elog. Cardin. Andreas Sauſſayus in Martyrol. Gallicano. Carolus Torniellus in Oratione de S. Carolo. Morerius in Diction. Hiſt. & alii propè innumeri.

ANNO

ANNO 1560.

SEDENTE PIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

HIERONYMO SERIPANDO S. R. E. CARDINALE.

HIERONYMUS Seripandus, Patricius Neapolitanus, Troiæ in Apulia ſexta die Maij anno ſalutis 1493. natus ingenio fuit acri, dociliſque. Hic à prima ætate monaſticæ vitæ deſiderio flagrans, ordinem Divi Dominici in Cœnobio S. Catharinæ ad Formellum, nondum annos natus quatuordecim, ingreſſus eſt; ſed die ſequenti à fratre ſuo Antonio per vim inde abſtractus, Deo ſic diſponente, ordinem poſtmodùm Eremitarum S. Auguſtini ſuis virtutibus illuſtravit. Siquidem perſeverante religionis deſiderio, Ægidij Viterbienſis viri celeberrimi famâ, ac ſermone incenſus; & Joannis Baptiſtæ de Neapoli, poſteà Carthuſiani, hominis integerrimi hortatu illectus, die 6. Maij anno ſalutis 1507. in regio S. Joannis ad Carbonariam Cœnobio Eremitarum Inſtitutum amplexus eſt. In quo progreſſu temporis magno virtutum profectu humaniores diſciplinas, & ſingularem linguarum cognitionem, Hebraicæ videlicet, Chaldaicæ, Græcæ, & Latinæ adeptus ob eruditum ingenium omnibus admirationi fuit. Inde Romam ab Ægidio ſui Ordinis Generali Magiſtro vocatus, Philoſophiæ, & Theologiæ ſtudijs diligentiſſimè impensâ operâ ſic inclaruit, ut non ſolùm famam eruditi viri; ſed & munus Cancellarij in ordine longè honorificum adeptus fuerit. Cúmque ſpem omnem pro ſingulari ſua pietate in uno Deo collocatam haberet, illum regij Prophetæ verſiculum ſemper proferre ſolitus erat; *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt; ponere in Domino Deo ſpem meam.* LXXVI.

Seripandus quis?

Poſt ſuſceptam Bononiæ magna cum laude Magiſterij lauream, luculentis divini verbi concionibus, & miris ſacræ Scripturæ interpretationibus, tantam ſibi ubique locorum gloriam & famam peperit, ut ſub Paulo III. ſummus ſui Ordinis Vicarius, & Prior Generalis in comitijs Neapoli anno 1539. celebratis omnium ſuffragio fuerit deſignatus. Anno verò 1551. cùm in paralyticum morbum ob exantlatos labores incidiſſet; & comitijs Bononiæ indictis, ad quæ Patres ex omni regione convenerant, intereſſe non poſſet, literis, & nuncio, eo ſe munere abdicavit: cujus abdicationis cauſas, quas in illo conventu Aurelius Rocca ſuo nomine recitavit, apud Signiæ Epiſcopum in ipſius Ordinis Eremitani Chronico videre eſt.

Ordinis Eremitarum S. Auguſtini fit ſummus Vicarius, ac Prior Generalis.

Præſtantem hujus viri doctrinam, vitæque Exemplum admiratus Carolus V. Imperator (ad illum enim apud Belgas commorantem pro regno Neapolitano Orator miſſus fuerat) ſacellanum regium, & Salernitanum Archiepiſcopum, quamvis recuſantem, nominavit: qui paulò antè Inſulam Aquilanæ Eccleſiæ ab eodem Imperatore oblatam, privatæ vitæ & ſolitudinis deſiderio, non admiſerat.

Carolo V. eſt admirationi.

Salernum, urgente Cæſare, anno ſalutis 1554. ſolemni ritu
ingreſſus, Synodum provincialem mox coëgit, corruptos Cleri
mores correxit; oves ſuæ fidei commiſſas verbo & exemplo inſti-
tuit; palatium, atriúmque Epiſcopale vetuſtate fatiſcens repara-
vit; Odæum & Sacrarium novis additis ſubſelliis exornavit; ſa-
cra indumenta ex ſerico, auróque contexta ad Altaris miniſteri-
um Eccleſiæ dono dedit. Interfuit ſui Ordinis Generalis Concilio
Tridentino: Ibi non modò doctrinam ejus, ſed & modeſtiam,
ſanctóſque mores, quibus mirè præditus erat, Patres admirati, il-
lum ad colligendos abuſus circa ſacram Scripturam, eóſque pro
ſua peritia corrigendos deputarunt. Hæc munera ſingulari pru-
Fit Cardinalis. dentiæ & pietatis laude adminiſtrata Pium IV. Pontificem compu-
lerunt, ut Seripandum poſt collatam purpuram, & titulum Pres-
byteralem S. Suſannæ, Tridentini Concilii Legatum Apoſtolicum
in magnum Reipublicæ Chriſtianæ emolumentum, & ſacræ Sedis
ornamentum crearet. Qui, dum Tridenti rebus fidei, & Con-
cilii incredibili ſollicitudine intentus commoratur, febri malignâ
ex nimio ſtudio contractâ correptus, Synodo nondum abſolutâ,
XV. Kalend. Aprilis anno Domini 1563. ſeptuagenarius, magno
Mortuus. omnium mœrore è vita migravit. Ante ſui exitus horam ſumptu-
rus divinum epulum, lectulo egredi, flexiſque genibus (ſuorum
manibus ſuffultus) auguſtiſſimum Sacramentum ſuſcipere voluit.
Lectulo repoſitus, accerſitis familiaribus elegantem orationem ha-
buit de ſacroſancto Euchariſtiæ Sacramento, de fide Eccleſiæ Ro-
manæ, de operibus hominis Chriſtiani, de reſurrectione mortuo-
rum, & de rebus Concilii promovendis, eámque non niſi cum vi-
ta finivit. Sepultus fuit ibidem in Eccleſia S. Marci, Ordinis Fra-
trum Eremitarum: inde paulò pòſt Neapolim translatus in Eccle-
ſia ejusdem Monaſterii, in quo olim ſanctum Ordinis habitum ſuſ-
ceperat, tumulatus fuit.

Scripſit Seripandus eruditè ac diſertè in omnes Divi Pauli
Ejus ſcripta. Epiſtolas, & ſeptem Canonicas commentaria.

Libros aliquot de Peccato originali.

De Hominis Juſtificatione.

Quæſtiones contra illius ævi hæreticos.

Compendium Chronicorum ſui Ordinis.

In Evangelia Quadrageſimæ luculentas interpretationes.

Orationem in funere Caroli V. Neapoli dictam.

Epiſtolarum volumen ad varios.

Cæterùm Monumenta ingenii à Seripando relicta quindecim
voluminibus contineri teſtatur Felix Mileſius: Quæ omnia Nea-
poli apud Patres Eremitanos in Bibliotheca S. Joannis de Carbona-
ria, ab ipſo olim extructa, & libris nobiliſſimis tum impreſſis, tum
m. SS. referta, extare dicit Epiſcopus Signiæ in Ordinis Eremita-
rum Chronico.

*Eius memoriam agunt Felix Mileſius in vita. Chronicon Eremitarum. Hieronymus Ga-
rimbertus de Cardinal. Petramellarius in Elog. Aubery in vita. Henricus Spondanus
in Annal. Aldus Manutius in Præfat. ad librum de Concilio. Antonius Sanderus in
Elog. Cardin. Morerius in Diction. Hiſt. Et plures alii.*

ANNO

ANNO 1560.

SEDENTE PIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

LUDOVICO SIMONETTA
S. R. E. CARDINALE.

LXXVII.

Simonettæ genus. [?]

LUDOVICUS Simonetta nobilis Mediolanenſis, Juris utriuſque Doctor ævo ſuo inſignis, à Paulo III. Pontifice Maximo ob legalem ſcientiam, morumque gravitatem, vitæque ſpectatiſſimæ integritatem anno ſalutis 1536. ad Epiſcopatum Piſaurienſem aſſumptus, eundem ſanctiſſimè rexit uſque ad annum 1560. quo anno, cùm evaſiſſet ad purpuram, ut paulò mox dicemus, eundem annuente Pio IV. cum Laudenſi commutavit.

Ad dignitatem Cardinalatus evehitur.

Porrò Ludovicus multorum encomiis celebratus, cùm raras ſuas virtutes non ſolùm in Concilio Tridentino ſub Paulo III. anno 1546. ſed etiam in aliis muneribus ſibi à Pontificibus Romanis demandatis, ſumma cùm integritatis, humanitatis, eruditionis, & juſtitiæ laude Orbi palàm feciſſet, denique à Pio IV. in vicem præmii ex Datario Apoſtolico Presbyter Cardinalis titulo S. Cyriaci in Thermis renunciatus eſt.

Legatus Tridentinum ad Concilium.

Hac auctus dignitate, cùm Pius Pontifex dudum anteà inchoätum universale Chriſtianorum Concilium Tridenti proſequendum indixiſſet, Apoſtolicæ Sedis Legatis præſidentibus Hercule Gonzaga Mantuano, Hieronymo Seripando Neapolitano, & Stanislao Hoſio Polono Cardinalibus, iis haud multò poſt cum eadem poteſtate, & charactere adjunctus eſt Ludovicus Simonetta in conſortio Marci Sitici Cardinalis ab Altemps, Epiſcopi Conſtantienſis. Cui Concilio, cùm poſteà finis impoſitus eſſet, idem Simonetta, & Joannes Cardinalis Moronus, duo ex ipſis Legatis, quibus id publicè fuerat à Patribus Concilii demandatum, Romam reverſi ipſorum nomine, omnium in ipſo Concilio actorum confirmationem à ſummo Pontifice petierunt; quam etiam VIII. Kal. Februarii anno 1564. obtinuerunt, ut conſtat ex diplomate Pontificio deſuper emanato.

Delectus inter octo Patres, quibus cura data pro obſervantia decretorum Concil.

Delectus quoque eſt unus inter octo Patres, qui ipſius Concilii jam jam confirmati decretorum obſervantiam curare debebant; ac inter novem Patres deputatus, qui ſanctiſſimæ Inquiſitionis Tribunali præfecti erant. Quo in munere quantum ſapientia, incorrupta fide, & ſollicitudine eminuerit, Roma ipſa publico elogio teſtata eſt, dum eidem monumentum ad æternam memoriam in Capitolio erexiſſe memoratur. Simonetta denique Juſtitiæ Præfectura à Pontifice ornatus, atque ex Presbytero S. Cyriaci, Presbyter S. Anaſtaſiæ renunciatus, cùm interfuiſſet, Comitiis Pontificiis, in quibus Petri Cathedram aſcendit Pius V. ad Superos tranſiit pridie Kalendas Maij anno ſalutis 1568. ſepultus ad S. Mariam Angelorum in Thermis ſine ulla ſepulchrali inſcriptione, pro ut ip-

Ejus mors.

ſe teſtamento præceperat. Ejus rei, paulò ante vitæ exitum, cauſam rogatus reſpondit: *Dedecet hominem, dum in cinerem redigitur, & vermibus eſca apponitur, gloriari; animæ non titulorum inanium morituris habendam eſſe curam.*

Facinus ſceleſtum mentiti Simonettum.

Non erit abs re hoc loco, ex Petramellario, in memoriam revocare ſceleſtum facinus à nefario quodam impoſtore patratum, qui Cardinali Ludovico Simonettæ facie, loquela, geſtu perquàm ſimilis, ipſius nomen, perſonam, habitúmque inſigni dolo mentitus eſt. Erat is juvenis ut vitæ profligatiſſimæ, ſic & genere conditionis extremæ, qui ſpretis ſalubribus patris, amicorúmque conſiliis, domo Judicis ſententiâ ob ſcelera exactus, prædonibus ſe comitem addixit, talémque ſe pedetentim in agendis latrociniis magiſtrum exhibuit, ut exiguo temporis intervallo principem inter omnes locum, planéque palmam ſit conſecutus. Denique eò nequitiæ, inauditæque temeritatis prolapſus eſt, ut quò ſplendidiùs homines ſub larva pietatis fallere, æra emungere, ſpoliáque ſacrilega, & furta agere poſſet (cùm Ludovicum Simonettam vultu, uti diximus, exactiſſimè referret) purpureum habitum indutus, ipſiúſque Cardinalis charactere ſimulato, ſibi Legati nomen & auctoritatem arrogaverit; magnâ latronum catervâ, quocunque tenderet, quaſi honeſtâ inſervientium familiâ, ſtipatus. Quid plura? perſonatus hic nebulo, confictis in fraudem Fidelium ſigillis, bullis, diplomatibus, aliiſque id genus Apoſtolicis inſtrumentis, oppida, vicos, urbes paſſim percurſans, Legatíque nomen & munus uſurpans, non modò ubique locorum, per quæ tranſitum habuit, cum honore, eâque pompâ, quæ Legatis exhiberi ſolet, ſuſceptus eſt, ſed etiam Legati officio & auctoritate abutens, impedimenta matrimonii qualiacunque dirimendo; diſpenſationes quocunque in genere concedendo; beneficiorum mutationes, reſignationes, admiſſiones indulgendo; excommunicationes, interdicta, ſuſpenſiones, anathemata relaxando; indulgentias, privilegia, gratias concedendo, aliáque his ſimilia, aut multò etiam majora, quàm quæ Legatus de latere ex plenitudine poteſtatis ſibi conceſſæ facere conſuevit, perpetrando, tantam brevi tempore hac arte auri copiam ſibi comparavit, ut tota ejus domeſtica ſupellex ex mero auro, atque argento conflata conſiſteret; ipſéque titulis, honoribus, opibus, auctoritate inſignis, numeroſo inſuper miniſtrorum famulatu; rhedarum, equorúmque obſequio ſtipatus, potentiſſimi cujusdam Principis ſimulacrum non ineptè referret. Ex quo factum, ut nonnulli eum Principes, nobiles ac Magiſtratus hoſpitio exceperint; obſequiis, honoribus, donisque maximis cumulaverint; abeuntémque vel ipſi comitati; vel commeatu in viam facto proſecuti fuerint. Cùm autem impoſtor ſub annum 1564. quaſi Romam profecturus, in ditionem Bononienſem veniſſet, Petrus Donatus Cæſius urbis tunc Præfectus, ac poſteà ſub Pio V. Cardinalis, vir prudens ac impiger, fraudem ſubodoratus, miſſis confeſtim lictoribus hominem cum omni famulitio comprehendi, indeque deterrimum carcerem detrudi jubet. Quem probè examinatum, convictúmque ob horrenda, quæ patraverat, ſcelera, igni-

tis

tis forcipibus per membra dilaniatum, denique furcæ addixit. Pendebat inter ſuos eminentiori ligno, faucibus aureo laqueo eliſis, è quo ſuſpenſa prominebat crumena vacua, cum hac inſcriptione; Non eſt hic Cardinalis *Simonetta*, ſed graſſator impius *Sine-moneta*.

Agunt de Ludovico Simonetta Cardinali Sfortia Cardinalis Pallavicinus Hiſt. Concilii Tridentini. Annales Mediolanenſes. Jo. Antonius Petramellarius in elogiis Virorum illuſtr. Ciaconius in vita. Oldoinus in addit. ad Ciaconium. Petrus Suavius in Hiſt. Conc. Trid. & pauci. alii.

ANNO 1560.

SEDENTE PIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

ANTONIO PERENOTTO GRANVELLANO S.R.E. CARDINALE.

ANTONIUS Perenottus Granvellanus Burgundus, Nico- LXXVIII.
lai Perenotti Granvellæ Domini, Caroli V. Cæſaris Cancellarij, & Nicolaæ Bonavoltæ nobiliſſimæ fæminæ filius, *Nobiliſſimis*
anno reparatæ ſalutis 1517. decimo tertio Kal. Septem- *orta.*
bris Veſontione Burgundiæ Metropoli natus, ac domi penes parentes omni pietate inſtitutus, infans virtutem ſimul cum lacte ſic hauſit, ut in tenero corpuſculo certiſſima divinæ cujusdam indolis ſigna effulgerent.

Hic confecto ſtudiorum in omni genere diſciplinarum per ce- *Epiſcopus*
leberrimas Chriſtiani orbis Academias curriculo, anno ætatis vi- *Atrebatenſis.*
geſimo ſecundo ſeriis aulæ regiæ negotiis intentus, Canonicus primùm Biſuntinus; mox Abbas Atrebatenſis; exinde anno 1543. Epiſcopus Atrebatenſis electus, unà cum Nicolao patre ad Concilium Tridentinum à Paulo III. indictum, Cæſareæ Majeſtatis nomine ſe contulit: Ubi tam gravem, támque eloquentem ad Patres de Concilii neceſſitate, utilitate, ac fine orationem habuit, ut non modò omnibus ſummæ admirationi, ſed magno etiam ad proſequendum Concilium incitamento eſſet.

Anno 1544. ob præcelſas animi dotes, linguarum peritiam, *Orator ad*
rerum omnium exactam cognitionem, ac miram in omni ſcientia *Franc. I.*
eruditionem, ad ſecreta ejusdem Cæſaris Caroli conſilia admiſſus, Orator pro pace ad Franciſcum I. Gallorum; & Henricum VIII. Anglorum Reges; demum ad celeberrimum illum propè Caletum conventum, cæſareo nomine miſſus eſt. Et anno 1559. à Philippo II. Hiſpaniarum Rege Margaritæ Auſtriacæ ſorori, Belgarum Gubernatrici, Octavii Parmæ & Placentiæ Ducis uxori Conſiliarius intimus datus, tantum potentià & auctoritate apud eam invaluit, ut & invidiam nobilium, & multorum æmulationem eo nomine ſibi conciliaverit. Sed ut erat animo naturà forti, & rebus in adverſis compoſito, facilè omnes adverſantium æmulorum technas,

nas, minas, & oblocutiones contempſit, donec apud Gubernatricem ipſam conflato ſibi odio laborans, è Belgio in Hiſpaniam aliis impendendus negotiis avocatus eſt.

Fit Cardinalis. In Hiſpania multo tempore commorans, præclaris ſuis meritis, & actionibus Regis animum ita occupavit, ut is regnum magis Granvellani, quàm ſuo arbitrio moderari videretur. Denique multis muneribus donatum, Archiepiſcopum primò Mechlinienſem; deinde regni Neapolitani Proregem dixit. Unde à Pio IV. in Regis gratiam purpurà, & titulo Presbyteri Cardinalis S. Bartholomæi in Inſula cohoneſtatus, magna celebritate urbem Neapolitanam tanquam Prorex ingreſſus eſt. Ubi conſtitutus, cum Pio V. ex Regis nomine de fœdere Principum pro bello contra Turcas ſuſcipiendo conſultationes habuit. Icto fœdere Legatus Apoſtolicus declaratus, Joanni Auſtriaco initi contra Turcas fœderis Imperatori ſacratum vexillum bellicum Neapoli in Eccleſia S. Claræ in manus tradidit. Qui poſteà Nonis Octobris anno 1571. cum hoſtibus Chriſtiani nominis ad Naupactum confligens, victoriam omnium, quæ in mari ab hominum memoria conſpectæ, maximam reportavit, ut ſuo loco (n. 82. in vita Hieronymi Albani Cardin.) dicturi ſumus.

Intereſt inaugurationi Philippi III. Sub Gregorio XIII. porrò, relicto Presbyteri Cardinalis titulo, ad Epiſcopatum Sabinum translatus, Archiepiſcopatu Biſuntino pariter, poſt obitum Claudii *de la Baume*, donatus eſt. Poſteà à Philippo II. Hiſpaniarum Rege conſilii rerum Italicarum ſupremus Præſes conſtitutus, ſponſalia inter Carolum Philibertum Sabaudiæ Ducem, & Catharinam Philippi II. filiam Cæſar-Auguſtæ celebravit. Tum in Hiſpanias profectus, Madriti interfuit felici inaugurationi Philippi III. Hiſpaniarum Regis, ubi illi Majeſtati inter Miſſarum ſolemnia Evangelium, & pacis oſculum præbuit: Sacro verò finito Principem ad ſummum Altare manu deduxit, atque eundem à Cardinali Toletano Sacramento Confirmationis munitum, ſacróque oleo perunctum ad priorem locum reduxit.

Moritur. Denique fatis conceſſit præclarus hic vir Madriti in Hiſpania annos natus duos ſupra ſeptuaginta, undecimo Kal. Octobris anno ſalutis 1586. Corpus ad Patres Eremitanos S. Auguſtini ad tempus depoſitum, Biſuntium poſteà translatum, apud Carmelitas in monumento gentilitio juxta patrem reconditum eſt.

Ejus imago. Formà fuit heroica, & procera, colore nitido, ſumma morum facilitate, ſingularíque liberalitate præditus; valetudine uſus perquàm ſecunda ac robuſta, ut qui ad extremam ſenectutem pervenerit, expers omnis morbi, quibus ea ætas utplurimùm impeti, atque vexari ſolet. Septem linguas, Gallicam ſcilicet, Latinam, Græcam, Italam, Belgicam, Hiſpanicam, & Germanicam adeò exactè calluit, ut in ſingulis natum diceres. Operæ pretium erat aſtare ipſi diſcumbenti in prandio (cænare enim non conſueverat) cum convivis ſubinde novis, atque alienigenis, ac multifariam peritis. Siquidem illos proprio cujusque ſermone alloquebatur, tanta quidem oris facundia & aptitudine differens, ut non peregrinari apud eos, ſed in iisdem laribus unà cum ipſis educatus ab ubere

vide-

videretur. Fuit præthereà creber ſententiis, proëmiis, adagiis, ſalibus; genus ipſum orationis magnificum, ſplendidum, terſum. Totidem quoque linguis ſcribebat; tótque epiſtolas dictabat, ut ſeptem Amanuenſes iis excipiendis, deſcribendis, & in regiſtrum referendis vix ſufficerent. Memoria fuit tenaci ac fideliſſima, adeò ut vetuſtiſſima quæque exempla de ſcripto recitare, non memoriter dicere videretur. In iracundiam naturâ pronior, ſed ita ut priùs ſedaretur, quàm excandeſceret: Severitatem cum comitate ita miſcuit, ut dubites, graviórne fuerit, an urbanior? apertus, ſimplex, exorabilis, aditúque cuique facillimus, fuci lenociniíque omnis neſcius. Labori plurimum, quieti minimum dabat. Sacris quotidie intererat, frequenter etiam ipſis operabatur, minùs tamen aſſiduè, propthereà quòd non niſi reverentiſſimè, ac vacuo prorsùs à cæteris curis animo ſacroſanctam Eucharistiam adeundam diceret. Templa, Xenodochia, Cœnobiáque inviſebat, eleemoſynis juvabat, præſertim eo tempore, quo agoniæ Domini, ejúsque ſepulturæ memoria recolitur: quo quidem tempore quamplurimas Eccleſias noctu pedes circumibat, ut ſanctiſſimum Chriſti corpus, in iis tunc ſolemniter expoſitum adoraret. Tantâ prætereà religione jejunia Eccleſiæ legibus indicta obibat, ut inde ſibi mortis cauſam aſcjviſſe compertum ſit. Homo enim ſeptuagenario major, dum Quadragintadiale jejunium anni 1586. eâdem, qua anteà conſueverat, ſeveritate à ſe exigeret, non modò pulpamentis omnibus, ſed etiam ovis, & lacticiniis abſtinens, primò ad imbecillitatem maximam redactus eſt, deinde in febrim quandam aſſiduam eámque inſidioſam incidit, ex qua ſeptimum tandem poſt menſem totus contabeſcens periit. *Ejus mors.*

Ejus elogiũ.

Præter Orationem in Concilio Tridentino cum plauſu habitam, nihil, quod ſciam, poſteritati commendavit: Inter Cardinales tamen doctos locum meritò ſortiri videtur; tum quòd Academiam Biſuntinam à ſe inſtauratam doctiſſimis accitis viris illuſtraverit; tum quòd ex ejus familia Juſtus Lypſius, Franciſcus Richardotus, Morillonus, Ellepodius, Stephanus Pighius, Petrus Suffridus, & Bocchius, viri clariſſimi prodierint. Sanè, ut cæteros taceam, Jacobus Auguſtus Thuanus libro 84. diſertis illum verbis, *Virum rara eruditione, linguarum multarum peritia, facundia non fucata, longè rerum maximarum, quas totâ vitâ adminiſtravit, uſu clarum & admirabilem dixit.*

Gregorius Modicius inſignis illius temporis poëta, alludens ad ejus effigiem in aureo numiſmate expreſſam ſic cecinit.

Si ſpecies animi, ceu corporis, eſſet in auro;
GRANVELLANE, foret par tua forma Deis.

Eum celebrant Paulus Jovius lib. 45. Hiſt. ſui temporis. Thuanus lib. 84. Hiſt. Gallic. Petrus Bembus lib. 6. Epiſt. Aubery in vita. Chiffletius in Hiſt. Biſuntina. Petramellarius in elogiis viror. illuſt. Frizonius in Gall. purp. Ferdinandus Ughellius in Epiſc. Sabinenſib. Nomenclator Cardinalium. Antonius Sanderus in Elog. Cardinal. Moreruis. in dict. & alii paſſim.

ANNO 1560.

SEDENTE PIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

STANISLAO HOSIO
S. R. E. CARDINALE.

LXXIX.

Stanislaus quis?

STANISLAUS Hoſius nobilis Polonus, anno ſalutis 1504. die 8. Aprilis, Cracoviæ, quæ regni Poloniæ Metropolis eſt in lucem editus patrem habuit Udalricum Hoſium, Sigismundi I. Poloniæ Regis præcipuum miniſtrum, pietatis monumentis æquè ac honorum titulis clarum.

Linguarum gnariſſimus.

Adhuc puer teneras diſciplinas, Grammaticam videlicet, aliáque ſcientiarum rudimenta, & præter Latinam, Germanicam quoque linguam perdidicit tam feliciter, ut non modò æquales, verùm etiam parentum, præceptorúmque expectationem antecellere ſit viſus. A teneris annis jejuniorum dies magno ſtudio ac diligentia cavit, ne vel cibo lege prohibito, vel intempeſtivo tempore ſumpto violaret; præcipuè verò diem, quam feriam ſextam vocamus, in qua Dominicæ Paſſionis memoria peragitur, exacta cibi

Quadrageſimalis Jejunii accuratus obſervator.

potúsque abſtinentiâ tranſigere ſolemne habuit. Quadrageſimæ verò tempore abſtinentiæ rigorem magnoperè augebat, nec ullis vel parentum, vel nutricum precibus exorari poterat, ut aliquid de concepta jejunii ſeveritate relaxaret, adeò ut pater coactus aliquando fuerit ab hoc tam accurato jejunandi ſtudio, interpoſita Confeſſarii auctoritate, filium avertere, ac pœnitentiæ etiam loco præcipere, ut paulò libera-

Mira liberalitas ejus in pauperes.

liùs alimentis neceſſariis uteretur. In eleemoſynis erogandis uſque adeò proclivis ac liberalis erat, ut quidquid æris vel à parentibus precariò accepiſſet, vel aliunde ſuâ induſtriâ collegiſſet, id totum ſuis ipſe manibus mira hilaritate in egenos profunderet. Ad quem tantâ frequentiâ, tantóque cum impetu pauperes ex omni loco confluebant, ut aliquando præ turba vix non obrueretur, neque tamen ob id à pio hoc exercitio ceſſabat, quin potiùs ad pedes parentum iterum ac tertiò ſe projiciebat, cauſam pauperum tamdiu ſupplex agens, donec quod ſingulorum neceſſitati deerat, obtinuiſſet.

Optimis inſuper & à Religione conſpicuis ſemper viris adjungere ſeſe curavit, ut ex eorum alloquio & conſuetudine melior in dies perfectiórque evaderet. Erat igitur in Eccleſiis, &

PP. Dominicanorum amator, & cultor eximius.

monaſteriis Religioſorum hominum aſſiduus. Patres, quos à ſuo Inſtitutore Dominicanos appellamus, unicè colebat, & intima cum illis familiaritate conjunctus vitæ inſtituta, & regulæ obſervationes curioſiùs inveſtigabat, quorum religioſa converſatione tantùm fuit ad vitæ quietæ & à tumultibus remotæ amorem incenſus, ut ipſe quoque ſæculo nuncium mittere, ſéque ad illius regulæ ſocietatem aliquando adjungere, ſeriò cogitaverit.

Uſus

Uſus eſt Hoſius impubis per novem integros annos unius præceptoris operâ, quibus elapſis, parentibus denunciavit, ut alios præceptores ingenio pueri, & proficiendi cupiditati conſentaneos inquirerent. Quare annum agens ætatis duodecimum, Vilnâ Cracoviam miſſus eſt, ut in celebri loci illius Academia piis & eruditiſſimis magiſtris uteretur. Ibi conſiſtens in nova Lutheri dogmata conſcriptis carminibus, impuriſſimæ doctrinæ fœditatem, & Catholicæ legis veritatem aggreſſus eſt magno prorſùs, & invicto animo oſtendere. Quo tempore illud quoque memoria dignum accidit, quòd cùm in eadem Academia bonis literis operam daret juvenis quidam nobili loco & familia in Pruſſia natus, Hoſio noſtro domeſtica familiaritate conjunctus, niſi quòd non æquè ac ille à rebus novis & periculoſis abhorreret, & blaſphemos Lutheranæ ſectæ libellos Germanicâ præſertim linguâ conſcriptos non gravatim lectitaret. Hic igitur juvenili vitio intemperantiùs victitans incidit in acutam febrim, cujus vicem, cùm Hoſius indoleret, officia conſolantium & libenter, & ſtudioſè præſtabat, ac frequens ad lectulum decumbentis aſſidebat. Quadam ergò die ſub capite jacentis quendam libellum Germanico idiomate conſcriptum aſpexit, quem in manus correptum, ut ex titulo veſtibuli hæreticum eſſe cognovit: *Hæc eſt*, inquit, *febris illa, quæ te adeò graviter excruciat: Tu malum hoc ipſe tibi ſciens & volens accerſis, dum iſtas peſtes non ſolùm in animum, ſed & in lectulum tuum recipis. Quamobrem ſi febrim à corpore tuo cupis propulſatam, priùs ab animo tuo blaſphemiarum ſtudium, & omnem hæreticorum librorum colluviem à tua conſuetudine citiſſimè remove; nec dubites, quin te ſtatim febris acerbitas deſerat, & corporis ſanitas remota peſte conſequatur.* Ac ita libellum flammis ultricibus objecit. Poſtridiè verò ad amicum viſitandum reverſus, illum non ſine prodigio à febri liberatum eo ipſo tempore invenit, quo libellum ignibus exurendum tradiderat. Mulierum non modò exterarum, ſed & domeſticarum conſortia maximoperè devitabat: Earum nulli aditus in cubiculum ſuum patebat: Lectulum, ne quam ancillarum intromittere cogeretur, ſternebat ipſe: Prandium aut cœnam ſumpturus, convivam mulierem nullam eſt paſſus: Ad inopinatum earum adventum, menſâ conſurgens, quaſi locum cederet, avolavit. Ipſis quoque Bacchanalium diebus, cùm amici & cognati pro veteri patriæ uſu paulò liberiùs cœnarent, in cubiculo recluſus D. Joannis Chryſoſtomi Homiliam *de comparatione Regis & Monachi* ex Græca Latinam faciebat, à quo ſtudio velut ab intempeſtiva occupatione, cùm à ſorore cæteriſque domeſticis abreptus ad convivium & ad ſaltationes traheretur, in medio cœnaculo è conſpectu convivarum diffugiens ad intermiſſam ſcriptionem ſe recepit, nec unquam toto ſuæ vitæ curſu ad lubricas ejuſmodi luſiones, animíque relaxationes acceſſit. Sic pietatem literaum ſtudiis conjungebat, ſtudiáque pietate exornabat. In humanioribus literis, Græcis pariter ac Latinis, & in Philoſophia non ſine omnium admiratione adeò profecit, ut Ariſtotelem ſua lingua loquentem legeret; Ciceronem ſibi ad eloquentiam propoſitum, octies evolutum memoriâ teneret. Quare tantam pietatis, doctrinæque famam apud omnes collegit, ut cæteri coætanei, &

Hoſio ſuaſore libellus Hæreticus combuſtus ſanitatem facit.

ex iis multi, qui ætate præcedebant, Hoſii adoleſcentiam imitandam ſibi proponerent.

Relictâ Poloniâ in Italiam ſe contulit, ut Patavii graviorum ſtudiorum curſum proſequeretur: Ibi Lazarum Bonamicum virum pietatis laude & eruditione clarum in præceptorem habuit. Patavij; conſtitutus duas tantùm vias, alteram ad Eccleſiam, alteram ad Academiam noverat: Magna ibi familiaritas & conſuetudo cum Reginaldo Polo (cujus acta n. 25. deſcripſimus) adoleſcente regio, ad omnem virtutis & doctrinæ laudem nato illi interceſſit. Par erat in utroque ſtudium pietatis, par eruditionis: Aberat ab utroque invidia, ſola æmulatione flagrabant, non uter eorum primas ferret, ſed uter alteri primas cederet. Seceſſit poſteà Bononiam Bonamicus, quem ſecutus Hoſius, curſu ſtudiorum feliciter confecto, Doctoratûs lauream maxima cum laude adeptus eſt. Bononiâ in patriam rediturus, Baſileam reflectere cogitavit, ut Eraſmum Roterodamum virum eâ ætate doctrinâ præſtantem videret, eóque etiam familiariter uteretur: At cognitâ ejus in fide ambiguitate, mutatâ ſententiâ, rectà Cracoviam ſe contulit; ubi in aulam regiam admiſſus, Cancellariæ primò regiæ munere, ac mox canonicatu Cracovienſi donatus eſt. Quare ſacris initiatus primitias neomyſta immortali Deo obtulit in Eccleſia principe Cracovienſi Divo martyri Stanislao ſacrà. Paulò poſt rogatus de diſſolutione matrimonii regii literas ſcribere, reſpondit: *Priùs ſe de gratia Regis, de fortunâ, ac de ipſa quoque vita deceſſurum, quàm rem Sacerdotii officio (qui non diviſionis, ſed reconciliationis miniſter eſſet) indignam commiſſurum.* Quæ, cùm eſſent ad regias aures perlata, ſic animum illius perculerunt, ut ipſe quoque reſcindendi matrimonii cogitationem abjecerit, & quæ ſemel fuerant conſtituta, rata habuerit. Regina id reſciens, dilaudatâ Hoſii conſtantiâ & pietate, palàm edixit; *Habere Hoſium (præter innatam pietatem) in animo ſerpentis prudentiam; & in moribus columbæ ſimplicitatem: Virum illum eſſe verè Apoſtolicum.*

Eraſmum Roterodamum evitat, ut in fide dubium.

Fit Epiſcopus Culmenſis.

Ad Epiſcopatum Culmenſem à Sigiſmundo II. Poloniæ Rege evectus decreverat pro officio Epiſcopali ad Eccleſiam Culmenſem Sponſam ſuam proficiſci, & oves fidei ſuæ concreditas, ne quid detrimenti ex novitate dogmatum paterentur, verbo veritatis paſcere: At Sigiſmundus Rex Oratoris ſui munus apud Cæſarem, & Ferdinandum Romanorum Regem eidem commiſit. Profectus igitur in Germaniam, Ferdinandum Regem Viennæ; Carolum ejus fratrem Bruxellis; & Philippum Catholicum Regem Caroli filium Antuerpiæ convenit. Legationis cauſam apud eos exponens, ſententiarum ponderibus, tantâ loquendi facundiâ, pacis ac unitatis commoda recenſuit, ut ea omnia, quorum cauſa miſſus fuerat, ex re & utilitate regni, & ex dignitate ſui Regis confecerit. Cùm autem diutiùs, quàm initio conſtituerat, moram in Belgio traheret, Sigiſmundus Rex magnam pecuniæ ſummam in ſumptus itineris ad eum tranſmiſit: qua cùm non indigeret Hoſius, raro exemplo integram, obnitentibus licèt aulicis ſuis, ad Regem remiſit. In itinere verò diligentiſſimè cavit, ne ad hoſpitia hæretico-

Orator Sigiſmundi Regis ad Cæſarem, & Reges deſtinatur.

ticorum divertere cogeretur; ac ſæpè maluit per integros dies ſine ulla refectione iter inſtitutum proſequi, noctes etiam non rarò inſomnes ducere, ut in Catholicorum potiùs conſuetudine, feſtis præcipuè diebus (quos in offerendo incruento ſacrificio, & in audiendis officijs divinis, & concionibus ponere conſueverat) quàm in terris contagione hæreſis infectis conſiſtere. Ex itinere quoque ad magnum illum Othonem Truchſeſium Cardinalem, Epiſcopum Auguſtanum (cujus n. 38. mentionem ingeſſimus) divertit. Viros doctos, Religionis Catholicæ defenſores ubique ſalutavit; amicitiæ fundamenta jecit; ope, opera, conſilio, favore, & auxilio juvit: de pace religionis, de hæreſibus extirpandis, de ſcripturarum locis, de hæreticorum argumentis, déque pace Eccleſiæ DEI concedenda ſollicitè conſuluit.

Ad Othonem Truchſeſium divertit Auguſtæ.

Poſt legationem, ad Eccleſiam Culmenſem nullâ interpoſitâ morâ, expoſitá priùs coram Rege legationis ſuæ ratione, ſe recepit. Cumque Turorenſes rerum novarum in religione cupidos agnoviſſet, ad illos profectus, ne Catholicam fidem desererent, tam ſedulam navavit operam, ut reliquas omnes curas, & vitæ quoque tuendæ ſtudium excluſiſſe videretur. Inter hæc Culmenſem inſulam relinquere, ac Varmienſis curam ſuſcipere, Julij III. Pontificis Maximi auctoritate compulſus eſt. Ibi in legendis & evolvendis veterum Patrum, & Eccleſiæ DEI Doctorum immenſis voluminibus aſſiduam ſine ulla intermiſſione operam navavit: maximè autem omnium Sanctiſſimi Doctoris Auguſtini, quem ſexies à capite ad calcem legiſſe; ac centies ſi legiſſet, ex eo quotidie proficere potuiſſe, memorabat. Horas ſex ſtudijs, ſex negotijs, & proximorum commoditati; ac ſex identidem propriæ valetudini diebus ſingulis impendebat. Divinas preces ſolus in Eccleſia, proſtratus in genua, devotiſſimè recitabat: diebus feſtivis ad Eccleſiam principem deſcendens functionibus ſacris omnibus intereſſe volebat. Pauperes in publicis Xenodochijs ſæpè viſitans, largis eleemoſynis ſublevabat; cæteros omnes indigentes, quicunque tandem acceſſiſſent, nunquam indonatos à conſpectu ſuo dimittebat.

Varmienſis Eccleſiæ inſulam ſuſcepit, relicta Culmenſi, ita volente Pontifice Julio III.

Otium, vitiorum omnium originem, cane pejùs & angue fugit, & ne illud domeſtici quoquo modo admitterent, omnes honeſtiſſimis occupationibus deſtinabat; alium Lectione; alium ſcriptione; alium in ſacræ ſcripturæ, doctorúmque librorum inveſtigatione; alium in ſcribendis, in reſcribendis alterum literis occupabat; ac omnes in univerſum aliquibus officijs implicitos, & conſtrictos eſſe volebat. Miniſtris ſuis, & publicorum munerum procuratoribus, charitatis ſtudium, amorémque juſtitiæ & æquitatis ſummoperè commendabat; utque ſubditos humanitate potiùs, atque benevolentia, quàm terrore ac metu in officio continerent, peccatis eos, non peccantibus iraſci jubebat. In cognoſcendis, ventilandis, dijudicandíſque controverſijs, ut alteram ſemper aurem alteri parti reſervarent, admonebat; legis, non Legiſlatoris, animum & perſonam aſſumerent; & ſicut illa notos, & incognitos ſine ulla differentia, ſed nonniſi reos damnat, ſic illi ſine perſonarum acceptione

Oſor otij acerrimus.

Æquus parti utrique.

 ne

ne juſtum judicium judicarent: alieni ſanguinis eſſent parciſſimi; ultima ſupplicia nonniſi ultimis ſceleribus adhiberent; necquenquam unquam perire permitterent, niſi viderint etiam pereuntis intereſſe, ut pereat. Porrò illud ante omnia exploratiſſimum haberent, non modò ijs, qui munus aliquod corrumpendæ juſtitiæ causâ accepiſſent, ſed & his qui dediſſent, inimicum ſe, ſi id cognoviſſet, futurum. Nunquam aurum ſitivit; ſolius tantùm temporis, & horarum avaritiam honeſtiſſimam eſſe Epiſcopis judicabat. Facillimæ conventionis fuit, oſtiâ domûs ſuæ quibuſcunque, ſed maximè pauperibus, peregrinis, viduis, atque pupillis, aperta eſſe voluit. Familiâ non valdè numeroſâ; equitatu honeſto, menſâ frugali, cæteriſque ornamentis ſic utebatur, ut ea dignitatis magìs, quàm faſtûs, aut poteſtatis inſignia viderentur.

Juſtitiæ ſpeculum.

Modeſtia Familiæ.

Erat in oppido Braunsbergenſi vir ſummæ nobilitatis & auctoritatis, qui conjuge duce à Catholica ad Lutheri fidem non ſine ſcandalo defecerat. Fungebatur hic in oppido illo ſummâ præfecturâ: indignum orthodoxus Epiſcopus, ut Eccleſiæ ſubditis deſertor Eccleſiæ imperaret, judicavit. Quare cùm paternis admonitionibus ad officium transfugam revocare non poſſet, eundem non modò à præfectura, verùm etiam à diœceſi reijcere decrevit: regiæ Majeſtatis præſidium ille imploravit: Rex protinùs ad Epiſcopum in favorem Præfecti literas dedit; cui Hoſius nulla morâ in hunc modum reſcripſit: *Tantum abeſt, O Rex, ut hæc in ſubditis noſtris nova toleremus dogmata, ut eos etiam, qui ea profiteri voluerint, piè abdicare, & anathemati ſubijcere cogitemus. Abſit, ut hoc fiat, ô Rex chriſtianiſſime, & ſi quis vim facere voluerit, veritatis auctorem DEUM teſtamur, quòd uſque ad ſanguinis profuſionem reſiſtemus, & libenter animam pro recta fide, fideliúmque grege ponemus : nec quemquam aliquid ſentire permittemus, quod vel fidei Catholicæ contrarium; vel à ſanctis Patribus, aut œcumenicis concilijs ſit alienum. Hunc potiùs, ô Rex, qui ſuperbit, & errat, admonere, quàm me ab officio, munereque meo revocare debuiſti: nam etſi peccata Hoſij tanta ſint, ut pati talia debeat ; S. Petri Apoſtoli peccata nulla ſunt, ut regni tui temporibus ab ejus Cathedra talis ſeceſſio fieri debeat. Quamobrem à regia Majeſtate ſubmiſsè poſtulo, ne quid mihi velit imperare, quod Epiſcopo Catholico non ſit dignum; & in quo, niſi vellem animam meam (qua nihil charius habeo) ſatanæ tradere, Majeſtati ſuæ parêre non poſſem, nec etiam deberem: omnia potiùs alia velit imperare. Quòd ſi mihi etiam ad mortem, vel in exilium, imperante majeſtate ſuâ, eundum ſit: id mihi beneficij loco futurum eſt, modò ne quid contra DEUM, & conſcientiam meam facere cogar. Chriſti enim legatione qui fungitur, debet etiam cum vitæ diſpendio, quæ Chriſti ſunt, tueri: neque aliter ego comparatus ſum. Agnoſcat me Præfectus pro ſuo Epiſcopo; conſcientiam ſuam non ipſe ſibi liget, aut ſolvat arbitratu ſuo, ſed à me Epiſcopo, & Paſtore ſuo ſolvi, ligaríque patiatur: à me, non ab uxore de vero ſenſu & intelligentia ſcripturarum doceatur, in quarum meditatione bonam vitæ meæ partem conſumpſi, ut eam (quod ſine arrogantia dictum velim) meliùs intelligere mihi videar non modo quàm ipſa mulier, verùm etiam quàm pater ejus, licèt ſibi in Synagoga Satanæ doctiſſimus videatur. Id ſi fecerit Præfectus, tum ego facilè patiar, ut bona conditione ſua, (ali-*

Suâ Conſtantiâ Præfectum Hæreticum expellit.

quo

quo etiam cum detrimento meo) fruatur, præfecturámque agat caſtri, & oppidi mei Braunsburgenſis; ſecùs ſi in perfidia perſtiterit, ne ſperet à me pacem: Lupos enim à grege arcere debet, qui paſtoris boni officio fungi deſiderat. Ita factum eſt, ut cùm Epiſcopus regio imperio vinci non poſſet, Rex ipſe Epiſcopi conſtantiâ victus, Præfectum, uxoris potiùs, quàm Epiſcopi ſui religionem ſecutum, præfecturâ & loco decedere juſſerit.

Ad cæteras quoque Epiſcopatûs urbes partim repurgandas, partim in officio retinendas ſtudium convertit. Si quos autem ex vicinorum hæreticorum conſuetudine vitium traxiſſe cognoverat, nullum laborem docendi, monendi, rogandíque tam per ſe, quàm per Sacerdotes, Parochos, ac Theologos ſuos prætermittebat: libros Catholicos pro ſingulorum intelligentia tam Latinos, quàm vulgares offerebat: hæreticorum errores, audaciam, perfidiam, impudentiam, crudelitatem deteſtari, ac in odium adducere non ceſſabat. Quoniam autem in tenerâ juventute rectè inſtitutâ, reipublicæ ſalutem ſitam eſſe cognoſceret, nobilium puerorum maximum numerum ſuis expenſis ſub diſciplina Catholicorum præceptorum aluit; atque ut in avita ſinceráque fide ad omnifariæ pietatis propagationem inſtruerentur, maximâ adhibitâ diligentiâ laboravit. *Ejus cura, zelus in fide conſervanda Catholica.*

Cùm Gedanum aliquando Rex Sigiſmundus acceſſiſſet, vir quoque Dei Hoſius tum ſalutandi Regis gratiâ, tum religionis cauſa, quæ tum maximè periclitabatur, ad illam civitatem ſe contulit. Cumque cives in fide Catholica jamjam ceſpitantes, Auguſtanæ confeſsionis approbationem magna contentione, aureis armati gladijs, à Sigiſmundo Rege peterent, Hoſius quaſi murum impijs eorum conatibus ſeſe opponens, Regem, ne tantum ſcelus in fidelium detrimentum admitteret, hiſce verbis perterruit: *Ne te immiſceas, ô Rex, rebus Eccleſiaſticis, neque Epiſcopis in hoc genere præcipe, ſed ea potiùs ab illis diſce. Tibi Deus imperium commiſit; nobis ea, quæ ſunt Eccleſiæ, concredidit: ad Regem palatia, ad Epiſcopum Eccleſiæ pertinent. Quare tu potiùs defende contra hæreticos inconcuſſum Eccleſiæ ſtatum, ut tuum Chriſti dextera defendat imperium.* Comitijs omnibus, quæ in Pruſſia habita ſunt, interfuit: non tam ut negotijs ſæcularibus ſeſe immiſceret, quàm ut, ne quid detrimenti religio Chriſtiana acciperet, provideret. A menſa tamen ſua, & congreſſu hæreticos, & Schiſmaticos excludere non ſolebat, ſed eorum conſuetudine ad ipſorum emendationem utebatur; eratque intentus & circumſpectus ad omnes omninò occaſiones, quibus poſſet hæreticarum fabularum vanitates omnium mortalium oculis ſubjicere, atque adeò in ſummum odium, contemptúmque tanquam peſtes omnium nocentiſſimas adducere. Neque certè pauci ſunt ex ejus familiari ſermone ad mentem meliorem revocati: plurimi quoque ex lectione, quæ refectionis tempore habebatur, admoniti; nonnunquam etiam fracti, ſeriam de ſalute ſua cogitationem ſuſceperunt. *Acris oratio Hoſij in Regem pro Eccleſia.*

Coegerat interea Synodum provinciæ ſuæ Nicolaus Dziergouskius

gouskius Gneſnenſis Archiepiſcopus, ad quam etſi non pertineret Varmienſis Epiſcopus, noluit tamen illic Hoſius ſuam præſentiam deſiderari; quòd quamvis Eccleſiaſtica jurisdictio limites haberet, at communis charitas, & ſollicitudo omnium Eccleſiarum nullis in ejus pectore circumſcriberetur limitibus. Profectus eſt igitur Petricoviam etiam cum proprij capitis, & naufragij diſcrimine: transmeavit enim Viſtulam proceloſo tempore, reclamantibus licèt nautis, ac domeſticis ſuis. Cúmque eſſet in medio flumine, ac fluctibus navis jam jam obrui, mergique cæpiſſet, ad orationem converſus; *Chriſte*, inquit, *tua agitur cauſa, ſalva nos, ne pereamus.* Sicque periculum evadens, duce Deo, opportunè ad Synodum acceſſit. Quo loco ſapientibus ſententijs, quas pronunciavit; ſalubribus conſilijs, quæ ſuggeſſit ad Eccleſiam DEI priſtinæ paci reſtituendam; Epiſcoporum, aliorúmque animos ad ſtudium reformandæ vitæ ſic accendit, ut ante omnia conſtitutum in ea ſit, ut fidem Eccleſiæ Catholicæ juramento ſinguli profiterentur: cujus formulam de mandato Synodi ipſe conſcripſit Hoſius. In quibusdam comitijs nonnulli Prætores Lutherana hæreſi infecti Hoſium Epiſcopum, tanquam illorum Præſidem pro veteri conſuetudine porrectâ manu cùm ſalutare vellent, ille juxta conſilium Apoſtoli ne *ave* quidem dicere volens ijs, qui à DEO, & recta ejus fide receſſiſſent, manum ſubtraxit, nec à profanis & ab Eccleſiæ corpore abſciſſis illam contingi paſſus eſt.

Oratio Hoſij in periculo fluminis conſtituti.

Abominatio Hoſij ab Hæreticis.

Paulus interim hujus nominis IV. Pont. maximus, ut laboranti Eccleſiæ maximè neceſſaria remedia adhiberet; mores corrigeret; atque omnia, quæ pravis jam pridem exemplis in conſuetudinem adducta fuerant, tolleret; ac hæreſes longè latéque diſſeminatas extirparet, optimum eſſe duxit, viros aliquos doctrina ac ſanctitate claros (quorum conſilium & operam ad eadem exequenda ſibi utilia fore arbitrabatur) ad Urbem accerſere: inter quos Hoſium virtutis & eruditionis famâ celeberrimum, non ultimum eſſe voluit. Quare ſpecialibus literis Octavo Martij anno ſalutis 1558. Romæ datis, eum in Urbem ut veniret, in virtute ſanctæ obedientiæ præcipiendo, ex Polonia evocavit. Extant hæ literæ in actis Hoſij apud Auguſtinum Oldoinum.

à Papa Romam vocatur.

Hoſius ad Pontificis Romani vocem nullâ valetudinis imbecillæ, nulla ſumptuum, nullâ temporis ad iter faciendum minimè omnium opportuni (erat enim Julius menſis itineri præfixus) ratione habitâ, maximis itineribus Romam ultimâ menſis Auguſti die pervenit. Acceptus eſt à Pontifice humaniſſimè, qui in primo congreſſu per tres integras horas ſermonem de pace Eccleſiæ reſtituenda, elegantiſſimè juxtà ac ſapientiſſimè produxit: progreſſu temporis Hoſium ampliſſimis purpuræ honoribus dignum exiſtimans, de eo in numerum Senatorum coöptando cogitare cœpit; ac coöptaſſet etiam, niſi Hoſius, cognito Pontificis conſilio, ad ejus genua provolutus, ſupplex per Deum, & ſacra omnia, decretum in ſe honorem deprecatus, & amolitus fuiſſet. Dum hæc agerentur, Paulus octogenario major, 15. Kalend. Septembris anno reparatæ ſalutis 1559. è vita migravit. Paulo poſt quartum ab obitu menſem ſucceſſit

Cum Pontifice agit de rebus Fidei conſervandæ in Eccleſia.

Cardinalatum deprecatur.

ceſſit Pius hujus nomenclaturæ Quartus, cui nihil prius, aut antiquius viſum eſt, quàm ut ad convocandam Synodum, Chriſtianorum Principum animos accenderet; atque ad eam rem ritè perficiendam Hoſium Legatum ad Ferdinandum Cæſarem, & ad Maximilianum Bohemiæ Regem mitteret, cujus fide & induſtria ſperabat piiſſimi Principis ſtudium & voluntatem ad tantam rem aggrediendam, facilè ſibi adjunctum iri. Ferdinandus Cæſar adveniente Hoſio ſurrexit è ſolio, eúmque tenerrimè veluti virum de cœlo lapſum complectens, non ſine lachrymis dixit: *Gratia Spiritûs ſancti, Pater ampliſſime, tecum eſt: Spiritum Domini labia tua moventem video: quidquid dicis, ſanctum & verum eſt; nec quod repugnem habeo: ſequor tuum, ſequor Pontificis, & in ambobus Chriſti Conſilium.*

Ferdinandus Cæſar Legato Pontificio. Hoſio aſſurgit.

In hac Legatione egregiam operam Eccleſiæ DEI navantem Hoſium ſummus Pontifex in Cardinalium Collegium, univerſo Senatu approbante, allegit 4. Kalendas Martij anno ſalutis 1561. qui etiam illi ad majus honoris incrementum per duos Cubicularios ſuos Straſoldum, & Fidelem ſacræ dignitatis inſignia Viennam usque tranſmiſit. Quibus auditis, & quòd magnam curarum ac moleſtiæ molem huic Magiſtratui conjunctam eſſe ſciret, mœroris potiùs, quàm lætitiæ ſignis datis, omnes familiares ſuos ex intimo cubiculo excluſit, proſtratúsque in terram, ante Crucifixi ſimulachrum in fletum ſolutus oravit, ut ea conſilia in animum Dominus ſuggereret, quæ ſciret ad gloriam ſuam, & Eccleſiæ ſuæ Sanctæ utilitatem pertinere. Tum per pauperum domos, perque Religioſorum monaſteria largas diſtribuit eleemoſynas, eo fine, ut anguſtias ſuas orationibus atque ſacrificijs Domino DEO, quàm poſſent ferventiſſimè, commendarent. Quam ob rem per menſem ferè integrum, nequicquam inſtantibus Pontificis Cubicularijs, quid ſibi faciendum eſſet? deliberabat. Quam ejus cunctationem cùm cognoviſſet Ferdinandus Imperator, miſit è veſtigio Georgium Draſcovitium Epiſcopum Quinqueeccleſienſem (poſteà Colocenſem Archiepiſcopum, & S. R. E. Cardinalem) qui Maieſtatis ſuæ nomine ad oblatam dignitatem ſuſcipiendam Hoſium urgeret. Eique dixit: *Scio tibi mandatum in virtute ſanctæ obedentiæ, ut decretam in te dignitatem admittas: an tu non es obedientiæ filius? an non eam à nobis ſemper exigis? ſi diutiùs reſiſtis, DEO, qui te vocavit, non nobis, reſiſtis: vide, quid feceris? malùm certè exemplum nobis præis: qui ſi te in hoc ſequimur, nónne inobedientes filij proclamabimur? nónne tuo vitio culpabiles DEO, & Eccleſiæ reddemur? melior eſt obedientia, quàm victima: quam ſi præſtiteris, DEO & hominibus gratus eris.* Idem ab eo plerique Germaniæ Principes, Regum Oratores; ipſéque Rex Sigiſmundus, Epiſcopi, & Palatini Polonici ſummis precibus per literas contendebant. Quibus denique morem gerens, atque hanc vocationem planè divinam eſſe intelligens, humeros cum lachrymis oneri ſuppoſuit; ac poſt oblatum Miſſæ ſacrificium eo ipſo die, quo Gabriel Archangelus lætiſſimum ſanctiſſimæ Virgini nuncium attulit, futurum ut conciperet, ac pareret Salvatorem, invocato DEI nomine, ex manibus Archiepiſcopi Strigonienſis in-

Pontifex Hoſium Cardinalem jubet.

inſignia Cardinalatûs accepit, ac ſimul etiam graves háſce literas ad Pontificem dedit.

Beatiſsime Pater.

Literæ Hoſij ad Pontificem.

Quanto cum onere ſit conjunctus honos iſte, non adeò ſum hebes, ut non intelligam: ſed facit præcipientis auctoritas, ut recuſare ampliùs, quod imperatur, non audeam; tuam enim vocem non hominis, verùm Chriſti per te loquentis, vocem eſſe certò perſuaſum habeo. Quamobrem quidvis imperes licebit, non aliud reſponſum à me feres unquam, quàm quod ille dedit, qui dixit; Paratum cor meum, paratum cor meum: *cor tibi paratum offero; facultatem ille ſuppeditet, qui per te mihi præcipere dignatur. Quæ ſit horum temporum difficultas, video, quibus quantò quis in locum altiorem aſcenderit, tantò manent eum curæ, ſollicitudines, labores, pericula graviora. Sed nec hæc ego, nec quid vires meæ poſſint, verùm quid imperet ille, quem per te loqui certum eſt, & indubitatum, attendendum eſſe puto. Dabit is parendi vires, qui tibi me parêre præcepit. Quare ſi propterea mihi purpureum hoc honoris inſigne mittendum eſſe duxiſti, ut admonitus eo, pro DEI religione, próque fide Catholica non modò nullum laborem recuſem; nullúmque certamen detrectem, verùm & ſanguinem ipſum, ſi uſus ferat, unà cum vita profundere nil dubitem:* Paratum cor meum, paratum cor meum. *Utinam autem hoc me tanto honore DEUS dignaretur, ut Eccleſiæ tam graviter afflictæ ſalutem vel morte mea procurare poſſem! quid me felicius? quid me fieri poſſet beatius? Mihi verò non unius, ſed mille mortium inſtar eſt, quod miſerandum in modum ſic eam à ſæviſſimis lupis laceratam, & ex illa tot eſſe particulas factas video. Vellem ſanè (teſtor immortalem DEUM) ut in mei corporis membra ſævirent, & ea lacerarent potiùs, dummodo per hunc modum priſtinæ poſſit integritati reſtitui corpus illud myſticum, pro quo Chriſtus verum & vivum ſuum corpus in mortem tradidit. Ad omnes quantumlibet graves labores tolerandos, ad duriſſima quæque certamina perferenda, ad mortem etiam pro Chriſti religione, pro Eccleſiæ tranquillitate, pro ſanctæ Sedis Apoſtolicæ dignitate appetendam paratum cor meum, paratum cor meum. Neque dubito, quin qui dedit cor paratum, idem quoties uſus fuerit, vires etiam ſit ſuffecturus, ad hæc omnia ſumma cum alacritate pro ſui nominis gloria ſuſtinenda.*

Præfuit primò Presbyter Cardinalis Eccleſiæ S. Sabinæ, deinde S. Laurentij in Pane & Perna; mox S. Pancratij, & S. Clementis, poſtremò S. Mariæ Transtyberim. Vix duo menſes abjerant, cùm Hoſium Pontifex iterum, magno univerſi ſacri Collegij conſenſu, ſuum & ſanctæ Sedis ad Concilium Tridentinum de latere Legatum pronunciavit, atq; ut Tridentum nullà interpoſità morâ ſe conferret, mandavit; qui ocyùs ad præceptum itineri ſe accinxit. Cùm autem illi à magno Principe terrores quidam objicerentur, quaſi eſſent Concilij progreſſum impedituri Proteſtantes, ita magnanimè reſpondit: *Si vim aliquam adhibere voluerint hæretici, eorúmque fautores; cujuſcunque tandem ſint illi potentiæ, vel auctoritatis, re ipſa experientur, quòd Sacerdotes DEI Evangelium tenentes, & præcepta DEI cuſtodientes occidi poſſunt, vinci non poſſunt. Quamobrem ſervis ita ſuis,*

Fit de Latere Legatus ad Concilium Tridentinum.

&

Digitized by Google

& delicatis objiciant. Nos qui per DEI gratiam aſſiduè mortis meditatione mortem non timere diſcimus, terrores iſti non afficient. Nullius rei timor poteſt in animum ejus ingredi, qui Chriſti charitate flagrans ex animo mortis timorem ejicit. Affuit inter primos in Urbe Tridentina, & pompam illam, quæ in Legatorum ingreſſu adhiberi ſolet, evitare volens, in ipſo diluculo paucis comitatus nobilibus, civitatem ſui propè ignaram introivit. At eum ſtatim morbus excepit ex itineris incommodis, aſſiduíſque laboribus, curis, atque vigilijs, quas Concilij cogendi cauſâ ſuſtinuerat, contractus.

Recuſat comedere in Quadrageſima cibos commodiores ſanitati.

Inciderat is morbus in tempus jejunij Eccleſiaſtici, cujus obſervationem cùm afflictæ valetudini incommodare poſſe judicarent medici, monuerunt ut cibis ſalubrioribus uteretur, & uſitatum illum abſtinentiæ rigorem vel ad tempus relaxaret. Sed Hoſius in bono obfirmatus, ut id faceret, nulla ratione, nullo periculi metu adduci potuit; ac non multò pòſt convaluit. Extorres à patria ſua Epiſcopos; ejectos ex Anglia, Germania, Gallia, aliíſque locis ſacerdotes in domum ſuam benigniſſimè colligebat; pauperem nullum unquam à ſe vacuum, & indonatum abire permittebat, dicens; nullum id magis decere, quàm Legatum Apoſtolicum. Quos verò in Anglia, vel Germania propter confeſſionem Chriſtianæ fidei in carcerem, vel in cuſtodiam compactos, vel loco motos, fortuníſque ſpoliatos inaudiebat, eos datis epiſtolis conſolans, ſubmiſsâ pecunia ſublevabat, & ut ad ſe diverterent, invitabat. Ipſo Paraſceves die, cùm pridie modico tantùm pane ac frigida ſe refeciſſet, noctem in vigilijs, & orationibus transegit ad compatiendum Chriſto ſpinis coronato, flagellis conciſo, ac cruci ſuffixo: media verò nocte, omnibus quieſcentibus, cum duobus familiaribus extra civitatem Tridentinam ad Eccleſiam Dominicanorum egreſſus, ibi ante ſepulturæ ſimulachrum, in quo verum Chriſti corpus de more aſſervabatur, in terram proſtratus per duas continuas horas in oratione lachrymis & ſingultibus interrupta perſeveravit. Ac poſteà reliquas omnes Eccleſias extra mœnia civitatis poſitas, intempeſta nocte, aſperò cælo, obambulavit, ſuperum opem ardentiſſimè implorando; pauperes ad ſepulchrum vigilantes ſalutando, copioſaſque eleemoſynas in ſingula capita porrigendo.

Devotio Hoſij.

Societatis JEſu Viros in Pruſſiam vocat, Templum ijs, & Collegium inſtituit.

Abſoluto Concilio, obtentâ à Pio IV, Romano Pontifice facultate, remeavit in Poloniam ad curandum commiſſum ſibi gregem. Ibi plura ad ſuæ diœceſeos, ac regni ſpirtale bonum moliens, Societatis JESU viros ex Italia, atque Germania in Pruſſiam primus evocavit; Templum ijs aſſignavit; Collegium inſtituit; redditus attribuit; ſupellectilem, ac reliqua omnia vitæ præſidia maximis ſuis impenſis comparavit; eiſdémque Seminarij ex decreto Concilij inſtituti curam, ac procurationem demandavit. Poloniæ Regem hortatus aliquando, ut hæreticos nullo honore aut favore dignos deſpiceret, Rex virum DEI complexus, poſt lachrymas dixit: *Ago tibi gratias, quòd me tanta libertate ad ea, quæ ſunt muneris mei, hortari non deſinis; talem te ſemper agnovi ſalutis, honoriſque mei cupidiſſimum; talem nunc experior. Perge, ut feciſti, DEI mihi voluntatem annuntiare.*

 Paulò

Paulò pòſt idem Rex Poloniæ Sigismundus datis ad Hoſium literis poſtulabat, ut in Hiſpaniam ad Philippum Regem Catholicum proficiſci vellet, ac de materna ſua hæreditate, Barenſi nimirùm & Roſſanenſi Ducatu, quem Regina Bona ejus mater in regno Neapolitano moriens reliquerat, deque cæteris ad hanc cauſam pertinentibus negotijs ex ſua, & regni Poloniæ dignitate & utilitate tranſigeret. Quem laborem ille quamvis ætate provectus, curisque publicis penè conſumptus, exhauſtúsque non detrectavit. Verum cùm ei ante omnia cordi eſſet incorruptam ſervare DEI religionem, inde occaſionem ſumpſit, ejus cauſam apud Regem ſuum propugnandi, provehendíque. Duo igitur ab eo cumprimis poſtulavit; alterum, quòd cùm ad Regem catholicum ejus nomine iturus eſſet, qui cum hæreticis nihil commue haberet, priùs aliquam Sigismundus Rex ſignificationem publicam daret, ſe quoque ab omnibus hujusmodi novatoribus animo & voluntate alienum eſſe, corúmque Miniſtros, qui nomen & exiſtimationem laudatiſſimi illius Principis in univerſo orbe Chriſtiano inſigni macula polluerant, dum illi venenatos & peſtilentes libellos inſcribere & nuncupare non verebantur, & regnum ejus profanæ novitatis aſylum vocare non dubitabant, ab eo protinùs expelleret: alterum, ut sereniſſimam Reginam conſortem ſuam, ejusdem Catholici Regis ſororem maritali animo ac ſtudio complecteretur: *Sic enim exiſtimo*, ait, *quòd ſi tam longum iter in hac jam devexa parte ætatis meæ ſuſcepero; nec patriam meam chariſſimam, nec Majeſtatis veſtræ faciem ampliùs unquam videbo. Sed vilis eſt mihi terreſtris hujus habitationis mora, eámque non invitus deſeram, modò hæc duo, quæ à Majeſtate veſtra enixè peto, antequam hinc pedem efferam, obtinuero: immò cantabo canticum Domini, quamvis in terra aliena; nec me exulem, ſed beatum eſſe prædicabo.*

Allocutio Hoſij ad Sigismundum Regem Poloniæ, de itinere Hiſpanico.

Cùm autem Pio IV. jam defuncto, in Pontificatu ſucceſſiſſet Pius V. qui Cardinalis Hoſij præclara in Eccleſiam merita optimè perſpecta haberet, eum protinùs nihil tale cogitantem, ſuum, & ſanctæ Sedis in Poloniæ regno Legatum pronuntiavit. Viſum tandem eſt Sgiſmundo Regi, & ſuis & regni rationibus expedire, ut Hoſius Romam proficiſceretur; qui, ne id faceret, excuſavit ſe quoad potuit. Sed urgente Regis prece, ne grex ſibi commiſſus quid detrimenti ob Paſtoris abſentiam pateretur, Martinum Cromerum virum præſtantiſſimum (cujus jam in Eccleſiam Dei, & in patriam multa & magna extabant merita; quiq; ſcriptis ſuis magno cum fructu hæreticos oppugnaverat) Coëpiſcopum, ſucceſſorémque, accedente Regis conſenſu, & Pontificis Maximi approbatione, deſignavit. Tali itaque viro cùm paſcendum gregem Chriſti commiſiſſet, iter Romam versùs arripuit, qua in urbe publico applauſu, & incredibili lætitia exceptus eſt. Ibi egenorum undequaque affluentium inopiam largiſſimis reficere eleemoſynis ſolitus, eorum ſingulis ſingulos aureos Hungaricos, in ipſa aurora (ut hominum notitiam effugeret) numerari faciebat. Tria aureorum millia profudiſſe tum ſcribitur. Fuit autem Hoſius ad ultimum usque vitæ diem hilaris ſemper dator, ac proinde DEO hominibúsque

Fit Legatus Poloniæ à Pontifice nominatus.

dile-

dilectus, qui egentium greges, viróſque doctos, aut pro fide exules, qua potuit arte, ope, auxilio, nulla ſumptuum habita ratione, ſublevabat, ita ut mirarentur plurimi, quomodo tam exigui cenſus, quos habebat, tantæ profuſioni dietim repetitæ ſufficere poſſent? Qua de re ſic alibi ſcripſit doctiſſimus ille Theologus, ac pro fide exul Nicolaus Sanderus, Anglus, Hoſii ad Concilium Tridentinum ſocius. *Nam ut de ſolis Anglis loquar, quis Romam venit ex illa orbis parte, qui domum Hoſii non experiatur hoſpitium ſuum? habent ibi locum ſuum exules Presbyteri; habent & milites: Denique fratres etiam Minores, & Minimi Hoſii hoſpitaliſſimi Cardinalis nomen non minùs diligunt, quàm honorant. Germani, Angli, Bohemi, Hungari, Sclavi, Moſchi, in domum Hoſii tanquam ad commune miſeriarum profugium confluebant. Et cùm portas domûs, & ingreſſum ſcalarum obſediſſent, pro veteri ſua conſuetudine audiebat ſingulos placidiſſimè, libellos ſupplices ex eorum manibus ipſe excipiebat; nec unquam aliquem ſupplicantem indonatum dimittebat. Immò ſæpè verbis placidiſſimis exilium, egeſtatem, nuditatem, & alia incommoda, quibus ſe oppreſſos queritabantur, conſolatus eſt.* Sæpè etiam Reſcium, qui ei à ſecretis & eleemoſynis erat, pauperibus manu oſtendens; *Nolite*, inquiebat, *iſtum in regnum cælorum intromittere, ſi vos malè expedierit; habet enim ex me, unde vos ſoletur.* Innuens profectò, pauperes Paradyſi janitores, & cæli oſtiarios eſſe, eáque propter in honore habendos. Si quando autem ſolitò eorum pauciores conveniſſe videbat, culpam omnem in ſuos referebat, quaſi minùs placidè, minúſque liberaliter venientes acciperent, aut etiam domûs ſuæ aditu prohiberent. Refert memoratus Reſcius, trecentos aliquando Moſchos, & Ruthenos Turcarum captivos, per aliquot dies in domo ejus menſâ, & prandio exceptos, atque in fide inſtructos fuiſſe; abeuntes verò, etiam aureo viatico donatos. Quare accidit nonnunquam, ut ad explendam tot indigentium inopiam pecunia deficeret: quod, cùm illi ab Oeconomis eſſet inſinuatum; *Vendite*, inquiebat, *vaſa vel quippiam è domeſtica ſupellectili detrahite, & pauperum neceſſitatibus ſine mora ſuccurrite, nec unum ex illis indonatum abire ſinite.* Quamobrem non modò in rei familiaris penuriam, ſed & in æris alieni compedes incidit: quod, ut intellexit Chriſtophorus Madrutius Cardinalis Tridentinus, ad Hoſii ſubſidium non exiguam pecuniæ ſummam Romam tranſmiſit. Idem fecerunt & alii clariſſimi Cardinales, Aloyſius ſcilicet, ac Hippolytus Eſtenſes. Et Gregorius XIII. ſæpiſſimè ſemotis arbitris, in cubiculo ſuo oblatâ ſpontè magnâ pecuniæ vi, cum benevolentiæ paternique animi ſignificatione onuſtum dimittebat, ut illi exercendæ conſuetæ liberalitatis in egenos & inopes materiam miniſtraret.

Parentat defuncto Regi Sigiſmundo Romæ.

Cùm de Sigiſmundi Regis obitu (qui accidit anno à Chriſto nato 1572.) nuncium accepiſſet, non ſolùm Sublaci, ubi tum menſes æſtivos ducebat, verùm etiam Romæ ſolemnes, & regiâ magnificentiâ dignas exequias in Baſilica S. Laurentii in Damaſo illi inſtruxit; quas præſentiâ ſuâ Cardinales XL. præter alios primarios viros cohoneſtarunt, & plusquam centum mendicos pullis veſtibus donatos, tum tria ferè pauperum millia, quibus viritim

pecuniam diſtribuendam curabat, ad preces tantò ardentiùs pro defuncti Regis manibus ad Dominum effundandas, locavit. Orationem prætereà funebrem de laudibus Regis à Stanislao Reſcio pro concione recitatam conſcripſit, ut ne prorsùs ullam grati, & acceptorum beneficiorum memoris animi ſignificationem prætermitteret.

Nominatur Pœnitentiarius major.

Agebat interim Hoſius ætatis annum ſeptuageſimum, quo viſum eſt ſapientiſſimo Pontifici Gregorio XIII. majoris, ut vocant, Pœnitentiarii munus ad eum deferre; cùm is nihil minùs quàm de iſtius dignitatis acceſſione cogitaret. Quam etſi initio renuebat conſtantiſſimè, victus tamen non minùs conſtanti Pontificis voluntate, deliberandi ſaltem ſpatium poſtulavit, ac tandem ceſſit jubenti Chriſti Vicario, qui ſui hujusce conſilii hanc præcipuam rationem fuiſſe teſtabatur coram ampliſſimo Purpuratorum Senatu; *Quòd ei potiſſimùm committendam duxiſſet peccatorum alienorum curam, qui propriis omnium minùs eſſet onuſtus.* Vixerat enim ſemper vitam puram, ſobriam, & caſtam. Aſſidebat non infrequenter Hoſius in Vaticana Baſilica cum minoribus Pænitentiariis ad audienda ſacro ritu hominum ad DEUM redeuntium flagitia; ſingularique charitate, lenitate, celeritate, & facilitate utebatur. Confluebant innumeri ferè utriusque ſexûs mortales ſingulari reverentia, & pietate ad illum, quem tanquam unum ex antiquis Patribus admirabundi ſuſpiciebant. Et licèt in alios mitis planéque indulgentiſſimus eſſet, in ſe ipſum tamen uſque adeò ſeverus, & acris extitit, ut corpus ſuum alioquin imbecillum innocuúmque, non virgis tantùm & flagellis, ſed nodoſis etiam funibus, aut ferratis cingulis, acutiſque & pungentibus ſpinis diſcerpere ad ſanguinem uſque vulnerare ſoleret: ut vel hoc modo ſenſim, at non ſine ſenſu, ad quasvis majores acerbitates, atque ad duriora pro Chriſti cauſa patienda ſeſe exerceret. Cúmque ipſe animi ſui viribus nequaquam fideret, timerétque ne corpori ſuo nimiùm indulgeret, adhibuit (raro fortaſsè exemplo) conductum ære percuſſorem, qui ne parceret, præmiis urgebatur, cujus rigoroſo miniſterio ad ultimum uſque vitæ ſuæ diem uti conſueverat. Vixit tamen quinque annos ſupra ſeptuageſimum, valetudine uſus utplurimùm proſperà. Allabente verò tempore, quo ſervum ſuum, ac militem Dominus coronare ſtatuerat, cùm jam viribus corporis per aliquot menſes graviter languere cœpiſſet, invaſit eum alvi vehementior fluxus, quo licèt magnoperè debilitatus, induci tamen non potuit, ut pluſculum quid otio, aut quieti, vel aliis vitæ commoditatibus indulgeret, ſed in ſuſcepto pietatis colendæ propoſito, ejúsque exercitiis conſtantiſſimè continuandis perſeverabat. Unde paulò pòſt ſtomachus ætate, laboribus, atque inedia fractus cœpit ita langueſcere, ut minùs cibum appetere, vel acceptum retinere, aut concoquere diutiùs poſſet: Inde ortum habuit diarrhea, quæ nunquam poſteà conſtitit. Cùm igitur morbus in eo augeretur, viréſque in dies minuerentur, monebatur ab amicis ac familiaribus, ut habita valetudinis ſuæ ratione (antequam cælum Romanum vehementioribus ignibus, uti per illud

Morbi vi tentatus nihil remittit à conſueto Zelo.

anni

anni tempus aſſolet, inflammaretur, vímque totam languidi corporis exhauriret) ab urbe ruſticatum ſecederet; ſéque Chriſtianæ Reipublicæ, quæ ejus ope adhuc indigeret, ſervaret. Sed is ab aſſueto ſuo inſtituto revocari non potuit, ut ante feſtum beatiſſimorum Apoſtolorum Petri & Pauli Româ pedem efferret: Maluit ſiquidem potiùs valetudinis ſuæ periculum ſubire, quàm honori tantorum Apoſtolorum eo loco deeſſe, in quo profuſo pro Chriſti fide ſanguine Deo ſuo ſpiritum reddiderunt.

Celebrata horum Sanctorum anniverſaria feſtivitate Capranicam paucis ab urbe milliaribus diſtantem ſe contulit; ubi primùm aliquantulùm ægritudine levari viſus eſt. At paulò pòſt magìs ac magìs ventris profluvio laborare incipiens, non modò cibi appententiâ, ſed & ſomni uſu privatus eſt. Rogatus illo temporis articulo, ut nepotum ſuorum rationem habere; ac eos Gregorio XIII. Pontifici maximo commendare vellet; id facere recuſavit: *Timeant*, aſſerens, *Dominum, & cuſtodiant mandata ejus; & nihil illis deerit: Scriptum eſt enim; Beatus vir, qui timet Dominum: Gloria & divitiæ in domo ejus.* Gregorius, cùm accepiſſet, tantum hunc virum in tantam corporis ægritudinem incidiſſe, miſit è veſtigio unum ex Camerariis ſuis, qui ſuo nomine paternam ei benedictionem impertiretur. Advocatis deinde Medicis, cùm exploratâ eorum ſententiâ, omnem curam ac operam ſupervacaneam eſſe cognoviſſet, his eos verbis allocutus dimiſit: *Poſtquam malis meis nullum poteſt remedium inveniri, ego ad alium medicum Galeno veſtro longè præſtantiorem me confero, qui ſanare potens eſt omnes humanas infirmitates; qui renovat, ut aquilæ, juventutem noſtram; qui potiones habet veſtris ſuaviores, magisque ſalubres, quas, qui ſemel deguſtaverit, nulla incommoda, nullam mortis ſentiet amaritudinem, nec lædetur à morte ſecundâ, hoc eſt æterna, à qua liberari enixè petit ſancta mater Eccleſia.* His prolatis ſacroſanctum Evchariſtiæ Sacramentum ſibi adferri, eóque in genua provolutus refici voluit: tum extremam unctionem poſtulans, eâdem ad luctam contra malignos ſpiritus pari devotione munitus eſt. Ad preces deinde canonicas converſus, Primam, Tertiam, & Sextam maxima devotione recitavit; cùm ad Nonam ventum eſſet; *Sufficit*, inquit, *non enim Nonam dicemus, niſi, ut ſpero, cum Angelis in cælo.* Quia verò Nepeſinus Epiſcopus pro tanti viri incolumitate per omnem Diœceſim ſuam triduanas ſupplicationes indixerat, tranſeuntibus ante palatium moribundi Cardinalis pueris ac virginibus Litanias decantantibus, audita eorum voce, cùm quid ſibi vellent ea cantica interrogaſſet, reſponſum eſt fieri pro ipſius ſalute de mandato Epiſcopi: Tunc ille vultu læto, elevatis in cœlum oculis ac manibus: *Magnas*, ait, *ago Reverendiſſimo huic Epiſcopo gratias, & caſtiſſimis illis, ac DEO amabilibus pueris atque puellis, qui pro me apud DEUM intercedunt. Scio enim quantum apud cæleſte Numen valeant innocentium virginum & puerorum Orationes: Tamen nihil aliud opto, quàm ut fiat voluntas ejus, qui me vocare dignatur; nec momento quidem temporis vivere cupio ultrà quod conſtituit mihi Dominus, qui poſuit mari terminum ſuum, & legem aquis, ne tranſirent fines ſuos.* Juſſit deinde hiſtoriam Dominicæ Paſſionis ſe-

Noluit commendare Nepotes Pontifici.

cum-

cundùm Joannem prælegi, qui quoties ſacroſanctum Nomen Salvatoris noſtri JESU nominari audiviſſet, toties vittâ è capite depoſitâ, aut cùm jam ampliùs præ virium debilitate non poſſet, ſaltem leviter tactâ, Creatori ſuo honorem debitum exhibere conatus eſt: & tandem horâ nonâ, qua Dominus in cruce pro ſalute generis humani ſpiritum emiſit, vir ſanctus itidem, cùm ſe aliquoties ſalutifero crucis ſigno communiviſſet, animam Chriſto Redemptori, omnibus ſuis inſpectantibus, & ad lectulum in genua proſtratis, placidiſſimè, feliciſſiméque tradidit die 5. Auguſti anno ſalutis 1579. ætatis ſuæ ſeptuageſimo ſexto. Cadaver Romam devectum, ſepulchrum habuit, uti mandaverat, in Eccleſia ſui tituli S. Mariæ Tranſtyberim ad dexteram partem Aræ maximæ ſub imagine Aſſumptæ Virginis moſaico opere olim factâ. Ibi igitur quieſcit vir omni memoria dignus, honorifico hoc epitaphio, ab executoribus teſtamenti concinnato decoratus.

Sanctiſſimè moritur.

D. O. M.

Epitaphium ejus.

STANISLAO HOSIO POLONO. S. R. E. CARDINALI,
Varmienſi Epiſcopo, Majori Pænitentiario, vitæ ſanctitatis, eruditionis, & eloquentiæ gloriâ celeberrimo; Catholicæ fidei propugnatori acerrimo; qui; cùm antiquæ probitatis, & Epiſcopi vigilantiæ præſtantiam in humilitate, charitate, caſtitate, & beneficentia expreſſiſſet; hæreticas ſectas ſcriptis & conſiliis ſapientiſſimè & ferventer oppugnaſſet, multos ab erroribus revocaſſet, graviſſimíſque legationibus pro pace Eccleſiæ DEI, cùm apud Carolum V. & Ferdinandum Cæſarem, tum præcipuè in ſacro Concilio Tridentino, Pii IV. Pontificis nomine feliciſſimè perfunctus, Chriſtianæ Reipublicæ plurimùm profuiſſet; omnium virtutum laudibus, & exemplis ad imitandum abundans, obdormivit in Domino Nonis Auguſti Anno ſalutis M. D. LXXIX. ætatis ſuæ LXXVI.
Stanislaus Hoſius Patruo, & Stanislaus Reſcius Patrono beneficentiſſimo Executores Teſtamenti poſuêre.

Scripta Hoſii.

Scripſit Confeſſionem Catholicæ fidei Chriſtianam adverſus Auguſtanam Confeſſionem, à Patribus in Synodo Petricoviana anno 1551. una voce approbatam.

Propugnationem veræ, Chriſtianæ, Catholicæque doctrinæ adverſus Joannem Brentium pro Petro Soto elegantiſſimè editam.

De expreſſo Dei verbo, libellum hoc tempore maximè neceſſarium.

Dialogum de eo, num calix laicis, & uxores ſacerdotibus permitti debeant? ac divina officia, ſeu Miſſam vulgari lingua celebrare fas ſit?

Obſervationes Latini ſermonis.

Judi-

Judicium & cenſuram de adoranda Trinitate adverſus Miniſtros Tigurinos, & Heidelbergenſes.
De loco, & auctoritate Romani Pontificis in Eccleſia, & in Conciliis adverſus Orechovium.
Recantationes Fabiani Quadrantini.
De oppreſſo Dei verbo.
De Actis cum diverſis Hæreticis.
Examen ſeu Excuſſionem confœderationis hæreticorum.
Alteram Excuſſionem ejuſdem confœderationis.
Orationes duas funebras in exequiis Poloniæ Regum Sigismundi I. & Sigismundi II.
Homilias plures Latinâ, Germanicâ, & Polonicâ linguâ editas.
Apologiam pro Romana Curia, & Urbe.
Tractatum pro Epiſcopali, Eccleſiaſtica, & Civili Juriſdictione contra Politicos
Collationem veteris Eccleſiæ cum hac noſtra.
Epiſtolas ducentas & triginta duas.

Quæ Hoſii ſcripta tanto Chriſtiani Orbis conſenſu, & approbatione accepta ſunt, ut ipſomet adhuc in vivis agente, ultra trigeſies prælio ſubjecta eſſe ferantur, Romæ, Lutetiæ, Lugduni Antuerpiæ, Coloniæ, Lovanii, Moguntiæ, Cracoviæ, Venetiis, & alibi: Atque in Gallicam, Italicam, Germanicam, Polonicam Anglicam, Flandricam, & Arabicam linguas translata.

Sanctiſſimam Virginem DEI matrem (quam cultu & amore prorsùs filiali proſequebatur) Hoſio ſcribenti libros dictitaſſe, nonnulli graves viri opinati ſunt. Neque etiam dubitavit magnus ille Otho Truchefius Cardinalis Germanos ſuos admonere, ut Hoſii Catholicæ fidei Confeſſio in omnibus Templis, & Cathedris à Paſtoribus animarum populo prælegeretur, & iterum atque iterum repeteretur: Cùm vix quiſpiam pleniùs, utiliùs, apertiùs, elegantiùs, atque ordinatiùs corpus doctrinæ Chriſtianæ, totámque illius vim, & rationem complexus eſſe; aut efficaciùs graviſſimos inſanientis Lutheri errores, aliarúmque ſectarum vanitates refutâſſe, ac jugulâſſe videatur. *Immò ſcimus* (ait hoc loco Oldoinus in additionibus ad Ciaconium) *ex Epiſcopo Ruremondano Wilhelmo Lindano, notiſſimæ pietatis & doctrinæ in Eccleſia DEI viro, quòd ſicut olim de Baſilio, ita nunc in quibusdam Germaniæ Academiis communiter judicent, nefas eſſe in fidei doctrina ab Hoſii ſententia diſcedere.* Ipſi quoque hæterodoxæ fidei ſectatores, Catholicam fidem *Hoſianam fidem*; & ipſum Hoſium *Deum Polonorum* vocant: Tanta virtute, tantáque doctrina, & æſtimatione apud omnes claruit. Et quamquam in perpetua quadam vigilia, atque exercitatione virtutum animum continuiſſet Hoſius, pridie tamen ejus diei, qua ſacrum ad aras operaturus erat, ſeveriſſimo ſeſe jejunio macerabat. Tanta quoque feriæ ſextæ religioſiùs peragendæ illi cura fuit, ut nulla tuendæ valetudinis eſſet. Unde cùm aliquando graviter

Commendatur Hoſius à cultu B. V. M. quæ illi libros ſcribenti dictâſſe dicitur ab Authoribus gravibus.

Commendatur à Cardinale Truchſeſio ejus fidei Catholicæ Confeſſionis Symbolum.

viter decumbenti ſorbilia, ac recentia ova medicus præſcripſiſſet, liberè obnuit: Inſtanti verò medico ea eſſe delicatiſſima, maximæque ſubſtantiæ: *Atqui*, reſpondit, *hoc ipſum mihi modeſtum eſt: quò enim ſuaviora, magisque nutritiva ſunt, eò huic ego diei minùs convenire intelligo.* Sunt innumera incomparabilis hujus viri apud Scriptores Eccleſiaſticos encomia, quæ in unum collecta lectori pio exhibet Auguſtinus Oldoinus in additionibus ad Ciaconium.

Agunt de eo Staniſlaus Reſcius in vita. Jo: Antonius Petramellarius in elogiis. Laurentius Surius in Hiſt. Rerum memorab. ſui temporis. Andreas Thevetus de viris illuſtrib. Laurentius Beyerlinck in Chronico. Antonius Poſſevinus in Apparatu ſacro. Antonius Sanderus in Elog. Card. Hilarion à Coſta in Hiſt. Catholica. Aubertus Miræus in Bibliotheca Eccleſiaſtica. Andreas Sauſſay de Script. Eccleſiaſticis. Franciſcus Sacchinus in Hiſt. Soc. JEſu. Ludovicus Morerius in Diction. Hiſtor. aliique innumeri.

ANNO 1560.

SEDENTE PIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

MARCO ANTONIO AMULIO S.R.E. CARDINALE.

LXXX. *Amulius quis?*

MARCUS Antonius Amulius patricius Venetus, natus anno ſalutis 1505. pridie Idus Februarii, eximiam eloquentiam, civilium rerum ſingularem peritiam, & multiplicem doctrinam jam inde à puero aſſecutus, pro patria Reipublicæ Venetæ civitates diu ac prudenter rexit; legationibúsque apud diverſos Principes diverſis temporibus functus, cum apud Pium IV. Romanum Pontificem gratiæ, honoris, & auctoritatis locum obtinuit, ut nihil ſerii aut ardui Pontifex niſi de Amulii conſilio ageret. Cujus ſingularia merita ampliſſimis honoribus digniſſima cùm gratus Pontifex remuneranda cenſuiſſet, Veronenſem Eccleſiam ipſi Marco Antonio conferendam ſtatuerat. At Senatus Venetus re intellecta, id graviter ferens, quòd antiquiſſimis legibus, quibus Oratores ullam dignitatem accipere prohibentur, adverſaretur, Hieronymo Soranzo illi Succeſſore decreto, Marcum Antonium ab officio revocat. Ob id commotus Pontifex ſcriptis manu propria ad Senatum literis ſanctè affirmavit, quæ in Amulii perſonam agere ipſe propoſuerat, omninò illi ignota fuiſſe, atque ob id nihil contra patrias leges egiſſe: Quare ut priſtinæ dignitati reſtitueretur, à Senatu enixè poſtulavit. Obtinuit, quod petierat, Pius à Senatu, qui eundem, amoto Soranzo, priſtinæ dignitati reſtituit, atque etiam honorifico quingentorum aureorum ſtipendio donavit.

Hunc paulò pòſt idem Pius nil tale cogitantem, immò invitum, ut in publico Conſiſtorio Pius ipſe affirmavit, S. R. E. Presbyte-

byterum Cardinalem S. Marcelli pronunciavit. Quod ægerrimè ferens Reſpublica Veneta, Amulii propinquis edicto prohibuit, ne ullum lætitiæ ſignum publicum ob eam promotionem darent, neque quoad Amulius vixit, cum ipſo, aut ejus gente ampliùs reconciliari, licet ipſe multoties per literas demiſsè inſtiterit, voluit. Tota tamen Reſpublica Chriſtiana de nova tanti viri dignitate & elatione lætata eſt. Epiſcopus poſteà Reatinus ab eodem Pontifice, mox Apoſtolici palatii Bibliothecarius electus, cum Cardinale Alexandrino (qui poſteà ſub annum 1566. Eccleſiæ ſub Pii V. nomine præfuit) Abdiſu Patriarchæ Muzale Orientalis Aſſyriæ, qui ut Apoſtolorum limina, & Pium Pontificem ſalutaret, Romam venerat, Romanæ Catholicæ fidei profeſſionem excepit; cúmque Romæ agentem, ac in patriam redeuntem, ut à Pio pretioſis muneribus liberaliſſimè donaretur, auctor extitit.

Denunciatur Cardinalis.

Editurus Pius Conſtitutionem contra Apoſtolicæ Sedis Nuncios, literas à Principibus extorquentes ad Vaticani Senatûs dignitatem aſſequendam, eam à Cardinalibus Morono, & Amulio conſcribi præcepit. Quem etiam cum eodem Morono, ac ſororum ſuarum filiis delegit, ut neceſſaria ad repellendos Chriſtiani nominis hoſtes Turcas compararent; caverentque, ne eorum claſſis, quæ jam ad nocendum in præcinctu erat, Latinam oram maritimam infeſtaret, aut læderet. Defuncto Pio IV. Cardinali Alexandrino ad ſummam rerum ſuffragatus, quinquennio pòſt magno omnium mœrore è vita migravit III. Idus Martii anno Virginei partûs 1570. Corpus Româ Venetias translatum, in Sacrario Eccleſiæ S. Job Fratrum Minorum de obſervantia, abſque ulla ſepulchrali inſcriptione, reconditum memoratur.

Cardinali Alexandrino ad ſummam dignitatem ſuffragatur.
Ejus mors.
Ejus ſcripta.

Scripſit Amulius Epiſtolas familiares eleganti ſtylo, quarum aliquæ editæ inveniuntur inter literas Virorum illuſtrium.

Orationes item Italicas & Latinas.

Tractatum de ſublimi genere dicendi.

Amulio Cardinali præclarum doctrinæ teſtimonium exhibent epiſtolæ familiares Petri Cardinalis Bembi lib. 2. & Julii Peruſci viri ea ætate celeberrimi.

Ejus mentionem faciunt Joannes Antonius Petramelarius in Elogiis. Jacobus Gaddius de Scriptorib. non Eccleſiaſticis. Ferdinandus Ughellius de Epiſcopis Reatinis. Jacobus Boſius in Hiſt. Melitenſi. Petrus Juſtinianus in Hiſt. Veneta. Aubery in vita. Onuphrius Panvinius in Pio IV. Ludovicus Morerius in Dict. Hiſtor. Et alii.

ANNO 1560.

SEDENTE PIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

De

ALOYSIO ESTENSI
S. R. E. CARDINALE.

LXXXI. *Eſtenſis quis?*

ALOYSIUS Eſtenſis, vel de Eſte, Italus, Herculis II. Ferrariæ Ducis, & Renatæ Ludovici XII. Francorum Regis natæ filius, anno ſalutis 1538. in lucem editus, ob præclaram indolem, & egregias animi dotes in tantam Paulum III. Romanum Pontificem rapuit admirationem, ut ab eo adhuc adoleſcens Ferrarienſis Eccleſiæ Epiſcopus electus ſit: In cujus adminiſtratione uſus ſuffraganeo Alphonſo Roſetto Epiſcopo Comaclenſi, poſt duodecim annos eidem hanc ipſam infulam, annuente Pontifice, in vicem præmii, ac grati animi monumentum ceſſit.

Literis, eloquentiâ præſtans. In Galliam poſteà profectus, cum literis, eloquentia, & eruditione minimè vulgari polleret, Henrici II. Regis, ipſius conſobrini gratiam ac benevolentiam ita ſibi conciliavit, ut nobiliſſimis juxtà ac ditiſſimis Sacerdotiis, & præſertim Eccleſiâ Auxitanà, ultrò abdicante Hippolyto Cardinali patruo ſuo, ſit auctus. A Pio IV. Diaconus Cardinalis SS. Nerei & Achillei abſens, ac penè invitus renunciatus, quadriennio pòſt Maximiliani II. Imperatoris ſororem Barbaram Alphonſo fratri nuptam Tridenti excepit; ac Ferrariam maximâ pompâ deduxit. *Galliæ Protector.* Galliæ Protector in Romana curia deſignatus, Chriſtianiſſimos Reges Carolum IX. & Henricum III. *Carol. IX. & Henr. III. cum Pontif. ſumm. Pio V. & Greg. XIII. conciliat.* cum ſummis Pontificibus Pio V. & Gregorio XIII. officiis, & ſtudiis omnibus conciliavit. Ex Diaconatu prædicto ad S. Luciæ in Silice primò; mox S. Angeli in foro piſcium; & paulò pòſt ad S. Mariæ in via lata translatus, Innocentio Cardinale de Monte mortuo, in S. R. E. Diaconorum Principatu ſucceſſit. Bis Romanorum Pontificum juſſu Legatus in Galliam ſe contulit; ſemel anno 1576. mandante Gregorio XIII. ut conventui cuidam Sedis Apoſtolicæ nomine intereſſet: iterum anno 1582. ad perſuadendum Henrico III. Regi, ut patrocinium Alenconio Duci fratri, quòd Belgis Philippo Regi Catholico rebellibus opitularetur, auferret.

Cæterùm nationi Gallicæ uſque adeò addictus fuit, ut omnes ejus gentis homines, nullo facto delectu, apertis ulnis exciperet; exceptos auctoritate foveret; ſotos ope & opibus juvaret. Joannem Leves Alvernum, magnum Religionis S. Joannis Hieroſolymitani Magiſtrum (qui Romã anno 1581. eo fine venerat, ut ſe apud ſumum Pontificem de impactis ſibi falsò calumniis purgaret) trecentis & quinquaginta ejus militiæ Equitibus ſtipatum domi ſuæ excepit; propriâq; impenſa unà cum itineris ſociis per duos

ferè

ferè menſes regia munificentia aluit. Stanislao Hoſio Cardinali Vuarmienſi, viro pietate, & doctrina inſigni (de quo paulò antè n. 79.) cùm illi ad explendas pauperum indigentium neceſſitates pecunia non rarò deficeret, liberaliſſimè ſæpè ſæpiùs collatâ magnâ auri vi ſuccurrit. Quare meritò ab Auguſto Thuano *Chriſti pauperum Theſaurarius, ſacri Collegij ſplendor, aulæ Romanæ ornamentum, ac Princeps inaudita liberalitatis* dictus eſt. Affuit comitijs pontificijs, in quibus diverſo tempore renunciati ſunt ſummi Antiſtites Pius V. Gregorius XIII. & Sixtus V.

Stanislao Hoſio adjutor factus in ferendis pauperibus.

Tantus hic Cardinalis annos natus quadraginta & octo, Romæ in Quirinali, in hortis ſuis iij. Kalendas Januarij anno ſalutis 1586. ardenti febre correptus, poſtquam Sacramentis ad iter æternitatis neceſſarijs communitus fuiſſet, animam exhalavit. Cor in Gallia, in Auxitana Eccleſia; inteſtina Romæ in æde S. Ludovici nationis Gallicæ; corpus Tibure in templo S. Franciſci propè Hippolytum Cardinalem patruum contumulari voluit. Unde nata materies pulcherrimi epigrammatis, quod tumulo inſcripſit Guillelmus Blancus Epiſcopus Vencienſis, clarus ſui temporis Poëta.

Ejus mors,

Inſcriptiones Tumuli ingenioſæ.

Cur voluit Princeps Roma ſua viſcera condi?
An quia viſceribus condita Roma ſuis?
Cur voluit magnum Gallis cor ut eſſet in oris?
Anne quia cordi Gallia magna fuit?
Cur voluit pulchro ſepeliri Tibure corpus?
Anne in delicijs quòd ſibi Tibur erat?
Fallor: habet magnum cor Gallia magna, quòd excors
Audito patris funere facta fuit.
Viſcera Roma tenet, tam ſacro Principe rapto,
Quòd ſua cognovit viſcera Roma rapi.
Tibur habet corpus, quoniam ſua corpora ſenſit
In partes ſeſe diſſociare ſuas.
Gallus, Romanus, Tibur, cor, viſera, corpus,
Sensêre auferri reſtituíque ſibi.

Sepulchrales alias inſcriptiones clari illius ævi Poëtæ eidem ad memoriam ſcripsêre; ingenioſè alludentes ad familiæ nomen ESTE. Audiamus.

I.

ESTENSIS propera cùm morti occumberes HEROS
Sæcula Cumææ vivere dignus erat.
Læto animo dixit, Cor Gallia, Viſcera Roma,
Tu mea Tibur habe Corpora, Frater opes.

II.

Qui non ante ſibi, verùm tibi Gallia vixit,
Heu tibi nunc moritur, vivat ut inde ſibi.
Sed tibi nec moritur, ſummi nam munere Patris
Protector, cæli fiet in arce, tuus.

III.

Qui fuit, eſt; non eſt, nec erit: ſed mentior, immò
Qui fuit eſt, velut eſt, ſic quoque ſemper erit.
Vivus in Orbe fuit, nunc eſt defunctus, in aula
Empyrea, atque DEI munere ſemper erit.
Ergo eſt eſt, & erit, ſicut fuit antè ſed illi
Non par eſt, nec erat, nec fuit, & nec erit.

Edidit Aloyſius Cardinalis Eſtenſis egregias Conſtitutiones pro Clero Auxitano, & Bleſenſi.

Scripſit etiam nonnullas Orationes,
Et Epiſtolas ad varios.

Agunt de eo Petramellarius in Elogijs. Gabutius in vita Pij V Hiſtoria Ferrarienſis. Papyrius Maſſonus in Elogijs. Aubery in vita. Dominicus Gambertus in Idea Principis Chriſtiani. Jacobus Auguſtus Thuanus in Carmine conſolatorio ad Annam Eſtenſem, & lib. 84. Hiſt. Ludovicus Mutorius in Diction. hiſt. & alij.

ANNO 1560.

SEDENTE PIO IV. PONTIFICE MAXIMO,

De

LUDOVICO MADRUTIO
S. R. E. CARDINALE.

LXXXII. LUDOVICUS Madrutius, nobilis Germanus, civis & Epiſcopus Tridentinus, Romani Princeps Imperij, Chriſtophori Madrutij Cardinalis ex fratre nepos, tum Majorum ſtemmate, tum propria virtute clariſſimus, in Cardinalium numerum, quoniam inſigni doctrinà, probitate, benéque gerendæ reipublicæ peritiâ excellebat, Diaconus Cardinalis titulo S. Caliſti à Pio IV. relatus, ter in Germaniam de fidei rebus legatus eſt. A Gregorio XIII. ad Rudolphum II. Imperatorem electum, alióſque Germaniæ Principes, qui ad Comitia Auguſtana conventuri erant, Apoſtolicæ Sedis de Latere Legatus deſtinatus, in ijs Comitijs de magnis rebus ad Imperatoris poteſtatem, ad Germanorum Principum, aliarúmque Chriſtiani orbis regionum utilitatem ſpectantibus ſtrenuè egit. Gregorius in Diplomate Germanicæ Legationis illi commiſſæ hæc de eo habet: *Ea enim tua eſt in Nos, & ſanctam hanc ſedem fides, ea religio, is rerum uſus, & prudentia, ac ſumma apud Germanicam nationem, ubi virtus tua jam dudum enituit, gratia, ut te maximè dignum exiſtimaverimus, cujus egregiâ operâ in ampliſſimo hoc munere uteremur.*

Madrutius quis?

Fit Cardinalis.

Ter in Germaniam Legatus.

Per univerſam etiam Germaniam eâdem poteſtate miſſus fuit, ad provincias ſcilicet omnes, urbes & terras Imperatori ſubjectas; ad quælibet prætereà loca adjacentia, aliáque, àd quæ illi divertere contigiſſet, pro arduis eorum, & Chriſtianæ Fidei negotijs, fecitque illi facultatem conſcribendi judiciales actus contra Antiſtites Germaniæ quacunque hæreſi infectos; non tamen ſen-

Poteſtas ejus ſpiritualis à Pontifice ei conceſſa.

ſententiam ferendi. Alio Diplomate inſtituit eundem ſuum, & Apoſtolicæ Sedis Commiſſarium, & hæreticæ pravitatis Inquiſitorem in locis Germaniæ commemoratis. Alijs rurſum Diplomatibus conceſſit eidem facultates alias, præcipuè ut cum Germanis illuſtribus in ſecundo conſanguinitatis, vel affinitatis gradu, ex gravibus cauſis diſpenſare poſſet.

Romam redux ex S. Calliſti Diaconatu ad Presbyteratum S. Anaſtaſiæ ſub Sixto V. tranſitu facto, tandem poſt varias iterum mutationes Epiſcopus Sabinus, demum ultimo vitæ ſuæ anno *Fit Epiſcopus* (qui fuit Chriſti 1600.) Tuſculanus declaratus eſt. Germanici *Sabinus, de-* & Ungarici in Urbe Collegij Patroni munere functus, memorato *in Tuſcula-* Collegio mirificè, dum vixit, patrocinatus in actis memoratur. *nus.* Beneficus in pauperes quoscunque, præter inſignes opum largi- *Patronus* tiones, quotannis feriâ quintâ hebdomadæ ſanctæ mendicis opi- *Collegij* param menſam inſtruebat, nudóque ijs capite miniſtrabat: poſt *Germanici* epulas linteo præcinctus aquam infundebat, ac ſingulis novam *& Hunga-* veſtem, aureúmque numum in crumena dono dabat; tum bre- *rici.* vi pióque ſermone eos allocutus, ad virtutem & pietatem ſectandam hortabatur, ſicque uno eodémque tempore vir pius eorum corpora reficiebat, & mentes. Concilio Tridentino ſub Pio IV. interfuit, non tamen Legatus Apoſtolicus, ut quidam perperàm ſcripsêre. Interfuit quoque Comitijs Apoſtolicis, in quibus ſummi Pontifices renunciati ſunt Pius V. Gregorius XIII. Sixtus V. Urbanus VII. Gregorius XIV. Innocentius IX. & Clemens VIII. in horum Comitijs ſemper Cæſarum, Regum Hiſpanorum, atque Principum Auſtriacorum partes tanto ſtudio ſuſtinuit, ut ab aliquibus dictus ſit *Comitiorum non director, ſed tyrannus.* Magni illum Itali, Hiſpani, & Auſtriaci, dum vixit, fecerunt. Mortalitatis compede ſolutus eſt Romæ die 20. Aprilis *Mors ejus.* anno reparati orbis 1600. poſtquam ſacris Eccleſiæ myſterijs ritè expiatus, pauperibus (quorum Pater dictus eſt paſſim) multa aureorum millia transſcripſiſſet. Ejus cadaver tumulatum eſt in æde S. Onuphrij in ſacello familiæ ſuæ proprio cum hac brevi inſcriptione.

En jacet hic virtus; jacet hic prudentia ſumma: *Inſcriptio*
Corpus habet tellus, ſpiritus aſtra. Vale. *ſepulchri.*

Chriſtophoro & Ludovico Madrutijs S. R. E. Cardinalibus dedicavit S. Auguſtini Opera omnia per Theologos Lovanienſes ex m. ss. Codicibus emendata, & in lucem edita anno 1586. Chriſtophorus Plantinus, qui in literis nuncupatorijs inter alia hæc habet: *Cujus quidem honoris amplitudinem, commemorabilis animi veſtri pietas cum pari eruditionis laude conjuncta, præcipuáque generis inter Germaniæ Principes, ortûsq́, veſtri claritas jure ſibi optimo, noſtro judicio, vindicant:* ut ſcilicet D. Auguſtini monumenta, quæ à præſtantiſſimis Lovanienſis Academiæ Theologis maturo conſilio, ſumma diligentia, æquali fide cum vetutiſſimis exemplaribus

bus collata, ſub felici horum Cardinalium auſpicio in apertum ederet.

Ejus ſcripta.

Scripſiſſe dicitur.
Acta diverſarum legationum ſuarum.
Orationes ad Principes habitas.
Vindicias adverſus Novatores.
Couſtitutiones pro Cleri reformatione.

Ejus memoriam celebrant Petramellarius in Elogijs. Nicolaus Orlandinus in hiſt. Soc. JESU. Guido Cardinalis Bentivolus in Memorijs hiſtoricis. Sfortia Cardinalis Pallavicinus in hiſt. Concil. Trid. Aubery in vita. Gabutius in Vita Pij V. Andreas Victorellus in addit. ad Ciaconium. Ferdinandus Ughellius in Italia ſacra & alij.

FINIS LIBRI IV.

INDEX

INDEX NOMINUM, VERBORUM, AC Rerum memorabilium in hoc Tertio & Quarto Libro contentorum.

A.

ABdemelech Fezzæ & Maroci Rex Sebaſtianum Luſitaniæ Regem ad Alcaceram acie vincit, & occidit. 608. Saucius ipſe moritur. *ibidem.*

Accoltus: vide *Benedictus Accoltus.*

Accoltus: vide *Benedictum Accoltus*, ſuperioris Accolti filius naturalis.

Adamitarum hæreſis unde emerſerit? 27. Ruſticia gravis accidit. *ibid.* exterminatur à Ziſca *ibid.* in illam Martinus V. Crucem decernit. 27.

Adimarius Card. vide *Alamanus Adimarius.*

Ægidius Viterbienſis quis? 396. Ordinem Eremitarum S. Auguſtini ingreditur, ejudémque Ordinis primò Prior, deinde Magiſter eligitur. *ibid.* Orator incomparabilis 396. omnifaria ſcientia, & linguarum peritia præſtat. *ibid.* Leoni X. gratiſſimus. 397. hujus ad eum litteræ amantiſſimæ. *ibidem.* Purpuram ei ſpondet, & defert. 398. Romæ moritur. *ibid.* Ejus Epitaphium, ſcripta, & elogium. 399. Perſtringitur à nonnullis. *ibid.*

Agnifilorum celebris familia. 196.

Agnifilus: vide *Amicus Agnifilus.*

Alamanus Adimarus quis. 3. varijs dignitatib. ac purpurâ ornatur, *ibidem.* Monachis Cœleſtinis per univerſum Galliæ regnum Dedicationem Eccleſiarum indulget. *ibid.* In Concilijs Piſano & Conſtantienſi contra Schiſmaticos pugnat. 4. Petrum de Luna excommunicat. *ibid.* Ejus obitus & Epitaphium. *ibid.* Ejus in Piſanos amor. *ibid.*

Albergatus, vide *Nicolaus Albergatus.*

Albertus Auſtriæ Dux Moraviam vaſtat. 87. Oppida multa capit, atque diripit. *ibid.* à Sigismundo Rege Succeſſor regnorum ſuorum declaratur. 96. Rex Bohemiæ & Hungariæ ſalutatur. 97.

Albertus Marchio Brandenburgenſis quis? 407. Maximis dignitatibus præeſt. *ibid.* Purpura inſignitur. 407. Leonis X. ad eum literæ promotoriales. 408. cultui divino mirè addictus. 409. Carolo V. ad Imperium ſuffragatur. *ibid.* Lutheri inſaniam Petri Fabri opera reprimit. 410. Vindicatur ab Hoffmanni injuria. *ibid.* Moguntiæ piè moritur. 410. Ejus elogium 411. pietatis monumenta, & ſcripta. *ibid.*

Albicus homo nefarius & avaritiæ barathrum fit Archiepiſcops Pragenſis. 19. abdicat. 26.

Aleander: vide *Hieronymus Aleander.*

Aleatores à Nicolao Albergato decreto proſcribuntur 69.

Alemandus vel Alemanus; vide *Ludovicus Alemanus.*

Alexander Oliva quis. 152. Ejus admiranda primordia. 153. aquis ſuffocatus miraculo reviviſcit. *ibid.* altioribus diſciplinis eruditus, eaſdem facultates publicè docet. 154. Nondum Ordini adſcriptus religioſiſſimè vivit. *ibid.* Egregius verbi divini præco. 155. Omnia zelo plenus reformat. *ibid.* Eligitur Generalis totius Ordinis. 156. Creatur Cardinalis. *ibid.* Quò ſublimior hòc virtuoſior. 157. Ejus virtutes ſingillatim referuntur. 158. *& ſeq.* Mortem ſuam prædicit. 160. Sanctiſſimè obit. 161. Ejus Epitaphium. *ibid.* inter Beatos numeratur. 162. Ejus elogium & ſcripta 162.

Alexander VI. Aſcanij Mariæ Sfortiæ operâ fit Pontifex. 251. eundem dirè perſequitur. *ib.* Carolo VIII. Galliæ Regi Zizimum Baiazethis fratrem veneno potatum extradit. 267. Fœdus cum Ludovico XII. adverſus Sfortias init. 293. fœderis conditiones. *ibid.* Hier. Savanorolam ſtrangulari jubet & exuri. 304. pulſationem campanarum ad meridiem, olim à Caliſto III. inſtitutam, renovat. 305. Regulam Ordinis ſororum Annuntiatarum approbat. *ibid.* veneno per errorem hauſto moritur. 305.

Alexander Farneſius quis? 483. literis apprimè inſtitutus & virtutibus clarus Cardinalis creatur. *ibid.* varijs honoribus & dignitatibus ornatur. *ibid.* Patrocinia diverſa adminiſtrat. 484. Ingens Benefactor Soc. JESU. *ibid.* Ejus præcellentia opera. 485. Ejus elogium. *ibid.* piè moritur. 486. Verſus in honorem funeris. *ibid.* inſignis in omnes beneficentia. 487. quæ ſcripſerit. *ibid.*

Alexander Medices Laurentij filius. 372. præfertur Hippolyto patrueli. *ibid.* agitur in exilium. 372. Dux Florentiæ creatur. *ibid.* à Laurentio cognato proditoriè occiditur. 372.

Alexander Campegius quis? 621. Antiſtes Bononiæ eligitur, 622. Prolegatus Avenionenſis declaratus, ditionem purgat ab hæreſi *Pauperum de Lugduno*. *ibid.* in Cardinalem evehitur, *ibid.* Ejus obitus & ſcripta. 622.

Alliacus Cardinalis: vide *Petrus de Alliaco*.

Aloyſius Priulus Venetus integerrimus, Poli Card. amicus. 530. item 534.

Alphaquini Sacerdotes Maurorum, 348. à Ximenio convertuntur, *ibid.* quinque millia librorum ſuperſtitioſorum Ximenio deferuntur comburenda. *ibid.*

Alphonſus Carillius Archiep. Toletanus lites cum Ximenio habet, duréque eum tractat, 325.

Alphonſus de Mella Ord. S. Franciſci, Hiſpanus, à Mauris in odium fidei telis confixus. 151.

Alphonſus Manricius de Lara quis? 476. Ordinem Eremitarum S. Auguſtini meditatur, ſed vaticinio deterretur. *ibid.* varijs dignitatibus à Carolo V. ornatur. *ibid.* Cardinalis creatur. 477. Joannem Avilam ſacrum Oratorem conſtituit, *ibid.* Lapſu ex equo facto moritur, *ibid.* præclarum de eo carmen, *ibid.* Ejus Epitaphium. 478.

Alphonſus Rex Neapolitanus Pontifici Tibur cedit, 39. bellum Turcis inferre rogatus renuit, 40. Italiæ placatur, *ibid.* invitat Fridericum Cæſarem cum ſponſa ſua Neapolim, 123. ejus in Germanos liberalitas, *ibid.* inimicitias cum Ludovico Sfortia habet, 191. movente Neapolim Carolo VIII. Galliæ Rege in Siciliam fugit, *ibid.* Filio ſuo Ferdinando regnum cedit, 191.

Alvarez quis? 546. vir doctiſſimus juxtà ac nobiliſſimus, *ibid.* fit Cardinalis, *ibid.* Ducem Albanum conſobrinum ſuum à clade Romanæ urbis avertit, *ibid.* Ejus pietatis opera, *ibid.* moritur, 547. ejus elogium funebre, *ibid.* item ſcripta, *ibid.* memorabile ejus factum enarratur, *ibid.*

Alſcio Reiſemburgenſis loco Procopij Raſi Bohemis præficitur, 91. eidem tanquam gentis capiti parendum decernitur, *ibid.* Orphanos ſtrage afficit, *ibid.*

Amboſianus: vide *Georgius Amboſianus*.

Amedeus Dux Sabaudiæ Principibus Chriſtianis charus, 52. contemptis Mundi illecebris vitam agit ſolitariam, *ibid.* Eum Nicolaus Cardinalis Albergatus inviſit, *ibid.* Baſileæ Pſeudopontifex eligitur, 53. Proficiſcitur Baſileam ibidémque coronatur, *ibid.* Principibus electionem ſuam notificat, eorúmque auxilia implorat, 54. Reſipiſcit, ac Pſeudopontificatu ſponte cedit, *ibid.* Laudatur à Synodo Lauſanenſi per litteras, *ibid.* Literas ad univerſos Chriſti fideles ſcribit de ſua abdicatione. 55. Sanctè moritur, 57. à quibusdam Scriptoribus miraculis fulſiſſe dicitur, *ibid.*

Amicus Agnifilus quis? 195. eligitur Epiſcopus Aquilanus, *ibid.* purpura donatur. 196. Multa laudabiliter agit, *ibid.* Ejus obitus & Epitaphium, *ibid.* error circa illum refellitur, 196.

Amulius, Marcus Antonius quis? 682. Denunciatur Cardinalis, 683. Cardinali Alexandrino ad ſummam dignitatem ſuffragatur, *ibid.* Ejus mors, *ibid.* Scripta, *ibid.*

Amurathes Turcarum Imperator Chriſtum adverſus Chriſtianos inclamat, 101. cruenta victoria ad Varnam potitur, *ibid.* Mahumeti filio imperium reſignat, 106. vitam agit privatam, *ibid.* Revocatur ad novum bellum, 107. Cruentam victoriam ab Joanne Hunniade reportat, *ibid.* diem ſuum obit, 107. Ejus poſthuma ſoboles à Mahumete filio ſtrangulatur, *ibid.*

Anna Bolena Henrici VIII. concubina, ejectâ Catharinâ legitimâ uxore in thorum regium ſuſcipitur, 390. inceſtuoſa adultera deprehenditur, *ibid.* capite plectitur, 391. plura de ea vide in vita Joannis Fiſcheri Card. 494. *& ſeq.* item in vita Reginaldi Poli Cardi. 530.

S. Annæ cranium Nicolao Albergato ab Henrico Angliæ Rege dono datur, 78.

Anglia à Maria Regina Henrici VIII. filia in melius reformatur, 535. Recipit Polum Card. Legatum Apoſtolicum, 537. ad fidem Catholicam revertitur, 539. Eccleſiæ Romanæ conciliatur, 540. ſtabilitur in fide Catholica, 542. Mortua Maria Regina & Polo Cardinali ad vomitum redit, *ibid.*

Anglicani Cleri diſſolutio, defectionis à fide prænunciatio, 541.

Anglicanæ Eccleſiæ Reformatio, vel potiùs deformatio, 391.

Annunciatarum Ordo quando inſtitutus, & confirmatus fuerit, 305.

Antoniottus Pallavicinus quis? 258. cur à nonnullis *Gentilis* genere dicatur, *ibid.* Mercaturam primò exercet; deinde literis vacat, *ibid.* Epiſcopus Abintimilienſis creatur, 258. Datarij munere integerrimè fungitur, 259. varijs dignitatibus & purpura donatur, *ibid.* Ejus in dicendo libertas, Liberalis in omnes, *ibid.* Eccleſijs, non ſibi ſtudet, 260. legationibus honeſtatur, *ibid.* Regibus Galliæ & Hiſpaniæ acceptus, *ibid.* Ejus obitus & Epitaphium, 261. Ejus Elogium, *ibid.* Obtrectatores patitur, 261. his feſtivè reſpondetur, *ibid.*

Ant

Antonius à Prato quis? 443. inſignis Juriſconſultus, *ibid.* varijs in Gallia dignitatibus ornatur, *ibid.* Mortua uxore ſtatum Eccleſiaſticum amplexus trino Epiſcopatu ac purpura donatur, 443. Ambiens ſummum Pontificatum deluditur optatis, 445. Ejus obitus & ſcripta, *ibid.*

Antonius Cerdanus quis? 142. ob inſignem eruditionem Princeps Theologorum appellatus, 142. varijs dignitatibus ornatur, *ibid.* legationibus cum fructu fungitur, 142. Alphonſi Regis Neapolitani ad eum litteræ, *ibid.* Ejus obitus, Epitaphium, elogium, & Script. 143.

Antonius Grimanus ob navale bellum improſperè geſtum in carcerem truditur, 286. agitur in exilium, *ibid.* revocatur & Dux Venetorum conſtituitur, *ibid.* filij Cardinalis in eum amor, 286.

Antonius Puccius quis? 478. ob inſignem litterarum cognitionem Doctor creatur, *ibid.* Romam vocatus à Patruo Cardinali varijs dignitatibus ornatur, 479. Cum Clemente VII. in Mole Hadriana obſidetur, *ibid.* Obſes pro Pontifice datus vitæ periculum incurrit, *ibid.* fit Cardinalis, *ibid.* piè moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium & ſcript, 480.

Antonius Sanſeverinus quis? 438. creatur Cardinal. 439. Ordini Capucinorum mirè favet, *ibid.* Pontifici eum delere geſtienti reſiſtit, *ibid.* extat præclare hujus rei oratio, quæ affertur, 440. Pontificem ad confirmandum hunc Ordinem inducit, *ibid.* Ejus Elogium, 442. ſanctè moritur, *ibid.*

Antonius Trivultius quis? 307. ex Epiſcopo Comenſi Cardinalis creatur, *ibid.* Joannis Galeatij ſponſam Mediolanum ducit, 308. Gallicas partes amplectitur: Ludovico XII. eapropter charus, *ibid.* Julio II. item gratiſſimus, 308. concepto ex morte fratris mœrore moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, 308. Orator diſertus, *ibid.* naturâ in iram pronus fuit & ferox, 309. Ejus liberalitas & ſcripta, *ibid.*

Arboreus: vide *Mercurius Arboreus.*

Arcimboldus; vide *Joannes Arcimboldus.*

Ardicinus de le Porta quis? 65. ob præclara merita Cardinalis creatur, *ibid.* In Concilio Conſtantienſi pluribus virtutibus eminet, *ibid.* Ejus obitus, Epitaphium, & ſcripta, 66. Laudatur ab Ænea Silvio, *ibid.*

Ardicinus de Porta junior, quis? 253. varijs Eccleſiæ dignitatibus ornatur, *ibid.* Interdictum in Florentinos promulgat, 253. Cardinalis creatur, 253. ejus egregiæ virtutes, 254. Monachatum cogitans impeditur, *ibid.* inſtat literis graviſſimis apud Pontificem, ſed incaſſum, *ibid.* moritur Romæ, 257. Ejus Epitaphium, *ibid.* Quorundam error circa Ardicinum refellitur, 257.

Ardingellus: vide *Nicolaus Ardingellus.*

Ariminum in obſequio Eccleſiæ à Nardino Card. continetur, 208.

Armelious quis? vide *Thomas Langlejus.*

Aſcanius Maria Sfortia quis? 249. purpuræ dignitatem egregiè ſuſtinet, 250. varijs legationibus & dignitatibus ornatur, *ibid.* Cœnobium D. Bernardi propè Mediolanum diſciplina & proventibus inſtaurat, 250. Venationi plus æquò addictus, *ibid.* Alexandro VI. ſuo malo ad ſummam rerum ſuffragatur, 251. proditione captus in Galliam pertrahitur, & ab Alexandro VI. Romæ dignitatibus ſpoliatur, *ibid.* Romam reducitur, & Julium II. fautorem nanciſcitur, 251. veneno tollitur, *ibid.* Ejus Epitaphium, 252.

Aſtor Manfredus nobiliſſimus adoleſcens à Cæſare Borgia Faventia pellitur, 303. ab eodem conſtupratur, occiditur, & in Tyberim proijcitur, 303.

Aubuſſonius: vide *Petrus Aubuſſonius.*

Auguſtinus Trivultius quis? 406. per varios dignitatum gradus ad purpuram aſcendit, *ibid.* Gallicarum partium ſtudioſus Carolo V. ſuſpectus redditur, 406. Laudatur à multis virtutibus, *ibid.* Ejus obitus, *ibid.* Quæ ſcripſerit, 407.

Aurantius: vide *Philibertus Aurantius.*

Auxias de Podio quis? 209. ad magnas ſenſim dignitates evehitur, 210. purpura & legationibus honeſtatur, *ibid.* multæ pietatis opera edit, 210. Cardinalitiæ dignitatis ſeverus cuſtos, *ibid.* mors ejus & Epitaphium, 211. Ejus munificentia in ſuperos & homines, *ibid.* laudatur à Cardinali Papienſi, 211. Scripta, *ibid.*

Ab Aych; vide *Joannes ab Aych.*

B.

BAdia: vide *Thomas Badia.*

Bajazethes Turcarum Imp. Innocentio VIII. ſacrum Lanceæ ferrum mittit, 210. Bandinum Juliani Medicei interfectorem ad ſe profugum remittit Florentiam ad ſupplicium, 243. Rhodienſibus pacem concedit, 266. Petro Abuſſonio Magno Magiſtro dexteram S. Joan. Baptiſtæ dono mittit, 267. Innocentio VIII. Terram ſanctam pro extradendo Zizimo fratre profugo promittit, 267.

Bandinus, vel Bandinellus; vide *Bernardinus Bandinus.*

Bapiſta Canneculus Bononiam Pontifici rebellem reddiit, 34.

Baptiſta Zeno quis? 197. varijs dignitatibus cum purpura ornatur, *ibid.* ingentem pecuniam in ſacra ædificia inſumit, 197. Ejus obitus, ſepulchrum & Epitaph. 198. Quæ de eo Petrus Bembus memoriæ prodat, *ibid.* Quæ ſcripſerit, 198.

Barbara Sigiſmundi Bohemiæ & Ungariæ Regis uxor fœmina impudentiſſima, 95. Ægrotante Sigiſmundo cuſtodiæ traditur, 96. nulli religioni addicta moritur, 97. Sepelitur in ſepulchro regio, *ibid.*

Barbo: vide *Marcus Barbo.*

Bartholomæus Caccia Monachus Dominicanus, Epiſcopus Placentinus in depulſi Brandæ Caſtellionei locum ſufficitur, 8.

Bartholomæus Guidiccionus quis? 577. ob inſignem eruditionem & pietatem varijs muneribus præficitur, *ibid.* Cardinalatu & alijs dignitatibus ornatur, *ibid.* Alia egregie operatur, 578. admonitus in ſomno Societati JESU favet, *ibid.* Ejus obitus, *ibid.* Epitaphium, Encomium, & ſcripta, 579.

Beatrix Aragonia Matthiæ Corvini Ungariæ Regis ſponſa coronatur, 184.

Bedricus Presbyter Stamicenſis Moravus, Apoſtata, Orebitarum hæreticorum ductor, 85.

Bellaius quis? 490. literis deditiſſimus, *ibid.* magnis ſenſim Eccleſiæ dignitatibus inſignitur & ſacra purpura decoratur, *ibid.* Franciſco I. defuncto ſolemnes exequias Pariſijs exſolvit, 491. lucubrationibus intentus, *ibid.* præcelſum ejus ingenium, *ibid.* Ejus obitus & Epitaphium, *ibid.* Elogium & ſcripta, 492.

Bellaius: vide *Gulielmus Bellaius.*

Bellaius: vide *Martinus Bellaius.*

Bellieuræus Henrici Galliæ Regis ad Eliſabetham Anglam Legatus, Mariæ Stuartæ, pro cujus liberatione advenisse putabatur, potiùs obfuit, quàm profuit, 560. 561.

Bembus: vide *Petrus Bembus.*

Benedictus Accoltus quis? 426. Juriſprudentiæ Doctor creatur, *ibid.* Patrui curâ egregiè inſtituitur, 427. varijs dignitatibus & purpura ornatur, *ibid.* Conſpirat in Paulum III. & multatur, 427. Egregios Libros componit, *ibid.* Priſcos Authores ſcribendo feliciter imitatur, *ibid.* Ejus obitus, & Elogia à varijs Scriptoribus contexta, 428. Literarum ac Literatorum egregius cultor, *ibid.* In Venerem pronus aliquot liberos ſuſtulit, 429.

Benedictus Accoltus Benedicti Card. Accolti filius naturalis in necem Pij IV. conſpirat, 429. comprehenſus cum complicibus ſupplicio afficitur, *ibid.*

Benedictus XIII. Antipapa fruſtrà ad abdicandum rogatur, 16.

Bernardinus Bandinus conſpirat in Principes Mediceos, 241. occidit Julianum Mediceum, 242. fugit Conſtantinopolim, 243. redditur à Bajazethe, & Florentiæ è Curiæ feneſtra ſuſpenditur, 243.

Bernardinus Carvial quis? 278. Cardinalis creatur, *ibid.* Petri Martyris Anglerij de eo carmen gratulatorium, 279. legationibus fungitur, *ibid.* Julio II. adverſatur, & ob id anathemate notatus dignitatibus ſpoliatur, 279. à Leone X. reſtituitur, *ibid.* Ejus obitus & Epitaphium, 280. Egregius Orator ſuo ævo, *ibid.*

Bernardinus Divitius Bibiena quis? 368. Ejus vitæ primordia & profectus in literis, *ibid.* Apud Principes Mediceos magno in pretio eſt, 368. Julij II. de eo vaticinium, 369. Purpura & Legationibus ornatur, *ibid.* Corruptis Clericorum moribus adverſatur, 369. Comœdiam miro lepore feſtivam componit & exhibet, *ibid.* Ejus obitus, Epitaphium, & ſcripta, 370. Elogium metricum, *ibid.*

Bernardinus Haredus Franciſcanus defuncti Card. Quignonij animam rectâ cœlum ingredi; ac Ordinis Miniſtrum paulò ante defunctum è purgatorio liberaſſe conſpicit. 448.

Bernardinus Lonati quis? 288. Cardinalis renunciatur, *ibid.* Eccleſiæ oppida hoſtium manibus eripit, 288. In obſidione Bracbiani glande trajectus occumbit, *ibid.* Ejus Epitaphium & ſcripta, 288.

Bernardinus Maffæus quis? 618. omnibus ſcientijs ornatus Cardinalis creatur, *ibid.* arcto vinculo S. Ignatio connexus, *ibid.* Ejus obitus, Teſtamentum liberale, encomium, & ſcripta, 619.

Bernardinus Ochinus: vide *Ochinus.*

S. Bernardinus Senenſis aleas & aleatores nervoſa oratione inſectatur, 70.

Bernardus Cleſius quis? 472. fit Epiſcopus Tridentinus & Cardinalis, *ibid.* juſſu Cæſaris pro cauſa religionis ad Spirenſia comitia proficiſcitur, *ibid.* Luthero ſe ſe viriliter opponit, 473. Ejus pro religione zelus, *ibid.* Multis ad ſalutem author eſt, *ibid.* hæreticos ſua in diœceſi nullibi locorum patitur, *ibid.* Societati JESU mirè favet, 473. alia ejus pietatis opera, *ibid.* moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, *ibid.* Scripta, 474.

Beſſarion Trapezuntinus quis? 133. Cardinalis in Concilio Florentino creatur, *ibid.* con-

tra Marcum Epheſinum viriliter & eruditè pugnat, 113. in Concilio Ferrarienſi luculentam orationem habet, *ibid.* Sigismundum Cæſarem pacificat, 114. Chriſtianos Principes adverſus Turcas armat & animat, *ibid.* Literatos in familia & comitatu habet, 115. Sæpiùs ſummo Pontificatu dignus judicatur, ſed nunc invidia, nunc infortunio interveniente, honore illo excidit, 115. 116. 117. Bononiam multis beneficijs afficit, 117. Legatione fungitur ad Chriſtianos Principes contra Turcas, *ibid.* à Rege Galliæ contemptim habetur, 117. de Repub. Chriſtiana benè meritus decedit, *ibid.* Ejus Epitaphium & inſcriptiones, 118. Ejus pietatis monumenta, *ibid.* à literatis multiplici elogio celebratur, *ibid.* Ejus varia & docta ingenij monumenta, 119. Proceſſionem Spiritus S. publicè agnoſcit, & profitetur, 119.

Betonius: vide *David Betonius.*

Beza: vide *Theodorus Beza.*

Biblia Complutenſis, opus admirandum, magnæque apud omnes authoritatis, 343 Leoni X. à Ximenio dicata, *ibid.* hujus operis mira diſpoſitio, 344. Quinam in condendo hoc opere deſudarint? 345.

Bibliotheca Vaticana toto orbe celebris in urbis direptione vaſtatur, 423.

Biſelij Princeps Alphonſi Regis Neapolitani filius & Lucretiæ Cæſaris Borgiæ ſororis maritus, ab eodem Cæſare Borgia in nuptiali lecto mactatur. 303.

Bohemi homines natura feroces atque indomiti, 16. Eorum turbulentus ſtatus, 83. eos fruſtra ad obſequium reducere ſatagit Sigismundus Rex, 85. proſperè cum fidelibus pugnat, *ibid.* & 87. invitantur ad Concilium Baſileenſe, 88. Legationem eò mittunt, *ibid.*

Bona Galeacij Sfortiæ interfecti vidua pro ſedandis diſſenſionibus auxilium Sixti IV. implorat, 228.

Bona Sfortia Sigiſmundo Poloniæ Regi deſponſa, 284.

Bononia Canneтuli operâ à Pontifice deficit, 34. Obſidetur, capitur, & in ordinem redigitur à Dominico Capranica Legato Apoſtolico, 35. ædificijs & beneficijs cumulatur à Nicolao Albergato, 70.

Bononienſes ſummo honore Nicolaum Albergatum proſequuntur, 73. Bononiam Pontifici conciliare ſatagit, *ibid.* Renuunt Bononienſes obſequi, hinc nil boni illis ominatur, *ibid.* Interdicto ſubijciuntur, 74. Nicolaum Albergatum ad necem quærunt, *ibid.* Pontifici ſe dedunt, *ibid.* iterum rebellant, 76. Nicolaum Albergatum pellunt, ejúsque loco alium Epiſ. conſtituunt, 77. Cenſuris compulſi eundem recipiunt, *ibid.* Mortuum ſummo mœrore proſequuntur, eúmque uti urbis Tutelarem in faſtos referunt. 81.

Booslaus Cygneus Bohemiæ regulus ad Ziſcam deficit, 28. ad Rhetium Auſtriæ oppidum celo trajectus petit. 85.

Borbonius: vide *Carolus Borbonius.*

Borgia: vide *Cæſar Borgias.*

Borromæus: vide *Carolus Borromeus.*

Borſio Marchio Ferrarienſis Franciſcum Epiſcopum Ferrarienſem Epiſcopatu deijcit, 41. Reſtituitur Dominici Capranicæ operâ, *ibid.* à Friderico Cæſare Dux creatur, 123.

Botuelius: vide *Jacobus Epburnus.*

Bourcherius: vide *Thomas Bourcherius.*

Bourdeillius: vide *Elias Bourdeillius.*

Braccius Montonius Jacobum Inſulanum Card. in cuſtodiam compingit, 32.

Branda Caſtellioneus quis? 7. Legatione pro Eccleſia fungens multos labores tolerat, *ib.* A Greg. XII. deficit, & dignitate Epiſcopali ſpoliatur, *ibid.* Reſtituitur ac Cardinalis creatur, 8. In Concilijs Piſano & Conſtantienſi ſtrenuè laborat pro Eccleſia, *ibid.* Hungaros in fide nutantes confirmat. *ibid.* Pontificem & Ducem Mediolaneſem pacificat, *ibid.* Ritum Ambroſianum in Romanum mutare fruſtra laborat, *ibid.* Ejus pietatis & munificentiæ opera, *ibid.* Ejus Obitus, Epitaphium, & Scripta, 9.

Breviarium novum pro Eccleſiaſticis & Religioſis conſcribitur, 448. confirmatur & in morem ducitur, 449. reprobatur iterum, & vetus ſervatur, *ibid.*

Briſſoneta: vide *Guilelmus Briſſoneta.*

Bucer: vide *Martinus Bucerus.*

Buchananus à apoſtata Moravio corruptus falſa & putida de Maria Scotiæ Regina ſcripſit, 564. Id ipſum morti proximus palàm confeſſus eſt, *ibid.*

C.

CÆſar Borgias quis? 301. ex Vañotia nobili Romana extra matrimonium naſcitur, *ibid.* purpura ab Alexandro patre donatus, eam reijcit, 301. Fratrem Candianum occidit, 302. Carlottam Albretam uxorem ducit, *ibid.* ejus execranda facinora breviter enarrantur, 302. exhauſto pontificio ærario in Cardinales graſſatur, *ibid.* Romanæ Urbis imperium affectat, 301. Nobiliſſimum quemque tyrannus occidit, 303. Venenum alijs paratum ipſe & pater per errorem ebibunt, *ibid.* remedijs uſus convaleſcit.

ſcit, 303. captivus mittitur in Hiſpanias, *ibid.* ad Mendaviam ignita glande trajectus occumbit, 304. mordacia Epigrammata tumulo ejus affiguntur, *ibid.* Quid Paulus Jovius de eo ſcripſerit, 304.

Cæſius: vide *Paulus Æmilius Cæſius.*

Calibaſſa Turcarum Satrapa ab Amurathe regni adminiſtrator Mahumethi filio datur, 106. Amurathem adverſus Joannem Corvinum ab otio ad bellum revocat, 107. eidem filium Amurathes moriens commendat, *ibid.* filium Amurathis prodit Mahumeti ſtrangulandum, *ibid.*

Calvini aſſeclæ Lugdunum in Gallia inficere tentantes, Turnonij Archiepiſcopi juſſu flammis exuruntur, 461. 462.

Calviniſmus operâ Turnonij Cardinalis à finibus Galliæ proſcribitur, 4'1.

Campegius: vide *Alexander Campegius.*

Campegius: vide *Laurentius Campegius.*

Candianus Borgias à fratre Cæſare Borgia occiditur, & in Tyberim projicitur, 302.

Cannetulus: vide *Baptiſta Cannetulus.*

Cantij Comes Judex in cauſa Mariæ Stuartæ Scotiæ Reginæ, eam neceſſariò è medio tollendam aſſerit, 562.

Capucinorum Ordo ob Bernardini Ochini Miniſtri Generalis apoſtaſiam malè audit, 439. de eo delendo in ſacro Cardinalium Conſiſtorio agit Paulus III., *ibid.* acerrimè defenditur à Cardinali Sanſeverino, *ibid.* fit in eum inquiſitio, 441. innocens inventus ſtabilitur & confirmatur, *ibid.*

Caraſſa: vide *Oliverius Caraſſa.*

Caraffeæ ſtirpis claritas, 185.

Cardinalis Lotharingi pro Religione zelus, 467.

Cardinalis Officium quale? 166.

Carlotta Alibreta Regij ſanguinis puella Cæſari Borgiæ in matrimonium datur, 202.

Carolus Borbonius Clementi VII. negotium facit, 420. inducias Clementis firmare recuſat. 421. Germanis ac Hiſpanis deſpectui eſt, *ibid.* Exercitum Romam verſus ducit, 421. Romam invadit, 422. glande trajectus occumbit, *ibid.* Corpus Cajetam defertur & ſepelitur, 482. ejus Epitaphium, *ibid.*

Carolus Borromæus quis? 642. ejus futuræ ſanctitatis omen, *ibid.* præclara vitæ primordia, *ibid.* Literarum ſtudium: caſtitatis: jejunium, *ibid.* Infula Mediolanenſi & purpura ornatur, 643. prodigioſum in tuenda caſtitate exemplum, *ibid.* è fratris morte proficit, *ibid.* Sacerdotio initiatur, 644. Ejus operâ inſtituitur Congregatio Cardinalium Concilij Tridentini Interpretum, *ibid.* Pio IV, morienti aſſiſtit, *ibid.* Pio V. ad Pontificatum ſuffragatur, 645. Ejus in promovenda animarum ſalute zelus, *ibid.* in Helvetia fructificat, *ibid.* Canonici Scalenſis Eccleſiæ eidem ſe ſe opponunt, 646. coërcentur, & in ordinem rediguntur, *ibid.* Eidem reſiſtunt Monachi Humiliati, *ibid.* in eius necem conjurant, 467. Eum occidere tentant, *ibid.* ignita glande petitus nil læditur, *ibid.* Ejus manſuetudo, *ibid.* propugnat Jus Eccleſiaſticum, 648. incumbit in morum emendationem ubique promovendam, *ibid.* Viſitat Baſilicas Romæ pedes, 649. Ejus officia in peregrinos, *ibid.* Auſteritas in ſeipſum, *ibid.* Bonus paſtor, 650. Nudipes ad DEUM placandum in Proceſſione incedit, *ibid.* Ejus allocutio ad Proceres ferventiſſima, 651. Societati JESU Collegium, & Domum Profeſſam inſtituit, 652. Sacram Sindonem veneraturus Taurinum proficiſcitur, 652. Gratioſus eſt Gregorio XIII. 653. Sanctiſſimè moritur, 654. Elogium ejus, *ibid.* Conſtitutio in Blaſphemos, 655. Graſſatorum in Caroli famam pœna, *ibid.* Laus Caroli, 656. A Paulo V. Sanctis adſcribitur, *ibid.* Encomia Caroli, *ibid.* Laus ſpecialis Caroli à ſummæ eruditionis viris, 657. Ejus Scripta, 658.

Carolus Galliæ Rex Conventum Biturricenſem pro abolendo Schiſmate celebrat, 127. Eugenium legitimum Pontificem agnoſcit, *ibid.*

Carolus Malateſta Caſtellum S. Petri, aliáque contermina oppida adverſus Cannetulum defendit, 34.

Carolus Guiſius Lotharingus quis? 613. Ejus præclara vitæ primordia, *ibid.* Infula Rhemenſi donatur, *ibid.* tres Galliæ Reges ordine ſuccedentes diademate coronat, *ibid.* Academias Rhemenſem & Muſſipontanam inſtituit: *ibid.* Cardinalis creatur, 614. Societ. JESU mirè favet, *ibid.* In Concilio Trid. doctiſſimè perorat, *ibid.* Cum Cæſare Oeniponti, cum Pontifice Romæ de rebus Concilij tractat, 6 5. Henrico II. Galliæ Regi exequias celebrat, *ibid.* Intereſt graviſſimis negotijs, 616. Hæreticis viriliter reſiſtit, *ibid.* piè moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, elogium, & ſcripta, 617.

Carolus Vicecomes Galeatij Sfortiæ interfector, 217. ad ſupplicium rapitur, 218.

Carolus V. Bononiæ à Clemente VII. excipitur, 425. Sacro unguento linitur, *ibid.* Coronatur ferrea & aurea Corona, 426. inſignis Oratio Grimani Cardinalis ad Carolum, 435. Caroli reſponſum, 436. pacem cum Clemente VII. facit, 445. fictè hanc feciſſe putatur, & quare? *ibid.* ob Ro-

mam everſam malè audit, *ibid.* Franciſcum I. Galliæ Regem captivum certis legibus dimittit, 457. item liberos obſides, 458. pacem cum eodem facit, 518. Philippo filio ſuo nuptias Mariæ Anglicæ procurat, 535. Polum Card. eapropter Angliæ ingreſſu prohibet, 536.

Carvaial: vide *Bernardinus Carvagial.*

Carvaial: vide *Joannes Carvagial.*

Caſa nova: vide *Caſanova.*

Caſtellenſis: vide *Hadrianus Caſtellenſis.*

Caſtellum *Lapis Caroli* dictum fruſtra à Coriburo oppugnatur, 30.

Catharina Angliæ Regina Henrico VIII. inviſa redditur, 384. ejus egregium reſponſum, *ibid.* defenditur à Cardin. Thoma de Vio, 390. thoro regio eijcitur, *ibid.* mœrore animi ob paſſam injuriam moritur, 390.

Catharina Sfortia Hieronymi Riarij à conjuratis interfecti uxor, 241. hanc Cæſar Borgia Dux Valentinus, Forolivio, & Forocornelio dejectam magno ſui probro in Triumphum Romam perduxit, 244. item 302.

Cencho Bohemus mortuo Wenceſlao Rege Bohemiæ regnum adminiſtrat, 24. proditione nobilis, 26.

Çerbellio: vide *Joannes Cerbellio.*

Cerdanus: vide *Antonius Cerdanus.*

Chicheleius vel Chriſchiſelius; vide *Henricus Chichelenus.*

Chriſti Salvatoris imagini ſacrilegè Turcæ illudunt, 111.

Chriſtophorus Numalius quis? S. Franciſci Inſtitutum amplectitur, *ibid.* Ordinis Magiſterio & purpura decoratur, 595. in urbis excidio malè habetur, *ibid.* Ejus obitus, *ibid.*

Chriſtophorus Urswicus quis? 357. ad magnas ſenſim dignitates provehitur; & claris legationibus fungitur, *idid.* Cardinalis creatur, 357. pronus in iram, *ibid.* 364. à famulo veneno tollitur, 358. Ejus ſcripta, *ibid.*

Clemens Dolera quis? 638. Ordinem D. Franciſci amplectitur, *ibid.* Miniſter Generalis Ordinis, & S. R. E. Cardinalis creatur, *ibid.* Epiſcopatui Fulginatenſi præficitur, *ibid.* Moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, elogium, & ſcripta, 639.

Clemens VII. ſimultates cum Pompeio Cardin. Columna habet, 416. Fœdus contra Carolum V. init, 419. Sforriam Ducem Mediolanenſem ab obſidione Hiſpanorum liberare tentat, *ibid.* Columnijs adverſatur, 419. iterum amicus redeitur, *ibid.* inducias cum Cæſare init, 420. Columnios hoſtes Eccleſiæ pronunciat, *ibid.* Regnum Neapolitanum invadit, ſed non proficit, 420. Copias ſuas incautè dimittit, 421. adventante Romam Borbonio in arcem fugit, 421. Eum Pompejus Card. poſt excidium Urbis in libertatem vindicat, 423. Carolum V. Boniæ excipit, 425. Corona ferrea & aurea coronat, 426. moritur, 451.

Clerus Bononienſis à Nicolao Albergato emendatur, 69.

Cleſius: vide *Bernardus Cleſius.*

Coapcho Thaboritarum hæreticorum Dux equitum, occiſis Procopijs majori & minori, in fugam conijcitur, 91.

Cœleſtini Ordinis Eccleſiarum omnium dedicatio, 3.

Cola Montanus Galeatium Sfortiam Mediolani in Templo occidit, 218. rapitur ad ſupplicium, *ibid.*

Colinius: vide *Odettus Colinius.*

Collegium Germanicum Romæ à Julio III. inſtituitur, 584. Fundatur à Greg. XIII. *ibid.* Legibus & Patronis munitur, 585. Centum in eo Alumni ad doctrinam & pietatem aluntur, *ibid.* Ejus inſignis benefactor exiſtit Otho Truchſeſius Card. 591.

Collegium Navaræum à Petro Card. Alliaco munificè exornatur, 5.

Colloquium Piſciacenſe in caſſum venit, 468.

Columna: vide *Pompejus Columna.*

Complutenſe Collegium à Ximenio ædificatum, & fundatum, 339. omnibus ſcientijs opportunum, *ibid.* quot claſſibus diſtinctum, 340. *& ſeq.*

Concilium Baſileenſe anno 1430. à Martino V. indicitur, 50. Eugenius IV. illud diſſolvere, alióque transferre annititur, *ibid.* Patres Concilij Eugenio adverſantur, 51.

Concilium Conſtantienſe quando inchoatum, 18. in eo de tollenda hæreſi Huſſitarum agitur, 20. Eodem mandante Jo. Huſs & Hier. Pragis exuruntur, *ibid.*

Concilium Florentinum ab Eug. IV. indictum 99. in hoc Græcorum dogma de proceſſione Spiritûs S. cum Eccleſiæ Romanæ dogmate conciliatur, 99.

Concilium Lauſanenſe literas ad Amedeum ſeu Felicem V. Antipapam ſcribit, eumque ob ſpontaneam ceſſionem laudat, 54.

Concilium Papienſe juſſu Martini V. à Leonardo dato Card. indicitur, 103.

Concilium Trid. 614. 615. Concilij Tridentini Interpretum Congregatio, quando, à quo, & cujus operâ fuerit inſtituta, 644.

Conſtantinopolis à Mahumethe Turcarum Imp. obſidetur, & oppugnatur, 108. Propugnatur, 108. Supplicatio obſeſſis indicitur, *ibid.* Deſcriptio Conſtantinopolis, 109.

109. qualiter à Turcis impugnata & à Chriſtianis defenſa fuerit, *ibid.* expugnatur, 110. qualiter in ea ſævitum, *ibid.* Conſtantinus Magnus Helenæ filius eam condit: & Conſtantinus XV. itidem Helenæ filius eam perdit, 111.

Conſtantinus XV. Græcorum Imperator ab Mahumete II. Turc. Imp. obſidetur, 109. invaleſcente hoſte fugam capit, *ibid.* in ipſa porta multitudine fugientium opprimitur, 109. ejus caput à cadavere reſectum, haſtæque ſuffixum pro ludibrio circumfertur. 111. Ejus uxor & filiæ à Mahumete conſtuprantur, & in fruſtra ſecantur, *ibid.*

Contarenus: vide *Gaſpar Contarenus.*

Conventus Biturricenſis juſſu Caroli Galliæ Regis ad tollendum Schiſma habitus, 127.

Convivium lautiſſimum à Petro Riario Cardinali Galliæ oratoribus exhibitum, 205.

Coranda quis? vide *Wenceslaui Coranda.*

Corteſius: vide *Ferdinandus Corteſius.*

Corteſius: vide *Georgius Corteſius.*

Coſta: vide *Georgius Coſta.*

Cremaudus quis? vide *Simon de Cremauda.*

Cronvellus: vide *Thomas Cronvellus.*

Cupis: vide *Jo: Dominicus de Cupis.*

Cuſanus: vide *Nicolaus Cuſanus.*

Cuthna Bohemiæ oppidum, 29. à Thaboritis crumena Antichriſti vocatur, *ibid.* à Sigiſmundo expugnatur, & incenditur, *ibid.*

Cybo: vide *Innocentius Cybo.*

Cybo: vide *Jo: Baptiſta Cybo.*

Cychus Simoneta, poſt interfectum à conjuratis Galeatium Sfortiam, pupilli relicti tutelam integerrimè gerit, 492. à Ludovico Sfortia innocenter capitur, & capitis damnatur, *ibid.*

D.

Darlæus: vide *Henricus Stuartus.*

David Betonius quis? 550. regiæ ſtirpis adoleſcens, literis egregiè inſtituitur, *ibid.* Senſim multis dignitatibus tum Politicis tum Ecclesiaſticis ornatur, *ibid.* Infula Metropolitana Sactandreana & purpura honeſtatur, *ibid.* Pro Jacobo V. Scotiæ Rege ſtat adverſus factioſos hæreticos, 551. truditur in carcerem à fidei hoſtibus, ſed mox liberatur, 552. Henrico VIII. ac hæreticis viriliter reſiſtit, *ibid.* Stephocardium virulentum hæreticum igni adjudicat, 553. Normannus Leslius in eum conſpirat, *ibid.* Hujus conſpirationis deſcriptio, *ibid.* Betonius crudeliſſimè occiditur, *ib.* Interfectores pœnis afficiuntur, 554. Betonij elogia, *ibid.*

Decius: vide *Philippus Decius.*

Dedicatio omnium Eccleſiarum Ordinis Cœleſtini.

Dionyſius Laurerius quis? 580. Scientijs cumulatus Ordinem Servitarum Beneventi profitetur, *ibid.* Ordinis ſui Procurator Generalis, & Regis Angliæ Orator apud Sedem Apoſt. conſtituitur, *ibid.* Legatus in Scotiam mittitur, ac officio ſuo cum Religionis & fidei emolumento fungitur, 581. Cardinalis creatur, *ibid.* Qualiter ad purpuram pervenerit enarratur, *ibid.* Ejus obitus & inſcriptio funeralis, *ibid.* Ejus Scripta, 582.

Divitius Bibiena: vide *Bernardinus Divitius.*

Dolera: vide *Clemens Dolera.*

Dominicus Capranica quis? 33. ejus vitæ primordia, *ibid.* Juliano Cæſarino & Joanne Imolenſi Magiſtris utitur, *ibid.* Ejus præclaræ animi dotes, *ibid.* Doctorali laurea ornatur, & Clericus Cameræ Apoſtolicæ legitur, 34. Celeberrimis viris collegatur, *ibid.* Legatos Senenſes pacat, *ibid.* Rebellionem in Italiæ Urbibus exortam ſedat, *ibid.* Perduelles cenſuris & ſupplicijs afficit, *ibid.* Infula Firmana decoratur, 35. commendatur à multis virtutibus, ſed præcipuè juſtitia in omnes, *ibid.* Cardinalis à Martino V. renunciatur, ſed non publicatur, 36. ad electionem novi Pontificis non admittitur, & quare? *ibid.* Eugenium IV. adverſarium habet, *ibid.* provocat ad Concilium Baſileenſe adverſus Eugenium, 37. Cauſam in Concilio proponit, ibid. Patres ab eo ſtant, *ibid.* Difficilis & moroſus audit, *ibid.* Eugenio gratus redditur, 38. Piceno præficitur, *ibid.* Infeliciter aliorum culpa adverſus Franciſcum Sfortiam pugnat, *ibid.* Ab Alphonſo Rege Arragonio Tibur recipit, 39. Picenum pulſis hoſtibus in fidem recipit, *ibid.* Miſerorum & egentium curam ſuſcipit, *ibid.* Summus Eccleſiæ Pœnitentiarius eligitur, *ibid.* Legatione fungitur ad Alphonſum Arragonium, 40. Genuam ob civiles motus exagitatam componit & pacificat, *ibid.* Italiam pacat, *ibid.* Omnibus ob miram juſtitiam gratus evadit, 41. maximè Principibus Chriſtianis, *ibid.* Summo Sacerdotio dignus cenſetur, *ibid.* Ejus circa ſupellectilem & corporis cultum moderatio, 42. Ejus vivendi ratio per cunctas actiones breviter refertur, *ibid.* Nemo fruſtra eius opem implorat, 43. Summus mendacij oſor exiſtit, *ibid.* ad injuſtas preces inexorabilis, *ibid.* Ambitioſorum irriſor, & adulatorum oſor, 44. Hinc Stoico, quàm Eccleſiaſtico ſimilior habetur, *ibid.* Detractores odit: veritatem amat, *ibid.* Ami-

cus

eus Sincerus, conſtans, & utilis exiſtit, *ibid.* Cœnobio Septimiano mirè favet, 45. Columnenſium familiam ſummo amore proſequitur, *ibid.* Omnibus indiſcriminatim benefacit, *ibid.* Periclitantium Virginum pudori paternè conſulit, *ibid.* Liberalis & profuſus in omnes, 46. Ex ejus ordinatiſſima familia præſtantes viri prodjêre, *ibid.* Viros Eccleſiaſticos ſummè veneratur, *ibid.* Studijs & diſciplinis quibuscunque mirè addictus, 47. Ejus varia Scripta, *ibid.* Acta B. Roſæ approbat, *ibid.* Ejus præclara pietatis monumenta, *ibid.* Domum ſuam convertit in Gymnaſium, 48. Ægrotat *ibid.* Morti proximus amicos religiosè alloquitur, *ibid.* Vitam ſancta morte concludit, 49. Ejus Epitaphium, *ibid.* Ejuſdem præclarum elogium ex S. Antonino, *ibid.*

Dominicus de Piſis Ord. Prædicatorum juſſu Alexandri VI. cum Hieronymo Savonarola ſtrangulatur, & exuritur, 314.

Dominicus Jacobatius quis? 380, ob inſignem eruditionem varijs honoribus & purpura augetur, 381. Ejus multiplices virtutes, *ibid.* Principibus charus & utilis, 381. Virorum Doctorum cultor, *ibid.* Ejus Obitus & Scripta, *ibid.*

Dominicus Sotus Ord. S. Dominici magni nominis, Theologus, Caroli V. Cæſaris Confeſſarius, 537. ejus operâ apud Cæſarem utitur Polus Card. *ibid.* Profeſſor Univerſitatis Oxonienſis in Anglia contra Petrum Martyrem hæreticum à Polo Card. conſtituitur, 541. Egregium librum *de Ratione tegendi, ac detegendi* ſcribit, 547.

Dracula Valachiæ montanæ regulus Uladiſlaum Poloniæ Regem fruſtra à bello Turcico dehortatur; hinc Rex occiditur, 101.

E.

ELeonora Alphonſi Neapolitani neptis, Friderico Cæſari deſpondetur, 120. Adventum ſuum Cæſari notificat, 121. Senis regio honore excipitur, *ibid.* Romæ matrimonij vinculo Cæſari copulatur, 122. Invitatur Neapolim ab Alphonſo Rege, 123. à Venetis condigno honore ſuſcipitur, 124.

Eleonora Caroli V. ſoror Franciſco I. Galliæ Regi matrimonio jungitur, 458.

Elias Bourdeillius quis? 245. inſtitutum D. Franciſci amplectitur, *ibid.* Epiſcopatu Petragoricenſi donatur, 246. Officio ſuo cum laude & fructu fungitur, *ibid.* Ejus pietatis opera, 246. Epiſcopus Turonenſis creatur, & Pragmaticæ adverſatur, *ibid.* Immunitatem Eccleſiaſticam viriliter defendit, 247. Nullis adverſariorum minis terretur, *ibid.* Ludovico Regi tollendæ Pragmaticæ author eſt, 247. donatur purpura, *ibid.* Sancta morte miraculis clarus decedit, 248. S. Franciſco de Paula familiaris, *ibid.* Ejus Scripta, 248.

Eliſabetha Hautevillana Domina de Lore Odeti Colinij quondam Cardinalis concubina, ei apoſtatæ facto ſacrilegè matrimonio copulatur, 481. Illo vita functo literm pro dote in Senatu Pariſienſi movet, 482. Senatus decreto carceri mancipatur, in quo moritur, *ibid.*

Eliſabetha Henrici VIII. ſpuria Angliæ Regina Mariæ Stuartæ æmula, 555. ejus in Mariam odium, 556. Scotiam turbat, *ibid.* Fugientem ad ſe Mariam, ream agit, 557. 558. Conſultat quid ſibi de Maria agendum? 559. Callidè reconciliationis conditiones Mariæ proponit, *ibid.* Maria conſpirationis in Eliſabetham falsò arguitur, 560. Læſæ majeſtatis rea pronunciatur, *ibid.* Sententia in Mariam apud Eliſabetham ab hæreticis urgetur, 561. Morti adjudicatur, 562. Inſomnijs perterrita fruſtrà ſupplicium differri jubet, *ibid.* Occiſâ Mariâ luctum ſimulat, 563. Publicum odium Europæ Principum incurrit, 564.

Enckenvoirtius quis? 424. Purpura & Infula Trajectenſi donatur, *ibid.* Ejus in Hadrianum VI. mortuum gratitudo ac liberalitas, *ibid.* Paulum Jovium ad ſcribendam Hadriani vitam inducit, 424. Ejus encomium, 425. Carolum V. Bononiæ coronandum ſacro unguento linit, *ibid.* Romæ moritur, 426. Ejus imago, *ibid.* Quæ ſcripſerit, 426.

Ecaldus vel Erardus à Marcka quis? 412. Generis ſplendore & virtutibus ornatus, *ibid.* eligitur Epiſcopus Leodienſis, 412. Omnia in melius reformat, *ibid.* Legatione ad Cæſarem utiliter fungitur, *ibid.* Carolo V. ad imperium, Carolus ipſi ad purpuram ſuffragatur, 413. Religionis Catholicæ aſſertor ac vindex acerrimus, 413. piè moritur, *ibid.* inſigne ſibimet ipſi ſepulchrum vivens poſuit, 414. Ejus præclarum elogium, *ibid.* Memoranda pietatis opera, 414. Ejus ſcripta, 415. temerè ſugillatur à Moterio, *ibid.* Vide plura de eodem in vita Poli Card. 531.

Eraſmi Rotherodami ambiguæ fidei viri periculoſæ propoſitiones in Hiſpania examinantur, & diſcutiuntur, 631.

Eſtenſis, Aloyſius quis? 684. Literis, eloquentiâ præſtans, Galliæ Protector. Ca-

rol. IX. Henr. III. cum Pontif. ſumm. Pio V. Greg. XIII. Conciliator, *ibid.* Staniſlao Hoſio adjutor factus in fovendis pauperibus, 685. Ejus mors. Ingenioſæ inſcriptiones tumuli, *ibid.*

Eugenij IV. electio, 36. adverſatur Dominico Capranicæ Cardinali, 37, Concilium Baſileenſe diſſolvere, alióque transferre nititur, 50. à patribus Pontificatu privatur, in ejúsque locum Felix V. Antipapa eligitur, 53. Quam ob cauſam Baſileam vocatus ſit, 98. prudenter ſe Concilio non credit, *ibid.* Concilium Ferrariam primò, deinde Florentiam transfert, 98. ob electionem Felicis Antip. animo conſternatur, 99. erigitur à Juliano Cardinale, *ibid.* adverſatur Millino. 224.

F.

Fabritius Carettus Magnus Equitum Rhodiorum Magiſter poſt Petrum Aubuſſonium eligitur, 269.

Falſarius quidam nomine Marcellus, profeſſione Minorita, apoſtata factus, ob gravia crimina igni exuritur, 63.

Farina: vide *Hieronymus Farina.*

Farneſius: vide *Alexander Farneſius.*

Felices quinam verè reputandi, 207.

Felix V. Antipapa: vide *Amadeus Dux Sabaudiæ.*

Feltrius Dux Urbini: vide *Guido Feltrius.*

Ferdinandus Corteſius novæ Hiſpaniæ inventor, 445. vide etiam 590.

Ferdinandus Ponzellus quis? 385. Per varios honorum gradus ad purpuram eluctatur, *ibid.* Nonnullis avarus creditur, 385. in urbis direptione bonis ſpoliatur, 386. Ejus obitus, Epitaphium, & Scripta, *ibid.*

Ferdinandus Rex Neapolitanus à Carolo VIII. Galliæ Rege regno pellitur, 292. à Ludovico XII. cujus miſericordiam implorabat, contumelioſè habetur, 293. mœrore animi moritur, *ibid.*

Ferrarius: vide *Jo: Baptiſta Ferrarius.*

Ferrerius: vide *Jo. Stephanus Ferrerius.*

Ferrici: vide *Petrus Ferrici.*

Fiſcherus: vide *Joannes Fiſcherus.*

Florentini interdicto ſubijciuntur. 253.

Fœtor dentibus inimicus, 30. item frigus, 135.

Foſcaria: vide *Thereſia Foſcaria.*

Foſſarij hæretici, quare ſic dicti, 299. eorum impudicitia, *ibid.* multos in Bohemia ſequaces & fautores nanciſcuntur, 300. hauſtu muſcæ grandis diſerti redduntur, *ibid.* funditùs extirpantur, *ibid.*

Franciſcus Argentinus quis? 362. Cardinalis creatur, *ibid.* Ejus Obitus & Scripta, *ibid.*

Franciſcus Epiſcopus Ferrarienſis à Borſio Marchione Ferrarienſi Epiſcopatu deijcitur, ſed operâ Dominici Capranicæ reſtituitur, 41.

Franciſcus I. Galliæ Rex in pugna Papienſi capitur, 457. in Hiſpaniam ad Carolum V. abducitur, *ibid.* certis conditionibus liber dimittitur, 458. Ne Melanchthoni hæretico commeatum veniendi in Galliam præſtet, à Turnonio Cardinali exoratur, 460. Rambuleti in ignobili vico moritur, 490. Ejus præclarum elogium, 491. Plura de eodem vide in vita Reginaldi Poli Cardin. 533.

Franciſcus Guiſius Caroli Card. Guiſij frater, inſidijs hæreticorum in Aureliæ obſidione à Joanne Poltrocio occiditur, 616.

Franciſcus II. Henrici Regis filius, Galliæ Delphinus Mariam Stuartam in uxorem ducit, 55. in flore juventæ moritur, 556.

Franciſcus Pazzius conjurat in Principes Mediceos, 241. capitur, 242. è feneſtra Curiæ Florentinæ ſuſpenditur, 243.

Franciſcus Remolinus quis? 313. Piſis jus utrumque docet, *ibid.* Uxore moniali facta ipſe ſacris initiatur, 313. Ob depoſitum Savonarolam Alexandri VI. gratiam meretur, & Cardinalis creatur, *ibid.* Multis Sacerdotijs gaudet, 315. à Leone X. perduellium quorundam Cardinalium Judex conſtituitur, *ibid.* Ejus obitus, 316. Vivus ſepultus fuiſſe creditur, *ibid.*

Franciſcus Ruizius quis? 330. hunc Ximenius in partem laborum aſſumit, *ibid.* cum eodem ſingula Provinciæ contubernia perluſtrat, 331.

Franciſcus Salviatus Archiepiſcopus Piſanus cum duobus Jacobis ejuſdem gentis conjurat in Principes Mediceos, 241. Curiam Florentinam occupare cogitat, 243. comprehenditur cum complicibus, & è feneſtra Curiæ Florentinæ ſuſpenditur, 243.

Franciſcus Sfondratus quis? 598. Egregius Juris Doctor & Interpres evadit, *ibid.* Italiæ Principibus gratus, utilis, & charus, *ibid.* Legatus à Carolo V. ad Senenſes, ut eorum diſcordias componeret, negotium tanta dexteritate perficit, ut à Senenſibus civitate donatus ſit, & *Pater patriæ* appellatus, 599. Cardinalis ob eminentes virtutes & merita creatur, *ibid.* Legatione ad Carolum V. fungens, multos hæreticorum ad ſanam fidem reducit, *ibid.* Sanctè moritur, *ibid.* Ejus Scripta, *ibid.*

Franciſcus Sfortia Dominicum Capranicam Legatum Pontificium acie devicit, 38. E-

undem

undem maximo in honore habet, 41. Friderico Cæſari conciliatur, 123. Ejus filius Galeatius Mediolani in Templo occiditur, 218.

Franciſcus Soderinus quis? 316. Vir doctiſſimus Piſis Jus utrumque magna cum laude interpretatur, *ibid.* Epiſcopus Volaterranus creatus Oratoris munere ad varios Principes fungitur, 316. Cardinalis creatur, ſenſimque multis dignitatibus augetur, 317. Perduellionis reus in Molem Hadriani conijcitur, *ibid.* Abſolvitur ac libertate donatur, 317. Ejus obitus & Epitaphium, *ibid.* Ejuſdem Elogium, *ibid.* & 318.

Franciſcus Turnonius, vide *Turnonius.*

Franciſcus Valorius, dum Hieronymus Savanarola Florentiæ ad necem quæritur, à ſeditioſis interfectus, 315.

Franciſcus Ximenius Cardinalis: vide *Ximenius.*

Franciſcus Zabarella quis? 10. Omnium ſcientiarum genere floret, *ibid.* Nicolaus Panormitanus, ejus diſcipulus, *ibid.* Pauperes fovet, 11. Abbatiâ S. Mariæ *de Pratalea* donatur: eandem Monachis reſtituit, *ibid.* Infulis Florentinis & purpura donatur, *ibid.* Pro Congregando Concilio Conſtantienſi ſtrenuè laborat, 12. In hoc Concilio ipſe Pontifex eligitur, ſed mox moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium & Scripta, *ibid.*

Fregoſius Fridericus quis? 574. Salernitano Epiſcopatui præficitur, *ibid.* Cæſarem adverſarium habet, *ibid.* Octaviano Fratri futurus ſubſidio Genuam concedit, *ibid.* Pyratas Liguſticam oram infeſtantes profligat, *ibid.* In Genuenſi obſidione & clade fuga ſibi conſulens, ultimum vitæ diſcrimen incurrit, 575. Rerum fluxibilitate motus divino ſe cultui addicit, *ibidem.* Partes optimi Præſulis adimplens Cardinalis renunciatur, *ibid.* Ejus obitus, Elogium, & Scripta, *ibid.*

Fregoſius: vide *Octavianus Fregoſius.*

Fridericus Brandenburgenſis Pragenſes obſidionem ſolvere compellit, 30.

Fridericus III. Cæſar declaratus Romam ad coronationem, & nuptias procedit, 120. quo ordine & apparatu proceſſerit? *ibid.* Viterbij agitur cum eo de jurisjurandi Romæ præſtandi formula, 121. Simultatem inter Principes exortam compeſcit, 122. Qua pompa Romam ingreſſus ſit, *ibid.* Excipitur in Vaticano ab ipſo Pontifice, *ibid.* Ab eodem matrimonio jungitur, 122. In ponte S. Angeli 300. Equites creat. Invitatur cum Sponſa Neapolim ab Alphonſo Rege, 123. Reditum in Germaniam parat, *ibid.* Borſium Eſtenſem Ducem creat, *ibid.* Franciſco Sfortiæ reconciliatur, 123. Plumbinum Urſinæ genti concedit, *ibid.* à Venetis ſummo honore excipitur, 124. Ejus de Venetis præſagium, *ibid.*

Fridericus Caſimirus quis? 289. Inſula Cracovienſi & purpura donatur, *ibid.* Frater S. Caſimiri & aliorum, 289. Princeps decorus ſed parùm caſtus, *ibid.* Alexandrum fratrem in Regem ungit, 290. Ejus obitus, *ibid.* Quid Cromerus author de eo ſentiat, 290. Ejus mira liberalitas in pauperes & Eccleſias, *ibid.* Scripta, 290.

Fridericus Nauſea, dictus à patria Blancicampianus, perpetuum pro Religione Catholica cum Luthero bellum habet, 474.

Folgoſius: vide *Jo. Baptiſta Fulgoſius.*

Fulgoſius: vide *Paulus Fulgoſius.*

G.

GAbriel de Gramont quis? 470. varijs dignitatibus ornatur, *ibid.* Legatur in Angliam, *ibid.* Henrico VIII. blanditur, *ibid.* In Hiſpania à Carolo V. carceri mancipatur, *ibid.* Liberatur, 471. Orator regius Romam mittitur, & purpura donatur, *ibid.* Tribus Infulis donatur, Ejus obitus, & ſcripta, *ibid.*

Galeatius Sfortia Dux Mediolanenſis, 215. Ejus vitæ acta deſcribuntur, *ibid.* Ejus lectiſſimæ militum cohortes, 215. Epheborum ſpecies, *ibid.* Supra centena falconum paria alit, 216. Pilæ ludo addictiſſimus, *ibid.* Juſtitiæ tenax, 216. Quid de ſe homines ſentirent aſtu indagat, *ibid.* Ob vagam venerem malè audit, 216. Fit conſpiratio in eum, 217. Conjurati quinam ſint, *ibid.* Occiditur in templo, 218. Parricidæ ſupplicio afficiuntur, *ibid.*

Caſpar Contarenus quis? 503. contra Pomponatium animæ immortalitatem defendit, *ibid.* præclaros libros ſcribit, 504. legitur in Purpuratorum Collegium, *ibid.* præclarè ſcribit de 7. Sacramentis, 505. Item confutationem Articulorum Lutheri, 506. præſentit mortem, 507. piè moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, *ibid.* Indolet ejus funeri Paulus III, 508. Laus ejus integritatis, *ibid.* Inſtitutum Societatis JESU in certa capita redigit, *ibid.*

Gebhardus Truchſeſius Othonis Card. Truchſeſij nepos, Archiepiſcopus Colonienſis, à quodam præſtigiatore depravatus, ejurata fide Catholica Monialem adamatam in in uxorem ducit, 597. Colonienſis Eccleſiæ principatu ejectus, profugus perit Argentorati, *ibid.*

Genua à Cæſarianis obſidetur, 575. Gallorum auxilio deſperato deditur, ac hoſtiliter vaſtatur, *ibid.*

Genua civili ſeditione exagitata à Dominico Capranica componitur & pacificatur, 40. item à Millino Cardinali, 228. Iterum turbatur, 230.

Georgius Amboſianus quis? 294. ejus vitæ primordia, *ibid.* cum Duce Aureliano in prælio capitur à Carolo VIII. 295. libertate donatus, Carolo adhæret, *ibid.* Rothomagum mirè exornat & inſtaurat, 295. Cardinalis creatur, ac multis legationibus fungitur, *ibid.* In Gallia multa utiliter operatur, 295. Mediolanum capit, ac ne diripiatur, author eſt, 296. Sfortiam Cardinalem è Gallia Romam adducit, *ibid.* Ejus memorabile Chriſtianæ pietatis facinus, 296. Julio II. adverſatur, *ibid.* S. Franciſco de Paula ejúsque Ordini mirè favet, 297. Ejus obitus, & Epitaphium, *ibid.* Julius Pontifex ejus morte lætatur, 297. Ejus multiplex elogium, 298. De duobus inculpatur, *ibid.* Ejus teſtamentum, 299. Scripta, *ibid.*

Georgius Buchananus: vide *Buchananus.*

Georgius Coſta quis? 219. quare ſic dictus, *ibid.* Ob ſingulares virtutes varijs dignitatibus & purpura ornatur, 219. Legationibus ſtrenuè fungitur, 220. Sacrum Lanceæ ferrum excipit, Romámq; deducit, *ibid.* Ejus pietas in D. Virginem Catharinam Martyrem, 221. Ejus obitus & Epitaphium, *ibid.*

Georgius Grimanus quis? 285. Cardinalis & Patriarcha Aquilëjenſis creatur, *ibid.* Ejus mirabilis in captivum parentem amor, 286. Multa laudabiliter operatur, *ibid.* obitus, Epitaphium & ſcripta, 287. Laudatur paſſim ob ſingularem eruditionem, *ibid.*

Georgius Haaslerus quis? 232. Generis obſcuritatem doctrina & virtutibus illuſtrat, *ibid.* Friderico Imp. in paucis charus, 232. Sixti IV. literæ ejus cauſa ad Cæſarem ſcriptæ, *ibid.* Cadinalis creatur, 233. Epiſcopus Paſſavienſis eligitur, *ibid.* In Danubio naufragans undis abſorbetur, 233. Ejus ſcripta, *ibid.* Jo. Capiſtrano amiciſſimus, 233.

Georgius Podiebradius extincto Ladislao regnum Bohemiæ invadit, 137. Regno ac titulis per cenſuras privatur, *ibid.*

Georgius Rangonius quis? 234. Suſcepto Ordinis Minorum habitu, cum Jo. Capiſtrano adverſus hæreticos in Hungariam proficiſcitur, *ibid.* Huſſitarum hæreſim comprimit, 234. Pij II. Literæ in hunc finem ad eum datæ, *ibid.* Strenuè officio ſuo fungitur, 235. Paulus II. eundem litteris commendat, & in opere confirmat, 236. Liberale Volaterrani de eo teſtimonium, *ibid.* Albanenſi, dein Agrienſi infula, & purpura donatur, 236. Bononiæ genus ſuum aperit, 237. Romæ honorificè excipitur, *ibid.* Ejus obitus, elogium, & ſcripta, 238.

Georgius Sephocardius: vide *Sephocardius.*

Georgius Tomereus Varadinenſis Epiſcopus Ludovicum Regem contra Solymannum animat, 389. Rex & Tomereus eo prælio occumbunt, *ibid.*

Gerardus: vide *Maphæus Gerardus.*

Gonzaga: vide *Hercules Gonzaga.*

Græci Latina dogmata accipiunt, 105. in veterem errorem prolabuntur, 106. Divinitùs puniuntur, *ibid.* Opem fidelium frustrà implorant, 108.

Græci Patres ad Concilium Ferratienſe & Florentinum veniunt, 99. Eorum dogma de proceſſione Spiritûs S. componitur, *ibid.*

Granvellanus Antonius Perenottus quis? 663. Fit Epiſcopus Atrebatenſis, *ibid.* Orator ad Franciſcum I. *ibid.* Fit Cardinalis, 664. Intereſt Inaugurationi Philippi III. *ibidem.* Moritur, *ibid.* Ejus imago, *ibid.* Elogium ejus, 665.

Gregorius Corteſius quis? 588. Vir literis exercitatiſſimus varia munera in Curia Romana obit, *ibid.* Ordinem D. Benedicti amplectitur, *ibid.* Ob pietatem, virtutes, & diſcretionem Abbas electus, accommodato vocabulo *Abbas dulcis & ſapiens* vocatur, *ibid.* Cardinalis creatur, & aliis dignitatibus augetur, *ibid.* Speciales literas ad eum dat Paulus III. promotionis ſuæ indices, *ibid.* Reſpondet graviſſimè per alias Corteſius, 589. Gratulantur eidem purpuram viri clariſſimi, 590. Ejus obitus & ſcripta, *ibid.*

Grimanus: vide *Dominicus Grimanus.*

Grimanus: vide *Marinus Grimanus.*

Gropperus: vide *Joannes Gropperus.*

Guidiccionus: vide *Bartholomæus Guidiccionus.*

Guido Feltrius Urbini Dux à Cæſare Borgia principatu pellitur, 302. Borbonio Romam cum exercitu venienti non reſiſtit, 420.

Guilielmus Bellajus literis & militari gloria illuſtris hiſtoriam de rebus Gallicis ſcripſit, 490.

Guillelmus Briſſoneta quis? 291. Ducta uxore quinque liberos ſuſcipit, *ibid.* Ea defuncta ſacris initiatur, & varijs dignitatibus ornatur, *ibid.* Carolo Regi, ut Neapolim

bello

bello petat, author eſt, 291. Strenuum militem agit, ac Ludovico XII. pugnat, 291. Julio II. adverſatur, à quo dignitatibus ſpoliatur, ibid. à Leone X. reſtituitur, 293. Filios ad aram miniſtrantes habet, 293. Ejus obitus, ſcripta, & pietatis monumenta, 294. Regem Galliæ per omnia obſequentem habuit, dum vixit, ibid.

Guillelmus Philaſterius quis? 13. Reipublicæ literariæ egregiè conſulit, ibid. Benedicto XIII. Antipapæ adhærens graviter reprehenditur, ibid. Reſipiſcit, atque Archiepiſcopatu & porpura donatur, 14. in Concilio Conſtantienſi luculenter perorat, ibid. Splendidum Palatium Romæ condit, ibid. Ejus Obitus, Epitaphium, & ſcripta, ibid.

Guiſius: vide *Carolus Guiſius Lotharingus.*

Guiſius: vide *Franciſcus Guiſius.*

H.

HAdrianus Caſtellenſis quis? 318. Orator miſſus in Angliam à Rege magnis dignitatibus ornatur, ibid. Purpura decoratur, 318. Sub Leone X. conſpirationis reus creditus fuga ſibi conſulit, ibid. Oraculo fatidicæ mulieris decepta, Pontificatum ſomniat, 319. In Ejus hortis Alexander VI. veneno potatur, ibid. Eodem poculo & ipſe inficitur, 319. Vir doctiſſimus & Latiniſſimus, ibid. ejus Scripta, 320. Ejus obitus incertus, ibid.

Hadriani VI. Mauſolæum Romæ, 424. Ejus vitam deſcribit Paulus Jovius, ibid.

Hæretici qui dicendi? 394.

Hamiltonius: vide *Jacobus Hamiltonius.*

Haaslerus: vide *Georgius Haaslerus.*

Helveti milites præſidiarij in excidio Romanæ Urbis ad unum omnes occiduntur, 422.

Helvetij à S. Carolo Borromæo reformantur, 645.

Henricus Chichelejus quis? 60. Ob egregias animi dotes varijs in Anglia dignitatibus ornatur, ibid. Cardinalis creatur, & Legatus Apoſtolicus contra Huſſitas mittitur, 61. Martino V. gratus exiſtit, ib. Humfridū Gloceſtriæ Ducem adverſarium habet, ibid. Miſnam obſidens fœdè à ſuis deſeritur, ibid. Ab Huſſitis profligatur, 62. Ingentem colligit pecuniam, 63. Munificus in omnes eſt, ibid. Ejus obitus, Epitaphium, & ſcripta, 64.

Henricus II. Galliæ Rex in haſtiludio à Mongomerico Comite lethaliter vulneratur, 463. Ex vulnere moritur, ibid. Idem adhuc Galliæ Delphinus cùm eſſet, Perpinianum in Pyrenæis poſitum fruſtra obſidione tentat, 475. Ei præſentat Guiſius Card. 615.

Henricus VIII. Angliæ Rex Catharinam uxorem faſtidit, 384. Propendet in Annam Bolennam, ibid. à ſe ipſo mutatur, 390. Catharinam legitimam ſacrilegè thoro ejicit, ibid. Bolenam concubinam in uxorem ducit, 390. Eandem in adulterio deprehenſam capite plectit, 391. Ab Eccleſia Romana deficit, & caput Eccleſiæ Anglicanæ dici prætendit, ibid. Synopſis ejus vitæ & mortis, 441. & 442. Plura de eodem vide in vita Joannis Fiſcheri Cardinalis, 494. & ſeq. Item in vita Reginali Poli Card. 529. & ſeq. Item in vita Card. Betonij, 571.

Henricus Luſitanus Princeps quis? 602. regio ortu nec ſine prodigio naſcitur, ibidem. Linguarum peritia Virtutibus ac Scientijs gravioribus prædicus ſtatum Cleritalem amplectitur, ibid. Pluribus dignitatibus magno Reipub. Chriſtianæ emolumento præficitur, ibid. Paſtoris optimi partes cumulatiſſimè complet, 603. Ejus animarum zelus, ibid. Inquiſitor Generalis in toto Luſitaniæ regno conſtitutus, hæreſi omnem aditum præcludit, 604. Cardinalis & Archiepiſcopus Eborenſis creatur, ibid. utroque munere exactiſſimè fungitur, ibid. Patrum Soc. JESU operâ in procuranda ſalute animarum maximo rerum incremento utitur, 605. Adminiſtrando regno Luſitaniæ præficitur, 606. Cedit regimen Sebaſtiano Regi ex fratre nepoti, ibid. Collegium Soc. JESU Eborenſe pro domicilio eligit, ibid. Vivit inſtar Religioſi, 607. Ejus Angelica Caſtitas, paupertas, obedientia, ibid. Sebaſtiano juveni Regi diſſuadet bellum Africum, 608. Occiſo in bello Sebaſtiano Rege Rex Luſitaniæ proclamatur & inauguratur, 609. Hujus inaugurationis deſcriptio, ibid. Suis ut pater præeſt, 610. Pijſſimè moritur, ibid. Ejus funebre elogium, 611. Obſervatio de ejus obitu, ibid. Quæ ſcripſerit, 612.

Henricus Stuartus Darlæi Dynaſta Mariæ Stuartæ Reginæ Scotiæ matrimonio jungitur, 556. A Botuelio interficitur, 557.

Herba naſcitur cum cruce, 213.

Herculis Ferrariæ Ducis Sponſa à Petro Card. Riario apparatu regio excepta, 205.

Hercules Gonzaga quis? 429. literis egregiè inſtitutus, Infula Mantuana & purpura ornatur, 430. Ob ſummam eruditionem & virtutem Regibus æquè ac ſummis Pontificibus in pretio eſt, ib. Claris legationibus fungitur, 430. In Concilio Tridentino,

 cui

cui præſedit, luculentam ad Patres orationem habet, *ibid.* Invidorum jaculis impetitur, *ibid.* Ejus obitus, Epitaphium, & elogium, 431. Quàm munificus in pauperes extiterit, *ibid.* Celebratur à varijs Scriptoribus, 431. Quæ ſcripſerit, 414. Juventuti literis excolendæ paternè conſulit, *ibid.*

Hermolaus Barburus quis? 271. Vir doctiſſimus, *ibid.* Ejus elogium ex Paulo Jovio, 271. Item ex Trithemio, 272. Ejus varia ſcripta, ibid. Laudatur paſſim à Scriptoribus, *ibid.* Ejus obitus, 273. Ingenioſis verſibus celebratur, *ibid.*

Hermanus Moerſenſis è Comitum Videnſium ſtirpe creatur Archiepiſ. Colonienſis, 636. à Buzero hæretico ſeductus prolabitur in Apoſtaſiam, ducitque in uxorem concubinam, *ibid.* Coloniâ pellitur, ac diris devotus moritur, *ibid.*

Hieronymus Aleander quis? 524. Stupendi ingenij adoleſcens diſciplinas omnes, ediſcit. *ibid.* Hebræum celeberrimum ad fidem convertit, *ib.* Famam *excellentis Theologi* adipiſcitur, *ibid.* Variarum linguarum peritia excellit, 525. Egregia opera conſcribit, *ibid* Gallis, Germanis, Italiſque ob ſumam eruditionem gratiſſimus. *ibid.* Legatur in Germaniam adverſus Lutheri inſaniam, *ibid.* Fit Archiepiſcopus Brunduſinus & Oretanus, 5 6. Cum Franciſco I. captivus factus ab Hiſpania durè habetur, *ibid.* à Carolo V. liber dimiſſus muneribus afficitur, *ibid.* Æmulos & detractores apud Paulum III. patitur, *ibid.* Excuſatur à Sadoleto, *ibid.* Purpura ornatur, 527. Ejus mors, *ibid.* Ejus Epitaphium, & elogium, *ibid.* Quæ ſcripſerit, 529.

Hieronymus Farina Monachus Ordin. Humiliatorum in necem S. Caroli Borromæi conjurat, 647. Eum occidere tentat, *ibid.* Comprehenſus capite plectitur, *ibid.*

Hieronymus Pragenſis Huſſitarum Anteſignanus Conſtantiam vocatur, 20. Ejus pertinacia, *ibid.* Exuritur, 21. Pro Martyre à ſuis habetur, *ibid.*

Hieronymus Riarius defuncto fratri Petro Cardinali in potentia ſuccedit, 104. Affinitatem contrahit cum Duce Mediolanenſi, *ibid.* Nullis voluptatibus, extra venationem deditus, 204. Author conſpirationis in Mediceos conceptæ, 241. Forolivij in menſa trucidatur, 243.

Hieronymus Savanorola quis? 313. Vir pius & zeloſus in Alexandri VI. vitia invehitur, *ibid.* Carolum VIII. Galliæ Regem ad reformandam Eccleſiam, ipſumque Pontificem in ordinem redigendum incitat, 314. Prohibitus porrò concionari, cùm non obſequeretur, juſſu Pontificis comprehenditur, ac cum ſocijs ſtrangulatur, exuriturque, *ibid.* In Carcere detentus quid ſcripſerit, 314. Pauli Jovij de eo teſtimonium, *ib.* Laudatur à multis, ſimúlque ab alijs reprehenditur, 315.

Hieronymus Seripandus quis? 659. Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Prior Generalis, *ibid.* Carolo V. eſt admirationi, *ibid.* Fit Cardinalis, 660. Ejus mors, *ibid.* Scripta, *ibid.*

Hippolytus Eſtenſis quis? 182. In Hungaria probè inſtituitur, *ibid.* Ejus deſcriptio. 283. Purpura & Infula Mediolanenſi decoratur, *ibid.* Alijs dignitatibus ornatur, *ibid.* Romam equitans crus frangit, 283. Multa præclara operatur, 284. Ob ſummam dexteritatem *ſapiens* appellatur, *ibid.* Bonam Sfortiam Sigiſmundo Poloniæ Regi deſponſam ducit in Poloniam, 284. Ejus obitus, *ibid.* Elogium ſingulare, 285. Quæ ſcripſerit, *ibid.* Quid ei vitio detur? *ibid.*

Hippolytus Medices quis? 451. Ejus præpræclara vitæ primordia, *ibid.* Juvenis Virgilij ſecundum Æneidos Librum in Etruſcum ſermonem vertit, Proloquia item Hippocratis, *ibid.* In omni genere Militiæs perfectus evadit, *ibid.* Legitur in Senatum Purpuratorum, *ibid.* Diſſolutam vitam agit, 452. Paulo III. ad ſummum rerum ſuffragatur, *ibid.* Alexandro fratri inſidiatur, *ibid.* Proditio detegitur: complices ſupplicio afficiuntur: *ibidem.* Facti pœnitens cum fratre Alexandro in gratiam redit, 453. In flore juventutis moritur, *ibid.* Malè toxico ſublatus creditur, *ibid.* Ejus Epitaphiũ, *ibid.* Ejus familia ex quibus conſtiterit, 454. Redditus Eccleſiaſticos malè applicavit, *ibid.* Ejus Scripta, *ibid.*

Hoſius Stanislaus quis? 666. Linguarum gnariſſimus. Obſervator acuratiſſ. jejunij quadrageſimalis. Miræ liberalitatis in pauperes. PP. Dominicanorum cultor, *ibid.* Hoſio ſuaſore libellus hæreticus combuſtus ſanitatem facit, 667. Vitat Eraſmum Roterodamum, ut in fide dubium, 668. Fit Epiſcopus Culmenſis. Orator Sigiſmundi Regis ad Cæſarem, & Reges, *ib.* Ad Othonem Truchſeſium divertit Auguſtæ, 669. Varmienſis Eccleſiæ Infulam ſuſcipit. Oſor otij acerrimus. Æquus parti utrique, *ibid.* Juſtitiæ ſpeculum, 670. Modeſtia familiæ ejus. Sua conſtantiâ præfectum Hæreticum expellit, *ibid.* Ejus cura zelus in Fidem Cathol. 671. Oratio ejus ad Regem pro Eccleſia, *ibid.* Oratio in periculo fluminis, 672. Abominatur Hæreticos.

ticos. Romam vocatur, Agit cum Papa de rebus Fidei conſervandæ. Cardinalatum deprecatur, *ibid.* Ferd. Cæſ. Hoſio aſſurgit, 633. Fit Cardin. *ib.* Hoſij literæ ad Pontificem, 634. Fit de latere Legatus, *ibid.* Recuſat in Quadrageſ. comedere cibos ſanitati commodiores, 675. Ejus Devotio. In Pruſſiam vocat Soc. JESU. Ei Collegium inſtituit, *ibid.* Allocutio Hoſij ad Sigism. Regem Polon. de itinere Hiſpanico, 676. Fit Legatus Polon. à Pontifice nominatus, 676. Parentat defuncto Sigismundo, 677. Nominatur Pœnitentiarius Major, 678. Morbo tentatus nihil remittit à conſueto zelo, *ibid.* Noluit commendare Nepotes Pontifici, 679. Sanctiſſimè moritur, 680. Epitaphium ejus. Scripta Hoſij, *ibid.* Commendatur à cultu B. V. M. quæ ei libros ſcribenti dictâſſe dicitur, 681. Confeſſionis ſymbolum Fidei Catholicæ. Ab Hoſio concinnatum, *ibid.*

Humiliati Monachi, 646. Se ſe S. Carolo Borromæo reformatori inſolenter opponunt, *ibid.* in ejus necem conjurant, 647. cenſuris & pœnis afficiuntur, *ibid*, eorum Ordo aboletur, *ibid. & ſeqq.*

Huſs quis: vide *Joannes Huſs.*

I.

Jacobatius: vide *Dominicus Jacobatius.*

Jacobellus Miſnenſis à Petro Dreſſenſi ſeducitur, 19. Communionem calicis populo neceſſariam ad ſalutem docet, *ibid.*

Jacobus Caudola Bononienſibus bellum inſert, 34. Bononiam in conſortio Dominici Capranicæ obſidet & expugnat, 35.

Jacobus Epburnus Botuelij Comes Scotici maris præfectus, incitatus à Moravio Darlæum Mariæ Stuartæ maritum occidit. 557. Mariam viduam per vim ſibi matrimonio copulat, *ibid.* Patriæ proditor proclamatur, *ibid.* profugit, *ibid.* à Danis necatur, 558.

Jacobus Hamiltonius Scotiæ Gubernator, & Mariæ Stuartæ tutor à regni Proceribus declaratur, 551. Lites eapropter cum Betonio Card. habet, 552. Homo Politicus, & variantis genij, *ibid.* Sub eo res fidei Cath. ad occaſum inclinant, *ibid.* Betonij Card. interfectores ad necem quærit, 554.

Jacobus Inſulanus quis? 32. Cardinalis uxore mortua creatur, *ibid.* Patrimonium S. Petri à Tyrannis liberat, *ibid.* Urbis Vicarius conſtituitur; & malè habetur, *ibid.* Galliam tumultuantem pacat, 33. moritur, *ibid.*

Jacobus Lainius Soc. JESU Præpoſitus Generalis Romæ moritur, 594. Eidem ſplendidè parentatur in Germania ab Othone Card. Truchſeſio, *ibid.*

Jacobus Luſitanus quis? 148. ab aula profugus educatur in Belgio, *ibid.* Purpura donatur, 149. Legatione fungitur, *ibid.* Ægrotans medicos neſarium remedium conſulentes objurgat, 149. Ejus obitus, Epitaphium, & elogium.

Jacobus Papienſis quis? 168. Gente *Amanatorum*, ſeu *mentis bonæ* natus, *ibid.* Utilem Eccleſiæ operam locat, 169. Purpura inſignitur, *ibid.* Sibi ipſi ſaluberrima documenta præſcribit, 170. 171. In *Pij II.* familiam aſſumitur, 172. Ejus in matrem tenerrimus amor, 173. In omnes benevolus, 174. Literatorum ſuo ævo præcipuus fautor, 175. Legatione Umbrica fungens, rem maximè arduam quaſi miraculo componit, 176. piè moritur, 177. Ejus Epitaphium, 178. Quæ ſcripſerit, *ibid.* Pauli Jovij Severum de ejus ſcriptis judicium, 179.

Jacobus Pazzius conſpirat in Mediceos Principes, 241. Julianum Mediceum occidit, 242. è feneſtra Curiæ Florentinæ ſuſpenditur, 243.

Jacobus Poggius Florentinus conſpirat cum alijs in Principes Mediceos, 241. Capitur, & è Curiæ feneſtra ſuſpenditur, 243.

Jacobus Puteus quis? 620. Juris conſultiſſimus Infula Barenſi, dein purpura donatur, *ibid.* Legatus mittitur ad Conc. Trid. *Ibid.* Moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, elogium, & Scripta, 621.

Jacobus Sanctacrucius nobiliſſimus vir à Cæſare Borgia innocenter interimitur, 303.

Jacobus Sadoletus quis? 509. Literis & Scientijs mirè deditus, *ibid.* Ariſtotelem & Ciceronem penitùs cognoſcere ardet, *ibid.* Ætatem virtute & doctrina præcedit, 510. Ejus modeſtia ſingularis, *ibid.* Doctorum virorum amicitiam quærit, *ibid.* Leoni X. ob elegantiam literarum maximè gratus, *ibid.* Epiſcopus Carpentoractenſis eligitur, 511. Clementi VII. amiciſſimus, 512. Dei providentia ſubtrahitur cladi Romanæ Urbis, *ibid.* Apud Helvetios magna cum laude Nuncium Apoſtolicum agit, 513. Judæorum uſuras coërcet, *ibidem.* Ejus in Carpentoractenſes beneficia, 514. Magno animarum zelo ardet, *ibid.* Ejus in omnes liberalitas, *ibid.* Paulo III. in emendanda Eccleſiaſticorum diſciplina egregiam operam locat, 515. In Purpuratorum Senatum legitur, *ibid.* Quid ſenſerit de Cardinalatu? *ibid.* Cogitat purpuram deponere, *ibidem.* Amicis id diſſuadentibus morem gerit, *ibid.* Integerri-

mè

mè Cardinalis officio fungitur, 516. Egregium Opus ijs temporibus aptiſſimum aggreditur, 517. Legatur ad Galliæ Regem, *ibid.* Quàm incorruptè hanc legationem objerit, *ibidem.* Carolo V. ob pacem cum Gallo factam gratulatur, 518. Ejus imago animi, *ibid.* Pijſſimè fato cedit, 519. Ejus Epitaphium, *ibid.* à nonnullis perſtringitur, ſed excuſatur, *ibid.* Ejus egregia ſcripta, 520.

Jacobus Simoneta quis? 492. Juvenis adhuc luculentum *de Reſervationibus Beneficiorum* Tractatum ſcribit, *ibid.* Dignitatibus & purpura ornatur, 493. Intrepidus Apoſtolicam ſententiam in Henr. VIII. fert, *ibid.* Moritur, *ibid.* Malè cum alio cognomine confunditur, *ibid.*

Jacobus Stuartus Nothus Jacobi V. Scotiæ Regis, Religionis avitæ deſertor & hoſtis, regimen Scotiæ contra Mariam Stuartam Reginam invadit, 556. Moraviæ comitatum in Scotia ambit, & primò repellitur, *ibid.* Hæreticorum præſidium quærit, *ibid.* Moraviæ Comitatum impetrat, *ibid.* Mariæ Reginæ inſidias ſtruit, 557. Interficitur, 558.

Jacobus V. Scotiæ Rex zelo religionis Cath. inclytus, 551. Betonio Cardinalatum procurat, *ibid.* Matrimonium init cum Maria Guiſiana, *ibid.* Ob interfectos Hæreticos hoſtis redditur Henrico VIII. *ibid.* Bellum cum eodem gerit pro tuenda fide, Moritur, *ibid.* Plura vide in vita Dionyſij Card. Laurerij, 581.

D. Januarij Martyris corpus ab Oliverio Card. Caraffa Neapolim transfertur, 186.

S. Ignatius Loyola Cardinalem de Cupis adverſarium habet, 375. Eundem ſibi & Societati conciliat, *ibid.* In ſomnis admonet Guidiccionum Card. confirmandæ Societatis, 578. Dignitates Eccleſiaſticas à Soc. excludit, 618.

Innocentius Cybo quis? 371. Suffragio virtutis Cardinalis creatur, *ibid.* Pluribus Eccleſijs & Urbibus præſidet, 371. Cardinales ſedem pontificiam Avenionem transferre ſatagentes à conſilio deterret, *ibid.* Principatum Florentinum recuſat, 372. Rempublicam Florentinam inſtaurat, 373. Pro Cleri reformatione laborat, 373. à doctis plurimi fit, *ibid.*

Innocentius VIII. ſacrum Lanceæ ferrum à Bajazethe Turcarum Imp. ſibi dono miſſum, magno honore excipit, Romámque deportari curat, 220. Eidem Bajazethes pro extradendo Zizimo fratre Tertam. S. offert, 267.

Inſubriæ ſtatus ob cædem Galeatij Sfortiæ turbatus, Millini Card. opera componitur, 228.

Joanna Valeſia Galliæ Regina Ludovici XII. uxor, à viri conſortio ſeparata, vitam ſolitariam agit, 305. Monaſterium *decem beneplacitorum* Biturici exædificat, *ibid.* Ordinem Annunciatarum inſtituit, 305. Eum approbat Alex. VI. *ibid.*

Joannes XXIII. clàm Conſtantiâ fugit in Germaniam inferiorem, 14. à Philaſterio Cardinali ad abdicandum Pontificatum perſuadetur, *ibid.* Bellum adverſus Ladislaum Regem Neapolitanum Eccleſiæ hoſtem decernit, 19. Indulgentias eaptopter promulgat, *ibid.* Pro Antichriſto ab Huſſitis traducitur, *ibid.*

Joannes ab Aych quis? 180. Egregius Juris Utriusque Doctor, *ibid.* Epiſcopus Eyſtatenſis creatur, 180. Purpura ornatur. *ibid.* Præclarum Pij II. de eo teſtimonium, 181. Præmaturè moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, 181.

Joannes Alvarez: vide *Alvarez.*

Joannes Antonius de S. Georgio quis? 275. Magnis ſenſim dignitatibus & purpura inſignitur, 276. Varijs legationibus fungitur, *ibid.* Ejus pietatis opera, *ibid.* Obitus, & ſcripta, 276.

Joannes Arcimboldus quis? 214. mortua uxore Epiſcopus Novarienſis; deinde Cardinalis creatur, *ibid.* Romæ juſtitiæ Præfecturam; Mediolani Archipræſulatum conſequitur, 215. Galeatij patricidas ſupplicio afficit, 218. Ejus legationes, 219. Ejus obitus & ſcripta, *ibid.*

S. Joannis Baptiſtæ dextera à Bajazethe Turcarum Imp. dono datur Petro Aubuſſonio Rhodi Magiſtro, 267.

Jo. Baptiſta Pallavicinus quis? 377. Ejus vitæ primordia, *ibid.* Legitur in Senatum Cardinalium, 377. Philippi Decij de eo teſtimonium, *ibid.* Ob vitæ integritatem *S. Antiſtes* appellatus, 377. Ejus pietatis monumenta, 378. piè decedit, *ibid.*

Joannes Bellajus: vide *Bellajus.*

Jo. Baptiſta Cybo Epiſcopus Maſſilienſis, Alexandro Mediceo Florentiæ Duci necem machinatur, 452.

Joannes Baptiſta Ferrarius quis? 309. propria induſtria ſibi viam ad honores aperit, *ibid.* varijs ſenſim dignitatibus ac ipſa purpura donatur, 310. Avaritiæ ſtudens multos offendit, *ibid.* veneno à cubiculi præfecto tollitur, 310. Ejus opima hæreditas fiſco cedit, *ibid.* infinitis probris ac Satyris laceratur, 310. 311.

Jo. Ba-

Jo. Baptiſta Fulgoſius nepos Pauli Fulgoſij Cardinalis, patruum Card. maximis probris proſcindit, 211.

Jo. Baptiſta Millinus quis? 223. Ejus primordia & vaticinium nutricis, ibid. Doctoratûs inſignia ſuſcipit, 224. Eugenium IV. adverſarium habet, ibid. In numerum Abbreviatorum legitur, 224. Epiſcopatus oblatos recuſat, 225. Cum Alano Cardinali in Gallias proficiſcitur, ibid. Literarum Apoſtol. corrector conſtituitur, 226. Signaturæ præficitur, ibid. Epiſcopus Urbinas creatur, 226. Cardinalis renunciatur, 227. Mediolanenſium turbulentum ſtatum componit, 228. Genuenſium item, ibid. Tempore peſtis ſecedit in villam Millinorum, 228. Ejus obitus & Epitaphium, 229. Ejus elogium & ſcripta, ibid.

Joannes Bentivolus Bononiæ omnia impunè miſcens à Ferrerio Cardinali in ordinem redigitur, 311. Ejus acta reſcinduntur, ibid.

Joannes de Turrectemata quis? 125. Vir Vir omni virtute & literatura exculcus, ibid. Avidiſſimus Studij, ibid. Legatur Baſileam, ubi pro Eugenio IV. pugnat, 126. Concilium diſſolvit, ibid. Cardinalis creatur, 125. Rituum Ordinis ſui obſervantiſſimus, ibid. Varia pietatis ejus monumenta, 126. Societatem Annunciatæ Romæ erigit: qua puellis inopibus matrimonio locandis conſulit, 127. Conventui Bituricenſi pro Eugenio intereſt, ibid. Tres Principes hæreticos ad Fidem reducit, 127. Revelationes S. Birgittæ approbat, 128. Ejus inſignia Scripta, ibid. Sanctè moritur Romæ, 129. Ejus Epitaphium, ibid.

Joannes Calvus Ord. Min. Commiſſarius Generalis Romæ *Montem pietatis* erigi curat, 450. Hujus Montis protectio Ordini deinceps Minorum commiſſa, ibid.

Joannes Cantabriæ Rex profugum Cæſarem Borgiam recipit, 304. Ejus opera militari adverſus Alarinum regulum utitur, 304. Eo in prælio Cæſar ignita glande trajectus occumbit, ibid.

Joannes Cavagial quis? 134. Judex Rotæ, ac Urbis Romæ Rector conſtituitur, ibid. Epiſcopatu Placentino donatur, 134. Ob res præclarè geſtas Cardinalis creatur, 135. Benè apud Scriptores paſſim audit, ibid. S. Jo. Capiſtrano nunc S. familiaris, ibid. In Bohemia Rochezanum perfidum hæreticum reddit elinguem, 135. Zelus ejus pro Deo & Eccleſia, 136. Paulo II. pacta non ſervanti in faciem reſiſtit, 137. Podiebradius regni Bohemici invaſor, ejus ſuaſu regno ac titulis privatur, 137. Ejus actiones omnes quàm probatæ ac laudabiles, ibid. Ejus vitæ ſanctitas, 138. Obitus. Epitaphium, & ſcripta, ibid.

Joannes Caſanova quis? 104. varijs dignitatibus & purpura ornatur, ibid. Quando objerit, 104. Ejus Scripta, ibid.

Joannes Cerbellio vir nobilis & belli gloria inclytus à Cæſare Borgia interimitur, 303.

Joannes Corvinus inclytus belli dux, 100. Ad Varnam cum Turcis congreſſus fugatur, 101. Cladem acceptam ulciſci parat, 106. Ejus conſilium Turcis proditur, ibid. Atrociter pugnat, 107. Superatur & in fugam conijcitur, ibid.

Joannes Dominicus de Cupis quis? 374. Cardinalis creatur, ibid. Ad ſuſcipiendum Carolum V. legatur, 374. Ejus elogia, ibid. Pietatis monumenta, 375. Ex adverſario S. Ignatij Loyolæ amicus & Patronus redditur, ibid. Author Societatis confirmandæ exiſtit, 376. Principes Farneſios ſacro fonte luſtrat, ibid. Ejus obitus, ibid.

Joannes Fiſcherus quis? 494. Ejus vitæ primordia, ibid. Linguarum peritia clarus, ibid. Fit Doctor, tum Academiæ Rector, ibid. Roffenſi Infula decoratur, ibid. Ejus pietatis opera: & auſtera vita, ibid. Gliſcentem Lutheranam hæreſim reprimit, 495. Volſæi Card. luxum & faſtum perſtringit, ibid. improbat acta Schiſmatis Anglicani, 496. Perſecutiones patitur, ibid. Ejus ædes diripiuntur, 497. Capitur & capitis damnatur, ibid. Ejus Oratio ad Judices, ibid. In carcere detentus Cardinalis renunciatur, 498. Capitalem ſententiam læto animo percipit, ibid. Ejus Oratio ad populum in loco ſupplicij, ibid. Capite minuitur, 499. Caput occiſi mirabili decore & odore præditum, ibid. Ejus egregia Scripta, 500. Multis encomijs à præſtantibus viris celebratur, 501. Referuntur arguta carmina in ejus laudem concinnata, 502.

Joannes Geoffidus quis? 163. Ob ingenij excellentiam & eruditionem varijs in ordine ſuo dignitatibus ornatur, ibid. Cardinalis creatur, 163. Ludovico XI. adverſus Carolum VII. patrem non ſine nota adhæret, ibid. Injuſtà à Pio II. petens repulſam patitur, 163. Eum acerrimè perſtringit Papienſis Cardinalis in invectiva ſua, 164. 165. 166. 167. Ejus obitus, 168.

Joannes Gerſon Petri de Alliaco diſcipulus, 5.

Joannes Græcorum Imperator cum doctiſſimis Viris ad Concilium Ferrarienſe & Florentinum venit, 98.

Jo nn er Gropperus quis? 635. Doctrina & fidei zelo præſtans, perpetuum cum hæreſi bellum gerit, *ibid.* Purpuram oblatam nonniſi coactus admitrit, *ibidem.* Miræ ejus continentiæ, & liberalitatis exemplum, 634. Romæ moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium & elogium, 635. Item Scripta, 636. Impactam ab hæreticis calumniam Apologetico diluir, *ibid.* Fruſtra ab h reticis laceratur, 637.

Joannes Huſs Wicleffi doctrinam amplectitur, & dogmatizat, 7. à prædicatione abſtinere juſſus Pragâ excedit, ut liberiùs inſaniam ſuam exercere poſſit, 18 Vocatur Conſtanciam à Concilij Patribus ad dicendam cauſam, 20. Patrum monita ſpernit, *ibid* Ejus pertinacia, impudentia, calumniæ, *ib.* Condemnatur ad mortem, & vivus exuritur, 21. Apud ſequaces pro Martyre habetur, *ibid.* Ex ejus cineribus magnum in Eccleſia incendium excitatum, 85.

Jeannes Imolenſis celebris Juriſconſultus, 33. Ejus vaticinium de Dominico Capranica, *ibid.*

Jonnes Juſtinianus Urbia Conſtantinopolitanæ Gubernator illam à Turcis defendit, 109. Lethale vulnus accipit, *ibid.* Fugit Peram, inde Chium, ubi inglorius obit, 110. Ejus fuga Chriſtianis exitioſa, Turcis commoda, & glorioſa, *ibid*

Joannes Langrolaſius quis? 277. Eloquio clariſſimus, *ibid.* Pacem inter Galliæ & Hiſpaniæ Reges conciliat, 277. Orator regius ad Alex. XI purpura donatur, *ibid.* Veneno tollitur, 278. Ejus Scripta, *ibid.*

Ioannes Leslæus Roffenſis Epiſcopus Scotia malè divinat ob deſertam fidem Catholic. 551.

Joannes Lupus Medienſis Archidiaconus cum Ximenio amicitiam contrahit, 326.

Joannes de Mella quis? 151. Ob egregias animi dotea Epiſcopus Zamorenſis creatur, 151. Purpuram qualiter adeptus fuerit, lectione dignum, *ibid.* Ejus obitus & Epitaphium, 152. Ejus elogium, *ibid.* Scripta, 152.

Joannes Michaëlius quis? 199. Multis dignitatibus & purpura inſignitur; *ibid.* Cum Veronenſibus in cauſa Epiſcopatûs litigans victor evadit, 199. Italiæ pacem procurat, *ibid.* Fridericum Imp lautè excipit, *ibid* Veneno tollitur, 199. Ejus Epitaphium, 200. Ejus Elogia, *ibid.*

Joannes Moles à Margaritia qois? 248. Pluriũ Regum Orator multa egregiè operatur, *ibid.* Cardinalis creatur, 248. Moritur, 249. Eius elogium funerale, *ibid.* Quæ ſcripſerit. 249.

Joannes Moortonos quis? 274. Multis virtutibus & Scientijs ornatus, *ibid.* Oxonij doctoratûs inſignia ſuſcipit, 274. Londini cooptatur in arcanum Conſilium, *ibid.* Infula Ælienſi donatur, 274. à Richardo Tyranno in vincula conijcitur, ſed aſtu elabitur, *ibidem* Magnis dignitatibus ac ipſa purpura ornatur, 275. Sanctè moritur, *ibid.* Ejus pietatis monumenta, 275.

Joannes Moronus: vide *Moronus.*

S. Joannes Nepomucenus quis? 23. à Wenceslao Bohemiæ Rege ob non proditum confeſſionis ſigillum martyrio coronatur, *ibid* Floret miraculis, *ibid.*

Joannes Poltrocius Engoliſmenſis hæreticus Franciſcum Guiſium in Aureliæ obſidione crudeliter interficit, 616.

Joannes Præmonſtratenſis Ordinis Bohemus fit Apoſtat, 12. Multarum cauſa turbarum exiſtit, *ibid.* à Pragenſibus cum alijs complicibus occiditur, 19. Hinc turbæ & cædes, *ibid.* Ab Huſſitarum mulieribus defletur, & pro ſancto habetur, *ibid.*

Joannes Pragenſis quis? 64. Litomislenſis Epiſcopus eligitur, *ibid.* Wenceslaum Regem Bohemiæ adverſarium habet, *ibid.* Cardinalis creatur, *ibid.* Hæreticos Huſſitas mirè affligit, eorúmque multa millia occidit, 65. Moritur Strigonij, *ibid.* Ejus ſcripta, *ibid.*

Joannes Salviatus quis? 404. Cardinalis renunciatur, *ibid.* Varijs legationibus fungitur, 404. Pius in Deiparam exiſtit, *ibid.* Vir à multis virtutibus commendatus, 405. Literatorum Mœcenas, *ibid.* Regi Galliæ ſtudens à Pontificatu arcetur, 405. Ejus obitus & ſcripta, *ibid.*

Joannes Sclavus Dalmata fervente obſidione Conſtantinopolitana incredibili ardore pugnat: denique non tam victus, quàm vincendo fatigatus glorioſè occumbit, 110.

Joannes Sfortia Piſauro adempto à Cæſare Borgia ad necem quæritur, 302. Sed fuga elabitur, *ibid.* Iſabellam Aragoniam in uxorem ducit, 308.

Joannea Siliceus qois? 631. Literis egregiè excultus, earum doctor evadit, *ibid.* Harum amore ſecedit in abdita, *ibid.* Eraſmi Roterodami erronea ſcripta examinat, & diſcutit, *ibid.* Hiſpaniæ Primas & Epiſcopus Toletanus, dein Card. efficitur, *ibid.* Hac auctus dignitate multa præclarè operatur, *ibid.* Ejus pietatis munificæ monumenta, 632. Octogenarius piè obit, *ibid.* Ejus Epitaphium & Scripta. 632.

Joannes Simoneta vir literatiſſimus, Franciſci Sfortiæ res geſtas eleganti textura conſcripſit, 491. à Ludovico Sfortia durè tractatus, *ibid.*

Jo-

Joannes Stephanus Ferrerius quis? 311. Epiſcopus Bononienſis declaratur, *ibid.* Joannis Bentivoli audaciam frangit, 311. Purpura donatur, *ibid.* Bononienſibus gratus, 311. Jo. Trithemij de eo teſtimonium, 312. Ejus obitus & Epitaphium, *ibid.*

Joannes Tavera quis? 474. Literis egregiè imbutus varijs honoribus cumulatur, *ibid.* à Carolo V. ad Luſitaniæ Regem Orator mittitur, *ibid.* Ejusdem curæ regni Hiſpanici gubernatio abſente Carolo committitur, 475. Purpurâ ornatur, & Infula Toletana, *ibid.* Juſtitiæ tenaciſſimus, *ibid.* Perpinianum adverſus Gallos munit, & propugnat, *ibid.* Præclara ejus pietatis & munificentiæ opera recenſentur, *ibid.* Ejus obitus & Epitaphium, 476.

Joannes Vera quis? 301. Ob ſummam eruditionem & pietatem Cardinalis creatur: & Cæſari Borgiæ Pontificis filio præceptor datur, 301. Legatione fungitur ad Angliæ & Galliæ Reges adverſus Turcas concitandos, 305. Regulam Ordinis Sororum Annunciatarum examinat, *ibid.* Ejus Obitus, & Epitaphium, 305.

Jofridus: vide *Gegorgius Geofridus.*

Iſabella Aragonia Alphonſi Regis Neapolit. filia Joanni Galeatio Sfortiæ deſpondetur, 308. Mediolanum à Trivultio Card. ducitur, *ibid.*

Iſabella Hiſpaniæ Regina Ximenium ſibi confeſſarium eligit, 329. Eidem Ordinum religioſorum omnium reformationi intento auxilio eſt, 331. Ximenio Archiepiſcopatum Toletanum procurat & defert, 335. Turiaſſione ſolemni ritu inaugurandum curat, 336. Ægrotat, 345. Sanctè moritur, 346. Ejus elogium, *ibid.*

Iſabella Luſitaniæ Regis filia Carolo V. Imp. deſponſa, 474. Pro ejus matrimonio obſignando Jo. Tavera ad Regem Luſitaniæ Orator mittitur, *ibid.*

Iſidorus Theſſalonicenſis quis? 105. In Concilio Florentino purpura donatur, *ibid.* Cum Latina Eccleſia Græcam componit, 105. Malè eapropter à Ruthenis & Ruſſis habetur, *ibid.* Carceri impingitur, ſed dilabitur, 105. Legatione fungitur ad Conſtantinum Imperat. Græcorum, *ibid.* Adeſt excidio Conſtantinopolitano, 108. Supplicationes indicit, *ibid.* Ad necem quæritur, ſed mutato habitu fuga dilabitur, 111. Romæ trino Epiſcopatu donatur, 112. Obitus & ſcripta, 112.

Isvallius: vide *Petrus Isvallius.*

Judæi à Chriſtianis fulvo ſigno Bononiæ diſtinguuntur, 69. eorum uſura coërcetur, *ibid.*

Julianus Cæſarinus quis? 84. Ob eruditionis & virtutum præſtantiam purpura donatur, Bohemiam populabundus ingreditur, 87. in fugam conijcitur, *ibid.* Baſileam ſe confert ad Concilium, 88. Ejus Oratio ad Legatos Bohemos, 89. Concilio præſidet, 97. Urget Eugenij adventum, 98. Non obſequitur Eugenius, *ibidem.* Relictâ Baſileâ ad Eugenium ſe confert, 99. Florentiæ Græcorum dogma cum Eccleſia Latina conciliat, *ibid.* Conſternatum Eugenium ob electum Felicem Antipapam erigit, *ibid.* Ejus inſignia in hanc rem Oratio, 99. Mittitur Legatus in Poloniam, 100. Suadet bellum adverſus Amurathem, *ibid.* Factam cum Turcis pacem improbat, 101. Infeliciter pugnans occiditur, *ibid.* Commendatur à Scriptoribus, 102. Jo. Cochlæi de eo carmen, *ibid.* Ejus ſcripta, *ibid.*

Julius II. Briſſonettam Card. quòd conciliabuli Piſani author præcipuus eſſet, dignitatibus & purpura ſpoliat, 293. Amboſiani Card. obitu ſummè lætatur, 297. Cæſarem Borgiam cuſtodiæ mandat, 303. Qua pactione eundem dimiſerit, *ibid.* Auxilium à Ximenio ſollicitat, 352.

Julianus Medices à conjuratis Florentiæ in Templo S. Reparatæ occiditur, 242.

L.

LAdislaus Rex Neapolitanus hoſt Eccleſiæ, 19. Adverſus eum, bellum & Indulgentias promulgat Joannes Papa XXIII. *ibid.* Jacobum Inſulanum Cardin. carceri Romæ mancipat, 32.

Lælius: vide *Theodorus Lælius.*

Lamponianus Galeatij Sfortiæ interfector, 217. Ab Æthiope interficitur, 218.

Lancea ſacra, qua Chriſti pectus apertum eſt, à Bajazethe Turcarum Imp. Pontifici dono miſſa honorificè excipitur, ac Romam deportatur, 220.

Landericus S. Crucis apud Pariſios Parochus in hæreſim prolapſus, Turnonij Cardin. opera reprimitur, 461.

Langius: vide *Matthæus Langius*

Langlejus quis: vide *Thomas Langlejus.*

Langrolaſius? vide *Joannes Langrolaſius.*

Laurentius Campegius quis? 382. Juvenis adhuc Jus Cæſareum docet, *ibid.* Purpura & Infulis donatur, 382. Legatus in Anglia ab Henrico VIII Infula Saresburienſi ornatur, *ibid.* Legatur in Germaniam contra Lutherum, 383. Multa ſalubriter ſancit, *ibidem* Clerum reformat, 383. Virgines ſacras in ordinem redigit, 384. Londini fruſtra Regem cum Regina concorda-

Uu uu a re

re tentat, *ibid.* Ejus obitus & ſcripta, 385.

Laurentius Medices à conjuratis Florentiæ in templo S. Reparatæ ad necem quæritur, & graviter ſauciatur, 234. Conjurati comprehenduntur, & ſuſpenduntur, *ibid.*

Laurentius Medices Alexandrum Mediceum Florentiæ Ducem proditoriè occidit, 372. Venetijs trucidatur, 373.

Laurentius Puccius quis? 365. Varijs dignitatibus & purpura donatur, *ibid.* Florentinos in Gallos concitat, 365. Ejus elogium ex Sadoleto, *ibid.* Avaritiæ inſimulatur, 366. Ejus obitus, Epitaphium, & ſcripta, 367.

Laurentius Vacca S. Spiritûs Monaſterij Segobienſis Commendatarius Ximenio reformatori reſiſtit, 332. Carceri mancipatur, ſed elapſus Romam fugit, *ibid.* Aſcanij Card. patrocinium fruſtrà implorat, 333. Eum Ximenius in Ordinem redigit, *ibid.*

Laurerius: vide *Dionyſius Laurerius.*

Lauretana Domus magna incrementa ſumit ſub Protectore Morono Cardinali, 586. & *ſeqq.* Sacello nobili, magniſque muneribus donatur ab Othone Truchſeſio Card. 595.

Lenoncourtius quis? 548. Ob inſignem doctrinam & pietatem Cardinalis creatur, *ibid.* Infula Metenſi decoratur, & ex optimo regimine *Boni Roberti* nomen conſequitur, *ibid.* Moritur, *ibid.* Illius Encomium præclarum, ſed immodicum, 549. Ejus ſcripta, *ibid.*

Leonardus Datus quis? 103. Ordinem S. Dominici ingreditur: ac ſenſim ad magnas Ordinis dignitates promovetur, *ibid.* Cardinalis creatur, *ibid.* Papienſe Concilium Martini V. juſſu indicit, 103. Ejus Obitus & ſcripta, *ibid.*

Leonardus Wiſmajerus corrupto ſuffragio Epiſcopus Brixienſis electus, lites cum Cuſano Cardinali, pariter Epiſcopo Brixienſi à Pontifice deſignato, habet, 144.

Leslæus: vide *Joannes Leslæus.*

Leslius: vide *Normanus Leslius.*

Lonati: vide *Bernardinus Lonati.*

Ludi aleatorij à Nicolao Albergato edicto proſcribuntur, 69. Eoſdem inſectatur S. Bernardinus Senenſis, 70.

Ludovicus Alemandus quis? 50. Varijs dignitatibus, ac purpura ornatur, *ibid.* Baſileam ad Synodum à Martino V. mittitur, *ibid.* Eugenio IV. Concilium Baſileenſe diſſolvere, alióque transferre annitenti reſiſtit, *ibid.* Purpurâ ac dignitatibus eapropter ſpoliatur, ſed mox reſtituitur, 51. Felicem V. Antipapam in Epiſcopum ordinat, & pontificio diademate coronat, *ibid.* Eidem provincia demandatur inquirendi in acta ſuper Immaculata Conceptione B. V. habita, 57. Felici Antipapæ, ut uſurpata dignitate cedat, author eſt, 58. Ejus varia pietatis monumenta, *ibid.* Epitaphium, *ibid.* Claret miraculis, *ibid.* Laudatur ab Andrea Sauſſay in Martyrologio Gallicano, 59. In numerum Beatorum refertur, *ibid.* Quæ ſcripſerit, *ibidem.* Ejus in Deiparam Virginem affectus, 60.

Ludovicus Pannoniæ Rex infeliciter cum Solymanno bello congreditur, 389. Deleto exercitu miſerè perit, *ibid.*

Ludovicus Podacatharus quis? 306. è Græciâ pulſus venit Patavium, *ibid.* Ejus elogium ex Gatimberto, 306. Creatur Cardinalis, *ibid.* Ejus hoſpitalitas & liberalitas, 306. Legationi Hiſpanicæ intentus exſpirat Mediolani, & ſepelitur Romæ, 307. Quæ ſcripſerit, *ibid.*

Ludovicus Scarampus quis? 129. Eruditione, bello, & legationibus clarus, varias in Eccleſia dignitates obtinet, *ibid.* Nicolaum Piccininum acie vincit, 130. Cardinalis creatur, *ibid.* Maximæ apud Eugenium auctoritatis, 130. Æmulorum invidia à Curiâ aſtu removetur, *ibid.* Inſignem Victoriam de Turcis reportat, 131. Romæ animi mœrore moritur, *ibid.* Ejus ſepulchrum noctu ſpoliatur, 131. Ejus Epitaphium, 132. Reprehenditur ob malè conditum teſtamentum, *ibid.* Ejus publica facta & Scripta, 133. à nonnullis ſuggillatur; ab alijs laudatur, 134.

Ludovicus Sfortia inimicitias mortales gerit cum Alphonſo Rege Neapolitano, 291. Adverſum eum in Italiam evocat Carolum VIII. Galliæ Regem, *ibid.* Cum Venetis eidem reſiſtens prælio ſuperatur, 292. à Ludovico XII. principatu exutus in Galliam captivus abducitur, 293. Ibidem in carcere moritur, 293.

Ludovicus XII. Galliæ Rex contra Ludovicum Sfortiam fœdus cum Alexandro VI. ac Ferdinando Hiſpaniæ Rege init, 293. Fœderis conditiones, *ibid.* Ludovicum Sfortiam captivum in Galliam abducit, 293.

Lupus Presbyter Bohemus hæreticus Rochezanæ adverſatur, 91. Fugam capeſſit, *ibid.*

Luſitani ab Henrico Luſitano Cardinale ſanctè in rebus fidei reguntur, 603. Ab hæreſi intacti ſervantur, 604. Patrum Societatis JESU cura & ſollicitudine, doctrina ac pietate proficiunt, 605. Regem Sebaſtianum infeliciter cum Moraci Rege pugnan-

gnantem amittunt, 608. Ab impoſtore quodam deluduntur, *ibid.* Henricum Luſitaniæ Principem Cardinalem in Regem inungunt, 509. Hiſpanis ſubduuntur, 611. Annis 60. Rege proprio deſtituuntur, 612. Pulſis Hiſpanis iterum regno & Rege potiuntur, *ibid.*

Luſmicius amnis, Thabor civitatem à Ziſca conditam alluens, auri ferax, 25.

Lutheraniſmus à Gallia arcetur opera Cardin. Turnonij, 459. Reprimitur in Anglia ab Epiſcopo Roffenſi, 495.

Lutherus: vide *Martinus Lutherus.*

M.

MAdrutius, Ludovicus, quis? 686. Fit Cardinalis. Ter in Germaniam Legatus. Poteſtas ſpiritualis ei à Pontifice conceſſa. *ibid.* Epiſcopus Sabinus, dein Tuſculanus, Patronus Collegij Germanici. Mors ejus. Inſcriptio ſepulchri, 687. Ejus Scripta, 688.

Maffæus: vide *Bernardinus Maffæus.*

Mahumethes II. Turcarum Imperator conſtituitur, 106. Regni auſpicia fratricidio conſecrat, 107. Conſtantinopolim ſubigere parat, 108. Eam aggreſſus Turcis jejunium indicit, *ibid.* Aliquamdiu eam infeliciter oppugnat, 109. Obſidionem urget, & ſtrenuè proſequitur, *ibid.* Urbem capit, 110. Qualiter in ea ſævitum, *ibid.* Ejus in captos fideles utriusque ſexûs crudelitas, 111. Ejus exercitus quàm magnus, *ibid.* Rhodum obſidet, 265. Prodigijs territus obſidionem ſolvit, *ibid.* Inteſtinorum cruciatu moritur, 166.

Mainardus Princeps novæ domûs, Bohemus, Huſſitis Baſileam ad Concilium ire conſulit, 88. Obſequuntur, *ibid.* Nobilitatem adverſus Procopium Raſum incitat, 90. Procopij locu Alſciunem Reiſemburgenſem genti præficit, 91. Arma in Procopium movet, 92. Eum interfecit in pugna, *ibid.* Ejus aſtutum conſilium hæreticos Thaboritas & Orphanos perdendi, 92. Ambæ horum factiones in horreis concremantur, 93.

Malateſtæ Arimini Principes à Cæſare Borgia Arimino pelluntur, 301.

Manriquez: vide *Alphonſus Manricus de Lara.*

Maphæus Gerardus quis? 261. Camaldulenſe inſtitutum amplectitur, *ibid.* Egregium de eo teſtimonium, 262. Patriarcha Venetus renunciatus vitam agit ſanctiſſimam, *ibid.* Cardinalis creatur, 265. Sanctè moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, 263. Obtrectatores patitur, *ibid.*

Mappa totius mundi mira & ingens in equi marini pelle delineata, 13.

Marka: vide *Eraldus à Marka.*

Marcus Barbo quis? 192. Celeberrimis legationibus fungitur, quæ ſingillatim enarrantur, *ibid.* Pacem inter Poloniæ & Ungariæ Reges conficit, 193. Malorum virorum promotione cruciatur, *ibid.* Monachos diſſolutos è Cœnobio Saxovivi ejicit; eorum loco Olivetanos introducit, 193. Ejus obitus, & Epitaphium, 194. Laudatur paſſim à Scriptoribus, 195.

Marcus Epheſinus in Concilio Florentino Latinos hæreſis accuſat, 113. Refutatur à Beſſarione Cardinali, 114.

Marcus Vigerius quis? 323. Varijs dignitatibus & purpura ornatur, *ibid.*

Margaritha Satisberiæ Comitiſſa regij ſanguinis ratæque virtutis fœmina, Reginaldi Poli Card. mater, 539. Ob fidem catholicam ab Henrico VIII. Angliæ Rege capite plexa, 532. Ejus elogium, 544.

Maria Guiſiana Longovillani Ducis Vidua, Jacobo V. Scotiæ Regi nubit, 551. Mater Mariæ Stuartæ Scotorum Reginæ, *ibid.*

Maria Henrici VIII. ex Catharina Hiſpana filia mortuo patri in regno ſuccedit, 535. Omnia in melius reformat, *ibid.* Polum in Angliam invitat, *ibid.* Gratulatorias literas à Polo recipit. *ibid.* De ea matrimonio jungenda in comitijs Anglicanis agitur, 536. Mittit Legationem Bruxellas ad Polum in Angliam deducendum, *ibid.* Londini Polum regiè excipit, 538. Ejus operâ Angli ad fidem redeunt, 539. *& ſeqq.* Polo Archiepiſcopatum Cantuarienſem defert. 541. Polum Romam evocatum in regno detinet, 543. Moritur paulò ante Poli obitum, *ibid.*

Maria Stuarta Scotiæ Regina naſcitur. 551. Infans coronatur, 555. Uxor expetitur à multis, *ibid.* Galliæ Delphino deſpondetur, *ibid.* Titulum Reginæ Angliæ aſſumit: hinc turbæ, 556. Delphino mortuo redit in Scotiam, *ibid.* Darlæo nubit. filióque augetur, *ibidem.* Maritus interficitur à Botuelio, 557. Botuelio nubere cogitur. *ibid.* In arcem concluditur, *ibid.* Fugit in Angliam & quare? *ibid.* Siſtitur in itinere; & ut rea ab Eliſabetha evocatur, 558. 559. Rea pronunciatur læſæ Majeſtatis, 560. Ejus damnationis libellus mittitur ad Galliæ Regem, *ibid.* Mortis ſententia profertur in eam, 561. Scribit ad multos, *ibid.* Ad mortem ſe parat, ſumitque divinum epulum, *ibid.* Serò jubetur differri ejus cædes, *ibid.* Ad ſupplicium ducta cohibet ſuorum fletum, 563. Caput

put amputandum præbet, *ibid.* Ejus elogium, *ibid.* Alexandri Parmenſis de ea judicium, 564. Georgius Buchananus Mariæ calumniator oſtenditur, *ibid.* Qui Authores ex vero de Maria ſcripſerint, *ibid.*

Marinus Grimanus quis? 434. Meritis, virtutibus, doctrina clarus purpuræ decorem adipiſcitur, *ibid.* Ejus eloquentia, *ibidem.* Ejusdem Oratio ad Carolum V. 435. Inter Cardinales pro rebus Concilij Trid. delectos unus fuit, 437. Litem cum Venetis habet, *ibid.* Ejus obitus, *ibid.* Epitaphium & Scripta, 438. Ejus liberalitas, *ibid.*

Martinus Bellajus eruditione & belli gloria illuſtris acta Franciſci I. Galliæ Regis ſcripſit, 490.

Martinus Bucerus hæreticus Hermanno Mœrſenſi Archiepiſcopo Colonienſi ad Apoſtaſiam author eſt, 636.

Martinus Lutherus hæreſiarcha errorum ſuorum veniam poſtulat à Thoma Card. de Vio. 388. Fit perjurus, *ibid.* Provocat ad Pontificem, 388. Doloſus, verſipellis & mendax, *ibid.* Ejus inſania reprimitur ab Alberto Cardinali Brandenburgenſi, 410. Ejus doctrina à Gallia arcetur, 459. Ejus doloſus conatus, 472. Ejus Articuli à Contareno Cardinali refutantur, 506.

Martinus V. in Concilio Conſtantienſi eligitur Pontifex, 5. Crucem decernit adverſus Adamitas & Orebitas hæreticos, 27.

Matthæus Langius quis? 362. Varijs dignitatibus & purpura ornatur, *ibid.* Maximæ authoritatis apud Cæſarem & Principes Imperij exiſtit, 363. Quanti eum Leo X. fecerit, ex literis apparet, *ibid.* Regijs Legationibus fungitur, 363. Romam adventanti maximi honores decernuntur, *ibid.* Ejus Obitus, 364. Quanti illum viri docti fecerint, *ibid.* Morerius mendacij arguitur, 365.

Matthæus Schiner quis? 358. Puer vaticinio ad literas animatur, *ibid.* Magnos in literis progreſſus facit, *ibid.* Ob ſpectatos mores Epiſcopus Sedunenſis eligitur, 359. Pro Julio II. adverſus Gallos pugnat, & purpura donatur, *ibid.* Helvetios contra Gallos concitat, 359. Pro Eccleſia pugnat, ac victorijs potitur, 360. Leonis X. ad ipſum literæ, *ibid.* Ejus obitus, 361. Laudatur paſſim à Sciptoribus, *ibid.*

Mauri ad Oranum cum Chriſtianis bellum ferunt, 349. Vincuntur, *ibid.* Iterum rebellant, ſed à Quignonio Hiſpalis Præfecto cæduntur, 353.

Medices: vide *Alexander Medices.*

Medices: vide *Hippolytus Medices.*

Medices: vide *Julianus Medices.*

Medices: vide *Laurentius Medices.*

Medices: vide *Laurentius Medices* alius.

Mediolanum à Ambroſiano Cardinale capitur, 296.

Melanchthon fallax hæreticus impetrato à Rege commeatu veniendi in Galliam, operâ Turnonij non admittitur, 459.

Mella: vide *Joannes de Mella.*

Mendoza: vide *Petrus de Mendoza.*

Mercurius Arboreus quis? 455. Literis & Scientijs egregiam operam navat, *ibid.* Celeberrimus Juriſconſultus evadit, *ibidem.* Pluribus Legationibus & honoribus cumulatur, *ibid.* Cardinalis creatur, 456. Cæſari ac Principibus Germaniæ gratiſſimus, *ibid.* Ejus præclara pietatis monumenta, 456. Ejus obitus, Cœnotaphium, & Scripta, *ibid.*

Merindolenſes Galli, Valdenſium errorum cineres novis Lutheri flabellis excitare ſatagentes, à Turnonio Card. prohibentur, 460. Abſente Turnonio in ſpem diſſeminandæ perfidiæ eriguntur, ſed in caſſum, 461.

Michaëlius: vide *Joannes Michaëlius.*

Michaël Silvius quis? 582. Poëſi ac literis humanioribus mirè excellit, *ibid.* Evocatur in Luſitaniam, & varijs dignitatibus & legationibus fungitur, *ibid.* Cardinalis abſens creatur, 583. Legatione fungitur ad Carolum V. *ibid.* Alia ejusdem opera, *ibid.* Obitus & Scripta, *ibid.*

Millinus: vide *Jo. Baptiſta Millinus.*

Miſna Urbs ab Henrico Card. Chichelejo obſidetur, ſed non expugnatur, 61.

Miſnenſes adverſum Ziſcam infeliciter pugnant, 26.

Moles à Margaritis: vide *Jo. Moles à Margaritis.*

Monachis extra clauſtrum tuta converſatio non eſt, 126.

Mons Pietatis Romæ operâ Joannis Calvi Minoritæ erectus, Pauli III. auctoritate confirmatur, 450. Ejus Protectio Ordinis Minorum Protectoribus committitur, *ibid.*

Moortonus: vide *Joannes Moortonus.*

Moronus quis? 584. Omnibus ſcientijs excultus, varijs dignitatibus & legationibus inſignitur, *ibid.* Cardinalis creatur, & Legatus Apoſtolicus ad inchoändum Concilium Tridentinum deſtinatur, *ibid.* A S. Ignatio Loyola ſollicitatur pro condendo Collegio Germanico Romæ, *ibid.* Legatur in Germaniam ad Conventum Auguſtanum, 585. à Paulo IV. ob ſuſpicionem, quaſi cum Proteſtantibus colluſiſſet, conijcitur in carcerem, *ibid.* à Pio IV. libertati reſtituitur, ac dignitatibus ornatur, *ibid.*

Tri-

Tridentino Concilio iterum Præſes datur, & Patres ad tractandum fidei negotium hortatur, 586. Legatus ad Ferdinandum Cæſarem mittitur, cum eóque de Concilij translatione, & ſua coronatione tractat, *ibid.* Magnis iterum dignitatibus & legationibus inſignitur, *ibid.* Protector plurium Regnorum & Ordinum datur, *ibid.* Alia præclara ejus geſta enarrantur, 587. Ejus obitus, Epitaphium, Scripta, & elogium, *ibid.*

Moyſes Perez doctiſſimus Judæus ab Hieronymo Alenadro lucidiſſimis rationibus convictus fidem Catholicam amplectitur, 524.

N.

NArdinus: vide *Stephanus Nardinus.*

Nicolaus Albergatus quis? 66. Ejus origo, nobilitas, & primordia, *ibid.* Fit Carthuſianus, & quare, 67. Epiſcopus Bononienſis eligitur, *ibid.* Reipublicæ Bononienſi egregiè conſulit, 68. Martinus V. maximia eum beneficijs & amore proſequitur, *ibid.* Emendat Clerum, 69. Judæos à Chriſtianis diſtinguit, eorúmque uſuras coërcet, *ibid.* Ludos aleatorios edicto proſcribit, *ibid.* Ad hanc rem operâ S. Bernardini Senenſis utitur, 70. Bononiam ſacris ædificijs & beneficijs cumulat, *ibidem.* Ejus vitæ ſanctitas, & aſperitas, 71. In omnes, præterquam conſanguineos, munificus & liberalis, *ibid.* Familiam habet moribus quàm numero ſpectabiliorem, *ibid.* Viros pios & eruditos amat, & promovet, 72. Quàm præclari ex ejus familia prodierint viri, *ibid.* Aditum ad ſe omnibus vult patere, 73. Bononienſibus nil boni ominatur, *ibid.* Interdictum in Bononienſes pronunciare coactus, vitæ periculum incurrit, 74. Ad necem quæſitus Florentiam ſe recipit, *ibid.* Mittitur in Gallias ad pacificandos Galliæ & Angliæ Reges, 75. In hunc finem expediuntur ad eum literæ à Martino V. *ibid.* Cardinalis invitus, creatur, 76. Crucem pro inſignijs eligit, *ibid.* Italiam pacificat, *ibid.* Pellitur à Bononienſibus, *ibid.* Iterum recipitur, 77. Varijs legationibus fungitur, *ibid.* Baſileam ſe confert ad Conſilium, Patres cum Eugenio IV. compoſiturus, 78. Nil proficit, hinc revertitur in Italiam, *ibid.* Bononienſibus Deum Supplicationibus placat, *ibid.* Iterum Baſileam repetit, *ibid.* Pacem inter Angliæ & Galliæ Reges firmat, *ibid.* Cranium S. Annæ à Rege Angliæ dono accipit, *ibid.* Poteſtatem Eccleſiæ inſigni miraculo docet, 79. Pro bono Eccleſiæ iterum legatione ad Baſileenſes Patres cum emolumento fungitur, *ibid.* In Concilio Ferrarienſi cum Græcis diſputat, 80. Sanctè moritur, *ibid.* Fit maximus populi confluxus ad funus, *ibid.* Miraculis claret, 81. Ejus Epitaphium, *ibid.* Apparet Thomæ Sarzanenſi, eíque Pontificatum prædicit, *ibid.* Ejus elogia, *ibid.* Scripta, 82.

Nicolaus Ardinghellus quis? 600. Vir Græcè ac Latinè doctus, Juriſque peritiſſimus, varijs muneribus, dignitatibus, & legationibus ornatur, *ibid.* Purpura inſignitur, trienniòque poſt moritur, *ibid.* Ejus Elogium funerale & Scripta, 601.

Nicolaus Crottendorff Romæ conſpirat in raptum Ladislai Regis, 123.

Nicolaus Cuſanus quis? 143. Generis obſcuritatem virtutibus compenſat, *ibid.* In Concilio Baſileenſi Pontificis auctoritatem, quam priùs impugnaverat, defendit, 144. Purpura ornatur, *ibid.* Lites cum Sigiſmundo Auſtriæ Duce habet, 144. Abſeo capitur, indignè habetur, & cuſtodiæ mandatur, *ibid.* Certis conditionibus cum Sigiſmundo in gratiam redit, 145. Pluribus Legationibus fungitur, *ibid.* Chriſtianos Principes pacificat, 145. Ejus Obitus & Epitaphium, 146. Ejus elogium, ex varijs Scriptoribus, *ibid.* Ejus multiplicia Scripta, 147. Bellarmini de ejus *Concordantia Catholica* judicium, 148.

Nicolaus Papa V. acta plurima Felicis V. Antipapæ approbat, 54. Friderici Cæſaris Romam adventum ſuſpectum habet, 121. Certiora doctus eundem condigno honore excipit, 122. Eundem matrimonio Romæ jungit, & coronat, 122. Lites cum Millino habet, 225. Sephanum Porcarium ſuſpendi jubet, 225.

Nicolaus Piccininus invictus Belli Dux à Ludovico Card. Scatampo apud Anglare Florentiæ oppido acie vincitur, 130.

Nicolaus Sanderus illuſtris fidei Confeſſor, rerum Anglicarum Scriptor, Angliæ malè ominatur, & quare? 541.

Nicolaus à Schomberg quis? 487. Divino afflatus Spiritu Ord. Prædicatorum ingreditur, *ibid.* Varijs in Ordine muneribus adhibetur, 488. Scriptis & toleratis laboribus Eccleſiam adverſus hæreticos propugnat, *ibid.* Pacem inter Carolum V. & Franciſcum I. facit, *ibid.* Creatur Cardinalis, *ibid.* Ejus Obitus, *ibid.* Epitaphium & ſcripta, 489. Luctus publicus ob ejus mortem, *ibid.*

Nicolaus Tudeſcus quis? 139. Doctrina & eruditione longè clariſſimus, *ibid.* Lucerna juris appellatus, 139. Varijs dignitatibus

bus

bus otuatur, *ibid.* Eugenium in Concilio Baſil. defendit, *ibid.* à ſe ipſo mutatur, ac multa indignè agit, 140. Eugenio adverſatur, *ibid.* Ejus obitus & Epitaphium, 140. Ob nimiam ſeveritatem *Truculentus* appellatus, 141. Ejus ſcripta, *ibid.* Laudatur à Silvio & Bellarmino, 141.

Normannus Leslius Rothuſiæ Comitis filius, Lutheranus, conjurat in caput Betonij Cardinalis, 553. Eundem immaniter occidi curat, *ibid.* Cum complicibus pœnas debitas luit, 554.

Numalius: vide *Chriſtophorus Numalius.*

O.

OChinos quondam Capucinorum Generalis Miniſter in Apoſtaſiam prolabitur, 439. Ordini Capucinorum multom negotij facit, *ibid.* Diris devovetur à Paulo III. 441. Fugit in Angliam cum Petro Martyre pariter Apoſtata, *ibid.* Profugus, deſpectus infeliciter perit, *ibid.*

Octavianus Fregoſius Dux Genoenſis certis conditionibus Franciſco I. Galliæ Regi adhæret, 574. In Genuenſi obſidione & clade ab Hiſpanis capitur, *ibid.*

Odetus Colinius qois? 480. Ejus præclara vitæ initia, *ibid.* Fit Cardinalis & Archiepiſ. Toloſanus, 481. In Colloquio Piſciacenſi Hæreticis favet, *ibid.* Seductus in hæreſim Calvinianam prolabitur, *ibid.* Monitus obſurdeſcit, *ibid.* à Pio IV. titulis ac purpura ſpoliatur, *ibid.* In Eccleſiæ contemptum purpura veſtitus concubinam in uxorem ducit, *ibid.* Edicto regio è Gallia pellitur, 482. Abit in Angliam, ubi à Regina Eliſabetha benignè excipitur, *ibid.* Morientis notabilia verba, *ibid.* Infelix moritur, *ibid.* Ejus peſſima Scripta, *ibid.*

Olgiatus juvenis à Cola Montano ſeductus, Galeatium Sfortiam Mediolani Principem in Templo occidit, 217. Rapitur ad ſupplicium, 218. Imperterritè moritur, *ibid.* Ejus carmina in carcere condita, 218.

Oliva: vide *Alexander Oliva.*

Oliverius Caraffa quis? 182. Maximis ſenſim dignitatibus, ac ipſa purpora decoratur, 183. Claſſi maritimæ adverſus Turcas præficitur, *ibid.* Smyrnam capit, 184. Beatricem Aragoniam Mathiæ Corvini Ungaria Regis ſponſam coronat, *ibid.* Pacem Italiæ procurat, 184. Caraffeæ ſtirpis claritas, 185. Ferdinando Regi Neapolit. maxime charus, 185. Clerum reformat, 186. Ejus pietatis opera, *ibid.* Corpus D. Janoarij Martyris Neapolim transfert, 186. Mirus Literatorum fautor, 187. Plurimorum Scriptorum de eo elogia, 187. 188. Neapoli Sapientiæ domum erigit, 189. Eccleſiæ Albanenſi præficitur, 190. Pontifex futurus creditur, Ejus Obitus & Epitaphium, 190. Zuritæ calumnia de eo refellitur, 191. Roſarum halitum maximè abhorruit, *ibid.*

Oranum opulentiſſima Maurorum Urbs, 347. Hanc Ximenius obſidet, *ibid.* Expugnat, 348. Præda octingentis millibus aureorum æſtimata. Chriſtianis cedit, 349. Ingens item belli apparatus, 350. Paganorum fama ſuperis cœribus dedicata, *ibid.*

Orebitæ heretici qui & unde ſic dicti? 27. jungunt ſe Ziſcæ, *ibid.* Crudeles in ſacerdotes fidelium, *ibidem.* In hos Martinus V. crucem decernit, *ibid.* Eorum mirus pugnandi mos & peritiâ, 84. Infeliciter pugnant, 92. Vivi cremantur in horreis, 93.

Orphani hæretici Huſſitæ, ſic dicti, quòd Ziſca mortuo, quaſi patre orbati eſſent, 84. Eorum mirus pugnandi mos & peritia, *ibid.* Auctor eorum Bedricus Presbyter Stamicenſis Moravus Apoſtata, 85. Zutelam Auſtriæ oppidum expugnant, *ibid.* Similiter Stiltivergium, 87. Infeliciter pugnant, 92. Vivi cremantur in horreis, 93.

Otho Truchſeſius quis? 592. Nobilitate & literis clariſſimus, poſt inſignes dignitatea Epiſcopus Auguſtanus, Princeps Imperij, ac Cardinalis S. R. E. creatur, *ibid.* Suadet in hæreticos bellum, cui Imperatoris nomioe præeſt, 593. Societati JESU mirè favet: eique Collegia ædificat, *ibid.* Collegij item Germanici Romæ inſignis fautor exiſtit, *ibid.* Patres Societatis JESU ſuper Obitu S. P. Ignatij literis ſolatur, *ibid.* Rebus Societatis JESU paternè conſulit, 594. Lainio Præpoſito Soc. Romæ defuncto, in Germania parentat, *ibid.* Ejus in Virginem Deiparam devotio, 595. Inſula Elvacenſi & Herbipolenſi decoratur, *ibid.* Inquiſitionis Tribunali Romæ præficitur, *ibid.* Aliáque præclara operatur, *ibid.* Sanctè moritur, 596. Ejus Epitaphium, & variorum Elogia, *ibid.* Ejus ſcripta, 597.

P.

PAleologus: vide *Theophilus Paleologus.*

Pallavicinus: vide *Antonius Pallavicinus.*

Pallavicinus: vide *Jo. Baptiſta Pallavicinus.*

Papienſis: vide *Jacobus Papienſis.*

Pariſius: vide *Petrus Paulus Pariſius.*

Parricidium horrendum, 215. *&* ſeqq. item aliud, 241.

Paulus Æmilius Cæſius quis? 400. Ad purpuram aſſumitur, *ibid.* Ejus elogium, 400. Tres ſummi Pontifices ejus opera in arduis Eccleſiæ negotijs utuntur, *ibid.* Pluribus Eccleſiæ præſidet, 401. Ejus pietatis & munificentiæ argumenta, *ibid.* Ejusdem ſalubria decreta, 401. Divortium Henrici VIII. improbat, *ibid.* Liberalis in omnes, 402. Antiquitatia cultor eximius, *ibid.* Ægrotans Deiparæ ope convaleſcit, *ibid.* Deambulando mortem ſibi cauſat, 403. Moritur, *ibid.* Defletur publicè, Ejus formæ ſpecies, *ibid.* Item Scripta, *ibid.*

Paulus Fulgeſius quis? 229. Dux Genuenſis & Archiep. *ibid.* Turcas Hidrunto pellit, *ibid.* Cardinalis creatur, 229. Epiſcopatum Adjacenſem vi occupat, hinc dignitaribus & purpura ſpoliatur, 230. In ſeditione Genuenſium Ducali dignitate pellitur, *ibid.* Facto naufragio Romam venit, Ejus Obitus & Scripta, *ibid.* Maximis probris à nepote proſcinditur, 231.

Pauli II. affectus in Millinum, 226. Ejusdem laus præcipua, *ibid.* Millini opera in omni negotio utitur, 227.

Paulus IV. fit Pontifex, 541. Magno Angliæ incommodo Polum Card. à legatione Anglica revocat, *ibid.* Cauſæ hujus avocationis improbantur, *ibidem.*

Pazziorum illuſtris Florentiæ familia genti Medicææ æmula & inimica, 240. Conſpirat in Mediceos, 241. *& ſeqq.*

Pazzius: vide *Franciſcus Pazzius.*

Pazzius: vide *Jacobus Pazzius.*

Pelzina Urbs à Procopio oppugnatur, 91. Illi illudunt Pelzineoles, *ibid.* Obſidione liberatur, *ibid.*

Perault: vide *Raymundus Perault.*

Perpinianum à Gallis obſeſſum, munitur & defenditur à Jo. Tavera Card. 475. Ab obſidione Galli removentur, *ibid.*

Petrus Aubuſſonius quis? 264. Præclara in juventute militiæ ſpecimina edit, *ibid.* Carolo VII. Galliæ Regi maximè probatur, 264. Pro defendenda Rhodó magnam colligit pecuniam, *ibid.* Magnus Ordinis Magiſter eligitur, 264. Rhodum à Turcis obſeſſam viriliter defendit, 265. Zizimum Mahometis filium profugum honorificè excipit, 266. à Bajazethe Zizimi fratre S. Joannis Baptiſtæ dexteram dono accipit, 267. Purpura donatur ac titulo Magni Magiſtri, *ibid.* Legatione Aſiatica decoratur, 268. Ejus elogium, *ibid.* Ejus regimen quàm laudabile, 268. Maximis beneficijs à Summis Pontificibus afficitur, *ibid.* Ejus obitus, 268. Quàm ſplendidè funus ejus curatum ſit, 269. Ejus multiplex elogium, 270. Quæ ſcripſerit, *ibid*

Petrus Bembus quis? 565. Ingenio & eruditione præſtans, jacentes literas amœniores cumprimis erigit, *ibid.* Græcè & Latinè doctiſſimus multa eleganter ſcribit, *ibid.* Urbinum ſecedit, ibique more juvenum licenter vivit, 567. à Leone X. ſcribendis literis Apoſtolicis præficitur, *ibid.* Promovetur ab eodem & diteſcit, 568. Sæculi licentia corruptus Veneri indulget, *ibidem.* Trium liberorum pater extra matrimonium efficitur, *ibid.* Legatione ad Venetos cum emolumento fungitur, *ibid.* Negotiorum mole obrutus ægrotat, 569. Mutato aere, Patavij convaleſcit, *ibid.* Literis ac pietati indulgens Cardinalis creatur abſens, *ibid.* Ægrè, nec ſine multa deliberatione honorem admittit, 570. Deo vocanti obſequitur, *ibid.* Præſtantiſſimorum virorum amicitiam ſectatur, *ibid.* Summo Pontificatu dignus judicatur, 571. Piè moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, & Elogia, *ibid.* Ejus imago, & ſcripta, 572.

Petrus de Alliaco quis? 5. Varijs dignitatibus ornatur, *ibid.* In Concilio Piſano pro extinguendo Schismate laborans purpura donatur, *ibid.* In Concilio Conſtantienſi Martino V. favet, *ibid.* Ob eminentem ſcientiam *Aquila Franciæ* dictus, *ibid.* Ejus multiplicia Scripta, *ibid.* A Pico Mirandulano reprehenditur, 6. Ejus obitus, & Epitaphium, 7.

Petrus de Mendoza quis? 211. Ob virtutes varijs dignitatibus ornatur, *ibid.* Regni rebelles domat, 212. Cardinalis renunciatur, *ibid.* Ejus pietatis monumenta, 212. S. Cruci addictiſſimus, 213. Hiſpaniæ Regibus gratiſſimus, *ibid.* Ejus obitus, Epitaphium & ſcripta, 213. Crux in ejus obitu apparet, *ibid.* Prodigium notabile, 213.

Petrus Dreſſenſis Apoſtata, 18. Jacobellum Miſnenſem ſeducit, 19.

Petrus Ferrici quis? 222. Bononiæ Doctoris lauream & Cathedram adipiſcitur, *ibid.* Legatus in Germania civiles motus componit, 222. Cardinalis creatur, *ibid.* Juſtitiæ ſtudioſiſſimus, 222. Ejus Obitus, *ibid.* Epitaphium, 223. Error Ciaconij & Garimberti refellitur, *ibid.*

Petrus Gironius in Betica rebellans à Ximenio ægrotante licèt in ordinem redigitur, 553.

Petrus Lavallius quis? 299. Ignobili generè ortus, virtutis ſuffragio maximos honores conſequitur, *ibid.* Adverſus Foſſarios hæreticos pugnat, 300. Toxico tollitur, *ibid.* Ejus ſcripta, 301.

Petrus Landus nobiliſſimus Venerus, poſteà Reipubl. Princeps, graviſſima oratione P. Bembum ad acceptandam purpuram movet, 570.

Petrus Martyr prolabitur in Apoſtaſiam, 441. Moniali ſeductæ ſacrilegè copulatur, *ibid.* Fugit in Angliam, *ibid.* Morte peccatorum peſſima obit, 477. Vide etiam 616.

Petrus Meletius Miniſtellus Calviniſta Oderi Colinij Apoſtatæ nuptias cum Eliſabetha Hautevillana concubina contractas confirmat & laudat, 481.

Petrus Navarra Hiſpanorum belli Dux Oranum obſidere parat, 347. Huic Ximenius animos addit, victoriámque ſpondet, 348.

Petrus Paulus Pariſius quis? 573. Juris interpres celeberrimus purpurâ ornatur, *ibid.* Legatione fungitur ad Carolum V. *ibidem.* Concilio Trid. Præſes cum alijs datur, *ibid.* Ejus obitus & Epitaphium, *ibid.* Encomium & ſcripta, 574.

Petrus Riarius quis? 202. Ejus ſomnium mirabile & veridicum, *ibid.* Ditiſſimus evadit ſimul & profuſiſſimus, 202. Ejus quædam notabilia dicta, 203. Juvenis moritur, *ibid.* Ejus Epitaphium, 204. Ei in potentia ſuccedit Hieronymus frater, *ibid.* Duæ inſignes Epiſtolæ de ejus actis in juventute, & obitu, 204. Malè apud Scriptores audit, 207. Quæ ſcripſerit, 208.

Petrus Sanctjacus Franciſcanus Ximenio Pontificatum Toletanum prædicit, 328.

Petrus Schoumbergus quis? 120. Ob egregias animi dotes Epiſcopatu Auguſtano: & purpura donatur, *ibid.* Legatione ad Fridericum Cæſarem fungitur, 120. Auguſtam revertitur, ac paulò pòſt moritur, 124. Ejus Epitaphium, *ibid.* Elogium ejusdem, 125.

Petrus Sternbergius cum Huſſitis pugnat, 24.

Philaſterius quis? vide *Guillelmus Philaſterius.*

Philibertus Aurantius occiſo in oppugnatione Romanæ Urbis Borbonio ſuccedit, 421. Urbem occupat, & diripit, *ibid.*

Philippus Burgundiæ Dux regiè excipitur à Ximenio Toleti, 348.

Philippus Decius Juriſconſultus Pſeudoſynodum Piſanam adverſus Julium II. propugnat, 324. Marcum Vigerium Cardin. adverſarium habet, *ibid.* Jo. Bapt. Card. Pallavicinum celebrat, 377.

Philippus II. Hiſpaniæ Rex poſt obitum Henrici Card. Luſitaniæ Regis, regnum Luſitaniæ armis occupat, 611. Plura vide in Verbo *Luſitani.*

Philippus Melanchthon: vide *Melanchthon.*

Philippus Strozza exul Florentinus Hippolytum Cardinalem Mediceum ad occidendum fratrem Alexandrum Florentiæ Ducem animat, 451.

Picardus Belgo-Gallus Adamitarum Princeps, 27.

Picus Mirandulanus Petri de Alliaco Cardin. Opuſculum *de Concordia Theologiæ cum Aſtronomia & Hiſtoria* refutat, 6.

Pinzonus: vide *Sebaſtianus Pinzonus.*

Piſanorum in Alamannum Cardinalem amor, 4.

Piſcis putridus, nomen id eſt nobilis cujusdam Bohemi, qui libros damnati Wicleffi Oxonio Pragam primus attulit, 16.

Piſo Florentinus Sigismundo militans, exercitum per glaciem ducit, multósque amittit, 19.

Pius IV. à S. Carolo Borromæo diſponitur ad mortem, 644. piè moritur, *ibid.*

Pius V. operâ S. Caroli Borromæi Pontifex creatur, 645. Scalenſis Eccleſiæ Canonicos cenſuris afficit, 646. Reſipiſcentes anathemate ſolvit, *ibid.* Monachos Humiliatos S. Carolum occidere ſatagentes cenſuris & pœnis afficit, 647. Eorum Ordinem abolet, 648.

Pius: vide *Rudolphus Pius.*

Plumbinum à Frid. Cæſare Urſinæ genti conceditur, 123.

Podacatharus: vide *Ludovicus Podacatharus.*

Podiebradius: vide *Georgius Podiebradius.*

Poggius: vide *Jacobus Poggius.*

Poltrocius: vide *Jo. Poltrocius.*

Polus: vide *Rudolphus Polus.*

Pompejus Columna quis? 415. Egregiè inſtituitur, *ibid.* Proclivis ad arma, 416. Lites cum Julio II. habet, *ibid.* Cardinalis creatur, 416. Ejus cum Julio Card. Mediceo ſimultas, *ibid.* Direptionis Urbis Romanæ author, 416. Moritur & à doctis lugetur, *ibid.* Pauli Jovij de eo teſtimonium, 417. Pluribus Eccleſiæ dignitatibus præfuit, *ibid.* Ejus mors Clementi VII. timori eſt, 417. Ejus Scripta, 418. Laudatur ſimul & perſtringitur, *ibid.* Devaſtatæ Urbis præcipuus author, 419.

Pomponius Bellieuræus: vide *Bellieuræus.*

Ponzettus: vide *Ferdinandus Ponzettus.*

Porcarius: vide *Stephanus Porcarius.*

Porta, ſeu de la Porta: vide *Ardicinus de la Porta.*

Pragæ in ponte cruenta pugna, 24.

Pragenſes Huſſitæ Joannem Papam laceſſunt, 19. Morte puniuntur, 20. Ab Huſſitis pro Martyribus coluntur, *ibid.* Exhumantur à fidelibus, & exuruntur, *ibid.*

Digitized by Google

Pragenſes adverſus Sigismundum Regem ſeditiones excitant, 24. Eorum ſeditioſæ literæ, 25. Arcem Viſſegradenſem expugnant, 28. Sigismondum magna Strage afficiunt, *ibid.* Varia ejusdem oppida in poteſtatem redigunt, *ibid.* Joannem Apoſtatam cum ſeditioſis quibusdam gladio percutiunt, 29. Hinc turbæ & cædes, *ibid.* Vitoldum Lithuaniæ Ducem ſibi in Regem eligunt, 30. Sigismundum Regem iterum recipiunt, 93. Omnia reſtituuntur, 95.

Prato: vide *Antonius à Prato.*

Prichico Elenorenſis crudelis hæreticus, 86.

Procopius major ſeu Raſus, Bohemus, Thaboritarum anteſignanus, 84. Rhetium Auſtriæ oppidum capit, incendit, diripit, 85. Legatur ad Concil. Baſil. 88. Ejus protervia in Concilio, 90. Conſpiratio Nobilium adverſus eum, *ibid.* Pelzinam Urbem obſidet, 91. à Pelzinenſibus deſpectui habetur, *ibid.* Obſidionem ſolvit, *ibid.* Nobiles in eum arma movent, 92. In pugna occiditur, *ibid.*

Procopius minor Orphanorum hæreticorum ductor, 84. à Nobilibus Bohemis in pugna occiditur, 92.

Procurationis officium in Cardinale reprehenditur, 166.

Puccius: vide *Antonius Puccius.*

Puccius: vide *Laurentius Puccius.*

Pugna ad Varnam Chriſtianis cruenta, 101.

Pulſatio Campanarum ad meridiem quo fine à Calliſto III. & Alexandro VI. inſtituta ſit? 305.

Puteus: vide *Jacobus Puteus.*

Q.

QUignonius quis? 444. Vir nobiliſſimæ *de Luna* familiæ, *ibid.* S. Franciſci inſtitutum ampleſtitur, 445. Doctor Theologiæ claret: Fit Provincialis: Commiſſarius item Generalis Hiſpaniæ: ardet fundere ſanguinem inter barbaros: Ordinis Miniſter Generalis eligitur: auſteram & ſanctam vitam ducit, *ibid.* Carolo V. à confeſſionibus ſervit, 446. Ordinis Magiſterium fruſtrà deprecatur: *ibid.* Pro Pace Italiæ, & liberando Pontifice cum Carolo V. agit: multa obſtacula intercurrunt, *ibid.* Denique rem ex voto perficit, 447. In rei benè navatæ præmium à Pontifice purpurâ, à Cæſare Infulis Epiſcopalibus donatur, *ibid.* Legatus in Hiſpaniam miſſus poſt multa pericula ibi allabitur, egregiéque legatione ſua perfungitur, 447. Sanctè moritur, cœlóque inſerti conſpicitur, 448. Ejus Epitaphium, *ibid.* Scripſit Breviarium Eccleſiaſticum novum ſublato veteri, 449. Eo uſi ſunt Eccleſiaſtici usque ad Pium V. qui vetus reduxit, *ibid.* Alia ejusdem ſcripta, 450. Monti Pietatis noviter erecto omnium primus à Paulo III. Præfectus eſt, *ibid.*

R.

RAngonius: vide *Georgius Rangonius.*

Raphaël de Riarijs quis? 238. Maximis dignitatibus præficitur, 239. Ex beneficiorum copia maximè direſcit, *ibid.* Ejus pietatis monumenta, 239. Regibus Hiſpaniæ gratificans ob expugnatam Granatam feſtivos Romæ ludicra exhibet, 240. Ejus familia ſplendidè & optimè inſtituta, *ibid.* Clarus æque periculis ac dignitatibus, *ibid.* In conſpiratione Mediceorum vitæ periculum ſubit, 242. Cuſtodiæ traditur, *ibid.* Liberatur, *ibid.* Iterum vitæ periculum ſubit ſub Alexandro VI. 244. Tum ſub Leone X. *ibid.* Amicorum beneficio liberatur, 244. Ejus Scripta, obitus, & Epitaphium, 245.

Raymundus Perault quis? 280. Generis obſcuritatem virtutibus illuſtrat, *ibid.* Pecunias in Germania pro bello Turcico collectas diſtraxiſſe arguitur, 281. Legatione in Germania ſumma laude perfungitur, *ibid.* Cardinalis creatur, 281. Nimia liberalitate ad incitas redactus, aſtu ſibi conſulit, *ibid.* Ejus obitus, Epitaphium, & ſcripta, 282.

Reginaldus Polus quis? 529. Adoleſcens regij ſanguinis pietate & eruditione claret, *ibid.* Amicitiam cum præclariſſimis Italiæ viris contrahit, 530. Eidem blanditur Anna Bolena, & Henricus VIII. ut in divortium Catharinæ legitimæ uxoris conſentiat, *ibid.* Renuit Polus; hinc Regis iram, multáque vitæ diſcrimina incurrit, *ibid.* Romam à Paulo III. pro reſtituenda diſciplina Eccleſiaſtica evocatur, 531. Cardinalis creatur, 532. Ea re exaſperatus Henricus in Poli ſanguinem graſſatur, matrem, fratres, nepotes, propinquos occidit, *ibid.* Legatur in Gallias, ſed inde ab Henrico fugatur, 531. Leodij ſub umbra Cardinalis Marckani tantisper reſpirat, *ibid.* Rurſum ab Henrico inde pellitur, *ibid.* Evocatur à Paulo III. Romam, & Concilio Trid. præficitur, 534. Mortuo Paulo vix non Papa evadit, *ibid.* Mortuo Henrico acceſſitur in Angliam, *ibid.* Impeditur progredi à Carolo V. *ibid.* Cauſa hujus retardationis 536. Proficiſcitur in Angliam, 537.

 Fau-

Fauſta acclamatione excipitur, 518. Regem adit, cúmque eo de Angliæ cum Eccleſia Romana onioue tractat, *ibid.* Angli ad unionem redeunt, & Eccleſiæ Romanæ reconciliantur, 539. Feſtiva lætitiæ ſigna eapropter publicè eduntur, 540. Poli induſtria in ſtabilienda Religioue, 541. Eligitur Archipræſul Cantuarienſis, *ibid.* Revocatur à legatione Anglicana, & quare? 542. Ejus abitum improbat Regina, 543. Poli animi moderatio, *ibid.* Lamberchi ſanctè moritur, *ibid.* Ejus imago, 544. Ejus ſcripta, *ibid.* Elogia item varia, 545.

Religio Catholica in Bohemia reducitur, & ſtabilitur, 95.

Remolious: vide *Franciſcus Remolinus.*

Rentius Ceres Urbem Romanam fruſtra defendere tentat, 421.

Revelationes S. Birgittæ à Jo. de Turrecremata approbantur, 128.

Rhetium oppidum Auſtriacum ab Huſſitis capitur, diripitur, incenditur, 85.

Rhodis Inſula a Turcis obſidetur, 255. à Petro Aubuſſonio viriliter defenditur, *ibid.* Obſidione liberatur, 265.

Riarius: vide *Hieronymus Riarius.*

Riarius: vide *Petrus Riarius.*

Riarius: vide *Raphael de Riarijs.*

Richardus Dux Glocestriæ defuncto fratre Rege Eduardo, occiſis nepotibus, regnum Angliæ vi occupat, 274. Moortonum Epiſcopum Ælienſem morti adjudicandum in vincula conijcit, *ibid.* Prælio ſuperatur & occiditur, 275.

Rioaldos Murinenſis Urswici Cardinalis famulus, herum veneno tollit, 158. Eapropter in carcerem conjectua, ſumpto veneno ſeipſum enecat, *ibid.*

Rirelucas alti ſanguinis Princeps in excidio Conſtantinopolitano, poſt cæſum ante oculos filium, à Mahomete jugulatur, 111.

Ritus Ambroſianus à Mediolanenſibus adverſùs Brandam Caſtellioneum defenditur, 8.

Robertus de Nobilibus quis? 622. Pietati literas conjunctas præclariſſimè tenet, 623. Creatur ob merita Cardinalis, *ibid.* Curam Bibliothecæ Vaticanæ juvenis, nonniſi antiquioribus mandari ſolitam, ſuſcipit, *ibid.* Angeloa Domini ob vitam verè Angelicam nominatus, *ibid.* Ejus ſanctiſſimæ converſationis acta ſingillatim deſcribuntur, 625. *& ſeqq.* Ejus ſingularis amor erga Paſſionem Domini, erga SS. Euchariſtiæ Sacramentum, erga Deiparam Virginem, 626. *& ſeqq.* Diu & graviter ægrotat, 628. Quanta ejus fuerit patientia, *ibid.* Sanctiſſimè moritur, *ibid.* Pauli IV. de eo elogium, 629. Ejus Epitaphium, *ibid.* Paſſim à Scriptoribua laudatur, *ibid.* Ejus Imago, 630. Item ſcripta, *ibid.*

Robertua Lenoncourtius: vide *Lenoncourtius.*

Rochezana Pſeudoepiſcopus Pragenſis hæreticua Cleri nomine obedientiam Romanæ Eccleſiæ jurat, 94. Redit ad vomitum, *ibid.* Tanquam perjurus ad necem quæritur, 95. Fuga dilabitur, *ibid.*

Rodulphus Pius quis? 521. Scientijs ac virtutibus præditus purpura donatur, *ibid.* Varijs muneribus cum emolumento præficitur, *ibid.* Alia ejuſdem egregia opera, *ibid.* Societatis JESU Patres Lauretum transfert, 522. Ordini Seraphico & Societati JESU mirè favet, *ibid.* Magnis dignitatibus honeſtatur, *ibid.* Ejus Obitus, 523. Encomicum, *ibid.* Scripta, *ibid.*

Roma à Borbonio Duce obſidetur, 421. Expugnatur, 422. Eduntur extremæ crudelitatis exempla, *ibid.* Prædæ magnitudo & damna, 423.

Romanorum Nicolai V. tempore infelicitas, 225.

Romanarum Virginum pudor commeodatur, 423.

B. Roſæ acta à Dominico Capranica Cardin. approbantur, 47.

Ruſſi Græcorum errorum tenaces, ritus Latinorum irrident, 105.

Rutheni Græcorum errorum tenaces, ritus Latinæ Eccleſiæ deſpectui habent, 105.

S.

SAdoletus: vide *Jacobus Sadoletus.*

Salviatus: vide *Franciſcus Salviatus.*

Salviatus: vide *Joannes Salviatus.*

Sanſeverinus: vide *Antonius Sanſeverinus.*

Savonarola? vide *Hieronymus Savonarola.*

Scalenſis Eccleſiá in Helvetia à S. Carolo Borromæo reformatur, 646. Ejus Canonicorum inſolentia, *ibid.* Rediguntur in ordinem, *ibid.*

Scarampus: vide *Petrus Scarampus.*

Scaramutia Trivultius quis? 379. Doctrina & genere inclytus, *ibid.* Comenſi Infula & purpura decoratur, 379. Gallis adhærens redditibus ſuis à Sfortia Duce ſpoliatur, 380. Moritur, *ibidem.* Ejus deſcriptio, 380. Literatorum fautor, *ibid.*

Schiner: vide *Matthæus Schiner.*

Schomberg: vide *Nicolaus à Schomberg.*

Schouumberg: vide *Petrus Schouumbergus.*

Sclavus: vide *Joannes Sclavus.*

Scoti pro fide pugnant adverſus Henricum VIII. 551. Victores initio evadunt, deinde ſuperantur, *ibid.* Sub Hamiltonio regni Gubernatore, res fidei Catholicæ ad occaſum

caſum inclinant, 552. Mariam Stuartam Eduardo regni Anglici hæredi in matrimonium tradere recuſant, *ibid.* Lagatum Apoſtolicum honorificè ſuſcipiunt, ejúſque monitis obſequuntur, 581.

Sebaſtianus in Luſitaniæ regno ſuccedit Joañi III. 608. Sollicitatus à Machomethe ad ferendas ſibi ſuppetias adverſus Maroci Regem, deſcendit in prælium, *ibid.* Victor primò, poſtea vincitur, & in pugna occiditur, *ibid.* Corpus ejus diligenter conquiſitum nuſquam invenitur, *ibid.*

Sebaſtianus Pinzonus Jo. Baptiſtæ Card. Ferrarij cubiculi præfectus, inſtigante Cæſare Borgia, herum veneno tollit, 310. Sub Leone X. ſupplicio afficitur, *ibid.*

Sebaſtianus quidam impoſtor, mirabili temeritate ſe Regem Luſitaniæ eſſe mentiens, multóſque ex congruis ſignis decipiens, tandem amentiæ ſuæ pœnas luit, 608.

Sectariorum in Gallia incrementa, 466.

Senenſes Eleonoram Friderici Cæſaris ſponſam regio honore excipiunt, 121.

Septimiani Monachi Dominicum Capranicam Card. Patronum & Benefactorem naniſcuntur, 45.

Seripandus Hieronymus: vide fol. 659.

Sfondratus: vide *Franciſcus Sfondratus.*

Sfortia: vide *Aſcanius Maria Sfortia.*

Sfortia: vide *Bona Sfortia.*

Sfortia: vide *Catharina Sfortia.*

Sfortia: vide *Franciſcus Sfortia.*

Sfortia: vide *Galeatius Sfortia.*

Sfortia: vide *Joannes Sfortia.*

Sfortia: vide *Ludovicus Sfortia.*

Sigiſmundus Auſtriæ Dux lites cum Cuſano Cardinale habet, 144 Eum cuſtodiæ mandat, *ibid.* Sacris interdicitur, *ibid.* Salutaria monita flocci facit, 145. Redit ad mentem, & cenſuris ſolvitur, *ibid.*

Sigiſmundus Bohemiæ Rex per Legatos cum Huſſitis certis conditionibus tranſigit, 24. Preslaviam petit, ibique ſeditioſos ſupplicio afficit, *ibid.* Contumelioſæ Pragenſium in eum literæ, 25. Infeliciter cum Ziſca pugnat, 26. Rex Bohemiæ ſalutatur & coronatur, *ibid.* Magna ſtrage à Pragenſibus afficitur, 28. Cuthnam capit & incendit, 29. Ziſcam ſibi conciliare ſtudet, 30. Reprehenditur ob id ab Ænea Sylvio, 31. Bohemos fruſtra ad obſequium reducere ſatagit, 85. Deletis Orphanis & Thaboritis Rex Bohemiæ ſalutatur, 93. Conventa Patrum in Concilio Baſileenſi cum Bohemis facta approbat, *ibid.* Aliæ pactiones inter illum & Bohemos, 94. Ægrotat, 95. Albertum Auſtriæ Ducem Regnorum ſuorum ſucceſſorem deſignat, 96. Piè moritur, *ibid.* Ejus Elogium ex Ænea Sylvio, *ibid.*

Sigiſmundus Coributus Vitoldi Lithuaniæ Ducis, à Pragenſibus in Regem electi, Dux exercitum in Bohemiam ducit, 30. Omnia in melius reſtituit, *ibid.* Caſtellum *Lapis Caroli* dictum fruſtrà oppugnat, *ibidem.* Editur ſpectaculum riſu & miſeratione dignum, *ibid.* Revocatur ab obſidione à Vitoldo, *ibid.*

Siliceus: vide *Joannes Siliceus.*

Silvius: vide *Michaël Silvius.*

Silveſter Florentinus Ordinis Prædicatorum juſſu Alexandri VI. cum Hieronymo Savonarola ſtrangulatur & exuritur, 314.

Simon de Cremaudo quis? 15. Varijs dignitatibus ob doctrinæ præſtantiam ornatur, *ibid.* Eccleſiam Pictavienſem donis afficit, *ibid.* Summo in honore apud Reges eſt, *ibid.* Ejus Tractatus de Schiſmate abolendo commendatur, 16. Fruſtrà Benedictum Antipapam seducere tentat, *ibid.* In Concilio Conſtantienſi Patres ad opprimendam hæreſim Huſſitarum hortatur, *ibid.* Martino V. ſuffragatur, 31. Ejus virtutes, *ibid.* Mors & Scripta, 38.

Simoneta: vide *Cychus Simoneta.*

Simoneta: vide *Jacobus Simoneta.*

Simoneta: vide *Joannes Simoneta.*

Simoneta Ludovicus quis? 661. Fit Cardinalis, *ibidem.* Legatur Tridentum ad Concilium, *ibid.* Deligitur inter octo Patres, quibus Cura data pro obſervantia Decretorum Concil. *ibid.* Ejus mors, *ibid.* Facinus ſceleſtum mentiti Simonetam, & ejus ſuſpendium, 662. & 663.

Sixtus IV. Millini operâ familiariter utitur, 227. Eundem Cardinalibus adſcribit, *ib.* Bonæ Galeatij, *ib.* Sfortiæ interfecti viduæ opem fert, 228. Pazzianos Mediceorum æmulos fovet, ac cum ijſdem conſpirat adverſus Mediceos, 241.

Smyrna ab Oliverio Cardin. Caraffa capta, 184.

Societas Annunciatæ Romæ à Joanne de Turrecremata fundata, 187. Quo fine inſtituta ſit? *ibid.* Tractu temporis multùm aucta, 127.

Societatis JESU elogium, 376. Confirmatur eadem Societas à Paulo III. *ibid.* Mantuæ Collegio donatur, 433. Item Turnonij, 464. Ejus elogium, 465. Cleſium Cardin. Patronum nanciſcitur, 473. Item Alexandrum Cardin. Farneſium benefactorem, 484. Rodulphum item Pium Cardin. 522. Bartholomæum item Cardin. Guidiccionum, 578. Item Jo. Moronum Cardin. 587. Item Othonem

Truchſeſium Cardin. 593. *& ſeqq.* Item Henricum Luſitaniæ Regem Cardin. 605. *& ſeqq.* Item Carolum Guiſium Cardin. 614. Item Bernard. Maffæum Card. 618. Item Robertum de Nobilib. Cardin. 624. *& ſeqq.*

Soderinus: vide *Franciſcus Soderinus.*

Sol pugnantibus ad Oranum Chriſtianis curſum prodigioſè ſiſtit, 149.

Solymannus Turcarum Imperat. Ludovicum Pannoniæ Regem prælio ſuperat, exercitum cum Rege delet, 389.

Sophia Wenceslai Regis Boëmiæ vidua auxilium Sigismundi fruſtra implorat. 23. Cenchonis operâ Regnum gubernat, 24. Huſſitis virili animo ſe ſe opponit, *ibid.*

Soto: vide *Dominicus Sotus.*

Spectaculum riſu & commiſeratione dignum, 10.

Statius: vide *Leonardus Datus.*

Stephanus a Roczano nobilis Bohemus Foſſarijs impudiciſſimis hæreticis mirè favet, 300.

Stephanus Nardinus quis? 208. Antiſtes Mediolanenſis & Cardinalis creatur, *ibid.* Ariminum in obſequio continet, 208. Laudatur à multis, *ibid.* Multa præclara operatur, 209. Romæ Collegium Nardinum excitat, *ibid.* Ejus Obitus & ſcripta, 209.

Stephanus Porcarius in necem Nicolai V. conſpirans ſuſpendio necatur, 225.

Stilrivergium oppidum ab Huſſitis expugnatur & diripitur, 87.

Strozza: vide *Philippus Strozza.*

Subinco Archiepiſcopus Pragenſis Joañi Huſs ſe ſe opponit, 18. Ejus libros publicè cremari, ipſum verò à prædicatione abſtinere jubet, *ibid.* Adverſus Huſſitas opem Sigismundi Regis implorat, 15. Moritur, *ibid.*

T.

TAvera: vide *Joannes Tavera.*

Templum Societatis JESU Romæ ab Alexandro Card. Farneſio excitatum, 484. Sanctiſſimo Nomini JESU dedicatum, 485. Dedicationis ſolemnitas, *ibid.* Sacris lipſanis donatur, *ibid.*

Templum Sophiæ poſt captam Conſtantinopolim fœdè à Turcis profanatur, 110.

Terrena, quæ viventibus oblectamento ſunt, morituris ſunt tormento, 207.

Thabor civitas: 25. ejus origo. *ibid.*

Thaboritæ qui? & unde? 25. Eorum pugnandi mos & peritia, 84. Infeliciter pugnant, 92. Vivi in horreis concremantur, 93.

Theodorus Beza impudens hæreticus, 466. Ejus ſacrilega doctrina, 467. Turnonium Card. ſtrenuum Antagoniſtam habet, *ibid.* Item Guiſium Card. 616. Gropperum Cardin. falsò traducit. 637.

Theodorus Lælius quis? 200. Pauli II. ſummus in eum amor, 200. Quando objerit, 201. Ob ſummam eruditionem *Cithara* appellatus, *ibid.* Ejus laudes, 201. Quæ ſcripſerit, *ibid.*

Theophilus Paleologus Græcus fervente obſidione Conſtantinopolitana incredibili vigore Turcarum impetum ſuſtinet, tandemque glorioſè occumbit, 110.

Thereſia Foſcaria doctrinæ laude celebris matrona geſta D. Franciſci Seraphici Heroico verſu conſcribit, 405.

Thomas Badia quis? 591. Doctrina & ſanctitate illuſtris Cardinalis creatur, *ibid.* Beato ſiue quieſcit, *ibid.* Ejus Epitaphium, & Scripta, *ibid.*

Thomas Bourcherius quis? 181. Maximis ſenſim dignitatibus ac ipſa purpura honeſtatur, *ibid.* Multa ſcripſiſſe dicitur, 182. Ejus mors & Epitaphium, *ibid.*

Thomas Cronvellus ab Henrico VIII. ob varia ſcelera publicè capite plexus, 442.

Thomas de Vio quis? 386. Ejus præclara vitæ primordia, 387. Doctorali laurea inſignitur, *ibid.* Ordinis Dominicani Magiſter eligitur, 387. Purpura donatur, *ibid.* Legatus in Germaniam adverſus Lutherum mittitur, 388. Varijs Legationibus fungitur, 389. Matrimonium Henrici VIII. cum Catharina initum legitimum docet, 390. In Urbis Romanæ direptione capitur, ære multatur, 391. Ludovico Sfortiæ virile reſponſum dat, *ibid.* Ejus obitus, Epitaphium, & elogium, 392. Ejus multiplicia ſcripta, 393. Falsò hæreſis inſimulatur, 394.

Thomas Langlejus quis? 9. Cardinalis creatur, 10. Patres in Concilio Piſano ad unionem hortatur, *ibid.* An aliquid ſcripſerit? *ibid.* Ejus Obitus, *ibid.*

Thomas Morus Henrici VIII. ſententiâ capitis damnatus, præclarum ante ſupplicium Cardinali Fiſchero teſtimonium dat, 501. Laudat Polum Card. ejuſque matrem, 544.

Thomas Volſæus Cardinalis Henricum VIII. in Fiſcherum Roffenſem Epiſcopum concitat, 495.

Trimeſenius Maurorum Princeps obſidionem Orani diſſolvere parans, reverti cogitur, 348.

Trivultius: vide *Antonius Trivultius.*

Trivultius: vide *Auguſtinus Trivultius.*

Trivultius: vide *Scaramutia Trivultius.*

Truchſes: vide *Gebhardus Truchſeſius.*

Truch-

Truchſes : vide *Otho Truchſeſius.*

Tudeſcus : vide *Nicolaus Tudeſcus.*

Turcæ ad Varnam cruenta victoria potiuntur, 101. Rurſum adverſus fideles pugnant, cruentam iterum Victoriam reportant, 107. Conſtantinopolim ſubjugare parant, 108. Eorum jejunium ante oppugnationem, *ibid.* Improſperè pugnant, 109. Urbem capiunt, 110. Templum Sophiæ fœdè profanant, *ibid.* Salvatoris imagini ſacrilegè illudunt, 111. Eorum crudelitas in fideles utriusque Sexûs, *ibid.* à Joanne Card. Scarampo acie vincuntur, 131. à Fulgoſio Card. pelluntur Hidrunto, 229. Rhodum obſident, 265. Prodigija cœleſtibus territi, obſidionem ſolvunt, 265. Multa hominum millia amittunt, *ibid.*

Turnoninus quis? 457. Ejus praclara vitæ primordia, *ibid.* Eligitur Epiſcopus Ebredunenſis, *ibid.* Pro liberando Franciſco I. Rege legatur ad Carolum V. 456. Infula Bituricenſi ornatur, *ibid.* Fit Cardin. *ibid.* Regios liberos pro Franciſco patre obſides datos ex Hiſpania reducit: *ibid.* Franciſcum Regem cum Eleonora Hiſpana matrimonio jungit, *ibid.* Colloquium inter Regem & Pontificem apud Maſſiliam procurat, *ibid.* Lutheraniſmo, ne Galliam inficeret, ſe ſe opponit, 459. Melanchthon fallax & verſipellis hæreticus ejus curâ arcetur à Regno, *ibid.* Magni fit à Franciſco I. *ibid.* Toti regno utilis eſt, *ibid.* Landricus hæreticus ejus opera proſcribitur, 461. Ad varias dignitates evehitur, *ibid.* Lugduni hæreticos comprehenſos igni adjudicat, *ibid.* Ejus ſollicitudo in Lugdunenſes, 462. Alia præclara operatur, *ibid.* Turnoni Collegium ædificat & fundat, 463. Illud Patribus Societatis offert, 464. Sectariorum in Gallia incrementa, 466. Theodoro Bezæ viriliter reſiſtit, *ibid.* Idem facit Cardinalis Lotharingius, 467. Colloquium Piſciacenſe in caſſum venit, 468. Religio Catholica ſummè periclitatur, *ibid.* Moritur, 469. Ejus elogium, *ibid.* Quæ ſcripſerit, 470.

Turrecremata : vide *Jo. de Turrecremata.*

U.

VAlorius: vide *Franc. Valorius.*

Vannoria nobilis matrona Romana Roderici Borgiæ (qui poſtea Alex. VI. fuit) concubina, Cæſarem Borgiam parit, 301.

Varaniæ Principes à Cæſare Borgia ſtrangulantur, 302.

Vaticinium, 124. Aliud 202. Aliud 213. Aliud 314. Aliud 319. Aliud 325. Aliud 327. Aliud 328. Aliud 348. Aliud 358. Aliud 369. Aliud 476. Aliud 581. Aliud 641.

Venatio à Papienſi Cardinal. defenditur, 166. Suadetur nonnunquam animi relaxandi gratiâ, 167. Quæ reprehenſibilis ſit? 167.

Veneti Eleonoram Friderici Cæſaris conjugem regio honore excipiunt, 124. Cæſaris de ijs Vaticinium, *ibid.* à Carolo VIII. prælio ſuperantur, 292. Fœdus cum Ludovico XII. adverſus Ferdinandum Regem Neapolit. & Ludovicum Sfortiam ineunt, 293. Ijs Cremona ex fœdere conceditur, *ib.*

Vera : vide *Joannes Vera.*

Vigerius : vide *Marcus Vigerius.*

Vio : vide *Thomas Vio.*

Vitellotius Vitellius quis? 641. Literarum & virtutum laude clarus evehitur ad Cardinalatum, *ibid.* pacem inter Pontificem & Albæ Ducem procurat, *ibid.* Eccleſiæ Romanæ fit Camerarius, *ibid.* Laudatur à Pontifice, *ibid.* Alijs Eccleſiæ dignitatibus ornatur, 641. Ejus Elogium, *ibid.* Quid ſcripſerit, *ibid.*

Vitoldus Lithuaniæ Dux à Pragenſibus in Regem eligitur, 30. Sigismundum Coributum cum exercitu in Bohemiam mittit, *ibid.* Omnia in melius reſtituit, *ibid.* Convenit cum Sigismundo & regno cedit, *ibid.*

Uladislaus Poloniæ Rex Juliani Cardinalis ſuaſu fœdus cum Turcis initum diſſolvit, 101. Acie congreditur, & occiditur, *ibid.*

Ulricus Comes ab Helffenſtein magnæ apud Principes Germaniæ authoritatis ad fidem reducitur ab Othone Truchſeſio Card. 595.

Urswinus : vide *Chriſtophorus Urswinus.*

W.

WAldenſium hæreſis fit hæreſis Huſſitarum, 17. Ejus articuli ſtrictim narrantur, 18.

Wenceslaus Goranda Huſſita pro ſalute Wenceslai Regis Bohemiæ verba ad populum facit, 21.

Wenceslaus Rex Bohemiæ homo ignavus, vino ac ventri deditus 16. Ab Huſſitis terretur, 21. Wenceslaus Coranda Huſſita ei ſaluti eſt, *ibid.* Wenceslaus Rex ab hæreticis circumventus diffugia quærit, 21. Picernam aggreditur, & occidere conatur, *ibid.* Moritur, *ibid.* Ejus infamis vita breviter refertur, 23. S. Joannem Nepomucenum ob non proditum confeſſionis ſigillum è ponte præcipitat, *ibid.*

Wilhelmus Enckenvoirtius; vide *Enckenvoirtius.*

Xime-

X.

XImenius Cardinalis quis? 325. Literis egregiè vacat, *ibid.* A Latronibus ſpoliatur 325. Archiepiſcopi Toletani indignationem incurrit, *ibid.* Cuſtodiæ traditur; ubi faridicum conſolatorem nanciſcitur, *ibid.* Vicarius Generalis Diœceſis Seguntinæ conſtituitur, 326. S. Franciſci inſtitutum amplectitur, 327. Petri Card. Mendozæ de eo vaticinium, *ibid.* Vitam agit ſolitariam, 327. Eidem Archiepiſcopatus Toletanus prædicitor, 328. Officium Guardiani quàm ſanctè adminiſtrârit, *ibid.* Iſabellæ Reginæ Hiſpan. confeſſarius datur, 329. Ob vitæ ſanctitatem totâ Hiſpaniâ inclareſcit, *ibid.* Ejus præclarum elogium, 330. Fame laborans, panem cœlitùs impetrat, *ibid.* Ruizium in partem laborum aſſumit, 330. Chriſtum barbaris annunciandi deſiderio flagrat, 331. Omnes Ordines religioſos totius Hiſpaniæ reformat, 332. à Mendoza Card. ægrotante ad Inſulam Toletanam commendatur, *ibid.* Sententiam Mondzæ improbat, 334. Archiepiſcopus Toletanus declaratur, 335. Honorem in ſe decretum acceptare renuit, *ibid.* Compellitur, 336. Inauguratur, *ibid.* Officio ſuo præclarè fungitur, 337. Sanctiſſimas leges Clero ac populo præſcribit, 339. Collegium Compluti omnibus ſcientijs opportunum ædificat & fundat, *ibid.* Maurorum converſioni ſtudet, 341. Zegri Maurorum regulum diu reluctantem ad fidem convertit, 341. Ægrotans cujuſdam vetulæ ope convaleſcit, *ibid.* Opus Bibliorum quatuor linguarum molitur, 343. Hujus operis admiranda diſpoſitio, 344. Regibus Hiſpaniæ ægrotantibus præſto eſt, 345. Obitum Iſabellæ amarè deflet, 346. Regni Primas declaratus regno egregiè conſulit, *ibid.* Oranium opulentiſſimam Urbem Maurorum, obſidione cingit, 347. Expugnat, & in poteſtatem redigit, 348. *& ſeqq.* Puellis periclitantibus paternè conſulit, 351. Cardinalis, & inquiſitor Generalis creatur, *ibid.* Julio II. bellis divexatò opem confert, 352. Annonâ laborantibus Hiſpanis liberaliter ſubvenit, *ibid.* Curis publicis diſtentus cauſam religionis non deſerit, *ibid.* Ægrotans varios tumultus compeſcit, 353. Pijſſimè decedit, *ibid.* Ejus Epitaphium, 354. Ejus formæ deſcriptio, 354. Morum item & actionum, 355. De eo inter Sanctos referendo agitur, 356. Veneno ſublatus creditur, *ibid.*

Z.

ZAbarella: vide *Franciſcus Zabarella.*
Zegri Maurorum regulus diu reluctans, à Ximenio Card. ad fidem convertitur, 141.
Zeno: vide *Baptiſta Zeno.*
Ziſca quis? 23. Ejus ſacrilegia & crudelia facta, *ibid* Huſſitas ſibi jungit, eorùmque auxilio arces & oppida impugnat, *ibid* Vaſrum ejus conſilium, 25. Ejuſdem adverſus fideles progreſſus, *ibid.* Equites quibus anteà caruit, ſibi comparat, *ibid.* Sacrilegè furit in Eccleſias & fideles, 26. Adamitas hæreticos exterminat, 27. Exactoè Bohemia Sigismundo crudelia ſpectaçula edit. 28. Ante oppidum Rabi ſagitta vulneratur, penitúsque excæcatur, *ibid.* In imagines ſacras debacchatur, 29. Miro ſtratagemate Auſtriscorum armenta capit, 30. Eidem regni gubernatio à Sigismundo promittitur, *ibid.* Peſte perit, 31. Quæ moriturus juſſerit? *ibid.* Ejus effigies & calices à ſequacibus in honore habentur, *ibid.*
Zizimus, aliàs Gemes, Mahomethis II. filius, Frater Bajazethis, 266. Profugus Rhodi honorificè excipitur, *ibid.* Abit in Gallias, 266. Mittitur Romam, *ibid.* Ejus in urbem ingreſſus, 266. Ejus barbara ſpecies, *ibid.* Brevis vitæ ejus deſcriptio, 267. Tollitur veneno, *ibid.*
Zurela oppidum Auſtriacum ab Huſſitis expugnatur, 85.

F I N I S

Errata Typi librorum tertij & quartì eruditus Lector pro ſua prudentia hoc modo corriget.

FOlio 7. Lineâ 39. Bonifacij Lege Bonifacio. Fol. 8. lin. 29. Cardinales leg. Cardinalis. Fol. 12. lin. 9. regidas leg. rigidas. Fol. 19. lin. 13. commotis leg. commotus. Fol. 14. lin. 48. publico *adde* foro. Fol. 46. lin. 16. & leg. ut. Fol. 54. lin. 46. appellem leg. appellent. Fol. 56. lin. 2. abhorrendis *adde* periculis. Fol. 61. lin. 36. neceſſe leg. nec eſſe. Fol. 78. lin 20. protendebant leg. portendebant. Fol. 78. lin. 43. collaudatis leg. collaudatus. Fol. 86. lin. 46. Archiantiſtes leg. Archiantiſtites. Fol. 93. lin. 40. ſpecie lege ſpeciei. Fol. 96. lin. 24. tricemus leg. triceſimus. Fol. 100. lin. 35. factum lege factam. 101. lin. 26. appellant leg. appellat. Fol. 104. lin. 12. Regni leg. Regi. Fol. 109. lin. 15. juſſit leg juſſi. Fol. 120. lin. 33. Nepotem leg. Neptim. Fol. 127 lin. 31. prædicatæ leg. prædictæ. F. 136. lin. 6. tanóque leg. tantóque. F. 139. lin. 28. complectens *adde* elogio. F. 144. lin. 8. inſaniam l. inſanam. F. 144. lin. 37. aperum l. apertum. F. 145. lin. 31. ſeggeſſit l. ſe geſſit. F. 148. lin. 37. Joanne l. Joannis. F. 153. lin. 7. donaretur l. donarentur. F. 166. lin. 9. Gallijs l. è Gallijs. F. 166. lin 48. navior l. novior. F. 169. lin. 34. eſt l. ea. F. 170. lin. 15. ſignificabant l. ſignificabunt. F. 174. lin. 25. Cardinalem l. Cardinalatum. F. 178. lin. 5. noſtræ l. noſtra. F. 191. lin. 16. utebatur l. utebamur. F. 193. lin. 24. ſuffragio) *adde* fit. F. 205. lin. 18. lectorem l. lectorum. F. 206. lin. 21. illi l. illum. F. 207. lin. 4. tantos l. tantus. F. 216. lin. 25. conſtaret l. conſtarent. F. 217. lin. 25. probo l. probro. F. 228. lin. 3. afflictæ mulieris *adde* Pontifex Jo. Baptiſtam Millinum Legatum. F. 229. lin. 20. vobis l. nobis. F. 231. lin. 28. meum interponam l. meum non interponam. F. 232. lin. 16. diverſos Principes l. ad diverſos Principes. F. 237. lin. 35. erant l. errant. F. 237. lin. 41. omiſſis l. His miſſis. F. 237. lin. 42. ingreſſus *adde* ſit. F. 243. lin. 6. ut denique l. ac denique. F. 247. lin. 30. Ludovicus l. Ludovico. F. 265. lin. 3. invaſit l. inviſit. F. 270. lin. 17. facinoribus *adde* inſignis. F. 281. lin. 12. mortis l. moris. F. 286. lin. 16. exilium l. in exilium. F. 291. lin. 9. ſublatum l. ſubactum. F. 293. lin. 34. individuo l. individuus. F. 294. lin. 22. 1901. l. 1501. F. 295. lin. 33. Julio II. l. Julij II. F. 296. lin. 49. illa l. illam. F. 311. lin. 1. quæ ceſſionem l. quæ poſt ceſſionem. F. 316. lin. 1. eò l. ex. F. 330. lin. 26. debeat l. debebat. F. 336. lin 38. eſſe recuſaret l. eſſe non recuſaret. F. 368. lin. 27. Joannis l. Joannes. F. 380. lin. 3. occupantem l. occupantes. F. 381. lin. 26. die l. diem. F. 384. lin. 20. anima l. animo. F. 398. lin 19. futurum l. facturum. F. 400. lin. 39. n. 94. l. Lib. IV. n. XVI. F. 413. lin. 4. modo l. motu. F. 424. lin. 36. avidiſſimè *adde* ſemper ſpectavit, nequaquam firmiſſimum erit, & maximè diuturnum. F. 431. lin. 11. uſque menſem l. uſque ad meſſem. F. 434. lin 34. legationis munere *adde* functus eſt. F. 435. lin. 12. prodictis l. proditis. F. 436. lin. 20. faſtigatus l. fatigatus. F. 437. lin. 4. octjectari l. objectari. F. 437. lin. 41. Marianum l. Marinum. F. 448. lin. 34. publica luce l. publica lue. F. 449. lin. 25. preoandum l. perorandum. F. 453. lin. 14. n. 87. l Lib. III. n. VIII. F. 455. lin. 16. duxit l. duxiſſet. F. 456. lin. 8. argumenta l. argumento. F. 465. lin. 39. Turonem l. Turnonium. F. 468. lin. 36. diſceptandi religione l. diſceptandi de religione. F. 472. lin. 17. Adi l. Ad. F. 478. lin. 41. conductus *adde* abdita & obſcura ſacræ ſcripturæ loca. F. 500. lin. 36. incertum l. certum. F. 512. lin. 22. comdare l. commodare. F. 521. lin. 43. n. 99. l. Lib. II. n. 49. F. 525. lin 28. Lib. III. n. 101. l. Lib. IV. n. XXIII. F. 538. lin. 19. tunc *adde* cùm. F. 539. lin. 10. ſalutem noſtram *dele* noſtram. F. 556. lin. 21. in Mariæ l. in Mariam. F. 568. lin. 5. n. 22. l. Lib. IV. n. XLVI. F. 574. lin. 8. ingenijs l. ingenij. F. 574. lin. 9. eximij l. eximijs F. 574. lin. 34. & ibi l. & ubi. F. 605. lin. 33. Academiæ l. Academia. F. 608. lin. 15. nobilitatis Luſitaniæ *adde* flore. F. 615. lin. 13. accepiſſet l. accepiſſent. F. 616. lin. 46. vigeſimo l. quadrageſimo. F. 622. lin. 12. has l. ſuas. F. 638. lin. 27. curaret l. curarent. F. 649. lin 32. ad in templum l. ad id templum. Fol. 664. lin. 19. n. 82. l. Lib. V. n. XXIV. F. 667. lin. 45. literaum l. literarum. F. 668. lin. 8. n. 25. l. XLIX. Fol. 669. lin. 8. n. 38. l. Lib. LXII. Fol. 674. lin. 47. ita l. iſta. F. 681. lin. 21. prælio l. prælo. Fol. 683. lin. 13. rodeuntem *adde* fovit. Lib. IV. n. 62. In Vita Cardin. Truchſes. deleatur: *Patriâ Auguſtanus.* dein' locô: *Joannam Friderici Comitis Fürſtenbergici.* lege: *Sibyllam Andreæ Truchſes Comitis Sonnebergici.* Poſteà, ubi inveneris: S. R. I. Princeps, ac Dapifer, dele: hæc vocabula: *ac Dapifer.*

A01145006 4

Digitized by Google